

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

ris

Cameron Allen

Offered in 1959 for
\$40 by Van Gend

ge- 12
Christus
der lobet
seht
den
bis

all
Der
men
bitten
singen
Dort
lob
Freuen
dort
7. Des
henn
lie

1. Vom himmel hoch da
kom ich her / Ich bring
gute neue mähr / Der
uten mähr bring ich so
iel Davon ich singn und
ngen wil.

2. Euch ist ein kindelein
eug gebohrn / Von einer
angfrau ausertohrn / Ein
indelein so zart und fein /
soll eur freud und
e seyn.

3. Ist der Herr Christ
hser Dete / Der wil euch
en aus aller noht / Er
wil

DANK
POL
NOT
CTC
C

VARIA

SUMPT

DANIELIS GEORGI MORHÖFI.
OLYHISTOR
SIVE DE
OTITIA AU-
CTORUM ET RERUM
COMMENTARII.

QVIBUS PRÆTEREA
ARIA AD OMNES DISCIPLINAS
CONSILIA ET SUBSIDIA
PROPONUNTUR.

LUBECÆ
UMPTIBUS PETRI BÖCKMANNI
Ano, M. DC. LXXXIIX.

1872

ILLUSTRI

N. JO

AB A

HEREDITARIO

HAGE

REVERENDISS

US REGENTI

CONSILIAR

STATUS ET C

AULE MIN

PECTO

RI

PATRONO

PERILLUSTRI ET EXCELLENTISSIMO
DOMINO,

N. JOACHIMO

AB ALEFELD,

HEREDITARIO DOMINO IN BOCK-
HAGEN ET OLPENIZ,

REVERENDISSIMI ET SERENISSIMI
S REGENTIS SCHLESVICI ET HOLSA-
CONSILIARIO PROVINCIALI, INTIMO,
COUNCILOR ET CAMERÆ, SUPREMOQUE
AULÆ MINISTRO; UT ET PRÆ-
FECTO IN TRITTOU ET
REINBECK, &c.

PATRONO SUO SUMME COLENDO.

Quamprimum & suasionibus amicorum & aliis quibusdam causis impulsus consilium cepi de commentariis his in lucem edendis, Te, Perillustris & Excellentissime Domine, animo designavi, cuius, ut Herculis Musagetæ nostri, splendidissimo Nomini primitias eorum offerrem. Cuius mei instituti ut causas gravissimas habeo, quæ mihi cum aliis sunt communes: ita ad operis hujus commendationem & meum decus interesse existimavi, si hoc meæ erga Te observantiæ testimonium in luce atque oculis orbis eruditi extaret, & his lucubrationibus à tua luce splendor aliquis conciliaretur. Ac primum quidem illo Tibi vinculo obstricti sumus, quo tota se Tibi obstrictam Cimbria faretur. Nam cum in Serenissimi Principis nostri consiliis primas teneas, illud maximis tuis virtutibus theatrum datum est, & celebritate refertissimum, & magnitudine amplissimum, ut in Te omnium oculi animique, in hac præsertim rerum perturbatione, convertantur. Ut enim clavum Reipublicæ tenere etiam in rebus prosperis & ad volun-

tatem fluentibus grave ac arduum est : ita facile
vis intelligit , quæ animi magnitudo, quæ virtutis
stantia sit, ita inter fortunæ sævientis fulmina ver-
ut nec ipse prosternaris, nec clavum è manibus
ittas, prostratos verò erigas, omnibus ope, consi-
uxilio succurras. Enimverò cum plerique etiam
tilitate ad summa in Republicâ capessenda munia
cantur; Tu eam Domino probasti fidem, eum
e amorem ostendisti, ut, tuis fortunis posthabi-
latum quidem unguem à consiliorum tuorum
e, & à publicâ salute, Tibi discedendum judicares,
l cum veræ, nec adscititiæ aut imaginariæ, id est,
lis titulis & imaginibus fulcitur, Nobilitatis tuæ
i enedideris : (ille enim verus natalium splendor
o non tam nobis, quam Patriæ, nos esse natos o-
nus) hanc animi tui magnitudinem, ut Prin-
lementissimus animo gratissimo agnoscit; ita
tollent, omnes in tantæ virtutis exemplum in-
tur. Et hæc quidem prima Nobilitatis tuæ
p vâ fortem animum, non in armis propulsan-
d breve & momentaneum est, sed in periculis
, cujus in omne ævum durat memoria, repræ-
ulteram sibi comitem habet, nec profectò mi-
norem,

norem, quæ ab eruditione tuâ & laudabili erga eruditos favore illi accedit. Non aliâ radice vera Nobilitas propullulat, quam à Virtute & Sapientiâ. Hæc animum ab omni plebeorum affectuum contagione abducit, & in defœcatissimæ lucis quasi apicem extollit; ut altera illa animi lucem longè latèqve diffundit, quò velut fulmine vestita, quicquid est negotiorum & difficultatum, perrumpat. In utrâque Tibi Nobilitate magnus nunc ad gloriam cursus est. Nam non tantum optimarum artium doctrinis, quod multi contemnunt, natales tuos ornas ipse, sed &, ut cives iisdem ornatos habeamus, quantum in Te est, laboras. Quis enim nescit, quam Tu Musis nostris, quæ jam aliquot procellis penè submersæ fuerunt, nidulos suos salvos præstes, & in ipsis tempestatibus halcyonia procures, non civili tantum corolla, quæ è quernâ olim fronde plectebatur, sed & triumphali, quæ laurea est, & è nostro fundo nascitur, ab Apolline, immortalis Musarum nostrarum Statore, ornandus. Nemo est è nostro ordine, quin Tibi memoriâ beneficii sempiternâ obstrictus vivat, & pro vitâ & salute tuâ altera à Principe vota fundat. Nemo est, quin Tibi spectari officio laboret, saltem totum se tuum & ore fateatur, & re ipsâ

reste-

in his Tui cu
cipatum me
rofecor, qui
dat, cum omni
meæ specir
am & Rerum
maximam
as sub Perillust
tore edo. Qui
mandavit Ascræ
Hæc in bo
quæ & dies, add
nem dixi, ut viâ
nis ad fontes,
inde, digitum in
ingenii vel di
re velis, tuumq
rogo. N
quam dicere subl
videat, cum off
Ad quæ si
ta mihi sponde
nem, ne exile ac

ur. In his Tui cultoribus, etsi ambitiosum fors-
 si principatum me tenere dixerim; eum tamen
 se profiteor, qui nemini studiis officiisque erga,
 concedat, cum omnibus contendat. Hujus nunc
 vantia mea specimen Tibi offero, hos de Notitia
 rum & Rerum Commentarios, è lectionibus
 amicis maximam partem mihi natos, quorum
 ias sub Perillustis tui Nominis auspiciis in lu-
 inc edo. Qui in agris colendis præcepta me-
 mandavit Ascræus Vates *Εργα καὶ ἡμέρας* in-
 at. Hæc in bonis mentibus excolendis mihi
era & dies, addo & *noctes*, fuerunt; & eam mihi
 em dixi, ut viâ hâc *Λεωφόρω* incedens in ipsis
 is ad fontes, optimos sc. Autores, unde illæ
 dæ, digitum intenderem. Quidquid ergo in-
 genii vel diligentia est, ut serenâ fuscipere
 velis, tuumque illi præstare patrociniū ne-
 ris, rogo. Nolo de munusculo hoc literario
 m dicere sublatius, ne inanem ostentare σοφί-
 ear, cum officia & affectum meum ostendere
 Ad quæ si spectare volueris (id enim sum-
 mihi spondet humanitas) verendum mihi
 ne exile ac loyo Tibi videatur, quod â volun-
 tate

tate maximâ proficiscitur. Ego mea omnia Tuo, Perillustri & Excellentissime Domine, favori commendo, totumque hunc hominem trado, Deum precatus, ut compositis tandem Patriæ rebus, ac Serenissimo Principe sibi suisque reddito, tua in difficillimis temporibus spectata virtus in affluentissimo otio laborum suorum fructus ferat. Sic Te Princeps Nestorem, Senex Senem, & canis & prudentia spectabilem, complectatur; Cives Herculem monstrorum domitorem sentiant; Tribunalia Lycurgum & Zaleucum vereantur; Musæ nostræ Mæcenatem perpetuum observent & venerentur; Posterique immortale Cimbricæ Nobilitatis decus admirentur. Scribebam Kiloni. a. d. xx Martii, Anno clæ lœc LXXXVIII.

Perillustri Excellentie Tue

DANIEL GEORGIUS MORHOFIUS,

D. PR.

46 (0) 30

BENEVOLO LECTORI

S. P.

UThunc tibi siterem Polyhistora, Benevole Lector, expugnarunt amici: extorsit illum ipsa necessitas potius, quam ipse meo consilio publica luci destinavi. Duodeviginti anni sunt, ex quo privatis scholis Notitiam scriptorum, optimorum juvenum rogatu proposui. Quem laborem, aliis urgentibus, post aliquot annos resumpsi, ita tamen, ut aliâ ratione commutarem & pertexerem. Non credidi quidem fore, ut illa, qua mihi subitâ & fortuitâ oratione è memoria exciderant (optimè enim id norunt, bui inhibita auditores adfuerunt) ad quemquam extra discipulorum subsellia emanarent. Verum contra voluntatem meam & præter opinionem accidit, ut, quæ ego ad privatos paucorum juvenum usus institueram, non in hac solum Academia, sed & alibi descriptæ per multorum manus ita impolitæ & incultæ vagarentur: neque deessent, qui publicos de editione tergi versanti typos minarentur. Quod cum intelligerem, metuereque, ne vel mutilum mancumque opus, erroribus & glossis peregrina manus præterea fædum, in lucem meis ingratius protruderetur, vel in alienam incide à novo quodam fabro refingeretur; eò adductus sum, ut laborem, qui propemodum infinitus est, & nova ab annis incrementa capit, per partes recensens, prælo subjicerem. Quod ut eo felicius procederet, effecit Vir mihi amicissimus, D. ACHILLES DANIEL LEOPOLDI, fœtus apud Lubecenses nobilissimus, cujus hortatu consilioq; po-

P R Æ F A T I O

potissimum impulsus est, qui suis sumptibus librum in lucem edidit. Non ignotum mihi est, quanta molis opus humeris meis incumbat. Oceanum enim ingressus sum, in quo portum invenire difficile est, naufragii periculum à syrtibus & scopulis imminet. Quis enim in tanta multitudine rerum & librorum omnia exhauriret? Quis non alicubi impingeret? Quis saluum ab invidiâ caput retraheret, ac malignitatis dentes in liberiore censura evitaret? Præterea ut palato & gustu differunt convivæ, ita iudiciis dissident Lectores, neque omnium idem de rebus sensus est, hoc præsertim tempore, quò plures sunt librorum iudices, quàm lectores, & è lectoribus in lictores, ubique virgas & secures expedituros multi degenerant. Deterreere etiam ab instituto posset, qui nunc in simili argumento vastum molitur opus Bailletus, quem multa eorum, quæ jam pridè in privatis lectionibus adduxeram, occupasse non diffiteor: à me tamen hic suo loco notanda, ne quis à me scrinia ejus compilata suspicetur. Verum cum mei non esset res arbitrii, neque ab opere incepto manum retrahere mihi amplius esset integrum: telam hanc, quam semel orsus fueram, pertexui; ita tamen, ut novum planè & multis modis auctius opus prodiret. Quod ei simulò elaboratius enucleatiusque dari poterat: neque enim, quam debbam poteramque, aliis sæpe rebus dissentis, impendi curam. erunt tamen in illis, utut subito calore effusis, non pauca, quæ juvare juventutis studiâ possunt, in quibus si non accuratissimi iudicis, saltem boni iudicis munere defungar. Scripta sunt hæc, planè eo, quo Joachimus Fortius libros scribi volebat, modo. Quæ hic chartis ille vi, vix interdum relecta, tabellario deportanda dedidi; exscripsit illa, ut à calamo venerant, Typegraphus. His sèpè
Acade-

AD LECTOREM.

Academica & domestica negotia, curae familiares ex obitu carissimae Uxoris, valetudo non semper commodamoras iniecerunt, ut jam praecipitati, jam interrupti labores rigidiori examini & ulteriori lima locum non reliquerint. Quod factum etiam, ut non pauca vel a describentis manu, vel mea etiam festinatione & χαλματα, fortasse etiam ἀμαγνήματα μνημονικά quibusdam in locis irrepserint: quae nunc extremam manum poscentibus nundinis, non sollicitè adeo à me consignari poterunt. Totum opus à me in tres tomos tribuetur, quorum primus Polyhistoris Literarii, secundus Philosophici, tertius Practici titulo appellabitur. Nunc prima pars, tomoprimum, atque adeo duo libri, Bibliothecarius & Methodicus in lucem produnt, quos ceteri suo ordine & tempore sequentur; & quidem in Polyhistorico Literario liber Grammaticus, Criticus, Oratorius & Poëticus, in ceteris tomis reliqua Philosophiae partes. Scribendi, ut jam dixi, rationem secutus sum non anxiam & scrupulosam, iudicio ad qualibet verba suspensio, sed sua quadam libertate vagam, nec certis vinculis adstrictam. Sunt qui etiam in rebus, quae ornari negant, doceri contenta, singula verba periodosque ad amussim vocant, numerosa omnia & exaesiata volunt, nullam, quae Romanam civitatem non sapiat, vocem admittunt, nihil alieni scriptoris verbis, sed suis exprimunt: ut ita libellum, tanquam omnibus numeris absolutam Pasicompsen lectoribus suis sistant, & velut in scaenam aut orchestram producant. Has Ego formae earumque spectatores non sperno, quin potius laudo, usque assurgo: est tamen, ubi vel incompta Venere & passo capillo horridula ipsa se

P R Æ F A T I O

se negligentia commendant. Est ubi praefugata Phryne, aliqua decoro vultu decolor.

Sabina qualis, aut perusta Solibus

Pernicis uxor Appuli.

non displicuerit. Malim ego in didactico argumento sermonem pulvere, sed erudito oblitum, quam cerussa pigmentis incrustatum. Qui maiorem hic à me ornatum desideraverit, horrea me hic struere meminerit, in quibus nemo marmoreas varioque opere elaboratas columnas, nemo peristylia et porticus, nemo parietes aulais superbos, sed pro congerendis frugibus apta spatia requirat. Excursus interdum tentavi, nec a scopo alienos, neque viris doctis, ut puto, ingratos. Loca Scriptorum saepe integra adduxi, non ut chartas implerem; sed iis subvenirem, qui libris destituuntur, et plenior ex ipsorum Scriptorum verbis sensum exciterent lectores. Observavi, cum mea hac re legi, nonnulla, qua fugerem ipse vel carmen, vel orationem scripturus. Nunc in his subitis commentationibus astus meditantis et scribentis, addo et properantis, saepe abripuit verbis minus, quam rebus intentum. Adeo in omnibus oculatum esse non licet, neque, ut essem, multum laboravi. Vel ipsa libri inscriptio Manutii censuram non effugorit, qui auctoris vocem pro scriptore usurpatam non probat. Dubitantes quoque ea de re censei diligentissimus castigatae latinitatis vindex cellarius, qui non nisi testis significationem admittit. Sed dubitare nos vetat Livii locus l. 2. c. 8. qui ita habet: Apud quosdam veteres Auctores non invenio Lucretium Consulē: ubi nullo alio quam Scriptoris sensu vox illa accipi potest, Hugo Grotius (at quantus Vir!) cum carmen scriberet, omnium poetarum genium praeclarum imita-

tor

AD LECTOREM.

ter exprimebat; Cum historiam conderet, cum Tacito in arenam descendisse visus est. Idem tamen in Philosophorum & Ictorum scholis omnia miscuit, nec sordidis verbis minus, Latinis, sed usu scholastico receptis abstinnit, ut planius loqueretur. Porro & cum historiâ scriptorâ respicias junxi, quarum cognitionem præ cæteris juventuti utilem credidi. Nam cum multi in his essent, quæ ad integrorum librorum & dissertationum argumenta designaveram; & vita summa brevius spes inchoare longas vetaret, reventuti arbitrarer, quam si incerta elaborationis spe & me ipsum & alios fallerem, aut alius illa, ut fieri solet, in prædâ cederent. Vbi de exercitationibus ago, copiosior in exemplis fui, quoniam de re juventutis, cui omnis mea opera dicata est, fore credidi, si illa paulo plenius proponerem. Quâ in re à peritis & a quibus æstimatoribus veniam me facili impetraturum confido. In cæteris, si quæ forte sint, quæ meam fugerint diligentiam, aut in quibus, ut homines sumus, & in re tam varia facillimum est, lapsus fuero, eos mihi iudices velim, quos ipsi eadem intrutina positi non recusent. Mihi in omni hac commentatione prorsus puppisque fuit juventutis Academica commodum, in quo mihi, hæc in palastrâ constituto ad vigilandum semper ducti. Quod si & alii hanc industriam meam non adspernati fuerint, & ad se quoque ejus fructus redundaturos existimaverint, tanquam equum arripiam, totumque in lucro deputabo. Vnum est, de quo monitos eos velim, qui aliorum damnis suas edificare fortunas consueverunt, ne Bibliopola, viro optimo, honestum quod ex impensis in hunc librum factis sperat lucrum, novâ impressione per malam fraudem intervertant. Præterquam enim, quod à flagitio non absit, saltem id agat, ut si Cæs. maj. privilegio adversus hominum illorum se injurias muniat, & si Deus vitam valetudinemque largitur, conatibus nostris save, & si Deus vitam valetudinemque largitur, cæteras etiam patres suo tempore expecta.

INDEX

INDEX CAPITUM

Libri I. & II.

Polyhistoris Literarii

Liber I. Bibliothecarius.

CAPUT

	pag.	I.
I. de Polymathia	9.	
II. de Historia literaria	21.	
III. de Re Bibliothecaria, & quidem I. de causis erigendarum Bibliothecarum	29.	
IV. de Mediis erigendarum Bibliothecarum, deque earum ornatu.	35.	
V. de Ordine Bibliothecarum, deque earum versionibus.	42.	
VI. de Bibliothecariis, & notitia Bibliothecaria paranda.	73.	
VII. de Manuscriptis.	70.	
VIII. de Libris damnatis.	78.	
IX. de Pseudonymis Anonymis &c.	87.	
X. de Libris Mysticis & Secretis.	97.	
XI. de Libris Physicis Secretioribus, præcipue Chymicis.	113.	
XII. de eo, quod in disciplinis divinum est, excursus.	123.	
XIII. de Collegiis Secretis.	137.	
XIV. de aliis eruditorum Societatibus.	152.	
XV. de Conversatione erudita.	172.	
XVI. de Scriptoribus ad rem librariam & Historiam literariam pertinentibus.	189.	
XVII. de Scriptoribus Bibliothecariis.	198.	
XVIII. de Catalogorum Scriptoribus.	215.	
XIX. de Vitarum Scriptoribus.	231.	
XX. de Fructu omnis Historiæ Literariæ.	237.	
XXI. de Locorum Communium Scriptoribus.	260.	
XXII. de eodem Argumento & de Polygraphis.	272.	
XXIII. de Epistolarum Scriptoribus.	289.	
XXIV. Continuatio prioris Argumenti.	312.	
XXV. de Epistolis ineditis eruditorum.		

Liber II. Methodicus.

CAPUT

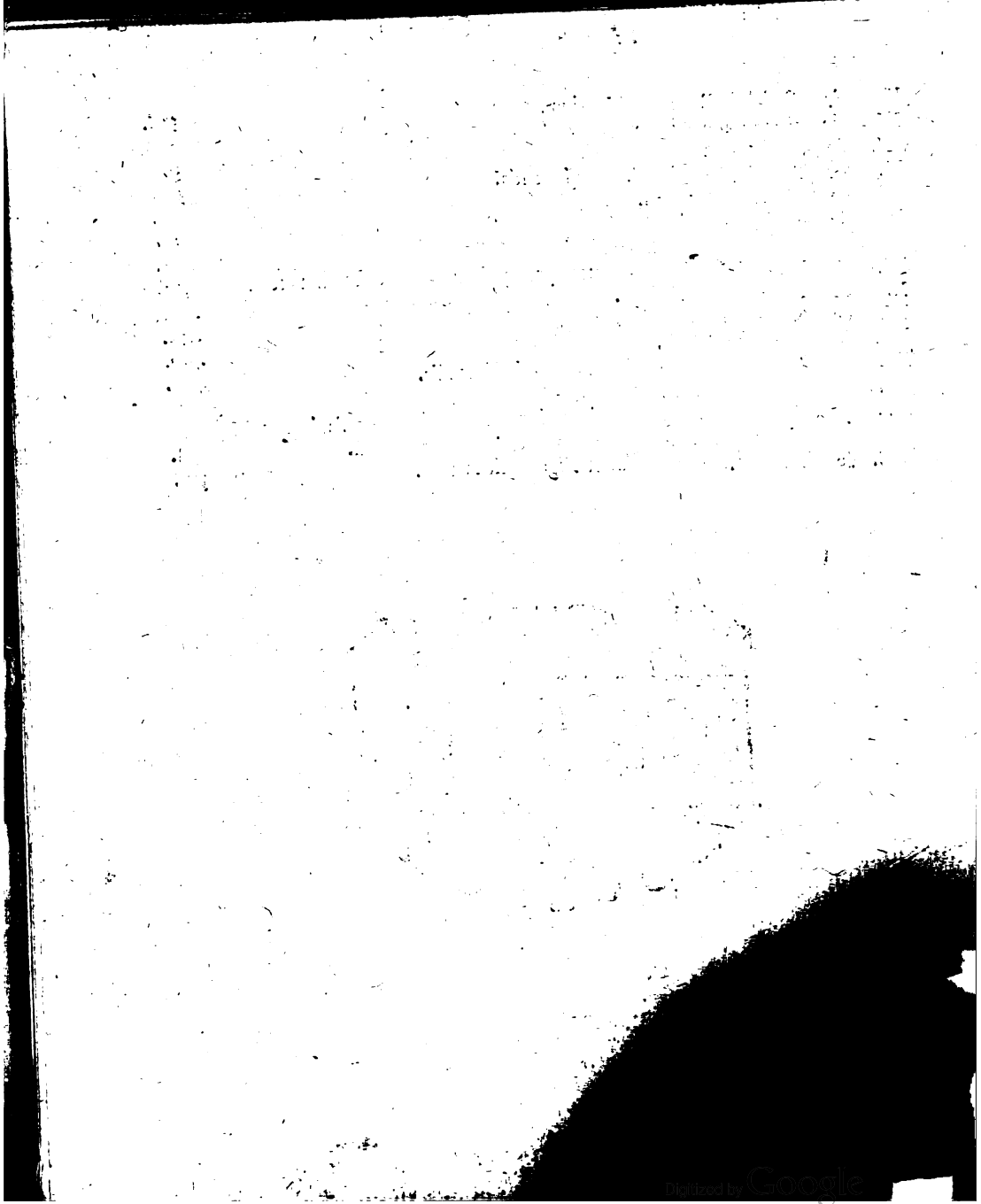
I. de selectu Ingeniorum.

321.
II.

II. de	Officinis Bonarum Mentium.	328.
III. de	Facultatum animi subsidii.	333.
IV. de	Subsidiis dirigendi Judicii.	339.
V. de	Arte Lulliana similibusque Inventis.	346.
VI. de	Memoriæ subsidii.	362.
VII. de	Methodis Variis.	381.
VIII. de	Variis in Doctrina paranda Compendiis.	402.
IX. de	Methodo in Linguis, Latina præcipuè & Græca, Discendis tenenda.	415.
X. de	Curriculo Scholastico.	439.
XI. de	Curriculo Academico.	454.
XII. de	Pædagogia Regia.	460.
XIII. de	Exercitationibus in soluta oratione instituendis.	466.
XIV. de	Exempla imitationum.	473.
XV. de	Sylloge Exemplorum strictiori imitatione ex epistolis Ciceronianis quas Melchior Junius secundum omnia Genera collegit expressorum.	498.
XVI. de	Exercitationibus in oratione ligata instituendis.	527.

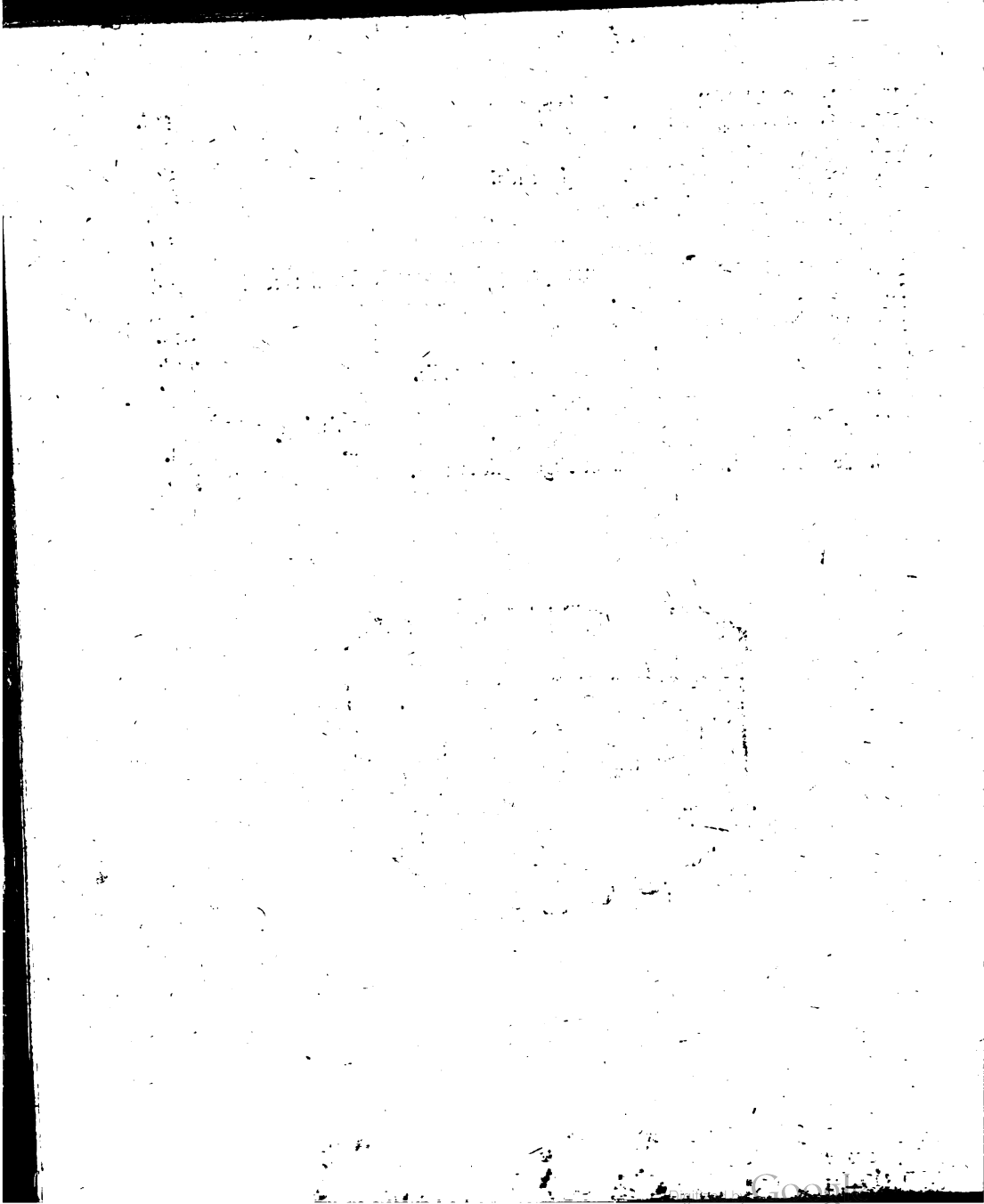

D. G. MORHOFI.
 POLYHISTOR
 LITERARIUS.
 LIB. I
 BIBLIOTHECARIUS

CAP. I
 DE POLYMATHIA.

Hominis animus πολυμαθείας capax. Artium omnium inter se cognatio. Stoici mechanicas etiam eo referebant. Hippius omnes artes callebat J. C. Böttifangu. Thevenotius Pandectas mechanicarum artium meditatus. Artes liberales omnes perdiscenda. Universalis ad illas εὐφροιά adversus Bonneau & Huarium assertur. Una disciplina, cui prae ceteris immoremur, seligenda est. Mediocria ingenia πολυμαθείας studio saepe abutuntur. Πολυμαθείς αὐτοδιδάκτοι. Αὐτοδιδάκτοι plerumque novatores, & in opinionibus pervicaces amantitates in Disciplinis quaerunt. Πολυμαθείς calumniis impetiti. Wouveniers laus genus, vindicatio a plagii crimine. Budaei pro πολυμαθεία & philologia studium. Crescillus insana in Metaphysicis Calumnia. Scriptores της ἐγκυκλοπαιδείας. Πάνσοφοι Academici πολυμαθείς.

nam & humanam sapientiam omnem veterum monumentis ac ad posteros propagatam habeamus, quorum praecipue intellectus noster imbutus rerum aliquam notitiam acquirit: in id incumbendum omnibus est, ut altius: primos illius autores magistros docendi ratione distinctos exquirant: in biblio-

D. G. MORHOFI.
 POLYHISTOR
 LITERARIUS.
 LIB. I
 BIBLIOTHECARIUS

CAP. I
 DE POLYMATHIA.

Hominis animus πολυμαθείας capax. Artium omnium inter se cognatio. Stoici mechanicas etiam ed referrebant. Hippias omnes artes callebat J. C. Bottifanga. Thevenotius Pandectas mechanicarum artium meditatus. Artes liberales omnes perdiscenda. Universalis ad illas εὐφροιά adversus Bonneau & Huartum assertitur. Una disciplina, cui præ cæteris immoremur, seligenda est. Mediocria ingenia πολυμαθείας studio sæpè abutuntur. Πολυμαθείς αὐτοδιδάκτοι. Αὐτοδιδάκτοι plerumque novatores, & in opinionibus pervicaces amœnitates in Disciplinis querunt. Πολυμαθείς calumniis impetiti. Wouveniers genus, vindictio à plagii criminalibus. Budai pro πολυμαθεία & philologia studium. Crespolli insana in Melanchthonem Calumnia. Scriptores ἡς ἐγκυκλοπαιδείας. Πάνσοφοι Academici musei an πολυμαθείς.

Um divinam & humanam sapientiam omnem veterum monumentis traditam ac ad posteros propagatam habeamus, quorum præceptis ac doctrinâ intellectus noster imbutus rerum aliquam notitiam ac prudentiæ sibi vim acquirit: in id incumbendum omnibus est, ut natales ejus investigent altius: primos illius autores magistrosque, suis quosque ætatibus, suâ docendi ratione distinctos exquirant: in biblio-

bibliothecis latitantes in lucem proferant: similia quædam vel ad eorum ingenium, vel nova etiam à se excogitata scribant, & aliquem scientiarum complexum aut Polymathiam animo comprehendant. Neque enim ita in arctum compingendus est animus noster, ut intra unam aliquam artem subsistat. Qui enim illud faciunt, iniqui profecto Iudices, non perspiciunt; quantum natura humani ingenii valeat: quæ ita agilis est & velox, ut ne possit quidem aliquid agere tantum unum, si Fabrum audimus. Non audiendi sunt homines imperiti, qui humano ingenio maiorem, vel inutilem & rebus gerendis adversam *πολυμαθίαν* criminantur. Est scilicet quædam scientiarum cognatio & conciliatio, unde & *ἐγὼνυλαπαιδείαν* vocant Græci, ut in unâ perfectus dici nequeat, qui cæteras non attigerit. Sellulariarum, vilium & ffordidarum artium alia ratio est, quibus nulla inter se est conjunctio; ex quarum ingenio liberales illæ censendæ non sunt. Fabrilis qui tractat, impunè ignorare sutoriam potest. At in liberalibus illis conspirant omnes manusque jungunt. In Architecto suo quid requirat Vitruvius, novimus. Nulla penè disciplina est, quam ille non attingi velit. In Oratoribus & Poëtis, perfectis scilicet, ea omnia, quæ in Architecto suo Vitruvius, requirunt earum disciplinarum Magistri. Et has quidem scientias artesque omnes ita congerendas in Philosophum suum judicarunt Stoici: ut nec mechanicarum artium rudem esse voluerint, ac indignum eo crediderint, si aliorum ministeriis ad vitæ civilis necessitates uteretur. Ut enim ille & dives, & Rex, & nobilis; ita & Sutor, & Faber, & Pistor sibi erat. Cujus elegans & festivum ab Apulejo in Hippia producit exemplum: qui præter eximiam artium omnium ingeniarum cognitionem omnium opificiorum erat callentissimus. Nam quæ secum habebat, omnia sua manu confecerat, & vestes, & calceos, & annulum, & signaculum ingemmâ faberrimum. Simile, imò majus in *Julio Cesare Bottisfangæ* exemplum proposuit Erythræus *Pimacoth. II. n. 17.* qui præter singularem in omnibus artibus liberalibus peritiam femoralia, thoraces, sibi ipse formabat suebatque; omni instrumento Musico non canebat solum egregiè, sed & illa melius quam quivis alius artifex conficiebat: penicillo Pictores; acupingendo Arachnen ipsam provocabat; ut mulierculis, quæ artem illam profitebantur, pudorem inculceret. Hos suo abundare sensu haud ægrè patimur, faciliè virum sapientem excusaturi, si in opere fabricando corpus non fatiget: qui ingenio tamen operationum illarum rationes exploratas habere potest. Sunt enim & Mechanicæ artes quasi quædam naturalis scientiæ & disciplinarum Mathematicarum propagines: quæ ornari, augeri earum beneficio possunt, omnesque ab hominibus sapientissimis inventæ. Quarum accuratior historia & notitia philosopho non est indigna, magnis & præclaris contemplationibus occasionem datura. Neque defuere, qui hunc quoque fundum sibi excolendum fumerent. Vir illustis & Itinerariis scriptis celeberrimus inter Gallos *Thevenotius* vastum aliquod de opificiis omnibus opus, velut quasdam Naturæ & artis pandectas, moliebatur. Sed fata his laboribus intercefferunt.

Cap. I. de Polymathia

Veniamus ad disciplinas elegantiores: ad quas junctim excolendas natura ducere incitatur, ut extremo Viris pudori sit in unâ aliquâ consensescere. Autor non ignobilis *Joh. Fortius Ringelbergius* in *Encyclopædiâ* suâ illos in unâ tantum arte excellere velle judicat, quibus major corporis quam animi cura. *Nulla*, inquit, *femina tam sunt à Musis aliena, quæ non unam discere queant: imò picas id efficere posse intra annos viginti, quos hæc hominum monstra uni impendunt studio, arbitror.* Verissime sane ille: nam revocat ab iis studiis corporis cura, quæstus & parandarum opum studium: cui qui sunt immersi, ad hunc scopum dirigunt, & illos in se igniculos extinguunt. Quam cum doctissimus vir & Pinellianæ scriptor *Gualdus* causam adducit, quâ tam multi à solidis verisque studiis avocentur, Vincentium illum Pinellum suum, at quem virum! immensis in Cælum extollit laudibus, qui speratâ omnî illâ inundatione & inanibus titulis, iis se dedit totum studiis, unde immortalis illum gloria consecuta est. Illud scilicet est, quod *Lactantius lib. 1. de falsa religione cap. 1.* notat: *Magno & excellenti ingenio viri cum se doctrina penitus dedissent, quicquid laborum poterat impendi, contemptis omnibus & publicis & privatis attentionibus, ad inquirenda veritatis studia conculerunt: existimantes, multò esse præclariorum divinandi humanarumque rerum investigare ac scire rationem, quam opibus aut honoribus cumu-*

Non dubium est, mediocribus etiam ingeniis hic licere esse felicibus; multorum etiam conatus in ipsâ herbâ suppressi, vel paupertate vel invidiâ. Sunt verò non rari, qui inter omnia illa obstacula lacertos tamen erigunt, suò quodam genio incitati, suis abrepti alis. Inest scilicet illis *ὁρμητικὸς πνεῦμα μαθηματικόν*, qualis ingenio magno convenit, & quale nobis *Plato lib. III. de Republicâ* describit. Est animorum nostrorum, si ita loqui liceat, *ψυχή*, quo illi vel per naturam vel assuefactionem apti sunt multa simul complecti, abstrahere à singulari illo, quod *ἀπὸ γενικῶν* appellare possumus, aut ex Stoicorum disciplinâ *τὸ ὑπερσπικόν*, regio quasi spiritu, & fulminis instar omnia penetrans, & suâ quâdam luce omnia perlustrans. Istam ad universalia propensionem Græcus *Topicon* Interpretes, qui *Alexander Aphrodisiensis* vulgò habetur in *lib. 8.* vocat *ἐνὸς ὅλου*. Optime quidem, sed malè illud: quod postponat propensioni ad certam disciplinam. Quâ in re tamen *ὁ μόψυχος* sibi Huartum habet, qui in *Scrutinio illo suò ingeniorum*, unum hominem ad unam disciplinam habere propensionem naturalem existimat: Cum tamen & ratio ipsa totq; exempla præclarissimorum virorum ostendant, posse dari tales, qui ad omnes artes ex æquo excolendas pari fuerint ingenio. Quod enim *Franciscus Bonnæus in Tractatu de Ratione discendi* causam hujus sententiæ illam dedit: quasi scilicet in iis, qui sunt *ὁλως ἐνὸς ὅλου*, quod tamen planè necessarium, ne in varios errores labantur: id falsum esse demonstrari facile potest. Qui enim

distinctas rerum ideas animo tenent; modo sibi subordinatas, nec confusas; illis non imminui, sed augeri τὸ κερικόν necesse est, quod ex conciliatione omnium partium resultat. Major enim profectò ἀρεσίας merus est ab illis, qui circa ὁριζήτων μάθημα versantur: qui plerumque ex illius indole, cum cœterarum rudes sint, omnia alia metiantur: ut ille apud Ciceronem Musicus, qui animæ naturam demonstraturus, Harmoniam esse dicebat, extra artis suæ limites non abiturus. Quod de Origene ille exemplum ad sententiam suam stabiliendam proponit, nihil quidem probat: cum ingenii illius è Platonismo pullulantes errores imputari τῇ φύσει nequeant. Magnum profectò discrimen est, vel Aristotele autore. Met. extr. inter παιδείαν, quæ est πρὸ πάντων, & inter eam, quæ καθεύκασθαι, quæ neutriam confundenda est. Fit plerumque ut ad dijudicanda multa aptos nos esse credamus, si in uno forte vel altero ingenium & industriam exercuerimus: vel si ad multa πεφυκότες aptique simus, singula nos bene tractare posse existimemus. Sed in earum rerum contemperatione ingenii indoles semper inspicienda est: quæ ubi se firmaverit, ita in illis versabitur, ut à ratione & judicio, quod ex ipsâ rerum pensitatione resultat, non facile discedat.

Neque tamen id volo, ut qui omni incubuit disciplinarum generi, in illis omnibus simul habitet; nam & tempore & negotiis, aliisque impedimentis excludimur, ut fieri à nobis non possit. Quare occupabimus quidem totum hunc fundum animo, affectu, impetu: sed convenientissimam ejus partem quasi limitibus quibusdam circumscribemus, quam excolamus, & in quâ industriam nostram exerceamus. Nam si Plutarchum πρὸ πατρῶν ἀγωγῆς αὐδίζομαι, πρὸ πατρῶν καὶ πολλὰς πόλεις καλὸν, ἐνοικῆσαι δὲ τῇ κρατίστῃ χερσὶ μόνον. Pulchrum quidem est circa multas urbes navigare, utile autem præstantissimam inhabitare. Cui geminum est, quod habetur apud Nicolaum Damascenum in Excerptis Peirescianis pag. 406. & apud Suidam in voce Νικόλαος Δαμασκηνός: Disciplinarum orbem similem, ille ait, esse peregrinationi. Nam quemadmodum iis, qui longam peregrinationem susceperunt, usu venit, ut in quibusdam drverforiis prandendi causâ commorentur, in aliis pernoctent, & in nonnullis quidem locis plusculos dies consistant, alia verò obiter tantum ac prætergredientes adspiciant, tandem autem reversi in suis penatibus degant: ita etiam eos, qui literis operam navant, in quibusdam brevius, in aliis immorari diutius oportere, & has quidem integras perdiscere, illas verò duntaxat delibare, tandem ad unam, tanquam ad patriam ac lares, reversos considerare.

Vidimus magnos viros, qui magnos ex unâ scientiâ fructus referre potuissent, dum omnes sectantur, ne unam quidem ita affecutos, ut insignem sibi ex illâ gloriam reportarint. Ut prudentius omnino faciant, qui singulis exploratis & depromtis è communi pharetrâ telis, ad unum aliquem scopum contendant. Excludit ipsâ scientiarum vastitas hospites suos: qui nusquam habita-

bitabunt, nusquam domi erunt, si ubique habitare volent, aut levi tantum per-
cussione plurima attingent. Cum enim duobus illis omnes contineantur di-
sciplina, *exercitio & intelligentia*; hæc quidem communicari cum aliis potest;
sed illud, cum in opere ipso versetur, totum sibi hominem vindicabit. Intelli-
gentiæ peragraræ omnes disciplinas ingeniosi homines possunt: sed operari æ-
quâ ratione in omnibus mentis humanæ angustia non permittit: cum vel excel-
lentissima ingenia nunquam ita plures complexa sint scientias, ut non in aliqui-
bus defecerint: quod M. Varronis, J. Cæsaris, Plinii, Origenis, Clementis Ale-
xandrini, Hieronymi, Augustini, Pici Mirandulæ, Matthæi Aquavivii, Scalige-
ri, Fracastorii, J. Baptistæ Mantuani exemplis in *doctissima de Encyclopædiâ Oratio-
ne* Tarquinius Gallucius probavit. Et hæc quidem omnia veriora erunt, si
quis certo sine studia sua circumscribat, ut vitæ necessitatibus consulat: Illis e-
nim ex utilitate definienda sunt omnia: Quod si cui beatorum vivendi fors con-
tigit, ut ad illa respicere non debeat, & illa ingenii efficacia sit ac *ἐνέργεια*, ut
multitudine rerum se non obtundat, nihil prohibet in omnes partes versare il-
lam animi vim liberosque spiritus.

Mediocribus ingeniis, neq; ad tam magna natis, autor potius essem, ut se-
cum habitent, neq; ea sequantur, quæ adsequi per imbecillitatem suam nequeunt.
Meminerint illi, infeliciter cum Gigantibus contendere Pygmeos. Illis enim af-
fectata *πολυμάθεια* plerumq; in inanem & stultam cedere loquacitatem solet.
De illis verum est illud *Benedicti Manzini Florentini* viri doctissimi in libello de
literatorum hominum invidia c. 6. Ego, inquit ille, si de recentioribus, iisq; qui al-
tero ab hoc seculo scriptores florere, sententiam feram, affirmare ausim, illos pauciora,
sed melius; hos vero plura, sed deterius nosse. Et verò sic se habere etiam comperi,
cum congerones novi scribunt tantum farragines, quas variae literaturæ nomine cobo-
nari accipiunt, atq; omnes clarissima aciei esse credunt, quos unius tantum luminis
usque equis viribus & dispartito adjuvat beneficio. Quò pertinet Rolandi Maressi
Clarissimi Viri in *Epist. 46. lib. 1. & nonâ lib. 2.* querela, ubi multa de *πολυμα-
θείας* illo abusu stolidaq; ostentatione differuntur. Cujus doctæ frugis plenæ
sunt *Epistolæ*, & de omni re literariâ utilissima quæq; tradunt.

Accedit, quod qui *πολυμαθείας* studio primum se dederunt, si cerebro-
siores paululum sunt & opiniosi, non facile ad aliorum se consilia in discendis
artibus accommodant, sed sibi plerumq; semitam sapiunt. Accidit enim illis,
quod Plantis sponte provenientibus, quæ in sylvestrem naturam abeunt, cum
nullâ culturâ coercentur. Quò fit, ut dum aliorum contemnunt iudicia *αὐτο-
διδασκῶν*, è perversâ erroris patrociniâ quærant. Negare equidem nolim
fuisse felicissimi adeo ingenii nonnullos, ut sine Duce viam ad summum

sulsius ac impudentius fingi potest, cum nemo inter eruditos sit, qui Melanchthonem Germaniæ præceptorem & verū πολυμαθίας parentem ignorare possit. Vocat pag. 46. duos musææ factionis antesignanos, & veluti par gladiatorum Carolostadium & Melanchthonem, qui primum spargere in circulis atq; in cœtu adolescentium caperint doctrinarum cognitionem plus obesse, quam commodi afferre ad religionem tuendam. Ex his, ait porro, ut exemplum potentius foret ad persuadendam, quam Oratio, derepentē, tanquam Circeō poculō exhibitō, alterum factum esse colonum, alterum pistorem, ut ejusdem esse farina cognoscerentur. Manifesta hæc hominis phrenesis est de Melanchthone, qui in luce Germaniæ, in florentissimā Academiā, cum magnā nominis sui famā & gloriā vivebat, tam horribilia & risu digna mendacia spargentis. Quid Melanchthoni cum Carolostadio, qui nunquam in partes ejus concessit? Qvis Melanchthonem unquam pistorem somniavit, nisi Cresollius cum hāc suā calumniā in pistrinum relegandus? Id verō summē stultum est, quod subjungit: magnam hinc in plerisque Academicis solitudinem confectam, & scholas penē omnes textu aranearum oppletas & vacuās siluisse: cum illō tempore per Melanchthonis doctrinam verē florere scholæ Germaniæ cœperint.

Huc aliqui etiam τῆς ἐγκυκλοπαιδείας scriptores referrent. Nam cum illi complexum scientiarum uno libro proponant, πολυμαθίαν vel solo illo titulo sibi vindicare posse videbuntur. Magna illorum librorum seges est, ab Autoribus profecta, quibus, quā principia, quā ordinem, quot capita tot sensus sunt. De his in Polyhistore Philosophico agetur pluribus. Sed & illi in vasto, quod moluntur, regno nimis arctē habitant, à verā πολυμαθίας gloriā omnino arcendi. Quemadmodum enim eorum, qui maria & terras spatiofis itineribus pervagati sunt, longē major est peritia, quam eorum, qui in chartis delineatas conspexerunt: Ita qui verē πολυμαθίᾳ iis, qui non nisi ex illis scriptorculis sapiunt, minimē sunt comparandi.

Multō minus nomen hoc merentur, qui in Academicis, pessimo more, invento ad quæstum & decipiendam juventutem titulō, πανσοφίαν profitentur. πάνσοφοι illi sunt, aliosque πανσοφίαν docere volunt, qui per tres quatuorve disciplinas (nam mathematicæ scientiæ, Eloquentiæ, poësis, historia, rerum naturalium accuratior notitia in hunc censum non referuntur) volaticā aliquā percurfatione stolidos tirones circumducunt: quise totum sapientiæ Oceanum his Doctoribus exhaustisse opinantur. Publicā coërceri lege hominum ille furor deberet: quibus magist. is patentissima ad ignorantiam via sternitur: omnis solida doctrina evertitur: in cathedras, in forum, cruda studia propelluntur: pro

Philosophis jejuni & strigosi terminorum Nomenclatores; pro Mercuriis stipites & trunci ubique in seculi nostri infamiam triumphant.

DE HISTORIA LITERARIA.

Historia literaria vastissima. Consilia Bosii, Baconis Verulamii de illâ instituendâ. Christi-
 storiori Mylei universitatis rerum historia. Petrus Lambecius Historie literaria
 Prodromum scripsit. Promittit syntagma univêrse Historie literaria. Ordo in li-
 brorum catalogo à Naudeo observatus. Typus Syntagmatis Lambeciani recen-
 setur. Ex Historiâ literariâ status literarum perdisci potest. Secula barbara:
 Philosophi in illis acuti. Rogerus Baco. Richardus Suisset. Scaligeri de hoc te-
 stimonium. p. 145. Historia literarum. Magnatum studium & liberalium artes &
 literatos excitat. Dogmatum vices & periodi ex Historiâ literariâ notande.
 Parallelsimi scientiarum è serie temporum instituendi. Arcana & invecta vete-
 rum cum recentioribus conferenda. Magni Pegelii inventa quadam cum ho-
 diernis conferuntur.

Vastum Polymathia nomen est, ac longè lateque extenditur, suis ta-
 men spatiis limitibusque definitum: Latius verò patet Historia li-
 teraria, quæ non ipsam tantum Polymathiam, sed & singularum
 scientiarum primos natales ac progressus ad nostra usque tempora comple-
 ctitur. Nemo est, qui Oceanum hunc transmiserit; non pauci, qui littus le-
 gerunt. Historiam Philosophicam è veteribus & recentioribus per partes ag-
 gressi sunt multi; sed omnem à natalibus suis Historiam literariam nemo. Que-
 ritur de tam insigni defectu Cl. Bosius Introduct. in Notitiam Rerump. c. 30.
 §. 92. Rei literaria, que magnam partem à religione pendet, historia juxta adhuc de-
 sideratur. Facturusque opere pretium esset, qui in unum volumen colligeret, que stu-
 dia in quibus locis maximè floreant, quique viri doctrinâ & scriptis illustres singulas
 provincias hoc seculo exornarint, atque etiamnum exornent: tum quibus præcipuè lo-
 ciu literarum studia eorumque cultores singulari adfectu foveantur, & magnis impensis
 sustententur. Non contemnenda sunt Historiæ literariæ illa argumenta, in quo-
 rum enarratione exerceri nostram industriam cupit. Sed arctiora illa paululum
 sunt, & ad pauca capita reducta, in quibus jam tum operam posuere laudabilem
 nonnulli, neque multum tamen Historia locupletata est.

Majus animo opus conceperat maximus vir ingenii Baco Verulamius, qui
 inter consilia de ampliandis scientiarum terminis, hujus quoque operis ideam
 proposuit, lib. 2. de Augm. Sc. cap. 4. Absque hac Historiam mundi statua Poly-
 pheni eruto oculo non absimilem facit, cum ea pars imaginis desit, quæ inge-
 nium & indolem personæ maximè referat. Hujus verò Historiæ argumen-
 ta sunt 1. Scientiarum antiquitates ad mundi ætates & regiones collata. 2. Mi-
 grationes per diversas orbis partes. 3. Declinationes. 4. Jactura. 5. Restau-
 ratio.

rationes. 6. Occasiones inventionis singularum disciplinarum. 7. Methodi, quibus tractata. 8. Exercitii rationes. 9. Sectæ celebres. 10. Controversiæ circa illas earumque ortus & occasus. 11. Laudes, convitia, quibus excepta. 12. Autores præcipui. 13. Libri præstantiores. 14. Academiæ, Societates, Collegia, Scholæ, successiones, ordines. Addit illis porro 15. aliqua de populorum ac Regionum indole ad artes apta vel inepta. 16. De temporum variâ fortunâ artibus propitiâ vel adversâ. 17. de Religionum mixturâ. 18. de Legum vel favore vel malitiâ. 19. de Virorum illustrium patrocinio, qui vel opibus vel consiliis artes juverunt. Singulorum illorum, & si quæ alia his addi possunt, meram puramque historiam suis temporibus accuratè connexam desiderat. Hæc illa palæstra est, in quâ vel Hercules inveniet, quod agat. Sed facilius est primas istius operis lineas ducere, quàm ipsum perficere. Quod ubi quis aggressus fuerit, tot illum obstacula circumvenient, ut exitum vix inventurus sit; utut adjumento esse possint, quæ per partes aliqui sibi tractanda proposuerunt: quorum labores non tamen vilipendendi erant à Bacone, ac fortassis tùm non editi omnes fuerunt, quos tempora posteriora in lucem produxerunt.

Non faciliè dixerim, an hæc animo agitaverit olim consilia Christophorus Mylæus, cujus extant quinque libri de scribendâ universitatis rerum historiâ. In præfatione istius operis multa magnifica tibi promitti videas, & quædam his, quæ diximus, affinia. Sed longissimè ab illo abest instituto; nam nihil aliud, quàm Encyclopædiam continuo orationis, elegantis tamen & concinnæ, filo deductam velut in compendio proponit: nec tamen omnem illam, nec methodo illâ ordinatam, quæ capi à quoquam possit. In quinque libros illam dispescit historiam, quorum 1. de Naturâ. 2. de Prudentiâ 3. de Principatu. 4. de Sapientiâ. 5. de Literatûrâ agit: Sub quibus quasi summis capitibus omnium scientiarum & artium comprehendit argumenta. Non placet ista methodus, quam ex suo Autor ingenio confinxit, ut quæ nimis generalis ac confusa, & velut per lancem saturam omnia congerit, melius per series ac ordines regularum ac principiorum deducenda.

Tentavit & nostrâ ætate circa Historiam literariam aliqua Petrus Lambecius, cujus in lucem quoque prodiit hoc titulo liber Hamburgi editus: *Prodromus Historia literaria, quâ continetur partim quidem generalis narratio, origo, incrementa, mutationes, interitus & instaurationes omnium linguarum, scientiarum, Facultatum & artium liberalium, secundum Chronologicam successionem seculorum omnium ævi; partim autem specialis recensio virorum & faminarum illustrium.* Sed primordia istius operis procul dubio utilissimi tantum jacta sunt, quibus si opus plenum & perfectum superstruxisset, benè de re literariâ mereri potuisset: quanquam tamen neque ad omnia Verulamii placita respexerit, aut illo ordine methodoque tractaturus fuisset. Promissi tamen sui memor, sub finem lib. V. Commentariorum de Bibliothecâ Vindobonensi, denuò sperare nos jubet Symma-
tagma

tagma universæ Historiæ literariæ divisum in 40 secula ante Christum, & in 17 secula post Christum natum : quod XXIV Commentariorum de Bibl. Vindeb. libris loco Indicis Chronologici Universalis subjungendum, ac simul Prodro-mum antea edictum innumeris locis augendum. Sed fata huic labori inter-cesserunt. Quamquam ea fuit librorum, quos promittebat, moles, ut spes illi inchoare longas non licuerit. Optimè verò ab illo institutum hoc fuit, quod Syntagma illud magni operis de Bibliothecâ Vindobonensi complementum vo-luerit: dimidium enim istius operis penè confecit, qvi Bibliothecam justò suo ordine concinnatam, eamqve non modicam, sed ferè universalem habet; qvâlis ista Vindobonensis, quæ locupletissima est, & ab Autore librorum de-scipientium titulis aucta.

Vel ex solo illo ordinè, quem in libris collocandis observare jubet Ga-briel Naudæ in libro de instruendâ bibliothecâ Gallicè scripto, historia ali-qua educi potest. Notari autem ista vult, ut 1. libri Facultatum & artium, 2. Veteres & novi autores in linguâ, quâ scripsere, & hinc versio-nes omnes 3. Qvi partes scientiarum tractant. 4. Commentatores. 5. Scri-ptores particularium rerum. 6. Qvi adversus scientias scripserunt, ut Sextus Empiricus è veteribus, & Agrippa inter recentiores. 7. Novatores in artibus. 8. Primi certarum rerum scriptores. 9. Scriptores rerum variarum. 10. Præ-berrimorum virorum lacinie & fragmenta. 11. Locorum communium scri-ptores, Lexicographi &c. 12. Scriptores, qvi ex communi seculi genio scri-psere. 13. Etiam minima, & quæ parvi aliis æstimantur. Ad has Classes reda-cti Autores notiones aliquas animo suggerere possunt, ad quas Idea alicujus Hist-riæ concipi possit.

Sed perfectior illa longeque ordinatior est series, quam in Philosophicâ Bibliothecâ concinnandâ sibi præfixit Lambecius; cujus ille typum operi secutu-ro præmilit. Quem ut hic proponam, quoniam in paucorum manibus liber est, non est fortè ab instituto nostro alienum. Primò enarrantur Philosophorum antiquissimorum Barbaricorum, Zoroastris, Hermetis &c. opuscula quædam & fragmenta supposititia cum veterum & recentiorum translationibus & comen-tariis 2. Philosophorum antiquissimorum Græcorum, Ionicorum & Italicorum, quante Platonem & Aristotelem floruerunt, & inprimis Pythagoræ ac Pytha-goræorum opuscula & fragmenta, cum veterum & recentiorum translationi-bus & commentariis. 3. Philosophia Academica, Opera Platonis, editiones & translationes variæ, Interpretes, Commentatores, Græci, Latini, aliarumq; lin-guarum, antiqui & novi. Philosophia Peripatetica, Aristotelis operum editio-nes, translationes, interpretes, commentatores Græci, Latini, aliorumq; lingua-rum, antiqui & novi. 5. Philosophia Stoica Stoicorum Græcorum & Latinorum opera, cum variorum veterum & recentiorum translationibus & Commentariis

6. Philosophia Pyrrhonia sive Sceptica variis operum Sexti Empirici editionibus & eò pertinentibus variorum autorum commentariis comprehensa atq; illustrata. 7. Philosophia Epicuræa variis veterum & recentiorum autorum Commentariis atq; expositionibus illustrata. 8. Philosophia Eclectica sive Miscellanea variis auctores Græci & Latini. 9. Historia Philosophica, sive de origine, incremento & divisione Philosophiæ, ejusq; multiplici ratione & usu apud diversos populos, ut & de Vitis, Scriptis, inventionibus & Sectis veterum & recentiorum Philosophorum varii variorum autorum tractatus, partim generales, partim speciales. 10. Institutiones & Syntagmata generalia Philosophiæ universæ, item Regulæ & Axiomata, nec non de studio Philosophico rectè instituendo consilia varia & novæ methodi. 11. Lexica Philosophica variiq; verborum & rerum ad philosophiam pertinentium indices, definitiones & expositiones ordine Alphabetico. 12. Philosophia Theoretica universalis varia variorum Autorum Syntagmata, Enchiridia, Analyses & ejus generis alia. 13. Logicæ institutiones generales, aliique variorum autorum ad Logicam pertinentes Tractatus speciales. 14. Physicæ institutiones generales, & tractatus speciales secundum differentiam materiarum & linguarum in varias minores classes distributi. 15. Methaphysicæ institutiones generales, & tractatus speciales. 16. Philosophia Practica universalis variorum Autorum Syntagmata, Enchiridia, Analyses &c. 17. Ethicæ, Politicæ, Oeconomica institutiones generales, & tractatus speciales secundum differentiam materiarum & linguarum in minores classes distributi. 18. de Re militari Græci & Latini auctores cum variorum translationibus, commentariis & notis: Recentiorum item Latinorum, Itolorum, Hispanorum, Gallorum, Germanorum &c. Syntagmata universalis, tractatus speciales, ut de Jure Belli, de regimine & disciplina militari, de militia pedestri, equestri, navali, ordinationibus castrorum & acierum, de obsidionibus, oppugnationibus, defensionibus urbium, Architecturâ militari, Pyrotechnicâ. 19. de Re Athleticâ antiquâ & novâ tractatus generales & speciales, Torneamentis, Monomachiis &c. 20. de arte equitandi & curâ equorum, variarum linguarum tractatus. 21. de Venatione auctores Græci, Latini secundum diversa venationum genera in varias classes distributi. 22. de Saltatione, ludo latrunculorum, aleâ, variisque aliis ludis, varii variarum linguarum tractatus. Sequuntur 23. Mathematici antiqui Græci, Arabes, Latini, secundum Alphabeti ordinem & librorum formam, editionum ætatem cum Commentariis & translationibus, varia item opuscula illorum collectiis Systematibus edita. 24. Historia Mathematica, de ortu & progressu disciplinarum Mathematicarum, de Vitis, inventionibus, sectis veterum & recentiorum Mathematicorum tractatus tam generales, quam speciales. 25. Lexica, Isagogæ, Synopses, Syntagmata Matheseos generalia, Axiomata, Studii Mathematici instituendi Consilia, novæ Inventiones, Methodi, Instrumenta. 26. Mathesis specialis secundum varia mathematicarum scientiarum genera speciesque in varias classes minores divisa & subdivisa, quæ illic ordine enarrata brevitas causa

causâ hic omittimus. Hi ad Philosophiam omnes pertinent tituli; Sequuntur jam, qui ad Historiam referuntur, magnâ industriâ notati. Recensentur 1. Autores de Historiâ Origine, incremento, utilitate, dignitate & divisione: de Veterum & Recentiorum apud varios populos historicorum illustrium vitis & scriptis: de studio Historico secundum tempora, materiam & autores ordinando: de arte Historicâ Consilia, Regulâ & Methodi. 2. Historia Geographica, comprehendens Geographos antiquos, Græcos, Latinos, ordine Chronologico secundum librorum formam & editionum ætatem dispositos. 3. Recentiores Cosmographiæ Historicæ universales, secundum linguas distinctæ. 4. Recentiorum Geographiæ Historicæ Universalis, Atlantes, Theatra, Specula, aliæque magna Syntagmata & eorum Epitomæ & minores Illogogæ. 5. Hydrographia Historica de Orbe Maritimo, Insulis, Rēnavali. 6. Singularum Orbis partium majorum generales descriptiones cum subjunctis Chorographiis & Topographiis. 7. De arte peregrinandi varii tractatus. 8. Varia Hodoeporica sive Itinerariorum sive Chronologia comprehendens Chronologos antiquos Græcos, Latinos recentiores secundum ordinem temporum, formam librorum & editionum ætatem dispositos, universales & particulares. 10. Autores de mensurâ temporum, ratione anni apud varios populos, Calendaria, Ephemerides Historicæ. 11. Historia Generationum sive Genealogia Universalis, particularis. 12. De notis gentilitiis naturalibus & insignibus varii Autores. 13. Variorum tractatus de iis, qui per mendacium & fraudes in alienas familias se inseruerunt. Sequitur jam 14. Historia rerum gestarum sive historia propriè dicta & quidem universalis tam respectu loci, quàm respectu temporis, tum universalis respectu loci, sed particularis respectu temporis. Quò pertinent relationes historice certi alicujus temporis miscellaneæ. 14. Historiæ sacræ Test: Vet. & antiquitatum Judaicarum autores Græci, Latini, antiqui, recentiores, ordine Chronologico positi, cum Commentariis eorum & translationibus. 15. Historiæ Ecclesiasticæ Novi Test. autores, antiqui Græci, Latini, cum Commentariis &c. 16. Historiæ Ecclesiasticæ universalis & annalium Ecclesiasticorum autorum res diversarum linguarum & religionum. 17. De Vitâ Christi tractatus Historici universales & particulares, ut sunt dissertationes de Genealogiâ ipsius, tempore nativitatis, Historiâ Passionis, crucis, de linteis sepulchralibus &c. 18. Tractatus de Antichristo. 19. Historiæ Marianæ generales & speciales secundum ordinem. 20. Syntagmata antiqua Græca de vitis sanctorum secundum ordinem. 21. Mensium & usum Ecclesiæ Orientalis. 22. Martyrologia & Calendaria sanctorum antiqua Latina, secundum menses & usum Ecclesiæ Occidentalis cum Commentariis & translationibus. Accedunt varii Tractatus de Martyrio in genere, de Martyrum cruciatibus. 23. Vitæ sanctorum Miscellaneæ ab antiquis autoribus Græcis & Latinis scriptæ & collectiis quibusdam schematibus junctim editæ. 23. Vitæ sanctorum miscellaneæ & singulares à Græ-

à Græcis & Latinis scriptæ cum Commentariis & translata: 24. Autorum recentiorum syntagmata de Vitis Sanctorum, secundum menses, & vitæ singulares ab iis scriptæ. 25. Exempla Historiæ Sacræ & Ecclesiæ miscellanea antiquorum & recentiorum. 26. Autores antiqui & recentiores de Vitis Pontificum Romanorum. 27. Variorum tractatus speciales, de Electione, autoritate Pontificis, donationibus Pontificibus factis, de Joannâ Papiâ, variisque ad Historiam Pontificiam pertinentibus. 28. Historia Cardinalium, variique tractatus de eorum origine, electione, ordine, officiis, autoritate, potestate, privilegiis. 29. Conciliorum omnium Generalium & provincialium Græcorum & Latinorum acta & monumenta antiqua à recentioribus collectoribus junctim edita cum commentariis, notis & translationibus. 30. Conciliorum quorundam generalium & provincialium Græcorum & Latinorum acta & monumenta separatim & singulatim edita, cum commentariis & translationibus ordine Chronologico disposita. 31. Conciliorum omnium generalium & provincialium Synopsis & Synopses. 32. Tractatus speciales, de origine, autoritate conciliorum, aliisque varia ad Historiam conciliorum pertinentia opuscula. 33. Historia antiquitatum Liturgicarum Ecclesiæ Orientalis & Occidentalis. 34. Historia Miscellanea variarum Ceremoniarum, rituum, aliarumque antiquitatum & observationum Ecclesiasticarum secundum differentiam materiarum in varias minores classes distributa. 35. Historia Monastica generalis, de Vitæ Monasticæ Origine, incrementis, divisione, regulis, & propagatione usque ad nostram ætatem. 36. Historia Monastica specialis, sive diversorum ordinum Monasticorum Historiæ ac Regulæ singulares ordine Chronologico dispositæ. 37. Historia variorum ordinum equestrium generalis & specialis ordine Chronologico. 38. Historia Hæresium generalis & specialis ordine Chronologico, Vitæ Hæresiarcharum &c. 39. Autores de scriptorum Ecclesiasticorum vitis, successionibus & scriptis generales junctim, speciales separatim editi. 40. Dissertationes de Expurgatione & Prohibitione librorum, Indices expurgatorii speciales.

Atque hic τὸ πᾶν est, ad quem Philosophicam suam & Historicam Bibliothecam dispositurus erat Lambecius, in quo tamen aliqua, si ordinem & argumenta spectes, vel mutari vel augeri possunt, præsertim in Historiâ Civilis & Ecclesiasticâ; Facultatum enim Bibliotheca alibi proponitur, ac puto, ubi in rem ipsam venisset, multa ipsi nova δευτέρω προσέτιθεσσι suggestissent. In hunc tamen campum immixtis quasi per σύνολον & velut in tabulâ patet Historiæ literariæ summa delineatio: Nam & ὅλη, quæ potuit, integrâ congeritur, nec illa tamen indigesta, sed suis locis sedibusque distincta, unde per prudentiam aliquam δεξιτερὴν pulcherrimum illud, quod volebat Verulamius, strui ædificium possit. Ex ipsâ illâ confectione & repræsentatione simultaneâ nascitur illud περιηγητικὸν & περιγραφεύτικόν, ex quo judicandi illa vis se exerit. Quæ si in perpetuum continuumque Historiæ corpus compingerentur, maximi in

focis

locietatem civilem & rem literariam fructus inde redundarent. Non alia ipse Verulamius subsidia præscripsit: nam materiam & copiam Historiæ ejus non tantum ab Historicis & Criticis petere, verum etiam per singulas annorum centurias, aut etiam minora intervalla, libros præcipuos in consilium adhibere jubet, ut ex eorum non perfectione (id enim infinitum foret) sed degustatione & observatione argumenti, styli, methodi, genius illius temporis literarius veluti incantatione quâdam à mortuis evocetur. Hujus instituti usus multo maximus foret. Verulamius illud intendit, ut virorum doctorum augeatur in doctrinæ usu & administratione solertia, rerumque intellectualium non minus quam civilium motus & perturbationes, vitiaque & virtutes notari possint, & regimen inde optimum educi, quemadmodum ex Historiæ vel civilis vel Ecclesiasticæ diligenti inspectione prudentia illa vel civilis vel sacra parari possit.

Tam verò longè lateque se ejus prudentiæ utilitas diffundit, ut nullatam sit exigua disciplina, cui illa non faces præferat: ne quid dicam de ipso intellectu, qui in contemplatione ἡσυχίας magis peccit. Videmus hic quasi ante oculos positam illam per secula studiorum successione. Nam, ut de temporibus post Christum natum dicam tantum, regnavit in Philosophorum scholis Plato, ejusque Philosophia cum Christianâ Religione commista vel errores vel singulares quoddam sensus dogmatibus Theologicis inexit; Patres plerique huic scholæ additi, duravitque ille rei literariæ & ecclesiasticæ status, usque dum Alexander Aphrodisiensis doctrinam Peripateticam resuscitavit; quæ per sex integræ seculis stetit, variè tamen ab interpretibus interpolata, ut sibi ipsi esset dissimilima, variis etiam casibus ac libris agitata, de quo Lanovius videri potest in libro de variâ Aristotelis fortunâ. Traxit ex ejus etiam affinitate labem aliquam Theologiæ, quæ Scholasticorum commentationibus in aliam planè formam speciemque mutata erat. Audiuntur passim virorum doctissimorum de his corruptelis querelæ, de quibus legi possunt Erasmus passim, Ludovicus Vives in aureis de causis corruptarum disciplinarum libris: cujus Viri diligentia ad Historiam literariam recentioris temporis conferre non pauca possit. Adeo ad græcas literas & Aristotelis philosophiam tum nauseabant omnes, ut, teste Alexandro Nekan libro de naturis rerum, Aristotelis libros à nemine, quàm ab Antichristo legendos & intelligendos crederent. Joann. Sarisber; lib. 1. Metalogic. cap. 2. ita de his tenet: *Sufficiebat ad victoriam verborum clamor, & qui undecumque, aliquid inferebatur, ad propositum perveniebant metam: Poëtæ & Historiographi habebantur infames, & si quis incumbebat laboribus antiquorum, notabatur, & non modò a sello Arcadiæ tardior, sed obtusior plumbo omnibus erat invisus.*

Latitabant tamen nonnunquam in Scriptoribus illis, horridi cæteroquin & inficeti styli, velut in sterquilinio quodam prætiosi uniones, quibus illi, qui è recentioribus magno supercilio multoque orationis fūco rerum argumenta incurstant, sua illa commenta ornare didicerunt. Multi delicatuli nimis & fastidiosi, cum

6
 eruditionis fastigium ingressi sint, quemadmodum Citharædus ille Homericus *Odyss.* 22, v. 347. qui de se :

Κυδοιδαν [Θ] δ' εἰμι : θεὸς δέ μοι ἐν φρεσὶν ὁμιᾶς

Πανόλιας ἐνέφουεν.

Ipse autem à me sum doctus. Deus enim mihi in mentibus canilenas

Omnigenas inseruit.

Nam & Heraclius Ephesius, narrante Plutarcho, philosophiam omnem, inter veteres, nullo doctore percepit; idemq; de Manlio Equite Plinius, de se ipso Augustinus gloriatur. E recentioribus Cujacio in Jurisprudentiâ, Budæo in humanioribus literis, Mureto in arte Oratoriâ, at quibus viris! summam sine præceptoris operâ perfectionem obtigisse, referente in dissertatione *de studio literali* Gabriele Naudæo, miraculo propius est. De se ipso narrat Jovianus Pontanus magnus & Poëta & Philosophus, quod versus facere, cæli cursum metiri, destitutus Præceptoribus didicerit, testante Paganino Gaudenio in suo *Inst. Acad. Tit. de promptitudine Professoriâ*. Gulielmum quoq; Postellum in linguarum penè omnium cognitione, Petrum Ramum in Philosophiæ studiis, sine Magistrî adjumento rem omnem confecisse accepimus. Qui tamen & suâ quâdam intemperie acti fuerunt. Tanaquil Faber *part. 1. Ep. 49.* in Græcis se *κυδοιδαν* esse, & ex eo curtam sibi esse Hellenismi suppellectilem queritur.

Hæc tamen plerumq; illis *κυδοιδαν* solet, in philosophicis præcipuè, inanis persuasio: dum veterum dogmata non satis assecuti *κυρλας δόξας*, pro Iuno ne nubem, amplectuntur. Solet & illud his plerumq; obesse studiis, quod solidas integrasq; disciplinas haurire molestum sibi ducentes *ἀπολυμαθίας*, amœnitates illarum, quod ligurientium est, quærere tantum consueverunt; de quo jam suò tempore Plinius. Ab illo enim amœnitates studiorum vocantur, quæ ornant potius illa & comunt, quàm quæ ad naturam constitutionemq; eorum pertineat. In quibus qui hærent, illud potius, quod delectat, quàm quod prodest, in disciplinis respiciunt, quæ tamen conjungenda esse ipsa ratio dictitat.

Ponamus ergo reprehendendos esse, qui suo quodam genio ducti hæc *ἀπολυμαθίας* studia infeliciter tractant: non committendum tamen est, ut impunè convitiis suis grassentur homines barbari, inertes, ac fastum inanemq; doctrinæ speciem pro verâ solidâq; sapientiâ ostentantes, in divina pulcherrimaq; studia eorumq; culkores. Hic cum bonæ menti optimisq; literis bellum indixerint, suæ ruditatis conscii, non æquis oculis adspiciunt, quos variarum rerum cognitione interiore locupletatos esse vident. Quare & ipsum *ἀπολυμαθίας* nomen ipsis pro convicio est, pro Grammaticis raptantibus consummatissimæ eruditionis Viros. Quod non facerent, si, qui sub amplissimis istis titulis latitant rerum thesauri, cognitura haberent.

Impugnabatur his calumniis illustris maximique ingenii Johannes Wou-
 vverius, qui elegantissimo de Polymathia libro & suam famam ultus est, ejusque
 studii

studii dignitatem asseruit: de quo duo monenda nobis sunt, in quibus erratum à Viris doctis est. Primum est, quod duo confundantur ejus nominis, Antvverpianus & Hamburgensis Polymathiz Autor. Andreas Schottus hunc Belgam facit in *notis ad proverbia Græc. ap. 68.* sed fallò. Lipsius in Epistola 8. Kal. Novembr. 1599. ad Antvverpianum illum scripta, utrumque probè distinguit: *Janus Wouwerius*, inquit, *cognominis tuus, si non Gentilis, quam bona tecum fœderatio! Optimum par, nec vel Diu dederim: magis ex usu aut Voto. Modestiam & probitatem in eò adolescente semper amavi, & vidiprimùm (Hamburgi id fuit, ante annos novem) unà laudatam illam indolem vi. Vivat, crescat, & lampada à nobis in hoc cursu jam fessis accipiat: me libenter & judicium tradente.* Fuit verò noster ille Hamburgi natus, Patre Nicolao, ob persecutiones in Religione à Belgio profugo, Antvverpiani illius, ut rectè putat Lipsius, Gentilis, illustri Barònum stirpe oriundus. Antvverpianus verò ille est, apud quem Lipsius Bibliothecam & scripta sua testamento, usque dum adolefceret heres, deponi jussit, teste Auberto Miræo in Elogio Lipsii. Alterum, quod monendum duxi, est, de plagii suspitione, qua per summam injuriam & invidiam oneratus vir optimus à Mauslaco, Germanus à Gallo, est: qui &, cum ejusdem argumenti librum editurus esset, Casaubono omnem hunc laborem subreptum ait: quem tamen ipse Casaubonus, non dissimulaturus hanc sibi factam injuriam, ab isto crimine liberat. Testimonia illa innocentiz ejus legas apud Cl: Thomasiū licet in præfatione repetitæ Editionis. Ex invidia profectum hoc Maussaci judicium Martinus Schoekiū *Confutatione Fab. Hamel. p. 2. c. 4.* existimat. Ex ipso autem VVouverio multa cepisse, suppresso ejus nomine, Vossiū etiam Schokiū loco laudato, & Joannes Jonssius *lib. 1. de script. Hist. Phil. c. 10. p. 49.* testatur.

Multa hic à nobis de vastitate *πολυμαθία*, dici poterant, verum cū illud toto libro à VVouverio actum sit, illuc Lectorem remittimus. Legi & super hoc argumento potest, imò debet, Guilielmus Budæus, Vir illustris, consiliarius regius, & libellorum supplicum Magister, in libris de Philologia, quos Henrico Aureliensi & Carolo Angoldsmensi, Regis filiis, inscribit: ubi de studii hujus amplitudine & dignitate multa agit, & instituto quasi cum Rege colloquio illum hortatur, ut studia hæc, Regno suo splendorem conciliatura, ornanda suscipiat, Viros illa proficentes præmiis afficiat, magistratum, honores ac sacerdotia illis tribuat. Non destituit facundum ac illustrem Patronum, ipsūque libellorum supplicum Magistrum, Philologiae causam agentem optatus successus. Apud nullam enim rationem honoratiore loco illi fuere, quæ exēpla hodieque perdurant. Excitata hæc optima fuere semper ingenia, quorum tam uberem messem nulla gens alia dedit.

Agit hanc inter cœteros *πολυμαθία* causam Ludovicus Crescollius Jesuita, Vir alioquin doctissimus, in Gratiarum actione pro Collegio Societatis Jesu inaurato, quæ Vacationibus autumnalibus subnectitur; sed ita agit, ut insanam in Melanchthonem, ut *πολυμαθία* hostem, calumniam spargat. Quæ nihil insulsum

8
 sulsus ac impudentius fingi potest, cum nemo inter eruditos sit, qui Melanchthonem Germaniæ præceptorem & verū πολυμαθίας parentem ignorare possit. Vocat pag. 46. duos mustee factionis antesignanos, & veluti par gladiatorum Carolostadium & Melanchthonem, qui primum spargere in circulis atq; in coru adolescentium caperint doctrinarum cognitionem plus obesse, quam commodi afferre ad religionem tuendam. Ex his, ait porro, ut exemplum potentius foret ad persuadendum, quam Oratio, derepentē, tanquam Circeō poculō ebibitō, alterum factum esse colonum, alterum pistorem, ut ejusdem esse farina cognoscerentur. Manifesta hæc hominis phrenesis est de Melanchthone, qui in luce Germaniæ, in florentissimā Academiā, cum magnā nominis sui famā & gloriā vivebat, tam horribilia & risu digna mendacia spargentis. Quid Melanchthoni cum Carolostadio, qui nunquam in partes ejus concessit? Qvis Melanchthonem unquam pistorem somniavit, nisi Cresollius cum hac suā calumniā in pistrinum relegandus? Id verō summē stultum est, quod subjungit: magnam hinc in plerisque Academicis solitudinem consecutam, & scholas penē omnes textu araneorum oppletas & vacuās siluisse: cum illō tempore per Melanchthonis doctrinam verē florere scholæ Germaniæ cœperint.

Huc aliqui etiam τῆς ἐγκυκλοπαιδείας scriptores referrent. Nam cum illi complexum scientiarum uno libro proponant, πολυμαθίαν vel solo illo titulo sibi vindicare posse videbuntur. Magna illorum librorum seges est, ab Autoribus profecta, quibus, quā principia, quā ordinem, quot capita tot sensus sunt. De his in Polyhistore Philosophico agetur pluribus. Sed & illi in vasto, quod moliuntur, regno nimis arcē habitant, à verā πολυμαθίας gloriā omnino arcendi. Quemadmodum enim eorum, qui maria & terras spatiosis itineribus pervagati sunt, longē major est peritia, quam eorum, qui in chartis delineatas conspexerunt: Ita qui verē πολυμαθῆς iis, qui non nisi ex illis scriptorculis sapiunt, minimē sunt comparandi.

Multō minus nomen hoc merentur, qui in Academicis, pessimo more, invento ad quæstum & decipiendam juventutem titulō, παιδοφίαν profitentur. παιδοφίαν illi sunt, aliosque παιδοφίαν docere volunt, qui per tres quatuorve disciplinas (nam mathematicæ scientiæ, Eloquentiæ, poësis, historia, rerum naturalium accuratior notitia in hunc censum non referuntur) volaticā aliquā percurfatione stolidos tirones circumducunt: quise totum sapientiæ Oceanum his Doctoribus exhaustisse opinantur. Publicā cœrçeri lege hominum ille furor deberet: quibus magist:is patentissima ad ignorantiam via sternitur: omnis solida doctrina evertitur: in cathedras, in forum, cruda studia propelluntur: pro Philosophis jejuni & strigosi terminorum Nomenclatores; pro Mercurius stipites & trunci ubique in seculi nostri infamiā triumphant.

DE HISTORIA LITERARIA.

Historia literaria vastitas. Consilia Bossi, Baconis Verulamii de illâ instituendâ. Christophori Mylei universitatis rerum historia. Petrus Lambecius Historie literariae Prodrumum scripsit. Promittit syntagma universae Historiae literariae. Ordo in librorum catalogis à Naudeo observatus. Typus Syntagmatis Lambeciani recensetur. Ex Historiâ literariâ status literarum perdisci potest. Secula barbara: Philosophi in illis acuti. Rogerus Baco. Richardus Suiset. Scaligeri de hoc testimonium. nulliusve Historia literarum. Magnatum studium & liberalitas artes & literas excitat. Dogmatum vices & periodi ex Historiâ literariâ notanda. Parallelismi scientiarum è serie temporum instituendi. Arcana & inventa veterum cum recentioribus conferenda. Magni Pegelii inventa quaedam cum modernis conferuntur.

Vastum Polymathiae nomen est, ac longè lateque extenditur, suis tamen spatiis limitibusque definitum: Latius verò patet Historia literaria, quæ non ipsam tantum Polymathiam, sed & singularum scientiarum primos natales ac progressus ad nostra usque tempora complectitur. Nemo est, qui Oceanum hunc transierit; non pauci, qui littus legerunt. Historiam Philosophicam è veteribus & recentioribus per partes aggreffi sunt multi; sed omnem à natalibus suis Historiam literariam nemo. Quenitur de tam insigni defectu Cl. Bossius Introduct. in Notitiam Rerum. c. 30. §. 92. *Rei literariae, quæ magnam partem à religione pendet, historia iusta adhuc desideratur. Facturusque opera pretium esset, qui in unum volumen colligeret, quæ studia in quibus locis maximè floreant, quique viri doctrinâ & scriptis illustres singulas provincias hoc seculo exornarint, atque etiamnum exornent: tum quibus precipuè locis literarum studia eorumque cultores singulari adfectu foveantur, & magnis impensis sustententur.* Non contemnenda sunt Historiæ literariæ illa argumenta, in quorum enarratione exerceri nostram industriam cupit. Sed arctiora illa paululum sunt, & ad pauca capita reducta, in quibus jam tum operam posuere laudabilem nonnulli, neque multum tamen Historia locupletata est.

Majus animo opus conceperat maximus vir ingenii Baco Verulamius, qui inter consilia de ampliandis scientiarum terminis, hujus quoque operis ideam proposuit, lib. 2. de Augm. Sc. cap. 4. Absque hac Historiam mundi statum Polyphemi eruto oculo non ab similem facit, cum ea pars imaginis desit, quæ ingentium & indolem personarum maximè referat. Hujus verò Historiæ argumenta sunt 1. Scientiarum antiquitates ad mundi ætates & regiones collata. 2. Migrationes per diversas orbis partes. 3. Declinationes. 4. Jacturæ. 5. Restauratio.

rationes. 6. Occasiones inventionis singularum disciplinarum. 7. Methodi, quibus tractatae. 8. Exercitii rationes. 9. Sectae celebres. 10. Controversiae circa illas earumque ortus & occasus. 11. Laudes, convitia, quibus exceptae. 12. Auctores praecipui. 13. Libri praestantiores. 14. Academiae, Societates, Collegia, Scholae, successiones, ordines. Addit illis porro 15. aliqua de populorum ac Regionum indole ad artes apta vel inepta. 16. De temporum varia fortuna artibus propitia vel adversa. 17. de Religionum mixtura. 18. de Legum vel favore vel malitia. 19. de Virorum illustrium patrocinio, qui vel opibus vel consiliis artes juverunt. Singulorum illorum, & si quae alia his addi possunt, meram puramque historiam suis temporibus accurate connexam desiderat. Haec illa palæstra est, in qua vel Hercules inveniet, quod agat. Sed facilius est primas istius operis lineas ducere, quam ipsum perficere. Quod ubi quis aggressus fuerit, tot illum obstacula circumvenient, ut exitum vix inventurus sit; utut adjumento esse possint, quae per partes aliqui sibi tractanda proposuerunt: quorum labores non tamen vilipendendi erant à Bacone, ac fortassis tum non editi omnes fuerunt, quos tempora posteriora in lucem produxerunt.

Non facile dixerim, an haec animo agitaverit olim consilia Christophorus Mylæus, cujus extant quinque libri de scribenda universitatis rerum historia. In praefatione istius operis multa magnifica tibi promitti videas, & quaedam his, quae diximus, affinia. Sed longissime ab illo abest instituto; nam nihil aliud, quam Encyclopaediam continuo orationis, elegantis tamen & concinnae, filo deductam velut in compendio proponit: nec tamen omnem illam, nec methodo illa ordinatam, quae capi à quoquam possit. In quinque libros illam dispefcit historiam, quorum 1. de Naturâ. 2. de Prudentiâ 3. de Principatu. 4. de Sapientiâ. 5. de Literaturâ agit: Sub quibus quasi summis capitibus omnium scientiarum & artium comprehendit argumenta. Non placet ista methodus, quam ex suo Autor ingenio confinxit, ut quae nimis generalis ac confusa, & velut per lancem saturam omnia congerit, melius per series ac ordines regularem ac principiorum deducenda.

Tentavit & nostrâ ætate circa Historiam literariam aliqua Petrus Lambecius, cujus in lucem quoque prodit hoc titulo liber Hamburgi editus: *Prodromus Historiae literariae, quâ continetur partim quidem generalis narratio, origo, incrementa, mutationes, interitus & instaurationes omnium linguarum, scientiarum, Facultatum & artium liberalium, secundum Chronologicam successionem seculorum omnium ævi; partim autem specialis recensio virorum & faminarum illustrium.* Sed primordia istius operis procul dubio utilissimi tantum jacta sunt, quibus si opus plenum & perfectum superstruxisset, benè de re literariâ mereri potuisset: quanquam tamen neque ad omnia Verulamii placita respexerit, aut illo ordine methodoque tractaturus fuisset. Promissi tamen sui memor, sub finem lib V. Commentariorum de Bibliothecâ Vindobonensi, denuò sperare nos jubet Syn-
tagma

tagma universæ Historiæ literariæ divisum in 40 secula ante Christum, & in 17 secula post Christum natum : quod XXIV Commentariorum de Bibl. Vindeb. libris loco Indicis Chronologici Universalis subjungendum, ac simul Prodro-mum antea editum innumeris locis augendum. Sed fata huic labori inter-cesserunt. Quamquam ea fuit librorum, quos promittebat, moles, ut spes illi inchoare longas non licuerit. Optimè verò ab illo institutum hoc fuit, quod Syntagma illud magni operis de Bibliothecâ Vindobonensi complementum vo-luerit: dimidium enim istius operis penè confecit, qui Bibliothecam justò suo ordine concinnatam, eamque non modicam, sed ferè universalem habet; qvâlis ista Vindobonensis, qvæ locupletissima est, & ab Autore librorum de-scientium titulis aucta.

Vel ex solo illo ordinè, quem in libris collocandis observare jubet Ga-briel Naudæ in libro de instruendâ bibliothecâ Gallicè scripto, historia ali-qua educi potest. Notari autem ista vult, ut 1. libri Facultatum & artium, ponantur. 2. Veteres & novi autores in linguâ, qvâ scripsere, & hinc versio-nes omnes. 3. Qvi partes scientiarum tractant. 4. Commentatores. 5. Scri-ptores particularium rerum. 6. Qvi adversus scientias scripserunt, ut Sextus Empiricus è veteribus, & Agrippa inter recentiores. 7. Novatores in artibus. 8. Primi certarum rerum scriptores. 9. Scriptores rerum variarum. 10. Præ-berrimorum virorum lacinia & fragmenta. 11. Locorum communium scri-ptores, Lexicographi &c. 12. Scriptores, qvi ex communi seculi genio scri-psere. 13. Etiam minima, & qvæ parvi aliis æstimantur. Ad has Classes reda-cti Autores notiones aliquas animo suggerere possunt, ad qvas Idea alicujus Hist-riæ concipi possit.

Sed perfectior illa longeque ordinatior est series, quam in Philosophicâ Bibliothecâ concinnandâ sibi præfixit Lambecius; cujus ille typum operi secutu-ro præmisit. Quem ut hic proponam, quoniam in paucorum manibus liber est, non est fortè ab instituto nostro alienum. Primò enarrantur Philosophorum antiquissimorum Barbaricorum, Zoroastris, Hermetis &c. opuscula quædam & fragmenta supposititia cum veterum & recentiorum translationibus & comen-tariis. 2. Philosophorum antiquissimorum Græcorum, Ionicorum & Italicorum, quætorum opuscula & fragmenta, cum veterum & recentiorum translationi-bus & commentariis. 3. Philosophia Academica, Opera Platonis, editiones & translationes variæ, Interpretes, Commentatores, Græci, Latini, aliorumq; lin-guarum, antiqui & novi. 4. Philosophia Peripatetica, Aristotelis operum editio-nes, translationes, interpretes, commentatores Græci, Latini, aliorumq; lingua-rum, antiqui & novi. 5. Philosophia Stoica Stoicorum Græcorum & Latinorum opera, cum variorum veterum & recentiorum translationibus & Commentariis

6. Philosophia Pyrrhonia sive Sceptica variis operum Sexti Empirici editionibus & eo pertinentibus variorum autorum commentariis comprehensa atq; illustrata. 7. Philosophia Epicuræa variis veterum & recentiorum autorum Commentariis atq; expositionibus illustrata. 8. Philosophia Eclectica sive Miscellanea variis auctoribus Græci & Latini. 9. Historia Philosophica, sive de origine, incremento & divisione Philosophiæ, ejusq; multiplici ratione & usu apud diversos populos, ut & de Vitis, Scriptis, inventionibus & Sectis veterum & recentiorum Philosophorum varii variorum autorum tractatus, partim generales, partim speciales. 10. Institutiones & syntagmata generalia Philosophiæ universæ, item Regulæ & Axiomata, nec non de studio Philosophico recte instituendo consilia varia & novæ methodi. 11. Lexica Philosophica variq; verborum & rerum ad philosophiam pertinentium indices, definitiones & expositiones ordine Alphabetico. 12. Philosophiæ Theoreticæ universalis varia variorum Autorum Syntagmata, Enchiridia, Analyses & ejus generis alia. 13. Logicæ institutiones generales, aliique variorum autorum ad Logicam pertinentes Tractatus speciales. 14. Physicæ institutiones generales, & tractatus speciales secundum differentiam materiarum & linguarum in varias minores classes distributi. 15. Methaphysicæ institutiones generales, & tractatus speciales. 16. Philosophiæ Practicæ universalis variorum Autorum Syntagmata, Enchiridia, Analyses &c. 17. Ethicæ, Politicæ, Oeconomica institutiones generales, & tractatus speciales secundum differentiam materiarum & linguarum in minores classes distributi. 18. de Re militari Græci & Latini auctores cum variorum translationibus, commentariis & notis: Recentiorum item Latinorum, Italicorum, Hispanorum, Gallorum, Germanorum &c. Syntagmata universalia, tractatus speciales, ut de Jure Belli, de regimine & disciplina militari, de militia pedestri, equestri, navali, ordinationibus castrorum & acierum, de obsidionibus, oppugnationibus, defensionibus urbium, Architecturâ militari, Pyrotechnicâ. 19. de Re Athleticâ antiquâ & novâ tractatus generales & speciales, Torneamentis, Monomachiis &c. 20. de arte equitandi & curâ equorum, variarum linguarum tractatus. 21. de Venatione auctores Græci, Latini secundum diversa venationum genera in varias classes distributi. 22. de Saltatione, ludo latrunculorum, aleâ, variisque aliis ludis, varii variarum linguarum tractatus. Sequuntur 23. Mathematici antiqui Græci, Arabes, Latini, secundum Alphabeti ordinem & librorum formam, editionum atatem cum Commentariis & translationibus, varia item opuscula illorum collectitiis Systematibus edita. 24. Historia Mathematica, de ortu & progressu disciplinarum Mathematicarum, de Vitis, inventionibus, sectis veterum & recentiorum Mathematicorum tractatus tam generales, quam speciales. 25. Lexica, Isagogæ, Synopses, Syntagmata Matheos generalia, Axiomata, Studii Mathematici instituendi Consilia, novæ Inventiones, Methodi, Instrumenta. 26. Mathesis specialis secundum varia mathematicarum scientiarum genera speciesque in varias classes minores divisa & subdivisa, quæ illic ordine enarrata brevitas

causâ

causa hic omittimus. Hi ad Philosophiam omnes pertinent tituli; Sequuntur jam, qui ad Historiam referuntur, magnâ industriâ notati. Recensentur 1. Auctores de Historiâ Origine, incremento, utilitate, dignitate & divisione; de Veterum & Recentiorum apud varios populos historicorum illustrium vitis & scriptis: de studio Historico secundum tempora, materiam & auctores ordinando: de arte Historicâ Consilia, Regulæ & Methodi. 2. Historia Geographica, comprehendens Geographos antiquos, Græcos, Latinos, ordine Chronologico secundum librorum formam & editionum ætatem dispositos. 3. Recentiores Cosmographiæ Historicæ universales, secundum linguas distinctæ. 4. Recentiorum Geographiæ Historicæ Universalis, Atlantes, Theatra, Specula, aliæque magna Syntagmata & eorum Epitomæ & minores Illogæ. 5. Hydrographia Historica de Orbe Maritimo, Insulis, Renavali. 6. Singularum Orbis partium majorem generales descriptiones cum subjunctis Chorographiis & Topographiis. 7. De arte peregrinandi varii tractatus. 8. Varia Hodoeporica sive Itineraria tam sparsim quàm junctim publico privato nomine edita. 9. Historiam temporum sive Chronologia comprehendens Chronologos antiquos Græcos, Latinos recentiores secundum ordinem temporum, formam librorum & editionum ætatem dispositos, universales & particulares. 10. Auctores de mensurâ temporum, ratione anni apud varios populos, Calendaria, Ephemerides Historicæ. 11. Historia Generationum sive Genealogia Universalis, particularis. 12. De nobilitate gentilitiis naturalibus & insignibus varii Auctores. 13. Variorum tractatus de iis, qui per mendacium & fraudes in alienas familias se inseruerunt. Sequitur jam 14. Historia rerum gestarum sive historia propriè dicta & quidem universalis tam respectu loci, quàm respectu temporis, tum universalis respectu loci, sed particularis respectu temporis. Quò pertinent relationes historicæ certi alicujus temporis miscellaneæ. 15. Historia sacra Test: Vet. & antiquitatum Judaicarum auctores Græci, Latini, antiqui, recentiores, ordine Chronologico positi, cum Commentariis eorum & translationibus. 16. Historiæ Ecclesiasticæ Novæ Test. auctores, antiqui Græci, Latini, cum Commentariis &c. 17. Historiæ Ecclesiasticæ universalis & annalium Ecclesiasticorum auctores diversarum linguarum & religionum. 18. De Vita Christi tractatus Historici universales & particulares, ut sunt dissertationes de Genealogiâ ipsius, tempore nativitat, Historiâ Passionis, crucis, de linteis sepulchralibus &c. 19. Tractatus de Antichristo. 20. Historiæ Mariæ generales & speciales scriptores. 21. Menologia, Syntagmata antiqua Græca de vitis sanctorum secundum ordinem. 22. Mensium & usum Ecclesiæ Orientalis. 23. Martyrologia & Calendaria sanctorum antiqua Latina, secundum menses & usum Ecclesiæ Occidentalis cum Commentariis & translationibus. Accedunt varii Tractatus de Martyrio in genere, de Martyrum cruciatibus. 24. Vitæ sanctorum Miscellaneæ ab antiquis auctoribus Græcis & Latinis scriptæ & collectiis quibusdam schematibus junctim editæ. 25. Vitæ sanctorum miscellaneæ & singulares à Græ-

à Græcis & Latinis scriptæ cum Commentariis & translat: 24. Autorum recentiorum syntagmata de Vitis Sanctorum, secundum menses, & vitæ singulares ab iis scriptæ. 25. Exempla Historiæ Sacræ & Ecclesiæ miscellanea antiquorum & recentiorum. 26. Autores antiqui & recentiores de Vitis Pontificum Romanorum. 27. Variorum tractatus speciales, de Electione, autoritate Pontificis, donationibus Pontificibus factis, de Joannâ Papissâ, variisque ad Historiam Pontificiam pertinentibus. 28. Historia Cardinalium, variique tractatus de eorum origine, electione, ordine, officiis, autoritate, potestate, privilegiis. 29. Conciliorum omnium Generalium & provincialium Græcorum & Latinorum acta & monumenta antiqua à recentioribus collectoribus junctim edita cum commentariis, notis & translationibus. 30. Conciliorum quorundam generalium & provincialium Græcorum & Latinorum acta & monumenta separatim & singulatim edita, cum commentariis & translationibus ordine Chronologico disposita. 31. Conciliorum omnium generalium & provincialium Synagoga & Synopses. 32. Tractatus speciales, de origine, autoritate conciliorum, aliisque varia ad Historiam conciliorum pertinentia opuscula. 33. Historia antiquitatum Liturgicarum Ecclesiæ Orientalis & Occidentalis. 34. Historia Miscellanea variarum Ceremoniarum, rituum, aliarumque antiquitatum & observationum Ecclesiasticarum secundum differentiam materiarum in varias minores classes distributa. 35. Historia Monastica generalis, de Vitæ Monasticæ Origine, incrementis, divisione, regulis, & propagatione usque ad nostram ætatem. 36. Historia Monastica specialis, sive diversorum ordinum Monasticorum Historiæ ac Regulæ singulares ordine Chronologico dispositæ. 37. Historia variorum ordinum equestrium generalis & specialis ordine Chronologico. 38. Historia Hæresium generalis & specialis ordine Chronologico, Vitæ Hæresiarcharum &c. 39. Autores de scriptorum Ecclesiasticorum vitis, successione & scriptis generales junctim, speciales separatim editi. 40. Dissertationes de Expurgatione & Prohibitione librorum, Indices expurgatorii speciales.

Atque hic τὴν Θ. est, ad quem Philosophicam suam & Historicam Bibliothecam dispositurus erat Lambecius, in quo tamen aliqua, si ordinem & argumenta spectes, vel mutari vel augeri possunt, præsertim in Historiâ Civili & Ecclesiasticâ; Facultatum enim Bibliotheca alibi proponitur, ac puto, ubi in rem ipsam venisset, multa ipsi nova deυτερεῖα, φερνιδες suggessissent. In hunc tamen campum innuissis quasi per σύνθεσιν & velut in tabulâ patet Historiæ literariæ summa delineatio: Nam & ὅλη, quæ potuit, integra congeritur, nec illa tamen indigesta, sed suis locis sedibusque distincta, unde per prudentiam aliquam ἀρχιπελοποιήσιν pulcherrimum illud, quod volebat Verulamius, strui ædificium possit. Ex ipsâ illâ confectione & repræsentatione simultaneâ nascitur illud περιεχτικὸν & πραγματικόν, ex quo judicandi illa vis se exerit. Quæ si in perpetuum continuumque Historiæ corpus compingerentur, maximi in socie-

societatem civilem & rem literariam fructus inde redundarent. Non alia ipse Verulamius subsidia præscripsit: nam materiam & copiam Historiæ ejus non tantum ab Historicis & Criticis petere, verum etiam per singulas annorum cehurias, aut etiam minora intervalla, libros præcipuos in consilium adhibere jubet, ut ex eorum non perlectione (id enim infinitum foret) sed degustatione & observatione argumenti, styli, methodi, genius illius temporis literarius veluti incantatione quâdam à mortuis evocetur. Hujus instituti usus multo maximus foret. Verulamius illud intendit, ut virorum doctorum augeatur in doctrinæ usu & administratione solertia, rerumque intellectualium non minus quam civilium motus & perturbationes, vitiaque & virtutes notari possint, & regimen inde optimum educi, quemadmodum ex Historiæ vel civilis vel Ecclesiasticæ diligenti inspectione prudentia illa vel civilis vel sacra parari possit.

Tam verò longè lateque se ejus prudentiæ utilitas diffundit, ut nullatam sit exigua disciplina, cui illa non faces præferat: ne quid dicam de ipso intellectu, qui in contemplatione ἡσυχία magis perficitur. Videmus hic quasi ante oculos positam illam per secula studiorum successionem. Nam, ut de temporibus post Christum natum dicam tantum, regnavit in Philosophorum scholis Plato, ejusque Philosophia cum Christianâ Religione commista vel errores vel singulares quosdam sensus dogmatibus Theologicis invexit; Patres plerique huic scholæ addidit, duravitque ille rei literariæ & ecclesiasticæ status, usque dum Alexander Aphrodisiensis doctrinam Peripateticam resuscitavit; quæ per sex integra secula stetit, variè tamen ab interpretibus interpolata, ut sibi ipsi esset dissimilima, variis etiam casibus ac litibus agitata, de quo Lanovius videri potest in libro de variâ Aristotelis fortunâ. Traxit ex ejus etiam affinitate labem aliquam Theologiæ, quæ Scholasticorum commentationibus in aliam planè formam speciemque mutata erat. Audiuntur passim virorum doctissimorum de his corruptelis querelæ, de quibus legi possunt Erasmus passim, Ludovicus Vives in aureis de causis corruptarum disciplinarum libris: cujus Viri diligentia ad Historiam literariam recentioris temporis conferre non pauca possit. Adeò ad græcas literas & Aristotelis philosophiam tum nauseabant omnes, ut, teste Alexandro Nekan libro de naturis rerum, Aristotelis libros à nemine, quam ab Antichristo legendos & intelligendos crederent. Joann. Sarisber: lib. 1. Metalogic. cap. 1. ita de his temporibus: *Sufficiebat ad victoriam verborum clamor, & qui undecumque, aliquid inferebat, ad propositum perveniebat metam: Poetæ & Historiographi habebantur infames, & si quis incumbebat laboribus antiquorum, notabatur, & non modò a seculo Arcadiæ tardior, sed obscurior plumbo omnibus erat invisus.*

Latitabant tamen nonnunquam in Scriptoribus illis, horridi cæteroquir & inficeti styli, velut in sterquilinio quodam pretiosi uniones, quibus illi, qui è recentioribus magno supercilio multoque orationis fūco rerum argumenta incurstant, sua illa commenta ornare didicerunt. Multi delicatuli nimis & fastidiosi, cum

cum suo ingenio tantum nituntur, ex se ut araneæ pariunt, cum longè solidiora invenire in Veterum illorum Commentariis possint. In notionum illà contemplatione, in morali sapientià, quàm præclara ex altis eruta recessibus traduntur! Ipsa Mathematica studia & naturalia, quæ sollicitè adeò nunc à notionalibus istis conceptibus purgantur, per illa ipsa principia eò usque profligarunt, ut majora naturæ arcana horum ministerio fuerint eruta, quàm nunc, cum omnes particularum particulas lynceis oculis intuemur, & naturam ipsam ad vivum rescicare nos credimus. Cujus vel unicus testis, instar multorum, erit Rogerus Baco, Vir subtilissimo ingenio divinam humanamque sapientiam complexus; ne quid de aliis dicam, magnis itidem & celebratissimis istorum temporum nominibus. Gabriel Naudæus in suà illà doctissimà de instruendâ Bibliothecâ dissertatione de nauseabundis istis nostrorum temporum ingeniis c. 4. p. 84 conqueritur, quæ fontes illos relinquunt & rivulos recentiorum sectantur: *Sequitur*, inquit ille, & laudamus Collegium Comimbrense, & Suarezium, & negligimus opera Alberti Magni, Niphi, Egidii, Saxonia, Pomponatii, Achillini, Durandi, Zimara, Buccaferrei, & multorum aliorum, unde omnes illi grandes & decumani, quos volumus & versamus libri, à Galsæ sunt transcripti. *Estimamus* nostri seculi Medicos, Amatum, Capiuaccium, Montanum, & pudori nobis ducimus, si Hugoni Senensi, Gordono &c. locum in Bibliothecâ concedamus, & Avicennistis, qui rudi linguâ seculi vitio scripsere, sed fundum tamen Medicinæ, judice Cardano, penetrarunt. Nostri recentiores, cum non satis virum, ingenii, constantiâ, habeant in iis imitandis, solent nonnunquam illorum rationibus, sed ad hujus seculi habitum reformatis, sua incrustare, in verborum tamen plerumq; pompâ & superficiali lingua berentes, decerpunt flores & summa cacumina captant. Miratur ille, adeoque indignè fert, non celari tantum & compilari, sed planè ignorari tum locupletissimis Bibliothecis, tum Viris doctis, ista nomina, quorum tamen eandem, quæ Manuscriptorum solet, rationem haberi ob raritatem & utilitatem æquum esset.

Unius ille Richardi (quem alii Johannem, ipse in Additionibus ad Hist. Lud. XI. Rogerium vocat) Suisset (quod ex Anglic. *Swinshead*, os porci corruptum) cui cognomen Calculatoris datum erat, mentionem facit: cujus opera celeberrimis etiam Bibliothecis sunt ignota. In cælum propè extollunt illum hominem laudibus tum Cardanus, tum Scaliger. Et hic quidem Exercitat. 324. Virum vocat, qui modum ingenii humani exceßerit, & Exercitat. 340. tam acutè scripsisse judicat, ut à paucis plene ac pro meritis intelligatur. Tàm doctè, inquit sibi ille visus est, ut cum senex legeret, quæ juvenis in literas retulisset, ubertim flevisse dicatur, sive, quod equidem puro, quia quasi recenter frueretur veteri diligentia, sive, quod paulò iniquius alii sunt interpretati, quia quæ olim scripsisset in ætate florenti in effusâ minus assequi possit intelligendo. Dignus profectò, quem neq; senem senium faceret, neq; natura lex vitæ privaret, nisi meliorem vitam apparasset. Hec libentius scribo, quia viro illi maximo multa debeo; plura debiturus si per ingenii mei imbecillitatem licuisset.

Notæ

Non enim leviter in ejus campo nos exercuimus. Nos de illo in Polyhistori Philosophico pluribus agemus. Tàm invidendo elogio, & à tanto quidem viro profecto, quis non impetu aliquo raptus omnes Bibliothecarum angulos perreparet, omnes forulos excuteret, ut thesaurum sibi illum erueret, tot Viris doctissimis ignoratum & invisum? Sed ea est vel animi socordia, vel novitatis prurigo, ut nullam eorum curam habeamus.

Cùm floreret jam passim per Academias illa philosophandi ratio, & ad illius sensum tàm Theologia quàm Medicina temperaretur, reducta in lucem Juris prudentum veterum fragmenta, eorumq; doctores novam tàm Theologiæ quàm Philosophiæ studia faciem circumposuerunt: Ex illo enim tempore eorum studium & dignitas quanquam non statim conciderit, paulatim tamen sequentibus temporibus evilescece cœpit. Accidit tamen postea, ut partim Jurisprudentiæ beneficio, Legibus Romanis antiquitatum simul & historiæ Romanæ, cumq; illis aliqua veteris elegantix cura reduceretur; partim occasione litium, quæ Theologiæ tùm publicè receptæ movebantur, & Biblia sacra legerentur, & Hebrææ ac Græcæ linguæ studia excitarentur, Patres è claustris Monachorum, ubi velutin sepulchris hæcenus delituerant, in mulsæ doctorum velut in vitam & lucem revocarentur.

Accessit magnum novæ huic literariæ periodo momentum, restaurata in occidente è Græcorum exulum, captâ Constantinopoli, reliquiis Græcarum rerum notitia. Scholæ tùm publicæ illâ in linguâ habebantur. Verteabantur in Latinam Historici, Patres, Latini MS. codices è Bibliothecis promebantur, inusitabat Mediceæ familiæ liberalitate, cui primos illa *παιδαγωγία* literaria spiritus debebat; Cui accedebat Alphonsus Rex Neapolitanus, Matthias Corvinus Rex Hungariæ, Ludovicus XI. Rex Galliæ, de cujus in literis promovendis studio legi Gabrielis Naudæi Additio ad Historiam Ludovici XI. potest; Obstetricias adhibebat manus, quod labores doctorum, Bibliopolarum *Φιλανθρωπία* prævocabat divinum Typographiæ inventum. Hinc quali genio quodam impellente intra paucos annos è veterno excitata sunt doctorum ingenia: Philosophia partim ex ipsis Aristotelis limpidis fontibus restaurata; partim nova à Novatoribus super Empedoclis, Epicuri, Philolai, Pythagoræ, Democriti principiis exstructa: Juris prudentia veteri splendore, per viros antiquis illis Papinianis, Modestinis comparandis, asserta; Philologia omnis Hebræa, Græca, Latina superstitiosè & ad invidiam reliquarum disciplinarum exulta; Omnis deniq; divinarum humanarumq; rerum sapientia sibi ipsi restituta. Quo beneficio utinam diu frui nobis contingat!

Sed Magnatum partim imperitiâ socordiâ & amentia; partim hominum pravâ indole, non nisi quæstum respicientium, culpâ factum est; ut de veteri illâ verâq; & solidâ doctrinâ gloriâ excidant Academia & Scholæ, dum illa veteris doctrinæ sensim subrepat oblivio; & ipsa tandem barbaries cum corruptis simul moribus & flagitiosâ profanorum hominum sapientiâ reducitur. Quo de

de argumento Bœcleri elegans dissertatiuncula de fatiſ literariis noſtri temporis legi poterit; & paſſim aliorum qverelæ habentur. Dependet plerumqve à magnatibus omnis literarum fortuna: Qvod Plutarchus Oratione poſteriore de fortuna & virtute Alexandri eleganter Alexandri M. exemplo expreſſit: *Exiſtimo, inquit ille, eos, qui tùm fuerunt artiſices, non tam etate Alexandri, quàm propter Alexandrum extitiſſe. Ille enim frugum copiam bona temperies ac tenuitas aëris gignit; ita artium & bonorum ingeniorum incrementa benignitas, honor, & humanitas Regis efficit; & contra Principum invidia, ſordes, aut ſtudia contemendi iſta omnia extinguit & perdit.* Quos non Auguſti ætas viros doctos peperit? Quos non M. Antonini Philoſophi exemplo ſapientia progreſſus fecit? nam Herodianò teſte, *magnum ſapientum virorum proveniunt etas illa extulit.* Notat & Gabriel Naudæus in Ad. dit. ad Hiſt. Lud. XI. p. 76. ſub Caroli Magni, Ludovici XI & Franciſci I. auſpiciis, plus, quàm integris olim ſeculis, profeſſiſſe literas. Ubi verò vel bello vel ignaviæ ſe mancipant Principes, tota concidit res literaria, nullum doctis pretium ſtatuitur, optima ingeniorum monumenta peſſum eunt. Quæ de re vide elegantem in Principes inveſtivam Trochaico carmine ſcriptam à J. Grutero, quod ille occasione Commentarii Hofmanniani in Galenum fecerat. Reperitur inter Epiſtolas Richterianas p. 534. Quam gratum hoc animo accidat illas rei literariæ periodos, nexum, momenta, mutationes noſſe, facilè omnes intelligunt. Sed & alius hiſtoriæ illius fructus eſt longè uberrimus; ut non facilè ſpecie novitatis nos fallant, quæ vel in ſacris, vel in quibuſcunque doctrinis, oriantur ſententiarum divortia, quæve à novis Doctoribus ſcholæ inſtituuntur. Redeunt omnia humana in orbem, & cum negotiis civilibus ingenii commenta reviviſcunt. Annon hoc ſeculo omnes veterum vel errores, vel bona etiam dogmata, novis Autoribus in cruſtata vidimus? Qualia nemo miratur, aut in iis pando ore hiat & ſtupet, qui ex hiſtoriâ ſectarum ſucceſſiones & doctrinam habet cognitam. Plerique omnes ita animati ſunt, ut cum uni ſe addixere Magiſtro, nulla aliorum dogmata attingant, & ne illa quidem Magiſtri ſui rectè perquirant. Quot uſeſt ex Peripateticorum tribu, qui habitantem in Graciâ Magiſtrum quærat? Vel ex Interpretum ore pendent pleriq; vel ex Doctoris jejuni miſerâ & compendiariâ informatione huius Philoſophiæ campum metiuntur: de Platone aliſque Ariſtoteliſ antecęſoribus & ſecuri & incurioſi. Carteſium, qui novum Philoſophiæ Syſtema hoc ſeculo coagmentavit, quàm multi doctorum venerantur? & fontem tamen ignorant, unde Philoſophia illa profluxerit. Illi verò, qui Hiſtoriam philoſophicam, veterumque philoſophorum dogmata deguſtavit, facilitum erit omnium Carteſianorum principiorum veſtigia in priſcis illis philoſophis oſtendere. Nimirum de philoſophis illis heri ac nudiſ tertius natiſ idem, quod olim in proverbio de Oratorib9 Athenienſibus dicere poſſis: *ὄφρις ἀντὶ μὴν φάγῃ ὄφιν, μὴ γενήσῃαι δράκον.* Serpens niſi devoret ſerpentem, nunquam erit Draco. Niſi habeant, quos ſeqvantur, quos, ubi maxime diſſimulant, quaſi devorent, & in ſuccum ſanguinem

aemque vertant, nunquam fiunt Dracones vel magna nomina & novarum sectarum Fabri.

Multa praeterea quasi ex abdito subministrat veterum recentiorumque temporum parallelismus scientiarum arcana, quorum vix summa rudisque notitia ad *divulgationem* illos pervenit: quae si exsculpi è latebris tota nequeunt, vel sola suspitione industriam Philosophi juvant, & in memoriae larario reposita, *divulgatione* posteritatis *pergruissimae* feliciori successu excitabunt. Demonstravit elegantissimè de Arcanis scientiarum dissertatione Erasmus Bartholinus, quantà sollicitudine scientiarum sacra texerint, qui ex iis gloriam quaesiverunt populi, & quàm illa evulnerint propalata: Enarrat rerum deperditarum jacturam integro libro Pancirollus; Quorum omnium memoriae nobis historia conservat, ut residuas è tristi naufragio tabulas, quas tamen collegisse non jucundum tantum, sed & utilissimum est.

Patet ex historiae literariae, eundem esse artium, qui hominum, qui Imperiorum est, genium: Ortum illis adolescentiam esse, & denique occasum. Nascuntur artes interdum subito, subito extinguuntur, Elegantissimè hunc doctrinarum orbem depinxit Vellejus: *Aliis emulatio ingenia, & nunc invidia, nunc admiratio, incitationem accendit, natura quod summo studio petiitum est ascendit in summum, difficilisque in perfectio mora est, naturaliterque quod procedere non potest, recedit. Erit primo ad consequendum, quod priores ducimus, accendimur, ita ubi praeteriri aut aquari eos posse desperavimus, studium cum spe senescit, & quod assequi non potest, sequi desinit, & velut occupatam relinquens materiam querit novam: praeteritoque eo, in quo emicare non possumus, aliquid in quo nitamur, conquirimus, sequiturque ut frequens ac mobilis transitus maximè perfecti operis impedimentum sit.* De his omnibus singulatim agere nimis hic prolixum foret. Multa dici notariq; possent, si recentiora cum veteribus illis in theatrum & in contentionem deducamus. In historiae literariae velut in speculo utriusque temporis faciem ante oculos politam videre possumus. Observabimus, in quibus antiqui superent novorum temporum ingenia, in quibus illi ab his superentur. Sua est singulis aetatibus ingeniorum foetura, sunt artium temporarii proventus, quarum messem historia velut in horreo quodam congerit, ne spicilegium quidem illarum rerum omiffura. Qui *ὡς ἐν κρηναίῳ* illa cognoscere desiderat, adeat Alexandri Tassoni librum decimum, voluminis istius, quod Italicà lingua sub titulo *Penseri diversi* s. diversarum cogitationum scriptum est: Ubi ille omnia disciplinarum genera pervagando, illarum antiqua novaque ostendit incrementa. Eorum autem onimium vel nulla superesset vel exigua cognitio, si libros & Bibliothecas tot thesaurorum promicondas non excusserimus. Non potuisset Plinius tam divitem nobis rerum naturalium penum relinquere, nisi in subsidium Bibliothecas Romanas adhibuisset. Non ipse Aristoteles tam multa, tam diversa, in omni studiorum, in omni philosophiae genere, nobis reliquisset, nisi à veteribus Bibliothecis adjutus, quem primum è Graecis Bibliothecam instruisse & collegisse voluit. Cui inter

inter tot thesauros versanti, ingenio illo & judicio propemodum divino, facile erat, ditare postera secula.

Multum scil. conducit vel sola veterum arcanorum nomenclatura: quæ cum animo nostro objicitur, statim ad idearum talium contemplationes disponit, ut vel eadem vel alia ad eorum *ἀναλογία* velut ex semine quodam producat. Equidem existimo, multa illarum novitatum, in quibus secula nostra triumphant, jam tum antiquitus cognita fuisse, iterumque deperdita. Infinita enim sunt; quæ ex rerum mutuis applicationibus vel per ingenium vel per casum produci possunt. Sæpe unius sæculi, imò unius anni, diversis & gentibus & hominibus eadem in mentem venire possunt artificia, quæ celata primum, vel ad alios devolvuntur possessores, vel ex ingeniorum simili quasi concentu & tacita conspiratione formantur. Vivebat sæculo hoc ineunte Magnus Pegeliius, Rostochiensis primum, hinc Helmstadiensis Academiæ Professor, cujus variorum experimentorum syllabus singulari libro prodiit hoc titulo: *Thesaurus rerum selectarum, magnarum, dignarum, utilium, suavium, pro generis humani salute oblati*. Multa illic Autor notat ab se excogitata in omni studiorum genere, Mechanicis, Mathematicis, Naturalibus, arcana, quorum aliqua annis insequentibus magno cum apparatu & pompâ in lucem edita vidimus, & in quibus hodie vivendi laborat multorum industria. Non facili tamen dixerim, quomodo factum sit, ut à Pegelio ipso nil eorum artificiorum in effectum deductum fuerit, vel tam exigua ac penè nulla ejus apud alios mentio fiat. Fortassis & ipsi, quæ omnibus rerum novarum inventoribus, Invidia & Incredulitas obscurat.

Varia illic occurrunt memorabilia. Cum p. 111. proponitur ratio Chirurgica insignis & rara homini communicans extera, quæ ipsi bona, & interna multa quæ noxia avertens: cui non Chirurgiæ alicujus infusoriæ suspicio oriatur? Paginâ 125. de navigii ærei fabrica agit: de illo Franciscus Lana in prodromo all' arte maestra operose egit, & ante illum quòque Petrus Mormius in arcanis collegii Rosiani detectis pag. 14 & 15. quædam proposuit. Paginâ 125. de machinâ aliquâ memorat, quam tempore quocunq; quivis seu fortior seu debilior agitare possit: Simile quid in actis Anglicis & Gallicis deprehendimus. Ibidem de ratione, quâ ex vase uno liquores quocunq; diversi effundantur, habetur; ita ut quivis inde vinum, nunc rubrum nunc candidum, nunc aquam, nunc aliud atque aliud liquoris quodcunque velit genus, imò calidos & ferventes, si velit, liquores depromat. Cui verò non idem hoc artificium videbitur? quo aliquis ore evomere varii generis liquores potest, quod à circumforaneis quibusdam, ante annos non ita multos, cum maximâ omnium admiratione factum fuit. Quæ pag. 126. proponuntur artificia Archimedæa, quibus liquorum bonitas vel pravitās exploretur, illa nostrâ ætate spectata fuere, & à Kircherò in mundo subterraneo exhibentur. Navigium submaritimum, de quo pag. 127. agit, & cujus

Cap. II. de Historia Literaria.

21

cujus usum prolixè recenset, novum post illa tempora vel autorem vel propagatorem in Belgio invenit. Quomodo ex fundo maris & naves & res aliæ gravis educi possint, de quo ille pag. 137. nostro quoq; tempore singularibus machinis tentatum fuit. Instrumentum quoque Pantographicum, de quo ille pag. 168. postea à Scheinero Mathematico singulari libro delineatum. Pauca illa sunt, quæ è numero illo excerpti: cætera pleraque inter nostræ ætatis inventa nunc comparent, quibus recensendis nunc supersedebimus. Et fortassis ante Pegelium jam tum alii fuere, qui de iisdem vel similibus cogitarunt.

Hos ac multò plures usus præstare poterit Historia literaria, ad quam diligentiùs excolendam meritò eruditorum studia conspirare debebant. Multa illo in genere Joh. Gerh. Vossius præstitit, ac plura præstare potuisset, si, quæ affecta habuit, absolovere potuisset. Nostro tempore vel Conringio vel Bœclerolabor ille demandari potuisset. Conringius certè jam tum insignem ejus partem in antiquitatibus Academicis absolvit. Versatur & in nonnullorum manibus ejusdem liber ἀνέκδοτῶν de scriptoribus; quam tamen extemporalem ego operam crediderim. Bœclerus non attingit hoc doctrinæ genus, nisi quod exiguus ejus liber in commodum tironum de scriptoribus prodiit, qui præter Nomenclaturam Autorum & editionum nihil habet. Cæteri, qui ad hoc argumentum accesserunt, non istâ ἐμπειρίᾳ literariâ instructi, planè ineptè in hoc negotio versantur, & paupertinam eruditionem ostentant. Quid enim efficiant, qui aliena negotia curant, Excussi propriis? Suscipi illa res debet ab ingenio non jejuno & imperito, sed operi huic soli intento, sed cujus magna sit judicandi solertia, quodque ἐν ὅπῳ illo περιετρεχέσθαι indagare rerum occultarum nexum possit.

CAP. III.

DE RE BIBLIOTHECARIA,

Et quidem I. de Causis erigendarum Bibliothecarum.

Summaria.

Bibliotheca ἐμψυχῶν & mortua. Bibliotheca nomen πολυτελευ. Bibliotheca publica & mortua. Haec cum delectu neque sine dispendio rei familiaris instituenda. Aldi Manutii & Joannis Cordesi studium Bibliothecarum. Pinelli de studio nummario judicium. Bibliotheca Principum. Ludovici Jacobi de Bibliothecis Parisinis gloriatio. Prima Bibliotheca erigenda causa ab ACTORUM PUBLICORUM CUSTODIA. Exemplo Egyptiorum, Phœniciorum, Sinensium, probatum. Archiva Athenæ, Athenica. MSti Codices, qui ad statum Respublicæ pertinent, plurimi in Bibliotheca Vaticanâ, Augustâ, Mazarinianâ, Puteanâ, Pinellianâ. Secunda causa STUDIORUM AMOR. Principes Bibliothecarii. Duci Brunsvicensis Augusti lance

laus. Privatorum βιβλιομανία non omnino reprehendenda. Librorum usu multari pena maxima. Tertia causa UTILITAS PUBLICA. Viri docti-magnos & Mstorum præcipue lætione fructus capiunt. Id exemplo Sirmondi & Salmastii ostenditur. Principum vanitas in congerendis Bibliothecis etiam literatis prodest.

Qui Historiæ literariæ penetralia perreptavit, verè quod de Longino olim dicebatur βιβλιοθήκη ἔμψυχον dici potest: Quem nemo sibi titulum acqvirit, nisi è mortuis Bibliothecis se ipsum Bibliothecam vivam fecerit. Utriusque Bibliothecæ quidam nexus est. Bibliotheca ἔμψυχον dici non potest, nisi qui mortuæ probè excusserit. Bibliotheca verò mortua erit, cujus rectioni non præficiatur βιβλιοθήκη aliqua ἔμψυχον. Elegans ille Iulius est Leonis de S. Joanne, qui scripsit Ideam Bibliothecæ viventis & mortuæ ad Henricum Memmum, cujus libri vel titulo tam præclaram Memmii Bibliothecam, quàm ipsum laudabat, teste Ludovico Jacob. *Tr. de Biblioth. p. 544.*

Ut ad Bibliothecariam rem tandem accedamus, sciendum est, Bibliothecæ nomen esse πολύσημον, nam vel numerum librorum significat, vel ipsum illum locum, in quo libri ponuntur, qui & Apotheca Ictis dicitur *L. 12. §. 33. ff. de instructo vel instrumento legato*. Solent & tituli librorum, uno aliquo libro congesti, Bibliothecæ nomine salutari, quales Catalogi sunt, vel libri multarum rerum copiâ instructi, ut Diodori & Apollodori Bibliotheca; vel multi autores in unum aliquod systema collecti, ut Bibliotheca Patrum. Huc referri debet, quod à Monachis, aliisque ævi infimi scriptoribus Bibliothecæ nomine Vetus & Novum Testamentum vocetur. Ita Durandus lib. 6. Rational. cap. 1. n. 27. *Bibliotheca à Græco nomen accepit, & est nomen equivocum, scil. locus, in quo libri reponuntur, & volumen ex omnibus libris V. & N. Testamenti ab Hieronymo compositum.* Vid. du Fresne in Glossario, hæc voce. Ridicula erat Calvisii Sabini è servis Bibliotheca, de quo Seneca *ep. 27.*

Sed illa ad rem adeò non pertinent: Veniamus ad Bibliothecas ipsas, quales vel privatæ sunt vel publicæ. Illæ, quæquam in molem tantam non excrecant ut publicæ: sunt tamen etiam inter privatos viri illustres & opulenti, qui in libris omnis generis coemendis nullis parcunt sumptibus. Quorum βιβλιομανίας reprehendit Seneca. *Ep. 2. & 45. & de Tranquill. animi c. 9.* ridet Lucianus in libello πρὸς ἀπαιδεύον & πολλὰ βιβλία ἔχοντων, & Auson. *epigr. 43.* Sunt ita animati nonnulli ut

magno de flumine malint

Quàm de fonticulo tantundem sumere;

cum vastioris bibliothecæ minor interdum usus sit, quàm ejus, quæ selectis paucioribus libris constat. Qvo de argumento legatur elegans Rolandi Marelli nona libri primi epistola. Ita ille eo in loco: *Ad doctrinam quidem comparandam quin lætione opus sit, nemini dubium est: sed & attentæ meditatio & accurata natura & rerum, quæ ob oculos versantur, quotidianorumque eventuum consideratio non minoris fortè est utilitatis: modò prima disciplinarum elementa hausieris, &* opti-

optimos scriptores saltem degustari: quâ in re tamen multum peccari video: Non satis enim apud nos medicamur, quod nihilominus facile & ubivis exercere licet: sed omne nostrum studium in libris legendis impendimus, memoriamque variâ rerum suppellectile ornamus, judicii nulla ferè cura: & solum quod quis dixerit resinemus, non quare dixerit judicamus. Coëmendi sunt à privatis libri, non quibus opus habent, sed potius necessarii. Pretiosi illi, magna volumina, ad ornatum interdum Bibliothecarum potius spectantia, ad Bibliothecas publicas referendi: minutiones verò libri, rariores, singularis argumenti, quise oculis emptorum facile subducunt, præ cœteris comparandi. Ultra privati sanè sortem Aldi Manutii junioris Bibliotheca æstimanda est, qui octoginta millia librorum Pisanae Academiae legasse memoratur Francisco Schotto in *Itinerario Italico lib. 2. cap. 10.* Sed ille rem familiarem omnem in Bibliothecam imprudenter consumpsit, Refert enim in Pinacotheca sua Janus Nicius Erythræus, adeò modicis Aldum illum fuisse facultatibus, ut illi necessum fuerit aliquot centum aureorum ad transfereendam familiam fœnori sumere; quo ex ære alieno vix unquam liberari potuit. Joanni Cordesio Ecclesiæ Lemovicensis Canonico magna quoque in cumulandis libris fuit cupiditas, quam tamen ita temperavit, ut in statu Ecclesiastico vivens, plus tamen non impenderet, quam accepti rationes paterentur. Genium tamen suum defraudavit sæpè, ne hâc voluptate excideret. Legi de eo Gabrielis Naudæi elogium debet, quod Bibliothecæ ejus Parisiis editæ præmisit. Pinellus quoque, ut Gualdus in ejus vitâ testatur, non ferebat privatorum in coacervandis nummis, gemmis, naturæ rarioribus, insaniam, opes suas, in fortunarum suarum detrimentum, exhaustientium. Principi & nobilibus vel centum librorum bibliothecam sufficere posse, ad omnes artes & scientias, quantum satis est, addiscendas, ostendit Matthæus Vayerus in Epistola singulari Scholæ suæ Principum Gallicâ linguâ scriptæ subjunctâ, in quâ de titulis rerum & legendi ratione prolixè differit. In solâ Galliâ, imò in Parisinâ urbe solâ, plus Bibliothecarum privatarum esse, quam in Germaniâ aliisq; regnis, Ludovicus Jacobus dicere non vetetur in tractatu suo de Bibliothecis, quem tamen paulò jactantius hic loqui crediderim; nam numerus illarum minor est cœterarum illarum numero, quas indiligenter tamen & segniter congestit: rudis enim illarum nomenclatura est; & aliorum fide transumpta, cum in Gallicis Bibliothecis orrandis magno cum apparatu elogiorum & verborum, testis prætereâ oculus, versetur. Sed condonandum hoc affectui in Patriam est. Multi in Galliâ inter privatos sunt regius penè opibus, quibus facile est thesauros illos librariorum colligere. Sola pertinet hæc ad generosos & beatos gloria: Inter quos cum familiam ducant Principes & Magistratus, illis cura hæc incumbit rei prospicere publicæ. Etenim si armamentaria exstruimus, quibus belli tempore se defendant adversus injuriam cives; si penus & promptuaria instruimus, ut vitæ necessitatibus subveniatur; quidni & Bibliothecas colligamus, quibus

ani-

animos pascamus, & ad sapientiam excolamus: quemadmodum armis ad fortitudinem corpus & nervos firmamus. Ejus instituti ac consilii causæ cum & multæ sint & gravissimæ, eas hic quasi per Ciceronem dispiciamus.

Ac prima quidem & antiquissima librorum colligendorum occasio fuit, ab actorum Reipublicæ collectione ac conservatione, quæ certo quodam in loco custodiri debebant. Etenim cum publicè interesset conservari rerum gestarum memoriam, primum quidem negligentius in gente adhuc rudi, majori deinde cura in illam incubuerunt. Nam sculpturis, picturis, saxorum inscriptionibus, antiquissimâ illâ & primævâ maximeque naturali communicandi res suas viâ, omnia, vel denique rudibus quibusdam elogiis & hymnis ad posterum transmiserunt: Quod de Germanis nostris testatur Tacitus, quorum carminum inquisitionem diligentissimam promiserat in Germaniæ Antiquitatibus Aventinus, ut ex syllabo argumentorum operis prodromo patet. Sed nihil penè & valde exigua eorum vestigia in Annalibus Bojaricis deprehendas, quibus uberrima sperare nos vetat Cifnerus eorum editor. Apud Egyptios Sacerdotibus hoc negotium dabatur, ut referrent omnia in literas. Apud Chaldaeos itidem hoc fiebat, imò apud ipsos Hebræos, de quo videatur Josephus libro contra Apionem, & Mascardus *dell' arte historica trattato* 1. cap. 1. & 2. Unica certe illa apud Chinesium populum & prima cura fuit: nam referente Martino lib. 1. *Fuit & est etiamnum genti huic usitatum, ut doctissimis aliquot Philosophis Imperatoris defuncti res gestæ conscribenda à successore mandentur: Quod munus apud ipsum cum primis est honorificum, & à summis quibusque viris expertum. Hinc Historia Sinica ita sibi semper similis continuatur, ut, quanquam ab alio sit atque alio succedentibus annis adaucta, unius tamen auctoris esse opus videatur. Prima & antiquissima historia stylo ferreo foliis incisa: postea verò chartis inscripta vel impressa typis. Lieupangus Imperator cum Ingum vicisset, referente eodem Martino lib. 7. Siachous vir consultissimus, spretis divitiis omnibus, quæ in manu ejus erant, museum summi magistratus ingressus, inde tabulas imperii geographicas & libros, in quibus particulatim omnia provinciarum peculiariora & munitiona loca, redditus & hominum numerus accuratissime representabantur, secum abstulit atque servavit. Ex his deinde Lieupangum omnem imperii statum adeò scienter edocuit, ut omnes, & præcipuè Lieupangus admiraretur, undè tanta rerum ei notitia: Quem proin Imperator honoribus ac divitiis auxit amplioribus, quam si civitatis unius gazam omnem solus acquisivisset, dicitur à libris unus, quam milites omnes à prædis. Velex hoc illustri videmus exemplo, his præcipuè scriptis, quæ ad Rempublicam pertinent, primum fuisse instructas Bibliothecas, quæ Archivorum nomine postea dictæ fuerunt, cum separarentur publica illa ab aliis rebus. Chartarum sequioribus temporibus dictum est, ubi servabantur Epistolæ. Olim Athenica, vel, ut Salmasio emendatorum placet, Athenica dicebantur, in quibus reponerentur literaria monumenta, ut Epistolæ & orationes Ducum Imperatorumque, Ephemerides Principum &*

sen-

Senatus consulta de Principibus facta, & alia ejus generis, ut docet nos Salmasius in notis ad illa Trebellii Pollionis in triginta Tyrannis, vitâ Regiliani, ubi de Epistolâ quâdam Claudii loquitur, *quam ego, inquit, repertam in archivis inferendam putavi, fuit enim publica.* Atque ita emendatum ab ineptis librariis erat, cum MSti Codices pro *Archivis* habeant *Athenicis*, nam Athenica in archiva mutasse videntur, inquit Salmasius, quibus Archiva notiora, quàm Athenica; quam istius seculi vocem genuinam esse ille judicat. Athenarum aliàs Romæ fuit celebre auditorium, in quo Oratores, Rhetores, Poëtæ publicè recitarent, ubi videntur illa acta fuisse recondita. Unde vel Athenæis, vel Athenaicis, id est, armariis istius Athenæi, vel Athenicis legendum; quod ultimum ut genuinum probat Salmasius. Mihi equidem non displicet Athenaicis: cum hoc nomine apud Græcos multa dicantur, quæ ad Athenas pertinent, ut festa Ἀθηναια, quibus poculum circumferebatur, quod *παρ᾽ Ἀθηναίων* dicebatur. Ita & Ulpia Bibliotheca libros habebat, quibus Aureliani Imperatoris quotidiانا erant perscripta, teste Vopisco in ejus Imperatoris vitâ. Hoc consilio olim Aristotelem Bibliothecam instituisse Conringius de Biblioth. August. probat pag. 84. & de Apellione Teio Peripatetico ex Athenæo lib. 5. cap. 14. patet, omne illum ex civitatibus, si quid esset antiquum vel reconditum, corrasisse. Eadem & Bibliotheca Vaticanâ fuisse inita ex Onuphrii Panvini libello, quem de Bibliothecâ Vaticanâ scripsit, discimus; Hilarius Papa primus, quod legerim, Bibliothecas duas Romæ juxta fontem Lateran. ædificavit, in quibus Ecclesiæ Romanæ scripta & Epistolas decretales Romanorum Pontificum, conciliorum actiones, hæreticorum palinodias & hæreses, sanctorumque Patrum libros publico usui Christianorum conservaret: cum eo tempore libri, ob paucitatem & librariorum raritatem, difficulter admodum invenirentur. In Bibliothecâ Augustâ 200. MSti codices de arcanis negotiis Germaniæ & aliorum regnorum, teste Conringio, asservantur. Ad hunc finem respexisse cum illo Chinensum Imperatorum Consiliario Siachoo viros quoque illustres Reipublicæ gubernandæ admotos, è Bibliothecarum scriptoribus discimus. Magnum earum rerum thesaurum incomparabili illâ Mazarinianâ fuisse notius est, quàm ut hic commemorari à nobis debeat. Incredibile est, quot quantaque rerum Gallicarum arcana congesterit Petrus Puteanus, Regis Christianissimi Consiliarius, de quibus volupe est legere in vitæ ejus descriptione Nicolaum Rigaltium. Vide illum pag. 70. 71. Habuit Memorialium septingenta & sexaginta quinque volumina Puteanus, suâ pleraque manu scripta. Titulos aliquot illorum recenset à pag. 64. ad p. 71. Rigaltius, qui Catalogo hæc verba subjungit: *Indicavi titulos tantum & lemma. Qui volumina confpexerit, mirabitur talia tanta scripsisse hominem tot amicis quotidie vacantem, & valetudinarium.* Quàm diligens eorum asservator fuerit Vincentius Pinellus, in vitâ ejus Gualdus refert: nam quicquid arcanorum, relation-

lationum ad statum Venerum pertinentium corrare potuit, congestit, ac per vastos libros digessit. Quod cum sciret Senatus Venerus, cum post mortem ejus libri Neapolin transportandi essent, manum M^{stis} illis injectit, ac in Bibliothecæ publicæ peculiari conclavi reposuit cum hæc inscriptione: *Decerpæ hæc imperio Senatæ & Bibliothecæ Pinellianæ.* Suâ enim interesse existimabant, ne illa statûs arcana in peregrinas manus venirent. Fuere autem CCC. commentarii. Facit & Ludovicus Jacobus Tr. de Biblioth. pag. 498. mentionem cujusdam Jacobi Amelotii, qui magnam vim tractatum Politicorum & Memoriarum M^{statum} ad statum Regni Gallici pertinentium congesserit Hanc ob causam credo & Bibliothecæ cura iis, quibus Historiæ vel scribendæ vel legendæ munus dabatur, data est, ut de Academiis quibusdam observat Hor-ting. in *Biblioth. quadripartit. cap. i. n. i.*

Post causam, quæ ex necessitate videtur nata, ad Bibliothecas erigendas incitarunt ipse studiorum mentisque excolendæ amor, & φιλοβιβλία, qualis in Regibus nonnullis deprædicari satis nequit Inprimis verò Ptolomæorû familiæ proprium id studium fuit, & aliis quoque Imperatoribus, Regibus, Principibus nostri sæculi, quorum hic magnum dare Catalogum poteramus. Vel unius Augusti, gloriôsæ memoriæ, Brunsvicensium Ducis, singularis ac incredibilis ille ardor deprædicari satis nequit, qui dignissimum virtutis præconem natus, τὸν πᾶν Conringium in Epistolâ de Bibliothecâ Augustâ ad Illustrissimum Boineburgium scripta, quâ ille nec sine ratione supra omnes Regum Principumque similes impetus hos labores extollit. Septem enim illic argumenta recenset, quæ admiranda vocat, unde Bibliothecæ illius dignitas & Autoris simul æstimari debeat. Verè ille Bibliotheca mortuæ suæ θυψυχῶς, imò ipsa ejus anima; verusque, quod in magnâ laude ponendum est, Bibliothecarius. Ipse, quod mireris, tot librorum indices, spissâ volumina, ut eò cognitiore haberet omnia, suâ manu scripsit; ipse pulcherrimâ serie disposuit, quæ vel privati hominis fatigare patientiam possint. Continuos ejus pro Bibliothecâ augendâ labores, vigiles per omnia terrarum oculos, studia indefessâ summis elata laudibus vide: neque enim illa nobis recoquenda. Ignosci privatis debet, si hæc discendi cupiditate abrepti cum rei suæ familiaris jacturâ hîc insaniant. Etenim si unquam, hoc cum ratione insanire est: Quâ multos ita abductos vidimus, ut vel genium fraudarent, quo animum his deliciis pascere: Aliqui vel vitam sibi acerbam existimarunt, si libris sibi cendum foret, ut igne & aquâ sibi interdici tolerabilius habuerint, quàm librorum facere jacturam. Quod poenæ genus non ignoravit Tiberius, qui, referente Suetonio, in *Tib. cap. 61.* quibusdam custodia traditis, non modò sermonis & colloquii usum, verum etiam studendi sustulit potestatem. Alphonsus Rex teste Sylvio in *libro de dict. Alphonsi*, solâ lectione recreatus è morbo convaluit. Corra-
sus ICtus magni nominis in *Epist. quæst. cap. 18.* omne vitæ solamen, vixit li-
desi.

scribere Sirmondus, nisi Patavianam Bibliothecam ad manus habuisset, & rarissimos, qui in eâ servantur, MSros codices excutere potuisset, teste Ludovico Jacobi. Tr. de Bibl. pag. 552. Quantum Salmasio profuerit Bibliotheca Heidebergensis, legas in vitâ Salmalianâ Epistolis ejus præfixa; Hæc enim prima tam vastæ eruditionis jecit fundamenta. Operæ pretium est verba Autoris ipsius in medium proferre: *Salmasius admissus in interiorem Jani Gruteri amicitiam, & liberrimus ei ad locupletissimam Bibliothecam patuit aditus. In eam itaque se condit, & evolvendos partim, partim conferendos cum editis, aut si editi non essent, & majoris momenti viderentur, ad transcribendos Græcos Latinosque codices MSros se accinxit: Atque ea quidem pertinaciâ, ut non diem tantum, sed & noctem, huic curæ impenderet, & ex tribus unam semper in somnem duceret. Toto mane ferè una semper cum Grutero operam hanc navabat: à meridie per aliquot horas ambulationibus se invicem atque eruditis sermonibus recreabant, ne quod otium sine negotio abire sibi Claudius noster permetteret. Tum iterum Salmasius ad pensum suum, Gruterus domum reverti solitus. Quia etiam id juris in Bibliothecam jam acquisiverat Heros noster, ut in Musæis quoque, quos veller codices, secum perlegendos aut describendos adduceret; ita factum paucissimis mensibus, ut eruditionem acquireret plane incredibilem, & famâ nominis ejus non Germaniam tantum universam, sed & Belgium nostrum, & Gallias pervagaretur, & pro Grutero jam Salmasius undique de doctis ac conclamatis apud omnis generis auctores locis consulere. Ille vero, jam tum eruditionis variæ admodum & diffuse copiis instructus, nunquam non plenissimè iis satisfacere, & supra expectationem quoque lautissimis doctrinæ & polymathie suæ epulis satiavit. Supersunt tum in ipsius Musæo, tum apud amicos maximorum virorum literæ, quibus super variis admodum & difficillimis locis in Stephani dictionario, Floro, Callimacho, Theocrito, Athenæo, Hesychio, aliisque gravissimis Auctoribus, sententiam rogatur. Vel unico hoc exemplo luce meridiana clarius patet, nullum esse ad meliorem eruditionem parandam præsidium, quam optimam Bibliothecam.*

Ille quanquam semper respici usus debet, sapè tamen potius in pompam & magnificentiam ostendendam instituuntur bibliothecæ. Domitianus ipse, hostis alias bonarum mentium & virorum sapientium, Bibliothecas tamen incendio absumptas impensissime reparari curavit, exemplaribus undique petitis, missisque Alexandriam, qui describerent emendarentque. Eadem causa Cleopatram ad reparandam Bibliothecam Alexandrinam impulit. Sed ignoscendum huic morbo est, per quem aliorum salutis prospicitur. Longè enim honestius, si inservendum est magnatibus, in Bibliothecarum instructionibus, quam in magnificis substructionibus, spectaculis, epulis, & innumeris aliis pendendarum opum instrumentis, insanire. Quidquid hic impenditur, in reipublicæ bonum cedit, cum cetera, vel perituræ voluptati, vel inutili vanitati, cum civium detrimento impendi soleant.

CAP.

C A P. IV.

DE MEDIIS ERIGENDARUM BIBLIOTHECARUM, deque earum ornatu.

Summaria.

Integra Bibliotheca primū pro Fundamento amplioris Bibl. cōmenda. Tabernæ visitande. Familiaritates cum Bibliothecarum possessoribus eorumque heredibus contrahende. Catalogi excutiendi, & vitarum scriptores, unde operum ineditorum notitia habetur. Pinelli mira sagacitas. Emissarii alendi. Officine opificum chartæ & membranæ utentium perlustranda. Indices Librorum publici, Francofurtenses & alii perquirendi. Autoritas publicorum munerum libris parandis subsidio est. Exemplum Richardi de Bury. Amicitia virorum doctorum augentur Bibliothecæ. Ornatus Bibliothecæ detrahendum in Bibliotheca augmentum. Bibliotheca à legatis ditantur. Oxoniensis Bibliotheca legatis magnificentissimis crevit. Theatrum Scheldonianum. Fuggeri in Heidelbergensem liberalitas. Luctuosi & inonesti Bibliothecarum augendi modi, per spolia bellica, exemplo Vaticana, quæ Heidelbergensis; Vindobonensis, quæ Budensis iacturâ creverunt; per furtâ, exemplo Didaci Mendoza Venetam compilantis. De facto illo disquiritur. Furti Bibliothecaria nonnullorum in usum publicum. Ornatus Bibliothecarum, Imagines & statuae in illis. Optimus & chartâ & typis ornatus. Nimiis librorum nitor non arguit librorum belluones.

Vidimus de causis, ob quas Bibliothecæ institui solent: dispiciamus jam de modis, quibus ad earum exstructionem perveniri soleat. Comparantur Bibliothecæ per emptionem, cum vel integræ emuntur, vel singulares libri. Præstat vero integras, ut fundamentum, substernere nostræ, quam ipsas hinc illinc libros colligere. His initiis illustrissimæ Bibliothecæ ad eam magnitudinem excreverunt. Ita Franciscus de Joyeuse ex tribus aliis, inter quas Pitheana, suam collegit & confecit, teste Ludovico Jacobi p. 524. Idem de Bibl. Augustâ testatur Conringius. E Simeonis Bosii Bibliothecâ suam instauravit Cordelius. Ut vero cum lucro & commodò nostro cōemantur libri, variz artes observari debent: nam vel vilissimæ tabernæ visitandæ interdum sunt; & quibus ipse sæpe, quæ non credideram, extraxi. Familiaritas contrahenda cum heredibus hominum doctorū, præcipue indoctis; à quibus vel libri manuscripti, vel ab ipsis scripti, sed propter singulares causas suppressi, sæpe comparari possunt. Tales libri multi notati sunt in vitis virorum illustrium, qui latitant passim apud hæredes, sed in lucem raro protrahuntur, ac sæpe in rapaces aliorū manus incidunt. Ubi jam nobis raro prætrahuntur Libri. I. C. Scaligeri, quos Robertus Constantinus editurus erat, teste Michaelē Neandro in præfatione luculentâ, Græcæ Linguz crôte-

erotematibus præmissa pag. 222. ? Ubi sunt libri familiarium exercitationum, quos integros dare se posse testatur Maussacus in præfatione Commentar: Scaligerianorum in Historiam animalium Aristotelis ab se editorum? Ubi opus ejus in officia Ciceronis, quod editurum se illic promissit? Ubi sunt originum libri CXX, quos ipse Scaliger ob molem edi posse desperavit? & plura alia, quæ illic a Maussaco recensentur? Pinellus mirè in libris illis conquirendis sagax fuit, de quò in vitâ ejus Gualdus p. 4^a. hæc habet: *Ut Bibliothecam suam, quam in oculis ferebat, quotidie locupletaret, hanc sibi inter alias rationem proposuerat, ut à literatorum, qui diem nuper obiissent, heredibus librorum indices compararet, è quibus omnia ea perdiceret, quæ sibi in bibliothecam essent transferenda: Quod tamen rarò admodum accidit, cum haud aequè dominis ac ipsi nota essent, quæ in cujusque bibliothecâ latitabant. In his verò perquirendis quam fuerit accuratus, declaratum volumus, unico hoc exemplo. Vir Clarissimus Venetus vitâ functus est. Libros aliquot magni nominis MStos ille diu in deliciis habuerat, quos Pinellus divenditos redemit, & cum ejusdem Bibliothecæ reliquias bibliopola nescio quis, schedas videlicet, atque alia hujus generis cõmisisset in gratiam salsamentariorum, re compertâ illico hic noster nobiles illustrium virorum epistolas perire non est passus. Emissarios ille habebat, quorum industriâ ex Orci faucibus sæpe sæpius eripuit insignium virorum literales labores, Cribrorum, Cymbalorum & Cithararum artifices, quod non modicam vim membranarum in artificium suum absumerent, singulis saltem mensibus à suis conveniri volebat, & id optimo, ut plurimum, eventu. Novi Viros doctos, qui magnam MStorum Codicum supellectilem eodem artificio congesterunt, exiguis nummis; qui si à peritis æstimandi, magno pretio venirent. Notum enim est, quanta MStorum Codicum sit æstimatio, de quorum caritate legi Gabr. Naudæus addit. ad Historiam Ludov. XI p. 86. & seqq. potest. Ita Simonodus pro so. Imperialibus magnam copiam MStorum à Bibliopecto redemit, ut videre est apud Lodovicum Jacobum Tr. de Biblioth. p. 5.*

Notitia esto præcipuorum per totam Europam librariorum, aut hominum, qui nostri causa omnia bibliopolia & Typographæa perreptent; qua sagacitate nemo eundem Pinellum superavit, de quo hæc in vitâ ejus Gualdus: *Instruxerat ille præclaram hanc discendi cupiditatem, ope multorum, qui eadem voluptate afficerentur. Hos non in Italia Europæque urbibus modo, sed & in oppidis vicisque selegerat, quorum industria continenter uteretur, ad quos Epistolas schedulasque oportune misistaret: Catalogi omnium nationum, omnium Bibliopolarum, evolendi & inquirendi. De la Croix du Maine à primâ juventute vastissimos catalogos, ut librorum notitiam haberet, congesti, ut testatur ipse in præfatione Bibliothecæ suæ Gallicæ, & Ludovicus Jacobi pag. 673. & 674. Ita de Pinello Gualdus: *Nundinarum Francofurtensium Venetorumque Bibliopolarum librariorum, quotquot erant, indices sedulo perlustrabat, & ab amicis, quasi Italicis, quæ Transalpinis omnia diligenter in Bibliothecam arripuerunt percunstabatur. Si quid Roma,**

Floren-

Florentia, Parisius, Antwerpia, Augusta Vindelicorum, Venetiis & alibi Pinelliana Bibliotheca dignum prodiret, non deerant, qui vix dum edita volumina & quaterniones aliquando è prelo recentes Pinello missarent.

Non parum etiam juvare solet illum librorum cumulatorum ardorem, si significemus alius nostra Bibliothecæ erigendæ consilia, præsertim, si in autoritate aliqua constituti ob munus publicum, vel officiis ac humanitate nostra multos nobis devinxerimus. Talibus sæpe ultro offeruntur aut donantur, quæ aliis magno labore pretioque constant, quod exemplo Richardi, de Bury probat Naudæus. Is cum fuerit Cancellarius & Thesaurarius Angliæ, brevi temporis spatio rarissimos sibi libros collegit. Ita ipse Richardus in Philobiblio, quod appendicis loco epistolis philologicis Goldasti additum est, cap. 8. Succedentibus prosperis Regia Majestatis consecuti notitiam, & in ipsius acceptari familiam, facultatem suscepimus ampliore ubilibet visitandi pro lubitu & venandi quasi saltus quosdam luculentissimos, tum privatos, tum communes, tum regularium, tum secularium librarios. Præstatur nobis aditus facilis, Regalis favoris intuitu, ad librorum latebras liberè perscrutandas; amoris quippe nostri fama volatilis jam ubique percrevit, tantumque librorum & maxime veterum ferebamur cupiditate languescere, posse vero quemlibet per quaternos facilius, quam per pecuniam, adipisci favorem. Quam ob rem cum supra dicti Principis autoritate suffulti possemus & obesse & prodesse, proficemur locos, donorum & jocalium canulenti quaterni, ac decrepiti codices nostris tam aspectibus quam affectibus pretiosi; tunc nobilissimorum monasteriorum aperiebantur armaria, referabantur scrinia & cistule solvebantur. Operæ pretium est legere, quæ illic plura habentur rei literariæ strategemata, non nitido quidem stylo, sed eruditè tamen scripta. Quò spectat conversatio quotidiana cum diversarum artium professoribus, quos beneficio sibi devinxerat: Tales, inquit, in nostro tyrone comites, tales in hospitio commensales. & tales penitus in omni fortunâ sodales. Pinelli quoque Bibliotheca vehementer augebatur libris, quos mittebant ii, quibuscum amicitia illi intercedebat: Vidimus, inquit Gualdus, doctiorum hominum plerosque, egregios discipulos & nominis magni, ad suam dignitatem pertinere arbitratos Musæum Pinelli exornari commentario quoquam è suis. Facilius quoque ementur libri, si detrahatur sumptibus non necessariis, qui ad ornatum librorum spectant, & si libri rariores, quales pretio immani solent vendi, non statim coëmantur, sed occasione commodiori reserventur; ea quoque quæ minus utilia sunt relinqvantur, quod pulchrè monet Naudæus pag. 112. 113.

Ut non sine onere ad Bibliothecas pervenimus per emptionem, ita gratius & lucrosius est per legata & donationes bibliothecas obtinere; quomodo multæ publicæ creverunt. Bibliotheca Oxoniensis penè tota ex legatis & donationibus amplissimis congesta est; certatim liberalitatem suam restan-

stantibus viris totius Angliæ nobilissimis, quorum memoria hæc beneficio immortalis. Consignata illa sunt omnia ab Antonio Wood in *Historia & antiquitatibus Oxoniensibus*, ubi de Collegiis omnibus eorumque Bibliothecis agit, præcipue lib. 2. p. 48. & seqq. Variâ illic Bibliothecæ Humphredianæ fata recenset, quæ partim compilationibus doctorum, partim occasione mortuum in Religione, tota extirpata est, ut reliquæ ejus vel in foro publico combustæ, vel Bibliopegis, Chirothecariis, Sartoribus, ad usus sordidos divenderentur. Cui tandem successit Thomæ Bodlæi Armigeri splendidissimâ liberalitate Bibliotheca, quæ ab ipsa nomen hodieque obtinet, maximis aliorum accessionibus locupletata. Fidem verò omnem superat inusitata Archi-Episcopi Cantuariensis Gilberti Sheldonii magnificentiâ, qui sumptu planè regio Theatro novo, quod ab ejus nomine *Sheldonianum* dicitur, Academiam hanc ornavit, cujus memorabilem historiam ibidem lib. 2. p. 25. proponit. Bibliothecæ Heidelbergensis pretium ab Ulrici Fuggeri liberalitate crevit: Quæ cum primum ab Ottone Henrico Electore dedicata fuerit, aucta est egregie sub Friderico quarto hujus viri accessionibus, ut faciliè libris manuscriptis, Hebraicis, Græcis, Latinis, & quidem potissima sui parte authenticis, omnem provocaret Europam, teste Jano Grutero (isenim sub nomine Gualterii latitat) *Chronici Chronicorum Politici* lib. 2. ubi Academias recenset pag. 1257. Idem lib. 2. *Chronici Ecclesiastici* pag. 1316. *Ulricus Fuggerus Raimundi filius literarum, litterarumque admirator unicus; qui Palatinatus præter insignem Bibliothecam, mille aliquot voluminibus MSis Græcis, Latinis, Hebraicis spectatissimam, quindecim aureorum Rhenensium legavit millia, instruendis quinque studiosis.* Processit hujus viri insignis liberalitas ex inexhausto illo summi arcani physici fundo, cujus possessorem monumenta quædam ab illo scripta testantur. Veneta Bibliotheca legato Cardinalis Bessarionis anno 1468. insigniter locupletata est accessionibus Francisci Petrarchæ & Hieron. Aleandri. Ludov. Jacob. pag. 133.

Atque hi omnes parandorum librorum modi legitimi: luctuosi sunt aut inhonesti, cum è manibus hostium, vel spoliis, aut furtis illi comparantur, & quibus non paucæ Bibliothecæ creverunt. Ipsa Vaticana Heidelbergensis Bibliothecæ integræ, ut fama est, direptione aucta est. Quamquam aliqui, qui in notitiam secretiorum Bibliothecariorum penetrarunt, negant ejus quicquam ad Bibliothecam publicam pervenisse, sed per Cardinalium privatas Bibliothecas fuisse divisam; ac ostendi quidem caplas clausas, in quibus libri reconditi dicuntur, eas tamen esse vacuas. Non vacat recensere Bibliothecas, quibello interierunt, vel ad alios Dominos pervenerunt. Sola illa Matthiæ Hunniadis incomparabilis Bibliotheca, incomparabilis per se Europæ damno, partim à Turcis distracta, partim ad Cæsaream Vindobonensem & Augustam Guelferbytanam translata luctuosissimum ejus exemplum præbet. Nisi fortè damnum hoc solantur Budæ nuper recuperatæ literaria spolia, de quibus publicis relationibus nun-

nunciatum fuit. Vix tamen persuadere mihi possum, veterem illic Bibliothecam residuam; cum de ejus jacturâ Brassicani Epistola Salviano ab ipso edito præfixa abundè testetur, Magna exquisitissimæ Bibliothecæ Pinellianæ pars in Piratarum Turcicorum manus incidit, qui cum prædæ opulentioris spe frustratos se viderent, omnes libros mari submerserunt.

Ut Bibliothecæ integræ in spolia cedunt, ita per furta insidiæ MStis codibus strui solent, qui vel planè subducuntur, vel mutilantur etiam à viris doctis. Quare præ cæteris à rapacibus unguibus secretius custodiri solent, nec facile ad eos admitti, nisi quorum explorata fides est. Onerat hoc crimine Didacum Mendozam, Caroli V. apud Venetos oratorem Schoekius in oratione quarta de libris & bibliothecis, cujus illic ingeniosum furtum recenset: *Ut ornare posset Bibliothecam, quam animo moliebatur, legatos à Bessarione Thesaurus expilavit, & quidem tam subtiliter, ut jurare ausim, nunquam suam aliquem doctus furtum perpetrasse. Ad suos jam redierat gratus hospes, antequam aut persentisceret Respublica, aut quis ex Bibliotheca procuratoribus. Nam armaria, ex quibus MStos & membranaceos codices abstulerat, aliis vulgaribus & ejusdem prope molis libris replevis, ne ante deprehenderetur furtum, quam speciosa ejus ejurandi foret ratio.* Hæc ille, nescio cujus auctoris fide, tradit: quæ tamen apud alios legere me non memini. Nescio, an & in nomine erratum sit: nam Didacum ille vocat, quem alii Jacobum Hurtadum de Mendoza, qui in Bessarionis illis MStis, Venetæ Reipublicæ donatis, describendis operam sumtusque impendit, teste Claudio Clemente in Historia Bibliothecæ Scoriacensis; cujus hæc verba: *Græci Exemplaribus partim conquirendis in mediâ Græciâ, partim à Bessarionis Cardinalis Niceni Bibliothecâ describendis, operam sumtusque impendit. Navem præterea Græci calamo exaratis libris onustam à Turcarum Imperatore obtinuit: moriens legavit Regi suam Bibliothecam, refertam plurimis & vetustis illis codicibus Græci, Latinis, Arabicis, tam impressis, quam Manuscriptis.* Franciscus tamen Schottus part. 2. Itinerarii Ital. cap. 10. Didacum Hurtadum Mendozam vocat, Cæsaris olim apud Venetos Legatum, qui navè quâdam libris MStis plenâ bibliothecam Scoriacensem auxit. Minus reprehendendi tamen videntur, qui publico bono interdum compilarunt Bibliothecæ ab invidis celatas & ad usum denegatas. Fecit hoc Matthias Flacius Illyricus, qui teste Melchiore Adami in ejus vitâ, dissimulatâ personâ & habitu in Germaniâ Monasteriorum Bibliothecas perlustravit; quos commodè potuit, historicos clam abstulit, atque isto adminiculo librum, qui Catalogus testium veritatis inscribitur, confecit.

Hactenus de modis, quibus congeri Bibliothecæ possunt, qui nunc hoc seculo feliciores sunt & faciliores, quam olim fuerunt. Magnis enim impensis pauca volumina describentur: At nunc Typographiæ beneficio vasta volumina, & numero longe majore, modicis etiam sumtibus, comparari possunt, si cum antiquis illis comparentur. Nam quæquam librorum in veteribus Bibliothecis

theſis ad aliquot centum millia excreſcat numerus; ſciendum tamen eſt, eorum molem cum noſtris minimè eſſe comparandam, quod & in Epiſtola de Bibliotheca Auguſta docuit Conringius.

Ut & de ornatu aliqua dicamus; quandoquidem & illa ad rem Bibliothecariam pertinent; notandum eſt, nimium vel loci, ubi conduntur libri, vel iſtorum librorum ornatum eſſe ſupervacuum; vel quod inutiles impenſæ ſint, melius in ipſos libros impendendæ, vel quod ſpecioſior ille librorum habitus non ſit ad durationem & perennitatem inſtitutus. Quod ad locum illum attinet, ubi conduntur libri, de ejus culturâ & ornatu apud veteres multa Lipſius & Conringius in laudatâ ſæpius Epiſtolâ pag. 141. & ſequentibus. Optimus ille imaginum ornatuſ fuit: ſolebant enim virorum doctorem effigies vel ſculptæ, vel gypſatæ, vel pictæ in parietibus repræſentari, ut corporum ſimulacra in ſtatuſ & picturis, quemadmodum animorum imagines in libris, oculis obverſarentur: Quod vel Marci Varronis vel Aſinii Pollionis inventum meritò laudat Plinius l. 5. c. 2. Videri quoq; ad hanc rem Emundus Figrelius, de ſtatuſ in Bibliotheciſ poſitis, poteſt cap. 24. libri de ſtatuſ. Ineſt vel imagini & umbræ aliqua ingeniſ ſuperſtitis lux, quæ excitare ſpectantium oculos & animos poſſit: Quos ſumptus aliqua ex parte levant, qui hodie integra volumina talium imaginum æri incifarum in lucem dederunt. Qui vero aliis picturis ad rem literariam non pertinentibus ornatus impenſas augent, inepti ſunt; Quod in Bibliothecâ Vaticanâ factum videmus, in cujus picturis enarrandis & deſcribendis Angelus Roccha & Mutius Panſa inanem operam poſuere. Qui ornatiffimæ externo illo cultu bibliothecæ ideam deſcriptam volet, legat luculentam illam bibliothecæ *μυροβιβλιν* omni apparatu inſtructæ expreſſionem apud Creſollium *Vat. cat. autum. lib. 1. cap. 6.* ubi inter alia de lucernis Bibliothecariſ agit. De librorum ornatu apud veteres legenduſ eſt Hermannus Hugo in librò de primâ ſcribendi origine, & Bartholinuſ libro de legendis libris diſſertat. 4. Apud nos eorum elegantia vel à typo & chartis eſt, vel ab externo ornatu. Ac verum quidem eſt, amplitudinem chartarum & elegantiam typorum multum facere ad commendationem libri, quod Eraſmus quoque notavit Chryſoſtomi edens opera l. 28. Epiſt. 4. *Non parum conciliant gratiæ, & lectorem alioqui ſæſtidiuſum cum lenocinio quodam invitant. Externa ſunt iſta ſateor, ſed ea tàm demum ſatebor pro nibila ducenda, ſi ſordida veſtis, illota facies, impexus capillus, nihil obſcurant bonæ formæ gratiam, ſiquæ nihil eam commendant cultus & honeſta mundities.*

In his Germania olim noſtra curioſiſſima, quæ cum typos prima inveniſſet, eos dedit quàm ornatiffimos; cum hodie multis in locis adeò ſordida excudat volumina, ut, ſi ad chartam ſpectes, ſterquilinio videantur effoſſa; ſi typos, non impreſſa, ſed atro colore oblita credas. Dedit Italia, Belgium, & nunc Gallia, venuſtos admodum & concinnè formatos libros, quorum etiam exterior ſpecies legentis oculos oblectat. Alioq; viliorum nitor nimius poſſeſſori pudorem

dorem excusserint. Rectè enim Erasmus lib. 31. Ep. 29. *Non hi mihi libros amare videntur, qui eos in actos ac scriniis additos servant, sed qui nocturnà juxta ac diurnà confectione sordidant, corrugant, conterunt, qui margines passim notulis, bisque variis, oblinunt.* In Bibliothecis tamen publicis nitidi ac à sordibus immunes seruari videntur, non tamen ita ornandi, ut videantur quasi in scenam & theatrum producti, nec ad usum quotidianum comparati. Optimus rei literariæ consultor Rol. Maresius lib. 1. Ep. 34. vehementer nimium istum cultum improbat. *Non valde, inquit, afficiant me ornamenta, nec magnoperè curo, ut volumina pretiosissimis & nitidissimis etiam magnà ex parte unicoloribus vestiuntur, aliisque rebus exornentur, quæ cornuum, umbilicorum & bullarum vice sint, quæ antiquitas usurpavit; quod equidem non culpo in opulentis & principibus viris, qui ad pompam & ostentationem omnia ferè agunt.* Inter Bibliothecas ornatas refert Ludovic. Jacobi Bibliothecam Domini de Longueil pag. 519. it. Domini de Urso pag. 671.

CAP. V. DE ORDINE BIBLIOTHECARUM,

deque earum Everfionibus.

Summaria.

Nulla sine ordine Bibliotheca est. Croix de la Maine ordo improbat, ut confusus & inconcinnus. Mabuni inepta Bibliotheca distinctio. Hostingeri, Erisii, Pinelli methodus. Naudæ ordo in Bibliotheca Cordesiana laudatur. Bæleri Bibliotheca Politica. Fogelii ordo in Bibliotheca physica. Bibliotheca Augusta à bono Catalogorum ordine laudatur. Bibliotheca Thuane insignis distributio. Systema Bibliothecæ Collegii Parisiensis Soc. Jesu laudatur. Dn. Bailleti industria singularis in Bibliotheca Lamoniand cæteris præfertur. Angelici Aprosii Bibliotheca. Spizelii & Reiseri designatio Bibliothecæ universalis. Idea Petri Blanchet. Bibliotheca Principum & pauperum universalis. Everfio Bibliothecarum à favore militari: Exempli Bibliothecæ Fuldensis, Chinenfis. A superstitione: Hinc Peruvianorum Hieroglyphica monumenta combusta. Aliqua ex iis de Origine Americanorum conjectura. Exempla plurium Bibliothecarum per superstitionem & motus in Religione exspiratarum. Magna vis Poëtarum Lyricorum à Græcis monarchis Christianis combusta. Bibliotheca incendio fortuito sublata. Michaël Neander de Bibliothecis deperditis. Ferretius amplum de iis librum promittit. Meursii Bibliotheca Græca & Attica.

Non juvat Thesaurus temerè congestus. Nam quid habet pulchri constructus acervus? Non prodest libros cumulare, si illis idoneè uti non possumus. Plus è cumeris modicis multi, quam è granariis alii, depromant. Rudis indigestaque moles corporum nec ad ornatum, nec ad usum est.

est. Quod mihi camenta, tigni & lapides, si ex iis non struatur ædificium? Quorsum incondita hominum turba, nisi in ordines suos divisa ad aciem recte instruat? Series librorum ut scrupulosa nimis esse non debet, & in portiunculas exiguas divisa: sic enim memoriam non juvat sed dissipat, cui unice tamen inservire ordo debet; ita nec rudis & ad quamcumque designationem institui debet. Rei, ut naturæ ipsius, communem ordinem sequamur oportet. Laboriosum nihilque profuturum opus est, cum Croix de la Maine in Bibliothecâ suâ ideam rerum secutus pluteos velit Locos quosdam communes, sed male ordinatos, disponit, sub quibus velut sub suis titulis libri de materiâ istâ scribentes comparavit. Hujus ille Consilii sui luculentam descriptionem Regi Christianissimo obtulit epistolâ singulari, quâ hortatur, ut Bibliothecam publicam ad eum modum instruat, quod Exemplum privatorum bibliothecarum sequerentur. Hanc ille ut Bibliothecam universalem venditat, unde uno obtutu solaque inspectione comprehendere possint omnia, singulæque rerum scriptarum argumenta velut in sedibus suis habitent, & tanquam ex fodinis aurum, erui possint. Sed vehementer ille fallitur. Nam quot ille pluteorum titulos confinxit, suo quodam ordine digessit, non ad constitutionem artium & scientiarum instituto, quod memoriam gravat potius quam juvat. Deinde speciales illi tituli vel angusti nimis sunt, vel nimis amplii, sub quibus librorum inæqualis esset & planè deformis distributio. Quam enim indecorum esset, majores minoribus libris interpersos, ut greges compelli solent, simul conjungi. Si vel solas septem classes summias, sub quibus speciales tituli ponuntur, inspicias, inepta omnia statim deprehendes. Primus ordo est de rebus sacris & ad illas pertinentibus. Secundus est de Artibus & scientiis. Tertius de descriptione Universi tam generali, quam particulari. Quartus de rebus, quæ pertinent ad genus humanum. Quintus de viris, qui bellicâ virtute inclaruerunt. Sextus de operibus divinis. Septimus de diversis memoriis. Quo ordine nil ineptius dari potest. Omnes artes & scientiæ in unam Classem compinguntur, & quæ ad artes pertinent argumenta temerario & inadæquato ordine ponuntur. Alibi ampla & universalia in arcum compinguntur, alibi particularia per minores titulos & exiguos quasi lancinantur. Fuere & alii, qui suo quodam peculiari sensu libros distinxere. Johannes quidam Mabunus, cujus mentionem facit Naudæus, in tres classes Bibliothecam divisit, ex verbis illis Davidicis: *Disciplinam, bonitatem & scientiam docere*, quorum illa moralia, ista Theoretica, hæc Alctica proponeret. Distinguebat & Hottingerus aliquando Bibliothecam in *ὀνομαστικὰ* *λογικὰ* Linguarum, & *πραγματικὰ* rerum, & sub duabus illis classibus comprehendebat omnia. Est & Jacobi Frisii methodus aliqua, qui ad ordinem Alphabeticum revocat Autores, sed tamen illos ratione artium & scientiarum divisos, quem recenset Hottingerus in Bibliothecâ quadripartitâ *part. 1.*

c. 5. Eadem ratio à Pinello in bibliothecâ suâ ordinandâ servata fuit, quam Gualdus in vitâ ejus pag. 27. prolixè descripsit. Subnectit & suam peculiarem Hottingerus illis cæteris, quidem longè accuratiorē, sed ad minuta & specialissima se ultrâ, quam par est, diffundentem, qualis in ordine librorum concinnando & operosus nimis est, & labores inquirentis augeat. Facilius enim est in paucis patentioribus viis aliquid investigare, quam in multis diviticulis. Meâ quidem sententiâ ordo in libris collocandis observari debet, sed non nimis anxius; & secundum seriem facultatum & artium, partesque majores illarum utrinque institutus, ita tamen, ut ratio etiam habeatur magnitudinis librorum. Cujus ordinis typum sanè optimum & accommodatissimum dedit Naudæus in concinnatione Catalogi Bibliothecæ Cordesiaræ. Excipiunt ergo justò se ordine 1. Biblici scriptores Orthodoxi, Heterodoxi, primum in folio, deinde in quarto, hinc in octavo. 2. Theologi Scholastici, Heterodoxi, itidem secundum magnitudinem librorum divisi, ut & in sequentibus classibus omnibus. 3. Bibliothecarii scriptores. 4. Chronologi s. Geographi. 6. Scriptores Historiæ Ecclesiasticæ. 7. Historiæ generalis. 8. Historiæ Græcæ, Barbaræ & Orientalis. 9. Historiæ Romanæ. 10. Historiæ Italicæ. 11. Francicæ. 12. Belgicæ. 13. Germanicæ. 14. Anglicæ. 15. Hispanicæ. 16. Africanæ. 17. Americane. 18. Virorum illustrium vitæ. 19. Rei militaris scriptores. 20. Juris Civilis scriptores. 21. Concilia, Juris Canonici & Politicæ Ecclesiasticæ scriptores. 22. Philosophi, Mathematici & Medici. 23. Politici. 24. Literatores, Oratores & Poætæ. Ex Bibliothecæ conditione ita ille distinxit librorum titulos, qui subdivisiones aliquas pati possent, si vastior ipsa Bibliotheca esset. Quoniam Historicorum in illa copia fuit, ideo accuratior quoque earum distributio. Confer cum his ejusdem Naudæi Tractat. de instruendâ Bibliothecâ cap. 7. pag. 132. Si Philosophici & Facultatum libri plures sint, in illis ordo ille observari potest, ut Generales semper præcedant particularibus, secundum ipsum doctrinæ ordinem. Sed nollem tamen ex istâ mixturâ deformem librorum ratione magnitudinis positum. Boælerus *Inst. Polit. lib. 7. cap. 4.* ordinem Bibliothecæ Politicæ instruendæ exhibet, ad cuius imitationem institui in aliis scientiis Bibliothecæ possunt. Cl. Fogelius parvam quidem sed selectissimam rerum naturalium Bibliothecam, à Serenissimo Duce Hanoverano post mortem ejus comparatam, secundum materiarum ordinem, non habitâ magnitudinis ratione, sollicitè ordinaverat; Quam ob causam Catalogus ille commendari potest. Sed melius tamen est, si ordinem, quem ratione formæ habent, libri servant, ratione materiæ utrinque habitâ. Nam Catalogus Bibliothecæ realis seorsim conficiendus omnia facile compensabit, quæ sunt errata. Quem si accuratum habeamus, non refert, quò ordine positi sint libri; modò ita secundum pluteos distincti, ut inveniri facile possint. Vehementer laudat Augustam Bibliothecam ob ordinem, non tam

ex certo quodam positu, sed beneficio Catalogi alicujus realis ab ipso Serenissimo Principe confecti. Elegans illa Bibliotheca Thuanæ distributio est à Clariss. VV. Petro & Jacobo Putaneis, ordine Alphabetico primum instituta, tum secundum scientias & artes ab Ismaële Bullialdo digesta, & Parisiis Anno 1679 à Josepho Quæsnel Bibliothecario edita, quæ exemplum absoluti dare indicis possit: nam accuratissimâ serie in quâlibet parte libri dispositi sunt, ita ut in Theologis Historicis & Patribus præcipuè & magnitudinis & seculorum, nationum quoque, habeatur ratio: quanquam & in cæteris idem, quoad fieri potest, ordo observatur. Mihi quidem ob eam causam accuratior videtur, quam est illud Bibliothecæ Collegii Parisiensis Societat. Jesu Systema Parisiis Anno 1678 in quarto editum. Et si enim illud pluribus titulis specialibus copiosius sit, tamen series illa Bibliothecæ Thuanæ multò mihi ordinatior visâ est. Superare tamen omnes industria Dn. Bailleti Bibliothecarii Bibliothecæ Lamonianæ videtur, qui judiciis de autoribus Anno 1685. Parisiis editis, Epistolam de Indice hujus Bibliothecæ priore à se confecto subjunxit, quâ universam ordinis sui rationem luculentè exponit: Primum ordinæ alphabetico omnes libros digessit, non omisiss etiam illis, qui in vastioribus voluminibus aliis commisti continentur. Deinde in titulis ordinem Chronologicum & Geographicum observavit: Titulorum materias uberiore capitibus, capita paragraphis, paragraphos numeris, numeros articulis, & hos sectionibus distinxit. In Titulis Regionum primo locorum Chorographiam ac Topographiam, deinde religionem ac mores, tum Ecclesiasticam Historiam, postea Heterodoxiæ historiam observavit. Sequuntur rerum secularium in Republicâ gestarum, Negotiorum civilium, Statutorum scriptores, Historia literaria, ac denique Miscellanea. Accuratior in Gallicis scriptoribus ordinem secutus est, de quo illic plura unâ cum aliis quibusdam monitis legi possunt. Jam alterum indicem realem meditatur, quem quam accuratissimum procul dubio daturus Autor est. Quomodo Bibliothecam suam Angelicus Aprosius Augustinianus instituerit, non liquet: nam nihil ejus, quod sciam, editum est. Magnifica ejus & planè invidenda elogia adferuntur à Gregorio Leti Italiâ regnante *part. 4. lib. 3. pag. 377.* ubi plura ejus scripta memorabilis sanè argumenti, mihi nunquam visâ, è Soprano de scriptoribus Liguriæ recensentur. Scioppius illum librorum helluonem vocat in fine animadversionis in Vossium de Vitiis Latini sermonis. Producit idem Leti ex Abbate Libanoro *pag. 379.* locum, quo tomus secundus Bibliothecæ Aprosianæ citatur, quo multi continentur ab Hieron. Savanorolâ MSti libri; Quam ob causam aliasque supprimi illi libri hæcenus videntur. Designarat & Spizelius Bibliothecam quandam universalem, de cujus ordine ille in præfatione libri, cui titulus: *Sacra Bibliothecarum illustrium arcana relecta.* Addidit quoque hujus Bibliothecæ universalis specimen. Sed solum ille Alpha-

phabeticum ordinem in Autoribus recensendis secutus est; qui quidem non improbandus, sed non ad usum universalem satis instructus est, quod præcipue requiri solet, & in quo ab aliis laboratum est: neque adeo desperatus ille, ut Spizelio quidem visum est, labor est, ubi jam ab aliis hujus operis fundamenta jacta sunt. Antonius quoque Reiserus Historiam literariam & librariam meditatus est, cui indicem MStorum Bibliothecæ Augustanæ præmisit. Sed de designatione hujus operis nihil quicquam edidit, & nunc una cum Autore spes illa expiravit. Edidit & Petrus Blanchot Parisiis Anno 1651. Ideam Bibliothecæ universalis tribus foliis ad mapparum geographicarum magnitudinem, quam hactenus videre non contigit. De Ludovici Jacobi Bibliothecâ Universali infra dicitur.

Qui Bibliothecam universalem in compendium trahere velint, duobus tribusque libris ex aliquorum Consilio illam absolverent. Mottæus Vayerus, ut cap: præced. diximus, centum librorum Bibliothecam Principi commendavit. At Agrippa non nisi duos commendat. Ita enim ille lib. 3. Epist. 32. *Duos tibi præcipue legendos dabo; unum Latinum Plinium, alterum Græcum Plutarchum. Hi duo (crede mihi) præ cæteris sufficiunt ad reddendum hominem in omni scientiarum genere utraq; linguâ doctissimum.* Guido Patinus Vir lepidissimus simul & doctissimus duos adjungit: Ita enim in epistolarum Gallicâ linguâ scriptarum sexta: *l'Histoire de Pline est un des plus beaux livres du monde: c'est pourquoy il a esté nommé la Bibliothèque des paureres. Si l'on met Aristote avec luy, c'est une Bibliothèque presque complete. Si l'on ajoute Plutarque & Senèque, toute la famille des bons livres y sera, pere & mere, aine & cadet.*

Causæ evertentes Bibliothecas vel ex hominum malitiâ, vel ex simplicitate & barbarie, vel ex superstitione, vel ex casibus fortuitis proveniunt. Non facile credat aliquis, adeo malitiosos esse nonnullos, ut in bibliothecas grassari velint. Quod fieri tamen sæpè vidimus vel ab hostium barbarie, vel militum inconsulto furore. Quot non ex antiquis bibliothecis profanorum manibus directæ perierunt? Quæ non in ipsâ Germaniâ nostrâ passim librorum strages? Non alio fato Fuldenfis monasteriî amplissima veterumque librorum ad miraculum plenissima ac totius Europæ celeberrima, ut Melchior Adamus illam in Vitâ Francisci Modii describit, periit. Fuit inter Chineses tam flagitiosæ ambitionis Tyrannus Xius, qui ut sibi uni & soli laudem quæreret, omnes libros Sinicos exuri jussit, ut priorum Imperatorum omnium extinguerentur memoriæ. Hujus tamen infamis facti aliam causam prætexuit, quam scitè expressit Oratione Lissus Minister ejus primarius, ut videre est apud Martinum Martini lib. 6. pag. 39. ubi historiam omnem recenset, & artificium, quo aliqui vetustissimorum librorum fuere servati. Anus enim quædam libros divisis paginis ad domus parietes agglutinavit, unde postea, velut Hippolyti membra, lacinia illæ in libros collectæ

lectæ, atq; ita fatali flamma creptæ. Vidimus & apud Romanos in libros optimos ita sævitum fuisse. Hoc scilicet Aristoteles, cum de optimâ politia disputat, ait proprium esse Principum, qui pro animi sui libidine potentia abutuntur suâ: μήτε σχολάς, μήτε άλλας συλλόγους επιτρέπαι γινώσκειν σχολαστικὰς, neque scholas neque conventus aliquos scholasticos fieri concedere. Sæpè & barbaras & ruditas hominum evertit bibliothecas. Quando enim gentes nullis literis & artibus assuetæ in libros incidunt, vel spernunt, vel inutilem sarcinam abjiciunt; quod sæpè factum historiæ testantur. Ex illâ ruditate, si Pietatis colore tincta sit, superstitio oritur, quæ libris ob malarum artium aut corruptelæ metum internecioni fuit. Ea Peruvianorum vetustissima monumenta literis Hieroglyphicis scripta, cum occuparent terras illas Hispani, quod Monachi imperiti pro characteribus Magicis haberent, perdidit, teste Yncâ Garcillaso della Vega, qui Yncarum historiam, ipse ex Regiâ familiâ oriundus, scripsit. Vehementer ille horum monumentorum jacturam deplorat, unde omnis gentis hujus origo peti potuisset. Ego in illam sum opinionem adductus, ut ex Hieroglyphicorum usu de origine totius Americanæ gentis judicari posse existimem. Peruvianorum in Americâ Australi, Mexicanorum in septentrionali potentissima gens est. Ultraque Hieroglyphicis literis usæ est. Illa ab Ægyptiis vicinioribus olim fortè in has terras delatis illas habuit, quod cultus Solis utrique genti communis similiter confirmare videtur. Hæc vicinos Chineses & Japonenses habet, qui & ipsi hodieque Hieroglyphicis literis utuntur. Ut ergo ex his orbis nostri partibus totus ille novus Orbis propagatus videatur. Accedit optimus politici regiminis utrobique status, qualis à cultioribus gentibus derivatus videtur, quodque illæ ipsæ Americanæ gentes externam originem antiquâ traditione profiteantur. Quæ barbaræ & sylvestres illic nationes supersunt, incertis ab illis sedibus jam olim divagatas credibile est. Sed nos alieno loco allatam conjecturam ulterius expendendam seponimus. Eam ob superstitionis causam libri Græci latineque sermonis per omnem Africam superstitiosi aliquis Caliphæ jussu aboliti, narrante Joanne Leone lib. 1. Histor. Africanæ. Quot non Religionis dissidia Bibliothecas & libros pessum dedere! Rem enim Deo gratam facere se putarunt, qui hæreticorum instrumenta libros extirparent. Selectissima Bibliotheca Londinensis Carmelitarum meritis MSis constans à Reformatorum tumultu perit, referente Pitæo. Idem Zelus optimam Franciscanorum Bibliothecam in Angliâ, & in illâ incomparabiles Rogeri Baconis libros abolevit teste Antonio Wood in Historiâ & Antiquitatibus Oxoniensium Academiæ. In Galliâ perit per reformatos Bibliotheca Abbatis de S. Dionysio, ut refert Auctor antiquitatum Parisiensium, Anno 1640. editarum. Rami Bibliotheca in tumultu illo Laniensæ Parisiensis misere dissipata, de quo extat querela Nancelii. In Ducatu Burgundico celeberrima Bibliotheca Ordinis Cluniacensis MSis libris plenissima

finis

suma per Calvinianos periit, teste Lundorpio in continuatione Historiæ Sleidan: item Petri Montauræi Bibliotheca præcipue mathematicis Græcis, maiorem partem manuscriptis & ipsius Montauræi studio emendatis, de quâ Thuan. ad Ann. 1572. Superfluitio nobis invidit pulcherrimos illos Lyricos Græcos, quorum singulare fatum notavit Petrus Colomesius in *Cimeliis suis literariis*, cap. 85. ex Petro Alcyonio. Is enim in libro de Exilio, quem majori ex parte transcriptum ferunt (quod obiter indicat) è M. Tullii librâ de Gloriâ: *Audiebam Puer* (ita loquitur apud Alcyonium Joannes Medices, postea Leo X.) ex Demetrio Chalcondyla Græcarum rerum peritissimo, *Sacerdotes Græcos tantâ floruisse auctoritate apud Cæsares Byzantinos, ut integra illorum in græciam, complura de veteribus Græcis Potmata combusserint, imprimis, &c.*, ubi amores, turpes lusus & nequitia amantium continebantur, atque ita Menandri, Diophili, Apollodori, Philemonis, Alexii fabellas, & Sapphus, Erynnæ, Anacreontis, Mimnermi, Bionis, Alemanis, Alcei carmina intercidisse: tum pro his substituta nostri Nannæzeni Potmata; que etsi excitant animos nostrorum hominum ad flagrantem Religionis cultum, non tamen verborum Articulorum proprietatem & Græcæ linguæ elegantiam edocent. Turpiter quidem Sacerdotes isti veteres Græcos malevoli fuerunt, sed integritatis, probitatis & Religionis maximum dedere testimonium. Hæc ex illo adducere prolixius visum est, cum de causâ jacturæ illius non constet omnibus. Quæ non hominum culpa, casibus, sæpe fortuitis incendiis, aquis, pessum ivere Bibliotheca? quarum Catalogum necere possemus, si juvet infandos renovare dolores. Recentia sunt & novissima exempla Bibliothecarum insignium, quæ incendio Londinensi perierunt, Bibliotheca Scorialensis, in quâ MStorum copia maxima, privatarum etiam, ut Cl. Bartholini, qui jacturam ejus singulari libello de incendio Bibliothecæ suæ deploravit, damnaque tam suâ quam publicâ illic detexit; & novissime Hevelii, cujus tot incubrationes & machinæ cum incomparabili rei mathematicæ damno perierunt. Recenset & Ludovicus Jacobi in libro suo de Bibliothecis, pag. 606. 629. 630. 631. 664. aliquas, quæ incendio absumptæ: Ne quid nunc de veteri illâ Alexandrinâ, de Constantinopolitanâ aliisq; dicam, quarum in omne ævum jactura deploranda est. Si quem juvat etiam amissorum thesaurorum infelix memoria, legat Michaëlem Neandrum, in doctissimâ illâ Præfatione, Grammaticæ Græcæ Erotematicus præmissa, ubi inter multa alia ad rem literariam spectantia agit de Bibliothecis deperditis & noviter instructis. Solari etiam desiderium nostrum utcumque poterit, si in lucem aliquando prodibit Joannis Baptistæ Ferretii, qui Musam lapidariam antiquorum publicavit, Bibliothecarum deperditarum opus, quod molitur, ut ex præfat. ad Lectorem in Musam lapidariam discimus. Proponit illic, ut promittit, non Bibliothecas tantum, sed & perditâ opera tam Græcorum quam Latinorum, in quorum numero ad centum milia ascendit. Fortassis etiâ Julius Pflug, quem de sanis Bibliothecarum librum moliri Catalogus Francofurtensis de anno 87. memorat, aliqua hujus argumenti proponet. Meursius jam olim Bibliothecam Græcam, aliamque Articam scripserat, ut

ille in sectionibus Theophrasteis cap. 1. & lib. de fortunâ Atheniens. cap. 3. & 8. & præfatione Græciæ ludibundæ testatur; quibus Græcorum & Atheniensium scripta etiam deperdita recensuit, quæ nunquam in lucem edita opuscula memini, neque eorum in Bibliotheca Belgica meminit Valerius Andræa. De Bibliothecis deperditis videri etiam Spizelius potest in dissertat. præliminari Arcan. Biblioth. §. 12.

C A P. VI. DE BIBLIOTHECARIIS ET NOTITIA Bibliothecariâ paranda.

Bibliothecariorum amplissimum munus. Sacerdotes apud Hebræos: Demetrius Phalereus Alexandrinæ Bibliothecæ præfectus. Ejus successores. Bibliothecarii apud Romanos. Bibliothecarii apud Francos. Cancellarii, Notarii, Secretarii, Chartophylaces. Magistri Bibliothecarum & Bibliothecarii differunt in Galliâ. Cimelioteca, Gazophylacia nummarum addi Bibliothecis solent. Notitia Bibliothecaria quomodo paranda. Notatur Verdierus, qui studium Bibliothecarium improbat. Auctores de Bibliothecis. Libri & monumenta antediluviana. Columnæ Sethi. Liber Enochii. Postelli de eo magnificum judicium. De ipso omnia incerta. Liber in Peirescii Bibliothecâ hoc titulo non est Enochii, sed alterius auctoris. Ludolphi de eo judicium. Boulduc temeraria asserta. Libri antiquiores postdiluviani. Pentateuchus an & ante illum? Benjamin Tudelensis de Bibliothecâ primi & secundi templi traditio. Bibliotheca Abyssina X mille librorum fabulosa. Salomonis libri absconditi. LXX. de Cabalâ commentarii Esdræ. Bibliotheca Rabinica. Egyptiorum magnifica Bibliotheca & structura. Chaldeorum antiquissima monumenta. De Pseudo-Berosi antiquitatibus disquiritur. Annius Viterbiensis defensio à Thomâ Mazza & Fr. Macedo. Excerpta Bibliothecarum quomodo instituenda. Collectanea de Judiciis Auctorum. Laus Hieronymi Welfchii. Ejus libri ad rem Bibliothecariam pertinentes.

Subnectemus aliqua de Bibliothecariis, qui Bibliothecæ vel curam habent, vel illi operâ suâ inserviunt: Quorum amplissima olim dignitas fuit. Destinabantur enim huic muneri rerum omnium interiore scientiâ præditi, qui & ordinare & judicare bonos libros, & ex istis thesauris, velut è quibusdam horreis in publica commoda multa depromere poterant, & sui etiam ingenii locupletare divitias, rei publicæ feliciter impendendas. Apud Hebræos Sacerdotibus librorum sacrorum cura commissa fuit. Erant in Synagogis *ὑψηλοὶ*, qui librum legis custodiebant, & ex eo prælegebant; quod in Ecclesiâ Christianâ faciebant *αρχιδιάκονες*, qui erant è Diaconorum ordine, de quibus Grotius ad Lucam cap. 4. vers. 20. Præfuit Alexandrinæ Philadelphæ Bibliothecæ Demetrius Phalereus vir doctis-

doctissimus, Philosophus, Orator præstantissimus, Theophrasti etiam discipulus, cujus hodiè aureus extat *αἰετις* liber, qui cum malè haberetur in patria: nam summà apud Athenienses florenti gratià, ut CCCLX statua virtutis & meritorum ergò positæ ipsi fuerint, fortuna ita mutata fuit, ut in Ægyptum exilandum illi fuerit; Ubi amicis Regis Ptolomæi adscriptus Bibliothecæ curam gessit, & omni rerum copiâ abundavit. Huic incomparabili Bibliothecæ ut vivus quidem præfuit, ita plures tamen admissi ex omnibus terris viri docti, qui illæ communi victu alebantur. Præfuerunt huic muneri olim in Ægypto Sacerdotes. Insecuti postea Demetrium in isto munere viri doctissimi, è quibus fuit Zenodotus Ephesius, cujus mentio fit apud Aufon. *carm. 13. de Professoribus Burdigalensibus* & præf. in *ludum 7. sapientum*. Callimachus Cyrenæus Poëta, inter Græcos nobilissimus, cujus præclarum opus de origine & migrationibus populorum, conditoribus & legibus urbium intercidit, quicquid librorum penè infinitos scripserat. Quemadmodum scilicet inter pecunias & thesauros versanti faciliè ex ipsâ administratione congeruntur nummi: ita inter libros ætatem consumenti viro Docto libros non scire difficile est, cum tot ante oculos positæ segetes ad messes & spicilia invitare videantur. Hic à Jomfio *de script. Hist. Phil. lib. 1. & 18.* ubi seriem præfectorum Bibliothecæ Alexandrinæ recenset, omissus est. Statim enim ille Zenodoto Eratosthenem subjicit. Etiam ille Cyrenæus fuit, Callimachi discipulus à variâ doctrinâ *πείρα* dictus, & Philologi sibi nomen vindicavit, teste Suetonio de illustribus Grammaticis, cap. 10. Præfuit & huic Bibliothecæ Apollonius Rhodius, vir ob Argonauticum carmen celeberrimus.

Fuere apud Romanos, etiam antequam Bibliothecæ struerentur, quidam actorum publicorum & legum custodes; asservabantur in æde Cereris plebiscita ab Ædilibus plebis, à Quæstoribus urbanis postea in arario reposita. Librorum, tabularum censura committebatur Ædilibus Curulibus; Triumviris executioni in libros damnatos data, censoribus quoque arbitrium in libros erat. Dum viri à Tarquinio creati libros Sibyllinos custodiebant. Mutatâ Republicâ M. Varroni à J. Cesare Bibliothecarum colligendarum negotium datum est, & Pompejus Macer ad ordinandas designatus. C. Julius Hyginus ob antiquitatis notitiam Polyhistor vocatus ab Augusto Bibliothecæ Palatinæ præfectus. Videmus ergò jam ab omni ævo doctissimis, & quierant *υπερχοι δίδου*, Bibliothecas, ingeniorum, animorum & sapientie thesauros fuisse commissos. Apud Reges Franciæ dignitas illa non exigua erat, quam sub Carolo M. obtinuit Germandus. In Synodo Ticinensi Anno 876. subscribit Holduinus Abbas S. Dionysii & Bibliothecarius Caroli Calvi. Fuit & Ebo Archiepiscopus Remensis Bibliothecarius, ut patet ex Caroli C. Epistola ad Nicolaum PP. ubi ait, illum à Parente Ludovico Pio, adhuc Aquitanico rege, fuisse constitutum.

Quid Ecclesiâ Romanâ Bibliothecæ præerat, teste Onuphrio Panvino tractatu de Bibliothecâ Vaticanâ, Cancellarius vocabatur; cujus ille *minimus* describit.

scribere Bibliothecam & omnia ejus volumina accuratissime custodire; Bullas
 five diplomata vel Epistolas decretales Pontificum scribere, & si opus erat, dicta-
 re; Acta Conciliorum & Synodalia exscribere & conservare; tandemq; apud Ro-
 manum Pontificem omnia præstare; quæ sedis Apostolicæ Cancellarii nostro tem-
 pore faciunt. Erat verò olim Cancellariorum non ista dignitas, quæ postea fuit:
 De cujus nominis primâ origine, variâq; acceptione, dignitatis incremento, legen-
 di omnino sunt Calaubonus in Flavii Vopisci Carinum loco illo: *Præfatum urbi u-*
nus ex Cancellariis suis fecit, quo fedius nec cogitari potuit aliquid, nec dici; Et Salma-
 sius, qui luculentius omnia excussit, & in nonnullis à Calaubono dissentit. Compa-
 rari possunt, qui honestiore ex iis loco erant, cum Scribes nostratibus, aut qui à
 secretis sunt. Tum verò, cum Bibliothecæ prærant, Archivariis nostratibus
 similes erant: nam curâ actorum publicorum Bibliothecæ cura accessit, cum illa
 ab uno commodè ordinari potuerit. Adeatur Onuphrius Panvinius ipso illo sæ-
 pius citato loco, ubi ait *Conveniens visum fuit, ut is potissimum esset Papa amanuensis,*
scilicet scribarum Princeps, vel à secretis, qui etiam Pontificiam Bibliothecam, qua
tunc erat, velut Cancellaria quædam, sive ut nunc loquimur, secretaria, tractaret: no-
 stra vero temporibus hæc munia sunt divisa. Idem Panvinius libro de Rebus Latera-
 nenfibus Vice-Cancellarium Ecclesiæ Romanæ ejusdem semper fuisse Bibliothe-
 carium, & postremum, qui functus est utroque officio sub Bonifacio VIII Bene-
 dicto II. & Clemente V, fuisse Papinianum Episcopum Parmensem. Nam No-
 tarii & Secretarii olim illi fuerunt cum Episcopis pari dignitate, de quibus Leona-
 dus Aretinus *Epist. lib. 5. pag. 235.* ubi Secretarios honore & dignitate excellen-
 tiores Advocatis esse contendit. Post hunc ait nullum Vice-Cancellarium præ-
 fuisse Ecclesiæ Lateranensi, sed Romanâ curiâ trans Alpes in Gallias à Clemente
 traductâ, novâq; Bibliothecâ Pontificiâ Avenione constitutâ Vice-Cancellarii mu-
 nus à Bibliothecario distinctum fuisse. Demum Sixtum IV. novâ in Vaticanâ Bi-
 bliothecâ constructâ, officium Bibliothecarii à Sacristæ munere, cui adjunctum
 fuerat, distinxisse.

Fuere & in Ecclesiis Cathedralibus Bibliothecarii, qui libros Ecclesiasticos
 custodiebant, & literas & diplomata Episcoporum describebant. Extat Valenti-
 niani, Valentis & Gratiani AAA. constitutio *lib. 14. tit. 9. Cod. Theod. de studiis libe-*
ralibus Urbis & Romana & Constantinopolitana, quâ Bibliothecæ cura idoneis ho-
 minibus de Clero committitur. Sed fuit chartarum & publicarum literarum cu-
 ra & olim & postea distincta. Qui Romæ fuerint Actorum publicorum custo-
 des, notum est. Legendus est Bonifacius de Archivis c. 8. Vocabantur in Eccle-
 siâ orientali Chartophylaces, qui & Bibliothecæ simul & Archivis prærant, de
 quibus legi possunt, quæ Carolus de Fresne in Glossario suo congeffit.

Apud Gallos distinguebantur nomina illorum, qui Bibliothecæ prærant; Sunt
 enim in Regiâ Bibliothecâ *Maîtres de la bibliothèque*, & Magistri Bibliothecæ, viri
 in illius dignitate constituti, & Bibliothecarii minores, de quibus Ludovicus

Jacobi *Tr. de Biblioth.* cap. 83 videri potest. Magistri Bibliothecarum fuerunt Guilielmus Budæus, qui præterea libellorum supplicum Magister fuit, Petrus Castellanus, Petrus Montaneus, Jacobus Amiotus, Thuani, Pater & Filius, Hieron. Bignonius, celeberrima nomina. Apud antiquos etiam servis hæc cura demandata fuit, de quibus illis Pignorius in libro de Servis p. 108 & seqq. pluribus egit. De Bibliothecarii officio multa Hottingerus in Bibliothecario quadripartito.

Solet quoque Bibliothecarum curæ addi nummorum, marmorum vetustiorum & rariorum naturæ collectio, ut omnia illa, quæ ad ingenii culturam pertinent, uno loco congerantur. Quicquid enim vel rerum natura sua recondit, quicquid temporum & seculorum characterem exhibet, ut marmora & nummi, illud cum scientiarum arcanis, quæ libris continentur, rectè conjungitur. De nummis, cimeliis, naturæ arcanis catalogi non pauci extant. Quinaturæ rariora collegerunt, sub nomine Museorum illa publicarunt, quorum enarrationem universalem instituere voluit Croix de la Maine, teste Ludovico Jacobi, *Tr. de Biblioth.* p. 674. quæ ut puto una cum ejus Bibliothecâ universali, quam moliebatur, periit. Extant integri de naturæ rariis libri Calceolarij, Septalii, Aldrovandi, de quibus in physicis plura. Multa talia musea notavit Ludovicus Jacobi in Tractatu de Bibliothecis & in Itinerario suo Monconisus. Est & Italus aliquis, qui Museorum & Cimeliorum integram historiam promissit. Sed de his suo loco.

Procedimus ad Bibliothecas ipsas, quas accuratius nosse Bibliothecarius, id est literatus ac Polyhistor, debet. Cum enim omnis doctrina vel per mortuos, vel per vivos magistros propagetur, vivi faciliè intereant, mortui immortales sint, nec nisi per ipsos vivos magistros habeamus, necessaria illarum cognitio est Polyhistori. Tenenda ergo est omnis historia bibliothecaria, quæ his præcipuè absolvitur capitibus (1.) Cognitione Bibliothecarum præci noviorum, quæ olim extiterunt, hodieque supersunt, publicarum, privatarum. (2.) Autorum, qui libros recensent, collectione & collatione diligenti: Et quidem quod ad primum attinet, præmonendum est, insanire illos, qui rei Bibliothecariæ studium vituperant & disvadent, è quibus Claudium Verdierum nomino, Antonij filium, hominem propemodum insanum, qui in censione Autorum, audaci, ridiculâ & stultâ nam in omnibus etiam optimis quærit, quæ notare possit p. 168 miserâ planè & jejunâ declamatione, omnem curam Bibliothecariam, ut rem inutilem, stolidis ac ineptis rationibus damnat. Non est operæ pretium nugis illis immorari: sunt enim non sani hominis verba, sed furentis *μεμδουμένη ψυχή*. Extremum dementiæ argumentum est, omnia quæ exquisitionis judicii Viri aut invenerunt aut approbarunt, improbare. Ex hoc libro, ut ex ungue Leo, æstimari voluit, æstimanda ex unguiculis felis literaria.

Sed mittamus hominem, & quod resest agamus. De Bibliothecis antiqui novi; temporis in universum aliqui scribere, sed ita scribere, ut multa aliis post se commemoranda relinquerent. Sumpsit sibi argumentum hoc tractandum Ludovicus Jacob. Carmelita, cujus jam sæpius mentionem fecimus. Post illum Lomeierus, Gallelius, de quibus singulis peculiari capite iudicium nostrum exponemus. Proposuerat quoque idem sibi argumentum Josephus Maria Suarelius, Vir doctissimus, cujus illa $\tau\beta\alpha\lambda\iota\kappa\alpha\iota\omega\upsilon\eta$ notitia historica extat, referente Ludovico Jacobi. Tr. de *Biblioth.* c. 87. p. 613. cum quo ille communicaturum se promiserat, quæ in opere illo affecta habebat. Verum negotiorum mole oppressus non potuit extremam huic labori manum admoveere, neque quicquam earum chartarum ad Ludovicum Jacobi pervenit.

Qui ab ovo Bibliothecarum historiam ordiuntur, cum ipsis mundi natalibus, cumque ipso Adamo natam librorum scribendorum originem ajunt. Certum est jam ante diluvium fuisse aliquam rationem conservandæ rerum memoriæ. Nolo hic adducere, quæ de Adamicis literis ac monumentis nobis narrant Rabbinj. Columnas à Setho fuisse positas ajunt, quibus artium principia fuerunt exsculpta, quarum alteram suo tempore in Syria superstitem fuisse Josephus Autor est *lib. 1. Antiqu. Judaic. c. 4.* Quod enim ab Adamo ipso duas tabulas confectas quidam existimant, quibus scripserit initia creationis, law sum hominum & promissionem divinam, atque has tabulas existentem tanquam templum fuisse, & certi loci signum, in quem solitus esset convocare suam Ecclesiam, & ubi sacrificia facta sunt, & recitata doctrina, illa cum nullo autore certo dicantur, merito inter conjecturas refert Cl. Bœclerus Exercitat. in Joseph. Antiqu. Judaic. ubi de Inventoribus primis artium, quarum apud Josephum mentio fit, disquiritur. Jam ante diluvium in Respublicas coaduerunt hominum societates: nam agnoverunt antediluviana Imperia Chaldaei vetustissimi, & recensentur eorum nomina à Beroso & Apollodoro, quod fragmentum Eusebio inseruit Scaliger. Sunt & Aegyptiorum & Arabum Monarchæ antediluviani, de quibus vide Rupert. Obs. in Bésold. Synops. c. 2. p. 16. & Marsham. in Carl. Chronologici $\pi\epsilon\rho\mu\alpha\tau\omega\sigma\iota\sigma\iota\varsigma$. Ac distinguitur totum illud tempus $\epsilon\iota\varsigma\ \chi\rho\acute{o}\nu\omicron\nu\alpha\beta\alpha\text{-}\text{C}\iota\lambda\epsilon\upsilon\tau\epsilon\rho\ \kappa\alpha\iota\ \epsilon\iota\varsigma\ \chi\rho\acute{o}\nu\omicron\nu\ \beta\alpha\text{-}\text{C}\iota\lambda\epsilon\iota\omega\upsilon\eta$, tempus sc. illud, quo nulli erant Reges, cum inter familias adhuc subsisteret Imperium, & illud, quo regnatum fuit. Non ergo verosimile est, per tantum temporis spatium, totque annorum decursum, sine memoriis rerum actuum fuisse homines. Fuisse liberos vel ex Juddâ Enochii librum citante discimus. Ideoque & libri in unum collecti fuere.

Quod ad Enochii librum attinet, varia sunt incertaque omnia, quæ de eo memorant: nam quæ hodie supersunt fragmenta, nemo facile genuina credet, de quibus legi possunt, quæ habentur apud Bangium in *Cælo Orientis Exerc. 1. Cui. lib. 3. de Republ. Hebr. cap. 1.* Drusium in *Enocho*. Dorscheum in *dissertatione de Prophetiâ Enochii*. Hackspan, Disp. de *Dæmonum Angelorumque nominibus*, Maderum

de scriptis & Bibliothecis Antediluvianis: Schotanus in *Bibliotheca Hist. Sacra de prima mundi. etat. p. 83. & seqq.* Heideggerum in *Historia Patriarcharum Exerc. 10.* ubi *99* delia fragment: quod Scaliger ad Eusebium perduxit undecim argumentis ostenditur. Memorantur autem libri ab Enoch scripti diversorum argumentorum. Est Propheticus, est & Physicus, quem apud Æthiopes in Regno Regina Sabæ extare Abyssinâ linguâ testatur Genebrandus Chronol. p. 14. Guilielmus Postellus, in libro de *Originibus seu de variâ & potissimum Orbi Latino incognitâ aut inconsiderata historîa*, in quo totius se Orientis mysteria proditurum minatur, super Noachi & Henochi libris, sed ipsi non inspectis, ex interpret. Sacerdotis Æthiopis, novas & inauditas sententias fundat. Non desunt, qui mirabilem in illo ingenii vim per omnia diffusam agnoscant: nam Florimundus Remondus lib. 2. de *Origine hæresum c. 15.* Virum maximum omnium vocat, quos seculum nostrum produxit; multa quoque in ejus laudes adducit Joann. Steph. Menochius in libro Italicâ linguâ scripto, cui titulus *Trattenimenti eruditi part. 3. c. 91.* Refert & in Peirescii, magni illius librorum venatoris, vitâ Gallendust Illi ab Ægidio Lochienâ Capuccinorum familiâ ex Ægypto redeunte narratum fuisse de *Marbapha Enoch* seu Prophetiâ Enoch, idiomate Æthiopico scriptâ, declarante ea quæ ad finem usque seculi eventura sunt, in Bibliothecâ quâdam Orientis latitante. Ideoque Peirescium accensum ejus parandi studio, ut nullis parcentis sumibus ipsum sui faceret juris. Ejusdem libri exemplum fortè fuisse quis credat, quo usus est, sed alio interpretante, Postellus. Quamquam Ludolphus, Vir celeberrimus in *Historiâ suâ Æthiopica lib. 3. c. 5.* omnem illius libri fidem funditis evertit. Namque è Bibliothecâ Cardinalis Mazarini, inquam ille è Peirescianâ Bibliotheca translatus, ejus libri exordium, medium & finem per amicum exscribi curavit, quæ nihil de Enocho, neque prædictionibus futurorum, sed quendam Abba-Bahaila-Michaeli autorem habuerunt, de mysteriis Cœli & terræ & de SS. Trinitate disserentem. Gregorium Habessinum, cujus fidem in relationibus suis secutus est Ludolphus, Precationem Magicam vocasse ait, ac planè negasse in Æthiopiâ receptum; Tantâ recordiâ, inquit Ludolphus, scriptus est, ut sacratissime Virgini Maria Orationes ad filium suum *Σακεδων* affingantur monstrificis nominibus plene, quibus plus quàm divina Virtutes adscribuntur: Quare à Judæis confectum existimat. Vellem tamen, quicumque demum sit, à Viro clarissimo in lucem protractum, ad quem fortè respexerunt, qui physicum ab Enocho librum scriptum crediderunt. Physicum enim de mysteriis Cœli & terræ argumentum videtur. Mireris sanè, quâ fronte, quâ fide Boulduccus Capuccinus lib. 1. de statu Ecclesiæ ante-Mosaicæ. 14. pronunciare ausit: *Non scripta Enoch diligenter conservabat, ac illa reposuit in arcâ diluvii non minore sollicitudine, quàm Patris Adam & quorundam aliorum ossa, ut qui ejus, quem Deus raperat, ossa, quæ servarentur, habere non possit, scripsit tanquam sacratissimū pignus ac depositum sibi & posteritati custodiret, quorum lectio-*

ne vel solo intuitu ad tanti auctoris merita divina jugiter conspectui praesentanda moveretur, quibus iuste irati Numinis in mortales misericordiam facilius impetraret.

Sed relinqvamus sua cuiq; commenta. Post diluvium Pentateucho nihil antiquius esse plerorumqve est sententia, qvanquam de Abrahami quodam libro, qui Liber Creationis inscribatur, et fundamenta Cabalæ obscure doceat, Judæi multa tradunt. Unde de Abrahami in Ægypto & Indiâ Scholis, ex quibus Bramines quasi Abramines dicti, multa Postellus, qui nescio quâ fide *cap. 15 lib. cit.* pronunciat: *Apud Indos latent infiniti historiarum & librorum antediluvianorum thesauri, quos nos expectare unâ cum Enochianis opus est, antequam claritatem absolutam rerum Mosaisicarum cernamus.* Et tamen in titulo libri origines suas se ex libris Noachi & Henochi eruisse venditat, quæ *ἀντιστοιχίας ἀντινομίας* esse nemo non videt. In Pentateucho libri allegantur nonnulli illo, ut videtur, antiquiores, ut liber bellorum Domini Num. 21. v. 14. Liber pacti Exod. 24. v. 7. de quibus variaz adferuntur sententiæ, quas recenset Lomeierus, c. 2. Quod in scelerata calumniæ occasionem trahit infamis Atheismi propugnator Spinoza in *Tractatu Theologico-Politico cap. 8.* ubi pluribus argumentis contendit, Pentateuchum non esse à Moysæ scriptum, sed ab alio Autore, qui laudat illic libros bellorum Domini & Librum pacti à Moysæ conscriptos, quibus responderunt veritatis divinæ Hyperaspistæ. Videmus in sacri codicis libris multos alios passim laudari, quorum memoria nunc planè ac ipsis Judæis perijt, de quibus Lomeierus *cap. 3.* Neander in *Præfat. Erot. Græc. linguæ.* Meminit & Benjamin Tudelenfis in itineraio suo, Bibliothecæ librorum primi & secundi templi, quam extare in ripâ Euphratis apud sepulchrum Ezechielis Prophetæ ait. Fabulosum hunc Autorem omnes habent. Sed tamen Petrus della Valle in Itineraio suo hujus sepulchri meminit, quod adire, nescio quibus obstaculis impeditus, neglexit; licet de Bibliothecâ nihil. Magnifica multa de numerosissimâ X millium librorum Bibliothecâ, apud Æthiopiarum Imperatorem nonnullis narrantur. Sed Ludolphus in *Historiâ suâ Æthiopicâ l. 4. cap. 1.* suaviter ea somnia ridet, qui familiari cum Gregorii Abyssini conversatione omnia ejus regni arcana perscrutatus est: Paucissimos illic libros nominat, æquibus 1. Gloria Regum, in quâ historia Regina Sabæ aliæque plures leguntur, 2. Chronicon 3. Liber Philosophiæ, cujus aliquod in Æthiopiâ pretium est 4. Scala vocabularium. Nulla verò ex illis mysteria speranda Ludolphus, ex insigni hominum in philosophiâ ac medicinâ ruditate probat, cujus aliquot ille documenta adducit. Non equidem negaverim, omnia ignota pro magnificis sæpè haberi, & à multis mysteria fingi, ut mirabilia dixisse videantur: sed tamen & multa in abscondito etiam ultra hominum suspiciones latere, certum est. De Salomonis libris alicubi eos extare fama est. *Suidas* in Ezechia illum librum *ἱεροσολιμίωνος* *ἱεροσολιμίωνος* scripsisse perhibet. Joannes Picus Comes Mirandulanus testatur, scriptum esse à Salomone librum, cui titulus *Sapientia* sit, non qui nunc in manibus sit, Philonis opus, sed alterum Hierosolymitanâ sacratiore linguâ compositum, in quo ipse

Cap. VI. de Bibliothecariis & notitiâ Bibliothecariâ parandâ.

ipse Salomon naturæ rerum interpres omnem se illius modi disciplinam fateatur de Moisaicæ legis penetralibus accepisse. Salomonis Herbarium Arabicâ linguâ in paucissimorum quorundam manibus esse nonnulli volunt, unde magna in arte medicâ miracula patraverint. Quanto non desiderio multi in libros illos LXX. Eldræ de Cabalisticis secretis feruntur? quos alicubi tamen extare credibile est. Multa sunt in his scriptis Judaicis mysteria rerum naturalium ac secretioris Metaphysicæ recondita, quæ imperitis hominibus ut nugatoria videntur. De Rabbinicis scriptis legendus est Buxtorffius, Plantavicius, Hottingerus, & qui nondum omnibus innotuit Julius Bartoloejus Abbas Congregat. S. Bernard. Ord. Cisterc. Romæ in Monasterio S. Prudentianæ, qui edidit Bibliothecam Rabbinicam opus trium voluminum, in quo maximam partem, MSta Bibliotheca Vaticanæ Hebraica cum catalogo editorum librorum recenset, & multa de ætate autorum, genere scribendi & materiâ annotat.

Apud Aegyptios, quorum antiquitates non cum Græcis tantum, sed & cum Hebræis ipsis, ultra quàm per religionem permitti poterat, contendit Marthamus in doctissimo Canone suo Chronologico, jam tum ab omni ævo Bibliothecas fuisse non temerè aliquis negaverit. Præterquam enim, quod Josephi testimonio maximam semper curam actorum publicorum habuerint, quibus cura librorum semper conjuncta fuit, illud non obscuro argumento est, quod Græcorum Philosophi, qui præ reliquis sapuerunt, ex Aegypto, à sacerdotibus, rei literariæ ac librorum perpetuis custodibus, arcantiores haulerint scientias. Videndus de Aegyptiis Bibliothecis & re literariâ est Diodorus Siculus *lib. 1.* ubi de Osmandyæ Bibliothecâ & magnificâ operum structurâ, quæ non immeritò Kircherum in *Turri Babel. lib. 2. sect. 3. c. 3.* in admirationem rapit: *Hec ego opera, inquit ille, si paulò penitus considero, ausim sanctè affirmare, hoste summi ingenii homines, qui nihil eos humanarum scientiarum latuit, ita earum ope humanis quodq; operibus majora præstitisse, cùm vel in unâ fabricâ efformandâ omnes artes & scientias Physicam & Mathematicam conspirasse videam. Quis hodiè simile quid attentare audeat, nisi totius nature consultus, nisi totius Arithmetica, Geometria, Optica, Astronomia, Mechanica, Statica, cæterarumq; artium doctrinis eruditus!* Quod si ergo tanta artis perfectioni in illis operibus fuit; quos non in tam splendido domicilio sapientiæ thesauros latuisse credibile est? Opera enim de magistris & doctrinâ, quæ libris illis continebantur, testabantur.

Apud Chaldaeos quoq; rerum omnium curiosissimos homines, magnam rei literariæ & librariæ, ac antiquissimorum monumentorum curam fuisse, certius est quàm ut à quoquam negari possit. Quæ ex illis fragmenta habemus, cæterorum historicorum tempora longè antecedunt. Berossus Sacerdos Chaldaus (cujus filiam Sibyllam, quæ postea Cumas venit, Justinus Martyr in Parænesi. ad Græcos pag. 34. lit. E. facit, quo tamen insigni Anachronismo Montacutus in *Analect. Ecclesiast. exercit. 4.* illum liberat, ab Glossatore inepto illa ver-

verba interjecta judicans) paulò ante principatum Alexandri Magni libros III. rerum Chaldaico - Assyriacarum scripsit, quem antiqui autores passim laudant. Josephus in Antiquitatibus Judaicis passim ejus meminit: cui pares sunt Manetho & Metasthenes, vel potius Megasthenes, Aegyptiacarum Persicarum aliarumq: rerum scriptores, quorum omnium fragmenta diligenter collegit Scaliger in opere suo Chronologico. Qui libri cum ab omnibus desiderarentur, Annii Viterbiensis ordinis prædicatorum Anno 1437. natus, vir linguæ latinæ, Græcæ, Chaldaicæ, Arabicæ eruditus & antiquitatis studiosissimus, quibus elogiis Leander in Italiâ suâ eum effert, Berosi quinq; libros cum aliis quibusdam in lucem produxit, commentariisq; illustravit. Sed jam dudum ab eruditissimis adversus hunc Annum, ut veteratorem & falsarium, conclamatum est, & illa producantur argumenta, quæ elidi nullâ ratione possunt, de quibus legendus Tilemannus in *Disq. Philolog. de Historicorum delectu* p. 76. & Vossius de *Historiis Græcis* lib. 1. cap. 22. Non desunt tamen, qui modestius de hoc scripto ejusq; autore censendum esse existimant, & aliquid tamen in illo veri sibi deprehendere videntur. In quibus David Chytræus lib. de lect. Hist. Munsterus lib. 5. *Cosmograph. cap. 8.* qui temerarium quendam genuinis & veris Berosi laboribus aliquid lolii immiscuisse judicat, Annum vero à falsi suspitione excusat. Dionysii quoq; Gothofredi in præfat. *Historicor. antiquor. Rom.* benignior de illis Annii Berosianis sententia est. Quæ etsi nonnullis contemnenda videntur, ac desperatissima Annii causa plerisq; habetur, acerrima tamen inter eruditos viros ante aliquot annos super hoc argumento excitata contentio est. Nam ex ossibus Annii ultor surrexit, ex eodem scilicet ordine Thomas Mazza, qui Apologiam pro illo scripsit, quem tamen & alius Anonymus Nobilis, alio libro, sed hætenus inedito, refutavit, ut ex Gregor. Let. *Italiâ regnant. part. 4. lib. 3. pag. 329.* constat. Quod Mazza scriptum quæquam summo studio quæsitum videre nondum mihi contigit: neq; magnopere æstimandum videretur, nisi me Macedi, incomparabilis omni doctrinarum genere, maximoq; judicio præditi viri, de quo alibi plura dicturus sum, autoritas moveret. Ille enim adversus Nobilis Anonymi Invektivam singulari scripto Thomam Mazzam strenuè defendit, non aliâ quam veritatis causâ inductus, ut ex præfatione illâ Macedi, quem Gregor. Let. eo in loco apposuit, patet. *Suscepi, inquit, defensionem tum studio tuendi Patris Inquisitoris Mazze innocentiam, tum veritatem, quæ mihi semper cordi est, vindicandi.* De ipso vero opere Mazza ita judicat: *Difficile aggressus est opus, quod Apologiam scripsit pro Annio Viterbiensi, sui ordinis fratre, magni nominis viro, ut ejus fidem à plerisq; Autoribus in dubium vocatam assereret, & ab objectis calumniis vindicaret. In quo certè mirum est, quantum studii & operæ posuerit, quam se ingeniosum & eruditum ostendat, ut propè miraculo legentibus videatur, potuisse in re tam spinosâ floridè, tam obscurè nitidè, tam sterili facundè, tam jejunè eruditè se gerere: Quod ego opus cum legissem, magnopere sum admiratus. Eodem in loco hæc habet: Legeram antea hunc Apologeticum vernaculâ linguâ scriptum, qui mihi vehementer placuerat, tum propter novitatem*

tem operis, tum propter styli granditatem, tum propter dictionis elegantiam, tum præcipue propter copiam eruditionis, eumq; judicavi omnibus numeris absolutum. De Nobili verò illo Anonymo ait: *illum sape à scopo & veritate aberrare, & multa carpere & singulare, quæ vera tamen essent, nec illa possent ratione impugnari.* Vix credi potest, quâto exarierim illa legendi scriptâ desiderio, rei novitate motus; neq; hæcenus tamen voti mei compos factus sum. Multa certè magnifica de illo viro nos sperare jubet Macedus, *quem ingens præterea opus de Historiâ veterum Gothorum motiri, ait, sic ab illo explicandam, ut non mediocrem ab illius calamo splendorem acceptura sit.*

Redimus ad Bibliothecas nostras. Et quidem apud Persas Bibliotheca Sufiana magni nominis fuit, de quâ legatur Diodor Sic. *lib. 2. cap. 32.* De recentiore illâ apud Persas Cosrois Regis legendus est Schickhardus in *larich. pag. 146.* De cœterarum gentium, Asrorum, Chinesium, Græcorum, Romanorum, antiquis ac deperditis, ac de recentioribus Bibliothecis, integris libris egerunt Autores supra memorati, etsi magna nobis spicilegia, penè dixerim menses, reliquerint. Quoniam verò de Bibliothecis singulatim agere non est nostri instituti, ideoq; illa prætermittimus. Id verò, antequam hoc de re Bibliothecariâ argumentum dimittamus, monemus, de notitiâ Bibliothecariâ singularibus excerptis Bibliothecariis parandâ, omnibus non Bibliothecariis tantum, sed quibusvis literatis, laborandum esse. Latius eorum patet utilitas, quam excerptorum specialium, quæ sub illis continentur; eorumq; defectum facile sarcire possunt.

Excerpta in Re Bibliothecariâ vel uno volumine vel diversis institui possunt. Hottingerus in Bibliothecario *part. 1. c. 7.* quatuor indices pro Bibliothecis fieri jubet 1. Chronologicum, quo Autores secundum seriem seculorum distinguuntur. 2. Logicum, qui secundum materiarum sibi subordinatarum nexum disponendus. 3. Theologicum [nam ad Theologiam ille primariò respicit] qui nominibus suis omnes Theologos cujuscunq; religionis exhibeat 4. Grammaticum s. Alphabeticum, quem duplicem iterum esse voluit, realem & personalem, & illum quidem latiore vel strictiore, latiore pro integris tractatibus, strictiore pro tractatum partibus. In personali non nomina simpliciter, sed & vitam, personam, actiones &c. strictim describi vult. His indicibus adjungit ulterius Topographicum, qui secundum orbis partes autores disponit & Syncriticum sive Comparativum autorum, editionum. Sed quantus ille labor futurus, quàm etiam in multis non necessarius! Mihi quidem indices Hottingeriani non inutiles pro Bibliothecario, & qui commentationes Bibliothecarias parat, videntur, sed pro Viro, qui alia habet agenda, nimis operosi. Quamquam enim Chronologicus index sit utilissimus, eumq; ordinem præ cœteris amplexus sit Vossius in libris suis, Topographicus etiam non exigui usus sit, quò labore aliquâ ex parte nos Qvenstedius levavit, existimo tamen, cum propter res ipsas omnia discantur, consultius fore, si indices reales habeamus, non anxie secundum rerum seriem, sed alphabetico ordine dispositas, in quibus titulis

lis subijciamus suos autores, connotatis semper variis editionibus, patriâ, tempore, cœterisq; scitu necessariis, ubi se ultrò ingerunt. Ac poterunt memoriæ etiam gratiâ sine magnâ difficultate autores classici & historici seorsim locari notariq; in iis variæ editiones, ne semper in vasto quærere acervo illos necessum sit. Hinc Criticos potius quàm Syncriticos Indices super Autores parari velim, quibus colligantur judicia de Autoribus, quæ vel in lectione apud Autores occurrunt, vel quæ inter colloquia cum Viris doctis ipsi notamus. Non credat facilè aliquis, quantam utilitatem res illa habitura sit. Eorum exemplum nobis præbent judicia de autoribus ab Anonymo, quem tamen supra nominavimus, in Galliâ instituto. Nunc quoque talia Matthiæ Zimmermani sub prælo de Autoribus judicia esse narratur, quæ nondum vidi. Rudimentum talium excerptorum præbet Magirus in Eponymologico Critico, qui nunc auctior prodiiit liber. Ex conversatione notata judicia Excerpta Scaligeriana & Thuanæa continent.

Omnium utputo industriam facilè superare in hoc genere potuisset vir nunquam satis laudandus Hieronymus Welschius Augustanus Medicus, verum Germaniæ nostræ decus, si præclara ista opera sua in lucem edere potuisset. Mihi certè ingenium huius viri admirabile semper visum est. Quas enim ille non disciplinas, linguas, etiam Orientales, conatibus pene Herculeis exhaustis? Quod in illo iudicium? quam sanum & elegans? quantus humanioris literaturæ apparatus? Ego certè quoties tristes illas è naufragio tabulas, affectorum operum Indicem, perspicio, toties sanè hanc eruditi orbis iacturam deploro, & nunc publicè omnes, qui huius viri suppellectilem literariam possident, obtestor, ne quicquam illarum chartarum perire sinant; typographos verò, ut tineis & blattis, quicquid earum superest, eripiant, neq; publico bono invidcant. Habuit ille affectum opus, ut Schröckius in vitâ ejus testatur, *Notitiam Autorum Panglottam*, quo in singulis linguarum generibus veteres & probatos autores, in cœteris meliores, non tantum nominare, sed & præstantiores editiones indicare, & de scriptis ipsis judicia ferre voluit: Cujus facti initium ipsi Gerh. Joh. Vossius suggesserat, qui tale quid olim cœperat, amicisq; & auditoribus distribu-erat; A quibus ipse acceptum plurimum deinde auxit, Græcis nempe & latinis Orientales quoque addendo. Idem *Historiam Literariam Turcarum* ex MSto Constantinopolitano exhibiturus erat. Idem *Lipsiæ Bibliothecam, Naudæ Bibliothecam Politicam, Dissertationem de studio liberali, Lindanum de scriptis Medicis notis auctiores, Bibliothecam Medici eruditi, Historiam Medicarum Orientalium & Ideam Chronologicam Medicarum* edere voluit. Sed illorum omnium spes cum ipso exspiravit.

CAP.

DE MANUSCRIPTIS.

Summaria.

MStorum Codicum pretium. Usus eorum qui jam typis vulgati sunt eximius. Exemplo Codicis Rigaltiani Fabularum Phædri ostenditur. Codicum antiquitas ex characteribus deprehenditur. Quod nondum præceptis comprehensum. Roborrelli, Scioppii, Welschii Ars critica. Henr. Stephani de Criticis. Casaubonius de criticis librum affectum habuit. Salmasii epistola de notis antiquitatis in MStis Codicibus integra adducitur. Græci Codices antiqui quemadmodum & Latini sine ulla vocum interstitio scripti, sine ulla accentu. Solo versu s. periodo finiebatur oratio. Aristophanes primus distinctiones & accentus invenit. Quos postea Grammatici antiquioribus Codicibus addiderunt. Diptongus & una litera nota recentiorum MStorum. Erasmus exultatio. Monachi MStorum custodes. MSta in lucem protrahenda. Possévin, Labbei, Spitzelii, Ludovici Jacobi, Caponi, Welschii ea in re conatus laudantur. Senatus Augustani singulare studium in oblatione MStorum ad editionem. Hulder. Fuggeri Liberalitas. Ant. Reiseri Index MStorum Bibl. Aug. Petr. Lambeckii cura in MStis Bibliotheca Vindobonensis. Julius Pflug de Bibl. Budensi librum promissit. Tomassinus, Angelicus Aprosius, Lud. Jacobus laudantur. Cl. Felleri utilissima opera in MStis Academia Lipsiensis. Multa in illa notabilia. MSta Orientalia. Laur. Pignorii *πνευματικα* ad libros MStos edendos. Autores veteres manu illustrium Criticorum notati MStis accensentur. Nicolai Heinsii & Goeftii Bibliotheca à copiâ illorum laudantur. Libri è MStis primum in lucem editi MStorum fidem habent. Libri virorum doctorem inediti ac affecti ad MStos quoque referendi. Varia illorum Fortuna. Quomodo indagandi. Exempla ineditorum librorum. Etiam imperfecti eruditorum libri in lucem protrahendi. Martini Fogelii scripta inedita recensentur. Andreae Bosii opera affecta. Epistola virorum doctorem MSta inter *κατακλινα* Bibliothecarum. Hottingeri, Marguardi Gudii, Bibliotheca Noribergensis in eis coacervandis industria. Reinesii Epistole MSta in Bibliotheca Bosianâ. MSta politici argumenti colligenda in Bibliothecis. Bibliotheca Augusta & Maximiliani Jumi Jungen ab eorum copia laudatur. MSta antiquissima, ut in aliâ quâ parte vitiosis, pretium non amittunt. Iis tanquam oraculis utimur in emendandis autoribus & mutilationibus Patrum deregendis. MStorum librorum catalogi an celandi, nec in publicum proferendi? MStis locupleres sunt Bibliotheca publica. Vaticana, Vindobonensis, Hispanica, Anglica. de quibus Christ. Arnoldi testimonium producit. Gallica Bibliotheca non regia tantum, sed & privata: Thuanæ, Italica, Augustana, Leidensis, Norimbergensis, Gottorpensis, cujus aliqua recensentur. Luca Hoffenii MSta ad Philosophiam Pythagoricam & Platoniam pertinentia.

nentia enarrantur. *Illustris Viri MAR QUARDI GUDII Laus, ejus insignis MStorum Bibliotheca, & opera, avindoga.*

IN Bibliothecis principem merito locum obtinent MSti codices, quorum singularis haberi cura debet. Postquam enim per typos vulgari coeperunt veterum scriptorum libri, illi quidem qui vulgati sunt, Typographiae beneficio, pretio suo aliquatenus imminuti sunt: olim enim multo aere comparabantur veteres illi libri, Monachorum manu descripti, quibus non exiguum inde lūcrum accrevit; de quo videri Naud. *Add. ad Hist. Lud. XI. pag. 87.* potest. Sed suo tamen etiamnum pretio censentur, qui sunt antiquiores, ad quos velut ad oracula confugiunt, qui emendationes locorum in autoribus quaerunt. Non enim elevandus etiam illorum MStorum usus est, ut Conringio in *Epist. de Bibl. Aug. pag. 108.* visum. Semper enim in vetustis codicibus aliquid à Criticis sagacioribus observari potest, quod illis, qui primum ex iis libros typis promulgarunt, in mentem non venit, ut editione fabularum Phædri mihi constat. Cum enim Rigaltius ex vetusto codice MSto has fabulas ediderat, innumera tamen in illis menda relicta sunt, quæ ex illo ipso codice, qui in manus Marquardi Gudii incidit, mirabili solertia vir summus restituit, modo exorari possit, ut limatissimas illas notas suas in publicam proferre lucem velit. Scilicet ut ingenio alii aliis feliciores sunt, ita & in σοφισμῶν Critico alii aliis oculatiores, qui in apicum illo ductu & flexu aliqua velut divinā virgula deprehendunt, in quo frustra alii sudarent.

Neque enim leve aliquid & exiguum quis existimet, cum è veteri codice MSt. emendatur autor. Plures sunt in illa re nodi, quam quis forte crediderit. MStorum codicum fides ex antiquitate, antiquitas ex ipsa ejus facie, characterum ductu, flexu, magnitudine, politu, colligenda est; ne quid de mutatione, transpositione, omissione, interpolatione literarum, abbreviatione verborum &c. dicam. Nam ut ipsa linguæ gliscunt, singulisque pene seculis aliquid in illis mutatur; ita nec ipsa scribendi ratio sibi constat. Hoc è Germanicā, Gallica, Italica lingua patet. Quanta hic in verbis, phrasi, accentu, dictione, scripturā, diversitas successu seculorum fuit! Stulti plane sunt & pueriliter judicant, qui ceterarum linguarum non eadem fuisse fata existimant. Subsistit illa res hætenus in solā ἐπιτομῇ neque ad artis regulas vocata est: nam paucula illa, quæ Robertellus & Scioppius de arte critica scripsere, multuaria sunt, & hujus rei fundum omnem non emetiuntur. De characteris finis illis temporum in codicibus deprehendis non satis accuratæ præceptiones habentur; cum certum tamen sit, ita de illarum ætate judiciā institui posse, ut ex quibusdam signis de hominum & brutorum ætate judicare possumus. Quia Monachis & Græculis fugitivis ab excidio Constantinopolitano lucelli gratiā descripti, illam fidem non merentur, quam antiqui. Plura nos fortassis docuisset omnium literarum vir, Hieronymus

nymus Welschius, si edidisset *Artem suam Criticam*, Scioppiana, ut titulus habet, breviorē auctiorē & accuratiorē, quæ per omne scriptorum genus & linguas omnes se diffundat, & *Honores Calligraphie*, sive commentariolum de varietate chartarum, scripturarum & typorum, in quo multarariora & vulgo incognita recensere & revelare voluit. Scripserat & Henricus Stephani quædam de Criticis, in quibus tamen frustra illa, quæ ad artem ipsam spectant, quæsi veris; nisi fortassis hoc suppleturus fuisset Calaubonus, qui *Epistola XXI.* ad Bongarsium hæc scribit: *Nos de Criticis veteribus ea parata habemus, ex antiquis Hebraeis, Græcis & Latinis, quæ non promittit in suo de Criticis libello Stephanus.* Sed illa lucem non viderunt, cum aliis negotiis occupatum in *Epist. 266 ad Elmenhorstium*, se de poliendo Commentario, quem de Criticâ scripserat, ne cogitare quidem posse fateatur.

Sapius ego miratus sum, adeo neminem ex omni Criticorum familiâ operihui manus admovisse. Extat de hoc argumento Salmasii epistola ad Sarra-
vianum, inter Saravianas illas Arausioni An. 1654. editas, p. 235. quæ aliquid ple-
nius meliusque tradere videtur, quanquam ab illo aliis negotiis occupato scri-
pta est. Rogarat illum Sarraavius, ut notas antiquitatis Codicum MStorum ali-
quas libi panderet. Video scribit ad illum, antiquissimos Codices Manuscriptos Lati-
nos & Græcos, ita exaratos esse, ut nullo intersitio voces distinguantur, sed uno litera-
rum ductu invicem cohereant. Et hæc est summa vetustatis nota. Velim autem scire,
quo ævo distinguicaptum sit, quod antea confuse habebatur. Hoc enim νεαρὰ ποὺ μι-
γνῆς in modum conduceret adjudicande etati Manuscriptorum. Si quid juvare potes
tu, qui plures istiusmodi libros versavisti, quam mortalium quispiam, ser opem & in-
signi beneficio literas affeceris. Ergo rescribit illi Salmasius testis omni exceptione
dixerim. Regnabat in his studiis Salmasius, ac præcipuas eruditi orbis Biblio-
thecas perreptaverat, libros manuscriptos descripserat, ex iis excerperat, ut
quasi viva MStorum Bibliotheca videri posset. Quam epistolam, cum in pau-
corum manibus sint Saravianæ, hic integram subungere volui, cum magnam
rei criticæ faciem accendat: Quod petis de distinctione librorum veterum, vellem
tempore opportuniore eam tibi questionem proponere instituisse. Si otio quippe majori
abundarem, neq; angustis spatii excluderem, plenius hac de re possem tibi satisfacere.
Nunc quæ in mentem venient huic chartæ absq; ullâ meditatione illinam. Quod ad
Græcæ exemplaria attinet, de quibus primum hic agendum est, ante Aristophanem, qui
primus νεοσώδων excogitavit & accentus invenit, nulla fuit literarum distinctio, neq;
subdistinctio. Uno ac perpetuo ductu sine ullo intersitio voces omnes exarari solebant &
sententiæ etiâ continuari: nisi quod ubi perfectâ fuerat, non in eadem lineâ alteram
auspicabantur: sed principium alterius lineæ, sive versus inchoabant. Inde nata distinctio
per versus, qui majores aut minores erant, prout sententiæ pluribus aut paucioribus ver-
bis absoluebatur. Interdum quippe duas interdum tres aut plures lineas singuli versus oc-
cupa-

cupabant. Græci $\epsilon\iota\chi\eta\varsigma$ appellant. Opera autem ipsa numerabantur per versus; quorum summa in fine libri subdulta notabatur. Inde πολὺςτιχον βιβλίον de grandi volumine dicebant. Diu duravit hæc ratio. In veteri codice Epistolarum Pauli, qui penes Puteanos est, ad finem totius scripturæ sacre librorum $\epsilon\iota\chi\eta\varsigma$ notatam invenies. Quædæm versu quomodo $\omega\theta\iota\delta\omicron\iota$ & $\kappa\acute{\alpha}\lambda\alpha$ distinguerentur, Aristophanes invenit, & notas ad hæc intervalla signanda commentus est. Tres fuere: $\pi\acute{\alpha}\lambda\epsilon\iota\alpha$ $\sigma\tau\gamma\mu\acute{\eta}$, $\upsilon\pi\sigma\tau\gamma\mu\acute{\eta}$ & $\mu\acute{\epsilon}\sigma\sigma\eta$. Primam propriè vocarunt DISTINCTIONEM Latini, secundam SUBDISTINCTIONEM, tertiam MEDIANAM. $\tau\epsilon\lambda\epsilon\iota\alpha$ $\sigma\tau\gamma\mu\acute{\eta}$ punctum erat, quod collocabatur in capite vel apice ultimi elementi, in quo periodus definebat. $\upsilon\pi\sigma\tau\gamma\mu\acute{\eta}$ in imâ literæ parte ponebatur, η $\mu\acute{\epsilon}\sigma\sigma\eta$ $\sigma\tau\gamma\mu\acute{\eta}$ ad mediam partem. Totidem igitur fuere puncta: sed pro situ aliter atq; aliter valentia. Puncta igitur nostra singularia & virgula, & duo puncta veteribus prorsus ignorata fuere. Punctis singulis tota distinctio & subdistinctio librorum constabat, tam apud Latinos, quam apud Græcos. Nam illi ab ipsis sumere. $\tau\epsilon\lambda\epsilon\iota\alpha$ $\sigma\tau\gamma\mu\acute{\eta}$ id est punctum in apice literæ collocatum absolutebat sententiam, $\epsilon\pi\alpha\gamma\gamma\epsilon\iota\lambda\epsilon\iota$ $\alpha\epsilon\iota$ $\tau\eta\eta$ $\delta\iota\alpha\nu\omicron\iota\alpha\nu$; & respondet planè nostro puncto. Reliquæ duæ subdistinctiones punctis etiam singulis notabantur, uno ad literam mediam ultime dictionis, altero ad imam partem locato. Hæc ostendebant non integratam esse sententiam, sed adhuc manere suspensam, cum aliquâ tamen differentia $\tau\eta\varsigma$ $\mu\acute{\epsilon}\sigma\sigma\eta\varsigma$ $\sigma\tau\gamma\mu\acute{\eta}\varsigma$ & $\upsilon\pi\sigma\tau\gamma\mu\acute{\eta}\varsigma$, quam etiam alicubi, $\omega\sigma\pi\acute{\alpha}\lambda\epsilon\iota\alpha\varsigma$ $\sigma\tau\gamma\mu\acute{\eta}\nu$ vocatam ostendi. De $\mu\acute{\epsilon}\sigma\sigma\eta$ tradunt Technologi Græci $\delta\epsilon\kappa\alpha\pi\alpha\rho\tau\iota\varsigma\epsilon\iota\nu$ $\eta\eta\eta$ $\delta\iota\alpha\nu\omicron\iota\alpha\nu$, $\alpha\lambda\lambda\alpha$ $\alpha\nu\alpha\pi\alpha\nu\epsilon\iota\nu$ $\epsilon\nu$ $\kappa\alpha\iota\omega$ $\tau\omega$ $\pi\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$. De $\upsilon\pi\sigma\tau\gamma\mu\acute{\eta}$ sive subdistinctiõne notant $\delta\epsilon\kappa\alpha$ $\alpha\pi\alpha\rho\tau\iota\varsigma\epsilon\iota\nu$ $\epsilon\alpha\mu$ $\eta\eta\eta$ $\delta\iota\alpha\nu\omicron\iota\alpha\nu$, sed ostendere $\tau\epsilon$ $\mu\acute{\epsilon}\lambda\lambda\omicron\upsilon$ $\epsilon\iota\eta\delta\epsilon$ $\alpha\phi\iota\epsilon\nu\alpha\iota$ $\eta\epsilon\varsigma\mu\omicron\nu$ $\tau\epsilon$ $\pi\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$ $\omega\varsigma$ $\delta\acute{\epsilon}\nu$ $\tau\omega$ $\lambda\omicron\gamma\omega\iota$ $\omega\sigma\pi\epsilon\rho$ $\tau\epsilon$ $\lambda\omicron\gamma\omega\varsigma$ $\tau\eta\epsilon\gamma\eta$. In veteri inscriptione Smyrneorum Arundelliani marmoris sine ulla distinctiõne & subdistinctiõne, una ac perpetuâ serie dictiones omnes inter se coherent: quod & in aliis antiquis Græciâ inscriptionibus passim invenire est, quæ & sine accentibus scribuntur. Et certum est ad hunc planè modum etiam libros ipsos scribi solitos, idq; diu observatum post repositos accentus & distinctiões. Ab antiquariis secundum antiquas rationes scribebantur, nempe sine accentu ullo & sine ullâ distinctiõne. Postea Grammatici, qui eos emendabant & conferebant cum antiquioribus & emendatioribus codicibus, non solum si quid erat titubatum à librariis, corrigebant, sed etiam accentus apponebant, & distinctiões. Vidi libros vetustissimos, in quibus apparebat planè scripturam esse ab antiquiore manu, quam accentus. Nec secus fuit apud Latinos; Quod colligere possumus ex vitâ Valerii Probi Grammatici apud Suetonium, qui de eo ita scribit: Multaq; exemplaria contracta emendare ac distinguere & adnotare curavit, huic soli nec alii præterea Grammatices parti deditur; Ubi vides eos Grammaticos qui libros autorum emendabant, etiam distinguere eosdem solitos, id est distinctiões & subdistinctiões apponere. Quod Græci dicunt Critici $\epsilon\iota\chi\eta\iota$. Græcis Criticis hunc eundem fuisse morem posse probare Epigrammate Græco, quod nunc non occurrit, nec etiam querendo est. Duplex, ut in paucarem contrariam, distinguendi ratio fuit, quâ voces singule invicem separabantur.

Quæ periodi & cola. Antiquissima exemplaria neutram habent, neque apud Græcos, neque apud Latinos. Tales hodie paucissimi reperiuntur. Nam plurimi qui uncialibus & capitalibus literis scripti sunt, voces invicem habent distinctas. Quosdam tamen vidi, qui nullam ferme vocum distinctionem ostendebant. Et nisi fallor talis est MS. Livius Patenorum. At in illis qui rotundiore & minutiore charactere exarati reperiuntur, ferè semper dictiones omnes distincte inter se apparent: sententia verò absolute solis punctis, hoc est τὰς αἰσῶς, rara in iis occurrunt subdistinctiones, quas tamen adhibere antiquiores, ut Hebræi Syri & Arabes, voces distinguere soliti sunt, quia literas habent vocum finales, aliâ forma, quam quibus principia & prima notata sunt. Adde nonnulla MSS. diphibongus reperiatur & duabus literis, non in unam coalitis, sed separatis, ex manu confectos. Si aliter effusa occurrat, aut per unam literam ex duabus constat, aut per unicum E, cui nota supposita sit, hoc modo &. qui primo modo scripti sunt, paulo maiorem vetustatem redolent: qui secundo, ad infimum seculum relegari debent. Literæ & verè Romani, rotundiore formâ expressi, sepe summam præ se ferunt δεχαιδωτῆς. Sunt & litera que vocantur LONGOBARDICÆ, quarum usus fuit circa Justiniani ævum, quibus multos libros olim vidi conscriptos eosque emendatissimos.

Hæcego plenius hic adducere volui, cum ad MStorum antiquitatem deprehendendam facerent. Fuit vero illa singularis MStorum indagandorum cura, tempore παλίσυνοιας literariæ, ut nanciscerentur codices emendatissimos, è quibus Typographiæ beneficio in lucem ederent. Erasmus in his occupatus, nec studio. Quare ad Collegium Canonicorum Metensium, qui instructissimam tum omnis generis Manuscriptis Bibliothecam habuerunt. lib. 10. Epistola 4. scribit: Quoniam ex evangelicâ lege iubemur suum quisque talentum sic in usum publicum conferre, ut usum approbet, qui sortem credidit, ego studium meum ad hoc appuli, ut vetustissimos auctores aut in lucem eruam, & ab latris tincis que vindicem, aut depravatos emendem. Etenim ut gravis est iactura nobis interire, quod tantis vigiliis summi viri prodiderunt: ita non exstare videtur, quod extat sic mendis undique confurcatum, ut nec legi possit, nec intelligi. Nec dubito quin Vestra quoque Pietas publice faveat utilitati, nihil minus probe, quam canem illum præsepi incubantem, de quo est in Græcorum proverbii, præsertim cum ita liceat illam utilitatem aliis communem facere, ut nobis nihil deteratur. Extat & Leonardi Aretini ad Poggiû epistola quâ illum invitavit ad libros MStos indagandos. Hic cum Quiotilianum illi integrum promississet, exclamat: O lucrum ingens, insperatum gaudium! Ego Te Marce Fabi, totum integrum quando aspiciam! & quantus Tu mihi tunc eris! quem ego quamvis lacrum crudelector ora, manus & ambas populas, tempora, raptis auribus & truncas in-

bono esto vulnere nares, tamen in deliciis habebam. Oro Te, Poggi, fide me quam citò huius desiderii compotem, ut si quid humanitus impendeat, hunc prius viderim, quam è vita dicedam. Quintilianus Rhetorica pater & oratoria magister ejusmodi est, ut cum Tu illum diuturno ac ferro barbarorum carcere liberatum huc miseris, omnes Hetruria populi gratulatum concurrere debeant. Hos ille triumphos agit in unius Quintiliani MSto codice, atq; iste temporum illorum ardor fuit, ut per omnes Bibliothecarum recessus antiqui isti autores conquirerentur, etsi non sine magnâ difficultate & molestiis. Nam, qui eos custodiebant, Monachi ut thesauros sibi servabant, quod non parum lucri ex eorum descriptione haberent; ut variis artibus ad extrahendos è claustris suis captivos opus fuerit. Videatur de his copiose Lomeierus *Tr. de Bibliothecis cap. 9. sect. 2.* ubi multa de libris antiquis, quomodo illi virorum doctorum industriâ in lucem protracti fuerint. Exstant etiam de difficultate Typographorum graves virorum doctorum querelæ. Videatur Petri Victorii ad Camerarium eâ de re epistola, quæ prima est libri primi epistolarum ad Germanos scriptarum. Non est tamen quod succenseamus Monachis, quorum beneficio servati fuerunt codices. Etsi enim illi barbari, & quibusdam ob male tractatos codices & morositatem vapulent, tamen vel ideo ignoscendum illis est, quod absque eorum superstitionâ custodiâ tot antiqui autores persumivissent.

Utinam ad communem utilitatem conspirarent, qui MSta possident, vel Principes & Respublicæ, vel privati, & vel notitiam eorum publico bono non inviderent. Multæ latitant ignoratæ sæpe ipsis possessoribus opes, quarum obtinendarum nulla spes superest. Qui in Bibliothecis publicis habentur codices, illi à quibusdam singularibus libris notati sunt. Laudabilem eâ in re operam posuit Possevinus, qui Catalogos MStorum Græcorum & Latinorum ad res sacras pertinentium Apparatu sacro subjecit: utinam & cæterorum titulos consignasset. Labbeus simili ratione Novam Bibliothecam MStorum librorum, sive specimen antiquarum lectionum Latinarum & Græcarum Parisiis An. 1653. edidit, quâ non Theologi solum, sed & aliarum disciplinarum scriptores inediti continentur. Sed ille Bibliothecam Regiam cæterasq; Gallicas præcipuè in hunc usum adhibuit. Manuscriptorum historiam, quatenus illa ex Catalogis patet, Theophilus Spitzelius in dissertatione præliminari, quam præmisit sacris Bibliothecarum illustrium arcanis reiectis, libro Aug. Vindelic. An. 1668. edito, diligenter persequitur. Hic ostendit, quomodo ex omnibus Catalogis cognitis Manuscripta Theologica, passim in Bibliothecis Europæ latitantia, congerenda, ejusque specimen aliquod affert. Similem laborem in cæteris scientiis & Facultatibus promittit. Sed nec omnes Catalogos ad manum habuit, nec Bibliothecas vidit, quod necessarium est illi, qui tale opus molitur. Ludovicus quoq; Jacobus multos in Collegiis & Cœnobiis restare MStos codices testatur, qui omnes perlustrandi essent, & in hunc censum referendi. Johannes Baptista Caponus referente

rente Gregorio Leti notitiam MStorum medicorum totius Orbis, in quocunque idiomate, promisit. Susceperat & Hieronymus Welschius teste Schröckio hunc de Manuscriptis Medicis ex Catalogis Bibliothecarum editis & ineditis laborem; Cuius quidem munus admovit, sed & hunc fata interceptere.

Laudandus in primis est Senatus Augustanus, qui Bibliothecæ suæ celeberrimæ Catalogum non edit tantum aliquoties curavit; sed & MStos codices, præcipue Theologicos, accuratè notari iussit, hæc ratione additâ, ut Codices in eâ contentos, vel cum viris doctis interpretandos, vel diligentibus Typographis conferendos (modò de iis factis testis suo tempore restituendis caveant) ad augenda rei literariæ commoda communicaret. Edidit & eundem postea Catalogum auctiorem David Höscheilus jussu Marci Velferi Reip. Augustanæ Duumviri, qui hanc ob causam ejus curari editionem voluit, ut tam, quæ in Bibliothecâ hæc *κεφάλαια*, qui notæ probæ autores, scribentur, constaret, quàm quicunque Codex in rei literariæ commodum petenti eis *ἡσυχίαν* daretur, aliq; *βιβλιοφίλοι* ad idem bene de literis merendis studium incitarentur, ad cujus confirmationem hæc characterem majusculo verba præfixa. *Quisquis Reipublicæ literaria favet, sive Lector, sive Typographe, horum omnium Codicum, sive interpretandi, sive conferendi, sive edendi, ita tibi futura est copia, si de iis incolumibus restituendis caveris.* Edidit postea & Antonius Reiserus hujus Bibliothecæ Catalogum MStorum uberiorem, nam præter Theologicos etiam aliarum scientiarum MStos Codices adiecit, ad exemplum & imitationem Bibliothecæ Manuscriptorum Labbeanæ; quem postea indicem sequeretur Historia Literaria & Libraria Augustana. Sed & illa jam spes perijt. Neque insigni suâ laude privandus Uldar. Fuggerus est, qui Henric. Stephani annuo stipendio aluit, ut libros Græcos ederet.

In Bibliothecæ Vindobonensis MStis recensendis sollicitissimus quoque fuit Petrus Lambecius, qui in Commentariis suis præcipue l. 3. & 4. accuratam eorum enarrationem ubique immiscet, sed abruptum hunc laborem utilissimum fato Autoris, dolendum sanè est. Bibliothecæ Budensis MSta, quæ nuperâ expugnatione barbarorum unguibus erepta, indicem nuper in Francofurtensi Catalogo Julius Pflug promisit. Italicarum Bibliothecarum thesauros MStos prodidere Tomasini in variis illis Bibliothecarum, tam publicarum quàm privatarum, Catalogis Angelicus Aprosius de Vintimigliâ in Bibliothecâ suâ, quæ tamen nondum edita est, tum & alii Vitarum & Elogiorum scriptores. De cæteris Europæ Bibliothecis, quæ MStis abundant, legendus est Ludovicus Jacobus, Lomeierus & alii. Edidit superiore anno celeberrimæ Academiæ Lipsiensis Catalogum Codicum MStorum Cl. Fellerus, optimè hæc operâ de Academiâ non solum, sed & orbeliterato meritis, qui in præfatione Catalogi singularia quædam & notabilia summatim exponit. Reperiuntur illic libri partim planè incogniti, partim perquam rari, Patres & Historici Græci. Habetur in illis Theophili Monachi liber de arte colorandi ac coqvendi vitra, quem intercidisse planè nonnulli existimant, meritò conferen-

dus cum illis, qui hodie de eodem argumento scripti sunt. Latitant in illis plurimi veterum Germanorum libri Rhythmici, non immerito eodem, si non majori, à nobis pretio habendi, quo haberi solentiarum gentium venerandæ antiquitatis rudera. Nam & hic Dii habitant, & in antiquo illo habitu ingenium reconditur. Orientalium librorum gazas, quarum aliquam partem tum Bibliothecæ Leidensis Catalogus, tum Christianus Ravius in spolio Orientis exhibet, elevare videtur Conringius in doctissimâ illâ ad Boineburgum de *Bibl. Augustâ Epistolâ p. III.* & sequentibus, quem tamen hic suâ sententiâ non audiendum existimem. Necessitatem MStorum Orientalium in Theologiâ ostendit Hottingerus *Biblioth. quadr. pag. 96.* in quibus magnam habuisse notitiam Burdelotium Ludovicus Jacob. *Tr. de Biblioth. pag. 502.* testatur, quosq; magno in suâ Bibliothecâ Peirescius habuit, & plures etiam inter barbarorum manus tenentur thesauri, quàm nos credimus.

Hic ego hanc omnibus Bibliothecarum possessoribus mentem optem, quàm habuit Laurentius Pignorius, vir ingenio & scriptis illustris, qui ut ipse in Bibliothecâ suâ multos habuit MStos Codices, quos recenset Tomasinus Episcopus Amoeniensis in dissertatione de virâ, *Bibliothecâ & Museo Laur. Pignorii*, ita omnibus illos obtulit, si quis vellet proferre in publicum: Ita enim in Symbolarum Epistolicarum lib. I. *Epist. 33.* ad Johannem Thuilium scribit: *Non omnino inscite birundines olim cygnos arguebant, propterea quod canendi artem nollent in publicum proferre, sed præcis solum fluminibus & Zephyro canerent. Occulta Musica, vetus est dictum, nullum esse alicubi commodum, cuius ego præcepti memor, si quid in arcubus meis pluteisve latet, id omne consilium est transcribere publico bono, ut docti homines quos editionis fortuna destituit, volitent aliquando per ora virum, & postumâ hâc famâ perfruantur merito jure. Utinam verò, quod ego tenuitati meæ impero, id exequantur alii copiosi & locupletes, qui Bibliothecas (nisi Bibliotaphia malimus appellare) refertissimas habent ineditis bonorum autorum fœtibus, eò consilio, ut in compedibus habeant immortalia monumenta ingeniorum, donec illa ignis fortuitus redigat in favillas, vel vis major hostilitatis aliò avertat. Hisce nos precamur bonam mentem.*

MStis accenseri possunt veterum Autorum libri editi, manu virorum doctorum ac Criticorum illustrium notati. Cum enim ideo in pretio sint MSti Codices, quod illorum beneficio loca corrupta emendari possint, merito æstimari & debent illi libri, in quibus jam tum illæ emendationes à viris doctis sunt institutæ: ac si verum fateri velimus, plus sæpè in illis utilitatis est, cum labore illo tædioso inquirendi & conferendi subleuemur, ac præterea judicium Critici accedat, qui suæ censuræ rem jam fecerit, quod potissimum est. Si enim vel Scaliger vel Salmasius fuerit, non sunt à tali manu ineptiæ expectandæ. Ac fuere in Belgio hoc consilio usi, ut sibi compararent autores, manu Scaligeri notatos, è quibus adeo profecere, ut magnam sibi è scriptis Criticis famam, alieno tamen ingenio fulti, acquisiverint: Quorum ego nomina intacta relinquo. Merito ergo talibus li-

briis

bris idem, quod MStis ipsis pretium statuitur, ac vidimus plerumque illustrium Criticorum Bibliothecas eam ob causam, majore quàm sperari poterat, luero venditas. Magnus talium librorum numerus in exquisitissimâ illâ Nicolai Heinssii Bibliothecâ fuit, cujus Catalogus vel ideo æstimari viris doctis debet, quoniam & aliis optimis scriptoribus affluat. Sunt & in Catalogo Bibliothecæ Goëlianæ aupperrimæ venditæ ejusdem generis libri non pauci.

Tertium à veris illis Manuscriptis Codicibus locum occupant illi libri, qui primum è MStis emendatis antiquioribus, à peritissimis Typographis, curantibus viris doctis, sunt editi, qui magnam proinde fidem in variis lectionibus decidendis, & emendationibus corruptorum locorum habent. In his numerantur autores, qui Romæ ab Aldo Pio Manutio, Florentiæ à Juntis, in Galliis à Stephanis, quorum vitæ & res à Johanne ab Ameloven descriptæ, à Sebastiano Gryphio, cui Scaliger libros de caulis latinæ linguæ dedicavit, in Germaniâ à Frobenio, Oporino, Commelino &c. in lucem dati sunt. Nam celeberrimum Typographorum eadem esse notitia debet, quæ Virorum doctorum. Diligentissimus in horum Typographorum notitiâ delineandâ fuit Bailletus in *Judiciis doctorum part. 1. tom. 2.* ubi multa de illis occurrunt, non adeo vulgo cognita.

Solent & à viris doctis scribi libri, quibus illi per totum vitæ suæ spatium indudarunt, qui, cum Editores nancisci non potuerint, sæpè aliis foetus suos relinquunt, qui suam alieno fundo famam inædificant, modò non cum muribus & blattis illis certandum, aut ad falsamentarios & myopolas relegentur. MStæ recentiora vocari possunt. Dici non potest, quanta bonis literis calamitas ex eo nascatur, ac sunt profectò infelices vocandi illi viri docti, qui non sibi serunt, sed aliis, ac nullos è suis laboribus fructus capiunt. Eorum aliqui jam absoluti sunt, aliqui imperfecti. Hi plerumque, vel aliis in prædam cedunt, vel ut inutiles chartæ abijciuntur. Illi nonnunquam hæc fortunâ fruuntur, ut Bibliothecis opulentiorum recepti, quasi in tumulo recondantur, aut altero demum seculo in lucem mittantur. Qui jam antea famam scriptis editis occuparunt, in postumis quoque illam retinent, ut aliquando Typographum ad editionem provocent, si in peritos heredes inciderint. Quoniam &, quæ præsidio fama est, interdum impedimento est: allicit enim prædones & plagiarios, vel saltem cupiditatem insani possessoris augeat, ut suum sibi thesaurum sanctius servet. Habent & illi in MStis locum, & à rei Bibliothecariæ peritis magno conquiri studio debent. Ac publicè sanè interreflet, si ipse Magistratus *Ἰων ἀνεδόρων* curam in viris doctis susciperet, ut orbæ proles: Ita non interciderent & ab oblivione vindicarentur præstantissimarum rerum thesauri, & plagiarii ab illis arcerentur. Legi de illis Vitarum & Elogiorum scriptores debent, qui plerumque cum editis inedita quoque notare solent. Excerpta illa sunt & seorsum notanda: Fieri enim interdum potest, ut in heredes eorum primos, secundos, tertios, vel casu aliquo, vel diligenti inquisitione incidamus, unde acquirere nobis illa possimus. Integram deperditorum librorum

rum historiam promisit Ferretus, ut suprà à nobis dictum est; sed verèor, ne & ipsa olim inter deperditos libros recenseatur. Vide quæ de postumis libris habet Bailletus in libro *de Judic. doctor. tom. 1. part. 2. cap. 9. pag. 390. & seqq.* Bibliothecam penè integram sola Welschii scripta inedita & affecta conficerent. Libri Scioppiani *divisio* multi, atq; inter illos ejus *Ithesaurus, sive absolutissimi de lingua Latinâ Commentarii* apud Joh. Michaëlem Pieruccium, Professorem Patavinum, latitant, neq; hunc in diem lucem, cum indignatione eruditorum, vident; de quibus legendus est Gregor. Let. *Ital. regnante part. 3. lib. 3. pag. 325.* Magna hujus libri expectatio apud literatos est, & qui viderunt, ita commendant, ut in illo genere nil simile à quoquam scriptum illis esse videatur. Apud Carolum Dati, teste Boccone in suis Observationibus naturalibus latitat *Michaëlis Mercati Theatrum Metallicum.* Hoc ille velut thesaurum aliquem custodit, & orbi literato invideri Bocco indignatur. Qui imperfecti sunt libri, neq; extremam limam senserunt, & vel ruditer tantum designati, cum orbe tamen erudito communicandi essent, etiam contra autorum morientium vota, qui sibi ipsis interdum iniquiores sunt quam alii judices. Apellistabula etiam imperfecta in pretio fuere: Ita virorum ingeniosorum opera imperfecta suis autoribus dedecori non sunt. Ac sint in illis navi, facile hos excusat non adhibita operi *ἀνεπίβεια*, tegunt illos & quodammodo pulchriores faciunt opera perfectiora. Videmus enim ac observamus in illis tacitos mentis humanæ in judicando progressus. Ego cum voluptate sæpè legere soleo maximorum virorum Hugonis Grotii & Danielis Heinsii puerilia carmina, quæ initio hujus seculi edita, postea operibus ipsis non sunt inserta. Quæ etsi à virilibus illis multum discrepant, delectat tamen florum illa luxuries, quos tam præclari fructus postea secuti sunt.

Magnum hic texere Catalogum possem librorum ineditorum vel imperfectorum, quorum memoria lectoribus ingrata non esset: Sed paticos tantum producam è vasto illo numero. Decefferat Hamburgi *Martinus Fogelius* Gymnasii ibidem Professor, vir doctissimus mihiq; amicus, qui multa in lucem edere meditabatur, quorū jam ipse spem fecerat, sed nunc illa cum ipso tenebris demersa jacent, quorum tamen titulos saltem in lucem nunc protraham, si ipsos libros non licet. Notabo verò, ut ipse, cum viveret, ad me misit. In **PHYSICIS** erant. *Historia Naturalis selecta & hæcenus præterita, cujus 1. pars agit de Similaribus. 2. de Plantis. 3. de Animalibus: Didactica Physica, cujus pars est præcipua de Experientiâ Physicâ: Historia Physicorum: Attributione corporum naturalium.* In **MEDICINA** *Nososcopice Observationes: de Simpliciorum operationibus, cujus ἀποπνευσία est, Commentarius editioni paratus de Turcarum Nephthe: Dietetica observationes: Therapeutica observationes: Didactica Medicina, cujus pars præcipua jam effecta est, de experientia Medica: Historia Medicorum præterita.* In **GEOGRAPHICIS** *Historia Geographorum, cujus pars 1. fere absoluta est, de Geographis totalibus, qui totum fere orbem terrarum describere. Hujus etiam pars est Historia Mapparum: Iter per Germaniam, Ita-*
liam,

Cap. VII. de Manuscriptis

liam, Galliam, Hispaniam & Belgium: Castigationes in Atlantes; item in Philippi Clu-
verii Compendium Geographicum; Item Compendium Geographicum seu omnium locorū
distinctio auctum: Historia Geographica selecta: Didactica Geographia. In LOGICIS
Præstantia Logice Hamburgensis supra ceteras hactenus editas, aliquot demonstrationum
Euclideanum exemplis ostensa: Eadem præstantia aliis argumentis asserta: Logica Ob-
& Logica præterita: Lexicon Philosophicum generale editioni paratum. In HISTO-
RICIS præter jam dictas: Historia Philosophica, cujus pars est, Historia Lyncea à ne-
mine hactenus edita, quæ duobus constat voluminibus: Primum continet Historiam gene-
ralem, secundum Historiam cujuslibet Lyncei. Hanc ipse vidi jam editioni destinatam,
opus elegans & curiosum: Historia Mathematicorum præterita: Historia Heuret-
ice: Historia Philologorum: Opificiorum variorum Historia. In GRAMMATICIS
De Lingua Finnicâ observationes ad Magnum Ducem Etruria pridem transmissæ: De
Germanorum literâ M. Germanica Lingua Etymosopia: Germanica Lingua Orthogæ-
phica: Latine Lingua observationes: Definitiones Grammaticæ: Etymosopia Philo-
sophica, quæ ostenditur cognatio totius fere telluris Linguarum: Linguarum varietates.

Hæc de Fogelio sperari poterant, in singulare historiarum literarum commo-
 dum; quorum nunc an spes ulla ad editionem supersit, vix dixerim. Sunt in illis
 elegantem excogitata & laboriosè collecta, pleraque jam ad prælum parata. Multa
 quoque celeberrimus Andreas Bosius sibi edenda proposuit, quæ nunc cum ipso in-
 tercidere: Eorum Catalogus ab amico ad me missus, è quo, cum publicatum il-
 lum non meminerim, excerptam aliqua lectoris notitiâ non indigna. In his pri-
 mum locum obtinent: *Emendationes & notæ in Josephum, quæ, ut puto, cum editione*
Josephi Anglicâ conjunguntur. Porro sunt: Thesauri Politici continuatio: Varia scripta
ad historiam hujus & superioris seculi pertinentia: Georgii Syncelli & Theophanis Chrono-
graphica cum continuatione Genesis hactenus inedita, Græcè & Latine cum notis Jac.
Goar & J. Andr. Bosii: Nicephori Chronographia Græc. & Lat. è Mstis Codicibus aucta
& correctâ, notisq; illustrata: Nova editio Politicorum Aristotelis cum prolegomenis de
comparandâ prudentiâ civili: Vigerii libellus de Idiotismis Græcæ dictionis cum præfatio-
ne Bosii: Liber de naturâ & varietate historia, seu Introductionis in historiam universa-
lem liber primus: Introductio in Chronologiam Historicam: Introductio in Geographiam
Historicam: Accedit specimen Geographiæ Historiæ, continens descriptionem ditionum
Historicam in Hispania & Italia, ita adornatum, ut supplementi loco esse possit ad Geogra-
phiam Cluvero-Bunonianam: Dissertatio de Historiæ Ecclesiasticæ studio, nostro præfer-
tim tempore diligentius colendo, cum Scholiis: Dissertationes de prima librorum scriben-
Imperiorum: de incrementis & decrementis Imperiorum: de Rep. Theocratica: de Origine
scriporum historia universalis: de Historia pragmaticâ: de variis divisionibus librorum
Biblicorum: de inventione crucis Dominicæ: de vita, gestis & scriptis Moysis: de Nu-
mismatibus Hebræorum cum brevi explicatione: de Numismatibus familiarum Romanarum:
 de

de Tetrachy Pythagoricâ: de Numismatibus Orthonis aureis, argenteis, aeneis. Accedit liber Cbistettii de Orthonibus aeneis: de Pontificatu maximo Imperatorum Romanorum: Introductio in historiam rei nummarie veteris: Adolphi Occonis Numismata cum novis additionibus: Dissertationes in Agricola Taciti: in ejusdem principatum Galbe: Varia observata in scriptoribus Ecclesiasticis, Græcis & Latinis: Ratio tractandi historicos ad usum prudentiæ & eloquentiæ civilis: Anonymi Chronicon primum è MStis Codicibus edendum: Scholia græca in Sophoclem adhuc inedita: Marci Pauli Veneri Itinerarij ab edito plurimū discrepans, cum notis Bosii: Petri Helii Vocabularium carmine conscriptum notisq; illustratum: Orationes & Sermones Academici: Taciti, Seneca, Plinii nova editio cum notis variorum. An ex iis quicquam in lucem proditum sit, incertum, nisi forte Academicæ Jenensis Theologus & Polyhistor celebratissimus Sagittarius obstetricias iis manus aliquando admoverit.

His virorum doctorum scriptis ineditis accenseri etiam possunt epistolæ, quæ sollicitè custodiendæ sunt. Continentur enim in illis plerumq; arcantiora quædam rei literariæ, quæ frustra alibi quæras. Quoniam enim commercia ista liberè exercentur, judicia in illis sæpe ingenua de rebus eruditorum scribuntur: præcipue si non in eum finem scriptæ sint, ut typis promulgentur. In Bibliothecâ Norimbergensi multas virorū illustrium MStas epistolas asservari autor est Saubertus Orat. de Biblioth. Nor. Non desunt, inquit, epistolæ MStæ virorum longè lateq; celebrium, Principum, Comitum, Baronum, Pircameri, Baumgartneri, Lutheri, Philippi maximo numero, Spalatini, Camerarii, Scheurlii, Heftoris Pomeri, Hornburgii, Casp. Nitzellii, Ulrici Hutteni, Georgii Pesleri, Pauli Eberi, Viti Theodori, Johannis Matthæii totis fascibus, Cratonis, Lazari Spengleri, Andr. Osiandri, Beza, Rudolphi Gualteri, P. Melissi, Job. Sturmii, Flacii Illyrici, Stigeli, Frischlini, Fr. Raphaëli, Carlstadii, Job. Agricole Islebiensis, Thoma Müntzeri, Samuelis Huberi & plurium. Hottingerus Epistolarum à Theologis sub tempora reformationis scriptarum ingens volumen habuit, ut ipse in Bibliothecario suo memorat, quod ille inter maximos thesauros suos literarios numeravit. Vidi ipse apud virum illustrem Marquardum Gudium spissum talium literarum à viris doctissimis, & quidem eorum manu scriptarum, volumen, inter pretiosa supellectilis literariæ, quam habet amplissimam, cimelia referendum. Sunt in illis Lutheri, Melanchthonis, Erasmi, si recte memini, 50. Casauboni, Sarrauii, Wouverii, Manutii &c. epistolæ omnes ineditæ. Hujus Manutii una in illis est prolixa, ipsius manu scripta, quam Reginam epistolarum Manutianarum vocabat, quæ in editis non habetur. Epistolarum ineditarum Reinesianarum multos quoque fasciculos in Bibliothecâ suâ servavit Bosius: Habuit eas, quas ad Bernh. Bertramum, Cancellarium in Aula Altenburg. Theologos Jenenses scripserat: Epistolas Reinssii & Majoris, Vorstii, Medicorum Germanorum, Hofmanni, Sennerti, Mœbii, Volcameri, Schneideri, Schenkii, Volckii, Horstii, tum aliorum Professorum, Birnstilii, Snellii, Löffcheri, Frischmuthi, Henr. Gebhardi, Grævii, Bosii, Thomasi, Strauchii, Conringii, Slevogtii, tum aliorum virorum docto-

doctorum, Langermanni, Gueinzii, Weitzii, Parei aliorumq; mutuas: in quibus multa esse, quibus res ornari literaria possit, dubium nullum est, & ex editis augurari possumus. Sed vix erit, ut in publica aliquando luce illas videamus.

Quemadmodum hæc in eruditorum usum epistolæ colligi debent; ita scripta politica, quæ ad statum Reip. pertinent, merito ad usum publicum servanda, sibi in Bibliothecis, præcipue publicis, locum vindicant. Magnopere commendat eorum accuratam custodiam Conringius in Epistolâ de Bibliothecâ Augustâ pag. 114. ac eo nomine Guelferbytanam prædicat, quod in ea magnus illorum de statu Germanico MStorum numerus servetur. Excell. Dn. Rachelius cap. extremo Introduct. ad jus publicum Germanicum, de eadem Bibliothecâ testatur, tantam in illa rerum Germanicarum omnis generis copiam exhiberi, quantam vix ullum Germaniæ totius Archivum. Præsertim postquam MSti codices Joh. Schvartzkopffii, Cancellarii, ejus partem constituerunt. Eodem in loco mentionem facit Bibliothecæ Maximiliani sum Gungen/ Patricii quondam & viri consularis Francofurti ad Moenum, in quâ CXVI. volumina rerum Germanicarum collecta fuerint: Quo thesauro præcipue motum Cardinalem Mazarinimum existimat, ut sedecim mille florenos pro illâ obtulerit, neq; tamen pro illo pretio eam impetrare potuerit. De eorum scriptorum copiâ in Bibliothecâ Puteani & Pinelli jam supra diximus.

Enumeravimus hætenus scripta illa, quæ MStis veris accenferi solent, quorum utilitas quibusdam major esse videtur, quam ipsorum Manuscriptorum. Conringius certè, ut jam supra diximus, non vult inter perfectissimæ Bibliothecæ notas haberi, si numero MStorum vincat. Neq; negari sanè potest, ex cujusq; scopo & sine spectandam Bibliothecam. Privatus sibi pro suo genio & indole eam format. Publica ad usum communem instrui debet. Et si verò & editi libri optimi hic abesse non debent, tamen & facilius eorum copia, quam MStorum est: & vero in eò maxime Bibliothecas publicas prospicere privatorum indigentia æquum est, ut subministrant illa, quæ ipsi aliunde non facile depromunt. In his erogarioribus principem locum sibi vendicant Manuscripta, quæ, quo antiquiora, eo sunt meliora, sive jam tum typis illa vulgata sint, sive hætenus *avēdora*, quæ majoris pretii sunt. Sed tamen nec illorum nullus usus est, ut jam supra exemplo declaravimus. Et si enim Conringius cum Toletio Fulvium Ursinum ridet inane pretium MSto antiquissimo Terentii, sed tamen alicubi vitiosè scripto, statim hæc in re sensit Ursinus. Quamquam enim accuratius nunc in nonnulla Terentii loca inquisitum sit, aliorum codicum collatione; tamen, si antiquitas sua conscripturam pertinent, discipulos, tum, quæ ad intellectum Autoris, tum, quæ ad nobis lucem accendent. Multum enim in se reconditi habet ille antiquitatis genius, atq; ubi minimè credis, ex ipsis suis tenebris lucem aliquam spargit. Quod si

levior

Ievior ille quibusdam usus videatur in Autorum emendatione; longè tamen major ille est, qui è MStis Patrum libris, utut jam impressis, in Ecclesiis & Academiis promanat. Nemini ignotum est, quorundam fraudibus id agi, ut ea in Patribus loca, quæ minus favere receptæ apud suos sententiæ videntur, aut mutilentur aut corrumpantur: Quo casu magnum in MStis codicibus præsidium qui non agnoscit, is profectò stupidus atq; amens est. Jamdudum ostensum à Theologis celeberrimis ac Philologis est, multa talia passim in Patribus inveniri. Extat & singularis de Latrocinii in Scriptoribus Publicos, præcipuè Patres, Lōscheri dissertatio, quæ exempla ejus rei proferuntur; sed longè dari uberiora poterant. Si mutilationes illæ non sint, vel Typorum sphalmata, quæ repetitis editionibus crescunt, medicam à MStis manum requirunt. Commendat hunc usum quoque Reiserus in præfatione Indicis MStorum Bibl. Augustanæ. Manuscriptorum nunquam editorum usus ex utilitate argumenti dependet, & ipsa raritas rem sæpè inæstimabilem faciet. Qui Livii & Taciti libros omnes, Plinii libros de bellis Germanicis, ac similes autores possideret, de pretiosissimo ille thesauro sibi merito gratulari posset. Latitare adhuc in aliquo orbis angulo, non est fortè incredibile, præsertim cum mirabilia MStorum sæpè esse fata soleant, ut nos de ipso Livii codice aliisq; in dissertatione nostrâ de latinitate Livianâ notavimus.

Jam supra monui, excutiendas esse omnes Bibliothecas, publicas, privatas, ut MStorum notitiam, quoad ejus fieri potest, uberrimam habeamus: Quamquam hic obstinatum Bibliothecarum silentium esse solet. Solent illa *κειμήλια* nonnullis ita recondi, ut vix inspectioni locus relinqvatur: neq; patientur, ut quis de illis catalogus in lucem edatur, cujus quidem taciturnitatis causas non omnino nullas habent. Solent enim thesauri incogniti ab ipsâ obscuritate aliquod securitati suæ præsidium petere. Qui in omnium oculis versantur, facile prædones belli tempore alliciunt, ut tristitia ejus rei exempla supersunt in Germaniâ, ubi vel fama & suspicio cum periculo conjuncta fuit. Sed tamen cui bono thesaurus absconditus? In usum tamen hominum illi libri congesti sunt, & ut eorum notitiam nobis conquiramus, cum Bibliothecariis familiaritas contrahenda, ut ad secretiore Bibliothecæ recessus nos admittant, quo artificio Salmasius in Bibliothecâ Heidelbergensi usus est, cui plurimam in Criticis cognitionem debet.

Instructissima, sine dubio, omnis generis Manuscriptis Bibliotheca Vaticana est, præsertim postquam Heidelbergensis Bibliothecæ spolia acceperunt. Siulla unquam acceperunt sunt enim, qui de eo dubitant: neq; ipse etiam Joseph. Scaliger magnificè adeo de illâ sentit.) Apropius Vaticanæ Bibliothecæ & Barbarinæ MStæ consignavit, teste Gregor. Let. Ital. regn. part. 4. pag. 399. Huic Vindobonensis subjungi debet, præsertim postquam Budensis Bibliothecæ reliquiæ in illam collatæ. Vixisset Lambecius, illius Bibliothecæ MStæ in publicam lucem protulisset. In Hispanicis Bibliothecis multa supersunt MStæ; sed ut Dracones opibus suis incubant neq; tamen iis uti vel possunt vel volunt. Incendio Bibliothecæ Scorialen-

rialensis plurima, ut puto, perierunt. De Angliæ Bibliothecis Georg. Richter in Epistolâ ad Arnoldum scribit: *Novi & expertus sum ipse, quales & quantos viros in re literariâ, quales Bibliothecas, quælibet Manuscripta natio ista habeat.* Christophorus vero Arnoldi ita ad Richter. (in Epistolis Richterianis p. 485.) scribit: *In Academia Cantabrigiensi Abr. Whelocus Arab. atq; Anglo-Saxon. lingue Professor & Bibliothecarius publicus codices Manuscriptos cum primis Græcos, per libenter mihi impertit, ex eadem Bibliothecâ publicâ aliquot Episcoporum Bibliothecis mirifice aucta. Hujus commendatione gratiam adeptus sum inspiciendi illustres in domo Petri, Collegio Regina, & Collegio Joannitico, Bibliothecâ, thesauris Manuscriptorum refertissimas. Obstupui in Johanniticâ, cum mihi magnam sacrorum librorum Græco-barbarorum copiam ostenderent, à benefactore quodam Anonymo suasionem Richardi Sybhes S. Theol. Professoris & hujus Collegii quondam Socii Senioris A.D. 1628. dono oblatorum. Hic etiam libros Chineses videre licet imaginibus historicisq; lineamentis pulchrè distinctos; item Maimonidis Sophne Torah Voll. quatuor Venetiis in chartâ cæruleâ impressis, ubi plurimas inspexi & ἑξῆς nefariâ recursorum manu leviter deletas. In Bibliothecâ publicâ ipsius Academia Lexicon est Syro-Arabicum Manuscriptum Bar Bahlul. Omnia hoc in opere Syriaco charactere descripta sunt: nisi quod minoribus Arabica, majoribus verò Syriaca. Celebris ille apud Anglos Philologus sacer Bodwellus eidem Bibliothecâ Lexici Arabici volumina septem conscripta manu suâ una cum Typographiâ Arabicâ legavit. In Oxoniensi Bibliotheca multa haberi Manuscripta Jamesii Catalogus testatur. Gallicæ Bibliothecæ, Regiæ, privatæ, Manuscriptis variis plenissimæ, de quibus Ludovicus Jacobi legi potest. Bibliothecæ Thuanæ MStos codices antiquiores, recentiores, quorum non exiguus numerus est, qui vel cum publicis nonnullis Bibliothecis certet, Josephus de Qvesnel ab impressis separatos edidit. Italicarum, publicarum, privatarum Bibliothecarum Manuscripta Tomasinus, pauca tamen è vasto numero, in publicum protraxit; qui tamen indices, ut novi, multum illis profuere, qui in Italiâ manuscriptos codices indagant, ac feliciter isto indicio è privatis Bibliothecis sibi compararunt. Jacob. Gaddius in libro suo de scriptoribus passim citat Manuscripta critica & poetica, quæ in Italicis Bibliothecis habentur. Vide & Gregor. Let. Ital. regnante part. 3. l. 4. p. 346. p. 383. De Augustanæ Bibliothecæ Manuscriptis supra vidimus. Norimbergensem Bibliothecam Joannes Saubertus ob Manuscripta, quæ recenset, laudat, & cum ipsis Italicis contendit, peculiaribus de illa scriptis orationibus. Leidenfis Bibliothecæ Manuscripta etiam in Catalogo illius Bibliothecæ notata sunt. Sunt & in Gottorpiensi nostrâ Libri MSti, præcipuè Orientales & Arabici, quibus se adjutos tum Cl. Salmasius tum Bochartus profitentur. Eorum mentionem, ut puto, etiam Huetus facit in lepidissimo illo carmine, quo Iter Svecicum describit. Sunt præterea in illis, quantum nunc schedæ mihi meæ suggerunt: *Plinii Historia Naturalis, quo usus Salmasius; Corpus Juris Civilis; Hippocratis opera Græcè. Vegetius de re militari. Martianus Capella. Virgili & Ovidii aliqua. Papinius Statius. Lucanus de Bello Civili.**

Ciceronis Rhetorica nonnulla. Salustius. Ἡρώων ἑισαγωγή τῶ γεωμετρικῶν. Hero-
nis Geodesia. Theocriti Idyllia. Cyrilli Lexicon Graecum. Macrobius in Somnium Scipionis.
Boëtius de Consolatione. Historia sacra Persarum Persicè & Latinè. Libanii Charactè-
res. Michaëlis Glycæ Annales. Sidorii Apollinaris Epistola. Fragmenta veterum Mathe-
maticorum Gracè. Persii Satyra. Heliodori Larissæi Optica. Xenocrates de Piscibus. Vi-
ta Hesiodi, Theocriti & Oppiani Gracè. Leontii Basilii Ναυμαχικὰ Gracè. Pselli Expo-
sitiō in Zoroastr. Oracula: Ejusdem Expositio Dogmarum Chaldaicorum. Demetrii Phale-
rei Apophthegmata. Glycæ Orationes Gracè. Gemistius de dignitatibus & officiis regis
tempore Romanorum. Cassiodori tripartita Historia Ecclesiastica. Papie Glossarium. Ho-
milis diversorum, quas iussu Caroli M. collegit Alcuinus. Seneca Epistole. Demetrii Dialo-
gus. Warnfridi Historia Longobardorum Cypriani Epistole. Constantini Manassis Chroni-
con. Leonis Papæ Epistole. Fulgentii Mythologia. Alexii vita Gracè. Methodius de Mun-
di excidio. Chimica multa & Chronica ad res Germanicas, Historica ad res Holsaticas
pertinentia.

Privatarum quoq; Bibliothecarum magna est à Mstis æstimatio. Isaaci
Vossii, quam ipse Hagæ-Comitis vidi ac perlustravi, Bibliotheca laudari ob mul-
tos codices antiquissimos meretur. Lucæ Holstenii Bibliotheca multa habuit
Græca, præcipuè in Philosophiâ Pythagoricâ & Platonica, quorum pleraque in
hunc diem sunt ἀνέκδοτα. Eorum Indicem, quem ab amico habeo, hic subjun-
gam. Damascii Philosophi Platonici ἀπὸ ἀρχῶν, sive de principiis questionum & solu-
tionum, magnum & præclarum opus fol. Gracè: Hermæ Philosophi in Phæd. Platonis Scho-
liorum libri 3. Gracè, fol. Eadem Hermæ commentaria latinè Marsilio Ficino interprete,
hactenus non edita, fol. Olympiodori Philosophi commentaria in Phæd. Platonis, qui est
de immortalitate animæ, Gracè fol. Platonis Compendium sive selecta, Gracè fol. Procli
lib. 6. de Theologia Platonis, Gracè fol. Ejusdem Procli στοιχείωσις Θεολογική, sive Ele-
mentorum Platonica Theologia liber, CCXI propositiones continens, Gracè fol. Eadem
Procli Elementatio Theologica latinè ex veteri versione Fr. Guilielmi de Morbeka, Archie-
piscopi Corinthii, cum ejusdem Demonstrationibus. fol. Nicolai Episcopi Methonensis ani-
madversiones in eadem Procli elementa Theologica, ne quis eorum probabilitate ad Ar-
rianismum seducatur fol. Procli Lycii Philosophi libri 3 singulares, sive μονοβιβλία I. de
decem dubitationibus circa providentiam. II de Providentia & fato, & eo, quod in nobis,
ad Theodorum Mechanicum. III. de malorum subsistentiâ latinè interprete Guilielmo de
Morbeka Archiep. Corinth. fol. Procli Commentarius in Alcibiadem priorem Platonis
Gracè, & in eodem volumine Olympiodori Philosophi in Alcibiadem Platonis Scholia Græ-
cè fol. Joann. Baptiste Camotii in Platonis Alcibiadem majorem Comm. libb. III. Latinè,
fol. Procli Commentariorum in Parmenidem Platonis Libri VII. Gracè fol. Procli in Cra-
tylum Platonis Scholia selecta, Gracè 4to. Procli Dissertationes aliquot in Remp. Plato-
nis hactenus non editæ Gracè fol. Procli vita, Autore Marino, integra Gracè, 8vo. Sy-
rianus Platonius in Metaphysica Aristotelis, cujus objectionibus contra Platonem & Py-
thagoram responder: Gracè fol. Herenni Philosophi Metaphysica, quod est elegans Theo-
logia

logie Platonica compendium Græcè fol. Nicomachi Gerusini Pythagorici *Arithmetica*, cum scholiis marginalibus antiquis. Græcè 4to. Joannis Grammatici Philoponicommentarius in Nicomachi *Arithmetica*, Græcè fol. Jamblichi Chalcidensis de vitâ & doctrinâ Pythagoræ libri IV. quorum duos tantum priores infelicissime edidit Arcerius: Græcè fol. Jamblichi de Mystica *Aegyptiorum Theologia* liber, quæ est responsio ad Mammonis sive Porphyrii eadem de re epistolam Græcè fol. Claudii Ptolomæi liber $\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta\iota\kappa\alpha$ *κατασκευὴ καὶ ὑπερβολὴ*, sive de principe animæ parte, quâ verum falsumq; adjudicamus. Albini Philosophi *Introductio* ad libros Platonis. Incerti Autoris Hermippus sive de *Astrologiâ* libri II. Græcè, & liber dictus Græcis *Ichnolates*, Græcè fol. Porphyrii Philosophi & Pappi Alexandrini *Commentaria* in *Harmonica* Claudii Ptolomæi Græcè fol. Sphærici aliquot autores veteres, Græcè, scilicet Autolici de *Sphæra*, quæ movetur, it. de ortu & occasu. Theodosius Tripolita de *Habitationibus*: item de diebus & noctibus, & Euclidis *Phænomena* Græcè fol. Heronis *Geometra Introductio* ad *Geometriam* Græcè fol. cum Anatoli, Damiani & aliorum opusculis ad *Mathematicam* pertinentibus. Græcè fol. Manethonis *Aegyptii Apotelesmatica* libri VI. carmine Græco, cum *Introductione* Maximi, 4to. Chalcidii *expositio* in *Timæum* Platonis, exemplaria duo per antiqua, 4to. Egidii Cardinalis Viterbiensis *commentaria* in primum librum *sententiarum* ad mentem Platonis, quibus universa *Theologia Platonica* luculenter exponitur, latine fol. *Lexicon* vetus *Theologicum* & *Philosophicum*, Græcè fol. Serapion Thmüensis, Titus Bostrensis & Photius P. C. P. nus contra *Manichæos*, Græcè fol. Joannis Philadelphiensis *Lydi de Mensibus* liber, à Phorio P. C. P. no, ut videtur, in compendium contractus. S. Methodii *Paræensis Episcopi* & *Martyris Symposium* X. *Virginum*, sive de *Virginitate*, liber. Vita S. Syncretice, autore, ut creditur, S. Athanasio Græcè, 4to. Oppiani de *Aucupio* libri III. Eutemii Sophiste *ecphrasi* in *prosam orationem* transformati, Græcè fol. Simplicii Philosophi *Commentarius* in *Epicteti Enchiridion*, Græcè 4to. Evagrii Monachi *diversa opuscula ascetica*, Græcè fol. Fl. Arriani *Nicomædiensis* *Tactica*, sive de *acie militari rectè instituenda* liber, in quo accuratè de veterum Romanorum exercitiis equestribus agitur; & ejusdem Arriani *expeditio Pontica* contra *Alanos* describitur Græcè fol. Julii Africani *Gestorum* liber VII. qui est de re militari, Græcè fol. Aсклеpiodori Philosophi $\alpha\chi\chi\eta\eta\tau\alpha\chi\chi\eta\eta\eta$ sive, de *acie arte instruenda* liber Græcè fol. Incerti autoris de *tolerandâ propulsandâq; obsidione* liber: item exempla de ordinibus militaribus Græcè fol. Mauritiisive Urbicii de *re militari* libri XII. ex accurata IV. Codicum antiquorum collatione Græcè fol. Incerti Autoris de *re militari* liber, & alius de *orationibus* militaribus, Græcè fol. Polyæni *Stratagematum* libri, Græcè fol. Phlegontis Tralliani, ut videtur, libellus de mulieribus bellicâ laude illustribus, Græcè 4to. Theodori Metochitæ $\sigma\upsilon\mu\mu\iota\sigma\tau\alpha\tau\alpha$ sive *Miscellaneorum capita* CXXII voll. Græcè 4to. Dionysii Periegesis *comparsa* incerti autoris. Græcè 4to. Eustathii *commentarius* in *Dionysium* Græcè 4to. Joannis Tzetze *Ante-Homerica*, *Homerica*, & *Post-Homerica*, carmine Græco, cum ejusdem Tzetze *scholiis* Græcis 4to. Orphei *Hymni* & *Argonautica* Græcè 4to. Michaël Psellus de *generatione anime* in *Platonis* *Timeo*, Græcè 4to. Ejusdem Pselli libellus de *Demonibus* & *generibus incantationum* liber, Græcè 8vo. Origenis *Philosophumena*, sive de *variis veterum*

Ciceronis Rhetorica nonnulla. Salustius. Ἡρώδης εἰσαγωγή τῶ γεωμετρικῶν. Heronis Geodesia. Theocriti Idyllia. Cyrilli Lexicon Græcum. Macrobius in Somnium Scipionis. Boëtius de Consolatione. Historia sacra Persarum Persicè & Latinè. Libanii Characteres. Michaëlis Glycæ Annales. Sidonii Apollinaris Epistola. Fragmenta veterum Mathematicorum Græcè. Persii Satyra. Heliodori Larissæi Optica. Xenocrates de Pistribus. Vita Hesiodi, Theocriti & Oppiani Græcè. Leontii Bassii Ναυαρχικά Græcè. Pselli Expositio in Zoroastr. Oracula: Ejusdem Expositio Dogmatum Chaldaicorum. Demetrii Phalerei Apophthegmata. Glycæ Orationes Græcè. Gemistus de dignitatibus & officiis regis tempore Romanorum. Cassiodori tripartita Historia Ecclesiastica. Papæ Glossarium. Homilie diversorum, quas jussu Caroli M. collegit Alcuinus. Senecæ Epistole. Demetrii Dialogus. Warnfridi Historia Longobardorum Cypriani Epistola. Constantini Manassis Chronicon. Leonis Papæ Epistole. Fulgentii Mythologia. Alexii vita Græcè. Methodius de Mundi excidio. Chimica multa & Chronica ad res Germanicas, Historica ad res Holsaticas pertinentia.

Privatarum quoq; Bibliothecarum magna est à MStis æstimatio. Isaaci Vossii, quam ipse Hagæ-Comitis vidi ac perlustravi, Bibliotheca laudari ob multos codices antiquissimos meretur. Lucæ Holstenii Bibliotheca multa habuit Græca, præcipue in Philosophiâ Pythagoricâ & Platonica, quorum pleraque in hunc diem sunt avēdota. Eorum Indicem, quem ab amico habeo, hic subjungam. Damascii Philosophi Platonici ὡς δὲ ἔχω, sive de principiis questionum & solutionum, magnum & præclarum opus fol. Græcè: Hermæ Philosophi in Phæd. Platonis Scholiorum libri 3. Græcè, fol. Eadem Hermæ commentaria latinè Marsilio Ficino interprete, hætenus non edita, fol. Olympiodori Philosophi commentaria in Phæd. Platonis, qui est de immortalitate anime, Græcè fol. Platonis Compendium sive selecta, Græcè fol. Procli lib. 6. de Theologia Platonis, Græcè fol. Ejusdem Procli εὐχρίωνος Θεολογικῆ, sive Elementorum Platonice Theologie liber, CCXI propositiones continens, Græcè fol. Eadem Procli Elementatio Theologica latinè ex veteri versione Fr. Guiljelmi de Morbeka, Archiepiscopi Corinthii, cum ejusdem Demonstrationibus. fol. Nicolai Episcopi Methonensis animadversiones in eadem Procli elementa Theologica, ne quis eorum probabilitate ad Arianismum educatur fol. Procli Lycii Philosophi libri 3. singulares, sive μονόβιβλα I. de decem dubitationibus circa providentiam. II. de Providentia & fato, & eo, quod in nobis, ad Theodorum Mechanicum. III. de malorum subsistentiâ latinè interprete Guiljelmo de Morbeka Archiep. Corinth. fol. Procli Commentarius in Alcibiadem priorem Platonis Græcè, & in eodem volumine Olympiodori Philosophi in Alcibiadem Platonis Scholia Græcè fol. Joann. Baptiste Camotii in Platonis Alcibiadem majorem Comm. lib. III. Latinè fol. Procli Commentariorum in Parmenidem Platonis Libri VII. Græcè fol. Procli in Iyllum Platonis Scholia selecta, Græcè 4to. Procli Dissertationes aliquot in Remanis hætenus non edita Græcè fol. Procli vita, Autore Marino, integra Græcè. Iulianus Platonicus in Metaphysica Aristotelis, cujus objectionibus contra Platonem Ithagoram responderet: Græcè fol. Herenni Philosophi Metaphysica, quod

logia Platonice compendium Græcè fol. Nicomachi Gerusini Pythagorici Arithmetica, cum scholiis marginalibus antiquis. Græcè 4to. Joannis Grammatici Philoponi commentarius in Nicomachi Arithmetica, Græcè fol. Jamblichi Chalcidensis de vitâ & doctrinâ Pythagoræ libri IV. quorum duos tantum priores infelicissimè edidit Argerius: Græcè fol. Jamblichi de Mysticâ Egyptiorum Theologiâ liber, quæ est responsio ad Mammonis sive Porphyrii eadem de re epistolam Græcè fol. Claudii Ptolomei liber περὶ ἡγεμονικῆς καὶ ἡγεμονικῆς, sive de principe animiparte, quâ verum falsumq; dijudicamus. Albini Philosophi Introductio ad libros Platonis. Incerti Autoris Hermippus sive de Astrologiâ libri II. Græcè, & liber dictus Græcis Ichnotates, Græcè fol. Porphyrii Philosophi & Pappi Alexandrini Commentaria in Harmonica Claudii Ptolomei Græcè fol. Spherici aliquot autores veteres, Græcè, scilicet Autolicus de Spherâ, quæ movetur, it. de ortu & occasu. Theodosius Tripolitæ de Habitationibus: item de diebus & noctibus, & Euclidis Phenomena Græcè fol. Heronis Geometre Introductio ad Geometriam Græcè fol. cum Anatolii, Damiani & aliorum opusculis ad Mathematicam pertinentibus. Græcè fol. Manethonis Egyptii Apotelesmatica libri VI. carmine Græco, cum Introductione Maximi, 4to. Chalcidii expositio in Timæum Platonis, exemplaria duo perantiqua, 4to. Egidii Cardinalis Viterbiensis commentaria in primum librum sententiarum ad mentem Platonis, quibus universa Theologia Platonica luculenter exponitur, latine fol. Lexicon vetus Theologicum & Philosophicum, Græcè fol. Serapion Thmüensis, Titus Bestrensis & Photius P. C. P. nus contra Manicheos, Græcè fol. Joannis Philadelphiensis Lydi de Mensibus liber, à Photio P. C. P. no, ut videtur, in compendium contractus. S. Methodii Pasarensis Episcopi & Martyris Symposium X. Virginum, sive de Virginitate, liber. Vita S. Syncretice, autore, ut creditur, S. Athanasio Græcè, 4to. Oppiani de Aucupio libri III. Eutemii Sophista ecphrasi in prosam orationem transformata, Græcè fol. Simplicii Philosophi Commentarius in Epistoti Enchiridion, Græcè 4to. Evagrii Monachi diversa opuscula ascetica, Græcè fol. Fl. Arriani Nicomediensis Tactica, sive de acie militari rectè instituenda liber, in quo accurratè de veterum Romanorum exercitiis equestribus agitur; & ejusdem Arriani expeditio Pontica contra Alanos describitur Græcè fol. Julii Africani Gestorum liber VII. qui est de re militari, Græcè fol. Aselepiodori Philosophi ταχὺν τακτικὴν sive, de acie arte instruenda liber Græcè fol. Incerti auctoris de tolerandâ propulsandâq; obsidione liber: item exempla de ordinibus militaribus Græcè fol. Mauriti sive Urbicii de re militari libri XII. ex accurata IV. Codicum antiquorum collatione Græcè fol. Incerti Auctoris de re militari liber, & alius de orationibus militaribus fol. Polyani Strategematum libri, Græcè fol. Phlegontis Tralliceni, ut videtur, liber de illustribus, Græcè 4to. Theodori Metoche de usu et abusu, 2 voll. Græcè 4to. Dionysii Periegetis compendium Græcè fol. Incerti Auctoris de re militari in Duxum Græcè fol.

rum Philosophorum sectis & opinionibus liber Græcè 4to. Moschionis Hypotheca, sive monita sententiosa 4to. Plutarchi collectio proverbiorum, quibus Alexandrini utuntur Græcè 4to. Philostorgii Historiæ Ecclesiastica compendium, transcriptum ex regiâ Scorialensi Bibliothecâ Græcè 4to. Joannis Diaconi Pediafimi declaratio aliquot difficultum locorum Cleomedis Græcè 8vo. & Latine 4to. Zenonis ac reliquorum Stoicorum Philosophiæ moralis compendium Græcè 4to. Didymus Alexandrinus & Alexander Lycopolita contra Manicheos, Græcè 4to.

Prodeat nunc ultîmo loco, sed principe profectò loco nominanda Illustris & Excellentissimi Viri MARQVARDI GUDII, Reg. Maj. Dan. Consiliarii Status, celebratissima Bibliotheca; quam si privatarum omnium ego Reginam dixerò, nihil ultra veritatem aut jactantiùs loqui videbor. Tanta est in illa Manuscriptorum Codicum & antiquissimorum & rarissimorum copia, is selectus, ut vel cum Regiis contendere Bibliothecis possit. Sunt in illa libri Græci, Latini, nusquam in luce visi, toto orbe literato, præcipuè in Italiâ, summo studio conquisiti, quos vel non extare amplius multi, aut jamdudum periisse crediderunt. Hos emaculatos in lucem edere non annorum aliquot, sed seculi labor esset. Cum hoc primum mihi ingredi sacrarium daretur, in Latium & Athenas veteres reductus, & in ista rerum varietate totus mihi stupere videbar. Verum cum viderem, quam ipsa illa copia votis eruditorum, & labori etiam Herculeo obsistat, nullos ex ubertate istâ fructus ad orbem literatum perventuros indolui, præsertim cum illustris ejus Bibliothecæ possessor negotiis civilibus oppressus vacare eruditis curis non posset. Mihi tamen loco non alieno tantæ rei commemoratio minimè prætermittenda videbatur; tum quoniam publicè interest, non ignorari has Hollatiæ nostræ opes; tum ut venerationem, quâ singulare hoc seculi nostri decus prosequor, publicè testarer, simulq; illum obtestarer, ne, quæ habet in vetustis autoribus admirabili planè *εὐστοχία* observata, ne poemata, quæ cum antiquis de palmâ contendant, ne incomparabile illud Inscriptionum opus, tot annos illi perpolitum, luci publicæ, posteritati, suæq; amplius invidere gloriæ velit.

C A P. VIII.

DE LIBRIS DAMNATIS.

Libri prohibiti majus desiderium excitant. Athei. Liber de tribus Impostoribus. Quis ejus autor, disquiritur. Claudius Berigardus ex illo quedam excerpere videretur. Notatur Cardanus, qui ex illo libro aut simili quedam in suos usus transtulit. Bordini Dialogus de abditis rerum sublimium arcanis. Ejus Historiæ prolixius proponitur. Diekmanni super eo argumento Dissertatio laudatur. Collegium quorundam Venetiis super religionis negotio institutum. Postellum nec Atheum nec Deistam fuisse adversus Rainaudum & alios probatur. Heterodoxus ille tamen in multis fuit. *Galea;*

leni à Grotio à Casaubono vindicatur. Familiaris multis Atheismi calumnia. Benedicti Spinoza pessima pro Atheismo stabilendo scripta. Complura minuta Atheorum scripta recensentur. Vanninus. Pomponatius. Ochinus. Campanella Atheismus triumphatus. Porcius. Anronius Roccus. Jordanus Brunus. Judicium de autore libri, qui hystoriam populorum Severambes scripsit. Libri Magici. Multi falso crediti. Hereticorum libri. Indices expurgatorii. Libri obsceni. Satyra Soradica Aloysia Sygea adscripta, ejus nomen, ut & Meursii mentitur. Aloysia Sygea magnum semine pudice & erudite exemplum. Castratores librorum veterum notantur. Satyrici scriptores. Regibus ipsis metuendi. If. Casauboni Corona Regia.

Quemadmodum in officinis ea, quæ rariora & pretiosiora sunt, seponere solemus, ne vel furaci manu rapiantur aut contaminentur: ita venena quoque suo loco custodiri solent, ne illa, cum incautiùs tractantur, nocere possint. Similiter in re literaria libri MSti ut cimelia asservantur, libri damnati peculiaris censura notantur, neque omnium oculis manibusque exponuntur: Quamquam fieri sæpe solet, ut, qui arctius custodiuntur libri, cupiditatem & deliria curiosorum provocent, qui majore attentione & curâ malos tum libros legunt; cum obvii & à viris doctis refutati vilescerent. Nunc verò cum illi anxiam diligentiam in secreto teneantur, desperatæ causæ suspicio quibusdam pravis ingeniis suboriri solet.

Inter damnatos primo loco numerantur scriptores Athei, qui doctrinam de Deo, de Christo, de immortalitate animæ extirpatum eunt. Princeps in his liber ille famosus est de tribus Impostoribus. Illum Grotius nunquam scriptum esse existimat, quod ego nunc suo loco relinquo. Novi ego viros, quorum fidem minime suspecta est, qui se vidisse testantur. Dicitur & in Germanicam linguam conversus, impressusque in folio latitare apud scelestos Atheismi propugnatores. Autor Religionis Medici Bernardinum Ochinum autorem libri hujus habere; de cujus vitâ & moribus legatur Antonius Maria Gratianus in *vitâ Cardinalis Commendoni. l. 2. cap. 9.* Thomas Campanella, referente Ernstio, Muretum ejus autorem habuit. Merfennus Comm. in Genesim, Petrum Aretinum. Videantur ex eo quædam excerptisse videtur Claudius Berigardus in *Circ. Pisani, part. 3. Circ. 3. p. 230.* ubi de calumniis in Mosen agit, ad quas ita respondet: *Tot viri sancti & Christus ipse Mosen secuti satis eum vindicant ab hac calumnia, quicquid effutiat contra liber impius de tribus impostoribus, omnia refundens in demonem potentiorum, cujus ope Maniliis. Fuere & Augustini tempore, qui circumferrent librum de Christi magia, & legi ab omnibus possent! Certus sum, ex ipsis tela, quibus eorum calumnia juguletur, nos deprompturos.*

Argumento certè hoc non exiguo est, extitisse similes olim libros, sive Arcetinus sive Ochinus illorum Autor sit, cum Cardanus in lib. II. de Subtilitate recitet quædam variarum sectarum pro se pugnantium argumenta, quæ ex his lacunis hausta videntur. Introducit in illo loco Pagani, Judæi, Mahumetani & Christiani argumenta, atq; ita proponit singula, ut Christianissimi partes segnius agantur. Plane illâ ratione Bodinus postea librum scripsit de sublimibus & admirandis rerum arcanis, ubi perpetuo inter sectas & religiones dialogo instituto eadem argumenta atq; eandem cramben recoxisse videtur; Quod indicio est, utrumq; ex iisdem fontibus sua deprompsisse. Merfennus certè commentario in Genesin Cardanum ut Atheum reprehendit, monetq; in vetustis editionibus librorum de Subtilitate, eo in loco multa haberi, quæ postea sint in sequentibus editionibus vel omissa, vel immutata. Atque ita se rem habere è Scaligeri Exercitationibus probari potest, qui *Exercitatione 258.* præeuntem Cardanum secutus, hæc ejus ulcera tangit, non sine mordaci, ut debebat, *ἰνυρίσει*. Arguunt præterea illa verba, quæ formulam transitionis constituunt in veteri editione: *Igitur his arbitrio victoria relictis &c.* quasi dubitaret Cardanus, cui parti victoria assignanda sit: pro quibus verbis in posteriori editione legitur: *Sed hæc parum Philosophos attinent, pro quibus institutus est sermo:* quæ & ipsa aliquid profani sensus habere videntur. Sed omnia illa arguunt, discrepare vetera exemplaria à recentioribus.

Ut ad Bodini librum revertar, ille in ipsâ olim Galliâ rarus, nunc tamen etiam in Germaniâ in quorundam Bibliothecis latitat. Levis ejus libri hæcenus fuit notitia & subobscura. In Grotii & Sarravii epistolis passim ejus mentio fit. Illius extat de eo judicium in *epistolâ ad Gallos 146. & in altera 170.* Hic omnem lapidem movit, ut, sollicitante Isaac Vossio, pro Regina Christinâ exemplar aliquod obtineret. Legi loca illa in Epistolis ejus possunt, p. 322. 325, 326. 335. 350. Nunc verò plenior ejus libri notitiâ orbi erudito suppeditavit Vir reverendâ dignitate & variâ eruditione conspicuus, *Johannes Diekmannus*, per Ducatus Bremensem & Verdensensem Superintendens generalis, qui in hac Kiloniensî Academiâ elegans hoc & eruditum disputationis suæ inauguralis argumentum extare voluit: *de Naturalismocum aliorum, tum maxime Joh. Bodini, ex opere ejus MSto & usq; adhuc ævendō de abditis rerum sublimium arcanis.* Ille hanc *ἐντροχίαν* habuit, ut, quod alii tot laboribus & sumptibus quæ siverunt, illi ultro in manus incideret. Nam duplex horum Dialogorum exemplar obtigit; quorum alterum eas antiquitatis notas habuit, ut ex primis Bodiniani operis apographis esse nullus ipse ambigat, olim ex Bibliothecâ Gulielmi Laud Archiepiscopi Cantuariensis magno ære redemptum; Alterum verò recentius ante XX. cum hæc scriberet, annos è codice Patini festinanti manu descriptum: quod tamen non raro lacunis Anglici codicis suppleendis, & emaculandis librarii vitii utiliter adhiberi potuit. Liber autem ita inscribitur: *Colloquium Heptaplomeres de abditis rerum sublimium arcanis.* *Ἑπταπλομερές* inscriptum est, non, quod in septem libros distributus esset, ut Sarravius existimavit;

mavit; sed, quod septem viros, Paulum Coronæum, Frid. Podamicum, Hier. Senamum, Diegum Toralbam, Ant. Curtium, Salomon. Barcassiam, & Octav. Fagnolam, operis inter se partitis, perpetuò confabulantes introduceret. Primo Pontificiorum, secundo Lutheranorum, tertio omnium sectarum, quarto Naturalistarum, quinto Calvinianorum, sexto Judæorum, extremo deniq; Muhammedanorum causam tutandam commisit: Qvi omnes ita de fidei controversiis συζητούν, ut Christiani, sive Pontificii, sive Lutherani, sive Calviniani, succumbant semper; reliqui verò, inprimis Judæi & Naturalistæ triumphent. Hæc ex ipsa illa Dissertatione adducere volui, cum accuratior ejus dari notitia nequeat.

Memorable & hoc est, quod ipse notavit ex schedâ quâdam manuscriptâ, quæ Guidonem Patinum ex Gabr. Naudæo audivisse commemorabat, fuisse Vennetiis quatuor homines, qui singulis hebdomadis instituendarum super variis religionibus dissertationum philosophicarum causâ hic convenerint; in iis Coronæum Rothomagensem, & Gulielmum Postellum Notarii vices sustinentem, cujus chartæ postea ad manus Bodini pervenerint, & huic scripto conficiendo fuerint adhibitæ. De Postello Henr. Stephani narrat in Introductione tractatus de *conformitate miraculorum antiquorum & novorum cap. 14. p. 100.* illum publicè dixisse, quod, qvi bonæ religionis speciem efformare velit, eam ex tribus istis, Christianâ, Judaicâ & Turcicâ, constare debeat. Henric. Ernstius *Observat. variar. lib. 2. c. 36.* Postellum à quibusdam libri de tribus Impostoribus autorem haberi ait. Sed summa ipsi hâc imputatione injuria inferitur: Ego enim hunc inter Atheos vel Deistas referre nolum, quod & Theophilus Rainaudus facit, qvi Deistarum parentem vocat, qvi Deum unum admittere contenti cætera Christiana mysteria pro fabulis haberent. Nam omnia alia testatur liber ejus de *Nativitate Mediatoris ultimâ*, quem inter anonymos relatum miror apud V. Paccium, cum ejus nomen in fronte libelli exstet. Hunc qui legerit, illum à Christo & Christianis mysteriis universam rerum naturam quasi suspendisse deprehendet. Multa alioquin habet, quæ cum receptis in Ecclesiâ sententiis pugnant, errores quoq; multos in religione; paradoxæ in illo multæ sunt doctrinæ, quarum intuitu potius ad hæreticos & Enthusiastas, quàm ad Atheos referendus videbatur. Quod de formandâ religione ex Christianismo Turcismo & Judaismo dixit, forte eò pertinet, quod multa Christianorum monumentorum λεψανα in ipso Alcorano alijsq; qui apud Orientales & Judæos extant, libris deprehenderet. In Judæorum quoq; vetustioribus libris, quos supposititios aliqui existimant, multa ille mysteria venatur, non ad infringendam, sed potius stabiliendam religionem Christianam. Ille, quem de Etruriæ originibus scripsit, liber integra capita pro veritate Religionis Christianæ inserta habet; ut mirari satis non possim, quid in mentem venerit Rainaudò, qui illum Christianæ religioni adversum faciat. Sed multa sunt in Rainaudò inepta & falsa de scriptoribus judicia, de quo suo loco. De Postello legi amplius potest Popeliniere in libro Gallico *l' Histoire des Histoires lib. 8. p. 443.*

Ego, etsi in illo aliqua damnanda & heterodoxa aliqua superstitioni propiora agnoscam; multa tamen acutè excogitata, & profundam doctrinā spirantia deprehendo. Facile alioquin est, apud homines imperitos & indoctos in Atheismi suspitionē vel ex levissimā causā incurrere. In Galeno quoq; aliqui ἀθεοῦλα notarunt. Sed de his Casaubonus, *Epist. 258. Galenum vocari ἀθεοῦ miror, virum tam assiduum in sapientiā DEI predicandā. Ego illum eo maxime nomine dignum laude & eternā predicatione semper judicavi.* Nunc sanè quotidiè hanc multis inuri notam videmus ab illis, qui in innoxiiis sententiis, ubi licitum esse potest divortium, Atheos statim & Naturalistas crepant: Quā calumniā ut nulla est atrocior; ita Christianam charitatem in his, qui temerè illam admittunt, planè extingit.

Fuere quidem tales libri inter τὰ μυστήρια τῆς ἀρετῆς & ἀνομιᾶς publicā censurā relati, neq; in publicum prodierunt; sed nunc librarij quē mali, pene dixerim peiores, impunè in publicā luce comparent, & ab omnibus leguntur. Quid est Benedicti Spinolæ libris pestilentius? & hi tamen ubiq; triumphant. Annon Tractatus ejus Theologico-Politicus omnem elevat librorum sacrorum divinam fidem? annon miracula omnia explodit & exhibet? Ejus Ethica illa Atheismi principia tam nudè exponit, quamquam subtiliter & argutè, ut imbecillos animos faciliè capere possit: Duobus enim fulcris Religionis & providentiæ divinæ sublati universum cultum divinum evertit. Tollit libertatem agendi, inductā Mathematicā aliquā necessitate: Quā positā nullam esse, quæ de rebus nostris disponat, providentiā, necesse est, omniaq; mutuā causalitate à se invicem dependente agunt. Tollit præterea causam finalem, ut humani ingenii commentum: quā sublatā, nihil nobis amplius sperandum metuendumve est. Plus ergo in illo nequitiæ & insanitiæ est, quā in ipso illo de tribus Impostoribus libro, qui tamen non omnem divinitatem evertit. In Christum Salvatorem ejusq; historiam, etsi timidiusculè, multa tamen effundit, quæ illam labefactent: Quæ illi è Judaismo fortè adhuc hæserunt, in quo multa ejus generis sunt, ut ex iis libris, quos sub titulo Telorum igneorum Satanæ in lucem edidit Cl. Wagenseilius, apparet. Non defuere tamen, qui hujus hominis insana dogmata retuderint, Henricus Morus, Mansveldus, & qui cæteris præferendi videntur, Blyenbergius & Pojererus, eādem, quā ipse triumphos ducere voluit, mathematicā methodo usi. Cuperus in arcanis Atheismi relectis paullum langvidior est.

Hujus generis plures alii sunt libri, ut: *Ars nihil credendi*, qui adscribitur Gothofredo à Valle, cujus mentio fit apud Voëtium Disp. de Atheismo: & alius, cui titulus, *Cymbalum mundi*, cujus itidem Voëtius mentionem facit, & autorem ejus nominat Bonaventuram de Periers. Henricus Stephani in *Tract. preparatorio ad Apol. Herod. cap. 26.* Merfennus *Commentario in Genesin pag. 689.* vocat eum de Perez. Qui ipse Merfennus suo illo in Genesin *Commentario* omnia illa, quæ ab Atheis & Naturalistis proponi argumenta solent, sumā diligentia, collatis etiam amicorum aliorumq; virorum doctorum operis, coacervavit. Pandectas hunc librum

brum multarum rerum curiosissimarum, mathematicarum, naturalium, dixeris. Extat alius liber nefarius, cui titulus: *Cur receptum sit Evangelium*, qui Valeo tribuitur. Vannini Dialogi illud Atheismi virus sub dialogorum formâ tegunt, in quorum titulo disertis verbis Natura Dea & Regina dicitur, quæ in privilegio Regio, quod mirum, repetuntur. Amphitheatrum ejus satis sanum est, ac subtiliter pro animæ immortalitate disputat. In illo, ut hoc obiter memorem, legi, quod sibi ipsi violentam mortem ex Marte in octavâ collocato prædixerit: Vivicom-burio enim ob Atheismum affectus est. Præceptorem ille habuit Pomponatium, ejusdem genii hominem, sed acutissimum disputatorem, cujus extat adversus immortalitatem animæ liber, ab Antonio Sirmondo ex ipsis Aristotelis principiis, quibus ille abusus fuerat, refutatus. Liber ejus de Incantationibus multa quoque, profana continet, ut scripta ejus omnia. Ochini Dialogi præter Polygamiam, quam propugnant, nihil ex Atheismo trahere videntur. Arrianum alii potius, quam Atheum habent. Campanella in Atheismo triumphato plures nodos te-xuit, quam solvit. Porcius in libro de Mente humanâ, Antonius Roccus libro de Immortalitate animæ in eodem Pomponatii ludo instituti. Jordanum tamen Brunum huic classi non adnumerarem; Quamquam enim pluralitatem terrarum & solium statuit in libro *de innumerabilibus, sive de Universo & Mundo*, quod aliis quoque, factum; manifesta tamen in illo Atheismi vestigia non deprehendo. Istamen ignis supplicio, teste Sorello, affectus fuit.

Pertinere & ad hunc Atheorum & Naturalistarum tribum videtur, quivis est, Autor libri, qui primum Anglicâ, hinc Gallicâ, postremum Belgicâ lin-gvâ prodiit, de populis Terræ australis incognitæ, quos Severambes nominat. Ti-tulus Belgicus ita habet: *Histoire der Severambes bebelzende een Beschryving van her onbekend Zuidland*. Elegantissimè confectus est liber, eaq; , specie, ut primâ fronte incautis imponat. Ingenium Autori illi fuit, quem *xuejay* quæ-dam *de* facile produnt. Toto verò hoc libro nihil ille aliud agit, quam ut osten-dat, unam esse Religionem naturæ rerum conformem, quæ Deum supremum, atq; ejus quasi vices in orbe hoc inferiori representantem Solem, veneretur: Quare datâ occasione adversus Trinitatem & Christianismum disputat. In admi-nistratione Reipublicæ Ideam quandam non contemnendam exhibet, quâ, sublato pecuniæ usu, unde omnia in Rempublicam vitia, Cives per magnas quasi famili-as distincti, è publico alantur & vestiantur. Illud verò ingenium hominis in ex-tremâ parte prodiit, quod strategemata sacerdotum gentis ejus, quam *Sironkaros* vocat, ad miraculorum, quæ in Pentateucho habentur, formam confinxerit: Quo manifestè patet, illum historiæ sacræ illudere. Cæterum ille liber doctus est, & magnâ curâ scriptus.

Solent & inter damnatos libros Magici referri: Qui quidem omnino atro carbone notandi sunt, si pactum illud cum Dæmone ac malis angelis profi-teantur. Sed multa hic ab ignorantia peccari certum est. Gravissima sæpe viris opti-mis

misinjuria illata, quorum scripta hoc crimine in suspicionem venere. De Alberto M., Trithemio, & aliis, qui non sunt stultorum hominum clamores! Ethī tamen naturæ secretioribus adminiculis instructi multa vulgo miracula visa perpetrarunt. Vidi & indolui hujus criminis reos peractos viros innocentissimos, qui de pulvere sympathetico aliisque occultioribus naturæ operationibus idealibus, quales infinitæ sunt illis semper pueris nunquam animadvertendæ, quædam liberius scripserunt. Multos ab hoc crimine defendit peculiari libro Gabriel Naudæus. Nos de illis suo loco.

Damnari quoq; sacra censurâ solent Hæreticorum libri, aut quæ in libris heterodoxa & hæretica videntur. Inprimis hic Romanis addicti sacris operosi sunt: Tot enim indices expurgatorios & librorum prohibitorum Catalogos habent, ut sibi ipsis obtent tricasque nectant; Nam & in suos animadvertūt sine causâ, si qui fortè Pontificiæ potestatis prærogativam, aut ejus infallibilitatem leviter tangant, aut Ecclesiæ Gallicanæ libertatem tueantur, de quo præcipuè Bailletus in *Judic. Doctor. tom. 2. part. 1. n. 77.* queritur: Ubi Catalogos illos, qui jam à Concilio, jam à Pontificibus, jam à Rege Hispaniæ aliisque, confecti sunt, ordine recenset. Scilicet, ut partium studia ubique regnant, ita & in his rebus, in quibus non eadem omnibus mens & sensus est, prout affectu aliquo ducuntur Censores, decretoria aliqua sententia pronunciatur. Ipse tamen Bailletus non multum hanc suâ operâ proficere Censores fatetur. E nostris errores & defectus horum catalogorum nuper singulari libro detexit Daniel Francus, quem super hoc argumento legere operæ pretium erit.

Post illa, quæ adversus fidem sunt, meritò censuræ subjiciuntur, quæ contra bonos mores. In his primò sunt obscæna, quæ lædere teneros animos ac veneno inficere possunt: Quo nomine omnes illi flagitiosi libri præcipuè notantur, qui sacra Aphrodisia impudico calamo depingunt, quales Græcia olim libros magno numero dedit, quorum tamen facilis felixque jactura est. Inter obscænos nostri temporis familiam ducit Satyra Sotadica Aloysiæ Sygæ adscripta. Pessimus & flammis dignus liber, nisi quod elegantia latinæ linguæ sordes suas ornet. Moneo hic, nequam fuisse hominem, qui Aloysiæ Sygæ & Meursio illum librum adscripsit: omnia illa conficta esse puto. Liber ille, me judice, planè novus est, & ab impuro homine scriptus, qui ut à se amoliretur crimen, feminæ innocentissimæ & castissimæ illud imposuit, & Meursium hominem doctum in criminis societatem perduxit. Aloysia Sygæa nobilis fuit femina, & illustri ex gente apud Hispanos, cujus cum singulari castitatis laude meminit Nicolaus Antonius in pulcherrimo opere Bibliothecæ Hispanicæ: ubi cum omnia diligentissimè recenset, ne γέν quidem de hoc scripto memorat, ut certè memorare debuisset, si extitisset tum libellus ille, seu vero seu falso ejus nomine cognitus: Famam enim ejus procul dubio vindicasset; & perquiruntur ab ipso MSti libri omnes Autorum Hispanorum magnâ diligentia. Eruditissima illa fuit, ac amplissimum ejus elogium habet

bet Joannes Vascus in *Chronico Hispanico. cap. 9.* Andreas Resendius in Epistola ad Mariam Principem ita de illa :

*Altera Sygæ est, Virgo admirabilis, unam
Quam natura potens ideo produxit, ut esset
Femina, quæ maribus vitam opprobare supinam
Posset, & ignavos magno adfocisse rubore.
Nam cum septene vixdum trieteridis annos
Computat, indefessa dies noctesq; Latinas
Polvere non cessat chartas, non cessat Acheas,
Moseaq; & Solyms rimatur sedula Vates.
Quinper Achemenios scopulos Arabumq; salebras
Curris inoffense linguarum quinq; perita.*

Joannes Merulus nobilis Toletanus vocat seculi sui Minervam. Scripsit Epistolas Latinas : Dialogum de differentiâ vitæ rusticæ & urbanæ : Poëtica quædam, de quibus nihil editum. Prolixè illa omnia recenset Antonius sed de infami hoc scripto nec vola nec vestigium apparet. Alfonso Madritensis Archidiaconus de Alcor in Palentinâ ecclesiâ, magnæ exstimationis fideiq; scriptor, in Historiâ Palentinæ urbis summum honorificentissimumq; Sygæ elogium scripsit, quod Hispanicâ linguâ producit Antonius : ubi omnes illas lingvas peregrinas tam promptè, ut Castellanam, tenuisse, easq; expeditissimè & loqui & scribere potuisse refert. Nupti illa Alphonso à Cuevas. Immaturè obiit, hocq; illi epitaphium positum : *Losia Sygæ Femina incomparabilis, cujus pudicitia cum eruditione linguarum, quæ in eâ ad miraculum usq; fuit, ex equo certabat &c.* Quæ omnia satis arguunt, injuriam magnam optimæ feminæ illatam à nebulone illo, qui infame hoc scriptum illi adscribere voluit. Sed nec de Meursio fando auditum est, convertisse illum ex Hispanicâ linguâ tale aliquod scriptum in Latinam. Sed ipse sermonis textus habitusq; totus ostendit, in Latio potius quam Hispaniâ natum esse hunc foetum. Talia ut ipsa honestas proscribere aut flammis addicere jubet; ita non probo morosulos illos censores, qui in latinæ linguæ autoribus castrandis malè seduli sunt, bonosq; autores mutilant, si quæ in illis paulo liberiora aut parum pudica deprehenduntur : Quæ in conversatione ipsâ evitari non possunt. Arceri ab illorum quidem lectione pueri possunt, sed ubi bonis moribus satis firmati fuerint, parum ab illis periculi est. Homines sumus, atq; in humanâ societate vivimus, ubi talia quotidie occurrunt. Sed scholam istarum nequiriarum, qualis in Satyrâ Soradica aperitur, nemo bonus feret. Sunt, qui Terentii Comœdias, librum optimum, juventuti è manibus excutiunt, & nescio quem, illi Terentium Christianum supponunt : Qui cum illo suo consilio explodendi sunt. Satis castus est Terentius, nisi, cum ex ingenio & moribus hominum quædam ipsi dicenda sunt; quos nosse characteres juventuti summè utile est. Cæterum omnium obscænorum librorum hic inire numerum nolumus. Sudet in illo sterquilinio

rum historiam promisit Ferretus, ut supra à nobis dictum est; sed verëor, ne & ipsa olim inter deperditos libros recenseatur. Vide quæ de postumis libris habet Baillæus in libro *de Judic. doctor. tom. 1. part. 2. cap. 9. pag. 390. & seqq.* Bibliothecam penè integram sola Welschii scripta inedita & affecta conficerent. Libri Scioppiani *divendo* multi, atq; inter illos ejus *Thesaurus, sive absolutissimi de lingua Latinâ Commentarii* apud Joh. Michaëlem Pieruccium, Professore Patavinum, latitant, neq; hunc in diem lucem, cum indignatione eruditorum, vident; de quibus legendus est Gregor. Let. *Ital. regnante part. 3. lib. 3. pag. 325.* Magna hujus libri expectatio apud literatos est, & qui viderunt, ita commendant, ut in illo genere nil simile à quoquam scriptum illis esse videatur. Apud Carolum Dati, teste Boccone in suis Observationibus naturalibus latitat *Michaëlis Mercati Theatrum Metallicum.* Hoc ille velut thesaurum aliquem custodit, & orbi literato invideri Bocco indignatur. Qui imperfecti sunt libri, neq; extremam limam senserunt, & vel ruditer tantum designati, cum orbe tamen erudito communicandi essent, etiam contra auctorum morientium vota, qui sibi ipsis interdum iniquiores sunt quam alii judices. Apellistabulæ etiam imperfectæ in pretio fuere: Ita virorum ingeniosorum opera imperfecta suis autoribus dedecori non sunt. Ac sint in illis nævi, facilè hos excusat non adhibita operi *ἀνεβεια*, tegunt illos & quodammodo pulchriores faciunt opera perfectiora. Videmus enim ac observamus in illis tacitos mentis humanæ in judicando progressus. Ego cum voluptate sæpè legere soleo maximorum virorum Hugonis Grøtii & Danielis Heinsii puerilia carmina, quæ initio hujus seculi edita, postea operibus ipsis non sunt inserta. Quæ etià à virilibus illis multum discrepant, delectat tamen florum illa luxuries, quos tam præclari fructus postea secuti sunt.

Magnum hic texere Catalogum possem librorum ineditorum vel imperfectorum, quorum memoria lectoribus ingrata non esset: Sed paucos tantum producam è vasto illo numero. Decefferat Hamburgi *Martinus Fogelius* Gymnasii ibidem Professor, vir doctissimus mihiq; amicus, qui multa in lucem edere meditabatur, quorū jam ipse spem fecerat, sed nunc illa cum ipso tenebris demersa jacent, quorum tamen titulos saltem in lucem nunc protraham, si ipsos libros non licet. Notabo verò, ut ipse, cum viveret, ad me misit. In **PHYSICIS** erant. *Historia Naturalis selecta & hæcenus præterita, cujus 1. pars agit de Similaribus. 2. de Plantis. 3. de Animalibus: Didactica Physica, cujus pars est præcipua de Experienciâ Physicâ: Historia Physicorum: Attributa corporum naturalium.* In **MEDICINA** *Nososcopica Observationes: de Simpliciorum operationibus, cujus ἀπονοστικα est, Commentarius editioni paratus de Turcarum Nephthe: Dietetica observationes: Therapeutica observationes: Didactica Medicina, cujus pars præcipua jam effecta est, de experienciâ Medica: Historia Medicorum præterita.* In **GEOGRAPHICIS** *Historia Geographorum, cujus pars 1. fere absoluta est, de Geographis totalibus, qui totum fere orbem terrarum descripsere. Hujus etiam pars est Historia Mapparum: Iter per Germaniam, Italiam,*

liam, Galliam, Hispaniam & Belgium: *Castigationes in Atlantes; item in Philippi Cū-*
vcri Compendium Geographicum; Item Compendium Geographicum sitū omnium locorū
distincto auctum: Historia Geographicā selecta: Didactica Geographicā. In LOGICIS
Præstantia Logice Hamburgensis supra ceteras hætenus editas, aliquot demonstrationum
Euclidæ exemplis ostensa: Eadem præstantia aliis argumentis asserta: Logice Ob-
servationes. In DIDACTICIS Didactica: Didactica Didactica: Historia Didactica
& Logica præterita: Lexicon Philosophicum generale editioni paratum. In HISTO-
RICIS præter jam dictas: Historia Philosophica, cuius pars est, Historia Lynceæ à ne-
mīne hætenus edita, quæ duobus constat voluminibus: Primum continet Historiam gene-
ralem, secundum Historiam cuiuslibet Lyncei. Hanc ipse vidi jam editioni destinatam,
opus elegans & curiosum: Historia Mathematicorum præterita: Historia Heuretice:
Historia Philologorum: Opificiorum variorum Historia. In GRAMMATICIS
De Lingua Finnicâ observationes ad Magnum Ducem Etruriæ pridem transmissæ: De
Germanorum literâ B. Germanica Lingua Etymosopia: Germanica Lingua Orthogæ-
pbia: Latine Lingua observationes: Definitiones Grammaticæ: Etymosopia Philoso-
phica, quâ ostenditur cognatio totius fere telluris Linguarum: Linguarum varietates.

Hæc de Fogelio sperari poterant, in singularem historiarum literarum commo-
 dum; quorum nunc an spes ulla ad editionem superfit, vix dixerim. Sunt in illis
 eleganter excogitata & laboriose collecta, pleraque jam ad prælum parata. Multa
 quoque celeberrimus Andreas Bosius sibi edenda proposuit, quæ nunc cum ipso in-
 tercidere: Eorum Catalogus ab amico ad me missus, è quo, cum publicatum il-
 lum non meminerim, excerptam aliquam lectoris notitiâ non indigna. In his pri-
 mum locum obtinent: *Emendationes & notæ in Josephum, quæ, ut puto, cum editione*
Josephi Anglicâ conjungentur. Porro sunt: Thesauri Politici continuatio: Varia scripta
ad historiam hujus & superioris seculi pertinentia: Georgii Syncelli & Theophanis Chrono-
graphica cum continuatione Genesii hætenus inedita, Græcè & Latine cum notis Jac.
Goar & J. Andr. Bosii: Nicephori Chronographia Græc. & Lat. è MSis Codicibus aucta
& correctâ, notisq; illustrata: Nova editio Politicorum Aristotelis cum prolegomenis de
comparandâ prudentiâ civili: Vigerii libellus de Idiotismis Græcæ dictionis cum præfatio-
ne Bosii: Liber de naturâ & varietate historia, seu Introductionis in historiam universa-
lem liber primus: Introductio in Chronologiam Historicam: Introductio in Geographiam
Historicam: Accedit Specimen Geographicæ Historiæ, continens descriptionem ditionum
Historicam in Hispania & Italia, ita adornatam, ut supplementi loco esse possit ad Geogra-
pnam Cluvero-Bunonianam: Dissertatio de Historiæ Ecclesiasticæ studio, nostro præter-
itum tempore diligentius colendo, cum Scholiis: Dissertationes de prima librorum scriben-
dis origine: de variis partitionibus temporis universi: de Rep. Theocratica: de Origine
Imperiorum: de incrementis & decrementis imperiorum: de dignoscenda republicâ: de
scriptoribus historiæ universalis: de Historia pragmaticâ: de variis divisionibus librorum
Biblicorum: de inventione crucis Dominicæ: de vita, gestis & scriptis Moysis: de Num-
ismatibus Hebræorum cum brevi explicatione: de Numismatibus familiarum Romanarum:
 de

de Tetrast. Pythagoricâ: de Numismatibus Orthonis aureis, argenteis, aeneis. Accedit liber C. bisletii de Orthonibus aeneis: de Pontificatu maximo Imperatorum Romanorum: In-
 productio in historiam rei nummariae veteris: Adolphi Occonis Numismata cum novis addi-
 tamentis: Dissertationes in Agricolam Taciti: in ejusdem principatum Galbae: Varia ob-
 servata in scriptoribus Ecclesiasticis, Graecis & Latinis: Ratio tractandi historicos ad usum
 prudentiae & eloquentiae civilis: Anonymi Chronicon primum è MStis Codicibus edendum:
 Scholia graeca in Sophoclem adhuc inedita: Marci Pauli Veneti Itinerarij ab edito plurimū
 discrepans, cum notis Bossii: Petri Heliae Vocabularium carmine conscriptum notisq; illustra-
 tum: Orationes & Sermones Academici: Taciti, Seneca, Plinii nova editio cum notis va-
 riorum. An ex iis quicquam in lucem proditum sit, incertum, nisi forte Acade-
 miae Jenensis Theologus & Polyhistor celebratissimus Sagittarius obstetricias iis
 manus aliquando admoverit.

His virorum doctorum scriptis ineditis accenseri etiam possunt epistolae,
 quae sollicitè custodiendae sunt. Continentur enim in illis plerumq; arcaniora
 quaedam reiliterariae, quae frustra alibi quaerantur. Quoniam enim commercia ista li-
 berè exercentur, judicia in illis saepe ingenua de rebus eruditorum scribuntur:
 praecipue si non in eum finem scriptae sint, ut typis promulgentur. In Bibliotheca
 Norimbergensi multas virorum illustrium MStas epistolas asservari auctor est Sau-
 bertus Orat. 2. de Biblioth. Nor. Non desunt, inquit, epistola MStae virorum longe lateq;
 celeberrum, Principum, Comitum, Baronum, Pircameri, Baumgartneri, Lutheri, Philippi
 maximo numero, Spalatini, Camerarii, Scheurlii, Hefflori Pomcri, Hornburgii, Casp. Nitz-
 zelii, Ulrici Hutteni, Georgii Pesleri, Pauli Eberi, Viti Theodori, Johannis Matthessii totis
 fascibus, Cratonis, Lazari Spengleri, Andr. Osiandri, Bezae, Rudolphi Gualteri, P. Melissi,
 Joh. Sturmii, Flacii Illyrici, Stigellii, Frischlini, Fr. Raphaelis, Carlstadii, Joh. Agricolae
 Islebientis, Thoma Müntzeri, Samuelis Huberi & plurium. Hottingerus Epistolarum
 à Theologis sub tempora reformationis scriptarum ingens volumen habuit, ut
 ipse in Bibliothecario suo memorat, quod ille inter maximos thesauros suos lite-
 rarios numeravit. Vidi ipse apud virum illustrem Marquardum Gudium spissum
 talium literarum à viris doctissimis, & quidem eorum manu scriptarum, volumen,
 inter pretiosa supellectilis literariae, quam habet amplissimam, cimelia referen-
 dum. Sunt in illis Lutheri, Melanchthonis, Erasmi, si recte memini, 50. Casauboni,
 Sarravii, Wouverii, Manutii &c. epistolae omnes ineditae. Hujus Manutii una
 in illis est prolixa, ipsius manu scripta, quam Reginam epistolarum Manutianarum
 vocabat, quae in editis non habetur. Epistolarum ineditarum Reinesianarum
 multos quoque fasciculos in Bibliotheca sua servavit Bossius: Habuit eas, quas ad
 Bernh. Bertramum, Cancellarium in Aula Altenburg. Theologos Jenenses scrip-
 serat: Epistolas Reinesii & Majoris, Vorstii, Medicorum Germanorum, Hof-
 manni, Sennerti, Mœbii, Volcameri, Schneideri, Schenkii, Volckii, Horstii, tum
 aliorum Professorum, Birnstilii, Snellii, Löffcheri, Frischmuthi, Henr. Gebhardi,
 Gravii, Bossii, Thomasi, Strauchii, Conringii, Slevogtii, tum aliorum virorum
 docto-

doctorum, Langermanni, Gueinzii, Weitzii, Parei aliorumq; mutuas: in quibus multa esse, quibus res ornari literaria possit, dubium nullum est, & ex editis augurari possumus. Sed vix erit, ut in publica aliquando luce illas videamus.

Quemadmodum hæ in eruditorum usum epistolæ colligi debent; ita scripta politica, quæ ad statum Reip. pertinent, merito ad usum publicum servanda, suumq; sibi in Bibliothecis, præcipue publicis, locum vindicant. Magnopere commendat eorum accuratam custodiam Conringius in Epistolâ de Bibliothecâ Augustâ pag. 114. ac eo nomine Guelferbytanam prædicat, quod in ea magnus illorû de statu Germanico MStorum numerus servetur. Excell. Dn. Rachelius cap. extremo Introduct. ad jus publicum Germanicum, de eadem Bibliothecâ testatur, tantam in illa rerum Germanicarum omnis generis copiam exhiberi, quantam vix ullum Germaniæ totius Archivum. Præsertim postquam MSti codices Joh. Schvartzkopffii, Cancellarii, ejus partem constituerunt. Eodem in loco mentionem facit Bibliothecâ Maximiliani jûm Jûngen/ Patricii quondam & viri consularis Francofurti ad Mœnum, in quâ CXVI. volumina rerum Germanicarum collecta fuerint: Quo thesauro præcipue motum Cardinalem Mazarinum existimat, ut sedecim mille florenos pro illâ obtulerit, neq; tamen pro illo pretio eam impetrare potuerit. De eorum scriptorum copiâ in Bibliothecâ Puteani & Pinelli jam supra diximus.

Enumeravimus hætenus scripta illa, quæ MStis veris accenseri solent, quorum utilitas quibusdam major esse videtur, quam ipsorum Manuscriptorum. Conringius certè, ut jam supra diximus, non vult inter perfectissimæ Bibliothecæ notas haberi, si numero MStorum vincat. Neq; negari sanè potest, ex cujusq; scopo & sine spectanda Bibliothecam. Privatus sibi pro suo genio & indole eam format. Publica ad usum communem instrui debet. Etsi verò & editi libri optimi hic abesse non debent, tamen & facilius eorum copia, quam MStorum est: & vero in eo maxime Bibliothecas publicas prospicere privatorum indigentia æquum est, ut subministrent illa, quæ ipsi aliunde non facile deproment. In his ergo rarioribus principem locum sibi vendicant Manuscripta, quæ, quò antiquiora, eo sunt meliora, sive jam tum typis illa vulgata sint, sive hætenus *diversa*, quæ majoris pretii sunt. Sed tamen nec illorum nullus usus est, ut jam supra exemplo declaravimus. Etsi enim Conringius cum Toletio Fulvio Ursinum ridet inane pretium MSto antiquissimo Terentii, sed tamen alicubi vitiosè scripto, statuentem, de quo locum è Jan. Nic. Erythræo producit: non tamen adeo absurdè hæc in re sensit Ursinus. Quamquam enim accuratius nunc in nonnulla Terentii loca inquisitum sit, aliorum codicum collatione; tamen, si antiquitas sua codici constat, plura è tali codice, tum, quæ ad intellectum Autoris, tum, quæ ad scripturam pertinent, disci possunt, quæ in aliorum codicum lectione magnam nobis lucem accendent. Multum enim in se reconditi habet ille antiquitatis genius, atq; ubi minimè credis, ex ipsis suis tenebris lucem aliquam spargit. Quod si

levior

Ievior ille quibusdam usus videatur in Autorum emendatione; longè tamen major ille est, qui è MStis Patrum libris, utut jam impressis, in Ecclesiis & Academiis promanat. Nemini ignotum est, quorundam fraudibus id agi, ut ea in Patribus loca, quæ minus favere receptæ apud suos sententiæ videntur, aut mutilentur aut corrumpantur. Quo casu magnum in MStis codicibus præsidium qui non agnoscit, is profectò stupidus atq; amens est. Jamdudum ostensum à Theologis celeberrimis ac Philologis est, multa talia passim in Patribus inveniri. Extat & singularis de Latrocinii in Scriptores Publicos, præcipuè Patres, Löffcheri dissertatio, quæ exempla ejus rei proferuntur; sed longè dari uberiora poterant. Si mutilationes illæ non sint, vel Typorum lphalmata, quæ repetitis editionibus crescunt, medicam à MStis manum requirunt. Commendat hunc usum quoque Reiserus in præfatione Indicis MStorum Bibl. Augustanæ. Manuscriptorum nunquam editorum usus ex utilitate argumenti dependet, & ipsa raritas rem sæpè inæstimabilem faciet. Qui Livii & Taciti libros omnes, Plinii libros de bellis Germanicis, ac similes autores possideret, de pretiosissimo ille thesauro sibi merito gratulari posset. Latitare adhuc in aliquo orbis angulo, non est fortè incredibile, præsertim cum mirabilia MStorum sæpe esse fata soleant, ut nos de ipso Livii codice aliisq; in dissertatione nostrâ de latinitate Livianâ notavimus.

Jam supra monui, excutiendas esse omnes Bibliothecas, publicas, privatas, ut MStorum notitiam, quoad ejus fieri potest, uberrimam habeamus: Quamquam hic obstinatum Bibliothecarum silentium esse solet. Solent illa *κειμήλια* nonnullis ita recondi, ut vix inspectioni locus relinquatur: neq; patientur, ut quis de illis catalogus in lucem edatur, cujus quidem taciturnitatis causas non omnino nullas habent. Solent enim thesauri incogniti ab ipsâ obscuritate aliquod securitati suæ præsidium petere. Qui in omnium oculis versantur, facile prædones belli tempore alliciunt, ut tristitia ejus rei exempla supersint in Germaniâ, ubi vel fama & suspicio cum periculo conjuncta fuit. Sed tamen cui bono thesaurus absconditus? In usum tamen hominum illi libri congesti sunt, & ut eorum notitiam nobis conquiramus, cum Bibliothecariis familiaritas contrahenda, ut ad secretiore Bibliothecæ recessus nos admittant, quo artificio Salmasius in Bibliothecâ Heidelbergensi usus est, cui plurimam in Criticis cognitionem debet.

Instructissima, sine dubio, omnis generis Manuscriptis Bibliotheca Vaticana est, præsertim postquam Heidelbergensis Bibliothecæ spolia acceperunt. Si ulla unquam acceperunt; sunt enim, qui de eo dubitant: neq; ipse etiam Joseph Scaliger magnificè adeo de illâ sentit.) Aprofius Vaticanæ Bibliothecæ & Barbarinæ MSta consignavit, teste Gregor. Let. Ital. regn. part. 4. pag. 399. Huic Vindobonensis subiungi debet, præsertim postquam Budensis Bibliothecæ reliquiæ in illam collatæ. Vixisset Lambecius, illius Bibliothecæ MSta in publicam lucem protulisset. In Hispanicis Bibliothecis multa supersint MSta; sed ut Dracones opibus suis incubant, neq; tamen iis uti vel possunt vel volunt. Incendio Bibliothecæ Scorialen-

rialensis plurima, ut puto, perierunt. De Angliæ Bibliothecis Georg. Richter in Epistolâ ad Arnoldum scribit: *Novi & expertus sum ipse, quales & quantos viros in re literariâ, quales Bibliothecas, qualia Manuscripta natio ista habeat.* Christophorus vero Arnoldi ita ad Richter. (in Epistolis Richterianis p. 485.) scribit: *In Academia Cantabrigiensi Abr. Whelocus Arab. atq; Anglo-Saxon. lingue Professor & Bibliothecarius publicus codices Manuscriptos cum primis Græcos, perlubenter mihi impertit, ex eadem Bibliothecâ publicâ aliquot Episcoporum Bibliothecis mirificè aucta. Hujus commendatione gratiam adeptus sum inspiciendi illustres in domo Petri, Collegio Regina, & Johannis, cum mihi magnam sacrorum librorum Græco-barbarorum copiam ostendissent, à benefactore quodam Anonymo suafione Richardi Sybbs S. Theol. Professoris & hujus Collegii quondam Socii Senioris A.D. 1628. dono oblatorum.* Hic etiam libros Chidenenses videre licet imaginibus historicisq; lineamentis pulchrè distinctos; item Maimonidis Sophne Toraboll. quatuor Venetiis in chartâ ceruleâ impressis, ubi plurimas inspexi. *Exonensis, nefariâ recutitorum manu leviter deletas.* In Bibliothecâ publicâ ipsius Academiae Lexicon est Syro-Arabicum Manuscriptum Bar Bahlul. Omnia hoc in opere Syriaco charactere descripta sunt: nisi quod minoribus Arabica, majoribus verò Syriaca. Celebris ille apud Anglos Philologus sacer Bodwellus eidem Bibliothecæ Lexici Arabici volumina septem conscripta manu suâ una cum Typographiâ Arabicâ legavit. In Oxoniensi Bibliotheca multa haberi Manuscripta Jamesii Catalogus testatur. Gallicæ Bibliothecæ, Regiæ, privatæ, Manuscriptis variis plenissimæ, de quibus Ludovicus Jacobi legi potest. Bibliothecæ Thuanæ MStos codices antiquiores, recentioris certet, Josephus de Quesnel ab impressis separatos edidit. Italicarum, publicarum, privatarum Bibliothecarum Manuscripta Tomasius, pauca tamen è vasto numero, in publicum protraxit; qui tamen indices, ut novi, multum illis profuere, qui in Italiâ Manuscriptos codices indagarunt, ac feliciter isto indicio è privatis Bibliothecis sibi compararunt. Jacob. Gaddius in libro suo de scriptoribus passim citat Manuscripta critica & poetica, quæ in Italicis Bibliothecis habentur. Vide & Gregor. Let. Ital. regnante part. 3. l. 4 p. 346. p. 383. De Augustanæ Bibliothecæ Manuscriptis supra vidimus. Norimbergensem Bibliothecam Joannes Saubertus ob Manuscripta, quæ recenset, laudat, & cum ipsis Italicis comparat, peculiaribus de illa scriptis orationibus. Leidensis Bibliothecæ Manuscripta etiam in Catalogo illius Bibliothecæ notata sunt. Sunt & in Gottorpiensi nostrâ Libri MSti, præcipuè Orientales & Arabici, quibus se adjutos tum Cl. Salmasius tum Bochartus profitentur. Eorum mentionem, ut puto, etiam Huetus facit in lepidissimo illo carmine, quo Iter Svecicum describit. Sunt præterea in illis, quantum nunc schedæ mihi meæ suggerunt: *Plinii Historia Naturalis, quousus Salmasius: Corpus Juris Civilis: Hippocratis opera Græcè. Vegetius de re militari. Martianus Capella. Virgili & Ovidii aliqua. Papinius Statius. Lucanus de Bello Civili.*

Ciceronis Rhetorica nonnulla. Salustius. Ἡρώδης εἰσαγωγή τῶ γεωμετρικῶν. Heronius Geodesia. Theocriti Idyllia. Cyrilli Lexicon Græcum. Macrobius in Somnium Scipionis. Boëtius de Consolatione. Historia sacra Persarum Persicè & Latinè. Libanii Characteres. Michaëlis Glyca Annales. Sidonii Apollinaris Epistola. Fragmenta veterum Mathematicorum Græcè. Persii Satyræ. Heliodori Larissæi Optica. Xenocrates de Piscibus. Vita Hesiodi, Theocriti & Oppiani Græcè. Leontii Basilii Ναυμαχία Græcè. Pselli Expositio in Zoroastr. Oracula: Ejusdem Expositio Dogmatum Chaldaicorum. Demetrii Phalerei Apophthegmata. Glyca Orationes Græcè. Gemistus de dignitatibus & officiis regis tempore Romanorum. Cassiodori tripartita Historia Ecclesiastica. Papie Glossarium. Homilie diversorum, quas jussu Caroli M. collegit Alcuinus. Seneca Epistola. Demetrii Dialogus. Warnfridi Historia Longobardorum Cypriani Epistola. Constantini Manassis Chronicon. Leonis Papæ Epistola. Fulgentii Mythologia. Alexii vita Græcè. Methodius de Mundi excidio. Chimica multa & Chronica ad res Germanicas, Historica ad res Holfaticas pertinentia.

Privatarum quoq; Bibliothecarum magna est à Mstis æstimatio. Isaaci Vossii, quam ipse Hagæ-Comitis vidi ac perlustravi, Bibliotheca laudari ob multos codices antiquissimos meretur. Lucæ Holstenii Bibliotheca multa habuit Græca, præcipuè in Philosophiâ Pythagoricâ & Platonicâ, quorum pleraque in hunc diem sunt avēdota. Eorum Indicem, quem ab amico habeo, hic subjungam. Damascii Philosophi Platonici ὁ δὲ δὲχων, sive de principiis questionum & solutionum, magnum & præclarum opus fol. Græcè: Hermia Philosophi in Phæd. Platonis Scholiorum libri 3. Græcè, fol. Eadem Hermia commentaria latine Marsilio Ficino interprete, hætenus non edita, fol. Olympiodori Philosophi commentaria in Phæd. Platonis, qui est de immortalitate animæ, Græcè fol. Platonis Compendium sive selecta, Græcè fol. Procli lib. 6. de Theologia Platonis, Græcè fol. Ejusdem Procli στοιχείων θεολογική, sive Elementorum Platonis Theologiae liber, CCXI propositiones continens, Græcè fol. Eadem Procli Elementatio Theologica latine ex veteri versione Fr. Guilielmi de Morbecka, Archiepiscopi Corinthii, cum ejusdem Demonstrationibus. fol. Nicolai Episcopi Methonensis animadversiones in eadem Procli elementa Theologica, ne quis eorum probabilitate ad Arianismum seducatur fol. Procli Lycii Philosophi libri 3 singulares, sive μὲν ὁ βίβλ. I. de decem dubitationibus circa providentiam. II de Providentia & fato, & eo, quod in nobis, ad Theodorum Mechanicum. III. de malorum subsistentiâ latine interprete Guilielmo de Morbecka Archiep. Corinth. fol. Procli Commentarius in Alcibiadem priorem Platonis Græcè, & in eodem volumine Olympiodori Philosophi in Alcibiadem Platonis Scholia Græcè fol. Joann. Baptista Camorii in Platonis Alcibiadem majorem Comm. lib. III. Latine, fol. Procli Commentariorum in Parmenidem Platonis Libri VII. Græcè fol. Procli in Cratylum Platonis Scholia selecta, Græcè 4to. Procli Dissertationes aliquot in Remp. Platonis hætenus non edita Græcè fol. Procli vita, Autore Marino, integra Græcè, 8vo. Syriacus Platonius in Metaphysica Aristotelis, cujus objectionibus contra Platonem & Pythagoram responderet: Græcè fol. Herenni Philosophi Metaphysica, quod est elegans Theologia

logia Platonica compendium Græcè fol. Nicomachi Gerusini Pythagorici *Arithmetica*, cum scholiis marginalibus antiquis. Græcè 4to. Joannis Grammatici Philoponicommentarius in Nicomachi *Arithmetica*, Græcè fol. Jamblichi Chalcidenfis de vitâ & doctrinâ Pythagoræ libri IV. quorum duos tantum priores infeliciffimè edidit Arcerius: Græcè fol. Jamblichi de Myfticâ Egyptiorum Theologiâ liber, quæ est refponfo ad Mammonis fivæ Porphyrii eadè de re epiftolam Græcè fol. Claudii Ptolomæi liber $\omega\epsilon\iota\ \nu\epsilon\tau\eta\tau\epsilon\iota\varsigma\ \kappa\alpha\iota\ \eta\gamma\epsilon\mu\omega\nu\iota\varsigma$, fivæ de principe animi parte, quâ verum falsumq; dijudicamus. Albini Philofophi Introductio ad libros Platonis. Incerti Autoris Hermippus fivæ de Aftrologiâ libri II. Græcè, & liber dictus Græcis Ichnolates, Græcè fol. Porphyrii Philofophi & Pappi Alexandrini Commentaria in Harmonica Claudii Ptolomæi Græcè fol. Sphærici aliquot autores veteres, Græcè, fcilicet Autolicus de Sphærà, quæ movetur, it. de ortu & occafu. Theodofius Tripolitæ de Hâbitationibus: item de diebus & noftibus, & Euclidis Phenomena Græcè fol. Heronius Geometræ Introductio ad Geometriam Græcè fol. cum Anatolii, Damiani & aliorum opusculis ad Mathematicam pertinentibus. Græcè fol. Manethonis Egyptii Apotelesmatica libri VI. carmipe Greco, cum Introductione Maximi, 4to. Chalcidii expositio in Timæe Platonis, exemplaria duo perantiqua, 4to. Egidii Cardinalis Viterbienfis commentaria in primum librum fententiarum ad mentem Platonis, quibus univerfa Theologia Platonica luculenter exponitur, latine fol. Lexicon vetus Theologicum & Philofophicum, Græcè fol. Serapion Thmüenfis, Titus Boftrenfis & Photius P. C. P. nus contra Manicheos, Græcè fol. Joannis Philadelphienfis Lydi de Menfibus liber, à Photio P. C. P. no, ut videtur, in compendium contractus. S. Methodii Pararenfis Epifcopi & Martyris Sympofium X. Virginum, fivæ de Virginitate, liber. Vita S. Syncretica, autore, ut creditur, S. Athanaſio Græcè, 4to. Oppiani de Aucupio libri III. Eutemii Sophiſtæ ecphraſi in proſam orationem transformati, Græcè fol. Simplicii Philofophi Commentarius in Epifteti Enchiridion, Græcè 4to. Evagrii Monachi diverſa opuscula aſcetica, Græcè fol. Fl. Arriani Nicomediensis Tactica, fivæ de acie militari rectè inſtituenda liber, in quo accuratè de veterum Romanorum exercitiis equeſtribus agitur; & ejusdem Arriani expeditio Pontica contra Alafol. Aſclepiodori Philofophi $\tau\alpha\chi\eta\eta\ \tau\alpha\chi\iota\kappa\eta\eta$ fivæ, de acie arte inſtruenda liber Græcè fol. Incerti autoris de tolerandâ propuſſandâq; obſidione liber: item exempla de ordinibus militaribus Græcè fol. Mauritiî fivæ Urbicii de re militari libri XII. ex accurata IV. Codicum antiquorum collatione Græcè fol. Incerti Autoris de re militari liber, & alius de orationibus militaribus, Græcè fol. Polyani Stratagematum libri, Græcè fol. Phlegontis Tralliani, ut videtur, libellus de mulieribus bellicâ laude illuſtribus, Græcè 4to. Theodori Metochitæ $\sigma\upsilon\mu\mu\iota\kappa\tau\omega\upsilon$ fivæ Miſcellaneorum capita CXX II voll. Græcè 4to. Dionyſii Periegeſtis compoſiti incerti autoris. Græcè 4to. Euſtathii commentarius in Dionyſium Græcè 4to. Joannis Tzetze Ante-Homerica, Homerica, & Poſt-Homerica, carmine Græco, cum ejusdem Tzetze ſcholiis Græcis 4to. Orphei Hymni & Argonautica Græcè 4to. Michaël Pſellus de generatione anime in Platonis Timeo, Græcè 4to. Ejusdem Pſelli libellus de Dæmonibus & generibus incantationum liber, Græcè 8vo. Origenis Philoſophumena, fivæ de variis veterum

rum Philosophorum sectis & opinionibus liber Græcè 4to. Moschionis Hypotheca, sive monita sententiosa 4to. Plutarchi collectio proverbiorum, quibus Alexandrini utuntur Græcè 4to. Philostorgii Historia Ecclesiastica compendium, transcriptum ex regiâ Scorialensi Bibliothecâ Græcè 4to. Joannis Diaconi Pediafimi declaratio aliquot difficultum locorum Cleomedis Græcè 8vo, & Latine 4to. Zenonis ac reliquorum Stoicorum Philosophia moralis compendium Græcè 4to. Didymus Alexandrinus & Alexander Lycopolita contra Manichæos, Græcè 4to.

Prodeat nunc ultîmo loco, sed principe profectò loco nominanda Illustris & Excellentissimi Viri MARQUARDI GUDII, Reg. Maj. Dan. Consiliarii Status, celebratissima Bibliotheca; quam si privatarum omnium ego Reginam dixero, nihil ultra veritatem aut jactantiùs loqui videbor. Tanta est in illa Manuscriptorum Codicum & antiquissimorum & rarissimorum copia, is selectus, ut vel cum Regiis contendere Bibliothecis possit. Sunt in illa libri Græci, Latini, nusquam in luce visi, toto orbe literato, præcipuè in Italiâ, summo studio conquisiti, quos vel non extare amplius multi, aut jamdudum periisse crediderunt. Hos emaculatos in lucem edere non annorum aliquot, sed seculi labor esset. Cum hoc primum mihi ingredi sacrarium daretur, in Latium & Athenas veteres reductus, & in ista rerum varietate totus mihi stupere videbar. Verum cum viderem, quam ipsa illa copia votis eruditorum, & labori etiam Herculeo obsistat, nullos ex ubertate istâ fructus ad orbem literatum perventuros indolui, præsertim cum illustris ejus Bibliothecæ possessor negotiis civilibus oppressus vacare eruditis curis non posset. Mihi tamen loco non alieno tantæ rei commemoratio minimè prætermittenda videbatur; tum quoniam publicè interest, non ignorari has Holsatiæ nostræ opes; tum ut venerationem, quâ singulare hoc seculi nostri decus prosequor, publicè testarer, simulq; illum obtestarer, ne, quæ habet in vestustis autoribus admirabili planè εὐσυχία observata, ne poemata, quæ cum antiquis de palmâ contendant, ne incomparabile illud Inscriptionum opus, tot annos illi perpolitum, luci publicæ, posteritati, suæq; amplius invidere gloriæ velit.

C A P. VIII.

DE LIBRIS DAMNATIS.

Libri prohibiti majus desiderium excitant. Athei. Liber de tribus Impostoribus. Quis ejus autor, disquiritur. Claudius Berigardus ex illo quædam excerpere videtur. Notatur Cardanus, qui ex illo libro aut simili quædam in suos usus transtulit. Bordini Dialogus de abditis rerum sublimium arcanis. Ejus Historia prolixius proponitur. Diekmanni super eo argumento Dissertatio laudatur. Collegium quorundam Venetiis super religionis negotio institutum. Postellum nec Atheum nec Deistam fuisse adversus Rainaudam & alios probatur. Heterodoxus ille tamen in multis fuit. Gal-

leni à Górn à Casaubono vindicatur. Familiaris multis Atheismi calumnia. Benedicti Spinoza pessima pro Atheismo stabiliendo scripta. Complura minuta Atheorum scripta recensentur. Vanninus. Pomponatius. Ochinus. Campanella Atheismus triumphatus. Porcius. Antonius Roccus. Jordanus Brunus. Judicium de autore libri, qui historiam populorum Severambes scripsit. Libri Magici. Multi falso crediti. Hereticorum libri. Indices expurgatorii. Libri obsceni. Satyra Soradica Aloysia Sygae adscripta, ejus nomen, ut & Meursii mentitur. Aloysia Sygae magnum semina pudice & erudite exemplum. Castratores librorum veterum notantur. Satyrici scriptores. Regibus ipsis metuendi. If. Casauboni Corona Regia.

Quemadmodum in officinis ea, quæ rariora & pretiosiora sunt, seponere solemus, ne vel furaci manu rapiantur aut contaminentur: ita venena quoque suo loco custodiri solent, ne illa, cum incautiùs tractantur, nocere possint. Similiter in re literaria libri Msti ut cimelia asservantur, libri damnati peculiaris censura notantur, neque omnium oculis manibusque exponuntur: Quamquam fieri sæpe solet, ut, qui arctius custodiuntur libri, cupiditatem & deliria curiosorum provocent, qui majore attentione & curâ malos tum libros legunt; cum obvii & à viris doctis refutati vilescerent. Nunc verò cum illi anxii diligentia in secreto tenentur, desperatæ causæ suspicio quibusdam pravis ingeniis suboriri solet.

Inter damnatos primo loco numerantur scriptores Athei, qui doctrinam de Deo, de Christo, de immortalitate animæ extirpatum eunt. Princeps in his liber ille famosus est de tribus Impostoribus. Illum Grotius nunquam scriptum esse existimat, quod ego nunc suo loco relinquo. Novi ego viros, quorum fides minimè suspecta est, qui se vidisse testantur. Dicitur & in Germanicam linguam conversus, impressusque in folio latitare apud scelestos Atheismi propugnatores. Autor Religionis Medici Bernardinum Ochinum autorem libri hujus habet; de cujus vitâ & moribus legatur Antonius Maria Gratianus in vitâ Cardinalis Commendoni. l. 2. cap. 9. Thomas Campanella, referente Ernstio, Muretum ejus V. Placcii annotata in Joh. Rhodii Autores supposititios n. 50. Hunc librum legisse, & ex eo quædam excerptasse videtur Claudius Berigardus in Circ. Pisani, part. 3. Circ. 3. p. 230. ubi de calumniis in Mosen agit, ad quas ita respondet: Tot viri sancti & Christus ipse Mosen secuti satis eum vindicant ab hac calumnia, quicquid effutiat contra liber impius de tribus impostoribus, omnia refundens in demonem potentiorum, cujus ope Magi alii videntur præstantiores: quod etiam refertur illud fictum à Boccacio de tribus annulis. Fuere & Augustini tempore, qui circumferrent librum de Christi magia, de quibus Augustinus, de consensu Evang. c. 8. Utinam ejus farinæ libri extarent, & legi ab omnibus possent! Certus sum, ex ipsa tela, quibus eorum calumnia juguletur, nos deprompturos.

Ar-

Argumento certè hoc non exiguo est, extitisse similes olim libros, sive Aretinus sive Ochinus illorum Autor sit, cum Cardanus in lib. II. de Subtilitate recitet quædam variarum sectarum pro se pugnantium argumenta, quæ ex his lacunis hausta videntur. Introducit in illo loco Pagani, Judæi, Mahumetani & Christiani argumenta, atque ita proponit singula, ut Christianismi partes segnitius agantur. Plane illâ ratione Bodinus postea librum scripsit de sublimibus & admirandis rerum arcanis, ubi perpetuo inter sectas & religiones dialogo instituto eadem argumenta atque eandem cramben recoxisse videtur; Quod indicio est, utrumque ex iisdem fontibus sua deprompsisse. Merfennus certè commentario in Genesin Cardanum ut Atheum reprehendit, monetque in vetustis editionibus librorum de Subtilitate, eo in loco multa haberi, quæ postea sint in sequentibus editionibus vel omissa, vel immutata. Atque ita se rem habere è Scaligeri Exercitationibus probari potest, qui *Exercitatione 358.* præeuntem Cardanum secutus, hæc ejus ulcera tangit, non sine mordaci, ut debebat, ὀνηροῖσι. Arguunt præterea illa verba, quæ formulam transitionis constituunt in veteri editione: *Igitur his arbitrio victoria relictis &c.* quasi dubitaret Cardanus, cui parti victoria assignanda sit: pro quibus verbis in posteriori editione legitur: *Sed hæc parum Philosophos attinent, pro quibus institutus est sermo:* quæ & ipsa aliquid profani sensus habere videntur. Sed omnia illa arguunt, discrepare vetera exemplaria à recentioribus.

Ut ad Bodini librum revertar, ille in ipsâ olim Galliâ rarus, nunc tamen etiam in Germaniâ in quorundam Bibliothecis latitat. Levis ejus libri hætenus fuit notitia & subobscura. In Grotii & Sarraui epistolis passim ejus mentio fit. Illius extat de eo judicium in epistolâ ad Gallos 146. & in altera 170. Hic omnem lapidem movit, ut, sollicitante Hâaco Vossio, pro Reginâ Christinâ exemplar aliquod obtineret. Legi loca illa in Epistolis ejus possunt, p. 322. 325, 326. 335. 350. Nunc verò plenior ejus libri notitiâ orbi erudito suppeditavit Vir reverendâ dignitate & variâ eruditione conspicuus, Johannes Diekmannus, per Ducatus Bremensem & Verdensensem Superintendens generalis, qui in hac Kilonensi Academiâ elegans hoc & eruditum disputationis suæ inauguralis argumentum extare voluit: *de Naturalismo cum aliorum, tum maxime Joh. Bodini, ex opere ejus MSto & usq. adhuc ævendō de abditis rerum sublimium arcanis.* Ille hanc εὐρυχωρίαν habuit, ut, quod alii tot laboribus & sumptibus quæsiiverunt, illi ultrò in manus incideret. Nam duplex horum Dialogorum exemplar obtigit; quorum alterum eas antiquitatis notas habuit, ut ex primis Bodiniani operis apographis esse nullus ipse ambigat, olim ex Bibliothecâ Gulielmi Laud Archiepiscopi Cantuariensis magno ære redemptum; Alterum verò recentius ante XX. cum hæc scriberet, annos è codice Patini festinanti manu descriptum: quod tamen non rarò lacunis Anglici codicis suppleendis, & emaculandis librarii vitiis utiliter adhiberi potuit. Liber autem ita inscribitur: *Colloquium Heptaplomeres de abditis rerum sublimium arcanis.* Ἑπταπλομερές inscriptum est, non, quod in septem libros distributus esset, ut Sarrauius existimavit;

mauit; sed, quod septem viros, Paulum Coronæum, Frid. Podamicum, Hier. Senamum, Diegum Toralbam, Ant. Curtium, Salomon. Barcaffiam, & Octav. Fagnolam, operis inter se partitis, perpetuò confabulantes introduceret. Primo Pontificiorum, secundo Lutheranorum, tertio omnium sectarum, quarto Naturalistarum, quinto Calvinianorum, sexto Judæorum, extremo deniq; Muhammedanorum causam tutandam commisit: Qui omnes ita de fidei controversiis συζητούν, ut Christiani, sive Pontificii, sive Lutherani, sive Calviniani, succumbant semper; reliqui verò, imprimis Judæi & Naturalistæ triumphent. Hæc ex ipsa illa Dissertatione adducere volui, cum accuratior ejus dari noticia nequeat.

Memorable & hoc est, quod ipse notavit ex schedâ quâdam manuscriptâ, quæ Guidonem Patinum ex Gabr. Naudæo audivisse commemorabat, fuisse Veneriis quatuor homines, qui singulis hebdomadis instituendarum super variis religionibus dissertationum philosophicarum causâ hic convenerint; in iis Coronæum Rothomagensem, & Gulielmum Postellum Notarii vicem sustinentem, cujus chartæ postea ad manus Bodini pervenerint, & huic scripto consiciendo fuerint adhibitæ. De Postello Henr. Stephani narrat in Introductione tractatus de *conformitate miraculorum antiquorum & novorum cap. 14. p. 100.* illum publicè dixisse, quod, qui bonæ religionis speciem efformare velit, eam ex tribus istis, Christianâ, Judaicâ & Turcicâ, constare debeat. Henric. Ernstius *Observat. variar. lib. 2. c. 36.* Postellum à quibusdam libri de tribus Impostoribus autorem haberi ait. Sed summa ipsi hâc imputatione injuria infertur: Ego enim hunc inter Atheos vel Deistas referre nolim, quod & Theophilus Rainaudus facit, qui Deistarum parentem vocat, qui Deum unum admittere contenti cætera Christiana mysteria pro fabulis haberent. Nam omnia alia testatur liber ejus de *Nativitate Mediatoris ultimâ*, quem inter anonymos relatum miror apud V. Paccium, cum ejus nomen in frontelibelli exstet. Hunc qui legerit, illum à Christo & Christianis mysteriis universam rerum naturam quasi suspendisse deprehendet. Multa alioquin habet, quæ cum receptis in Ecclesiâ sententiis pugnant, errores quoq; multos in religione; paradoxæ in illo multæ sunt doctrinæ, quarum intuitu potius ad hæreticos & Enthusiastas, quàm ad Atheos referendus videbatur. Quod de formandâ religione ex Christianismo Turcismo & Judaismo dixi, forte eò pertinet, quod multa Christianorum monumentorum λεψανα in ipso Alcorano aliisq; qui apud Orientales & Judæos extant, libris deprehenderet. In Judæorum quoq; vetustioribus libris, quos supposititios aliqui existimant, multa ille mysteria venatur, non ad infringendam, sed potius stabiliendam religionem Christianam. Ille, quem de Etruriæ originibus scripsit, liber integra capita pro veritate Religionis Christianæ inserta habet; ut mirari satis non possim, quid in mentem venerit Rainaudo, qui illum Christianæ religioni adversum faciat. Sed multa sunt in Rainaudo inepta & falsa de scriptoribus judicia, de quo suo loco. De Postello legi amplius potest Popelinieri in libro Gallico *l' Histoire des Histoires lib. 8. p. 443.*

Ego, etsi in illo aliqua damnanda & heterodoxa aliqua superstitioni propiora agnoscant; multa tamen acutè excogitata, & profundam doctrinā spirantia deprehendo. Facile aliquem est, apud homines imperitos & indoctos in Atheismi suspitionē vel ex levissimā causā incurrere. In Galeno quoq; aliqui ἀθεογία notarunt. Sed de his Casaubonus, *Epist. 28. Galenum vocari ἀθεον μίμωρ, virum tam assiduū in sapientiā DEI pradicandā. Ego illum eo maxime nomine dignum laude & eternā predicatione semper judicavi.* Nunc sanè quotidie hanc multis inuri notam videmus ab illis, qui in innoxiiis sententiis, ubi licitum esse potest divortium, Atheos statim & Naturalistas crepant: Quā calumniā ut nulla est atrocior; ita Christianam charitatem in his, qui temerè illam admittunt, planè extingit.

Euere quidem tales libri inter τὰ μυστήρια τῆς ἀρετῆς & ἀνομιᾶς publicā censurā relati, neq; in publicum prodierunt; sed nunc libri quē mali, pene dixerim peiores, impunè in publicā luce comparent, & ab omnibus leguntur. Quid est Benedicti Spinozæ libris pestilentius? & hi tamen ubiq; triumphant. Annon Tractatus ejus Theologico-Politicus omnem elevat librorum sacrorum divinam fidem? annon miracula omnia explodit & exhibilat? Ejus Ethica illa Atheismi principia tam nudè exponit, quāquam subtiliter & argutè, ut imbecillos animos facile capere possit: Duobus enim fulcris Religionis & providentiæ divinæ sublatis universum cultum divinum evertit. Tollit libertatem agendi, inductā Mathematicā aliquā necessitate: Quā positā nullam esse, quæ de rebus nostris disponat, providentiam, necesse est, omniaq; mutuā causalitate à se invicem dependente agunt. Tollit præterea causam finalem, ut humani ingenii commentum: quā sublata, nihil nobis amplius sperandum metuendumve est. Plus ergo in illo nequitiæ & infantiæ est, quā in ipso illo de tribus impostoribus libro, qui tamen non omnem divinitatem evertit. In Christum Salvatorem ejusq; historiam, etsi timidiusculè, multa tamen effundit, quæ illam labefactent: Quæ illi è Judaismo fortè adhuc hæserunt, in quo multa ejus generis sunt, ut ex iis libris, quos sub titulo Telorum igneorum Satanæ in lucem edidit Cl. Wagenfeilius, apparet. Non defuere tamen, qui hujus hominis insana dogmata retuderint, Henricus Morus, Mansveldus, & qui cæteris præferendi videntur, Blyenbergius & Pojeretus, eādem, quā ipse triumphos ducere voluit, mathematicā methodo usi. Cuperus in arcanis Atheismi relictis paullum languidior est.

Hujus generis plures alii sunt libri, ut: *Ars nihil credendi*, qui adscribitur Gothofredo à Valle, cujus mentio fit apud Voëtium Disp. de Atheismo: & alius, cui titulus, *Cymbalum mundi*, cujus itidem Voëtius mentionem facit, & autorem ejus nominat Bonaventuram de Periers. Henricus Stephani in *Tract. preparatorio ad Apol. Herod. cap. 26.* Merfennus *Commentario in Genesim pag. 689.* vocat eum de Perez. Qui ipse Merfennus suo illo in Genesim *Commentario* omnia illa, quæ ab Atheis & Naturalistis proponi argumenta solent, sumā diligentia, collatis etiam amicorum aliorumq; virorum doctorum operis, coacervavit. Pandectas hunc li-

brum

brum multarum rerum curiosissimarum, mathematicarum, naturalium, dix-
ris. Extat alius liber nefarius, cui titulus: *Cur receptum sit Evangelium*, qui Valeo
tribuitur. Vannini Dialogi illud Atheismi virus sub dialogorum formâ tegunt, in
quorum titulo disertis verbis Natura Dea & Regina dicitur, quæ in privilegio Re-
gio, quod mirum, repetuntur. Amphitheatrum ejus satis sanum est, ac subtiliter
pro animæ immortalitate disputat. In illo, ut hoc obiter memorem, legi, quod
sibi ipsi violentam mortem ex Marte in octavâ collocato prædixerit: Vivicom-
burio enim ob Atheismum affectus est. Præceptorem ille habuit Pomponatium,
ejusdem genii hominem, sed acutissimum disputatorem, cujus extat adversus im-
mortalitatem animæ liber, ab Antonio Sirmondo ex ipsis Aristotelis principiis,
quibus ille abusus fuerat, refutatus. Liber ejus de Incantationibus multa quoque
profana continet, ut scripta ejus omnia. Ochini Dialogi præter Polygamiam,
quam propugnant, nihil ex Atheismo trahere videntur. Arrianum alii potius
quam Atheum habent. Campanella in Atheismo triumphato plures nodos re-
xit, quam solvit. Porcius in libro de Mente humanâ, Antonius Roccus libro de
Immortalitate animæ in eodem Pomponatii ludò instituti. Jordanum tamen
Brunum huic classi non adnumerarem; Quamquam enim pluralitatem terrarum
& solium statuit in libro *de innumerabilibus, sive de Universo & Mundo*, quod aliis
quoque factum; manifesta tamen in illo Atheismi vestigia non deprehendo. Ista-
men ignis supplicio, teste Sorello, affectus fuit.

Pertinere & ad hunc Atheorum & Naturalistarum tribum videtur, quis-
vis est, Autor libri, qui primum Anglicâ, hinc Gallicâ, postremum Belgicâ lin-
gâ prodiit, de populis Terræ australis incognitæ, quos *Severambes* nominat. Ti-
tulus Belgicus ita habet: *Historie der Severambes bebelzende een Beschryving van*
het onbekend Zuidland. Elegantissimè confectus est liber, eaq; , specie, ut primâ
fronte incautis imponat. Ingenium Autori illi fuit, quem *хуеуау* quæ-
dam *доѣу* facile produnt. Toto verò hoc libro nihil ille aliud agit, quam ut osten-
dat, unam esse Religionem naturæ rerum conformem, quæ Deum supremum,
atque ejus quasi vices in orbe hoc inferiori repræsentantem Solem, veneretur:
Quare datâ occasione adversus Trinitatem & Christianismum disputat. In admi-
nistratione Reipublicæ Ideam quandam non contemnendam exhibet, quâ, sublato
pecuniæ usu, unde omnia in Rempublicam vitia, Cives per magnas quasi famili-
as distincti, è publico alantur & vestiantur. Illud verò ingenium hominis in ex-
vocat, ad miraculorum, quæ in Pentateucho habentur, formam confinxerit: Quo
manifestè patet, illum historiæ sacræ illudere. Caterum ille liber doctus est, &
magnâ curâ scriptus.

Solent & inter damnatos libros Magici referri: Qui quidem omnino
atro carbone notandi sunt, si pactum illud cum Dæmone ac malis angelis profi-
teantur. Sed multa hic ab ignorantia peccari certum est. Gravissima sæpe viris opti-
mis

mis injuria illata, quorum scripta hoc crimine in suspicionem venere. De Alberto M., Trithemio, & aliis, qui non sunt stultorum hominum clamores! Ethī tamen naturæ secretioribus adminiculis instructi multa vulgo miracula visa perpetrarunt. Vidi & indolui hujus criminis reos peractos viros innocentissimos, qui de pulvere sympathetico aliisque occultioribus naturæ operationibus idealibus, quales infinitæ sunt illis semper pueris nunquam animadvertendæ, quædam liberius scripserunt. Multos ab hoc crimine defendit peculiari libro Gabriel Naudæus. Nos de illis suo loco.

Damnari quoq; sacra censurâ solent Hæreticorum libri, aut quæ in libris heterodoxa & hæretica videntur. Inprimis hic Romanis addicti sacris operosi sunt: Tot enim indices expurgatorios & librorum prohibitorum Catalogos habent, ut sibi ipsis obstant tricasque nectant; Nam & in suos animadvertūt sine causâ, si qui fortè Pontificiæ potestatis prærogativam, aut ejus infallibilitatem leviter tangant, aut Ecclesiæ Gallicanæ libertatem tueantur, de quo præcipue Bailletus in *Judic. Doctor. tom. 2. part. 1. n. 77.* queritur: Ubi Catalogos illos, qui jam à Concilio, jam à Pontificibus, jam à Rege Hispaniæ aliisque, confecti sunt, ordine recenset. Scilicet, ut partium studia ubique regnant, ita & in his rebus, in quibus non eadem omnibus mens & sensus est, prout affectu aliquo ducuntur Censores, decretoria aliqua sententia pronunciatur. Ipse tamen Bailletus non multum hâc suâ operâ proficere Censores fatetur. E nostris errores & defectus horum catalogorum nuper singulari libro detexit Daniel Francus, quem super hoc argumento legere operæ pretium erit.

Post illa, quæ adversus fidem sunt, meritò censuræ subjiuntur, quæ contra bonos mores. In his primò sunt obscœna, quæ lædere teneros animos ac veneno inficere possunt: Quo nomine omnes illi flagitiosi libri præcipue notantur, qui sacra Aphrodisia impudico calamo depingunt, quales Græcia olim libros magno numero dedit, quorum tamen facilis felixque jactura est. Inter obscœnos nostri temporis familiam ducit Satyra Soradica Aloysiæ Sygææ adscripta. Pessimus & flammis dignus liber, nisi quod elegantia latinæ linguæ sordes suas ornet. Moneo hic, nequam fuisse hominem, qui Aloysiæ Sygææ & Meursio illum librum adscripsit: omnia illa conficta esse puto. Liber ille, me judice, planè novus est, & ab impuro homine scriptus, qui ut à se amoliretur crimen, feminae innocentissimæ & castissimæ illud imposuit, & Meursium hominem doctum in criminis societatem perduxit. Aloysia Sygæa nobilis fuit femina, & illustri ex gente apud Hispanos, cujus cum singulari castitatis laude meminit Nicolaus Antonius in pulcherrimo opere Bibliothecæ Hispanicæ: ubi cum omnia diligentissime recenset, ne rem quidem de hoc scripto memorat, ut certè memorare debuisset, si extitisset tunc libellus ille, seu vero seu falso ejus nomine cognitus: Famam enim ejus procul dubio vindicasset; & perquiruntur ab ipso MSi libri omnes Autorum Hispanorum magnâ diligentia. Eruditissima illa fuit, ac amplissimum ejus elogium habet

bet Joannes Vascus in *Chronico Hispanico. cap. 9.* Andreas Resendius in Epistola ad Mariam Principem ita de illa :

*Altera Sygae est, Virgo admirabilis, unam
Quam natura potens ideo produxit, ut esset
Femina, quæ maribus vitam opprobare supinam
Posset, & ignavos magno adfuisse rubore.
Nam cum septena vixdum trieteridis annos
Computat, indefessa dies noctesq; Latinas
Polvere non cessat chartas, non cessat Acheas,
Moseaq; & Sophos rimatur sedula Vates.
Quinper Achemenios scopulos Arabumq; salebras
Curris inoffense linguarum quinq; parita.*

Joannes Merulus nobilis Toletanus vocat seculi sui Minervam. Scripsit Epistolas Latinas : Dialogum de differentiâ vitæ rusticæ & urbanæ : Poëtica quædam, de quibus nihil editum. Prolixè illa omnia recenset Antonius sed de infami hoc scripto nec vola nec vestigium apparet. Alfonsus Madritensis Archidiaconus de Alcor in Palentinâ ecclesiâ, magnæ exultationis fideiq; scriptor, in Historiâ Palentinæ urbis summum honorificentissimūq; Sygae elogium scripsit, quod Hispanicâ linguâ producit Antonius : ubi omnes illas lingvas peregrinas tam promptè, ut Castellanam, tenuisse, easq; expeditissimè & loqui & scribere potuisse refert. Nupsit illa Alphonso à Cuevas. Immaturè obiit, hocq; illi epitaphium positum : *Loïsa Sygae Femina incomparabili, cujus pudicitia cum eruditione linguarum, quæ in eâ ad miraculum usq; fuit, ex æquo certabat &c.* Quæ omnia satis arguunt, injuriam magnam optimæ feminae illatam à nebulone illo, qui infame hoc scriptum illi adscribere voluit. Sed nec de Meursio fando auditum est, convertisse illum ex Hispanicâ linguâ tale aliquod scriptum in Latinam. Sed ipse sermonis textus habitusq; totus ostendit, in Latio potius quam Hispaniâ natum esse hunc factum. Talia ut ipsa honestas proscribere aut flammis addicere jubet; ita non probo morosulos illos censores, qui in latinæ linguæ autoribus castrandis malè seduli sunt, bonosq; autores mutilant, si quæ in illis paulo liberiora aut parum pudicaprehenduntur : Quæ in conversatione ipsâ evitari non possunt. Arceri ab illorum quidem lectione pueri possunt, sed ubi bonis moribus satis firmati fuerint, parum ab illis periculi est. Homines sumus, atq; in humanâ societate vivimus, ubi talia quotidie occurrunt. Sed scholam istarum neqviriatarum, qualis in Satyrâ Sotadica aperitur, nemo bonus feret. Sunt, qui Terentii Comœdias, librum optimum, juventuti è manibus excutiunt, & nescio quem, illi Terentium Christianum supponunt : Qui cum illo suo consilio explodendi sunt. Satis castus est Terentius, nisi, cum ex ingenio & moribus hominum quædam ipsi dicenda sunt; quos nosse characteres juventuti summè utile est. Cæterum omnium obscænorum librorum hic inire numerum nolumus. Sudet in illo ster-

quilinio alius Hercules Coprophorus, Fortè diligentissimus Priapeorum Commentator Scioppius, si viveret, hic suam in Aphrodisiâ Bibliothecâ congerendâ industriam exercere posset.

Sunt & Satyrici scriptores in bonos mores injurii; quo nomine hic non intelligo, qui innocentes illas in vitia Satyras scribunt, sed qui libellos famulos. Non patitur nostri instituti ratio, ut eorum hic indicem texamus. Qui se adversus tela & arma munire possunt Principes, à calami tamen insultu sæpe non sunt immunes. Habent certè, quos Reges metuant, cum vivunt, Satyricos; cum factis concesserunt, Historicos. Utrique accerrimi vitiorum observatores sunt: qui velut Censores publici impune in alios sententiam dicunt. Pasquini statua sæpe plusquam Dodonæa fudit oracula. Quæ non in potentissimos Reges Satyræ scriptæ sunt! Non potuit Satyricorum manus effugere Jacobus Britannicæ Rex, ut ut doctissimus & laudatissimus Princeps: Cui sub specie Panegyrici Postumi à Casaubono scripti, cujusquælibet fragmenta inter schedas ejus reperta, per insignem nequitiam, continuo mycterismo horrenda flagitia obijciuntur. Lepidè alioquin scriptus liber est; cui titulus: *Casauboni Corona Regia i. e. Panegyrici cujusdam verè aurei, quem Jacobo I. Magnæ Britannicæ &c. Regi, Fidei defensori, delinearat, Fragmenta ab Euphormione inter schedas ejus præcipue inventa, collecta, & in lucem edita*. Refertur in Georgii Richteri vitâ Epistolis ejus præfixâ pag. 21. è Colloquio cum Erycio Putaneo accepisse Richterum, quod Puteanus ejus libelli autor habitus fuerit: cujus rei verò famam illè enixè declinans velut Apologiæ loco scriptum quoddam exhibuerit, cui nomen, Perjurium RUFFI & GIBBOSI, præfatus, quod delatorum suorum virulentia ac sinisteritati satis fuisse obviatum existimaverit. Sed nos de Satyris alibi plura.

CAP. IX.

DE PSEUDONYMIS, ANONYMIS, &c.

Causæ librorum suppositorum. Libri antiquis autoribus suppositi. Antiquitates Etruscae Prosperi. Leonis Allatii refutatio illarum commendatur. Οὐδὲν ὅπουτοι Auctores multum turbaverunt. Curtius scriptor Pseudonymus ab aliquo habitus. Consolatio Ciceroni à Sigonio supposita. Hereticis id olim familiare. Pæ fraudes. Peregrina nomina studio assumpta. Pseudonymi libri ridiculi. Pedanterie Cavalliere. Faceta Joh. Donne Epistola producit, cum Catalogo Autorum Ridiculorum. Pseudonymi per plagium. Plagia in Roberti Stephani Thesaurum L. Latina commissa. Liber de jure Ecclesiastico Barbose ab alio scriptus fuit. Illius à salsamentario redempti historia. Villafani Carmina furtiva. Lauri Strena à Passeratii poematibus desumpta. Minutiora plagia notantur. Scaligeri ob eam causam stomachatio. Pseudonymi non sunt, qui causas legitimas celandi nominis habent. Basilii Valentini Chimici nomen ve-

rumne

rumme an fittum fit, disquiritur. Nomina adfcripta & immutata, si doctus abfit, Pseudonymos non faciunt. Anonymi Libri. Eorum indagatio commendatur. Verborum magnus usus est.

Sunt & in re literaria Fallarii, quos nosse & re literaria est, ne illi falsa specie impenant. Pseudonymi sunt, qui nomen mentiuntur; siue suos factus aliis vel mortuis vel vivis supponant; siue, ut lateant, aliud nomen vel verum, vel fictum, vel suum aliter immutatum, assumant; siue, quod per errorem nominis sint turbata; siue quod aliorum nominibus abolitis sua substituant, aut alienos factus non invitis autoribus pro suis vendirent. Ac primò quidem multi sunt, qui libros suos aliis supposuerunt, vel ut fidem aliquam scriptis suis conciliarent, vel ut sententiam suam stabilirent, vel ut vanam gloriam aliquam affectarent, aliosque fallerent. Multi circumferuntur tales libri supposititii, qui sub nomine antiquorum Historicorum, Philosophorum, Patrum, comparent, quorum aliquem catalogum dedit Rhodius, ac notis suis illustravit Vinc. Placcius. De fragmentis illis Berosii, Manethonis, aliorumque antiquorum historicorum, quæ in lucem edidit Annius Viterbiensis, jam supra egimus, ac plura de illis iudicia Vincent. Placcius notavit in Rhod. Aut. supposit. n. 18. Antiquitates Etruscæ, quæ Prospero cuidam adscribuntur, & in quas Paganinus Gaudentius observationes scripsit, ab H. Ernstio editas, suspectæ etiam eruditæ sunt, de quibus videri potest Vossius de *Historicis Latinis*, lib. 1. c. 9. Scripsit & Leo Allatius doctissimas ad has antiquitates annotationes, Paris. 1640. & deinde Romæ iterum excusas: quibus de notis falsitatis in adulteratâ scripturâ etiam generatim agit, estque liber ille utilissimus ad Codicum scripturam viciatam deprehendendam. Protulit vero Curtius Inghiramus hæc fragmenta è terrâ effossa primus in lucem, quem huius suppositi figmenti parentem esse prolixè Leo Allatius probat. Habemus Aristoteli, Platoni, Hippocrati, Galeno, aliisque supposita scripta. Multa etiam Homero supposita; in quibus dignoscendis olim Criticorum versabatur industria: ac fuere, qui ex stylo, dictione, phrasi, certis quibusdam idiotismis, accuratum de autoribus iudicium inire poterant, ut vel *Ἰσοκράτης*, vel *Ἰσοκράτης* decretoriâ suâ sententiâ confirmarent.

Accedunt nomina multis communia, unde sæpe permutati scriptorum tituli. Aristoteles fuere plures, quorum vel triginta ac duos numeravit Jonssius. Quam facile est hic in errorem incidere, præsertim si post tot secula demum scripta in lucem protrahuntur, & pluribus ejus nominis quædam supersint monumenta. Sunt in antiquâ historiâ 28 Pythagoræ, 20 Hippocrates, totidemque Socrates, 16 Platones, 50 Dionysii. Quo fine inter antiquos Demetrius Magnus peculiari opere *ἑὶ δὲ μὲν ὁμοῦν* de scriptoribus homonymis agere voluit, quo opere usum Laertium putat Jonssius lib. 1. cap. 2. qui plerumque homonymos notare solet. Laudatur & eo nomine Meursius, quod diligenter homonymos recenscat. Magnam quoque occasionem falsi dederunt corrupta nomina, cognomina no-

trius

minis vice usurpata, quæ deinde novo scriptori fingendo ansam dederunt: Ellipsis nominativi, sub genitivo latentis, cum subintelligitur non modo filius, sed & Pater, Mater, Uxor, Amicus, Discipulus, Magister: Diversa topica nomina diversos sapientis scriptores ex uno facientias, de quibus singulis operose doctæque egit Joannes Jonssius loco illo, quem modo laudavimus.

Fuit non nemo, quod mireris, qui Q. Curtii Rufi historiam Alexandri M. à tot oculatissimis Criticis pro genuinâ habitam, à nemine unquam in suspicionem vel minimam vocatam, pro suppositâ & ante CCC annos ab ingenioso quodam Italo confictâ habuerit. Iudicium ejus fecit Guido Patinus Epist. 27. cujus ipsa verba, ut Gallicâ linguâ sonant, producam: *Mais son livre n'étoit qu'un Romain, que le Latin véritablement en étoit beau; mais qu'il y avoit de grandes fautes de Géographie. Il y en a une énorme entre autres, dans le 7 Livre, lors qu'il parle de ces Scythes, qui vinrent prier Alexandre le Grand de ne point passer le Tanais, qui vient de la Moscovie Occidentale, se jetter dans le marais Meotide, separant l'Europe de l'Asie, & la Scythie Européenne de l'Asiatique. Pour prouver cette conjecture, Alexandre le Grand n'ayant pas trouvé son compte après avoir passé cette rivière, revint incontinent in REGIONEM SACARUM, & de là entra dans les Indes, & tout cela est très-éloigné du vrai Tanais. Le même Maître nous disoit, que l'Auteur de ce Livre étoit un savant Italien, qui le fit, il y a environ 300 ans. Que nul Ancien n'avoit cité Quinte Curce, & qu'il étoit un nom supposé. Qu'il étoit là-dedans parlé du fleuve Indus du Gange, & autres parties des Indes, qui étoient inconnues à ces Anciens, qui ont vécu devant. Ptolomée, qui est le premier & le plus ancien Auteur, qui ait fait mention de la Chine sous le nom de SINAË. Juvenal qui vivoit tant soit peu devant, a dit QUID SERES, QUID THRACES AGANT; & Plinè parle de l'Océan Serique, Ces SERES sont les habitans du Cathay, qui est une très grande Province de l'Asie dans la Tartarie au dessus de la Chine. An jam ex his argumentis confici possit, illud possit, Critici viderint: Nos eâ de re amplius videbimus, ubi de Autoribus Linguæ Latinæ agemus. Fuere, qui ipsi Eloquentiæ Parenti suos fortus supposuerunt. Inter eos est Consolatio illa, quæ Sigonius autorem habet, censuris eruditorum multum vexata. Multæ extant super hoc negotio Epistolæ in Riccoboni Historiâ Gymnasii Patavini. Aliqui Vianello adscribunt. Videantur notæ Placcii in Rhodii Autor. supposit. num. 22. Hofman. in Apol. pro Gal. l. i. c. 16. de Hofmanno Icto, teste Scherbio refert, eum, cum offerretur illi consolatio illa, lectis pauculis statim indignandum his verbis abjecisse: Non est Cicero-nis. Adeo statim illis, vestigiis Auditoris adveti sunt, tubolet quod non genuinum est. Scilicet utè vestigiis judicare de feris Venatores solent: ita vel è paucis versiculis rerum Autorem Critici agnoscunt. Certum tamen est, hæc voluptate mirificè affici nonnullos, qui sua veteribus supponunt. De hac ipsa Sigonii consolatione Mancinus libr. de invid. erudit. c. 9. Nec laude carnit, inquit, Sigonius, qui, dum consolationem exhibet suam, illud affectus est, ut brevi in opusculo, velut*

velut faciei lineamentis, Tullianam indolem inesse faterentur eruditi: Quin & magnam illum voluptate perfusum credo, qui vivus adhuc plurimos viderit de literis bene meritos, ad illud syntagma defendendum, certamina & contentiones hilari libentique animo subeuntes. Muretus Jos. Scaligero imposuit Epigrammate, quod ipse scripserat, pro antiquo venditato. Hospitalii quoque carmina à nonnullis pro antiquis accepta.

In sacris & olim hæc fabula acta fuit. Nunquam defuere hæretici, qui, ut fidem erroribus suis facerent, sub antiquorum Patrum nomine sua commenta publicarent. Ipsæ quoque piæ fraudes bonorum hominum accesserunt, qui scripta quædam antiquis nominibus incrustarunt, ut simpliciores in suas sententias pertraherent. Qui malè profecto de re Christianâ meriti bonam causam in Dallæus, qui de Pseudepigraphis Apostolicis libros tres conscripsit. Notum est, quid veribus Sibyllinis factum sit, quibus tam præclara de Christi vaticinia continentur, quæ supposititia viri sagaces habent; etsi non desunt viri docti, qui eorum auctoritatem tuentur, atque Sibyllinis illis de Christo oraculis penè eandem, quam ipsi Sacro codici, fidem adstruunt. Multus est hoc in argumento Isaacus Vossius, cujus extat præclarus de Sibyllinis Oraculis liber.

Non desunt, qui datâ operâ libros suos sub aliorum nomine exire in vulgus patiuntur, ut vel latere possint, si periculosa scriptio sit, vel aliorum judicium securius scrutari possint. De Trajani Boccalini relationibus hoc aliqui affirmant: Nam Cardinalem Cajetanum earum autorem venditant, qui Trajani Boccalini nomine abusus fuerit, ne sibi fraudi esset, quod scriberet; Testaturque Laucalino paravisse: nam à quatuor armatis hominibus saccis arenâ repletis vulneratus est, usque dum animam efflavit. Refert & Erythr. *Pinac. III. p. 131.* J. Franciscum Tacitum Italicâ linguâ scripto, ab ingenio humiliore illum esse profectum. Circumferuntur nunc libri, qui interiora status in Regnis quibusdam & Rebus publicis describunt, à multis in pretio habiti, quibus nomen tantum & fortasse etiam stylinum commodavit, qui in titulo libri legitur, Autor; aliis materiam suggestentibus, qui periculoso hoc labore defungi nolunt. Aliqui opulentioribus, qui scripti alicujus famâ celebritatem nominis sibi parare gestiunt, ingenii sui foetus non raro vendunt, cujus multa produci possent exempla. Sæpe fictum nomen, vel aliquâ ratione immutatum, vendibiliorem & gratiorem librum facit, quàm si verum nomen adscriptum esset. Quomodo *Philippi de Terra nera Loci communes Theologici* omnium plausus abstulerunt, rejecti, cum Melanchthonis sub illo nomen agnosceretur. Odia enim, quibus autores prosequimur, ipsius libri, ut ut optimi, pretium imminuunt.

Non dissimulandum etiam hoc loco est, fictos tum autores, tum libros in

L

igno-

ignorantiae velamentum ab Aretalogis & Thrafonibus literariis adhiberi. Aliqui, ut docti videantur, inauditos librorum titulos nominumq; monstra crepant, temeraria de autoribus judicia pronunciant, quod viris nobilibus, & qui sui opinionem apud vulgum excitarunt, familiare esse consuevit. Ineptæ hoc affectionis, quam Galli *pedantismum* vocant, specimen notat Bailletus in *Judic. Doct. tom. 1. part. 1. c. 14. pag. 99.* Lepida ejus verba sunt: *On peut dire, que c'est une PEDANTERIE CAVALLIERE de juger cavallierement des Livres, et de faire le procès à un Auteur dans le temps même, qu'on proteste, qu'on n'est pas son juge, & qu'on n'est point connoisseur dans les maticres, qu'il a traitées, &c.* Præclare hujusmodi homines exagitavit festivissimi ingenii juvenis Johannes Donne, postea Decanus Ecclesiæ Paulinæ Londinensis, qui epistolam latinam Poëmatibus suis Anglicis inseruit, quâ consilium suppeditat aulico indocto, quomodo docti specie fallere alios possit. Excerptemus illâ aliquæ, quæ valde facera, *Quia per occupationes aula, inquit, vacare literis non licet: (nam post somnum non nisi post decimam ex more excutiendum, post vestes diei loco affectibus proprias indutas, post faciem specula compositam, post epulas lususq;, quæ pars vita literis, animoq; excolendo relinquitur?) & tamen doctus videri non dedignaris, ut aliquando habeas, quo eleganter & appositè canes Regios, conservos tuos, possis laudare, & quamvis scire, quæ alii sciunt, non poteris, saltem scire valeas, quæ illi nesciunt: hæc ex consilio meo viâ progrediari: Relictis autoribus, quos vocant Classicos, Academicis & pedagogis terendis, emittere per omnes, quibus ignorantiam securè fateri poteris, libros, aliis ingentu difficiles exquirere. Nec in colloquiis, quid ex autoribus vulgò notis afferas, sed ex istis; ut ita, quæ dicis, aut tua videri possint, si nomina taceas, aut si minus digna sint, & autoritate egeant, novos autores cum reverentiâ tui audiant illi, qui omnia scire sibi antè visisunt. Hunc ergo Catalogum ad usum tuum exaravi, ut his paratis libris, in omni penè scientiâ, si non magis saltem aliter, doctus quam ceteri subire possilias. Subjungithuic epistolæ Catalogum lepidissimum, unde hæc in gustum dabo: Nicolai Hill Angli, de sexu & Hermaphroditate dignoscendâ in atomis: item de eorum anatomâ & obstetricatione in partibus humanis: Emulus Moysis ars conservandi vestimenta ultra 40 annos, autore Topclisso: Librum Tobie esse canonicum: Ubi ex Rabbini & secretioribus Theologis numerantur pili caudæ ejus canis, ex quorum variâ re-tortione & invicem conjunctione, consciuntur literæ, ex quibus mirifica verba consistunt, autore Francisco Georgio Veneto: Pax in Hierusalem, siue Conciliatio flagrantissimi dissidii inter Rabbi Simeon Kimchi, & Onkelos, utrum caro humana ex carne suillâ comestâ concreta in resurrectione removebitur, annihilabitur aut purificabitur, per illuminatissimū Doctorem Reuchlinum: Pythagoras Judeo- Christianus, numerum 99 & 66 verso folio esse eundem per super-scraphicum Io. Picum: Job. Harringtoni Hercules, siue de modo, quo evacuabatur à facibus Arca Noë: Subsalvator, in quo illuminatus, sed paupum illuminans Hugo Broughton incredibiliter docet, linguam Hebraicam esse de essentia salutis, & sua præcepta de essentia: Manipulus quercuum, siue ars comprehendendi transcendentiâ, autore Raim. Secundo: Bonaventura de particulâ non à decalogo adimendo, & Symbolo Apostolorum*

adji-

adjiciendo; *De navigabilitate aquarum supercælestium, & utrum ibi ac apud nos navis in firmamento in judicio sit appulsura, Jo. Dee autore: Edmundi Hobæi Eruditiones promeridiana, sive de univocis, utpote de prerogativâ Regum, & chimeris, morbo Regio, & morbo Gallico: Ars spiritalis inescandi mulieres, sive conciones subcingulares Egertoni: Cæpe advocatorum, sive ars plorandi in judiciis, per Fran. Bacon: De gurgite diametrali à Polo ad Polum, per centrum navigabile sine pyxidè, per Andr. Thevet. Qvis non fraviter in his ingenii festivi commentis rideat? Et certum tamen est, adeo vanos esse homines nonnullos, ut his larvis indoctos fallere, ac sibi nomen quomodocumque parare gestiant. Solent & librorum Tituli Satyrici ab otiosis & acutis ingenius confingi, qui ad hanc falsi speciem quodammodo etiam referendi sunt.*

Pseudonymis annumerandi & illi sunt, qui aliena sibi per plagium attribunt. Sunt in illis adeo impudentes quidam, ut excusso veri Autoris nomine suum reponant; quod in Roberti Stephani Thesauri Latine Lingue factum, ad quem plagiarii velut ad cadaver aliquod vultures convolarunt. Toties hoc opus sub peregrinis nominibus recusum est. Doletus subtiliore furto in aliam formam opus redegit in commentariis suis Latine Lingue: Quemadmodum & Scapula Henrici Stephani thesaurum Græcum in aliam formam redigens à plagii & doli crimine non potest absolvi, etsi utilem Scholis aliquâ ex parte operam præstitit. Sed omnia illa persequi exempla infinitum esset; quorum magnam partem jamtum collegit Thomasius in libro de plagio literario, moralitatem quoque ejus ad minutias usque pervestigans.

Cautiores illi plagiarii sunt, qui postumis virorum doctorum scriptis infidias struunt. Sæpe enim contingit, ut præmaturâ illorum morte vel non edi vel non absolvi possint eorum opera: Ad quorum pabula fucii alieni qui accedunt, non sibi facta mella deprædantur. Vix credi potest, quam frequens illa fallendi ratio sit. Vidi non ita pridem ipse editum alieno nomine librum, quem Vir doctissimus privatis scholis olim proposuerat. Pertinet huc, quod de Barbosa notavit Erythræus *Pinacoth. II. num. 18* Scripsit is de jure Ecclesiastico universo volumen, quod opus magno alieno labore partum in se ille transtulit, cujus historia ita habet: *Die quodam Barbose famulus falsa quadam muriatica in prandium coëmerat, quæ ne manus digitosque inscicerent tetrag, odore imbuerent, cetarius chartis quibusdam, ut moris est, amiciebat: quem postea amictum famulus, domum reversus, cum præsentem Domino ac vidente muriatica illa exuisset, quod in aquam injecta maceraretur, & in terram abjecisset, Dominus, curiosus inspicendi, quid chartis illis contineretur, eas sustulit ac lustrare oculis cepit; viditque elegantissimi doctissimi, quædam operis initium esse; statimque suspicatus est, id quod erat, autore, antequam potuisset illud impressum typis emittere, è vitis erepto, heredes, ignaros quantum in eo boni esset, tanquam ineptas, nescio quas, chartas & inutiles, cetario vendidisse; & statim magnam in spem venit, autore è medio sublato, si librum illum quoquo modo nactus esset, pro suo edendo, maximam sibi ex eo gloriam posse*

se contingere: ac percontari diligenter é famulo cœpit, in quonam macello, & à quo cetario, muriatica illa cœmisset; qui aperuit illi omnia, & simul signa & notas ostendit, quibus ad cetarii illius tabernam sine ullo errore perveniret. Abiit ille curriculo, quo mittebatur, librum invenit, cui pauca quedam charta fuere detracta; ac vili eum pretio redemit: sum subrogatis iis, quæ deerant, ac pluribus etiam aliis adjectis, imprimendum pro suo curavit. Hec subjungit Erythræus, ab homine Barboſæ amicissimo ejusq; arcanorum omnium conscio accepimus.

Alii ex variis scriptoribus quædam furantur, ne statim deprehendi in furto possint, quorum maxima quidem pars est. Non possum, quin insigne hic exemplum afferam Thomasio non notatum, ut multa quidem adjungi possent. Edidit P. Stephanus Lambertus Villafanus Burgundo-Seqvanus è Soc. Jesu, & in Cæsareo Madritensi collegio Eloquentiæ Professor opera poetica, in quibus pleraque ex aliis optimæ notæ poetis sunt congesta, sed ita, ut per lacinias hinc illinc petitas carmina sua quali consueret. Ex levi eorum inspectione statim apparuit illa fraus. Nam ex Augustini Mascardi, elegantissimi Poætæ, sylvis, Passeratii poematibus & Emanuelis Thesauri Inscriptionibus pleraq; compilata notavi: Quod argumento est, etiam cætera, quorum non illa notitia nunc est, furto alicunde subrepta. In epicediis Reg. Isabellæ Borboniæ pleraque excerpta sunt è Mascardi *Sylvarum lib. 3. de Rebus tristibus* & è Deliciis Poëtarum Gallorum, Epicedia in funere Principis Hispaniæ Balthazaris Caroli pleraq; , imò omnia, è Mascardo confarcinata. Illud verò Epitaphium elegans, quod in Villafano p. 289 legitur, totidem verbis in Mascardo p. 135 legitur; nisi quod unam vocem mutaverit:

Vix matutinum surgebat Cæsaris astrum

Lumine promittens uberiore diem:

Ast immaturam obnubit mors pallida lucem,

Nec finit è medio vibret ut axe facem.

O lucem sine luce brevem! vix Lucifer ortus

Solem præveniens Hesperus emoritur.

Quæ p. 286. 287. apud Villafanum leguntur, è Passeratii poematibus, quæ in Deliciis Poëtarum Gallorum habentur, *part. 3. p. 156. & p. 171.* aliquâ ex parte transcripta. Vastities hujus hominis ex eo etiam apparet, quod in titulo libri impressionis annum non apposuerit, quem tamen Censores libri produnt. Consulo enim tempore incertum, quis verè plagarius. Inscriptiones in Principem suum ex Emanuelis Thesauri Inscriptionibus compilavit: In J. Bapt. Lauri, viri docti & poëtæ quoque elegantis, quem magni fecit Urbanus VIII, epistolis, *cent. 1. Ep. 75.* legitur totidem verbis Strena illa Passeratii de Nihilo, quæ habetur in ejusdem poematibus, *part. 3. Delic. Gall. Poët. p. 31.* Quod mirum mihi semper visum est, cum Laurus ipse non contemnendus poëta fuerit, ut patet ex poemate ejus de fabricatione calcis libris tribus scripto, & elogio, quod illi suspendit Erythr. *Pinac. l. n. 141.* Scripsit & Theatri Romani Orchestram de Viris illustribus, Extant orationes cu-

jusdam non ignoti Jesuitæ, quæ multam partem ex Italicis Panegyricis Emanuelis Thesauri depromptæ sunt. Dum enim acutum dicendi genus, qui morbus quorundam est, nimis affectat, etiam ne sententiolæ defint, aliunde furatur. Extat cujusdam de Opinione Oratio, quæ præcipuâ parte è Barlæi oratione de Ente Rationis descripta est. Bertilii Canuti multæ sunt in Epistolis è Lipsio, in Poëmatibus è Lo-tichio, lacinia. Novimus & è Vincentii Fabricii Poëmatibus nobili Poëtæ Gallico aliqua acumina sublecta. Sed illa minutiora sunt, quam ut attendi debeant. Et calu interdum talia eveniunt, quod singulari dissertatione de *furtis Poëtarum* ostendere voluit Menagius. Legi etiam potest super hoc argumento Stephani Forcæuli Dialogus festivissimus, cui titulus *Prometheus, sive de raptu animorum*, ubi alienæ inventionis prædones & ineptos imitatores reprehendit. Malè tamen habere Viros doctos illæ deprædationes solent, si rerum suarum sint tenaciores. J. C. Scaliger, cum à meretriculâ CCC nummis emungeretur, eique illos vindicaturus amicis Judex, quem Atticum vocat, indignâ sententiâ illuserat, stomachosiores & acerbam in eum epistolam scripsit; quæ est inter editas 63. quâ inter alia scriptorum suorum compilationes objicit: *Quare faveis furibus, nisi quia fures? quare impudicis, nisi quia ex impudicis aliquos vestram nati sunt? Quid vos evexit ad illud tribunal, nisi fororum impudicitia? Quid ad altiora provexit, nisi ea pecunia, quæ iisdem artibus comparata erat? Emistis magistratum, vendidistis judicia. Redde mihi Præfationes meas, dicta acuta ex infinitis epistolis &c. & ingratus esto.*

Non accensendi sunt Pseudonymis, qui vel fictum vel immutatum nomen assument, si forte sua interesse existiment illud celari, cum à dolo absint. Illud plerumq. faciunt, qui arcaniora scribunt, vel in rebus civilibus, vel naturalibus, vel qui novas sententias defendunt, & sibi ipsis diffidunt, judicia hominum doctiorum, ut stantes post tabulam Apelles, exploraturi. In Politicis argumentis quoridie videmus larvatos in scenam procedere. In rebus naturalibus, arcanis scilicet, chimicis præcipuè, pleraq; ficta habemus nomina, paucis exceptis. Ut enim mysteria illa Harpocratis sigillo recondi volunt, ita eorum scriptores, qui *ἐν ἀνώνυμοις* omnia proponunt, ipsi latitare quam in publicum prodire malunt. In his Basilii Valentinus, magnus hujus artis antistes, (ut hoc *ὡς ἐν πνεύματι* moneam) qui testimonio Placcius in *Pseudonymorum Catalogo* p. 159. qui necin Catalogo Benedictinorum Provinciali Erfurti, neq; in Generali Romæ nomen hoc invenerit. Raschius aliquem ex familiâ Johann. Tholdeni Hessi sub hoc nomine latitare voluisse existimavit. Sed in aliam nunc sententiam penè impellit Gudenus ipse Erfurdiensis, qui in *Histor. Erfurdeni* lib. 2. pag. 129. ita scribit: *Eadem ætate, sc. An. 1413. Basilii Valentinus in Divi Petri monasterio vixit, arte medicâ & naturali indagatione admirabilis. Addit quidem Gudenius, ipse ab his sacris alienior: Insuper iis accensetur, quos in augmentum spei nominant aurum consecisse. Sis alienâ dementiâ post secula fallit, ideo minus culpabilis, quod non nisi decipi amantes facultatibus exuat.* Ve-

rūm utiis verbis demonstrat, illum rerum, quas proponit Basilius, notitiam non habuisse; Ita suffragium tamen idoneum præbet, quendam ejus nominis vixisse in Divi Petri monasterio. Librum tamen illum de Incrementis & Decrementis metallorum, qui Basilio Valentino vulgò tribuitur, sed cujusdam de Solea nomine apud amicum editum vidi, & quidem in 4to. Suspicionem hoc de Solea nomen mihi movit, quoniam de Thöldeno aliorum opinio est, annon forte in illo Joannis Thöldeni nomine lateat: Et sanè integrum illud nomen de Solca in nomine Joannes Tholdenus occultatur: quæ vero supersunt literæ, nullum formare prænomen possunt, atq; nunc memoriâ mihi excidit, quale in libro illo edito fuerit. Fortassis aliud quoddam assumpsit, eo contentus, quod nomen quodcumque è suo exstruxerit.

Multo minus inter Pseudonymos referendi sunt, qui certa quædam nomina è Collegiis, qualia in Italia, nunc quoq; in Germania plura sunt, sortiti. Turbat tamen illa res & nebulas lectoribus offundit, quibus illa cognomina incognita sunt: Multi sunt à membris societatis fructifera scripti libri, quorum Autores sub adscitis illis titulis ignorantur. Cui autem vacat in illos adeò anxie ingirere? Certè illi Collegiorum tituli vehementer displicuerunt Vincentio Pinello, de quo in ejus vitâ refertur: *Cum Patavii plures clarorum virorum cæcus cogerentur, quas Academicas appellamus, Elevatorum, Occultorum, Æthereorum, nulli unquam nomen dedit, ab ambicione & theatra aliqûdam ostentatione procul abhorrens.* Rolandus quoq; Marsilius lib. 2. Ep. 43. Collegia ipsa quidem laudat, sed displicent ipsi cognomina planè absurda & ridicula. Apud Græcos tamen cognomina quoq; peregrina ab autoribus usurpata videmus, quæ res historiam literariam intricatiorem reddit. Nostro tempore quoq; videmus Germanica Gallica in Latina & Græca mutata, quod molestum sæpe est, & ipsis autoribus officit. Multum in Historiâ Thuanâ Gallicorum nominum in Latina commutatio turbat. Et in omni Historiâ illa res tricas & nodos nescit.

Procedimus ad Anonymos libros, qui vel autorem certum non habent, vel nullum profitentur. Copiosè hic de causis celandi nominis agit Bailletus in *Judic. Doctor. Tom. 1. part. 2. cap. 12.* qui super illo argumento legi potest. Eorum indicem dedit Vir Cl. Vincentius Placcius, quem supplementis porro augebit. Deckerus quoque in libello de scriptis adæspotis quædam hujus argumenti tangit. Ac vellè sanè majore studio in rem illam in cumberet eruditi. Nam utilissimus profectò labor est, non tam in recentiorum Autorum scriptis, quam vetustis. Idem, ut puto, argumentum in Commentario de *Autoribus dubiis* tractavit Vir vastissimi ingenii Caspar Barthius, quem aliquoties ipse in Adversariis suis citat. Sed nusquam ille post mortem autoris, etsi jam absolutus, comparuit; Quod argumento est, ab improbâ manu surreptum. De Joh. Gerh. Vossii simili libro de perditio dolet quoque Placcius libri sui præfatione.

De Autorum versionibus quædam adderem, nisi in veterum Autorum ver-

versionibus recensendis isto labore nos sublevasset Vir πολυμαθής. Petrus Daniel Huetus, cuius extat de Claris interpretibus ἰστορίαι. Liber, in quo tamen erga Germanos paululum iniquior vilus est. De Gallicis veterum autorum versionibus legendi sunt Sorellus & Bailletus. Et hic quidem Latinos quoque interpretes Italos, Hispanos, Germanos recensuit libro de judic. Doct. Tom. 3. part. 2. totā, qui potissima ex Hueto excerptis. Caterum & versionum cura eruditis esse debet. Quæ ex Orientalibus, Hebraicis, Arabicis convertuntur, peritissimos sanè earum linguarum requirunt: Qui cum rarissimi sint, sit inde, ut non satis sibi consentiant versiones. Plerique Orientales literas discunt, non ut linguam vel scribant vel loquantur; sed ut Grammatici sint. Neque mediocris linguæ cognitio hic sufficit, sed accuratissima, & ex usu ipsius gentis firmata. Magnum quoque in Codicis sacri interpretatione versonis cujuscunque linguæ usum habent, easque ad exegetin Theologi celeberrimi cum magno suo fructu adhibent. Ex collatione enim illarum sensus sæpe verus elicitur vel firmatur. Earum utilitatem quoque in Historicis, & quidem Taciti interpretatione ostendit Freinshemius in illo suo *specimine Paraphraseos Cornelianæ*, ubi è Gallicæ, Italicæ, Anglicæ, Germanicæ, Hispanicæ versionis collatione veros Taciti sensus indagavit.

C A P. X.

DE LIBRIS MYSTICIS ET SECRETIS.

Varia de mysticis libris judicia. Non omnia contemnenda. Ob incredulitatem multa ignorantur. Libri Mystici, Theosophici, Prophetici & Magici. Theurgici Gentilium libri. Jamblichi de Mysteriis Ægyptiorum libri, ex Hermetis libris congesti. Libri sacri apud Ægyptios custoditi. Zoroastri historia & scripta: Eorum aliqua Picus habuit. Oracula Zoroastri. Berossus Annii à Posello defensus. Indi Bramines. Orpheus & ejus scripta. Erruscorum Razi Hinui antiquissimam sapientiam professi. Tarquintiani libri. Sibyllina scripta à Noachi nuru Posellus deducit. Sibyllina Oracula Romanæ custodita. Eorum diversitas. Plures aliis. Petito una Sibylla defenditur. Druides. Gentilium sacra sincera paulatim adulterata. Hebræorum Libri Caballistici. Christianorum mystici libri. Dionysius Areopagita. Theophr. Paracelsus, Jacobi Böhmi Theologia. De his judicia. Prophetici libri in omnibus gentibus. Pignora imperii ominosa. Vasa cuprea Chinesum. Nostradamus Gallorum Prophetæ & Poëta. Varia de ipso, & scriptis ejus narrantur. Speculus quidam usum existimant. Varicinium de Calvinismo in Gallia exstirpando nunc impletum. Multa alia de magnis revolutionibus prædixit.

Mysticos & secretos libros dicimus, qui de rebus sublimibus, arcanis, mirabilibus scripti, suos sibi lectores postulant, neque omnibus ad lectionem concedi solent, neque ab omnibus intelligi possunt. Non idem omnibus est horum librorum gustus: laudantur ab his, culpantur ab illis.

Sunt

Sunt, qui ista scripta *ἡρώδης ἡρώδης* habent. Sunt, qui ut inania, superstitiosa *μυστήρια*, & ab otiosis ingenus, ad fucum simplicioribus faciendum, inventa aspernentur. Sed mediâ in illis viâ procedendum est. Ut enim nullus liber tam malus est, in quo non sit aliquid boni; ita & in illis, qui mysteria & arcana se tradere venditant, invenies aliquando, quæ vix credideris. Non negaverim equidem multa à multis fingi, esse, qui aliorum credulitati imponant, & ad inanes contemplationes homines, quibus omnia ignota magnifica sunt, abducant. Sed de omnibus eandem pronunciare sententiam nefas esto. Neque ita suspicionibus indulgendum est, ut omnia sine discrimine pro fabulis & mendaciis habeamus. Quin potius crescat cum bonâ segete infelix holium & steriles avenæ: Veniet, quæ illa judicet, ætas & rerum magister usus. Etiam hic profectò verum est, quod Heraclitus, Plutarcho teste in *Coriolano*, solitus est dicere: *τὸ θεῶν τὰ πολλὰ δι' ἀπιστίας μὴ γινώσκουσιν*, *multas divinas & præclaras res ab hominibus ignorari, ob eorum incredulitatem*: ac Plutarchus alibi vocat *ἀδύνατον ἀπιστίας*, *morbum incredulitatis*. In eundem sensum quoq; Theophrastus dixit, *res mundi pulcherrimas ab arrogantia hominum ignorari*, dum nihil statuunt credere, nisi humana mens rationem illius perceperit. Quod si Aristotelem. *Metaphysic.* audimus, ea est humanæ mentis imbecillitas, ut cognoscere nequeat veritatem, eoq; pacto κατὰ φύσιν cernit ignorantiam omnium, nec vidit ἐν μέσῃ suam. In plerisq; naturæ rebus plus videmus fidei quam demonstrationi relinqui. Nisi potissima pars cognitionis naturalis ab Historiâ Naturali nobis esset, à philosophiâ parum nosceremus. Et tamen is hominum morbus est, ut res ipsas negare malint, quam suam ignorantiam profiteri. Quoniam verò nec millesimam partem rerum naturalium cognoscimus, ne quid de νοητοῖς dicam, potius credulitate quam nimia incredulitate hic peccandum existimem, ne falsâ falsitatis suspitione pulcherrimarum rerum scientiam amittamus.

Mythicorum librorum tres quasi constituere possumus classes, Theosophicos, Propheticos, & Magicos. Theosophicos nunc eos vocant, qui de rebus divinis abstrusiora quædam docent, quales apud Gentiles Theurgici dicebantur, quibus Doctrina de Deo, Dæmonibus, geniiis, deq; ceremoniis, quibus illi colendi, tradebatur. Alii Magiam divinam hanc Theurgiam vocant. Hæc veterum *Μεθὰ φυσικὰ* fuit. De Gentilium religione etsi magna volumina conscripta sunt, tamen dicere non vereor, è tam vasto numero paucos esse, qui istius *θεουργίας* & *θεολογίας* ethnica fundum rectè penetrarint. Non existimandum est, adeo stolidos & ineptos fuisse sagacissimos populos, ut, quæ vulgo de eorum sacris traduntur, eo sensu accipi velint, quo se nobis exhibent, ii præcipuè, qui eorum fingendorum autores fuere. Alii sub hoc ænigmate sensus latent, mysteria scilicet naturæ secretionis, quod, ut suspitione attigerunt multi, ita fuit inter tot interpretes Davos, si nus alterq; hodie Oedipus, qui aliquid de iis prodiderit: De quibus in sequentibus plura.

Theurgiæ gentilium arcana, non volaticis narrationibus sparsa, sed suis rationi-

tionibus deducta apud Jamblichum in libro de Myſteriis Ægyptiorum operose
proposita ſunt: quò ad Porphyrii quæſtiones reſpondet, quẽ Thomas Gale
Oxonii 1678. cum notis edidit. Nam Ægyptiorum doctrina in his præcipui aliquid
habere videtur, unde in Græcos & ab his in Romanos multa derivata, ſed multis
falſationibus in Cruſtata. Nil verò in hoc argumento ab ullo gentiliũ philoſo-
phorum huic ſimile ſcriptum eſt, quod autor ille ſe ex Mercurii columnis, quas
Pythagoras & Plato in ſuam philoſophiam tranſtulerint, ex innumeris antiquo-
rum ſcriptis, & ex certo aliquo libro, in quẽ veteres totam de rebus divinis ſcien-
tiam congeſſerint, item Chaldaeorum ac Aſſyriorum monumentis excerptiſſe
ait: ut proinde quaſi compendium Theurgicæ gentilis dici poſſit. Duos verò Mer-
curios celebrabant Ægyptii. Primus, quem illi Thoth vocant, ille eſt, qui columnas
reliquit, quas interpretatus eſt Mercurius ſecundus, quam ille interpretationem
multis libris complexus eſt, ut ipſe Jamblichus docet. Notat vero Thomas Gale
ad cap. 1. librorum illum numerum Mercurio tributorum ortum ex eo eſſe, quod
omnia ſua inventa uni Mercurio ex communi ſapientum concluſo inſcriberent, &
in columnis & in adytis ſacris reponerent: ut Pythagoræ omnia ſua inventa Pytha-
goræ nomine inſigniebant. Ex iis Mercurii libris unus fuit, qui continebat *ἡ μυσ-
θωὴν, ἡ τῆς ὅλης παιδείας τῆς ἱερῶν*, cujus meminere Diodor. Sic. lib. 1. c. 16. Strabo
lib. 15. Et eandem ob cauſam credo tot libros Hermetis ſive Mercurii nomine cir-
cumferri, quod ſua ſcripta ſub Mercurii nomine publicare maluerint: Quamquam
& Chriſtianorum piis fraudibus aliqua, aut certe quædam in illis lacinia, adſcribi
poſſe videntur. Opuscula medica & aſtologica Hermetis in Bibliotheca Vindo-
bonenſi exſtantia Lambecius notavit, lib. 6. *Commentarior. part. 2. in quibus, com-
pendium medicinae, de mathematica ſcientiâ, influxibus aſtorum, de arcanis duodecim ſig-
norum Zodiaci, de animalibus volatilibus, quadrupedibus, aquatilibus, gemmis ſeu lapidi-
bus pretioſis, characteribus ſive notis ponderum & menſurarum, de Melomantia ſive di-
vinatione ex membris humani corporis: Arithmomantia ſive divinatione ex numeris. De
Hermetis Trismegifti vitâ & ſcriptis videri amplius poteſt Lambecii prodrõmus hi-
ſtoriarum literarum cap. 1. §. 6. à pag. 134. usq. ad pag. 443. & Borrichius in Hermetis ſapient.
c. 1. 2. & 3. Cæterum & integras habebant Bibliothecas ſacras Ægyptii, in quibus
reposita, quæ occultari volebant; cum poenâ gravi afficerent, qui aliqua ex iis in
vulgus efferrent Calasiris ſacerdos Ægyptius apud Heliodorum his verbis te-
ſtatur: *Με δὲ dicente ἐὰν, quæ ſciebam, & quæ de hoc flumine (Nilo) ſacris libris perſcripta,
ſolis antiſtitibus cognoscere ac legere licet.* Poſtellus in Alcorano multas veteris Ægy-
ptiorum Theologiæ reliquias, ac plura de Chriſto ipſo teſtimonia, quàm in Ju-
dæorum libris, agnoſcit. Videri alioquin ſuper multis doctiſſimus Sapienciæ Æ-
gyptiorum vindex Borrichius poteſt.*

Inter antiquiſſimos in hoc genere Gentiliũ ſcriptores Zoroaſter reſenſe-
tur. Ejus hiftoriam ex Abulfeda aliisq; collegit Edoardus Pocockius, ubi inter
alia nominatur ejus liber, quo religionis præcepta Magis tradiderit, ac XII. volu-
mini-

minibus confiteri, quorum singula eorum taurinum integrum implerent. Scripsit de pretiosis lapidibus libros V. de astrorum effectibus ex eorum inspectione predicandis ac judicandis unum: de Agricultura V. Plin. lib. 30. cap. 1. ait, vicies centena millia versuum à Zoroastre condita, quæ indicibus explanavit Hermippus, qui de Deorum sacris, cultu & ritibus egērunt; item *ἑξήκοντα*, quos Suidas ait fuisse quatuor, qui longum ipsius scriptorum enumerat Catalogum. Pythagoræ istos prælegisse Zabratum memorat Porphyrius, qui Zabratum Pythagoram edocuerit, *ἡνὶ αὐτῷ δῶκεν δεξάμηναν*. Horum librorum aliquot Joannes Picus habuit, qui ipse ita ad Ficinum scribit: *Chaldaici libri sunt, si libri sunt, non thesauri, Audi inscriptiones. Patris Ezra, Zoroastri & Melchior, Magorum oracula. In quibus & illa quoque, quæ apud Græcos mendosa & mutila integra & absoluta leguntur. Est & in illa oracula Chaldeorum sapientum brevis quidem & salebrosa, sed plena mysteriis, interpretatio. Est isidem & libellus de dogmatis Chaldaica Theologia, ac in illum Persarum, Græcorum, Chaldeorumque divina & locupletissima enarratio.* Hos Ficinus post obitum Pici inter ejus scriptorum reliquias comperit, sed adeo depravatè exaratos, ut vix ab ipso Pico legi possent. Syrianus Magnus libros X. in Logia sive Oracula Zoroastri scripsit. Notavit Thomas Gale ad c. 2. sect. 1. libri Jamblichiani: magnam esse convenientiam inter hæc & ea, quæ tradebant Egyptiorum sapientes ex libris Mercurialibus; nec non inter ea, quæ fuisse Zabiorum placita & scripta prodit Maimonides Ductoris 13. ubi hos à Magis propagatos fuisse notat. Legi de hoc Zoroastre ejusque scriptis amplius potest Otto Heurnius in Barbaricæ Philosophiæ antiquitatibus l. 1. Chaldaico p. 28. & in lib. 2. Indico cap. 1. Ubi Oracula Zoroastri recenset, quæ Ludovicus Tiletanus cum Plethonis Gemisti commentariis Parisiis, ac postea Franciscus Patricius auctiora ex Proclo, Hermia, Simplicio, Damascio, Synesio, Olympodoro, Nicephoro, An. 1591. Ferraria in novâ de Universis Philosophiâ edidit, sapientiæ divinæ plenissima. Adeo enim iis, quæ sacris literis tradita sunt, consonant, ut Johannes Jessenius à Jessen ab Abrahamo illum edoctum existimet: qui quasi compendio quodam hanc Zoroastri Philosophiam tradidit libro, quem Zoroaster inscribit, Witteb. An. 1593. edito. Videndus de illo est Girald. de Poët. Dial. 2. p. 59. Ex horum familia procul dubio fuere, qui ad adorandum Christum venerunt, Verum de Chaldeorum antiquitatibus exigua nobis superest noticia, nisi quis ad Berosiana illa fragmenta confugere velit, quæ plurimi suppositicia habent, etsi illis sui quoque defensores, ut supra vidimus, & Postell. libr. de Etruriæ origine eadem veram agnoscat; neque ab Annio Viterbiensi demum conficta; quod in Germaniâ & Galliâ extiterint, antequam in manus Annii inciderint: Qui & apologiam pro illo ad Petrum Franeiscum Giambularium Canonicum D. Laurentii & Academicum Florentinum autorem libri de prisca Etruscæ linguæ origine scripsit, quam & operi subjungit: ubi ex ipsa Armenia allatum hunc librum & à Georgio Apostolica professionis homine Latinum Annio datum fuisse ait: quæ velim nobis paulò accuratiora aliisque documentis firmata dedisset: Hactenus enim nil illorum

rum innotuit. De Aegyptiorum Theologia, Philosophia, Hieroglyphicis, Otto Heurnius quoq; nonnulla eodem libro adduxit.

Indorum, & in his Philosophorum Braminum, quasi Abramum ab Abrahamo oriundorum, ut Postellus judicat, Theologia & Philosophia ab illis Chaldaeorum dogmatibus non multum diversa fuit. Sed nulli de iis supersunt libri, nisi exigua Palladii relatio, & nos infra de his plura dicemus. Orpheus Thracius antiquissima sapientiae dogmata tradidit, & quo Graeci Astrologiam acceperunt, ut testatur Lucianus in Dialogo de Astrologia. Illum ajunt primum Deorum initia, universamq; Theologiam reclusisse, nefariorum facinorum expiationes ac pluri-
derum naturalium amoris efficaciam, de Gigantum cum Jove pugna, de rapto & luctu Proserpine, de erroribus Cereris, de laboribus Herculis, de ritibus sacrorum Idaeorum & Corybantum, de gemmis, de occultis oraculorum responsis, de Veneris & Minervae sacrificiis, de Aegyptiorum luctu ob mortem Osiridis, illorumq; lustrationibus, de vaticiniis, de auspiciis, de fibrarum situ, de somniorum interpretatione eorumq; averruncatione, de expiatione inferorum, de ratione & motu astrorum; Quae tamen omnia perierunt, Nam, quae ejus nomine etiam olim circumlata, forte ex reliquiis ejus ab aliis concinnata, unde & Aristoteles non Orpheus, sed Orphica scripta vocavit. Qvi & Ciceroni liber Orphei titulo tribuitur, sine dubio fictus est. Vide de illo, aliisque ejus nominis plura apud Gyrard. Dial. 2. de Poetis Latinis, p. m. 52. & seqq.

Quae veteris Theologiae in Europam ac primum in Italiam venerunt, ceteris omnium gentium sacris praeserenda essent, si veritate niterentur, quae Postellus libro de Etruriae originibus magno apparatu proposuit. Noam enim in Italiam primum venisse, ibiq; orbis antediluviani sacra ritus & scientias restaurasse ait. Fuisse autem illi, ut apud omnes populos, popularem institutionem, & inter sapientiae alumnos secretiorem quandam & ab usu vulgari remotissimam, a qua vis praedictionum Magiae & divinatoris sapientiae pendeat. Ab eo, ait, constitutur, secretorum propagatores, qui sint iidem, qui Etrusci, seu Etruri Tusci, quorum idem officium fuerit, quod Etruriae sacerdotibus Cicero adscribit. Ii praerant instituendae juventuti, principum potissimum, ii habebant scientiam secretiorem evocandorum geniorum, alligandorumq; prodigiorum & signorum coelestium interpretandorum, quam scientiam nostro desiderari seculo ait. De quibus omnibus multa illic nova, & quae a Plinio plurimis habebuntur, sed tamen non ineptè deducta, legi possunt. Laudantur & ab Ammiano Marcellino lib. 25. cap. 2. Tarquitanis libri, inq; iis titulus de rebus divinis. Nam Plinio & Macrobio in lib. 3. Sat. 6. 7. testibus, Tarquitiis libros tres de Etrusca disciplina & Ostentarium Tuscum conscripsit: ut inde appareat, plures ejus generis libros fuisse. An ex Noachi disciplina Sibyllina illa Romae custodita carmina fluxerint, non est adeo certum. Postellus in libro de Originibus sive de variis, & potissimum orbi latino ad hanc diem incognitis aut in-

considerata historiâ cap. 16. Sibyllinam doctrinam ortum habuisse credit à femina principe totius Orientis, proximâ sanguine ipsi Noacho. Primam ille Sibyllam facit Nimrod uxorem, dictam Sabbathen sive Sembethen, nurum Noachi, unde totus oriens acceperit sacra, donec sensim sanctitate & enthusiasmis pleræq; Græci sermonis peritæ femina eadem tradiderint Græcis, & demum Latinis; ita, ut principio publicati nominis Romæ, id est, sub Regibus, delata sint magna volumina, quæ tantæ fuisse veritatis comperta sunt, ut illis inconsultis nihil publicæ functionis susciperetur. Earum Sibyllarum complures fuisse omnium est sententia, quas ab illa primâ institutas fuisse, sed incertâ fide, refert Postellus. Certissimum est, inquit ille, fuisse innumeras in universo, sed scripta 10. fuere communiora. Quis enim non admiretur illas Alirunæ Francorum, Gothorum & rotius septentrionis, quæ tantæ erant non solum prædicendi sed evocandi potentiâ, ut non solum clarè de futuris prædicerent, sed spirituales substantias cujuscunq; generis ita cogerent, ut in quâcunq; formâ se representare omnium oculis adigerent. Ejusdem generis fuere vates & sacræ virgines ubi vis gentium, tam in verâ religione optimè primum ab uxore Noachi & filius natusq; & posteris instituti, ad divinæ sapientiæ laudem, quam in iisdem religionibus sensim depravatis & à diabolo corruptis. Verùm de numero illarum Sibyllarum nunquam satis inter eruditos convenit, neq; de origine quicquam certi est. Quæ enim Postellus hic quasi ex Apollinis tripode pronunciat, nullâ certâ fide nituntur. Isaacus Vossius, qui de oraculis Sibyllinis doctissimam commentationem scripsit, nihil de numero & origine certi habet; saltem oracula Sibyllina fuisse, quâ clarissima de Christo vaticinia continentur, probat; quæ à Judæis ex Prophetarum suorum oraculis sub nomine fatidicarum mulierum, quarum apud gentes magna esset autoritas, congesta fuerint. Cæterum magna illorum Sibyllinarum scriptorum fuit diversitas. Quæ Tarquinii regis temporibus in usu apud Romanos fuerunt, absumpta fuisse incendio Capitolino constat; postea ex Erythris & aliis Asiæ urbibus (ubi quædam Sibyllina servabantur) illa utcunq; congesta, à prioribus tamen diversa. Quæ vero nunc supersunt Sibyllina, ea à Christianis interpolata dubium nullum est. In iis tamen tam variis Sibyllinis monumentis, quicquid fluctuent alii, Petrus Petitus peculiari de Sibylla libro, non nisi unam fuisse statuit, à quâ omnis illa fama, omnia illa oracula, remotis supposititiis, promanarint; quæ à variis locis, ubi illa vixerit, varium nomen sortita fuerit. Druidum, qui apud Celtas & Germanos Theologi & Philosophi fuerunt, etiam cum antiquis illis conveniunt dogmata, qui tamen nihil scripturâ eorum, quæ docebant, comprehendere voluerunt. Illorum etiam Pythagoras discipulus fuit. Verùm dubium nullum est, illa gentilis Theologiæ initio quidem satis sincera, tractu temporis fuisse variis superstitionibus & damnandis ritibus incrustata. Cum enim Sacerdotes inter se secretiores haberent Magiæ disciplinas, populum falso cultu in diversa actum non cohibuerunt tantum, sed & ultro permiserunt, ne in sacra illa abscondita involarent. Paulatim & ipsi Sacerdotes in deteriora prolapsi, occultas Diabolo insidias struente, à viâ regî, imò divinâ, deviarunt. Jamblichianus

chianus ille liber, quem supra laudavi, etsi multa habet sublimia, quæq; ex sinceris fontibus hausta videntur; tamen quæ de Dæmonum cultu & conciliatione habet, illa ab iis segreganda sunt. Illud verò memorabile est, quod *sectione V. cap. 22.* unum ait esse perfectissimum cultum, in quo uno omnes simul colamus essentias & principatus: Hunc, serò admodum advenire ait, & oppido paucis; ac bene nobiscum agi, si in vitæ occasu contingat. Alibi disertis verbis ait, non opus nos habere geniorum amicitia, si unum illum Deum summum, qui omnibus imperat, amicum habeamus.

Hebræorum Theosophici libri, quos illi Cabalæ nomine vocarunt, longè plurimi fuerunt, quorum Elêas ultra 70. collegit, non nisi sapientibus legendos. Hos Joann. Picus se habuisse ait, unde conclusiones illas Cabalisticas suas excerpsit: Nescio, an ex illis libris sit, vel alius quispiam, quò se Postellus usum proficitur. Ita enim ille libro de *Etruriæ origine* p. 82. *Apud Hebræos sic fuit usitatum interpretationis genus, ut altissimis resecta mysteria non nisi ore in aures transfunderentur discipulis, quamdiu res eorum floruerunt; paulo post in unum volumen, quod ad manus nostras pervenit, secreta illa disciplina, quæ eò quod recipiatur auditu, & non lectione, Cabalæ vocarunt, summum genus sapientie divina.* Circumfertur & apud Judæos, Abrahami Patriarchæ, cui tribuitur, liber *Sépher jetzira*, id est, *Liber formationis*. Bartolocci, qui Romæ Bibliothecam magnam Rabbinicam edidit, ex illo ait, quòtquot de Cabala scripserunt, tanquam ex turbido fonte bibisse & hausisse totam illam tam sublimem & reconditam Judæorum Theologiam, quam mysticam vocant, & de qua mira jactant. Editus est ille cum notis Rittangelii: extant & aliorum in illum Rabbinoꝝ commentarii, ac clavis in illum librum à *Scheppiel Horvitz* Prægeni Judæo edita, sub titulo *Scheppha Tal*, Abundantia Roris; neq; in hunc solum librum, sed in *Torab*, *Tikkunim* & *Pardes rimmonim*, qui libri fundamentum universæ Cabalæ continent. Hanov. 1612 Extat & *Mâajen haschochma*, Fons sapientiæ, liber antiquissimus, Amstelod. 4. 1651 editus. Legendi de Cabalisticis Libri III. Reuchlini, & illi omnes, quos aliquot voluminibus in folio J. Pistorius Basileæ 1587. edidit. Conferri quoque Henrici Mori Cabala Philosophica potest, cujus examen Sam. Andreæ scripsit.

Christianorum jam à primis temporibus mystici quidam in Theosophia libri fuerunt. Principem in his locum sibi vendicant decantata illa Dionysii Areopagitæ opera de Hierarchia Ecclesiastica, de divinis nominibus, de Theologia mystica, quem S. Pauli discipulum esse volunt, multoq; rationum conquiritarum apparatu, ut genuinum, defendit Petr. Halloix in *visâ S. Dionysii, & quæstionibus de vitâ & operibus ejus*. Nos illam aliis literis dirimendam relinquimus. Liber verò ille, à quocunque demum scriptus sit, rerum divinarum profundissimis meditationibus plenus est. Fuere omni tempore, qui hujus generis libros scribere; nullum verò eorum scriptorum feracius est, quam hoc & superius seculum. Inter illos numerari præ aliis debet Vir summi ingeni & maximorum

morum meritorū, Theophrastus Paracelsus, qui & magnam rei medicæ & Physicæ faciem prætulit. Nam uti plerumque secretioris naturæ & Theologiæ conjunctæ rationes istis scriptoribus fuere; ita datâ occasione in Theologicas dissertationes dilabitur. Fuere verò post mortem pleraque ejus ab aliis edita, quæ, si ipse vivus edidisset, fortasse alio habitu se exhibuissent. Quare nec omnia illa, quæ è schedis ejus publicaverunt alii, à morosis. Censoribus ad vivum rescanda sunt. Plures etiam ab illo in Theologicis libri sunt postumi, quam in medicis & Physicis editi sunt. Nam in Bibliotheca Isaaci Vossii penè in omnes Novi Fœderis libros commentarios prolixos ab eo scriptos inveni. Similes generis scriptor nostrâ ætate Jacobus Bohmius fuit. Philosophus Teutonicus dictus. Mirabile profectò, viro huic, ut ut plebejo, ingenium fuit, & singulari animi impulsu agitatum. Ineptè suspiciosi sunt, qui Pontificii cujusdam technas subfuisse scriptis ejus crediderunt. Ab uno homine & quidem ab ipso profecta omnia, argunt idem styli tenor, eadem in omnibus rerum conformitas. Si exceperis nonnulla, quæ *μυστικώτερον* & intricatiora videntur, in plurimis Pythagoræa dogmata *Λείψανον* *θεοῦ γένος* spirare videtur. Ejus Psychologiam in linguam latinam convertit, notisq; illustravit Angelus Werdnighagen ICtus. Henricus quoque Morus judicium de illo mitius, quam asperiores nonnulli Censores, tulit. Pietatem viri istius nemo hætenus in dubium vocavit. Scripta illa ab homine literarum omnium rudi adornari potuisse, penè prodigio similis res est.

Propheticos libros dico, qui Rerum publicarum mutationes variosq; casus prædicunt, quales in præcipuis Rebus publicis quidam servari solent. Sunt enim homines, qui vel ex artis Astrologicæ arcanis, vel singulari ingenii impulsu, talia prædicere solent. Custodiuntur quædam imperii pignora, è quibus conjici futura solent. De Urim & Thumim apud Hebræos è sacris constat. Apud Romanos erant libri Sibyllini, & illi Etrusci aruspices; apud Chineses vasa cupreanovem, pro numero provinciarum, tremore suo varios Reip. casus significantia, de quibus Martinus Martin. lib. 2. *Sin. Historiæ pag. 50.* Cui similia sunt duodecim vasa pro totidem anni mensium numero; quorum unumquodque aliquo pulvere oppletum, ejus indolis, ut sub finem mensis vasi suo attributi in ipsâ luminarium conjunctione sponte sua in nihilum vanescerent. Ex motu ejus pulveris de futurâ totius anni tempestate vaticinabantur, de quo Mart. Martin. lib. 1. Sed talia persequi infinitum esset. In Gallia celebre nomen Nostradamus est, cujus mirabiles fuere non de Galliâ tantum, sed cæterorum quoque regnorum fati prædictiones, quæ sub forma tetrastichorum editæ. Scripsit autem illas Anno 1555. Nominat in illis monachum, qui Henricum III. & carnificem, qui Momorancium sub Ludovico XIII. percussurus sit: quæ vix ullâ arte divinatorice indagari possunt, & intelligentiæ alicujus afflatum requirere videntur. De incendio Londinensi, de Regis Caroli I. supplicio in illis quoq; vaticinatus est. Multæ fuerunt virorum doctorum super eo disputationes. Quidam enim pro Impostore,

re,

re, quidam pro mago habuerunt. Aliqui virtutem in illo prophetica deprehendere sibi vili sunt. J. C. Scaliger acerbas quasdam in Hipponactis suis invectivas in eum scripsit, cum antea ipsi amicus esset: Quæ de causâ incertum; nam prædictionum ejus veritas magnum illi apud Principes nomen acquisivit, quæ tanta esse videtur, utne Diabolum quidem ea prædicere potuisse crediderim. Quid si ille è naturalibus signis hæc capere potuisset; quid vetat Nostradamum ex iisdem scire potuisse? Fuisse enim probum piumque virum omnes fatentur. De la Croix du Maine in Bibliothecâ suâ Gallicâ, Joannem Auratum, Poëtam non vulgarem, ejus prognostica notis illustrasse testatur, eaque fide, quâ ab ipso Nostradami genio affatus fuerit. De illo legi potest Petrus Pelitus *libr. 3. de Sibyll. cap. 9.* Ubi plura de ejus rebus narrat vulgo parum cognita, omnia tamen excerpta ex Apologiâ Anonymi, qui Gallicâ linguâ scripsit librum, cui titulus: *Eclaircissement des veritables Myrtrains de Maître Nostradamus, Docteur & Professeur en Medecine &c.* Hic §. 6. renouet varia ab illo prædicta, quæ à solo humano arbitrio dependent, & proinde non nisi ad divinam quandam inspirationem referri posse judicat. Multa à Typographis luscipetis ipsi supposita fuisse narrat, quæ occasionem calumniæ dederunt, addictos Astrologiâ autem dixit se uti tantum pro medio excitandi imperus illos vaticinandi, qui ipsi in Astrologicis speculationibus supervenirent. Scripsit multa alia medica, & in linguam Gallicam multa convertit Medicinam sine Astrologiæ cognitione parum prodesse judicavit. Infinita de illo narrari ait Anonymus, quæ cum incerto teste dicantur, ille omiserit. Miram ille historiam narrat, quando Nostradamus, deambulantibus occurrunt duo porcelli, candidus alter, alter niger. Animi gratiâ interrogat Nostradamum Florinvilla, quid fieret illis; ille statim: nigrò, inquit, vespertur nos: album lupus vorabit. Florinvilla, ut prædictionem eladeret, secreto album porcellum pro coenâ curandum mandat. Paret coquus, sed dum præparat cibum, lupus catulus domesticus, absente coquo, porcellum adrodit. Ideoque coquus nigrum illi succidaneum dat, ac in mensâ apponit. Ita eventus prædictionem Nostradami comprobavit. Autor ille in hoc capitulo tractat. 1. Quæ vera sint Autoris tetraſticha. 2. Quæ de re prædictiones accipiunt in hæc tetraſticha, & quomodo corrigendi. 3. Quæ ratione clavis & intelligentia tetraſtichorum indaganda sit. 4. De ordine, quo processurus sit. Promisit autem 20. tales libros, quibus hunc usque diem tamen non sunt editi. Quinque secuturis voluminibus acturum se de rebus Galliæ sub Regibus Henr. II. sequentibus promissit, 8. & 9. de rebus Italiæ: 10. de negotiis Imperii & Regum Septentrionalium: 11. De Hispaniâ & Lusitaniâ Regibus. 12. De rebus ad Oceanum accolas pertinentibus, & de regno Angliæ, de quo multa notabilia prædicat autor. 13. De rebus

bus Orientis, Turcis, Græcis, Persis. 14. De Africa & Æthiopia. 15. De miraculo-
 sis Regis Franciæ progressibus in propagandâ per Orientem fide Christianâ. 16. de
 Antichristi machinationibus adversus Imperium Christianum Gallorum in Hie-
 rosolymis. 17. de iis, quæ post annum 1655. per Europam accident, usq; ad destru-
 ctionem Romæ per decem Reges Antichristi vasallos. 18. De 7. primis centuriis,
 cum explicatione reliquorum tetrastichorum, & paraphrasi epistolæ ejus ad Cæsa-
 rem filium. 19. de explicatione centuriæ 8. 9. 10. cum paraphrasi epistolæ ad Henr. II.
 quæ continet clavem rerum futurarum post nativitatem Regis Lud. XIV. 20. de aliis
 scriptis propheticis, versibus Sibyllinis, qui tangunt res 14. & 15. libri: tabulis Im-
 peratoris Leonis, prophetiis Merlini & Paracelsi. Possent hi libri quasi Pandectæ
 quidam rerum futurarum videri, si in lucem ederentur. Sed nec ipsa Nostrada-
 mi Tetrasticha integra habemus. Novissima editio An. 1668. Amsterodami in 12.
 à Wæsbegijs edita. Centuriæ in illis tantum XII. sed non omnes integræ.
 Multa in scriptis Regijs de iis celari audio. Ex mille verò tetrastichis & suprà, quæ
 ille reliquit, nullum esse Anonymus ait, quod non duas aut tres prædictiones ve-
 ras contineat, rerum in oriente & occidente gestarum, per omnia regna omnesq;
 gentes. Allegat Anonymus *Tetrast. 2. Cent. 13.* quò agat de magno opere Philoso-
 phorum, prædicitq; magnum Theologum, quem vocat *verbum divinum* verten-
 do Græcam vocem in Latinam, illud perfecturum; cum tamen ipse manus nun-
 quam huic operi admoverit. Sed illa centuria in editione Amstelodamensi non
 comparet. Fuit, qui narravit, speculis quibusdam Astrologicis Nostradamum ad
 has prædictiones usum. Nam, qui arcaniora Physica & Astrologica cognita ha-
 bent, ajunt è metallis, tanquam Planetis terrestribus, eadem configuratione, quæ
 Planetæ in Thematibus Natalitiis ponuntur, sub certis constellationibus specula
 fieri posse, in quibus futura cernantur. Talia specula non pro hominibus tantum,
 sed & nationibus, urbibus, seculis, ut illi ajunt, fabricari possunt. Sed de iis in vi-
 ta ejus nulla vel suspicio apparet. Id quoq; memorabile est, quod hoc in loco mi-
 nimè prætereundum. Adduxit Vir Cl. Borrichius in *Dissert. suâ IV. de Poëtis*, Anno
 circiter 81. scriptâ è Nostradamæ duo vaticinia, quorum alterum proximis annis
 impletum est. *Hodie, inquit, in Narbonensi Gallia & Provinciâ nil frequentius oc-
 cecit auribus, quam Nostradamæ vaticinia, quæ & cum ad tumulum nominatissimi va-
 tis Salone adstarem, pleno ore laudavit monstrator sacrificulus. Ego optarim, duo ejus ful-
 mina vana esse: quorum alterum Calvinianis minatur, & hoc est:*

En grande cité, qui n' a pain, qu' a dimy,
 Encor un couple saint Barthelémy.

alterum Septentrioni:

Beaucoup, beaucoup ayant telles mencees,
 Ceux d' orient par la vertu Lunaire,
 L' an mil Sept cens, feront grands emmenees
 Subjugans presque le coing Aquilonaire.

Cum

Cap. XL. de libris Physicis secretioribus, præcipue Chemicis.

Cum hæc scriberet Borrichius, nulla de Calvinianismi extirpatione suspicio erat. Sed proximi anni veritatem hujus oraculi abundè confirmarunt. Ac concepta jam sanguinaria, ut quidam narrarunt, in Calvinianos fuerat sententia, quæ postea ita immutata, ut quævis cæde esset atrocior. Quid de altero futurum sit, Deus novit. Multa ille in epist. ad Henr. II. prædicit, magnasq; imperiorum revolutiones usq; ad septimum millenarium, ubi universalis in Ecclesia & omnibus regnis pax futura sit. Multa de amplificatione Imperii Gallici, ejusq; victorijs in Oriente. Habebis similia Postellus in libro *de vera configuratione signorum celestium*, ubi ex illis imperium orbis Galliarum promittit. Multa etiam in Germaniâ talia de futuris prognostica secreta asservantur, de quibus hic non est dicendi locus.

CAP. XI
DE LIBRIS PHYSICIS SECRETIORIBUS, PRÆCIPUE CHEMICIS.

Metaphysica veterum. De Campanella *Metaphysicis*. Cusani, Agrippæ, Scalichii scripta. Libri de Magnetismo, Sympathiis, Antipathiis. Liber Kyranidum Hermeti adscriptus. Vera hujus libri inscriptio & antiquitas. Liber mutilatus. Democriti *χρηστικῶν*. Petri Arlenfis de Scudalupis liber ejusq; clavis. Quædam ex illo arcana proponuntur. Maxveldii *Medicina Magnetica*. Wirdigii *Medicina spirituum*. Paracelsi *Manuscripta in Bibliotheca Seorialensi Chemica*. *Mythologia veterum ad Chemicam artem pertinet*. *Vetusti ejus Autores Græci, valde laceri & mutili*. Codex *Altenbürgensis à Reinseio emendatus*. *Reinseii de iis judicium*. Stephanus Alexandrinus. Heliodori poema. Pappus Alexandrinus. *Quis Heliodorus?* Theophrastus, Hierosolensis, Archelaus, Pelagius. Ostanis fragmentum. De eo disquiritur. Democriti liber antiquitatē sapit. De Democrito insignis à Cedreno locus. Quid sit *ἐννεαγένημα* sive *εννεαγενημα*. Democritæ, angustina, aut supposititia? Epistola à Syneseio scripta. *γινώσκων* defenditur. Dubia circa Zosimi scripta, à Reinseio mota. Ad ea respondetur. Zosimus Christianus ab historiarum scriptore diversus. Dissensus ab ipso Photio & Lambecio. Anonymi liber de testimonio pro Christianâ religione ex Ethnicis scriptoribus laudatur. Zosimus adversus Reinseium defenditur. Manuelis memorabile somnium, quod ad artem Chemicam referendum. In Zosimi scriptis quædam diversitas. Olympiodorus commentator Zosimi, ejusq; ætas. Labbei & Lambecii dubia. Cleopatra scripta *Chimica* & Epistola à Scioppio Priapejis adjuncta. Pfellus. Pseudonyma & Anonyma scripta recensentur. Leo Allatius Corpus Chemicorum edere voluit. Querela Borrichii vocumq; nostrum. Aliquot autores recentiores Rabbini & alii.

Venio ad libros, quos Magicos appellavi, non eos, qui de Dæmoniis artibus scripti sunt, de quibus alio loco dicitur; sed, qui de Magiâ naturali, & arcanas naturæ operationes tradunt. His quasi viam sternunt Cabalistici autores, de quibus supra egi; nam amicè conspirant, mutuasq; operas præ-

N

præ-

præstant. Metaphysica illa veterum fuit, quæ hodie tota interminorum doctrinam abiit. Hanc tamen ad mentem veterum quodammodo insinuare mihi visus est Campanella, qui in vasto opere multa de mundis, de seculis, de ordinibus mentalibus, de sigillis & ideis, de vitâ divinius comparandâ, de actionibus mundorum secundum seriem & collationem illorum, de gradibus potestatum & possibilium, de amore, sapientiâ & potestate, omnium rerum affectionibus, de maximo & minimo, de passionibus rerum ratione materiæ & formæ, de mutationibus earum & transformationibus, de propensionibus corporum vel ad Systematis unionem, vel ad certos situs in corpore. (*Robertus Boilins libro de systematicis corporum affectionibus similia anima concepisse videtur*) de configurationibus rerum & infinitis aliis agit: Quæ mihi accuratius consideranti materiam profundissimis speculationibus subministrare apta videntur. Non quidem omnia illa simpliciter probaverim; sed sunt profecto in illis cogitata, quæ certè summam ingenii vim arguunt. Illis jungi potest liber ejus de sensu rerum, ubi libro extremo Magiæ fundamenta jacere videtur. Multi sunt à multis ad hunc scopum libri conscripti. Nicolai Cardinalis de Cusa opera plena sunt reconditorum sensuum. Cornelius Agrippa in libris *de occultâ Philosophiâ* ad Trithemium Abbatem scriptis, si quædam superstitiosa absint, multa ad hanc rem subministrat. Marsilii Ficini scripta, ut penè omnium Platoniorum, hæc argumenta tangunt. Joannis & Francisci Pici opera tota in abstrusis occupantur. Paulus de Scala sive Scalichius, qui è præcâ Scaligeræ gentis familiâ originem suam venditabat, atq; Genealogiam Scaligeræ gentis scripsit, (quanquam illi controversia ab adversariis de eo mota est,) hujus generis varia edidit. Olim ille Ferdinando Cæsari à sacrificio Missæ fuit, post in Borussia, professionem Evangelicæ religionis simulans, intimis Principis Alberti consiliis admotus fuit, ubi res novas moliens alios è Principis gratiâ deturbavit ipse iterum deturbatus: Quare ad Pontificiorum partes rediens tandem Gedani mortuus fuit, de quo legi potest Boissardus in *Iconibus virorum illustrum*, part. 3. imag. 9. & Hartknoch, in *Hist. Boruss.* part. 2. c. 2. Edidit ille *Encyclopediam, sive orbem disciplinarum, tam sacrarum, quam profanarum, quem Epistemonia inscripsit Anno 1559. Basilee impressum*, cum nostrarum ille partium esset: cui adduntur *Theses Mystice philosophicæ: Eulogus seu de animâ separatâ ejusq; passione, Conclusiones in omni scientiarum genere 1553. olim Bononia hinc Rome propositæ, quas 21 annorum juvenis scripserat: revolutionem alphabetariam sive perfectissimam ad omne genus scientiarum methodum: Ensomium Scientiarum, & multa alia adversus Romanam ecclesiam.* Sed Anno 1571 in aliud quasi Systema hæc omnia, quibus Ecclesiæ Romanæ se commendavit, compegit. In Epistemone Catholico, ut tum appellavit, omnium scientiarum omnisq; Philosophiæ, Orphicæ, Pythagoricæ, Platonicæ &c. brevem descriptionem pollicetur. De mysteriis mysticæ Philosophiæ & variis involucris, ænigmatibus, Hebræorum, Chaldæorum, Ægyptiorum, Persarum, Arabum, Græcorum & Latinorum, de animâ separatâ, de rerum sympathiâ & anti-

tipathiâ, se acturum promittit. Scripsit & libros septem de rerum causis & successibus, & de secretiore quâdam methodo, quâ eversiones omnium regnorum, universorû, & futurorum series erui possint; item Epistolam, quâ omnes abdite artes & scientiæ perstringuntur, & perfectissimaratio prophetandi, & miracula operandi traditur.

In occultis naturæ operibus, quæ in Magnetismis, Sympathiis & Antipathiis consistunt, arcani sunt quorundam libri. Ex antiquioribus est liber ille Hermeti adscriptus, cujus meminit Barthius *Adversar. lib. II. cap. 17.* Hunc Gerhardus Medicus, quem Johannes Trithemius Gerardum Fulginatam, Raphæl Volaterranus Gerardum Suclonetam, Gesnerus & Simlerus Gerardum Cremonensem vocant, ante quadringentos propemodû annos è Græco in Linguam Latinam convertit, cui titulus: *Liber physycalium virtutum compassionum & certationum collectus ex libris duobus, experientiâ videlicet Kyranidarum, Kyranii Regis Persarum, & ex libro Harpocratonis Alexandrini ad propriam filiam.* Addit, plerq; ejus libri, qui Kyranii illius fuerat, esse Hermetis Trismegisti, & Syriacis characteribus sculptum fuisse in columnâ ferreâ. Græcus libri titulus à Gaulmino natus ad Theodorum Prodromum, c. 15. *Κοινωνία βασιλέως Περσῶν. Liber Latinus MStus extat in Bibliothecâ Paulinâ Aca-* demiæ Lipsiensis, quem, referente Fellerio in præfat. Catalogi MStorum Lipsiensium, illustrissima Dn. Eleonora Hassiæ Landgravia Henric Ellenbergero, Med. D. Anno 1609. dono dederat, quemq; Rivinus ab Ellenbergeri filio acceptum Paulinæ intulit, & Lipsiæ An. 1637. excudi fecit. Hanc ego non vidi editionem sed a- nis Latinis edita est. Nulla illic prioris editionis mentio, quæ velignoratur, vel dissimulatur. Quod ad Græcum codicem attinet, fortè idem ille est, quem in Vahardus Cremonensis & Barthius ipsè falluntur: ille, quod A. C. 1158. Constanti- culo quodam Monacho compilatore congestam existimat, qui, ut fidem aliquam libro conciliaret, nomina Arabum Egyptiorum Persarumq; accersiverit, Regem- que Kyrannum opusculo autorem dederit. Verum longè antiquiorem esse librum Græcum ex eo patet, quod Olympiodorus, scriptor Chemicus, cujus ætatem ult- tra Constantini M. tempora producit in Vindic. Hermet. Borrichius, in commen- tario suo, super Zosimi scripta chimica Hermetem ἐν τῇ κυραν δι βιβλῳ, ac Zosi- mus ipso Olympiodoro antiquior l. 9. de Chymiâ ad Theosebiam Hermetem in Phy- sicis, qui idem liber est, alleget. Titulus libri quid sibi velit non satis vel Græcus, vel Latinus interpres cepit. Nullus enim vel Kyranides vel Kyranus Rex fuit, à quo liber ille scriptus. Verum, quod Reinesius in variis lectionibus suis alicubi sa- tis demonstrat, κοινῶν vox, quam ex Arabico, vel Persico, retinuit interpres Græ- cus, nihil aliud significat, quam collectionem, συλλογὴν, σύνταγμα. Quoniam e- nim Persæ & Arabes ex suorum aliorumq; Philosophorum magi hæc college- runt,

runt, Curanon vocarunt: quemadmodum & Alcoranus, qui recentioribus Græcis *κοιρανιον* dicitur, nihil aliud significat, quàm collectionem præceptionum divinarum. Vehementer verò dubito, an Latina illa versio integra ex omni parte sit: Multa enim in illis vel omissa, vel mutata suspicor. Nam ut ex Gaulmini notis in Theodorum Prodromum, eo loco, quem supra nominavi, apparet, hymnus ille, quem singulis herbis subijcit, quisquis est scriptor vel collector, quo illius vires, numinisq; cui sacra est, celebrat, hic planè non invenitur. Qvod ex veterum illo ritu promanat, quorum mos fuit in colligendis herbis hymnum in laudem illarum, vel numinis, cui sacrae erant, recitare. *Εὐδοκίμης μαγειροῦ καὶ παλαιοῦ* πη herbas colligebant: Qvod de Druidibus viscum quercinum colligentibus etiam memoratur. De illis Andreas & Pamphilus antiquissimi Medici, Gaulmino notante, librum scripserunt. *Ἱεροῦ Θεῶν βοτάναις* Galenus vocat. Gaulminus tales aliquos hymnos se editurum promisit. Sed neq; illi editi, neq; hic in libro illo Hermeti tributo comparent. Multa quoq; Barthius loco citato illo contineri narrat, quæ in edito non inveni. Hujus generis quoq; illa Democriti *χηρὸν κῆρυκα*, vel quicumq; alius titulus fuit, censenda sunt, de quibus prolixè Salmasius in Solinum & Borrichius.

Est inter recentiores Petri Arlensis de Scudalupis opus de *Sympathia septem metallorum, septem lapidum & septem planetarum*, Madriti primum, hinc Romæ in folio sub initium hujus seculi editum: quo singularia continentur secreta, à filio per incogitantiam publicata: Qui postea exemplaria omnia coëmisse dicitur, ut nullum jam amplius compareat. Est quidem in Galliâ illud recusum mitiori formâ, sed totum mutilum, nulliusq; pretii. Exiit tamen Parisiis P. Constantii Albinii Villanovens *Magia Astrologica, sive clavis Sympathia septem Metallorum & septem selectorum lapidum ad Planetas pro majore illius elucidatione editum Anno 1611. in 8.* Sed sine arca ipsâ clavis illa nulli usui est. Qui legerunt, affirmarunt mihi, tot tantaque libro illo contineri, ut omni auro sit præstantior. Inter cætera unum succurrit, quod ille in eo legerat, de vitro è cineribus cadaverum strangulorum certique mineralis conflando, cui lotium ægri immissum affectas corporis partes in ipsâ urina ostendat. Aliud ex eo libro adduxit Joh. Petr. Faber in suo *Paladio Chimico cap. 5.* de certo pulvere tormentario. Ejus hæc verba sunt. *Vidi aurum naturâ ipsâ incombusibile in pulverem pulvere ipso tormentario seu bellico combustibiliorem redactum, spiritus sulphureo combustibili, terrâ ipsius auri factâ, quò nefanda scelera committi possunt, in hominum inevitabile malum; terra motus praevalides effici queunt, quo domus, imò civitas integra, etsi populo sit, suscitata, de quo subverti possint. Arcanum certè pulveris bellici inventi multò pejus & crudelius, cujus proclamatores in superiorem mundum beatum iri non existimo, tanquam inexhausti malorum fontis demonstratores. Unde hic Harpocratis silentium commendatum habere licet.* Et hunc quidem ego pulverem pyrium Sympatheticum esse existimo, qui in remoto etiam loco positus altero similis generis accenso simul accendatur. Multa alia ipsarum à

non nullis scripta, qualia in Theatro Sympathetico Norimbergæ edito comparent, sed nullis certis fundamentis inædificata. Nuper Maxveldii Scoti Scriptoris, lucem à Clariss. Georg. Franco edita est *Medicina Magnetica*, cujus pars Theoretica non malè de iis rebus philosophatur, præcipue vero Aphorismu libro secundò adjecti interiorè cognitionem arguunt. Liber III. Practicus, sine quo ceteri steriles & inanes, nondum editus est: què multi anxie efflagitant. Comani Wirdigii *Medicina Spirituum*, potest. Sed de his in Polyhistore Physico plenius agemus. Multa, & quidem longè plura quam edita sunt, à Paracello scripta sunt, quæ hinc illinc à curiosioribus asservantur. Meminit in *Exercitationibus suis* nuper editis Clariss. Wagenfeilius Manuscripti alicujus Paracelsici, quod illi in Bibliothecâ Scorialensi monstravit Bibliothecarius, unde ille arcanum illud Stegnaphicum è sanguine humano parandum descripsit: cujus ope amici toto orbe se juncti omnia animi sensa plenè planèque invicem communicare possunt. Sed ille liber cum cæteris fortè in cineres nupero incendio redactus est.

De Chemicæ scriptoribus, quandoquidem Chemicæ scientiæ quasi solum aliud quod omnibus occultioribus operationibus naturæ subternit, nunc aliqua adnectenda videbantur: De quibus, cum singulari olim dissertatione egerimus, nunc pauca tangemus. Sunt, qui totam hanc artem ideo suspectam habent, quod vel nulli sint antiqui autores, vel plerique Pseudonymi. Fuit illa jam ab antiquissimo tempore per sapientes non tam scriptis, quam vivâ informatione, propagata, & ipsius rei sublimitas faciliè à nominis sui professione autores excusat. Totâ illa gentiliâ Mythologia hunc sibi scopum præfixum habet, quod à viris doctissimis Michaelè Mejero in Arcanis arcanissimis, Blasii Vigenerii Commentario in Philostrati tabulas, Joh. Petr. Fabro in Panchimico ostensum est. Commendat Nicolaus Antonius Autor Bibliothecæ Hispanicæ eo in genere Johannis Baptistæ Suarez de Salazar Gaditani Mythistoricum Astronomicum, sive de Mythologia terrestri & cœlesti, librum, quo arcana omnia Physiologiæ mysteria consistis numinum appellationibus olim apud Ethnicos adumbrata revelavit. Sed imperfectum illud opus relictum est. Nuper verò egregium ejus specimen Jacobus Tollius, elegantis vir ingenii omniumque literarum, in Fortuitis suis Criticis dedit: Qui si pleniorè illam Mythologiæ explicationem adnoverit, omnes illi concedant necesse est, quò pleniorè ad physicam experientiam eruditionem affert. Falsum est, deesse huic arti antiquos autores. Nam pro Hermetis aliorumque scriptis ita militavit Borrichius, ut superior ex illâ pugna disaliquoties suis in *Solinum exercitationibus* mentionem facit, & Casaubonus ad *Bæron. Annal. Exc. 7. c. 10.* de quibus aliqua hic notabimus. Extat Codex ille in Bibliothecâ Regiâ, unde ista excerptit Salmasius. Delrius *tom. 1. disq. Magicæ p. 1. p. 1.* in Bibliothecâ Fontis belli haberi testatur. Dicitur & Johannes Dec, qui

Monada Hieroglyphicam scripsit, Democriti Physica habuisse, cum Scholiis Syne-
sii, Pelagii, & Stephani Manuscriptis. Gesnerus in Italia alicubi latere tradit.
Est & codex Altenburgensis, quem illustr. Dux Saxoniae Johannes Wilhelmus
b. m. & Cod. Bibl. Augustanae fecit describi Annoq. quem Thomas Reinseus
perlustravit, suaq. manu emendavit, mutila in illis notavit, addit de ipsis auto-
ribus dissertatione; Cujus mihi ab amico copia facta est. Idem quoq. autores in
Bibliotheca Vindobonensi reperiuntur, quos operose recenset Lambecius, *Com-
ment. de hac biblioth. lib. 6. part. 2. p. 168. & seqq.* cum quibusdam ex iis excerptis.
Dignus ille Criticis, sed tamen argumenti istius non ignavis, profecto labor est,
in quo illi ingenii nervos intendant, potius quam in aliis. Tanta rei sublimitas
dignitasq. est, ut non superficialia opera impendenda sit. Conferendi hic essent
omnium Bibliothecarum codices. Nam multa in autoribus illis per dolum
sunt mutilata, vitiose descripta. Desunt in Altenburgensi Codice, quae de uni-
onibus magnis & minutis conficiendis ex Parisiensi citat Salmasius, qui & vitio-
sissime saepe scriptus medicam Reinseii manum omnibus in paginis sensit, etsi non
cum cura illi perfectus. Ita ipse in praefatiuncula libro praefixa: *Emendationes, quas
hic marginibus illitas vides, & cursoria quidem lectione nata sunt, sed quarum rationes
reddere cuivis possim: elueremq. etiam reliqua Ψυδογενεῖς, si id nunc agerem;
Neque enim adeo desperata res esset: Quamquam, si conferre liceret codicem alium, mul-
to facilius in viâ intritâ progredieres. Sunt hic quae nixâ aliquem antiquitatis redo-
lent; sunt & ineptorum infima Graecia magistrorum aliqua; sed quae tamen ab illis,
qui se Chymiatros cum aliis medicis multâ praestantiores appellari volunt, & e furnis mira-
cula curationum promittunt, scilicet quod à vera arte & solidâ cognitione ejus non sunt in-
fructi, non debebant ignorari.* De scriptis istis ita judicat Reinseus, primum per
aliquos monachos aliosque eruditos in Alexandria & hinc in Constantinopoli
in unum quoddam Systema congesta, unde in Italiam & Regiam Bibliothecam
eo tempore pervenerint, quo exules Constantinopolitani in Italia recepti: Ubi
multa alia haecenus ignota de Graecis Autoribus primum innotescere Occiden-
ti coeperunt. Autores ipsi, Reinseio iudice, partim Ethnici, partim Chri-
stiani fuerunt, qui Athenis circa annum Christi 400. & deinceps vixe-
runt Alexandria, quae Philosophorum nutrix praë ipsis Athenis fuit, ut Came-
rarius in vitâ Synesii probat. Magnocum studio huic arti sub Imperatore Di-
ocletiano, in Aegypto & Persiâ, tum Judæi, tum Christiani, tum Ethnici incu-
buerunt, ut ex Suida notum est. Stephani Alexandrini, qui universalis Philo-
sophus vocatus, ac sub Heraclio vixit, qui ipse aliqua inscripsit, primus hic liber
est, *Ἐπεὶ τὸ πρῶτον ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς τέχνης*, Cardan. l. 17. de var. rer. in Bibliotheca Diegi
Hurtadi de Mendoza Orat. Caesare extitisse ait. Christianus fuit. Verum esse hu-
jus libri autorem confirmat Salmasius in *Solin. p. 1097.* Scripsit *περί ζῴων*, quas hodie
Processus vocamus, novem. Post illum Heliodori nomen legitur, cujus extat Jam-
bus ad Theodosium Imperatorem, quem tamen minime genuinum agnoscit Rei-
nseus:

nefius: *Sunt, inquit, ineptissimi Græci, qui inter doctoresimum annum vixit, nihil,*
aliudegit, quam quod Stephani scriptum de eadem arte oratione soluta ligavit. He-
 liodorum, Hermiæ filium, Alexandriæ oriundum Reinesius Chemicæ artis non
 ignarum facit, qui cum fratre suo Ammonio Proclo in disciplinam datusest, neq;
 verò alienum existimat, illum Theodosio M. quædam hujus generis inscripisse,
 qui & ipse huic arti fortè addictus fuerit, quoniam & Eugenius, qui plurimum gra-
 tiæ apud Imperatorem valuit, quæ tamen postea exiecit, arti huic operam dedit,
 sub cujus nomine aliqua operatio Chimica in codice illo Altenburgenfi f. 190. ex-
 tat: Vixit & Pappus Alexandrinus Philosophus & Mathematicus sub hoc Impe-
 ratore, Reinesio iudice, cujus operatio Chimica ibidem fol. 189. reperitur, quem
 tamen aliū facit Lambecius, eâ ratione motus, quod Pappus Stephanum Alexan-
 drinum allegat, qui sub Heraclio vixit. Carminum verò horum autorem plane
 non agnoscit Heliodorum Reinesius, quia non illam spirant, sed infimæ ætatis
 barbariem, ubi versibus, quos politicos vocant, multa talia scribebantur. Hunc
 quoq; Christianum esse apparet, cum alter Ethnicus fuerit. Fuit & illo vetustior
 Heliodorus Æthiopicorum scriptor Christianus, Emesæ in Phœnicia natus, hujus
 artis non omnino ignarus, ut ex scripto illo patet, ubi plurima occurrunt, quæ oc-
 cultos habere sensus videntur, quod abolere etiam cum jacturâ Episcopatus no-
 luit. Ut fortassis illò nomine abusus fuerit ille, quisquis fuit; Poëta ster. Sed ta-
 men eundem illum Carminum fabrum facit Lambecius: cui calculum adjicere
 meum ob antea adductas rationes non possum. Refert quidem Lexici Historici
 Universalis compiler Hofmannus à Cedreno, obtulisse Heliodorum Theodo-
 sio M. librum de arte auri faciendi; sed frustra locus ille in Cedreno à me hacten-
 us quæsitus. Ac si vel maximè exstaret, de quo dubito, non tantæ fidei Ce-
 drenus est scriptor, paulum futilior, & longè junior, ut suâ autoritate confirma-
 re possit. Fluctuat & in Heliodori ætate definiendâ & in ipsis illis autoribus Vos-
 sius. Ejusdem commatis Reinesio habentur illa, quæ sequuntur in codice Alten-
 burgenfi, carmina Theophrasti, Hierothei, Archelai, de divinâ & sacrâ arte, om-
 nia ex Stephano transscripta. Dixerit quis, Archelai veteris Philosophi au-
 toris istius nomine se ornasse, qui *ἄρτι ἡ γυναικίαν* scripsit Antigono Hist. Mir.
 c. 96. & 23. citari; quem ille Ægyptium fuisse & Ptolemæo miraculosa quædam
 per epigrammata narrasse ait. De Hierotheo in eodem libro alia extat brevis
 commentatiuncula characteribus Chemicis scripta, in prosa, quam Lambecius ad-
 scribit Hierotheo Monacho, cujus Isagoge quædam in Scalæ Paradisi in Bibl.
 Vindobonensi extat: nam alterum Hierotheum Philosophum Platonicum, Dionysii
 Areopagitæ Præceptorem esse verò simile non fit. Pelagii, cujus ejusdè argumen-
 ti schœdialma subijcitur, nomen & tempus incertum. Duos ejus nominis repe-
 rio. Anastasius Bibliothecarius in *Historiâ suâ Ecclesiasticâ* circa A. C. 366. quendam
 Pelagium Laodicæ Episcopum Orthodoxum nominat. Cedrenus in *Compendio*
Historiarum. p. 374. edit. Paris. in Corp. Hist. Bizantin. Pelagium Patricium laudat,
 quem

quem Zeno interfecit, virum *Ζηνοκράτην ὃν παλαιὸν ἐπὶ τῷ ἀξίολογῳ*. Nam historiā Augusti Cæsaris veribus scripsit, & Homero-centra, atq; multa alia. Interfecit & idem Zeno cum hoc Pelagio Zosimum, ex quo quis conjecerit, eundem esse Chemicum illum Zosimum, cujus opuscula in eodem codice habentur. Sed Rhetor hic est Gazæus, cum alter ille longè antiquior sit, qui quorundam Zosimo adscriptorum opusculorum chemicorum autor est, et si non omnium. Qvædam enim ex illis Zosimianis juniorem ætatem loquuntur, ut observat Reinesius: Ideoq; vel alium eorum cognominem autorem, vel veteri supposita esse oportet. Sed de Zosimo illo postea plura. Incerta ergo de Pelagio omnia sunt.

Qvod in codice Altenburgensi habetur, fragmentum Ostanis Philosophi ad Petasium de eadem divinâ arte, supposititium Lambecio & Reinesio videtur, si Ostanem primum Magum, aut Ostanem secundum, eo intelligere velimus. Tertium ergo qvendam nobis Ostanem fingit Reinesius, cum Ostanis nomen omnibus Magis Persarum commune factum Scaliger fateatur: qui circa A. C. 300 in Ægypto vixerit, alterius etiam Democriti, non Abderitæ istius præceptorem. Nam Democritum ab Ostane edoctum etiam antiqui scriptores testantur. Ad hanc sententiam ipsum impellit primum, qvod tempore Regis Persici Saporis, qui A. C. 270 imperavit, in Persiam iverit Democritus, artis addiscendæ causâ, qvod ex Synesio aliisque locis hujus codicis probare vult; cum tamen illic nullius Regis, sed philosophi Sopharmentio fiat, cujus cum Rege Sapore confundendi causam nullam video: Deinde qvod tamen Græca illa tum Ostanis tum Democriti antiquiorem indolem, quam cætera ejus libri, spirant, licet ad ætatem Democriti Abderitæ non ascendant. Eadem est Salmasii sententia, qui *comm. in Solin. p. 1162. ita: Democritus quamvis subditivus sit, antiquum tamen esse oportet; quippe quem citari videam Synesio, Stephano, ac Zosimo, scriptoribus Chemicis, ac inter principes & veteres artis illius autores laudari*. Hæc, ut verum fatear, pro Democrito & Ostane vindicando, magis militare videntur. Nam, si simili licentiâ in aliis autoribus uti velimus, novos Amphitruones & Sosias in scenâ criticâ formabimus. Esto verò, non esse hæc Græca Ostanis tempore scripta, potuerunt illa longo tempore post in Græcam linguam esse conversa; ac fortè illa ultima verba, unde non ab antiquo Ostane, sed à Christiano aliquo scriptum hoc fragmentum conjiciebat Reinesius, quibus *gloria Deo Patri & Filio & Spiritui sancto* acclamatur, Christiani cujusdam manu prioribus pietatis causâ adjecta. Rectè vero Reinesius Scaligerum reprehendit, qui Ostanem Democriti Mythagoram ex eo neget, qvod Ostanem Xerxes in Græciam comitem, [de quo *Plin. l. 30, c. 1.*] noscere per ætatem non potuerit, cum ex Herodoto Latertius testetur, Xerxem in Græciam transeuntem cum exercitu apud Democriti Patrem divertisse. Cæterum ad Persas victores illam in Ægypto custoditam Smaragdi tabulam, quæ ignoratam universi orbis concordiam descripsit & maximam Magi partem absolvit, transisse quæritur Gaulminus præfatione ad Theodorum

dorum Prodromum: Cum Græcorum Medici divam Medicinam plebi prostituere, cujus interiora olim Reges & Sacerdotes sibi vindicabant.

Sequuntur Ostanis fragmentum in codice illo Democriti Physica & mystica seu arcana, Reinesio, ut vidimus, pro supposititiis habita. Nolo hic post Roscium saltare: nam, quæ Reinesius hic pro νοησία affert argumenta, quæ omnia cum plurimis aliis à Conringio in libro de Hermetica medicina allata sunt, à doctissimo Borrichio ingeniolissimis rationibus in Vindicatione Hermetis eliduntur. In scriptorum Democriti titulis colligendis sollicitissimi fuisse Borrichius d.l. & in sua *Historia Philosophicâ* Abr. Gravius lib. 3. cap. 1. qui illic legatur. Memorabilis præterea ille locus è Cedreni *Comp. Hist. pag. 121. Ed. Paris.* adduci de Democrito meretur, qui ex antiquioribus scriptoribus omnia accepit, si quis fortè de Cedreno cavillari velit. τὸ πρῶτον ἡ Δημόκριτος ἐγνωρίζετο φιλόσοφος, ὃς ἐδίδασκεν περὶ τοῖς ἄλλοις, ὅτι δὲ ἡ φιλοσοφία ἐξέλιοντο, πάντων ἀπὸ χεῖρας κακῶν, σωφροσύνην ἀσκεῖν, καὶ πάντα ὁρθῶς νοεῖν καὶ πράττειν, καὶ ὅπως ἐστὶ τὸ ἐννεαγράμματον μαθεῖν καὶ ὅπως (Φησὶν) ὁψεί τὸ ὕν τῷ εἰς λόγῳ, καὶ ἀπαθῆναι, παθῆλον νοοφανῆ. Vertit ita Xylander: *Ed. etate Democritus innotuit, Philosophus: qui præter alia docuit, eum, qui vellet philosophari, debere omnibus abstinere vitis, temperantia studere, omnia recte agere & facere: ita demum licere cognitione eorum, quæ novem literis notata sunt, potiri. Sic (inquit) videbis filium Dei verbum omnis perpeffionis expers, quod ipsum denuo perpeffionibus obnoxium apparuit.* Hic verba illa ὅπως ἐστὶ τὸ ἐννεαγράμματον μαθεῖν, quæ περὶ φράζει Xylander, aliquid mystici continere videntur, ut postea illa de filio Dei denuo perpeffionibus obnoxio, vel à Cedreno vel aliunde, affuta videntur: quod inter Democriti dogmata fuisse nemo credit, nisi per mirabilem vel περὶ φησιν, vel φράζειν. Alludit verò nomen illud ἐννεαγράμματον ad illud naturale corpus, quod, quanquam metaphorico sensu, caput χερσοποιίας habetur, versibus Sibyllinis expressum: quarum initium est, ἐννεαγράμματ' ἔχω, πῆρσούλα β-ν εἰμι. νόε με. &c. *Novem literas habeo, quatuor syllabas: intellige me.* &c. Sunt autem sex versus, & habentur lib. 2. *Carm. Sibyll. p. 171. edit. Obsopæi.* Aymarus Ranconetus non malè exposuit de Arsenico. Norunt enim artis ejus vel tirones, quàm venerabile Arsenici, neq; sine causâ, apud Chimicos nomen sit, sed suo tamen sensu. De hoc πῆρσούλα β-ν ἐννεαγράμματ'ω egit quoq; Olympiodorus, fol. 167. *Cod. Alt. & Stephanus Philosophus in πράξει.* V. qui vocat τὸ σφωλῆτης ἐννοίας τὸ περὶ βλημα, & super hoc ænigmata longam commentationem instituit. Discrepat Græcum exemplar in multis à Latinâ versione Dominici Pizimontii: multa etiam in Græco trajectory & mutilata. Historiola, quam Democritus ipse de se narrat, quomodo Magistrum suum jam mortuum consuluerit, in Græco codice non suo, ac valde alieno, loco posita est, ut quasi adsuta videatur. In Latinâ versione planè ommissa est. Inlectione verborum Græcorum magna est discrepantia in fragmentis, quæ passim adducit Lambecius, ut vel inde pateat, multum hic laboris istis esse relictum, qui hos autores fortè aliquando emendaturi sint: & quid de Latinâ ver-

versione judicandum? quæ in his variationibus lectionum sibi constare non potest. Lambecius in illam inclinare sententiam videtur, ut ea, quæ hic Democrito adscribuntur, ejus esse generis dicere malit, quæ à Diogene Laërtio hic nuncupantur τὰ ἐκ τῆς Δημοκρίτου διασκευασμένα, ex Democriti libris composita. Non contemnendum tamen & hoc ad γνησιότητά probandam argumentum est, quod Zosimo & Synesio aliqua ex his citentur, quem cur Pseudo-Synesium vocet Reinesius, non video: Nam Salmasio ille genuinus habetur, cui & testimonium ejus pro antiquitate Democritæ scripti non improbat: Ait enim Synesius, Democritum in Persiam profectum esse, ut ab Ostane artem edoceret: quæ & apud Eusebium in Chronico leguntur, Scaligero suspecta visa; quasi à Panodoro Monacho aut Synello conficta. Cum tamen, ut rectè respondet Borrichius, etiam Eusebium ea de Democrito legere potuerit, quæ ante illum Seneca, & Zosimus, & Synesius, qui Eusebio non sunt posteriores. Quæ enim idonea ratio afferri potest, quod hæ præcipuè lacinia de Democrito aliisq; Chemicis assuta sint Chronico Eusebiano, cum tamen Zosimus, quem antiquissimum scriptorem Chemicorum Conringius habet, & Synesius de illis scribant? qui Synesius etiam Zosimo ipsi ex eo præferendus Borrichio videtur, quod inscripserit Synesius Scholia sua Dioscoro magno Sacerdoti Serapidos, florente adhuc Serapidos in Ægypto cultu, quod fuit ante Theodosium primum, qui Serapidos fanum evertit.

Sed & ipsis illis Synesii Scholiis, frivolis ductus, ut ego existimo, argumentis, litteram movit Reinesius. Quidni enim Synesius, quem annos aliquot juniorē facit, Episcopus Cyrenæus, autor horū scholiorū sit? Primò enim puerilis ille, quem vocat, error de Ostane & Democrito, quicq; illi præcipuum νοστής argumentū facit, ne error quidem est, neq; in dubium vocari debet ob argumenta, tam à Borrichio quam à me hic adducta. Deinde telum imbelles sine ictu est, cum ita colligit: In toto opere Synesii, neq; in Epistola 57, quæ omnem vitæ historiam, genus, familiam, variosq; casus describit, ulla sit mentio vel Dioscori, vel hujus artis: ergo falsum est, ejus scripti autorem esse Synesium. Quasi verò, qui illa sacra tractant, nomen suum omnes furno redeuntē scire lacuq; gestiant. Videmus in Villanovani scriptis medicis, in Alberti M. operibus, Chimica omnia ab editoribus secludi, quod stultis quibusdam hominibus etiam ad νοσήσιον horum scriptorum magnum argumentum est, cum tamen nihil certius sit, ab ipsis esse scripta, sed dum vixerunt, dissimulata. Ita enim plerumq; fieri solet, ut viventes autores illa celent, nec, nisi paucis quibusdam amicis, scribant: quæ post mortem editores, ne scilicet contagium aliquod cetera ab iis scripta trahant, omittunt, vel etiam ut *μυστικῶς* seponunt. Non desunt tamen aliqua hujus artis vestigia in Epistolis Synesii, ut in epistola 142 ad Herculeanum, cui quædam propalata Philosophiæ mysteria exprobrat. Extat & in Gallicâ & nuper in Germanicâ linguâ tractatus nomen Synesii Abbatis præpositum habens, quicq; à Cæsareâ Bibliothecâ editus fuerit. Sed Lambecius nullum alium Abbatem, quam hunc Episcopum, novit, ac præterea ille

ille tractatus planè alius videtur. Epistola verò ad Dioscorum à nondum Christiano scripta videtur, quod ex inscriptione colligit Lambecius.

De Zosimi scriptis Chemicis, quæ non Salmasius, ac ne ipse quidem Conringius, in dubium vocat, Reinesius tamen scrupulos aliquos injecit. Dicit, non o-
fiat, quæ veteribus Græcis ignota, & à Persis & Arabibus demum inventa, ut Β-
λιν, Νάηφ, Θένια, Τάλη, Κάλη &c. Unde colligit, demum post Persa-
rum & Arabum tempora, 900. annis circiter à nato Christo, cum Græci artem
perdiderant à Persis & Arabibus reducere in Græciam vellent, hos libros esse scri-
ptos: quod si attendisset Salmasius, caput illud *ὅτι ποιήσας χαλκῷ ξανθῷ*,
quod in codice Altenburgensi βαφὴ τῇ ἰδικῇ στήλῃ inscribitur, Zosimo non
adscriptisset, Verum unde novit Reinesius, illa simplicium nomina Græcis suis-
se ignota ante hæc tempora? Metallica illa pleraq; nomina sunt, de quibus Græ-
corum Medici vulgares parum solliciti: Unde novit à Persis & Arabibus illa esse
profecta? In studiis peregrinis peregrinæ etiam voces frequentari solent. Quo-
modo tempus perditæ & recuperatæ apud Græcos artis definiet? Quomodo ca-
put unum ex toto libro alii auctori adscriberet Salmasius? Nam quod illic allega-
tur Zosimi nomen, non insolitum in illis libris est, quorum celeri autores solent.
Nequid dicam de glossis marginalibus, quæ in textum ipsum librorum culpâ
transire solent. Majoris momenti objectio illa est, quod capitulo hujus libri,
quod βαφὴ σμασφ' γδς inscribitur, ac Zosimo Salmasius tribuit, Arabici & Mu-
hammadici Philosopher σοφοὶ ἰσλαμικῶν laudentur: Unde appareat, non vete-
ris Zosimi, sed junioris alicujus opus esse: Cum Saraceni primum A. C. 640. Æ-
gyptum subjugarint, ac per Caliphas suos 600 annis sub imperio tenuerint, ur-
bemq; opulentam Alcair circa A. C. 970 ædificarint. Hi Medicinam, Astrono-
miam, Chimiā, postquam Persicas opes omnes in se derivarunt, multis impen-
sis, magnaq; industria excoluerunt: præcipuè illi potentissimi Dynastæ, *Alman-
sor, Hazon, Raschydus, Alaminus, & Almamoun*, ipsi doctissimi, quiq; doctos viros è
Judæis, Christianis, omnibusq; gentibus evocarunt, Græcorumq; libros præci-
pue in Arabicam linguam converti curarunt: ut florerent tum in Ægypto o-
mnes doctrinæ, cum crassissima barbaries Græciam, Italiam, Galliam, Germaniam
obsideret. Neq; tamen tunc perditæ apud Græcos Chimica studia, ut fortè Rei-
nesius existimat, fuerunt: sed, quod in Germaniâ, Italiâ, Galliâ vidimus, sub ipsa
barbarie clanculum illa disseminata. Neq; enim ex eo, quod scriptores deficiunt,
artis interitus inferri debet, quæ ab antiquissimis temporibus, non scriptis, sed po-
sterius per institutionem vivi præceptoris, propagata fuit. Latuerunt illa in mona-
stèis apud Christianos studia, unde, si qua in publicum prodierunt scripta, ut
contempta fuerunt. Verum, ut ad objectionem Reinesianam revertamur, non
illa adeo firmo talo stat, quin elidi possit. Illud Ismaelitarum nomen non tum de-

num, sed dudum ante illa tempora, usurpatum: nam & Hieronymus in vitâ Malchi Ismaelitarum Arabum meminit. Et verò de Arabum veterum peritiâ in seeretis doctrinis res notissima est. Fuisseq; apud illos Magorum nomen prius quam apud Perlas auditum, Conringius de *Antiq. Acad. in Suppl. 5.* testatur. Unde verò certissimis documentis ostendet Reinesius, scriptorem hos tantum Egyptios Sophos, non alios intellexisse? Cum ergo in conjecturis tantum vis argumenti subsistat, nil facit ad infringendam hujus scripti γρηγορητᾶ. Neq; possunt speciales illi Zosimi, qui de variis metallicis agunt, tractatus adeò discerpi, ut variis autoribus assignentur. Ideo enim vel maximè Oecumenici nomen obtinuit, quod ad varios artis hujus recessus se diffuderit: quemadmodum ille titulus primum Hermeti, deinde Johanni Sacerdoti, tum Democrito, & Stephano ab Anonymo in libro de ratione dealbandi tribuitur.

Fuit ergo horum librorum scriptor Zosimus, ex Reinesii sententiâ, Comes & Exadvocatus Fisci, & Historicus, qui Theodosiorum tempore vixit; ut Borrichius verò opinatur; ætatem Constantini M. longè superat. Reinesii verò sententiâ vel ex eo rejicienda est, quod historia scriptor Ethnicus, hic vero Christianus sit, quem antea Philosophum Alexandrinum dixerat, quem à cæteris ejus nominis distinguere Suidas videtur. Et Pelagius, qui Zosimum citat, vocat τὸν δεχαῖον Ζώσιμον. Magnam hic disputationem de Christianismo Zosimi antea præbet Photius, qui Cod. 98. in recensione Historiæ Zosimi illum paganorum religionem secutum ait; & in recensione codicis 170 librorum sc. 15. quibus proponuntur ab Anonymo testimonia de Christianâ religione è gentium scriptis, cum Autorem ἀπὸ τῶ χειμυλικῶν Ζωσίμου λόγων (è frigidis Zosimi libris, perit Andreas Schottus) multa desumisse ait. Hic vero intelliguntur nulli alii Zosimi libri, quam χειμυλικοὶ λόγοι, Chimici sermones: de quibus Suidas. Malè enim vertit illa Schottus, quæ non intellexit, & vitiosa apud Photium lectio est. Ex eo tamen apparet, Zosimum τῶ χειμυλικῶν autorem & historiarum pro uno eodemque Photio habitum esse: nisi fortè & ille in eo erraverit. Lambecius, ut hæc conciliet, ait, Platonicis Philosophis χειμυλικῆς arti deditis in multis convenisse cum Christianis. Sed ista frigida conciliatio dubium omne non tollit. Ego tamen in illâ persevero sententiâ, ut hunc Zosimum Chimicum Alexandrinum à Thebano Panopolita distinguendum existimem. Anonymum verò illum, cujus codicem recensuit Photius, ego quoque Chimicæ arti addictum fuisse existimaverim, & hujus ductu præcipuè ad illa de Christianâ è Gentilibus religione testimonia colligenda impulsus fuisse: quæ Photius, ut hujus rei omnino ignarus, pro fabulis & superstitionis habuit. Nam & hodie sunt, qui τύποι rerum divinarum in his naturæ mysteriis quærunt. Fuere in his libris, Photio memorante, testimonia locaque integrorum etiam librorum, non modo Græca verum etiam Persica, Thracica, Egyptia, Babylonica, Chaldaica, quin & Italica, ex iis, qui apud singulas harum gentium doctrinâ clari ha-

haberentur. Qui liber, si hodie extaret, cum magno rei Christianæ fructu legeretur. Ille tamen Zosimus, quicumque tandem fuerit, quod in ipso reprehendit Reinesius, superstitionibus Ægyptiacis & Platonice speculacionibus supra modum fuit deditus, & multa prophetica in Sacro Codice loca ad miseram hanc artem, ut vocat Reinesius, applicuit. Sed illa nunc quidem excutienda non sumam; neque quivis idoneus, ut opinor, de iis iudex erit, quæ superstitiones & fabulæ, quæ verò pro mysteriis habenda; cum externa species in his rebus minus exercitatum facile fallat; Reinesius tamen miseram artem vocat, quam divinam & sanctam omnes, quotquot sunt veri ejus possessores, dicunt; quæq; si illa, quæ dicuntur præstiterit, (nam omnium gentium historicam fidem labefactare extremæ impudentiæ res esset) illo titulo merito appellanda est. Quare non tam superstitionis, quam absconditæ pietatis argumentum est eorum, qui arcanis rerum naturalium, quasi typis quibusdam, rerum divinarum mysteria adumbrari sentiunt: Quod multis ad Christianismi sacræ amplectenda profuit. Deinde non ignotum est, perpetuum mysticæ Theologiæ cum arcaniori scientiâ naturali ab ejus doctoribus statui consensum: Quod omnia scripta Cabalistica loquuntur: ut Zosimus non adeo eam ob causam reprehendi debeat. Quâ occasione venit in mentem memorabilis illius somnii Manuelis, quod *lib. 3. Historiæ Joh. Cantacuzen. c. 81.* legitur, ubi per variorum animalium apparitionem & dictorum à Propheta Esaia ad illa applicationem, nihil aliud, quam varia operis philosophici *Θαινόμενα* significantur, quod iis, qui in lectione illorum librorum exercitati sunt, facile judicatu erit. Gretserus verò commentator, ut facile credo, obscura sibi hæc esse omnia, neque, quo tendant, perspicere posse, fatetur: Occurrunt in hoc Zosimo nostro quædam etiam memorabilia, quæ *ὡς ἐν παρῶν* hic etiam monet Reinesius, quod antiqui Prophetæ Chemicis, unde ars ipsa dicta est, mentionem faciat, quod codicem Ebraicæ non à multis, sed ab uno interprete in Græcam & vulgarem Ægyptiacam linguam translatum dicat, de quo nihil apud alios dicitur, nisi forte locum è Philonis libro de Vita Moïsis huc pertrahas, qui de festo die à Judæis & Ethnicis in memoriam Versionis Bibliorum Græcæ celebrato aliqua memorat. Scriptorum ejus tituli plures apud Photium in Cod. 170. & in his ipsis libris citantur. Legi & de Zosimi scriptis Borrichius in libro sæpius laudato potest. In codice hoc Altenburgensi aliter quidam librorum tituli formantur, quam in codice Parisiensi. Et in ipso illo codice aliter illi citantur. Est & inter Zosimi scripta liber *περὶ ὁρῶντων καὶ καμίνων*, cum iconibus adjectis, quarum aliquas Borrichius exhibuit.

In Zosimi scripta Olympiodorus commentatus est, cujus liber etiam in codice Altenburgensi habetur; in cujus tamen ætate definiendâ magna sententiarum varietas est. Salmasius hunc extremis Græciæ temporibus vixisse ait, quem ex eo refellit Reinesius, quia nullam Stephani, scriptoris anno 620. florentis, sed Zosimi & Synesii, qui proxime illum præcesserint, mentionem faciat, more illorum

lorum scriptorum, qui in arte sua antecessores semper in ore habent. Reinesius & Lambecius, uti & Conringius, Olympiodorum Thebanum Historicum, & Olympiodorum Philosophum Alexandrinum pro uno eodemque agnoscunt. Planè in eo demonstrando operosus est Lambecius. Suidas de Olympiodoro Philosopho Alexandrino memorat, ad quem audiendum Proclus Lycus se contulerit. Peripateticus ille fuit, sed tamen & in Platonis libros commentatus est. De Olympiodoro, qui rerum civilium studio se addixit, & libros Historiarum scripsit, Photius Cod. 80. quem Thebanum facit & professione Poëtam, ubi per nomen Poëtæ Reinesius & Lambecius Chemicum intelligunt: illum enim Poëtæ nomen hoc tempore notabat, & *poietus* dicebantur operationes Chemicæ. Quod tamen, ut incertum argumentum, rejecit Borrichius. Historiam ille suam ab Honorii Rom. Imperat. Consulatu septimo, & Theodosii secundo, ad id tempus, quo Valentinianus Romanus Imperator declaratus (nempe ab A. C. 407. ad A. C. 425.) deduxit. Idem Photius codice 214. de Olympiodoro agit, cui Hierocles librum de providentia & Fato inscripserit. Illic professione Philosophum, philosophiæ non vulgaris amatorem vocat, quem veluti Censorem constituerit Hierocles, non civilis sapientiæ omnino rudem, qui legationibus Romanis clarus, ac barbaras gentes Romano imperio adjunxerit; unde maximos sibi magistratus acquisiverit. Quibus postremis verbis Photium ad Historiarum libros Olympiodori Photio cod. 80. recensitos respicere non absurdâ conjecturâ existimat Lambecius; cum & tempora ipsa respondeant, & ipse Olympiodorus illic se legatum ad Hunnos misum scribat. Verum planè alia in sententiâ est Borrichius, qui Philosophum Alexandrinum Chemicum alium à Thebano illo facit. Illum esse Christianum ait; hunc Ethnicum; nam gentili religioni addictum vocat Photius; sed Chemicum illum Christianum esse, loco ex ejus scriptis adducto probat Borrichius: quem ante Constantini M. tempora vixisse non contemnendis suspicionibus ostendit.

Nihil ergo certi definiri potest, quo tempore vixerit Olympiodorus. Certum tamen est, non vixisse extremis Graciæ temporibus, quod volebat Salmasius: post Zosimum tamen, Chemicum scilicet illum. Nam, quod attinet ad illum locum, quem Philippus Labbeus, notis ad Eclogas Photii de Olympiodoro, quæ Corpori Historiæ Bizantiæ insertæ sunt, è Zosimi historiarum libro 5. profert, quo Zosimus Olympiodori historiam citat, is satis bene expediri potest. Locusta habet, Leunclavio interprete: *Hinc ad Ravennam (eam metropolis est Flaminia, prisca sanè civitas, colonia Theſſalorum, Rhene dicta, quod eam aqua ab omni parte circumfluant; non autem propterea, velut Olympiodorus ille Thebanus ait, quod Remus Romuli frater hujus urbis conditor fuerit: Hoc enim Quadrato relinquere debuerat, qui de hac urbe in historiâ Imperatoris Marci id commemoravit) ad Ravennam igitur hanc &c.* Non probo Lambecii sententiam, qui non solvit hunc nodum, sed Alexandri gladio secat. Operose enim probare auitur, to-

tam hanc parenthesin scholion esse anonymi cujusdam Grammatici, ideoque delendum. Non opus, me quidem iudice, tanto apparatu erat, & frustrahic insimpulo fluctus movet Lambecius. Quare enim Zosimus Olympiodorum testem vocare non possit, qui eodem tempore vixerit & scripserit? Nam sanè Olympiodori librum legere vivus Zosimus potuit, atq; ex eo quædam adducere: Quod ab aliis sæpè factum vidimus.

Quæ Cleopatraz tribuuntur, arsauri faciendi, ænigmaticis characteribus scripta, & de ponderibus & mensuris excerpta, incertæ fidei visa sunt; cetera libri hujus postremi è Geoponicorum veterum libro descripta: extremum ejus schediasmatis à recentiori aliquo Græculo assutum, ut ostendunt voculæ illæ *μόδης, καμυλῶ*, quas vetus Græcia ignorat. Stephanus tamen Cleopatraz cum Ostanæ colloquium adducit: Quæ per temporum rationem consistere non possunt; nisi fortè quemvis alium ejus nominis, quam Ostanem, vel primum vel secundum, fingamus, aut fortè Ostanès secundus arte suâ tam longævum se fecerit. Extat tamen in Regia Bibliotheca Parisi liber Comarii Philosophi Sacerdotis, qui docuit Cleopatram divinam artem: De quo nihil omnino dicere possumus, genuinus, an supposititijs liber sit. Similis farina sunt, quas è Bibliotheca Goldasti in insigne Priapejorum suorum ornamentum, dignissimum sanè hac patellâ operculum, Scioppius producit; Cleopatraz, Antonii, & Q. Sorani Medici epistolæ mutuz, quibus de libidine Cleopatraz, eaq; per artem medicam frenandâ, agitur. Franciscus Philadelphus *lib. 6. Epist. ad Philippum Medium*, easdem subinuere epistolas videtur, cum scribit: *Memini, cum nuper esses Mediolani, vidisse apud te vetustissimum quendam codicem, qui Medicorum plurimum scripta complecteretur, ut Cornelii Celsi, & utriusq; Sorani, & Apulei & Democriti, & quarundam etiam mulierum.* Extat & Heraclii Imperatoris epistola, quâ ad Sophoclem vel Saphoclem Philosophum scribit pro expositione libri inventi ad caput Cleopatraz Regine in suo sepulchro. Hæc enim elegans est Epistolæ inscriptio, ab homine barbaro fortassis addita; ac respondet illi Sophocles Sophista, characteres occultæ scripturæ interpretans de fecunditate parandâ: nisi sefellerit Heraclium Chemicos Characteres de rebus vulgaribus exponens; modo vera sunt, quæ in epistolâ illâ scribuntur. Habet & Morisotus *Cent. 1. Ep. 34.* illas epistolas, qui tamen alias hic affert explicationes. Antonii epistolæ adeo nihil ætatis illius sapiunt: Commendat tamen Scioppius, neq; videre tam egregium *καμύλιον* viris doctis voluit, *Filiciorum licet sint illa, ait, autorum, multis tamen facere ad veterum quorundam loca intelligenda, Petronii, Martialis & aliorum, domi doctus, didici.* Ille scilicet magister didicit, discant jam virentem ex illo pueri verumq; laborẽ.

Extat in codice Altenburgensi amplius Michaelis Pselli notissimi Philosophi, qvi A. C. 1080. vixit, epistola ad Patriarcham Xiphilinum de eodem argumento, quæ & in Latinam linguam conversa extat. Fuit vir doctissimus Psellus, ejusq; multa sunt *ἀνέκδοτα*, notavitq; in Bibliothecis passim latitantia Rossle-

nus.

nus. Illum reconditis artibus fuisse deditum, arguit liber ejus de Dæmonibus, quem cum commentario doctissimo edidit Gaulminus. Sunt porro in codice Altenb. Agathodæmonis & Hermetis Trismegisti fragmenta, Philippi cujusdam tinctura æris Persici, quem Lambecius existimat Chrysothomi presbyterum, Moysis Prophetæ & Legislatoris Judæorum scriptū supposititiū. Non enim negari potest, imposturas etiam in hoc argumento fuisse, ut auctores celebres & antiqui scriptis lucri causa præponerentur. Quod, notante Reinesio, tum frequentatum maximè fuit, cum inter Reges Egypti, Alexandriæ & Pergami studium & æmulatione conquirendorum librorum maximè ferveret. Cum enim antiquiorum scripta præ aliis expeterentur, eorum nominibus librarii abusi fuerunt, ut eò cæritius venderent; Quod & Galenus sibi vivo accidisse conqueritur.

Anonymi plures sunt tum in codice Altenburgensi, tum Vindobonensi & Parisiensi, ut, de aquâ divinâ dealbationis, Anonymi Christiani experimenta Chimica, Anonymi Christiani varia capita Chimica: Anonymi capita duo de aquâ divinâ. Anonymi Christiani Mytheria Chimica: Anonymi veteris arcana duo Chimica: Anonymi varia secreta Chimica: Anonymi Christiani liber Chemicus ad Sergium de aquâ divinâ. Ubi notandum est, nulla scripta magis esse mutilata, quam quæ de divinâ aquâ agunt, cum illa inter *μυστηρια* & hujus artis sit. In Parisiensi codice, quæ notavit Labbeus in Novâ Bibliothecâ MStorum librorum, hæc sunt. In codice Altenburgensi non exstantia sunt, Comarii de Lap. Phil. ad Cleopatram, Orphei fragmenta quædam, Cosmæ Hieromonachi de Chrysopeia, Nicephori Blemmidæ de auro conficiendo, Petri Theodorici de methodo alchymix, Joannis Archisacerdotis liber Sopharis in Perside Tractatus, Platonis, Aristotelis, Porphyrii, Claudiani, Sergii libelli. Eos libros omnes edere in animo habuit Leo Allatius, una cum suis eâ de re tractatulis, referente Labbeo, votumque hoc addente: *Utinam tandem aliquando, tam sepe promissus, tam diu expectatus, nobilissimus tanti viri fetus faventem sentiat alicubi Lucinam!* Lexicon quoq; Chemicum codici Altenburgensi additur, sed recentius, ante 170 circiter annos scriptū, in quo multa corrupta & confusa. Sed de his omnibus scriptis ita Labbeus part. 4. MStorum, p. 129. *Eorum operum pleraq; perierunt, nonnulla adhuc cum blattis tineis, in situ ac pulvere luculantur in veteribus membranis Francicarum Italicarumq; Bibliothecarum, quemadmodum de Parisiensibus ipsi nos oculati testes sumus. Hoc est, quod Heraclitus & Theophrastus dixerunt, per amissum, arrogantiam & contemptum multas res præclaras ignorari. Annon satius esset, his potius naturæ thesauris operam impendere, quam rebus frivolis?* Justa hæc est Borrichii querela: *Si mediam partem illius temporis, quod Solino impendit Salmasius, scriptori in pluribus fabuloso, ut quo sine jacturâ insigni carere res literaria potuit, impendisset restituendis emendandisque Chemicis antiquis Græcis; si Scioppius bonas horas Priapejis corrigendis insumpas; si alii otium, quod in nequitia Martialis Petroniis, expiscandis collocavere, huc vertissent, jam Græca illa Chemicorum dictio venusta & à maculis liberâ facie præberet*

Cap. XII. De eo, quod in disciplinis divinum est, excursus.

eruditorum illustraret. Vellem ego hunc laborem nunc susciperet ipse πολυμαθής Borrichius, vel qui nuper præclaro aliquo specimine prælusit Jacobus Tollius, non variâ tantum doctrinâ sed & ipsis Chemiæ experimentis spectatus.

Longum ac propemodum infinitum esset, si ejus generis scriptores recentiores hic recenseremus. De multis in dissertatione peculiari egi, quæ super hoc argumento legi potest. Vidi apud amicum ultra 1500 Autores veteres & recentiores. Extant in Bibliothecâ Isaaci Vossii multa ejus argumenti. In Bibliothecâ Casareali libri Chimiçi à Lullio scripti ἀνέκδοτοι ultra C latitant. Rogeri Baconis in Bibliothecis Franciscanis per Angliam multi ἀνέκδοτοι Chimiçi & mathematici, teste Antonio Wood in *Hist. Acad. Oxon.* incomparabili naturalis scientiæ damno perierunt. Rabbīnorum antiquorum magnum in his rebus studium fuit, quorum præclara monumenta Illustris Cabalæ denudatæ Editor, Vir in omni non civili tantum doctrina, quam non in umbra, sed in luce ipsa consiliis & actionibus proficitur; sed & humaniori & solidissima rerum naturalium scientiâ subactus & exercitissimus nuper publicavit. Venit & ad manus meas Collegæ honoratissimi I. L. Hannemannī beneficio Mezahab Epistola de variis auri generibus, ex sensu artis scripta. Imaginum Hieroglyphicarum, per varia Orbis Europæi monasteria, Tempia, magna est copia. Et quis hæc omnia aliquot pagellis percenseat? Erit fortassis plenior alibi de his dicendi locus.

C A P. XII.

DE EO, QUOD IN DISCIPLINIS DIVINUM EST, EXCURSUS.

Occasio hujus Excursus. In Methodo ipsa discendi aliquid θεῖον. Periodi artium & inventorum. Singularis ars ὠκυμαθίας ab Agrippa proposita. Τὸ θεῖον in literis, nominibus. Linguarum concentus. Lingua peregrina. Hominum spiritum obsecrum. Τὸ θεῖον oratorium. Singularis impetus. Exemplum Franciscani. Furor Poëtarum. Poëta illiterati & extemporales memorabilia exempla. Divinum in Musica & Poësi. Τὸ θεῖον in Philosophiâ, Physicis. Ad res vilissimas cœcurimus. Principium aliquod in naturâ ἀγνοῶν. Τὸ θεῖον in Numeris. Vaticinatio per numerum Septenarium. Θεῖον in Geometria, Optica. In singulis disciplinis quadam θαυμαστόν. Dei reservata: Pranotio futurorum, Arcanum Physicum, & Cognitio temporum. Τὸ θεῖον in Medicina, Medicis & morbis. Τὸ θεῖον in Moralibus. Virtus Heroica. Impulsus divini. Τὸ θεῖον in Politicis, in Rebus publicis. Fata imperiorum. Principum miracula. Dei directio circa eorum actiones, variosque casus. Τὸ θεῖον Geographicum in detegendis regionibus. Τὸ θεῖον Historia. Providentia divina speculum.

Cum hæc scriberemus de Philosophiæ mysteriis, celebrabamus ejus diei in Ecclesiâ anniversaria sacra, quo supremus omnis sapientiæ dispensator, optimus maximus artium Magister Spiritus S., ut semper per totum terrarum orbem opes suas disseminavit, ita tunc visibili specie universas in Apostolos effudit. Unde in sacram hanc meditationem abrepti sumus: ut nulla est, quæ non ex hoc fonte inexhausto promanat scientia, ita nullam esse ex toto disciplinarum orbe, quæ non divinum illum characterem circumferat. Quare τὸ θεῖον, quod in disciplinis est, ἀνεγὰρ hoc loco non indignum, hic proponemus. Nemo paulum sagacior est, cui illud non subleat; qui non suspicione saltem & conjectura aliquâ attingat. Scilicet, ut Vulpes in fabulis, scientias tractamus. Illa pultem vitro inclusam cum ligurire non posset, superficiei tamen lambit. Pellucet illud, quod in scientiis divinum est: sed quoniam in superficie semper hæremus; quoniam inani illo ac vitreo opinionû splendore nos oblectamus, nunquam pectus saturamus, nunquam ad fundum rerum penetrare possumus. Nimis iners sumus nobis ipsis, & turbæ opinionum variarum. Quod si animum paululum in se revocaremus, Deoque permitteremus, & simplicissimos naturæ intueremur progressus, expeditior esset ad veritatem via, & divinæ menti nostram arctius jungeremur.

In ipso illo τὸ ἀνιόντων χρόνῳ, in rerum apprehensione, quæ non divina sæpe animadvertimus vestigia! Sunt qui fulmineâ ingenii vi omnia percurrant, quorum animus in specula positus uno quasi intuitu omnia simul comprehendit: Quasi non sensuum ministerio, non Syllogismorum apparatu ad intelligendas res indigerent, sed genitorum instar omnia pervaderent quasi & absorberent. Ita quæ tardius assequuntur alii, longisq; præceptionibus circumducti, illi quasi volatu uno transmittunt, omniaq; præcipere ipsi videntur. Vidimus ad certas disciplinas quosdam quasi divinitus incitados, ea in his consecisse spatia, ut in prodigium illa res traheretur. Fuere ad varias artes liberales, mechanicas, statuariam, graphicam, poësin, mathesin, chirurgiam, quasi à natura facti: ut nullis usi doctoribus, ipsi aliàs simplices, plebei, rustici, non raro etiam oculorum ac linguæ usu destituti, ipsos in illis rebus artifices superarent. Quin & vaticinandi quibusdam instinctum adeò efficacem fuisse accepimus, ut mera oracula fundere viderentur: Quæ omnia potestatem humanâ majorem & τὸ θεῖον in ipsa etiam discendi methodo declarant. Testatur quidem alicubi Cornelius Agrippa: *esse artem quandam, sed paucissimis cognitam, ita informandi exornandi & illustrandi fidem & purum hominis animum, ut ex ignorantia tenebris repente ad sapientiæ & doctrinarum lumen evectatur: è contrariis vero aliam facultatem immundos atque incredulos, reconditis quibusdam arcibus, eodem sapientiæ & doctrinarum dono rursus exuendi, & pristina sua ignorantia restituendi. Quam si ille alios artem docere potuisset, magnus ille nobis Apollo fuisset.* Nos eam rectius ab ipso illo artium omnium Parente Pan sopho, Sancto Spiritu, qui super Apostolorum capita se effudit, veri illo Duce, ἀνυμνητῆς & ἡγουμένου,

δαῖμον; didicerimus. Cui non deprehenduntur certæ in artibus inventis periodi & revolutiones? Nostra secula divinum Typographiæ beneficium habuerunt, quod ab omni ævo fatali quodam sigillo absconditum fuit. Illa pulveris pyrii ars quoq; nunc in lucem prodiit, quasi orbis extremo incendio præluderet.

Veniamus ad ipsas artes & scientias, & quid in illis *θεῖον* videri possit ritemur. Consideremus primum in puerorum subseiliis, atq; inter ipsos *ἀναλογιστῆς*, nos teneamus, ibiq; literas syllabasq; aucupemur. Magnum in his miraculum est. Quot habemus artes, disciplinas, volumina, ex paucis his elementis nata omnia videmus. Est præterea philosophia quædam Alphabetaria, quæ non pueros, sed magnos profectò doctores exerceat. Notas literarum singulis gentibus familiares videamus, scribendi rationem modumq; perpendamus; & primas illis animi, indolis, ideas impressas deprehendamus. Ac optandum sanè esset, omnium populorum nobis characteres fuisse servatos: ita vel ex eorum collatione mutua multa abstrusa investigaremus. Quemadmodum ex punctis, lineis, circulis omnis producit quantitas, atque ipsa corporum habitudo in iis fundatur: ita ex his characteribus, eorum simplicitate, positu, ductu, animi quædam indoles, & convenientia quædam quasi migrationes elucet. Prima *μενίσπορτα* verbum & scriptura est, quæ se in aurium oculorumq; sensus ingerit. In ipsis literis divinum quid latere vel ex eo agnoscimus, quod accessione literæ *He* Abramo divina virtus inspirata videbatur. Quanta sunt in nomine Tetragrammato mysteria! quæ integris libris non evolvunt Cabalisticæ. Multa de sacris nominibus Judæi nobis narrant, quibus mirificam illi potentiam tribuunt. Ipse Dei Filius, æternus ille *λόγος*, verbi nomine vocatur, de quo Reuchlinus mira & Cabalisticis libris nos docet. Quanta cabalæ illius literariæ mysteria sint, ii norunt, qui sacris illis sunt initiati: Quibus magna volumina quidam impleverunt. Longa est Jamblichi in libro de mysteriis Ægyptiorum sect. 7. c. 4. & 5. de divinis nominibus, eorum significationibus, disputatio. Mentionem facit Jacobus Sponius in accuratissimo suo *Itinerario lib. 2. pag. 53.* cujusdam Ægyptii *Check-Bouni*, qui de virtute Verbi divini & humani mirabilem librum scripserit, in quo per varias linearum vocumq; figuras, perq; literarum *μυστήρια* multa curiosa deducat. Sunt quæ nominibus & literarum numeris ita vaticinantur, ut rarò fallant. Notarunt nonnulli infastorum nominum impositione fortunam hominum labefactari, eorum imutatione quoq; iustitiam. Quidam & retricis nominibus, quos reos criminis suspicatisunt, tales quæstione instituta deprehenderunt. Ne quid deus dicamus, qui verbis morbos curant, Salutatores dicti. Quæ omnia cum ad superstitionem spectare videantur, procul ab his sacris abesse jubemus. Mirabilis est ille linguarum diversarum concentus, per quas sparsa primæ linguæ vestigia, ut *θεῖον* aliquid, non vanâ harioatione venari possumus. Vidimus spiritu aliquo agitato ignotas sibi linguas loqui: quod quanquam Huartus ad singulare temperamentum; alii ad morbum melancholicum; Pomponatius, ne quid potentia ultra naturam de-

bere videatur, more suo, in libro de Incantat. ad siderum influxus refert; absurda tamen illa & ἄφρονα sunt, cum impurus ille & κακὸς ἡλ. Spiritus in illis hominibus agat, quod in Apostolis Spiritus sanctus, qui omnibus linguis τὰ μεγαλῆα τοῦ θεοῦ deprecabant. In illis aliquid δαιμόνιον, ut in his θεῖον fuit.

E Grammaticorum Ludo ad Oratores transcamus. Quis non in illis aliquid divini agnoscat? Neque enim artem hanc est Sophistarum palæstris natam existimemus. Majus quid in illa elucet, erectum, gloriosum, quod ipsos animos expugnet, præclarumque rebus divinis suppeditet instrumentum. Non sunt est Magistris hominibus æstimandæ artes: divinæ illæ sunt, æternæ, atque ex eodem fonte derivatæ, unde olim in Apostolorum animos effundebantur: etsi hæc omnibus numeris absolutæ. Præcepta quæ à Magistris successu seculorum congesta sunt, veritati & naturæ conformia, hos natales loquuntur. Quare ad divinos usus adhibeamus, quæ divina sunt, & quæ est veritatis quasi utero obstetricias manus admoventes Magistri in lucem protulere. Verum illud eloquentiæ ὕψος in spiritu & impetu est. Agnovit hoc est gentilibus philosophis Seneca, qui in libro de tranquillitate cap. ult. *Non potest grande aliquid & supra ceteros loqui, nisi poeta, mens. Cum vulgaris & solita contempsit, instinctuque sacro surrexit excelsior; tunc demum aliquid cecinit grandius ore mortali. Non potest sublime quicquam & in arduo positum contingere, quam diu apud se est. Desciscat oportet à solito, & efferatur, & mordeat frenos & rectorem rapiat suum, eoque ferat, quo per se timuisset, escendere.* Hoc est illud in Oratione, quod Aristides vocat τὸ πῦρ: λόγον αὐτῇ πηγῇ μία, τὸ ὡς ἀληθὺς ἰσχυρὸν ἐστὶν πῦρ, τὸ καὶ Διὸς εἶναι. Hippocrates, cui Deus ipse τὸ θεῖον ἄθανάτων, illud quod in homine ἡγαμονικόν est, vocat τὸ θεομοτέλον ἢ ἰσχυρότατον πῦρ. Cicero sic latine exprimit. *Nulla me ingenii, sed magna vis animi instamat, ut me ipse non teneam.* Istud in Joanne θεῖον, istud θεῖον πῦρ antiqui Theologi observarunt: quibus ille ὡς ἐκ τῆς, θεοῦ τὸ φῶς & θεοῦ τὸ πῦρ, ob incomparabilem & sublimem eloquentiam, dictus fuit. Ex hoc impetu vili sunt Oratores, citra ullam meditationem, ad dicendum proflire, in extremis periculis, in Reipublicæ necessitatibus. Vidimus Oratores sacros, divino quasi spiritu ductos, extemporali eloquentiâ plus præstitisse, quam elaboratis orationibus alios. Talem nobis Franciscanum illum Erasmus lib. 14. Epist. 15. depingit, cujus memorabile exemplum ab omnibus legi meretur. *Rogatus, inquit Erasmus, à me familiariter, quibus modis prepararet animum suum iturus ad concionandum; Respondit, se solitum in manus sumere Paulum, & in ejus lectione tam diu commorari, donec sentiret incallescere potius. Illic harsbat addens igneas ad Deum preces, donec admoneretur esse tempus incipiendi. Numquam septies concionabatur uno die, nec unquam illi decras sermonis eruditi copia. Dignissima lectu est tota hæc de illo Viro Epistola, quæ Ideam prudentis piique Theologi in ejus vitâ depingit. Miraculum aliquod istius temporis dixeris.*

Poeta quoniam non humanâ, sed Deorum lingua, loqui dixit, aliquid homine majus

maius in illis agnovit: scilicet τὸ ἴδιον, quod adeo in his studiis dominatur, ut sine ἐνθουσιασμῷ illa jaceant frigeantque: Quare & Vates dicuntur, sequē ipsos ἐνθουσιαζομένους profitentur. Quis non de furore Poëtarum tam apud Poëtas ipsos, quam alios legit? Sed illum divinum nominabat Plato, suntque qui peculiaribus eā de re libris agunt. Divinus ille maximē furor, cum in hymnos divinos fertur. Plato in Dialogo, qui inscribitur Ἰων sive περὶ ἱλιάδης. Poësia omnem ab inspiratione esse contendit. ὁ θεὸς inquit, αὐτὸς ἐστὶν ὁ λέγων, ἀλλὰ τῶν ἡμετέων φησὶται περὶ ἡμῶν. Deus ipse est, qui per illos loquitur, & nos inclamat. Et ibidem: οὐ τῶν γὰρ ἡμῶν ἀλλὰ τοῦ θεοῦ ἐνδοξασθῆναι ἡμῖν ἵνα μὴ διατίθωμεν, ὅτι οὐκ ἀνθρώπων ἐστὶν. In hoc maximē Deus ostendisse videtur, nobis disputandum non esse, quin divina potius quam humana sint hæc poemata. Hoc, inquit, Deus eo indicare voluit, cum de industria per ineptissimum poëtam pulcherrimam cecinit melodiam. Quare non ineptē hic Plato annulorum magnetis contactu cohærentium exemplo hunc, à divino spiritu per alios poëtas propagatum, afflatum nobis ob oculos posuit. Memorabile in homine rustico Italo exemplum ætas nostra tulit, qui nullis præceptis imbutus, cum legeret Torqvati Tassii carmina, quasi spiritu quodam afflatus elegantissima sine morâ fudit carmina, quæ vel ipsos artifices in pudorem conjicerent. Joannes Dominicus Perusinus vocabatur, qui nullis promissis, utut amplissimis, à Principibus permoveri potuit, ut rusticis foribus relictis in aulas & urbes concederet: beneficiis tamen plurimis affectus à multis fuit. Vivis illum coloribus J. N. Erythræus describit *Pinacothec. II. n. 27.* Vidit Patavina cathedra ante non multos annos Fr. Macedum, Virum omnibus doctrinis & scientiis consummatum, ex tempore de argumentis propositis latina recitantem Carmina, eaque elegantissima, atque omni apparatu poëtico instructa: quæ cultissimi alii Poëtæ longa meditatione vix extunderent. Poësi affinis est Musica, quæ sonos moderatur, affectus incutit, incuscos mulcet, animosque quo vult rapit. Est sane in sonis aliquid θεῖον, ut ad illorum contemperationem, mirabilem sanè & mysteriis plenam, totius universi mensuram veteres Philosophi inierint: Quos ubi numeris suis Poëta scitè & rectè illigaverit, penè ad Orphica miracula patrandæ aptum dixeris. De divino illo, quod in Musica est, præclare Jamblich. *Libr. de Mysteriis Egypt. sect. 3. c. 9.* philolophatur.

Philosophia, quæ in contemplatione rerum consistit, eo ipso nomine divini quid inferre videtur: quid enim est θεωρεῖν, nisi à sensibilibus animum ad τὰ ἀόρατα abducere? Hic principem locum naturalis philosophia tenet; In quâ omnia à sublimiore principio arcessenda sunt, quam vulgò fit. Pecora sunt & fungi, qui in naturæ operibus ubique præsentem DEI manum non sentiunt. Stupida est atque iners natura, si ab illo discescit. Nullo vinculo illa continetur, nisi ille nodos strinxerit. Quod cum agnoscerent gentium Philosophi & Poëtæ, qui Jovis omnia plena aiebant, quis credat nunc reperiri homines, qui rectore destitutam sibi ipsi hæc machinam permittant? Plus est miraculorum in naturâ quam

quam vulgò credimus. Qvò oculos vertimus, qvò pedem movemus, in illa incurrimus. Velin minimo insecto divinam manum deprehendimus. Omnis illa corporum membrorumque compositio, illa universi omniumque animalium admirabilis fabrica, intelligentiam & mentem operatricem arguit. Providentia ex omnibus elucet. Vel Talpam videas: omnia in illa ad suos usus comparata, oculi, aures, ungues, membra omnia. Qvòd cum perpenderet Cardanus, mirè alioquin misereque in illis *qua Spiritus sunt* fluctuans, ac Talpà ipsà interdum cæcior, hic tamen velà Talpà oculos visumque recipit, cum in hunc quasi *ἐν θυσιασμῶν* prorumpit: *Palam est igitur, naturam incunctis sollicitam mirum in modum fuisse, nec obiter, sed ex sententia, omnia prævidisse, hominesque, quibus hoc beneficium Deus largitus est, ut causam rerum primam inveniant, participes esse illius primæ naturæ: neque, alterius esse generis naturam, quæ hæc constituit, ab illorum mente, qui causam eorum, cur ita facta sint, plenè assequi potuerunt.* Felices igitur merito vocat Virgilius, qui rerum cognoscere causas potuerunt. Sed quot illorum sunt, qui cognoscunt? In nebulis toti versamur. Cum Athenienses verù Dei cultum ignorarent, τῷ ἀγνώστῳ θῷ aram posuere. Nil temerè nos dicemus, si omnia ignorare nos dicamus. Expedire in ipsis principiis nihil possumus, nisi ad ἀγνώστῳ aliquid & incognitum refugiamus. Rident Lyncei nostri eos, qui ad Qualitates occultas confugiunt. O boni, nescitis quam vos in ipsis demonstrationibus vestris nihil sciatis! At verò, dicitis, in ipsis minutis naturam recognoscimus, in particulas oblongas, ramosas, globosas resolvimus: nihil oculos nostros perspiciliis armatos effugiet. Sed nihilo tamen sapientiores per vos facti sumus. Qvamdium rerum missiones ignoramus, nihil omninò novimus. Propiora illa potius prestanta sunt, quam remotiora. In illis habitat natura, moratur, palpatur: In his dispersa est, & à sensibus recedit. Ita plerumq; comparatus est hominum animus: *Transfugit in medio posita & fugientia captat.* Si culta aliqua & elaborata cui offeratur oratio, isq; in illà artificium indagaturus sit; Qvis propius scopum feriret? illene qui literas & syllabas numeraret; an verò qui in partes suas, quibus proximè componitur, in enthymemata, in schemata, dissolveret? Nullum est in rerum natura *φαινόμενον*, qvòd expedire feliciter possumus. Vertamus in omnes partes, secemus in particulas, plusquam *κυμανοποιεῖται*, hærebimus semper, & tandem in incognito aliquo nobis subsistendum erit. Qvòd cum videret Hænicus Morus, Philosophus Anglus, Principium aliquid Hylarchicum commentus est; alii alia *κρηστοφύρετα* quædaverunt. Ac sane θῖον ἥτε aliquid subest, verum illud *ἡγεμονικόν*, qvòd impellit, movet, dirigit, jungit, format corpora: qvò ignorato, omnia nobis ignorari necesse est. Videamus admirabilem illam rerum *γένησιν*. Omnia mysteriis plena sunt. Ipsa illa rerum semina divina manu in puncto aliquo & centro obsignata videntur, unde quasi ex nihili utero procedunt corpora. Nam qvòd in semine *ἐν εγγητικῶν* est, non nisi intelligentiâ comprehenditur: cætera, qvæ oculis viciemus, manibusque palpatum, parum ad corporis com-

compositionem conferunt. In Vegetabilibus, ubi è punctulo frutex germinare incipit, cætera concidunt atque ut rejectanea separantur. Quæ in formanda porro corporis machinâ est naturæ solertia! qui progressus! Quos ubi attenta mente respeximus, attoniti manus sæpe tollemus, & mirabilem in operibus suis Deum deprecabimur. Vidit hoc, qui tamen omnia in fortuitis posuit, & suis ratiunculis explorare tentavit, cum hos, quasi ἐκ θυσιασμοῦ abreptus, versus funderet.

Multa tegit sacro involucre natura, nec ullis

Fas est scire quidem mortalibus omnia; multa

Admirare modo, nec non venerare: nec illa

Inquires, quæ sunt arcanis proxima: namq;

In manibus quæ sunt, hæc nos vix scire putandum est.

Est procul à nobis adeo presentia veri.

Nihil nunc de iis dicemus, qui corporum μεταμορφώσεις, qui infinitas propemodum multiplicationes instituunt; quod in metallis à naturæ mystis factum est; nihil de corporum magnetismis & sympathicis affectionibus, quæ innumere in naturâ sunt, unde omnis illa magia oritur. Sed arcanior illa scientia, in omnibus penè gentibus, à sapientioribus quibusdam custodita est, ne in vulgus efferretur. Huc omnis illa Mythologia, omnia Egyptiorum Hieroglyphica, tendunt. His enim involucris divini illi thesauri teguntur.

In Mathematicis porro scientiis quid non divini est? Hic Numerorum doctrina primam se offert, tota merito divina vocanda. Quantæ, quam arcana numerorum potestates sint, ne in hunc quidem diem satis cognitum est. Quod cum benenossent Pythagoras, non invenit commodiorem rationem, quâ Philosophiæ suæ secreta celaret, & intelligentibus tamen omnia panderet, quam si numeris suis, quos formales recte dixeris, absconderet. Cum enim Numeri nominationes, & evolutiones à Deo ipso definitæ. Quomodo non difficile admodum est omnia divinæ humanæq; sapientiæ mysteria illis adumbrare. Non credat quis temerè fieri, sonos septenario, numeros novenario absolvi; Atque hinc per easdem ἀκανάλιας in centenariis & millenariis reduci. Illic abstrusarum rerum typi latent, atq; iis quasi præfigurantur. In quibus, velut in tenebris palpirant, qui tamen quasi per nebulas vident, Autores, quorum de numerorū mysteriis integra extant volumina. ἱστούμενα tantum illa sunt, non φιλοσοφώμενα. Radix per Triada quasi in consonantiam & unitatem reducit. Hinc illa τετραχίλος per quam, ut rem sacram, non sine causâ jurabant Pythagoræi. Quinarius iisdem per φῶς, item γαῖα dicitur, quod ex binario & ternario, quasi ex femina & mâle & Platoni & Platonice celebrata. Alii πέμπτον στοιχείον, πῦρ πῶς κοσμον, ἡ πῦρ πῶς κοσμον, ἀριστὸν στοιχείον appellant. Septenarium omnium μυστικῶτατον ἐστὶν. Nemo nescit. Mirabile est, quod de ejus virtute Fluddius in libro de Mi-

*crocosmi historia tr. 1. sect. 1. lib. 1. consignavit: Ego, inquit, hominem doctissimum novi, qui virtute hujus numeri Septenarii, cujusdam quasi oraculi adfidentia, quaestiones dubias atque ancipites resolvere non dubitavit, atque etiam de occultis, tam presentibus quam futuris, quodammodo divinare pollicitus est. De Geometria idem nobis dicendum est; nam & numerorum rationes lineæ & corpora sequuntur. Quare & Plato Deo dignum opus habuit, quem ille ajebat perpetuo γεωμετρεῖν. Circuli & trianguli arcana ne nunc quidem omnia exhausta. Quas non cruce mathematicis illa Circuli quadratura figit! Et tamen illam rerum hæc universitas quotidie nobis ob oculos ponit. Nimirum ut Deus summus omnium rerum Architectus est, qui numero pondere & mensura omnia fecit: ita illud ἀρχιτεκτονικὸν rebus inseruit, quod iisdem progressibus, eadem motus successione, semper operatur. Hoc perpetuum illud movens, perpetuumque mobile est: In quo inveniendū quam sudant Mathematici! Optica, quæ radiū metitur, in ipsa quidem luce tota occupatur. Sed quamquam illa oculis omnium patet, quamquam ejus beneficio omnia apprehendimus, ejus tamen naturam, nemo tam oculatus est, qui verè indaget. Annon miraculo proprius, & propemodum divinus est, per unum punctum omnium rerum ideas cum coloribus ipsis transmitti. Nihil de speculis & telescopiis dicemus, quæ omnia etiam remotissima exhibeant: sunt enim qui dari illa posse existimant: nihil de iis Baptiste Portæ speculis, quæ rectā lineā in infinitum urant. Nam etsi impugnant illa multi, rationibus quidem non contemnendis: tamen ut sunt in omnibus propemodum disciplinæ quædam θαυμαστέα, quæ non capiunt omnes, neque scire interest; ita & hic fortassis aliqua sibi summus ille Magister reservavit. Habet Deus quædam, ut ita dicamus, reservata, ad quæ non admittuntur, nisi pauci illi, quos *ardense exiit ad æthera virtus*. Sunt in illis præcipua: Futurorum prænotio, sive illa à siderum configurationibus sive aliunde deducatur: Sui ætæ præcognitio, ac Temporum accuratæ rationes, quas ille antiquus dierum ac Patris temporum, arcano consilio, hominibus voluit esse absconditas: Etsi fuerunt nonnunquam, qui οὐρανὸν ἰδόντες in illa, illo connivente, arcana conati sunt: Versamur in magnâ illa Dei familia, infantes alii & pueri; alii maturiore in ætate constituti: Ubii illis nonnulla scire inutile non solum, sed & periculosum est; Hi verò in domesticæ regiminis societatem nonnunquam admittuntur, ita tamen, ut occultæ rerum dispensationes ad solum Patrem familias spectent. Ille è singulis scientiis aliquod δαίδαλμα, πύχνημα, magisterium sibi seposuit, quo beat interdum filios; cum cætera illa etiam τοῖς ἑτέροις concedat.*

*Qui Medicam artem profitentur, quotidie illud sibi ὄσιον propositum habent. Si ve enim corporis structuram oculis rimauntur; nihil in illa est, quod non opificis sapientiam loquatur: sive cum morbis illis res est; tot sunt illorum formæ & figuræ, tot in illorum causis recessus, ut sæpe illis in τοῖς ἰατρικοῖς subsistendum: Quod & Hippocrates vidit, & integro libro *Jordanus* exposuit. Testantur hoc*

prodigiosa, quas aliqui congeserunt, Historiæ, & super quibus Mericus Casan-
 bonus in libro Anglicâ linguâ scripto, *de credulitate & incredulitate in rebus natura-*
libus moralibus & civilibus multa, ipse tamen *ἀλλότως* Ⓞ, disquirir. Est in ipsis remediis
 sive aliquid, quibus, utut efficacissimis, sæpe manu injiciunt fata, Quædam ab im-
 peritâ & plebeia manu exhibita ultra fidem operantur. Vilia sæpe & contempta
 gravissimos & letales morbos avertunt. Est ubi cœli siderumq; influxus vires
 medicamentiauguet, suspendit, tollit. In medico quoq; ipso *τὸ θεῖον* singularis quæ-
 dam felicitas adjuncta testatur. Est in mediocriter doctis illa in indagandis mor-
 bis remediisq; applicandis *εὐνοχία*, quæ doctissimos interdum destituit. Sunt qui
 medicâ vi pollent in morbis per tactum curandis. Quod cum Regibus Galliæ &
 Angliæ hereditarium credatur munus, fuit tamen in Angliâ *Valentinus Greatbrook*,
 qui idem felici successu fecit, ut sunt de eâ re multorum fide dignorum hominū
 perscripta testimonia. Ne quid de Viris dicamus, qui precibus à Deo salutem æ-
 grotorum impetrarunt.

Procedimus ad *moralem & Civilem* doctrinam: Quæ quanquam in negotiis,
 ab arbitrio hominum pendentibus, consistere videntur, inq; eorum principia
 nunc adeo fluctuant nonnulli, ut pleraq; *εὐεῖν* illis sint, quæ sancta omnibus
 esse debebant: sunt tamen in illis æterna, divina, inconcussa, ad quæ hominum a-
 ctiones ordinandæ sunt, vel si illæ evagantur, in ordinem rediguntur, aut eò diri-
 guntur, potentiore manu, quo divina tendit providentia. Quoniam verò non nisi
 agendo virtutes nobis paramus, in ipsa illa actione *τὸ θεῖον* se maximè ostendit. Vir-
 tus quæ Heroica dicitur, divino impulso excitatur, ac fato sæpe fieri solet, ut ad res
 magnas gerendas, ad regna firmanda, ad imperia amplificanda, hostes subigen-
 dos, divinitus amentur homines, incredibilia viribusq; humanis majora tentan-
 tes. Hinc illæ apud Historicos, cum memorabilia facta describunt, voces: *Deo*
quodam assidue incitante: quodam quasi instinctu Deorum conceitatus fecit: ὡς αὐτοῦ
βούλησιν, non sine Deo. Ipsas in nobis inclinationes quas sentimus, bono aliquo genio
 nobis incutitas credere possumus: Quare nec obniti illis debemus, sed illorum
 ductum sequi. Eleganter in hanc rem Plutarchus in vitâ Coriolani: *Homerus in*
ἀρδύς inusitatisq; rebus, & ad quas impetu quodam animi ac furore quasi divino opus est,
Deum proponit: non qui consilium nostrum tollat, sed moveat, neq; imperus animo indat,
sed visa & imaginationes objiciat, quæ impetuum duces sint: atq; ita sanè non involunta-
riam efficit actionem, sed voluntati initium præbet, eamq; spe & confidentiâ confirmat:
Aut enim omnino excludendus est ab omni principio causæ, actionum nostrarum Deus:
aut quisnam tandem alius sit modus, quo hominum ille actiones adjuvet? non enim cor-
pore nostra effugit, manusq; ad id, quod factu opus est, aut pedes applicat: sed eam animi
partem, quæ ad agendum est deligendumq; nata, principis quibusdam & visis, cogitationi-
bus, objectis excitat, aut contra avertit & inhibet. Has in Socrate occultas propen-
 siones, quas ille in rerum agendarum consilium adhibuit, genium illū, de quo mul-
 ta Plato aliq; nobis narrant, fuisse Cartesius part. 1. ep. 15. existimat. Quæ non malè
 dice-

dicerentur, nisi ipsa apud Platonem Socratis verba, quibus vocem emisisse Dæmonium significat, aliud testentur. Quod & Strozzius Cigogna, vel potius Thomas Garzonius (is enim verus autor est) in *Magia Theatro pars. 1. l. 2. c. 2.* adversus illos affert, qui dæmonium Socratis de mente ejus interpretantur. In Rebus publicis illæ politicis celebratæ ἀγαπυλώσεις ab uno ad unum redeunt, pulcherrimā hujus universi & naturæ imagine: Quod in Rep. Romanā eleganter demonstravit Machiavellus. Eas mutationum causas rationibus Musicis & Mathematicis, Plato *lib. 8. de LL.* deducit. Quicquid in civilibus negotiis etiam moliantur δαδικοί καί ποιοι, & versuti homines; intercedit eorum consiliis, ubi minimè existimes, Deus, & ad suum arbitrium omnia componit. Non est, quod hic ancilia, ampullas, secures, palladia coelitus lapsa, vasa Chinenſium aenea Reip. mutationes tinnitu, nullo externo motu incusso, prudentia, in divinitatis probandæ subsidium vocemus. De Geniis tutelaribus, præſagiis, prodigiis, ostentis, non omnia vana sunt Historicorum documenta, quibus divini aliquid subesse res ipsa loquitur. In auspicio Regio quæ non mysteria quæſivit Bôclerus! De annulo ex auro, quod Christo Magi obtulerunt, fabrefacto, qui inter antiqva domus Austriacæ cimelia fuit, Lambecius *Comm. de Bibl. Vindobonensi Tom. 1. part. 1. lib. 1. pag. 25.* prodidit, quod tempore belli insolito fulgore victoriam portendere visus sit: Quâ de re sententiam cuiq; liberam esse volumus. Miracula Principum, qui desperato corporis vitio laborantes sanitati restituerunt, an vera an ficta, narrat Historici: Quibus etſi fraudes nonnunquam immiſit; tamen vel affectata illa à Principibus divina ἀξιώματα illius θεῶν opinionem abesse à Republicâ non debere declarant. Legimus rem Romanam in præcipitio stantem fatorum manu ab interitu sæpe revocatam; quoniam orbis imperium Romæ destinabatur: Cui Romulus, vel arcano consilio, vel magica arte, ut quibusdam creditur, præluſit, cum in meditullio urbis fossam, cui mundi nomen, faciendam curaret, inq; eam à peregrinis particulam terræ patriæ injiciendam imperaret. Quoties ab extremo periculo Reges divino quali monitu revocati! victoriæ tempeſtatum & procellarum subsidio obtentæ! Geni ipsi in hostes pugnare viſi sunt! Quibus in rebus qui nullas Fato partes tribuit, nã is ad omnes rerum sensus obſurduit, aut omnem bonam mentem ejuravit. Infinita cumulare ex omnium temporum gentiumq; annalibus poteramus, si nunc rem illam ageremus. Utinam Vir rerum Civilium peritissimus, Bôclerus, qui *Theatrum Fati* scribere voluit, librum illum absolviſſet, magnam huic argumento facem accensam videremus. In causis judicandis singularis Principum nonnullorum εὐστοχία, quæ vel sapientissimorum Jctorum peritiã antevertit, ἥτιον juridicum nobis ob oculos ponit. Nequid de divinis in omni genere etiam barbara judiciis hîc dicamus, quibus explorari reorum, deficientibus testimoniiis, vel innocentia vel culpa consuevit. In terrarum ac regionum cognitione, quod ἥτιον geographicum vocabimus, illud deprehendimus: Certis temporum periodis, ac fatali quâdam lege earum notitiam mortalibus recludi, atq; iterum

inſu-

insuperabiles navigantibus obices poni, ut vel improbo labore frustra quærant. Antequam Hispani in Americam Peruvianam venirent, audita è fodinis ad barbaros operarios vox fuit, quæ intactos pro peregrino populo thesauros relinquere iussit. Visæ è longinquo terræ quædam, repellentibus semper ventis, adiri non possunt. Quædam etiam, si fides itinerariis habenda est, detectæ, oculos hominû fugere videntur. Illius in rebus civilibus *ſciz* statua Mercurialis est, & filum quasi Ariadnæ præbet *Historia*. Pulchrè S. Augustinus lib. de vera religione cap. 25. *Quoniam divina Providentia non solum singulis hominibus quasi privatim, sed universo generi humano tanquam publicè, consulit: quid cum singulis agatur, Deus scit, atq; ipsi, cum quibus agitur, sciunt; quid autem agatur in genere humano, per Historiam commendari voluit & Prophetiam.* Verum, de quo non sine causa Conringius lib. de Civ. prudent. cap. 14. quæritur: *perquam pauci historici illam diviniorem causam iusta commemoratione prosequi solent: quidam de industria hoc videntur agere, ut excutiant lectorum animis tæ *ſciz* curam: quod tamen Machiavellus, minimè omnium ceteroquin religiosus, advertere potuerit.* Sed nos tandem manum de hæc tabula, ad illum DEI digitum, qui flammeis characteribus sapientiam suam Apostolorum animis inscripfit, intendimus. Indenos ardentissimis precibus *ſciz* illud, sine quo *ἐν τῇ ἀρχῇ* sua deest scientiis, arcessemus. *Sedibus æthereis Spiritus ille venit, qui nos ducet in omnem veritatem & per orbium cœlestium ἐγκυκλοπαιδείαν aliquando circumducet.* Ille nos Philosophos faciet, sapientiam, quæ hominibus Stultitia est, professos: Mathematicos, qui longitudinem, latitudinem, altitudinem amoris divini metiantur: Politicos, qui πολιτεύμα suum in cœlis quærant: Grammaticos & Oratores, qui aliquando *ἐν μὲν αἱ ἀρχαὶ* intelligant: Poëtas & Musicos, qui *τεῖς ὁμοῦ* suum cum omnibus beatarum mentium choris insonare nunquam desistant.

CAP. XIII DE COLLEGIIS SECRETIS.

Ingentibus moratioribus collegia occulta suere. Prima in Egypto talia collegia. Illic littera Hieroglyphica, Fabule. Unde Idololatria, Mensa Isiaca, Orpheus ex Egypto in Græciam occultiorem doctrinam intulit. Qui de Orphei doctrina egerint. Lapporum incantationes, an sylvas & seras moveant, Sacra Eleusinia. Eumolpidarum Collegium. Leges hujus collegii. Samothracum collegium. Collegium Magorum in Persiâ. Zoroaster. Ejus nomen. Collegium Brachmanum apud Indos. Apollonii Thyanei cum illis conversatio. Honorifica de illo testimonia. Photii præceptum de Philosophato judicium. An dolia ventrûm & imbrium apud Brachmanes fabulosa sint, neque ullâ arte fieri possint. Tempestates per naturalia media an induci possint. Exemplis & rationibus affirmatur. Tempestates superstitiosis artibus discussæ. Translatio corporum an naturali modo possibilis. Mira de lapide fulgidissimo Bononiensi historia. Recentiores de Brachmanibus scriptores. Collegium Gymnosophistarum, Pytha-

*goradum, Arabum, Maurorum. Collegium Druidum à Meiero malè omiffum. Illo-
rum doctrina. Collegium Fraternitatis Rosæ Crucis. Collegii Rostani historia. Ro-
sæ arcana recensentur. Arcanamajora. Motus perpetuus, circularis, igneus, æreus,
aqueus, terreus. Ars transmutatoria I. citra gradum aureum. 2. Seminaria. 3. Pro-
jectiva. Medicina universalis varia. Arcana varia naturalia. Arcana mathema-
tica. Motus terreus describitur. Machina cœlestis per se mobilis. Arcanacir-
care rusticam. Arca Piscis. Varia mechanica.*

Post Bibliothecas & libros de Collegiis & Museis quædam dissertabimus. Illa enim Bibliothecis celebrioribus plerumq; juncta fuere. Cui bono horrea & messes sine colonis? Collegia Bibliothecis indigent. Hæ quoq; sine lectoribus inutiles. Fuere in omnibus gentibus morationibus publici virorum sapientum conventus, qui in commune de rebus naturalibus, artibus, omniq; studiorum genere, conferrent. Ac quoniam in doctrinis quædam ad popularem usum referenda, quædam etiam secretiora sunt, non omnibus, ob eorum abusum aliasq; rationes, propalanda, ideoq; & publica & secreta quædam Collegia fuere. De his primum dicemus.

Secretior Philosophia in nationibus plerisq; morationibus suas sibi irreshabit, magnâq; sollicitudine hinc profanum vulgus arcebatur: Quare ænigmatibus, fabulis, hieroglyphicis, Deorum nominibus tota involuta est, unde postea Idololatria ad populum derivata, qui rerum sacrarum non intelligens in superficie hærebat. Michael Meierus, Holsatus, Vir doctissimus, in Tractatu Apologetico pro Fratribus Rosæ Crucis, c. 5. variarum nationum Collegia secreta recenset, inq; his primum locum meritò Egyptiis tribuit: Hic enim omnium fabularum patria fuit, quibus Græci *ἑταῖρες*, ut pueri nucibus lusitantes, se delectabant; nucleum verò pauci invenerunt. Major verò hic antiquioribus Collegiis reverentia, ubi in naturæ secreta magis inquisitum est, quam in recentioribus illis. Quamquam tamen & illi de iis rebus solliciti fuerunt. Antiquissima illa fuere, quibus Moises ad omnem sapientiam imbutus fuit. Celeberrimum & antiquissimum collegium fuit Thebis, ubi Strabo observat, Sacerdotes plurimum vacasse Astronomiæ & Philosophiæ. Habuit & Memphis collegium. Qui in his rei literariæ præerant, vocabantur *ἱερογραμμαῖς*, qui & libros Mercurii interpretabantur, & Hieroglyphicas literas, Cosmographiam, Geographiam, res cœlestes. De his sacerdotibus legendus est Clemens Alexandrinus *Strom. l. 6.* Chæremón apud Porphyrum. *l. 4. de abstinentiâ* ait, τὸ μὲν κατ' ἀλήθειαν φιλοσοφῆν ἐν τοῖς θεοῖς οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἐν τοῖς ἱεροῖς λογισαῖς. De occultis Egyptiorum doctrinæ sub fabulis & hieroglyphicis recondita, legendus est libro citato Meierus, & in altero de arcanis arcanissimis. Illa Mensæ Hiacæ symbola aliaq; hieroglyphica satis testantur de occultis sensibus, etsi, qui hactenus immanibus libris indagare voluerunt, operæ pretium non fecerunt. De Privilegiis Collegii Sacerdotum

Dio.

Diodorus Siculus, & ex eo præcipue Otto Heurnius in Chaldaico suo p. 42. & seqq. De variis Ægyptiorum doctrinis earumq; perfectione legendus Borrichius in Vind. Hermetis: ubi illa plenâ manu seruntur.

Ex Ægypto Orpheus mytheria in Græciam intulit, ut Diodorus Sic. lib. 4. testatur: Orpheus in Ægyptum profectus multa ibi didicit, ita ut tam initiationibus & Theologia, quam Poësi & Melodia esset Græcorum præstantissimus. Idem lib. 1. refert, quod ex Ægypto asportarit plerosque mytheriorum ritus, & Orgia Bacchi, & Mythologiam de inferis. Et, ut ex ipso Diodoro discimus, Initia Osiridis eadem sunt, quæ Bacchi; & Isis simillima sunt istis Cereris, nominibus tantum differentibus. Circa Orphei operationes magicas, quæ de illo circumferuntur, in ferarum & arborum tractu per cantum, mihi incidit, quod apud Balbin. in *Miscellaneis Historicis regni Bohemia l. 13. c. 12. §. 3.* legi; Jacobum Typotium, dum in Finlandiâ versaretur, comperisse: incantationibus Lapponum teras curari, terram & arbusa moveri, rerum naturam universam percelli. Quæ quidem de Lapponibus in hujus gentis historia legere me non memini: etsi non negem, multas esse apud hanc gentem etiam Magiæ Orientalis reliquias. De Orphei antiquissima Philosophiâ & Theologiâ Johannes Franciscus Grandis Vir eruditissimus integrum tractatum conscripsit, quo accuratissime veterum illam doctrinam complexum se esse dicit: Franciscum Patricium & Augustinum Steuchum primoribus tantum labris degustasse ait, in Præfatione Dissertationum suarum Philologicarum. Sed librum illum non editum fuisse suspicor: Hactenus enim videre non licuit. Verum & ante Orphei adventum in Græciam fuere coloniam Ægyptiorum in Græcos deductâ. Venit Athenas Erechtheus, Ægyptius, quem regem fecerunt Athenienses ob frugum copiam famis tempore illatam. Atque ab illo Eleusinia sacra instituta, in honorem Cereris, ut illa apud Ægyptios in honorem Isis, quæ non differre ritibus ait Diodorus Siculus lib. 1. c. 29. Nam, referente Pausania in *Arcad.* cum Eumolpus Thrax Eleusiniis auxilia attulit contra Erichtheum, pax tandem inita, ut Eumolpus sacra faceret Cereri & Proserpinæ. Hinc Eumolpidæ posteræ sacrorum præsidēs fuere. Sed Androtion Scholiastes in *Sophocl. Oedip. scripsit*, Eumolpum tertium primum mytheria obivisse & fuisse antistitem: cui tamen contrarium tradit Homerus & marmor antiquum à Marshamo in *Can. Chron. Ægypt. p. 32. & p. 261.* productum. Hoc illud Eumolpidarum celeberrimum Collegium; de cujus Mytheriis Clem. Alexandr. *Strom. l. 5.* Naturæ arcana hic doceri testatur Seneca, *Nat. question. lib. 7. c. 31.* Eleusis servat, quod ostendat revisentibus. *Rerum Natura sacra sua non simul tradit. & Epist. 90.* Hæc ejus initia sunt, per quæ non municipale sacrum, sed ingens omnium Deorum templum Mundus iste, referatur: cujus vera simulacra verasque facies cernendas mentibus procurat. Nam ad spectacula tam magna hebes visus est. Multa per autores sparsa de hujus collegii sacris in unum collegit Marshamus, libro laudato, pag.

399. & multis sequentibus. Unde facile apparet intelligentibus, quænam hic naturæ mysteria recondantur. Leges hujus collegii complexus est loc. cit. Michael Meierus. 1. ut singulis annis certo die conventus fieret initiatorum. 2. Ut Eumolpida semper ibi sacerdotes haberentur & sacrorum præsides. 3. Ut castissimæ vitæ, vitis immaculatæ reciperentur in societatem illam, tam feminæ quam viri. Hinc nec Imperatores postea initiari volentes admissi sunt, si vitis essent contaminati. 4. ut perpetuo silentio arcana ibi celebrata involverentur, juramentis præstitis. Hinc nihil in orbe secretius, quam Eleusinia sacra, habitum fuit. 5. ut die conventus sacro quatuor figuræ pro ceremoniis portarentur, nempe; Dei creatoris ab Antistite Hierophante; Solis à facifero; Lunæ à ministro adaram, & Mercurii à præcone sacrorum. Habuit autem Antistes Eumolpida auream clavem linguæ adaptatam, silentii notam. E quatuor figuris & ex cantilena illa allegorica, de Dracone Tauri parente, & Tauro Draconis parente, aliisq; quæ hic prolixè adducit Mejerus, facile de arcanis ipsis institui conjectura intelligentibus potest.

Nominatur inter sacra illa collegia à Meiero quoque Samothracum Collegium, qui Cabirotum Deorum mysteriis celeberrimi fuerunt, de quibus Diosdorus Sic. lib. 5, qui ipsum Cadmum Samothraciam appulisse refert, & perceptis mysteriis uxorem duxisse Harmoniam, Jasonis sororem. Initiati ex illis credebantur Deos habere in periculis præsentissimos, & ipsos fieri sanctiores & justiores. Ideo Heroes veteres & Semidei illustrissimi ritibus istis imbuti sunt, Jason, Castor & Pollux, Hercules, Orpheus. Tarquinus Demarathi Corinthii filius Samothracius religionibus mysticè imbutus est, teste Macrobio Saturnal. l. 3. c. 4. Cabiros, ut Meierus hoc explicat, astrulum sonat, & Sathrax seu Samothrax Deum incognitum apud Hebræos. Deorum nomina, quos initiatis nominare nefas erat, hæc fuere, Axioerus, Axioerfa, Axioerfus. Axioerus autem Ceres, Axioerfa Proserpina, Axioerfus Pluto dicebatur; quibus quartus addebatur, Casmilus, qui Mercurius erat: Quæ omnia, quomodo ad sacrum opus applicari debeant, ostendit Meierus.

Collegium Magorum in Persia per omnem antiquitatem celebratissimum est. Ab illis Magiæ nomen omnis occulta sapientia adepta est. Ad quam cognoscendam Pythagoras, Empedocles, Plato & alii navigarunt; quam reversi, ut Plin. lib. 30. ait, in arcanis habuere. Ejus autor Zoroaster habetur, de quo jam antea ejusq; scriptis aliqua dicta sunt. De Zoroastri nomine eleganter Menagius in Laertii præmium commentatur. Significat Astrorum contemplatorem. *Ester* enim Persis significat astrum; *Schur* Hebræis est contemplari; unde Zoroaster componitur. Illud verò Persarum *Ester* nihil aliud est, quam Germanorum, Belgarum, Anglorum, *Stern*, *Sterr*, *Starr*. Diogenes ἀστρονόμος astrorum sacrificulum interpretatus est; Bochartus Geograph. sacr. lib. 4. c. 1. ingeniose ἀστρονόμος legendum esse suspicatur. Illa doctri-

doctrina postea semper apud Persas viguit, potissimumque Assyrios, qui Chaldae dicuntur, quorum Babyloniam per multa secula collegium fuit, cum quibus Apollonius quoque Thyanus conversatus fuit.

Fuit & apud Indos Brachmanum Collegium toto orbe decantatissimum. De Brachmanibus, vel Braminibus, quos ab Abrahamo deducit Postellus, supra plura diximus. Eos occultae doctrinae custodes fuisse, omnia, quae de illis dicuntur, declarant. In his, quamquam multa fabulosa habentur, non sunt tamen omnia illa mendaciis accensenda. Ita fieri in rebus arcanis solet, ut, quae ignota sunt, multis additamentis à credulis exaggerentur, à contemptoribus aliis commentis ultra fidem in risum vertantur. In his media via semper tenenda sapientioribus est: semper cogitandum, multa esse naturae arcana, quae vel sapientissimis incredibilia videbuntur. Sola illa Appollonii Thyanæi vitam quam Philostratus reliquit, multa nobis mirabilia de his Indiae sapientibus tradidit. Quae etsi sciam à Gabriele Naudæo in *Apologia hominum Magia insimul-latorum* pro confictis haberi, neque adeò in omnibus ab illo dissentiam, non satis tamen ab illo probari putaverim, in invidiam Salvatori nostro constandam hæc excogitata. Superfunt Patrum ipsorum testimonia, qui honorifice de Appollonio sentiunt; & è simili olim scholâ venisse primos illos Christi cultores novimus, occulto impulsu motos, & tanti mysterii, si fas ita loqui est, conscios. Quod si aliqui calumniatores his similibusque exemplis abutimur, quam ad divinam Christi maiestatem inînuendam, id ad illorum potius effunditur Flavius Vopiscus in vitâ Divi Aureliani cap. 24. ubi de apparitione Apollonii Aureliano civitatem Thyanam everfuro factâ narrat: Vocat eum celeberrimæ famæ autoritatisque sapientem, veterem philosophum, amicum verum Deorum, & in *Ulpia bibliotheca* libris relegi, & pro maiestate Apollonii magis credidi. Quid enim illo viro sanctius, venerabilius, antiquius, divinius, inter homines fuit? Ille mortuus vitam reddidit: ille multa ultra homines & fecit dixit: quæ quipèlit nosse, Græcos legat libris, qui de ejus vitâ conscripti sunt. Ipse autem, si vita supererat, atque ipsius viri favori usque quaque placuerit, breviter saltem tanta viri facta in literas mittam: non, quo illius viri gesta munere mei sermonis indigeant; sed ut ea, quæ miranda sunt, omnium voce prædicentur. De Alexandro Severo Lamprius memorat, illum in larario privato coluisse sanctiores animas, Christum, Abrahamum, Orpheam, Apollonium. Photius vitam ejus à Philostrato descriptam recenset *Cod. 44. & uberius Cod. 241*. Philostratus ipse moratam ipsi vitam tribuit. Mirificum ait fuisse contemptorem divitiarum, ut & potentiorum pecunias acceperit, quantumvis illi multa merenti obtruderent; Negat Philostratus fuisse præstigiatores, sed per vitæ puritatem & per philo-

Iosophiam omnia dicit præstitisse. Ridet vero, ut absurda, Photius, quæ de
 Indis Philosophis narrat Philostratus: dolia apud istos plena imbrium & ven-
 torum, quibus datum sit regionem compluere in imbrium penuria, ite-
 rumque discussis imbribus siccare, cum alternis aquam ventumque è doliis
 suppeditent. *His similia*, ait Photius, *dementia plena & alia plurima prodigiis*
conspingit. Sed mallem ego in istis suspendisset iudicium Photius, cui nulla qui-
 dem suspicio occultiorum naturæ operationum fuit. Qui in his nullum gustum
 habent, facile omnia pro præstigiis & imposturis habent. Ego quidem te-
 merè falsitatis arguere nolim, quæ hic tradit Philostratus. Non est adeo
 absurdum, dari posse naturas summè humidas, summèque flatulentas, quæ
 fortassis arte secretiore chemica ita præparari possint, ut fermentum aliquod
 magnæ massæ elementari præstare queant. Atque hæc aliquo subiecto naturali
 concludi possunt, aliis quibusdam appositis eliciendæ. Multæ latent in cor-
 poribus affectiones mirabiles, quæ non nisi per *συζυγίας* inde educuntur. A-
 cus ferrea se ad septentrionem convertit; sed tum demum, si magnete illina-
 tur: Quod, etsi tritum est, est tamen admirabile, nec ullo humano ingenio
 indagandum. Quas non effervescentias salium & sulphurum mistiones parant?
 An non nitri sulphurisque conjunctione excitari immanes concussiones & plus
 quam tempestates possunt? Hæc suo tempore Photius non credidisset. Videmus
 conclusos lacus, mineralibus sine dubio turgidos, si lapide injecto moveantur, fer-
 mentatione momentanea in vapores, hos in imbres, tonitrua, ventos, resolvî.
 Nilo circa solstitium æstivum nubecula tenuis nitrosa roscida incumbit, ut Cham-
 bræus observat, quæ æstare totum & per omnes agros diffuere facit. De flu-
 vio Bohemiæ Wodolanka observat Balbinus in Miscellaneis Historicis regni
 Bohemiæ lib. I. c. 28. rusticos, quoties sideratio aliqua agris siccitatem inve-
 xerit, aquam hanc haurire certatim, ac in fontes & puteos suos, qui exaruiscent,
 infundere, certamque eo pacto sperare pluviam, nec spe falli. Addit iudici-
 um suum Balbinus: *Possunt obcæcate ariditate sentium vene quodammodo reparari,*
possunt halius & humida quædam effluvia concitari, possunt aqueo magnetismo nubes
attrahi. Quod si ergo spiritosa quædam talis substantia in naturâ latitat, ut illa
 exempla imauunt, quid vetat, illam vase per artificium concludere, & fermenti
 instar in aërem immittere? quemadmodum ex tenui nubecula, quæ monti *Tafel-*
berg dicto in Promontorio bonæ spei imminet, & ob exiguitatem & similitudinem
 oculus tauri dici solet, in fermentum & insanas tempestates totius aëris vicinâ
 conjicitur. Narravit mihi amicus, Italum ab Hungaro quodam edoctum pro-
 cellas, cum vellet, excitasse. De Empedocle etiam memoratur, illum magiâ
 naturali adeo polluisse, ut ventos, quoties vellet, excitaret salubres, dispelleret pe-
 stilentes. Memorabile est, quod de vorticibus illis aëris ex mari provenientes
 memoratur, illos cultro in crucem secto diffindi posse, sed additis sacris ex Joan-

nis Evangelio verbis, qui abusus tamen insignis est. Testatur hoc Thevenotius in *Itinerarii sui parte 2. lib. 4. c. 3.* Stephanus Lusignanus in descriptione Cypri memorat, à Famaugusta Interitum hoc modo quosdam Batavos avertisse. De eo Helmontius in Tractatu, qui inscribitur Blas meteorum. Henricus Mundt in libro *de aëre vitali cap. 13.* aliâ superstitione tempestates compressas narrat. Porro; quod in pluribus locis uno tempore visus sit Apollonius, in memoriam mihi revocat Trithemii Abbatis, magni in arte Chemicâ mystæ, verba, qui in quodam scripto Germanico expresse testatur, beneficio arcani summi Physici, sed in cœlestem planè naturam redacti, fieri illam translationem corporum posse. Ubi simul mirabilis istius lapidis, quem ego arte factum & hunc ipsum fuisse suspicor, historia animo obversatur, Regi Galliæ Henrico II. per ignotum aliquem Barbarum oblatus. Illam quidem narrat Thuanus, in primâ illâ editione minori Parisinâ part. 1. lib. 5. pag. 473. reperitur & in Francofurtensi primâ in fol. alteraque octavæ formæ lib. 6. pag. ibi 127. hîc 286. sed in cæteris editionibus verba illa, nescio quam ob causam, sublata. Pipinus, ad cujus testimonium provocat Thuanus, de coïta ad Mizaldum scribit: *Nuper ex Indiâ Orientali Regi nostro allatum hic vidimus lapidem, lumine & fulgore mirabiliter coruscantem; quid, totus veluti ardens & incensus incredibili lucis splendore præfulget micatq;. Isaciis quoquo versus radiis ambientem circumquaque aërem luce, nullis oculis ferè tolerabili, latissimè complet. Est etiam, (quod bene notari velim,) terra impatientissimus: si cooperiri coneris, sua sponte & visâto impetu, confestim evolat in sublime. Contineri vero includive loco nullo angusto nullapoteest hominum arte, sed ampla liberâq; loca duntaxat amare videtur. Summa in eo puritas, summus nitor: nulla sorde aut labe coinquinatur. — Figura species nullae certa, sed inconstans & momento commutabilis: cumq; sit aspectu longè pulcherrimus, contretari sese tamen non sinit, & si diutius admittaris, vel obstinatus agas, incommodum affert: sicuti multi suo non levi malo, me presente, sunt experti. Quod siquid fortassis ex eo enixius conando adimitur, aut detrahatur; nam durus admodum non est; sit, dictu mirum, nihilò minor. Hæc Pipinus, quæ miranda sunt; & si rem accuratius pensitare velimus, nulli subjecto in naturâ rectius, quam summo huic arcano, conveniunt. Dixit Barbarus, ad plurimas res summè esse utilem, quod tamen non, nisi ingenti pretio, manifestare voluit. Inprimis illa evolutio in sublime memorabilis est, & hoc translationis arcanum, si quod in naturâ est, continere videtur. Quod beneficio sagittæ aureæ Abaridis Pythagoras idem effecerit, in historia vitæ ejus refertur. In perpetuo mobili inveniendò multæ sunt Chemicorum curæ, quo invento non admodum difficilis illa corporum translatio foret, ut Johan. Wilkins in Magiâ suâ Mathematica lib. 2. cap. 9. quoq; colligit. Sed nos missis illis, quæ suavis somniis simillima nonnullis videbuntur, ad Brachmanes nostros redimus: quorum antiquitas ut multa fama fuit, ita nostro tempore planè evuluit. Palladii de iis relatio, quam cum Ambrosii & Anonymi cujusdam fragmento ex Bibliothecâ Regiâ in lucem edidit Edoardus Bissæus Londin. 1665. nihil adeo me-*

morabile continet, nec Abrahami Rogeri Janua aperta ad Gentilismum occultum, primum Belgicâ, nunc Germanicâ linguâ cum notis Christophori Arnoldi, edita: ubi monstrosis & ineptis fabulis referta omnia, nisi quod interdum veteris Philosophiæ scintillæ perluceant. Veterum Brachmanum doctrinæ, & de quibus illi cum Apollonio colloquia instituerunt, aqua auri, lapis Pantaurea, Gryphi aurum effodientes, Phoenix, & similia alia, satis per se produnt, quid intelligi his velint.

Collegium Gymnosophistarum quoque; arcanum in Æthiopia fuit, qui ultra Memnonis regionem in eminentiore colle habitabant. Etiam hos adiit Apollonius, cum illis de rerum natura & arcanis disputans, quibustamen Indos potiores in omni philosophiæ genere habuit. Cætera, quæ fortè fuere Collegia, Ægyptiis tamen & Persis vel Chaldæis suam doctrinam debent: Ab Ægyptiis enim propagata omnia fuere. Collegium Pythagoræorum in magnâ Græciâ, siue Italiâ ulteriore, fuit, de cujus philosophia in hunc usque diem non omnia satis explorata. Quantum tamen ex reliquiis ejus constat, quas collegit Jamblichus in *libro de vita Pythagoræ*, cujus aliquos libros, sed vitiose, edidit Arcerius; plures libri in Bibliothecâ Holstenianâ restabant, ut supra memoravimus. Omnium, si rectè memini, plenam & emendatam editionem, cumque; notis, pollicitus est Thomas Gale. Illud Pythagoræ aureum semur, silentium quinquennale, mysteria singularia hic latuisse ostendunt. Verum de illis plura dicemus in Polyhistore Philosophico, quæ aunc prætermittimus. Collegia Arabum, quæ antiquitus fuerint, non satis constat. Illud ex confessione Fratrum Rosæ Crucis constat, civitatem apud Arabas *Damear* fuisse, solis sapientibus habitatam; à quibus primus autor fraternitatis Rosæ Crucis honorificè acceptus fuerit. Ibidem quoque; de Collegio Maurorum, quod Fessæ est, mentio fit, ubi diligentissima instituatur arcanorum naturæ indagatio. Legi de eo potest Joannes Leo Africanus in descriptione Africæ: cujus & de scriptoribus Arabicis manuscriptus liber est, unde aliqua excerptit Hottingerus in Bibliothecar. quadrupartito.

Quæ modò enumeravimus secretiora collegia, etiam à Michaële Meiero in libro supra notato recensentur; miror tamen, ab eo prætermisum Druidum collegium, quod ad Germanos propius pertinet, & cæteros etiam, si Postellum audimus, antiquitate vincit. Non hic rem omnem proponemus, sed potiora ad Dissertationem de Germanorum meritis literariis referemus. Illud tantum dicturum, ejusdem generis fuisse doctrinas, quas docuerunt Druides, & quas veteres Ægyptii, Magi, Chaldæi. Pari certè cum illis ætate sunt, si non majori. Postello sane *judice libr. de Errur. Origine pag. 233.* Druidarum doctrina in toto Occidente floruit, ante ullam inter Babylonios ac Græcos publicam literarum memoriam. Multa hanc antiquitatem confirmare videntur, de quibus in dictâ dissertatione plenius. Fuere Druides Celtarum, quibus tam Galli quam Germani continebantur, Philosophi, unde quasi coloniæ etiam in alias gentes mis-

fac. Capita ejus Philosophiæ eadem, quæ veterum collegiorum, fuerunt, Theologia & Philosophia occultior. Theologia illis consistebat in rerum divinarum contemplatione, & in voluntatis divinæ interpretatione, per varia signa, cœlestia, aërea, Diodorus Siculus *lib. 5. cap. 31.* vocat illos θεολόγους ἢ τὴν θείαν φύσιν ἐμπίπτους, *Theologos & divinæ naturæ confcios.* Sacer illis cultus purissimus fuit sub dio, nullum illis vel templum, vel idolum, animæ immortales habebantur: atq; eorum scholâ fluxisse videtur, quod de Marcomannis ait Appianus in Celticis, habuisse illos spem resurrectionis. Pietatis quoq; indicium est, summum apud eos pœnæ genus fuisse, sacris interdicare. Naturæ secretioris fuit illis cognitio, unde Plinius Hist. nat. *lib. 30. cap. 1.* eos vocat vates medicosq; Ammianus Marcellinus *lib. 15.* summa & sublimia naturæ pandere ait: Mela *lib. 3. c. 1.* motuum cœli ac siderum peritos ait. Aquam statuerunt omniū rerum principium, Hinc eam sponsæ in nuptiis sponis tradebant. Aurea ipsi erant gestamina, collo torques, manibus & brachiis mœrenulæ. Viscum è quercu prognatum summa religione colligebāt, non sine sacrificiis & hymnis, qui mos vestustissimus. Ac præterea symbolica illa magni operis philosophici effigies est, cujus illos fuisse confcios, vel ex eo colligas, quod doctrinam suam literis comprehendere vetuerunt, ne in vulgus efferretur. In omnibus enim collegiis Harpocratis sigillo arcana eorum doctrina obsignata fuit. Dogmata eorum è variis Historicis collegit Otto Heurnius in Antiquitatibus Philosophiæ Barbaricæ, *lib. 2. c. 33.* Fortassis & Cæcilius Frey in libro, cui titulus *Philosophia Druidum*, qui in 8. Paris. 1646. prodiit, historiam eorum plenius proposuit, quem tamen videre hæcenus non licuit.

Fuere non prisciantum seculis collegia talia occulta; sed & superiori seculo de Fraternitate Rosæ crucis fama percrebuit. Editi sunt de illorum dogmatibus & doctrinâ Theologica libelli Germanicâ linguâ, qui multum scripstitus ubiq; excitarunt. Fuere, qui totam rem pro imposturâ habuere, aliqui prius Apologeticis in lucem missis defenderunt. Literæ à multis ad illos scriptæ, publicisq; typis impressæ, sub spe arcani alicujus indagandi. In Germaniâ Vir doctissimus Michael Meierus causam illorum publico scripto egit, cui titulus: *Silentium post clamores, b. e. Tractatus Apologeticus, quo causa non solum clamorum seu Revelationum Fraternitatis Germanicæ de R. C. sed & silentii, seu non redditæ ad singulorum vota responsionis, unâ cum malevolorum refutatione, traduntur & demonstrantur.* Ubi multa etiam historica de hac societate occurrunt. Scripsit & Robertus Fluddius defensionem hujus societatis, & Johannes Heidon Anglicâ linguâ varios de Fratrum Rosæ Crucis doctrinâ tractatus edidit, inter quos hoc titulo unus est: *Infalibilia axiomata Fratrum Rosæ Crucis, cognoscendi præterita, præsentia & futura.* Non agitur hoc libro, nisi de mirabili vi & potestate Numerorum, quibus evocentur genii, & alia occulta in naturâ perficiantur. Sed pleraq; ex illis sunt & scriptoribus de mysteriis numerorum congesta.

Anno hujus seculi trigésimo Fama quoque Collegii cujusdem Rosiani, per quendam Petrum Mormium divulgata, libello Lugd. Batav. impresso, cui titulus:

Arcana totius naturae secretissima, nec haftenus unquam detecta, à Collegio Rosano in lucem produntur, operâ Petri Mormii. Occasionem hujus libelli & notitiam Collegii hujus in libello ipso tradit Autor: Collegium hoc institutum fuit circa Delphinatus confinia à viro quodam ROSIO, cui se parem ingenio sub sole nec vidisse, nec audivisse, ait Mormius, qui ex Hispaniâ in Galliam rediens, quanquam sacrae Theologiae Doctor Philosophiaeque publicus Professor, nec obscurâ profapia oriundus, obscuro hujus Collegii rumore incitatus, ad locum illum pertendit, supplexque senem ROSIUM rogavit, ut se societati suae adscribere dignaretur. Sed frustra: Collegium enim ejus cum tribus tantum constaret discipulis, viris nobilissimis, noluit quarto arcana sua revelare, eique extero. Exoravit tandem Mormius, ut, si non ut discipulum, saltem ut famulum se susciperet, quod tandem impetravit, atque illo tempore multa ex eo arcana didicit. Concesserat quoque illi Rosius, ut in utilitatem provinciarum foederatarum converteret; Quare Hagam concessit, ac illustrissimis Ordinibus multa proposuit, à quibus non auditus, pecuniâ interim deficiente, arcanorum titulos publico hoc libello divulgavit, si quis esset à Magnatibus aut Ordinibus, quâ autori sumptus ad experimenta faciendâ suppeditaret. Tria sunt arcana majora Rosii, quibus homo nil majus desiderare posset, videlicet motus perpetuus, ars transmutatoria, medicina universalis. Motus perpetuus aut est rectus, aut circularis, aut compositus ex ambobus. Motum perpetuum rectum, etiam per septuaginta annos illi insudaverit, Rosius non perfecit, fortè quod noluerit. Deus, judicio Mormii, hominem mortalem in arcâ, etiam decem hominum millia continente, sine ullo labore ascendere supra corpus lunae, solem stellasque fixas, ac quatuor plus minus spatio dierum ab oriente ad occasum pervolare aut utrumque polum mundi permeare, & velocius ave rapidissime volante, in contrarios ventos pervehi: Quo motu recto homo quatuor dierum spatio utrosque permeare polos possit. Nam, cum in illo vacuum nulla detur corporis objectio, quæ cursum retardet; tantâ talem arcam velocitate ferri posse existimat, quâ flammulas aethereas æstate serenâ rapi videmus. Hoc suo conatu quamquam excidit Rosius, ut sanè ipsa ratio vix admittere videtur; artem tamen ipsam celavit, secundum quam procedere debet, qui tali arcâ fabricandâ operam dare vellet; ne fortasse aliquis, ipso ingenio felicior, eâ mediante efficeret, quod haftenus ipse non potuit, qui omne genus hominum per universum orbem torquere, leges juraque omnia immutare aut evertere posset: Quale malum quodque à suo invento metuit Franciscus Lana in libro Italico, cui titulus *Prodromo all' arte magica cap. 6.* quo per globos cupreos, aëre evacuato naviculam velis & remis instructam in altum tolli posse existimat, inductus falso quodam de aëris & aquae analogicâ gravitate præjudicio; Cujus inventi possibilitatem tamen ingeniosissimus Sturmius concedere visus est. Motus ex recto & circulari compositus, quo

tamen

Cap. XIII. De collegiis secretis.

tamen in altitudinem tantum montium tolli posset homo, Rosio negatus fuit. Motum tamen perpetuum circularem quadruplicem Rosius invenit, qui corpora annexa moveat lateraliter aut circulariter, non tamen eis tollat gravitatem: ut 1. motum igneum, quo fax accensa, ac rotæ imposita, se ipsam, & rotam, & omnem impositum, movet. 2. Motum aëreum, per molendinum veliferum, quo vel intra domesticos parietes, aer se ipsum exagitans, et si clausus, rota strahat & circumagat, æterno ordine: quo uti possunt, qui terras submersas aquis liccari, aut agros, quo aqua ascendens & descendens non solum seipsam sursum refert, sed & corpora annexa circumducit. 4. Motum terreum, quem cæteris excellentiorem docet Morsius, quo naves in mari grandes & onustæ in contrarios ventos cogi possint, tantâ celeritate, ut triremes ventis secundis cursu longè prævertant, nullâ hominis operâ, dummodo gubernaculo regantur. Eiusdem quoque in curribus super terram usus est. Secundum arcanum Rosianum est ars transmutatoria, & quidem 1. citra gradum aureum, ubi est 1. transmutatio metallorum primi gradus, sub quo tria, mercurius, stibium, bismutum; & secundi, sub quo plumbum, stannum, ferrum: & tertii, sub quo chalybs, cuprum, argentum: quas artes Rosius Morsium non docuit. 2. Mercurium coagulare trium horarum spatio in metallum nobilissimum, colore inferius quidem auro, sed accedens ei tamen pondere æquali, ignibus resistens, malleabile atque ductile: ex quo aurum perfectissimum postmodum, aquis fortibus mediantibus, Rosius dividit. 3. Stibium in regulum mutare, etiam sine sale petrae, ita, ut quadrantis horæ spatio tertia pars reguli ex unâ librâ dividatur. 4. Ex ferro chalybem facere; ita, ut per singulas hebdomadas decem mille libræ ferri in optimum chalybem convertantur, unius viri operâ, qui uno die omnes necessarias exstruit fornaces, trium florenorum expensis, ac pretio quatuor florenorum cum dimidio mille pondo vertit. 5. Ex cupro non exiguam quantitatem optimi argenti sale quodam examinato producere. II. Ars transmutatoria seminaria est. 1. Seminaria imperfecti metalli in perfectius, quæ inutilis est, soli serviens curiositati. 2. Seminaria perfectioris imperfectius, tam citra gradum aureum, quam intra. e. g. si seminetur aurum, vegetabile factum, seu elevatum arte spagiricâ, in naturam seminis solaris, convertit terram, seu metallum inferius, terram factum, per decoctionem spagiricam, in quam seminatum est, in suam naturam auream. 3. Seminaria ejusdem in seipsam, ut, cum sol, factus vegetabilis, seminatur in solem, aut imbibitur sole, ut augeatur virtus ejus â decimo gradu fortitudinis seminariæ ad centesimum: ita, ut granum unum, quod prius pollebat potestate tantum in unicuique granum terræ, jam polleat, potentius factum, in decem. Ad hanc seminariam tria requirit: terram seminâ, vinculum, seu instrumentum, quo terra impingvatur, ut sit pingue pabulum semini seminando, & semen virtutem accipiat vegetandi. De his tribus arcana tenet Rosius 1. De vinculo & Mercurio, sex hebdomadarum tempore minimis

expensis dividit tria elementa : quorum primum æreum, qvo nil dulcius, secundum terreum suum amarum, qvo nil amarius; tertium aqueum, qvo nil insipidius; ut mirum sit, corpus unum tam discrepantibus componi corporibus, quæ paucis hebdomadibus iterum fiunt unum, dum dicta dulcedo, quæ spiritus est philosophorum, & amaritudo, quæ anima, in corpus insipidum regredientes, ipsum potentius animant, quam antea: ut sicut antea unum erant, jam redtiant in unum. Hunc spiritum & animam vocat Mormius rorem Maji, acetum philosophorum, lac virginis, succum lunariæ: his solvi, ait, corpora in suam materiam primam, ut fiant terra & semen. 2. De terra hoc arcanum est, ut fiat ignibile pulvis impalpabilis sine igne flammæ. v. g. dum solita solvitur, ut fiat ignibile violentius pulvere sulphureo. 3. De semine hoc arcanum est, quod ex eodem pulvere conficiatur ipsum. III. Transmutatoria projectiva est plenior & perfectior, cum in momento faciat, quod seminaria temporis successu; differt à seminaria, quod hæc transmutat per modum vegetationis, veluti dum semen frumenti transmutat terram, aquam, ærem in se: projectiva verò transmutat vel per vim medicam, si agatur de perfectiori metallo in imperfectius projiciendo; vel per vim infectivam, si contra agatur. Quod si metallum perfectum projiciatur in imperfectius, sanat illius lepram & morbum, & facit illud perfectius, id est, magis sanum. Facit & aliam Transmutatoriam projectivam, cum unum aliquod projicitur in semetipsum. Tertium arcanum est Medicina Universalis. Cujus tres gradus facit. 1. Eam, quæ universaliter omnes curat morbos. 2. quæ ab omnibus eis tuetur. 3. quæ vitam longam efficit. Ex singulis tres aliæ oriuntur. Prima, quæ morbos ex trahere profligat; secunda, quæ morbos animi; tertia, quæ morbos corporis. Præservans vel perditas vires reparat, vel ab animi & corporis ægritudinibus servat. Prorogans vitam vel producit eam, quæ senectutem præcedit, vel vitam profert in plura secula, vel in æternum: quam ultimam prorsus ignoravit Rosius: In cæteris vero omnibus mirè profecit. Adduxi hæc plenius, ac ipsis Autoris verbis; cum non in omnium manibus ille libellus sit, & ut eo rectius de singulis judicium institui possit. Mihi quidem cum præstantioribus ac præcipuis magistris conferenti illa de Transmutatoria arte philosophemata in multis nova & à viâ illâ *Λεω-Φόρε* ac regiâ aberrare videntur; quâ de re peritorum esto judicium. Ego tamen, ut rem paucis cognitam, minimè hoc in loco prætermittendam duxi.

Sequuntur jam arcana minora, è quibus præcipua hic memorabimus. Possunt Rosiani ex omnibus corporibus lapideis, mineralibus, vegetabilibus, eliceret tria elementa, id est, corpora; quorum unum responderet terræ, alterum aquæ, tertium aëri: ex illis ternis singulis ulterius alia terna, ut fiant jam novem; & ex illis novenis singulis alia terna, ut fiant viginti-septem: miro ordine, arteque nova, quæ singula etiam suis maxime differentibus proprietatibus constant. ut v. g. ex rosa viginti-septem corpora distincta separantur, quæ evidentissime trinitatem elementorum probare volunt: Elementum enim ignis,

gnis, quod vocant, nihil differre ajunt ab aëreo, quam quod sit species ejus, aëre
 sc. magis excultus: qui nihilominus in ventre suo tria iterum divisibilia conti-
 neat elementa. Solvunt antimonium totum in aquam fontanam & clarissi-
 mam, quæ leviter vomitum ciet & alvum mover; flores ex eo faciunt singu-
 lari methodo copiosissimos: amuleta contra pestem & quævis contagia, so-
 lunt conciliantia. Arcana habent adversus mortem violentam: unum de-
 fendit ab aquis, quo uti possunt tempore naufragii: à submersione enim
 custodit. De tali arcano etiam Pegelias in suo supra citato libro mentionem
 facit: Alterum ab armis securum præstat, lorica scil. singulari modo fabrica-
 ta, quæ vel sclopeti ictum repellit: Tertium adversus famem est; Si quod su-
 per est seminis vel leguminis, maturè seminetur in terram etiam intra parietes
 domesticos, cujus vis vegetandi in decuplum augeatur, unde tamen pro ex-
 tremâ necessitate præsidium sit. Possunt & ligna, paleas, stramina, ad conco-
 ctionem apta reddere, ut pulkes ex iis confectæ sufficienter nutrant. Eodem
 librop. 78. agitur quoque de arborum foliis, ossibus, lanâ, cornibus ita paran-
 dis, ut eis nutriri quodvis animal queat. Quod convenire cum illo Papiniano
 invento videtur, quo ossa singulari coctione in clauso instrumento, intra exi-
 guum tempus in Gelatinam resolvuntur, de quo singularis in Angliâ liber prod-
 iit. In salis communis defectu salem, qui continebatur in sanguine huma-
 no, arte spagiricâ reparatum in suam pristinam naturam redigunt: quod paucis-
 simo labore, commodo autem maximo, effici possit. Oleum Talcis con-
 ficiunt, quod vehementer commendat Mormius, ut medicinam universalem,
 tam intus, quam extus, ut spatio trium horarum ex libra talci quinque
 uncias olei eliciant. Commendat autem Mormius præ Talco Veneto, quod
 vino ardenti non cedat, illud quod reperitur in Auxitaniâ.
 Pergit Mormius ad arcana Mathematica; ubi primò motum per-
 petuum terreum, cujus antea mentionem fecerat, describit, quem hic appo-
 nam: Lamina longior decuplo quàm lata, plumbea, tenuissima, stylo trans-
 verso, in formam novaculæ acutæ, pro axe, transfixa in duarum rotularum cir-
 cumferentiam, pendula constituatur; ut minimo tactu agitari valeat; brachi-
 um ejus, tam supernum, quàm infernum, in duas partes æquales notatum, exi-
 piat in medio laminulam tenuem, longam digitum, itidem transversam; sic
 tamen ut dexterum latus laminæ muniatur una, sinistrum altera. Illis ex op-
 posito in extremis brachiorum similes eodemque ordine affigantur alix. I-
 dem decuplices quatuor fabricantur arcus; ita, ut arcus simplex alligetur me-
 dio funi alterius; & ipse alter alteri priori; ut ex decem arcubus fiat unicus.
 Hæc quævisque horum figatur affabrè è regione alicujus dictarum laminularum
 æqualium: hinc fit, ut lamina suspensa agitata semel, infringens in duos eo-
 rundem arcuum, supernum & infernum, eadem & majori violentiâ refringatur
 in alios arcus oppositos, Quapropter & ab eisdem remissa velocitate eadem red-
 at

at ad arcus, à quibus discesserat; & ab eis excepta; uti prius, vicissitudine æternâ reciprocatur in exitus & reditus nunquam quieturos. Hinc binas fabricas addit, quarum prima est balista, quæ non minori virtute projicit globum ferreum, quàm tormentum bellicum. Ita autem eam instituit. Fiat magna balista, more communi, cui loco sagittæ aptetur alia balista minor; & huic eodem modo alia minor, toties multiplicando balistas, quoties ejus duplicare vim ejaculatoriam voles. Sic vero instituantur, ut, cum major laxata est, confestim dum ejaculata minor procurrit, clavo obvio idem laxetur; & sic de sequentibus; globus vero insideat ultimæ; sit igitur, ut velocitas harum omnium balistarum, in unum ex multis coeans, in globum unita supra fidem eum deturbet in remotam. Secunda machina planetarum cursus cæterosque mundi effectus imitatur: Qvalem Drebelius quidem invenit per lampadem pendulum repræsentativit omnes cælorum motus, pluvias, tonitrua, ventos, & ipsam cælorum musicam, innumerabiles denique mugitus, sibilos, vagitus, clangores, latratus, nemine tangente aut juvante. Plura hinc sunt circa rem rusticam, hortensem, campestem &c. arcana. In singulis sunt alienarum qualitaturn insertiones, transformationes. In qualitaturn alienarum insertionem observavit Rosius, plantas vel ambræ, vel Zibetæ, vel cujuscunque rei, odore ita imbui posse, ut tota herba semper illum odorem spiret, & pro vero mosco &c. in usum venire possit. Cum hæc experiretur, sequentium paradoxorum veritatem probatam invenit, quorum primum: Omne vegetans nec ex aqua, nec terrâ, nec aëre sumit sui incrementi materiam; & per consequens, elementa non sunt elementa rerum. Secundum: Omnis res, quatenus talis naturâ, est indivisibilis: ergo, quando res crescit, in seipsam repetitur: & ejus perire nil aliud est, quàm istius repetitionis annihilatio. Tertium: Ex nihilo fit aliquid; cum omnia, quæ fiunt, ex nihilo fiant. Hoc infertur ex præcedentibus. Ad hujus rei confirmationem vidisse se ait Mormius semina plantarum projecta in vacuum quoddam, in quo nec aër, nec aqua, nec terra, à quibus augeri potuerint, longè latèqve radices circumvolvere, adolescere, frondere, & sementurire. Nisi suis oculis vidisset, nunquam talia se credidisset ait. In Exemplum adducit J. Bapt. Portam, *Mag. nat. lib. 4. cap. 19.* (quem autorem veridicum se in multis probasse ait) qui docet, farinam triticeam portentoso proventu in infinitum excrecere, observatis paucis, quæ nullam evidentem crescendi materiam suppeditant. Proponuntur alia de aggeribus & vallibus dissipandis, de terræ ejaculatione ad fossas implendas, de messibus optimis ex agris exhaustis & sterilibus sine fimo vulgari & aliâ cultura producendis, de organis aquam sursum levantibus, de singulari quadam machinâ, quæ Arca piscis vocatur, quia fœvis non secus ac piscis natat, sursum, deorsum, dextrorsum, & prout vult, qui regit eam. Hanc ita describit Mormius: Hæc cursu insequi potest quamvis

visnavem, etiam secundo vento pulsam; maris abyssos lustrare, indeq; corallia, perlas, aurum, naves merfas, qvarere & exportare; & pro magnitudine sua centum & mille viros deportare. Idem Mormius illic ait se aquis mersum ambulare posse, qvovcunq; placuerit, metâ positâ, & in chartâ sub gurgite scribere, qvovid velit, & de fundo aquæ extrahere, qvovd injicitur, & tormentum pulvere nitrolo gravidum succedere, & tandem siccum emergere. Ad ligna dividenda Rosius ferram invenit, qvâ minoris fastidio & labore plus efficit uno die, qvam qvælibet alia diebus sex. Ad saxa dividenda machinam invenit, qvâ qvæq; saxa sub aquis latitantia, in qvæ naves alliduntur, brevissimo tempore dissiliant. Invenit instrumentum, qvovd camino impositum fumum omnem de loco sursum trahit, & unâ veru carnibus escandis onustum optimè volvit, beneficio ignis, qvovd à se ipso movetur sursum. item furnum portatilem, qvovd solâ lampade suppositâ breviori tempore carnes durissimas percoquit, magno lignorum, laboris & temporis compendio: Cujus & usus insignis in destillationibus est. Agit porro de linguis breviori methodo docendis, de qvo nos alio loco. Hæc sunt illa collegiû Rosiani arcana, in qvibus recensendis fortè prolixior, qvam par erat, fui. Putavi tamen, non ingrata lectoribus fore ob insignem rerum & artium varietatem; Qvarum vel titulos nosse, Historiæ naturalis cultoribus jucundum non solum, sed & fructuosum est. Ego vel in hunc diem latitare per orbem variis in locis talia occulta collegia crediderim, ut olim singulares ordines in arcanorum naturæ memoriam sunt instituti, qvorum omne studium in abditis naturæ causis indagandis versatur, de qvibus hoc loco plura non dicemus. Felices animæ, qvæ divino beneficio ad hæc arcana admittæ! Qvovd & Seneca agnoscit, qvilib. 6. Nat. qvæst. Magni, inquit, animi res fuit, Natura latebras dimovere, & in Deorum secreta descendere. Nos jam ad cætera transimus.

CAP. XIV.

DE ALIIS ERUDITORUM SOCIETATIBUS.

Museum cura ad Principes pertinet. Hebraeorum Scholæ, Synagoga. Græcorum Musea. Prytanæa. Musæum Alexandrinum. Honores eorum, qui Musæo Alexandrino recipiebantur. Omnis generis literati in illo. Canonicorum collegia, Universitates. Quare in Academiis exigui sint rerum naturalium progressus. Judicium Verulamii & Tschirnhausii. Academia Italica. Quando instituta. Academia Humoristarum. Mancini elogium. Lynceorum. Cæsi elogium. Origo hujus Academia. Doctrina in illa proposita. Alia Academia Romana. Veneta Academia. Veneta & Vinitiana differt. Incogniti. Plures Academici Veneti & Patavini errantur. Academia Fursurariorum Florentina. Strozze elogium. Academia Ottiosorum. Mansi elogium. Plures Academia recensentur. Academia della Lesina.

Scriptum della Lesina ridiculum. Inepti Academicorum tituli reprehensi. Earum Academicarum utilitas. Forma & institutio. Academia Francoſe Parisiſ. à Richalio inſtituta. Plures Academia Pariſina recenſentur. Eruditiſ pro augendis ſci-entia, ſunt ex illa exigua? Societas Regia Anglica. Abrahami Cowlei Idea Collegii experimentalis. Collegium Pſychologicum, Hieroſophicum, Samaritanum. Tſchirnhausii pro inſtituendo Collegio indaganda veritatis conſilium.

Ubiq; gentium ſua ſuere ſtudiis quaſi emporia, Muſæa, Collegia, ubi convenirent eruditi, deq; variis rebus literariis inter ſe conferrent, unde divinarum humanarumq; rerum ſcientia in populos mitteretur, ac in Reipublicæ utilitatem præclara ingenia educarentur. Fuit illa Principum jam ab omni ævo cura, eſſeq; in omne ævum debet, ut artes liberales foveant, earum doctores & cultores omni ope conſilioq; ſubveniant, cœtus virorum doctorum publicos cogant. Hæc ſunt vera illa opera πολυγόνια in longum tempus duratura, qualia eſſe volebat Ariſtoteles munificentia opera. Eumenius Rhetor in Panegyrico rectè vocat talia Collegia ac Gymnaſia *templa Imperaciorum gloriarum*: In eo enim verè Deum imitantur Principes, cum bonorum fontes populis ſuis recludunt. Ab illis, ſi ipſi boni, docti, pii, virorum eruditorum amantes ſunt, naſcitur illa ſeculorum felicitas; excoluntur artes humano generi utiles; ipſiq; immortales erunt, cum inſtrumenta immortalitatis tuentur. In hunc uſq; diem fruimur maximorum Heroum, Caroli Magni, Fridericorum, beneficiis; neq; ulla unquam ætas illorum memoriam obliterabit. Durat illa literarum & Collegiorum per Italiam, Galliam, Germaniam, reſtauratoribus gloria, quorum munificentia fructus ad omnem poſteritatem propagantur. Hi ſunt illi portus, in quos ſe referunt fluctibus negotiorum agitati, nunquam minus otioſi, quam cum ſic otioſi.

Antiquiſſima illa Collegiorum cura eſt, & cum ipſa humanitate nata. In Hebræorum politia à Prophetis ſcholæ ſunt divino inſtinctu conſtitutæ. Illæ quadraginta urbes, domicilio ac uſui Levitarum conceſſæ, *Numeror. 1. 35. & Joſ. 1. 2.* ſcholæ fuere populi Iſraëlitici, in quibus juventutem diligenter educatam, ex eo colligi poteſt, quod Nabuchodonosoſor è captivis filiis Iſraël deligi jubet pueros omni ſapientia eruditos. Erat Ieroſolymæ in monte Sion nobiliſſimum Gymnaſium, à primis Regibus magnificè ornatum. Chryſoſtomus illud vocat *διδακαλειον τῶν γυναικων, ſcholam communem orbis terrarum*, quæ diu floruit, uſq; dum ſuperſtitionibus gentium ejus gloria contaminaretur. In hitoriâ Regum mentio fit ſcholæ, quam aperuit Heli Sacerdos, cujus diſciplinâ primogeniti Deo conſecrati erudiebantur. Schola Samuelis Prophetæ in Galgala, Ramatha, Najoth, Schola Helifei formata ab Heliâ. Synagoga apud Judæos, poſt labefactatam diſciplinam Levitarum inſtituta, quibus præerant Phariſæi & ſcribæ in varias ſectas diſtincti, in quibus Paulus Apoſtolus ad pedes Gamalielis proſecit. Erant in illis Syna-

Synagogis quoque Bibliothecis ad eorum usum paratis. Videatur Lomecius, libro de Bibliothecis, cap. 9.

In Græciâ, ut omnium artium quasi patria erat, ita varia in honorem artium & virorum literatorum Musæa instituta. Ipsæ Athenæ apud *Athenæum lib. 7. cap. 2. to 2. in ad. p. 1000*, Græciæ Musæon dicitur. Fuit & Athenis Musæon, teste *Pausan. in Art. & Lacon. de quo videatur Menæsius. Athen. Art. 11. 9. Troæzenciti. cap. 12* De Musæo in Helicone egit Amphion, teste *Plin. Hist. Nat. l. 16. scil. in honore apud Græcos erant non solum viri docti, sed & benè de Republicâ meriti. Hi in Prytanæis publico victu alebantur, quod præcipuum quidem Athenis fuit, sed & in cæteris omnibus Græcorum urbibus Prytanæa fuerunt. Hætylenæ, Cyziceni, Elei, Naxii, Ephesii, Naucratis, sua Prytanæa. In his Vestitio fuit. Sed Athenarum fama fecit, ut ejus urbis prytaneum cætera omnia splendentium, lib. 15. cap. 19.*

Præ cæteris omnibus toto orbe suo tempore celeberrimum fuit Musæum Alexandrinum. Describit illud Strabo lib. 17. Pars Basilicarum sive adfectorum regionum est Musæum, quod ambulacrum & exedram habet, magnamq; insuper domum, in qua canaculum est sive convictorium. in commune, qui ad Musæum pertinent, & literâ, humanioribus operam navant. Hoc collegium publicis pecuniis habet, & sacerdotem, qui Musæo præest, olim à Regibus, nunc à Cæsare, constitutum. Floruisse hoc Musæum jam tum Ptolemæi Philadelphi tempore, docet *Athenæus lib. 3. cap. 8.* Non levè erat hoc honore dignum haberi: Nam intereq; vestres dignitates referebatur, ait *Philostratus lib. 1. de Sophistis in Dionysio. Adrianus Dionysium Satrapam designavit, non humilium gentium, sed inter viros ordinis equestris censeri voluit & eos, qui in Musæo alebantur. Musæum autem erat Mensa Ægyptia, quæ ex omni terra orbis celeberrimos quosq; convocabat. Illorum honorum præcipua quasi capita fuisse dâssam Adrianum miratus cum magnis affectu dâssas & dâssas. Tum subjungit: Poco autem dâssas, publici victus honorarium, prærogativas, immunitates, Pontificatus & cætera, quæ viros illustrant; dâssas verò aurum, argentum, equos, mancipia, & quacunq; divitiarum nomine consentur. Quibus addere possumus liberam & insuam terram, namq; vehiculacionem, quam donavit Polemoni Trajanus Imperator, ut in ejus vitâ habet Philostratus. Ipsi illi maximi Imperatores Sophistarum auditorium præsentia sua & muneribus cohonestabant. Pompejus, teste *Plutarch.* in ejus vitâ, cum Rhodum venisset, singulis Sophistis talentum largitus est. Ad Herimogenem, 15. annos natum, faciendâ celebrem, Marcus Imperator summa cupiditate accessit; & ut *Suidas* ait, dâssas, dâssas, dâssas. Erant vero omnis generis*

aeris viri docti in Museo Alexandrino, Rhetores, Mathematici, Poeta, Philosophi. De Philosophis est illud apud Athenæum lib. 1. cap. 19. *scōmā : Timon Philiasius Sillographus Museum caveam esse dixit, irridens Philosophos, qui ibi alebantur, & tanquam aves maximi pretii, incluse reti saginabantur :*

*Per multi pascuntur in Ægypto populosa,
Pugnantes libris ac semper digladiantes
Musarum in cavea.*

Ut de verbis rixari nunquam cessent. De hoc Museo ejusq; viris illustribus scripsit Aristonicus teste Strabone lib. 1. Scripsit & Callimachus *Μουσείον*, teste Suida. Erat inter honoris titulos, Alexandrinos dici, qui aliā gente erant oriundi. Qui enim Alexandria literas docuerant, vel jus civitatis erant adepti, Alexandrini dicebantur. Vidē plura ejus appellationis exempla apud Jonssium, *Histor. Phil. l. 1. cap. 2.* Multa hīc de Byzantino, Antiocheno, Berytenſi &c. Collegiis dici possent, quæ consulto omitimus. Vetusſissima Canonicorum collegia, nihil nisi scholæ fuerunt, & in hunc finem institutæ, ut arguunt, quæ hodieq; mutato & profanato eorum usu superſunt, officiorum nomina.

Successerunt, mutato per Carolum Magnum publico statu, omniq; re sacra & literaria restaurata, Academiae, de quarum origine, juribus, multa dici possent. Sed occupavit illud argumentum Conringius in præclaro de Antiquitatibus Academicis libro. Moliebatur etiam Leo Allatius opus de totius orbis Academiae, sed illud vel affectum tantum, vel *avēndosov* est. Scripsit & Joh. Bapt. Alberti tractatum Italicā linguā: *Discorso dell' origine delle Academie pubbliche & private*, teste Ghilino. in *Theatr. Hominum literator. volum. 2. pag. 137.* quem tamen non vidi. In his etsi unversā doctrina & rerum humanarum divinarumq; scientia proponitur, nam in illum finem sunt institutæ, ac Universitatum nomen sunt adeptæ; parum tamen hactenus in rerum naturalium studiis ac mathematicis effectum est; Cujus rei causam Franciscus Baco Verulathius indagat in *Cogitatis & Visis suis de inventione naturæ, sive Inventione rerum & operum: Cogitavit & illud, inquit, in moribus & institutis Academicarum, Collegiorum & similium Conventuum, quæ ad doctorum hominum sedes & operas mutuas destinata sunt, omnia progressus scientiarum in alterius adversa inveniri. Frequentiam enim multo maximam professoriam primò, ac subinde meritoriam esse. Lectiones autem & exercitia ita disposita, ut aliud à consuetis non facile cuiquam in mentem veniat cogitare. Sin autem alicui inquisitionis & judicii libertate uti contigerit, is se in magnā sollicitudine versari, statim sentiet. Sin & hoc toleraverit, tamen in capeſſendā fortuna industriam hanc & magnanimitatem sibi non levi impedimento fore experietur. Studia enim hominum in ejusmodi locis in quorundam Auctorum scripta veluti relegata esse, à quibus, si quis dissentiat, aut controversiam moveat, continuo ut homo turbidus & rerum novarum cupidus corripitur: cum tamen, (si quis verus estimator sit) magnum discrimen inter verum civis ac artificis administrationem reperiat. In artibus autem & scientiis;*

tan-

tanquam in metallis fodinis omnia novis operibus & ulterioribus progressibus strepere debent. Eadem est querela Ehrenfriedi Waltheri von Tschirnhaus in eleganti libro, cui titulus: *Medicina mentis & corporis, lib. 1. part. 3.* qui in causas inquirens, quare in indaganda veritate adeo exigui sint progressus, præcipue in Academicis sequantur, præcipue illi, qui in Collegiis vivunt. Ita enim ille: *Qui suas inclinationes secuti sunt, vel ex instituto, vel fortunâ sic disponente, magni certe viri sunt habiti, mundum exhibere singularia. Hæc, qui magnorum virorum vitas perlegerit, primè firmata inveniet: cum contrâ tot Academia, tot annorum absumpto tempore, & tot collegia virorum studiis quæmenissimè incumbendum, paucissima tantum nobis, a fide tradiderint; nihil autem, quod cum inventis illustrissimorum virorum comparetur, necnam æquipolleat, multo minus palmam præcipiat.* Certe huius rei ratio non est alia, quam quod plerique, proprias inclinationes ob necessariam vitæ sustentationem vite generi, ad quod unicè propter temporis penuriam coacti fuerunt attendere; aut quod ad studia astinet, ea tantum tractare coacti sunt, quæ ipsorum ingenio directè adversabantur. Quod adeo verum est, ut ex alterâ parte viderim homines admodum rudes, qui semper propriam animi inclinationem ab ineunte ætate secuti sunt, eò perfectionis evasisse, ut, quod oculis inspicerent, id manibus feliciter efficere scirent; licet fuerint destituti speciali magistrorum manu ductione, non sine omnium hæc non attendentium miratione. Hos defectus ut evitarent, in Collegia liberiora viri docti coivere, opes & subsidia suppeditantibus viris Principibus & Magnatibus, præcipue in Italiâ. Magnus illic pro omni genere studiorum, Collegiorum & Academicarum, quas vocant, numerus, in quo præcipuis Italiæ urbibus, quæ, ut certo fine fuere instituta, ita variis titulis nominibusque insignitæ fuerunt. Sunt verò ex his quædam celebriores, quædam Autoribus suis superfuerunt; quædam cum ipsis, & ante initia eorum haberi potest, congeremus, quam partim Gregorio Leti, in *Italia regnantis part. 3. lib. 1.* partim Joanni Ferro in *Theatro Emblematis, Italica* linguâ scripto, debemus. Si Conringium in *Antiquitat. Academ. supplemento 1.* a Paulo II. Pontifice, ita tamen, ut non significaret scholam ipsam, sed collegium illi tempore Romæ commemorantium, & prisce doctrinæ collapsæ restitutionem aliquam instituentium; probatque hoc loco ex Bartholomæo Platina in vitâ huius Pontificis adducto, ubi memoratur, Paulum hæreticos eos pronunciasse, qui tempora & frequentius & gratius talium Academicarum nomen fuit: de quibus nunc agemus.

Romæ (ut ab illa incipiamus) celebres Academicæ fuerunt, 1. *Humoristarum,*

quorum Symbolum est, decidens è nubibus pluvia, cum hoc lemmate: *Redde a-
guine dulci*. Autor hujus Academiae Paulus Mancinus fuit, ex stirpe Romana
veteri ac nobili prosapia creatus. Originem nominis in Historia Acade-
miae Francicae sub initium ejus Dn. de Pelisson recenset, & Gallisius in *Conversa-
tions de l'Academie de Bourdelot*, Discursu illo, qui appendicis loco additur.
De Mancino Erythraeus. *Pinacoth. I. num. 13.* Humoristarum Academiam instituit
praestantissimis hominum ingenii refertam, cujus nominis fama brevi totam Italiam per-
vasit, atque Alpes conscendens & maria transmittens, apud omnes eas nationes, perma-
nepit, ubi aliquis bonis literis bonos habetur, adeo ut hodie apud doctos viros nihil fere
sit Academia illa celebrius. Ad hanc Academiam instituendam impulsit Mancinum Gas-
par Saluvianus, homo ad amicitias & familiaritates eruditorum factus. Hujus caracte-
rem graphicè depinxit Erythraeus *Pinacoth. I. num. 14.* Huic ab incunite ata-
tenibilis fuit antiquitas, quam universos notitiâ comprehendere, singulorum genus, pa-
triam, opes, divitias, virtutes ac vitia, nosse, quam plurimos usu amicitiaque sibi com-
jungere, quos ita junctos haberet, opera, consilio, labore juvare, cum eis communi-
care, quod habebat; adeo ut, cum pro nonnullis eorum intercessisset, penè ad egestatem
redactus sit; sed maximè eorum familiaritates appetebat, qui ingenii, eruditionis,
doctrinae, aut artificii cujuscumque fama praestarent; hos colere, diligere, tueri obsequio,
horum studia, utilitates & commoda suis antepone. Neque alterius enjunciam o-
pera usus est Paulus Mancinus ad Academiam Humoristarum congregandam, nisi illius.
Nam quod erat apud omnes eruditos viros gratia & amore, non fuit illi magno-
pere elaborandum, quo unumquemque illorum in illam catum attraheret, & quo-
ties conventus ille honestissimus cogendus erat, solus ille singulos adire, hortari, raga-
re ut venirent, quaque domi tanquam in umbra commentati essent, foras educerent,
& in eam clariorum hominum lucem conspectumque proferrent; adeuntibus obviam ire,
salutem impertiri, locum in subselliis tribuere. De hoc Paulo Mancino legi am-
plius potest Erythraeus. *lib. 5. Epistola 6.* Hujus Humoristarum Academiae Prin-
ceps suo tempore factus est Joh. Bapt. Marinus Poëta Italus celebratissi-
mus. Vide Erythraeum, *Pinacoth. I. num. 16.* Fuit & in eadem Academia Prin-
ceps Augustinus Mascardus, Urbani VIII. cubicularius, Poëta insignis, teste
Erythr. *Pinacoth. III. n. 36.* Fuit 2. Romae celebris Lynceorum Academia, ut E-
rythraeus refert, ab Angelo Casio, Federici filio, Duce Aquae Spartae Roma-
no instituta, cujus merito plenior hic historia proponi debet, quò illa ceteris o-
mnibus Italiae Academicis majorem promerita famam est. Lynceorum sibi
nomen à Symbolo Lyncis sumserunt, ut perspicacitatem in operibus naturae co-
titulo immerent. Hujus Casii characteris Erythraeus nobis depingit *Pi-
nacoth. III. num. 23.* Mathematicae pro aliis disciplinas coluit, in eisdem, quae ex-
erat ingenii sublimitate atque acumine, progressus maximas fecit, ut videre licet ex
libris, quos edidit; & in Geometricis ac Mechanicis plerumque à nemine excogitatae
inventio. Praestantissimum ingenium contraxit ad rerum philosophicarum penetra-
tionem, in quibus summus evasit. Ex quo excellenti studia omnia egregia illa opera e-
mana-

manarunt, quæcum summa singularis ejusdem ingenii admiratione leguntur. Pri-
mam, volumen illud ingens, quod Natura theatrum inscribitur, unde Apianum etiam
suum depromsit: Tum liber de celo, in quo ex sanctorum Patrum sententia probare
comendit, Cælum esse fluidum, non autem solidum, ut universa Philosophorum schola
defendit: Deinde prodigiorum omnium Physica expositio, pluribus libris comprehen-
sa; tum celestis natura, non minus multis libris exposita; tabula etiam Philosophica,
in quibus omnium vis & natura plantarum, Mexicanarum quoque, luculenta oratione
narratur. His additur Metallophytum, Urbano VIII. & Card. Barberino dicatum; Phy-
sica sua Matthesii, & universale rationis speculum, ubi Scientiarum ars omnium copiose tra-
ctatur. Neque his tantum, quantumvis latissimis doctrinarum finibus se illa vitam
genii continuit, sed tantum flumen, extraripas diffuens, in alias etiam disciplinas &
ad eam Philosophiam, quæ est de vita & moribus, exiit, atque Moralia, Paradoxa,
Monita, & his similia quamplura, in vulgus emisit. Ad sui aliorumque exercita-
tione publicam domi sue Academicam instituit, quam Lynceorum nomine appellavit;
in qua & ipse, quoad vixit, principatum obtinuit. Autor erat Academicus suus, ut a-
lii quibilibet accedebat, qui nullum scribendi finem faciebat. Ac, ne ad ea, quæ
docti eruditi composuissent, in lucem edenda, summu faciendorum metu deterre-
rentur, pecuniam ipse de sua largiebatur. Cujus honestissima gloriosissimaque liberalitas
vix exemplum se viri principes imitarentur, non tam multis egregiis ac doctis operibus
egeremus, quæ nunc, auctorum inopia, in aliquem pauperculæ domus angulum rejecta,
pulvere obruta suisque corrupta, in magnum bonarum artium detrimentum, erudito-
rum manibus eripiuntur: præterea eam illi sue liberalitatis fructum ferrent, quod nullus
neque major neque præstantior, expectari potest ab iis, qui nihil esse in vita magnopere
expetendum, nisi laudem & honestatem, existimant; videlicet, ut nomen ipsorum cla-
rum & æternum apud posteros esset. Quid multo opus est? Eo Angelus Cæsius, in operi-
bus eruditorum typis mandandis, liberalis ac regius progressus est animus, ac aulli ne-
cessarios præbuit, & doctissimis suis Lynceorund, suorum commentariis illustravit
aug. auxit. Laudata est viri hujus principis eruditio, ac mentis acies, quæ rerum o-
mnium vim & naturam insperxit, à Jo. Baptista Porta, in præfatione libri, quem de
diffinitione conscripsit. Hæc de Principe illo Erythraeus. Verum, si Augustinum
Favoritum in Vita Virginii Casarini, quæ Poëmatibus septem virorum illustrium
additur, audimus, non Angelus Cæsius, sed Federicus, hujus Academicæ Autor
fuit: Ita enim Favoritus: Hæc Academia Lynceorum auctorem habuit Federicum
Principem Cæsium, literarum amatorem potius, quam peritum; mansitque tamdiu,
quamdiu vixit auctor suus, qui illam quasi sacam à se arborem omni officio industriæ
solebat. Verum eo mortuo, cum Academici nullas haberent certas sedes, nec ceterarum
Academicarum morem sequerentur, statim diebus in annum conveniendi: sed unico na-
mine

minis splendore, & annuli mysterio, omnis eorum disciplina contineretur, brevi Lynceorum memoria ita exstincta est, ut eorum ad aciem hanc nostram vix tenuis aura pervenerit. Incertum ergo è tam diversis sententiis, cui Academiæ hujus origo, Patrini an filio, tribuenda. Fuit verò hujus Academiæ institutum, eodem Favorito teste, inusitata rerum eventa, quæ terris, quæ cælo acciderent, in disputationem vocare, causas sedulo indagare, & eorum observationibus aliisq; experimentis veterem omnem Philolophiam, Aristotelicam imprimis, evertere. Præcipuè Chimica omnia excolebant, quibus convelli doctrinam Aristotelis putabant: Quod Virginium fecisse, sedulo huic operi intentum, autor est Favoritus. Præclari ex hac Academiâ Viri orti: Galilæus à Galilæis, Fabius Columna, ac plures alii, quorum historiam pleno opere, sed inedito, deduxit Martinus Fogeliius, cujus supra mentionem fecimus. Plura fuere in eadem urbe collegia: Academiâ Ordinatorum Cardinalis Detus in suis ædibus fundandam curavit, in quâ eruditis exercitationibus accedebat suavissimum vocum & chordarum cantus. In illâ magnam sibi famam Octavius Tronsarellus acquisivit; sed in magnam cum Margarita Scarrochia, poetria nobili, contentione venit super symbolo hujus Academiæ, quod erat, salinum plenum salis, cum hoc dicto: Sole; de quâ laticulâ legi potest Erythræus *Pinacoth. III. num. 36*. Plures Romæ memorantur Academiæ, à J. Ferro, Delficorum, Incitatorum, Intricatorum, Partheniorum, Renovatorum, Uniformium; à Gregorio Leti Phantasticatorum, de quibus omnibus, quæ dicam, non habeo.

In Venetorum urbe multæ institutæ fuere Academiæ: ubi primum occurrunt Academia veneta & Vinitiana καὶ ἐξ ὧν ita dictæ, quæ voces non unum idemque significant. Testis Joh. Ferrus Theatr. d' Imprese part. 1. cap. 31. *Ne creda il Lettore essere la medesima la Veneta e la Vinitiana. Percioche se bene queste due voci in altro significando sono sinonime e significano l'istesso, qui però prese in significazione d'Academia fanno diversità: poiche la Veneta hà per corpo una Palificata à modo di quelle che si fanno in Vinegia, quando si vuol fabricare col motto. Hinc attollere moles, & la Venetiana ha la famacol verso: Così dal basso me ne volo al cielo.* Fuit illic Academia Incognitorum, quam instituisse dicitur Joh. Franciscus Loredanus, Senator Venetus, variis scriptis celebratissimus. Ejusdem Academiæ Collega fuit Angelicus Aprosius Vintimiliensis Augustinianus, cujus multi sunt elegantissimi, plerique tamen arædolo, libri, quorum catalogum recenset Gregor. Leti *Ital. regnant. part. 4. l. 3. ap. 358. ad p. 410.* ubi & multa in illum cumulat elogia. Ejus viri Athenas Italicas, Bibliothecam Aprosianam, ita expectant viri docti, ut desiderium amplius non ferant. Horum Academicorum vitæ sunt peculiari libro Italico congestæ, cui titulus: *Legorie de gli Incogniti, ovvero gli huomini illustri dell' Academia dei Signori Incogniti di Venezia. Venet. 1647. in 4to.* cujus tamen libri verus autor ignoratur. Sunt, qui Loredanum ipsum autorem volunt, ut Philippus Labbe in Bibliotheca Bibliophegarum.

carum: Qvod meritò in dubium vocat Placcius libro de Anonym. scriptoribus, cum ii, qui vitam ejus scripserunt, ac libros recensuerunt, nullam ejus mentionem faciant, neq; verosimile sit, ipsum sui Panegyristen futurum Loredanum. Fuerunt porro in illa urbe Academici. *Allettati, Approvati, Cortesi, della calza, disgnanti, Disingannati, Fileleuteri, Immaturo, Intricati, Maritimi, Securi, Afficurati, Svegliati, Peregrini, Discordanti, Instancabili, Gussoni, Acepsi.* Patavii illustris primum Academia est, cujus historiam Riccobonus singulari libro descripsit. Hinc sunt Academici *Etherei* à Scipione Gonzaga instituti, cujus elogium vide apud Erythraum *Pinacoth. II. n. 11. Animosi* ab Alcanio Martinengo Abbate instituti, de quibus existant duæ doctæ orationes Antonii Riccoboni, quarum prima est de primordiis Academiae Animosorum, altera de insigni eorum; illa octava, hæc nona in volumine primo Orationum Riccoboni, Patavii editarum. Fuerunt illic *Anhelantes* sive *Aspirantes, Ordii, Incogniti, Constantes, Elevati, Immaturo, Inflammati, Recoverati, Sitientes, Sperantes, Affettuosi, Hoplosophisti, Delii, Rinascenti, Stabili.*

Florentiæ *Furfurariorum* s. della *Crusca* Academiae fama orbi literato innotuit, eruditissimis ex ea societate libris. Nomen & symbolum à fursure idè datum, quod disputationibus suis farinam puriorem, animorum cibum, à fursuribus, erroribus scilicet, secernerent. Præcipuè verò ad puritatem linguæ Italicæ illa instituta fuit. Prodiit ex illa vocabularium Italicum della *Crusca*, cui simile hactenus nulla vulgarium linguarum habet. Collegium hoc describit Monionisius in Itinerario part. 1. p. 125. *Elle est (inquit) toute pleine de dipises fuisant allusion au mot & chaque escolier prend un nom ausi respondant au suiet. Les sieges sont faits en hottes on l' on porce le pain, le dossier en péles dont on remue le bled, les chaises en façon de grandes curves d' osier ou paille, où l' on tient le bled, les coussins des chaises des Princes, sont de satin gris en forme de sacs, & l' on met les flambeaux dans des estuis, qui semblent des sacs de farine.* Academia Florentiæ quoq; fuit in Joh. Baptistæ Strözze ædibus, qui omnes suas opes in literas impendit, quod ut illustre exemplum prædicat Erythraus *Pinacoth. II. n. 2* ac meritò hic commemorari debet. *Præclara, inquit, adolescentum ingenia, quæ natura ad omnes egregias artes tanquam inchoaverat atq; dolaverat, excipiebat, ut expoliret atq; perficeret. Erat ille Philosophicis ac Theologicis doctrinis instructus, Græciæ ac Latinis literis doctus, poetice facultatis ita peritus, ut non cum equalibus suis solum, sed cum majoribus etiam natu poetis, compararetur. Has ille disciplinas, in instituendo docendoq; prudentissimus, juvenutem edocebat, & quotidianis domi suæ disputationibus. exercebat, ac sapient, quod ambracili illa institutione didicerat, in pulverem & solem cogebat educere: cuius rei magnam illi facultatem dabat insignis Academia, quæ suis in ædibus, magno literatorum omnium, qui essent Florentiæ, concursu celebrabatur. Quæ verò ingenia fortuna culpâ, ne emergerent, oppressa cernebat, suis ipse opibus ac facultatibus, quibus erat affluens, sublevarat; libros, vestem, cibos, habitationem, omniaq; ad necessariam usum illa*

rentinas Academias Johann. Ferr. *Theatr. d' Imprese part. 2. p. 444.* Academiam della *Lefina*, sive subula; non dixerim, an verè, an per jocum, an per errorem: neque enim ex verbis ejus hoc colligi potest. Prodiit alioquin apud Italos elegans & facetus liber, cui titulus: *la famosissima compagnia della Lefina*, ubi proponuntur varii modi, quibus quis per fordidam parimoniam ditescere possit, instrumento hoc pro insigni Eucunionibus applicato, quo familiari etiam sermone tales notare solemus. Illic quasi Collegium aliquod fingitur: dantur certa præcepta pro novitiis & initiandis, instituuntur consultationes super hoc argumento. In Linguam Gallicam liber ille conversus, ac Parisiæ editus; unà cum altero, cui titulus, *la Contra-Lefine, ou Compagnie de la marmite grasse*, addita comœdiâ, *les Noces d' Ancilefine*, ubi præcepta prius contraria de munificentia exercenda habentur. Nihil lanè lepidius fingi potest. Ridulum alioquin pro vera Academia insigne, etsi æquè inepta nomina & symbola multi sibi sumserunt. Multa est Johann. Ferri *Theatr. d' imprese part. 1. cap. 22.* circa horum symbolorum convenientiam vel inconvenientiam ostendendam industria. Sollicitè enim intentiones Academicorum distinguunt. Sumuntur enim ab actione, passione, principio, conditione, imperfecti-one, perfectione, fine, loco, affectu, exercitio. Disquirunt ulterius, quomodo insignia & cognomina Academicorum sub generali quodam conceptu instituienda, ut quivis socius sibi insigne & nomen sumere possit, quod sub generali contineatur. Nam habent & sua singuli focii nomina & insignia. Venerunt illæ difficiles nugæ videntur, & sapientioribus in risum illa cognomina cessere. Pinellum certè Patavii viventem, ut jam supra diximus, deterruerunt, ne cuiquam nomen Academiae daret, quia ab omni ostentatione & pompa erat alienissimus. Rolandus quoque Maresius *lib. 2. ep. 43.* cum consilium Academicarum Italicarum probat maximè, ac Capellanum laudat, quod Cardinali Richelio autor fuerit ad similia Collegia in Gallia instruenda, titulos talen illos, ut ineptos, rejicit. *Nihil, inquit, in iis mihi duplicet, præter cognomina planè absurda & ridicula, qua sibi assumunt Itali; quod cur faciant, prorsus ignoro: sed utilis ex eo manifesta est, premium, quod declamando, & orationes habendo, veteribus ingenii trahent. Qua exercitatione ad dicendum se comparant, & eloquentiam non parùm alant: deinde, quod Poëtarum suorum aliorumque scriptorum opera sententiis judicant. Quod ad bene de literis judicandum plurimum confert. Sed incomparabile commodum in eo est, quod illuc scripta sua in medium afferunt, ea omnium examini subjiciunt, qua quis libere reprehendendi jus habet. Hac verò emendatio est optima, tot eruditorum virorum judicio facta: ex qua etiam consequuntur, ut postea emendassent. Quamvis enim Latina eruditorum lingua existimetur, tamen ipsi eruditi, patrii quique.*

quisq; sermonis non minimam curam habere; sed in ea scriptis elegantibus amplificando & exornando, multam operam ponere debent, Romanorum exemplo & amulatione, qui, licet sermo Græcus uberior esset, tamen linguam suam, ut inferiorem, despectui non habuerunt; sed locupletiores & comitiores omni ope efficere contenderunt. Quamquam, quid prohibet ejusmodi cæus etiam ab eruditis viris, qui Latine tantum scribunt, institui? Imò, si instituantur, utilissimum fore arbitror saltem ad operum emendationem, quæ aliquando præcipitata editione, tanquam nullum amicam doctum habeant, cujus consilio utantur, inemendata emittunt.

De istis Italiæ Collegiis porro tenendum est, idem eorum, quod vocabulorum ait Horatius, fatum esse:

Multa renascuntur, quæ jam cecidere, cadentq;

Quæ nunc sunt in honore.

Bononiæ è 24. Academiis non nisi tres hodie supersunt. Academicorum numerus alibi certus, alibi pro arbitrio. Sunt, in quibus non admittuntur, nisi Nobiles. Electiones instituuntur suffragiis secretis. Admittuntur Cardinales, & Exteri quoque interdum invitantur, qui meritis illustres. Quælibet Academia Directorem habet, principemque suum, simulque Protectorem, qui vel fundator ejus est, vel ex illius familia. Locus certus solet assignari pro conventibus, vel in ædibus fundatorum, vel alibi. Etiam matronæ larvæ interdum accedunt: nam & illæ in poeti se exercent, scripsitque Laurentius Legatus Museum Poëtriarum cum Iconibus, teste Gregor. Leti, *Ital. regn. part. 3. lib. 2. p. 185.* Admittuntur auditores acceptâ certâ tessera. Unus Academicus in multis Academiis admitti potest. Suntque, qui vel 15. Academiarum membra sunt, solentque viri doctrinâ insignes ad hos honores invitari. Quo enim doctiores socii sunt, eo majoris famæ est Academia.

Excitarunt hæc Italorum exempla etiam Gallos, ut & ipsi Academiæ erigerent. Capellanus Richelieu earum auctor fuit. Ipso ergo dirigente instituta est hoc titulo: *Academie Française*. Cæteri enim tituli, qui aliis placuerant, l' *Academie des beaux esprits*, l' *Academie de l' Eloquence*, l' *Academie Eminente*, per allusionem ad Cardinalitiam Richelii dignitatem, à Richelieu ipso rejecti sunt. Displicuit illa titulorum affectatio, quæ Italis familiaris est, quod & ianuit, qui ejus Academiæ historiam scripsit, Dn. de Pellisson. Ita enim de hoc titulo: *Au choix de ce nom qui n'a rien ni de superbe, ni d' estrange, elle a témoigné peut-être moins de galanterie; mais peut-être aussi plus de jugement & plus de solidité que les académies de delà les monts, qui se sont piquées d'en prendre ou de mystérieux, ou d' ambitieux, ou de bisarres, tels qu' on les prendroit en un carrousel, ou en une mascarade: comme si ces exercices d'esprit estoient plutôt des debauches & des jeux, que des occupations sérieuses.* Laudat proinde Academiæ Florentinam, quæ cæteris omnibus antiquior est ac simplex, quod sine ullâ affectatione nomen assumpserit. Idem auctor eodem loco promittit, se aliquando de Italiæ Academiis earumq; cognominibus scri-

scripturum. De illo quoq; Gabriel Naudæus, quem ille citat in Dialogo suo, de Mascarat agere videtur. In hac verò Gallicæ Academiæ historia habetur 1. Origo ejus. 2. Literæ ad Richelium pro impetranda protectione cum *disu-*
trata Academiæ. 3. Privilegium Regium. 4. Statuta, dies, locus, forma, con-
ventus. 5. Institutio ipsa & quæ post illam contigerunt. 6. Memorabilia quædam,
quæ circa hoc negotium evererunt. 7. Academicorum singulorum historia.
Præ cæteris in hac societate definitum fuit, ut elegantia & nitor Gallicæ lin-
guæ illustraretur. Cui fini Lexicon ad exemplum vocabularii della Crusca
conficiendum proponebatur. Ideam ejus Lexici adornavit Capellanus, quæ
habetur pag. 98. ejus libri. Vaugelas & Faret huic labori destinati; sed
cum tardè res illa procederet, uti sanè non est ille anni unius sed plurium labor
(Vocabularium enim della Crusca quadragesimo demum anno absolutum est.)
sæpè incitatus est à Richelio Vaugelas, cui pensio eam ob causam certa consti-
tuta fuit. Aliquando Richelius eum his verbis compellavit, *Monsieur, vous n'*
oubliez pas du moins dans le Dictionnaire le mot de Penson; Cui argutè statim
respondit Vaugelas: *Non Monseigneur, & moins encore celui de reconnaissance.* Sed
irritus postea ille labor fuit, neq; unquam lucem aspexit. Multæ super Co-
mœdia Cid in illa velitationes institutæ: editum est singulari libro de illa ab hac
Academiâ judicium, ab aliis iterum impugnatum. Non desuere etiam in
optimum hoc Academiæ consilium malevolorum Satyræ. Inter alios Abbas
de S. Germain, qui omnia Richelii consilia reprehendit, publicè eam impugna-
vit. Scripta quoq; adversus illam Comœdia est, de quibus omnibus legi potest
Auctor ille p. 46. Plures & ante & post illa tempora Parisiis conventus eruditorū
instituti sunt, quibus de variis rebus actum est, de moralibus, civilibus, naturali-
bus. Sed ea dissertationibus meris tantum absolvebantur. Hujus generis est
illa Academiæ de Primandaye, & *Recueil General des questions traitées es confere-*
nces du Bureau d' Adresse, sur toutes sortes de matieres, par les plus beaux esprits
de ce temps, qui liber An. 1660. editus. Celebrantur hodieq; tales conventus,
quibus de variis rebus physiologicis, philologicis &c. disseritur. Quæ sub Di-
rectore Bourdelotio acta sunt, à Gallelio sunt edita sub titulo *Conversations de l'*
Academie de Monsieur l' Abbé Bourdelot, contenant diverses recherches, observa-
tions, experiences & raisonnemens de Physique, Medecine, Chymie & Mathematique.
Paris. 1673. in 12. Addit pro appendice dissertationem, quæ quasi Præfationis
loco esse possit, quæ agit de origine Academiarum, earum utilitate, ac spe-
ciatim de Academiis Parisiensibus. Sunt Parisiis Academiæ pro scientiis, arti-
bus, omnis generis argumentis, sunt publicæ, sunt privatæ; sunt, quæ mul-
tis; sunt, quæ paucis sociis constant. Rex è doctissimis totius gentis aliquam
constituit, quæ de rebus Physicis, Medicis, Chemicis, Mathematicis agitur:
Secretarius ejus Gallelius. Laudatur alia primi Præsidis eâ dissertatione, alia,
quæ titulo Delphini insignita est; sed quæ nunc dissipata: cui Viri præstan-
tissi-

tissimi interfuerunt, vehementerq; Galleſius eam ſublata dolet, conſiliumq; perfectæ Rhetorices, quod ex illo Collegio ſperabatur, interverſum. Laudantur illi apud Juſtellum, virum doctiſſimum, apud Thuanum, Dn. de Braeh, Dn. Marion, Patinum, Turnierum, Rohautium, Dn. de Laubnay, Dn. Denis, Dn. de Fontenay, conventus. Quid in ſingulis laudari debeat, prolixè illic legi poſteſt. Præ cæteris tamen omnibus Burdelotianam Academiam commendat, cujus inſtituta, argumenta, de quibus diſſeritur, omniaq; quæ illuc pertinent, magnâ diligentia recenſet. Cadomi quoq; præter univerſitatem celebrem, duas Academias commemorat Galleſius, quarum altera Phyſica & Mathematica tractat, à Rege ipſo inſtituta; altera humaniora. Hæc à Dn. de Brieux curata fuit; illius, jam ante Regiam confirmationem, ab Hueto Delphini informatore, Viro celeberrimo, fundamenta jacta ſunt.

Magnus ex his Collegiis ſperatus ſemper fuit pro augendis ſcientiis fructus, quod quidem verum eſt; neq; enim credi poſteſt, quis ex ſermonibus ultro citroq; habitis, & ex converſatione eruditâ fructus redundet. Verum, quoniam non unius auſpicii res illa agitur, ſed omnia in commune conferuntur, ex ipſâ tamen illâ collatione *συγχοι*, quædam oritur, quæ magis implicat opiniones & judicia de rebus: ne quid dicam de diſputationibus, quæ per ſe veriti indagandæ obſiſtunt. Equidem non nego, magnam lucem in veritate explorandâ ſuboriri poſſe illi, qui profundo ingenio eoq; perſpicace & *ὑπερταλόντων* præditus eſt, ſi multorum ille cogitata & experimenta ſolus audiat, illa ad judicij normam exigat, atq; ex illis concluſiones ſibi formet. Ille per *ἀναλογισμὸν* & combinationem rerum & experimentorum ad illa perveniet ingenij ſui *εὐχαρις*, in quibus alij ſtuebunt. Officit enim in Collegiis illa multitudo ſententiarum uniformi conceptui, neq; ad certam adeo metam dirigi poſteſt, niſi forte id ſagaciorum auditorum vel lectorum ſingulari tacitoq; judicio relinqvatur; Qui ſibi ſolis ſapient, neq; in publicum illa conferent. Nunquam, ubi communibus ſuffragiis res ageretur, aliquid boni ſolidiq; extundetur; unius viri non cerebrosi ac opinatoris aut perverſicacis ingenium quaſi lumine quodam omnia pervadet.

Quare aliter rem in Phyſiologiæ & Matheſeos ſtudiis inſtituerunt Angli, qui novam Societatem pro excolendâ philoſophiâ naturali inſtituerunt auſpiciis Regiis, certis quibusdam rationibus & legibus, quæ apud Thomam Spraat in Hiſtoriâ ejus ſocietatis Regiæ habentur, Anglicâ & Gallicâ lingua edita. Jamdudum talis Collegij ideam aliquam dederat Baco Verulamius, in elegantiffimâ illâ fabulâ novi Atlantis, ac hiſtoriæ naturalis certam methodum in novo organo aliisque ſuis libris præſcripſerat. Origo ſocietatis ejus ex eo eſt, quod in Academiâ Oxoniënſi primum viri quidam ingenioſi privatum aliquod experimentale ſtudium ſuſceperunt; inter quos fuere Sethus Wardus, Boylius, Wilkins, Chriſtophorus & Matthæus Wrenii, Walliſius, Williſius &c.

viri

vir ingenio & scriptis omnes celebres. Illa cum perveniret ad Gallos fama, ipsi Academiam Parisiensem, quæ in linguæ Gallicæ culturam instituta erat, ad studium rerum naturalium transtulerunt. Oxonio Londinum rerum naturalium studium deductum est, cum viris istis Londinum abeuntibus, ad quorum numerum accessio facta à multis Londinensibus, tam proceribus quam Philosophis & medicis, usque dum regis auspiciis illa societas Ann. 1660. excitata est, teste Diplomate regio, quod privilegia, insignia, sceptræ, sigillum iistribuit. Antequam illa omnia adornabantur, prodit scriptum aliquod partibus insigniter erudito, quo suppeditabat consilia pro philosophiæ & medicinæ mentali propagandâ: (Reperitur inter poemata ejus Anglica. p. 43.) Bene hæc quidem omnia comparata habebantur: Sed quoniam is sumptus nimios impendi volebat in singulos officiales, eorumque numerum nimis auxerat; præterea onus informationis illis imposuerat, inconveniens illis videbatur ejus consilium sequi. Neque enim certos redditus habet illa societas, nisi aliqua donaria ex libertate procerum, & quæ à singulis sociis, cum primum recipiuntur, & deinde in singulas hebdomadas conferuntur. Quare dubito, an illa designatio officialium & impenfarum, quam dedit in Grammarologia sua cap. 3. Sachsus satis sibi constet. Ex illo tempore certatim aliæ nationes in eadem studia conspirarunt, Florentini, Germani, Dani &c. de quibus in Polyhistore Physico pluribus agetur.

Multorum etiam extant de variis Collegiis consilia. Collegium Psychosopicum proposuit singulari libro de Psychosophiâ Johannes Joachimus Beccherus, ad commodam & tranquillam vitam agendam. Collegium Hicrosopicum Spizelius in suo Felice Literato pro piâ & beatâ vita delineavit. Academiam Universalem Philadelphicam seu Collegium Samaritanorum pro officiis charitatis erga pauperes & afflictos præstandis adornare voluit Justinianus Traulou, in quod consilium annotationes quasdam paratas habuit Hieronymus Welschius. Ad veritatis in Philosophiâ naturali & mathesi inquisitionem ut multa Ehrenfried Walter von Tschirnhaus proponit, ita Collegium aliquod pro indaganda veritate singulari modo instituendû svadet, in *Medicina mentis* part. 2. p. 203. quem huc ex illo adducam. Si quinquaginta pluresve curiosorum veritatis amatorum, in eâ concordia contribuerent, haud magni singulis eorum annuatim constaret, ut tantum conferant, quantum sufficeret, ut quis, qui sibi habitum seu facilitatem acquirendi veritatem, nova & nova semper inveniendi comparat; plus brevi tempore præstet, quam multis seculis alii: præstant quippe doctorum virorum exempla, qui à nemine adjuti tanta etiam propria Marte ediderunt specimina, quanta de nostris auccessoribus frustra per multa retro secula huc usque fuerunt sperata. disque ita alii visa sua negotia possent prosequi, & sibi absque labore veritatem acquire, ac summâ frui voluptate, quâ mens in ejus acquisitione afficitur. Quid vero hoc

hoc negotium facilius procedat, posset lege sancitâ in hoc collegio caveri, ut, si aliquod ejus societatis membrum absque liberis & consanguineis ad studia aptis & vivis excesserit, definita hereditatis portio cederet bonarum artium cultoribus, pro societatis arbitrio distribuenda. Hujusmodi plura possent constitui utilissima: adde, quod desiderium illud sciendi doctorum nostritemporis non mediocre ob tot singularia hoc ævo detecta in suspicionem adducit, fore, ut eorum plurimi, quia otio veritatem per se ipsos investigandi carent, id munus iis sint. necessario delaturi, quos scient aliquid hac in re posse facere, haud ita à quovis alio præstandum, tandemque ad hac hisque similia salutaria consilia, acti sciendi ardore, confugere cogentur. Si autem hac quo spe fruemur, non desunt sapienti, siquidem tale quid appeteret, tot alie viae satis opum ad isthac necessariarum colligendi, etiam ab ignorantibus, si placet, & vulgi turba. Velut si is, qui primus Telescopia invenit, operam dedisset, ut in celeberrimâ urbe, in qua multi habitant novitatis avidi, cuius objecta è longinquo per telescopium conspiciantur, sub tam sensibili apparere specie, celato artificio, ostendisset, idque vili accepto à singulis pretio, haud difficulter ingentes hoc invento pecunia summas potuisset lucrari. Sic haud difficile foret artis inventiendi perito plurima comminisci, quæ recto artificio, magis admiranda apparerent, quam omnia ea, quibus multa sæpe lucrari videmus. Ita variis insuper modis (quos de industria subiceo, cum viro ingenioso, si ad ea se velit applicare, nequeant esse ignota) majorem opum copiam per alios possent colligere, quam ad eorum institutum requireretur. Plura hic de Collegiis variorum Ordinum sacrorum & similibus cumulari possunt. Sed illa nunc extra institutum nostrum sunt.

CAP. XV.

DE CONVERSATIONE ERUDITA.

Doctrina de Conversatione in re civili & literariâ utilis. Ejus quædam disciplina datur, hæcenus non exculta. Homiletice Erudita Autoris. Ejus lineamenta primâ ex Aristot. Rhetor. II. Notitiâ suis præmitti debet. Ingeniosorum multa præterea docet recensentur. Ambitiosi, Contentiosi, Nugatores, Fuci, Crabones, Apes. Notitia aliorum ratione temperamenti, ætatis, fortune, gentis, conditionis, virtutum, morum, affectuum &c. considerata. Regule in conversatione Eruditorum, I. ratione opinionis excitanda: 1. Honestatem vultu, verbis, factis exprime. 2. Eruditi famam aucupare, & esto. Eremita literarii. 3. Viros magnos venerare, mortuos & vivos. Ciampoli infamia. Principes eruditos honore prosequamur. 4. Ostentator modestus esto. Ridicula doctumque exemplâ. 5. Defectus tuos absconde. Declaratur è Perulamio & Eicheo. 6. Arcana tibi serva. 7. Cave contemni. II. proponuntur Regule ratione impedimentorum in conversatione tollendorum: quorum generalissima est: Ne sis ineptus. Reg. I. Ut homo est, ita morem geras. Declaratur exemplâ. 2. Obsequiosus esto.

esto. Disputaces & contentiosi intolerabiles. 3. Affabilis esto. Tristes & morosi & conversatione alieni. H. Cardani ridicula exceptio peregrini. Exemplum humanitatis in Pinello & Grutero. 4. Garrulus ne esto. Ridiculum Garruli exemplum. 5. Conversat. o magnum informationis subsidium, Barbose conversatio cum Bibliopola. Colloquia Literatorum. Percurbationes studio excitata interdum utiles. Pinella modus indagandi inclinationes hominum. Ejusdem & Pauli Sarpii modus potandæ colloquio observata. Peregrinatoribus magna è Colloquio doctorum utilitas. Certe interrogandi artificium etiam arcana detegit. Critice Socratica. Conversatio per se, Scientia & Fama.

Mulsa & Collegia, de quibus superiore capite egimus, eam ob causam institui solent, ut ex conversatione eruditorum mutuâ res literaria augmentum capiat. Conversandi ergo ratio quædam habenda est, quæ utinam hominum societate, ita & literatorum illa, omnia moderatur, & ut in rebus civilibus indigentiam, ita in doctrinis ignorantiam nostram solatur. Operæ sane pretium fecerit, optimèq; de orbe erudito mereretur, qui artem conversandi cum hominibus ad certas regulas revocaret, & in quoddam suis vinculis connexum systema conpingeret: Hactenus enim inter desiderata referendus est ille labor. Esi enim habemas, qui de officiis scribere, tamen non tam latè patet illa ratio, & ad justitiam actionum tantum refertur, non vel ad utile, vel ad decorum. In his conversandi ars consistit, prudentiæq; civili ad latus jungi debet, quæ sine illa rudis futura est acingrata, & nonnunquam sine suo frustrabitur. Sed illa in solo σοφισμῷ consistere plerisq; creditur, ac infinite vagari, ut in ordinem redigi non possit: Qui tamen errare mihi videntur; cum ipsa negotia civilia accurate satis præceptis comprehendere possint. Quam diligentissime hic excutendum το φυσικόν & ἠθικόν Morum ac Affectuum, in quibus omnis rerum cunctis, illæ conclusiones formandæ sunt. In consilium adhibendi Physiognomici scriptores, Porta, Camillus Baldus in Physiognomica Aristotelis, libro de propositionibus hominum, libro Italico de Conversatione, Scipio Claramontius de conjectandis latentibus animi affectionibus, & plures alii, qui vel incertis, vel sumptivis dissertationibus de hoc argumento scripsere: ita feliciori pede hæc in re progredi possemus, & tandem artem certis constantem principiis hinc efformididi, si quis, quæ in universum de conversatione dicuntur, ad rem literariam applicet; in quâ post meditationem nostram omne punctum fert Conversatio, quæ & ipsa novis meditationibus viam sternit. Pro mente excolenda laboramus; illi ut bene sit, etsi divinâ gratiâ & nobis ipsis præcipue indigemus; tamen aliorum etiam

etiam opera requiritur, ut sapere rectè possimus; quemadmodum ad corpus hoc sustentandum ope & auxilio aliorum carere non possumus. Quare titulus HOMILETICES ERUDITÆ librum mihi scribendum aliquando proposui. Verum cum spes mihi inchoare longas in hac varietate & multitudine rerum, quibus distringor, atq; lubrica hac meâ valetudine, non liceat; integri libri materiam in paucas pagellas contraham, si fortassis illa studiosa juvenus, cui omnis meus labor servit, sibi profutura arbitretur.

Primum quasi solum omni huic contemplationi subternendum est, quod summus rerum civilium Magister Aristoteles libro secundo Rhetoricorum nos docuit, qui Oratorem civilem formaturus ea ipsi præcepta in moribus & affectibus hominum explorandis dedit, ut non auditoribus suis tantum, sed omnibus, cum quibus conversatur, placere, eorumq; quod in societate civili potissimum est, gratiam sibi conciliare possit. Inprimenda ergo sunt animo penitus, & altis quasi radicibus defigi debent, illa de moribus & affectibus axiomata: quæ quæsi præcepta sunt, unde omnis hæc tractatio velut in ramos suos dispescitur. Elegantissimam in summâ brevitate horum axiomatum διαύκτως dedit Vir Cl. Vincentius Placcius in Excerpto suo Rhetorico de Inventione Affectuosa probationis Oratoriæ; Cujus ille pleniorẽ *ἡγεμονίαν* pollicitus est. Addi his possunt Theophrasti characteres, & quicquid in Historicis, Comicis, Satyricis *χαρμηλικῶν* est, & ad mores vel affectus pertinet. Præterea & ii, qui vitas eruditorum scripserunt, sedulo legendi, quæq; in illis occurrunt exempla, cum his præceptis conferenda sunt. Quorum aliqua in suo Felice literato aliisq; scriptis collegit Spitzelius. Cuiungi possunt, quæ de Infelicitate literatorum Tullius, Valerianus, Canonherius scripserunt. Nam ex conversatione non rectè instituta omnis illa eruditorum infelicitas oritur, ut proinde ex alieno periculo præcepta & regulas, ut sæpe fieri solet, nobis ipsis formare possimus.

Ut aliquam hujus HOMILETICES ERUDITÆ delineationem demus, prima ac præcipua in Notitiâ sui opera poni debet. Nunquam cum aliis rectè conversabitur, qui se ipsum non satis exploraverit: quod, ut difficultatis plenissimum est; ita, ne hac in parte nos ipsos fallamus, omni studio providendum est. Omnis inter duos minimum conversatio vertitur, quorum alter ita comparatus esse debet, ut gratiæ aliorum capax esse possit; ne quid sit, quod animos avertat, sed quod alliciat, & in favorem nostrum rapere videatur. Quare non solum virtutibus omnibus instructus esse debet, qui familiaritatem virorum doctorum quærit; sed illos naturæ in se instinctus ita temperabit, ut nemini molestus, omnibus suavis deprehendatur. Omnes ergo ingeniorum morbos & defectus illum prius exploratos habere oportet, ne suâ culpâ impingat; & sicubi in aliis deprehendat, moderatius ferat, iisque bonis obviam ire rationibus in se ipso discat. Ingeniorum ut vultuum variæ sunt figuræ, quæ, nisi frenis coercerantur, ac judicii censure in ordines redigantur, in sylvestrem naturam abeunt, ut arbores sibi relictæ, si culta-

ra nulla accesserit. Hic verò in seipsos descendere debent omnes, seq; ipsos explorare, ex Stoicorum sententiâ, quali genio utantur. Præcipuum hic in sui ignorantia erratum est, si ingenii nostri vires vel defectus non rectè expendamus, si nimia nostri fiducia viribus majora aut incongrua affectemus, si non in certo vitæ instituto acquiescamus.

Est sanè quidem magna ingenii vis, si singulares quosdam instinctus, quos natura nobis insemnavit, sequamur. Illa quibusdam intelligentiæ amplitudo est, ut nihil tam excelsum & eximium sit, quò non pertingat. Sed rara admodum in illâ felicitate constantia est: nam vel malè subductas vitæ rationes habent, vel in scopulum aliquem ex improvviso impingent ingeniosos homines, qui illos fortis omnibus evertet, aut per totam vitam miseros reddit. Quare nisi prudentia ad clavum ingenii sedeat, *μολίμως* omnia erunt & evanida. Aliqui, qui ineptæ Polymathiæ morbo laborant, in sylvas & in horrida tesqva dilapsi, semper in labyrinthis hærebunt, nunquam in viam *λεωφόρον*, nunquam ad metam pervenient, similes illis, qui ingurgitando negotium quidem ventriculo facessunt, nihil verò in succum sanguinemq; convertunt. Aliqui ad abstrusa & recondita feruntur magno quidem conatu, sed robore impari, in quibus postea fatiscunt & hebetantur. Alii nimis vasta moluntur, de quibus illud Horatianum dixeris: *Conantur tenues grandia, cælum ipsum stultitiâ perunt*, cum vel ipso animi, vel fortunæ pondere in terram deprimantur, aut Phaëtonæo supplicio insanas spes luant. Nulla est tetrior ingenii pestis, quam si philantiâ vitiosa inficiatur. Illa in omnes virtutes non improbanda est, neq; sine illâ quicquam præclari suscipi potest; tamen esse in illâ modus debet, & ne infinitè vagetur, coercenda est. Eo nonnullorum excrescit è fiducia nimia ambitio, ut sinistro aliorum iudicio in extremam incidunt insaniam: Quod Barlaeo accidit, qui ob prælatum sibi Spanhemium in maniam incidit, seq; ipsum in puteo suffocavit, quod de eo Sorbierius refert *epist. 64* extatq; apud Duportum *Musarum Subsecivarum lib. 1.* de eo epigramma. Spectat difficile argumentum non respondisset, totius triennii silentium sibi ipsi indixit, teste Erythraeo, *Pinacoth. l. n. 44*. Infelicissima semper ingenia existimavi, quæ sibi solis sapere volunt, atq; omnia antiqua, tot seculorum & sapientum suffragiis probata, & sedibus suis convellunt: Quæ quidem strepitus movent, sed perennes famæ plausus non referunt; Quemadmodum Cometæ oculos quidem omnium in se convertunt, sed post aliquot dies vel menses corporum suorum lumen absument. Illis accenscas, qui non nisi per aliorum contemptum emergere laborant; cum magna nomina impugnant, atq; ex Herostratæis conatibus palmam sibi acquirunt. Quidam ita animati sunt, ut non Junonem, sed nubem, amplecti malint, quorum studium omne non in disciplinas ipsas earumq; verum *ἔργον*, sed in *πρῆξι* fertur. Quicquid illi vel in maximè serius rebus suscipiunt, omne ludicrum & ine-

inepti est, & vel in subtiles, vel eruditas, vel difficiles nugæ resolvitur. Qui Historiæ studiū colunt, cum maximus ex ea in rem civilē fructus redundet, in inanes quasdā rituum observatiunculas dilabuntur. Qui Physicæ tractant, proutillimis & præstantissimis doctrinis, in florum, concharum similiumq; rerum inanes speculationes abripiuntur: quorum Anthomanian & Conchomanian ridet Welshius *Heraclestih. l. Obs. 84.* reduviam potius, quam caput curantium. Sunt quædam in singulis disciplinis ineptiæ ac, ut ita dicā, præstigiæ, quibus vanissima capi ingenia solent, cordatis prudentibusq; viris semper explosæ. Sed qui illis delectantur, doctissimi Fabulatoris dictum audiant: *Nisi utile est, quod facimus, stulta est gloria.* Quot sunt, qui incerta omnia sequuntur! cum, si uno solo habitarent, omnium ferre suffragia potuissent. Nunc verò, si non in omnibus ridendos se præbent, mediocrem aliquam vel tenuem doctrinam ridiculâ pompâ ostentant. Non incommode omne studiis incumbentium genus cum tribus comparaveris, Fucis, Crabronibus, Apibus. Fuci sunt homines ignavâ operâ, philosopha sententiâ, Crabronibus, Apibus. Fuci sunt homines ignavâ operâ, philosopha sententiâ, compilatores vel dolosi vel inepti, vani scientiarum ostentatores, agyrtæ, aretalogi. Crabrones sunt feroculi illi, qui, ut docti videantur, aliis insultant; cumque prodesse nullâ re possint, strepitu tantum molesti sunt. Apes sunt, qui illud doctrinæ & sapientiæ mel è variis floribus congerunt, & bonæ famæ fragrantia orbem eruditum implent. Hic se ergo ipsum quis examinet, an inter fucos & crabrones, an vero inter apes locum sibi esse velit.

Notitiam sui Notitia aliorum sequitur: Nam qui se ipsum rectè exploraverit, & ad Lydium lapidem virtutum & decori examinaverit, rectius de aliis judicare poterit. Considerari ergo illi Eruditi, cum quibus conversari cupimus, debent, 1. ratione temperamenti, sunt enim Melancholici, languinei, biliosi, phlegmatici. 2. Ratione ætatis, ut juvenes, senes. 3. Ratione sexus, ut viri, virgines, feminae. 4. Ratione fortunæ ut Divites, nobiles, potentes, scriptis clari, pauperes, miseri, exules, inventores novarum rerum, secretorum possessores. 5. Ratione gentis & patriæ ut, Galli, Itali, Germani, Septentrionales &c. 6. Ratione conditionis, status, officiorum ut Eruditi, Principes, in autoritate positi, Heroës, Literarii, Politici, Aulici, Academici, Milites, Privati, Mercatores, Eremitæ literarii & solitarii, Sacri Ordinis homines, Monachi, Icti, Advocati, Medici, Philosophi, *οὐδὲτεχνολογοί*, Peregrini, Cives. 7. Ratione virtutum, vitiorumq; his oppositorum, Morum, item Affectuum; ubi Aristotelis illa tria capita spectari debent: Qui, erga quos, quibus ex causis. Spectabimus hic Religiosos, Atheos, supersticiosos, hypocritas, ambitiosos, magnificos, superbos, maledicos, contemptores, adversarios, feroces & ingenii tyrannici, Luxoriosos, Voluptuarios, Affabiles, Urbanos, Morosos, Tristes, Avaros, liberales, veraces, mendaces, dolosos, assentatores, severos, crudeles, injustos, invidos, calumniatores, imprudentes, intempestivos, garrulos, inconstantes, molestos, credulos, suspiciosos, diffidentes, temerarios, vindictæ cupidos, meticulosos, obstinatos, pusillanimes, curiosos, extem-

pora-

porales, *εὐεργητικοί*, quos activos dicere solemus, industrios, incuriosos, laboriosos, beneficos, hospitales, gratos, ingratos, querulos, mansuetos, ebriosos, cavillatores, *καινδοξοί*, gloriatores, modestos, occupatos, iracundos, *φιλοκαίνο*, varios, mirabiles, admirantes omnia, infociabiles, gloriæ contemptores, rustice verecundos, in diem viventes, tergiversatores, *ποσεινοί*, perplexos, subtilitatum affectatores, & si qui præterea sunt: quorum singulorum ingenia ad conversandi rationem expendenda. Possunt enim illi mores & affectus considerari, vel ut per se tales, vel cum respectu ad personarum conditionem, unde certum quasi temperamentum omnis conversationis est. Sed nos hic summa tantum rerum vestigia sequimur, & quoniam exhaurire argumentum hoc totum non licet, paucis tantum axiomatibus præcipua complectemur.

Summum hoc in omni conversatione tenendum est, ut aliquam de nobis opinionem excitemus, & nemini molesti simus: quorum alterum animos erga nos inclinat, alterum impedimenta tollit; Unde tandem favor & amor consequitur, cujus excitandi varii quoque alii modi sunt generales, qui ad omnem, non solum eruditi, conversationem pertinent, & hic quasi præsupponi debent. Ut opinionem aliorum nobis excitemus, hæc præcepta observanda sunt. I. HONESTATEM VULTU, VERBIS, FACTO, EXPRIME. Nihil magis allicit animos, quam bona mens, quæ per se virtute suâ, quasi quodam magnetismo, trahitur. Qui versuti sunt, callidi, simulatores, tricatores, litium seminatores, quorum vitæ genus in istis rebus versatur, quæ multum fallaciæ conjunctum habent, eos suspectos plerumque habemus, cum semper ab illis insidias metuamus. Præterea homines omnes ad fucum & ad speciem compositi, ad quæstum intenti, pessimæ vitæ & morum, ab alienant à se omnium bonorum hominum animos; quibus accensendi sunt Athei, qui cum Deum non venerantur, nihil in humanis sanctum habebunt, atque ab omni conversatione merito removendi sunt. Pietas verò & honestas contra mirificè hominum favorem excitant, & amplissima sæpe beneficia etiam ab ignotis extorquent. Qui magnorum arcanorum possessores sunt, ad familiaritatem non admittent, nisi homines probos. Amabunt tales Discipulos Præceptores, promptioresque illi in erudiendis bonis erunt, quam in distortis & pravis ingeniis. Quis non laudat illam in Salmasio generositatem, qui vel amplissimi stipendii spe adduci non potuit, ut Richelii historiam scriberet, quod ipsi multa essent adversus animi sententiam & in veritatis præjudicium scribenda; de quo apud Patrum Epist. 2. Honestas illa non ex factis tantum, sed ex ipso etiam vultu, gestu & verbis elucere debet: ex his enim statim de anima judicatur. Non possumus nisi cum fastidio excipere illos homines, quos *σοβαροί*, *ὕψηλοι*, *μεγαλοί*, *ὕψαυχοι*, *ἐπιεικταί* Græci appellant. Autor est Elian. l. 3. var. hist. Platonem cavillationem & irrisionem quandam in vultu Aristotelis notasse, unde ad impudentiam natum censuit. Eam vultus honestatem vel ab oratore suo Rhetores requirunt, Cic. l. 2. de Orat. *Ad conciliandam benevolentiam hac adjuvant in Oratore, lepi-*

cas vocis, vultus, pudoris significatio, verborum comitas. In Pompejo Plutarchus laudet τὴν ὄψιν ὡς μετρώς συνδυαγωγῶσσαν & πρᾶσιμον αὐτῆς τὸ φωνῆς vultum non mediocriter gratiosum, quig, tacitis nescio quibus illecebris hominum studia benevolentiam, pelliceret, atq, adeo praeveniret ejus orationem. Chrysostomus de S. Melitio loquens περὶ τῆς ὄψεως ἀπολαύειν ἐκείνης. *Erat summa voluptas frui illo sancto vultu.* Vidimus nonnunquam solo aspectu persuasisse Oratores: Habitat enim in vultu animus, qui, si bonus ac honestus est, radios ex ipsa illa vultus compositione spargit, qui se aliorum animis ingerunt. Quidni ergo in conversatione erudita idem fieri possit, ubi mutuis modestisq, colloquiis animi ipsi inter se coeunt & miscentur. *Omnis enim, ut Cic. de Orat. l. 3. ait, motus animi suum quendam à natura vultum habet, & sonum, & gestum: eorumq, corpus hominis, & ejus omnis vultus, omnesq, voces, ut nervi in fidibus, ita sonant, ut à motu animi quoque sunt pulse.*

II Axioma nobis sit: ERUDITI FAMAM AUCUPARE, ET ESTO.

Qui eruditorum amicitiam ambit, ipse eruditus esse debet: Quemadmodum enim, ut Græco proverbio dicitur, τέλει ἢ μὴ τέλει φιλοῦς, μάταια ἢ μέγαν, ita sua quoq, sunt eruditus commercia & confortia, quæ non nisi vario doctrinæ sapientiæq, coagulo coalescunt. Non sufficit inanis aliqua eruditionis species, quibus imperitis quidem imponi potest, viris prudentibus & doctis non item. Ipsa quoq, eruditio thesauro abscondito similis; quæ nisi in publicum proferatur, ut aliis quoq, de eruditione nostrâ constet, nos ipsi ab eruditorum orbe quasi divisi vivemus. Ac sunt nonnunquam homines, qui vel sui diffidentia vel generositate quâdam nimiaq, fiducia & aliorum contemptu, secessus quosdam amant, ut sibi sapere possint; si ve vanâ aliquâ philauriâ inducti id faciant, si ve quod ad arcanorum sapientiam admissi cætera vulgaria aspernentur: Quos ego Eremitas literatos dicere soleo, qui cum se ipsos ab omni hominum vel eruditorum societate sejungent, ad conversationem eruditam animum nunquam applicabunt, neq, aliis, qui amicitiam eorum ambiunt, facili aures dabunt; nisi forte iisdem moribus sint, & ad easdem artes & scientias eodem instinctu ferantur. Ut ergo constet esse te eruditum, vel specimine aliquo, quod alii tibi potius extorqueant, quam tu aliis obtrudas, vel erudito colloquio ostende. Sæpe uno arguto & elegantî epigrammate plus famæ quidam sibi parant, quam vastis aliî libris, in quibus multum laboris, parum ingenii est & judicii.

III Præceptum est: VIROS MAGNOS ET DOCTRINA ILLUSTRÉS VENERARE. Non de vivis tantum, sed & de mortuis hoc dictum putata. Infelicissimè ingenii signum est, si quis viros totius orbis eruditi & multorum seculorum suffragio probatos suo judicio de famæ possessione deturbare velit. Sunt, qui, ut famam aliquam aucupentur, magnis & illustribus viris bellum indicant, Gigantum fraterculi, vel potius Pygmæi. Aversabuntur omnes hominem talem, licet interdum eruditionem non damnent, perpetuâq, infamiz macula

cula etiam post fata illos comitabitur. Præterea non magnæ tantum arrogantia ac malitiæ hoc signum est, sed & inficitia. Solent enim plerumq; tales homines præcipitativo judicio ferri, cum accuratè non legerint & expenderint omnia. Multos vidi, qui juventutem audaces impugnaverunt homines illustres, quos postea, etiam meliora monitos, mutare sententiam puduit. Erat his moribus Joann. Ciampolus Florentinus, quem Erythræus *Pinacoth. II. num. 19.* describit, qui cum ab incunte ætate magnus esset æstimator sui ipsius, & contemptor aliorum; atq; apertas cum iis amicitias, quorum voluntates ab iis, quorum ipse temporinè servire debebat, alienæ existimabantur; & ob mimicam scurrilitatem, quâ aliorum vultus moresq; exprimeret; mortuis quoq; & tot seculorum plausu æstimatis viris acerbè insultavit. *Virgilium & Petrarcam eo nomine felices appellabat, quod tot seculis principes poetarum habiti essent, cum nihil in eis nisi humile atq; vulgare inveniretur, nec comparandi quidem essent ad eos, qui sua ætate florerent. Die quodam cum per urbem rheda veheretur una cum Gaudenzio Paganino, aliisq; eruditis hominibus, occasione arrepta, cepit ita in Virgilium & Horatium invehere, ut diceret, nemini unquam aliquis Poeta nomen fuisse comparatum, quam illis; etenim nullo esse homines ingenio, nullâ eruditione, nullis literis, & quod rem continet, nullâ inventione, sed puerorum similes, qui tum primum in scholis versus facere discerent: contra se divino quodam munere omnes poëta numeros fuisse adeptum, in quo omnes ea virtutes conficerentur, quarum alii essent expertes: Quod cum Paganinus ferre non posset, stomachans à rheda se eiecit, neq; deinde ausus est, eo, ubi ipse esset, accedere. Plures ejus viri, utut alias ingeniosi, sed obstinati, tumidi & affectatoris, ineptias illic recenset Erythræus. Testis tantem idem est, paulum ante suum è vita discessum totam suæ sententiæ rationem mutasse, eosq; Poëtas in veterem dignitatis locum, unde opinione sua deturbaverat, reposuisse. Solet enim idem hujus indolis hominibus fatum esse, quod Phrygibus, qui serò demum sapiunt, per totam vitam dei prædes, qui non nisi usque ad & inanibus rebus ac ineptis delectantur. Quod si idem faciant in vivis, pro fœnore inimicitias omnium reportabunt. Omnes ad viri talis conspectum, velut ad rabidi canis occursum, horrebunt, & cane pejus & angue vitabunt. Novi virum egregiè doctum, sed in omnes penè hujus seculi illustres viros ambit. Nam cum nemini parcat, easdem ab illo injurias omnes metuunt. Præterea inficitia ac imprudentia opinionem excitat: Cum enim reprehendi aliquem vident, qui omnium judicio in cælum extollitur, prudentiores hominem indotum habebunt, qui id fecerit. Ut enim de pictore, sculptore, fictore nisi artifex & homo malus est, qui bonos & doctos reprehendit. Quod si ad doctrinam insignem illustris quoq; dignitas accesserit, major illis reverentia debetur, quæ magis illi fortunas doctorum augere possunt. Principes eruditi enim, siquidem verè*

verè eruditione excellant, aut prudentes sint, *quæ lexus*, semper amabunt, eosq; ut suæ laudis præcones venerabuntur. Qui eruditioni suæ diffundunt alios, qui se ingenio & eruditione superant, odisse solent, ut Nèro poetas sui temporis. Verum Urbanus VIII. & Alexander VII. Pontifices, Poetæ ipsi præstantissimi, ad optima munera viros ingeniosos & Poetâs vocarunt, ac cum ipsis familiariter conversati sunt. Legimus in præfatione Epistolarum Patini, Magnates Patino aureum nummum (Louys d'or) obtulisse, singulis vicibus orbiculo supponendum, quod ille cibum unâ capere vellet: Quam ille tamen conditionem fastus aulicè impatiens respuit.

IV Axioma hoc est: OSTENTATOR MODESTUS ESTO. Quemadmodum superbia & fastus nos ab aliis sejungit, ut consortium nostrum fugiant, ita cum nimis abjectè de nobis sentimus, per nostram negligentiam aliis quoq; negligimur. Quare non adeò improbanda est decora ostentatio, sed quæ ab omni jactantia, ab ineptiis remota ac plena modestiâ sit. Quod si famam expertus faventem fueris, eamq; fueris promeritus, non tuo tantum, sed & virorum bonorum judicio, secundum Horatii sententiam, *quæstiam meritis sume superbiam*. Est enim quædam honesta philauria, quæ in sui fiducia consistit. Magna vero famæ in alliciendis animis prærogativa est: Quare famam non tantum honestè aucupari debet, ut præcepto primo diximus, sed & modestè ostentare. Est quædam in omnibus negotiis, civilibus imprimis, ostentatio, quam ut in Mutiano laudavit Tacitus, & ab illo requiritur, ita & erudito quædam sui ostentatio necessaria erit. Egregia planè sunt, quæ de omni etiam virtutis ostentatione agit Verulamius *l. 8. de Augm. scient. c. 2.* etiam nobis hoc in loco profutura; quæ illic legi possunt. Abesse verò omnis fastus & ineptiæ debent, ne vel odiosi fiamus vel ridiculi. Fastum talem cum asperitate conjunctum in Mottæo Vayero deprehendit Patinus, qui de eo epist. 15. *autant Stoi que q' homme du monde, homme qui veut être loué & ne loue jamais personne; sans que & capricieux, & soupçonné d'un vice d'esprit dont eroient atteints Diagoras & Protagoras.* Ineptam illam doctæ quædam aliquot exemplis nobis Erythræus optimus characterum in viris literatis observator depinxit. In eorum genere qui esse primi omnium rerum volunt, nec sunt, Belinontes Cagnolus fuit, de quo ille *Pinacoth. l. num. 8.* ridiculam plane historiam recenset. Homo gloriarum plenissimus sibi persuadebat, in toto orbe terrarum celebratum suum nomen esse; ac sili teratus quispiam ipsi advenienti continuo non assurrexisset, elatus iracundiâ, hisce hominem verbis accipiebat: *Itane? Abbas Cagnolus eversa Aquileja & tantorum criminum autor, itam potest honoris amosse? non sit verosimile.* Et quo tempore Cardinalis à Balneo àule ludus erat, cum die quodam in Humonistarum catum se intulisset, & amatoriam quidam carmina ab aliis, ut ipse dicebat, confecta; qui in ejus disciplina educatus esset, senex candidissimus recitasset, omnium in seris exsultat. Quamobrem ille inflammatu trâ: *Quid videris, inquit, insani? ego sum ille Abbas Cagnolus, omnium qui sunt ex hoc numero similes antiquissimus, quæ ex diruta Aquileja poemate tantam mihi gloriam famam-*

in tempore virtutes, ita defectus suos occultare, Viri prudentis est. Ut ille Politicus omnium optimus est, qui imprudentiæ suæ errores tegere novit; ita ille vir Eruditus præ cæteris habebitur, qui defectus suos callidius celare novit. Tres defectuum latebras, ut vocat, Verulamius constituit: quarum prima illi est *Cautio*, quando iis rebus abstinemus, quibus pares non sumus, cum auidaces se omnibus rebus ingerant, ac prudentiorum risui se exponant. Secunda est *Prætextus*, cum defectibus nostris benignâ aliquâ interpretatione viam sternimus, quasi aliunde provenientibus, aut alio tendentibus. Tertia *Confidentia*, cum illa contemnimus, quæ ipsi assequi non possumus: ut mercatores, qui suas merces, licet ignobiliores, extollunt, aliorum pretium imminuunt. Singula hæc, ab illo prudentissimè observata, etiam in re literaria atq; conversatione erudita usum insignem habent, quæ satis per se sine ulteriori elucidatione intelligi possunt. Idem in *arcana sua studiorum methodo cap. 14.* diligentissimè inculcavit Alexander Fichetus, qui inter alia studiorum mysteria etiam hoc proponit: *Defectus majori studio taceendi sunt. Est enim scilicet præmodestiam summittendi sunt, prodenda tamen non sunt apud alios, quæ videntur nocitura: notitia enim defectuum illico fama malum velocissimum centum spargit linguis; ac ut sunt ita comparati a naturâ mortales, ut aliorum sic malis & inopiâ gaudeant, ut curiositate gestiant ea cognoscendi, magnâ famam credulitate excipiunt, magnâq; desipientiâ notatos prosequuntur & contemptu. Neg, ergo memoria defectus, nec difficultas componendi, nec studendi molestia, nec capitis aut oculorum imbecillitas, nec ingenii tenuitas in medium est proferenda. Qui non habet facultatem Oracionis extemporanea, quam in Oratore exigit Quintilianus, ille conversatione crebrâ debet abstinere, aut domo paratas asferre in medium materias, quod etiam illi præstant, qui pedanea in cæteris valent eloquentiâ: satius tamen est, ut pulpito & rostris contenti sint, ne decrevant, sed, ipsis minores esse videantur. Caterum nunquam in publicum prodeat disputaturus, peroraturus, aut aliud quidpiam præstaturus, nisi paratur eximie, & ad concitandam admirationem instructissimus. Vel unica minus ornata minusq; completa disputatio hominem capite minuit & samâ: omnium autem maximè elaborata sit oportet, quæ prima est, quia ab eâ successus & opinio pendet. Consequitur ergo ex his, quoniam opinionem bonam imminuit defectuum imprudens revelatio, illam conversationi impedimento esse, ac proin sedulo viro docto evitandam.*

VI Axioma est: *ARCANA STUDIORUM TUORUM TIBI SERVA.* Etiam hoc ad prudentiam in conversatione literatorum necessarium maximè est. Majori admirationi sunt, quorum modi & causæ ignorantur. In omnibus negotiis, commerciis, artibus, aliqua arcana sunt & recondita, quæ sibi servant, qui ista tractant: propalatis enim illis evilescit illorum pretium, & simul vel lucrum, vel honos, vel quodcunq; illis commodum decedit. Quare si tibi singulares in aliquâ scientiâ profectus sint, & occultâ quâdam arte parati, quam alii ignorent, eveniet, ut eâ manifestatâ levem rem æstiment, qui antea mirati sunt, cum se eadem efficere ratione posse credant. Huc pertinet illud Alexandri Ficheti præceptum

septimum in arcanis studiorum method. cap. 10. Magna arte sancta subinenda, servandum, arcanum silentiariorum ope Geniorum: Nam etsi specimen eruditionis semper sit dandum in publico, remota ambitione praestanda, humanitate; illud tamen, quo praestas aliis, aperiendum non est, ne coronam tibi tuam praeipiant, cuius, graculorum more plume se convectiant: sit tamen aliquid, quod emineat; sit aliquid, quod suggeras & proferas in audirum, parce & modeste, ne prodigas tua, cuius, te spoliēs: sat est, si agnoscam ex ungue Leonem. De Hebraicis, Arabicis, de Jurisprudencia, Medicina, Historia, & aliis arcanis, salis modo inperis, quanta lateant, suspicentur. Tu vero & laudibus & argutis interrogationibus, & blanditiis erue arcana eorum, si potes: sapientia genus est hoc genus docti boni. Huc etiam pertinet arcanum illud maximum, ne cuiquam adversaria, notas & dictata tua pervolvenda permittas: ne cuiquam dixeris, quo studeas modo, quā dicas aut conscribas arte, quos habeas arcana libros. Nam ea, quae latent, suspitione semper & curiositate insita mortalibus majoris sunt. Videt ego virum doctum, habitum contemptui, quia fenestris apertis scribebat, habendum aliouquin in pretio & admiratione maximā, si studendi modum arcani maiestate obvelasset. Hæc Fichetus, & me quidem iudice recte, præcipit: nam quod de scriptis celandis ait, verissimum est, ac novi ego hæc ratione viris doctis multos laborum suorum perisse fructus, cum alii eorum syllabas pro lubitu caderent, atque ex paratā materiā, quæ vellent, edificarent. Quam enim facile est, in varias rem figuras convertere? ut eorum videatur, quod aliis manifestā fraude subductum est. In scientiis ipsius aut earum methodo arcana dissimulata maiorem laudem conciliant. Quæ non Mnemonices beneficio prodigiola præstita sunt tam apud veteres, quam apud recentiores? quæ admirationi omnibus fuere, antequam illa ars propalata. Nunc vero post manifestata ejus artis arcana, æstimatio quoque ejus rei perit.

VII Axioma est: CAVE CONTEMNI. Generalissimum hoc est præceptum, quod priora continet, & si quæ alia sunt, quæ superioribus non comprehenduntur. Qui enim opinionem de se excitaturus est, is omnia illa fugere debet, quæ in contemptum adducere possunt. Contempnibiles autem nos reddunt omnia illa vitia, quæ in oculos incurrunt; sive illa ab animo, sive à corpore, sive à Fortuna, aut ipsa conversatione oriantur. Qui intellectu peccant & ideo contemni solent, sunt homines simplices & stulti: Reperiuntur enim etiam in eruditissimis, qui non in ipsa rerum luce & actione versantur, cætera non indocti, multi homines imprudentes & simplices, qualis ille fuit Marcellus Marchesius, apud Erythræum Pinac. l. n. 69. Cui nauta quidam de campanis è templo Franciscanorum furto sublati imposuerat. Ubi tamen id notandum, homines simplices usui interdum sagacioribus esse in rebus curandis, quibus ipsi operam commodare noluunt. Contemptum etiam provocant illi, qui omnia admirantur, in sermone affectatores, imprudentes, rerum suarum imperiti, homines in nugis occupati, voluptuarii, ridiculè ambitiosi, rusticè verecundi, audaces & temerarii, homines gloriosi, assentatores, superciliosè graves, in diem viventes & his similes, de quibus videatur

deatur ulterius Vinc. Placcius *Excerpto II. Rhetor. Tit. 2. §. 6.* Plura hominum eruditiorum ob stultitiam contemptorum exempla vide apud Erythrum *Pinacoth. II. n. 65.* in Fortunato Scaccho, & eadem *Pinacoth. n. 45.* in Antonio Maraffa, & *ibid. n. 4.* in Francisco Balduccio. Ubi jam ergo hæc præcepta sedulo observaverimus, facile per conversationem nobis amicos parabimus: qui multis quoque aliis modis parari possunt, quos in libro supra laudato notavit Placcius. Ita *Tit. 2. §. 20. num. 2.* describuntur personæ jucundæ & delectabiles, *ibid. §. 16. n. 2.* Personæ venerabiles. *Ibid. §. 14.* de Benevolentia paranda canones proponuntur, quæ optime ad præfens applicari negotium possunt.

Ad alterum caput procedimus, quo impedimenta opinionis de nobis excitandæ removemus: cujus summa hæc est: NE SIS, VEL VERBIS VEL FACTIS, MOLESTUS. Molestiæ verò cum multæ possint esse causæ, quas enucleatè satis proposuit V. Placcius *Excerpt. I. Rhetor. Tit. 14.* nos illa præcipuè nostro scopo applicabimus. I Canon sit. UT HOMO EST, ITA MOREM GERAS. Explorandi sunt omnium animi, cum quibus conversari cupimus, ne illis dissimilitudine morum molesti simus, sed nostros ad eorum genium temperemus. Quemadmodum in sonis non concinunt chordæ, nisi certis proportionibus sint temperatæ; ita & in animis fieri solet. Nihil dici, nihil fieri debet, ex quo offendantur, quisquis ille sit, cum quo conversationem quærimus. Id verò artis est, ut modesta quâdam & circumspectâ colloquendi ratione animum tuis moribus adversum paulatim inclines. Rectè præcepit Verulamius: animum occasionibus & oportunitatibus obsequi debere. Ingenium versatile, ut politico ita & erudito, esse debet. Sicum ambitioso & superbo homine tibi res est, acerbis reprehensionibus in furorem conjicies, sed molliore sermonis circumductione paulatim ejus animum compones. Memorabile est illud Socratis exemplum, qui Glauconem juvenem tumidum, ad civitatis regimen aspirantem, multis argumentis & tricis & interrogationibus eò tandem redegit, ut suam in illa re imperitiam agnosceret: describitur à Xenophonte *lib. 3. Memorab. p. 133.* & à Schradero *Comm. in Aristot. Rhet. lib. 1. cap. 4.* ut insignis artificii Oratorii specimen proponitur. Cum Politico & quidem in rebus civilium negotiorum conversaberis? alia sumenda persona est. Hic ἀλωπικίζειν πρὸς ἀλωπικας interdum opus est: Ceremoniis & ritibus indulgendum, de quibus alii solliciti non sunt. Elegantiæ enim moris civilis & aulici, de quâ Böclerus singularem dissertationem scripsit, hic omne fert punctum. Quomodo cum invidis agendum, id eleganti libello nos docet Benedictus Menzinius Florentinus libro de literatorum hominum invidia. Præclarum extat Budæi exemplum in ejus vitâ à Ludovico Regio scriptâ, quomodo is cum adversario suo Leonardo Porrio aliisque; rem suam instituerit. Ferocium hominum mores utcumque ferendi, ac illi sibi ipsis relinquendi sunt. Erit, cum sui illos mores ulciscantur. Habent & populi suos mores, ad quos peregrinus se componere debet, si illorum velit gratiam aucupari. Ita Italorum & Gallorum

numeraditorum mores proponit Gregor. Leti in *Italiæ regnanti. part. 3. lib. 3. p. 28.* & seqq. quorum discrepantiam observare eruditus conversator debet. Galli non adeo omnia ad animum admittunt, & faciles in amicitias sunt, ducente illos civilitate quadam & libertate naturali, sine ceremoniarum affectatione. Itali vero ad amicitiam tardiores, arctiorem ineunt amicitiam. Galli ex levi occasione eam solvunt, facile resumpturi. Itali tardius ab illa discedunt, ita ut vel nunquam vel sero & raro, ad eam redeant. Infinita propemodum sunt, quæ notari ad hoc axioma possint: ac in primis vir eruditus sibi hoc commendatum habeat, ut commendavit sanè quàm maximè Verulamius libro suprà citato: *Interest inprimis, inquit, honoris literarum, ut homines isti pragmatici fiant, eruditionem baud quāquam avicule, qualis est alauda, similem esse, quæ in sublimi ferri & cantillando se oblectare soleat, ac nihil aliud: quinimò ex accipitris potius genere esse, ut qui in alto volans, ac subinde, cum visum fuerit, descendere, & prædam rapere novit.*

II Præceptum est: OBSEQUIOSUS ESTO. Obsequium semperamicos parit. Pulchrè describit hominem obsequiosum Terentius *Andriæ Act. I. Sc. 1. v. 35.* Homo comodus ille aliàs dicitur. Respicit conversatio omnes qui sunt contentioso & disputaci ingenio, & qui censuram sibi in alios sumunt. Pulchrè Quintilianus lib. II. cap. 1. *Habet mens nostra sublime quiddam & erectum & impatiens superioris: ideoq; abjectos aut submittentes se libenter allevamus, quia hoc facere tanquam majores videmur, & quoties discessit æmulatio, succedit humanitas. At qui se supra modum extollit, premere ac despiciere creditur, nec tam se majorem, quam minores ceteros facere: Quàm sit in rebus civilibus necessarium obsequium minorum: erga majores, & quidnam illà arte obsequii effici possit, pulchrè docet Boetius differtat. polit. 3. Institutionibus politicis addit, & commentar. ad libr. I. *Annali. Taciti ad cap. 2. annotat. 11.* Fichetus inter arcana sua etiam hoc proponit cap. 10. *Adsit comitas & ingenuitas, blanda conciliatrix animorum, quæ tamen vulneri non pateat, neq; latus nudet aliorum simulationi & calliditati, horum pesti temporum venenosa conversatio. Sit silentium sermone potius, nisi de ignorantia suspitione periclitemur. Sit in audiendo patiens animus, auris benevola, laus liberalissima; nec vultu aut nutu ledatur, sed blanda veritati assensuens: molestissimi sunt enim odiosissimiq; mortaliū, qui contra dicunt semper, ut Aristoteles est effatus. Hanc in Petavio disputacitatem dæminat Patinus Epist. 2. quem molestum, maledicum & mordacem hominem vocat, qui nunquam scripserit, nisi alium refutaturus. Campanellæ cum Theologo disputatio acrior omne malum accersivit, ut prolixè recenset Erythræus, *Pinacoth. 2. n. 21.* Absit à literatis omnis ferocia, quæ Musas earumq; cultores non decet. Singulare hujus ferocia exemplum in Thoma Dempstero fuit, cujus mores graphice Erythræus *Pinacoth. 2. num. 9.* describit. Sunt etiam in eruditorum genere, qui metui malint, quàm amari. Adversus hos feroces, opiniosos, morolos, disputatores, qui contendet, ex infamis plerumq; infamiores reddet. Sed sunt tamen**

tamen & in illis, qui cedendo asperiores sunt; ubi animos & lacertos illis ob-
jeceris, eritefeant.

III. Præceptum est: AFFABILIS ESTO. Nihil magis animos allicit,
quàm si quis se omnibus placidum exhibuerit. Qui in Græcis epigrammatis ὁ
ἐφύλακτος ἀνὴρ ὁ ἀφελὴς appellatur, h. e. *sera & flexijuga frontis*, ut Themistius Orat.
9. Procopium describit *ἀνὴρ στυγερός, ἀνὴρ στυγερὸς, ἐφελύμενος τὰς ὀφθαλμοὺς*, de-
missio semper in terram vultus, semper tristis, & contractum supercilium habens, is ut ab
omni conversatione, ita & ab eruditâ, removendus. Sunt tamen interdum ho-
mines, præsertim profundis speculationibus imersi, Theologi severiores, Pœda-
gogi, morosiores & superciliosi. Quidam etsi per se tristioris ingenii, adsciti-
tiam tamen humanitatem in conversatione habent. Quidam tristiores viden-
tur, quàm re verâ sunt, quod de Vincentio Gramigna notat Erythræus Pinacoth.
I. n. 44. Tristitia atq; severitas, quàm præ se ferebat in vultu, dabat eis, qui non essent ex-
perti, occasionem suspicandi, eum esse amicum minus suavem & commodum; sed expertis
nihil eo videbatur humanius & jucundius: atq; amicitias, quas semel cum aliquo suscep-
erat, quippe quas non lucrum, non ambitio, non vitiorum societas conciliaverat, sed virtutum
amor studiumq; conjunxerat, usq; ad extremum spiritum integras illibatasq; conservavit.
Singulari morositatis, imò stultitiæ, exemplum Cardanus dedit; de quo Hilarius
Pyrckheimerus in libro de ratione peregrinandi refert, cum illum salutandi gratiâ
adiret, interrogatum ab illo fuisse, num pecuniam afferret; Cum ille se præter
necessarios ad iter nummos quicquàm attulisse negaret, respondit Cardanus; se
non curare transalpinos, nisi nummos adferrent. Ex eo tempore, inquit ille,
non Cardanum amplius, sed καρδανὸν, vocabam. Sed condonandum hujus homi-
nis ingenio quicquàm fuit, qui, utut doctissimus, multa tamen alia stultitiæ suæ
specimina dedit. Summa contra fuit Pinelli humanitas, quâ ille viros doctos ex-
cepit: Ita enim vitæ ejus scriptor Gualdus de illo: *Moris ipsius fuit, omnes, qui
eum venerant salutatum, ad infimos usq; scalarum gradus comitari, domesticos ut libet
atq; familiares. Irasciebatur quippe ineptis quibusdam, qui, nescio cujus existimationis
magis quàm amicorum rationem habentes, sanctissimum amicitie nomen inani verborum
gesticulationumq; observatione polluant.* Addi huic debet Jani Gruteri exemplum,
cujus singularis humanitas atq; hospitalitas à Balthasæ Venatore in Panegyrico
illi scripto omnibus in exemplum proponitur. De Budæi facilitate, qui ne inju-
rias quidem ad animum admisit, videndus est Ludovicus Regius in ejus vitâ.

IV. Præceptum est: GARRULUS NE ESTO. Quam gravis in
conversatione garrulitas sit, Horatius Satyra lib. I. secundâ festivissime depinxit.
Molestissima est viro docto temporis jactura, quod cum sine fructu sibi per gar-
ruli alicujus ineptias perire videt; indignè illud feret. Adscribam hic hominis
garrulitate, quàmvis non indoctâ, molesti imaginem ex Pinacothecâ Erythræi
primâ, num. 118. Eratis Angelus Angelotus ita loquax, ut, quibus cum una esset,
nullam sermonis partem relinqueret. *Imitabatur, inquit Erythræus, homo Camers*

veteres Graculos; nam quocumq; in loco, quoscumq; inter homines, siue cum uno siue cum pluribus versaretur, sciscitabatur ab eis, quæ de re vellet audire; neq; fas erat illis recusare, quin rem aliquam in percunctando ponerent, de qua argutissime disputaret: & ubi quempiam in via compenerat, quem inter & ipsum vel levis saltem aliqua notitia intercederet, se illi invito atq; aliud agenti comitem addebat, ac vim prope imponebat, ut aliquid ab ipso percontaretur, de quo maxime vellet audire; neq; antea disvelli ejus à latere adolescentem, quem semel cum amico colloquentem suo viderat, atq; eadem opera, ut magis est urbanorum, salutaverat, cum ferius Bacchanalibus solum euntem aspexisset, est audacter aggressus, atq; ô te, inquit, volebam, ut vales? quid agis? quo is? Ego, neq; quid me foras, ut saltem oculos hominibus personatis, tota debacchantibus urbe, delectarem, ac molestias ab animo cogitationes ejicerem; neq; decretum aliquem locum habeo, quo me præsertim ire expediat. O te felicem, inquit ille, aspiciatò domo foras pedem extulisti; non poterat, si totam urbem perreptisses, opportuniorē hominem invenire, qui iudiciis alloquii, atq; eruditis disputationibus, omnem tuo ab animo molestiam abstergeret. Sed quoniam advenienti mihi ad sinistram fors eum obrulerat, id quod ego non animadvertēram, advolavi illico ad dexteram, atq; Demus primum, ait, operam, ne merito in sermone hominum vituperationemq; veniamus; nam quos de nobis sermones dabimus; quos populo risus præbeamus, si me, et tanto ætate majorem, & quod refert, tanto hieris doctrinâq; superiore, tecum in via ad levam incidentem aspexeris? age vero, mihi quiddam, jucundum, Bacchos, dignum, cui sunt hodie Dionysia. Ego, qui in eas me traxisse devenisse conspicerem, unde quemadmodum expediret, non inveniebam, demitto auriculam, & quod aliquid responderem, Dic, ajo, de amore, ex Platone præsertim, quoniam tibi præceteris Philosophis audio esse in amore atq; deliciis. O sapiens, inquit ille, postulatum, & atacula ista, quam obtines, dignantur nam sit verosimile, tibi, ut ceteris adolescentibus, amorem in corde versari, tuumq; animum apud aliquam lepidam, venustam, cuiq; similem adolescentulam, cupidinis clavo defixum hæere; age dum, Amor sit nostri sermonis materia, sed ille parus, defacatus, nobilis, mellisq; facundissimus, ad quam faciem cupio esse eum, quo ardes, non ille impurus, inhonestus, quig; amarum ad satietatem usq; aggerit. Ac cepit primum de definitionibus explicare, quid esset amor; tum causas enumeravit, unde amor oritur, vel ad statum celsitudinis, revocabat, in quo illi nati essent, vel similitudini genitorum assignabat, vel ad eandem temperationem corporum aut morum convenientiam, aut ad formam similem in utriusq; exemplar referebat; deinde alia non parum multa subijciebat, plena illa quidem doctrina, & quædam prope admirabili varietate rerum ac copia, sed quædam, tum in variis nugis occupato, odium & fastidium crearent. Neq; is tantum garrulitate molestus, sed in ædes præbendam admittens, ut

ipsi gratuita esset habitatio, non nisi per lites aut per vim ejici potuit: quamille historiam prolixè ibidem describit.

V Præceptum est: CURIOSIOR, QUAM DECET, NE ESTO. Oderunt nimis curiosos viri prudentes, obest quoque conversationi, & fructu, quem ex illâ percipere poteramus, nos defraudat. Qvo enim curiosius quis in omnia inquirat, eò magis animi sensa celat alter, qui sibi insidias strui videt. Oc- cultis hoc rationibus, non apertis, agendum est. Describit hoc hominum genus Phædrus lib. 2. cap. 5.

*Est Ardelianum quædam Romæ natio,
Trepidè concursans, occupata in otio,
Gratia anhelans, multa agendo nil agens,
Sibi molesta & aliis odiosissima.*

VI Præceptum est: IN JUDICANDO PRÆCEPS NE ESTO. Quam multi in hunc scopulum impingunt! Censurâ nihil odiosius est, quâ maxime, etiam cum non putamus, offendimus. Si quæ sunt inter viros doctos lites, rectius faciet, qui in neutram partem inclinet, aut omnibus deniq̃ rerum momen- tis bene perpensis, judicium aliquod modestè & dubitanter interponat. Accidit sæpe, ut liberum ac temerarium de re aliquâ vel homine judicium injuriam suam alius interpretetur. Etiam à laudatione quorundam nobis temperabimus; & à reprehensione, nisi accuratè nobis de ejus judicio constet, cujus conver- sationem quærimus. Atq̃ hæc de altero capite dicta sunt: Verùm rerum ma- gister ulus plura nobis suppeditabit.

Procedimus nunc ad Conversandi modum, quâ ratione scilicet conver- satio instituenda. Conversamur verò cum præsentibus per colloquia, cum abs- entibus per epistolas. Nihil verò ad informationem commodius est, quam fre- quens cum viris doctis conversatio, quæ est disciplina omnium optima, & in sensus magis incurrit, quam tædiosa illa perlectiones & meditationes via. Consi- lium illud præclarum Fichetii est in Arcanâ studiorum methodo cap. 3. *Compen- dium scientiæ unicuique est. Vir aliquis eruditus ad unguem, quem subinde consulat ut ma- gistrum, qui viam velit compendiosam, quam serò inveniat, ut ait Seneca, tibi demonstrare, præciosos indicare libros, fontes aperire: sed rarus est, qui hoc velit, quia plena fastidii opera est; aut quæ possit, magnis enim impensis fit. Certe si quem offenderemus huius- modi meliore metallo formatam mysticam, qui fores templi clausas aperire velit, non paucis mensum flexibus multorum annorum spatia conficeremus. Hoc de maximis arcanis est unum. Hunc tu hominem de meridie vel accensâ face quare & pervestiga; hunc eme vel ante mundo, si potes. Verulam hæc Fichetius; nam, ut demonstrat Campa- nella *Metaphys. part. 2. lib. 17. cap. 10.* homines eam consequuntur vitam, quam per educationem habent, & ostendit Desirahulus in *Medicina Mentis part. 2. pag.**

79. & seqq. per conversationem in omni vitæ genere plura disci, quam per lectionem librorum. Lectio tamen librorum non inutilis, si non habemus, cum quo converseremur. Ideoq; vel sola illa cum Bibliopolis & Bibliothecarius conversatio insignem nobis usum præstabit. Narrat Erythræus Pinacoth. II. n. 18. quàm Augustino Barbosa conversatio cum Bibliopolis utilis fuerit ad vastos libros scribendos, cum nullos ipse haberet. Clenardus quoque præclarum in Informatione Grammaticâ per conversationem specimen dedit, de quo libro secundo plura. Ac proposuit Montaigne olim consilium, quomodo civitas aliqua eruditorum institui possit, ubi solo usu & conversatione lingua latina addiceretur.

Colloquia & συζητήσεις literatorum ad scientiam multum conferunt. Ac possunt illæ per interrogationes bene ordinatas ita institui, ut arcana interdum explorentur. Verulamius hîc prudens temperamentum & mediocritatem quâdam præscribit, in libertate sermonis & in taciturnitate. Frequentius libertatem usurpabimus, at, cum res postulat, silentium: Libertas siquidem in sermone etiam alios invitat & provocat, ut pari libertate erga nos utantur; ut taciturnitas fidem conciliat efficitque, ut velint homines secreta sua apud nos tanquam in sinu deponere. Nonnunquam præter libertatem oportuna quædam importunitas aliqua extorquet, si nimirum vel contentione nostra, vel simulatione & fictione, perturbationem in alterius animo moveamus. *Ipsa testatur experientia*, inquit Verulamius, *paucos admodum reperiri, qui erga arcana sua tam fidi sint, quin interdum ex iracundiâ, interdum ex jactantia, interdum ex intimâ erga amicum benevolentia, interdum ex animi imbecillitate, qui se mole cogitationum onerari amplius non sustineat, interdum denique ex alio quopiam affectu intimas animi cogitationes revelent & communi-cent. Ac ante omnia sinus animi excutit, si simulatio simulationem impulerit, juxta adagium illud Hispanorum: Dic mendacium & erues veritatem.* Ille toties nobis laudatus Vincentius Pinellus singularem habuit modum indagandi hominum inclinationes ex variatione narrationis. *Si quid novi accidisset, refert Gualdus, rei seriem amabat ab omnibus, quotquot eum invisebant, cognoscere, quasi tum primum inaudivisset. Afficiebatur enim varietate illâ narrationis, quam ipse callidus verborum estimator in sermonis autore, cui amoris odive causæ adessent, deprehendebat. Neque hoc sine fructu. Erubet namque latitantem sæpenumero veritatem, evenisque causas ac, solerti scil. ratione, tangebatur. Eodem consilio rorum, si qui percrebuisse, autores investigare consueverat, quod hæc ratione diquirere se posse consideret, verine an falsi quidquam continerent.* Idem Pinellus, ne fructus, quos ex amicorum congressu perceperat, ulla abriperet oblivio, cum illi abiissent, secedebat in cubiculum interius, ubi, quæ præclara in colloquendo animadverterat, in commentarium manu sua referebat. Imò &

cum amici adessent, nunquam non illi ad manus fuit calamaria theca, ut summum rerum, quæ plauissent, capita, ne exciderent, annotaret. Idem de Paulo Sarpio refert Fulgentius, qui vitam ejus scripsit p. 86. edit. Gallicæ. *Quand il se trouvoit avec un homme eminent en quelque science ou art particulier, il l'interrogoit de tous les points d' icelles avec tant de douceur, qu' il apprenoit tout ce qu' il en faisoit, sans pourtant, que ce rare personnage se trouvast importuné de ses demandes, ny qu' il se pleignist de son trop de curiosité.* Quantum ex illa cum literatis conversatione utilitatis redundet, exaggerat epistola ad Nicol. Heinsium 43. lib. 1. *Maverfatione utilitatis redundet, exaggerat epistola ad Nicol. Heinsium 43. lib. 1. Maverfatione utilitatis redundet, exaggerat epistola ad Nicol. Heinsium 43. lib. 1.* Illic de Peregrinatorum ex his colloquiis commodo pluribus agit, atque Heinsio eo nomine gratulatur. *Morem, ita scribit, illum vestram valde comprobo, qui Belgis omnibus & Germanis communis est, per cultiores Europe regiones peregrinandi, priusquam certo in loco pedem figatis, officio; aliquo, vel grata matrimonii compe de vos illigetis. Nam præter externarum linguarum notitiam, & prudentiam, quæ ex illo per varias provincias discursu acquiruntur, aliud etiam commodum vos Philomathibus consequimini: doctos nimirum viros, qui ubicunq; degunt, salutando, cum illis amicitiam contrahendo, eorumq; consuetudine & colloquio fruendo, ex quo nonnunquam plus utilitatis hauritur, quam ex librorum lectione. Quæ in re tibi non defuisti: sed quicquid est apud nos hominum eruditum, dum in Italiam is rediit, videre, alloqui, quin & eorum benevolentiam conciliare, curat tibi fuit non postrema. Cui commodo aliud addendum est, vobis quodam modo peculiare, scilicet Bibliothecarum excussio, librorumq; rariorum, præsertim verò manuscriptorum, sedulaquisitio: Facendum est enim vos & Germanos indefesso præ cæteris labore inlitterarum studiis versari, & in emendandis restituendisq; ope veterum codicum bonis auctoribus diligentem operam insumere; Quo nomine omnium ubiq; studiosorum gratiam demeremini. Quanti ex colloquio in peregrinatione fructus capiantur, docuit Monconisius, in cujus Itinerario multa habentur in re naturali, mathematica & aliis, elegantissima observata. In rerum sanè naturalium cognitione multum illa conversatio lucis accendit, cum ex plurium colloquiis, per artem, quam vocant combinatoriam, elicere multa possimus. Athenis olim & Romæ hujusmodi συζησεις frequentabantur, ut ex Gellio & Plutarcho constat. Refert Petrus Crinitus Politianum Savanorolam, Picum Mirandulam & alios celebres viros, qui Florentiæ tum degebant, hujusmodi συζησεις frequentasse. Scipio quoque Claramontius in libro de conjectandis latentibus animi affectibus lib. 9. c. 8. §. 5. de vi interrogationum in secretis extundendis agit, quæ arte quoq; judices utuntur. Ita Chremes apud Terentium repetita interrogatione Menedemum inclinavit ad causam ærumnæ suæ aperiendam. Sunt aliqui interrogandi arte adeo excellentes, ut reos interrogationibus ad confitendum adigant, quod Tranquillus Ambrosius de processu informativo lib. 1. cap. 2. num. 5. testatur. Illa vetus per interrogationes disputandi ratio fuit, quibus ita teneri & constringi potuit adversarius, ut nullo ψευδοθόγου elabi potuerit. Ac tradit Aristoteles VIII To-*

pico-

picorum Dialecticam nos docere πῶς δὲ ἐρωτᾷν. Laudabat hancin Laurentio suo interrogandi solertiam Athenæus lib. 1. οἷον ἀβάσαντος εἰδὲν ἐκ τῆς ὁδοῦ τοῦ ὁδοῦ τῆς ζητήσεως ποιεῖται, ἀλλ' ὡς ἐνι μαλιστα μὲν κεραικῆς τινος ἔστωκεραικῆς ἀπὸ τῆς ζητήσεως, ὡς πᾶσις θαυμάζειν τὴν ζητήσεων τὴν τήρησιν. Neg, viles neg, abjectas sanè quæstiones obijciens, aut quæcumq; accidissent, sed quemadmodū maximè convenit cum critica quadam ἔστω Socraticā scientiā, ita, ut omnes quæstionum illarum seriem admirarentur. Critica Socratica hic ab Athenæo appellatur, quæ in argutis interrogationibus consistebat. Qvare & Demetrius Phalereus genus orationis vocat εἰδὲν Σωκρατικόν, quod esset per interrogationes conceptum. Hujus critices specimen in Glaucone Socrates dedit, de qvo suprà diximus. De hac Critice multa se in libro de Criticā dicturum promissit Casaub. *Animad. in Athenæum lib. 1. c. 2. p. 5.* qvi tamen lucem non vidit. Qviquid ergo ex his colloquiis nobis notatum fuerit, id ad usus nostros seponendum, quod magnorum ausum esse rudimentum potest. Nata illinc sunt Scaligerana, Perroniana, Thuanæa, Colomesii illa opuscula literaria, Ultrajecti apud Petr. Elzevirium An. 1669 edita; quibus adjicitur libellus Gallico sermone, cui titulus: *Recueil de particularités*, in quibus multa de eruditis familiariter à Vossio aliisq; suppeditata, laudato semper auctore, vir ille effutivit, quæ insignis sanè temeritas fuit. Multa tamen in his sunt mendacia, quæ illud de Casparo Barthio horrendum, qvi concubinam suam Rheno suffocaverit, quod ejus cum Scriverio amoresprehenderit, & plurima alia.

Cum absentibus conversamur per epistolas. Illa homines conversatio sola ingenii similitudine conjungit, cum se nunquam videriat, qvo affectus sæpe plus quam præsentium conversatione incendi solet. Tegit epistola & celat omnes illos defectus, qvi fortè in moribus aut formā colloquentis apparent; solus hicanimus loquitur, seq; nudum exhibet. Fuit Scaligero & Casaubono Heroib; literariis frequentissimum literarum commercium, neq; tamen unquam sed viderunt. Narrat Patinus Epist. 136. Casaubonum sæpius iter Batavum meditatum, jamq; ducentos aureos huic itineri destinasse; verum semper impedimenta quædam objecta fuisse. Scaliger illum sæpè expectavit, atq; hæc ad illum scribit: *Tuierit arbitrii in mediâ hyeme venire, quam luculento foco expugnabimus, qvi nunquam deficiet in cubiculo, quod tibi adornabo: quod tamen nullum præter te ornamentū habebis.* Diligentissimus in hoc commercio literarum fuit Pinellus, cujus insigne studium, quod exemplo omnibus esse possit, ipsis illius autoris verbis, qvi vitam ejus scripsit, apponam: *Instruxerat ille præclarum hanc discendi cupiditatem ope multorum, qui eadem voluptate afficerentur. Hos non in Italia Europaq; urbibus modo, sed & in oppidis vicisq; selegerat, quorum industriâ continenter uteretur, ad quos epistolas schedulasve oportune misicaret. Illud sanè in Pinello mirandum, quānam ratione ipsi per imbecillam valetudinem liceret tot rerum meminisse, tot negotiis sufficere. Et verò hanc ille sibi præter ceteras methodum præscripserat, ut perlectis amicorum literis earum capita compendiaria via in codicem referret. Hunc sibi proponebat respon-*

surus sepositis epistolis, in quarum mox tergo adnotabat nomen ejus, qui scripsisset, annum, diem, locum & negotiorum indiculum. Harum fasciculos singulis hebdomadis in cistulas transferebat. Ad literas cum demum responderat, selectas in manipulos cogi, annorum, mensium, septimanarum, dierum habitâ ratione digerî, & in unum secludi imperabat. Consueverat insuper tabulas sibi quasdam conficere, in quas referret ea omnia, quae ipse ab amicis, quae ipsi ab eo vicissim postularent; descriptisq; summis negotiorum percentuumq; nominibus, uno intuitu discernebat, quid actum esset, quid agendum restaret: ac confecta nomina inducebat, postquam rescripta cum codice contulisset. Nostro tempore Antonius Maliabecus foris multis per totum orbem literatum virorum doctorum amicitias innotuit; domi ex omni gente virorum doctorum concursus est: De cujus insigni humanitate, admirabili eruditione videatur Gregor. Leti *Ital. regnant. part. 3. libr. 4. p. 423.* Insignis est ex omni illa conversatione, vel per colloquia vel per literas, omni ex parte utilitas, atq; adeo hic de Fine conversationis eruditae tractatio suscipi possit. Ille vero duplex est; nam vel scientiam solam, vel famam, venamur. Qui scientiâ solâ contentus est, minori apparatu indiget; qui famam etiam ambit, quaedam τεχνήματα in subsidium vocat. Etsi veram virtutem & quæ super illa fundatur, conversationem fama ultro sequitur. Multis sola cum eruditis conversatio ad famam prodest, quemadmodum Pompejo Garigliano, de quo hæc Erythræus Pinac. I. n. 39. Dicebat saepe in Academia Humoristarum, more suo, ex tempore, summâ Academicorum aliorumq; frequentiâ; inde emanavit ejus nominis fama in totam civitatem. Nemo erat Cardinalis, nemo vir princeps, nemo paulum literarum cupidior, quin eum videre cuperet, alloqui, adire, quin domum suam invitaret. Adeo amplissimum virtutis præmium ipsa virtus, & sua sapientiam & doctrinam fama, semper comitatur.

CAP. XVI. DE SCRIPTORIBUS AD REM LIBRA- RIAM ET HISTORIAM LITERARIAM PERTINENTIBUS.

Transitus ad Autorum enarrationem. Ejus occasio. Vogleri Introductio innotitiam Autorum. V. Placcius ejus supplementum promissit. H. Conringii Opuscula. MStum de eruditionis à C. N. propagatione & de Scriptoris. Barolini comm. de libris legendis. Autor Gallicus Anonymus de cognitione bonorum librorum. Censura ejus. Periculosa de Autoribus judicia. Benjaminis Prioli aliorumq; conatus audaciores. Phoricii Bibliotheca μυροβιβλια. Varia de eâ judicia. Ejusdem Nomocanon. Glossarium MStum. Jacobus Gaddius libro de scriptoribus non Ecclesiasticis majora viribus audent. Labbeide eojudicium. Antonii Possessini Bibliotheca selecta, & apparatus sacer, Claudii Verdierii. Censio. Autorum fuita & temeraria. In patrem suum ille male-

maledictus. Leo Allatius ex illo multa cepit libro de Erroribus magnorum virorum in dicendo. Recensentur aliqua iudiciorum stultorum de Virgilio præcipue & Horatio specimina. Theophili Raynaudi Erotemata de bonis ac malis libris. Bailleti & Patini de eo iudicia. Patinus illum malè Conringio præfert. Scriptores Ephemeridum literariarum. Autoris constitium. Anglorum, Gallorum Ephemerides. Tenaq. Fannatio Ephemeridum. Romane, Florentina, Veneta Ephemerides. Nazarii laus, Acta Eruditorum Lipsiensia laudantur. Cornelii à Beughem Indices. P. Batii Excerpta Reip. Literaria. Mercure scavant. Bibliotheca Universalis Historica. Ephemerides Parmenses, Hamburgenses. Georgii Richteri Crises Melanchthonianæ commendantur. Elogia Thuana cum notis Antonii Teissieri. Tobia Magiri Eponymologium criticum. Bailleti iudicia doctorum de præcipuis libris laudantur. Ejus de iudicio ferendo cautiones. Excerpta Scaligeriana & Peroniana. Prima Scaligeriana, quibus autoribus congesta & digesta. Iudicia & sermones doctorum familiares, in iis autoribus, non temerè edendi. Collectio diæteriorum Ciceronis à Quintiliano, Melanchthonianorum doctorum à Camerario & Sibero reprehensa. Trajani Boccalini, Adami Eberti, Relationes à Parnasso. Danielis Bartoli Character hominis literati. Theophili Spizelii libri. Vinc. Placcii de Anonymis, Deckeri de scriptis a Universale Academicam inter desiderata ponit Autor. Du Boulay Historia Academiae Parisiensis. Antonii Wood Academiae Oxoniensis Historia, commendatur ad Philosophiæ & Theologiæ Scholasticæ historiam. Lambecii Commentarii de Bibliotheca Vindobonensi. Gabr. Naudæ Additio ad Historiam Ludovici XI. Typographia Germanis à Naudeo vindicata.

Quæ hæcenus dissertavimus, quasi vestibula & aditus ad totam hæc translationem faciunt. Nunc ad Autores ipsos pervenimus, quorum recensione non magnò apparatu & pompâ instituemus; sed præcipua quædam de iis monebimus, quæ τῆς πολυμαθείας studiosis in primis profutura existimamus. Neq; enim Nomenclatoris hæc partibus fungimur, qui & vitas, & tempora, & libros autorum iustâ serie recenscat, quò labore alii defunguntur; sed ad solum nos usum respicimus, quem in cognitione rerum sibi præfixum habere bonarum literarum cultores debent. Cum primùm scholis prævatis illa proponeremus, pleraq; quæ in seqventibus de autoribus dicemus, ex memoria, sine ullo libro commentario aut operosâ meditatione, nobis deprompta sunt, ut optimè norunt, qui tùm illis interfuere. Non displicuit ille viris eruditis, utut extemporalis labor, qui ejus editionem sæpissimè urfere, & nunc quidem juventutis præcipuè commodo illa publici juris facimus; interjectis nonnullis, quæ sub manu, cum illa concinnaremus, nata sunt. Præcipuos igitur tantùm autores enumerabimus, neglectis illis, qui levioris momenti visi sunt.

Qui enim omnem scriptorculorum istorum saburram colligere velit, Heliogabalum imitari videretur, qui, ut Romæ vastitatem ostenderet, omnes è tota urbe aranearum telas coacervari jussit. Amplissimum certè negotium per tam vasta Autorum spatia diffundi: prudentiæ præterea res est, ex illo numero seligere optimos. Vix deniq; compendium est, pro illis, qui hæc studiorum spatia decurrunt, ut Hodegetas inveniant, qui digitum intendant. Nos jam primum de Autoribus, qui ad rem librariam & literariam in genere consideratam pertinent, agemus. Præmittemus verò Autores compendarios: nam ut compendia nobis faciamus, prodest aliorum compendia nosse; & quidem primò locò hic ponemus

VALENTINUM HENRICUM VOGLERUM, Professorem Medicum Helmstadiensem, cujus extat *universalis in notitiam cujusq; generis bonorum Scriptorum Introductio*, Helmstadii An. 1670. in 4. edita. Vir fuit ille doctissimus, & vastum hoc argumentum *ὡς ἐν τῷ πρῳ* proposuit. Rudimentum ergo non spernendum est, & quasi ichnographia magni operis. Generatim agit de modis, quibus scriptorum notitia possit acquiri, & omnes inde autores illos recenset, qui de scriptoribus certarum disciplinarum, nationum, summariam recensionem instituerunt. Sed multa tamen in illo desideres. Nam in generali illa Synopsi non omnia complexus est, quæ dici poterant. Ejus supplementum meditatur Vincentius Placcius, Gymnasii Hamburgensis Professor, vir clarissimus. Id quoque è Voglero discimus è cap. 1. istius libri, extare Hermanni Conringii Opus eruditum de universa eruditionis à nato Christo propagatione, ejusdemq; de scriptoribus commentarium privatis lectionibus ab illo conceptum, qui multorum comoda adjuturus esset, eò judice, si lucem viderit. Verum compendarius planè libellus ejus est, quem vidi, de eruditionis propagatione, commentariolus Chronologicus, in quo per singula secula quinque illa capita proponit. 1. De scriptoribus Ecclesiasticis & Judaicis. 2. De scriptoribus Philosophicis. 3. De Jurisconsultis. 4. De Medicis. 5. De Historicis, Oratoribus & Poëtis. Quæ ego quidem extemporalibus ipsi dissertationibus natum suspicor, multis accessionibus augendum, ut est ipse Vogleri liber longè locupletior. Verum de scriptoribus commentarium nullum hæcenus vidi.

THOMAS BARTHOLINUS alterum ab illo locum occupet, magni vir nominis, non inter Medicos tantum, sed inter Polyhistoras & Philosophos. Is sub extremam ætatem Bibliothecæ Academicæ Hafniens. admotus occasionem nactus est, commentarium *de libris legendis* scribendi, editum Hafniæ An. 1676. in 8vo, Dissertationibus septem. Parvæ quidem molis liber est, sed in quo quasi confipata sunt utilissima de libris monita & notitiæ ad multas disciplinas utiles. Dissertatione primâ multa habet de Academiæ & Bibliothecarum Hafniensium incrementis: secundâ de autoribus supposititiis, anonymis, plagiaris, de autorum patriâ & ætate, singularum nationum & autorum genio, vitis autorum: tertiâ, de linguis scriptorum, scriptoribus Mæssiorum & versionibus: quar-

quartâ, de scribendi ratione veteri & novâ, MSis antiquis Romanis, Danicis, Islandicis, Editionum meliorum notis, Typographis, voluminum formâ: quintâ, de titulis librorum, variis librorum argumentis, methodis &c. sextâ, de lectione librorum, de arte mnemonica, de Excerptis instituendis, Indicibus variis, Lexicis: septimâ, de electione librorum, & judicio circa scriptores, notis & siglis &c. Opus tamen hunc librum lecturo aliquâ Autorum notitiâ: nuda enim nomina velut per lancem Satyrâ congesta tyrones faciliè morantur. Prodeat tertio loco

AUTOR GALLICUS ANONYMUS, *de la connoissance des bons livres, ou examen de plusieurs Auteurs.* Liber ille sine autoris nomine prodiit in tamo. Amstelodami 1672. Magnifica multa promittit titulus, cum pompâ & apparatu institutus; sed exigua sunt, quæ in illo libro tractantur, & in censuram quorundam Autorum Gallicorum desinunt; cui fini destinatus ille liber videtur, eamque ob causam nomen Autoris omissum, ut invidiam à se declinaret. Prolixus est in iudiciis de fabulis & Romantiis Gallorum: quæ potissimam libri partem occupant. Regulæ, quas ponit de bonis Autoribus cognoscendis, admodum sunt generales. Judicium ille de libris instituendum dicit, ratione autorum, tituli, argumenti: eaque occasione de quibusdam Gallicis scriptoribus, eorumque virtutibus & vitis agit. De Comædiis, de Poësi Gallicâ, de eloquentiâ Gallicanâ in stylo soluto & ligato. Quibus totus ille liber absolvitur, atq; ita in urceum exit, cum amphoram titulus promiserit. Quare rectè de eo judicat Bailletus in Judic. Doctor. tom. 2. part. 1. p. 169, *cet ouvrage n'a point augmenté l'estime, que le Public a conçue de son habileté, ce ne sont que des discours vagues, dans lesquels il semble battre l'air, sans sçavoir à quoi s'en tenir.* Autorem hujus scripti nominant *Memoria Gallica*, à Dionysio Medico scriptæ, Sorellum, qui Bibliothecam Gallicam scripsit, de quo in sequentibus; & verosimile videtur. Videor enim mihi in utroque scripto parem judicandi solertiam deprehendere, & ipse liber statim in initio mentionem Bibliothecæ Gallicæ facit.

Premisfis autoribus illis, qui generatim de judicio circa libros instituendo agunt, ad ipsos illos procedimus, qui iudicia de autoribus scripserunt. Hic quidem ex antiquioribus occurrunt Cicero, Dionysius Halicarnassæus, Quintilianus, Longinus, qui datâ occasione autorum veterum nomina recensent, deque iis judicant. Periculosa plenum opus aleæ suspiciunt, Quintiliano iudice, qui de Autoribus iudicia in publicum edunt, quod & Rolando Marelio *lib. 1. ep. 4.* visum est. Meminit illic Erasmi, qui in Ciceroniano de sui & superioris ævi scriptoribus iudicia dedit, non sine summâ sui invidiâ: Item Justus Lipsius, qui Bembum aliosque se vero examine expendit. Hoc denique ejus de his censuris iudicium est: *Omni certè laude hoc prosequendum est, modò cum modestia fiat & in pridem funtibus, sine odio & gratia: quorum causa procul habentur, cum de iis judicatur, quos videre, quibusque proinde invidere non licuit. Sed id in justo opere & ex professo facere, fortasse nimis impi-*

invidiosum sit : nimirum summorum virorum quasi censorem agere. Tantum epistolis aut Criticis operibus illas censuras admisceri vellem. Quamquam ejusmodi judicia sic , ut dixi, exercita non tam censura, quam laudationes dici debent : quibus, quid in unoquoque egregium videatur ac laudabile, ingenue adnotatur, obiter verò tantum, si quid aliquando eisdem peccaverint. Benjamin Priolus, qui Historiam Gallicam ab excessu Ludovici XIII. scripsit, in appendice istius libri promissit judicia de scriptoribus Græcis & Latinis. Verum quæ judicia exspectanda ab homine, qui ipse exiguo judicio præditus, in amplissimo suo argumento ineptè versatur? Nihil est enim ista historia, si dictionem, si argumentum videas, quod placere doctis possit. Ridicula planè illa operi subjuncta epistola vel excusatoria, vel defensoria. Quàm stulta illa Lipsiani ityli affectatio : ac passim occurrunt è Lipsii Politicis ac aliunde consuti centones. De Johanne Baptista Capono refert Gregor. Leti *Ital. regn. part. 3. lib. 2. pag. 97.* moliri illum libros XII. *de erroribus clarorum scriptorum Latinorum, & alios de erroribus clarorum scriptorum Tuscorum*, sed post mortem demum edendos. Refert & Bailletus *de judic. doctorum, tom. 7. part. 1. p. 172.* esse à Dn. Des-preaux Boileau judicia de viris doctis conscripta, quæ tamen hæctenus non vidi. Idem eodem loco, *pag. 293.* mentionem ejusdam societatis facit *le Port Royal*, quæ variorum librorum censuram, sed audaciorem, instituerit, de quâ hæctenus nil mihi constat. Inter illos censores, qui aliquam ætatis prærogativam habent, ponendus nobis primus est

PHOTIUS, Patriarcha Constantinopolitanus. Hujus viri magna fuit eruditio. Vixit seculò post Christum natum nonò. Ejus extat Bibliotheca *αυτοβιβλια*, sive lectorum à Photiò librorum recensio; sed non supersunt, nisi 279. codices, quos recensuit. Casaubonus tamen epist. 164. meminit, MStum integrum extare apud Henricum Stephani. Habentur in hoc opere Excerpta ex autoribus illustria, inter quæ sunt multa deperditorum autorum fragmenta. Adjicit quoque judicium de autoribus, quod genus scribendi primus ille suo tempore instituisse videtur. In Latinam linguam conversum est hoc opus ab Andrea Schotto, editumque Augustæ Vindelicorum 1606 in fol. Græcis Textus solus cum Emendationibus Höschelii 1607. prodierat, suasu Marci Velsæri; Græcè verò ac Latine excusum fuit Genève apud Paulum Stephanum An. 1611. tum deinde Rotomagi. Utraque editio in folio. Fuisse virum hunc suo tempore doctissimum nemo Historiarum peritus ignorat : quanquam ab Henrico Spondanò, aliisque Pontificiis scriptoribus, ut homo sacrarum literarum rudis traducatur, quod ab invidia profectum est. Antonius Possevinus in Bibliothecâ suâ selectâ lib. 5. cap. 16. contemptim de Photio judicat: *De Bibliotheca Photii, quam multi, & ii etiam perdocti, aut Græcam aut Latinam optarunt, nolim quengquam admodum angi, & in Apparatu Sacro sub voce Photii multos in illo errores notat.* Notum enim est ex Historiâ Ecclesiasticâ, quæ tum lites fuerint inter Ecclesiam Orientalem & Occidentalem agitatæ. Quoties librum illum legimus, toties insignes perisse libros, quorum ille

ille argumenta recenset, dolemus. Honorificè de hoc libro sentit Lipsius Gent. 5. Misc. Epist. 89. Heins. prolegom. in Aristarch. sacr. Vols. 1. 2. Hist. Græc. cap. 25. Calixtus in apparatu Theologico, immensæ quidem lectionis & variæ eruditionis virum vocat, sed vitæ minus probatæ. Multa in ejus laudem Schottus in præfatione, ubi Photium Hermogenis Ideas in Critice autorum sequi ait. Occasio hujus Bibliothecæ scribendæ hæc fuit: Dum in Assyriâ legationis munere fungeretur pro Basilio, Tarasius, amicus ejus per literas à Photio petiit, ut, quæ sublevis horis legeret, secum communicaret: Quare in hunc commentarium omnia illa, quæ legit, retulit, & ad amicum suum transmisit. De Photio vide Elogium apud Capaceium lib. 2. Elogior. p. 330. Edius quoq; ab illo Photio est liber adversus tyrannidem Pontificis Romani. Hujus viri utinam omnia haberemus, multa nobis superessent vetustiorum autorum Fragmenta. Extat tamen præter hanc Bibliothecâ scriptus Nomocanon, cum notis Theodori Balsamonis, & Johannis Zonaræ, editus à Jacobo Gothofredo & Bevereggio in Synodico illo magnè. Extant & Epistolæ ejus cum versione & notis Richardi Montacutii. Scripsit quoq; Glossarium Græcum, quod hætenus MStum est, lætq; in Bibliothecâ viri illustris Marquardi Gudii, cujus editionem multi hætenus frustra inserunt. Est & alterum MStum in Bibliothecâ Oxoniensi, cujus editionem moluntur illic viri docti. Magno commodo foret hoc Glossarium literatoribus & Historicis; multa enim ex autoribus deperditis depromsit, quorum lacinie etiam venerationi esse debent. Quod ad noticiam singularem hujus viri attinet, legantur Andree Schotti in Bibliothecam ejus Prolegomena. Aliqua etiam summam recitat de Historiâ ejus Bœclerus, in libro de rebus seculi noni & decimi, sub Ludovico II. p. 177. Verum Glossarii illius nulla apud eos fit mentio. Hætenus enim non nisi duo illa cognita sunt exemplaria. Subjungo Photio, velut ejus simiam,

JACOBUM GADDIUM, Florentinum, virum Nobilissimum, & Familiâ illustri Italicâ. Is opus edidit de scriptoribus non-Ecclesiasticis, Tomis duobus comprehensum, sed qui non unò tempore, nec integri, prodierunt. Tomus enim primus Florentiæ 1648. in fol. editus; Tomus II. à litera L. ad literam S. Lugduni Ann 1649. eadem formâ editus, unde difficulter illi libri junctim possunt comparari. Magnificus librorum illorum titulus est, ut solent plerumq; esse verborum prodigi, qui rerum sunt parci. Judicia interponit de autoribus sæpè temeraria & futilia, ne quid de maledicentiâ ejus dicam, quâ viros doctissimos sæpè impugnat, præcipuè Germanos; ipsi quoq; Photio non parci, in quo taxat nitiam Plutarchi recensionem, cum illud studio fecerit autor ille. Quæ enim non sunt in Plutarcho notatu digna? in quibus prolixitatem ejus nunc quidem damnari ineptum est: nam superisset ille Autor, ut multi alii, nemo non ipsi e-gisset magnas gratias. Abbas Ghilinus in Theatro suo hominum literatorum, invidenda illi Elogia suspendit: sed Philippus Labbæus rectius de eo format judicium, vocando Sciolum Florentinum in libro ejus *de scriptoribus non-Ecclesiasticis*

pag. 87 & qvi de rebus sibi penitus ignotis iudicium, qvo ferè semper caruit, ferè voluit, in quisquiliis undequaq; corradendis operosum: qvi, qvot verba habeat, tot propemodum mendacia. Idem integrum librum de Gaddianis aberrationibus se scripturum promiserat. Scripsit Gaddius penè Bibliothecam librorum in variò doctrinæ genere, ut solent homines, qvò ineptiores sunt, eò magis esse pulchriorum, qvi chartis illinunt, qvicquid in buccam venit. Ejus opera recenset Gregorius Leti, Ital. regn. part. 3. lib. 4. Occurrunt tamen in his nonnulla sæpe MStis notata, aliaq; curioliora superstitiosâ diligentia congesta, qvæ inter tot alias ineptias ad usus nostros seponere possumus: ut nullus liber tam malus est, in qvo non sit aliquid boni. Fuisse aliquando mente captum Gregor. Leti refert. Extat &

ANTONII POSSEVINI è Soc. Jesu Bibliotheca selecta & Apparatus sacer: cujus viri non est æqua apud doctos æstimatio. Sunt, qvi illum in cælum ferunt laudibus; sunt, qvi illum compilatorè, non multæ curæ & iudicii habent. Bibliotheca selecta 18. libris constat. Multa hic pertinentia ad rationem studiorum, & rei literariæ in universum, interponit iudicia, in qvibus multa reprehendit Jacobus Gaddius. Sed non magni faciendum est ejus iudicium, ut qvi sæpissime ineptus auctorum censor est. Verum tamen est, vagis & longè qvæsitis excursibus fatigare illum lectores. Sixti Senensis Bibliothecam sanctam passim vellicat, qvæ tamen viris doctissimis in pretio est, de qvo nos alio loco. Apparatus ejus sacer majore in pretio nonnullis habetur, multaq; habet de scriptoribus veteribus & novis iudicia, ex aliorum sæpe sensu formata. Utilissimum tamen ille laborem suscepit, in qvo aliqua condonari debent. Bailletus suadet, ut correctio errorum, ab aliquo viro docto suscipiatur. Annectit Catalogos MStorum, qvæ ad res Ecclesiasticas pertinent, magno studio ex omnibus eruditi orbis Bibliothecis convistos; cui si similes in cæteris disciplinis collectiones haberemus, magno profectò usui esset. Iudicia ejus de Machiavello magnam ipsius oscitantiam & imprudentiam arguunt, ut ostendit in Præfatione Principis Machiavellici Conringius. Ultima editio Bibliothecæ selectæ prædiit An. 1607. Colonia, in folio; Apparatus sacer ibidem 1608. Referendus itaq; hic auctor est ad scriptores rei literariæ criticos, qvales Photius est, & qvi è recentioribus Photii methodum sequuntur Ephemeridum scriptores. Inter illos criticos nomen qvoq; sed invitâ planè Minervâ, profiteri voluit

CLAUDIUS VERDIERIUS, Filius Antonii Verdierii, cujus extat supplementum in Bibliothecam Gesneri, & plurima alia lingvâ Gallicâ. Is librum scripsit exiguum magnificò hóc Titulo: *Censu auctorum omnium veterum & recentiorum*. Qvis non de locuplete penu hujus Pantosophistæ præclara omnia, & tanti promissoris hiatu digna, sibi sponderet? Sed misère ille corvos deludit hiantes: Nam ubi censuram suam exercet, manifestam hominis phrenesin facile deprehendas. Vel ex ipsâ libelli fronte non falsam metoposcopiâ conjeceris ho-

hominis dementiam, qui triginta circiter foliis tam vastum argumentum ex-
haurire voluit. Si non aliunde, vel ex eo colligas insaniam, quod ipsi parenti
suo, viro docto, in laudes filii suam prolixo, non parcat. Nam in Bibliotheca
sua Gallica Antonius Verdierius Pater ^{sic vocat} Claudii filii sui varia carmina Gal-
lica, etiam cum elogio recenset, & ille tamen ingratus & maledicus filius de Pa-
tre suo pag. 17. ita: *Erravit scripsisse Antonius Verdierius pater meus, qui Gesnerum se-
cundum Bibliotheca Supplementum fecit &c.* Porro de eo: *Laboris hanc in re inesse facit,
quomodo industria parum, nemo est, qui neget.* Adversus illum censuram scripsit
Calpar Scioppius, qui & ipse certare cum aliis potest maledicentia; non vero se-
orsum excusatus libellus ille, sed additur libro, cui titulus: Catulli, casta carmina
selecta a Raphaeli Eglino Leonio, cum ejusdem Vindicii adversus Josephum
Sealigerum. Editus est liber Francofurti An. 1606. in 12o. Nescio tamen, quisa-
ctum sit, ut Leo Allatius disceptatione sua de Erroribus magnorum virorum in dicen-
do, Romae 1636. edita, non exiguas ex hujus Verdieri censione lacinias in hunc
suum libellum transtulerit, laudato interdum, sed dissimulanter, autore, inter-
dum præterito. Nam certe majori judicio ingenioq; Leo Allatius erat, quam ut
de miferâ istâ Verdieri censione judicia illa emendicaret. Si quis aliqua ejus stul-
titiæ specimina velit, dabimus illa in gustum: Statim in initio operis, 18 paginis
multa sunt inepta de Grammaticis veteribus judicia, p. 43. *Romani* Gallorum ex
voce Gallicâ *Normans* stultâ plane derivatione deducit. Pag. 50. & seqq. in Vir-
gilio reprehendit voces barbaras, quodq; utatur phrasi non latinâ, ut *Æn.* 3. cum
Poëta ait: *Anchisen facio certum*; cum dicere debuisset: facio certorem. *Scelera*
vatum quodq; *frigus*, & *sceleratas facies* magre Mantuano dixisse Virgilium, unde in-
eo deprehensa sit Mantuanitas. O acumen omni pistillo obtusius! Quam ridi-
culum est ejus de Horatio judicium pag. 57. quod in Hexametris duriusculus sit,
& versus ut plurimum inexculte per monosyllaba desinere faciat, quo nihil sit
absurdius, quod de poetica arte multa præcipiat, quæ ipse non observet; quod
Satyras suas Sermonum appellatione minus idoneâ deprefferit: Satyræ enim eâ
gravitate & majestate, quâ concionator in pulpito adversus hominum vitia, pro-
nuntiare debere; cum sermo familiaris quædam loquela sit. Non novit bonus
ille vir genium Satyræ, quem nemo unquam felicius Horatio expressit, ac de in-
dustria hoc illi Carminis genus quæsitum; neq; aliam Satyris esse indolem, quam
quæ ridendo & familiari sermone verum dicat, non gravitate concionatoria, quæ
cum Satyrarum scriptoribus stultissime componitur. Ejusdem conati est, quod
pag. 100. artem omnem oratoriam, ut generi humano perniciosam, damnat, &
pag. 103. & 104. præclaros illos Aristotelis Rhetoricorum libros cavillatur. Nihil
dicam de insanâ ejus in Leges & Jctos censurâ a pag. 110. usq; ad p. 131. Verum de
eo judicium quodq; tulit Bailletus de *Judic. Doct.* tom. 1. pag. 2. & pag. 517.

THEOPHILUS RAYNAUDUS, Vir multa lectionis & scriptionis, Jesu-
ita: nam omnes ejus libri 20. tomos in fol. complent, qui ante aliquot annos jun-
ctum

etiam editi in Galliâ, testibus Ephemeridum Scriptoribus. Is liberum inter alios scripsit, cui titulus: *Erotemata de malis ac bonis libris, deque justa aut injusta eorum condicione*, editum in 4to Lugduni Ann. 1673. quod argumentum ipsi integrum volumen parere potuit, quamquam non aliter, nisi moraliratione, tractaverit. Magna scilicet horum hominum sollicitudo est de admittendis sive tollendis & expurgandis libris. Multæ in hoc opere ab ipso afferuntur minutæ quæstiones, unde parum fructus pro literariâ notitiâ, nisi quod obiter nonnulla inspergat. Verum scilicet hic Horatianum illud est:

Eam fueret lulentus, erat, quod tollere velles.

Eandem materiam ante ipsum tractavit Gabriel Puthierbeus, cujus extat liber *Theotimi* titulo, seu, *de tollendis & expurgandis malis libris*, Parisiis An. 1549. in 8vo editus. Sed noster ille plenius tractat hoc Argumentum. Instituit certas librorum classes, ut Hæreticorum, Atheorum, Magicorum, superstitiosorum, obscœnorum, infamium, supposititiorum, furtivorum. De singulis multa habet, quæ disquirat. Sed ille, dum suâ in alios libertate censendi utitur, ipse in censuram Ecclesiasticam incurrit, atque in indicem illum Prohibitorum quædam ejus opera relata sunt. Et fuit sanè intolerabilis illa audacia, quâ referente Bailletto in *Judic. Doctor. tom. 1. part. 1. cap. 13. p. 102.* censuram libertinam & impiam in Symbolum Apostolorum scripsit, aliosq; in religionem Christianam injuriosos plane libros: Quam inter illos, quos Gallicâ voce *Chicanours* dicimus, refert. Guido Patinus magnis illum elogiis ornat. In Epistola 92. vocat illum hominem prodigiosæ scientiæ, qui omnia norit: nunquam se, ait, aperire ejus libros, quin aliquid ex eo discat. *Epistola 122.* Rainaudum cum Martino Schoockio & Hermannno Conringio confert, ita tamen, ut utramque à Rainaudo eruditione vinci contendat: Quia in re Viri ejus judicium minimè amplecti possum. Longè enim profundior eruditio & lunatius in Conringio, quam in Rainaudo, judicium. Quod qui discernere non novit, nã is vel parum judicandi solertiâ valet, vel partium studio ducitur. Parum quoque aptè cum Schoockio confertur Conringius in hac trigâ principe loco nominandus.

Referendi huc quoque sunt SCRIPTORES EPHEMERIDUM LITERARIARUM in variis Nationibus, quatenus non nudos tantum Nomenclatores, sed & enarratores & judices se exhibent. Jam XX propemodum anni sunt, cum consilium non nemini suppeditarem, ut singulis saltem mensibus, (ut in rebus politicis fieri solet) varias de rebus literariis ex totâ Europâ conquisitas relationes publicaret, usus eorum operâ, quibus magnum est cum Viris celebribus literarum commercium: Quod non ad libros tantum, sed & ad omnia cogitata & inventa aliasque historias literarias extendi vellem. Ac factum nunc est, ut singulari quodam impulsu animi eruditorum in hoc rei literariæ studium acti fuerint. Sed scopos sibi diversos proposuerunt. Angli enim ad res Physicâs se totos converterunt, nova experimenta & Autores Philosophiæ moralis

enar-

enarrando, cui fini apud illos instituta fuit *Societas Regia*, cujus auspiciis Henricus Oldenburg, ejus Secretarius, in publicam lucem protulit, quæ illâ in Societate proponebantur. Eorum pars in Latinam linguam conversa est: promiserat & ipse Autor integram versionem, cujus nunc laboribus fata intercesserunt; illam telam nunc pertexit Hooekius. Galli non intrans naturæ fines se continent, sed latius evagantur; omnis enim generis Autores novos recensent. Primus & Gallia illam operam sumpsit Hedovillius, cujus liberiora judicia bilem moverunt erudit, ut Tanaquil Faber singularem librum scripserit adversus illos Ephemeridum Scriptores, cui Titulus *Journal de journal, ou censure de la censure*, in quo falsè exagitat novos illos Criticos. Quare circumspectè magis rem suam instituerunt, & judicio omnia abstinuerunt, solâ recensione contenti. Postea illa ad Dominum Gallecium, ad Abbatem Roqvium, ad Dominum Dionysium, Regium Medicum, delata est, quorum labores unò fasciculò comprehensæ sub titulo *Journals des sçavans* prodierunt. Recusi illi libri in Belgio fuerunt, sed accessisse hic quædam à falsariâ manu videntur Galli. Quæ ab aliis notata in his Ephemeridibus fuerunt, legi possunt apud Baillet, libro toties laudato, tom. 2. p. 57. & seqq. Pars aliqua istarum Ephemeridum in linguam Latinam conversa est à Nitichio. Cœperunt quoque Itali Gallicas convertere in suam linguam, & ipsi Gallorum exemplo tales scribere Ephemerides, & quidem Florentini se exercuerunt præcipuè in Physicis & Mathematicis. De libris apud illos nihil habetur. Sed ii jamdudum laborem, hunc abruperunt; Romæ verò Franciscus Nazarius, Vir doctissimus, eam quoque palæstram ingressus est, de quo multa præclara scribunt Autores, qui ejus librum legerunt. Prodiit verò etiam ille sub Titulo: *Gior-nali de' Letterati*. Rarè tales libri ad nos perveniunt. Caspar Bartholinus in Præfatione libri sui de Tibiis veterum hoc illis elogium suspendit: *Francisci Nazarii Ephemerides tantam librorum cujuscunque scientiæ & lingvæ varietatem, tamq̃ distinctam notitiam complectuntur, ut singularia eorumdem, quæ ipse laboriose solus perstringit, clarius & solidius ab ipsis seorsim Autoribus haberi nequeant*. Ex illis Ephemeridibus multa transcribunt Galli, nonnunquam etiam Angli, Venetique obierunt. Harum nationum exemplo incitati etiam Germani & Dani, acta quædam Philolophica & Medica instituerunt, sed intra Physicæ & Medicinæ limites se negotium hoc susceperunt, ut acta eruditorum publicarent, quibus non libros solum in omni doctrinæ genere, ex omnigente, novos recensèrent, sed & inventa nova physica & mathematica undiq; conquisita proponerent. Optimè illares hactenus cum eruditi orbis applausu successit, estq; ejus rei fructus longè maximus. Ego certè Germaniæ atq; illustri huic Academiæ de illo consilio gratulor, quod exteris quoq; quibus nostra rarè ad palatū sunt, nunc placere incipit,

ut jam in Gallicam quoque linguam acta illa convertantur. In ordinem illa redigitur non literarum tantum fama, sed & singulari in his industria spectatissimus, mihiq; amicissimus OTTO MENCKENIUS, manum jungentibus aliis incluzæ Academicæ Professoribus, præcipueq; viro omni eruditionis apparatu instructissimo, Dn. CARPTZOVIO, urbis Senatore amplissimo. Nolo hic dicere de Mercuriis librariis, qui singulis mensibus in Angliâ, singulis semestribus in Belgio, prodeunt; quem morem etiam Galli imitantur, qui singulis Ephemeridibus Catalogos aliquos librorum subnectunt, quibus continentur digna indigna relatione. Neq; illud silentio hæc locò prætereundum est, Batavum quendam CORNELIUM à BEUGEM pollicitum esse Universale aliquod ex omnibus Ephemeridum scriptoribus compendium, quo continebuntur & nova inventa, & libri varii generis: Quod ubi prodierit, judicium de illo labore formari poterit; qui profectò non à jejuno ac proletariò ingenio, sed à viro rerum omnium, quæ ibi tractantur, perito, suscipi debet. Specimen aliquod ejus rei in libro dedit, cui titulus: *la France sçavante, Gallia erudite*, Amstelodami 1683. in 12o impresso. Sed nec ille vel titulo, vel expectationi aliorum, labor satisfecit: titulos tantum ephemeridum, non materiarum specialium ponens, quos secundum tres classes, temporis, alphabeticæ seriei, & generalium materiarum distinxit. Vide de illo Bailleti judicium loc. cit. Scripsit de Physicis, Medicis, Historicis ac Politicis Catalogos, sed qui ab anno 70, ad nostra tempora prodierunt, de quibus sequenti capite. Plures hinc ad eadem rei literariæ augendæ consilia dilapsi sunt: nam Rotodami vir Clarissimus PETRUS BÆLIUS, Historiarum & Philosophiæ Professor, edidit Gallicâ linguâ librum, cui titulus: NOVELLES DE LA REPUBLIQUE DES LETTRES, quem Latinâ linguâ ita ipse effert: *Excerpta Reipublicæ literariæ*. Magno illa studio ac industria congesta fuit; sed sine aliquâ censendi audacia: quæ laborat, quia antea ejusdem generis librum scripserat cum titulo: LE MERCURE SCAVANT, cujus duo tantum vel tres menses prodierunt, quicq; cum illis Bælii Excerptis vendi solet. Nunc quoque; Amsterodami, ne hac quoque; gloriâ excideret urbs celebrima, viri eruditi novum genus Ephemeridum instituerunt, sub titulo BIBLIOTHECÆ UNIVERSALIS HISTORICÆ. Universalem vocant, quod quoscunq; libros, cujusq; gentis, disciplinæ & linguæ recensent; Historicam, quod sola narratione contenti omni judicio abstinent. Acta Lipsiensium ejus præcipuum autorem aliàs incognitum nominant, *Johannem Clericum*. In iisdem quoque; Actis Lipsiensium, Mense Jan. Ann. 1687 EPHEMERIDES ERUDITORUM PARMENSES exhibentur, è quibus excerpta quædam speciminis loco proponuntur. Nuper admodum prodierunt quoque Ephemerides, quæ Politicam & literariam historiam conjungunt, Hamburgi quoque; à curiosioribus ejus loci viris doctis nuper institutz EPHEMERIDES LITERARIÆ in ipso ortu suo suppressæ, à quibus illud memorabile præceteris omnibus visum est, quod Londinò nunciabatur, experimentum de liqore aulor

NINTO,

xivra, seu de Aquâ vorticosa, quæ se ipsam in gyrum torquet, à R. B. Societati Regiæ expositum, quod occasionem maximis suppeditare meditationibus possit, multumq; arcani recondere videtur.

Egimus de iis, qui id sibi proposuerunt, ut judicia de autoribus scriberent. Sunt, qui nonnunquam judicia de autoribus scriptis suis immiscunt, & quibus alii excerpere. E scriptis Melanchthonis GEORGIUS RICHTERUS, Sacerdos Gorlicensis collectionem talium judiciorum instituit, libro *Islebiæ* 1597. in 8. edito, cui titulus: *Crises Melanchthonianæ de eligendis optimis quibusque in omni disciplinarum genere autoribus*. Erat suo tempore Melanchthon communis Germaniæ Præceptor, ejusque doctrinæ longè latèqve disseminabantur. Quare quæ in illius scriptis de Autoribus bonis habentur judicia, magno usui esse discipulis poterunt: nam non solum de Oratoribus, Poëtis, Historicis, sed & omnium quoque disciplinarum scriptoribus sana & solida hinc colliguntur judicia, tironibus non solum, sed & Doctoribus ipsis profutura. Venerabile merito Melanchthonis omnibus eruditis nomen esse debet, in quo uno viro plus doctrinæ & sapientiæ fuit, quam in toto sciorum multa & magna crepantium grege.

Habentur in THUANI historia, ducente ita temporum ac annorum serie, varia de viris doctis judicia & elogia, quæ in unum aliquod volumen cum cæteris memorabilibus Gerhardus von Stöcken in Thuano suo enucleato collegit. Illa quoque de viris doctis judicia seorsim sub titulo *Elogiorum Thuanæorum* Londini 1671. in 8. edita. Multum illis tribui debet ob singularem hujus viri candorem, qui procul ab omni partium studio fuit, & perspicacissimam ejus in judicando solertiam. Novissimè hæc judicia in Gallicam linguam convertit Teissierus, suaq; additamenta adjecit, quibus de vitis virorum doctorum multa monentur, & aliorum etiam de scriptis judicia, è variis hujus generis autoribus, colliguntur. Editus est liber ille duobus tomis in 12o Genevæ An. 1683. sed idoneis indicibus destitutus.

TOBIÆ MAGIRI Professoris Francofurtani, viri docti, extat quoq; Eponymologium criticum, ut vocat, quod habentur Elogia & Censuræ virorum celebriū è variis autoribus collectæ. Tenuis primum is labor erat, & quasi rudimentum quoddam, Polymnemoni ejus, libro optimo, præmissum, postea seorsim in 4to editum auctumve Francof. An. 1644. Novissimè Anno scilicet 1687. cura Christiani Wilhelmi Eybenii duplo, quam antè, auctius in lucem missum est. Hoc quasi Indice uti possumus, ad quem plura ejus generis, quæ sparsim apud viros doctos legimus, judicia conferri possunt: sed separanda sunt Encomiastica à veris judiciis.

Talia cum apud omnes Autores de Viris doctis judicia magno studio collegisset BAILLETUS, Bibliothecæ Lamonianæ præfectus, in vastum aliud opus labor ille ipsi succrevit: nam aliquot jam tomis prodierunt operis istius,

opus, cujus titulus; *Jugemens des sçavans sur les principaux ouvrages des Auteurs*. Tres primum tomi Parisi. 1685 in 12o. prodire, & nunc quartus de Poëtis accessit, cujus quinque sunt partes, An. 1686. editus. Omnium ille, qui hactenus de hoc argumento prodire, absolutissimus dici commentarius potest: nam non aliorum tantum judicia Virille doctissimum magno studio congeffit; sed sua quoque passim immiscuit, in quibus multa sunt egregia. Multæ quoque de autoribus, Gallis præcipuè, illic habentur notitiæ, quas frustra alibi quæseris. Totus ille primus tomus in præliminaribus occupatur, ubi de instituto suo & omni ratione judicandi multa & utilia & erudita proponit. Hic de libertate, necessitate censendi, de virtutibus boni judicis literarii, judicandi solertiâ, scientia, perspicacitate, modestiâ; de vitis in judicando, præcipitantiâ, affectatione live Pedantismo, (ut vocat,) cavillatione (*chicanerie*) malignitate, amore & odio, philautia, agitur, in quibus singulis ad specialia descendit. Agit deinde de præjudiciis librorum ab antiquitate, à charactere sacro vel profano, à dignitate Autoris, ab autoritate ejus, à titulis honorum, (quos singulatim recenset) ab inclinationibus Autoris, à natione & patriâ: ubi de singulis gentibus, atque inter alios de Germanis, de quibus sinisterius judicat. Quam enim invidiosum hoc! *les Allemands sont toujours Allemands*. Quasi non & apud cæteras gentes homines inepti essent, neque apud Germanos Viri docti. Sed de his in Germanos convitiis alio loco plenius à me dicetur. Agitur porro de præjudiciis, ab Autoris temperamento & moribus, ab ætate, à præcipitantiâ & lentitudine, à titulis libri, ubi multos veteres & recentiores in Censuram, aliquando tamen asperiores, vocat; à circumstantiis, pretio & raritate, frequenti editione, remuneratione librorum. Immiscentur varix dissertationes de libris posthumis, anonymis, vastitate & exilitate librorum, de compendiis, de Polygraphis: Quæ omnia multum ad variam doctrinam conducunt. Recenset hinc Typographos, Criticos, Historicos, Interpretes, Grammaticos, & tandem Poëtas magno multoque apparatu. Sed in his adjumento illi fuere integri, qui de Poëtis prodierunt, à Gyraldo Vossio, Crasio, Borrichio &c. libri; in quibus nos ita procedemus, ut, quæ aliis dicta sunt, suis autoribus relinqvamus, & digitum tantum in illa intendamus: ea verò, quæ à nobis ipsis notata sunt, diligentius proponamus. Ubi cæteris prioribus tomi accesserint, in magnam molem excrecet liber; sed tamen ob summam utilitatem commendari præ cæteris omnibus debet: etsi autor, quæ est modestiâ, ipso tantum pro rudimento perfecti operis haberi velit.

Enarravimus judicia de viris doctis ab aliis collecta, subjungemus his judicia virorum doctorum illis sublecta: inter quæ referri debent EXCERPTA SCALIGERIANA ET PERRONIANA. Libelli hi prodierunt è Bibliothecâ Isaaci Vossii: fuerunt verò illa olim consignata à fratribus Puteanis, cum in Belgio apud Scaligerum viverent, in bonos viros ac integras nationes sæpe injuriola.

juriosa. Multa illic sunt congesta de libris & viris doctis judicia, per ordinem Alphabeticum disposita, digna atq; indigna relatu, nonnunquam maledica & falsa: quæ postea descripsit Claudius Sarravius, curiæ Parisiensis Senator. Neq; enim dubito, illis quicquam accessisse à malignâ manu. Multa tamen illic habentur ad rem literariam Historiamq; ejus temporis noscendam utilia. Postquam primum edita fuerunt hæc Scaligeriana Hagæ Comitum An. 1666. in 8vo Gröningæ postea in lucem venerunt alia Scaligeriana, An. 1669. in 12o quæ prima vocantur, cum præfatione Tanaquilis Fabri, & ex ejusdem Bibliothecâ: omnia verò Latina linguâ afferuntur, cum altera illa intermissa sint multis Gallicis Dissertationibus, prout ex ore loquentis exciderunt. Multa illic conqueritur de misero suo statu Faber, historiamq; primorum Scaligerianorum hanc recenset: *Sex septem menses sunt, ex quo Fr. Sigonius, jurisconsultus apud Augustoritenses celeberrimus, hac Scaligeriana manu descripta ad Biblioplam misit, uti ederentur & publicarentur. Rogavit porro, ut inspicerem; inspexi; & quadam sanè ad ea parabam scribere, qua non omnibus fortasse nota sunt; sed totum id consilii, ut abjicerem, multa fecere. Cur autem Primavocaverim (nam hunc eis titulum feci) ubi libellum legeris, facildè intelliges; Scilicet altera illa Scaligeriana, qua abhinc duobus tribusve annis prodire, recentiora sunt. Doctrina autem in his tanta, est interdum, tamq; recondita, ut qui meliorum literarum studiosi sunt, nullam satis magnam CL. Sigonio gratiam referre possint, qui nec opera sue perperit, nec sumptibus, ut sibi eas & adversaria Vertuniani sibi compararet & describeret. Gröningensi editioni adduntur altera, ut vocantur, Scaligeriana, quæ prius prodierant; Sed illa in non paucis interpolata. Plenior horum Scaligerianorum historia habetur apud Guid. Patin. *Epist. 154.* qui non à Puteanis fratribus, sed à quodam Vassano hæc consignata tradit: quam hic integram Gallicis, ut ibi habetur, verbis apponam: *J'en ai céans un manuscrit. C'est un Livre fort curieux, mais un peu dangereux. Je le fis transcrire il y a 30. ans sur l'original que m'en prêtèrent Messieurs du Puy, qui étoient mes bons Amis & de fort honnêtes-gens. Voici de la manière que le Livre a été fait. Un jeune homme qui n'avoit pas 20. ans, nommé Jean de Vassan, de Champagne, Huguenot qui avoit étudié à Gen. vint à Paris des Lettres de recommandation du grand Casaubon pour Joseph Scaliger, & s'en alla en Hollande. Ce Jean de Vassan étoit neveu de Mrs. Pitboug, grands amis de Scaliger, qui étoit vifste toutes les semaines par toute sorte de gens sçavans. Jean de Vassan écouroit tout ce que disoit Scaliger & l'écrivoit. Delà vint ce Livre qui est aujourd'hui dans la Bibliothèque du Roi. Jean de Vassan étant de retour de son voyage, fut fait ministre, puis par le moien du Cardinal du Perron & d'une bonne pension, se fit Catholique, mais la pension n'allant pas bien, il se fit Moine Feuillant, & avant que d'y aller fit présent de ce manuscrit à Mr. du Puy.* P E R R O N I A per eosdem fratres Puteanos, vel per eundem forte Vassanum, & Cardinalis Perronii quotidianis sermonibus congesta sunt, in quibus nonnulla ejusdem argumenti, quæ melius inter se cohærent, ut Scaligeriana. Sunt in illis multa eximia, et si de Cardinali Perronio contemptum judicet Patin. *epist. 110.* Eadem à CL. Sarravio descripta edita Genevæ apud Petr. Colomesium Ann. 1669.*

Sunt & per eosdem fratres Puteanos Thuanæa quædam excerpta consignata, sed minoris momenti; in quibus nulla de autoribus judicia, sed mera Historica occurrunt. Ad hoc exemplum memini ab Amicis meis fuisse consignata Conringiana judicia, quæ ille ex familiari cum ipso conversatione notaverat. Malè profecto de virorum illustrium fama merentur, qui omnia eorum dicta factaq; sine ullo defectu in publicum protrudunt: ut fecit Colomnesius in Opusculis suis literariis; ubi habentur quædam relationes Gallicæ de variis doctorum rebus & institutis secretioribus, minimè propalandæ. Quintilianus jam olim lib. 6. cap. 3. eos reprehendebat, qui de jocos Ciceronis tres libros collegerant, inq; iis quædam frigidiuscula retulerant, quæ tantum virum non decebant. *Utinam, inquit, Quintus & libertus ejus Tyro, aut alius, quisquis fuit, qui hos hæc de re libros edidit, parcius distorum numero indulgissent, & plus judicii in eligendis, quam in congerendis studiis, adhibuissent: minus obiectus calumniis foret.* Ita Adamus Siberus in epistolis p. 475. indignè fert, Manlium quendam omnes sermones Melanchthonis concessisse, quos velin mensâ, vel in scholâ, vel in via effutivit: cum delectus ei fuisset habendus optimorum. Idem conqueritur in vitâ Melanchthonis Camerarius: *De iis, qui etiam dicta & sermones quotidianos atq; familiares ipsius collegerunt, & aucti sunt cum suis commentationibus divulgare, quid dicam? Isti verò neq; studio, neq; judicio, neq; omnino consideratione aliquâ convergentes, quæ ne audissent ipsi quidem, sed ex aliis fortuito cognovissent, stolidas suæ temeritatis sese quidem infamarunt imprimis; Sed & Philippi Melanchthonis nominis macula aliquid asperserunt, & multorum bonorum virorum fuisse Melanchthonis nominis macula aliquid asperserunt, & multorum bonorum virorum fuisse Melanchthonis nominis macula aliquid asperserunt, & indignam mentionem inculcantes, indignationem illa offensione concitarunt. Verùm in hujus seculi impudense licentia hoc scilicet ad alia innumerabilia mala apponendum, & dandum est insulsa hominum vanitati, & existimationis seu lucelli quoq; aucupio, cum permittantur sanctis, impune alia, cùm flagitiosiora tum sceleratiora.* Idem de Lutheri sermonibus judicium esto, quos illo invito & nesciente ediderunt nonnulli. Fuere quoq; qui Saryricâ quædam ratione judicia de Viris doctis eorumq; actionibus propoliere, ut Trajanus Boccalinus in Relationibus suis è Parnasso; quem tamen verum autorem multi non habent, ut supra vidimus. Hunc imitatus est ADAMUS EBERTUS, cujus extant L. Relationes è Parnasso, Hamburgi 1683. in 8vo. editæ, ubi de rebus literatis & civilibus nonnulla per fictas illas narratiunculas proponuntur.

DANIEL BARTOLUS, Italus, Vir ingeniosissimus, varios libellos scripsit Italicâ linguâ, cultu orationis penè nimios. Inter illos est liber de Literatis eorumque virtutibus, & vitiis, qui in Germanicam linguam quoque translatus est. Conversus est etiam in Linguam latinam, cum hoc titulo: *Charæster hominis literati.* Multa in illo arguta sunt de scriptis Saryricis obsecrans, plagiis &c. sed ad eloquentiam magis, quam ad Historiam spectant: nam belli elegantisq; ingenii lusus circa singula capita apud illum habentur. Scripsit & alios libros, quorum in eloquentiâ Ecclesiasticâ usus est, de quibus infra plura. De eodem argumento THEOPHILUS SPITZELIUS egit: ali-

quot

qvot enim libros de virtutibus & vitiis eruditorum scripsit, qvos undiqve è vitam Scriptoribus & Encomiasticis collegit. Tituli sunt: *Literarius, felix & infelix*. Similiter qvoqve FRANCISCUS RIDDERUS scripsit Historiam de Eruditione, scriptione, libris, & Bibliothecis; sed non nisi mera illa Collectanea sunt undiqve congesta.

VINCENTIUS PLACCIUS de scriptoribus Anonymis & Pseudonymis egit; optimum fuit consilium Viri doctissimi, cum hoc sibi eligeret argumentum, qvod ante eum nemo occupaverat. Extabat tenuis qvædam scheda *Gaisleri de mutatione nominis*, cujus posterior pars agit de scriptis Anonymis, sed parum est pro hujus argumenti vastitate. Suscepit idem consilium jamdudum Bibliothecarius Bibliothecæ Oxoniensis HIDE, à qvo tamen nihil hætenus in lucem editum est. Nemo igitur operæ pretium fecit, præter Placcium; qvanqvâ, ut ipse non diffitetur, festinatus ille labor sit & imperfectus, nam ipse nunc Supplementum altero tanto majus promisit. Augeri sanè ille labor multis modis potest, & magnum habet in totâ Historiâ literariâ fructum. Multa latent sub larvâ falsi auctoris volumina, qvorum interdum tenuis notitia est. Admittuntur enim quandoqve libri in lucem, qvorum Auctores longè alii sunt. Referendus qvoqve hæc est DECKERI liber de scriptis adespotis jam tertium An. 1686 Amsterodami editus.

Ad historiam literariam pertinent & illi, qui de Academiis scripsere. Hic primò locò me itò poni debet HERMANNUS CONRINGIUS, vir πολυμαθὴς, qui, ut jam suprâ indicavi, de Antiquitatibus Academicis librum singularem scripsit. Ejus postrema editio multa habet additamenta, qvæ penè altero tanto superant priorem editionem. Liber est doctus, & in hoc argumento penè unicus: nam, qui aliàs in hoc negotio versati sunt, jejuna tantum operâ præstiterunt, & in generationibus occupati, aut in iis, qvæ ad jura Academica spectant, præcipua tamen Historica, primasq; origines ne attigerunt quidem. Horatius quidem in dissertationum suarum Historicarum & politicarum 21. agit de Academicarum per occidentem instauratione: sed levia illa sunt & superficialia. Conringius qvoq; ipse in specialioribus deficit; Historia enim specialior Academicarum ab aliquo deducenda hætenus desideratur: Nam, qvanqvam Franciscus Junius, Müddendorpius de Academiis Germaniæ, alii de Academiis specialibus, e. g. de Parisiensi, Oxoniensi, Patavina, singularibus libris egerint; qvanqvam & Gregorius Leti de Academiis *Italia in Italia sua regn.* non modica inpergat, reverà tamen omnis ille labor mancus est & sterilis. Optandum esset, ut hanc operam sibi depoceret Vir prudens & doctus, & qvemadmodum Conringius generalia Academicarum, ita specialiora tum è variis de hoc Argumento Scriptoribus, tum ex suâ experientia concinnaret. Et sanè, qvemadmodum olim Aristoteles Rerum, historiam contexuit; quid ni simili ratione liceat Academicarum, qvæ sunt literatorum Resp. Historiam tum è Politicis, tum ex historia literaria, principia contexere? Præclarum sanè hoc & illustre Argumentum, de qvò nemini hætenus

in mentem quicquam incidit; cui operi tamen exadificando multa possint sup-
 peditari hinc illinc subsidia, modò quis prudentiam & peritiam huic rei com-
 modet. De his Academiarum juribus & privilegiis in universum Autor qui-
 dam Hispanus scripsit vastum Volumen. De Academicis Gallia, ac speciatim
 de Parisiensi quidem *du Boulay* historiam scripsit, *Baillet* tom 2, p. 170. nomina-
 tam, sex spissis in folio voluminibus, mihi verò nunquam visam. Ita verò de
 his judicat autor ille, multa quidem in illis haberi impertinentia, sed utilissimum
 esse librum ad notitiam scriptorum, quæ publicarunt Viri docti in Gallia; exte-
 rorum quoque, qui in hac Academiâ vixerunt. Multa quoque illic memo-
 rabilia coacervari ait, quæ alibi frustra quærantur. De Belgii Academicis sin-
 gulares etiam libri conscripti sunt, lingua & latinâ & vernaculâ, quorum titu-
 li in Catalogo Thuanæo videri possunt. *Ermundus Richerius*, Vir inter Gallos
 doctissimus, de optimo Academicarum statu librum elegantem scripsit, in
 8vo Parisiis Ann. 1603 editum. Ex his similibusq; Autoribus confici idoneum
 corpus possit.

ANTONIUS WOOD, Anglus, scripsit Historiam & Antiquitates Uni-
 versitatis Oxoniensis. Liber editus est in folio 1674. Oxoniæ. Qui cum dili-
 gentissimè recenset antiquissimæ Academiæ Oxoniensis originem & progressum,
 operosus est in Theologiæ & Philosophiæ scholasticæ historiâ perconsensenda. Cum
 enim in antiquissimâ Academiâ Parisiensi hæc caput extulerit, indeq; in Acade-
 miis Britannicas propagata, ejus hic historia plenius proponitur. Magni itaq;
 usus ad hunc scopum liber ille est, ex quo præterea cognoscas Academicarum tum
 temporis in Europâ statum, quæ ad Parisiensis Britannicarumq; Academicarum
 formam institutæ videntur. Insignis ex illo notitia haberi potest virorum do-
 ctorum, qui vel in hac Academiâ vixerunt, vel ex illâ prodierunt, quorum alias
 notitia haberi non potest. Magna potuisset Conringii libro ex hoc opere accessio
 fieri; sed ille librum isto tempore nondum impressum ad hos usus applicare
 non potuit. Potest & his addi *Bœclerus* in Commentario de seculi 9, & 10. re-
 bus, qui sub singulis Imperatoribus brevissimè recenset statum literarium.

PETRUS LAMBECIUS, vir doctus & Polyhistor clarissimus, Hambur-
 gensis olim Gymnasii Rector, postea Consiliarius & Bibliothecarius Imperatoris,
 ad historiam literariam non parum subsidii attulit; de quo jam supra multa di-
 ximus. Prodromum ille quidem Historiæ literariæ scripsit, sed vel ex titulo
 ipso apparet, non nisi partem ab ipso tractari: neq; enim sufficiebat Vir unus tam
 immenso operi, cujus concinnatio non unum aut alterum annum, sed totam ferè
 hominis vitam, requirit, ideoq; post primam illam Prodromi editionem nihil
 ulterius edidit; sed ad Bibliothecæ Vindobonensis historiam, & Catalogos scri-
 bendos, vastos & laboriosos, accessit; cujus operis magna jam tum prodierunt
 volumina, docta quidem & operosa, sed multis illuc non pertinentibus rebus re-
 ferta, cum in excursus abijt Autor, non quidem inutiles & indoctos, sed aliù loco &
 tem-

tempori opportuniore. Rectissime de eo judicat Baillietus *Tom. 2. pag. 350.* Autorem hunc vastos illos commentarios in arctius contrahere spatium potuisse, si majorem sumptuum quam magnificentiae rationem habere voluisset. Non displicet tamen ejus consilii ratio, quod manum Historiae literariae ultimam imponere noluerit, quam completò Bibliothecae Vindobonensis Catalogo. Sed ipse spes sua excidit, cum fata tam longinquo operi intercesserint.

GABRIEL NAUDEUS, Gallus, Vir doctissimus, Bibliothecarius Cardinalis Mazarini, inter scriptores Historiae literariae recensendus est, cujus extant scripta, magnò ingenio & doctrinà elaborata. Is Gallicà linguà librum scripsit, cui titulus: *Addition à l'Histoire de Louys XI.* Parisiis editum Ann. 1630 in 8vo, oppidò rarum, quò continetur præcipua pars historiae literariae illorum temporum, non per Galliam solum, sed & per alias Europae partes. Vocat additionem, quoniam illic pertractat partem à reliquis Historicis intactam. Incidit autem hujus Regis historia in illa tempora, quibus incepit *παλιγενεα* literarum per totam Europam: occasione illà disquirat in originem artis Typographicae, candidèq; Germanis vindicat divinam artem, quam Batavi sibi tribuere voluere, per sumam erga Germanos invidiam; quorum argumenta illic refutat: legendus est *cap. 7.* Frustra itaq; est Boxhornius cum omnibus suis argumentis, qui peculiarrem de artis Typographicae origine librum pro Batavis suis scripsit. Idem Vir clarissimus Bibliographiam Politicam scripsit; ubi de politicis scriptoribus judicat; aliumq; cui titulus *Mascurae*, ubi de iis scriptis judicat, quae sub Cardinali Mazarino edita sunt.

CAP. XVII DE SCRIPTORIBUS BIBLIOTHECARIIS.

Scriptores Bibliothecarii vel de methodo Bibliothecae instituenda agunt, vel historiam Bibliothecarum proponunt. Richardi Buri *Philobiblion.* Bessarionis epistola. Gabr. Naudae *dissertatio de instruendâ Bibliothecâ.* Hottingeri *Bibliothecarius quadripartitus.* Ejus *indices librarii.* Claudii Clementis *Museum.* Justi Lipsii *de Bibliothecâ Synagma.* Ludovici Jacobi *Tractatus de Bibliothecis.* Judicia de illo. Gallicae Bibliothecae non ceterarum nationum Bibliothecis praeferenda. Ludovici Jacobi *plures libri Bibliothecarii recensentur.* Lomeier *de Bibliothecâ, in vetustis diligentior, quam in recentioribus.* Ludovicus Jacobus *indiligentia notatur.* Jodocus à Dudenck. Gallestii *Tractatus de Bibliothecis exiguus.* Spizelii *Dissertatio de re Bibliothecariâ.* Cardone, Puteani, Majoragi, Heinssii *de Bibliothecis scripta.* Mutinus *Pansa.* Angelus Rocha. Zoilus Ardetio *de Bibliothecâ Vaticanâ.* Vindobonensis *Bibliotheca à Lambecio descripta.* Bibliotheca Oxoniensis *Catalogus à Jamesio & Hidano scriptus.* Quid in hoc desiderandum. Anglica *Bibliotheca cetera.* Bibliotheca Guelferbytana

ab H. Comringio laudata. Bibliotheca Regia Gallica nova & plenissima descriptio laudatur. Qui de variis Bibliothecis sparsim egerunt. Collegii Parisiensis Societ. Jesu Bibliotheca laudatur.

Cum supra cap. 3. de Re Bibliothecaria egerimus, ac plurima ejus argumenti tetigerimus; nunc hoc loco Scriptores Bibliothecarios recensere debemus: Nam, quoniam Bibliothecæ locupletis ordinata cognitio non parum facit ad historiam literariam cognoscendam; non immerito scriptores Bibliothecarios iis, qui ad historiam literariam pertinent, subjungimus. Quidam ex illis scriptoribus vel de methodo instituendæ Bibliothecæ agunt, vel historiam Bibliothecarum, seu universalem seu particularem, proponunt. De illis primum agemus, etsi jam tum cap. 2. eorum quoque mentionem fecerimus.

RICHARDUS à BURI, Episcopus Dunelmensis, & Eduardi III. Anglorum Regis Cancellarius, & Thesaurarius Regni, librum scripsit, cui titulum fecit: *Philobiblion*, qui rarissimus est, & in paucorum manibus versatur; in quo ille rem Bibliothecariam commendat, & modos ostendit, quibus adornari Bibliotheca possit. Seorsum ille editus non facile comparet in Bibliothecis; sed iteravit editionem ejus Melchior Goldastus, addiditque centurias epistolarum Philologicarum, quas ille collectas junctim edidit Francofurti in 8vo Ann. 1610. quibus multa continentur notabilia. Additur quoque Bessarionis Patriarchæ Constantinopolitani & Cardinalis Tusculani Epistola, ad Principem Senatūque Venetorum missa An. 1469. quæ Bibliothecam suam omnis generis libris instructissimam eidem Senatui desert ac donat. Richardi verò illius liber, etsi dictio genium istorum temporum sapit, tamen eleganter scriptus est, ac multa proponit rei Bibliothecariæ arcana.

GABRIELE NAUDÆO nemo vixit suo tempore *εμπειρίας* Bibliothecariæ peritior; cujus extat libellus ad Præsidem Memmium, scriptus hoc titulo: *Advis pour dresser une Bibliotheque*. Multa sunt in hoc tenui libello notabilia, tum quod ad erectionem, tum quod ad conservationem Bibliothecæ attinet. Richardum de Buri sæpissime in exemplum proponit. Multa illic de officio Bibliothecariorum, qualitate librorum, & similia, quæ recentiores quidam de hoc argumento scriptores strenuè exscribunt. Prolixus in ejus laudes est Maresius lib. 2. Epist. 32.

JOHANNES HENRICUS HOTTINGERUS, Theologus Reformatorum *πολυμάθητος*; Orientali literaturâ præcipuè celebris, librum scripsit titulo *Bibliothecarii quadripartiti*. Quatuor partes hujus operis fecit: prima agit de Bibliothecarum instructione, & officio Bibliothecarii, aliisque; nonnullis, quæ spectant ad modum contexendi Catalogos Bibliothecarios, quorum potissima pars excerpta ex Naudæi scripto supra dicto. Notanda sunt imprimis, quæ de Locis communibus Bibliothecariis instruendis proponit. Ita enim Bibliothecam suam insti-

institutū jubet, ut ipse ejus ordo possit esse instar locorum cōmuniū. Illic varias recenset variorum Autorū methodos, quibus tandem suam addit *Methodus* p. 79. Quæ omnia sic satis bona sunt, nisi quod ordo nimium laboriosus videatur, & in ipsa Topothesi librariā difficulter semper observari possit. Præstat itaq; si Bibliothecæ eā ferme methodo, quā utuntur Collegii Jesuitici Parisiensis Patres, in Systemate Bibliothecæ ab illis edito, aut qualis habetur in Catalogo Bibliothecæ Thuanæ, dispositæ bonos Indices subjeceris. De cetero Indicibus librariis plura diximus cap. 6. quò lectorem remittimus. Reliquis tribus partibus scripta Theologorum secundum certas classes disponit, quæ omnia utiliter & cum fructu legent Theologiæ Studiosi. Utilis quoq; esse potest in primā ejus libri parte cap. 3. Bibliotheca Anglorum Theologica contracta.

CLAUDIUS CLEMENS, Jesuita, scripsit librum, cui titulus est: *Museum s. Instructio Bibliothecæ, tam publicæ, quam privatz.* Editus est Lugduni Ann. 1698 in 4to. Multa coacervat hic Autor ad hoc argumentum: est in alienis potius occupatus & generalibus, in externis, quæ spectant ad ornatum Bibliothecæ, in picturis & similibus. Scilicet ille phaleras tantum, non Pegasus ipsum curat: Rectè de illo Bailletus tom. 2. p. 273. *Il y a quelque erudition, mais il y a trop de babil & trop de ce que nous appellons fatras & s' il avoit eu plus de jugement, il auroit renfermé sous ce qu' il y a de bon dans cet ouvrage, en un fort petit livre.* Additur quoque descriptio Bibliothecæ Hispanicæ Scorialensis, & ad studia lectionemque librorum parænesis.

JUSTI LIPSII primò locò debebat fieri mentio, sed quoniam in re Bibliothecariā potius unguis & reduviam curat, quàm caput, vel planè etiam omittere poterat, & ad Scriptores antiquarios rejici. Scripsit Syntagma de Bibliothecis, in quò de ritibus variis & antiquitatibus circa rem Bibliothecariam agitur. Hunc librum postea unà cum aliis ejusdem argumenti excerptis antiquariis edidit Maderus, præmissa de ante-diluvianis Bibliothecis Dissertatione. Eundem Lipsii librum cum insigni auctario editurus erat maximinominis Medicus Hieronymus Welschius, ut testatur in ejus vitâ Schröckius. Sed hujus & multorum aliorum spes præmaturâ hujus viri morte intercidit.

LUDOVICUS JACOBUS primus est, quantum memini, qui de Bibliothecis, antiqui novique temporis, aliquid scripsit. Fuit Carmelita: Gallicâ linguâ librum, Parisiis Ann. 1644. editum, scripsit, cui titulus: *Traicté de plus belles Bibliothèques publiques & particulieres, qui ont esté, & qui sont à present dans le monde, id est, Traicté de optimis Bibliothecis, publicis, privatis, quæ fuerunt, hodieque sunt in orbe.* Magnam hic rem agi credideris: sed si, quod res est, dicendum, amphoram titulus insituit, liber exit in urceum. Quod ad veteres attinet Bibliothecas, plura ab aliis jam tum dicta sunt: In Novis recensendis ultra notitias, quas è patris autoribus hausit, nihil novæ affert. In Italicis Thomasini, in Anglicis Pitæi, in Belgicis Sandéri, in Germanicis Melchioris Adamini vineta cædit. Qui auctores,

tores, si Thomasinum & Sanderum excipias, *ἐν ταύταις* illa attingunt, & casu in eorum mentionem incidunt. Nam, qui è Melchioris Adamivitis omnem rei Bibliothecariæ Germanicæ notitiam metitur, ut facit Ludovicus Jacobus, è turri Achivos judicat. Ex quâ rerum peregrinarum incuriâ vel despicientiâ natum hoc ipsi iudicium est, plures Bibliothecas in unâ Lutetiæ urbe, quam in Angliâ, Hispaniâ ac Germaniâ integrâ reperiri. Scilicet & hic verum est, quod veteri verbo dicitur: *τῆς Παλαιοῦ καὶ τοῦ λαμπροῦ τοῦ τῆς παρ' ἄλλοις πύρος*. Neque tamen Patriæ suæ Bibliothecas illâ, quâ poterat, diligentia recenset, quanquam maiorem illis curam impenderit. Iosephus Scaliger in Excerptis refert, quanquam pœre perfectas Parisiis fuisse Bibliothecas, cum Londini tantum 12. fuerint. Memorat & de eo Bailletus *tom. 2. pag. 273.* quod parum diligentia & iudicii in opere hoc adhibuerit; multa incerta aliorum fide credulus ipse adducat. Inde factum, ut numerum Bibliothecarum auxerit, quas ille pro locupletibus vendit, quæ vix inter mediocres locum inveniunt. Bibliothecam S. Victoris ille ob Mstorum copiam in cœlum extollit laudibus; Sed Scaliger in Excerptis quicquid in illâ boni esse negat, neq; sine causâ Rabelesium satyricon illam sale defricuisse, Sed dici tamen in ejus defensionem potest, quod ipse in præfatione ad lectorem Autor pro imperfecto opere habeat. Condonandum affectui ejus in patriam est, quod Parisinas Bibliothecas cæterarum gentium vincere existimet. Esi enim illic locupletes illæ sunt, comparari tamen cum tot nationum Bibliothecis nequeunt, ubi non fungi & vervecēs habitant. Laudat tamen ejus curiositatem Bailletus, *ibid. pag. 98.* & accuratiora ab illo sperare nos potuisse ait, si supervixisset. Edidit idem *Bibliothecam Pontificiam*, in cuius primâ parte agit de libris, quos Pontifices scripsere; alterâ de iis, quæ vitas & elogia Pontificum scripsere, *Bibliothecam* quoq; *Cardinalem* & *Carmeliticam* promisit, eodem modo instructam; quæ an lucem viderint, non constat. Idem *Bibliothecam Feminarum*, quæ literis & libris inclaruerunt, an absolverit, incertum. Extat quidem in illum librum inter Epigrammata Naudæi aliquod, quod *pag. 53.* legitur; sed fortassis illud in librū, vel affectum vel ineditum, scriptum est. Præmitti huic solet librū Naudæi *differtatio de Bibliothecâ instruendâ*; quam ob causam factum est, ut totum de Bibliothecis librum Naudæo adscripserit Lambecius, *Comment. de Bibl. Vindob. lib. 1. pag. 115.* qui tum optimi amici fuerunt, ut ex vitâ Naudæi Epistolis ejus præfixâ patet.

Post illum de Bibliothecis in universum singularem librum publicavit, jam secundum editum, JOHANNES LOMEIER, Ecclesiæ Deutrechomiensis Pastor, Vir doctus quidem, sed cui tamen non iste ad manum fuit apparatus, quo opus erat de hoc tam vasto argumento aliqua scripturo; quod ille limatius ornatusque nobis, quam Carmelitæ ille, dedisset, si sylvam operi educendo instructiorem habuisset. Nam & in summa illius percurfatione etiam curam quandam & ἀγχινοίαν ostendit, ne Ludovici quidem Jacobi subsidii adjutus, cujus ille librum apud Bibliopos

tas

las Amstelodamenses & Francofurtenses frustra quæsitum, nusquam reperire potuit, ut ipse testatur. In vetustioribus accuratior est Lomejerus, Gallus verò ille indiligentior. At verò in recentioribus recensendis parcius est Lomeierus; quoniam interdum aliqua, quæ Galli istius manum fugerunt, & illic apparent. Gallus ille, ut in Bibliothecis, quæ publicis, quæ privatis, recensendis diligentior est, illis præcipue, quæ in collegiis monachorum latitant, multas tamen, tam publicas quam privatas, prætermisit, easque celebratissimas, è quibus nunc tantum viciniore nomino, Augustam illam Wolfferbytanam, Slesvicensem nostram, & Hambugensem, quæ profecto inter tot alias recenseri debebant, ne quid de remotioribus dicam, & de privatis. Quoniam enim hæ non sunt perpetuæ; nam vel ad alios possessores transeunt, vel venditionibus distrahuntur, earum tamen noticia propter ipsos libros habenda est. Gallus, ut indigentiam suam in Germanis Bibliothecis excusare possit, ad fontes sibi nobisque incognitos ablegat. *Non dubio*, inquit pag. 226. *plures esse easque bonas in Germaniâ Bibliothecas, verum cum illarum nulla mihi hætenus noticia sit, remitto lectorem ad librâ Jodoci Dudingii de Bibliothecis: qui, cum ad manus meas hætenus non pervenerit, ad rei Bibliothecaria cognitionem nullum nobis usum præbere potest.* Et ille tamen in hæc rerum suarum tenuitate & angustia, Germaniæ, Hispaniæ, Belgiq; opes contemnere audet præ Galliæ suæ thesauris. Illum verò Jodocum à Duding non nisi è catalogis & indicibus novi, frustra à me hætenus, ut ut maximâ diligentia, quæsitum. Fuit verò iste JODOCUS à DUDINCK, Canonicus Resensis, & Pastor Vinesis ad Rhenum, cujus liber Coloniae apud Jodocum Kalkofen, An. 1643. in 8. magnifico sanè titulo prodiit: *Palatium Apollinis & Palladiæ, sive, Designatio præcipuarum Bibliothecarum mundi, veteris noviq; seculi.* Non habuit ipsum, neq; vidit Labbeus, qui in Bibliothecâ Bibliothecarum p. 109. è Valerii Andreæ Bibliothecâ Belgicâ libri titulum cum aliis ejus autoris libris recenset. Ne mentione quidem ejus facit Lomeierus, ut vel ex eo, ignotum ipsi hujus viri fuisse nomen, appareat. Testatur verò Baillet *tom. 2. pag. 272.* dedisse illum Dudingium ideam Bibliothecarum præcipuarum superscribendam, ut vel ex eo appareat, non visum fuisse Jacobo librum, ad cujus pleniores opes nos ille ablegat. Addi superioribus potest Mutius Panfa in libro Italiane scripto de *Bibliothecâ Vaticanâ* An. 1590. Romæ in 4to edito, qui suo in argumento hospes alibi semper vagatur, & reliquarum gentium librariam & literariam rem recenset, neutri horum, quos recensui, quantum ego quidem animadvertere potui, cognitus.

GALLESIIUS, Autor Gallicus, An. 1680. librum edidit, cui titulus: *Traité de plus belles Bibliothèques du monde.* Magnos ille titulus strepitus facit; sed pro thesauris carbonem. Exiguus liber est, novem scilicet foliis constans in 12o. Pleraq; excerpit è Lomeiero, quem vix nominat: quo in judicio *οὐδὲν* mihi video Bailletum, qui errores quoq; Lomeieri retinuisse notat. Ludovici Jacobi nomen in illo non prehendi. Historia de impressis primis libris jejuna est & tenuis, ac

longè plenior apud Naudæum in Additione ad historiam Ludovici XI. Epistola ejus de instituendâ Bibliothecâ nihil novi habet, quod non plenius Naudæi dissertatio proponat. In Parisienfium Bibliothecarum recensione fortè aliqua novahabēt.

THEOPHILI SPITZELII extat liber, cui titulus: *Sacra Bibliothecarum illustrum arcana detecta*: editus Augustæ Vindelicorum An. 1668. in 8vo. De hujus consilio alibi pluradico: Hòc locò tantum ejus mentio fit, quia Dissertationem præliminarem libro suo præmisit, quâ in universum de Bibliothecis agit, quæ continet notabilia quædam, ex suprâ memoratis autoribus excerpta; quibus addidit nonnulla, quæ ipse vel in peregrinationibus observavit, vel aliàs notavit.

Ex Nicolai Antonii Bibliothecâ Hispanicâ discimus: *Johannem Baptistam Cardonam*, Valentinum, multiplici divinarum & humanarum rerum prudentiâ celebrem, in Patribus ope manuscriptorum restituendis occupatum, libellum de regia Sancti Laurentii Bibliothecâ scripsisse, ubi consilium cogendi omnis generis utiles libros, & per idoneos ministros fuctuose cassidèq; custodiendi proponit: cui adnexa sunt quædam de Bibliothecis ex Fulvio Ursino, deq; Vaticanâ ex Onuphrii schedis: Quilibellus junctus est ejus de expurgandis hæreticorum propriis nominibus, & de Diphyciis, Commentariolis, qui omnes simul editi Tarracone 187. apud Philipp. Mey in 4to. Scripsit & Puteanus librum de usu Bibliothecæ, & quidem speciatim Bibliothecæ Ambrosianæ, Mediol. in 8. 1606. editum, aliūmq; cui titulus: *Auspicia Bibliothecæ Romanensis* An. 1639. in 4to. De Petri Blanchot ideâ Bibliothecæ Universalis jam suprâ diximus. Habentur apud Majoragium & Heinsium Orationes hujus argumenti. Extat & hujus generis epistola à P. Bertio scripta, & Catalogo Leidensi addita.

Subjicimus generalibus illis de Bibliothecis Scriptoribus speciales aliquos qui scilicet singularium Bibliothecarum Historiam scripserunt. Inter Bibliothecas Christiani orbis principatum obtinet Vaticana, cujus historia à Scriptoribus aliquot tradita est; sed secretiore ejus & MSti codices nunquam patuerunt. Josephus Scaliger, tum in epistola ad Gruterum scriptâ, tum in Excerptis illis, quæ Fratres Puteani congesserunt, non magnopere æstimat Bibliothecam Vaticanam illiq; præfert Florentinam Parisinam Regiam: quæ de re plenius agit Conringius in Biblioth. Aug. p. 37. 38. 39. Illius opes crevisse dicuntur ex spoliis Bibliothecæ Electoralis Palatinæ: sed alii hoc in dubium vocant, qui existimant, inter Cardinale quosdam directâ fuisse arcaniora ejus Bibliothecæ.

MUTIUS PANSA, cujus jam suprâ mentionem fecimus, Italicâ linguâ librum scripsit, cui titulus: *Ragionamenti Della Libreria Vaticana*, quò in libro agitur de Origine & renovatione Bibliothecæ Vaticanæ: ubi & vetus illa fabula recouitur de Bibliothecæ primordiis à D. Petro institutis, quam operose refutavit Conringius in libro de Bibliothecâ Augustâ. Quod ad ipsam Bibliothecam attinet, parum ab Autore illo adfertur, quod memoratu dignum; nam in Digressio-

nibi

nibus totus est, quæ planè ad hoc argumentum non pertinebant. Immiscet multa de picturis hujus Bibliothecæ, de literis & Alphabetis, de literarum artiumq; autoribus, de Bibliothecis aliarum gentium; quibus non erat hic opus. Qui ejusdem Bibliothecæ Historiam scripsit, Angelus Rocha, cujus extat ea de re Commentarius, Romæ Ann. 1591. in 4to editus, eodem modo procedit, totus in excursibus & dissertationibus, ad rem, quam tractat, non pertinentibus. Quis verò ille sit Zoilus Ardelio, cujus meminit Janus Nicius Erythræus in *Pinacorb. l. n. 133.* dicere non possum; nam nomen illud fictum est, & testatur Erythræus, ipsum scripsisse de Bibliothecâ Vaticanâ, cæterum hominem fuisse maledicum & nequam. Operæ pretium profectò fuerit, legere hujus hominis characterem; qui doctus quidem fuit, sed ob summum fastum & maledicentiam, cujus illic ridicula specimina narrantur, omnibus invitus. Adeò parum ornant literæ, nisi virtutibus ipsæ ornentur. Referri hoc exemplum ad caput nostrum 15. de Conversatione eruditâ potest.

Alterum à Vaticanâ locum meritò VINDOBONENSIS BIBLIOTHECA tenet, cujus magna olim fama fuit; & major nunc excitata est à LAMBECIO, laboriosis de illâ Bibliothecâ commentariis. Nam ipse penè Bibliothecam de Bibliothecâ scripsit, ac jam tum prodiit, si rectè metrim, Tomus vel 8. vel 9. & vix ad mediam ejus partem pervenit, cum fata ipsius laboribus injectæ runt manus. Quousq; hætenus Lambecius pervenerit, compendio recitat Spizelius in *Dissertatione præliminari Sac. Bibl. arcen. g. 13.* Prolixus nimis est in Digressionibus, in Delineationibus rerum supervacanearum, in alienis multis ingereendis; quæ, ut molem, ita pretium libri citra necessitatem augent. Cæterum de MSis codicibus multorum autorum longa illic est disquisitio, quæ prodesse interdum possunt ad notitias autorum; interdum lectorem ultrâ, quàm par est, fatigant.

BIBLIOTHECA OXONIENSIS, sive Bodleana, à primò ejus fundatore ita dicta, magni nominis est, & merito quidem, libris quâ impressis. quâ MSis opulenta. Ejus Historia cum aliis nonnullis hujus Academiæ Bibliothecis tradita est ab Antonio Wood *lib. 2. de Historiâ & Antiquitatibus Bibliothecæ Oxoniensis, p. 45.* Ejus Catalogum dedit Thomas Jamesius geminum, alterum secundum seriem Bibliothecæ, alterum secundum seriem rerum dispositum. Sed magnis postea accensionibus locupletata, ultra veteres suos indices excrevit; nam præter alias Seldeniana Bibliotheca, Orientalibus scriptis & Manuscriptis referta, addita est. Quare novus nunc Anno 1674. prodiit Catalogus in folio à *Thoma Hyde*, Bibliothecario, confectus, novem annorum opus; sed in illò nulli habentur MSi Codices, & præterea Catalogus tantum secundum seriem autorum, non secundum seriem materiarum, formatus, ut erat vetus ille Jamesii. Restaret itaq; altera hæc pars Indicis materialis, qui mole æquaret priorem illum Catalogum; sed tamen magni usus effect. Rectè judicat Bailletus in Præfatione Indicis Bibliothecæ Lamonianæ.

illa ipsa, quæ Thoma Hidano arrisit, methodus, ut ad studiorum utilitatem minus necessaria, ita nec sola debuit adesse, sed posterior, cui priorem argumentorum sive rerum ordinem, utpote longè utiliorem, præmitti oportere, nemo non intelliget: plerique enim mortuorum ad rerum studia animum adungere solent, ad Autorem vix unus & alter. Quare in confectioe Indicis Bibliothecæ Lamonianæ potius ad argumenta ipsa, quam ad autores respexisse se ait Bailletus. MSti Codices Bibliothecæ Oxoniensis numero penè æquare dicuntur impressos: an illorum Catalogus aliquando edend⁹ sit, incertum est. De forma hujus Indicis plura habet Thomas Hide in Præfatione hujus Catalogi. De singularibus ac memorabilibus hujus Bibliothecæ legatur Monconius in *Itinerario*, part. 2. pag. 51. Londinensem Regiam ego olim ipse vidi, sed quæ & tum & olim negligentius habita. Vide Arnoldi ad Richterum epistolam, inter Richterianas, pag. 483. Scaliger in Excerptis suis vehementer laudat omnes Anglicas Bibliothecas à MStorum copiâ; præsertim in Historiâ; sed eorum negligentiam accusat, qui, cum Catalogos publicarint, decies tamen iis plura omiserint: imò qui nunquam excudant bonos libros veteres, sed tantum vulgares. Quanquam nunc illi in vetustis autoribus edendis cum Gallis aliisq; gentibus certare velle videntur.

BIBLIOTHECÆ GVELFERBYTANÆ Historiam singulari libro persecutus est HERMANNUS CONRINGIUS, ad illustrem Boineburgium scripto, sub titulo *Bibliotheca Augusta*. Scripsit ad Augustum Ducem Boineburgium, perferatq; editionem Catalogi, & ad hoc negotium Hermannum Conringium deprecabatur. Hâc occasione inductus libellum hunc ad ipsum misit Conringius, in quod ostendit Bibliothecæ illius singularia, ac septem ejus, ut vocat, admiranda, de quibus legi ipse potest. Bis mille in eâ adservantur MSti Codices, & centena sedecim milia aliorum voluminum. Illi è rudibus Bibliothecæ Budensis collecti. Multa admiscuntur ad rem Bibliothecariam in universum pertinentia, tan vetera quam recentiora.

Sperare nos Bailletus tom. 2. pag. 251. jubet pleniorē aliquam Regiæ Bibliothecæ historiam, quæ è Bibliotheca Medicæ in Galliam translata primum crevit, de quod Conring. *Biblioth. August.* pag. 24. Primum enim novus Catalogus MStorum Codicum conficietur, longè Labbeano plenior & accuratior, atq; singulorum exactum rigidumq; examen criticum instituetur. Addentur brevia eorum summaria, cum recensione historicâ de cujuscunq; MSti codicis fortunâ & conditione. Spondet ille maximum ex hoc labore fructum, cum nullus hactenus illi similis labor ullâ in gente visus fuerit, sive magnitudinem operis, sive excellentiam ejus spectemus. Quod cum ab uno perfici opus non possit, duodecim vel tredecim viris doctrinâ & judicio singulari præditis totum committetur negotium, ut illi partitis inter se operis agant. In tria illi dispartientur Collegia, quorum unum in Manuscriptis Hebraicis aliisq; Orientalibus; alterum in MStis Græci-

tertium in MStis Latinis versabitur. Scilicet ille verus est aliquo Hercule Mûsagetæ ac maximo Rege dignus labor.

Bibliothecarum aliarum publicarum integræ non prodierunt, quod sciam, historiæ, nisi quod à scriptoribus alia tractantibus *ὡς ἐν παραβολῇ* inspergantur aliqua, quæ ad Historiam hujus vel illius Bibliothecæ pertinent. Ita de Bibliothecâ Vaticanâ in *Itinerariò suo parte secundâ, capite 10.* agit Franciscus Schottus. Est & Onuphrii Panvini de eadem Bibliothecâ Fragmentum. Item Antonii Cicarelæ de eadem Bibliothecâ descriptio, quæ habetur in vitâ Sixti V. historiæ Platinæ subnexa, editionis Colonienfis 1662. De Bibliothecâ Regiâ Hispanicâ S. Laurentii extant Balthazaris Corderi Epistolæ duæ, præfixæ Cyrilli Alexandrini Homiliæ XIX in Jeremiam Prophetam, Antverpiæ editæ An. 1648. Est & Claudii Clementis ejusdem Bibliothecæ descriptio, addita ejusdem Muscò in 4to, Ann. 1635. edito Lugduni. Extat ejusdem Bibliothecæ Catalogus scriptorum ineditorum, & Manuscriptorum Alexandri Barvoëtii : qui cum rarior sit, Labbeus in Novæ suæ MStorum Bibliothecæ supplemento tertio inseruit, cum aliarum Bibliothecarum Catalogis Manuscriptis. Recudi quoq; Maderus cum cæteris curavit Bibliothecæ ipsius structuram, ac omnia ornamenta graphicè describit Monconisius *Itinerarii sui parte 3. pag. 46.* De libris tenuiter judicat Scaliger in Excerptis, *pag. 61.* Videri quoq; de eâ potest Spizelius in *Dissertatione præliminari Sacri Biblioth. Arcan. §. 14. & Conring. Bibl. Aug. pag. 140.* Alexandri Brassocani de Regiâ Budensi Bibliothecâ MStis locupletissimâ, misere à Turcis direptâ, extat Epistola, præfixa Salviano ab ipso edito. Sed nuperâ Budæ recuperatione aliqua ejus reliquæ receptæ, quarum Catalogum Pflugius promissit. De Bibliothecâ Florentinâ Monconisius *Itinerar. part. 2. pag. 480.* Idem Ibid. *pag. 443.* de Bibliothecâ Vaticanâ & *pag. 291.* de Bibliothecâ Electoris Palatini, ubi de cimeliis & nummis, qui in istâ Bibliothecâ asserventur, Bibliothecâ Medicæ à Sigismundo Regali, à Sylverio Florentino & Petro Francisco Minozzio epigrammatibus celebrata, quæ Lugdunî prodierunt 1673. Privatarum Bibliothecarum historiæ, quod sciam, non extant : referas fortè huc Epistolam Naudæi, quam scripsit, dehortatorium, de non distrahendâ Bibliothecâ Mazerinianâ, cujus singularia recenset Conring. *Bibl. Aug. pag. 113.* Extat Collegii Parisiensis Societatis Jesu Bibliothecæ Systema, quod traditur Bibliothecæ ejus historia, ortus, & incrementum; est dispositio elegantissima, ut ideæ loco esse possit Bibliothecam aliquam adornaturo, vel Historiam literariam *ὡς ἐν τύπῳ* & per Synopsin consideranti. Certè sola Bibliotheca illum in modum disposita Locorum Communium instar esse possit.

Quem in usum Bailletus quoq; commendat, *tom. 2. pag. 275.* qui illic Garnierum ejus Systematis autorem vocat.

DE CATALOGORUM SCRIPTORIBUS.

Catalogorum noticia necessaria. *Varia Catalogorum forme. Philippus Labbeus & Teissierus indices Catalogorum scripserunt. Conradi Gesneri Bibliotheca & Pandectæ laudantur. Adversus acriorem quorundam censuram defenditur, Scaliger illum magni fecit. Varia ejus librorum compendia & supplementa recensentur. Michaëlis Neandri Pandectæ & Prefatio. Bolduani Catalogus Historicus præ cæteris laudatur. Ejus, ut & Draudii, labores imperfecti, Methodus Draudii laudatur. Königii Bibliotheca non præstat, quæ titulus promittit. Martini Lipenii Bibliotheca reales omnium Facultatum. Quenstedtii Dialogus de patriis illustrium virorum. Gallorum cura in libris sua gentis consignandis. Claud. Fauchet. Dn. de Casanova. Antonius Verdierus. Crucianus. Hic a primâ juventute Historia Bibliothecaria Gallica se totum impendit. Andr. du Chesne s. Quercetani Catalogus scriptorum Gallia Historicorum & Typographicorum. Sorelli Bibliotheca Gallica. Ludovicus Jacobi Universalem Bibliothecam Gallicam moliebatur. Labbei Chiliades Historico-Chronographica. Italorum imperfecta in scriptoribus suis recensendis opera. Historia Lynceorum Fogelii. Gregor. Leti de scriptoribus Italis collectanea. Hispanorum scriptorum Catalogi. Nicolai Antonii insignia de gente suâ merita prædicantur, cæterisq; in exemplis proponuntur. Batavorum negligentia notatur. Scriptores quidam, Sanderus, Desjclius, Swertius, Meursius, Miræus recensentur. Mercurii Officinales Wæsbèrgiani. Anglorum magna in his negligentia. Balei, Pitsei, Leighi, Lili, Woodi imperfectus labor. Dempsteri Scotorum scriptorum recensio. Albertus Bartholinus Danicorum scriptorum Catalogum dedit. Joannus Møller Cimbria literata laudatur. Johannis Schefferi Suecia literata. Starovolskii de Polonorum scriptis. Germana gentis Historia literaria desideratur. Melchioris Adami, Wittenii, Reiseri labores, de viris Germanorum. Bibliotheca Ordinis Jesuitici & Cisterciensis laudatur. Certe nominis scriptores à multis collecti. Spachii Nomenclator Philosophicus. Vossii indefessa in autorum recensione opera. Supplementa Vossiana à variis scripta. Scriptores librorum Theologicorum, Juridicorum. Thurmanni, Cornelii à Bueghem labores promissi. Medicorum scriptorum Catalogi. Varii Bibliothecarum publicarum & privatarum indices recensentur. Catalogi Officinales scriptorum certi temporis. Catalogi Miscelli. Cinielli Bibliotheca Polanse Mercurii literaris.*

Post Bibliothecarios scriptores veniunt Catalogorum scriptores, quorum accurata notitia ita necessaria est Polyhistori, ut mapparum Geographicarum cognitio peregrinatio. De eorum utilitate & jucunditate multa Conringius sub initium epistolæ de Bibliothecâ Augustâ differit, quibus hoc argumentum præcipuè illustratur: & Spizelius Diff. præliminari Sacr. Biblioth. §. 11. 12. 13.

Dispo-

Disponi verò solent Catalogi vel secundum personas, vel secundum materiarum ordinem. Utriq; vel sunt perpetui, qui omnes omnium disciplinarum autores indicant; vel temporales, qui certi alicujus temporis autores tradunt. Perpetui vel sunt universales, quales modo diximus, omnium scilicet scientiarum & temporū; vel particulares, respectu vel nationum certarum, vel ordinum, vel scientiarum; vel Bibliothecarum, earumq; vel publicarum, vel privatarum, quæ vel spectant ad viros doctos, vel sunt officinales, vel respectum certi nominis habent &c. Scrip-
tores temporarii scribunt de certi temporis libris, vel ordines aliquo, vel sine illo.

Vestibulum ante ipsum nobis hic quasi Hodegeta & Janus Patulcius excubabat PHILIPPUS LABBEUS, vir, qui in texendis Catalogis totam penè vitam consumpsit. Is *Bibliothecam Bibliothecarum*, cujus ideam ad calcem novæ Bibliothecæ Manuscriptorum adjecerat, scripsit, librum olim rarum, Parisiis 1664. in 8. editum, deinde auctiorem Rotomagi, novissimè Anno 1682. Lipsiæ in 12. recensit, editione quartâ, ut titulus habet, juxta exemplar Rotomagensæ. Vocat autem Bibliothecarum Bibliothecarum, quod recenset omnes autores, qui Catalogos Catalogorum ediderunt, & de Bibliothecis, vitis & elogiis scripserunt. Adjecit Bibliothecarum nummariam & Mantissam antiquariæ suppellectilis, quæ continet auctores antiquarios & nummarios. Huic postremæ editioni additus est Seldeni indices distinctiores cæserie; Primus repræsentat Autores secundum artes & scientias dispositus: Secundus autores, qui de libris per nationes distributis scripserunt: Tertius enumerat Bibliothecas fodalitatum & collegiorum: Quartus Miscellaneos de variis argumentis: Quintus scriptores de homonymis: Sextus Polygraphos enumerat: Septimus recenset nomina & cognomina Bibliopolarum & Typographorum: Octavus agit de Bibliothecis secundum varia cognomina. Adduntur Indices Nominum & Cognominum. Imperfectus ille labor est, & augeri multis modis potest. Illum altero tanto auctiorem se editurum Vincentius Placcius jamdudum promissit. Nunc verò Antonius Teissierus, idem scilicet, qui Elogia Thuanæ cum commentario edidit, auctiorem hunc librum dedit sub titulo Catalogi autorum, qui librorum Catalogos, Indices, Bibliothecas, Elogia, Vitas, Oraciones funebres, scriptis consignarunt, Genevæ An. 1686. in 4to. impressum, cui sequenti anno aliud auctarium accessit. Ille verò, cum Labbeus autores plusquam 800. non recenset, autores plusquam 2050. & Vitarum & Orationum funebrium scriptores 1200. enumeravit: patriam & professionem, ubi Labbeus omiserat, addidit; ac duos præterea indices, omissis tantum injuriis, quibus ille optimis autoribus insultat.

CONRADUS GESNERUS inter universales & perpetuos Catalogorum Scriptores principatum obtinet, Vir maximis suis laboribus optimè de Rep. literariâ meritis. Fuit enim & vertendo & colligendo omnium diligentissimus. Injuriis sunt & ingrati in bonum virum exteri quidam, qui ejus scripta passim trahunt

ducunt ut non satis accurata, & solò labore, nullò verò ingenio, spectanda. Quod familiare solet esse in Germanos convitium omnium exterorum; qui, si non haberent à Germanis congestas rei literariæ opes, angustius certè secum habitarent. Adeo (quæ Vossii præfat. in Theolog. Gentil. querela est) laudis nihil sperandum, quocumq; etiam iudicio adhibito, propter ambitiosulos istos in strenua inertia & ingenii & facundia laudem solis sibi vindicantes, aliis relinquentes duntaxat laboris gloriam, cum Arcadico, ut loquuntur, pectore communis. Etiam Gadius, tenuis & jejunos Scriptor, minutam diligentiam in illo reprehendit, qui ipse montes parturiendo non nisi mures parit. Rolandus quoque Maresius in Epistolis suis Philologicis, opere docto, Gesnerus & Gesnero similes inter eos sint, munium Scriptorem exagitat, cum Gesnerus & Gesnero similes inter eos sint, qui sylvas ferant, ut habeant alii, quas cædant & excidant. Non nego quidem, nævos inesse & errores ejus Autoris scriptis, sed illos facillè absorbet improbus labor ac insignis ejus utilitas. Æquius de Viro isto Jonsius *Histor. Philos. lib. 3. cap. 20.* & Bailletus *tom. 2. p. 15.* judicat. Considerandum enim, quot quantisque laboribus unus vir districtus fuerit, Physicis, Medicis, Philologicis; quanta seculi istius obmeliorum editionum defectum imperfectio. Quin potius tota ipsi posteritas ob summa illa & Herculea in re literaria merita obstricta est. Infinita propemodum sunt & incredibilia, quæ vir ille nondum L. annos natus, cum moreretur, in omni studiorum genere perfecit. Unus penè Bibliothecam scripsit. Quam honorificum Jul. Cæsaris Scaligeri de Gesnero fuerit iudicium, ex iis literis Sylvii, J. C. filii, Scaligeri colligas, quæ in *Siberianis Epistolis pag. 459.* habentur; quibus ille Gesneri amicitiam ambit, eumq; rogat, ut suo testimonio paternorum scriptorum splendorem gloriamq; augeat. Tuam, scribit ille, auctoritatem tanti facio, ut nullius amicitiam magis petam, alium magis colam neminem. Addi his potest præclarum candidissimij scriptoris Thuani elogium *histor. lib. 38.* qui mortem ejus omnibus seculis deplorandam, ob insignia in universam rem literariam merita vocat; prætereaq; incredibilem ardorem in rei literariæ studio juvando deprecatur: qui sub extremū vitæ spiritum de lectulo surrexerit, ut, quæ vivus publicare non poterat, post mortem suam edenda designaret. Edidit ille *Bibliothecam seu Catalogum Universalem*, Tiguri apud Froschoverum Ann. 1545. in folio, secundum Alphabetum & nomina autorum. Illum Catalogum in epitomen redactum, & iis verò autoribus locupletatum, edidit *Josias Simlerus*, apud eundem Froschoverum bis editum. Ante Simlerum quoq; *Conradus Lycosthenes* in Compendium traxerat, quod mancum omnino est, & exigui usus: neq; enim notat vel forma librorum, vel locum & annum editionis, vel nomen Typographorum, quod Catalogorum concinnatione necessarium est. Hinc editus est cum majori studio, sed operis Gesneriani Compendio per *Jacobum Frisum*, Tiguri Ann. 1575. Scripserat & auctarium aliquod, sed breve, *Antonius Verdierius*, Bibliothecæ Glucæ Scriptor, quò continentur autores, quos præterit Gesnerus, quiq; post ejus

tempora editi cum Bibliotheca Constantinopolitana. In hunc notulas MStas Bonaventura Vulcani apud amicum quendam meum extare novi. Jam olim quoque Gesnerus eundem hunc suum Catalogum secundum ordinem artium & scientiarum disposuerat: quilibet majori usus est, & Locorum Communium instar esse potest. Qui itaque rei literariae & librariae cognitionem perfectam habere cupit, binos illos libros habeat, alterum illum secundum Alphabetum personarum dispositum, à Jacobo Frisio editum An. 1583, & alterum ab ipso Gesnero sub titulo *Pandectarum* publicatum Ann. 1648. quem in compendium quoque, redegit Frisius. Robertus etiam Constantinus Indicem fecit super Bibliothecam & Pandectas Gesneri: Gulielmus Canterus fecit. notas in Bibliothecam Gesneri per Simlerum contractam. Hallervordi *Bibliotheca curiosa* nihil aliud, quam supplementum Gesneri est, huncque titulum in Typographi gratiam assumpsit.

MICHAEL NEANDER, Vir doctissimus, & communis Germaniae Praeceptor, Philippo Melanchthoni coaevus, qui multa tum in linguis tum in artibus scripsit, in catalogo lucubratorum suarum Erotematibus linguae Graecae addito promissit Pandectas variorum Auctorum & Scriptorum, quod opus ab illo editum non est. Ipse argumentum illorum hoc recenset: *Referuntur primò Bibliotheca insigniores ac instructiores, quae ab initio in mundo fuerunt, & si quae adhuc hodie maxime celebrata sunt, omneque genus scriptorum publicatorum, ac in Bibliothecis etiamnum ubicunque terrarum latentium, temporis etiam injuria deperditorum: eorum etiam, quorum vel nomina solummodo apud veteres reperiuntur. Horum omnium scripta ac libri referuntur secundum materias ac argumenta, quae tractant secundum artes, scientias, professiones ac facultates: indicato etiam tempore, quando floruerint: simul etiam, quando & ubi locorum cujusque scripta sint excusa: numero quoque chartarum in ipsis, indicato, quo facilius de pretio fiat judicium; Censuris etiam doctorum virorum additis, ut sciatur, quo loco cujusque scripta sint habenda, omnibus ordine suo, loco positis ac distributis, ut in quacunque arte ac quacunque materia scriptorem requiras, mox quaesito loco pro uno innumeros reperias, ut ad bibito judicio posiores, ac quem seu ipse maxime probes, seu alius praecipue probatum fuisse intelligas, postea deligas. Vex illa recensio apparet, quae praeclearo opere, quod ipso Gesneriano praestantius fuisset, exciderimus. Rudimentum tamen ejus videtur doctissima illa & proluxa Praefatio editioni Erotematum Graecae linguae posteriori praemissa, ubi per Synopsin & perpetuam dissertationem omnium artium & scientiarum scriptores, quae antiquos, quae sui temporis, recenset. In hac enim, ut ipse autor in titulo promittit, tum multa alia copiose dicuntur, tum praecipue narratio copiosa ac longa instituitur de Bibliothecis vetustis, temporum varia injuria vastatis & consumptis: de libris deperditis innumeris ac optimis, in omnibus linguis, artibus, disciplinis ac facultatibus. Commemorantur etiam Bibliotheca, hac etiamnum etate rara librorum MStorum suppellex in variis orbis terrae locis instructa, ac hoc nomine celebrata: cum indicatione auctorum & librorum praecipuorum Graecorum & Latinorum, veterum ac recentium, extantium adhuc & publicatorum, diffri-*

butis singulis optimo ordine secundum linguarum, artium, disciplinarum ac facultatum genera: ubi de autore & argumento & orationis genere, ac quo loco quilibet autor habendus sit, plerumq; adolescentes admonentur. Edita sunt hæc erotemata Basileæ 1565. in-8. Iuvenes illic nonnunquam iudicia memoratu digna.

Post Gesnerum non adeo feliciter hanc telam pertextuere nonnulli. BOLDUANUS, Pastor aliquis Pomeranus, Bibliothecam librorum, suo tempore editorum, confecit; sed destitutus ad illam rem necessariis subsidiis, habitans quoq; loco incommodo, & ad notitiam librorum sibi comparandam non satis apto. E Catalogis Francofurtensibus excerptis, qui nonnunquam mendaces, & non nisi titulos ostentant. Præ cæteris tamen eminet ejus auctoris Bibliotheca Historica, bono ordine digesta, cujus ordinis & digestionis ratio ab ipso autore in Præfatione prolixè proponitur. Rudimentum non sanè spernendum notitiæ Historicæ præbere poterit, quod suppleri è Bibliothecæ Thuanæ & Cordesianæ Catalogo potest, de quibus infra dicitur.

Ejusdem commatis Autor GEORGIUS DRAUDIUS est censendus, cujus extat Bibliotheca classica per omnes Facultates, item è Catalogis Francofurtensibus congesta. Solum ille Nomenclatorem, & ne quidem fide dignum, agit, in quo reperias nonnulla planè falsa; libros, qui nunquam editi, & in ipso conceptu parturitæ cerebri suffocati. Inepti sunt, qui librorum Catalogos scribunt è Catalogis Oculata hic fides & judicium præfens requiritur. Laudanda tamen methodus est, quâ utitur: quam ob causam majori esse usui potest, quam cæteri indices, etsi accuratius instituti.

KONIGII Bibliotheca Vetus & Recens edita est Norimbergæ ab Enteris in folio Ann. 1678. Non facile memini, majori apparatu venditatum esse ullum librum, quam hunc; quia, ut titulus præfert, totius orbis literati opes, ab ipsis incubilis ad nostra usque tempora, pollicetur. Sed totus ille liber exigua plane industria congestus, è Catalogis variis undiqueq; & undique corrasus. Historia, quæ breviter annectitur, nonnunquam de viris doctis falsa est: libri affinguntur quibusdam, de quibus nunquam fortè illi cogitarunt: Omnia manca sunt & mutila. Nam de viris celeberrimis, qui hodiè vivunt, vel nuper desierunt vivere, leviora quædam scripta referuntur, præteritis dignioribus.

MARTINUS LIPENIUS, Scholæ Lubecensis Conceptor, scriptis quibusdam in lucem editis clarus, Catalogos librorum in Jurisprudentiâ, Medicinâ, Theologia, Philosophiâ, concessit, secundum materias distinctos, quod à multis haftenus desideratur. Libri omnes per intervalla in folio editi, typoque grandiore, unde moles & pretium quidem librorum augetur, sed comoditas notandi prætermissa relinquitur. Reliquis tamen præstare Biblioth. Philosophicæ & Theologicæ videntur. Indices Auctorum Alphabetici adjecti, Utilissimus labor esset, si omnes autores veteres & novos secundum materiarum titulos accuratè dispositos haberemus. Sed fieri vix potest, ut in istis argumentis omnibus absolutum numerum haberi opus possit: nam *disjunctæ* *Æg.* *Ides* noviq; labores semper hic locum inveniunt.

Hæc de scriptoribus universalium Catalogorum dicta sunt. Veniamus
nunc

nunc ad scriptores Catalogorum particularium : inter quos primum locum tribuamus iis, qui certæ alicujus nationis & autoris libros recensent. Sunt verò inter illos nonnulli, qui personis contenti omittunt scriptorum accuratam enarrationem, inter quos est JOHANNES ANDREAS QVENSTEDT, cujus extat *Dialogus de patriis illustrium virorum*, omnium ordinum ac facultatum, qui ab initio mundi per universum terrarum orbem usq; ad annum 1600. claruere. Non contemnendus liber est, quanquam non satis plenus, nec in recensendis scriptis accuratus. Errores Geographicos aliosq; in illo notat Bailletus tom. 2. p. 25.

Incipiemus à *Galli*, quæ gens, ut præ cæteris ad ostentationem facta est, non omisit hanc quoq; nominis sui gloriam, exemplo Græcorum & Romanorum, apud quos non defuerunt, qui gentis suæ scriptorum elogium editis libris celebrarint. Valde enim ad existimationem nationis pertinet ingenii gloria, quæ libris & inventis æstimatur, ut patriæ specimina victoriis & factorum historiis. Provincialium Poëtarum Gallorum Historiam *Claudius Fauchetus*, Vir illustris, recensuit peculiari libro. Nam poëtica gloria præ cæteris nationibus, penè in ipsa barbarie, excelluerunt Galli; unde didicerunt & exemplum sumpserunt Itali. Certè apud Gallos singulares ludi poëtici fuerunt instituti, quibus ipse Rex præsidebat, & victores in hoc certamine coronabar. Horum ludorum memoriam ex ipsis Antiquitatis rudibus produxit *Dominus de Casa nova*, Vir illustris & doctissimus, cujus extat singularis de hoc argumento liber, in 4to editus: De quibus pluribus etiam egimus in Dissertatione *nostrâ de Germanicâ Poësi, capite de Gallorû Poësi*. Franciscus Petrarcha, argutissimus Italarum Poëta, multum Provincialibus istis debet. Hujus Faucheti Historiam suo libro inseruit ANTONIUS VERDIERIUS, Claudii Verdierii, de quo nos suprâ, Pater. Summâ hinc curâ recensentur libri, Gallico non solum idiomate scripti, sed & Latino à Gallis: quanquam parciore in his fuerit, & diligentior tractationem labor ille requirat. Editus est ille liber, titulo Bibliothecæ, Gallicâ linguâ, Lugduni Anno 1785. in folio. Præfatio libri plenius consilium ejus exponit. Est omnino in pretio habendus; quamquam Bailletus multos in illo defectus notet.

FRANCISCUS GRUDÆUS CRUCIMANIUS, ut illum Nicolaus Antonius vocat, sive SIEUR DE LA CROIX DU MAINE, idem argumentum tractavit post Verdierium, cui tamennihil se debere proficitur. Habuit quidem in animo hic autor vastum opus Bibliothecæ universalis condere, ut patet ex Epistola ad Regem scriptâ, quâ ideam proponit perfectæ alicujus Bibliothecæ, per plures suos instar Locorum Communium disponendæ; sed methodus ejus est plane *quædodæ*, neq; certa scientiarum capita sequitur: titulos enim variè inter se miscet. Habuit quoq; affectos alios libros Bibliothecarios de Gallicis scriptoribus aliisq; sed qui nunquam sunt editi, & post mortem ejus distracti fuerunt, teste Ludovico Jacobo in Tractatu suo de Bibliothecis; ubi de Bibliothecis Gallicis agit. Fuit verò inter duos illos controversia, de subiectis sibi per plagium notatis suis: nam uno penè eodemq; tempore libri illi prodierunt. Crucimanius tantum

Gallicos recenset isto libro, qui eodem titulo editus Parisi. in fol. 1684. Latinos peculiari libro reservaverat, qui tamen nunquam editus. Memorabile omnino est, quod ipse de se Crucimanius in Præfat. Bibliothecæ Gallicæ. *Je diray que dès l'an de mon âge dix-septiesme, sçavoir est, en l'an de salut 1569, estant enuoyé en l'Université de Paris, pour faire profit aux lettres, j'estois si curieux d'avoir toutes sortes de livres, non seulement en Grec, Latin & autres langues, & sur tout en François, qu'en fin j'amas que j'en fais estois si grand, que le Catalogue d'iceux se monstroit tenir plus d'un juste volume. De façon qu'il me prit dès-lors une envie de mettre à part les Grecs & les Latins, & d'un autre coste les François, où l'Auteur qui avoyent escrit en nostre langue, sans parler des Italiens, Espagnols & autres.* Alibi dicit, se commentariorum septingenta vel octingenta volumina anno ætatis 27. in omni genere scientiarum collegisse. Pro-mittit quoq; librum Gallicâ linguâ, cui titulus *La Recherche des Bibliothèques ou Cabinets les plus renommez de France avec la declaration des livres rares, medailles, por-traits, Statues ou effigies, pierreries, ou autres gentilleses, ou gentilles curiositez, qui se voyent es maisons des Princes & autres, qui sont amas de telles magnificences.* Sed nihil post mortem ejus eorum apparuisse, testis est Lud. Jacob. p. 675. quæ fortè de-structa & dissipata fuere.

ANDRÉAS DU CHESNE, sive QVERCETANUS, scripsit Gallicâ linguâ Bibliothecam Autorum, qui scriplerunt Historiam & Topographiam Franciæ se-cundum ordinem temporum & materiarum. Editus est ille liber in 8vo. Parisiis Anno 1627. & si rectè memini, post illud tempus auctior in lucem venit. Sed apud illum nihil invenias præter Gallicos. autores, & quidem Historicos & Geogra-phos: Poterit tamen inservire Historiam Gallicam secundum tempora & autores nosse cupientibus.

SORELLUS, Historiographus Regius, Vir doctus, cujus extant multi li-belli ab ipso editi, Gallicâ omnes linguâ, ut Scientia Universalis, de quâ infra di-cemus, & alius liber de perfectione hominis, qui in linguam Germanicam con-verfus est à Barone de Stubenberg: scripsit librum, cui titulus: *La Bibliothèque Francoise*, quo comprehendit Autores, qui Gallicâ linguâ scripserunt, aut è La-tinâ & Græcâ in Gallicam linguam verterunt varios autores. Sed eorum, qui linguâ Latinâ scripserunt, nulla hic fit mentio, nec omnium, qui linguâ Gallicâ. Præcipuè illos tantum Scriptores recenset, qui agunt de Eloquentiâ, Philoso-phiâ morali, Poëtas, Oratores, Grammaticos & Historicos Gallicos. Ita autem versatur in illorum Autorum recensione, ut judicia sua passim interponat. Habuit vero ille in animo, ut ex Bailletto *tom. 2. pag. 168.* patet, Encyclopædiam aliquam ex Gallicis tantum autoribus concinnatam dare, cum sine Græcâ Lati-næque linguæ subsidiis ad perfectam rerum cognitionem pervenire nos posse crediderit, quod vanum ejus merito consilium Bailletus vocat. Ejus caracte-rem describit Patinus *epistolâ 45.* ubi multa ejus scripta recenset, & pene 20. ha-bere inedita volumina narrat. Cæterum, qui inter Gallos de omnibus Auto-ribus scripserit, nemo hactenus repertus est. In animo hoc habuit Ludovicus Ja-

Jacobus, uti diximus, qui vastum opus quatuor in folio voluminum meditatus est; quorum duo eos, qui Latinâ linguâ, cætera, qui Gallicâ scripserant, comprehendere debebant. Ille vero Titulus operis: *La Bibliothèque universelle de tous les Auteurs de France qui ont écrits en quelque sorte de sciences & de lettres*, quod ille Ann. 1638. inchoaverat. Jam verò eo mortuo, quid huic operi factum sit, non constat. Edidit ille quidem singulis annis, ab Anno 47, nisi fallor, incipiens, libros Parisiis editos, sub titulo *Bibliographie Parisine*, & finit Anno 1662. quo scripsit *Bibliothecam Gallicam universalem*, id est Catalogum omnium librorum per universum Galliæ regnum ab anno 50 excusorum. Videtur Labbeus in Bibl. Bibliothecarum. Sed nulla illic talis Bibliotheca, quam promisit, & quæ verè ita vocari poterat, mentio fit. Extat & quarundam regionum apud Gallos, Virorumque in illis illustrium, enarratio. De quibusdam Bailletus tom. 2. pag. 184. Habuit quoque in animo Universale aliquod opus *Philippus Labbeus*, homo ad Lexica & Catalogos conficiendos à naturâ factus, testaturque de illo Nicolaus Antonius in Præfatione Bibliothecæ Hispanicæ his verbis: *Vixisset hujusmodi natus laboribus Labbeus, haberemus absolutissimam hujus gentis admiraculum doctæ, è Ciliadibus Historico-Chronographicis notitiam.* Quod si contrarium scriptorum illorum Catalogus dari possit, non dubito, illum mole superaturum cæteros omnes. Ut enim ingeniosa gens est, & scribax, ita magna, ut puto, illorum Autorum apud illos messis erit.

Gallos excipiant *Itali*; magna apud illos Virorum doctorum semper copia, tum præcipuè, cum evigilarent iterum ex profundò multorum seculorum lethargò. Multæ apud illos à præcipuis Viris institutæ Academiæ & Collegia, de quibus supra cap. 14. Singulis Collegiis certæ erant leges. Scribuntur à singulis membris libri, quorum omnium Historiam si haberemus, non parum prodesset ad rem literariam. Solam Lynceorum historiam adornabat *Martinus Fogelius*, Professor Hamburgensis, vir doctissimus; sed ille immaturâ morte abruptus ineditum opus reliquit. Multi è Collegiis illis prodierunt egregii libri, quorum exigua, & plane nulla, apud nos est notitia. Extant nihilominus particulares singularem urbium Bibliothecæ vel Catalogi, qui si conferantur omnes, integrum fortassis aliquod corpus constituere possint. Nolo in illis recensendis prolixus esse, præsertim cum Labbeus in suâ Bibliothecâ Bibliothecarum & Theatrum plurimos jam tum recensuerint, ubi illorum nomina & librorum tituli legi possunt: nam singularia, quæ in illis moneamus, non habemus. Videndus quorum deus judicia habentur. Facit & Academicarum illarum & Academicorum mentionem *Gregorius Letus*, in 3. part. *Italiae sue regnantiæ*, non quidem perfectam planè & absolutam, sed tamen, quod ad nostra tempora spectat, sic satis accuratam. Ipse verò, ut videtur, potius aliunde doctus quam suâ experientiâ omnia scribit, ac plerumque excerpit è notitiis privatis. Neque enim omnia Italiæ loca eâ, quâ fieri debebat, curâ indagavit, in quibusdam locupletior, in plerisque strictior &

& parcior Prodesse tamen extero potest labor ille, utut imperfectus, Italianam studiorum gratiâ adituro. Nam in autdum, qui hodiè vivunt, nominibus recensens satis diligens est. Mallem illum omnes illas notitias & memorias, unde ipsa hauserat, notasse.

Veniemus ad Hispanos, apud quos olim exigua fuit scribendorum librorû cura, nisi quod *Andreas Schottus* in libro de Bibliothecis, & claris Hispaniæ viris, *Francofurti* in 4to An. 1608. edito; & *Valerius Andreas Taxander* in Catalogo clarorum Hispaniæ scriptorum, *Moguntia* An. 1607. in 4to edito, aliquam in illò argumentò operam posuerunt; sed minus accuratam. De illis videatur *Bailletus* *supra*, 2. pag. 150. 151. 152. Postillos tandem prodiit **NICOLAUS ANTONIUS**, *Hispalensis*, *Jctus*, *Ordinis S. Jacobi* Eques, Canonici, Reginum negotiorum in urbe & curiâ Romanâ Procurator generalis. Is maximis laboribus congeffit, in urbe & curiâ Romanâ scriptoribus, tum è gentis suæ Nomenclatori-um è Catalogorum universalium scriptoribus, tum è gentis suæ Nomenclatori-um, qui tamen perpauci sunt & planè non accurati, Bibliothecam, cui titulum facit. *Bibliotheca Hispana, sive, Hispanorum, qui usquam unquamve, sive Latino, sive populari, sive aliâ quâvis linguâ scripto aliquid consignarunt, notitia, hic, qua præcesserunt, locupletior & certior, brevia elogia, editorum atq; ineditorum librorum Catalogum duabus partibus continens, quarum hac ordine quidem rei posterior, conceptu vero prior, duob; Tomis de his agit, qui post annum secularem 1500. usq; ad presentem diem floruerunt*; prodiit *Romæ*, Anno 1672. in folio. Præmissa est luculentissima Præfatio, quæ agit de toto hóc colligendi autores negotiò, exponit sua & aliorum consilia, & quasi per lancem saturam recenset magnâ diligentia autores omnium nationum Bibliothecarios. Liber ille omnes, quotquot sunt hujus argumenti, scriptores accuratione & diligentia vincit; nam & elogia addit, & libros editos adsignatò tempore & loco, unâ cum ineditis, sollicitè recenset. Multa enim in illò libro invenias maximè memorabilia, ex ipsi's Bibliothecarum recessibus producta. Adjecit Indices, pulcherrimò ordine, secundum disciplinas congestos. Primus est Index cognominum. II. Patriarum. III. Ordinum Ecclesiasticorum. IV. Munerum Ecclesiasticorum. V. Munerum Secularium. VI. Materialium, qui cæteris amplior, & in XXIII. Classes dividitur. Liber ille ideam subministrare potest omnibus in aliis gentibus simile quippiam tentaturis. Antiquiores Hispaniæ scriptores peculiari libro reservavit.

Dolendum est, adeò incuriosos esse in rerum suarum notitiâ *Batavos*, cum apud illos plurima lucem videant, tam Latinâ quam Belgicâ linguâ scripta, quorû Catalogum locupletio-rem texti, interesset publicè. *SANDERUS* de scriptoribus Flandriæ 3. libros, de scriptoribus Gandavensibus alios tres, duos de Brugensibus scripsit. Idem de MStis quoq; egit. Elogia uberiora virorum doctorum sunt in Flandriâ ejus illustratâ, vasto opere. *VALERII ANDRÆ DESSELI* Bibliotheca cæteris omnibus in hoc genere scriptoribus præferenda est, et si in multis deficit; ac *FRANCISCUS SWERTIUS* in *Athenis suis Belgicis*, quædam sibi subrepta queritur: qui hoc suo libro de *Academiis & Bibliothecis Belgii* agit.

Sed

Sed Valerii Andreae liber multo accuratior est. MEURSIUS eodem titulo *Arb-
narum Batavarum* usus solam Academiam Leidenensem describit, ejusq. Professorum
elogia & opera recenset. AUBERTUS MERÆUS, Panegyristes potius quam
Bibliothecarius scriptor, in folis elogiis hæret: Quare & *Elogiorum Belgicorum* ti-
tulo liber ejus prodiit. Valerius Andreas in Præfat. Bibliothecæ suæ duos alios li-
brorum Belgicorum consignatores nominat. Sed imperfecti eorum labores in-
dustria Valerii Andreae obliterantur. Nunc quidem prodeunt Mercurii aliqui offi-
cinales librorum, singulis semestribus, non in Belgio tantum sed & alibi, editorum,
curantibus Waesbergiis, quorum diligentia merito laudanda est, non enim nu-
dostantum titulos sed & argumenta simul exhibent. Sed fera est illorum opera,
& à paucis tantum annis inchoata.

Anglica gens Batavis longè fuit negligentior in consignandis ingeniorum
monumentis; nihil enim ab illis prodiit, quod mereatur nominari, cum tamen
sint extantque penè innumera ingeniosissimæ gentis in omnibus doctrinis scri-
pta, prodeantq; quotidie, tam Latina quam vernaculâ linguâ, plura. Quod ad vetè-
ra attinet, præter BALEUM, cujus extant Centuriæ Virorum illustrium Anglico-
rum; & compilatorem ejus PITSEUM, qui de simili argumento & de iisdem au-
toribus scripsit, pleraque describendo & interpolando; & quendam Eduardum
LEIGH, qui populari linguâ de recentioribus autoribus aliqua scripsit; ne-
minem habemus, nisi paucula illa velimus his addere, quæ in Actis Philosophicis
habentur. Sed ea tantum Physica sunt & Mathematica. Baleum plerique
non bonâ fide in recensione suâ versatum judicant. In Pitseo compilatore
multi notantur errores. Burtonus in *Græcæ linguæ historiâ* p. 55. impudentem
plagiarium nominat. Quæ GEORGIUS LILIUS elogia Anglica scripsit, exi-
gua sunt, & memoratû vix digna. Fuit ille filius Guilhelmi Lillii, qui teste Bur-
tono p. 56, ut Græcis literis commodius operam daret, in Rhodæ insulâ quin-
que annos degit. Prodeunt & singulis mensibus Mercurii officinales, qui de-
fectu aliorum colligi & notari possunt. Extrat etiam Catalogus librorum, qui
incendio Londinensi perierunt, ex quo hunc defectum utcumque refarcire pos-
sumus. Subsidio etiam esse potest ANTONIUS WOOD, qui in *Historiâ Ox-
onienſi* commemorat libros à Professoribus Oxoniensibus, omnibusque hu-
jus Academiæ alumnis, qui postea ad celebritatem nominis pervenerunt, editos.
Catalogus quoque Oxoniensis Bibliothecæ jungi his potest: Sed nulla tamen in
omnibus est plena & ordinata Aurorum Anglicorum recensio. Qui doctorum
Scoticæ gentis historiam descripsit in *Historiâ Ecclesiasticâ Scotiæ* THOMAS
DEMPSTERUS, non satis bonâ fide eâ in re versari existimatur à multis, quorum
judicia collegit Baillerus *tom 2. pag. 188.* Et sanè hominem fuisse præferocis &
perverſi animi, ex iis apparet, quæ de ipso narrat Erythræus *Pinacoth. l. num 9.*
Danorum scripta, sed per catalogum tantum digesta, breviter consignavit
ALBERTUS BARTHOLINUS, cui auctarium accessit à THOMA fratre. Rudes
sunt illi labores, qui per catalogos tantum ordinati sunt. Melius mererentur
de

de publico, qui secundum seculorum seriem omnia consignarent, & accuratam simul Prosopographiam ederent.

Nunc quoque Hollatorum, Hamburgensium & Lubecensium scriptorum historiam laudabili profecto conatu molitur JOHANNES MOLLERUS, Flensburgensis, cujus operis designatio habetur in Cimbricæ literatæ prodromo, qui Ann. 1687 Slesviggæ editus est. Opus autem ipsi in 4. partes dividetur. I. serie Chronologica exhibebit Elogia fusiora Scriptorum indigenarum. II. Elogia Scriptorum exterorum, qui apud Cimbrum inclaruerunt. III. Alphabetico ordine recenset scriptores minorum meritorum. IV. aliquot sectionibus complectetur 1. Scriptores anonymos & pseudonymos, 2. Viros doctos, sed nullis libris editis claros, cæteris tamen nihilo inferiores. 3. Indicem exterorum muneribus publicis non admotorum, quorum monumentis Historia Cimbrica est illustrata. Præmittit V. Prolegomena, quibus continentur tum Scriptores Historiæ particularis literariæ, singularum totius orbis nationum, ordine Geographico, quorum jam numerus octuplo superat Labbeanum & Voglerianum, tum Cimbrorum in rem literariam merita insignia ας εν συνόψει adumbrata. Subjiciuntur VI. Indices, ex quibus primus Alphabetico; secundus vero Chronologico ordine nomina scriptorum sistit; tertius Topographicus suis regionibus exteris singulos viros doctos assignabit; quartus Tacticus auctores ratione munerum & scientiarum distinguet; quintus Realis, sub materiarum classes scripta Cimbrorum revocabit, non generalibus tantum titulis contentus, sed & partes scientiarum complexus: sextus memorabilia quævis continebit. Eâ vero ἀκριβεία, fide, industriâ, in hoc opere versabitur, ut cæteris in hoc genere scriptoribus palmam facile prærepturus sit.

Sueci quoque nuper suas opes in publicum produxerunt, quorum scripta hactenus ignorata fuerunt. Fuerunt tamen apud illos nonnulla edita, quæ magnam sanctæ laudem merentur. Prodiit Anno 1680. Holmiæ JOHANNIS SCHEFFERI Svecia literata, sive de scriptis & scriptoribus gentis Svecicæ liber, cui accedit Appendix de scriptoribus Finnicæ gentis, opus posthumum: sed facillè apparet, auctoris ultimam manum operi non accessisse. Novi enim Svecos, qui ipsi hunc vilipendunt laborem. Quæ præmittitur ad Lectorem, Præfatio, assert non pauca, quæ ad noticiam rei literariæ Svecicæ pertinent, queriturque de iniquitate hujus loci in libris cœmendis & imprimendis. SIMON STARAVOLSCIUS quoque illustrium Polonorum Centuriam edidit.

Utinam in Germanâ gente esset, qui hoc patriæ suæ pietatis officium præstaret, colligeretque accuratam scriptorum & auctorum suæ gentis historiam; certe numero vinceremus omnes, non æquè dicam pretio. Scribunt enim multi, imò vomunt libros; quibus ut excuteretur è manu calamus, publicâ auctoritate provideri deberet. Hinc contemptus nostræ gentis apud gentes nascentes, quæ tamen, si rem accuratius pensitaveris, multum Germanorum diligentiam debent. Id certe vel ipse livor fatebitur, absque Germanis vix tantos in re literariâ progressus factu-

facturas cæteras nationes, quæ Germanos quoadtenus Pædagogos nactæ sunt: quod aliquando ostendam Dissertatione singulari *de meritis Germanorum in rem literariam*. Superfunt multi libri, tam Latinâ quam vernaculâ linguâ scripti, qui in pretio haberi merentur; qui si notarentur accuratius, non parum hoc tum ad gloriam, tum ad utilitatem faceret. Cœpit quidem MELCHIOR ADAMI aliqua de vitis Theologorum, Jctorum, Medicorum & Philosophorum commentari, qui in nostrâ gente aliquod tamen operæ pretium fecit; quanquam longè à perfectâ Historiâ ablit: in elogiis prolixior est, in scriptorum recensione non adeo accuratus. Eandem telam continuavit HENNINGUS WITTE, Gymnasii Rigenfis Professor celeberrimus, vir doctus & amicus noster, qui è Programmatibus Academicis elogia & scripta collegit; addidit & exterorum nonnullorum vitas, laudabili quidem operâ. Sed vix uni homini tam vastum argumentum exhaustire licet, quod adeo operosum est, & literarum commercia penè infinita postulat. Nunc ille Diarium Biographicum instituit, in quo Scriptores seculi XVII præcipui concisè descripti. Postea REISERUS Theologorum aliquot & Philologorum è nostratibus vitas & scripta recensuit.

Vidimus de Bibliothecarum scriptoribus secundum nationes consideratis; locum ab his occupent, qui agunt de Bibliothecarum scriptoribus respectu certi ordinis. Eorum posset vastus Catalogus texi; sed nolumus operosi esse, cum jam tum illos recensuerit Philippus Labbeus in Bibliotheca Bibliothecarum, Indice tertio, & Teissierius. Legendus est Bailletus *tom. 2. à pag. 118. ad pag. 138. Præ cæteris omnibus laudanda est ordinis Jesuitici Bibliotheca*, quæ plenè & copiosè scripta est post Petrum Ribadeneira, à Philippo Alegambe Bruxellensi, quæ edita est Antverpiæ in folio Anno 1653. Prodiit denuò auctior illa Bibliotheca *Nachanaelii Sorwelli* operâ, ante aliquot annos Romæ: plura de illo libro singularia notavit Bailletus, quæ hic non repetam. Commendari quoq; debet *Bibliotheca Scriptorum sacri ordinis Cisterciensis*, à Carolo de Visch adornata, cujus editio secunda plenior Coloniz Agrippinæ 1656. in 4to prodiit. In hac memorabilis omnino est illa *Johannis Caramuelis Lobkowitz* operum, tam editorum quam ineditorum, recensio, ab ipso autore consignata, & hic inserta à pag. 178. ad p. 200. ubi multa occurrunt notatu dignissima. Incredibile est, quantum autor ille librorum scripserit unus in omni scientiarum genere: in quibus lecretiora etiam quædam, & vulgo non animadversa, & singularia quædam cogitata continentur. De cæteris legi Bailletus potest.

Certi nominis scriptores, nescio quâ minutâ diligentia, in unum corpus collecti à multis. In Græcorum Historiâ tum Johannes Meursius, tum Leo Allatius diligentes fuerunt. Ille de Alypiis, Antigonis, Aristoxenis, Philostratis, Prolemais, Pythagoris scripsit: hic de Simeonibus, Psellis, Philonibus, Nicetis, Methodiis, & Georgiis: qui ultimus liber in corpore Bizantinæ Historiæ Georgii Acropolitæ additur, continetq; multa memorabilia de libris ab ijs autoribus scriptis, qui

qui nomē Georgii habuere. Non pauca habet ille liber ad notitiā historię Ecclesiasticę, præcipuē Orientalis, pertinentia. Ita de claris Jacobis scripsit Ludovicus Jacobus: de claris Philippis Philippus Labbeus: de claris Theophilis Theophilus Rainaudus: de claris Antoniis Sanderus.

Inter Catalogorum particularium scriptores recensendi & hi sunt, qui de scriptoribus, respectu ad scientias habito, scripserunt. Inter eos primò loco numerabimus ISRAELEM SPACHIUM. Ejus extat Nomenclator scriptorum Philosophicorum atq; Philologicorum, quo habetur succincta recensio eorum, qui Philosophiam omnesq; ejus partes quòvis tempore aut idiomate usq; ad annū 1597. descripserunt & illustrarunt, methodo secundum locos cōmunes ipsius Philosophię institutā, cum duplici indice, unò rerum alterò autorum, collectus & digestus. Laudanda est viri hujus industria, quam in sequentibus temporibus adhibuit nemo. Ordo secundum Philosophię partes cōmodus est, & magni usus. Idem autor scripsit & Nomenclatorem Medicum, simili ratione digestum; qui rudimentum præbuit illis, qui postea majores de re Medicā Catalogos scripserunt.

GERHARDI JOHANNIS VOSSII indefessa diligentia in his argumentis præferri omnibus debet. Extant ejus opera de Historicis Græcis & Latinis, nunc mendosè recusa, quem diligenter exscripsit *Martinus Zeilerus*, qui secundum Alphabeti ordinem autores disposuit, & aliqua de recentioribus historicis addidit. Supplementa Vossiana scripsit *Malincrotius*, qui prætermisos à Vossio Historicos Græcos singulari dissertatione adjecit: sed in alterā editione Vossii pleraq; quæ notaverat Malincrotius, addita fuerunt. Scripsit & supplementum Hallervordius, & novissimè Christophorus Sandius, libellò in Bataviā editò in 12o. Reinesius quoq; supplementa ad historicos Græcos molitus est, ut tradit Rupertus in *Epistolis Richerianis*, pag. 424. Testis quoq; est Sarravius in *epistolis* pag. 267. Ludovicum Jacobitalem supplementum scripsisse: nam in epistolā ad Isaacum Vossium scribit, se ipsi partem eorum transmississe, & nunc reliqua, quæ ad Historicos Græcos spectant, transmittere; librum enim ad umbilicum vergere: Sed nihil eorum publicè comparuit. Idem Vossius de Poëtis Græcis & Latinis libellum edidit, sed ad recentiores se non demittit; editus est Amstelodami Anno 1654. in 4to. Poëtæ recentiorum temporum Gyraldus Dialogis duobus persecutus est. De scientiis Mathematicis ac autoribus veteribus & recentioribus idem Vossius scripsit. Voluit scribere de scientiis & artibus, cujus *ἀποσπασµάτιον* est liber de 4. artibus popularibus. Quæ, ut omnia doctissima sunt, ita optandum fuisset, ultimam iis accessisse manum. Non pauca prætervidit: recentiorum illi & exoticorum curparciò, quæ verò ab illò scripta memorantur, sollicitè satis examinantur.

Astrologorum Elenchum specialem & secundum Chronologiam institutum dedit Ricciolus in Almagestò suo novò. Qui perfectas singularum Facultatum & scientiarum Bibliothecas & Catalogos scripserint, non habemus: quanquam multi quidpiam tentarint penè in omnibus disciplinarum generibus. Quod ad Theologia

logiam attinet, sunt quidam, qui Theologorum scholasticorum ac moralium nomina consignarunt; quidam, qui Interpretum Scripturæ; aliqui generatim de rerum Theologicarum scriptoribus egerunt, tum è Pontificiis, tum è nostris & Reformatis. *Pösserinus* & *Molanus* è Pontificiis Theologicam Bibliothecam scripserunt; & præterea nonnulli alii. E Reformatis *Voëtius*, qui multa immiscet falsa; libri non rectè citati; interdum affingitur multis, quod ab ipsis scriptum non est; nomina pervertuntur. E nostris, quos scripserint, vix memini, præter *Bolduanum* & *Draudium*: in quibus tamen id laudandum est, quod tam in Theologicis, quam in Philosophicis, secundum locos materiarum collectanea sua instituerint. Nunc accessit illis *Lipenii* Bibliotheca Realis Theologica. *Calixti* Apparatus magnâ rei Theologicæ jacturâ in ipso penè initio defecit. Ideam Bibliothecæ Theologicæ secundum seriem auctorum commodè dispescere docuit *Hottingerus* in Bibliothecariò suo quadripartitò, ubi auctores in ordinem redigit, & potiores in ordine illò recenset.

Jctorum libros qui in ordinem redegerit accuratum, ab ipsâ Jurisprudentiæ *καταλογιστική* nullum habemus. Sunt quidem, qui vitas nonnullorum descripserunt, & libros quoq; recensent, ut *Baldus*, *Rutilius*, *Pancerollus*, *Fichardus*, *Bechboldus*, qui secundum materias juris auctores disposuit, quibus ultimò *Martini Lipenii* Bibl. Juridica Realis accessit; sed nondum satis factum est huic negotio. Bibliothecam universalem Juridicam molitur *CASPARUS THURMANNUS*, qui multâ cum curâ & industriâ hoc in argumento versatus est: nam secundum materias & partes Juris generaliores eam instruet: Bibliothecam processualem, criminalem, testamentariam, contractuum &c. singularibus voluminibus comprehendet, in quibus ordinem rerum sequetur. Qui, si aliquando prodierit, liber omnium superabit labores. Promisit & *Cornelius à Bueghem* Bibliothecam Universalem Juridicam, sed recentiorum scriptorum, cujus ille specimen dedit, publicata hoc anno Bibliographiâ Juridicâ & Politicâ, quò continentur Jcti & Politici, qui ab anno 51. usq; ad annum 78. in omnibus linguis scripserunt. Prodiit Amstelodami Anno 78. in 12°. dispositus est secundum auctores liber; hunc ille laborem persequentia tempora continuabit, & aliquâ parte juvabitur res Bibliothecaria hujus viri studiò, si aliquando in lucem produceret, quos editioni se paratos habere libros scribit. Habebimus ab illo Bibliographiam Universalem omnium Facultatum & artium, Bibliothecam Belgicam omnium scriptorum, qui unquam prodierunt in Belgio, Bibliothecam materiarum universalem, Bibliothecam Mathematicam, Historicam, & Chronologiam, Bibliothecam Chalcographicam orbis imperantis & literati, & præterea plurima alia. Videatur Syllabus libro ejus præfixus.

Medicorum scriptorum iridem accuratum Catalogum non habemus. De vitis antiquorum Medicorum in animo habebat scribere Clarissimus vir *Johannes Henricus Meibomius*, & eandem telam texere dicitur *Ægidius Menagius*. Meibomii liber apud filium ejus, Professore Helmsstädiensem, Virum Clarissimum;

latet, qui de hoc opère, si rectè memini, publicavit epistolam. Est & in Italiâ quidam *Johannes Baptista Caponus*, qui Historiam Medicam universalem præ manibus habere dicitur, referente Gregorio Leto. Hujus Historiæ Universalis libros quinque molitur, quorum primus est de veteri Medicinâ; secundus de Medicis; quintus Medicinæ usû apud omnes nationes; tertius de sectis; quartus de Medicis; quintus Bibliothecâ Medica cum notitiâ MStorum totius orbis in quocunq; idiomate. Verum vix hominis unius industria isti labori sufficere videtur. Quod ad veterem Medicinam attinet, Conringius in Introductione suâ Medicâ strenuè partes suas excutit, quam supplemento suo auxit nunc Cl. Schelhammerus. Sed non hic non tam de historiâ, quam de Catalogis librorum solliciti sumus. Eorum aliquos dederunt *Israël Spachius*, *Brunsfelsius*, *Schenckius*, *Robertus Constantinus*, *Paschalis Gallus*, & post illos *van der Linde* Professor Leidenfis, qui omnium antecessorum labores in unum corpus coniecit, additis suis augmentis. Dispositus autem liber est secundum auctores, suntq; multi in eo errores & defectus, quorum liber est secundum auctores, suntq; multi in eo errores & defectus, quorum aliquos notat Voglerus *Introductione in notitiam scriptorum pag. 42. 43. 44.* qui cum autoribus prioribus, Schenkio, Constantino & aliis, multis in locis ipsum contulit, & non satis accuratum invenit. Post illum secundum materias disponit Catalogum *Lipenius*; sed magna seges restat recentiorum scriptorum, quorum nulla in illo librè mentio. Scripsit & Cornelius à Beughem Catalogum novissimorum scriptorum Physicorum & Medicorum, sub titulo *Bibliographia Physico-Medica*, quæ anno 80. prodiiit in 12°. De cæteris, qui ratione scientiarum habitâ Catalogos scribere, plura habentur apud Bailletum *tom. II. à pag. 189 ad pag. 237.* & nos suo de illis loco plura commentabimur.

Catalogi Bibliothecarum publicarum aliquot publicati sunt, ut *Bibliotheca Oxoniensis*, de quâ supra. In Belgio quoq; prodierunt Bibliothecarum quarundam Catalogi, ut *Ultrajectina*, qui in folio editus est, & *Lugdunensis*, qui in quarto; quales vix haberi possunt in Bibliopoliis. In hoc MSta Orientalia enumerantur. In Germaniâ extat *Catalogus Bavaricus & Augustanus*, qui rariores sunt. Catalogi Augustanæ Bibliothecæ non nisi centum exemplaria impressa sunt. In illa Bibliothecâ latent multi MSti Codices, adhuc inediti, quorum non pauci prodierunt, curante Marco Velfero, ejus Reip. Duumviro, cujus magna apud eruditos est celebritas. De his & Bavaricis Monachii ac Ingolstadtæ Bibliothecis videatur Bailletus *tom. 2. pag. 243. 244. 245.* De Vindobonensi Bibliothecâ Lambecius non Catalogos, sed commentarios scripsit. Gvelferbytanus Catalogus ut ederetur, urisit olim Boineburgius, sed frustra; cujus causas tradit Conringius in *Epistolâ de Bibliothecâ Augustâ*, ubi multa de Catalogis Bibliothecæ ipsius Principis manu, singulari planè curâ & industria, conscriptis. Non memini plures unquam produisse publicarum Bibliothecarum Catalogos. Prodierunt quidem Excerpta Catalogorum de MStis Codicibus, à Bibliothecariis vel aliis autoribus publicata. Habemus à Thomasio editos Catalogos MStorum, qui reperiuntur in Bibliothecis Patavinis,

nis, tam publicis quam privatis. Qvales Catalogi utinam plures ederentur per omnes provincias & regiones! Mirè enim profunt ad MStos Codices indagandos, qvi alias facile pereunt in privatorum Bibliothecis, si illæ distrauntur, vel ad alios possessores indoctos perveniunt; unde sæpe ad Bibliopegos & falsamentarios deferuntur. Hafnienſium Bibliothecarum ortus & incrementa recenſet Thom. Bartholinus in *dissertationum de libris legendis primâ*, pag. 16. 17. 18. 19. 20. Bibliothecæ Medicæ Florentinæ Catalogus ab Henrico Ernstio Amſterodami An. 1641. in 8. publicatus. De cæteris nos ſuprà plura diximus. Scriptores Catalogorum de viris doctis Italicis habet Gregor. Leti *ſicil. regnant. part. 4. pag. 195. Parte 3. ubi Laurentii Legati libros recenſet*, notat ejus autoris *Lyc. um Herculiæ, ſive ſcriptores Cremonenſes. item librum de Piſtoribus, Sculptoribus & Calatoribus Cremonenſibus. ejusdem Athenæum Poëtarum tom. 4. & Muſeum Poëtriarum cum Iconibus*; qvi tamen omnes *avendoſi*.

Hæc de publicis Bibliothecis earumq; Catalogis in hæc ſummaria recenſione ſufficiant. Venimus ad Bibliothecas privatas: Earum Catalogi plures ſunt, quam ut recenſeri poſſint, neq; omnes ad manus meas pervenerunt: ex iis tamen celebriores primùm enarrabo, reliquos qvaſi per lancem ſaturam exhibiturus. Præcipuus inter illos eſt Catalogus Bibliothecæ Cordęſianæ, quam inſtituerat *Johannes Cordęſius*, Canonicus Eccleſiæ Lemovicenſis, qvi omnes ſuas opeſ, & qvicquid corradere poterat, in Bibliothecam hanc impenderat, vir doctiſſimus & humaniſſimus; cujus plenius elogium deſcripſit Gabriel Naudæus, qvi Bibliothecæ hujus Catalogum ipſe confecit, & accurato ordine digeſſit autores, ſecundum materias & formam librorum illos diſpencens. Præcipuè hic commendari Catalogus debet ob inſignem Historicorum, præſertim exoticorum, copiam, qvorum rarior apud nos eſt noritia; edituſ eſt Pariſiis in 4to, An. 1643. Hinc commendo *Catalogum Bibliothecæ Thuane*, cujus jam ſuprà cap. 5. facta mentio eſt; & mirificè mihi placet ordo: non enim contentus ſummis tantum capitibus autor ſub ſpecialibus titulis locavit autores, ut ſtatim occurrant, qvi de eodem argumento ſcripſerunt, qvòd Locorum Communium inſtar eſſe poteſt: & hujus ideam, notante Bailletto, Draudio debet. Additi quoq; ſunt Mſti Codices, tam antiqui quam recentiores. Qvâ diligentia Bibliotheca hæc compoſita ſit, Præſatio ejus libri docebit. Addendus quoq; melioribus Catalogis eſt *Raphælis Tricheti de Meſſene Bibliotheca Catalogus Pariſ. 1662. in 4to.* editus, ob librorum raritatem & ſelectum præcipuè commendandus. Obſervavi in illo Catalogo ſcriptores fruſtra in aliis qvæſitos. Sed infinita ſunt in illo menda Typographica. Theologorum Jcto- rum Medicorum parciore hic numerus, ſed in omniſiſtoria, antiquitate, varia literaturâ, rebus naturalibus, libris qvorum nomina nunquam penè audita inſtrutiſſimus ille eſt, libri interdum non conveniente loco poſiti. Bibliothecæ ipſa Regiæ acceſſit pretio 24000. librarum Gallicarum vendita, poſtquam ab alio 33000. libras oblataſ vidua recuſaviſſet. Anni impreſſionis diligenter notati magnum habent

benet in libris ipsis eorumq; variis editionibus conferendis usum. Qvi vitam Pinnelli scripsit Gualdus, diligentissimum iteratarum editionum examinatore eum fuisse prodidit.

Qvi jam sequuntur Catalogi, sine ordine nobis recensentur. Plerique illorum formati sunt de Bibliothecis, quæ publicè per auctionem distracti sunt; eorum magnus est numerus, eligendi tamen sunt meliores de Bibliothecis, quas possederunt Viri celebres, *Scaliger, Salmassius, Heinsius* & alii, si haberi possunt. Ex inspectione enim talis catalogi statim patet Viri industria & iudicium in bonorum autorum selectu instituendo. Deinde vel eam ob causam aservandi sunt catalogi isti, ut sciamus, ubi lateant Autores, quos Viri illi manu suâ notarint. Sæpe enim notulæ optimis autoribus à Viris istis in margine adjectæ, multum lucis ad autorum sensum adserunt. Hinc in Bataviâ tales libri Scaligeri, Salmassii, aut alterius Viri docti manu notati, magno pretio cœmuntur. In Amstelodamensi Bibliothecâ habentur *Baronii Annales*, manu *Davidis Blondelli* notati, quos Resp. illa magnis sumptibus emit; Quæ nota, si rectè meminimus, nuper sunt publicatæ. Vidi ipse olim in Bibliopolio Sansonii Geographiam sacram Capelli cum ejusdem Blondelli notis MStis, *Bibliotheca Scriveriana* Catalogus, qvi Amstelodami Ann 1663 in 4to prodiit, exquisitissimus est: constat enim selectissimis omnium facultatum & artium autoribus. *Scaveniana Bibliotheca* Catalogus, qvi Hafniæ prodiit, itidem commendandus est; ut & *Muleniana*. Scaveniana Bibliotheca Regiæ accessit, Muleniana Academicæ: Hujus catalogum cum Præfatione & Oratione edidit Bartholinus, Hafniæ 1670, ubi multos Catalogos recenset. Optimi autores Græcæ & Latinæ linguæ, optimæque ejus editiones habentur in catalogo *Pauli Junii*, qvi publicatus est Lugduni Batav. 1670. Censendo ideo hunc catalogum, quod tantum autoribus illis constet, & paucos alios admistos habeat. Si qvi Chemicorum, Theosophicorum, Mysticorum, imò & fanaticorum quoque scriptorum acervum velit, is inveniet in catalogo librorum *Serrarii & Bahnsii*, qvi prodiit Amstelodami 1670. Non vacat nunc omnes recensere catalogos. In solâ Bataviâ penè integram Catalogorum Bibliothecam reperies, quos omnes coacervare, superstitiola esset diligentia & crambe millies cocta. Ad id tamen prodest catalogorū multitudo, ut in vastâ aliquâ sylvâ deprehendantur nonnunquam aliqua, quæ vel in instructissimis Bibliothecis non habentur. An. 1682 *Nicolai Heinsii Bibliotheca catalogus* prodiit, Viris doctis in pretio habendus, ob exquisitos, qvi illic recensentur, libros, tam editos quam ineditos & MStos, ac manibus Scaligeri, Salmassii aliorumque Criticorum notatos: Cui jungi potest *Bibliotheca Gœffiana catalogus* Anno 1687 Leidæ editus; in quo non rariorem tantum librorum, sed & magnus nummorum apparatus est. Notari quoque possunt & comparari, ubi incideris in illos, *Calixti, Reineccii, Pawii, Gothofredi Jcti* &c Catalogi. Adriani Pavven Catalogus Hagæ Comitum Anno 1694 & ibidem Anno 1696 editus: in quo multitudo librorum cum selectu certat.

Etiā

Etiā Catalogi officinales non spernendi, ut *Catalogus Bibliopolis Elzeviriani*, qvi Amstelodami prodiiit Anno 1681, in qvo multi exotici autores. Sunt & ab aliis Typographis & Bibliopolis alii publicari catalogi, in qvibus recensendis non ero prolixus. Ii quoqve, qvi libros impreſſerunt, typographi certos conſignare librorum à ſe editorum catalogos ſolent. Extant Catalogi librorum, qvi à prælo *Manuciorum*, *Stephanorum*, *Plantinorum*, *Morelli*, *Cramoiſſi* &c. prodierunt.

Sunt præterea, qvi certi temporis Bibliothecas ſcripſerunt, qvo reſeſt *Leo Allatius* in apibus urbanis, librò, qvò deſcribit Viros eruditos, Romæ tempore Urbani viventes, & eorum ſcripta recenſet. Pertinent & huc Ephemeridum ſcriptores apud varias nationes, de qvibus ſuprà diximus. Sunt, qvifurorum librorum Catalogos ſcripſerunt, ut *Campanella*, *Gaddius*, *Cardanus* aliique.

Sunt, qvi laborem ſuſceperunt colligendi libros qvoſcunqve rariores, ſine tempore certo & ordine, prout ſe inter peregrinandum vel in Bibliothecis obtulerunt. Aliud iſtitutum fuit *Johannis Cinelli*, qvi ex conſilio Viri illuſtris Magliabechi congerere cœpit libellos & ſchedas ſingulares, in qvibus nonnulla rariora continentur, varii argumenti, qvorum facilis aliàs jactura eſt. Ejus ſpecimen unum prodiiit Florentiæ 1677 in 8vo, ſub titulo, *Della Biblioteca Volante*, qvi titulus ingeniſoſus eſt, per qvem intelligit minutos & hinc illinc errantes libros. Continuavit illum laborem ſequentibus temporibus Cinellus. Non eſt ſpernenda hæc opera, nec nullius uſus. Sæpè enim excidunt à memoria eruditorum, pereuntq; vulgò non animadverſa. Velim tamen de contentis & ſummarys librorum accuratiùs egreſſet. Retulit & illic nonnullas diſputationes de materiis rarioribus, in Germaniæ Academiis ſcriptas. Referri huc qvòqve debent Catalogi Francofurtenſes ſemeſtres, ſed qvi multis imaginariis titulis reſerti; Mercurii Anglorum, Gallorum & Belgarum menſtrui. Qvod optimum certè inventum eſt ad librorum notiā parandam: Tales ego Mercurios iſtitui velim in præcipuis Europæ urbibus & Academiis, in qvibus libri non tantum editi recenſeantur, ſed omnia nova, vel inventa vel cogitata, in re literariā: Eorum enim collectio vehementer prodeſſet ad omnis doctrinæ incrementum.

CAP. XIX. DE VITARUM SCRIPTORIBUS.

A Vitarum ſcriptoribus magna in hiſtoriā literariā utilitas. Neminima quidem hic omittenda, quod a verſus Mareſum aſſeritur. Peregrinationes doctorum diligenter notande. Character animi è minimis cognoscitur. Joachimi Camerarii diligentia in vitā Melanchthonis laudatur. Exemplo Philiberti de la Mare oſtenditur, ne omnia quidem & ſomnia eſſe negligenda. Memorabilis de Quarreo hiſtoria. Vitarum ſcriptores

ptores antiqui recensentur. *Vita* virorum Reipubl. negotiis ad motorum multum conferunt ad prudentiam civilem. Eorum aliqua recensentur. *Vitas* suas qui ipsi scriperunt. Commentarii, Memoires, Biographos recentiores qui enarraverint. *Vita* Peirescii à Gessendo, J. Vincentii Pinelli à Gualdo, Pauli Sarpii à Fulgentio scripta ad rem literariam multum conferunt. De Pauli Sarpii eruditione & prudentiâ multa narrantur. *Vita* Petri Puteani à Rigaltio scripta multa habet ad rem literariam & civilem profutura. *Vita* Ducis Valentini speculum fraudum politicarum & artium Machiavelliarum. Malorum hominum *vitas* explorare prodest. *Vita* Henrici VII. à Verulamio scripta ad prudentiam civilem commendatur. *Vita* Melancthonis à Camerario plenissime & eleganter consignata est. Camerarii Narratio de Eobano Heslo. Reuchlini *Vita* à Johanne Henrico Majo scripta. Lotichii Poëtæ *Vita* laudatur. Poëtarum Germanorum princeps. Judicia de illo. Forstneri Elogium à Böclero scriptum. Ameloti de Husaie indigna in illum censura. Singularis de Thomâ Campanella & Forstnero historia produciuntur. Wallensteinii, Remigii, Contareni *Vita*. Gratiani liber de vitâ Commendonis & casibus virorum illustrium. Boissardi *Vita* & Icones. Hancii, Imperialis, Crassi, Gualdi, Gbilini, Theopeti, Bullarti, Massoni, Capaccii in hoc genere scripta. Qui de feminis doctis scripserunt. Erythrei Pinacotheca adversus Maresii calumnias defenditur. Sammarthanorum Elogia, Maresii de illis judicia. Patini Elogia Virorum Gallicorum promissa. *Vita* J. Ctorum. Leickheri opera in iis colligendis laudatur. Pelissonii Remissa Doctorum Academia Gallica. Architectorum, Pittorum *Vita* colligende. Georgii Vasari de iis liber. Francisci Junii liber à vñdō de iis. Carolus Dati idem sibi proposuit.

PRecipiam Historiæ literariæ partem Vitarum Scriptores constituunt; Cum enim duplex proficiendi in literis via sit, altera per præcepta, altera per exempla; hæc posterior priori præferenda omnino est, quæ magis ipse usus in rem præsentem deducit. Prout enim incidimus in vitam vel Philosophi, vel Juri, vel Medici, vel Politici; ita multa discimus, quæ ad scientias illas spectant, et tunc illo περιεχόμενον, singularia, de quibus nunquam cogitarunt, qui præcepta tantum proponunt. Ex illis arcana quædam colligi possunt, quæ non scientiam tantum, sed & prudentiam hominis literati augent. Ut enim in Vitâ Civili, ita quoque in vitâ hominis literati, prudentiâ quædam opus est in omni negotio. Conversationis sanè eruditæ ratio è vitis Virorum doctorum formari quam maxime potest: Quam ob causam ego vitas Virorum doctorum & illustrium, qui vel ad literas vel ad Rempublicam adhibentur, non superficiali aliquâ & jejuna operâ, sed quam plenissime, describi velim, ut vel ipsa *μυεγλογία* in his mihi placeat. Nam vel ex minimis rerum circumstantiis aliqua, quæ in usum tuum erunt, capies. Non placet sententia Maresii, qui lib. 2. *Epist. 5.* in Historicis minimorum recensionem indulget, in Vitarum descriptione illam damnat;

damnat: quā in re totus ab illo dissentio. Ille quidem Suetonii & Nepotis exempla obtendit; at illi compendia tantum rerum sectantur, & ab iis distinguendi, qui unius vitam describunt. Ipsa enim methodi ratio requirit maiorem in unius vitæ descriptione diligentiam, quam in plurium veluti conglobatione: & vel Attici vitæ ostendit Nepos, quid summaria aliquā percursorum locupletior ac copiosior narratio præstet. Non probatille, si quis Ducis alicujus vitam scribendam suscipiat, & universam rerum illius tempore gestarum, quibus ex parte tantum interfuerit, historiam admisceat. Germanam verò eodem libro Epist. 25. gentem laboriosissimam, ut per contemptum vocat, reprehendit, quod in ejusmodi elogii multi sint, & in eā materiā, ut in aliis ferè, *οὐκ ἔστιν ἔργον*. Ex his quidam eorum, inquit, parentes referunt, diem, & aliquando horam, quā nati sunt, & talia, quæ in Regibus solum & in viris maximè illustribus requiruntur. Quasi scilicet virorum celebrium conditio idem non mereatur, & quæ ille prætermittenda iudicat, etiā inter memorabilia referri non debeant. Cum enim, qui panegyricos virorum illustrium scribunt, vel ex artis præscripto non parentes tantum & nativitatem, sed & majores, ac omne id, si memorabile est, quod vitam antecessit, oratione complecti debeant; annon ineptum est, eos, qui vitam alicujus singularem recensent, quorum longè uberior tractandi ratio esse debet, præterire ipsa vitæ auspicia? Idem Epistolā 44. ejusdem libri eandem cantilenam canit: *Si is*, inquit, *de quo scribitur, peregrinationem aliquam susceperit: omne illud ita singularem describunt, & quos quosq; loco convenerit, quosq; cum quosq; sermones habuerit, cum fastidio legentium commemorant: cum præcipua tantum, quæ in vitâ contigerunt, referre sufficiat, & quales hominis fuerint mores, qualia scripta. Cui vitio quæ obnoxius esse ait plerosq; qui vitæ Ducum rebus gestis illustrium bodie scribunt. Ita ille suo ex ingenio iudicat, qui Atticismi etiam in dictione affectator, in rebus quosq; ipsis sterilitatem amare videtur. Sed ego, tantum abest, ut cum illo reprehendam hos vitarum scriptores, ut laude potius dignos æstimem, qui eam negotio, quod tractant, præstare diligentiam volunt, quam quilibet paulo prudentior ab illis requirat. Quid enim? an vitio veritam illi, qui viri eruditi vitam describit, si peregrinationes ejus & cum viris doctis instituta colloquia recenseat? unde plus sapientiæ ac utilitatis lectori, quam ex quavis aliâ narratione, acceperit. Ego, si omiserit, ne excusandum quidem existimaverim. In vitis verò Ducum ac virorum rerum civilium administrationi ad motorum, eo sollicitis omnia recensenda sunt, quo magis è minimis sæpe circumstantiis inopinata quædam consilia & eventus emergunt. Sed nec illa tantum, quæ præcipua alicui videantur; sed & *περίεργα* minimè prætereunda esse existimo, si quid in illis notatu non indignum videatur. Nam levia illa, quæ Junius Cordus in vitis Imperatorum commemorare solitus est; quoties processerint, quando cibos variaverint, quando vestem mutaverint, ac in ipso Julius Capitolinus reprehendit, nemo cordatus scriptor temerè notabit. Plutarchus optimus vitarum scriptor in Alexandro suo non semper clarissimas quasq; res, virtutes vel*

vitia repræsentanda ait, sed exiguum subinde factum dictumq; & jocus aliquem, qui citius specimen edat morum, quam funestissima prælia. *Concedendum nobis est, inquit ille, animi indicia aut scrutemur, ac cuiusq; per hac informemus vitam: alio molem rerum & certamina permittamus.* Augustin. Mascard. de arte historica tract. 1. c. 3. in eadem sententiâ est. *Quoniam, inquit ille, inaples & inclinationes naturæ cognoscuntur è rebus minutissimis, & responsione inopinata, ex actione aliqua, quæ aliis parum ad rem pertinere videatur, ex operationibus quotidianis & ordinariis, non hoc indecens vitæ pertinere videatur, ex operationibus eorum rationem habeat; præcipue in sanctorum historiarum scriptor existimet, si accuratam eorum rationem habeat; præcipue in sanctorum historiâ, respiciendo ad factum non solum, sed & ad modum, tempus, occasionem aliasq; circumstantias.* Quæ, si in sanctorum rebus è Mascardi sententiâ attendenda sunt, in vitâ Ducis, Principis, Ministri Regii, præ cæteris observanda sunt, cum in iis verè το πρᾶγματικὸν lateat. Ego certè eam ob causam magni facio vitam Peirescii à Gassendo scriptam, quod in omnes partes excurrat & se diffundat, quam noster ille forte in eo μικρολογίας damnaverit. Laudandus est Joachimus Camerarius, Heros eruditus inter Germanos, quod in vitâ Melanchthonis ne quidem somnia ejus notabilia, ac minima quædam præfagia, ostenta, omina omiserit. Etsi enim levius hæc habiturus non nemo sit, tamen non sunt dissimulanda illa providentiæ divinæ specimina, quæ viris bonis & doctis in vitâ sæpè occurrunt; ad quæ respicere omnino debet, qui vitæ historiam scribit: ac optarim ego, exemplorum talium mensem extare quam uberrimam. Tria ego in omnibus literatorum vitis consideranda esse existimo, 1. illud, quod ad scientias sive doctrinas pertinet, vel θεωρητικόν, vel πραγματικόν, in quo ego ne cogitata quidem eorum prætermiserim. 2. Quod ad mores & conversationem. 3. Quod ad totum illum vitæ cursum, quatenus ille divina manu regitur: quæ pars vitæ minimè contemnenda est, aut leviter tractanda, ac mirificè lectores afficit. Cum Philibertus de la Mare Senator Divionensis vitam Jacobi Guionii describeret, non indignum suâ narratione existimavit, quod non Guionio ipsi, sed Quarræo Collegæ monitum, nescio cuius generis, nocturnum acciderat. Quam cum mihi historiam recitavit vir Clarissimus, Petrus Axenius, Amicus noster optimus, antea mihi non observatam, qui in commentario suo doctissimo in Phædri fabulas ad illustrandam libri 4. fabulam 23. de Simonide per Castorem & Pollucem à ruinâ ædium servato adduxerat, huc apponere, ut rem memoratu dignissimam, volui. Sed me locus admonet, ne rem inauditam hætenus, & ideo seculorum omnium memoriâ dignissimam præteream; quam, etsi haud pertinere videatur ad Guionios, non abs re tamen hoc loco referre mihi visum est: seu, quia conscius illius fuit ac interpres Jacobus Guionius; seu, quod vix apud posteros fidem inveniet, nisi testium omni exceptione majorum, & illius inter alios, cui illa contigit, testimoniis & subscriptionibus probata fuisset; ea tamen fuit: Federatorum factione plus justo in Burgundia valente Regiarum partium Præsides ac Senatores Semurium, primarium Manduciorum oppidum Regi nomine jus dicturi secesserant, cum Divione non liceret; ac inter eos Joannes Quarræus, qui feliciter miscuerat ornamenta rogæ artibus belli: Is IV. Calendas Augusti

gusti MDXCIV circa secundam diei horam matutinam sibi visus est motu subito expergeri, & verba quadam ignota pronunciare, cum famulo propius decumbenti surgere, & lampadem accendere iussu praecepit, ut eademmet verba, quae, ne sibi elaberentur, dentibus quasi retinere videbatur, scripto consignaret in hunc modum: Οὐγ ἀποσφονδες τον ἐνδὸν διατίγνιον. Quod famulus confestim exsecutus est, neutro eorum, Gracane illa essent, an Arabica, aut alia, sciente. Quarraeus quidem, quamvis abunde iis artibus excultus, quae Viro Senatorio conveniunt, in suis Professionum tabulis, ex quibus hac historia à me excerpta est, scribit ingenue, se Graeci sermonis planè fuisse infemum. Summo demum mane pergens in Senatum Quarraeus Jacobo Guionio, quicum illi consuetudo intercedebat, obvius fit, & vix salutatam rogat, ut ille verba, quae ex solaeorum asperitate Graca esse conjectabat, interpretari vellet; quae à Guionio lecta, Graca statim esse deprehendit, sed minime ex Homero excerpta, quod putavit novus quidam Philosophus; hac autem ratione describenda: Ὁ γὰρ ἀπὸ Σόφιστος ἦ ἱρὸν δούρυλλον. Quibus & interpretationem addidit verbis totidem: Non repulsuri, quod intus infortunium. Horum verò cum diu sensum simul perpenderent, & siquid tristius in iis lateret, deprehendere conati fuissent, auctor fuit Quarraeus Guionius, ut, quia jam ex illa domo, quam Semurrii incolebat, migrare consueverat, quod illius fatori recurrentem iterum iterumque, coliacum dolorem, quem passus fuerat, tribueret, non longiorem in illa moram traheret. Sed longè gravius exitium illa verba praevidebant: siquidem post dies octo, cum Quarraeus rei publicae causae Flaviniacii, Regiarum partium oppidum, perrexisset, domus illa à fundamentis convulsa de nocte repente concidit, fatalisq; nec penitus impraevisà Guionio ruina suas incolae oppressit: cuius rei historiam eleganti carmine (ut audio) Guionius postea cecinit, quo tam clarum Regi & Reipublicae caput jure merito è tanta clade ereptum fuisse sibi & bonis omnibus gratulabatur, minime omissa, ut decuit, Socratis & Bruti geniorum mentione. Memorabilis haec sanè historia est, quæ, etsi ad Guionii personam non pertineret, occasione tamen à Guionio data inductus, minime prætermittendam existimavit Philibertus de la Mare: atq; exemplo aliis fuit, quomodo in hoc argumento sit versandum. De Guidone Patino refert, qui ejus epistolas Gallicas edidit, in præfatione earum, adeò illum in vitis eruditorum sagacem fuisse, ut ne minima quidem inexplorata reliquerit.

Fuere jam tum apud antiquos, qui in hoc genere laudabilem operam posuere; quorum pauci ad nostra tempora pervenerunt. Philosophorum vitas aliqui, aliqui dogmata, aliqui cum vitis simul dogmata scripsere: ac fuere plures sæpe, qui unius Philosophi Historiam tradidere. Ita Gellius Noct. Atticar. lib. 14. cap. 3. multos nominat, qui de Xenophontis Platonisq; vitæ & moribus exquisitissime scripserunt. Justinus Matyr in *naegivóσm* scriptores Pythagoricæ vitæ & Historiæ citat. Philo Byblius Grammaticus triginta libros *αἱ πόλεις καὶ οἱ ἄνδρες αὐτῶν ἐνδοξοὶ ἄνθρωποι*, de urbibus, & quos earum quaque celebres genuerit, teste Suida, de quo Jonssius *Histor. Philos.* lib. 3. cap. 7. qui, si hodie extarent, illo iudice, multis jam ritibus de patriâ virorum illustrium facile remedium foret. Plures è veteribus Bio-

graphis, tam Græcis quam Latinis, recenset Vossius in *Arte Historica* cap. 7. p. 40. & Woufflerius *Polymath.* c. 12. qui omnes temporum injuriâ interierunt. De Agatharchide, an Biographis accensendus sit, videatur Jonssius, lib. 2. c. 12. Qui Biographi Philosophici supersint, notum omnibus est. Habemus Diogenem Laërtium, Eumapium, Helychium Illustrium, de quibus in Polyhistore Philosophico plura. Imperatorum, Cæsarum, Principum in Republicâ virorū vitas recensuerunt ex antiquis Plutarchus, Cornelius Nepos, Svetonius, Hist. Aug. Scriptores. Cum ergo Historia nihil aliud sit, quā Philosophia exemplis utens: Vitæ vero descriptio singularis historia sit, quæ unius hominis actiones in Republicâ describit, ideo accuratius instituenda est, quod τὸ πρῶτον illum περὶ κλῆρον, qui ex ipsis rerum circumstantiis emergit, evidentius ob oculos ponat; ac simul nexum rerum, quæ ab uno illustri viro, si is inter præcipuos sit, gestæ sunt, apertius demonstrat. Tales ergo scriptores necesse est περὶ μακρῶς vel περὶ μακρομαθεῖς esse, qui usum rerum magnum habent, quique φιλοσοφεῖν περὶ μακρῶς didicerunt; quæ de re tam multa præcipit in præfatione suâ Polybius, in quam legi aureus ille Casauboni commentarius potest. Est præterea prudentiæ non levis argumentum in his scriptoribus, qui ex aliorum hominum vitâ, quid ex usu præsentis sit, ostendunt, aliosque officii sui admonent. Præclare Bœclerus in Commentar. ad Cornel. Nepotem medium illud iter vocat, quo inter potentiorum ambitiones mediâ licet viâ pergere, nec abruptâ per svavitatem incessendi, quâ accenditur dominandi cupido; nec declivi per adulationem & silentium, quo Reip. studium negligitur: *Obviâ, inquit, morum similitudine, dum alios legunt, sibi occurrunt ipsi, & in censurâ exterorum, nec opinantes, sua judicari facta intelligunt: nec timenda est indignatio. Vident enim vera narrari, non ludi fabularum colore: neq. odio hinc locus, sciunt enim ex officio historici fieri, quod demimus: solus pudor superest, & tacita conscientia admonitio, quæ ut non semper ab incepto revocat audacia consilia; ita cautione nonnunquam temperat.* Hæc Bœclerus rectè quidem: sed incidunt interdum tempora, ubi huiusmodi institutum scriptori odium & obrectationem & vel exitium parit, ut Tacitus in *Vita Agricola* cap. 1. 2. testatur. Scilicet schola quædam civilis prudentiæ proponitur in ejus, cujus vitam describimus, exemplo, ut nulla dari plenior informatio possit. Quid non in vitâ Attici, à Nepote scripta, civilis prudentiæ latitat, qui privatus quidem fuit, sed multum potuit in Republica? Quo consilio militi suo diligenter legendos svadet Naudæus lib. 2. de studio militari, p. 510. eos Biographos, qui ducum & imperatorum bellicorum vitas scriptis consignarunt. Ex Agricola vitâ, à Tacito scriptâ, quid non discat Vir rebus civilibus vel bellicis admotus? Si vitam Agrippæ vel Mæcenatis haberemus ab historico veteri consignatam, utilissimum esset ad studium civile nunc eorum res gestas hinc illinc sparsim collegerunt Bœclerus in commentationibus de Mæcenate, & Agrippâ J. Cæsarem, quem Svetonius nobis in vitâ suâ expressit, Zevecotius eleganti commentario illustravit, & Stephanus Am-

Ambrosius Schiappalaria in vitâ Cæsaris Italica lingua scriptâ; Antverp. 1578 in 4to editâ, pulcherrimè & uberrimè suo seculo ob oculos posuit, quid juvent aut obstat in Republ. cives potentes & locupletes, & obstinati. Quot non habemus inter recentiores vitarum scriptores, unde multa disci Politico possunt? Ex Vitâ Catharinæ Medicæ, quam multa ad res Gallicas pertinentia notari possunt? Vita Villaregiâ Pastorio in linguam latinam conversâ Ministris Principis proderit. Multo sunt inter Gallos Biographi, de quibus legendus in Bibliothecâ Gallicâ Sorellus. Sunt & antiquorum à recentioribus Vitæ scriptæ: qui ex fragmentis corpus aliquod historiæ, sed imperfectæ neque satis connectæ, coniciunt: qui Philologi potius, quam veri Politici & Historici, partibus funguntur. Qui Ciceronis historiâ scripserunt, Corradus, Fabricius, aliique, ad intelligenda Ciceronis scripta utilem operam instituerunt. Sunt, qui ipsi suæ vitæ Historiam texuerunt: nam, Tacito teste, in Vita Agric. c. 1, apud Romanos plerique suam ipsam vitam narrare fiduciam potius morum, quam arrogantiam arbitrati sunt. Nec id Rutilio & Scauro citra fidem & obreptionem fuit. Nostro tempore Thuanus magnæ Vir autoritatis candidissimusque Historicus de suâ vitâ historiâ scripsit, in quâ multa, quæ ad statum publicum pertinent: ac referendi eò sunt libri commentariorum [*Memoires Galli* vocant] quos Viri negotiis publicis admoti de rebus suis gestis, qualis olim Cæsar, nostro tempore Galli multi, scripserunt; in quibus enarrandis diligentissimus est Sorellus. Sunt & alii, qui non tam ad civilem prudentiæ usum, quam ad historiâ ipsam respiciunt: Quales sunt, qui in Familiis veterum Romanorum enarrandis operam posuere, laudabilem illam quidem, sed quæ ad rem nostram non facit. Historiæ illi antiquæ magnam lucem accendunt: cujus generis scriptores cum curâ & censurâ suâ enarravit Rupertus in literis ad Albert. Richterum, quæ habentur in *Epistolis Richerianis* à pag. 465 ad p. 470. Elogiorum quoque scriptores propriè huc non pertinent: aliâ enim ratione rem suam instituunt. Quomodo hi à Vitarum scriptoribus differant, pluribus ostendit Mascardus de arte historica tract. 5. p. 528. 529. Nos jam ad Biographos recentiores accedimus, quorum vastissima sylva est. Tot enim sunt Vitarum scriptores, ut integram penè efficere Bibliothecam possint: quorum indicem congeffit Labbeus in *Bibliotheca Bibliothecarum*, uberiorem dedit *Telesarius*; Optimo ordine digestæ illæ sunt in *Indice Bibliotheca Thuanæ*. Magnum hoc ad solidiorem doctrinam arcanum est Biographos benè habere cognitos, unde non in re literariâ tantum, sed & civili optima formari prudentia potest. Nos ex istâ sylvâ aliquas, quæ majori esse usui possunt, decerpimus.

Primo hic loco à nobis ponitur VITA PEIRESCII à GASSENDO scripta. Magnâ diligentia conscriptus est liber iste, continetque varia memorabilia antiquaria, philologica, Physica, Politica, quasi per culum congecta. Dum enim persequitur omnes viri istius labores, occasione istâ ad multa curio-

sa, ab illo vel inventa vel notata, dilabitur. Planè in hoc labore exercuit ingenium suum Gassendus; & dum varia Philosophemata proponit & judicia, pulcherrimis subinde contemplationibus totam viri hujus Historiam illustrat, & sub illâ reiliterariæ cum temporis in Galliâ statum. Optandum esset, ut simili diligentia illustrium Virorum memorabilia consignarentur, quod fieri non potest, nisi ab amicis & familiaribus, vel nisi ipsi auctores vivierum suarum Commentarios scripserint, ut fecit Thuanus & alii nonnulli, vel saltem lineamenta ejus duxerint, unde perfectum deducere opus Viri harum rerum periti possint. Idem Gassendus etiam Tychonis Brahe, Peurbachii, Regiomontani, & Copernici vitas descripsit, in quibus multa singularia ad rem Mathematicam & Astronomicam spectantia.

JOHANNIS VINCENTII PINELLI VITA, scripta est per *Paulum Gualdum* Patricium Vicetinum. Fuit vero Pinellus Patricius Genueus, Vir maximi nominis, Philologus, Polyhistor eximius, magnorum in literas & literatos meritorum, quos fovit, ornavit, ope consilioque juvit. Continentur in ejus vitæ descriptione multa memorabilia & rara. Magnam habuit Vir ille supellectilem antiquariam, ut propemodum factus fuerit ad rem librariam & literariam. Multa sunt in illo libro arcana de parandis libris & MStis. Multa habuit Vir ille instrumenta publica & collectanea, quæ ad statum Venetorum spectabant. Quare post mortem Pinelli [nam vivebat Patavii] Senatus Venetus manum iniecit MStis Politicis, arcana status sui continentibus, Bibliothecæque suæ publicæ addixit, ne in manus peregrinas devenirent. Prodiit Vita hæc Augustæ Vindelicorum in 4to Anno 1607, postea recusa est in Angliâ, curante *Gulielmo Barbesio*, inter cæteras Virorum aliquot illustrium vitas, pag. 314. Quod opus Londini prodiit Ann 1681, & præter Pinelli hanc vitam, *Budæi, Hugonis Grotii, Pithei, Camdeni, Walei, Petavii, Sirmondi, Petri Molinei, Henrici Palesti, Jacobi Usserii, Ar-machani* aliorumque continet.

VITA PAULI SARPII à Patre *Fulgentio* scripta hic nominari meretur. Quantus Vir *Paulus Sarpinus* fuerit, non ignotum esse potest illis, qui interiorem reiliterariæ notitiam habent. Fuit ille sacri ordinis homo, Monachus, Minorita, sed summi ingenii. Ejus extat *Historia Concilii Tridentini*, magnâ prudentiâ & ingenuitate scripta, sub nomine *Suavi Polani* quam inter absolutissima historiarum specimen numerat Guido Patinus Epist. 170. Totum Reip. Venetæ statum moderatus fuit consiliis suis. Vindicavit jura ejus adversus Pontificem, quâ de causâ summe in vilis fuit Pontificiis, & in mortem ejus aliquoties conspiratum, ut sicariorum manibus per vim vix extorqueretur. Illum enim omnibus hæreticis pejorem habuerunt, ut qui ardanorum Pontificii status proditor erat. Spargebatur de ipso fama, quod ab initio ad Reformatos meditaretur, quæ non omnino de nihilo est: scio enim superesse epistolas manu ejus scriptas, ad Isaacum Casaubonum, quibus sollicitat ipsum de gratiâ Regis Angliæ sibi conciliandâ; si

forte

fortè illic fortuna iniquior ipsum abigeret. Vita ejus conscripta est *Italicè* linguâ ; postea in linguam Gallicam conversa prodiit Lugduni Bat. in 12° Ann. 1661 sub titulo *Lavie du Pere Paul*. Multa sunt in hac descriptione memorabilia ad omnem rem literariam : habuit enim excellentissimum ingenium , quod per omnes scientias, artes, & linguas se diffuderat. Promptus erat consilio, animò semper præsens, extrema vitæ pericula summâ generositate contemnens, &, ut breviter dicam, sui temporis Phoenix. Multa enim ille in Physicis & Mathematicis demonstravit extemporaliter penè solertiâ, quæ desperata aliis videbantur. Celebratam apud Medicos circulationem primus ille ante Harvei tempora ostendit, quod cum objiceret Bartholinus Anglis, ægrè admodum tulerunt, ejus inventionis gloriam dubiam sibi reddi. Sed dolendum est, omnes illius Viri chartas periisse, ac distractas post mortem ejus fuisse : nihil enim horum scripsi- scripsit, & datâ operâ ; sed quasi aliud agendo, cum vacatio esset à publicis negotiis. Illa omnia prolixius recensentur in hoc libellò, ac notanda sunt, ut videamus quàm multæ & vulgo ignoratæ opes lateant sæpe in ingeniis, quorum vix notitia publica est. Quo magis illorum industria incitanda est, qui in peregrinationibus suis ad talium virorù amicitias admittuntur, ut omnibus artibus è scriniis illorum extrahere conentur, quicquid fortè illic delitescit. Qualia multa sunt per Italiam Galliamq; ingenia, de quibus nulla ad nos defertur notitia. Prodierunt Ann. 1673 ejus quædam literæ *Italicâ* linguâ scriptæ, præpositò Veronæ factò, ut patet, nomine ; quibus continentur intimiora illa Politica superiorum temporum in aulâ Cæsariâ, Pontificiâ, & Venetâ, quibus immiscentur nonnunquam quædam literata.

VITA PETRI PUTEANII RIGALTIO scripta, multa habet præclara. Magna fuit Puteanorù olim celebritas. Illi sunt, per quos Excerpta Scaligeriana congesta sunt. Petrus Puteanus fuit Regi Galliæ à consiliis & Bibliothecis. Qui ejus vitam descripsit Rigaltius, ad multa respexit, tum quæ ad rem literariâ spectant, tum quæ ad res civiles; quanquam intimioribus adeò consiliis admotus ille non fuerit. Non fuit tamen facillè illo peritior Juris publici Gallicani aliorumq; Statuù. Præcipuè magna ejus cura fuit in colligendis actis publicis. Gallica sola quinquaginta vaticus possit, quid ipsi agendum sit in scriptis talibus colligendis. Si quis enim illo modo disposita habeat Imperii Romani Principum jura, quantum ille thesaurum possideret ! Mature itaque, atque adeò ab ipsâ juventute instituendi sunt tales libri Politices Studiofo, in quos vel acta ipsa referat, vel si haberi non possunt, ex ipsis potiora excerpat. Pinellus, de quò suprà mentionem fecimus, Status Venetiæ arcana penetravit: Puteanus noster Gallicana. Ita omnium aliorum statuù res & juris exquiri possunt, si quis cum curâ illud agat. Ille labor præcipuè in Germanis Conringium exercuit, quibus ille initis, vel ipso non diffidente, tantam sibi expertiam & prudentiam conciliavit. Recusa est hujus vitæ historia, inveniturq; inter ceteros Vitarum scriptores à Bathesio collectos p. 660.

VITA

sa, ab illo vel inventa vel notata, dilabitur. Planè in hoc labore exercuit ingenium suum Gassendus; & dum varia Philosophemata proponit & judicia, pulcherrimis subinde contemplationibus totam viri hujus Historiam illustrat, & sub illa rei literariæ tum temporis in Galliâ statum. Optandum esset, ut simili diligentia illustrium Virorum memorabilia consignarentur, quod fieri non potest, nisi ab amicis & familiaribus, vel nisi ipsi auctores viverent suarum Commentarios scripserint, ut fecit Thuanus & alii nonnulli, vel saltem lineamenta ejus duxerint, unde perfectum deducere opus Viri harum rerum periti possint. Idem Gassendus etiam Tychonis Brahe, Peurbachii, Regiomontani, & Copernici vitas descripsit, in quibus multa singularia ad rem Mathematicam & Astronomicam spectantia.

JOHANNIS VINCENTII PINELLI VITA, scripta est per *Paulum Gualdum* Patricium Vicetinum. Fuit vero Pinellus Patricius Genueusis, Vir maximi nominis, Philologus, Polyhistor eximius, magnorum in literas & literatos meritorum, quos fovit, ornavit, ope consilioque juvit. Continentur in ejus vitæ descriptione multa memorabilia & rara. Magnam habuit Vir ille supellectilem antiquariam, ut propemodum factus fuerit ad rem librariam & literariam. Multa sunt in illo libro arcana de parandis libris & MStis. Multa habuit Vir ille instrumenta publica & collectanea, quæ ad statum Venetorum spectabant. Quare post mortem Pinelli [nam vivebat Patavii] Senatus Venetus manum iniecit MStis Politicis, arcana status sui continentibus, Bibliothecæque suæ publicæ addixit, ne in manus peregrinas devenirent. Prodiit Vita hæc Augustæ Vindelicorum in 4to Anno 1607, postea recusa est in Angliâ, curante *Gulielmo Bathefo*, inter cæteras Virorum aliquot illustrium vitas, pag. 314. Quod opus Londini prodiit Ann 1681, & præter Pinelli hanc vitam, *Budei, Higonis Grevii, Pithei, Camdeni, Walai, Pesavii, Sirmondi, Petri Molinæi, Henrici Palestæ, Jacobi Usserii, Armachani* aliorumque continet.

VITA PAULI SARPII à Patre *Fulgentio* scripta hic nominari meretur. Quantus Vir *Paulus Sarpus* fuerit, non ignotum esse potest illis, qui interiorem rei literariæ notitiam habent. Fuit ille sacri ordinis homo, Monachus, Minorita, sed summi ingenii. Ejus extat *Historia Concilii Tridentini*, magnâ prudentiâ & ingenuitate scripta, sub nomine *Suaviæ Polani* quam inter absolutissimam historiarum specimina numerat Guido Patinus Epist. 170. Totum Reip. Venetæ statum moderatus fuit consiliis suis. Vindicavit jura ejus adversus Pontificem, quâ de causa summe invidus fuit Pontificiis, & in mortem ejus aliquoties conspiratum, ut sicariorum manibus per vim vix extorqueretur. Illum enim omnibus hæreticis pejorem habuerunt, ut qui ardanorum Pontificii status proditor erat. Spargebatur de ipso fama, quod ab initio ad Reformatos meditaretur, quæ non omnino de nihilo est: scio enim superesse epistolas manu ejus scriptas, ad Isaacum Casaubonum, quibus sollicitat ipsum de gratiâ Regis Angliæ sibi conciliandâ; si

forte

fortè illic fortuna iniquior ipsum abigeret. Vita ejus conscripta est *Italicè* lingua; postea in linguam Gallicam conversa prodit Lugduni Bat. in 12° Ann. 1661 sub titulo *La vie du Pere Paul*. Multa sunt in hac descriptione memorabilia ad omnem rem literariam: habuit enim excellentissimum ingenium, quod per omnes scientias, artes, & linguas se diffuderat. Promptus erat consilio, animò semper præsens, extrema vitæ pericula summâ generositate contemnens, &, ut brevier dicam, sui temporis Phoenix. Multa enim ille in Physicis & Mathematicis demonstravit extemporali penè solertiâ, quæ desperata aliis videbantur. Celebratam apud Medicos circulationem primus ille ante Harvei tempora ostendit, quod cum obiceret Bartholinus Anglis, ægrè admodum tulerunt, ejus inventionis gloriam dubiam sibi reddi. Sed dolendum est, omnes illius Viri scripsit, & datâ operâ; sed quasi aliud agendo, cum vacatio esset à publicis negotiis. Illa omnia prolixius recensentur in hoc libellò, ac notanda sunt, ut videamus quàm multæ & vulgo ignoratæ opes lateant sæpe in ingeniis, quorum vix notitiâ publica est. Quo magis illorum industria incitanda est, qui in peregrinationibus suis ad talium virorù amicitias admittuntur, ut omnibus artibus è scriniis illorum extrahere conentur, quicquid fortè illic delitescit. Qualia multa sunt per Italiam Galliamq; ingenia, de quibus nulla ad nos defertur notitia. Prodierunt Ann. 1673 ejus quædam literæ *Italicè* linguâ scriptæ, præpositò Veronæ factò, ut patet, nomine; quibus continentur intimiora illa Politica superiorum temporum in aula Cæsariâ, Pontificiâ, & Venetâ, quibus immiscetur nonnunquam quædam literata.

VITA PETRI PUTEANI à RIGALTIO scripta, multa habet præclara. Magna fuit Puteanorù olim celebritas. Illi sunt, per quos Excerpta Scaligeriana congesta sunt. Petrus Puteanus fuit Regi Galliæ à consiliis & Bibliothecis. Qui ejus vitam descripsit Rigaltius, ad multa respexit, tum quæ ad rem literariâ spectant, tum quæ ad res civiles; quanquam intimioribus adeò consiliis admotus ille non fuerit. Non fuit tamen facillè illo peritior Juris publici Gallicani aliorumq; Statuù. Præcipuè magna ejus cura fuit in colligendis actis publicis. Gallica sola quinquaginta vaticus possit, quid ipsi agendum sit in scriptis talibus colligendis. Si quis enim illo modo disposita habeat Imperii Romani Principum jura, quantum ille thesaurum possideret! Mature itaque, atque adeò ab ipsâ juventute instituendi sunt tales libri Politices Studiofo, in quos vel acta ipsa referat, vel si haberi non possunt, ex ipsis potiora excerpat. Pinellus, de quò suprâ mentionem fecimus, Status Venetiæ arcana penetravit: Puteanus noster Gallicana. Ita omnium aliorum statuù res & juris exquiri possunt, si quis cum curâ illud agat. Ille labor præcipuè in Germanis Conringium exercuit, quibus ille initiis, vel ipso non diffidente, tantam sibi experientiam & prudentiam conciliavit. Recusâ est hujus vitæ historia, inveniturq; inter ceteros Vitarum scriptores à Bathesio collectos p. 660.

VITA

VITA DUCIS VALENTINI descripta est à *Thomaso Thomasi* linguâ Italicâ, editaqve Anno 1655, Claramontii in 4to. Panditur hic scelus & nequitiarum officina: continentur enim in hoc librò omnes illæ fraudes & artes, quibus usus est *Cæsar Borgias*, Dux Valentius, Alexandri VI Pontificis patris nequior filius, homo astutissimus & tyrannicus, ad imperium Galliz Cisalpinæ sibi parandum, quo tamen ille consilio excidit, fatis obstantibus. Hujus Principis ideam Machiavellus descripsit. Liber enim ejus de Principe eo fine scriptus, ut hoc exemplo illum depingeret omnibusque ob oculos poneret. Prodiit & in Gallicam linguam conversus ille liber ante novem annos, editus in Batavis in 12o. Inspicere & in malorum hominum vitas, tanquam in speculum, possumus: non ut discamus ab illis fraudes; sed ut evitare illas sciamus, ne planè simus in technis illis hospites. Videas hic machinationes machinationibus, dolos dolis oppositos, & variè inter se mistos pro scopò obtrindò. Hoc legenti jucundum erit, characteres causarum & ingeniorum nosse, unde regulas sibi quisque suas pro prudentiâ formare poterit, & vitæ rationes subducere, qui in aulâ consiliis præest, & aliorum evertere dolos, qui res novas moluntur, & tyrannidem affectant. Sunt quidam, qui malorum hominum vitas non putant scribendas, eoq; nomine reprehendunt Tacitum, quod narrando facta malorum Principum parum absit à docente: cum bonorum exempla non solum cognitione boni nos instruunt, sed etiam ad imitandum excitent. Verùm cum major hominum pars mala sit, etiam eorum ingenium nosse debent boni.

VITAM HENRICI VII, REGIS ANGLIÆ à *Bacone Verulamio* scriptam, priori subjungimus. Ut enim pessimi tyranni vitam descriptam dedimus sub personâ Cæsaris Borgiæ, ita optimi Principis historiam πολιτικῶν libri complexus est Verulamius; quam deo scribendam suscepit, ut responderet calumniatoribus suis, qui scholæ illum & contemplationibus aptiorem existimabant, quàm rebus gerendis, ac ut singularem etiam in his peritiâ ostenderet. Plenum hoc omnis civilis & architectonicæ artis opus; quò interiora tum regni ipsius Angliæ, tum omnis in universum prudentiæ continentur. Invenies hic pacis & belli artes, in praxin ipsam deductas: nam & typo illò πολιτικῶν plus intelligitur quàm ex infinitis præceptis. Maximi facit hunc librum passim in scriptis suò clerus, omnibusq; commendat, ut sanè commendari hi libri omnibus debent in quibus quisq; describitur, qualis in imperio fuerit, & qualis interior ac familiarior vita. Nam τὸ ἥθικόν & τὸ πολιτικόν hic utrumq; spectandum est.

VITA PHILIPPI MELANCHTHONIS scripta à *Joachimo Camerario* in re Ecclesiasticâ & literariâ non exigui momenti est. Quantus Vir fuerit Philippus Melanchthon, nemo ignorat; pluris sanè æstimandus, quam vulgò Primus ille in Germaniâ disciplinarum omnium & purioris Theologiæ cum Ithero restitutor, nullum eruditionis genus intactum reliquit, ut in singulis ha-

tare, non peregrinari, videretur. Nervos in illo & impetum requirunt nonnulli, sed tamen nec illud extra laudem est. Ut enim habuit ingenium compositum & moderatum, & ab affectatione omni alienum; ita talem se quoque in omnibus vitæ actionibus & scriptis exhibuit. Stylus ipsi purus & limpidus, nonnunquam humilis, nonnunquam assurgens: plena tamen ingenii & prudentiæ omnia. Ejus Viri vitam descripsit *Joachimus Camerarius*, Vir suo tempore doctissimus, & intimioribus literis præ omnibus in Germaniâ excultus. Multa discēs ex illō, quæ pertinent ad statum literarium & ecclesiasticum: omni enim scænæ, quæ tum adornabatur, vel præfuit vel interfuit Melanchthon, nomen omnibus Germanis meritò venerabile. His addi possunt aliorum Theologorum Protestantium vitæ, tum, qui singulatim prodire, tum quæ ex iis excerptis Melchior Adami, è quibus sic inter se junctis multa addisci possunt, quæ ad statum Ecclesiæ Protestantium pertinent, ut Melanchthonis Historia multa continet historiæ literariæ. Ejus judicia de optimis Autoribus, Patribus, Oratoribus, Poëtis, ex omnibus ejus scriptis collegit unò volumine Georgius Richter, sub titulō: *Crisis Melanchthonianæ*, de quo suprà diximus. Ejusdem Camerarii *Narratio* extat de *Eobanō Hessō*, qui fuit suo tempore inter Poëtas præcipuus; quæ de compluribus aliis ejus ætatis doctis & eruditis Viris aliqua memorat. Adjectæ sunt Epistolæ Camerarii & Eobani Hessi mutux, omnes eruditæ, & rebus literariis refertæ.

Adres illorum temporum sacras & literarias plenius noscendas omnino JOHANNIS REUCHLINI, Phorcensis Legg. D. qui se Capnionem vocabat, quiq; Melanchthonis Præceptor fuit, VITA pertinet. Ille enim, excitatis Hebræis & Græcis literis, adversus rabiosam Monachorum pertinaciam & Judæorum quorundam perfidiam januam aperire elegantioribus & purioribus studiis visus est. Ab hoc quasi aurora eruditionis illucescere cœpit, unde potius à luce Phosphorus, quam à fumo Capnio dicendus. Ejus vitam Georgius Pfluger, Joannes Murnelius, Paulus Merula, scripsisse dicuntur Teissiero, quos tamen non vidi. Striptim enarravit Melchior Adami: sed nunc plenissimam & uberrimam dedit *Joannes Henricus Majus*, itidem Phorcensis, & in Gymnasio Durlacensi Profess. P. & in templo primario Pastor: qui primum orationem inauguralem de eo habuit, sed postea prolixis & utilissimis notis illustravit, optimè de cive suo bonisq; literis meritis. Editus est liber Durlaci Anno 1687. in 8. ac multa memorabilia continet.

VITA JOHANNIS LOTICHII SECUNDI per Johannem Hagium scripta, non pauca erudita continet. Fuit Phoenix Poëtarum Germaniæ Lotichius, omnibus exteris si non superior, certè æqualis. Hujus tamen vel ipsis Germanis perè ignotum nomen est: externi nullam ejus mentionem faciunt. J. C. Scaliger, cum censuram Poëtarum Germanorum instituit in Hypercriticō suo, ne verbulum quidem de hoc nostrō, qui tamen omnibus cæteris erat antefendus. Mira in illo suavitas & concinnitas carminis, & vix imitabilis, ut mihi superare interdum ipsū Ovidium, ac Virgilianam in Eclogis suavitatem unus exprimere videatur. Multa

habet vita ejus memorabilia, quæ ipsi per Italiam Galliamq; peregrinanti obtigerunt; multæ in illâ de Viris doctis notitiæ. Dolendum, immaturo fato & in ipso flore ætatis, anno scilicet 32. obiisse è phluri reliquiis, quod ipsi in Italiâ propinarum fuit. Solus inter Batavos Heinſius tam candidus fuit, ut æstimaret ipsius ingenium *lib. 2. Eleg. 2.* quam in obitum Taubmanni scripſerat. Ita enim ille non minus honorificè, quam verè:

Hæc sedet & præcos Lotichius ardet amores.

Hoc nullum majus gens tua nomen habet.

Nec negat hoc Naſo, lateri cui proximus hæret,

Nec negat hoc Nemeſinunc quoq; junctus amans.

Nec negat hoc Veneris puer & Cytheræa mater,

In terris alium vix habitura parem.

Non satis pro dignitate viri judicavit Thuanus, qui illi Eobanum Heſſum proponit; quo ille non ſolum, ſed & omnibus cæteris eſt ſuperior. Quod offendit cognatus ejus *Johannes Petrus Lotichius* in *Promuſſide Criticâ*, ſive cenſurâ ſuper Poëtis novantiquis, Francofurti Anno 1645. editâ: ubi multis argumentis offendit, non Eobano tantum Heſſo, ſed & cæteris omnibus ſuperiorem eſſe Lotichium Secundum. Quâ in re, etſi nihil à vero alienum dixit, non deerunt tamen, qui vel immodestiam, vel affectum ejus nimium, hic reprehendant. Videndum etiam eſt Lipſii de Lotichio elogium, quod legitur *tom. 2. operump. 74. lit. B.* Illud ſingulare in hoc viro & propemodum divinum eſt, ac plus quam Poëticum ἐνθουſιαſμὸν arguit, quod in *Elegia 4. libr. 2.* ad Joachimum Camerarium ſcriptâ triſtiſſima obſidionis & expugnationis Magdeburgenſis fata integro ſeculo prædixerit. Res omnino notatu digna, ac elegia illa pulcherrima eſt. Hæc ille aurea carmina, quod mireris, inter armorum ſtrepitus ipſe miles ſcribebat.

CHRISTOPHORI FORSTNERI VITAM, vel potius Elogium, ſcripſit Bôclerus. Dignus certè tanto viro Panegyriſtes. Nam non tantum in elegantisſimis ſuis in Tacitum commentariis, quantus vir fuerit, offendit; ſed & in luce ipſi atq; actione prudentiam ſuam declaravit. Malignè de tanto viro judicat *Amelot d. Haffſæ* in judiciis de Taciti commentatoribus, quæ Moralibus ſuis præmiſit, cum dicit, familiari illo in Germanos convicio Forſtneri Commentarium nihil eſſe, niſi locos communes, exempla malè ſæpe adduci, neq; quicquam conferre ad politicam. Longè ſanius Bôcleri de eo judicium eſt, peritioris in iſto negotio arbitri quam eſt iſte Amelotius. Ex hæc ejus vitâ unum hoc memorabile de Thom. Campanellâ hic adducam. *Non prætereundum eſt*, inquit Bôclerus, *quod in Italiâ cum Campanellâ inviſeret, ei uſu venit. Tenebatur ille in cuſtodia, nec ad videndum niſi cuſtodibus arbitris quicquam admittebatur. Plures unâ acceſſerant, & de more ævi li bellos colligendis illuſtribus nominibus deſtinatos Campanelle in cubiculo tradi juſſeram. Poſtquam inſcripſerat is, quæ voluit, admiſſos contemplatus, ſine hæſitatione Forſtnerum nunquam antea viſum nomine compellavit, mânusq; prebenſum de futuris honoribus & quibusda.*

busdam aliis eventibus edocuit. Extitit fides prædictis: sive ex liberali & multarum bonarum rerum indice facie feliciter conjecturam facere contigit; sive veterem de divinatione prudentem sententiam, ad hoc quoque, præagiorum genus, monitu exemplis, Cardani referre, fas est. Quamquam tutius est in his facta scire, causam ignorare.

WALLENSTEINII VITA à GUALDO scripta lingua Italica, & postea in Latinam conversa à Josua Arndio, ejusq; notis politicis illustrata, multa continet præter historiam, quæ ad officium Ducis bellici pertinent. BEMBI Cardinalis & CONTARENI VITA à JOHANNE CASA scripta, præter singularem latinæ linguæ nitorem, quæ ejus monumenta latina commendantur, multa ad rem literariam & civilem pertinentia tradit. ANTONIÆ MARLE GRATIANI libri de Casibus Virorum illustrium & de Vitâ Commendoni ad res civiles commendari debent, quorum singularis etiam in linguâ latinâ nitor est.

Multa possent de vitis singularibus, quos autores certi scripsere, dici; sed omnes illas recensere & operosum nimis esset & supervacuum: sufficiet potiores aliquas notasse. Si quis nomina aliorum, qui vitas scripserunt, nosse velit, adeat Bibliothecam Thuanam, Cordeſianam, & Teissierii Indicem. Sequuntur jam illi, qui vitas multorum autorum scripserunt, uno volumine comprehensas, qui plerumq; in Elogiis subsistunt, & rarò ad specialia descendunt. Habemus collectas à Job. Jacobo Boissardo vitas virorum illustrium cum iconibus, qui liber editus est quatuor partibus Francof. An. 1597. Imagines adjecit Theodorus de Bry. Breviter omnia & satis nervosè inde excerptis Melchior Adami, ut carere, quantum ad Germanos, hōc Boissardò possint, qvi Melchioris Adami vitas habent; nisi quis iconibus delectetur, quæ tamen planè non sunt ad vivum factæ.

MARTINUS HANCKIUS scripsit libros duos de Romanarū rerum Scripto-ribus, tam veteribus quam novis; atq; ita ordinavit, ut primò vitam recenset, secundò scripta, tertio judicia variorum autorū. Idem de Byzantinā rerum scripto-ribus librum eadem methodò confecit, Lipsiæ editum Ann. 1677. Multa quidem debet Vossio; sed labor tamen non inutilis est, cum sic ordinatè procedat, & varia tamen alia misceat. Indices adjecti secundum seriem temporum & nominum.

JOHANNES IMPERIALIS scripsit Muleum Historicum & Physicum, sive Elogia Virorum literis illustrium in 4to Venetiis apud Juntas 1640 impressa. Bonus ille liber est; multa continet de viris doctis memorabilia, quorū Elogia non solum descripsit, sed & singularia sæpe imiscet. Alioquin Elogiorum Scriptores non tam plenam fidem merentur, quam vitarum. Scriptores: aliquid hic interdum affectibus datur; sed si citra partium studium scripta sint, breviter & velut in typò characterem viri literati ob oculum ponunt.

LAURENTIUS CRASSUS scripsit Elogia hominum literatorum Italici linguæ in 4to. Editus ille liber Venetiis est, duabus partibus 1668. in 4. continetq; varios per orbem terrarum literatos, de quibus ille interdum nonnulla refert, quæ alibi non faciliè invenias. Nescio tamen, an sincerâ omnia fide: credo enim

enim multa illum ex aliorum relationibus hausisse. Recenset ille libros autorum editos ac ineditos, & nonnulla de utrisq; judicia sæpius insperlit. Notat etiam, ubi inveniri possint MSti quorundam autorum labores; quod utile multis modis esse potest. De Scaligerianis & Salmasianis scriptis multi illic nominantur inediti, de quibus nullam apud alios mentionem fieri vidi. Non pauca ex hoc autore didici, quæ faciant ad historiam virorum doctorem. Adjunctæ etiam sunt imagines. Scripsit idem Italicâ lingua Historiam Poëtarum Græcorum, & qui in Græcâ linguâ carmina scripsere: quæ in folio edita est Neapoli 1678. Alius Nicolaus Crassius Venetorum Patriciorum elogia scripsisse perhibetur.

GALEAZIUS GUALDUS PRIORATUS scripsit linguâ Italicâ librum cui titulus: *Scena d'huomini illustri d'Italia*, qui editus est Venetiis 1659. in 4to quod continentur varii viri illustres ex Italicâ gente, & doctrinâ & fortibus factis celebres: Hos enim viris doctis miscet.

HIERONYMUS GHILINUS scripsit Theatrum hominum literatorum Italicâ linguâ, quod Venet. Ann. 1647. in 4. editum est; ac penè eodem modò ac formâ, quâ Nic. Crassius suos Viros doctos descripsit, libros editos ac ineditos diligenter recenset. Hujus reimaginus usus est in notitia exoticorum Autorum, qui rariores sunt apud nos.

ANDREAS THEVETUS scripsit imagines & vitas virorum illustrium Gallorum in fol. Paris. An. 1648. Gallicâ linguâ. Longè plenior est illic narratio, quam apud cæteros autores Gallos, qui vitas popularium suorum descriperunt: Quorum omnium Elenchum vide apud Sorellum in Bibliothecâ Gallicâ p. 150. ubi & judicia deiis. Simili ratione **ISAACUS BULLART** fibrum scripsit Gallicâ linguâ, magnifico titulo: *Academia Scientiarum*, quâ Vitæ, Elogia, Historica & imagines hominum illustrium, qui à seculis inclaruerunt, continentur. Liber editus est Amstelodami in folio Ann. 1683. duobus voluminibus.

JOHANNES PAPIRIUS MASSONIUS in Senatu Parisiensi & in regiâ Advocatus, edidit Paris. 1656. in 8. Elogia sua, inscripta Petro Segvierio, Franciæ Cancellario. Partes duas elogiorum fecit: prima Regum, Ducum & Heroum vitas recenset; altera virorum eruditorum, sed quos Gallia protulit; breviter omnia, nec sine panegyricis coloribus. Invenies tamen nonnunquam, quæ ad rem seu notitiam literariam prodesse possunt.

JULIUS CÆSAR CAPACCIUS scripsit elogia illustrium mulierum ac Virorum in 4to Neapoli 1608. Ne mulierum quidem laudes celari debent, quas & olim habuimus & nunc habemus doctissimas. Non invidiolum Viris esset, has sibi adjungi Veneres. Habuimus Philosophas, Poëtrias. Ante aliquot annos in Academiâ Patavinâ publicam facultatis philosophicæ lauream reportavit cujusdam Procuratoris S. Marci filia Elena Cornara Piccopia. De illâ habetur in Ephemeridibus Gallicis, & apud Gregorium Letum in Ital. regnant. part. 4. lib. 1. pag. 43. & seqq. In Theologiâ eandem petitura erat, nisi obsti-

tisset

tisset Cleri auctoritas; Indignum enim credebant, mulieri docendi in Ecclesiâ munus conferri, cum sacris literis hoc repugnet. Consilium hoc in animo habuit Capaccius, ut seminarum quoque illustrium memoriam celebraret; quod nostro tempore fecit Thomasius: cujus extant de eruditione seminarum aliquot dissertationes Lipsiæ habitæ. Vir doctissimus *Orbo Sperlingius* integrum in Mulierum doctarum gratiam opus molitur, à primis temporibus ad nostra usque productum. Capaccius gentis suæ feminas recensuit & viros. J.B. Fregosus scripsit de feminis, qui doctrinâ excelluerunt, teste Ghilino *part. 1. Theatr. p. 96.* Vincentius Placcius descriptis & scriptoribus juvenilibus ac muliebribus librum promissit.

JANI NICII ERYTHRAEI fictum nomen est; verum, Johannes Victorius Rossius, sive Johannes Vincentius de Rubris. Magnæ dignitatis. Vir in aulâ Romanâ Pinacothecas Virorum illustrium scripsit in 8. quæ nomen quidem Colonia præferunt; sed in Batavis impressæ sunt An. 1643. & 1645. Exquisitus Latina lingvæ nitor in hoc opere est. Multa memorabilia habet circa rationes vivendi & studendi viris eruditis singulares. Multa de eorum controversiis & disputationibus, artibus, technis, libris; quæ omnia illic magnâ cum utilitate & voluptate legi possunt. Ut enim erat Vir & doctus & prudens, ita multa observat in vitis doctorum virorum, quæ non observarunt alii. De illo videtur loqui Maresius *Ep. 27. lib. 2. Nuper Italus tres libros de viris illustribus edidit, ferme omnibus Italia, qui hic 50 annis vixerunt. Inter hos vix quinque, sunt in literis latinis tolerabiles.* Sed maligna hæc censura est. Est enim optimus labor, & quod potissimum est, characteres & virorum doctorum magnâ curâ proponit. Quod si omnes æquè fama celebres non sunt, tamen & vulgo ignoratos nosse interest, in quibus plus interdum sapientiæ, quam in aliis, latitat.

SCÆVOLÆ seu GAUCHERII SAMMARTHANI & ABELII illius filii extant Elogia Vitæ & alia opera edita in 4. Paris. An. 1653. Fuere viri eruditissimi, judicio solidi, & ab omni adulatione remoti. Verum Oratoris potius quam Historici partibus funguntur. Nihil enim de scriptis illorum habent, quod tamen potissimum hic erat. Characteres & lineamenta potius ducunt. Scævola ob Poëmata sua Virgilianum aliquid spirantia notissimus eruditus, Quidam illum omnibus sui seculi Poëtis præferunt. Varia de iis & Abeli Samarthani Poëmatibus judicia collegit Bailletus *part. 3. tom. 4. de Poëtis p. 166. & seqq.* De his Elogiis ita Maresius lib. 2. Epist. 25. *Nostrorum vitas Sammarthani scripsit versu, quam prosâ, melior, cujus soluta oratio etiam poësin redolet. Eæ fere sunt uniusmodi, & in doctorum Catalogum multos & Senatu & alios refert: qui multa scripta reliquerunt, quib; alioquin non magni fuerunt in literis nominis.* Laudat eo loco Michaëlem Marohum Villa-Lupenlem Abbatem, qui vitas scribendas suscepit, de quo nihil haecenus vidi. Promissit & Guido Patinus Epist. 133. ad imitationem Samarthani, Elogia Gallica: *J'ay autrefois ramassé bien de mémoires pour faire des Eloges Latins des François illustres*

stres en Science, à l'imitation de Mr. Scevola de Ste. Marthe, à quoi je pourrai travailler l'Hiver prochain pendant les soirées mais le nombre des malades me fait peur, c'est ce qui fait que je n'ose le promettre absolument. Et in fine Epistolæ hæc habet: Si Dieu me fait la grace d'en venir là, je ferai mes éloges plus-beaux, plus curieux, & plus historiques que ceux de Monsieur de Sainte Marthe, auxquels ils ne céderont que pour l'expression. Je n'y mettrai que d'honnêtes gens & dont le mérite fera la dignité.

VITÆ JURECONSULTORUM non sunt plenè tractatæ. Si veterum haberemus vitas diligenter descriptas, multum hinc lucis accederet Jurisprudentiæ: in primis si commentationes illorum ad leges cum curâ recenserentur, quantum de iis haberi possit à fragmentis JCtorum, quæ in Pandectis habentur, & ex Oratoribus & Historicis. Si non omnibus numeris absolutum, saltem non inutilem præstitit laborem *Johannes Bertrandus*, Præfex Tolosanus, cujus extant de Jurisperitis libri duo, Lugduni Batav. recusi An. 1675. in 8vo. Promisit plenius de JCtis veteribus opus Vir doctissimus *Egidius Menagius*, ut videre est in Præfatione illâ, quam præmisit amœnitatibus Juris civilis, quæ nunc auctiores editæ sunt. Quod si illud opus ad finem perducturus sit, gratulabimur orbi erudito. Cura circa recentiores JCtos quorundam exigua est, ut *Joh. Eichardi*, *Rutilii*, & *Guidonis Pancirolli*, qui postremus diligentius rem suam instituit. Ejus de claris legum interpretibus libri quatuor prodierunt Venetiis in 4to An. 1637. & denuo ibidem An. 1655. Germanorum JCtorum vitas descripserunt *Cujacius* & *Balduinus*: Adami. Speciales quorundam JCtorum vitas descripserunt *Antonius Matthæi* ut plagiarius vapulet: nam elogio Massonii indignatur, qui ipsum Cujacio comparaverat. Sed de his plura aliò locò. Nuper adeò laudabile consilium suscepit *Fridericus Jacobus Leickherus*, qui Lipsiæ Anno 1686. Decadem Vitarum integrarum, non in Compendium contractarum, edidit, ut *N. Boërii*, *A. Augustini*, *F. Hotomanni*, *B. Brissonii*, *Pithæi*, *G. Budæi*, *A. Goveani*, *J. Cujacii*, *J. Bertrandi*, *G. Pancirolli*, quæ à viris doctis scriptæ & ab illo notis eruditius illustratæ sunt. Promisit plures se ita junctum editurum, quo non Jurisconsultos tantum, sed viros doctos omnes, sibi obstringet. In Theologorum quoque Medicorum & Philosophorum vitis nihil perfectum & absolutum est.

Enarravit quoque PELISSONIUS vitas eorum & scripta, qui Academiæ Gallicæ interfuerunt, de quâ singularem ille librum scripsit supra nobis memoratum. De hujus Academiæ consiliis & censendi ratione multa monet *Bailletus Tom. II. p. 163. 164. 165*. Idem cujusdam *du Saussay* Episcopi mentionem facit, qui collectionem Scriptorum Mysticorum, qui primo seculo vixerunt, instituerit. Vocat multæ lectionis virum, sed simpliciorum & exigui judicii. Eodem loco pag. 171. recensetur *Lanovii Historia Collegii Navarrai*. Bonciario delata fuit provincia scribendi de viris illustribus Perusinis, teste *Eryth. Pinacoth. I. pag. 99*. Anglorum, virorum tam illustrium quam doctorum, aliquot vitas descripsit *William*: *Winstanleus* libro, cui titulus: *England's Worthies*. Proponuntur hic vitæ à

Con-

Cap. XX. De Fructu omnibus Historiæ Bibliothecariæ. 31
Constantino M. usq; ad mortem Cromvelli. Liber Anglicâ linguâ editus est
Londini An. 1660. in 8.

Non omittendi quoque sunt insignes artifices, Statuarii, Pictores, Musici, Architecti, quorum vitæ etiam notandæ sunt. Disputatur quidem à nonnullis, an eorum Vitæ scribi mereantur, præcipuè à Patricio *dialogo de Historiâ octavo*. Sed rectè contrariam sententiam defendit Vossius de *arte historica Cap. 17*. GEMINIUS VASARIS, tam pennâ quam penicillo celebris, scripsit Italicâ linguâ totius aliquot vitas pictorum & statuariorum, & architectorû illustrium: quilibet editus est Florentiæ apud Juntas An. 1568. in 4to. De illo videatur Ghilini. *Theatr. part. 2. p. 117*. Adeo solliciti etiam Itali fuerunt, ut excellentium artificum vitas descriptione dignas judicarent: Quod utinam aliis quoque gentibus persvasum singularium. Habent enim plerumque singuli artifices aliqua, quæ ipsorum ingenio debentur: quæ si cum delectu & bonâ fide notarentur, magnum in vitæ civili usum haberent. Ne quid dicam de commodis, quæ inde ad Mathematica & Physica studia perveniunt. Turpe est, Germanos nostros non esse eâ de re sollicitos, inter quos magna est artificum industriorum & solertissimorum copia, quorum ipsa sæpe cum autoribus pereunt inventa. De pictoribus quibusdam in Germanicâ linguâ memoriæ quædam apud Sandratum extant: sed infinita alia possent colligi. Ingens aliquod corpus & Systema, quod omnium pictorum, veterum & recentiorû, vitas comprehendit, moliebatur *Franciscus Junius*, qui olim ipse de picturâ librum edidit. Ostendit mihi ipsi, cum essem in Batavis, librum à se scriptum, satis copiosum & vastum; qui an unquam edendus sit, ambigo: Typographum enim, qui sumptus erogare vellet, invenire non potuit. Nunc fortè vivere desuit vir ille tum temporis octogenarius. Nostrâ ætate *Carolus Dati* scripsit Vitas Pictorum antiquorum, Florent. editas Anno 1667 in 4to.

CAP. XX. DE FRUCTU OMNIS HISTORIÆ BIBLIOTHECARIÆ.

Magna Historia Bibliothecaria utilitas. Hinc universaliis aliqua Scientia speranda. Consilia ejus adornanda proponuntur. Quirini Kulmanni & aliorum promissi labores. Librorum ineditorum investigatio publicè utilis. Eorum multiveris autoribus per plagium surrepti. Inventorum & experimentorum commemoratio. Nova Machina Urinatoria, cujus ope per aquas ambulare possumus. Ea jam tum à Pegelio & Petro Mormio publicè proposita. Magna ex inventorum historia utilitas, Beccheri liber Germanicus, cui titulus *Stulta Sapiencia, & Sapiens Stultitia*. lauda-

laudatur. Itineraria Monconisti, Tevenotii, Ogerii laudantur. Et epistolarum nonnulli Scriptores. Ex Patini Epistola inventum singulare pro calefaciendis conclavibus producit. Joannis Pellii consilium profcientia Mathematica universali adornanda. Idem fieri in ceteris disciplinis potest. Placcio aliqui in hoc argumento libri promissi.

Percensuimus hactenus Autores Bibliothecarios, qui vel de Bibliothecis in universum, vel de Bibliothecis singularum Facultatum ac omni re literaria egerunt; ita tamen, ut non omnes minutias perlecuti simus, indicium tamen dederimus, unde illæ petendæ: Nunc dicemus aliquid de fructu hujus laboris, ne quis existimet, intra solam nomenclaturam rem illam consistere. Monuimus jam in ingressu operis, quantum momenti sit in historia literaria, & quam difficile sit illius fundum emetiri, quam difficultatem utilitas infinita solari poterit; Quare fuerunt non pauci, qui conatus quosdam ad rem illam attulerunt, sed irritos hactenus & spe sua destitutos. Non verò adeò desperata res esset, si certò ordine & probè dispertitis operis institueretur. Fuerunt, qui universales scientias methodò secretâ & singulari excogitarunt, cum crederent, se summas omnium rerum rationes animò complecti posse, atq; ita universali quodam typò omnis doctrinæ abdita se comprehensuros. Sed steriles fuisse hos labores jamdudum compertum est: Sola perfectæ omnium rerum cognitioni viam sternit Bibliothecaria notitia; quæ, quamdiu non est tota exulta, non sperari poterit perfecta & universalis omnium seculorum & artium doctrina. At verò rem infinitam postulas, dixerit aliquis: Imò non est infinita, & satis còmodè finibus suis coercetur, modò in promptu sint subsidia ad illam rem idonea. Sunt verò ad illa sumptus necessarii à Magnatibus subministrandi, quod palmarium in hoc negotiò est; Privatorum enim sortem & conditionem conatus illi excedunt: deinde Doctorum ad eundem scopum conspirantium æqualis pro pensio, unius prudentis & docti viri auspiciis ordinata; qui si laborem illum per disciplinas distinctum susceperint, à pluribus aliquot annorum cursu facilius hoc expeditur negotium, quam ab uno homine integrò seculò.

Seligantur ergò homines singuli in arte sua & disciplinâ, quam profitentur excellentissimi, qui laborem hunc aggrediantur. Distinguantur primum disciplinæ notionales à realibus; in illis intricatior proficiendi ratio est, ob multitudinem sectarum & opinionum, non tamen omnino impossibilis: in realibus disciplinis, ut Physica & Mathesi, quæque illis subordinantur, promptius procedere possumus; in singulis verò peculiare quædam rationes ineundæ sunt, secundum quas institui hæc tractatio debeat. Fuit ante aliquot annos *Quirinus Kulmanni* juvenis ingenio non destitutus, qui in Prodromò suo quinquennij mirabilis, in epistolis de arte magnâ sciendi, seu de combinatoria, magnò apparatù promittit artes magnas, ut vocat, artem nempe magnam eloquentiæ solutæ & ligatæ, arte

magnam sciendi, artem magnam scribendi, linguas discendi, commentandi, Critices & multa alia : quæ ille, quasi divino spiritu edoctus, proponere hominibus voluit, ut essent prodigiorum ac miraculorum instar. Verum hæcenus præter titulos non vidimus : & fuit ille homo, utut ingeniosus, nescio quibus fanaticis opinionibus imbutus, quæ infringunt omnem hujus doctrinæ apparatus. Erat verò illa non tam speculatione inani quam lectione diligenti & attentâ veterum ac recentiorum scriptorum autorum absolvenda : quam viam homo ille spernit in solis ingenii, alioquin non vulgaris, commentis subsistens. Pleraque enim illa, quæ ut nova ac divinitus quasi inspirata vendit, vel ab aliis jam tum designata fuerit, vel ex re ipsa facile se produnt. Fuerunt & alii, ut Lullius, Paulus Scaſichius, qui singulæ rationes commentis sunt novæ ac universalis doctrinæ. Sed, cum vetera omnia spreverint, non potuerunt recto ordine incedere. Commentis enim omnia fuerunt, & illi *auslodanſoi*, de quibus lib. 2. plura.

Ut itaque rectiore viâ incedatur, conficiatur Catalogus omnium autorum in singulis disciplinis, atque ille exhibeat Synopsis omnium librorum ejus disciplinæ, qui vel jam publicati sunt, vel adhuc MSti in Bibliothecis deliteſcunt. De MStis publicâ Magistratus curâ indagandis jam supra cap. 7. dixi, & nunc denumoneo : multæ enim sunt de surreptis per plagium ineditis libris virorum doctorum quærelæ. Legatur de hoc argumento Rittershuffi ad Richterum Epistola, quæ habetur in Richterianis pag. 204. Equidem mirari satis non posui, ille ait, tam apud veteres Græcos & Latinos, quam superioris seculi, viros magni nominis aliena scripta tota transcripſiſſe, & sine ulla immutatione aut mentione autorum pro suis edidiſſe. Bodinus lectiones Turnebi in Oppianum pro suis vulgavit. Quid Scioppius Giphæio harpagavit, notum est doctis. Hoc non ego omnibus, Davidem Origanum Mathematicum libros Georgii Rollenhagii de Prognostico Calendariorum & Nativitatum pro suis edidiſſe. Arnoldus Clapmarius hoc nomine accusatur ab Eberhardo à Weibe. Optimi Picarii nostri p. m. scripta in furaces hujusmodi manus incidiſſe, nemini hic ignoratur : ut nec illud, ejus lectiones in Traged. Seneca hanc ipsam ob causam publicam lucem fugere. Iidem autores secundum tempora & ordinem annorum, quibus opera eorum primum excusa, dispescantur ; tertio Catalogus exhibeatur ipsorum operum, Catalogus secundum ordinem annorum, atque in singulis sumaria & lemmata non capitum tantum, sed & eorum, quæ in capitibus continentur, annotentur. Tales Catalogi si instituuntur, exempli gratia in Physicis, primum autores veteres sentent opera, ea in compendium contrahenda brevissimum ; si fragmenta, illa etiam suis locis ponenda. Hinc ad generalem physicam progressus fieri deberet, & secundum ordinem rerum notandæ essent variorum autorum sententiæ : qui veteres consentiunt cum recentioribus, ad unum ordinem referendi. In speciali Physicâ notari ista deberent singula, quæ ad praxin ipsam sunt deducta, quæque in naturâ ipsâ ita inveniuntur, notatis semper autoribus & annis, quo singuli vel libri,

bri, vel inventa lucem viderunt: quæ si accuratè sint omnia notata, atq; indices plenè omnia repræsentent, magna inde nascetur utilitas. Statim enim patebit, quid cuiq; vel veterum vel recentiorum circa principia physica in mentem venerit, sive nova constituendo, sive vetera illustrando.

Hinc statim pateret, si nova dogmata ab aliquo protrudantur in publicum, an illa recocta sint, vel per plagium alicui surrepta, vel novà quâdam ratione interpolata. Specialia quoq; inventa unà innotescerent, siq; illa simul proponerentur, ex illò analogisimò hominì solerti plura inveniendi subministraretur occasio: Dicit enim non potest, quanta sit conceptuum fertilitas. Sola enim commemoratio illorum experimentorum, & perpetua è principiis deductio similia molienti, & ex iisdem principiis deducendi, occasionem suppeditat. Fuere nunc, cum hæc scribo, qvi Machinæ alicujus inventionem propoliere, quâ non unus tantum homo, sed integri exercitus, sine pontibus impune per aquas ambulare, gladiis pugnare, ignes & tela jaculari possent. Publicis relationibus in omnium notitiam res illa venit, ferebaturq; Cl. Do. Wagenseilius hujus inventi artifex, de quo tamè alii ante ipsum jam dudum cogitarunt. Quod clarissimo huic Viro forte ignotum: neq; enim illius inventum in dubium voco, & possunt pluribus eadem sæpe in mentem incidere. Idem tamen, quod nemo animadvertit, jam sub hujus sæculi initiū Principibus & Rebus publicis, inter cætera sua arcana obtulit Magnus Pegelius, cujus jam supra mentionem fecimus. Ex enarratione autem circumstantiarum utrinq; collatarum idem patet esse inventum. Unde manifesto exemplo videre possumus, quam multa in sæculis prioribus per socordiam hominum neglecta, quæ alio tempore iterum in conspectum producuntur. Ita verò apud Pegelium verba habent pag. 126. *Quomodo in Naufragio quocunq; submersio- nis seu interitus discrimen omne semper & ubiq; certo vitare liceat. Qui item sine sanitatis seu valetudinis aut alio notabili corporis incommodo, adeoq; sine aquarum, fluctuum, procellarum, pluviarum, frigoris pernicioso aliquo impedimento seu noxa ibidem: in creta dormire, jacere, sedere, stare, cibum capere, & quocunq; velis, te ipsum promovere seu viam dirigere valeas. Res etiam tuas, quæ mole seu quantitate non nimia fuerint, vel ex his, quæ tibi cariora sunt, unâ tecum salvare poteris: imò hominem, quem velis, alium vel plures etiam, si sic efformaveris, absq; ullo ullius hinc incommodo, simul tibi coherentes gratos & suaves sic socios, tibiq; vitam suam & quicquid una salvavint debentes, æq; liberabis. Præterea medio hoc eodem, quocunq; etiam extra naufragium, pro rerum tuarum firma & tuta conservatione, & pro quiete noctu & aliis & in navi & in curru & domi uti & frui licebit, seu conjunctim toto simul, seu parte illius una, duabus vel quotcumque volueris. Hæc omnia & singula omnino sunt & perdurantia & sumptuum facilliorum. Aliis si capite seu ore solo aquarum immixtis esse cupis, medix occurrunt exiguae & levia. Illa Anno 1604. scribebat Pegelius, furdus narrans fabulas, neq; quisquam ad illius oblata arcana, ut fieri plerumq; solet, respexit.*

Anno 1630. Petrus Mormius in arcanis Collegii Rostiani detectis p. 42. Ordinib;

dinibus Belgicis simile inventum, quod tamen minoris videtur effectus esse, quam superius illud, obtulit. Ita verò illic: *Arcanum mortem arcens violentam triplex est: unum defendit ab aquis, alterum ab armis, à fame tertium. Primum horum non est: ante difficultatis, quin possit excogitari etiam ab obruso & præpingui ingenio: ac quia non est apud incolas hujus patriæ usitatum, ubi tot discrimina mortis ab aquis grassantur, maximis tempestatibus, aliisq; fortuitis casibus, judicavimus, nobis indecorum haud fore, si illud publico usui communicandum offerremus. Facillimè instrumentum hoc & portari & admoventi potest; quo quisq; mare aditurus muniri debebat; ut, si tempestas, vel nox obscura inter scopulos, aut aliud periculum à nave submergenda, aut ab hostibus perfringenda ingruat, eo munitus mergi in gurgitem nequeat; sed saltem fluitando super aquas animam Deo commendandi tempus supersit; aut venti vel manus remigantium beneficio atq; pedum circa litus aliquod ferri queat, aut amici nave excipi, aut alio quopiam fortunato eventus servari.*

Magna profectò hæc est Principum & opulentorum hominum ignavia, qui pulcherrima inventa, solâ avaritiâ ducti, perire sinunt; cum tamen, si vel maximè illa non succederent, comparari tamen quolibet pretio & in publicos usus reponi deberent. Haberent fortè secula futura, quod sibi elaborarent, si nostrorum statum illa non caperet. In tam multis unum experimentum multis congerendis opibus forte interserviret, & impenas largissimo sœnore relarciret. Quam multi in res voluptuarias & vanas exhauriuntur thesauri, unde mera in Rempublicâ & cives damna redundant, cum modicis sumptibus immensæ parari utilitates possint. Non exiguum profectò hoc Reipublicæ arcanum esset, si quis Princeps, vel aliqua Respublica, certos pro novis inventorum præmiis redditus constitueret, quod & ingenia excitaret, & magno fructu Rempublicam bearet. Quanta hujus, de quo agimus, inventi utilitas sit, quis non videt? Sed nemo tamen hactenus, quod sciam, inventus est, qui inventorem allicere aliquo præmio velit. Denique & hoc utile erit, inventorum historiam consignare, quod olim multi fecerunt; nam de inventis scripsere ex antiquis Scamoni, Cydippus Mantinensis, Antiphanes, Aristodemus, Aristoteles, Philostephanus, Strato peripateticus, Heraclides Ponticus, Ephorus, Theophrastus, Philochorus &c. de quibus *Jonss. Histor. Philos. lib. 1. cap. 12.*

Hoc Joannis Joachimi Beecheri consilium fuit, qui in libello Germanico variorum inventorum historiam recensuit. Titulus est *Stulta Sapientia, & Sapiens Stultitia*: duas ergo libri partes facit, quarum prima, cui Stultæ Sapientiæ titulus, ea continet nostri temporis inventa, quæ stulta vili omnibus fieri, & feliciter tamen successerunt; altera pars, cui Sapientis Stultitiæ titulus, de illis inventis agit, quæ magno molimine & consilio excogitata, in irritum ceciderunt. Elegans liber est, multaq; scitu digna continet, aliosq; invitare potest, ut similem inventorum recensum instituunt. Nunquam expeditior illa perveniendi via est, quam in peregrinationibus. Si quis ergo in itineribus diligenter observationes instituat,

eas aliquando editurus, is bene profectò de re literariâ merebitur. Suprà laudavi *Monconium*, cui addi potest *Thevenotius*, qui multa apud varias gentes vel mechanica vel naturalia inventa consignavit. Laudandus quoq; hâc in re *Carolus Ogerius* est, cujus extat *Iter Danicum, Svecicum & Polonicum*, quod ille Legato Memmio additus Secretarius dictione latinâ nitidâ descripsit. Habentur illic variarum rerum civilium, naturalium, fortuitarum, lepidæ narrationes, quæ legentem mirificè delectant. Plerumq; & illi, qui suam scripsere vitam, silentio præterire non solent, quæ illi memorabilia in vitâ observarunt. Ex Epistolis nonnunquam talia colligi possunt, præcipuè talibus, quæ Physici sunt argumenti, quales Bartholinus, Licetus, Sorbierius, scripsere. Nonnunquam etiam in aliis talia deprehendas. Itaque in Guidonis Patini Epistolâ 153 recensetur inventum Itali cujusdam pro componendâ ex terrâ quâdam compositâ massâ inflammabili, citra tamen odorem & fumum, quâ calefieri quâsi in momento conclave aliquod possit. Verba ipsa adducere ab hoc loco alienum non est. *Il y a ici un Italien qui dit avoir été mandé exprès pour un certain secret, qui est d'une terre composée qui s'échauffe incontinent une chambre, sans odeur & sans fumée. Plusieurs sont été nommés pour en voir l'épreuve, dont il y a eu deux Médecins, savoir Monsieur Matthieu & moi Mr. Blondel, Guenaut, Brayer & Morisset s'y sont aussi trouvés. Nous avons signé que ces boules de terre faisoient un feu beau & clair sans fumée & sans aucune mauvaise odeur. Il nous dit qu'il en donnera un cent pour 10. sous. Chaque boule est plus grosse qu'une bale de tripot.* Hæc & similia colligenda omni studio sunt, insigni aliquando usus futura.

In Mathematicis idem consilium dari potest, & dedit jampridem *Job. Pellius*, Anglus, in suâ *Matheseos* ideâ, epistolâ scilicet de meliorando studio Mathematico, quæ reperitur in collectionum philosophicarum Anglicarum quintâ, quæ Anno 1682. prodit. Consilia illic suppeditat, quomodo Pandectæ universales Mathematicæ confici possint, quibus colligantur ex Mathematicis libris & inventis, quæ ante nos fuere, & veluti conspectaria inde deducantur, citatis sub finem cujusq; periodi aut propositionis autoribus antiquissimis sequentibusq; omnibus nota inusta, ubi vel in furto deprehensi fuerint, vel mutuati suppresso autoris nomine fuerint, vel aliorum inventa sibi audacter arrogaverint. His Pandectis ita concinnatis pateret omnibus, quantum ordinis, soliditatis & perspicuitatis singulis inesset, quid artifex artifice præstaret. Magno porro lucro cederet notitia autorum in unum conspectum producta, neq; anxîa esset circa libros inquisitione opus: tolleretur quoque inordinata illorum lectio: quicquid peccatur diversis methodis, confusionibus, tautologiis, paralogismis, id simul omne pateret, & constaret omnibus, in quos lapides offendere quis possit. Verum enim est, quod Autor ille ait, etiam paralogismorum debere esse notitiam, & errorum, qui à Viris celeberrimis non solum, sed & hominibus ineptis & indoctis commissi sunt. Nam & ex errorum notitia veritatis patet via, & plus interdum

ex illo, quod paradoxon videtur, discitur, quam ex ipsis præceptis, verâq; illa & accurata methodo. Fiet enim ita, ut errores ipsi vitemus, & quid ex usu nostro sit, rectius percipiamus. Id non in Mathematicis tantum, sed etiam omnino doctrinâ prodest. In cæteris disciplinis idem præstari posse, quod in Physicis & Mathematicis, dubium nullum est, modò res ita instituat, ut veterum recentiorumq; Autorum accurata inter se constituatur σύγκρισις: quod ut fiat, primum autores omnes diligenter notari, tum excerpta accurata secundum ordinem capitum disciplinæ institui debent: in iis verò excerptis ordo ille adhibendus, ut omnes opiniones veterum recentiorumq; autorum quasi per indicem notentur, præcipua & palmaria argumenta illis subiciantur. Qui labor, si per aliquot annos continuetur, eò tandem rem redigere poterimus, ut singularum disciplinarum perfectissimâ Systemata habeamus, quæ in unum corpus compingi deinde possint, atq; ita mirificè augeri possit res literaria cum maximò, tam docentium quam discipulorum, emolumento: imò ausim ego vel datò pignore certare, si curæ isti serio insisterent Magnates, sumptusq; & Bibliothecas suppeditarent, viros deinde doctos, & suis singulos laboribus aptos huic negotio præficerent, vel uno decennio rem omnem in singulis disciplinis absolvi posse. Quod si fieret, unus liber in singulis disciplinis pro Bibliothecâ esset, cessarentq; omnia illa impedimenta, quæ nascuntur è confusâ tot autorum lectione. Fortè aliquid hujus rei molitur Placcius, qui in librorum suorum Catalogo promissit Historiæ literariæ Compendium Universale, migrationes artium & scientiarum varias summatim exhibens. Idem de ratione status Reip. literariæ hodiernæ, corruptela atq; remediis illius, librum & varia in Verulamii egregios de augmentis scientiarum libros augmenta promissit.

C A P. XXI. DE LOCORUM COMMUNIIUM SCRIPTORIBUS.

Bibliothecarum notitia instar Locorum Communium est. Bibliotheca Thuanæ Locorum Communium ideam proponit. Dassiandri & Johannis Ray peregrinantium diligentia in notandis Viris doctis eorumque scriptis. Locorum communium studium nonnulla male contemnitur. Maretti & Sorelli iniquior censura resellitur. In Lotis communibus concinnandis aliquis etiam judicio lotus est. Ipsorum Autorum interitus à Locorum Communium Scriptoribus quibusdam creditur. Constantini Porphyrogeneta excerpta. Defectus è nimio Locorum Communium studio. Illi per amanuenses colligendi. Virorum doctissimorum & apertissimorum non contemnenda sunt, Salmasii Opus

in Solinum laudatur. Quidam datâ operâ in unum argumentum omnes Locos communes exhauriunt. Eo nomine notatur Causinus in Aulâ sanctâ, & Cornelius à Lapide. Martinengi glossa in Genes. cap. 1. Rosfelii Comm. in Pimandrum, Mersenni Commentarius in Genesin. Veteres magnam excerptorum curam habuerunt. Vincentii Specula. Zwingeri & Beyerlingi Theatra Vitæ humana. Polyanthearum Scriptores, Langius, Gruterus. Magirus cæteris præfertur. J.B. Bernardi Seminarium Philosophiæ Platonica & Aristotelica. G.J. Vossii liber de Idololatria & Physiologiâ laudatur. Poëtii Disputationes selectæ. Disputationes & dissertationes argumenti variorum diligenter colligende. Tassoni Pensieri diversi. Bonifacii Historia Ludrica. Pontani Artica Bellaria & Progymnasmata. Ravisii Officina. Laurentii Polymathia. Welfchii Idea antiquitatum. Jac. Gotthofredi Corpus Antiquitatum Juridicarum. Opera affecta. Gallæcorii Martii de doctrinâ promiscuâ liber. Eiusdem alter de rebus vulgo incognitis perditus. Sorbieri Epistola. Casparis Dornavii Amphitheatrum. Bisfiola Hora succisive. Majoli Dies Caniculares. Locorum Communium Scriptores titulis adscitis luxuriant. Menochii Trattenimenti Erudiri. Cælii Rhodigini Antiquæ lectiones. Panciroli libri Memorabilium. Watsoni Supplementum. Conradi Lycosthenis Apophthegmata, similia, Auctaria in Officinam Ravisii. Idem facietas Brusonii edidit. Emblematum Collectanea. Giovanni Ferro Theatre d'Imprese. Philippi Picinelli Mundus Symbolicus. Adagiorum scriptores. Welfchii Opus Adagiorum panglorum. Kublmanni Opus Adagiorum universale. Adagialium Collectio utilis. Erasmi Opus de Adagiis, defenditur adversus Rhodiginum & Verdierum, Jani Gruteri Florilegium Esbico-Politicum. Bibliotheca Exulum. Berlucii Adagia selecta. Josephi Langii Adagia, incertos locos distributa. Jac. Duporti Gnomologia Homeri. Bogani Homerus Hebraizon. Michaelis Neandri LL. CC. Philosophici Græci, Aristologia, Pindarica, Euripidis, LL. CC. Philosophici Latini. Rottmari & Barlandi Proverbia Virgiliana. Acute dicta veterum Poëtarum nullius momenti. Adagia Græcorum, Xenodoti, Diogeniani, Apostolii Adagia in aliam linguam transferri possint? Adagiorum sacrorum scriptores. Hebraica Plantavittii & Buxtorffii. Vossii adagia Græca N. Testamenti. Zechneri adagia sacra, similitudines & paralipomena. Detrii & Novarini Adagia sacra, Italica adagia. Angeli Monosini liber de Italiciâ linguâ & adagiis laudatur. Julii Varini Scholæ vulgi. Optima adagii disponendi methodus. Alii adagiographi Itali recensentur. Gallicorum adagiorum Scriptores pauci, Belgica adagia, Hispanica Nunnesii. Mal Lara. Commentarius in adagia Medica Hispanica de Rieros. Anglicorum adagiorum Scriptores. Jac. Howel. Dictionarium Potwels. Sermones ex adagiis concinnati. Germanicorum adagiorum scriptores, Franck, Agricola, Friderici, Henischi, Eyerling, Lehmannus, Tappius, Winckler. Langsons Poëses Græca Medulla. Draxii Bibliotheca Scholastica. Plures Proverbiorum scriptores recensentur. Freigii Ciceronianus. Rivii Loci communes Philosophici. Schielen, Zimmermanni, Fichetii, Benzii & aliorum Loci communes.

Inter

Inter præcipuos Historiæ Bibliothecariæ fructus est, quod jam supra diximus, ut habeamus quasi universales quosdam locos communes: atque ita optimarum communium quasi imaginem quandam exhibeant. Qvales jam supra Bibliothecas plures commendavimus, atque inter illas præcipue Thuanam illam. Fuit in illa ingens MStorum indubia vetustatis copia, & in magnâ Autorum sylva operosus selectus, ad cujus solam librærum compactionem viginti millia scutorum nummorum & amplius consumpta sunt. Collecta hæc Bibliotheca est Scaligeri, Casauboni, Puteanorum fratrum, Salmasii, Grotii, Samarthanorum fratrum, Sirmondi consilio. In peregrinationibus suis Thuanus apud omnes gentes Bibliopolarum angulos excussit, ut optimos secum libros adduceret, quod à Josepho Qvesnel in præfatione hujus indicis prolixius recensetur. Id enim in peregrinationibus eruditus præcipue attendere debet, ut Viros doctos eorumque opera inquirat. Ita *Theophilus Dassiliander* in Commentario suo Itinerario an. 1787. edito urbes Italiæ non describit tantum, sed & viros doctos eorumque opera recenset. Ita *Johannis Ray* in Itinere per Germaniam, Italiam, Galliam, ejus historia Londini An. 1673. Anglica lingua edita est, præter Observationes Topographicas, morales & Physiologicas, quicquid ad Viros doctos, rem literariam, scripta doctorum pertinet, diligentissime recensuit. Quoniam ergo ipsæ Bibliothecæ locos communes præstant, ideoque & locorum communium scriptores ac collectores Bibliothecariis à nobis accensebuntur. Sunt enim variae doctrinæ quasi promi-condi, neque tam contemptum habendi, ut vulgo à sciolis quibusdam habentur; qui, nisi ipsi ex aliorum Locis communibus proficissent, arcè profectum secum habitarent.

Sunt inter Gallos aliqui, qui omne illud Locorum Communium studium ad ignavos homines ablegandum putant, è quibus Maresius lib. 1. Epistola 2. alto supercilio nonnullos è Germanis despicit. Hos enim illic tangit, etsi non nominet, Plinium illis opponens, qui non ingentia volumina ex variis autorum locis consuta dederit, sed qui de universâ rerum naturâ scribere aggressus rem omnem, quæ propè infinita videbatur, paucis libris & ordine præclaro complexus sit: eum ex recentibus quidam minimas ejusdem historiæ naturalis partes tot sunt voluminibus persecuti. Nimirum, inquit ille, *Plinius* autorum, quos sequitur, verba, non nisi raro, idque breviter, cum opus est, adducit: sed ab illis desumptæ materie stylum tantum accommodat, & opus quasi suo Marte, non bians neque interruptum, conficit. Longe aliter isti: quam plurimos siquidem & prolixos locos in libros suos conferre student: plerumque etiam gravibus rebus, quæ minutias omnes respiciunt, spinosas & importunas Criticæ disquisitiones, & Grammaticas, si Deo placeat, quicquilius inspergunt: à quibus splendida materias refugit, & non aliter contaminatur, ac *Arctine* violent *crystallina* veste. Sed inutilis hæc profecto morosi censoris querefacta est: Alia est Plinii scriptio, alia eorum, qui Locorum Communium collecta-

nea

nea congeruat. Plinius historiam naturalem continuo filo deductam sibi proposuerat; sed ceteri illi Locorum Communium scriptores, si quidem paribus suis rectè fungi vellent, diligentius, & ut rei fides ex relatione accurata constare possit, omnia conquirere, & lectori judicanda relinquere debebant. Qvod si fecisset quoque Plinius, non laboraret in multis ejus fides. Stulta est verborum parsimonia, ubi rerum quæritur evidentia. Nimis in Locorum Communium scriptores iniquus est Sorellus libro *de Cognitione bonorum librorum cap. 2. p. 61.* minime idoneus arbiter, Huarti quandam sententiam adversus illos pronuncians. Ille scilicet in Examine ingeniorum publica lege coercendos putabat homines, magis memoriâ quam judicio pollentes, ne illi libros scribant: quales ipse Locorum Communium scriptores interpretatur, Quasi scilicet nullo illis in libris congerendis judicio opus sit; cum in selectu tamen rerum illud maxime requiratur, ac interdum eodem judicio præditus esse debeat, qui pro usu aliorum quædam seligit, quam qui ipse selectis utitur. Prævenit enim aliorum industriam, & quasi ideam omnium animo præcipit, qui materiam tot rerum argumentis ministrat.

Parata & alia in Locorum Communium scriptores calumnia est. Adjungunt aliqui eorum culpa tot bonos nobis perisse Autores: sive enim diffusi autores in compendium trahantur, pro usu vel publico vel privato; sive centones confarcinantur ex pluribus; sive pro arbitrio in Codicem singularem aliqua memorabilia excerpantur; illa *ἀπομαρτυρία* in lucem interdum mittuntur, cum paulatim memoria hominum dilabuntur vera illa & genuina opera. De singulis illis egit Lomeierus libro *de Bibliothecis cap. 8* circa finem, & plenius illa exemplis illustravit Bailletus de *Judiciis doctorum tom. 1. part. 2. cap. 11. à pag. 449. ad p. 469.* Constantinus Porphyrogenneta ex autorum multorum scriptis politicis & Physicis in certas classes, quæ maxime utilia, colligenda curavit, ut de re omni in promptu essent exempla, è quibus pauca aliqua Peirescius servavit, cujus beneficio in publicum illa edita sunt. Quas si eclogas omnes haberemus, utilissima multa ex Autoribus excerpta superessent, quæ nunc cum ipsis autoribus interierunt. Præstat saltem aliqua nobis antiquorum autorum relinquere fragmenta, quæ tamen horum Collectorum industria servantur, quam ut omnis illorum pereat memoria.

Negari id quidem nequit, esse quandam etiam Locorum Communium abusum. Nam quò quis locos communes magis instructos habet, eò minus chartæ parcat, omnia corradit, conscribit, ut magnam librum, magnum malum, pariat. Quo nomine Germani sæpe exteris ridentur, qui in omnes crimen illud convicti sibi maledicentiâ diffundunt. Plurimos sanè nominare possem, qui eo modo libros conscripserunt, qui quidem gloriæ parum inveniunt apud eruditos, idque præmii loco consequuntur, ut excipiri sine plagii suspicionem possint; & eatenus commendandi sunt, quatenus illorum infantia frui

pro-

prudenter aliquis possit. Scribunt illi, non quod scribi debet, sed quod potest; imò quod nec debet, nec potest. Si ad usum transferre velint studia, plerumque hic talia ingenia deprehendas, qualia describit Gabriel Naudæus in *Synagmate de studiis liberalibus*, sub initium. Quare multi Viri prudentes omne studium, quod in Locos Communes impenditur, ut bonæ mentis & iudicii corruptelam damnant, quorum tamen sententia probari mihi nunquam potuit. Separandus enim usus ab abusu est. Est etiam modus in illâ tenendus, ac parcius in illo colligendi labore versandum esse suaserim, ne labore infano iudicii vis alteretur. Rectius aliquis fecerit, si sæpius ad exercitium & usum, cui fini omnia congeruntur, transferat, quam si magnas inter opes inops eis uti ignoret. Quare, quicquid inter legendum sine incommodo tuo breviterque tanquam per lerna (diffusas enim descriptiones nihili facio) notare potes, notes velim: vel si opibus non destituaris, amantius alas non ineruditos, quibus rem illam committas; sed, qui tuo iudicio in colligendo utantur. Id Salmasius alique viri præstantissimi fecerunt.

Evenit tamen nonnunquam, ut & viri eruditi & principe inter literatos loco, in locos illos communes uberius se diffundant, vastisque digressionibus scripta sua extendant: Quibus ego ignoscendum omnino arbitror, quod utilitas summa est, si qua est, culpam rependat. Multum interest inter indoctorum hominum & doctorum *καθηγητάς*. Hi enim semper utilia promunt; & lectoribus suis commendant, etiam cum extra oleas vagantur. Quam ob causam vastum illud *Salmasii in Solinum* opus, quod ego Oceanum eruditionis Philologicæ vocare soleo, mirifice mihi placet: non, quod non multis abstinere potuisse in illo commentario, ac per leges methodi debuisse Salmasium iudicem; sed, quod ex locuplete penu, velut ex horreo quodam, liberali manu tot tantasque opes promat, magno usui omnibus futuras. Magnus enim in illo scripto thesaurus & velut aurifodina latet, atque unice penè nunc profuit illi, qui vastum Lexicon Philologicum nuper concinnavit, relatis ad literarum classes commentationibus, quæ primum ad Solini verba alligata erant. Reprehendit Guido Patinus *Epist.* 17. hanc in Caussino & Cornelio à Lapide scribendi rationem, qui omnia cum pulvisculo converrant & in unum librum constipent. Cujus hæc verba: *Celui de la Cour sainte est véritablement plein de rapsodies & principalement au 3. & 4. Tome. Ce fut l'avarice du Libraire qui pressa ce bon Père d'augmenter le nombre de ces volumes, afin de gagner davantage, & n'importe le bon homme étoit épuisé. Il avoit mis tout ce qu'il savoit de bon dans les deux premiers Tomes. Un autre Jésuite nommé Cornélius à Lapidé en a fait de même. Il a commenté presque toute la Bible en 12. Tomes: mais il a mis plus d'érudition dans ses deux premiers sur les livres de Moïse & sur les Epîtres de S. Paul, qu'il n'y en a dans les dix autres. Il est d'un homme Savant comme d'un sac; quelque plein qu'il soit il s'épuise, & enfin demeure vuide, à fort ce d'en tirer.* Eodem modo in unum librum omnia constiparunt *Africanus Martinengus* glossamagna in cap. 1. Genes. ubi penè omnia quæ ad totam rerum naturam pertinent, congestit, similiter *Rossellus* commenta-

rio in Hermetis Trismegisti Pimandrum, omnes disciplinas ineptè confarcinavit. *Marfennus* quoq; comment. in Genes. sylvam variarum rerum, sed eruditam, complexus est.

Nos jam ad enarrationem illorum autorum, qui collectanea & Locos communes scripsere, procedimus. Fuere ejus generis scriptores apud antiquos non pauci, qui in certo genere collectanea quædam scripsere; etsi universalia ab illis non habeamus. Hujus exempla in utroq; Plinio, Gellio aliisq; habemus, & argumento sunt librorum Excerptorum apud veteres nomina. Huc spectant libri commentarii, ita dicti à commentando, quod in memoriam nobis revocent, quæ lecta sunt; Straboni Hypomnemata dicti. Gellius etiam memorias & conjectanea, quod multa in unum aggerantur, vocari testatur. Quæ Jcti digesta vocant, loci communes sunt. Habent & Græci suas *ῥητορικὰς*, de quibus Maussacus in præloquio notarum ad Harpocratonis Lexicon, quod nomen Bœcler⁹ excerptis suis Terentianis imposituit, *ἐκλογαίς*, quas Latini electa vocant. Tales sunt Stobæi Eclogæ. Electorum librum Plinium scripsisse accepimus, de quibus libris fufius agunt Hermannus Hugo libro de primâ scribendi origine cap. 31. & Clariss. Schefferus libro de Stylo, cap. 12. Græci excerpta epigrammatum *Ἀθολογίας* nomine appellabant, de quorum autoribus, colligendi modo multa doctissimus Vassor libro de epigrammatibus, cap. 16. commentatur. Nunc ad recentiores scriptores descendemus, è quibus generaliores illos seligemus: nam omnium, qui quæcunq; in arte & disciplinâ collectanea scripserunt, ratio nunc haberi nequit; habebitur, cum ad disciplinas illas pervenerimus. Fuere jam tum barbaro illò seculò ante *παλαιογραφίας* literarum nonnulli, qui in omni genere collectanea scripserunt, sed cellarum foetores spirantia. Hinc tot illorum sunt specula, repertoria, quodlibeta, defforationes, quæ vel ipso nomine suo produnt elegantias suas, de quibus non est ut solliciti nunc simus.

VINCENTIUS BELLOVACENSIS EPISCOPUS primus è luto aliquântulum emerfit. Fuit ille ordinis Dominicani, natione Burgundus. Ejus extant quatuor specula, videlicet doctrinale, naturale, morale & historiale. Vastilli libri sunt, & non contemnendâ diligentia congesti; sed ubiq; perlucet istius seculi ruditas. Sub doctrinali speculo comprehendit dogmata Metaphysica, Logica, Theologica: sub speculò naturali comprehendit Physica & Mathematica; totum penè Plinium exscripsit, & omnes autores Geoponicos: in speculò historiali incipit historias ab initio mundi, usq; ad annum Christi 1244. quas alius usq; ad annum 1444. continuavit. Atq; hæc causa esse videtur, quod Vindingius in Additionibus illis ad Dekeri librum de scriptoribus Anonymis putat, hoc speculum historiale totum ab alio quodam Vincentio esse confectum. Ejus in historiâ non magna fides est; nota enim est Monachorum in illò genere industria. Est tamen nonnunquam, ubi in sterquiliniò hoc auri aliquid apparet. Habuere illi nonnullam librorum, aut describere, qui ad nostras manus non pervenerunt. In speculò

mora-

morali habentur omnes illæ materiæ, quæ ad philosophiam moralem & civilem spectant. Variæ quæstiones circa hoc negotium, quasi per lancem Saturam, è Scholasticis congestæ, aliquò tamen ordine: sed de omnibus illis libris hoc pronunciandum, quod Horatius de cujusdam Poëtæ carminibus:

Cum fueret luculentus, erat quod collere velles.

Profuerunt tamen hi labores illis, qui postea libros ejus generis ediderunt.

THEATRUM VITÆ HUMANÆ ZWINGERI & BAYERLINGII vasta exhibent volumina, per omnes rerum titulos deducta, magis tamen ad eloquentiam quam philosophiam instructa: quæ enim ad scientias pertinent, modo apparatu proponuntur, materiæ morales & civiles, quarum usus in eloquentiâ præcipuus est, majori curâ sunt congestæ. Melius faciunt, qui excerpta ad disciplinas, quæ disciplinas, spectantia sejungunt, quarum singulis singularem ego librum destinari vellem. Zwingeri theatrum vitæ humanæ aliquoties editum est, cujus ille primus autor non fuit: nam à Conrado Lycosthene virò erudito, ab apophthegmatum & similium collectaneis celebri, initia sua accepit. In primis molesta est tam anxiosa & sollicita rerum divisio, quæ nescio quam *μικρολογία* sapientis. Sub eodem titulo à Bayerlingio Antverpiæ liber ille prodiit, sed accommodatiore ordine alphabetico, & longè auctior. Ille itaq; posterior labor præferendus est Zwingeri laboribus.

Theatris illis vitæ humanæ subjungendi sunt **POLYANTHEARUM SCRIPTORES**, quorum usus præcipuus est in eloquentiâ & in Dissertationibus scribendis. Continent enim gnomas, apophthegmata, similia, exempla: secundum quem ordinem Polyanthem suam congeffit *Langius*, cujus extat sub illò titulo liber in foliò editus, non quidem inutilis, sed ordine illo non satis ad usum accommodatus. Hunc laborem postea continuavit *Janus Gruterus*, Vir in colligendo diligentissimus, ut testantur tot ejus libri: sequitur eandem methodum, quæ usus est *Langius*; superat vero mole *Langii* librum, qui gravatur nimis expositione integrarum penè orationum, quibus integra folia complentur, quod tamen in Catalogis γυναικῶν fieri non debebat. Utriusq; libri extat Epitome in usum tyronum. Illos vero utriusq; labores longè superavit *Job. Magirus*, cujus extat liber similis, sub titulo *Polymnemonia*, elegans & concinnus, ac pulcherrimo ordine digestus, qui per se aptus sit enthymemata subministrare orationem aut dissertationem aliquam scripturo. Magnò sanè ædicio ac labore sublevat ille quærentes, dum sub specialibus titulis adferuntur sententiæ ejusdem argumenti. Quo labore suo penè videtur aliquâ ex parte præstitisse, quod volebat *Schraderus*, qui peculiarem Thesium & Enthymematum Rhetoricorum librum conficiendum suadet, cui conficiendo vel supplendo mirificè prodesse potest. Id dolendum est, non adjecta fuisse postremæ editioni auctaria illa, quæ Autor ille, dum

viveret, libro suo adjecerat. Noluerunt scilicet Bibliopolæ ære illo redimere, quod postulabant hæredes, atq; ita in lucem ediderunt nulla addita syllabâ.

JOH. BAPTISTA BERNARDUS scripsit *Seminarium totius Philosophiæ Aristotelicæ & Platonicæ*, editum Lugd. an. 1599. in fol. Si titulo illius libri fides habenda est, opus est admirabile, quod Philosophorum Græcorum, Latinorum, Arabum, quæstiones, conclusiones, sententiasq; omnes integras & absolutas, perspicuâ methodo congestas, complectitur. Non quidem præstat, quod promittit titulus; est tamen nõ contemnendi usus liber in evolvendis sententiis Philosophorum, tam Peripateticorum quam Platoniorum, atq; adeo indicis potius alicujus vicem tenet, & de aliquâ re scripturo subsidia suppeditat. Judicio tamen illum oportet uti suo, qui ejus operâ utitur, neq; temerè illi soli fidere sine collatione ipsorum locorum. Namq; in sententiarum congectione sæpe nimius est & tautologus, sæpe etiam deficit. Laudandus tamen liber est, quod nullus ipsi similis scriptus est, ideoq; in pretio habendus. Et mihi quidem videtur liber ille non ex lectione ipsorum autorum, quod fieri debebat, sed ex eorum indicibus compaginatus.

GERHARDI JOHANNIS VOSSII liber de Idololatriâ & Physiologiâ Christianâ inter locorum communium scriptores laudari debet. Penus hic panditur variarum rerum, ut LL. CC. titulo insigniri omnino debeat, non tamen temerè scriptorum, sed optimo judicio digestorum, quos suâ industriâ ex rerum universitate collegerit. Nam cum de Idololatriâ inscribit, videtur argumentum huic libro quæsisisse, ne sub collectaneorum titulo nomen ejus vilesceret. Quod certè ad physica illa attinet, illa non aliâ occasione ipsi nata, nec diffinitur in Præfatione operis. Quare noctium Leidenfium titulo insignire voluit exemplo A. Gellii, quod tamen consilium postea mutavit, atq; suo de Idololatriâ operi velut appendicem adjecit, quæsito utcuq; connexionis argumento. Liber est profectò totus aureus, & magno apparatu rerum refertus. Theologiæ Gentilis primordia quancquam jecerit Gyraldus, & alii ante ipsum, ipse tamen longè locupletiora & accuratiora dedit illa omnia, suo interposito ubiq; judicio. Utinam postremam ejus partem de rebus naturalibus ita elaborasset, certè complexum totius universi liber iste sisteret. De hoc libro ita Grotius judicat; Aliis quidem titulos plus, quam præstat, promittere; hunc vero librum plus præstare, quam titulus promittit. Penè idem habuisse consilium videtur hujus libri argumento, quod habuit commentario suo in Solinum Salmasius, in quem omnes suos locos communes exhaustit. Est enim ille Commentarius de omnium rerum nomenclatura Criticus. Optima editio prodiit Amstelodami 1668. in fol. Simile argumentum tractant, quod ad physica illa attinet, rerum naturalium scriptores, ut Gesnerus in omni animalium genere, & Aldrovandus, qui post Gesnerum ampliore theatro illa omnia proposuit, quancquam plura ex ipso Gesnero cepe-

ceperit; ne quid dicam de aliis, qui in re metallicâ, gemmariâ similibusque scripserunt, de quibus suo loco.

VOETIUS in Disputationibus selectis inter locorum communium scriptores referri potius debet, quam inter dogmaticos accuratos. Ut enim vir fuit multæ lectionis potius, quam iudicii, ita magno studio cumulavit autores in doctrinâ, quam proponit. Habentur vero varia in istis libris Theologica, Physica, moralia, civilia, historica: Quo nomine prodesse ad omne studiorum genus possunt. Selegit materias non vulgares, autorumque locos diligenter congescit. Notandi scilicet sunt tales autores, qui, velint nolint, largiuntur de suo citra aliquod plagii crimen: similes quippe iis, qui aurifodinas ostendunt, quæ deinde ab aliis occupatæ justos efficiunt & bonæ fidei possessores. Quamquam enim, qui paulò peritior est illarum rerum, facili subornare possit, quibus indiciis profecerint aliqui, obijci tamen illis crimen non potest, quod in communes fontes facile sit unicuique incidere. Atque hic in universum de omnibus disputationibus & dissertationibus monere velim, eas diligenter collatas locorum communium vicem præstare posse: Solent enim plerumque autores earum in omnibus congerendis, quæ quacunque ratione ad argumentum pertinent, esse operosi, & maxime singularia congerere. Seligendæ verò sunt, quæ de argumentis rarioribus scriptæ sunt: quarum vastum numerum, si quis agat, facili quis congerat; ac velim eas accuratius notari, quod consilium Cinelli fuit in Bibliotheca volante. In Jurisprudentiâ multæ sunt exquisitissimorum argumentorum disputationes, quæ prodesse JCtis variis in rebus possunt.

ALEXANDER TASSONUS mirabilis ingenii homo fuit, Italus, singularem ex eo laudem quærens, quod optima scripta veterum ac recentiorum communi omnium seculorum & hominum iudicio approbata, mole hissum & invidiosâ censurâ vexaret, semper in illis quærens, quod carperet & reprehenderet, & nodum nonnunquam in scirpō. Scripsit Italicâ linguâ librum, cui titulus: *Pensieri diversi*, i. e. variæ cogitationes, in quo multa notabilia & vexata problemata proponuntur, Physica, moralia, civilia, Historica, quorum rationem indagat. Dignus liber lectu est. Prodiit Venet. Anno 1646 in 4to. Credo verò hunc librum natum esse primum auctori ex excerptis. Non immunis ab illius cavillis fuit Homerus è veteribus, cujus ineptias 500. sententiis voluit ostendere; Non Franciscus Petrarcha è recentioribus, quem integro libro castigavit, ab aliis vicissim convitiis, ut par erat, exceptus. Integras in Italia Academias scriptis contumeliosis provocavit. Ut ostenderet ingenium ad paradoxanatum edito libello Carnificis se panegyristen præstitit, quo aliquorum risum, aliquorum indignationem incurrit, in aliquam certè infamiam partem ipse venit. Eristorum ejus scriptorum Catalogus habetur apud Leonem Allatum in apibus urbanis, unde desumptus præfigitur huic libro. Inter illos libros præcipue nominari

nari debet, quem de historia Ecclesiastica scripsit, in qua passim Baronii Annales examinat, & eorum fidem labefactat.

BALTHASAR BONIFACIUS Historiam ludicram edidit. Vir ille penè infinita scripsit, ut solus Bibliothecam facere possit, diffusæ lectionis, nec tamen nullo judicio. Scriptorum ejus Catalogus habetur in ultimò capite Historiæ ludicræ. Ipsa verò historia ludica varia habet ex historiis collectanea, & quidem selecta, de quibus non faciliè cogitarint alii. Occurrunt non pauca ex naturalibus, ac multa subministrantur de argumentis selectis aliquid dicturo. Prodiit Bruxell. anno 1656 in 4to.

JACOBUS PONTANUS, Jesuita doctus, Attica bellaria, ut vocat, scripsit, i. e. varia collectanea historiarum, rituum, salium, facetiarum, in quibus multa occurrunt notatu digna, quanquam argumenta tamen vulgaria interdum immiscentur. Postrema editio prodiit Francof. 1644. in 8vo. Idem Progymnasmata in lucem edidit, in quibus per rationem colloquiorum varia proponit in usum linguam latinam addiscere cupientium, ac eorum, qui antiquitatum aliarumq; rerum notitiam sibi parare velint. Simili modo per colloquiorum formam alii collectanea varia dedere, ut *Torquemada* in Hexaëmero suo, *Erasmus Francisci*, *Harsdofferus* in variis scriptis, *Martinus Zeilerus* in Dialogis suis Germanicis.

JOHANNIS RAVISII Officina liber utilissimus est ad omnem doctrinam. Nam exempla vera, fabulosa sub titulis suis collegit; sed breviter admodum, ne nimia mole opus gravaretur. Ad carmen scribendum non parum conducit, ubi exempla fabulosa utramque paginam faciunt. Horum autem magna ac benè digesta ibi farrago est, & ita compendiosè instituta, ut carere illo non possint, qui exercitia oratoria & poetica tractant. Exiguo illo libro feliciter uti possumus, quam diffusis Zvvingeri & Beierlingii libris. Ipsa illa officina dudum non amplius comparuit in officinis librariis. Ejus epitome aliquoties impressa est. Prodiit Genevæ 1626. in 8vo. Hoc librò tanquam locis communibus in hoc genere uti quis potest, adjectis vel in margine, vel mundâ chartâ interposita, quæ illic non notantur.

JOSEPHUS LAURENTIUS, Lucensis, scripsit Polymathiam, sive variæ antiquæ eruditionis libros sex, quos ille voluit esse tanquam Pandectas antiquitatum, tam Romanarum quam aliarum. Placet sanè consilium istius viri: quanquam imperfectum opus, & infinitis modis possit ampliari. Editus primùm est in 4to liber, sed postea plenior in fol. prodiit Lugduni an. 1666. Collectanea illa instituta sunt sub formâ Dissertationum de materiis antiquariis, Viris doctis, tam in quam extra Ita iam, in scriptarum editio illa in 4to præfationes habet præmissas, in quibus molestâ *xanoxilia* semper Lipsianizat, quas omisit in sequenti editione, quæ loco illarum rebus auctior est. Præter collectanea nihil præstat ille Autor; rara judicii apparet vis; quintus & sextus liber per indices & lemmata varias antiquitates congerit; adjectis autoribus, qui de iis fusiùs tractarunt.

Atq;

Atque hactenus intra conatus substitit autor, quos si perficere aliquis velit aut possit, quò ille bonò mactaret rem literariam. Hactenus enim mutila & inania sunt omnia, & ipsum illud Rosino-Dempsterianum corpus, quod in hoc genere tamen unicum penè est. Habuit, cum viveret, tale opus in animo *Welfchius*, Medicus Augustanus, mirabilis doctrinæ Vir, elegantis ingenii & iudicii, & linguarum penè omnium orientalium & Europæarum peritissimus, cujus ille specimina dedit insignia libris in lucem editis, de quo nos suprà plura diximus. Opera ejus per omnes propemodum disciplinas diffusa, historica, medica, physica fuere singularia. Dolendum est, intercidisse morte ejus præclaræ consilia, quæ nunc æstimare melius è scriptis jam tum editis possumus, in quibus omnia eleganti sermone scripta, nihil jejunum, & quod locos communes sapiat, aut eò siliò contextum, quò texere sua plerumque solent, qui nunc scribunt in Germania, qui tamen apud plebem doctorum ut lumina & sidera habentur. Operis illius, quod *Ideam antiquitatum* inscribere volebat, mentionem facit, qui ejus vitam descripsit *Lucas Schröcker*, sub titulo *Memoria Welfchiane* p. 71. 772. Si quis hoc in genere doctrinæ apparatus aliquem instituere velit, ille maturè in eunte ætate librum excerptorum antiquariorum conficiat, & per meros indices & lemmata excerptat adjectis autoribus. Quod si quis constanti operâ continuaverit, magnum sibi thesaurum comparare poterit, unde successo temporis opus aliquod universale prodire possit. Corpus antiquitatum juridicarum olim animo habuit *Jacobus Gothofredus*, Ictus consummatissimus, & nostrorum temporum Cujacius; sed præter ideam hujus operis nihil vidimus.

GALEOTTUS MARTIUS, Philosophus & Medicus Italus scripsit librum de doctrinâ promiscuâ elegantem Francof. editum in 120. An. 1602. Exiguus liber est, sed continet multa memorabilia, Medica, Physica, Philologica, Mathematica. Dolendum est, intercidisse libros ejus tres de rebus vulgo incognitis, quos Matthiæ Hungarorum Regi inscripserat, à cujus Bibliothecariis & Brassicanò cum excudendos accepisset Oporinus Typographus, ab Italò quodam furtim subrepti sunt, teste Neandro in præfatione illâ, quam de re Bibliothecariâ agentem præmisit Græcæ linguæ Eremitæ pag. 219.

SORBIERIUS Historiographus Regis Galliæ, Vir variæ doctrinæ, Gallicâ linguâ epistolas scripsit varii argumenti, in quibus occurrunt Philologica, Philosophica, Mathematica, Medica, Historica, Poëtica, ad varios Galliæ viros doctos perscripta. Multos habemus autores, qui in epistolis collectanea scribunt: ad evitandum enim locorum communium titulum, talem aliquam formam libri comminiscuntur autores, ut tamen cum aliquò apparatu videantur tradere collectanea sua. Multa habentur in illis, quæ spectant ad Historiam literariam recentiorum temporum. Cæterum de epistolarum scriptoribus, sunt enim longè plures qui sub hoc titulo collectanea congesse, integrò capite agemus.

agenus. Liber ille prodit Parisiis an. 1660. in 4to. Plura ab illò Virò prædierunt, de quibusuò locò dicendierit occasio.

CASPAR DORNAVIUS, Philolophus & Medicus, diligens fuit in nugis, sed eruditis. Aliàs quidem, Catullo dicente, *turpe est difficiles habere nugas*, sed pulchrum est habere doctas. Collegit ille ridicula rerum encomia, tam è veteribus quam è recentioribus autoribus, Græca, Latina, Germanica. Editus liber ille est Hanoviz an. 1619, in fol. hoc titulo: Amphitheatrum Sapientiæ Societatis Joco-seriæ. Multa illic habentur, quæ ad honestam animi relaxationem faciunt, & cum voluptate legi possunt. Scilicet juvant etiam mimi in eruditorum theatro: mallem tamen omisisset quædam scurrilia Germanica. Ejus exemplo in Batavis prodierunt talium argumentorum scriptores uno volumine collecti.

LÆLIUS BISCIOLA Hispanus fuit. Scripsit horarum succisivarum duo volumina in fol. quæ edita sunt Ingolstadi typis Adami Sartorii an. 1611. Varia continet ille liber naturalia, moralia, historica; typis mendosè exscriptus est; pleraque ex Plinio & ejus compilatoribus, Solino & Vincentio, desumpta. Incidunt tamen nonnunquam, quæ notari merentur. Referendus est ad Locorum Communium scriptores gregarios: nam non ista judicii vis & industria è collectaneis illis relucet, quæ adhiberi poterat & debebat. Multos tales habemus libros, qui crambem eandem centies recoquunt, & de chartâ in papyrum scribunt: E quibus omnibus si unum aliquod conficiatur cum judicio volumen, per me quidem scriptorculorum illorum *πᾶν ἀπὸ λόγου γένεσθαι*.

SIMON MAJOLUS scripsit Dies caniculares, ut vitaret locorum communium simplicitatem. Mirè ingeniosi sunt autores in titulis Locorum communium excogitandis, per omnia scientiarum genera: quemadmodum Postillarum scriptores, quorum faciliè quis integrum Lexicon confecerit. Ita Caspar de Reies librum inscripsit *Campum Elysium jucundarum questionum*, cum collectanea tantum varia contineat; Ramirez de Prado librum miscelli argumenti Philologici inscripsit *Pentecontarchum*, sive, *quingaginta militum ductorem, stipendiis Ramirezii de Prado conductum, cujus auspiciis varia in omni literarum ditione monstra prodiguntur, abdita panduntur, latebra ac tenebra pervestigantur & illustrentur*; Quo nil stultius excogitari potest. Quia 50. libro capita sunt, ideo pentecontarchum inscribit. Sunt autem omnia Philologica, non quidem indocta, (nam Sancti-um aliqui libri autorem volunt) sed titulus credo ab ipso Autore additus Thrasymum Hispanicum sapit. Noster Majolus per modum Dialogi tractat argumenta, in quæ se diffundit. Olim aliquot tomis in 4to editus erat ille liber, novissima editio Francofurti in fol. prodit tomis II. Totus liber est quasi cinnus rerum variarum, filo tamen meliore textus, quam Lælii Bisciolæ liber.

JOH. STEPHANUS MENOCHIUS edidit Italicâ linguâ, tomis sex, varia collectanea, historica, Physica, sacra, moralia. Primum volumen sub ficto nomi-

nominē Johannis Coronæ prodierat Romæ in 4to. Ann. 1646. Titulus est, *le Stuore*, ad imitationem Stromatum Clementis Alexandrini conceptus. Alter tomus ibidem Ann. 1648. prodit; uti & sequentes annis sequentibus sub Titulo *Trattenimenti Eruditi*. Selectiora sunt, quæ in his libris habentur, penè eo modo adornata, quo Philippus Camerarius horas suas succisivas adornavit, & Petrus Mexia varias suas lectiones, qui liber ex Hispanica lingua nunc in Germanicam conversus est; quales adhuc plures habentur, quos recensere omnes non patitur instituti nostri ratio. Sufficiat præcipuos enumerasse. Cum ad disciplinas peculiares ventum est, non obliviscemur illorum, qui suæ disciplinæ locos communes scripsere.

LUDOVICUS CÆLIUS RHODIGINUS vir fuit doctissimus, rerum naturalium & humanioris doctrinæ peritissimus, &, quod non parum ad laudes ejus facit, J. Cæsaris Scaligeri Præceptor. Extat ejus liber lectionum antiquarum titulo, quo continentur multa memorabilia, tam in naturali philosophiâ, quam in Medicinâ, præcipuè verò in humaniori doctrinâ. Est inter præcipuos Bibliothecarum thesauros, & vario modo utilis: Quæ enim per totam ille vitam collegit, vel observavit, in hunc unum librum videntur congesta, ut non immerito Cornucopiæ vocari debeat. Extremam editionem procuravit Beckensleinus Bibliopola. Prodiit verò Francos. & Lipsiæ Ann. 1666. in folio.

GUIDO PANCIROLLUS Memorabilium libros duos scripsit, quorum prior deperditarum, posterior noviter inventarum rerum est. Eos notis illustravit Henricus Salmuht. Multa continentur in illis memorabilia. Eorum supplementum scripsit Michael Watsonus, Collega quondam noster in hac Academia, in libro, cui Titulus: *Theatrum variarum rerum, exhibens Excerpta & Annotationes in lib. de rebus memorabilibus*, Bremæ 1663. in 8vo. editum. Illic in præmio varia referuntur, quæ ad historiam hujus libri pertinent, & ad res, quæ illò librò continentur. Scripsit & Watsonus alium librum, cui titulus: *Unio Sapientiæ*, Bremæ Ann. 1678. in 12o editum, quo habetur Synopsis totius Philosophiæ. Est & ille inter locorum communium scriptores referendus; nam coacervat potius memorabilia singularum disciplinarum, non dogmaticâ methodò procedit.

CONRADUS LYCOSTHENES vir fuit magnæ diligentie in variis locis communibus digerendis, quibus penè immortuus fuit. Operi ejus posthumò, ut dixi, manus iniecit Zvingerus, & sub titulo Theatri vitæ humanæ publicavit, quibusdam de suis additis. Congessit Lycosthenes sub titulis Apophthegmata virorum illustrium & sapientum, qui profectò utilissimus labor est, optandumq; ut aliquis solidum corpus conficeret ex omnibus illis scriptoribus, quorum permultos in omnibus habemus nationibus, Germanis, Belgis, Gallis, Hispanis, quod non est hujus loci: pleriq; autem sic scripserunt, ut secundum personas disponerent, non secundum locos, vel nullo planè ordine congererent. Præclarus est liber Erasmi, qui Apophthegmata collegit secundum personas dispo-

disposita, adjecto aliquo indice, tum locorum gnomiorum, tum characterum, qui reperiuntur in apophthegmatibus; quem librum Pontificii per invidiam tribuerunt Paulo Manutio, eralo Erasmi nomine. Ille enim autor legitur in editione Colonienſi, quæ Ann. 1666. in 12° prodit. Lycosthenis autem collectanea copiosiora sunt, & sub titulis ordinatius posita. Idem similia optimâ methodo digessit sub locorum communium titulis, quæ edita postea sunt à Zvingero, una cum additâ præfatione de methodo similium inventionum. Liber utilis esse potest ad orationes, tam civiles quam sacras: ac operæ pretium esset plurimata colligere, quæ quasi semina sunt argutarum inventionum. Primum metaphoræ sunt, deinde similia, quæ quasi metaphorarum evolutiones. Hinc nascitur sæpe toti alicui, vel carmini vel orationi, inventio: quarum rerum si magnam sylvam collegimus, dicere non potest, quantum hoc sit ad ornatum omnem in eloquentia subsidium. Idem, ut hoc obiter memorem, Ravisii Officinam auxit, & in ordinem commodiorem redegit, quod opus editum est Ann. 1552. in 4to. cuius altera deinde editio prodit in 8vo. Idem ille *Lucii Domitii Brusonii* Facetiarum & Exemplorum libros in lucem produxit. Italus ille fuit, qui sub hoc titulo aliqua collegit, quæ faceta videri poterant, sed tamen pauca: prodit Basileæ in 4to. Anno 1559.

Refero huc quoque EMBLEMATUM COLLECTORES; Sunt enim & illi, qui similium locos communes nobis suppeditant: Nihil enim aliud est Emblemata, quam, quod picturâ repræsentatur, simile. Cum enim simile constet duabus partibus, *εἰκων* & *ὑπόθεσις*; ita pictura exhibet *εἰκων*, lemma autem argutum, quod ipsi imponitur, *ὑπόθεσις*. De ratione emblematarum conficiendorum autores infra nominabimus, neque hic omnes emblematarum scriptores nominare animus est, quorum vasta sylva est; illos tamen recensebimus, qui in unum aliquod corpus emblemata collegerunt: quibus qui rectè uti norit, multum subsidii inde accipiet ad poematum inventiones, imò ad quamcunque orationem præcipuè sacram. Non, quod velim, orationes sacras semper incrustari apparatu hoc quasi theatro, ut fecerunt nonnulli, qui integras Postillas emblematicas scripserunt; aut, qui omnia orationis membra picturis illis emblematicis exornant: hoc enim, nescio quomodo, videtur affectatum & comicum. Melius erit, si illis utamur tanquam similibus, quæ apta sunt parere argutas inventiones, cum in meditationes sacras super aliquot argumenta incidimus. Et talibus scriptoribus nominandus est GIOVANNI FERRO, qui omnes statutorum de Emblematis labores uno volumine congeſſit, adjectis quorundam emblematum iconibus: procedit autem secundum ordinem rerum. Prodit ille liber Venetiis Ann. 1623. in fol. sub titulo, *Teatro d'Imprese*. Illud verò utilissimum est in hoc libro, quod indices varios adjecerit, quibus tanquam locis communibus uti possumus. Primus est omnium emblematarum cum imaginibus & lemmatibus: primum ponitur imago, res scilicet, quæ depicta est, & illi subjiçuntur omnia lem-

lemmata quacunq; ratione, per totum librum, huic subiecto applicata; ideoq; statim viderelicet, quò in tertio illa inter se convenient. Alter index, qui subijcitur, est locorum, sub quibus ponenda sunt Emblemata, secundum ordinem alphabetum dispositorum, & sub illis titulis, vel virtutum, vel vitiorum, vel aliarum rerum. Primò ponuntur lemmata, lemmatibus subijcitur imago, unde statim patet uno intuitu, quæ qualesq; imagines ac similia uni alicui loco quadrent. Si jam in oratione sacrâ in talem locum communem incidas, quasi sylva quædam dabitur similium, quæ novis conceptibus (ut omnis analogismus fecundus est) animam præbere possunt, qualia similia conglobata mirifice ornant orationem sacram. Legi potest præfatio huic indici præmissa ab autore. Addidit deinde tertium indicem solorum lemmatum, secundum alphabetum dispositorum: adjecta singula lemmata subiecto ipsi, qui index in inveniendis lemmatibus emblematum usui esse potest. Quæ, ut argute sonent, & nervose proponantur, meditationem sæpe longam requirunt; Vaide enim facit ad emblematum venustatem. Quarto adjecit indicem autorum, qui certis emblematibus usui fuerunt, tanquam charactere quodam gentilitio. Quintò addidit indicem generalissimum, tam rerum omnium quam emblematum & personarum. Altera pars ejus libri, vel potius novus aliquis liber, qui inscribitur *Umbra apparentes*, ab eodem autore est. Continuat idem argumentum, in quò multa de usu emblematum. Hunc laborem hujus Autoris, quanquam utilissimum, luperat tamen alius Italicâ linguâ ad exemplum ejus scriptus, qui nunc in linguam Latinam conversus est. Ejus Autor est Abbas *Philippus Picinellus*, Liber idem Italicus prodiit Venetiis An. 167. in fol. Latina versio Coloniae Ann. 1681. iterumq; Ann. 1687. curante *Augustino Erat.* Singulare hoc habetur in illo autore, quod Emblematum plerorumq; lemmata, è quibus illa Poëtis deducta sint, ostendat. Solent enim lemmata à Poëtis desumi sub hemistichii alicujus specie. Elegantissimus liber, & maximè utilis, atq; alteri illi præferendus: Omnium autem rerum classes ordine persequitur, quâ ob causam *Mundum symbolicum* vocat autor. Indices adjiciuntur quatuor copiosissimi, Lemmatum, Applicationum, rerum notabilium, & locorum S. scripturæ. Continentur verò hîc non solum Joannis Ferri, sed multorum aliorum, emblemata, quorum index præfigitur.

Quandoquidem suprà de similium collectoribus diximus, nunc non erit incommodum etiam de ADAGIORUM SCRIPTORIBUS dicere. Est enim ille labor pernecessarius & maximi usus. Non est hujus loci de Adagiorum naturâ & requisitis dicere: id enim pleriq; præmittunt scriptores adagiorum suorum collectioni. At verum est, multa vocari adagia, quæ non sunt, sed gnomæ, sententiæ breves: contrâ verò longè plura latitare apud Poëtas, Comicos præcipuè & Satyricos, quæ vel adagia, vel adagiorum loco esse possunt. Horum absolutum corpus hætenus nullum habemus. Promiserat is, quem suprà laudavi,

Welfchius opus *Adagiorum Panglottum*, quod cum ipso intercidit. *Quirinus Kuhlmannus* promiserat in *Prodromo quinquennii sui mirabilis*, ut vocat, tale ali- quod adagiorum corpus universale; sed illa fortassis in fumum cum aliis ejus promissis abiit. Meo consilio si standum hic esset, nollem adeo sollicitè dis- tingui adagia à cæteris sententiis argutis: ratione enim usus & finis conveniunt. Sualerim ego, ut quis ab ineunte ætate locos communes conficiat *Adagialium*, quo referat non tam adagia, quam illa *παραμυθία* adagialia, quæ inveniuntur in Poëtis, Comicis, Satyricis, scriptis eristicis, quod hæcenus nemo fecit. Quanti verò usus res illa sit, deprehendent, qui stylum aliquando operi eleganti admo- turi sunt. Qui promptuarium habent istis collectaneis refertum, illis quasi sub manu crescent raræ inventiones, argutæ meditationes, & similia.

ERASMUS ROTERODAMUS primus fuit inter adagiorum Collecto- res, quod opus ipsi suo tempore perfectò fuit difficillimum: Nam credo illum plus laboris operæq; huic scripto impendisse, quam multis aliis. Liticulam illi aliquando movit Cælius Rhodiginus, quasi surripuerit sibi aliqua circa adagia me- ditata; sed non habet, quo jactet se Rhodiginus, quod guttulâ unâ vel alterâ hunc fontem auxerit: paucula enim sunt, quæ in opere ipsius antiquarum le- ctionum habentur de quibusdam adagiis. Etiam Verdierius nugacissimus ille veterum & recentiorum censor p. 158. unguis suos in hoc opere figit, cui simi- lem ille ne paginam quidem scribere poterat. Multæ sunt operis ejus editiones, Frobeniana est emendatissima. Edidit & Henricus Stephani è typographeo suo. Nova editio omnium est corruptissima, licet cæteris locupletior: nam adjecti sunt Erasmi Chiliadibus Cognati, Junii, & aliorum autorum adagia. Li- bere est, quò nemo carere potest Latinæ linguæ paululum studiosior. Sufficere tamen tyroni epitome ejus potest, & in Germania & Amstelodami nitidior edi- ta. In quâ præterea laudandum est, quod adagia suis sub titulis ponantur, quod non fit in magnò opere, ubi index supplet locorum communium titulos.

JANI GRUTERI Florilegium Ethico-politicum aliquot tomis multarum gentium adagia complectitur. Colliguntur in hoc librò sine ordine breves sen- tentiæ, & adagia Græcorum, Latinorum, Germanorum, Italarum, Belgarum, Hispanorū, Gallorum, Anglorum; sed confusum chaos est, & planè non ad usum: esset verò maximè, si sub titulos redigerentur. Uti tamen hoc librò vel sic pos- sumus, & si tantum temporis ipsi impendere velimus, redigere possumus in ordi- nem. Sed multa hic habentur, quæ vix argutæ sententiæ laudem merentur: nam effata omnia, vel moralia vel civilia, in adagiorum censum venire non debent. Notulas aliquas breves adjecit, ubi sententiarum sensus obscurior, præsertim in Publii Mimi sententiis, quæ omnium sunt argutissimæ. Neq; gnoma & jambi, quos ipse confecit, sunt contemnendi, qui & in Polyanthiâ ejus leguntur, & seor- sim in libro, cui titulus *Bibliotheca Exulum*, habentur. Tres ejus libri partes con- stituuntur. Editus est Francofurti 1610. in 8vo.

JOH. ANTONIUS BERLUCIUS Adagia selecta an. 1632. edidit in 8vo, cum eleganti præfatione, in quâ exhibetur methodus usurpandi, imitandi ac infutichia adagialia, apud Poetas occurrentia; sed nimium brevis est in colligendis iis: multa enim obscuriora sunt, quam ut sic statim intelligi possint. Sed ab illis fortè ad Erasmi Chiliades remitti possumus: tituli sunt magnâ curâ dispositi, quod optimum in hoc librò est. Cæterum omnia illa referuntur adagia & adagialia sine autore & teste, quod fieri tamen non debebat: nisi enim apud autores rectum eorum usum inquirere possimus, frustraneus ille labor est, deinde duobus semper quis hæret, an verum sit adagium, quòvis sensu usurpandum. Multa quoq; afferuntur, quæ adagiorum nomine non digna sunt: Liber interiri non contemnendus, cujus telam si quis pertexat, atq; illa, in quibus deficit, suppleat, præclarum ille opus concinnare possit.

Collegit & Erasmi Adagia, aliasq; sententias proverbiales, Græcas, Latinas, Germanicas sub certis locorum communium titulis JOSEPHUS LANGIUS, quæ Argentorati Anno 1596, in 8vo. impressa sunt. Loci verò illi concepti sunt secundum seriem illam, quam Sturmius olim excogitavit, & in Compendio suo Latine linguæ ac Thesauri Elocutionis Græcæ secutus est Joannes Benzius. Quorum locorum insignis sanè usus est, si illa methodus in omnibus adhibeatur. Proponitur animo idea rerum inter se connexarum. Sed adagia, cum ad varias actiones speciales referri soleant, istis generalibus titulis non possunt omnia comprehendere. Subjungendi itaq; generalibus illis titulis sunt specialiores, ut fecit quidem Langius: Sed illi pauciores sunt, longeq; plures requiruntur.

Dixi supra, hemistichia aut versus integros Poëtarum adagiis æquiparari: Si quis iis commodè utatur, magnam elegantiam conciliat sermoni, in primis Epistolis, ac isti dicendi generi, quod numero & periodis non morose nimis adstringitur: nam in oratione seriâ vel nullus, vel rarus earum usus. Est verò Homeri omnium Poëtarum Pater & Princeps, adeoq; adagia aliqua ex illo collecta venustiora præ cæteris sunt. Edidit itaq; JACOBUS DUPORTUS, Cantabrigiæ, Græcæ linguæ in Academiâ illâ Professor, *Gnomologiam Homeri*, Cantabrigiæ Ann. 1660, in 4to. illò in librò sub titulis certis collegit sententias Homericas, quarum aliquarum adagiorum titulum merentur, aliquarum tantum sententiarum nomen. Laudabilis quoque ille labor est eam ob causam, quod duplicem parallelismum adjecerit, unum è locis S. Scripturæ, quibus Gnomæ Homericæ vel affines, vel non absimiles, alterum è gentilibus scriptoribus, Poëtis, Oratoribus: addidit passim Notas Criticas, Subjecit triplicem indicem, sententiarum, locorum Scripturæ, & vocabulorum, ideoque non solum in eloquentiæ usum, sed & ad exegelin commendari labor ille potest. Quò argumento se Bogamus Anglus exhibere voluit, cujus extat *Homerus Hebraizon*, quò in librò collegit phraseos Homericæ textusque Hebraici & Græci in S. Codice parallelismos. Imitatus videtur Michælem Neandrum

Græcis partim edita, partim Latine reddita, publicavit Andr. Schottus, Antverpianus à Societate Jesu, quæ edita sunt Antverpiæ ann. 1612. in 4to: liber est optimus & rarus, omnino noscendus elegantioris literaturæ studiosis: collecta sunt non secundum locos communes, sed secundum initiales literas adagiorum. Notas eruditas adjecit Schottus, quibus partim obscuriora, quæ non satis ab autoribus explicata, exposuit, partim locis parallelis illustravit: pleraque certe illorum jam tum in chiliadas suos retulit Erasmus, sed suavius est & utilius ex ipsis fontibus haurire. Ac reperiuntur tamen multa ab Erasmo non notata, fortè quod non attenderet, vel quod civitate Latinâ nondum donata: Neque enim omnium gentium adagia omnibus conveniunt; sed est quidam lepor linguæ, quædam occasio inveniendi adagia, non statim aliis nationibus cognita. Usus omnium magister est; quæquam tamen per *συμβολισμὸν* cæterarum gentium effici formarique in aliâ linguâ adagia possunt. Sed delectu & judicio hic opus est. Imò si adagiorum loco non erunt, vel simile aliquid aut argutam phrasin suppeditabunt. Adjiciuntur proverbii illis Græca proverbialia metrica, quorum loca in margine notavit Schottus, & Parallelismis, tum Græcis tum Latinis, illustravit. Adjuncti sunt indices locupletes, tam Latinus quam Græcus. Michaëlis Apostolii proverbialia Græco-Latina à Petro Pantino cum notis ejusdem & aliorum in 4to Lugd. Bat. Ann. 1619 & in 8vo antea Basileæ Anno 1538. edita.

Adagiorum sacrorum Scriptores segregari à plebeis & civilibus debent; pleraque enim illorum ita sunt comparata, ut communis illa oratio respuat & profanum aliquid sonent, si profanò sermone temerentur: latitant illa permulta in Codice V. & N. Testamenti, nondum dignè satis excussa. Hebraica adagia collegerunt *Plantavinius*, *Drusus*, & *Buxtorffius*, qui è Rabbiniis sub titulis illa collegit, arguta profecto & in quibus multum est sapientiæ reconditæ. De adagiis N. Testamenti Diatriben scripsit *Joh. Vorstius*, quæ edita est Colonizæ Brandenburgicæ in 4to ann. 1659. Latitant in scriptis Patrum antiquioribus insignia adagia, quorum collectio utilissima est; sed pauci sunt, qui in hoc genere suam exercuerunt industriam. Enostratibus Theologis JOACHIMUS ZEHNERUS adagiorum sacrorum Centurias V. scripsit, quas ex universo Bibliorum Codice collegit. Editus est liber Lipsiæ in 4to. An. 1601. Adagia illa parallelismis illustravit, tum Patrum tum gentilium quoque scriptorum, quæ prodesse magnopere possunt ad orationes sacras. Scripsit & *similitudines Biblicas*, quæ adagiis accenseri optimè possunt, & ad eundem usum transferri. Ultimo loco scripsit *similitudinum Biblicarum* *ὁμοειπεύματα*, pro ratione materiarum convenientium in locos communes digesta. Addidit deinde indicem, quo disponit similia secundum Scripturam, quæ prodierunt Lipsiæ anno 1604. in 4to. Scripsit & adagia sacra Martinus Debro Hispanus, autor satis notus è Disquisitionibus suis magicis aliisque scriptis. Habentur verò illic adagia è patribus excerpta; sed imperfectus ille labor est, quem quidem *Aloysius Novarinus* ampliorem suscepit, publicato ejusdem argu-

argumenti libro, qui totum ultimum constituit Lectionum suarum. Prodi-
runt Novarini etiam scripta duobus tomis in folio, quibus multa continentur curi-
ola ex antiquitate sacra collecta, in primis quod ad ritus nuptiales sacros & ho-
stias eucharisticas attinet.

Non negligenda sunt vernaculae exterarum gentium deliciae. Habet
Italica lingua miras Veneres, omniumque argutissima est in explicandis animi
sensibus; quod docent tum poemata tum dissertationes ab illa natione scriptae,
apud quam quasi in legem abiit, ut non nisi argute efferant animi sensa; in quibus
ita versantur, ut fastidium excitent nimiam argutiarum copia. Quod ad prover-
bia illorum attinet, primo loco recensbo *Angeli Monosinii* florem Italicae linguae
libris 9. comprehensum: in quorum quinque prioribus agit de congruentia Flo-
rentini sermonis cum Graeco Romanoque, ubi praeter phrasin & Syntaxin plus
mille proverbia conferuntur & explicantur. Prima itaque pars illius libri adagi-
orum est *συγκρίσις* comparativa, quae demonstrat, quae adagia Italicae cum Grae-
cis & Latinis sint communia. In ultimis 4. recenset peculiaria & propria ada-
gia, tresque illorum chiliades. Addidit indices adagiorum & rerum notabilium
uberrimos; sed locos communes vel titulos non adiecit. Elegans est & doctus
liber, editus Venetiis ann. 1604, in 4to. Prodiit, si recte memini, altera ejus
locupletior editio,

JULIUS VARINUS edidit elegantem librum, cui titulus: *Scuola del Volgo*,
qui editus est Veronae ann. 1642 in 12o. Habentur in illo libello proverbia Itali-
ca, secundum actiones humanas disposita, quibus simul per connexionem ali-
quam prudentia quaedam moralis & civilis ex istis adagiis efflorescens inculcata,
quam ego methodum omnibus proverbii applicatam vellem. Cum enim illa
nascentur ex actionibus hominum, earumque circumstantiis, e quibus has sen-
tentias velut universalia colligit populus, elegantissime eo referuntur. Ideo-
que elegans titulus est, quem Autor proposuit huic libro, quod vocet illum
Scholam vulgi: nam vulgi haec sapientia est, ejusdemque schola non solum, sed &
sapientum. Nam de his quoque interdum verum est: Vox Populi, Vox Dei.
Non ineleganter Draxe in Praefat. Bibliothec. sua scholasticae: *Veteris Philosophiae*
reliquiae nobis praeustandae propinant; sunt ingenii coeae, dotae, & indices: sunt vi-
tae ordinandae norma & amissa: vitia humana non tam false & scite quam cum auctoritate
quodam exagitant: sunt memoriae subsidia & prompsuaria: declamaturae & subito dicturi
amplum & aptum e re nata sermonis apparatus auditoribus accommodatum submini-
strant: gratiorem nostram allegoricè, ironicè, met aphoricè, & hyberbolicè enunciatis vocu-
lis decorant & exornant. Est & alius quispiam *Orlandus Persignetus*, qui proverbiorum
Italica congestit ordine alphabeticò, & in thesauro Gruteri habetur; sed ceteri
illi praeferendi. Mentio etiam fit, si recte memini, in postremis Ephemeridi-
bus Gallicis novi ejusdem auctoris, qui proverbia Italica congesterit, cujus mihi

nunc

nunc nomen excidit. Alii nominant *Thomasi Buoni* Proverbia Italica, Venet. 8. 1604. & 1606. duobus tomis edita, quæ non vidi.

Gallicorum Adagiorum scriptores pauci sunt, quantum ego quidem memini. Bibliotheca certè Thuana, quæ illos memorare deberet, paucos habet de hoc argumentò scriptores, quem tamen ex gente suâ collegisse, verosimile est, quos nancisci potuit. Solum illic habentur proverbia Gallica à *Job. Ægidio Nucerienſi* edita, & liber quidam proverbiorum Gallicorum sine autore. Eorum aliquæ collegit Gruterus, & Florilegio suo adjecit. Extant quædam de proverbiiſ Galliſ dissertationes, à quodam *Fleury de Belingen* Hagæ Comitis Ann. 1653. editæ, hoc titulo: *Essays des Proverbes & autres questions curieuses proposees & exposees en forme de Dialogue*. Gallus aliquis *le Duc* scripsit librum: *Proverbes en Rimes, ou rimes en proverbes*, Paris. 120. 1665.

Belgica Adagia collegit singulari libellò *Samuel Brun*: inprimis autem illa, quæ metrica sunt. Habentur & apud Gruterum alii autores; Sed parciore fuit in illis colligendis gens illa. *Hispanica* *Fernandus Nunez* Professor Eloquentiæ & Græcæ linguæ in Academiâ Salamanticensi collegit. Addidit *Juan de Mal Lara* Proverbiorum Hispanicorū Centurias X. cum titulo: *La Filosofia vulgar*, ubi proverbiorū explicationem prolixam subjungit. Editus est liber Anno 1621. in 4to. Scripsit & alius *Juan Soropande Riero*: librum Medicum, è proverbiiſ Hispanicis concinnatum, ubi proverbia Medica examinat & cōmentario illustrat. Titulus libri est: *Medicina Española continida en proverbios vulgares en una lengua*. Singularis ille proverbiorum usus est, qui nemini aliàs in mentem venit, quo in artis medicæ doctrinam illa adhibentur. Est vero elegans liber, ac multà habet ad eam rem pulchrè aptata adagia. Aliquot adagia Hispanica in rythmos Belgicos convertit Constantinus Hugenius, quæ inter poemata Belgica reperiuntur.

Anglica Adagia variis autoribus collecta sunt, primum à *Cambdeno* in Reliquiis Antiquitatum Britannicarum, Anglicâ linguâ scriptis, (vocantur *Romains*). Post illum alii quidam autores non satis cogniti. Tandem *Jacobus Howel* *Παρρησια* Anglicam edidit, cæteris omnibus locupletiore. Ex omnibus postea quidam anonymus J. R. instituit collectionem Anglicorum proverbiorū, hâc methodò, ut primum ponat sententias proverbiales ordine Alphabeticò dispositas, deinde phrasas proverbiales, tunc similia proverbialia, tum rythmos proverbiales, quos sequuntur proverbia rustica, & tandem proverbia singulis in Angliâ regionibus vernacula. Si quis attentè illa perlegerit, tum Italicorum & Gallicorum magnam convenientiam cum Germanicis adagiis animadvertet. Liber editus est Cantabrigiæ Ann. 1670. in 8vo. Extat inter Anglos cujusdam *Powells* Dictionarium Anglico-Italice-Gallicum in fol. Adjiciuntur illi Dictionario proverbia Anglica, Gallica & Italica, non exiguâ curâ congesta. Eorum peritiam ut ostendat Autor, Epistolas aliquas & oratiunculas ex meris proverbiiſ in tribus his linguis concinnavit; quod in Latinâ linguâ fecit ingenii ostentandi gratia

Faustus Andrelinus, cujus epistolæ proverbiales Helmstadii recusæ Ann. 1662. secundum exemplar Colonienſe, quod Ann. 1509. prodiit. Quod & in Germanicâ linguâ tentavit integrâ aliquâ Comœdiâ, (cujus tamen exemplum ab Italo sumerat) Harstorfferus in parte 2. *seiner Gespräch & Spiele* in fine.

Germanicorum Adagiorum scriptores aliquos etiam habemus: inter illos sunt *Sebastianus Franck*, Autor variis in Germanicâ linguâ scriptis historicis notissimus, cujus adagia prodierunt Francof. Ann. 1541. in 8vo. non utiq; contemnenda. Edidit postea *Agricola* proverbialia Germanica cum explicatione, & *Friedericus Petri* singulari librò cui tit: *Der Teutschen Wapheit*, qui cæteris omnibus locupletior videtur, verum omnes sine ordine instituunt: Hamburgi prodiit Ann. 1605. Prodiit & à *Georgio Henischio* Thesaurus linguæ Germanicæ, quem Lexici instar esse voluit, in quo sub singulis vocibus adagia diligenter notavit. Verum non fuit absolutus ille liber; pervenit enim tantum usq; ad litteram H. Collegit Proverbia Germanica tribus tomis adjectâ explicatione rhythmicâ *Eucharius Eyerling*, Islebiæ in 8vo. Ann. 1601. edita. Titulus libri est *Copia Proverbiorum*. Habentur in illo selecta proverbialia, notatu digna; licet explicatio rhythmicâ ad modum rudis poetæ Germanicæ sit instituta. Sed tamen & in illâ multa sunt non adeò inepta. Ex his autoribus, adjectis quibusdam aliis, collegit postea *Christophorus Lehmannus* Florilegium suum Politicum, cujus extant tres partes in 120. editæ Ann. 1543. Multa illic habentur arguta; quæ, quoniam sub titulis sunt disposita, interdum argutos conceptus epigrammatibus præbere possunt. Exemplò suò hoc demonstravit *Kindermannus* in aliquò carmine nuptiali, & *Job Heywood* Anglicâ linguâ 300 Epigrammata super 300. Proverbia scripsit. Schuppius aliquò locò librum hunc adeò commendat, ut post S. Biblia illum legi velit. Collationem Latinorum Adagiorum cum Germanicis instituit singulari librò *Tappius*, qui labor non contemnendus. Ante aliquot annos *Paulus Winckler*, Consiliarius Brandenburgicus, tres Chiliades sententiarum Germanicarum adagialium collegit, sub titulo *gute Gedanken* Gorsitzii Ann. 1685. in 120. editas, quæ sunt elegantes & argutæ.

Mentio suprà facta est de versibus sententiolis & adagialibus, eos colligi utrum in volumen interesset. Non ita pridem JOHANNES LANGSTON in lucem edidit *Poëtes Græcæ Medullam*, Londini ann. 1679 in 8vo. quo collegit secundum Alphabeti litteras initiales versus Græcos, vel adagiū aliquid vel gnomas habentes, & eum quidem in finem, ut memoriæ mandari possit à tyronibus, penè eodem modò, quo *Seidelius* portam suam Græcæ linguæ edidit: Melior autem hic selectus est. Idem jam antea ediderat similem in Latina linguâ laborem, sub titulò *Lusus Poëticæ Latino-Anglicanæ*, qui postea auctior prodiit: de quo, cum hæctenus non viderim, judicare haud possum. Alius Londini 1616. in 8vo. liber prodiit sub titulò *Bibliotheca Scholastica* instructissimæ per *Thomam Draxe* congestus, & Principi regio Carolo inscriptus; ubi Latina, Græca, Gallica, Anglica adagia & versus sub titulis aptis reponuntur. Utilis quidem ille liber est, verum longè plenior

nior dari apparatus poterat, ideam tamen aliquam familia tentaturo subministrabit.

Atq; hæc dicta sufficiant de proverbiorum scriptoribus, quorum adhuc alii sunt, quos non nominavi, ac data opera omisi. Adjici etiam his possunt *Proverbiorum Arabicorum* Centuriæ II. cum interpretatione Latinâ & scholiis *Josephi Scaligeri*, & *Thomæ Erpenii*, quorum locupletissima editio prodit in 8vo Lugd. Batav. ann. 1623. Edidit quoq; *Andreas Tscherningius*, Professor Poëseos in Academia Rostochiensis, ex Erpenianâ editione proverbiorum Arabica, quæ in Germanicam linguam convertit, scholiis quibusdam adjectis. Edita quoq; est *Perficorum proverbiorum* centuria, collecta & versione notisq; illustrata à *Levino Warnero*, Lugd. Batav. in 4to. ann. 1644. Recensentur ab aliis *Paræmiographi*, quos videre mihi non contigit. *Erasmus lib. 17. epist. 3.* de omnibus Adagiorum scriptoribus sui temporis agit. *Israël Spachius* nominat *Hub. Susannæ* proverbiorum Ciceronianorū Connubiū, qui error est, & à *Martino Lipenio* quoq; transumptus: non enim de proverbii, sed adverbii liber ille agit. Laudantur quibusdam *Ferrieri collectanea proverbiorum*, Colon. 1612. *Fungeri Proverbiorum Farrago* Lugd. Batav. in 8vo 1585. & 1595. *Germbergii Proverbiorum Centuriæ* XV. Basil. 8vo. 1583. *Gerschovii Centuria Locmannia* Proverbiorum Arabicorum distichis Latinis expressorum, Gryphisv. 8vo. 1635. *Henrici Stephani* Proverbia Epigrammatica vel Epigrammata proverbialia. Scripsit & *Aloys. Cythius* de Origine vulgarium Proverbiorum, Venet. 1526. Est *Jac. Mejeri Hortulus Adagiorum*, Basil. 12o. 1697. & plura alia à Lipenio diligenter congesta: Quæ cum non viderim, nihil de illis pronuncio. *Seiboldi Adagia Latino-Germanica* multa habent lutulenta & plebeja.

JOH. THOMÆ FREIGII Ciceronianus, Basileæ ann. 1669, editus, etiam inter locorum communium scriptores referendus est, cujus liber hęc titulo prodit, usus eloquentiæ inserviens. Concinnavit ille è scriptis Ciceronis quasi Encyclopædiam aliquam, omnia verbis Ciceronianis aptè inter se connexis exprimens; in ordine instituendō, ut solent Ramistæ, satis diligens, cujus ille typum & schematismum præmisit. Ad Deum verò & hominem omnia retulit: hominis locos dividit secundum partes, causas, adjuncta. Sub adjunctis comprehendit omnes artes virtutesq;. De rebus moralibus & civilibus dissertaturo Loci Ciceroniani statim patent, quibus exornari oratio, vel rerum argumentis vel verborū delectu, potest. Nunquam enim penè oratio scribitur, quin vel tota, vel quādam sui parte in loco aliquo cōmuni versetur: atq; sic proderit oratori liber ille, quem admodum sacro oratori prodesse possunt libri de virtutibus & vitiis scripti, ut *Peraldi summa virtutum & vitiorum*, *Cresollii Anthologia* de selectis piorum hominū virtutibus, de quibus infra dicendi locus erit, cum ad Eloquentiæ sacræ scriptores perventum. Idem Thomas Freigius in isto librō suo p. 508. uberiores locos communes promissit. Hæc, inquit, hæc nus ex Ciceronis monumentis, locorum communium demonstratio fuit: vix justā unius aut alterius mensis meditatione sic nobis com-

scripta, memoriâ locos ex aliis aliis suppeditante. Equidem pleniore illos iustioresq; locos mentis quadam designatione jam delineatos, ex omnibus omnium temporum scriptoribus, poetis, historicis, philosophis, oratoribus, medicis, iureconsultis, theologis congestos, aliquando plenius editurum me confido. Ubi enim melius aut vita humana utilius hoc laborum otium, quamdiu mihi eo uti licet, collocabo? Interim ejus majoris operis ac laboris specimen hic noster Ciceronianus esto, qui, qualia cetera futura sint, æstimanda benevolis lectoribus relinquit. Sed nihil ex illis, quod ego memini, lucem vidit, manere in multis profuturum. Eodem modo è Poëtis moralis doctrinæ locos communes *Henricus Stephani* congestit.

Edidit & JOHANNES RIVIVS Athendoriensis locos communes Philosophicorum, quorum tomus tantum primus Glauchæ, suburbio Salinarum Saxonicarum ann. 1580. in fol. editus est; Qui quanquam liber utilissimus est, continet enim multa singularia, ad Grammatices, Dialectices & Rhetorices cognitionem; generalissima tamen illa *dialectica* est per tabulas, ut vulgo vocant, analyticas, Ideoq; ad Encyclopædiarum scriptores potius, quam ad locorum communium scriptores referendus est: Proponuntur enim integræ illic disciplinæ. Est J. G. SCHIELEN *Bibliotheca enucleata*, sive Aurifodina artium & scientiarum, Ulmæ ann. 1679. in 4to. magnifico hoc titulo edita, in quâ tamen per merum indicem citra summariam rerum commemorationem varia coacervantur, quæ usui interdum esse possunt. Sunt ZIMMERMANNI *Analecæ*, in quibus varia philologica & critica colliguntur. Generalem aliquam locorum communium ideam sic satis commodè instructam, non tamen omnino sterilem, sed autoribus & materiis utcumq; differtam, subjecit ALEXANDER FICHETUS *Arcana studiorum methodo* Lugduni, ann. 1649. editæ, de quâ nos supra. JOHANNES BENZIUS solos tantum titulos locorum communium comparandæ rerum & exemplorum copiarum accommodatorum edidit bonâ ratione ex Sturmii doctrinâ dispositos, quam Sturmius è Mylæi de scribenda rerum universitatis historiâ cepisse nonnullis creditur; de qua nos libro sequenti plura. Sunt in Theologicis, Moralibus, Historicis, Politicis, variæ promptuaria, adversaria, ut Canisii, Hondorfii, Dinothi & aliorum. In Gallica lingua multi libri sub titulo *Collectaneorum* (*Recueil*) & discursuum prodierunt, ut *Montaigne* & plurium aliorum, de quibus *Sorellus* in Bibliothecâ Gallicâ legatur. Nos illa hic omittimus, & quoniam pleriq; ad certas disciplinas pertinent, datâ occasione de iis dicemus.

CAP. XXII. DE EODEM ARGUMENTO ET DE POLYGRAPHIS.

Locorum communium scriptores plures recensentur. Antoninus Imperator, Proculus, Linus, quædam poetica. Macrobinus, Plutarchus, Athenæus, Seneca, Licetus, Parrhius,

*bus, Pignorius, &c. Indicum scriptores. Qui allegationibus multis utuntur. Petrarche de his iudicium. Alii circa allegationes abusus notantur. Erasmus, Me-
bachthon, Gesnerus, à Scaligero male ut Locorum Communium scriptores sugillan-
tur. Cardanus Gesnerus reprehendit. De Vadiano iniquum iudicium Vassianum.
De Montano & Voëtio iudicia. Consilium de colligendo in unum librum, quicquid
eximii in aliis omnibus sparsim reperitur. Cartesii de eo iudicium. Polygraphi. Oli-
gographi vel Bradygraphi. Multorum seculorum labores ab uno Polygrapho in Com-
pendium trahi solent. Exempla in Aristotele, Hippocrate, Galeno, Theophrasto,
Plinio, Varrone. Librorum sata ex imperiis pendunt. Etiam ab ingeniorum diver-
sitate. Varii scientiarum gradus ratione hominum & seculorum à Cardano ingeni-
ose deducti. Polygraphi multi apud veteres & recentiores. Cardanus Polygraphus.
Scaligeri de Polygraphis iudicium. Campanella, Caramuel, Polygraphi. Joach.
Vavassori. Francisci Macedo incomparabile ingenium. Fuit πολυγραφώτατος.
Elogia ejus invidenda. Opera & vasta & multa recensentur. Collectores librorum
in historiis & disciplinis.*

Multa superiore capite de Locorum Communium Scriptoribus dixi-
mus; sed longè plura restant, quam ut paucis pagellis illa enarrari pos-
sint. In antiquis ut multisunt, ita Antoninus quoque Imperator eo re-
ferendus est, in libris τῆς ἐπιστολῆς, sive, de vitâ suâ ad se ipsum, quos
exceptorum nomine vocat Barthius *Adversar. libr. 51. cap. 16. & lib. 1. c. 11.* ac u-
berioribus collectaneis illustravit Thomas Gatakerus, ut moralium sententia-
rum thesaurus esse possit. Proclix ἡ σοφία poetica ad hanc quoque classem
pertinet, quam edidit Schottus Hanoviae 1615 in 4. Fuere vel per dialogos
instituta talia collectanea, quod fecisse videmus Macrobius in Saturnal. libris,
vel methodo erotematicâ, ut Plutarchus in quaestionibus convivialibus, Athé-
næus in Deipnosophistis; vel per Epistolas, ut fecit Seneca, cujus Epistolæ non
sunt nisi sententiæ congestæ, ac multi è recentioribus, qui quæsitæ per epistolam
scripserunt, ut Fortunius Licetus, cujus extant multi hoc titulo libri, Janus
Parrhasius, Laurentius Pignorius. Et quis recenscat omnia nostro tempore
Mellificia, Promptuaria, Calligraphias, Araria, Apparatus, Parnassos, Scintillas,
Flavillas, Flores, Florilegia, Miscellanea, Semestria, Otia, Promulsides, Con-
jectanea, Varias Lectiones, Observationes, Dies Caniculares, Sylvas, Adversaria,
Singularia, Præcidanea, Analecta, Dies geniales (quo titulo Alexander ab Alexan-
dro optimum librum edidit, à Tiraquello commentario illustratum), Strictu-
ras, Exercitationes, Florum Spariones, Spicilegia, Memorabilia, Benedicta,
Laudabilia, Notabilia, Cinnos, Politias literarias, quo titulo Angelus Decem-
brius librum edidit; homo doctior quam eloquentior, quod Barthius *Adversar. lib.
1. c. 2.* iudicium est.

Referendi etiam huc Indicum Scriptores sunt, qui & ipsi Locorum Communium scriptores, nisi quod titulos solos ponunt, & lectores ad libros ipsos remittunt; quales sunt in Codice sacro, omnium linguarum, ut vocantur, Concordantiae; in Jurisprudencia Brederodii & Bertachini repertoria; Doringii Bibliotheca, qui tamen ne primam quidam Alphabeti literam absolvit; in Medicinâ Antonii Musæ Index super Galenum; in Philosophicis is, quem supra laudavi, Bernhardus.

Omnes denique illi scriptores huc pertinent, qui digressionibus, allegationibus crebris in scriptis suis utuntur: quanquā si ineptè plerumque; rem suam instituant. In iis malè plerumque audiunt Jcti, qui notissima quæque infinitis testimoniis confirmant. Ridebat hunc morem Paulus Sarpus: Videatur Fulgentius in ejus Vita p. 151 Gall. edit. Quidam in vanam ac inutilem pompam istis allegationibus paginas complent, quod in Thoma Messanensi reprehendit Franciscus Petrarcha singulari epistolâ, quæ inter epistolas Philologicas à Goldasto collectas prima est: *Animadverti*, scribit ad illum, *te in scriptis tuis omnifuduo, ut appareas, niti. Hinc ille discursus per ignota volumina, ut ex singulis aliquid decerpens rebus tuis interferas. Plaudunt tibi discipuli, & omniscium vocant innumerabilium autorum nominibus attoniti, quasi omnium, quorum titulos tenes, etiam notitiam sis adeptus. Docti autem facillè discernunt, quid cuiusque proprium, quid alienum sit: & rursum, quid mutuum, quid precarium, quid furivum, quid è medio haustum, quid à praterite delibatum. Memoriam ostentare puerilis est gloria; Viro, ut ait Seneca, captare flosculos turpe est: quippe quem fructu deceat gaudere, non floribus. Tu verò in hac ætatis parte venerabilis, & in tuâ professione clarissimus, imò, ut non semper pungam, sed interdum ungam, solus sine exemplo nostri temporis earum, quibus es deditus, literarum princeps, nescio quo juvenili animo, dimissis sinibus tuis, in alienis pratis otiosus & vagans, inclinatus jam die, interlegendis flosculis tempus teris. Placet ignota tentare, ubi sæpe viam non inveniens aut vageris, aut corruas: placet illorum sequi vestigia, qui scientiam quasi mercimonium aliquod ante fores explicant, cum interim vacua domus sit. Certè tuum est, ad id potius niti, ut sis aliquid plus, quam videris. Operosa semper & periculosa jactantia est. Adde quod, cum magnus videri voles, innumera-bilia intident, quæ te non modo veram ad mensuram redigent, sed infra etiam contrahent.*

Huc illi quoque pertinent, qui autores deperditos citant, suppressis iis, unde hauserunt, hanc ambitione ducti, ut ipsi postea pro veris autoribus laudentur: de quo artificio Thomasius lib. de plagio §. 260. & §. 573. eodem à Petrarcha sale defricandi. Defendit tamen eos Thomasius, qui multos eosque sæpe minutos autores allegant, qui ex aliis deprompserunt sua, quàm ipsos fontes, qui fortè non sunt ad manus. Vide eum libro de plagio §. 173. Et hoc vel ideo debere fieri ille putat, ne in plagii suspensionem incidamus: et si non defunt è Scholasticis & Melanchthonis scholâ, qui hanc inter se novitiam habuere, ut citra

traplagii crimen verba sententias mutuò transcriberent, inque usum suum verterent, quâ de re idem videatur eodem libro §. 192. 193. 194. Obtinuit & in allegationibus multorum morbus, qui ipsi quosvis autores, modò ignotos, etiam cum elogiis nominant; ac sunt alii, qui miserè ambiunt aliorum in scriptis magnâ se eologia. Hos notat Menzinius in libro de literatorum hominum invidia cap. 8. cujus hîc verba apponemus: Cum curiositate non bonâ laborent invidi, altera quoque addatur nota, gloriæ scilicet enormis quadam cupido; literatorum enim plerosque is inhumilis spiritus, & eo feruntur, quò ducit, imò jubet, ambitio. Hinc speciosus librorum titulus eruditissimos legimus, & doctissimos, quibus nec puororum fabellas, aut si quid levius est, intelligendum concesseris. Atque illud sedulò curant alieno in scripto, cum ipsi interim desides sedeant, & falso gaudeant testimonio. Nec longè diverse, & quidem ridendo, utuntur artificio, qui obmixtè & illud curant, ut in aliorum monumentis nomen suum grandioribus deformatum literis inspiciant omnes, & majoris auxilio characteris tacitum non pratermittant. Exiliunt itaq; gaudio, & penè desipiunt; atque eos tantummodo libros non oderunt, qui ejusmodi adulationis stigmate notètur; alios omnes, qui de illis ne verbum quidem fecerunt, utpote insulsos & illepidos, damnandos prorsus & abjiciendos promunciant. Hunc igitur morem, qui nuper apud nostros inolevit, probare vix possum, cum, nulla habita personarum ratione, eos promiscuè doctos inter & eruditos inscribi video, qui bonas artes vix à limine salutarum. Dijudicandum enim est, quo quis encomio dignus, imò tacendum potius, quam ridicula adulationis nota subeunda.

Negari non potest, hoc allegandi cacoethes à Germanis plus, quam necesse est, frequentari, unde sinistra exterorum de iis judicia. Hinc Scaliger in Excerptis à Fabro editis p. 80. ubi de Erasmo, Melanchthone, Gesnero judicia fert, ita de iis: Hi tamen tres simul componendi magni locorum collectores fuerunt potius, quam suum aliquid in medium proferentes; quod vitium cum omnibus Germanis familiare habent. Duos tantum excipio, Georgium Agricola & Beatum Rhenanum. Hæc illi, sed manifestâ maledicentiâ in bonos viros, jactantur. De Erasmo improbandi sunt, quod locos communes scribere voluerunt rei literariæ juvandæ gratiâ, quorum tum temporis, cum renascerentur literæ, magnus erat usus. Et gratiâ illis agenda erant. Id verò Germanorum esse fatum solet, ut eorum operâ & industria exteri feliciter utantur, quod ut dissimulare tutius possint, convitiis & contemptu eam à se suspicionem amoliri conantur. Ceterum Erasmi divinū judicium tot scripta loquuntur, nec ipsa invidia diffitebitur. Ipse quoq; Scaliger aliibi adversus Parisi sui acerbissimas invektivas Erasmi tueretur. Sunt & Melanchthonis & Gesneri scripta maturo satis judicio & stylo rei accommodato adornata, de quibus jam supra diximus. In Gesnero Cardanus lib. 10. Paradigmenon in Historia Lapid. & Metallor. p. 55. reprehendit quidem, quod Plinio nimium addictus quædam falsa suis admiscuerit, rejectis Georgii Agricola verioribus sententiis; sed magnis tamen elogiis ornat. Cogor, inquit, aliquid dicere adversus præstantissimum

virum & amicissimum, simulq; de bonis literis & de me benè meritum; quam invizus, Dii nōrunt. Videmus hic, quam discrepent interdum hominum iudicia: Ipse enim Scaliger alibi de tribus illis honorificè judicat. Non dissimile exemplum est de Vadiano, quem inter omnes Germanos penè unicum commendat Scaliger in alteris Scaligerianis sub titulo: *Les Allemans.* Sed de hujus Commentariis super Melam Isaacus Vossius dicit, quod rus & stivam oleant: quod rusticum iudicium ille, qui notas alteris Scaligerianis adjecit, meritò reprehendit. Ita Montani dissertationes laudibus effert Maresius *lib. 1. Epist. 30.* contemnit Malebianche *lib. 2. de inquirenda Veritate cap. 5.* ut inter stultos & vanos [*les pedans*] numeret: qui quidem, ut Diogenes Platonis fastum alio fastu, ita Montani vanitatem & arrogantiam alià vanitate calcare videtur. In Voëtio Sarrauius in *Epist. p. 158.* ut & nos suprà, tumultuarium scribendi modum notat: *Nonnulli istius Viri, inquit, olim legeram, in quibus satis multa congerere per πολυαναγνώσκειν videbatur; sed parvo aut nullo iudicio congesta.*

Jam præcedente capite aliqua de Locis Communibus per certos Anagnostas colligendis monueram, ac sanè magna ejus rei utilitas esset. Ipsi Anagnostæ multum in studiis eos juvant, quod sunt audita lectis jucundiora & tenacius hærent: quâ dere Scaliger *Exerc. 308.* Et hæc quidem collectanea in historicis, politicis, moralibus, magnum usum habebunt, non æquè in Philosophicis, quantum ad doctrinas & conclusiones; nisi fortè ad historiam respexeris. Quam ob causam probare neque ego consilium illud possum, quod Cartesio non nemo proponebat, de quo habetur in *Epistolarum ejus parte 2. Ep. 100;* consilium scilicet de colligendo in unum librum, quicquid eximii in aliis omnibus sparsim reperitur. Eâ dere verum ille iudicium interponit: *Vereor, inquit, ut possibile hoc sit consilium: nam præterquam, quod sæpè difficillimum est de alienis scriptis judicare, & utilia ex illis desumere, relictis inutilibus, veritates in libris huc atque illud sparsæ tam inconnexæ sunt, & ab invicem independentes, ut plus industria & ingenii requirerem ad illas in corpus unum concinnandæ proportionem & ordine juxta consilium autoris componendas, quam ad tale corpus propriâ arte fabricandum: Non quod propterea sint spernanda aliena, siquidem utilia reperiantur; sed nequaquam puto, tempus præcipue adhibendum esse illis colligendis. Denique si quispiam Scientiarum fundamento investigando par esset, is esset culpandus, si vitam tereret in illorum particulis per Bibliothecarum angulos latentibus disquirendis: qui verò ad hunc tantum laborem idonei fuerint, neque scient sagaciter eligere, neque electa sapienter disponere, Reprehenditeum porrò, quod religionem cum scientiis miscat, & quod ex his conficere velit scientiam aliquam universalem, quam possint adolescentes ante vicesimum quartum ætatis annum intelligere, & addiscere. Rectè hæc à Cartesio cogitata improbantur: Nam quod in Politicis Lipsius è Centonibus ac variis Autorum sententiis doctrinam de principatu congesterit, & in artis & præceptorum formam redegerit, non tam ex autoribus*

ea præcepta & regulas collegit, quàm antea sibi cognita his velut emblematis illustrare voluit. Atque in his felicius illa tentari possunt, quàm in cæteris scientiis.

Ad locorum confusum scriptores referri quoque debent Polygraphi; nam & hi, cum in multa se diffundant, multa ipsi ex aliis coacervant, ut soli Bibliothecam scribant. Non idem eruditus sensus est. Aliqui annos integros trahunt in libris scribendis, & in eorum expolitione penè vitam omnem impendunt: Alii una nocte velut fungi nascuntur libri. Utrinque peccatur: Nam & nimia cura sæpe obest perfectioni operis; est, ubi impetus pulchriora cogitata extundit, cum illi, qui manum de tabula tollere nesciunt, nimiam diligentiam rem perdant. Media est inter præcipientiam & procrastinationem via. Quidam Cunctatores sunt & Lentuli, quidam Celeres & Fulminei: utriusque, prout ingenium hominum est, rem vel perdunt vel restituant. Iudicii effectus est cunctatio, & qui magna moliantur, cunctari solent. Sunt tamen & torpida ingenia & testudinea, qui tardo gressu eo procedunt, quò Aquilæ uno volatu. De utrisque operose egit Bailletus libro de *Judicii doctorum*, tom. 1. part. 2. cap. 11. ac multa tam ex antiquis, quàm recentioribus produxit exempla. Nos illos Oligographos vel Bradygraphos mittimus, & de Polygraphis, tanquam qui ad Bibliothecarios scriptores propius accedunt, pauca monebimus. Scribendorum librorum nullum esse finem jam tum sapientissimus Salomon dicebat; Ac est reverà res infinita: Ut enim cogitationibus hominum nullus statui finis potest, ita nec libris, qui cogitationum partus sunt: quibus lectores tandem deerunt, redeuntibus semper novis, qui ad temporis ingenium accommodatiores sunt, & antiquorum luminibus officunt. Ita, quod prudenter notavit Cardanus *Paralipomenon lib. 1. cap. 13.* fieri solet, ut singulis temporibus collectis in unum multorum laboribus, unus pro multis legatur, in cuius scriptis omnium præcedentium sententiæ & splendidius comprehendantur, ut seculo magis florido & à viro sapientiore descriptæ. Ita Hippocrates, majorum suorum scripta collegit, ita Aristoteles & Galenus, Reliquum Aristotelis collegit Theophrastus; Plinius Romanorum & Græcorum scita coacervavit; antea felicius multo, sed prolixiori sermone, tentatum à Marco Varrone. Et hidenique supersites sunt, quos æquare non licet ingenio aut felicitate seu ornatu. In Historia præsentia non necessaria multis habentur, obsoleta spernuntur mutatis locis, nominibus, moribus. Prima ætas historiarum est in imperio nascente rudis & fabulosa; secunda, dum viget & fluctuat imperium, atque tum historiae vigent. Ubi deciderit, & senescit imperium, linguæ mutantur, & historiae & scripta senescunt. Poëtica ob figuras & numerum diutius durant, præsertim in lingua elegante. Mathematica, quia ad rerum usum pertinent, ac simul jucunda sunt, & sub sensum cadunt, durabilia sunt, semperque pergentes & secula, instigante usu & necessitate, resuscitantur. Quæ vero è naturalibus & medicis disputationi subjacent, ut ambigua fidei, ita non ab omnibus æstimantur, aut diu in pretio sunt.

Hinc est, quod tam multa Philosophorum & ipsius Aristotelis scripta periere. Ciceronis opera cum linguæ latinæ cultu efflorescere cœperunt, siquæ illa decideret, ea quoque intercidere.

Accedit ingeniorum diversitas, eorum vel sublimitas vel humilitas, unde sua quoque fata libri habent, si temporum & hominum simul conditio expendatur. Extat elegans Cardani Observatio lib. 2. *Paralipom. cap. 5.* quod hominum cognitio circulo quodam redeat, nec longius progrediatur. Humana cognitio, seu ad unumquemque, seu ad gentem unam, seu ætatem, seu ad universum genus referatur, non in infinitum procedit; sed nec longius digreditur ab incitiis, aut, ut honestius loquar, à primis principiis: unde philosophi decepti sunt latè, aut nugantur, si non erraverint. Omnes gentes & seculi & ætates circa suam sapientiam aut eruditionem revolvuntur, & iidem etiam homines. Parum autem distat hæc sapientia à cognitione principiorum, & eorum, quæ sensu acquisita sunt. Neque enim tota humana natura longius recedit, etiam si non impediretur calamitatibus, quia non potest ulterius procedere, quam singuli homines: qui etsi adjuvi longa plurium seculorum serie sapientia, non tamen sine prioribus posteriora intelligere possunt; quæ, dum colligunt, meditantur, mors obrepit: & ob id quasi nescientibus nobis, quæritur homo spectatæ fidei ac sapientiæ, cui credere possumus, ut posterius intellecta pro principiis habere liceat, atque ulterius discendo progredi. Ob hæc felici seculo natus illi Aristoteles dicitur, cum eam doctrinam amplexus sit, quæ inter sapientiam mediam & exactam humanam reposita sit. Hic ergo diagramma octo circulorum ob oculos ponit Cardanus. Centrum eorum est omnium istorum, quæ intelligi possunt, ignorantia, qualis in infantibus ac belluis. Qui hoc ambit circulus, est cognitio principiorum, velut à septimo an. ad quartum decimum. Secundus circulus est eruditionis juxta ætatem, à quarto decimo ad vigesimum primum. Tertius circulus est eruditorum simpliciter; quartus est Sapientum regionis suæ: quintus Sapientum seculi sui: sextus sapientum simpliciter: septimus sapientissimorum, in quorum ordine ille posuit Hippocratem, Aristotelem, Theophrastum, Plotinum, Euclidem, Archimedem, Apollonium &c. Octavus est divinarum; cujus excessus est juxta rationem centri in circulo: unde, qui habuerit in primo, parum melior erit sapientissimus: si quis autem in ultimo erit, velut immortalis; quod forsitan vix contingere potest. Quælibet tamen hujusmodi melior est absolutissimam sapientiam humanam. Quærit tamen homines fructum excessus sui circuli, & ob id manent adhuc monumenta clarissimorum virorum: non ergo infinitum est hoc nostrum humanum scire, ut à centro ignorantie recedit, sed in se ipsum circulo revolvitur & maxime juxta mundi ætates. Id quod quasi demonstratione aliqua ingeniosus & ex *Paralipom.* Cardanus ob oculos ponere voluit. Alibi *libro 16 Paralipomenon cap. 1.* tria hominum illustrium genera constituit, qui extractionibus præclaris famam sibi acquirunt. Sunt verò illi immodici, fortunati, sapientes: qui

qui iterum vel bifariam vel trifariam jungi possunt, atq; ex horum conjunctione omnem illustrium hominum differentiam fingit exemplis ubiq; adductis. Ex his, quæ diximus, apparet, omnes illos, qui maxime sunt πολυγραφοι, atq; omnia complecti animo volunt, nihil ad perfectionem scientiæ humanæ conferre posse; sed, cum omnia in orbem redeant, suis finibus subsistere, & ad ipsos carceres relabi.

Fuisse multos inter veteres polygraphos ex historiâ discimus; sed & ex errore titulorum multi autoribus adscripti, quos illi non scripserunt, ut notat Jonssius in *Hist. Philosoph. lib. 1. cap. 2. pag. 17.* Idem *lib. 2. c. 8.* de Stoicis nonnullis Philosophis aliisq; agit, quorum multi vastiq; extiterunt libri. Magnum eorum Catalogum texuit Bailletus loco supra citato. In his sunt Interpretes Sacri Codicis, librorum Juris, apud quos penè in legem abiit se mutuo exscribere, & molem augere librorum. Agit hic de Trismegisti libris, quos 36529. nonnulli numerant, de Callimacho Cyrenæo, Aristarcho, Zenone, Epicuro, Chrysippo, Theophrasto, Didymo, Servio Sulpicio, Varrone, Galeno, Esdra, S. Augustino, Alberto Magno, Thoma, Raimundo Lullio, Wiclefo, Alphonso Tostato, Johanne ab In-dagine, Paracelso, Luthero, Zvinglio, Melanchthone, Calvino, Bulingero, Musculo, Rudolpho Gualtero, Moyse Amiraldo, Salmerone, Bellarmino, Cardinale de Lugo, Gretsero, Schotto, Suarezio, Vasquez, Lorino, Cornelio à Lapide, Sanchez, Hazarto, Nirembergio, Petavio, Theophilo Raynaudo, Labbeo, Escobar, Kircher, Antonio Diana, Petro d'Alva & Astorga, Caramuele, Josepho Pellizero de Salas, Lope de Vega, Baronio, Raynaldo, Ughello, Cardano, Aldrovando, Liceto, Bartolo, Cujacio, Fabro, Barbolâ, Farinæo, Vincentio Marinero, & quibusdam aliis, de quibus ille singularia quædam memorat.

Cardanus inter polygraphos à Bailletis numeratur, & meritò: nam ipse inter illos numerari gaudet. Etenim *Paralipomenon lib. 2.* disertè ait: *Atq; hæc parte hinc, duobus, satis felix tum editis jam 126. libris, conscriptis aliis penè 200. & 60. prope autores jam de nobis in suis libris mentionem faciunt.* Quæ, cum puerili quâdam ambitione ab illo dicantur, mirum non est, à Scaligero illum ob πολυγραφίας affectationem exagitari, præsertim, cum & in libris de subtilitate dixerit: *Generaliter quis non habendus est in pretio in aliqua arte, qui non multum scripserit, præterquam in Poësi & Mathematicis; quæ vellicat Scaliger Exerc. 341.* ac adversus illum sustinet, temeritate atq; insitiâ compelli nos ad multa scribendum. Sed ille iniquior in Cardanum est, quæq; in contemptum ejus operum adducit, meras calumnias spirant. Fuit Cardanus sanè magni ingenii homo, ac in pretio habendus est, quicquid etiam Scaligero videatur. Est enim non pauca in illo sunt, quæ nescio quas ineptias sapere videntur, multa tamen in illo sunt egregia atq; admiratione omnino digna.

Campanella, quem à Bailletis omissum miror, inter præcipuos nostri temporis polygraphos etiam numerandus est. Portentum ingenii fuit, & omnes ferè disci-

disciplinas ad sensum suum reformavit. Quæ edidit ipse, non multa quidem sunt, et si latis illa operosa & spissa volumina. Ineditorum longè major numerus est, ut ipse de libris suis librum scripserit, ubi illorum historiam recenset. Plura de illo in Polyhistore Philosophico. Caramuelis à Lobkovitz ut multi, ita singularis ingenii sunt labores, de quibus peculiaris Index ab ipso Autore editus est, additusque Bibliothecæ Ordinis Cisterciensis, quam Carolus de Visch publicavit: verum plurimi sunt inediti. Etiam Joachimus Fortius Ringelbergius, Vir inexhaustæ diligentiae, ut inter polygraphos compareret, omnem operam impendit. Notatu digna sunt, quæ ex ejus libro de ratione studiorum narrat Melchior Adami in ejus vitâ. *Fuit ipsi in animo, si vita daretur, mediocriter longa, opuscula conscribere millena, quorum corpori universo inde titulus esset Chilias. Nullum perfecit librum, nisi, dum à typographo excuderetur, in quo hunc observavit modum: Antè omnino animo concipiebat totum corpus operis futuri; deinde in tabulâ ligneâ maxime amplitudinis rubricâ titulos solum capitum delineabat. Circumspiciebat hic diligenter, num cuncta bene cohererent: ubi res visa exigere, alios auferrebat, alios addebat, mutabat, transponebat. Titulorum capita, dum excogitatio recens esset, rudi oratione leviter singula in singulis chartis depingebat: quos ordine ponebat in tabulâ, ubi titulos prius collocarat. Hos postremo magnis scribebat typis, quò libri ordo universus aspectu uno posset comprehendi. Tum singulis diebus capita aliquot ad prælum absolvebat: primum illis leviter descriptis aliquod addendo vel adimendo, deinde decore, suaviter, numerosè omnia eloquendo. Inter polygraphos censeri etiam Henricus Stephani potest, Vir, si quis alius, ad juvandas bonas literas promptissimus. Sed in illo, quod multorum polygraphorum vitium esse solet, *υπεργλοϋαν* & multarum rerum inutilium constipationem damnat Vavassor in libro de Epigrammate cap. 17. Ex Petro Putcano, narrat ille, *accepi quondam, Jac. Aug. Thuanum & sepe Stephano & vehementer autorem fuisse, ut libros edere veterum pergeret sanè, quò ad vellet, & quamdiu suscepta opera non pariteret; scribere ipse libros destineret prorsus: ista ratione multò rei literariæ magis profuturum, magis sibi: quod illi consilium, ut audio, dederat antea Petrus Pithæus, vir eruditus in primis valde, prudens. Sed qua causa utriq; hominem sic admonendi? Non una, opinor: Quod facilius quidem & solutus in scribendo, sed parum castigatus esset; quod ad minuta & frivola laboraretur sepe & adheresceret; nimium precipiens, nimium emendans; omnia loqueretur de omnibus, assidue de se; cum scriptorem præterire multa, & reticere, & dissimulare oporteat, de rebus vero suis verbum facere nullum, nisi necessario, sit pars aliqua non tantum modestia, sed etiam prudentia. Eadem quoque; de vitiosis polygraphorum querela est Marefii libr. 2. epist. 9. ubi è polygraphiæ infans studio in hæc & similia scriptores abire vitia judicat, ut rarum omnino sit, si quis in *πολυγραφία* rationem iudicii & prudentiæ habeat.**

Reperiuntur tamen nonnunquam (neq; enim negari potest) Heroës quidam literarii, ut appellare sanè possumus, qui quasi in Oceanos librorum & scientiarum se diffundere possunt, sine aliqua *ἀνεργία* notâ, & cum omnium etiam

etiam doctorum stupore & applausu. Non possum hic præterire maximi professori viri & planè *giouanè*, P. Francisci à S. Augustino Macedo, Lusitani, olim membrum Soc. Jesu, postea Minorita, Lectoris Jubilati, Publici Professoris Patavini, insignia opera. Non adeò in vulgus nota est viri hujus historia, nec à quòquam plenius, quam à Gregorio Leti in Italia regnante, parte 3. & 4. tradita: Quare hoc loco, ubi de polygraphis agimus, inter singularia ævi nostri miracula recenseri omnino hoc exemplum debet. Ita de eo parte 3. lib. 3. Leti: *E' un ingegno travolgentissimo, e mostroso; e senza di alcun dubbio uno de' maggiori Letterati che sien viventi. In Roma l'anno 1658. per tre interi giorni tenne publiche Conclusioni di quasi tutto lo Scibile, e l'istesso qualche tempo doppo, fece per otto in Venetia. Discorre all' improvviso dottissimamente sopra di qualsivoglia materia, si in prosa come in versi Latini, ed hà dato in luce sino ad hora più di quaranta suoi Libri, molti de' quali souo anche in foglio. Hà poco meno di ottanta anni, ed in una età così grave, continuamente, ò studia, ò scrue. Eppure, vergogna del nostro Secolo, quando morrà, si potrà di lui dire quello che esso medesimo scrisse à' carceri del dottissimo Abate Ilarione Rancati. Et tamen, tantus hic vir domesticis duntaxat insignitus honoribus occubuit, & Monastico indutus habitu sepelitur.* Cumulat inde plura elogia, quæ hic præterimus. Pag. 209. adducit Patr. Archangeli de Parma testimonium, quo nihil admirabilius, quam quod de poemate extemporali planè portentoso simile scripsit, atq; ita habet: *Interrogarunt & probarunt hominem innumeris questis & argumentis Doctores ac Magistri omnium ordinum, quibus ipse ad votum respondit, ac si præmeditata omnia habuisset, tanta felicitate, ut nunquam titubaret, nunquàm dubitaret, nunquam hæserit, nunquam cunctaretur fuerit. Imò sepe accidit, ut argumentibus, quæ obiciebant, aut obliuiscens, aut male recitantes, ipse dicenda subministra rec & corrigeret; Inter quos fuit unus, qui S. Scripturæ locum malè citaret; & alter, cui locus Virgilii memoriâ exciderat; & tertius, qui nonnullos auctores suspectos pro sua sententiâ allegauerat. Primo igitur testimonium S. Scripturæ corripuit: secundo versus Virgilii suggestit: tertio subtraxit suspectos auctores, & idoneos subministravit. Jam verò actio novissima de carmine extemporali admirabilis visa est omnibus. Is fuit entusiasmus hominis, ut plusquam duo millia versusum repente effuderit, & argumenta sibi proposita extemporali carmine reddiderit: inter quæ fuerunt duo, Gigantomachia & Furor Medæ seditione. Fusi sunt omnes, nunquam se simile quidquam vel vidisse, vel audisse: nec sibi persuadere potuisse, unum hominem tot tamq; diversa genera scientiarum complexurum fuisse. Mirati & acumen, & eruditionem, & eloquentiam, & venæ poeticæ ubertatem. Terminavit actionem Epigrammate in laudem urbis Venetiarum pari omnino illi celeberrimo, ab insigni Poëta Jacobo Sannazario compositum: Quod, quia excellens habitum fuit, in Bibliotheca Publica S. Marci Auctoris manu scriptum affigè jussum, & præterea ad usum communem typis mandatum. Itaq; cum virum dignum Senatus judicavit, qui civitate Venetâ donaretur, & cui cathedra Patavina, quæ tunc vacabat, liberali stipendio præter consuetudinem auxilio assignaretur. Depingi vero eam suis sumptibus curavit. Illustriss. ac*

*Excellentiss. Dominus Antonius Grimanus, tunc Orator ad summum Pontificem destinatus, & hodie apud ipsam Legatus. Sed pictura opus non erat ei, cujus fama futura erit immortalis! Qvis non cum stupore legat, quæ alii cum stupore audierunt? Neque sine levità & vulgarità ejus carmina fuere, quæ alii ab homine Scholasticis, philosophicis tritis in verso expectaret, sed excelsa, sublimia, erecta; dictione, inventione & acumine admirabili. quæ illud est, quod in Reginam Christinam ab illo scriptum habeo. Elegans in Helenam Pilcopiam, Virginem doctam, Epigramma extat apud eundem Leti part. 4. lib. 1. p. 71. & Inscriptio argutissima in Bibliothecam Baptistæ Nanni p. III. Operum ejus Catalogus integer neque apud Nicolaum Antonium, neque apud Alegambium extat. Ipse verò catalogum ad Magliabechium scripsit, quem hic è Gregorio Leti part. 4. lib. 5. apponam, ut & ingenii summi & inexthaustorum laborum hic specimen sit. Scripsit in Societate Jesu constitutus Apotheosin S. Francisci Xaverii Epico carmine, Olisipone ann. 1621. Apotheosin S. Elisabethæ Regina Lusitania Epico carmine, Conimbrice an. 1624. Theses Rhetoricas in unum volumen conjectas, Madriti ann. 1628. Epitomen Chronologie ab orbe condito ad Christum natum an. 1634. Artem Poeticam justo volumine. Hac non vidit lucem. Elegias VII. Has in libris non numero. Typis mandata sunt Lugduni ann. 1626. Vitam Domini D. Ludovici de Azaide, Lingua Hispanica in 4. Madriti ann. 1633. Historiam recentium Martyrum Japonensium, eadem lingua in 4. Madriti ann. 1632. In ordine S. Francisci hi ab illo libri prodierunt: Apologeticus pro Lusitania vindicata. Paris. ann. 1641. in 4. Jus succedendi in Regnum Lusitania cum Historia Lusitania liberata, & Schemate Genealogico Competitorum de Regno Lusitania, Paris. eodem anno in fol. Elogia Gallorum, Aquæ Sextiis eodem an. 1641. in 4. Descriptio Ville Juqvii, & Sanctæ Baumes, i. e. Spelun-
 te S. Magdalena, Aquæ Sextiis eodem an. 1641. versibus in 8. Panegyricus Urbano VIII. Apes Barberina, Lyra Barberina. Roma Vetus & Nova, carmine Heroico in unum volumen conjecta, Roma anno 1642. in 4. Honor Vindicatus, Rupelle an. 1642 in 8. Philippica Portugesa Hispanice, Olisipone 1643 in fol. Propugnaculum Lusitano Gallicum Paris. an. 1646. in fol. Laurus Harcourtica, Parisiis an. 1647. in 4. Cortina Augustini Paris. an. 1648 in 4. Tessera Pontificiæ pro dignitate & autoritate Pape, Londini an. 1652 in 4. Controversia Ecclesiastica inter fratres Minores, Londini 1653 in 8. Lituus Lusitanicus contra Tubam Anglicanam, Londini 1652 in 4. Mens divinitus inspirata Pontifici Innocentio X. super quinq. Propositiones: Jam-
 senii, Londini 1654 in 4. Scrinium Augustini, London. 1654 in 4. Domus Sadica, id est, Familia Nobilium Lusitanorum cum eorum gestis descripta, Londini an. 1654 in fol. Rosa Alexandrina, id est, Electio Pontificis Alexandri VII. cum Panegyrico & Poëmati omnis generis, Rome an. 1655. in 4. Pallus Togata, id est, Regina Suecia ad fidem conversa, Rome an. 1656 in 4. Encyclopadia, Rome an. 1657 in fol. Viri S. Jo. de Mattha, & Felici de Vallis, Fundatorum Ordinis Redemptorum SS. Trinitatis, Roma an. 1660 in 8. De Clavis Petri, Roma an. 1660 in fol. Archigymnasium Romana Sapientia Descriptio, Rome 1661 in 8. Theatrum Meteorologicum, Roma an. 1660 in 12. Diatriba de Adventu S. Jacobi in Hispaniam, Roma. 1662. in 8. Controversia selecta, Roma an. 1663 in 12. Schola Theologica Po-
 sitiva, Roma an. 1664 in fol. Assertor Romanus, sive Vindicia Romani Pontificis, & Pontificatus,*

ms. Rome an. 1666 in fol. Vita Theresie & Sanctae Reginarum Lusitanarum, Rome an. 1667. in 8. Concilius Eucharisticus Ven. 1668 in fol. Vita S. Turibii Archiepiscopi Limani, Venetiis 1668. in 4. Pictura Veneta, Venetiis 1669, in 4. Collationes S. Thome & Scoti ad 2. Sententiarum, Patavii in fol. Azymus Eucharisticus, Verona an. 1673 in 8. Disquisitio Ecclesiastica super Azymo Eucharistico, Verona 1673 in 4. Commentationes duae Polemicae pro S. Augustino & c. cumentis Moralibus, Patavii 1675. in 4. Libri, qui perierunt: Historia expeditionis styli, tum Rhetorici, tum Poëtici, tum Historici, tum Epistolarii, Conimbricæ 1626 in 8. Vita Pii Viri Domini Joannis Laici Jesuita, tum Latine, tum Lusitanice in 8. Scientia Rhetorica, Madriti scripta in fol. casu amissa. Scientia Poëtica, Opus accuratissimum, Madriti in fol. Amulorum fraude interversa. Bella Hispanorum cum Gallis, lingua Hispanica, Madriti in 4. Invenietur apud Ducem de Villa hermosa. Descriptio Poëtica Heroico carmine Palatii Madritensis rustici. Reperietur in Bibliotheca Comitum de Olivares 3. millia versuum Epicorum. Adversaria collecta ex omnibus operibus S. Augustini. Ingens tomus, Hunc Guardianus mei ordinis, quod erat inter punctum, & ex chartis solutis male compositus, putans esse aliquod opus inutile, combussit, magno meo dolore, & aliqua opinor, doctrina Augustiniana jactura. Vita S. Rose Limensis Dominicana, quæ prima omnium scripta fuit, servatur ad Mineru, Roma in 4. Libri confecti & in lucem edendi. Historia de Bello Lusitanico, dudum, ex quo sui in Angliam missus, interrupta: cæjus libri duo, ad ideam Titi Livii, sunt confecti; & meam adhuc expectas perfectricem manum. Liber de Conciliis universalibus, & particularibus in fol. Liber Apologeticus contra Caronem & Valsium, Romana Ecclesia Adversarios in 4. Calamitas erudita in 4. Diatriba de Opinione probabili in 4. Lucerna Macedon in 8. Dissertatio de validitate Matrimonii Ethnicorum, præsertim Turchinensium Barbarorum in 4. Traductio Ludovici Camonii Principis Poëtarum Lusitanie in Latinam linguam Heroico item carmine, Opus magni laboris & accuratioris, in 4. Continet Myriadem ferme versuum totidem Poëta versibus respondentium. Subdit prælo, tertium tomum Collationum in 3. Sentent. S. Thome & Scoti. Habet præ manibus Noris] libret alium, cujus titulus est: Accipiter, sive Sparavenius. Rasterii plumis vestitus, deplumatus, & viginti quinque errorum convictus [Rasterii per anagramma Ferrarii]. Subjungit huic suo catalogo illa: Erit, qui velit nosse opera uaga & solitaria, Hac, quod sunt plurima, agrè numerari possunt, & agrius inveniri. Verù obiter attingam. Panegyricos dixi quinquaginta tres. Orationes Latinas habui sexaginta. Laudationes, sive Funebres Orationes, triginta duas. Poëmata Epica recitavi publicè quadraginta octo. Elegias composui centum viginti tres. Epitaphia centum quindecim. Epistolas dedicatorias ducentas duodecim. Familiares septingentas. Poëmata Epica juxta bis mille sexcenta. Elégias quingentas. Odas centum decem. Epigrammata, & id genus alia plurquam tria millia. Comœdias Latinas quatuor. Sætyram unam Hispanicè. Carmina, quan-

quantum recolendo praeiterita consequi possum, omnia generis, quae scripta, ac ex tempore studi, ea opinor centum & quinquaginta myriades posse conficere. Tandem animadverto, de multis me quaestionibus fuisse consultum: Earum Responsa, quae sunt dispersa, si colligantur, ingentem Tomum efficiunt. Accenset alios Gregor. Leti Panegirico sagro; del Serafico Padre San Francesco, Discorso Academico, qual goda con più diletto la Rappresentatione Comica o Tragica, o missa di un Palco; se un Cieo che senta, o un Sorda che veda. In Padona per il Cadorino 1676. in 4 L' Academico Umorista Romano, Ricourato Padouano, & nonnulla alia.

Accensendi sunt & Locorum Communium & Bibliothecariis Scriptoribus illi, qui minutos, vel unius vel multorum, autorum labores in volumina colligunt, ne illi intereant, sed publico bono seruentur. Rectè ergo etiam illos Bibliothecarios vocabimus, cum multa volumina colligendo Bibliothecam faciant, & Bibliothecis inserviant. Ita in libris sacris habemus Bibliothecas Patrum, Biblia Critica: in Jurisprudencia Oceanum Juris, seu Tractatum Tractatum. In Historicis medii ævi in volumina colligendis, quam diligentes fuere Goldastus, Freherus, Lindebrogius, Schardius, Urstilius, Reubius, Pistorius, Reincciis, Meibomius, ejus nepos novum nunc corpus promittit, Bongarsius, Pithæus. Laurentius Straußius in Theatro Sympathetico multos, qui de Sympathia & Antipathia rerum scripsere, concessit. Gruterus in Face Critica omnes scriptores criticos suorum & præcedentium temporum collegit; sub nomine Rhanutii Gheri Poetas Gallos & Germanos. Elzevirii & Blauin Rebus publicis & Atlantibus edendis operosi fuere. Hortlederus, Lunderpius scripta ad res Germanorum pertinentia voluminibus certis complexi sunt. Sunt, qui Concilia & Synodos, universales ac particulares, Historicos Hispaniæ, Galliæ, aliarumque gentium, in unum corpus compegerunt. Habemus Theatra Chimica, artem auriferam, in quibus Chimici Scriptores continentur. De quibus singulis nunc non est dicendi locus.

C A P. XXIII.

DE EPISTOLARUM SCRIPTORIBUS.

Epiſtolarum Scriptores ad rem & historiam literariam multum conferunt. Magna est enim commercio epistolari jucunditas. Difficultates in scribendis Epistolis ex Erasmo pro-ducuntur. Epistola secundum seriem temporum ordinanda. Cum Responsoriis edenda. Lacuna in illis indaganda. Indices addendi. Doctorum hominum litera in unum corpus colligenda. Rolandi Mareſii Epistole Philologicae laudantur. Græcorum Autorum Epistole. Ciceronis Epistole ad eloquentiam & cognitionem status Romani maximopere commendantur. Illarum præstantia defenditur. Ciceroniani

niani *notae* ab Erasmo aliisq; notati. Erasmus in *elementis* Ciceronem tractavit. Jul. Caf. Scaligeri *Declamationes* adversus illam. Sed & ille in Erasmus injuria. Multi fuere inepti Ciceronis Censores. Ejus Epistola ad Atticum ob prudentiam politicam laudanda. Plinii Epistola à quibusdam Ciceronianis male praeferuntur. Michaelis Meandri *Elogium* de illis. Seneca *Locorum Comm. Scriptor.* Ejus & Pliniorum latinitas impugnata. Patrum quorundam Epistola. Sidonii Apollinaris Epistola ob historiam commendanda. Cassiodori Epistola. Petrarche, Gasparini, Aretini, Philiphorum &c. Epistola. Angeli Politiani Epistola. Magnum Barthii de *epistolarum* Deciarum Manurii *judicium*. Scaligeri, Erasmi, Scioptii, Floridi Sabini, Pauli Coreffi, Verdurii de Politiano *judicia*. Petr. Bembi, Joh. Case aliorumq; Italarum Epistola. Rudolphi Agricola, Marfilii Ficini, Joh. Ptoi Mirandulani, Thoma Mori Epistola. Erasmi Epistolarum opus. Commendatur. De stylo ejus *judicia*. Comparatur cum stylo Budaano. Multa in illo *historica sacra & civilia*. Vincentii Fabricii & aliorum de his Epistolis *elogia*. Melanchthonis Epistola earumq; *varie partes*. Stylus Melanchthonis. Statum illorum temporum in sacris exhibent. Cameracensis Epistola laudantur. Aonii Palearii Epistola ad indolem Ciceronis scripta. Gledastii Epistola *Philologica*. De Manurii Epistola *varia elegia & judicia*. Quid Muretus de Italici in universum *senferie*. Buncellis Epistola. De Mureti Epistolis *judicium* Erythraei & Scaligeri. Rogeri Afhami, Bonciarii, Reinesii Epistola. Christophori Daumii *Lexicon vocum mediæ ævi*. Casauboni Epistola. Earum *dictio*. Compositio *varia aliam indolem stylolargitur*. Julii Caf. Scaligeri, Josephi Scaligeri Epistola ab ipso, & Gallice ad hunc scripte commendantur.

Epistolarum Scriptores ad Bibliothecarios omnino referendi sunt: Ex illis enim multa hauriri possunt, quæ ad omnem rem & historiam literariam pertinent, ubi à vitarum scriptoribus discefferimus. Biographi multa exponunt Scriptorum consilia & arcana; Elogiorum quoq; scriptores: quanquam hi in laudem proniores sunt, ut Santhaniani, Crassus, Ghilinus aliq; de quibus supra; quibus addi possunt Monumenta illustrium Virorum & Elogia Trajecti ad Rhenum à Zyllo publicata ac picturis Tobia Feodri illustrata ann. 1671. in fol. Sed omnes illi testimonium de aliis perhibent: in Epistolis verò sui characterem ipse Autor depingit. Quod si enim è colloquiis eruditorum proficimus, etiam ex epistolis, quæ colloquia absentium sunt, magni ad nos fructus redundabunt; præsertim cum secretiora in illis tractari soleant. Historia, vel civilis vel literaria, præteritorum temporum nobis jucunda erit, quam ex epistolis virorum illustrium nobis eo plenius ob oculos ponere possumus, quo evidentior est in illis typus rerum & personarum practicus, unde perspicaci aliquâ solertia multa eruent, qui historiae illorum temporum non sunt omnino ignari. Commendat hoc Vincentius Fabricius epistolâ, quæ est inter eas, quæ cum cæteris ejus poematibus novissimè prodierunt, secunda: *Quem non delectent, inquit, familiares isti, & quasi à*

praesentibus habitis virorum magnorum sermones: quorum imago est Epistola? quantum ibi jocorum; quantum etiam querelarum; & quatenus per ludum inter amicos licet, conviviorum? An non te felicem crederes, si licuisset annos aliquot conversari cum Politianis, Manutius, Erasmus, Casellius, Scaligeris, Lipsiis, Muretis; eorum mores, vitam, etiam cum in latis rebus, cum in crisiibus essent, cum serio aut per remissionem vel agerent aliquid vel scriberent, inspicere? Jam verò talium Epistola cum omnibus te conjungunt quodam, & dulcissimo contubernio. Hæc quidem rectè Vincuntius: Sed varia sunt in Epistolarum Scriptoris consideranda; variae ipsi scriptoribus difficultates in epistolis edendis proponuntur, de quibus nemo plenius, quam Erasmus in Epistola 1. unde hic adducemus nonnulla: Ad epistolas scribendas fortasse non valde videri poteram ineptus; verum aliqui multa res erant, quæ me ab hoc genere deterrebant. Primum, si epistole carent veris affectibus, neque vitam ipsam hominis repræsentant, jam Epistola nomen non merentur: Quales sunt Seneca ad Lucilium, atque adeo inter eas, quas olim scripsit Plato, quasque ad Apostolorum (ut apparet) imitationem scripserunt Cyprianus, Basilus, Hieronymus, Augustinus, per pauca sunt, quas non libros rectius appellare, quam epistolas. Porro, quos nobis reliquit, nescio quis Bruti nomine, nomine Phalaridis, nomine Seneca & Pauli, quid aliud censei possunt, quam de clamatione? Verum autem illud Epistolarum genus, quod mores, quod fortunam, quod affectus, quod publicum simul & privatum temporis statum, velut in tabula repræsentat, cujus generis fere sunt Epistola Ciceronis, Plinii, & inter recentiores Aeneæ Pii, aliquanto plus habet periculi, quam historia verum nuper gestarum; periculosa (ut inquit Flaccus) plenum opus aleæ. Proinde, si quid edendum sit in hoc genere, nulli velim autor esse, ut ipse vivus edat, sed Tyroni cuiquam hoc det negotiū. Quamquam hic in edendis patroni sui monumentis plus studii, quam iudicii creditur adhibuisse. Sive laudes, sive vituperes aliquem, non deerunt, qui offendantur. Ut ne commemorem esse quosdam, qui ne laudari quidem sustineant libris editis: sive, quod dedignantur à quovis nominari, sive quod vereantur, ne cui veniant in suspicionem Φιλονοξίας. Quomagi admiror divum Bernardum Epistolas suas evulgasse, in quibus tot nomina carbone notantur. Nunc si quis Jacobite aut Carmelita meminerit, vel suppresso nomine, nisi multa cum honoris præfatione, res videretur digna lapidatione. Jam & illud est in ommodi, quod, ut sunt res mortalium, ex amicis finis nonnunquam redduntur inimicissimi: & contra, ut & illos laudatos, & hos doleas attactos. Postremò ne fama quidem Autoris satis consulitur, quod plerique ex una quapiam Epistola totum æstimant hominis ingenium, cum aliquoties scribamus videri, nonnunquam dormitantes, interim lasci, interim etiam egroti, aut aliud agentes, nonnunquam alieno stomacho, frequenter ad ejus, cui scribimus, vel captum, vel iudicium, orationis habitum attemperantes. Unde fit, ut imperitis veniamus in suspicionem inconstantie, cum ea varietas, ætati, affectui, personis & rebus in diversum mutatis, sit impuranda. Hæc cum alium quamlibet felicem ab edendis epistolis merito deterreant, me tamen illud peculiari ter dehorrabatur, quod, cum mihi semper fortuna non solum humilis fuerit, verum etiam constanter iniqua, neque is vite tenor, ut eam velim aut possim ab omni crimine vindicare.

re, non erat, cur vellem utriusq; multa vestigia superesse. Atq; hæc ratio fortassis & illos moveret, ad quos scribimus, qui, quod per literas velut in sinum effusant amiculi, nolint omnibus prodi; cum sint; qui nati Gratiis iratis nihil non interpretentur in pejorem partem. Sæpe numero fit, ut, quod in convivio aut inter cándidos homunculos dictum gratiam habet, si idem loco non suo dicatur, atroces excitet tragædiæ. Hæc quidem de causa pauciores admiscuimus ex his, quibus respondemus, & tamen aliquot adjecimus, præsertim eruditorum: partim, quod me piguerit laboris, quem Angelus Politianus ferè sumit, in repêndo argumento Epistole, cui rescribit: partim quod, ut addas argumentum, tamen aliquod lucis ac vitæ videtur decesse, ni prius legas eam, ad quam responderetur. Hæc ex Erasmo prolixius adducere placuit. Illud tamen ego velim, in Epistolarum scriptoribus semper responsorias adjungi; ita rectius de omnibus judicaremus: Velim & tempora epistolarum sollicitè adnotari. Quæ duo non sine causâ desideratin Epistoliographis Thomasius præfatione illâ, quam Boxhornii epistolis à se reculis præmisit. Quare laudanda est Manutii, Siberi, in ordinandis Ciceronis epistolis opera, unde multum lucis historiæ accedit. Idem Johannes Aurisaber in Lutheri, Joachimus Camerarius in Melanchthonis Epistolis fecit. Confundat eo quoq; nomine Boxhornianas Thomasius. Reperiuntur & in nonnullis epistolis lacunæ, vel ænigmatica & peregrina nomina, quorum in Scaligerianis & Casaubonianis epistolis clavem dedit Colomesius opusculis suis literariis adjectam: qualia in Philippi Melanchthonis Epistolis passim quoq; reperiuntur. Sed talia facilè è frequenti lectione detegi possunt, quod de se ait Vincentius Fabricius epistolâ modò laudatâ: unde Thomasius quoq; loco citato adduxit: *Memini me non indiligenter legisse antehac, quæ extant, eruditorum literas, nec verò nunc, quoties otium ad eam rem fere, intermitto. Unde tantum, præter alia, profeci, ut nihil ferè occultè in Lipsii, Scaligeri, Baudii, talium epistolis nòtetur, nullus carpatur, (nomen enim nunquam ferè, ut scis, exprimitur) quem ego non, quis fuerit, vel divinem, vel sciam.* Illud deniq; magnopere reprehendendum est in plerisq; Epistolarum scriptoribus, nullum illis adjici indicem, qui de potissimis literarum contentis docere possit. Pauci admodum Epistolarum libri sunt, qui hoc nomine commendari possunt, Erasmi, Richteri, Boxhornii, (edit. Lips.). Illud quoq; ego sualerim, si quis hanc operam sumere velit, ut eruditorum literas, hinc illinc in scriniis nonnullorum latitantes, perquirat, atq; in unum corpus compingat, alioquin, nisi hoc fiat, perituras. Næ is optimè de re literariâ mereretur. Nos jam Epistoliographos recensebimus, potissimum eos, quorum ad historiam literariam usus est. Primò ergo loco nobis nominabuntur

ROLANDI MARESII Epistolæ Philologicæ. Quoniam enim ille in epistolis suis de rebus agit, quæ ad rem & historiam literariam pertinent, meritò primo loco nobis ponitur. Gallus fuit ille, vir doctus, cujus extant duo libri Epistolarum Philolicarum, ad varios, tum in Galliâ tum extra Galliâ, viros scriptarum: Singulæ epistolæ continent argumentum aliquod de ratione studiorum in-

instituenda. Jam enim de Grammaticis scriptoribus, jam de Poëtis, jam de Loc. Comm. collectoribus, de versionibus, de jurisprudentiâ, Theologiâ Scholasticâ, Antiquariis Criticis eloquentiâ singularibus, Historicis agit. In singulis multa habentur de viris doctis judicia. Prima editio primi libri prodit Parisiis an. 1650. In 120. Altera prodit post mortem Autoris auctior: nam Launoïus & Valesii fratres omnes epistolas in ordinem collegerunt, & singulis brevitaria sua præfixerunt, in duos libros dispescendo. Prodit Parisiis in 8. Ejus Elogium habet Petrus Hallæus, quod adjunctum legitur vitæ Henrici Valesii, ubi simul habentur Epistolæ Maresianæ ad Valesios scriptæ. Novissimè an. 1687. Cl. Rechenbergius Lipsiæ & Francofurti recudi fecit. Rationes hujus sui libri reddit *Epistol. 1. lib. 2. Idem Epistol. 19. lib. 1.* de eo agit, cur epistolæ nostrorum ab epistolis veterum tantopere differant degenerentq;: Cujus hanc rationem dat, nos non secutandam artem & ἀνάλογον Dialecticam procedere, quod Cicero aliq; faciebant; ii præterea inter publica negotia studia tamen sua non omittebant, sed temper aliquid scribebant. De Epistolarum variis generibus idem *lib. 1. Epist. 1.*

E Græcis Aldus olim Venetiis duobus tomis autorum 177. epistolas excudit. SOCRATIS, ANTISTHENIS, ARISTIPPI, XENOPHONTIS, ÆSCHINIS, PHILONIS, PHÆDRI & aliorum Socraticorum Epistolas edidit Leo Allatius. Cujacius epistolas Græcas uno volumine collegit cum interpretatione Latinâ: quâ versione nullam futiliorem habet Barthius *Advers. lib. 40. cap. 19.* putatq; illam Cujacio affingi. De ARISTÆNETI Epistolis earumq; interprete vide Barthium *Advers. lib. 45. cap. 6.* De verò earum autore idem disquirat *lib. 55. cap. 8.* LIBANII 40. sunt editæ Græciæ: quasdam ineditas epistolas Holstenius misit Lambecio, multaq; de Aristæneto habet in iis epistolis, quas ad se scriptas commentariis suis de Bibliothecâ Vindobonensi inseruit Lambecius. Inter recentiores habemus Budæi Epistolas Atticas, singulari venustate scriptas. Inter Latinos principem locum CICERO disertissimus ille Romuli nepotum tenet, cujus habemus Epistolas ad Familiares, ad Atticum, ad Q. Fratrem, ad Brutum, tum civili sapientia plenissimas, tum ad amissum genuinæ Eloquentiæ factas: è quibus eas, quæ ad Atticum missæ sunt, viri doctissimi rectius familiares fuisse nominandas censent, cum earum pleræq; videantur genere sermonis abrupto & extemporali scriptæ. Caselius *Libello de Ludo Literario rectè aperiendo* in Tironum gratiam familiares Epistolas deligendas suadet ex omnibus Ciceronis Epistolis, quæ familiari filo ac epistolis proprio scriptæ sunt. Nam certè Epistolæ ad Familiares, ut Ludovicus Vives putat, non eo sermonis genere conscriptæ sunt, quo domi utebatur Cicero; in multis sunt lectissima argumenta, selectis etiam verbis tractata: Scribuntur ad Reip. Romanæ viros principes: ac indicat facile ipse numerus ac periodorum mensura curam illam, quæ non adeo reperitur in Epistolis ad Atticum, ubi multa sunt abrupta & hiantia. De præstantiâ Epistolarum Ciceronis singularem Dissertationem Jac. Pontanus scripsit, quâ Cice-

Ciceronis eloquentiam contra novatores nonnullos, Erasmus Politianum & Belgicum quendam Anonymum, defendit, monstratq; quam in omni Epistolarum genere, quod adeo multiplex & varium est, unice triumphet Cicero. Nam & rebus accommodare argumenta, argumentis elocutionem, elocutioni numerum & decentem illam copiam novit; ut, qui simile præstiterit, è totâ antiquitate inveniatur nemo, ipso Senecâ teste: *Compositio Ciceronis una est; pedem servat curata, lenta & sine infamia mollis*. Sed & ipse in stylo interdum varius est: Scripsit enim nonnulla juvenis, quæ senex improbavit; cujus exempla affert Sebastianus Corradus in *Quæstura sua*, libro elegantissimo, in quo tota Ciceronis vita referatur. De vario *Epistolarum Ciceronianarum genere* commentarium Henricus Stephanus edidit laboriosum, nec indoctum. Erasmus, adversus quem disserit Pontanus in laudata dissertatione, junior adhuc quædam scripsit, non tam contra Ciceronem, quam contra malos Ciceronis imitatores in Dialogo, cui *Ciceroniani* nomen fecit. Non potuit enim ferre homo perspicacissimus, Longolium aliosq; se esse Ciceronianorum nomine, quasi illi soli Latine loqui scirent, reliqui omnines barbaro ore creparent, cum illi vim imitationis Ciceronianæ ne utiquam intelligerent, Centonum potius factores, quam veri imitatores; quorum fœtus, ut judicat Vir doctus, Ciceroni, non ut homo homini, sed ut simia, similis esset. Sed fervore disputationis abreptus quædam licentius in Ciceronem dixit, quorum tamen postea pœnituit. Nam ipse non semel temeritatem suam accusat. Causa tamen nulla erat, quæ commovere Julium Cæsarem Scaligerum ad tam acerbas declamationes potuerit, quas Eloquentiæ Romanæ vindices appellat, in quibus miris modis lacerat Erasmus. Sed & ipsum postea suæ acerbitalis pœnituit, quam invidendo elogio in mortem ipsius conscripto expiavit; & filio ejus teste in Excerptis Scaligerianis suppressæ sunt illæ orationes, aliæq; quæ contra Erasmus scripserat Pater. Sed vetus ille error est, quod olim Quintilianus de Scholasticis dicebat: *Neminem inter illos fuisse, qui non sibi persuaderet, se ante Ciceronem numerari debere*. Id & hodie hominibus nonnullis accidit, Scholasticis præcipuè, parum in usu dicendi exercitatis. Viri etiam docti, ingeniosi, si aliam viam ingressi fuerint, ut sunt hominum ingenia varia, facile abripiunt in suum errorem alios; qui, cum gloria sua capiantur, non obloquuntur aliorum judicio. Lipsius quoque Ciceronem magnificis laudibus evehit, passim tamen in Ciceronis imitatores declamat. Non injuriâ itaque Franciscus Vasasor *lib. de Epigr. p. 163.* Robertum Constantinum reprehendit, qui in Lexico suo Græco-Latino Budæi Epistolas ad lectionem commendat, ac Justum Lipsium, quod in Epistolis Angelum Politianum Ciceroni & Plinio socium adjungere voluit. De variis Epistolarum Ciceronianarum Commentatoribus legi potest Spachius in Nomenclatore Philosophico. Legi etiam potest Oratio Mureti *XVI. lib. 2.* quâ vir ipse eloquentissimus ostendit Epistolarum Ciceronianarum præstantiam. Ciceronis Epistolæ ad Atticum ob prudentiam politi-

eam in primis commendari debent: statum enim Reipublicæ, qvalis tum erat, describunt; ita, ut, quemadmodum Cornelius Nepos ait, eas qui legat, non multum illorum temporum historiam desideret. E Ciceronis epistolis extemporalemente facundiam nactum fatetur Hermannus Buschius, teste Freinshemio, Orat. 4. p. m. 46. De Ciceronis Epistolis extat Sidonii iudicium ambiguum, quod examinatum vide à Barthio *Advers. lib. 47. cap. 9.*

Post Ciceronem in Latina lingua PLINII JUNIORIS EPISTOLÆ adeo nonnullis placuerunt, ut vel ipsi Ciceroni antepoñant: In quo tamen errare illos certum est. Rectè de illo Ludovicus Vives: *Plinius succinctus & festivus, facetus & acutus, & frequens concinnis sententiis, doctus atque acutus ingenii mirifice est aptus, qui scholasticas inter se mittunt epistolas & umbraticas, quibus oportet plus ornatu & condimenti adjungi, quando rebus non perinde nituntur.* Nam certè non elucet in illis tanta rerum varietas, tantus orationis splendor, qui in Ciceronianis Epistolis de rebus gravioribus ad viros principes scriptis. Sed nostro tempore adeo delectavit dictio Pliniana nonnullas, ut normam illam dicendi sibi proponant: A plerorumque enim scriptis exulat ille numerus ac iusta illa sermonis copia, quam in Cicerone deprehendimus; argutiæ vero, breves periodi, numerus non valde quæsitus, sententiæ hinc inde & dictæ Græcis & Latinis conspersæ ac penè obruta dictio. Etenim cum Epistolæ ad Familiares & Viros eruditos de rebus scholasticis scriberentur, non adeo fortassis absurda erat hæc styli affectatio; quæ tamen invitium incurrit, si ad viros graves principesve in re seriâ & deliberanda argumentis hoc modo scripseris. Mirè prolixus in ejus laudes est Michael Neander in præfatione Erotematum suorum p. m. 241. *Plinius, scribens, in Epistolis suis ita petit & commendat, ut extorqueat: ita gratias agit, ut referat: ita offert, ut largiatur: quâ modestiâ laudat? quo ardore invehitur, quibus rationibus se alterumve purgat & tuetur? quam festivè, quam verè gratulatur? quàm breviter, quàm lucidè narrat? quam aptè, quam lepide jocatur? siletem, si lamentatur, videas, unâque collacrymabur: movet nemo benignius, nullus hortatur blandius: quæ omnia Vir emunctus, acutus, acer, ea verborum paritate, varietate, compositione vestivit, iis luminibus, sententiis, salibus adpersit, ut nihil tersius, floridius, concinnius, nitidius, succulentius, acutius aut dici aut excogitari posse videatur.*

SENECA in Epistolis Locos communes scripsit: Ejus enim epistolæ nihil aliud sunt, quàm farrago variarum sententiarum in unitatem argumenti redactarum. Tota Philosophia moralis Stoica quasi per lancem saturam in iis exhibetur; quam, cum comprehendere non poterat Seneca iusto aliquò Systemate, aut unius libri argumento, in epistolas coniecit vagi argumenti materias, quia sic commodius illa proponi poterant. Nihil est ejus scriptis argutius & sententiosius; quæ ego volvenda & revolvenda suaverim, ut promptitudinem habeamus variarum rerum & argumentorum in moralibus & civilibus; addo & in sacris ad populum orationibus, quibus illa mirifice subvenire possunt. Ad orationis corpus

pus formandum legi non debent: nam sic instituta orationis forma extra hoc argumentum laudari non potest. Erasmi in Seneca sordidas voces reprehendit, sed defenditur à Buchnero lib. *de Com. dic. ratione cap. 15.* Sanctius quoque in *Minerva lib. 3.* latinitatem Senecæ multis in locis claudicare ait, qui tamen eo deteriores in latinitate utrumque Plinium facit.

TERTULLIANUS multum Africitatis habet, iudice Ludovico Vive: Asper enim est, & verbis monstrosus. CYPRIANUS mollior aliquanto, quanquam ejus gentilis, uti & AUGUSTINUS; sed minus tersus ac comtus. HIERONYMUS ardens & vehemens, ut videatur semper ad judices dicere de causâ capitali. AMBROSIUS lenior & placidior. SYMMACHUS sui seculi penè Cicero habitus est; sed mirum quantum distet ab Arpinate isto. Ejus Epistolæ editæ sunt ex recensione Lectii & Jureti. Extant & in eundem Scioppii Observationes. SIDONIUS APOLLINARIS Giraldo Gallicum & Barbaricum aliquid redolere videtur Dialogo s. de Poëtis, quem tamen Barthius post Claudianum pro optimo Poëta habet, ipse non satis accuratus eorum censor. Epistolas scripsit stylo obscuro & perplexo, multum trahentes ab inspectione illorum temporum, in quas tamen extant Commentarii doctissimi Savarronis & Sirmondi. Cæterum in carmine, quod & observavit Vives de tradendis disciplinis, non adeò deprehenditur orationis scabrities, quam in Prosa: numerus enim illam vel operit vel sustinet. De hoc similibusque autoribus rectè judicat Maresius lib. 2. ep. 1. *Sidonius, quanquam scabri & molesti sermonis affectator, ob multa, quæ epistolis inserit, suorum temporum acta nusquam alibi inveniunda, satis in pretio est. Quantumvis enim barbari scriptores, quorum libri viventibus ipsis propter verborum squalorem, vel quod aliud vitium, fortasse negligebantur, si historiam suorum temporum scripserint, vel quid historicum suis scriptis admiscuerint, postea tamen recipiuntur. Historia enim quoquo modo scripta delectat, & licet insulse scriptam, tamen quoniam noticiam temporum habere desideramus, & nos quidquam, quod nunquam gestum sit, latere dolemus, ambabus ulnis amplectimur.* CASSIODORUS Gothica stribligine totus plenus est: Qui omnes elegantia studiose ab imitatione excludendi sunt.

Post illa tempora magno intervallo, velut stella inter densissimas tenebras, emicuit FRANCISCUS PETRARCHA, qui tamen multum trahit ex rubigine ac situ temporum tuorum. Multo post primus in Italiâ aliquid Latine balbutire coepit GASPARIUS, cujus Epistolas Ludovicus Vives laudat, quod in seculo doctorum primæ. Huic succedunt LEONHARDUS BRUNUS ARETINUS, parum etiam cultus, & PHILELPHI duo, Pater & filius, sententiosus & subfrigidi, POGGIUS, quem garrulum & nugatorem vocat Lud. Vives, *Æneas Pius II. Pontifex, Silvius, Campanus, Sabellicus, Pomponius Larus,* de quibus judicia vide Ludovici Vivis in Instit. Epist. Cæterum Leonhardus Aretinus lib. 8. *Epist. Basil. 1535.* in 8. editis singularia argumenta Philologica & histo-

Brixius epistola ad Erasmus, quæ est inter Erasmiæque libri quarti octava. Scaliger ipse in primis illis excerptis à Fabro editis ait, se tribus inter omnes literarum suscitatores invidisse, Gaza, Angelo Politiano & Pico Mirandulano. Politianum Poëtarum excellentem vocat, & in omnibus aliis, præterquam in epistolis, quarum stylium imitari nolit nimis elatum & oratorium, sed potius Cæsaris, Cassii, Planci, Bruti & aliorum apud Ciceronem; maxime verò Murii & Cincinnæ & Plinii secundi, qui tamen non sit superioribus conferendus, uti nec Cicero, qui non simplici stylo sæpissimè utatur. Erasmus *lib. 12. ep. 7.* in Zasio laudat Politianicam Venerem ac delicias, cujus viri ingenio semper ita sit delectatus, ut nullo æquè, in quo summa sit eloquentia. Reprehendit & Scioppius in *lib. de Rhetoricarum Exercitationum genericis pag. 25.* in Politiano, aliquem *νομιωμωδον*, quod scilicet utatur verbis è variæ ætatis scriptoribus dissimilimis petitis. Ita enim: *Ab hoc vitio non satis Politianus caret, etsi id cum ingentibus viris aliis redimere satendum est.* Atque hoc vitium ille omnes Transalpinos affectare nimis licenter ait, qui non tam judicii & elegantiae, quam variæ eruditionis laudem ferant. Excipit tamen è Germanis Rudolphum Agricola, Joh. Rivium, Anton. Schorrum, Franciscum Fabricium: ex Gallis Muretum, Horomannum &c. Ex Britannis Thomam Morum, Buchananum, quem ille omnibus Italis præfert. Floridus Sabinus *pag. 10. Apolog.* Politiani Epistolas Pliniani præfert. Paulus Cortesius Ep. de imitatione in Politiano reprehendit, quod nullum imitetur, atque ita vitiosam & dissimilem scriptionem instituat. De Politiano videatur & Capaccius *Elog. lib. 2. pag. 350.*

PETRUS BEMBUS Italus, si credimus Joh. Casæ in vita ejus ab illo scripta, ad verum Romani sermonis genium aliquid scribere coepit. Jacebat tum Cicero, & auctores illi ætatis aureæ. Solus ille illorum pretium reduxit, atque Ciceronianum quid stylo expressit. Præter enim Politianum, quem Joh. Casæ minus dulcem ac minus elegantem vocat, nemo erat, etiam ex illis, quos nominavimus, laude aliqua styli dignus. Magni faciendus itaque is auctor est ob honorificum adeo testimonium Joh. Casæ, qui Romanæ linguæ peritissimus fuit, ut hodieque ejus scripta, utut pauca, magni æstimentur Italis. De Longolio Casæ Bembo, Sadoletto, Lazaro Bonamico, Romulo Amulæo Muretus agit *volum. 2. oratione 16.* deque iis judicat. Legendus de Bembo Capaccius *Elog. part. 2. p. 265.* De Sadoletto idem *ibid. p. 265.* De Victorii Epistolis *ibid. p. 267.* Cujus Epistolas, utut Latinas, ob nimias tamen ambages non probat Scaliger. Joh. Sturmii *lib. Acad. ad Lipp.* ita de Italis: *Bembo & Sadoletus scribere maluerunt Latine quam loqui. Et quamquam Sadoletus facilius, quam Bembo; tamen Bembo plus voluisse, Sadoletus non plus potuisse videbatur.* RUDOLPHUS AGRICOLA vir doctissimus paucas scripsit epistolas, quæ operi ejus inseruntur, non illas quidem indoctas, sed Ludovici Vivis judicio in multis emendandas. Nam si ipse sua emendasset, maximis quoque Veterum potuisset comparari. MARSILII

FICINI Epistolæ rudi stylo de rebus philosophicis agunt. **JOHANNIS MICI MIRANDULÆ** Epistolæ non destituuntur flore eloquentiæ purioris Latiniæ, quarum aliquæ tenerâ ætate scriptæ, aliquæ provectiore, resertæ rebus mysticis, ut erat ille sui temporis prodigium. Eas epistolas **Christophorus Cellarius** Cizæ ann. 1682. recudi fecit, notulis quibusdam atqve indice adjectis. **THOMAS MORUS**, magnæ vir autoritatis ac magnæ eruditionis, epistolas aliquas scripsit, quæ inter opera ejus reperiuntur, non quidem adeo accuratè ad genium Linguae Latiniæ scriptæ, sed, quæ tamen laudem nitidi sermonis affectabant, eo præsertim tempore, quo superatâ barbarie, nova lux literarum effulgere cœpit. Tum exagitati fuere scriptores barbari, ac perpétua inter illos & eruditos bella, quorum felicissimus propugnator fuit **Erasmus Roterodamus**. Barbarorum hominum sribliginem eleganter depinxit *Uldaricus Huttenus* Eques Nobiliss. in Epistolis obscurorum virorum: Is enim verus earum Autor est; De quibus **Erasmus lib. 22. ep. 37.** lepidissimas narrat fabulas, quam scilicet illæ primum magno à monachis plausu fuerint exceptæ, tanquam in honorem monachorum scriptæ.

ERASMI Epistolis nihil est suavius & acutius. Latinitas in illis non mala; non quidem talis, quam ad imitandum aliquis proponere sibi debeat, (hic enim antiqui scriptores omne ferunt punctum) sed nativa, extemporalis & interdum aliquem ex rebus colorem trahens, quod accidit interdum scriptoribus doctissimis, **Grotius**, **Salmasio** ac aliis. Illi enim autores, prout res sunt, quas tractant, prout in autores scribunt, à quorum lectione recentiores discedunt, stylum suum formare solent. Id enim velim notet hic aliquis, viros doctos; qui multos autores legunt, cum cura eos emendant, aut multam scriptoribus philosophicis impendunt operam, vel medii ævi autores diligentius legunt, plerumque ab illis aliquid vitii trahere, nec accuratè adeo scribere, quam eos, qui unum, & quidem optimum, **Ciceronem** scilicet sibi imitandum proponunt. Quemadmodum, quibus cum variis gentibus commercium est, lingua nonnunquam inclinari solet, ita & hic fieri consuevit cum scriptoribus barbaris, vel non accuratè latinis, familiaribus conversantibus. Eam causam existimo, quod **Barthius**, diligentissimus medii ævi scriptor lector & emendator, nihil tam in soluta, quam in ligata oratione scripserit, quod elaboratum esset. **Grotius** quoque, ut ipse in præfat. Poëmatum suorum fatetur, in stylo varius est. Jam enim **Virgilianum** aliquid, jam **Statianum** aut **Claudianum** aliquid carmen scribit. In proâ vehementer etiam variat. In libris Philosophicis interdum barbarissimos admittit, & Philosophorum Scholasticorum linguâ loquitur. In historiâ Tacitum non infeliciter exprimit; in Epistolis **Plinium**. **Salmasio** nonnunquam *σολοιμα* exciderunt. Ipse quoque **Erasmus** stylum suum excusare mavult, quam prædicare, ut in *epist. 20. lib. 24.* ubi **Budæana** præ suis extollit, ductus modestiâ, in quo longè aliter ego sentio. Quam enim **Budæana** dictio ab **Erasmiana**

finianā differat, nemo rectius ostendit, quam Longolius in epistola quadam, quam Ludovicus Regius in vitā Budæi adducit. Vide & in Erasmi *lib. 1. ep. 11.* & 12. Scaliger in Excerptis suis Budæum ait nihil nisi imitando scribere potuisse, semperque locos communes phrasium consuluisse, cum quippiam scriberet. Joh. Sturmius in libro Academico ad Philippum Lipp. Erasmus quoque Budæo præfert, atque ita de Erasmo: Erasmus copia & varietate contentus Itolorum spernebat in scribendo sollicitudinem. Cæterum Erasmi Epistolæ propter rei legendæ sunt. Vastum hoc opus est variarum ejus epistolarum, non quidem omnium; nam multæ etiam ineditæ sunt, & earum multæ MStæ in Bibliotheca Gudiana asservantur. Ipse Erasmus *lib. 27. Epist. 42.* non diffiteatur, multas sibi esse epistolas ex tempore scriptas & dictatas, quarum nullum ille exemplum servaverat; doletque multas ex illis in vulgus emanasse. Cornucopiæ meritò dixeris variarum rerum. Continentur in illò librò arcana Status Civilis, Ecclesiastici, Literarii illorum temporum, faceta nonnunquam & jocosa, ut ipse fuit ingenio mirè festivo, e.g. cum morem osculandi in Britannia describit, *lib. 5. Ep. 10.* & jurgium ancillæ cum heræ *lib. 5. Ep. 6.* Editio Epistolarum illarum Frobeniana editione Londinensi & cæteris longè melior est & correctior: multis enim mendis hæc postrema scatet, quanquam aliquâ parte locupletior. Index huic operi subjectus utilissimus est. Lites in Theologorum palæstris tum ventilatas, & quicquid ad illarum historiam pertinet, illic deprehendes. Quanquam Erasmus se medium semper gesserit, studium tamen partium non rarò deprehendes. Magna fuit ejus viri veneratio, & meritò quidem, ingenium excellens, vastum, diffusum, fecundum, acre, promptum, ad omnia paratum, in decus & miraculum sæculi natum. Triumphare duobus his civibus Batavia potest, Erasmo & Grotio, quibus pares postera sæcula non faciliè datura sunt. De his Erasmi epistolis ita Vincentius Fabricius epist. 2. *Unius Erasmi epistolæ cum lego, præter quandam renaſcentium diſciplinæ quaſi hiſtoriam, in primis legentem tenent, quas circa exortum purioris doctrinæ ſcripſit. Quippe qui mediæ & neurius parit, nihil gratiæ (quis enim in Epistola ad amicum?) nihil det odio, quid autem in iſtis ſibi placeat, in illis diſpliceat, generoſo candore exponat. In quibus tamen nihil magis, quam ſingularē viri perſuſiam, qui hæc ita ſibi demereri poſuit, ut illos non offenderet, mirari ego ſolea.* Multa in Erasmi laudem Baudius *lib. 2. Epist. 27.* Multa Germainus Brixius in Erasmi Epistolis *libro 4. Epist. 8.* Editio ultima prodijt Londini ann. 1642. in fol. cum Melanchthonis, Thom. Mori & Ludovici Vivis epistolis.

MELANCHTHONIS Epistolas illis subjungimus. Jam suprà in laudem istius Viri multa dicta sunt, cum de vitā ejus ageremus. Faciunt vero ejus epistolæ non parum ad statum rei Literariæ & Ecclesiasticæ. Ut candidum illo

illi viro pectus fuit ; ita sine fūco & ornatu scribit in epistolis , in quibus nonnunquam multas deprehendens ejus querelas de turbato Ecclesiæ statu, de pravis & seditiosis quorundam consiliis Theologorum , multa quoque suppressis nominibus & per ænigmata scribit. Ejus Epistolæ prodierunt in fol. & dehinc sparsim aliquædam volumina epistolarum ad Joach. Camerarium & alios scriptarum ; in quibus tam candidus, ut nec necessitates suas domesticas diffimulet. Diversis temporibus eas ediderunt Manlius, Peucerus, Pezelius, Saubertus, & Anonymus quidam partem earum sextam, ut vocat, Lugd. Batav. Ann. 1647. Optat verò Thomasius in præfatione Boxhornianarum epistolarum, ut quis in ordinatum corpus illas congerere velit : qui sanè labor utilissimus foret. Non dubito plures adhuc Melanchthonis latitare epistolas : Vir enim in isto negotio positus plura procul dubio scripsit ; quæ, ut omnes edantur, rei Theologicæ & literariæ interest. Stylus in eo planus, liquidus, nec suis destitutus elegantis : quanquam non impetus ille ac fervor sit, quælis in Erasminianis, non tamen ideo culpandus : animi enim est character sermo, & ex illo idem in dictionem transfertur, huic ingenio domesticam & vernaculam. Ut enim ipse animus moratus est, ita vel #97 passim elucet, vel ex sententia, aut affectus vehementiores. Unde non falluntur, qui singulare aliquod divinationis epistolæ genus commenti sunt, tum ex ipso characterè sermonis, tum iterarum, quod argumentum singulari libro tractavit Camillus Baldus.

JOACHIMI CAMERARII Epistolæ elegantissimæ sunt. Fuit ille illustre Germanorum nomen, ac superioris seculi Phoenix, cujus elogia conglobata videas à Thomasio in *Præfatione 75. de laudibus Joach. Camerarii*. Tot tantaque in lucem edidit scripta limatissima, ut inter Germaniæ Heroas literarios merito referendus sit. Hujus extat Libellus novus epistolas Virorum doctorum ad se & alios suasque continens, ab ipso vivo editus Lipsiæ An. 1568. in 8. Promiserat in præfatione plures doctorum epistolas, quas collecturus undique erat. Vehementer enim id commendandum, & hujus viri exemplo etiam nunc nobis faciendum esset. Post mortem ejus prodierunt Francof. Ann. 1583. libri 6. Epistolarum familiarum venustarum & delicatularū ; quæ, ut sunt eleganti stylo scriptæ, ita multa continent rerum literariorum illius temporis. Hinc Anno 1596. bidem quinque libri posteriores Epistolarum à filiis editi. Fuere ipsi commercia literaria cum plerisque totius Europæ Viris eruditis, de negotiis talibus scriptæ, quibus delectantur literati.

Vixit circa id tempus AONIUS PALEARIIUS, cujus editæ sunt Orationes & Epistolæ, quæ feliciter adeo exprimunt Ciceronem, tum quæ dictionem tum quæ numeros, ut dubitem, an præferendus illi aliquis sit. Prima editio Basil. in 8vo prodit, altera Bremæ, quam procuravit Matthias Martinus in usum Scholæ Bremensis. Paucis, quod miror, etiam Viris doctis & accuratissimis latiss-

tatis censoribus cognitus iste autor fuit; sed meretur profecto inter præcipuos numerari. Hic mihi quis discrimen imitationis videat: Nam longè aliter sonat, quod Palearius scribit, quam Longolius & alii inepti Ciceronis imitatores. De Longolio videatur iudicium Ludov. Vivis in Instit. sua Epistolicâ. *Nimia cura imitationis, inquit ille, bonam naturam corrumpit: Verba habet Ciceroniana mira religionis an superstitionis observatione, &c.* MELCHIORIS GOLDASTI Epistolas Philologicas jam supra nemoravimus. Nunc, cum de Epistolis agimus, censeri etiam inter illarum Scriptores debet. Non vero scripsit ipse Epistolas, sed collegit tantum à Viris doctis sui temporis scriptas, varii argumenti, sed philologici: centuria integra est, proditque Francos, ann. 1610. Opera prætium faceret, quætalem laborem continuaret.

MANUTIUS magnam assecutus est in exprimendo stylo Ciceroniano felicitatem, cuius epistolæ magnâ diligentia ac curâ conscriptæ sunt, atque ut Scioppius nobis narrat, tanto labore, ut mensēs aliquot uni epistolæ interdum impenderit. Scilicet, quem antea laudaverat, quod nemo, qui sanus sit, ad puritatis & elegantiae Latina summam quicquam Manutius defuisse dixerit; mox tamen colaphum illi impingens, ex nimia illâ curâ factum esse iudicat, ut Manutii epistolis, quamvis elegantissimis, nequaquam ea sit gratia, quæ hominem, nisi valde otiosum, ad iteratam lectionem invitet. Purissimus sanè autor est, ac penè unicuique recentioribus, quem ego Ciceroni jungi posse arbitror. Quod Scioppius dicit, tædium lectionis repetitæ inde oriri, si quid veri iudicat, ex illo fortè est, quod plerumque de negotiis familiaribus scribat. Sed nos hic de rebus non solliciti, dictionis præstantiam comendamus. Aliquot ejus epistolarum editiones sunt, quas recenset examinatque Thomasius in præfatione novissimæ editionis Lipsienfis, cui, si verum fateri velimus, non multum diligentiae accessit. Extant adhuc aliquæ ejus Epistolæ ineditæ apud viros doctos, atque una me ejus benè longam servat Cl. Gudius, ipsius Manutii manu scriptam, quam ipse Epistolarum Manutii Reginam vocare solet. Muretus se Manutium minorem fateretur, & Maresius Muretum eo majorem facit. Scaliger certè in Excerptis illis primis à Tanaq. Fabro editis neminem magis Romanè loqui ait. Capacc. *lib. 2. Elogiorum*, bonæ latinitatis amatorem nominat, qui tamen à splendido & magnifico Orationis genere abesse visus sit, dum ab humili epistolarum stylo non discessit. Muretus cum in *Orat. 16. volum. 2* omnes Italos, inque his Johannem Casam in scribendo omnium politissimum maximeque limatum, & ab omnibus ineptiis remotissimum, Manutium, virum in scribendis Latinis epistolis singulari lepore ac venustate præditum laudasset, ita tamen de iis in univèrsum iudicat: *Et tamen in tanto ardore animorum, tanta ingeniorum contentione atque emulatione, tantis prepositis premiis, nemo adhuc existit, cui simpliciter & sine ullâ exceptione ea laus tribui possit, ut*

bene latine scripsisse dicatur. De Casa & Manutio ita iudicat: *Hi quemadmodum illud consecuti sunt, ut hoc laus verè ac merito propria Italia haberetur, eique cætera omnes nationes scribendi elegantia facillè cederent: ita illud negari non potest, multos nepos multaque maculas, quod bonâ omnium veniâ dictum sit, illorum omnium scriptis aspersus esse, quæ planum faciant, illos vidisse quidem, quid optimum esset, & viam, quæ ad illud ferret, ingressos longè processisse: sed longè tamen ab eo, quo intendebant, substituisse.* Octavianus Ferrarius in libro de Sermonibus Exotericis pag. 42. Edii. Venet. magno Manutium elogio ornat. Vocat eum virum acerrimum & elegantissimi iudicis, qui Romana laudem eloquentiæ nobis ita vestiât hoc tempore, ut priscas illius avaras, quorum habentur in bonorè scriptæ, partim exæquet, partim vincat orationis genere ipso flexibili, mirido, & sine satietate dulci. Manutii Epistolæ jungi solent DUNELLI epistolæ in editione illâ Parisiensi, quam Henricus Stephani edidit. Sunt & seorsim editæ. Ejus exemplo Manutius epistolas suas scripsit, ut ipse fatetur. Nam mirus in illis est Latini sermonis nitor.

MURETI Epistolæ plus vigoris & spiritus habere videntur: Neque enim sollicitâ adeo imitatione scriptæ apparent ut Manutianæ, quæ deicere quodammodo & supprimere animum videntur. Cum enim in formulas & phrasas intenti sumus (in his scilicet mirè fecundus Manutius est, atque ex earum variatione continuâ prima, ut ipse fatetur, eloquentiæ fundamenta jecit,) minor rerum cura est, unde efflorescere suâ sponte nativâ quædam, & argumento magis conveniens, facundia solet. Multa in Mureti epistolis occurrunt ad rem literariam pertinentia. De Mureto Erythræus Pinacoth. l. num. 5. ut ipse peritissimus artifex, verè iudicat: *Quis nostrâ ætate sermonis genere usus est, adeo gravitatis, doctrinæ prudentiæque referto, & in quo præterea omnes verborum, omnes sententiarum illigentur lepores, præter hunc? quis magis Latine, pure, dilucidè suaviterque locutus est unquam, & quod refert, qui oris pressus & suavitate appellandarum literarum se magis hujus civem urbis, non peregrinum, significaret?* Scaliger in Excerptis laudat, ut numeri ac periodorum singularem artificem.

ROGERUS ASCHAMUS Anglus Reginæ Elisabethæ fuit à Latinis epistolis, cujus epistolas Thuanus elegantissimè scriptas iudicat. Penè unus è gente Anglica est, cujus stylus veterem latinitatem sapit. Cum Joh. Sturmio singularem coluit amicitiam; cujus exemplo erectus, elegans dicendi genus sectatus est. Ac fuit ipse Sturmio vir eruditissimus, non Rhetor tantum optimus, sed & qui feliciter stylo exprimeret veteres autores minime fucato, ac puro, cujus & epistolæ in pretio haberi merentur. Epistolæ ejus prodierunt Hanovix in 120. ann. 1610. Idem & Anglicâ linguâ libellum de informandâ juventute scripsit.

M. AN.

M. ANTONIUS BONCIARIUS, Perusinus, Academicus Insensatus atque Mureti discipulus fuit, e cujus disciplina profectus totum vitae tempus in instituenda juventute consumpsit, cujus ille specimen in Patre dedit; qui, cum annos septem & quadraginta natus uxore amissa se Societati Jesu vellet adungere, ne ob Latinae linguae ignorantiam repelleretur, brevi temporis spatio ab illo Latinis literis imbutus est. Edidit ille Epistolas elegantes & teras, aliquoties recusas. Editio secunda Marpurgi Cattorum Anno 1604. prodit. In Epistola Dominici Passionæi, quæ p. 326. editionis hujus habetur, narratur omnis illa methodus, quæ in Parente informando usus est Boncarius.

THOMAS REINESIUS, Medicus & Consul Altenburgensis, tam in sua arte quam in omni literaturâ fuit doctissimus, & scriptis editis omnibus satis notus. Ejus extant variae Epistolæ in 4. editæ, una cum responsoriis inter Hoffmannum, Christophorum Adamum, Rupertum, Christianum Daumium, Viros doctissimos & celeberrimos: plures existerunt ineditæ in Bibliothecâ Bosianâ, quas ille ad viros doctos per Galliam, Italiam & Germaniam scripserat. Ejus Epistolæ ad Hoffmannum & Rupertum editæ sunt Lipsiæ anno 1660. & in illis ad Hoffmannum multa habentur de re Medicâ & Physicâ philologemata: in iis, quæ ad Rupertum, multa quæ pertinent ad interiorem historiam Romanam, ad familiarum Romanarum genealogiam, & similia: in iis denique, quæ ad Christophorum Daumium, multa sunt, quæ ad latinitatem mediæ ævi pertinent, & ad autores vulgo incognitos. Nam Christophorus Daumius jam à multis annis hoc voluit saxum, ut consiciat aliquod Lexicon copiosum, quod exhibeat voces Latinae linguae corruptas & mediæ ævi. Omnium ille labores superabit in hoc argumento. Est & diligentiae specimen sordes collegisse, ut securiores esse possimus de elegantis. Magnum Reinesianarum Epistolarum ad se scriptarum volumen in Bibliothecâ suâ servat Illustris Dn. Gudius. Quod ad stylum attinet, familiaris iste, argutus, sententiosus, compositioni non adeo studens, aut anxie affectans Tullianam grandiloquentiam.

CASAUBONI Epistolæ ultimâ editione prodierunt, curante Grevio, ut prima eorum editio prodit operâ Gronovii; sed postrema longè auctior est in 4to. edita ex officinâ Beckensteiniana, Francofurti. Multa sunt in illo libro singularia, quæ tam ad historiam literariam quam civilem illius temporis pertinent: stylus familiaribus scatens elegantis & argutis; Græcæ linguae flores, adagia ubiq; apparent. Compositio quidem Ciceroniana non est, neq; ut ipse faretur, se multum cruciavit in verborum delectu; sed tamen miram omniam elegantiam spirant. Etenim compositio interdum omnem sermonis faciem commutat, cujus exemplum habemus in Camerario, de cujus stylo Philipp. Melancthon lib. 4. epist. 206. ita judicat: Quod, cum antea Ciceronis verbis & phrasibus uteretur, compositionem verò periodorum aliam haberet, postea, cum etiam hanc ad Cice-

Cice-

Ciceronis normam institueret, seipsum quasi superarit. Qui græcis formulis in scribendis epistolis delectantur, multas tum ex Casauboni, tum ex Reinesii epistolis colligere possunt. Recensentur hic quoque sæpe arcana quorundam eruditorum, quorum nomina non sunt addita, quæ detexit aliquæ ex parte Colomesius in *Clave Epistolarum Scaligeri & Casauboni*, quæ addita est corpusculis ejus literariis. Non tamen ille omnia notavit. Rittershusius in Epistola ad Richterum scribit, se plures habere Casauboni Epistolas, p. 201. *Ipse jamdudum consilium cepi colligendi magni Casauboni literar. ad Germanos scriptas eis ἐν σῶμα ἡγὼν σύνταγμα, quarum esse tantum numerum scis, ut justum corpus facile quæant efficere.* Ab eo credo impetravit plurimas Gronovius, quas editioni suæ adjecit. Extat ad Richterum ejus de illâ re epistola. Ejus Epistolas Richterus quadam ad Gronovium epistola Romæ combustas nunciat p. 240. Latitat & in Bibliotheca Gudiana multæ Casauboni Epistolæ.

JUL. CÆSARIS SCALIGERII Epistolæ, ut omnia, summo ingenio & judicio scripta. Totus nervosus est & rerum plenus, vehemens ipsi ingenium, audax, acce, judicium penetrans; nonnunquam etiam cavillatorium, ut solent viri etiam summi aliquæ in re labi. Adversus Cardanum & Erasmum virulentum scribendi genus instituit; nonnunquam in illos summè injurius: sed hæc nunc extra institutum nostrum. Ejus extant Epistolæ & Orationes, in quibus multa continentur, quæ in historialiterariâ tunc temporis agitabantur: multa ex illis dicis, quæ ad ipsius conditionem & vitæ genus pertinent, multa de ejus libris, studiis; amarulentæ illic multæ & rixosæ ad alios epistolæ, quibus beneficia sua exprobrat. Duplex illarum epistolarum, vel potius triplex editio est; una Tolosæ prodit in 4. cum Orationibus adversus Erasmi Ciceronianum: altera editio in 8vo prodit Lugd. Batav. alia editio Hanoviz an. 1612. in 12o. ubi plures, quam in cæteris editionibus habentur epistolæ. Adjectæ sunt Orationes elegantissimæ ab illo conscriptæ, quæ non habentur in cæteris editionibus, ut Oratio in luctu filii, magnorum affectuum plena: item Oratio, quæ parentat illis, qui in bello Turcico ad Viennam ceciderunt; fragmentum de laudibus anseris, & luculenta de verbo *Inepti* Oratio; quæ tota oratione illud agit, ut demonstret Latinæ linguæ aptitudinem in rebus efferendis præ Græcâ: plena est optimis observationibus. Sunt & ejus duæ epistolæ à Meursio in 4to. editæ, quæ non extant inter cæteras epistolas.

Non minor Parente filius JOSEPHUS SCALIGER, cujus & extant Epistolæ. Ejus viri maxima sunt in remliterariâ merita, qui velut Pater quidam literarum per universam Europam salutandus est. Ex ejus ludo prodierunt, quos Bavaria habuit, viri illustres. Ejus Epistolæ eruditione omnigenâ plenissimæ sunt: præter dictionem enim tersam & argutam proponuntur illic Philologica, Medica, Mathematica, Chronologica, & quæ ad orientalem literaturam pertinent: judicia multa de viris doctis, de libris, quæ legere, quæ excerpere debent harum rerum curiosi. Ejus Epistolarum aliquæ *ἐκδοθέντων* in 12o. à Jac. Revio, si rectè memini, publicata sunt. Sunt & Epistolæ Gallicæ linguæ ad Scaligerum scriptæ. Li

Liber illerariſſimus, atque multa continet ſingularia de libris & viris eruditis: editus autem eſt poſt mortem Scaligeri à Jac. Revio, Hardevici ann. 1624. in 8vo, hóc titulo: *Epîtres François des perſonnages illuſtres & doctes à Monſ. Job. Juſt della Scola.* Habentur hic explicationes multorum locorum in Autoribus clafficis, conſultatur cum Scaligero de rebus plurimis. Si hæ epistolæ conferantur cum cæteris, facient ad intelligentiam plurimarum rerum, quæ obſcuræ aliàs videntur. Cæterum & intelligendis difficilioribus Epistolarum Latinarum locis proderit clavis Colomeſiana, de quâ ſuperius diximus.

CAP. XXIV. CONTINUATIO PRIORIS ARGUMENTI.

Claud. Sarravii Epistolæ laudantur. Earum ſupplementa cum multis aliis ejus Viri epistolis latitant in Bibliothecâ Gudianâ. In ineditis multa habentur de laticulis eruditorum. Latini Latini Epistolæ. Licet quaſita per epistolam. Erythrai epistolæ. Naudæi & Reineſii diverſa de illo judicium. Salmaſii Epistolæ. Moriſotti Epistolæ ludente. In Bartholini Epistolis Phyſica & Philologica obſervationes. Eobani Heſſi Epistolæ. Pauli Sarpis Epistolæ. Iniquum de illo Cardinalis Perronii judicium. Hugonis Grotii opus Epistolicum πολιτικῶν τατων. Qui ex illo fructus haberi poſſint. Balzaci Literæ ſelectæ Gallicæ, Latine. Howelii iniquus de Gallicis & Baſſacianis literis judicium. Gallica grandiloquentia. Lis Poëtica de præſtantia Vini & Cereviſiæ inter Guætiæ & Grotium. Pignorii Symbola Epistolica. Cartefii Epistolæ. Conringii σύνταγμα Epistolicum è Præſationibus congeſtum. Collectiones Dedicatæ ſuadentur. Puteani Pompa Proſphonetica. Sturmii Prolegomena. Tanaquil Fabri Epistolæ. Emendantur in illis autorum loca. Fabri audacia. Caſelii Epistolæ ſparſim editæ. Operum ejus Collectio à multis inſtituta. Epistolarum ineditarum à Dransfeldio volumen procuratum. Epistolæ ineditæ in Bibliothecâ Gudianâ. Joſephi Scaligeri elogium de Caſelio. Petri Martyris Anglerii Epistolæ Politiæ: Aliæ à Puteano collectæ, Item Foxii & Offatii &c. laudantur. Stylus Epistolarum Civilium. Naudæi, Sepulveda, Barlai Epistolæ. De hujus Poëſi judicium. Fr. Martini facta Epistolæ. Lauri Epistolæ, Poëmata, & cætera ſcripta. Sirena de Nihilo Paſſeratio ſubrepta. De Lipſii epistolis Mareſii & Nicolai Heinfii judicium. Bertilius Canutus, Puteanus, Petrus Gruterus, Cælius imitatores Lipſiani. Centuria V. Epistolarum Lipſianarum novarum è Gudianâ Bibliothecâ edi poſſunt. Zeileri Epistolæ Germanicæ ad L.L.CC. ſcriptores referendæ. Coppini, Philalthei, Laurentii Epistolæ. Wouwerii Epistolæ magnis auclariis è Bibliothecâ Gudianâ amplificari poſſunt. Lindenbrogii in Wouwerium maledicentia. Plagii accuſat ob Tractat. de Umbrâ Jano Guiljelmo ſubreptum.

ptum. Milioni Epistola familiares. Ejus solacismi, poemata Anglica sine rhythmo. Schickhardi & Berneggeri Epistola mutuae mathematicae. Georgii Richteri Epistole adversus Patinum defenduntur. Quaedam rariora earum argumenta recensentur. Baudii Epistola, quo stylo scripta. Baudii amores. Bongarsii & Lingelheimi Epistola. Jacobi Velliani, Job. Nic. Saulii, Carrege, Henckelii, Boxbornii, Patini Epistola. Jacobi Howeli Epistola Anglica cornu copiae variarum rerum exhibent. Buchneri, Calvini, Theologorum remonstrantium, Martini Ruari, Christiani Liberii Epistola. Le Secretaire Critique du Sieur B. P. dit du Jonquier. Varii Epistolographi recensentur, Calcagninus, Sacratius, Rycquius, Cesonius, Ferrarius, Cabelavius, Ramus, Becmannus, Omphalius, Perpinianus, Languetius, Fabricius, Heinsius, Turnerus, Robertellus, Siberus, Femina etiam, Olympia Fulvia Morata, Westonia Laura, Aloisia Sigae. Principum Lunenburgensium & Joh. Val. Andreae literaria commercia. Collectores variarum epistolarum, Michael Brutus, Melchior Junius. Epistola Indica & Japonica. Epistola Italicae ab Aldo Manutio, à Bartholomeo Zucchi, Antonio Bulefone collecta. Aloysii Grotii ceteri Epistola Italicae, Johannis Donne Anglica. Medica variorum epistola. Peregrinatorum Epistola Busbequii, Sorbieri. Politica Perezii, Pasquierii. Viglii Zwicheimii ab Apyta. Petri de Vineta.

VASTIUS hoc est, quod suscepimus, argumentum, quam ut una tractatione absolvi possit. Tantus enim Epistolographorum est numerus, ut, si omnes recensere animus sit, voluminis integri, non aliquot paginarum, res sit. Neque instituti nostri est, omnia cum pulvisculo hic congerere: praecipuos ex illis tantum enumeramus, in primisque illos, qui historiae literariae inseruiunt. Quam telam, quandoquidem semel orsi sumus, nunc eo, quod coepimus, filo continuabimus. Prodeat itaque nunc post superiores à nobis enumeratos

CLAUDIUS SARRAVIUS Senator Parisiensis, genere & doctrina vir illustis, magnam habuit cum eruditis sui temporis familiaritatem; hinc frequens ipsi epistolarum cum ipsis commercium super varii generis argumentis. Miscentur illic Historica, Philosophica, Philologica, Theologica, neque ulla illic epistola est, quae rerum sterilis sit, & sola mutua civilitate absolvatur. Judicia illie habentur de Viris doctis, de editionibus librorum, de locis Autorum corruptis, & plura alia; neque stylo inculto, sed eleganti planè & terso. In primis id laudandum est, quod plerumque subjiciantur virorum doctorum responsoria: quod non ita fit in aliis, quodque desideravi Vir Clariss. Thomae in *Praefat. Epistolarum Boxbornii*. Observeatur etiam accuratè ordo temporis, quod non ita in aliis. Viri autem, à quibus ad Sarravium, & ad quos Sarravius scribit, longè sunt celeberrimi, Salmasius, Grotius (quorum plures illic recitantur) Heinssii, Alexander Morus, Gronovius, Blondellus, Vossii, quanta nomina! Ut duo in memorem notabilia è magnò illorum numero; unum est, quod de Bodini Dialogo habet aliquot in locis, cujus jam supra facta est

men-

mentio; alterum de fragmento ex Anastasio Bibliothecario, de Johanna Papissa. Liber modicus est in 8vo editus ann. 1654, Arausione in Galliâ. In editis multæ sunt lacunæ, quibus habebantur nonnulla, quæ tunc temporis non poterant publicari. Illa nunc omnia è Bibliothecâ Gudianâ suppleri poterunt: poteritque Vir illustris tertiâ parte auctiores dare has epistolas. In illis occurrunt multa de literatis arcana, quæ non nisi in aurem dici poterant; multa de Heinio, ejusque controversiâ cum Salmasio habentur. Heinium vocat doctorem monosyllabum; pleræque ad Salmasium scriptæ. Gallicæ latinismis. Ut aliqua memorem: Tenuiter de Zuërio Boxhornio judicat, quem multa scribere ait, at parum consideratè, adducendo autorum loca sibi non satis perpenſa. Theodoretæ editionem à Sirmondo procuratam imperfectam vocat, quod 16 vel 17 libros, qui sunt Theodoretæ, & Athanasio vulgò adscribuntur, verù sub nomine Theodoretæ à Photio citantur, omiserit. Grotii de Salmasii libris de Usuris ac Mutuò judicia recensentur; ac inter alia dâmnat Salmasii sententiam Grotius, quâ rem alienam in testamento relinqui posse negaverat. Multa hîc de eruditorum liticulis, studiis, judiciis. Optimè mereretur de literatis Vir illustris, si epistolas impressas cum supplementis recudi, atque ineditas addi curaret.

LATINUS LATINUS Viterbiensis, Vir doctissimus, magni apud Pontificios nominis, cujus elogium videas apud Lipsium *Cent. 2. Miscell. Epistolarum* 39. & 75, magnæ peritiæ in Conciliorum historis & in Canonibus veteris Ecclesiæ. Scriptis epistolas multas tum Cardinalium tum ipsius Pontificis nomine, cui ab epistolis fuit; in quibus multa sunt, quæ pertinent ad statum Ecclesiasticum & civilem, multa quoque de Autoribus judicia, & locorum quorundam emendationes. Editus liber est Romæ ann. 1639, in 4to Post mortem ejus ante annos aliquot prodiit ejusdem Autoris Sylloge aliqua variarum observationum, in varios autores sacros & profanos, Poetas, Conciliorum & Canonum scriptores, quæ publicata è schædiasmatis ejus Romæ, sub titulo Bibliothecæ in folio.

FORTUNII LICETI, Medici & Philolophi Patavini extant multi libri magnâ mole congesti & scripti. Jure optimo inter Polygraphos hîc numerandus, quo fit, ut non usq; ad eò selecta semper scribat. Laudari tamen ob variam eruditionem meretur, quam in Medicis, Philosophicis, & Philologicis habuit. Totus Aristotelicus ad superstitionem usque; quod vel ex eo patet: nam sententiam de viâ lacteâ ut meteorò defendens maluit in gratiam Aristotelis duplicem fingere γαλαξίαν, unam ætheream, alteram sublunarem adversus omnem rationem & veritatem, ne ulla in re falsus videri posset Aristoteles. Ejus extat quoque liber cum titulo: *De pietate Aristotelis adversus Deum & homines*, totus in laudam Aristotelis scriptus, & vel æternam ipsi salutem pollicetur. Misit ille in lucem quæſita per epistolam sex, septem, in 4to spissis voluminibus, quibus trahantur argumenta Medica, Philosophica, Philologica, de quibus ipsum consuluerant

erant Viri eruditi. Sed tamen & inter Locorum Communium Scriptores tueri nomen suum potest. Parrhasius Philologus ante Licetum simili titulo de argumentis Philologicis scripserat. Ejus extant quæ sita per Epistolam in Thesauro seu Face Criticâ Gruteri.

JANI NICII ERYTHRAEI, cujus jam suprà toties mentio facta est, elegantes extant Epistolæ, stylò cultissimò scriptæ, rebusque refertæ, quæ ad historiam illorū temporum pertinent. Multa ex illis discas, quid Romæ, quid in Italiâ totâ rerum gestum sit; qui viri literati vixerint, quid præclari in lucem ediderint: de quibus judicia hinc illinc intersperfit. Nemo hoc tempore Ciceronem magis æquavit, & auream illam Romanorum scriptorum eloquentiam, quam Vir ille: quare & ratione styli & rerum legi potest. Ejus Epistolæ editæ sunt Coloniz Ubiorum, (vel potius Amsterodami; locus enim falsus Jann. 1645. in 8vō. Ejus dictionem vehementer extollit Gabriel Naudæus *Epist. 93.* Ita enim ad illum scribit: *Quæcunque prosæ & versificatione scribis, ita me capiunt & delectant omnia, ut præ te uno veteres meæ delicia Bembii & Politiani videantur mihi illiberales esse & infaceti.* Iniquius est Reinesii de illo Viro judicium, qui *epist. 66.* ad Rupertum scribens, judicium in illo desiderat, atque Rupertum, ut ex loco illo apparet, sibi habet *ὁ μὲν ὁ δὲ*. Ita enim: *Nicii Romani, quæ prædicere, omnia nunc habeo, & lego; judicium in eo desidero & ipse; itemque majorem Græcæ literaturæ cognitionem, à qua imparatior est.* Ejus. *epistolis delector idem, quod res urbanas & doctos hæc atque homines ex iis possim cognoscere.* Videtur hoc solum quæsisse istò scribendi genere, ut quantum Latina lingua valeat, experiretur. In Vitiis multa memorabilia observo in Exemplis tō *Ἰπποφύ* eis *μὲν ὁ δὲ* sua superstitioni accommoda. Velim illa judicii *παρὰ ἑαυτὰ* detexisset Reinesius, quæ ego, nisi fortè in Exemplorum libro, non deprehendo. Sed ea ipse excusat. Græcæ linguæ imperitiā ubi prodat Nicius, non inveni, Latine enim scripta sunt omnia. Si ita grassari judiciis velimus, essent fortè & in Reinesianis scriptis, quæ ad censuram vocari possent.

SALMASII Epistolæ prodierunt post mortem istius Viri, doctrinâ variâ plenâ, ut fuit ille Vir diffusæ lectionis & ingenii; sed pauca illæ sunt, quarum ego longè plures ab illo scriptas esse existimo. In tantâ enim celebritate hominum viventium penè quotidianum fuit epistolarum commercium, quarum *ἀνὰ ἑκατοντά* ipsi perierunt, & in angulo apud Viros doctos sparsim latent. Ut enim extemporalis fuit in omni lectione suâ, omniaque, prout semel conceperat, in typographiam miserat, ita vix credibile est, epistolas illum descripsisse: dolendum tamen est, intercidisse illas in quibus fortasse multa fuerunt, quæ prodesse orbi literato potuerint. Apud Sarravium non pauca ejus epistolæ leguntur, quas in opere illo epistolarum non deprehendas. Reperiuntur & in Bibliothecâ Gudianâ nonnullæ.

CLAUDIUS MORISOTTUS, Vir doctus apud Gallos, scripsit epistolas varii argumenti. Ejus opus est, quod inscribitur *Orbis Maritimus*, sed, quod pro-

perfectio spei & voto Virorum eruditorum non respondet. Multa illic debuisset agere de commerciis maritimis de bellis maritimis & similibus argumentis, de quibus pauca admodum & satis jejuna. Ejus epistolæ varia continent Philologica; sed triti & obviæ argumenti. Tituli & capita epistolarum nonnunquam magnifici aliqvid minantur; sed tamen accidit illis, quod Horatius ait:

surpser atrum

Desinit in piscem mulier formosa superne.

Nonnunquam ineptâ aliqva declamatiuncula totam epistolam absolvit. Nonnulla etiam carmina sua & elegias adjecit, ut singulares in tædio & prolixo opere delicias; sed quibus parum inest delicati, modò à sordibus & vitis prosodictis immunes essent. Editæ sunt in 4to. Scripsit etiam libros Fastorum Christianorum, ad exemplum Ovidii, sed nihil est in illis poetici spiritus.

THOMAS BARTHOLINUS Epistolarum Centurias aliquot edidit, tum quas ipse ad alios scripsit, tum quas alii ad ipsum scripserunt: in quibus agitur de argumentis Medicis, Physicis & Philologicis. Bene meritus est Vir ille de omni doctrinæ genere, nec in ipsâ senectute suâ desiit bene mereri, nec epistolas suas bono publico invidit: Quod ejus institutum utinam & sequerentur Viri docti; multa enim ex epistolarum commercio disci possunt, quæ tamen plerumque negligenter habentur à Viris doctis; tum, quod sibi nota scribant & familiaria, & facilem illorum jacturam habent, cum tamen illa omnia pretium ab annis capiant, & apud posteritatem demum illo, quod merentur, numero habeantur. Quod si quis in epistolas tales incidere possit, cum distrahuntur Bibliothecæ virorum doctorum, is tanquam thesaurum comparet: plerumque enim sperantur ut leviora.

EOBANI HESSI Epistolæ sperni non debent. Fuit ille suo tempore Poeta magni nominis, magnis Virorum doctorum familiaritatibus implicatus. Illius epistolæ à Joach. Camerario collectæ vel ideò in pretio habendæ, quod tanti Viri nomen præferant: nam ad illum pleræque scriptæ faceti quidem argumenti plerumque; sed tamen in quibus multa etiam reperiantur notatu dignissima. Ejus libri jam suprà à nobis facta est mentio in *Cap. de Virar. scriptor.* descriptio quippe vitæ ejus præmiis illa est his epistolis. Prodiit liber Norimbergæ ann. 1553. in 8vo.

PAULI SARPII Epistolæ jam suprà à nobis commendatæ, cum ageremus de Vitarum Scriptoribus. Sunt verò illæ Italicâ linguâ scriptæ, quæ anno 1673. in 12o demum publicatæ sunt; in quibus omnia penè sunt politici argumenti. Nam ferè de omnibus Europæ rebus, ut tum erant, judicia instituit: in primis de Statu Venetò, Pontificiò & reliquorum Italiæ Principum. Incepit est & malignum Cardinalis Perronii de eo judicium in Excerptis illis suis; qui de illo ita: *le ne remarquay rien d' eminent en cet homme; il a un bon jugement & bon sens, mais de grand savoir point, je ne vis rien que de commun, & un peu plus que*

de Moine. Adversus solem hoc loqui est. Qui norunt, quantas, qualesque res gesserit Sarpius, quibus ille doctrinis excelluerit, illi non supra Monachum, sed & supra Cardinalem, ac ipsum hunc Perronium, sapuisse largientur.

HUGONIS GROTIJ Epistolæ à Viro maximo profectæ summo in pretio esse omnibus debent. Tot certè tantaque Vir ille scripsit, ut seculi nostri Phoenix merito dicendus sit. Pauca ejus epistolæ editæ primum fuerunt, quarum ipsum tamen magnum scripsisse numerum verosimile est, in tantâ negotiorum civilium mole, in tanto eruditionis apparatu. Ejus epistolæ ad Gallos aliquoties editæ, ultimæque editiō Lipsiæ prodiit curante Gessenio anno 1674. in 12°, in quâ id laudandum, quod indicem iis adjecerit, quem ego omnibus epistolis adjectum vellem: Nam & utilissimus est, & multo labore levat legentes. Nunc tandem opus vastum Epistolarum Grotianarum prodiit, quod hæctenus in Bibliothecis Virorum illustrium delituerat, quodque Isaacus Gruterus à Blauio jam dudum typis destinatum testatur in quâdam super Opera nonnulla Verulamii Latina præfatione. Continentur in illis varia, ut fuit ipsi ingenium ad omnia natum, Politicæ, Ecclesiastica, Theologica, Juridica, Philologica, judicia de libris. Nec deest illi orationis cultus, quamquam stylus ipsi interdum ex argumento sordes aliquas trahat, & se ad hominum, quibus scribit, indolem componat. Reperiuntur enim interdum epistolæ simplici planè humilique dictione scriptæ, ac sine ullâ morosâ meditatione. Sed cum rem aliquam unice agit, nemo ipso vel dulcior est Poëta, vel elegantior orator, aut nervosior Historiographus. Adeo ubique Vir ille domi est, & velut in fundo suo dominatur. Quam in Politicis epistolis ingenio rerum attemperare calamus debeat earum scriptor, ille novit, qui in hoc negotiō versatur: ubi verborum cura superstitiosa quidem non est, sed debent illa ad rei expressionem singulari ratione esse accommodata; Quod Erythræus *Pinacoth. III. n. 27.* in Francisco Visdomino notavit. In his Grotii Epistolis multa sunt, quæ statum universæ Europæ suo tempore denudant, quæ aliunde difficulter petuntur. Rectè ergo, qui præfationem ad Lectorem scripsit, de his epistolis judicat: *Ut Theologica, Philologica, & quæ ad Historiam Ecclesiasticam, ac Jurisprudentiam pertinent, missa faciamus, non pauca hinc hauriri poterunt ad illustrationem hujus nostri seculi historia mirè conducentia.* Dum enim magno Sueciæ Cancellario Axelio Oxenstierna res in Gallia gestas refert, multæ suppediunt, ex quibus de Gallia tum temporis consiliis artibusque ac conatibus Cardinalis Richelii, certius aliquando ferri poterit judicium, quam ex illis, quæ ejus avi historiam datâ opera scripserunt. Illi enim ex Ciceronis epistolis multa discimus, quæ frustra in temporum illarum Historicis requiramus, quippe quibus multa ignota fuerunt, quæ Ciceroni pauerunt, qui & Virorum in Rep. Romana Principum facta dicta, suspiciones, suæque ipsius cogitata sine fuco aperuit: ut ex Grotianis Epistolis, quæ inter Suecos & Gallos agitata sint, quæ post siparium acta, utriusque gentis artes, timores, peccata, & virtutes sepe cognoscimus, quam ex scriptis, quæ eo animo edita sunt, ut honori alterius

alterutrum Gentis consuleretur. In historiis cavent plerumque scriptores eorum partibus officere, inter quos vivunt, eorum peccata dissimulant, hostium vero commissæ augent, & vividius coloribus pingunt. At in Epistolis candidius agitur, liberè notantur, qui aliquid vituperio dignum admiserunt, laudatur virtus ubicunque reperitur. Præterea his multa occurrent, quæ solent negligi ab historiarum scriptoribus, at sine quibus de Principum rebus gestis vix satis tuto judicari potest. Notum est nimirum, Legatos ad Principes, à quibus sunt missi, vel ad eorum Ministros, teneri quàm sapissime possunt Commentarios rerum, quæ aguntur ac dicuntur in Aula, in quibus versantur, mittere, etiam si nihil habeant, quod scribant, præter rumores: quia ex rumoribus istis sæpe, quid sint futuri hostes, aut etiam, quod aliquando minoris non est momenti, quid de rebus judicent Principes, & ad quas inclinent partes, optimè colligitur. Imperitè it judicant de ejusmodi Commentariis Legatorum, quæ eos contemnunt, quod falsos rumores in iis annotatos aliquando deprehendant. Inter artes politicas, quibus ducuntur populi, terrentur hostes, animi alliciuntur vel alieniores fiunt, rumores esse tantè atque in tempore sparsos, si demum ignorant, qui sunt omnium historiarum, imò vice communis, ignari. Itaque & talia nosci, & historicorum & omnium eorum, qui historiam amant, multum interest; id autem aliunde resciri nequit, quàm ex Epistolis eo ipso tempore scriptis, quo evanidi rumores spargebantur. Verè hæc de opere illo Epistolico prædicant, qui ediderunt; Qui si indicem rerum quoque adjecissent, optimè sanè de nobis meriti fuissent. Nunc in illo vasto opere multa latent, quæ non nisi magno labore erui possunt. Sunt tamen & secundum temporum seriem epistolæ dispositæ, quod ad historiam magnoperè conducit. Putaverim ego sanè plures etiamnum ineditas esse viri hujus epistolas: ac vidi ego non paucas in Bibliothecâ Gudianâ, quas ego in illo opere extare non credo.

BALZACI Literæ selectæ, Gallicò sermone scriptæ, Amstelodani apud Elzevirios editæ ann. 1676. in 12º. Apud populares suos varia expertus est iudicia ob novum aliquod dictionis genus in Gallico sermone: Est enim argutus, floridus, metaphoris aliquantulum indulgens; quæ scribendi ratio quibusdam, qui castigatiores videri volebant, displicuit. Nam Satyræ adversus illum scriptæ & integri libri, quos ipse tamen validè satis excepit & retudit. Latinas epistolas scripsit, quæ raræ sunt, in quibus singularis quidam linguæ Latinæ nitor, & Gallica quædam facundia, optimè ad sermonis Latini genium applicata. In Gallicis epistolis habentur singularia de rebus literariis & Autoribus judicia. Non hastantum, sed & aliorum Gallorum, epistolas perstringit Jacob. Hovvelig in literis suis familiaribus, Anglicâ linguâ scriptis; Nam epistola 1. dicit, Vicos suos transmarinos, vernaculâ linguâ scribentes, stylo uti marcido, qui similis sit corpori carnoso sine juncturâ & arteriis. Vocat eorum expressiones hereticas & meris verbis statulentas, aranearum telas, quæ non stringant Lectores. Elegantissimè sonant Anglica verba: Others there are among our next transmarin neighbours Eastward who write in their own language, but their stile is so soft and soft.

e. Asia, that their Letters may be said to be like bodies of loose flesh Without sinews, they have neither Joyns of art, nor arteries in them; they have a Kind of simpering and lauck heetic expressions made up off a bombast of words and finical affected complements only: I cannot wel away with such sleazy stuff, with such cobweb-compositions, where there is no strength of matter, nothing for the Reader to carry away with him, that may enlarge the notions off his soul: One shal hardly find an apogee, begm, example, simile or any thing of Philosophy, History, or solid Knowledge, or as much as one new created phrase, in a hundred of them; and to draw any observations out of them, Were as if one went about to distil cream out of froth; In somuch that it may be said of them, whad was said of ee Eccho, That she is a meer sound, and nothing else. De Balzac literis ita judicat: I return you your Balzac, by this bearer, and when I found those Letters, wherein he is so familiar with his King so flat, and those so Richelieu, so peff'd with prophane hyperboles, and larded up and down with such gross flatteries, with others besides which he sends as Urinals up and down the world to look into his water, for discovery of the crazy condition of his body, I forbore him further. Verum gentili illi odio paululū hic indulgere nobis videtur bonus Hovvelius. Quæ enim ille in literis requirit, ad literas quæ literas propriè non pertinent, ac possunt vel sine his elegantes scribi. licet. Qvis enim apophthegmata, exempla, similia, in epistolis, quæ talibus, quæ rat? Neque enim Declamatores sunt Epistolographi. Ac vereor, ne Galli Anglis, ac ipsi Hovvelio, qui prodigi in his & similibus sunt, affectationem, etsi ingeniosam, exprobrant. Illæ Epistolæ, quas junior edidit, turgent metaphoris, & aliqvid Asiatici sonant. Maturiore ætate temperavit sibi paululum, & quod tumidum antea videbatur, in mollius dicendi genus commutavit. Si quid ego judico, Gallicæ illius eloquentiæ, vel potius grandiloquentiæ, quam genti illi familiarem in Sulpitio Severo, Eucherio aliqvi, in Budæo Erasmus notavit, specimen in illo quoque observare mihi videor. Magna interim partium studia fuerunt in Gallia adversus hujus viri eloquentiam, aliis ut novam integris libris damnantibus; aliis ut perfectissimi sermonis exemplum imitantibus. Historiam omnem ejus rei prolixa dissertatione complexus est Sorellus in Bibliotheca Gallica. In Balzaci Epistolis notari merentur, quæ habet de lite inter Guictum & Grotium super præstantiâ vini & cerevisiæ p. 313. Francisci Guicti rusticum epigramma pro vino adversus Batavos cerevisiæ potores illic legatur. Grotii vero Phaleucus pro cerevisiâ inter poemata ejus reperitur.

LAURENTII PIGNORII Symbolæ Epistolice plenæ sunt bonæ frugis. L. Pignorius Professor Patavinus varia in lucem misit docta & laboriosa. Is Symbolarum epistolarum librum primum edidit Patavii ann. 1629. in 8vo, quem plures non sunt secuti; in quibus varii argumenta multa cumulantur, præcipuè verò antiquaria. Multa illic sunt, quæ ad Jurisprudentiam & Historiam pertinent. Flucidantur autorum varia loca, explicantur inscriptiones vetres. Optimus est pro Criticis & antiquariis liber.

CAR-

CARTESII Epistolæ pleræque Physici argumenti sunt. Novæ Philosophiæ autor fuit Cartesius, quæ tamen non ita nova est, ut non apud antiquos ejus dogmata appareant, ut per singula capita facile demonstrari posset. Fuit qui illa ex Mose deducere voluit, primis scilicet Genesios capitibus, quod ipsi Cartesio ne quidem per somnium in mentem venisse opinor. Ejus hypotheses vix per se sunt intelligibiles, nisi illustrentur vivâ doctrinâ. Mathematicas certè corporum affectiones, & quicquid ab iis operationum dependet in naturâ, ut sunt permultæ, nemo profundius & exquisitius demonstravit, quam Cartesius. Post mortem ejus editæ sunt Epistolæ in 4to, Lugd. Batav. quæ ad Viros doctos scriptæ sunt super dubiis Philosophiæ suæ locis. Nullo itaque ex commentario melius intelligi potest doctrina Cartesiana, quam ex istâ, quem præbent Epistolæ. Multa illic proponuntur rariora naturæ *Φαινόμενα*, in quibus explicandis illic suum exercuit ingenium. Gallicâ etiam linguâ plures scriptæ.

HERM. CONRINGII Epistolæ prodierunt Helmstadii in 4to, junctim editæ, quæ prius sparsim editæ fuerunt, & librorum frontispiciis præfixæ. Ejus enim Viri celebritate commoti multi, qui monumenta ingenii publicarunt, ipsius operam sollicitaverunt in præfationibus operibus suis præmittendis: Eas in unum corpus redegit, quo continentur multa Theologica, Historica, Physica, Politica, Philologica, prout argumenta librorum se ipsi obtulerunt. Adjecit quoque librorum suorum præfationes, quod olim quoque fecit Erius Puteanus, qui è præfationibus & dedicationibus librorum, quos ipse confecerat, peculiare Syntagma collegit, sub titulo, *Pompa Prosphonetice*, usui fortè futurum singulari illis, qui dedicatorias epistolas scribunt. Consilium non adeò spernendum, si quis corpus aliquod selectiorum dedicationum ex variis Autoribus collectum conficeret. Solent enim in iis cumulari floridi styli argumenta, enthymemata encomiastica, quorum præcipuus in orationibus Panegyricis usus est; ne quid dicam de usu illo in argumentis librorum quasi summaria notitiâ cognoscendis. Eo modo JOHANNIS STURMII quoque præfationes sub titulo Prolegomenorum in unum corpus collectæ sunt, Tigurique editæ, in quibus, ut editor Toxites rectè sentit, sunt multarum artium rerumque optimarum insignes loci, quarum usus non minori cum utilitate quam judicio explicatur. Hic de Dialecticis, de viâ intelligendi Platonis Dialogos, de imitando Cicerone, contentione inter Erasum & Longolium ortâ, de verborum *ἀναλύσις* ac delectu, de lectione Ciceronis, de Demosthenis atque Æschinis discrimine, de dicendi artibus, de historiæ utilitate, multa proponuntur.

TANAQUILIS FABRI Epistolæ Philologici argumenti sunt. Vir doctissimus fuit, Philologus, Græcarum literarum peritissimus; velocis, sed & audacioris ingenii, Salmurienfis Academiæ Professor: Multa ex ingenio suo in autoribus reposuit, etsi MStis libris destitutus; quæ tamen ipsi temeritas nonnunquam feliciter cessit ingenii solertiâ sæpe percipienti, quod alii magnò la-

bore in MStis requirunt. Non semel tamen aliis ob audaciam suam vapulat scriptoribus: nam corrigit sæpe pro lubitu mendosa loca, *destruit, ædificat, mutat quadrata rotundis*. Multa suarum conjecturarum complexus est suis epistolis, quarum libri duo sunt, quibus autorum veterum loca adversus omnium sententias explicat, ob festivitatem ingenii & acumen magno in pretio habendus. Aliquam epistolarum illarum locum, ubi Livium reprehendit, ut qui quondam Latinæ linguæ vocem non satis intellexisset, sugillarunt Ephemeridum scriptores Gallici, qui tamen ab ipso probè depexi libro quodam Gallico, cui titulus: *Journal du Journal*. Scripsit, ut hoc obiter memorem, de Religionum Unione librum Gallicâ linguâ, quo nec Pontificiis nec Reformatis placuit; illorum vitia in nuditate suâ sistens, horum verò invidiam incurrens, quod jungere Gryphes equis laboraret: qui liber & in Belgicam linguam conversus est. Cæterum magnæ fuerunt istius Viri calamitates domesticæ, de quibus sæpe conqueritur: filiam doctam habuit, quæ hodie libros scribit in gratiam Delphini; quæ & ipsa dicitur imitari Patrem. Edidit quoque prima Scaligeriana, quibus præfationem præmittit, in quâ de fatiis suis queritur. De hoc Viro Patin. Epist. 77. legatur.

CASELII Epistolæ inter Germaniæ nostræ *καμήλια* literaria, ut omnia istius Viri, meritò referendæ. Lumen ille Germaniæ fuit, Græcè & Latinè doctissimus, Orator, Philosophus & omnium literarum Vir, Rostochiensis primum Academiæ, hinc Helmstadiensis, Professor, suò exemplò, consiliis, præceptis totam tum temporis Germaniam penè informavit; à Principibus in consilia, tam literaria quàm civilia, adhibitus. Huic Helmstadiensis Academia illos progressus debet, quos in solidioribus & elegantioribus studiis fecit. Ex ejus enim schola prodierunt Viri doctissimi, ad genium antiquitatis & veræ sapientiæ formati. Ejus opera utinam haberemus omnia uno volumine comprehensâ. Jam diu laboratum id fuit Serenissimis Ducibus. Luneburgicis, ut omnia ejus opera prodirent undecunque collecta, sed hæcenus res non præstita fuit. Habuit in animo olim Henricus Ernestus Opus Caselianum constituere, qui indicem scriptorum ejus imprimi curavit, cui tamen multa defunt. Beatus quoque noster Sperlingius idem consilium agitavit, in cujus Bibliothecâ pleraque ejus scripta asservata fuerunt. Magnò illum elogio Grotius in epistola ad Gallos 154. ornat. Præcipuæ autem ejus Epistolæ editæ ad Viros Principes, in quibus multa de istorum temporum statu civili & literario, multa de viris doctis judicia. Illa tunc temporis Principum cura erat, quæ nunc (nam ista seculi nostri perversitas est) ad Pædagogos ablegatur. Editus ille liber Helmstadii ann. 1619, curante Fuchtio. Editæ & aliæ quædam ejus sunt Epistolæ, Vagetio curante, Hamburgi, & iterum aliz ejusdem ad Victorium cum ejus responsoriis, quæ aliquoties editæ sunt, in Victorii autem epistolis omissæ, quod, ut Bæclerus queritur, tantum decus Germaniæ aliqui invident. Nunc verò

Annq.

Anno 1687, Opus Epistolicum Caselianum per *Justum à Dransfeld* Pædagogii Göttingensis Rectorem, Francofurti editum est, exhibens epistolas ad Principes nobiles, Viros celebres, propinquos, cives ac familiares, quæ in Euchtianâ & Vagetianâ Editione non comparent, ac in XVI. libros ex ipsius Autoris Adversariis & MSis tributum. Præmittitur Comringii ad illum epistola, in quâ de reliquis scriptis Caselianis nonnulla narrantur, isque autor ad cætera quoque, quæ collegit, edenda impellitur: Qvod ut facere velit, etiam nos obtestamur. Est & in Scri-nius Gudianis integra Epistolarum Caselianarum centuria, hæctenus non edita-rum, nisi fortè in novâ illâ collectione Dransfeldianâ quædam ex iis habentur, Caselii 37 epistolæ reperiuntur in volumine Epistolarum *αὐτογέγραφα* Blotii, de quo Lambecius *lib. 1. de Bibliotheca Vindobonensi* p. 55. in quo multæ aliæ sunt *Gruteri, Camerarii, Giphani, Rittershusii, Sturmii &c.* epistolæ. Magnificum stylo Caselii elogium tribuit Jos. Scaliger *lib. 3. Ep. 270.* *Multi, inquit, Latine pauci Romanè loquuntur: & si qui forte Romanè, at raro illum Ciceroniani seculi genium assequuntur. Qui hunc leporem in tuâ oratione non agnoscit (scribit ad Caselium) id quid sit Latine scribere, nescit. Quid de versculis tuis dicam? Qui quantum ab omni suco & ambitione remoti sunt, tantam Romana illius præca simplicitatis & amunitatis habent Catulliana.* De Caselii Epistolis legi potest Epistola Vincentii Fabricii 7. ad Henr. Vagetium.

PETRIMAR TYRIS ANGLERI, Mejiolanensis, Epistolæ Polytici argu-menti sunt. Fuit ille Protônotarius Apostolicus & prior Archiepiscopus Granaden-sis, & Regi Hispaniæ à rerum Indicarum consiliis. Editæ sunt in fol. a. 1630. & Amste-lodami in fol. an. 1670. apud Elzevirios, cum epistolis Ferdinandi de Pulgar. Totum opus politicus est, & Theauri instar, continet enim arcaniora status consilia, tam Germanica quam Gallica & Hispanica; multæ quoque, quæ ad res Indicas & commercia pertinent: quæ etiam causa fuit, quod Elzevirii recuderent librum tam utilem. Magni faciendæ sunt epistolæ talis argumenti, quæ mirificè profunt ad notiâ Rerum publicarum. Vehementer illas commendat Bofius *Intro-ductione in notitiâ Rerump. cap. 5. §. II.* qui tamen, quod miror, hujus Marty-ris mentionem non facit. Politicas tales epistolas magnâ curâ inquisivit Pe-trus Puteanus, & ejusdem laboris socios habuit Peirescium, Antonium Lome-nium, è quibus integrorum voluminum Bibliothecam, amplius quadringenta, confecit (communeratis præter epistolas aliis instructionibus & memoriis) Illa quadraginta librarum millibus empta Regio Archivo inserta sunt. Ejusdem viri curâ servatæ sunt epistolæ *Foxii & Ossari*, de quibus ita judicat Rigaltius in *notâ Petri Puteani*, post Pauli Sarpîi Tridentinam historiam nihil extare, unde queant Aulæ Romanæ artes petnoscî claris & certiùs. Collegit & ille multas Scaligeri epistolas hæctenus ineditas, & Peirescii Epistolarum volumina duo grandia, quibus continentur ad naturalis historiæ totiusque literaturæ notiâ Observaciones elegantissimæ, teste eodem Rigaltio in ejus vitâ pag. 10. Ut obi-

ter hæc memoremus, extant Politici argumenti Epistolæ Aenæ Silvii, Forsteri de negotio Pacificationis Osna-brugen-sis. In his epistolis non tam doctrina multa, quam rerum usus requiritur, ut de Lanfranco Margotio Erythræus *Pinacoth. l. num. 71.* testatur, qui sine multis literis inscribendis epistolis longè doctissimorum hominum industria anteivit. Etenim rem, de qua scribendum esset, videbat acutè, explicabat dilucidè, sententias adhibebat illustres, quæque non tam haberent venustatem, quam dignitatem & pondus. Verba erant non illa quidem elegantissimo sermone, sed quæ rem maximè explicarent. Omnia scribendi genera novavit, eoquæ utebatur, quod cum ejus, qui scriberet, eorumque, ad quos scribebatur, personis congrueret. Quæ de Epistolis Grotianis magnam quodq; partem dici possunt.

GABRIEL NAUDÆUS Epistolas aliquas scripsit. Doctissimus Vir fuit, & magnæ eruditionis Bibliothecariæ, ipse Bibliothecarius Cardinalis Mazzerini, & postmodum Reginae Christianæ, olim Cardinalium Francisci à Balneo & Franc. Barbarini. Epistolæ post mortem ejus editæ Genevæ ann. 1667, in quibus extat rerum literariorum sui temporis non exigua notitia. Multa ejus sunt de viris doctis judicia, in quo tamen partium studiis interdum aliquid tribuit. Vide Epistolam ejus 85, in quâ Fortunium Licetum penè in cælum extollit laudibus, & reliquis suorum temporum Philosophis præponit, amore Peripateticismi ductus. Cæterum rariora aliqua ab ejus eruditione quis expectaverit, quam illic habentur.

JOHANNIS GENESII SEPULVEDÆ Epistolæ multa continent memorabilia. Fuit ille Cordubensis, Caroli V. Historiographus, Græcè & Latine doctissimus, cujus sunt præclara in rem literariam merita. Latine vertit Aristotelem & Alexandrum Aphrodisæum in libros Metaphysicorum. Genus orationis ipsi fufum, tractum, & cum lenitate quadam profluens. Fuerunt ipsi cum Erasmo quædam liticulæ: scripsit Epistolarum libros 7. in quibus multa varii argumenti, Theologici, Philosophici, Philologici, Historici, Mathematici. Habentur judicia de Autoribus. Editæ sunt illæ cum cæteris ejus Autoribus operibus Coloniae Agrippinæ Anno 1602, in 4to.

BARLÆI Epistolæ facetiis & salibus perspersæ multa istius temporis notabilia sæpe memorant. Fuit Barlæus Philosophus & Poëta præstantissimus, quæquam à Batavis ipsis non magni æstimatus; ingenium fecundissimum & festivissimum habuit, in Elegia, Scæzonte & Phæucis mirè suavis & argutus, in Epicò carmine luxuriâ nimia penè molestus: Quam ejus loquacitatem contemptim habuere Heinſius aliique castigatiores Poëtæ. Id certè verum est, in defectu verborum non multum se cruciasse, sed primos impetus plerumque esse secutum & ingenii sui ubertatem. Misero fato periit, puto submersus; an sponte an casu, incertum. De morte ejus jam supra diximus. Ejus extant epistolæ, quas non adeò ob dictionem legi velim, quam ob argutias & urbanitatem:

tematæcenarum plenissimus est, ubique joci circumfluens; ac incidunt nonnunquam, quæ ad historiam literariam sui temporis, præcipuè in Batavia, pertinent. Lepida inter alias Epistola est 71. quæ ad Petrum Gruterum Ludimagistram scripsit, hominem in stylò *καλοῦ* & antiquarium, ubi per mimesin perpetuam eum cum stylo suo exagitat. Est verò Gruterus etiam inter simias Liplianas; sed qui præter *κακοῦ* Liplianam mirè ineptus est in frigidis allusionibus & verbis antiquatis.

FRANCISCI MARTINI Epistolæ Barlaamici jungi possunt; idem enim planè character in illis est, & penè festivitate superat Barlaam. Fuit concionator Epenfis; editæ sunt Hardervici anno 1653. in 20. Dictio non contemnenda, nitida planè & florida; elegantes in illa occurrunt joci, ut de rebus vulgaribus ita ingenio illis superiore concepti. Recensentur interdum aliqua inter Profefsores Leidenfes frigidula, & aliqua de eorum scriptis judicia.

JOH. BAPT. LAURUS, Urbani VIII. cubicularius, Vir doctus, inter alia scripta Epistolarum Centurias 2. edidit, quæ Colonia Agripp. anno 1624. in 8. impressæ. Continentur in illo libro multa ad historiam literariam sui temporis pertinentia. Dictio in illo medioeris: magnum certè illi elogium suspendit Erythræus *Pinacoth. L. n. 141.* Magni habitus fuit à Pontifice Urbano VIII, qui in deligendis ingeniis magnam curam adhibuit. Edidit Autor ille, teste eodem Erythræo, Theatri Romani Orchestram, in quâ de viris illustribus Romæ verfantibus agit, quæ nondum vidi. Edita sunt ab illo poemata, & inter illa unum, quod inscribitur de *fabricatione calcis*, ingeniosum, quod cum Sylvis ejus prodiit. Habentur quoque illic *lib. 2. Egyptiados*, quibus agit de Mariæ in Ægyptum fuga. Adjiciuntur *Epigrammata* non spernenda. Reperitur inter epistolas ejus p. 174. & inter sylvas lib. 3. Strena in Calendas Januarias, quæ *Nihil* donat Amicò in epistolis ejus de quò carmine, quid judicare debeam, non habeo; Toridem enim verbis in Passeratii Strenis legitur, in quibus multa alia habentur carmina ejusdem comatis. De illo nos jam supra *cap. 9. p. 84.* quædam diximus. Et mirum sane est, in sylvis Poëmatum Lauri idem carmen poni. Laurum è Passeratio id habuisse, tempus & omnia arguunt. Idem autor de annulò pronubo D. Mariæ Virginis scripsit, in quò mirabiles historiae de annuli istius miraculis, qui cæcis visum restituerit, quò temerè tacto ab homine profano digitus exaruerit, cujus gossypium circumpositum tangentis temerè manus adusserit, & infinita alia suis autoribus relinquenda.

De LIPSI Epistolis dici hîc multa possent. Considerari illæ vel ratione dictionis, vel ratione rerum possunt. Vehementer senex à juvene discrepat. Cum enim in juventute suâ Ciceronianam dictionem sequeretur, maturioribus annis penè novum eloquentiæ genus sibi finxit, in quò argutiæ, adagia, hemistichia, græcæ sententiæ, quorum in familiaribus inter eruditos epistolis usus esse potest; Tales enim epistolas illa ornant, in cæteris locum non habent,

bent, ubi enthymematibus agendum, & sermo *παραλασμένῳ* requiritur. **Marelius lib. 1. ep. 7.** sermonem poeticum in illo agnoscit, qui Statium referat sibi prosummo Poeta habitum, cuius scriptio valde sit adstricta, & crebra parenthesi interrupta. Idem ibid. ep. 49 ad **Heinsium** in illo reprehendit antiquorum verborum nimium usum, audaciam in scribendo, dictionem parenthesibus & interrogatiunculis interruptam. Respondet illi **N. Heinsius**: *Non desunt Lipsio sua Veneres. Habet nescim quid, quò lectorem irabat, & quod prorsus improbare non possis. Ille non tam illi succenseam, quam ineptissimis mortalibus, qui imitandum sibi illum proponunt, idque tam praeposterè, ut vitia ejus exprimant plerumque, virtutes nam assequantur. Imitatus neminem Lipsius, ac proinde nemini imitandus. Memoriam ego tanti Viri sanctè veneror. Nec negarim nimen, magna illi ex parte labem eam deberi, quam in Belgis nostris non immerito adscribit. Quod nisi δ' *Σαυμάσιῳ* Scaliger juveni nostri nostrae pessum cuncti salubribus succurrisset monitis, in Lipsii locum à Curatoribus hujus Academiae opportunè subrogatus, futurum vix erat, ut tantam tot praeclarorum ingeniorum, quae annis quinquaginta proximis in Batavia nostrae eluxerunt, messem mirarentur exteri. Nec labes tamen illa solos Belgas & Germanos, sed Gallos etiam vestros, infelicis se videri potest. Magnam partem de illo verasunt, quae in Excerptis Scaligerianis dicuntur. Henricus Stephani Latinitatem Lipsii singulari libro notavit. Neque unquam ego svalerim, ut, antequam aliquis robur in stylo acquisiverit, in exercitatus adhuc Lipsianae lectioni advelcat, aut ejus flosculos in usus suos excerpatur. Qui illum imitati sunt, infeliciter rem suam gesserunt: Nam vel exscripserunt nonnulla ac sententias quasdam compilarunt, vel planè inepti fiunt, dum dictionem ejus exprimere tentant, per se non laudabilem. **BERTILIUS CANUTUS** in suis Epistolis omnem in imitatione Lipsianâ gloriam quæ sivit, ut vel in ipso libri titulo illam jactet: Sed ille periodos Lipsianas tantum congerit, & lacinias ex illo consuit. **PUTEANUS** Lipsii successor, felicior quidem, ejus imitator fuit ac evitavit quidem abruptam illam brevitatē, tot sententiarū hiatus & praecipitia, frequentatas interrogatiunculas, alliterationes exiles & similia, quae Lipsio familiaria vitia sunt: sed, dum illa vitavit, in vitium *περιστολογίας* & *ταυτολογίας* incidit. Cum enim brevitatē affectaret, id effecit, ut tribus quatuorve periodis abolveret, quae Cicero una periodo mediocri abolvere potuisset. Scripsit Puteanus aliquot centurias, quae vivo illo editae sunt, earumque plena editio Francof. 1663. prodiit. Post mortem ejus Epistolarum apparatus posthumus in 7. Centurias distributus Lovanii Ann. 1663. editus est. **PETRUS GRUTERUS**, cuius supra mentionem fecimus, *ληψιαίαν* in epistolis suis voluit, cui à Barlaeo illud sum est. Longè ineptior est, qui Lipsium imitatus, **COELIUS** in suâ Institutione Epistolicâ, *κακογράτα* Lipsianam docet, ipse vehementer ridiculus. Dehis simiis Lipsianis lege praefationem Thomasi in Epistolas Manutii. Lipsii plures super sunt epistolae ineditae, quae in Chiliade illâ non habentur. Jam tum Metursius, Boxhornius aliique sparsim quasdam edidere. Testatur Mon-*

Monconifius in *Itinerario suo part. 2. p. 150.* Hugenium omnes habere literas Lipfii ad fe scriptas, ac Sorbierius in literis fuis alicubi refert Chriftianum Hugenium ostendiffe fibi aliquot volumina epiftolarum à Viris doctis ad Lipfium fcriptarum. Vir illuftris Marq. Gudius tot habet ejus ineditas, ut Chilia-
dā jam editam quinque augere centuriis poffit.

MARTINI ZEILERI Epiftolæ Germanicæ ad locorum Communium Scriptores potius referendæ funt. Vir ille fuit *πολύγλωστος* nōftro feculo, non indoctus, certè rerum multarum compilator. Scripfit autem plura Germanicā linguā, quā Latinā. Solum illud, cujus fuprà memini, de Geographis & Historicis, Latinā linguā prodiit, è libris Vosfianis maximam partem compilatum. Ut linguā Germanicā varia Itineraria fcripfit, quibus multa memorabilia continentur, ita fub dialogorum & Epiftolarum habitu complexus eft varia argumenta naturalia, moralia, civilia, hiftorica. Scripfit ultra fexcentas epiftolas, quæ junctim prodierunt in 4to anno 1677. Ulmæ.

AQVILINUS COPPINUS, Eloquentiæ Profeflor in Ticinenfi Gymnafio, epiftolarum libros 6. fcripfit, in quibus occurrunt non pauca de viris doctis in Italiā judicia, multa quoque rerum naturalium quæ ipfi in diverfis Italiæ itinēribus obvenerunt. Elegans inter alia eft descriptio illa *lib. 1. p. 29.* itinēris Taurinenfis. Inter alia hīc meminit, fibi vifum in montibus illis multoties gigantum mortuum efferentium imaginem, adeo expreffam phantafmate quodam vel nube, ut nullus pictor imitari illam potuiffet. Quod, an fimile fuerit *Morgana Φαινομένη*, an vero ita ipfi vifum per fenfuum aliquam fallaciam, nunc non difquiram. Ille alioquin in nubibus his fpeculandis mirè ingeniofus & verbofus eft. Editæ funt epiftolæ illæ Mediolani an. 1613. in 8vo.

LUCILLI, PHILALTHÆI Epiftolæ fcriptæ funt ad varios in Italiā Viros doctos diverfi argumenti. Continentur in illis multa illorum temporum à Viris doctis acta & edita. Fuit verò ille Medicinæ Profeflor; juvenisq; has epiftolas fcripfit, editas Papiz ann. 1564.

JOSEPHI LAURENTII jam fuprà mentionem fecimas, ubi de polymathiā ejus egimus. Ejus extant epiftolarum Centuriæ 2. editæ Lucæ anno 1638. Stylus in illis *νανόγλωστος*: nam & ille autor inter fimias Lipfianas. Apparent nonnunquam ftricturæ aliquæ ingeniū, quæ tamen iterum ineptiis deturpantur. Scriptæ verò funt ad viros illorum temporum celeberrimos; & in eis interdum aliquid latet, quod notatu dignum fit. Judicia in illo multa de viris doctis & operibus eorum; quibus tamen fides haberi non poteft, cum panegyriſten potius, quam ſincerum cenſorem agat.

JOHANNES WOUWEREUS, vir doctiffimus, è Brabantia oriundus illuſtri è familia, tandem in Holſatiam venit, magnis admotus muneribus; Conſiliarius Principis & Præfeſtus Gottorpienſis, cujus extant varia ſcripta, inter quæ præcipuum eſt de Polymathiā. Ejus epiftolæ editæ funt Hamburgi anno 1608.
in

in 8vo cum Syntagmate de Græcâ & Latinâ Bibliorū interpretatione. Variæ hic institutæ sunt de multis rebus literariis consultationes & judicia; nam multa, quæ agitantur illo tempore inter viros literatos, his in epistolis recensentur. Scriptæ illæ sunt ad illustres ejus temporis viros, Scaligerum, Meursium, Heinsium, Gruterum, Scriverium & plures alios, cum quibus non nisi erudita tractari poterant. Epistolas ejus multas ineditas servat illustris Gudius: latitant & aliquæ inter MStâ Bibliothecæ Hamburgensis. Lindenbrogium tamen nescio quomodo is semper infensum habuit: supersunt enim Lindenbrogii tum in Bibliothecâ Hamburgensi, tum in Gudianâ, Epistolæ, quibus illi acerbè insultat. Vocat illum hominem cum latrante nomine (à baubando). Multa in illo plagia notat, ac in aliquâ epistolâ hæc de illo habet, ejus de Umbrâ Tractatum inter plagia reconscens: *Quem novissimè edidit librum tenebricosum umbratilis ille, inter doctissimi optimiq; viri Jani Gulielmi schedas reperiunt ajunt: in quo id tamen præbit, quod aliam illi vestem induit, & suo more turpavit. Nam & carmina, quæ passim intermixta, non adulteri hujus fuerunt, sed Schola Schlesiæensis Rectoris, piri eruditi & probi, qui etiam nunc vivit, & id aperte fatetur.* Epistola hæc scripta est Hamburgi an. 1613. Gravis hæc in illum virum injuria est, & nescio quid acerbitatis sapit. In aliis epistolis passim in eum invehitur, ac plura ejus plagia notat. Nos lites illas in medio relinqvimus. De Polymathia ejus per plagium Casaubono subreptâ supra diximus. Idem Lindenbrogius, ut ex epistolâ illâ apparet, vitam ejus integro scripto divulgare in animo habuit, quæ certe in laudem ejus minime concepta videtur. Cæteroquin vitam ejus Clariss. Dn. Olearius peculiari oratione descripsit.

MILTONI Epistolæ Familiæres extant libello exiguo. Non ignobilis fuit Autor Miltonus, quod ex scripto Anti-Salmasiano constat, quem ille exagitarat, argutis & salibus causam commendans, à Salmasio non nis, quibus poterat, argumentis defensam. Id singulare in illo notari potest, frequentem illum esse in Solocismis & Barbarismis Salmasio objiciendis, cum tamen & ipse sit σόλοισμ & λαρε & barbarus, ut quadret hic Horatianum illud:

Loricædem rebus derideas, Æthiopem albus.

Ejus commatis sunt illa in præfatione: *Tui Grammatistæ te vapulandum propino, & pag. 11. populus assentitur est, & pag. 142. res nostras hallucinant.* Sed talia viris doctis interdum præter intentionem excidunt, quæ in Scaligero & Casaubono non pauca notavit Scioppius, delicatus illarum sordium collector, qui ingens domi iterquilinium talium observationum habuit, quod publicare voluit cum titulo *Herculis nos ego*. Quicquid tamen ejus sit, ostendunt Miltoni scripta virum vel in ipsâ juventute: quæ enim ille adolescens scripsit carmina Latina, unâ cum Anglicis edita; ætatem illam longè superant, quæ ille vir scripsit poemata Anglica sed sine rhythmis, quos ut pestes carminū vera aculorū abesse volebat, quæ ille 23. libris confans, *the paradise lost*. Plena ingenii & acuminis sunt, sed inſuavia tamen videntur ob rhythmi defectum, quem ego abesse à tali carminum genere non

non posse existimo, quicquid etiam illi, & Italis nonnullis, & nuper Isaaco Vossio in libro de poematum cantu, videatur. Epistolæ ejus paucae sunt, in quibus tamen non pauca de autoribus veteribus, recentioribus, domesticis, exteris judicia, quæ legere & nosse operæ pretium est. Editæ sunt Londini an. 1647. in 8.

WILHELMISCHICKARDI & BERNEGGERI Epistolæ mutuae hoc in loco præteriri non debent. Præclari viri ambo fuerunt: magna Schickardi rerum Hebraicarum & Antiquitatum Judaicarum peritia, literis his propemodum immeriti & innutriti. Testantur illud doctissima ejus scripta de jure Régio Hebræorum, quod nunc cum commentario Carpzoviano prodit; & alii ejus libri, exteris omnes magno in pretio habiti. Salmasius certe in defensione causæ Anglicanæ multa ex ejus fontibus hausit, quod & Bœclero in primo Musei sui specimine notatum est. Quis Berneggerus fuerit, notum omnibus est è commentariis in Historicos optimos. Uterq; Mathematicis studiis impensè deditus fuit, ideoq; epistolæ illæ, quæ publicatæ sunt Argentorati an. 1673. in 12°. pleraq; Mathematici argumenti continent: Peirescii de Schickardo subnectitur judicium huic libello.

GEORGII RICHTERI Epistolæ planè non sunt illo loco habendæ, quò habet Païn. *Epist. 106.* Maledicum est & falsum, quod de illis ait: *J'ai vu les Epistres de Richter, il y a quelques bonnes choses, quelques-unes de médiocres, & tout l'ouvrage est asse mal saisi.* Non facilè memini plures bonæ frugis epistolas, quàm hæc sunt. Fuit Richter Jctus, Consiliarius R. Norimbergensis, ac Academiæ Altorfinæ Procancellarius, vir undeq; doctissimus, ut patet è paucis illis schediasmatibus, quæ edidit: neq; enim ob molem negotiorum in tam amplâ civitate vacare totus literis potuit. Magni habitus à Batavis, Gallis & Anglis, quod testantur literæ ad ipsum scriptæ. Ipsi Heinsius dissertationem in scriptis de servis natura, quæ adjicitur Orationibus Heinsianis, in qua agitur de eo, an Jcti Philosophis contrarientur, quando illi servos natura esse negant, Aristoteles autem aliquos natura servos statuit. Ejus Epistolæ selectiores editæ sunt uno volumine in 4to. Norimbergæ an. 1622. Ubi habentur non ipsius solum, sed & illorum, quæ ad ipsum scriptæ sunt, epistolæ, plenæ argumentis Theologicis, Juridicis, Politicis, Medicis, Philosophicis, Historicis, Geographicis, Philologicis, Criticis. Quod titulus promittit, præstat liber uberrimè: Sunt enim multa notata dignissima, quæ ad historiam literariam novissimi temporis pertinent, in illis datâ occasione notata. Multa sanè disci ex illis possunt: addita sunt præterea literarum quorundam spicilegia, à Professoribus Altorfinis, Hoffmanno, Ruperto, Rittershusio, Dinero, (habuit enim Academia hæc viros semper insignes,) & aliis viris doctis scripta. Sunt hic aliquot Gruteri Epistolæ, in quibus multa notabilia: est prolixa epistola Christophori Arnoldi ad Georg. Richterum p. 496. & seqq. ubi multa egregia habentur de Originibus Germanicæ linguæ. Additur index rerum & argumentorū in singulis epistolis: judicium de Barclai Argenide prolixè habetur p. 773. ubi tota illius tabulæ compages examinatur. Habetur elegans carmen Gruteri

trochaicum in Galenum Hoffmanni, editioni quidem paratum & summis curis & molestiis elaboratum, sed hactenus, quæ invidia nostrorum temporum est, nondum editum, non sine magno rei Medicæ & Philologicæ damno: Fuit enim Hoffmannus vir longè doctissimus, Medicus, Philologus consummatissimus. Reperitur illud carmen p. 534. & seqq. quo graphicè depingit Magnatum desidiam in procurandis optimis artibus. Videas & illic p. 539. miserum Gruteri statum.

BAUDII Epistolæ etiam in tyronum manibus sunt. Nemini ignotus Baudius, salibus & facetiis ubiq; diffluens. Vir fuit doctissimus, Poëta inprimis in Jambis felicissimus. Dictio ejus, si judicium Scaligeri in Excerptis Puteanæis audimus, sapit phrasin Neroniani temporis. Est enim in illo quidam flos sermonis ad poetissimum aliquantum accedens, & colorem aliquem è Plauti argutis trahens, qui ipsi scriptor familiaris fuit quem imitaretur, & ita imitatus est, ut non esset κακὸς γλῶσσῃ. Epistolare enim argumentum inprimis inter familiares non respuit jocos & sales. Vir fuit meliore fortuna dignus, si ipse faber ejus esse potuisset. Habuit familiaria vitia, quæ vehementer ipsi obstitere ad altiora tendenti, Venerem & Bacchum; amoribus enim paulo plus, quam licebat per honestatem & ordinem, deditus fuit: Quod occasionem dedit eleganti illi Centoni Virgiliano, quem Dan. Heinsius in ipsum dissimulato nomine scripsit, qui reperitur inter poemata ejus p. 426. Accessit postea, vel in famam vel in infamiam Baudii, quod Petrus Scriverius ederet librum cum titulo: *Dominici Baudii Amores*, in quo ille congeffit omnes, quæ de hoc argumento habentur in Baudio, epistolæ; adjectis aliis similis argumenti, non omisso etiam centone illo Heiniano, cui Dom. Baudii nomen ipsi præscripsit, quod dissimularet in poematibus suis Heinsius. Omnia in illo libro lepida, grata futura iis, quos trahit illa voluptas; amatoribus scilicet, sed eruditis. Nec mirum est, delectatum fuisse hoc labore P. Scriverium, qui & ipse totus ad has delicias compositus fuit, si fides habenda est illis, quæ narrat Colomelius in opusculis suis; illic enim mirabilis historia de illo habetur p. 107. quam illic vide.

BONGARSII & LINGELHEIMII Epistolæ editæ sunt Argentor. an. 1660. in 120. Erat Bongarsius vir suo tempore magni nominis, sub Henrico IV. negotiis publicis sæpe admotus, præcipuè in legationibus ad Germaniæ Principes. In iis tamen negotiis multa scripsit erudita, & quidem juvenis notas doctissimas in Justinum; senex publicavit ingens volumen Gestorum Dei per Francos. Post mortem ejus editæ fuerunt tum hæc Latina epistolæ, tum aliæ Gallicæ lingua; quæ nuper admodum Parisiis lucem viderunt. Lingelheimius tidem vir in publicâ dignitate constitutus, & ad Helvetios Legatus, olim Bongarsio ab epistolis, literas Bongarsianas unâ cum suis publicavit: fuit enim inter illos commercium literarum mutuum. Habentur in his multa, quæ pertinent ad statum Germaniæ superiorum temporum, ad aulas Principum, tum temporis in æstibus malis turbatissimas; habentur & de rebus literariis notitiæ non contemnendæ.

JACOBI VECTIANI Itali Epistolæ ad varios viros doctos, Italos præcipue, scriptæ. Scriptæ & ad ipsam multi literas, in quibus non pauca reperias rerum Romanarum & Italicarum, tam in literis quam in statû civili. *Quis ille fuerit, aut cujus conditionis, dicere non possum, cum liber ille, qui ad manus meas pervenit, & titulo & præfatione careat: neq; locus impressionis constat.* Rarum tamen Autorem esse oportet, cum nusquam invenerim in Indicibus & Catalogis. Notandus itaq;, si fortè ad manus aliquando veniat. Ac sunt sanè multi tales libri, qui in Italiâ editi in lucem à membris Societatum & Collegiorû, quæ illic plurimæ sunt, sed nunquam ex Italiâ exportantur. Vidi ego interdum Autores & Commentatores cultissimos in veteres Autores, quos ego nunquam nancisci potui, quacumq; etiam diligentia quæsitos. In hoc Autore nostro multa observavi Italarum scripta passim laudata, de quibus nec vola nec vestigium apud nos apparet.

JOH. NCOLAI SAULII CARREGÆ Libri 3. Epistolarum editi sunt Genæ anno 1603. & inscripti Joh. Vincentio Imperiali, de cujus Museo supra mentionem fecimus. Editæ sunt postea alii libri 3. ibid. an. 1619. quos tamen non vidi. Tractantur hic singularia nonnunquam argumenta, in quibus totæ versantur Epistolæ. Magis enim ad eloquentiam ostentandam scripsit autor ille, quam negotiorum causa, ideoq; non adeo multa ex illo disci possunt de rebus, quæ ad historiam literariam pertinent. Luculenta illa est *lib. 2. pag. 129.* quâ reprehendit populares suos, qui linguâ Hetruscâ quam Latinâ scribere malunt. Manutius aliquas ad ipsam scripsit epistolas, in quibus illum laudat à nitore styli, ut laudari revera debet.

HENCKELII Epistolæ carcerales raræ sunt, quas semel tantum vidi. Prodiierunt Holmiæ an. 1640. in 8. Fuit Henckelius Suecicus Consiliarius & negotiorum Gestor per Germaniam, durante bello Germanico-Suecico. Inciderat in manus Pontificiorum & Jesuitarum, qui illum carcere inclusum diu tenuerunt. Epistolæ ejus varia habent Suecorum consilia, Jesuitarum machinationes, & arcanaiora quædam istius belli, quæ alibi expressa non facile inveneris: stylus non contemnendus.

M. ZUERII BOXHORNII Epistolæ non carent venustate, quamquam pleraq; familiares & extemporales. Sarravienim judicium, quod supra adduximus, paulo asperius in illam est. Occurrunt multa in illis Philologica argumenta. Sunt vero omnes posthumæ. Poëmata, quæ adjiciuntur, acumine & elegantia non destituuntur. Recudi illas curavit Thomæius cum luculenta præfatione. **GUIDONIS PATINI** Medici Regii Epistolæ Gallicæ selectæ Paris. 1635. in 120. editæ sunt. Non fuit temerè, qui audaciora & liberiora de libris & viris publicis, privatis, doctis, indoctis, judicia consignaret. Non putârim illum editioni vivum destinasse has epistolas; nam post mortem ejus editæ sunt. Perpetua hic in Chymicos & Pharmacopolas cavilla. De negotiis status & religionis, de rebus sacris sum-

summā ~~maximā~~ judicatur. Ne quid de facietis dicam, quibus condiuntur epistolæ. Infinita in illis observari possunt, quorum maximus in Historiâ literariâ non solum, sed & medicâ & civili, usus est.

Non debent hic quoque omitti JACOBI HOWEL, Equitis Angli & Secretarii Regii, Epistolæ familiares, Anglicâ linguâ scriptæ. Edita earum quarta editio est Londini in 8. 1673. hoc titulo: *Epistole Ho-Eliane, familiar letters domestic and forren Historical, political, philosophical.* Mixta hic sunt negotiis civilibus literaria, magnâque illa rarissimarum rerum varietas mirifice legentem delectat. Agitur hic de rebus Anglicis, Gallicis, Italicis, Germanicis, Hispanicis, Belgicis, Danicis, Suecicis, unde multa ad historiam eorum temporum observari possunt. Insparguntur nonnunquam Poëtici sales & facetiæ. Physica & medica non omittuntur. De rebus literariis disquiruntur. Historiæ rariores narrantur. Characteres & lineamenta virorum illustrium & doctorum, tam in Angliâ quam in aliis locis, ab illo proponuntur. Elucet denique ex stylo varia & elegans eruditio. Ut pauca recenscamus: docta est illa de Linguis totius orbis dissertatio; *Vol. 2. epistolis 56. 57. 58. 59. 60. 61.* proposita. Quam memorabilis est illa *Vol. 3. Sect. 6. ep. 9.* historia de columbæ in Johannis Oxenhami omniumque ex ejus familia morientium agone apparitione, *Vol. 4. ep. 30.* recenset Epitaphium Principis Britannici in America ante 600. annos sepulti. *Vol. 3. ep. 9.* prolixè agit de habitatoribus orbium cœlestium *Ep. 22.* agit de vaticiniis Nostradamii & similibus. Illud quoque notabile est, quod *Vol. 1. sect. 5. ep. 5.* observat insignem similitudinem vultuum Nobilitatis Hollaticæ & Anglicæ, unde colonias hinc in Angliam ivisse auguratur. Infinita propemodum hic occurrunt observatione dignissima. Quare operæ pretium faceret, qui has epistolas in Linguam vel Latinam vel Germanicam converteret.

AUGUSTI BUCHNERI Epistolæ tomis 3. prodierunt Dresdæ ann. 1679. & 80. in 8v6. Erat Vir ille ad omnem nitorem literarum factus, Orator optimus & Poëta certè inter Germanos suo tempore princeps. Benè meriti fuerunt de orbe literato, qui hase ejus epistolas publicarunt, in quibus multa sunt de rebus literariis judicia. Emendatur nonnunquam aliquid in Autoribus: stylus elegans, quanquam concisus. Formata tamen ipsi è Cicerone dictio est: quantum verò ad *το εὐδοκίαν* attinet, ab illo diversa. Quantus ille Ciceronis æstimator fuerit, videas ex epistola illa luculentissima, quæ est *partis 2. 32.* ad Schneiderum, Ducis Hollatiæ Consiliarium, qui ipsius consilium rogaverat de Curtio, an scilicet illius stylus ad eloquentiam Romanam sufficere posset. Sed totus in aliam partem inclinat Buchnerus, qui Curtii declamatoriam indolem multum abesse judicat à puritate nitoris Romani. Solum itaque Ciceronem illic ad omne scribendi genus, epistolare, oratorium, historicum unice commendat. Ne quid dicam de variis rebus & judiciis, quæ habet de Autoribus, tam veteribus quam recentioribus. In primis elegans est illa scripti cujusdam Czarncoviani refutatio, quæ habetur *part. 2. ep. 129.*

Inter

Inter Theologos CALVINUS Epistolas nitidissimas scripsit. Extant illæ seorsim editæ Laufannæ ann. 1576. in quibus continentur multa ad statum religionis illorum temporum pertinentia. Stylus in illo non contemnendus: id enim operam dabat Calvinus, ut castigatè scriberet. Sunt verò tales epistolæ magnificiendæ; & jam supra monuimus, Hottingerum instar thesauri habuisse epistolas Theologorum, quarum ille magnum volumen congefferat. Habemus ita quoque epistolas Theologorum, in primis Remonstrantium, quæ in Belgio editæ sunt. MARTINI RUARI Dichtmarfi Epistolæ, Viri quidem doctissimi sed Sociniani, in Bataviâ editæ sunt in 8vo; in quibus multa habentur, quæ ad historiam Socinianismi pertinent. Multæ illic sunt ad Grotium epistolæ, quæ ipsum Socinianismi suspectum faciunt: multæ etiam ad alios Theologos, quas illi fortè abesse inde velint. Erat verò ille Vir doctus, Græcæ Latinæque linguæ scientissimus, ac præterea omnium illarum controversiarum, quæ Socinianis intercedunt cum Orthodoxis, præ aliis gnarus, disputator acutus; cui accedebat notitia antiquitatum sacrarum. Primus certe fuisse creditur, qui Grotium in partes Socinianorum traxerit, ut vel inde ingenium hujus Viri conicere possumus, cui tantus Vir potuerit succumbere. Miserè tamen vixit, & paternâ in Holsatiâ hæreditate excidit, ob religionem legibus Imperii vetitam. Similis mihi commatis videntur nescio cujus CHRISTIANI LIEBERII Epistolæ, quas nuper editas deprehendi: nam, quantum ex superficiali lectione patet, itidem Socinianus videtur. Nomen, ut quilibet videt, fictum est; sed tamen acumen ingenii cum Ruaro non comparandum. Quod si idem ille est, qui nuper de scribendis, legendis & æstimandis libris exercitationem Paræneticam scripsit, satis arguit ipse liber, minoris ingenii esse. Inseruit quædam in illo libello de plagio literario & Thraconismo Theologorum, aliisque hodiernæ *μυθισβλίας* causis.

LE SECRETAIRE CRITIQUE DU SIEUR B. P. *dit du Jonquier*, in scenam etiam Epistolographorum, ut mimus, prodeat. Autor ille has Epistolas Criticas scripsit, ut insultaret vitiis eruditorum. Multa hîc habentur arguta & satyrica de literatis, de libris, & de perversâ studendi methodo, quæ legisse delectat & prodest. Habent scilicet omnes penè eruditi & omnes penè artes aliquid, in quo deliciarî amant. Est amabilis quædam in multis etiam artibus insania ac intemperantia, censoribus eruditus nunquam non notata, majori cum fructu studiis utilioribus impendenda, quam ille sale Satyrico defricat. Præcipuè Medicos & Chemicos exagitat. Prodiit ille libellus Amsterod. 1680. in 12.

Vastissimus Epistolographorum numerus est, quos recensere omnes non possumus. CÆLII CALCAGNINI Epistolæ doctissimæ, & optime scriptæ. PAULUS SACRATUS Canonicus Ferrariensis scripsit libros 6. epistolarum, Ferrariæ impressas, de quibus Joachimi Camerarii extat judicium, quod is suâ

manu ad exemplum suum adscripsit: *Consanguineus fuit, soteris filius Sadoletti, hic Autor, à quo ad hoc elaboratum scribendi genus fuit aduersatus: cuius exemplum ætinam nostri quoque homines sequerentur.* JUSTUS RYCOVIUS Epistolarum duas Centurias scripsit, quibus continentur multa Philologici argumenti. De Epistolographis ævi sequioris agit Barthius *Adversus lib. 9. c. 19.* Idem de Salesburgiensis Epistolis, *Adversus lib. 13. c. 12.* DOMINICI CÆSONII Epistolarum selectarum centuriæ s. Bonon. Ann. 1623. editæ non planè contemnendæ: Sed nescio quâ affectatione laborant, ac leviculas verborum allusiones quærunt, cujus exemplum *cp. 19. Cent. 3.* OCTAVIUS FERRARIUS humaniorum literarum Professor in Academiâ Patavinâ epistolas quasdam scripsit Prolusionibus ejus additas, qui compositioni non adeò studere videtur. In CABELLIAVII Literis reperies quoque nonnunquam, quæ tollere velis. P. RAMI Epistolæ nonnulla illorum temporû historica tangunt, & in CHRISTIANI BECMANNI Epistolis notata digna occurrunt. JACOBI OMPHALII pauca sunt ad familiares epistolæ, quas subjecit libro suo de elocutionis imitatione & apparatu. PERPINIANI optimi Oratoris epistolæ collectæ sunt, ac nuper cum Vavassoris Poëmatibus editæ, quibus multa de locis Rhetoricæ communibus deq; erudiendâ in Græcis Latinisq; literis juventute habentur. LANGUETI, cujus elogium amplissimum habet Thuanus, Epistolæ multa habent rerum: civilium sui temporis. In VINCENTII FABRICII Epistolis nativæ quædam elegantia est, quam ejus quoque elaboratissima carmina ostendunt. NICOLAI HEINSII multæ procul dubio erunt Epistolæ inedite, sed pauca ejus in Theatro Comætico Lubienitzi exhibentur. ROB. TURNERI Epistolæ aliquem antiquæ dictionis genium habent. FR. ROBORTELLI Epistolæ de rebus philologicis nonnulla habent. SIBERI Epistolæ elegantes & non pauca ad rem literariam pertinentia notant. In primis illa observanda, quæ in Henrici Decimatoris Sylva reprehendit. Veniunt & in hunc censum feminæ eruditæ: OLYMPIÆ FULVIÆ MORATÆ, cujus præclarum est apud Thuanum encomium, *Cælii Curiani* epistolis mixtæ, non sunt omnino eloquentiæ Latinæ gloriâ privandæ. Habemus & ELISABETÆ JOHANNÆ WESTONÆ Epistolas. LAURÆ BRIXIANÆ epistolas edidit Patavii Jac. Phil. Thomasinus. Superfunt & ALOISIAE SIGÆÆ Epistolæ MStæ, Nicolao Antonio teste. Hispanorum Autorum, qui vulgò ignoti sunt, varias epistolas peculiari indice notavit Nicolaus Antonius *p. 606. Biblioth. Hispanæ.* Epistolarum, quibus itinera Indica & Æthiopica describuntur, Autores Hispanicos idem *pag. 631.* eodem loco recenset. Etiam Principum epistolæ de rebus eruditis laudari hic merentur, quales Lunenburg. Principum dedit *Job. Val. Andreas in Selenianis Augustalibus.*

Non desunt miscellarum EPISTOLARUM COLLECTANEA à variis instituta, ac optandum esset, ut plures haberemus, qui hanc operam orbi literato navarent. Extant Epistolæ Principum, Rerum publicarum & sapientum Virorum,

rum, simul editæ Venetiis apud Jordanum Zilettum anno 1775. Extat & aliud quoddam volumen, quod *Michael Brutus* collegit, quo habentur potissimum Philologica: sunt & editæ epistolæ clarorum virorum Lugduni in 8vō typis Elzevirianis, an. 1617. Iisdem Elzeviriiis curantibus prodierunt Principum & illustrium virorum epistolæ, Amstelod. an. 1644. quo continentur epistolæ, quæ inveniuntur in Historicis Græcis & Latinis. Ante illos quoque *Melchior Juminus* singulare volumen talium epistolarum collegerat. Editæ sunt epistolæ *Indica & Japonica* à Patribus Soc. Jesu, Lovanii ann. 1770. quibus continentur variae relationes de rebus naturalibus, commerciis Indicis, negotio Religionis per Jesuitas promoto, & plurima alia memorabilia; è quibus multa excerpserunt, qui postea Itineraria illa Chinenſia & Japonica conscripserunt. Itinerarium certe Chinenſe Nieuhoffii, quod Latinâ Belgicâ & Germanicâ linguâ prodiit, penè omnia capit ex his epistolis, Trigautii expeditione Sinenſi, aliisq; ejus argumenti scriptoribus, addito tantum suo Itinerario. Sunt & variae literæ Italicâ linguâ ad viros illustres scriptæ. Epistolæ illæ collectæ sunt ab *Aldo Manutio* tribus tomis in 8vō. Habentur in illo variae *Pauli Manutii* & ad Manutium scriptæ epistolæ, & longè plures illustrium Italorum, qui tum temporis præcipuum inter Italos nomen habuerunt. Nolo illorum Catalogum hæc texere. Sunt vero illæ febæ illorum temporum literariis refertæ, quarum notitia homini erudito prodesse multis modis potest. Est & civilium rerum interdum aliqua illic notitia. Stylus Italicus pro ratione illorum temporum cultus. Nimirum sunt tales autores magno in pretio habendi: Quædam in illis nonnunquam deprehendas, quæ frustra alibi quæſiveris. Commendat talia ipsa raritas. Prodiit ille liber apud Aldum Venetiis, an. 1554. in 8. Editæ sunt & Italicâ linguâ literæ ex optimis scriptoribus collectæ, à *Bartholomæo Zucchi* Academico Inſenſato Perulino, Venetiis 1606. in 4to sub titulo: *L' Idea del Segretario*. Verum hæc in Eloquentiæ tantum usum collectæ sunt sub titulis variorum generum epistolarum, commendatariarum, gratulatoriarum, petitoriarum &c. Congestæ etiam editæq; Puteolis sunt in 12o. an. 1685. Literæ Historiæ, Politicæ & eruditæ variorum autorum ab *Antonio Balesone*, Bibliopola Puteolano, de quibus agitur in *Actis Lipsiensibus* an. 1686. Mens. Decemb. p. 610: Promiſſe & Lantbecius Comm. de Biblioth. Vindob. lib. 1. sub finem, Syntagma Epistolarum clarorum virorum...

Solent & in exoticis linguis elegantes scribi literæ, quarum & ad eloquentiam usus est: In quibus merito recenſeri debent acutiſſima autoris ALOY-SII GROTI Epistolæ, qui vocatur *Cicco d' Adria*, Venet. 1601. in 4to editæ. Notissimus ille apud Italos est, qui quancquam oculorum usu privatus, in utrâque oratione elegantissimè scripsit: Quod præter ejus epistolas orationes quoque & carmina testantur. In Anglicis JOHANNES DONNE, Decanus Ecclesiæ Paulinæ, Poëmatibus Anglicis & Sermonibus sacris celebris, Epistolas Anglicâ linguâ scripsit, Londini editas 1651. in 4to, quæ elegantissimæ & argutissimæ sunt. Sed illi scriptores huc propriè non pertinent.

Qui

32
 Qvi eerta argumenta Epistolis accommodarunt, longè sunt plurimi, ac jam suprà eorum scriptorum aliquos sparsim recensuimus. Medicas Epistolas scripserunt *J. Caesar Benedictus*, *Langius*, *Horstius*, *Rossius*, *Matthiolus* aliq; De Epistolis Ecclesiasticis antiquorum egit *Franciscus Bernardinus*, *Ferrarius* libro de *Antiquo Ecclesiasticarum Epistolarum Genere*, qvi liber Helmstadii à Mejero recusus, Ann. 1678. *P. Olive* Generalis in Soc. Jesu ordine extant Epistolarum tomi aliquot, de negotiis Soc. Jesu, qvorum prior Romæ in 4to, Bononiæ in 8. 1668. prodiiit, posterior Venetiis 1683. in 4to. Integra est epistolarum chilia, ac maximo-
 perè commendatur in Actis Lipsiensibus Anno 83. Mens. April. & August. *Monconisius & della Valle* epistolis itineraria scripserunt. Habemus & Busbeqvii Epistolas. Peregrinatorum eruditorum Epistolæ magnam utilitatem in re literariâ præstant; Nam *συλλήθην* repræsentant ea, quæ serò vel nunqvam in hominum notitiam veniunt. Laudanda in his est *Sorbieri* diligentia, qvi in Relatione itineris Anglici Gallicâ linguâ scripta multa de eruditis Angliæ, libris, inventis, memorabilia notavit, sed liberiore censura in Anglorum invidiam incurrit: Adversus illum enim singularem librum *Thomas Sprat* scripsit linguâ Anglicâ sub Epistolæ formâ ad Dn. Wren. Titulus est: *Observations upen Sorbiers voyage*. *Antonius Perezius* Hispanicas epistolas scripsit, omnes Politici argumenti. In Gallicâ linguâ *Pasquierii* Epistolæ scriptæ, quibus tumultus Parisienses describuntur. Sunt & alii autores, qvos vide apud Sorellum. *Viglii Zwicemi ab Aytta* Epistolæ Politicæ & Historicæ ad Joachimum Hopperum scriptæ & Leovardiæ an. 1661, editæ multa rerum Frisicarum habent. Sunt & *Petri de Vineis* libb. 6. Epistolæ cum Historico-Politicarum Ambergæ 1609. editi,

C A P. XXV.

DE EPISTOLIS INEDITIS ERUDITORUM.

Ineditarum Epistolarum præceteris ratio habenda est: præcipuè familiarium. Tria Epistolarum genera, officiosa, negotiose & familiares. Syntagmata talium literarum con-
 ficienda. *Job. Pistorii* & *Pauli Cyprei* Epistola MStæ. Epistola à *Zacharia Lundio*, & ad ipsum, & Virorum celebrium ad *Meursium* scriptæ. *Fellerus* & *Daumius* editionem Epistolarum nonnullarum promiserunt. *Herduici Smidenstædicii* Epistola. Ejuadem *Loci Comm. Oratorii*, & *Tractatus de imitatione Ciceroniana*. *Magnus* Epistolarum ineditarum thesaurus in *Bibliotheca Gudiana*. Epistola Germanorum & Belgarum apud illum *αὐτογραφοί* superstites recensentur. *Lepida* historiola de Latino *Hegingensi* ex Epistola *Melanchthoniana*. *Systema* integrum novum *Melanchthonianarum* Epistolarum ad bis mille confici potest. Gallorum Epistola *αὐτογραφοί* recensentur. *Comitis Avauxii* singularis erga Gronovium liberalitas & humanitas. Ex Italorum autographis Epistolis recensentur complures. Epistola *Al-*
ciati

ciati, Caesaris Trivulcii, Locus Plinii ex eâ illustratus. Augusti Valdi Epistola. Ejus in Plinium nota militari furore perierunt. Nizolij ad Majoragium Epistola reprehensoria. Majoragii in Nizolium libri Reprehensionum. Sebast. Corradi, Calcegnini, Macigni, Majoragii Epistola. Ejus duæ Orationes, olim in Bibliotheca Gudiana editæ, quæ in Orationum volumine non inveniuntur. Commentarius ejusdem in Virgilii Georgica MStus. Pyrrhi Ligorii, Bernardini Baldi, Thoma Phadri, Gardani, Palearii, Cælii Rhodigini, Jani Parrhasii, Francisci Cicerai &c. Epistola. Pauli Manutii elegans Epistola, quæ inter cæteras ejus non comparet, hic adjicitur.

E Gimus hæcenus de Epistolographis, ac præcipuos eorum enumeravimus, qui in lucem miserunt epistolas suas. Sed ineditarum epistolarum, quæ hinc illinc in Bibliothecis latitant, major nobis cura esse debet. Quoniam enim illæ divulgatæ typis non sunt, multa hic abscondi ad historiam literariam pertinentia credibile est, præcipuè si maximè familiares literæ sint. Sunt enim Epistolæ varii generis : Quædam officiorum tantum, & in solâ civilitate subsistunt; earum non est, nisi in eloquentiâ usus. Neque illæ ad nos hoc loco pertinent, etsi illarum scriptores hic miscuerimus, ne postea alio loco multa repetenda essent. Sunt, quæ de negotiis domesticis & vulgaribus agunt; quarum exiguus hic nobis usus est. Civilia negotia, relationes historicæ ad civiles usus pertinent. Maximè verò hic prodesse possunt literæ secretæ & familiares, quas vel viviautores edi inter cæteras noluerunt, vel quæ in scriniis virorum doctorum delitescerent, non eâ fine scriptæ sunt, ut publicarentur. In his enim plurimæ latent rei literariæ arcana. Illas præcipuè indagare debemus in virorum illustrium bibliothecis, atq; inde conficere Syntagmata : Quod si ab omnibus pari industria institueretur, bono id publico foret. Saltem in publicis bibliothecis ad tempus custodiri tales chartæ deberent, ne interciderent : Nam crescit illis cum tempore pretium, & ab antiquitate major erit æstimatio; ac impunitum in lucem mitti poterunt, postquam invidiæ locus amplius non est.

Multa quoq; discere è talibus epistolis interdum possumus ad historiam patriæ pertinentia, quorum nulla in publicis monumentis superest memoria. Communicavit mecum Vir Clarissimus & amicissimus *Petrus Axenius* Epistolas Latinas superiore seculo in Holsatia ad Johannem Pistorium, Præpositum Eyderstædensis, & ab eodem scriptas, quibus non pauca habentur historica de statu provincie Civili & Ecclesiastico. Venerunt ad manus *Balthasaris Heldi*, Amici nostri optimi, & diligentissimi veterum monumentorum indagatoris, *Pauli Cypræi* Epistolæ MStæ, quibus multa de patriæ rebus memorantur. Ejus quoq; indicio mihi innotuit, superesse apud Secretarium & Archivarium Regium *Dn. Morhium* Epistolas multas à Zachariâ Lundio, Viro docto & insigni Poëta, & ad eundem scriptas : Item magnum volumen Epistolarum, à viris Celeberrimis ad Mcurium scriptarum, quod ex Bibliothecâ Seefeldianâ ab eodem Lundio descriptum;

ptum: Nec ille, ut audio, Orbi erudito inuidebit, si erunt, qui typis promulgare velint. Nomina eorum, qui has literas scripserunt, mecum communicavit Johannes Möllerus, Flensburgensis, qui totum volumē 730 epistolas continere testatur, & omnigenæ eruditionis. Thesaurū, ac rei literariæ quoddam Archiū in literis ad me datis vocat. Continentur verò hic Epistolæ Adolphi Vorstii, Alph. Miniati, Andr. Riveti, Andr. Schouti, Ant. Fagi, Balb. Bonifacii, Balbaf. Lydii, Ben. Aub. Maurerii, Bonav. Vulcanii, Car. Paschalis, Casp. Barthii, Casp. Bartholini, Casp. Er. Brochmanni, Casp. Hofmanni, Gevartii, Christ. Erisii, Rawii, Thomæ, Christoph. Coleri, Bulei, Chr. Sig. Donaueri, Corn. Pynackeri, Corn. van der Myle, Conr. Rittersb. Cyr. Herdesiani, Dan. Heinii, Dav. Haschelii, Diom. Gothofredi, Domin. Molini, Erycii Puteani, Evcrb. Vorstii, Eustath. Swartii, Franc. Douse, Frid. Lindebrogii, Taubmanni, Georgii Episcopi Cantuar. Georg. Lud. Erobemii, Georg. Mich. Lingelsheimii, Georg. Remi, Georg. Quercii, Gerh. Joh. Köstii, Gevrb. Elmenhorstii, Guilb. Coddæ, Hadr. van der Burchii, Herib. Rosveydi, Henr. Ernstii, Henr. Spelmanni, Hug. Grotii, Jac. Aug. Thuani, Jac. Bongarsii, Gilloti, Gruteri, Lestii, Monavii, Jani Gruteri, Rugersii, Joh. Bapt. Lauri, Joh. Bedecheri, Joh. Brantii, Joh. Caheliavii, Joh. Cluveri, Joh. Drusii, J. F. Gronovii, Joh. Georg. Herwarti, Joh. Heurnii, Joh. Loccenii, Joh. Kirchmanni, Joh. Lydii, Joh. Phil. Parei, Joh. Polyandri, Joh. Ravii, Joh. Wöwerii Hamb. Joh. Wöwerii Anrw. Joh. Utenhogardi, Jos. Scaligeri, Isaaci Casauboni, Justii Lipsii, Lamb. van der Burchii, Lamp. Alardi, Luca. Holstenii, Ludov. Conzarenii, Marci Pelferi, Marquardi Ercheri, Mart. Lydii, Maxim. Urentii, Melch. Goldastii, Metroph. Critopuli, Mich. Biccarii, Nic. Fabr. Peirescii, Nic. Rigaltii, Ol. Wormii, Olig. Rosekranzii, Otton. Heurnii, Pauli Merula, Pauli Petavii, P. Sarpii, Patritii Junii, Petr. Bertii, Petr. Cassellani, Petr. Cunai, Petr. Denaisii, P. Gruteri, Petr. Pantini, Petr. Scrinerii, Phil. Jac. Mauffaci, Reg. Brederodii, Sixt. Amaze, Sixt. Arcerii, Steph. Joh. Stephanii, Theod. Canteri, Theod. Douse, Ubb. Emmii, Vinc. Marmerii, Friderici Lindenbergii, cujus jam superiori capite mentio facta est, Epistolæ MStæ ad aliquot Centurias in Viri Illustris & Excellentissimi Domini REINOLDI BLUMII, in aula Electorali Palatina quondam Præsidis & Cancellarii, Bibliotheca latitant, ut à Filio ejus Arnolde Blumio, Illustriss. Comit. Domini CHRISTIANI DETHLEFII RANTZOVII Ephoro dignissimo, Amico & Convictore meo honoratissimo, narratum est: quibus ego publicam lucem optarem, si exorari posset Vir Excellentissimus, ut illas prælo subjiceret. Nam ex cæteris Lindenbrogianis, quæ in Bibliotheca Hamburgensi latitant, patet, multa in illis haberi notitiâ Orbis literati non indigna. Jam quædam superiori capite ex illis adduxi de plagiis Wouverianis: Ac communicavi nuper mecum (ut *ὡς ἐν προόδῳ* memorem) de eodem argumento nonnulla Joh. Möllerus, qui ex epistolâ ejus ad Petr. Puteanum die 22. Jul. an. 1618. scriptâ, hæc de Wouverio excerptit: *Amo te obcommunicas Wouverii literas: Quamvis tamen non erat, tabellarium in portandis onerasse, quantum lectione nemo quisquam vel doctior vel melior redditur: sed nec aliud ferè quicquam ex iis dicitur, præter hominis vanissimi futile ingenium & mores, ad ambitionem ac arrogantiam ty-*

phum

phum factos. Nam de eruditione nunc dicere super sedo, qua sanè parum supra vulgum erat, adeo ut, ni illam alienis coloribus, velut *Æsopi* cornicula plumis, ornasset, sepe nuda destituta fuisset; Velut in Italiâ contigit, cum Carmen ab illo in laudes horti cuiusdam Nobilis Florentini exigeretur: Mirariq; sunt docti, quâ ratione factum esset, ut qui paulò ante ob versionem Psalmi Davidici cuiusdam, valde eleganter atq; cominne numeris comprehensi, summum Pontificem in admirationem rapuerat, ejus nunc vena aded exaruisse, ut ne Hexastichon quidem satis dignum, horti parietibus quod adscriberetur, extrudere potuerit. Sed ignorabant boni illi viri hujus hunc nostrum autorem esse, illius verò Carminis Baudium. Hanc ille artem norat, aliena exscribere & interpolare, & schema illis novum induere, & sic pro suis venditare. Idcirco non magis credat, librum, quem expetis de Cognitione Veterum Novi Orbis illius fuisse, quam certo tibi persuadere potes, quos de Bibliorum Interpretibus composuit, Casauboni & Gelasini esse. Nihil enim in Hebraicis intelligebat, imò ne autores quidem legerat, quos laudat. Geographia autem planè ignarus erat. Itaq; aut vanidica jactantiâ sumum amicis vendidit, aut si quid hujus argumenti penes sese habuit, id absq; dubio in Italiâ nactus fuit, ubi totos menses Jac. Mazzonii aliorumq; virorum doctorum variis Observationibus describendis impendit, uti Aurelius Blondus Florentia mihi narravit. Non minus vera de aliis ejus Syntagmatibus referre possem, quæ tibi quodq; & fratribus tuis in partem notissima sunt, ad quos scis, quid de colligendis transmittendisq; Marcilii viri doctissimi commentariis scribere solebat. Narravit, nescio quis, etiam Cl. Fellerum ad editionem paratas habere multorum virorum celebrium epistolas. Scribit & ad me Amicus, Christianum Dautium, Virum doctissimum, Epistolarum à Camerario, Barthio, Reinelio, Casaubono, Heinio scriptarum, unam propediem Centuriam editurum.

Invenimus passim in Vitarum scriptoribus notatas virorum doctorum Epistolas ineditas, quæ cum blattis & tinea pignant, quas nemo respicit, aut in lucem educere laborat. Ita in Elogio Hartvici Smidenstædti Oratoris & Poætæ in Academiâ Helmstadiensi apud Boissardum in Iconibus Virorum Illustrum, part. 3. p. 88. memoratur, quod prematur in Bibliotheca ejus relicta præstans volumen Epistolarum illustrium & Scholasticarum. Fuisse virum illum doctissimum, ex elogio Henrici Meibornii patet, aliisq; ejus scriptis ineditis. Nam & eodem loco refertur, præmi in ejus bibliothecâ Opus absolutissimum, in quo totam Cyclopaediam ita in Locos Communes digesserit, omniumq; scientiarum rerumq; capita & tractationem ita disposuerit, ut futuro oratori, sive cuiquam etiam ex tempore dicturo, veluti locupletissima Eloquentia Bibliotheca, quovis loco & tempore in promptu, atq; in infinitum expedita esse queat. Malè profectò agunt, qui publico usui talia scripta invident. Nam in eloquentiâ apparatus vehementer laboramus; neq; hæcenus fuit, qui Locos Communes idoneos in lucem dederit. Quod si hujus operis superest hodie memoria, id agere deberent viri eruditi, ut ab interitu hoc scriptum vindicaretur, & in publicum usum protraheretur. Ejus quoq; de Imitatione Ciceronianâ Tractatus editus, qui exquisitissimus ibidem vocatur, nunquam mihi visus est. Inter

Opera Autorum, à Melchiorè Adami, Laur. Craſſo, Ghilino aliisq; notata, multæ
reperiuntur ineditæ epistolæ, quarum omnium recensere Catalogum nunc non
poſſumus.

Non possum, quin hic quasi in publico theatro Orbitero magnum illum Epistolarum Thesaurum, quem in incomparabili sua Bibliotheca servat Illustris Gudius proponam. Integra ille volumina facile complebit Epistolarum, ab omnium Gentium Viris doctis scriptarum, quorum *ἀντογραφα* singulari felicitate in ejus manus inciderunt. Dixi præcedente capite, integras illum habere Centurias, Wouveryanarum, Cæselianarum, Sarravianarum, Erasimianarum, Casaubonianarum, Lipsianarum. Ex his Lipsianis conficere potest, ad Germanos Casaubonianarum, Lipsianarum. Ex his Lipsianis conficere potest, ad Germanos Centuriam unam, aliam ad Gallos, tres ad Batavos. Habere Germanos & Belgis *ἀντογραφα* Epistolarum, *Bartbii*, *Baudii*, *Calixti*, *Cabeliacii*, *Christophori Coleri*, *Dilberri*, *Elmenhorstii*, *Gebhardi*, *Gruteri*, *Gronovii*, *Höfchelii*, *Heinsii*, *Hofmanni*, *Laurenbergii*, *Meursii*, *Piccarti*, *Remi*, *Rhodomanni*, *Rittershusii*, *Ruarii*, *Rutgersii*, *Sizmanni*, *Taubmanni*, *Velferi*, *Calvisii*, *Foppii* & *Leonis ab Atzema*, *Starckii*, *Baubini*, *Beemari* *Rhenani*, *Böcleri*, *Tychonis Brabei*, *Joachimi Camerarii*, *senioris* & *junioris*, *Theodori Canteri*, *Julii Pflugii*, *Cluverii*, *Ubbonis Emmii*, *Flemmingii*, *Casparis Gevartii*, *Huber-weiidi*, *Isaaci Vissii*, *Jungermanni*. Est in illis lepida ad *Joachimum Rungium* Calend. Febr. Ann. 1560. manu *Melanchthonis* scripta epistola, quæ, bella de *Latino Hegin- gensii* narratur fabula: Cum Gallicus Legatus coram Maximiliano in conventu Constantinensi luculentam haberet orationem, Maximiliani filius Philippus Fridericum Saxoniz ad ducem dixit: *Friderice, hic Vir est eloquens*. Tum Comes Hohen-zollerensis horrendo sono inquit: *Domine Legate, vos debetis iterum venire post carnis privium*. Displacuit Ionus & Stentorea vox Philippo, qui ad Fridericum inquit: *Quale est hoc Latinum?* facit enim a se derivat Fridericus responsionem in Gregorium Lamparterum, Cancellarium Wurtenbergicum; Is interrogatus ait, *Vos Principes scitote, hoc Latinum esse Hegingensis*. Ubi, inquit Philippus, hoc dicitur? Oppidum est, respondet Cancellarius, hujus Comitatus Hegingen, ubi lineæ telæ horridissimæ texuntur; ibi & hoc Comitatus Latinum textum est. Abiit ex illo tempore hoc in proverbium, & *Hegingensis Latinum* pro barbaro & solæo sermone Latino usurpatum est, ac sæpe in aliis epistolis hoc joco utitur Philippus. Melanchthoniarum Epistolarum, tam editarum quam ineditarum, bis mille ad Collectionem Londinensem ex hoc illustri promptuario adjici possunt. Observavi etiam inter illos *Salvii*, Legati Suecici celeberrimi, literas ad Medicum Judæum de Castro, quibus illum rogat, ut librum de tribus impostu-ribus quovis pretio sibi comparet.

E Gallorum autographis epistolis primum locum merentur *Comitis A-
vanii*, Legati Regii, Epistolæ. Magnus erat ille literarum ac literatorum Pa-
tronus, qui pro dedicatione Livii Gronovio mille imperiales donavit. Hoc de illo
memorable narratur: Cum is Daventriam transiret, pedes ad Gronovium, tum
ibi eloquentiam docentem, ac nihil tale expectantem, ivit; Cujus inusitatam com-
mitatem cum miraretur Gronovius, ita ad illum Legatus: *Tu eam artem doces,
quam ego exerceo.* Sunt porro *Bongarsii*, *Bourdellotii*, *Chanuti*, (ejus, qui vitam Car-
tesii scripsit, & Librum Memoriarum) *Stephani Claverii*, *Colladonii*, *Frontonis Du-
cai*, *Sebastiani Gryphii*, *Ludovici Jacobi*, *Caroli Labbei*, *Pelisonii*, *Perraultii*, *Salmasii*,
Josephi Scaligeri, Epistolæ.

Ex Italis *Andrea Alciati* manu XXX. scriptæ epistolæ sunt, quibus multa
habentur singularia. Est *Cæsarii Tripulitii* ad Pomp. fratrem elegans epistola, quæ ob-
servatio aliqua proponitur circa locum Plinii, lib. 36. c. 5. de statuâ Laocoontis, &
liberorum ejus à dracone interfectorum. Inventâ verò fuit illa statua in ruinis
Titi Imperatoris, à Cive, qui pro 700. nummi aureis vendere noluit Nobili Romano,
à Pontifice postea vindicatam. Hanc statuam cum liberis & serpentibus
Plinius ex uno lapide factam esse prodidit. Sed ille de eâ ita in hac epistolâ: *Statuam
ipsam, quam Plinius cû liberis ex uno lapide factâ prodidit, Johannes Christophorus Romanus,
& Michael Angelus Florentinus in urbe Româ primi nominis statuarii negant ex uno lapi-
de confectam: ostendunt compages plus minus quatuor, sed eas tam occulto loco conjun-
ctas, tam appositè ferruminatas circumlitasq; ut non nisi ab ejus artificii peritissimis id faci-
le intelligi possit. Quare aut Plinium deceptum affirmant, aut alios voluisse decipere, ut
opus fieret admirabilis. Neg, enim tres statuas magnitudinis justæ tot tamq; mirabilis
Draconum nexibus circumplexas in uno tantum lapide ullis instrumentis potuisse formari.
Magna est Plinii autoritas, & nostri artifices suis nituntur rationibus; nec vetus est ver-
bum contemnendum, felices fore artes, si de iis soli artifices judicarent. Sadoletus raro
judicio non minus eleganter Laocoontem cum liberis calamo descripsit, quam illos ipsi opi-
fices celo expoliverunt. Elegans hæc est ex illâ epistolâ ad locum Plinii observatio,
celeberrimorum artificum judicio firmata. Nam de *Michaële Angelo de Bonâ ro-
tâ*, cujus vita vasto volumine descripta est, constat, adeo illum artis suæ peritum
fuisse, ut Veneris statuam in terram à se defossam præ antiquâ vendiderit. Sunt in
illis *Augusti Valdi* Epistolæ, Viri doctissimi, cujus pluribus fama innotuisset, si no-
tæ ejus in Plinium, magnâ curâ scriptæ, in lucem missæ fuissent. Nam ut de eo
Pierius Valerianus libro de *Infelicitate literatorum* I. p. 44. ipse cum suo Plinio à
militibus Hispanis Germanisq; Romam aggressis, miserè cruciatus interiit. Non
minus, ait, crudeliter occubuit *Augustus Valdeus*, Patavinus civis, qui Romæ per 190. annos
bonas literas tantis ab eò vigiliis, sudoribus, & peregrinationibus acquisitas professus erat,
quin non solum voce, verum etiam scriptis eruditionem omnivariam ab interitu vindica-
bat; quam autem miserabili mortis genere vitam finivit! Incidit enim in Romanam cla-
dem, Hispanorum illam, & Germanorum prædonum sevitiam acerbissimam, cujus ante
oculos direptâ domo, ipse in vinculis habitus, pretiosissimam librorum suppellectilem, labo-*

resq; illos suos, quos praesertim in Plinium elucubrat, coram dilacerari, & in usum civile incendii conspexit, & in eodem ore omnibus aliis incommodis consiliatus, propter arrogantem eorum crudelitatem, quibus nihil unquam fuit improbius, dum modica fortuna per insatiabilem barbarorum sitim tributus explere nequit, qui omne senectutis suae viaticum jam excusserant de loculis, post cruciatus varios fame demum consumptus perhibetur. Exstat inter *Marii Nizolii* nonnullas prolixa epistola, manu ejus scripta, fed erudita, ad Majoragium, quā ipsum reprehendit ob *Antiparadoxa*, quā adversus Ciceronis *Paradoxa* scripserat. Comminatoria illa est *Nizolii* epistola, quā ipsi acerbam refutationem minatur, nisi ab his suis in Ciceronem investivis abssistat & *παλινοδιος* cantet. Sciendum est, *Calcagninum* adversus Ciceronem scripsisse *Disquisitiones* in ejus Officia. Ciceronem vero Majoragius defendit, eam ob causam vehementer à *Nizolio* laudatus. Postea verò, cum ipse *Calcagninus* *Anti-Paradoxa* adversus eundem scriberet, acerbissimam ad illum epistolam, quam modò nominavimus, scripsit *Nizolius*; quā irritatus Majoragius duos libros *Reprehensionum* adversus *Nizolium* edidit, satis dentatos. Cui liti tandem intercessit *Sebastianus Corradus*, Vir politissimae latinitatis, cujus illic quoque reperitur epistola *ἀντιπαρὰ*, quā conciliationem inter illos tentat. Sunt & plures ejusdem auctoris, *Calcagnini*, Viri summi, cujus alioquin *XVI.* extant libri *Epistolarum* *Criticarum* & *familiarium*, etiam illic habentur epistolae ineditae. Ad illum habetur ibidem quoq; *Matthaei Matigni* Veneti epistola responsoria, quā *Matignus* in scientiis Mathematicis excellentissimus fuit, multos veterum Graecorum Mathematicorum *MStos* Codices habuit, quorum quam multi hodieq; in *Bibliotheca* *Gudianā* comparent. *Majoragii* quoque non paucae ibi inveniuntur epistolae tersae, ut omnia ejus Viri, & elegantes; Editaeque jam olim ex ipsius *Bibliotheca* ejusdem nitidissimae *Orationes* duae, altera de laudibus auri, quā *Ecclasiasticorum* vitia false traducuntur; altera *Apologetica* contra *Gaudentium Merulam*, in quā plurimae ejus vitiosae lectiones notantur & castigantur. Haec inter veteres auctoris schedas *Mediolani* primum repertae, & *Ultrajecti* Anno 1666. in 4to typis descriptae. Latet & ibidem *MStus* *Majoragii* in *Virgilio* *Georgica* *Commentarius*. *Pyrri Ligorii* *Neapolitani* ibidem sunt Epistolae, Viri doctissimi, à quo *XXIV.* vasta antiquitatum volumina inedita superesse perhibentur. *Bernardi Baldi*, ejus scilicet, qui in *Vitruvium* notas & *Lexicon* scripsit, illic vidi epistolas. Ejus in catalogis vidi quoq; notatas Epistolas, in quibus cum aliarum artium praecipua, tum philosophiae, illustrare contendit, *Mediolani* 8. an. 1558. editas: sed librum ipsum non vidi. Non desunt, *Thomae Phedri* Epistolae, quem *Pierius de Litteris Infelic. lib. 1. p. 47.* vocat affluetissimum eloquentiae flumen, quo non aliis suo tempore clarius, neque vehementior fuit, *Romanae* cathedrae decus & ornamentum: sed qui miserrabili fato interiit, ut ibi prolixè describit *Pierius*. *Hieronymi Cardani* epistolae sunt, quae in operibus ejus non comparent, etiam *Aonii Palearii*, eloquentissimi Viri, aliquae, quarum nullum in editis vestigium est. *Celii Rhodigini* ad *Erasmum* epistolae habentur. Inter *Jani Parrhasii* epistolas una est, quae de

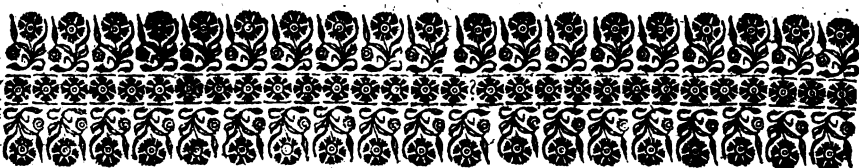
de arcanis familiar; in censis cognatæ cuiusdam, amoribus scribit ad Lascaren, quem rogat, ut à Pontifice veniam earum nuptiarum impetret. Scribit autem literas Latinas, quibus Græca verba, & nonnunquam periodos immiscet, ne secreta scilicet prodirentur. *Fr. Cicerai* illic quoque epistolæ sunt, item *Bemb. Lazari Bonamici, Romuli Amusæi*, quorum magna suo tempore in Latinis literis gloria fuit: Horum enim cura & industria res literaria crevit: eorum exemplis, & præceptionibus præcipue ad eloquentiæ studia incitati sunt, qui postea ad hæc animum applicuerunt. Sunt *Obavii Plati, M. Antonii Regienfis* ad Majoragium, *Benedicti Theoreni* ad P. Jovium Epistolæ: *Dominici Molini* ad Meursium; *Balthasari Bonifacii* etiam epistolæ sunt; si illæ hoc loco dignæ, & his principibus miscendæ videntur: Fluit enim lutulentus illi sermo; cû rerum copiâ non destituatur. *Pauli Manutii* cum plures sint, una est longa, & valde elegans ad Cratonem à Crafftheim, Medicum Cæsareum, scripta, cum Româ discessum pararet; plenâ quærelarû. Vocatus ille Romam erat, ut illic Curæ Typographicæ præflectet in editionibus SS. Patrum procurandis, cui rei argentei typi destinati erant, & stipendia assignata. Verum, cum res illæ non ex voto procederent, & in rei familiaris angustiam eam ob causam veniret Manutius, Crato à Crafftheim illi Cæsareæ munificentie subsidia obtulit: Ad quæ splendida promissâ erectus Manutius, elegantissimam hanc & (sua vissimam) epistolam eucharisticam scripsit, quâ vix elegantior in toto opere reperitur: Nam meras charites spirat, omnesq; animi recessus effundit. Scriptam autem à Manutio hanc eo tempore fuisse epistolam, ex epistolâ 5. libri 9. ad eundem Cratonem scriptâ probari potest: His enim verbis finit epistolam: *Ad illam superiorem epistolam, Roma scriptam pluribus verbis, expecto, quid respondeas.* Hæc vero scripta erat Venetiis, X. Kalend. Nov. An. 1570. Sed altera illa inedita scripta est Romæ Idibus Iuniis ejusdem anni, unde apparet, eandem illam esse, quam Manutius extremis illis verbis designat, Non erit hoc, ut puto, Lectoribus ingratum, si illam ipsam epistolam, in Manutii epistolis ob certas fortè causas omissam, quam mecum Vir Excellentissimus communicavit, appendicis loco huic capiti, atq; toti libro primo Bibliothecario, qui in argumento de Epistolarum scriptoribus finitur, subnectam, purpuramq; hanc panno nostro assumam.

PAULI MANUTII EPISTOLA lib. IX. Epistolarum ejus:
post epistolam IV. inferenda.

Paulus Manutius Aldi filius JOHANNI CRATONI S. D. Viennam.

Nihil minus placeat, quam ut, nullâ propositâ re, nullâ certâ sententia, ad te scribam. Occurrit enim mihi tua dignitas, occurrit auctoritas; cogito, quam tibi personam tua virtus imponat, quæ te premant onera, quæ negotiâ distrabam: nimirum, cum tue scientiæ tuorû consilio salus & incolumitas commissa sit ejus Imperatoris, qui multa regna, multas provincias imperio, omnes virtutes animo complectitur; gravissimam Christianæ Reip. partem sustinet. Cur igitur ita sim ineptus, atq; adeo tam adversus communibus comodis, ut inavi te literarum genere interpellam; & quem salutare illæ curæ detinent fixæ & locatæ pro publica Majestate tuenda, ad privata rei cogitationem ac studium vocem? Verum tamen; quia nec res ipsa, ut ego interpretor, privatim ad me unum pertinet, sed aliquâ ex parte cum publica utilitate conjungitur, & ex tui literis velle te meâ causâ multum, ex omnium sermone, posse plurimum intelligo, male prorsus mereri videar de studiis meis, ac de me ipso; nisi opportunitatem istam nactus amoris officij, tui, agam tecum de statu meo, quantum res ipsa postulat, & quantum mihi per humanitatem tuam licet, per quam licere video plurimum. Esi enim jaceo, nec recensui, nec levi, sed in veterato jam difficiliq; morbo; tamen si Tu, tantum Vir, ad me erigendum ac recreandum accingeris; si istam scientiam, istam artem adhibes, quæ sepe bonis viris in calamitate operam ac salutem attulit, cur dubitem, quin voluntatem atq; industriam meam felicitas illa utriq; nostrum pariter exoptatâ, consequatur? Quod si secus acciderit, suum tamen humanitas tua fructum non amittet: ego enim, quod volueris conatq; fur, in tua laude ponam; quod non perfeceris, ad meam fortasse culpam, vel ut æquum de me ipso sentiam; ad meam certè fortunam transferam. Nam & præclarus artifex perfectam animo speciem intuens, cum ipse nihil in arte possit, opus tamen imperfectum subiectâ materiæ vitio relinquit. Nec tamen in ego sum, cuius animum immoderatâ quadam opum bonorumve cupiditas angat. Habeo magnam gratiam naturæ meæ, quæ me ad hanc insaniam nunquam impulit, majorem etiam in Viris, quorum præceptis eruditus ad hanc diem ita vixi, itaq; posita, ut spero, vivam, ut neq; summa cupiam, nec summa adeptus invidiam. Sed quia virtus, licet à se ipsâ pendeat, externa tamen quadam non recusat, propterea mediocritatem earum rerum, quæ fortune bona quadam videntur, nunquam contempsit, elaboravi etiam, ut consequeretur: & plane me consuetum credidi, cum decem abhinc annis Romam veni. Quis enim aliter crederes, cum à Pontifice maximo vocarer, cum hic vigere diceretur, ac

POLYHISTORIS

L I T E R A R I I

LIB. II.

METHODICUS.

CAP. I.

DE DELECTU INGENIORUM.

TRansitio ad libram secundum. Ingeniorum delectus habendus. Animorum notitia maxima scientia. Sui cognitio difficilis. An detur ars sapientes gignendi liberos? Huarti & Quilleti consilia recensentur. Eupolia, eupolia, Ingenium. Eupolia theoretica & practica. Quatuor Stoicorum persone, quibus homines induuntur. Eupolia in quibus consistat. Ingenia quedam sine disciplina summa. Iudicii & imaginationis ratio in ingeniis habenda. Iudicium theoreticum & practicum. Ad Imaginationem Eloquentia & Poësis precipue referri solent. Orator & Poëta eupolia. Excellentissimi illi, qui Phantasmata sua iudicio moderantur. Virgilius hac parte prevaleat Ovidio & aliis Poëtis. Rejicitur sententia Huarti, qui imaginationem & intellectum sibi contrariari statuit. Falsum est, eos qui linguis, calligraphia, eloquentia excellunt, intellectu singulari destitui. Pueri Grammatica artis capaces non sunt. An Pueri illi intellectu singulari praditi, qui Grammatices precepta non satis capiunt? Poëta & Oratores ad omnia apti. De eorum singulari aptitudine ad Jurisprudentia studia. Goëssi & Tuldeni sententia. An Concionatores eximii singulari intellectu destituantur? Phantasiapollent ingenia inventiva. Illa Poëtica. Hetrusciis quare capriciosa dicantur. Ingeniorum quinque forme. AGILIA ad res arduas non satis apta. TARDIA, quæ ad solida studia magis apta, illisq; præstantiora. ACUTA ET MEDIOCRIA, & ÆQUALI QUADAM RATIONE MISTA, ac tandem HEROICA. Ingenia secundum metalla æstimata. Signa ingeniorum accurate dignoscenda. Sex præstantis ingenii signa à Tuldeno. Ingeniorum varii affectus & defectus.

Postquam libro primo de re bibliothecariâ & literariâ, deq; scriptorib; illis, qui ad eam pertinent, generatim egimus, nunc secundo hoc libro de Methodo in doctrinis instituendâ acturi sumus. Quomodo enim scilicet, qui ædificium aliquod parant, primum res operi necessarias comportant, hinc ideam sibi aliquam præfigunt, quam in exstruendâ domo sequantur; ita in libris ac literis non veluti in rudi ac indigestâ mole versandum est. Nam quæquam illa subterni menti nostræ operatrici, velut chaos aliquod, debet, tamen certâ ratione omnia tractanda ac digerenda sunt, & methodus aliqua nobis præfigenda est, quam sequamur. Quoniam verò statuario non sufficit ad artem, officinam habere omni genere instrumentorum apparatusimam, nisi materiam, in quâ operationem instituit, habilem nactus fuerit; neque enim è quovis ligno, ut in proverbio dicitur, fit Mercurius: ideoque primum de ingeniis eorumque selectu instituendo solliciti erimus. Nam magno hoc literis toti; Reipublicæ damno est, nullam hic planè esse Magistratus curam; cum in eo Reipublicæ maximè felicitas sita sit.

Felices vocabant eos Stoici, qui nossent, quo genio uterentur, ac *ευδαίμονες* dicebantur, quibus bonus obtigerat Genius. Verum cum eâ solertiâ pauci sint, ut suum deprehendere ipsi ingenium possint; nam certè aliquid vulgari ingenio majus est illi, quo pauci fruuntur, qui se ipsum satis explorare possint, ac plerumque comparatione ad alios institutâ, bonique Præceptoris ope id addiscitur. Nobis enim oblitit *Φιλαυσία*, & insita quædam de rebus nostris opinio, quæ mentis illud lumen in nobis non rarò extingvit. Aliorum ergo consilia & judicia incorrupta sequi oportet, dandaque opera nobis est, ut aliorum ingenia animi nostri *αυτοψία* (quod facilius est) discernere discamus, ac videamus, quænam quibus doctrinis aptiora ingenia à naturâ ipsâ formata sint. Non defuerunt, quod mireris, qui singularis sapientiæ humanæ rem habuerint, sapientes gignere liberos; ut de Democrito narratur, divinum illum & cœleste pharmacum invenisse, quod fortunatos & sapientes homines efficeret. Quid Democritus hoc suo pharmaco intellexerit, altioris indaginis est. Qui de liberis consilio quodam & arte gignendis præcepta scripsere, quasi Promethei instar novos sibi homines è meliore limo fabricaturi, illi ultra naturæ opificem sapere ac fata ipsa in ordinem redigere mihi velle videntur. Nam, quæquam quidem negari nequit, magnam inesse animis è corporis temperamento vim, ac Galenus singulari libro, *quod mores temperamentum corporis sequantur*, id propugnat; corpus enim ex alimento crassiori compactum plerumque spiritus stupidiore in liberos à se genitos transmittit; magna quoque ingeniorum è mundi plagis, loco nativitatis, educationis, nutritione ipsâ varietas est; tamen extrinsecus pleraque accidunt, & à sublimiori principio animarum origo arcessenda est.

Ignarus est illis vigor, & cœlestis origo,
atque ex humili casti & sordido jure sublimia ingenia prodierunt, multaque te-
stimonis exempla,

*Magnos posse viros, & magna exempladaturas
Veruecum in patria crassos, sub aëre nasci.*

Quare frustra est cum omnibus suis artificibus Huartus Hispanus, qui in *Scrutinio ingeniorum* modum tradit, quo parentes generare possint filios sapientes, ac tali præditos ingenio, quales id requirunt literarum studia. Hunc præcipue autorem secutus mihi videtur is, qui se *Calvidium Lærum* appellat, cujus genuinum nomen est *Glaude Quiller*, unde hoc per anagramma formatum est, ut nos docet Bailletus libr. de Judic. doctorum tom. 4. part. 5. de Poëtis, num. 152. Ille, qui Abbas fuit, scripsit poemam non inelegans, cui titulus: *Callipadia*, sive de pulchre prolis habenda ratione. Poëma in libros 4. dispelcitur, quorum primò de sponso ad pulchram prolem deligendorum conditionibus; secundò de legibus in concubitu servandis, astrologicis cautelis; tertio de curâ prægnantium, viribus imaginationis; quarto de promiscuis ad pulchritudinem parandam præceptis; agitur. Sed, ut rectè judicat Bailletus, plusquam decet Abbatem, & ultra, quam honestas patitur, argumento huic indulgit autor: magis enim in illâ arte se Abbas, quam Laicorum exercitissimus se profecisse ostendit, ut vel ipsi se Naturæ magistrum præberit. Dictio quoque non satis castigata, & vulgaria pleraque in carmine, longeq; à Sammarthani iudicio absunt, qui de *Pædotrophia* poemata libris tribus distinctum scripsit, sed elegans, in quo genium poëticum Virgiliano proximum agnoscas.

Verum mittamus illos animarum fabros, atque illud mirabilis *παιδείας* genus: & potius, cum expectare aliam non posimus, quam

Qualia nunc hominum producit corpora tellus,

ita quoque, quales invenimus in pueris *partes divina mentis & haustus æthereos*, præceptis & doctrinis, ut fundum aliquem, excolamus. Atque hic primum illa ingeniorum varietas nobis consideranda est, de qua non immerito illud dixeris: *Quot capita, tot sensus*. Nam ut infinita propemodum vultuum, ita animorum, diversitas esse videtur. Neque nostrum hic institutum est, omnes animorum characteres persequi: illam tantum animi facultatem indagabimus, quæ ad disciplinas discendas apta est, sive *εὐψυχία* appellemus, sive *εὐμαθία*. Sed illud latius patet nomen, & ad omnes quoque virtutes morales & actionem se extendit; hoc verò proprius ad nostrum sensum pertinet; in cognitione enim versatur: Quamquam nec *εὐψυχία* ab *εὐμαθία* seungi debeat, ac boni mores cum omni disciplina conjungendi. De *εὐψυχία* pulchre Aristoteles 3. Nic. §. 41. & 42. *Appetitionem suam nemo sibi suo arbitratu optare potest; sed ita natum unumquemque esse oportet, ut quasi lumen mentis habeat, quò & judicare recte, & id, quod verè bonum est, sumere atque optare possit. Ille item bene informatus est à Naturâ, cui hoc illius beneficio bene consistit: nam est: eo quod maxima sit ac pulcherrima ista acies, quamque ab alio neque consequi neque discere aliquis possit; sed talem obtineat quæque, qualis ipsi à naturâ data est, adeoque quod ipsam illud, bene & pulchre à naturâ factam compositamque esse hanc partem, sit perfecta & vera natura bonitas.* Quod Aristoteles de naturæ bonitate

ad morēs & virtutēs apta dicit, idem in quācunque doctrina præsupponimus, Nisi enim quis *εὐφροσύνη* sit, & ingenium commodum habeat, frustra omnia erunt. Ingenium requirimus, quæ vox ab aliquibus pro ipsa *εὐφροσύνη* accipitur: quam in eo Piccolomineus dissentit, cum ingenium de omni ingenio, quocunque se habeat modo, dicatur; *εὐφροσύνη* verò de bono tantum intelligatur. Alexander Aphrodisi, duplicem constituit *εὐφροσύνην*, theoreticam alteram, alteram practicam; atque ex suo hoc sensu Aristotelem in variis locis interpretatur. Quam distinctionem, etsi sunt, qui impugnant, res tamen ipsa loquitur, eam summè esse necessariam, atque in ingenio se statim ostendere. Ut ego quidem existimem, jam tum in ipsis *παιδαγωγείαι*, primordiis probè hæc esse perpendenda, atque ex illis propensionibus omnem futuræ doctrinæ mensuram ineundam. Ex eo enim fines studiorum ponendi sunt; ac infelices omnino erunt, qui ab hoc scopo, quem natura illis præfixit, dilabuntur.

Scitè admodum ex Stoicorum mente à Cicerone lib. 1. de officiis quatuor constituuntur Personæ, quibus homines induuntur. Duæ ab ipsâ naturâ; una communis, quâ sumus omnes & rationis participes & præcellentes bestiis; altera propria, quæ ipsa est indoles cujusque privata. Tertia Fortuna est, quam calis aliquis, vel tempus, vel nascendi conditio imponit, ut si quis sit Rex, nobilis, dives: Quarta est, quam nobismet ipsis iudicio nostro accomodamus, ut si vel ad Philosophiam, vel ius civile, vel eloquentiam nos applicamus. Quæ omnes, cum in unam personam coalescunt, ita se gerere quisque debet, ut nihil in singulis peccet. Ex illis quatuor personis secunda, quam propriam dicunt, illa est, quam hic consideramus; Nam tertia & quarta huic demum superveniunt, quamvis persona illa secunda ex illarum coalitione aliâ quâdam ratione temperetur. Nam *εὐφροσύνη* illa vel *εὐμαχία* generalis, quæ in homine est, quandam ab his limitationem capit: aliter enim illa dirigenda est in Rege, & nobili, quàm in privato; aliâ quoque ratione instituenda est, cum ad certum scopum studia nostra tendunt. Et tertiæ quidem personæ certi præterea Characteres morum inhaerent, qui maturè in illâ ducendi sunt, & ad *εὐφροσύνην* accomodandi; Quales Historiæ penicillo quam optimè exprimuntur, & ex his quasi præfigurari à bonis doctoribus debent. Lineamenta illa generalia lib. 2. *Rhetoricarum* Aristoteles duxit, Sed è lectione Historicorum, Satyricorum, Comico-
rum, atque ex ipsâ observatione vitæ longè notari plura possunt. De quibus nos in sequentibus plura.

Εὐμαχία his tribus absolvi videtur, 1. Celeritate apprehendendi, 2. Sagacitate, 3. Memoriam; adeò ut qui tria illa conjuncta habeant, ad discendum sint aptissimi. Sed tamen nec omnes illæ partes omnibus insunt ingeniis. Quosdam destituit memoria, cum & apprehensione & sagacitate valeant. Quidam memoriâ præcellunt, sed in apprehendendo tardi sunt, neque sagacitate multum pollent. Sunt, qui ab artibus & doctrinâ averſo animo sunt, quibus ta-

men

men ingenii gloria deneganda non est : Nam, etsi per regulas & præcepta illis non fulciatur ingenium, suo tamen quodam instinctu ad magna procedit. Testatur id Cicero in Orat. pro Archia : *Ego multos homines excellenti animo ac virtute fuisse, & sine doctrinâ naturâ ipsius habitu propè divinoper se ipsos & moderatos & graues extitisse fateor : & illud adjungo, sapius ad laudem atque virtutem naturam sine doctrinâ, quàm sine naturâ valuisse doctrinam.* Quæ etsi quidem interdum occurrant exempla, tamen non omnes ita comparati sunt, ut soli naturæ relinqui possint, ideoque *ἐν μάλιστα* in illis adiuuari informatione alicujus magistri debet.

Intellectus hominis præcipuè rectitudine judicii & imaginationis æstimari solet. Illud actum mentis notat, quo illa inter res discernit, atque plures inter se ideas componit, vel affirmando & eligendo, vel negando & rejiciendo. Utriusque in singulis disciplinis habenda ratio est, sed ita, ut in quibusdam imaginatio primas, secundas judicium teneat; in quibusdam contrario se hæc modo habeant. Sine judicio certè omnis inanis phantasia & imaginatio est, nullaque omnino ars & scientia rectè vel discitur, vel exercetur : nam ab illo quasi in ordinem rediguntur phantasmata. Judicium hoc, si circa disciplinas intellectu eminentes versetur, judicium Theoreticum voces licet, vel Aristotelicâ voce *ἐπιστημοναι*; nam & in illis maxime judicio locus est : si ad actionem refertur, prudentiæ nomen invenit, quâ senes præ cæteris, ut multitudine eventuum eorumque collatione exercitati, excellunt. Imaginatione illa actus mentis est, cum sese ad phantasma quoddam seu vestigium, cerebro impressum, applicat, super quibus simulacris intellectus deinde ratiocinatur ; Quævis à sensibus plerumque impressio oritur. Imaginatione ad inferiora dilabitur mens, & ex speculatione Phantasmatum universalia colligit, cum intellectus rationes puras, ac nullis coloribus vestitas, res divinas spiritualesque comprehendit. Potentiâ hæc imaginante, ut rerum imagines, ita & similitudinem earum concipimus. Quare ad omne genus disciplinarum in quibus imaginatio regnat, extenditur. Inter eas principatum tenet Oratoria & Poesis. Præcipua elocutionis vis in imaginatione consistit : ut enim voces ipsæ & sententiæ sunt imagines rerum ; ita ipsarum inter se sunt imagines in metaphoris, tropis, similibus, allegoriis, figuris Rhetoricis, cæterisque sermonis ornamentis. Ipsa illa *ἡρ* & *πᾶν* ubique hic regnant, quibus perpetua est characterum & actionum expressio, adeo ut, quod pictor suis, id Orator & Poëta suis quasi coloribus exprimat. Quare ex mōitu Quintiliani & Orator & Poëta debet esse *ὁ καθ' αὐτὸν*, qui sibi res, voces, actus secundum verum ordine fingat. Habet & illa suos gradus imaginatio, neque in omnibus æquali se modo habet. Quidam celerius imaginantur, & velociori ex imaginatione disciplina auditores imbuunt ; ut de iis, qui translatis benè utuntur, loquitur Aristoteles. Nam cum ingenii solertia se phantasmatibus miscet, in omnes partes se imaginatio extendit, atque ex se ipsa parit plura, nec tensè simulachris simulachra, illaque sibi quasi subordinans, ut copia ipsa sepe laborent, qui tali phantasiâ pollent ; Quales

ad Poësin sunt aptissimi, ut hæc suâ facultate sæpè abutantur, si rationem & iudicium non sequuntur. Quo nomine Ovidius quibusdam notatur, qui laxiores phantasiae habenas datâ operâ sæpè mittit: neque enim ignoravit sua vitia, sed amavit; cum Virgilius ita Phantasiae indulgeat, ne quid nimis: summum enim ubique iudicium apparet. Non deerat etiam Virgilio illa impetus, & concipiendi celeritas, neque eam neglectui habebat; ut nunquam habere debent, qui laudabile aliquid scripturi sunt: sed posterioribus cogitationibus ita expolicebat, ut de 50. versibus, uno calore profusus, vix decem retineret. Oratores, Declamatores, Panegyristæ, Satyrici, Caustidici, omnesque qui simulatione quâdam opus habent, imaginatione præstare aliis debent; ita tamen, ne extra orbitam illa feratur: sic vel stultitiæ, vel tandem amentitiæ, propior futura est. Historici, etsi in descriptionibus, orationibus, Phantasiæ indulgent, in ipsâ tamen Historiâ secundum optimi iudicii normam instituere omnia debent.

Non possum hic laudare Huarti sententiam, qui imaginativam & intellectum ita sibi contrariari existimat, ut, qui imaginativâ prævalet, intellectu valere non possit; Nam planè aliter ego colligo: Cum enim omnis nostra cognitio procedat à sensibus, atque tantum sciamus, quantum illis nobis demonstratum sit; sequitur hinc, cum, qui in concipiendis rerum imaginibus felix & fecundus est, eo magis quoque intellectu valere, cum ille, his quasi fundatus, in varios se cogitationum orbes dispergat, siquidem organa ipsa non sunt vitiata, omniaque rectè se habent. Oculis illæ inter se nexibus facultates junguntur, neque alterius operam facile destituit: Imaginatio quasi viam sternit, & cuniculos agit, quibus se non ingerere non potest intellectus, eadem promittit hunc quasi typum & indicem suum secuturus. Quare falsæ sunt illæ opinioniones, eos, qui Latine linguam egregie noverint, vel Calligraphiâ vel Poëtica excellant, inhabiles esse ad speculativas scientias: quas abundè refutatas vide ab Antonio Possevino lib. 1. de *Culturâ ingeniorum*, cap. 15. 16. 17. 18. Nam sanctè in Grammaticis & Linguis iudicio plurima relicta sunt, neque phantasiæ tantum hæc res & memoriæ est. Ego quidem sic existimo, eandem esse Grammaticæ difficultatem, quæ est vel Metaphysicæ & Logicæ, atque adeo ineptos illos esse, qui illius minutis puerorum ingenia torqueant. Nunquam ego tam felicis quæquam puerum ingenii fuisse arbitror, qui Grammaticæ artem illâ ætate apprehendere potuerit: nam usus & maturior ætas, quæ ad philosophiam apta est, illa demum docebit. Quo magis miror esse homines, qui tricas tricas augent, ac novas Grammaticas Philosophicæ comminiscuntur, quibus expeditius, si Diis placeat, informetur pueri. Ipse Grammaticæ Philosophicæ faber Scioppius statim in initio Grammaticæ suæ fatetur, se nullam didicisse Grammaticam Latinam, sed post nominum verborumque declinationes memoriæ mandatas ex quotidiano Latine loquentis usu & lectione autorum, sex mensium intervallo Latine linguæ intelligentiam consecutum. Idem de Corvico Anglorum Poëta egregie testatur in eius vitæ Operibus Poëticis

Corv.

Covlæi præmissa Thomas Spraat, nullâ ratione inculcari ipsi potuisse præcepta Grammatices & Prosodiz, cum tamen & in solutâ & in ligatâ oratione optime, etiam primâ ætate, scriberet. Malè tamen colligit Huartus, puer si in Grammaticis non proficiat, esse hoc argumentum boni intellectus; quia in imaginativâ & memoriâ debili eò præstantior intelligendi vis sit: Non enim hæc idonea ratio est; sed, quia intellectus puerilis nondum capax est disciplinæ Philosophicæ per modum Systematis ordinatæ. Quoniam verò in linguâ ipsâ & Poësi sine artis præceptis proficit, præclari hoc intellectus documentum, cuius se aliquando vis in aliis disciplinis exeret: Id enim certum est, multisque exemplis constat, poëtica & oratoriâ facultate præcæteris insignes omnibus studiis ad miraculum usque fuisse aptissimos. Incidit hic, quod in Viri clarissimi W. Goëssii Præfatione in Rei Agrariæ Autores, quos ille notis illustravit, legere me memini. Ita verò ille: *Cum rogabar, ne favere vellem multæ eruditionis Candidato, quod & Poëta & Criticus esset, non adeò me res ea non deterruit, ut exinde propensiori in eum, quàm antea, ferrer studio. Atque is ad eam, quam exoptabat, dignitatem promotus vel solus documento esse posset, quam vani sint, qui tam stultis præiudiciis hæc studia damnant & proscribunt.* Diodorus quoque Tuldenus, Jctus egregius, in aurco illo, quem de *Cognitione sui* libro scripsit, lib. 3. cap. 1. ita de Oratore: *Quamvis Jurisprudencia aliorum spiritus prudentiam, quàm eloquentiam; verum tamen Orator non ingeni tantum vi, sed & scientia amplitudine Legulejum antecellit.* Grotius quoque in epistola 179. ad Gallos: *Jurisconsulti munus, ait, virum magnum non faciet, nisi eloquentia accedat, cujus & præcepta & exercitatio magnam diligentiam exigunt: præsertim cum, ut veteres nos docent, orbem quandam disciplina ea res in se completatur.* Quare nec illud simpliciter probaverim, quod Huartus statuit, Concionatores eximios rarò singulari intellectu præditos: Etsi enim in multis, quos vulgus præstantissimos judicat, hoc contingit; ii tamen, qui verâ eloquentiæ rationes sequuntur, non destituuntur singulari rerum intelligentiâ. Non enim eloquentis titulum merebitur, qui intelligentiæ suæ documenta etiam in ipsâ oratione non ostendat; neque hæc se jungi possunt. Et sane illi, quos antiquis nostrisque temporibus eloquentiâ præcæteris excelluisse vidimus, incomparabili intellectu præditi fuerunt, eisque multa specimina dederunt. Vel unus Cicero absolutissimum in hoc genere exemplum dabit: nam si iudicium eâ de re ferendum est, non oī *roxos*, sed præstantissimi in istis doctrinis producendi sunt. Id tamen negari non debet, magnos accidere ingeniis ob phantasiz exorbitantiam abusus; Quæ nisi iudicii freno coerceatur, in omnes se disciplinas diffundit. Tractari tamen hæc ingenia ita à prudentioribus debent, ut, remotis inanibus, illa quæ solida sunt, in illis exquirantur. Plerumque enim ingenia phantassâ uberiore peccantia aliqvid sapientiæ recondunt, quæ in usum cedere publicum possit: Qualia sunt, quæ ad inventionem variarum rerum naturæ quodam instinctu feruntur. Quæ, etsi in speculationes inanes sæpè abripiuntur, & *Phogina* esse solent, atque ut Hu-

arti

a. ti verbo hac in re utar, *capriciosa*; indulgendum tamen illis paululum à prudentioribus est, ne fructu illo careamus, qui vel è volaticis illorum cogitationibus haberi potest. Ac verum profecto est in hominibus illis, quorum ingenia demeritæ aliquam speciem præ se ferre videbantur, latuisse nonnunquam quædam, quæ in iis non quæsiuisses, arcana. *Ingenia inventiva*, inquit Huartus, *Herrusca lingua capriciosa appellantur ob similitudinem, quam in cundo investigandoque cum capris habent.* Atque hæc aliis ingeniis jungenda ille suadet. *Ut providi bonique pastores magno ovium gregi quandoq; dodecadem caprarum solent adungere, quæ breviori viâ ac gradu promptiore ad nova quædam pascua, & ad gramen nec dum tritum depastumve oves conducant: haud secus convenit esse inter literatos quædam hujusmodi caprea velut ingenia, quæ ovili aliorum intellectu in nova natura secreta ac contemplationes nondum cognitas atque exploratas pandant, quibus exerceantur.*

Patet ex illis, quæ diximus, pro variâ judicii, phantasie, affectuum temperie, varias esse ingeniorum formas, quæ probè examinandæ sunt. Nos illas ad quinque reducimus. Ac primo quidem loco à nobis ponuntur *Celestia excitata* & *agilia ingenia*, quæ ab imaginationis promptitudine nasci solent; de quibus jam multa diximus. In vulgi oculos illa incurrunt, atque ab iis præcipue æstimari solent. Non deest illis acumen & extemporalis oratio, sed quæ aures potius impleat, quam pectus saturet. Joci illis in promptu & sales: sed, cum reseria agitur, cum argumenta in medium proferenda de Republicâ salutari consilio gubernanda, omnis illa subtilitas ingenii retunditur, & velocitas illa ob inconstantiam nulli usui est. Solent tali ingenio plerumque esse præditi, quos præcoeces appellamus: nam rara est in illis constantia, nisi singulari ratione & divinitus excitatum ingenium sit. In illis nihil æstimandum, nisi quod primum omnium excidit, id enim ingenium redolet. Si labor & cura accesserit, omnia corrumpuntur & in nihilum rediguntur. His ex adverso opponuntur *Tarda ingenia*, quæ quidem non celeriter comprehendunt, sed judicio pertinaci rebus immorantur, atque adeo assiduitate suâ, præcipue si quædam illis sagacitas juncta sit, istorum celeritatem sæpe antevertunt. Nam plures ex maturitate justâ fructus colligunt. Et illa quidem ad Rempublicam regendam peridonea ingenia sunt: Omnia enim in statu suo conservare potius, quam res novas moliri laborant; cæterum in rebus novis excogitandis legiores sunt. Vidi ingenia, quæ stupida quis credidisset, sed subito postea quasi è veterno quodam evigilantia omnium in se oculos converterunt: nam quasi ex cellâ promtuariâ, quæ ante per silentium videbantur. Ex hoc genere promerere & summa judicii virerum intima penetrare videbantur. Ex hoc genere inter antiquos Demosthenes, Virgilius, Thomas Aquinas fuere: atque hic posterior eam ob causam *Bovia* nomine appellatus fuit. Solent illi profunda disciplinarum omnium penetrare, in civilibus solidâ instructi esse prudentiâ. In sermone semper hæsitant, ut oratio illis non fluere, sed stillare videatur. Extemporales non sunt in inveniando, sed ubi rem attentè contemplantur, ad fundum omnia

omnia perspiciunt. Verba illorum plena sensuum sunt & emphatica. Quicquid agunt, serio agunt; atque ubi assiduitas vel exercitatio accesserint, in omni doctrinâ palmam ferent. Modestiam semper præ se ferunt; nunquam *φορμίδι* & superciliosi. Unde Huartus rectè inter ingenii excellentissimi notas retulit, si naturâ humilis sit, si sua non æstimer. Hinc fit, ut, qui latitant eruditi, plus interdum huius rei veritas constat, ut ego in puero malim aliquam tarditatem, quam celeres & præcipientes animi motus: Hos enim ab illis superari semper observavi. Quare & Astrologi, si quæ illis fides est, Mercurii, qui ingeniorum director habetur, & agilitatem illis parare creditur, felicissimum positum non adeo laudant, cum Saturni benè locati tarditas profunditatem intellectus largiatur. Quod si cum corporibus mentes comparare fas est, hi de naturâ fixi participant, cum illi ad volatilium indolem accedant. Quo magis autem illa, quæ fixa sunt, constantia sunt & *εὐεργητικά*, ita & plus roboris tales animi habent.

Medio inter hæc ingenia loco sunt duæ eorum formæ, quarum altera ex utraqve illâ formâ mista, altera aliquid præter hæc excellentius habere videtur. Nam cum agilia ingenia naturæ magis instinctu agant, tarda arte & labore proficiant, illa temperata ita ex utraqve illâ indole sunt, ut exiguo labore multa præstent, cum ingenita vis in illis arte major sit. Ad quasvis illa scientias apta sunt, sed tamen ultra mediocritatem non assurgunt. In his vero & ingenii præstantia ac agilitas cum labore maximo conjunguntur, ac natura cum arte æqualiter certat. Quare inter ordinaria ingenia principatum tenent. His denique quintam aliquam formam omnium præstantissimam addiderim, quæ, ut inter elementa, quasi quintæ alicujus essentia loco sit: quæ notabuntur illi seculorum Phœnices, Heroës, divino quodam instinctu ad omnium rerum cognitionem, ad novarum artium inventionem animati. Tales fuere artium & disciplinarum inventores, imperiorum Statores, Imperatores, Ecclesiæ reformatores similesque, quales vix multi uno seculo nascuntur. Comitius in eleganti oratione de arte parandæ famæ, Platonem ut puto eâ in re secutus, hominum ingenia cum metallis comparat. Sunt in illis plumbea, sunt aurea, sunt vitrea, sunt è variis metallis mista, quorum singulorum ille artes & rationes in famâ parandâ recenset. His ego addiderim illa plusquam aurea, quæ etiam plumbeos homines suâ virtute & luce in aureos mutare possint.

Pro variis his classibus facile à quovis signa vel præstantium vel stupidorum ingeniorum colligi possunt, in quibus tamen nihil temerè definiendum; sæpè enim, quæ tarda videntur, successu temporis, pro mutatione temperamenti in meliorem statum immutabuntur, ut non paucis exemplis constat eorum, qui ex morbo singularem ingenii felicitatem consecuti sunt; sæpè quoque certa naturæ impulsu ad peculiare quoddam artes feruntur, in quibus supra fidem proficiant, cum in cæteris planè desipiant, ut multis exemplis Huartus probavit lib. 1.

cap. 3. Sæpe à studiis & lectione abhorreere quosdam videmus, qui tamen sibi relictis plus præstant solius naturæ beneficio. Sex præstantis ingenii signa Diodorus Tuldenus Jctus doctissimus in præclaro illo de Cognitione sui opere lib. 3. cap. 3. posuit, quæ hic notabimus: I. est justus ad res sublimes instinctus, ut cum in Philosophiâ ad Dei & Naturæ contemplationem feruntur, à cavillationibus & tricis abhorrent; in historiâ ad factorum illustria documenta respiciunt, non ad ritus vel fabulas, aut otiosas philologias: uno verbo, quæ nolunt difficiles habere nugas. II. est ubertas claritasque principiorum, cum ad illa potius, quam ad auctoritates feruntur. III. felicitas in conjecturâ, quando ingenium tenuissimâ curâ adjutum extendit & dilatat se ipsum, quod partim ad docilitatem, partim ad imitationem pertinet: cum quo conjungi potest illud, quod IVto loco posuit: sagacitas conjectantium dextrè rerum eventuumque proximas causas. V. est celeriter unum ex alio colligere & aptè connectere. VI. est facile & aptè imagines concipere. Hæc Tuldenus signa constituit, quæ tamen ad illas quatuor τῆς εὐμαθείας partes à veteribus traditas μνήμην, αἰσθησίν, ἀνάλυσιν, & σύνθεσιν revocari possunt. Sed longè plura in ingeniorum delectu consideranda sunt. Sui sunt singulis affectus, sui defectus, in quibus prudenter judicandis præcipua magistri cura esse debet; quod non tam præceptis & regulis, quam ipso usu discitur. Multa de his Autor Anglicus disseruit in libello *of the different Wits of men*, i. e. *de diversis hominum ingeniis*. Quare in informatione ad singula illa perito doctore attendendum est: & consequitur hinc, diversæ indolis ingenia ab uno magistro pari ratione tractari non posse, quæ tamen una vulgò disciplinâ conjungi solent. Unde fit, ut tardiores in Scholis publicis sint studiorum progressus, quam in privatis, ubi ab homine & doctrinâ & prudentiâ, tam communi quam didacticâ, instructo, quod profecto non leve aliquid & exiguum est, longè felicior ingeniorum cultura exercetur. Sed de his in sequentibus plura.

CAP. II.

DE OFFICINIS BONARUM MENTIUM.

Educatio juventutis præcipua Magistratus cura. Egyptii, Spartani, Chineses eodemine laudantur. Ludimagistri officium non vilipendendum. Seligendi ad id munus peritiâ & bono judicio præditi. Imp. Valentiniani, Valentis & Gratiani de Academica juventutis disciplinâ constitutio. Præcepta Παιδαγωγίας à vetustis Philosophis scriptæ. Melanchthon & Erasmus præcipui literarum & Scholarum emendatores. Westphali primos elegantiorum literarum & Scholarum, operâ Rudolphi Agricola & Langii. Hinc ille in Belgium & Germaniam disseminatus. Elogium ejus Nationis, Autores de Scholis instituendis. Inter eos præcipuum locum meritis tenet

Joannes Sturmius. Enarrantur ejus scripta Scholastica, ab Henrico Strobando in unum volumen collecta. Volumina III. Institutionis literata Laudantur. Eorum recensio generalis. Screvelii Palamon, Gulielmi Meeborii Hermaibene. Emundi Richerii Obstetrix animorum. Molnari Syllella Scholastica, Joannis Henrici Heideggeri Opuscula de ratione Studiorum. Ludovici Vivis de tradendis disciplinis earumque corruptelis libri. Vogleri dissertationes de ingeniorum delectu & moderni studiorum corruptelis Laudantur.

DElectu ingeniorum bene instituto, excolenda illa probe sunt: nam ut terra etiam inhabilis culturâ perfici potest, ita & ingenia animiqve facultates certis quibusdam subsidiiis ornari & adjuvari possunt, ejusque rei cura ad eos, qui Reipublicæ præsumt, pertinet, neque perfunctorie, ut nunc fit, res illa agi debet. Neque enim ad Parentes tantum, quancquam præcipue quidem ad illos, sed & ad Magistratus educationis cura referri debet; quique boni Legislatoris munere olim functi sunt, juventutis educandæ rationem etiam habuerunt. Apud Ægyptios & Spartanos, præ cæteris gentibus, formandis puerorum animis multum operæ impendebatur. Illi in Principibus erudiendis, & ad mores, quales voluerunt, componendis, diligentissimi fuere: Hi, cum ad militiam Rempublicam instituissent, iis moribus & studiis Pueritiam & Juventutem imbuerunt, quibus ad Patriæ defensionem & rem strenue gerendam opus esset. Sed de moribus populi per disciplinam publicam formandis nemo nunc cogitat; & hæc cura ad solos parentes remitti solet: cum publicè tamen & ad diuturnitatem & ad ordinationem Reipublicæ intersit, bene moratos effecives, Soli Chineses hic præ cæteris gentibus nunc sapiunt, qui præcipuam morum curam habent. In artibus quoque & scientiis addiscendis non ea Magistratus industria est, qualem esse conveniebat, & Reipublicæ intererat. Nulla est publica ingeniorum & studiorum censura, & si qua est, exigua est, & hominibus incuriosis ac indoctis sæpe permittitur. Quæ de re justissima quærela est illustris Viri Seckendorffii de *Statu Christianismi lib. 3. cap. 9. §. 3*, qui & pietatis morumque studia à linguis sejungenda, & majore curâ tractanda rectè existimat. Neque tamen nulla hic prudentia opus est in ingeniis dijudicandis, in admovendis informationi hominibus idoneis, in doctrinis ordinandis, in defectibus corrigendis. Pro vili officio habetur pueritiam moderari; deliguntur ad hoc opus homines nullâ propemodum peritiâ & nullo judicio præditi, cum ad primam etiam puerorum informationem eximio judicio opus sit. Sub talibus enim magistris & melius proficiunt pueri, & sibi profutura discunt: sub imperitis & fatuis verò animus statim primâ illâ tincturâ corrumpitur, quo nihil est perniciosius; ut deinde vel per totam vitam imperiti maneat, vel majore operâ dediscenda illis sint, si dedisci possunt, quæ in juventute perperam didicerunt. Videmus, sub unius præstantis Viri disciplinâ paucis annis eo progredi pueros, quod nunquam alias

fortè pervenissent, ut provocare etiam viros possint. Nemo præterea est, qui communi Scholastico admovei cupiat, ob contemptum, qui illud vitæ genus committatur, & ob exiguum stipendium; cum & luculenta illis constituenda sint præmia & honore etiam afficiendi. E Scholis postea mali mores protruduntur in Academias, qui illic in summâ libertate ferociam sumunt. Doctrinæ olim malè institutæ hîc sub optimis etiam doctoribus rarò corriguntur. Hinc in Republicâ & Ecclesiâ malitia & ignorantia triumphabit. Memorabilis est *Imperatorum, Valentiniani, Valentis & Gratiani. l. 1. Cod. Theod. de Studiis liberalibus Urbis Romæ & Constantinopolis* constitutio, luculento ab H. Conringio commentario illustrata; ex quâ apparet, curâ Imperatoriâ dignum fuisse habitum negotium, ut juvenis studiis idoneis informaretur, neque malos mores inferret in Rempublicam. Quare, quicumque ad urbem discendi cupiditate veniebant, jubebantur ad Magistrum Censuum provincialium Judicum, quibus copia erat danda veniendi, ejusmodi literas proferre, ut oppida & natales, & merita expressa tenerentur: deinde primo statim introitu profiteri illa studia, quibus incubituri essent, jubebantur Censuales inquirere in hospitium eorum, tum adventantium tum commorantium, ut scirent, num Studiosus illis studiis vacaret, quæ sectaturum se promiserat; adeoque perpetuo Censualium judicio committeretur totum hoc studiorum ad reditum in patriam tempus, quod ad XX ætatis annum definitum erat. Iidem Censuales providere debebant, ut singuli eorum tales se in conventibus præberent, quales esse debent, qui turpem inhonestamque famam & consociationes, quæ criminibus sunt proximæ, fugiendas æstimarent; ne spectacula frequentius adirent, aut vulgi intempestiva convivium appetere. Illud vero duriusculum erat, (quod ab Imp: frequentiora juvenilis petulantia exempla fortè extorserunt) eos qui non ita in urbe se gesserunt, quemadmodum liberalium rerum dignitas poscat, publicè verberibus afficiendos, statimque navigio superpositos abjiciendos urbe domumque remittendos. Additur porro huic constitutioni clausula, quâ sollicitissimos hoc in negotio ostendunt Imp: *Verum ne hæc perfunctoriè fortasse curentur, præcelsa Sinceritas tua officium censuale commoneat, ut per singulos menses, qui vel unde veniant, quive sint, pro ratione temporis ad Africâ vel ad cæteras provincias remittendâ, brevibus comprehendat.* Utinam has curas nunc imitarentur Principes atque Magistratus, atque in unum hoc opus sedulo incumbere, optimè illi de genere humano atque de omni posteritate mererentur. Si honesta doctoribus illi constituerent stipendia, in mores juventutis prave severe animadverterent, præmiis ad virtutes & studia allicerent, industrios & ingeniosos honoribus ornarent, egestate pressa ingenia stipendiis sublevarent, novis & salutariibus inventis favore & opibus suis subvenirent; rectius illi Reipublicæ provide-
rent, eamque in omne ævum stabilirent.

In præceptis bonæ παιδαγωγίας suppeditandis jam tum ab antiquis autoribus laboratum est. Si Laetio in Vitiis Philosophorum fides habenda est, Aristoteli

Ro Chius *ἡ ἁλὼν* sex libros composuit, tum & Cleomenes *παιδαγωγικὸν* scripsit. Ipse quoque Pythagoras *παιδευτικὸν* scripsisse dicitur, & Aristoteles, Theophrastus, Aristippus *παιδείας*, tum & Plato & Chrylippus: quæ omnia temporum injuriâ perierunt. Superest è veteribus aureolus Plutarchi *παιδαν ἀγωγῆς* libellus, quo utilissima de hoc negotio præcepta continentur. Superiori seculo, cum reflorescere inciperent literæ, multi fuere è viris doctis, qui hæc quoque parte laboranti Reipublicæ consiliis succurrerunt; in quibus præcipuè Melanchthon & Erasmus mihi nominandi, quorum ille communis Germaniæ Præceptor de omnibus per Germaniam Scholis benè meritus fuit, tum quod de instituendis illis præcepta daret, tum quod omnes disciplinas recenseret, & in luculentum ordinem redigeret, in ipsis quoque optimis latinitatis autoribus enucleandis multum temporis infumeret. Unde hodieque supersunt, tot in Ciceronis Epistolas, Orationes, Virgilium aliosque autores notulæ non profectò contemnendæ, & in quibus multum eruditionis latet, quas ex ore ejus nonnulli exceperunt. Erasmus utilissimos quoque de instituendâ juventute libellos edidit. Sed tamen & ante hos Duumviros in Germaniâ, & quidem apud Westphalos, quibus illa præcipuè laus debetur, bonarū literarum & linguarum celebres ludi fuere instituti, cum exemplo suo incitaret ex Italiâ in rura Westphala deducens Musas Rudolphus Agricola, & hæc consilia Rudolphus à Langen Eques Westphal, doctissimus urgeret. Tum in urbe Monasteriensi ludi elegantiorū literarum, barbaris illis magistris repudiatis instituti, statimque per totam Westphaliā plures apertæ fuerunt Scholæ, quibus formata ingenia: hinc per totam Germaniam bonas doctrinas disseminarunt. Daventriæ tum verlabatur Alexander Hegius, homo Westphalus, Langii quondam condiscipulus: è cujus disciplinâ magnus ille Erasmus prodiit, & ad Belgas æque ac Germanos bonæ artes propagatæ sunt. Scilicet ut ab hæc quondam gente Germaniæ virtutis gloria adversus Romanos asserta fuit, cum illorum victricia arma non sine insigni clade repellerent; ita primi humaniorum literarum tropæa in Germaniâ erexere. Majoribus postea passibus & animis hæc stadia decurrerunt in Germania viri docti, ut vel cum ipsis Italis de principatu contenderent, & magnâ cum curâ in Scholis rectè adornandis certatim à Viris doctis laboratum fuit.

Non enumerabo hic omnes, quotquot de Scholis earumque institutione hoc tempore scripserunt. Multi enim sunt multorum libelli & dissertationes de hoc argumento *Camerarii, Chytrai, Neandri, Burenii, Maphai Vegii, Vitruvii, Roscii, Vergerii, Mosellani, Frisblini, Bultenii, Alstedii* & aliorum. Inter eos omnes merito principe loco nominandus est *Joannes Sturmius*, Argentoratensis Academiæ Professor, cujus extant varia de Oeconomîâ Scholarum scripta; ejusq; consilia Scholastica non Germaniæ tantum urbes, sed & peregrinæ secutæ sunt. A cujus methodo utinam non abissent Scholæ Germanicæ, substitutis variis obscurorum

hominum compendiis; ita verum linguæ Latinæ nitorem non corripissent, nec à Regiâ viâ aberrassent. Nunc cum quilibet barbarus & incultus sub ingenii aliquâ & compendii specie novas sibi rationes docendi discendique condit, protruduntur primum in Academiâs, hinc in Republicas, homines & orationis & rationis usum non satis instructi; unde certissima aliquando barbaries expectanda. Scripsit suo tempore Sturmîus librum de *literarum ludis rectè aperiendis*, quo de ordinibus & progressionibus studiorum, de horis, ratione docendi, de resolvendis orationibus, de interpretationibus autorum, publicis lectionibus, privatis studiis, exercitiis scholasticis, multa habentur. Scripsit *Epistolarum Classicarum* libros tres, quos Classicos ideo vocat, quia ad Classium Scholasticarum Argentoratensium præfectos eos dedit, quibus rationem in singulas illas classes informandi adolescentiam præscribit. Illic quasi *ἀνακταλῶσις*, designatio & partitio operum habetur, quam ille in superiori libro *ἀσκήσις* delineaverat Diligenter illa legere debent, qui Scholis præsunt: multa enim ex illis discent, quæ ad *ἐμπειρίαν* Scholasticam pertinent. Scripsit *Epistolarum Academicarum* librum ad Scholarchas, & singularum disciplinarum Professores, quibus de universâ in Academicis docendi ratione agit. Scripsit *Schola Lavingana Oeconomiam* ad Philippum Ludovicum & Joannem, Comites Palatinos Rheni, Illustrissimi Principis Wolfgangi Filios. Agitur hic de officiis singulorum Præceptorum, de Legibus Scholæ, de lectionibus per curias & classes instituendis: ex quo veluti typo Scholæ instituendæ idea petipoteat. Scripsit de *Educatione Principis* libellum ad illustrissimum Principem Guilielmum, Ducem Juliacensium, & de Nobilium puerorum informatione librum, titulo *Nobilitatis Literata* ad Werteros fratres. De *Exercitationibus Rhetoricis* librum Academicum ad Philippum Comitem Lipparum scripsit; item alium de *amissâ dicendi ratione*, & quomodo ea recuperanda sit, ac de *Lingua Latina resolvenda ratione*, quibus præclara habentur ad Linguæ Latinæ facultatem parandam præcepta, variaque afferuntur consilia de copia rerum & verborum obtinenda. Sæpe ego miratus sum, quare à tam salutaribus consiliis recesserint, quæ hoc seculo institutæ sunt, Scholæ; cum nemo quidpiam sanius rectiusque docere eo in genere possit, quam docuit Sturmîus: in cujus scriptis, quæ apud recentiores scriptores habentur, egregia penè omnia delitescunt. Scripsit ille varios ad eloquentiam omnem rectè excolendam egregios libros, ut de *Imitatione*, *Elocutione*; scripsit *commentarios in Aristotelem, Hermogenem & Ciceronis libros*, & plurima alia. Sed illi, quos modò enumeravi, libri, quoniam ad rem Scholasticam & Juventutis accuratam informationem propius pertinent, uno volumine collecti sunt, & Torunii Borussorum editi Anno 1786. curante *Henrico Strobando*, Consule & Scholarcha Torunensi, viro literato, de quolibet benè merito; qui in suâ non tantum Scholæ sed & in omnium usum hæc scripta Sturmiana suis sumptibus, laudabili profectò exemplo, recudi fecit, ut in Inscriptione hujus operis Joanni Sturmio facta Rector & Pro-Rector ac Collegæ Scholæ Toru-

Torunensis testantur, qui & præfationem ad Lectorem addiderunt de scholis & libris Sturmijs, qui illo volumine continentur, quod illi Institutionis Literatæ Tomum primum, & à Sturmii nomine Sturmijs inscripserunt. Subjecerunt Scholæ Argentinensis sive Epistolarum Joannis Sturmii classicarum & Academicarum ἀρχαῖαισιν à Joanne Ludovico Havemreutero confectos, quibus quædam omnium librorum Sturmijs continetur. Hinc & alios, qui de Scholarum instituendarum, docendi discendique ratione scripserunt, invitarunt, ut sua ad editionem transmitterent. Quare sequenti anno prodit, hoc ipso Strobando curante, *Institutionis literatæ tomus secundus*, cum præfatione amplissimâ ejusdem Scholæ Torunensis, quâ agitur de ministris Ecclesiæ, cur Scholas, politias atque œconomias sibi commendatas habere debeant, quæque illis officia præstare teneantur. Hoc tomus continentur Actus tres Academicæ Argentoratensis, 1. Classicorum, 2. Baccalaureorum, 3. Magistrorum, sub Melchior Junio habiti. Et in primo illo actu de ratione examinandi & visitandi Scholas inferiores agitur: adjiciuntur lectiones tum in Academiâ, tum in Scholis institutæ, cum orationibus nonnullis. Cætera ad ritus & solennia Academica in gradibus conferendis potius pertinent, quàm ad rem Scholasticam. Habentur in illo tomus porro Introductio novæ Scholæ Altorfinæ Norimbergensium, exposita aliquot doctorum Virorum orationibus. Augustani Gymnasii ad D. Annæ constitutio ac docendi discendique ratio ab Hieronymo Wolfio delineata; & ejusdem auctoris de expeditâ utriusque linguæ, vel privato studio discendæ ratione, & aliæ quædam commonefactiones. His additur ejusdem Wolfii de Augustani Gymnasii instauratione deliberatio, & Somnium de expeditâ in bonis auctoribus interpretandis progressionem. Sequitur Joannis Rivii de ratione docendi libellus, & Ludi literarii Magdeburgensis ordo, leges ac statuta, autore Godefrido Prætorio. Addiderunt sequenti Anno 1588. Tomum tertium, cum præfatione de Magistratus Politici titulis & officiis in reliqua tria vitæ genera conferendis. Continentur illo docta variorum scripta: Jodoci Willichi consilium de formando studio in quolibet artium & sacrarum & prophanarum genere, duobus commentariis distinctum; quorum prior de Verborum, posterior de Rerum copiâ agit: Harmonia de ratione Institutionis Scholasticæ à Joanne Garce conscripta, in usum Ludiliterarii Brandenburgensis in Marchiâ: Institutio Joannis Friderici, Ducis Pomeraniæ, scripta per Philippum Melancthonem: Ratio studendi generalis Pauli Eberi: Victorini Strigii de ratione docendi καθολικὰ θεωρήματα: Petri Vincentii disciplina & doctrina Gymnasii Gorlicensis: Curriculum hibernum studiorum Scholæ Gorlicensis: Oratio Laurentii Ludovici de ratione docendi discendique puerili Grammatices elementa, quæ Methodicæ appellatione continentur: Ratio administrandi Scholasticæ, proposita à Friderico Widebramo, Joanne Strössio, Maximiliano Morlino, Martino Miro, Laur. Lindemanno, Luca Tangel Visitatoribus Ecclesiarum & Scholarum in Ducatu juniorum

rum Principum Saxoniarum: Ordo studiorum, qualem sibi Adolescentes, qui ad Academias accesserunt, vel jamjam accessuri sunt, præscribi expetere soleant, autore *M. Stephano Prætorio*: Συμπερασμα Scholæ trivialis rectè aperiendæ, conscripta pro Gymnasio Jutrebocensi, & edita à *M. Joanne Grunio*, Norimbergensi, ejus Gymnasii Rectore: Scholæ Cremenensis in Austria descripta formula, edita à *Joanne Matthæo*, Theologo & Professore Wittenbergensi: Pædagogii illustris Gaadershemii inauguratio, constitutio, classes, leges: De optimâ studiorum ratione in omni studiorum genere Methodus, autore *Leopoldo Dickio* Jcto: Ejusdem Christianæ & civilis vitæ Compendium. Promiserunt iidem quædam totum; sed ille, quantum mihi constat, nunquam prodiiit. Fuere quidem in Belgio variæ dissertationes de studiorum ratione in singulis disciplinis editæ, duobus in 12 libris, in quorum altero Hugonis Grotii; altero Johannis Gerhards Vossii Dissertatio primas tenet. Ille ex officina Elzeviriorum Amstelodami Anno 1643. hic Trajecti ad Rhenum Ann. 1678, prodiiit. Verum illi de Scholarum œconomia in universum non agunt, sed de singulis tantum disciplinis: Quamquam & hi ad autores istos referendi; partem enim eorum constituunt. Iis vero enarrandis nunc supersedebimus. Erit de iis commodior in sequentibus dicendi locus.

De Scholis earumque institutione qui generatim egerunt, præter eos, quos modo enumeravi, non adeo multi sunt. Ex illis, quod è re suâ erit, petere poterunt, qui bonarum mentium officinas instituent. Laudari tamen etiam meretur *Schrevelius Palæmon*, sive Diatribæ Scholasticæ, continentes tum quæ ad laudem & commendationem Scholarum spectant, tum quæ ad *ὁλὰ ζῆαν* earum & œconomiam. Agit hic de Natura, Educatione & disciplina: de tribus, quæ sub disciplinam cadunt, corpore, appetitu, ratione: de iis, quæ tum respiciunt appetitum, tum rationem: de Institutione publica & privata: de officio boni Præceptoris: de officio discipulorum: de institutione gratuita & mercenaria: de disciplina Scholastica: de præconiis literariis seu Scholasticis. Ad ipsam verò docendi rationem non descendit. Extat Viri doctissimi, & Amici, dum viveret, optimi *Guelmi Meiborii* Hermathene, elegans liber de rectâ institutione juventutis Scholasticæ, Francofurti 1673, editus, quo gravissima & salutaria de illis rebus monita habet, maximo illis, qui Scholis ordinandis præsunt, usui futura. Multa hic copiose & accuratè disquirunt de officiis Magistratus, Inspectoris, Parentum, Præceptoris, Discipulorum; de præceptis disciplinarum eorumque; usu, de Exercitatione, Auditione, Lectione & Interpretatione, Colloquio, Scriptione, Versione, Imitatione, Exercitatione proprio Marte instituenda, Paraphrasi, Amplificatione, Variatione, Exercitiis Oratorii, Meditatione, Ediscendis, Retractione, Collatione, Emendatione, Repetitione & Interrogatione, Concertatione Juventutis, Studio excerptendi, Loco studiis apto, Tempore discendi, Ante-Scholaris, qui Scholas nondum frequentant, Amphithalamio Encyclicorum, Palatio Humanitatis, Legibus

gibus Juventutis, præmiis & pœnis Scholasticis, morbis Scholarum, Bibliotheca literaria, Exercitiis corporis: Quæ omnia ad Methodum & rationem doceendi pertinent, de quâ speciatim nos dicturi sumus: quanquam & huc omnes illi autores pertinent; è quorum tamen numero unum, qui penè instar omnium est, præterire hic non possum, *Emundum Richerium* in doctissimo libro, cui titulum obstericis animorum fecit, qui Ambergæ 1608. in 12°. editus est, ac uberrimè de omnibus illis, quæ ad informandam juventutem pertinent, agit. Collegit & *Albertus Mollnar* varios eâ de re tractatus sub titulo *Syllætorum Scholasticorum*, Heidelbergæ 1621. editorum; uti & *Jeann. Henricus Heideggerus*, Tiguri Ann. 1670: De Studiis instituendis seorsim scripta plurima sunt, nondum in volumina collecta, ut Hegendorphini, Fungeri, Ossandri, Freigii, Nathan, Chytræi &c. quæ ego voluminibus certis colligenda suaserim.

Ad hanc classem referendi quoq; illi scriptores sunt, qui de defectibus in informandâ juventute, & corruptelis studiorum, agunt. Ut enim ad sanitatem interest, non sanitatis tantum regulas præscribere, sed & morbos omnes nosse & avertere; ita & hic corruptelis studiorum cognitis rectius de ipsis doctrinis judicabimus. Hâc in re laudabilem operam præstitit *Ludovicus Vives*, qui non solum de tradendis disciplinis, sed & de causis corruptarum disciplinarum aureolos planè scripsit libellos, plenos bonæ frugis ac diligentissimè omnibus doctis legendos. In eodem argumento versatur *Valentinus Henricus Voglerus*, qui doctissimas de delectu ingeniorum & hodiernis studiorum corruptelis dissertationes scripsit, quibus de causis agit, quæ profectus studiorum in Scholasticâ & Academicâ informatione morantur. Dignissima hæc consideratione res est, omnibusq; qui Reipublicæ curam habent, providendum, ut, sublatis his obstaculis majores in mente excolendâ & in studiis progressus faciamus.

C A P. III. DE FACULTATUM ANIMI SUBSIDIS.

Facultates animi certis quibusdam adminiculis excitari debent. Exemplo corporis & corporearum actionum. Per assuefactionem insolita in Moribus, affectibus, appetitu fieri possunt. Exercitatio rectè ordinata præcipuum in facultatibus animi augendis subsidium. Ejus quædam prudentia est. Per eam varia in Scholis Sophistarum ad ostentationem specimina instituta, *Erasmi Bartholini* Dissertatio de Consuetudine laudatur. Per assuefactionem & exercitationem crebra orta ars, quâ à nativitate surdi, ac per consequens muti, ad loquendum institui possunt. *Wallisi* Specimen. *Holderi*, *Sibicose* eâ de re liber. Da illâ arte *Rudolphi Aricole* testimonium. Exemplum è *Digbaoprolatum*. Quidam solâ naturâ duce loquentes intellexere. Ejus

Ccc

exem

exemplis. Ramerii liber Hispanicus de hoc argumento laudatur. Quis illa fuerit? Petrus Pontius hujus artis inventor; quod multis testimoniis probatur. Nicolaus Antonius Emanuele Ramiresum de Carrion artis hujus inventorem constituere videtur, a se ipso dissentiens. Helmontius Filius aliqua de hac arte scripsit. Bonneti methodus recensetur. Autores de hoc argumento ad singularem in negotiis civilibus usum uno volumine colligendi. Aristotelis & Molinæ contraria sententia refellitur.

bus usum uno volumine colligenas. Aristotelis & Maximus

Quemadmodum ad fruges à terrâ producendas subsidii quibusdam, tam naturalibus quam artificialibus, indigemus; ita ad scientias addiscendas adminiculis quibusdam opus est. Ut ager fructus ferat, excitanda illa natura vis est, quæ terræ fecunditatem augeat; ita ut mens in rerum apprehensione & dijudicatione expeditior sit, illæ animæ facultates, quibus illa intelligit & dijudicat, erigendæ rectis quibusdam rationibus & acuendæ sunt. Videmus, educatione juvenum animos ita formari posse, ut labores tolerant, à voluptatibus abstineant: sed ad animi facultates firmandas & augendas, ut quis rectè meditetur, ut in inveniendis rebus celer sit, ut memoria & judicio polleat, paucissimi præcepta suppeditant; cum id fieri tamen multis modis possit. Nam vel solo exercitio rectæque applicatione illas augeri posse quotidie videmus; quævemadmodum, quiscopum ferite discunt, continuo usu propius accedunt, roburque læertorum intendunt. Solet quidem vulgato verbo dici, quæmlibet esse fortunæ suæ fabrum; sed longè hoc rectius de ingenio dicitur, quæmlibet esse ingenii sui fabrum: Magis enim in potestate hominis est flectere, in quamcunque velit partem, ingenium, & qui fortè sunt ejus defectus emendare, ut appetitus & affectus suos domare quis constanter perpetuæque voluntate potest.

petitus & affectus suos domare quis constanter perpetuave voluntate possit.
 Qvod si corpora nostra videamus, ad miraculum illa per consuetudinem
 & exercitationem quotidiana in motus insolitos impelli possunt: Qvod in fun-
 ambulis patet, qui super fune extenso sine ullo metu ambulantes, saltant, in gyros
 se torquent, de turribus delabuntur, ad quæ hiant & stupent earum rerum ignari,
 & in iis inexercitati. In deloribus perferendis videmus quosdam ad vesfectione
 ne stipitibus & truncis similes, ut Spartanorum quondam pueri adversus omnes
 dolores obstinati erant, qui ad sanguinem, imo ad necem, cædebantur, neque vo-
 ce tamen ullâ aliquem sensum ostendebant. Novimus vel ipsum aëris ulum, si-
 ne quo vivere alii non possunt, diuturnâ consuetudine ad bene longum tempus
 inhiberi posse, quod in urinatoribus videmus. Quidam rebus ignitis verlandis
 habiles manus fecere. Sunt, qui abstrinentiâ à cibis in diem ad aliquot annos to-
 lerantur: qui inurgitatione crebrâ helluones tricongii fiunt; continuâ voraci-
 tate ita proficiunt, ut vel soli, quod decem hominibus sufficiat, unâ cenâ ablu-
 mant: qui frigora intensissima, qui sitim ad stuporem usque perferre possint.
 Cumque hæc fieri in torporibus mutationes possint, non lecretur quâdam, sed
 maximè naturali ratione, quis non multò magis animos variarum figurationum
 capere

capaces crediderit? modo sibi ipsis non diffident homines, atque ea se præstare posse credant, quæ alios præstare vident, atque illud sibi præstent, quod labor improbus omnia vincat. Voluntati nostræ, affectibus, appetitui nostro leges vel ipsi ponimus, vel alii illis ponunt. nam vel religione, vel opinione validâ, sive illa ex institutione, sive aliâ periversione oriatur, vel exemplo simili, quod illustre sit, & in oculos incurrat, vel affectu contrariio frena illis injicimus; sive verè hoc fiat, sive simulatè. Illud Philosophia moralis urget; hoc verò in civili conversatione fieri videmus. Sunt enim, qui voluntatem suam adeo tegere possunt, ut ne exigua quidem ejus nota vix ullo vultus caractere deprehendi possit. Ut ergo simili ratione facultates intellectus in nobis ad expeditiorem apprehensionem & usum formentur, nobis laborandum est.

In his mediis Exercitatio rectè ordinata præcipuum sibi locum vindicat. Ex ea enim habitus formatur. Est verò & in illâ prudentia quædam observanda, ut attemperetur ingenii & finibus, ac recto ordine instituatur. Per gradus illa luvducenda est & per partes, nonnunquam oblique, & per quandam, ut ita dicam, consequentiam: Est enim, ubi Exercitatio plena ac perpetua magis turbat & impedit, quam promovet, studia; Quare interdum quibusdam adminiculis illi subveniendum est. Ac primò quidem, ut omnia rectè fiant, opera danda est; hinc ut promptè & expeditè & cum quâdam alacritate ac animi jucunditate. Fuerunt in veterum Sophistarum Scholis, qui in utramque partem de omni argumento dicere potuerunt, quod non nisi continuo exercitio factum est. Sunt, qui frequenti usu omnia in ridiculos sensus detorquent. Quantum memoriæ, vel exercitatione vel peculiari aliqua arte, succurratur, notum est, & de eo nos infra plura. Multum prodest ad res magnas & negotia gerenda, si quis maturè aduiescat memoriæ narrativæ, ut cum circumstantiis temporum, personarum, locorum, omnia memoret & describat, & quæ ab aliis narrantur, ex lectione vel auditione in summam aliquam contrahat. Incredibilis Exercitationis & consuetudinis vis, per quam non in educatione tantum, sed & in quibuscumque aliis rebus stupenda fieri possunt, de quo legatur doctissima illa *Erasmi Bartholini* Dissertatio, quæ est inter *questiones ejus Academicas* nona.

Quantæ Exercitationis rectè ordinatæ vis sit, vel ex copatet, quod in illo, qui ob naturalem surditatem vocis & linguæ usum non habet, adeo intendi vis imaginativa & apprehensiva possit, ut è motu labiorum, quem visu observat, literas, è literis verba incredibili celeritate intelligat, & ad illa respondere sciat; quod arte singulari & certis præceptis à quibusdam cum stupore audientium effectum est. Dixi alibi eâ de re prolixius, sed nec loco hoc prætermittendum id videbatur, quoniam vel solo illo exemplo mirifica phantasie & ingenii vis arte adjuncta ostendi potest. Suscepta fuit ab Anglis quibusdam illa mutorum institutio, ejusque specimen *Wallisius* dedit; cujus extat prolixa eâ de re epistola ad *Dn. Boilium* scripta, in *Actis Philosophicæ Anglicæ*, Num. 61. Fuerunt & alii inter Anglos, qui integris eâ de

re-libris egerunt: Holderus in libro *de Elementis loquendi*, cui additur Tractatio *de Informatione muti & surdi*: (liber editus est Anglicâ linguâ Londin. 1669.) Georg. Sibicota in libro Anglico, cui titulus: *Deaf and Dumbmans Discourse, or concerning those, who are born Deaf and Dumb*, edito Lond. 1670. cum additione libri de ratione loquelæ creaturarum inanimatarum. Non recens natam illam artem è Rutione loquelæ creaturarum inanimatarum, qvi lib. 9. de *Invent. cap. ult.* vidisse se testatur surdum à primis vitæ annis, qvòd consequens est, mutum; didicisse tamen, ut quæcunqve scriberet, aliquis intelligeret, & ipse quoque, tanquam loqui sciret, omnia mentis suæ cogitata perscribere posset. Qvòd etsi in dubium vocare videtur Ludov. Vives lib. 2. de *animâ, cap. de discendi ratione*, nullam tamen ejus causam habuit, præsertim cum fide dignus testis & ἀξιόνης fuerit Agricola; nunc verò tot experimentis resilla probata est: Nam non in Angliâ tantum Holderus & Wallisius experimenta instituerunt, sed & in Sabaudia quodam Principe ingeniosissimus Comes Emanuel Thesaurus specimen aliquod exhibuit: ac meminit Digbæus tract. *de naturâ corporum cap. 28.* Sacerdotis cujusdam Hispani, qvi fratrem natu minorem Comitiss stabuli Castellæ, à nativitate surdum, improbo labore ita erudiverit, ut modò lumen non abesset, aut tergum non obverteretur, & motu oris, labiorum aliarumq; partium, perfectè intelligere voces loquentium, ad interrogata respondere, vocabulorū vel in incognitâ sibi linguâ sonum & accentum accuratè ad alterius pronunciationem reddere potuerit; nisi quod tonum vocis eundem servare non poterat. Refert & Schottus in *Physicâ Curiosâ lib. 3. cap. 33.* novisse se in Sicilia quendam è Soc Jesu, qvi surdus erat penitus, & tamen promptissimè de quavis re tam cum suis, quam cum exteris egerit, tamen si nullum perciperet verbum, dummodo labiorum motum loquentium videret. Atq; id non tam per disciplinam, quam instinctu naturæ bonitateq; ingenii factum est. Nam & alius P. Layman singulari quodam casu surdus factus, ut illic testatur, assiduâ oris loquentium observatione didicit visu percipere, qvòd non poterat auditu. Refert & Zvingerus in *Physiol. Med. cap. 25.* Jacobum Oecolampadium, cum Sacerdos Basileæ esset, inter alios habuisse auditorem plebeum, sed surdum, qvi tamen verba illius intellexerit ex eo, qvòd intentis & inconnivis illum oculis intueretur. Quoniam ergo naturam & ingenii indolem hic præstare talia videmus, quidni certis quibusdam regulis adjuvari natura posset? Librum in hac arte dudum, ante, quam Angli eâdere cogitarunt, scripsit aliquis Johannes Paulus Bonnerus, ediditque Madriti in 4. An. 1620. ac Regi ipsi inscripsit. Titulus est: *Reducción de las letras y arte para enseñar a ablar los mudos, i. e. Reductio literarum & ars informandi mutos*. Non dubitat huic Autori inventionem hujus artis adscribere Caramuel in *apparatu suo philosophico lib. 1. disp. 2. n. 16.* qvi epigramma quoddam in eam artem illic scripsit. De autore vero, qvem Sacerdotem, credo per errorem, Digbæus vocat, non satis certa omnia: nam ipse se *Barleservant* vocat. Quid autem muneris hoc sit, Nicolaus Antonius in *Bibliothecâ suâ Hispana* sub ha-

jus Viri nomine doceat: *Joannes Paulus Bonet Arragonius Regi nostro à munere quodam, quod Burgundia domus vocabulo BARLET SERVANT apud nos audit, & à tormentaria rei ministerio* (entratenido cerca de la persona del General de la Artilleria) *magnus, Castellæ Conestabilis à secretis.* Ante tamen Bonetum Petrus Pontius Benedictinus Monachus hanc artem exercuit, ut constat à Valesio *libr. de Sacr. Philos. cap. 3.* Petrus Pontius, inquit ille, *Monachus S. Benedicti, Amicus meus, natos surdos docebat loqui, non aliâ arte, quam docens primum scribere, res ipsas digito indicando, quæ characteribus illis significarentur; deinde ad motus linguæ, qui characteribus responderent, provocando.* Unde patet, pro informationis hujus fundamento scripturam fuisse adhibitam, quod in exemplo sui temporis etiam notarat Rudolphus Agricola. Meminit & ejusdem artis in Hispaniâ inventæ Stephanus Rodericus, Castrensis *Comm. in libr. Hippocratis de Aliment. Sect. 2. p. 247.* ut mirer, Franciscum Lanam in *Prodomo all' arte maestra c. 4.* negare, quicquam de arte istâ præceptis traditum, ut solus ille ac primus eâ de re forte videatur cogitasse; ac aliqua præcepta, sed quæ æquæ sunt & nullius momenti, suppeditasse. Pontius vero ille, quantum scitur, nihil edidit, ac videtur Bonnetus illam Pontii, qui ætate Valesii An. 1590. vixit, artem hæcenus occupatam, suo tempore An. 1626. publicasse. Ita enim Nicolaus Antonius loco suprâ citato: *Nempe mira hæc res, ut muti verba efferrent, in artem viit apud nos egregiâ industriâ Viri perspicacissimi Petri Pontii Benedictini Monachi, quam videtur Bonetus publicasse.* Idem de eo testatur Nicolaus Antonius sub nomine Petri Pontii, ubi præterea Fr. Joannis de Castanniza Benedictini testimonium ex Historiâ de Vitâ S. Benedicti adducit, qui & ipse Dn. Gasparum de Gurrea filium Gubernatoris Arragoniæ discipulum ejus hujus rei testem affert. Legi quoque de eo potest Ambrosius Mora. *es in descriptione Hispaniæ fol. 38.* qui testatur, eum loqui docuisse fratres duos & sororem Castellæ Conestabilis, de quorum altero, Petro à Velasco nuncupato, mirum esse ait, quæ & quanta intra vigesimum ætatis annum, ad quam vixit ætatem, didicerit, quoniam ultra vernaculam suam linguam locutus fuerit, scripseritq; Latinam ferè absq; solœcismo, quandoque & eleganter, tum etiam Græcos characteres scripserit. Adducit & Morales schedulam manu illius scriptam, quæ respondet roganti per manualia signa de arte istâ & formâ, quam sibi adeo utilem expertus fuerat. Ex iis, quæ adduximus, patet, Digbæum, cum Sacerdotis meminit, qui librum talem scripserit, Pontium intellexisse, cum ars ab illo profecta fuerit, quæ à Boneto est publicata. Hic vero iterum turbat Nicolaus Antonius, qui immemor eorum, quæ de Petro Pontio dixerat, Emanuelem Ramiresium de Carrion Prieguenſi Marchioni Hispaniarum Magnati à secretis & à curâ formandi eloqvii, quia mutus natus erat, Inventorem vel Doctorem hujus artis facit. Ita enim de illo: *Hic apud nos artem invenit, aut certe solus exercuit ætate suâ literas & aliqualem usum docendi mutos, quod quidem in eodem Marchione, atq; item in D. Ludovico à Velasco Fraxini Marchione Conestabilis Castellæ fratre & in aliis preſtitit.* Hoc vero ante de Petro Pontio

dixerat, tum Nicolaus Antonius, tum Ambrosius Morales, quod Petrum de Vercellaco fratrem Castellæ Conestabulis superiore seculo in loquendo informaverit, cum Emanuel Ramirez de Carrion hoc seculo vixerit, & post Bonetum, qui An. 1620. librum suum edidit, librum Hispanicâ linguâ primum 1622. hinc 1629. publicavit cum hoc titulo : *Maravillas de naturaleza, en que se contienen dos mil se-cretos de cosas naturales*. Planè hæc inter se non conveniunt, neq; expediri à me hic nodus potest. Ab isto sanè Ramiresio scriptum fuisse de arte illâ librum, non meminit Nicolaus Antonius, & tamen quasi subdubitans vel inventorem, vel certè solum hujus artis suâ ætate Magistrum constituit ; quæ manifestè cum cæteris pugnant. Imò vero expressis verbis legitur in judicio illo, quod Antonius Perez Abbas Benedictinus Bonneti libro præfigit, Petrum Pontium Monachum Benedictinum principium huic arti dedisse. Quare omnino illa, quæ de inventione Ramiresii ait, falsa sunt. Nostro quoque tempore Helmontius Filius in *Alphabeto suo vero Naturali Hebraico* quandam de surdi & muti in linguis informatione dissertationem instituit ; sed horum autorum mentionem nullam fecit. Testis est quoque Monconisius in *Itinerario suo Anglico* p. 50. se apud Wallisium vidisse nobilem Anglum mutum & surdum, qui Doctore illo tantum in legendo profecerit, ut librum Anglicum expedite legeret, atque jam tum alterum hoc exhibuisse specimen Wallisium, qui præterea exiguam illi differentiam in pronuntiatione *τ B* & *τ P* ostenderit, exilem scilicet nasi motum, cum litera B pronuntiatur. Bonnetus ad certam artem regulas revocavit : Nam in primo libro agitur de literarum naturâ & variâ apud varias gentes pronuntiatione, quæ erudita sunt. Sed tamen & ante illum de hoc argumento egerat Hieronymus Fabricius ab Aquapendente libro *de locutione ac ejus instrumentis*, Scaliger in libro *de causis Latina lingue* : post illum Malincrotius *tractatu de literis*, & Petrus Montanus in singulari libro Belgico, sed erudito, *de arte pronuntiandi*, quo neminem hactenus accurationem vidi. Mihi quoque aliquando *de Philosophia Alphabetaria* quædam scribere propositum fuit. Libro secundo ad rem ipsam propius accedit, ac ostendit, quomodo mutus figuram & pronuntiationem literarum per manuales demonstrationem & motum oris ac labiorum doceri possit : hinc procedit ad reliquas Grammaticæ partes, & orationis constructionem integram. Aliqua etiam de cistris & linguâ Græcâ adjecit. Ego omnino svaderem, ut non Hispanicus tantum ille liber, sed & cæteri, qui in Anglicâ linguâ scripti sunt in Latinam linguam conversi uno volumine colligerentur ; non in mutorum tantum usum, sed & illorum, qui in aulis Principum, in foro, atque adeo in omni vitæ genere versantes, mussitantes etiam intelligere velint, atque secreta è longinquo rimari colloquia ; Cujus rei quantus usus esse possit, facile quivis intelligit. Nos insigne hoc exemplum, quo exercitationis crebræ vis in intellectu augendo confirmatur, omittere nolimus, quo falsitas sententiæ Aristotelis ostenditur, qui libr. *de Hist. Animal.* 4. c. 9. surdos natos vocem quidem emit-tere

tere ait, *scilicet sermo aem nullum : cui accedit etiam Scaliger in commentario, cum ait: Arte & voluntate fit sermo, itaque docemur : Surdi autem non docentur, ideo non loquuntur.* In Aristotelis quoque verbis argutatur, quod vocem emittere dicat. Malè quoque Molinæus *Physic. lib. 8. c. 24.* iudicat: *Cacus natus potest per auditum erudiri; at quicumque est surdus à nativitate, est mutus & planè indisciplinabilis.* Et Aristoteles primo Methaphysicorum auditum disciplinæ sensum vocat, cum per visum, atque ut ita loquar, intuitivè procedere posse videamus.

CAP. IV. DE SUBSIDIIS DIRIGENDI JUDICII.

Judicium ac memoria præcipua ingenii partes. Memoria sine iudicio manca & mutila. Iudicium summam omnibus disciplinis manum imponit. Logica dirigendo iudicio subfidia ministrat. Illius usus latius patet, quam vulgo creditur. Verulamius quatuor artes Logica subordinat. Ars inventiva artium, & examinis seu iudicii principia sua è Logica deducit. Pueri in prima ætate rerum ordinatâ cognitione imbuendi. Bôcleri eâ de re sententia: Batei Janua. Comenii Janua ad informandam juventutem, non rectè adbibetur. Scioppij Mercurius bilinguis. Schola latinizantis Gorhæ edita. Bôcleri desiderium. Auctores, qui de Polymathia scripsere, ad hanc rem inepti. Mechovii propositum. Mylæi universitatis Historia. Διατριβή generalis rerum. Comenii orbis sensualium pictus. Sturmii & Job. Benzii Loci. H. Weitzii Via regia ad linguam Latinam. Job. Joachimi Novum Organum Laudatur. Ejus usus in inventionem ac meditationem, Beccheri Methodus didactica. Ejus Methodi pars I. & II. edita. Tertia lucem non vidit. Schola Natura, Artis & Actionum humanarum, quomodo instituenda. Beccheri Theatrum Natura & Artis. Methodus Mechanica practica. Exercitationes Theatrica in juventute non omittende. De Comenii Ludis Comicis quid sentiendum, Verulamii de Theatrica Actione iudicium.

Duæ sunt præcipuæ Ingenii, ut ita dicam, partes, Iudicium & memoria. Hæc quidem plurimum æstimatur, nec immerito, quod in omnibus disciplinis maximus ejus usus sit: Tot enim in singulis sunt præcepta, tot variæ res memoriâ comprehendendæ, sine quibus nihil omnino effici potest. Philosophus universam rerum naturam, tot corporum, tot artium nomenclaturas & regulas animo tenere debet; Theologus Veteris Novique Codicis libros, ac Patrum decreta; Jctus leges ac responsa veterum prudentum; Medicus herbarum, morborum, medicamentorum nomina in promptu habere debet: Quæ omnia & multa & magna esse quidem fateor; verum nisi illa eximii iudicii vis comitatur, nulli humano generi usui illa omnia erunt. Primum quidem memo-

memoria instruenda est variis in omni disciplina præceptis & ut ad usum illa transferamus, iudicio opus est. Quamdiu in Scholis iura legesque discimus, memoria illa res est; in foro ac per usum accedit iudicium. Morborum nomina & medicinas multi accuratè satis cognoscunt opem memoriæ, iudicio multis annis & casibus subacti Medici demum fiunt. Præcipuum ergo studium in iudicio dirigendo adhiberi debet, videndumque quæ ad illud firmandum subsidia advocari possint.

Perlustramus omnem illum Philosophiæ orbem, inveniemus illic disciplinam, quæ rationem ipsam in ordinem redigit, Logices vel Dialectices nomine salutatam. Quod si ergo verum est, in illis, quæ rationis sunt, occupari hanc disciplinam; præcipuam illam rationis partem, quæ in iudicio consistit, omnino illa comprehendere debet, ac instrumenta omni scientiarum generi apta fabricare. Quare & merito *ἡγεμονία* & *ῥητορική ἐπιστήμη* appellatur, & quantà fieri potest curâ, non leviter ac perfunctoriè disciplina illa excolenda est. Verum, si quod res est dicendum est, plerique ita in his studiis versantur, ut, cui fini inventa sint, parum curent. Nam contenti rerum & notionum summis generibus & Syllogismorum tenui artificio, parum de usu ipso solliciti sunt: ut

*Si quis emat citharas, emptas componet in unum
Nec studio cithare, nec Musæ deditus ulli.*

Cum enim ad usum pertineat tota hæc disciplina, atque ideo instrumentum vocetur, longè major ejus usus est, latiusque se diffundit, quam multi opinantur: ut proinde in contemplatione hujus instrumenti subsistere ineptum sit, nisi & ipsi applicemus rebus, quibus applicari potest ac debet.

Quem usum cum multi viderent, ac à Philosophis vulgo negligi animadvertent, reperti fuerunt, qui singulares aliquas artes Inventivas, Combinatorias, commenti sunt, qui cum his consiliis suis reprehendendi nullatenus sunt, nisi quod à Logices disciplinâ illa sua inventa sejuncta velint, quæ ex hoc tamen fonte utilitè oriuntur. Rectè quidem Verulamius libr. de Augm. Scientiarum V. cap. 1. *Rationales scientiæ reliquarum omnium claves sunt. Et quemadmodum manus instrumentum instrumentorum, anima forma formarum; ita & ille artes artium ponenda sunt. Negligium dirigunt, sed & roborant; sicut sagittandi usus & habitus non tantum facit, ut melius quis collineet, sed ut arcum tendat fortiores. Artium Logicarum quatuor Verulamius facit, divisas ex finibus suis, in quos tendunt. Id enim agit homo in Rationalibus, ut aut inveniat quod quæsit, aut judicet quod invenerit, aut retineat quod judicaverit, aut tradat quod retinuerit: Totidem ergo artes constituit. Artem Inquisitionis seu Inventionis; artem Examinationis, seu judicii; artem Custodiam, sive memoriam; & artem Elocutionis, sive traditionis. Sed hæc posteriores quasi per consequentiam aliquam à prioribus procedunt, quatenus nimirum iudicium con-*

ducit ad memoriam : Nam & memoria per se inesse multis potest, & sine his adminiculis excoli; elocutio, etsi suis quibusdam præceptis contineatur, tamen referri etiam ad Logicam debet, quatenus bene ordinatis conceptibus formæ argumentorum, schematici & verba ipsa subserviunt. Addenda his est Didactica, aliqua doctrinæ de Methodo propago, quæ suo quodam peculiari modo & secundum sua principia consideranda est.

Inter has artes, quas vocat Verulamius rationales, artem inventivam, quatenus ad artem refertur, desiderari ait: *Inventiva*, inquit, *ars est, altera artium & scientiarum, altera argumentorum & sermonum* : hanc esse obviam ait, illam à nemine excultam. Non nego quidem, sed id factum nescio per quam hominum illa studia tractantium socordiam: quæquam & non pauci etiam in barbarâ illâ ætate fuerint, quibus his similia, quæ Verulamius proponit, in mentem venerunt. Ac sanè principia eadem Dialectica ad tales conclusiones formandas deducere posse, quilibet videt. Deinde & ars illa Iudicii & directionis sive Examinis, quæ de experimentorum ratione agitur, ex iisdem principiis promanat. Quæquam enim Verulamius speciales quosdam modos enarrat, quibus tale examen institui possit, possunt tamen omnes illi è doctrinâ causarum atque è locis Dialecticis deduci, quod Topica illa particularia, quæ vocat, sive Articuli Inquisitionis satis ostendunt : In omnibus enim illis experimentorum inventionibus occulta quædam argumentandi ratio reconditur, ex aliquo locorum Dialecticorum deprompta; quæ de re pluribus nunc agere non possumus.

Generalis in meditando ac inveniendo & in omni ratiocinationis actus regula est, quam & Spinosæ in tractatu *de Emendatione Intellectus* posuit, ut rerum differentias, convenientias & oppugnantias, rectè colligamus, quò ideas nobis claras & distinctas formemus, & ex earum progressu, qui ab exiguis principiis ad maiora se axiomata & conclusiones dilatat, quicquid argumento nostro conveniens est, deducamus. Quare non malè faciunt, qui jam in primâ ætate pueros rerum cognitione benè ordinatâ imbuendos judicant, ut rerum universitatis ideæ illorum animis obversentur. Præter alios præcipit hoc Vir Clarissimus Bôclerus in Dissertatione MStâ de Studiis, quæ amici operâ ad manus meas pervenit, sed imperfecta, & intercedente Viri Clarissimi obitu non absoluta. Ita ille : *Nunc illud monebimus, maturè seu post vulgares & primas literas perceptas dandam esse operam, ut ingenia ipsam rerum universitatem, quo fieri commodissimè potest modo, cognitam & in proprio conspectu positam habeant. In hoc enim consilio facile omnes convenire & congruere videmus; quamquam viam ingrediantur non unam. Dolendum sanè est, non esse in hunc diem libellum huic proposito idoneâ ratione inservientem. Annisi sunt complures Viri eruditi Dialogis rem conficere; quibus ut aliâ suus non denegatur usus; ita ad hunc finem nondum profecerunt. Illud autem per se intelligitur, in libris, quibus universitas rerum queritur, rationem verborum & lingua eatenus habendam esse, ut e. g. in latinis non nisi latina & auctoritatem habentia, & sic in aliis linguis, adhibeantur. Hæc Bôclerus,*

quæ eâ occasione de Januâ Comenii judicium suum interponit, atqve ejus loco commendat Batei Januam, duodecim centuriis auctam.

De Comenii Januâ habendum est, illam planè è Scholis illis, ubi Latinitatis genuinæ, ut æquum est, cura habetur, eliminandam. Nam ut rerum aliqua notitia ex illâ haberi possit; tamen exigua illa est, nec satis convenienti ordine, quod præcipuum eâ in re est, proposita, & vocibus ac phrasibus barbaris passim scatens, quæ corrumpere bonam juventutis latinicatem possint: Quicquid etiam Atpologia pro suæ Januæ latinitate scriptæ contendat Comenius; nam & ipsa altera apologiâ indigeret. Ne quid nunc dicam de eo, ad Latinitatem tales libros planè commendari non posse, quoniam per mera axiomata proponuntur, in quibus nulla est periodica consequentia suis particulis connexa, cui maturè aduiscere pueri debent. Ut eum in finem Sturmii collegerit, quas ubi legerit didiceritq; dum ordinem & quantitatem periodorum collegerit, quas ubi legerit didiceritq; puer, & numeri & consecutionis idea in animo hærebit; quod magno postea ad numerosè scribendum subsidio erit: Nam talia è veteribus disci autoribus consultius est, qui concinniores vocum positum & accuratius aurium judicium habuere. Exhibuit etiam Scioppius Mercurium bilinguem, de cujus methodo ille in præfatione Grammaticæ & Mercurii sui plenius agit. Commendare etiam Böclerus Scholam Latinitatis Gothæ editam in hunc usum videtur; quæ, ut ille ait, *universitatem rerum cordato quodam judicio, ac contextu complectatur*. Sed pleniorè tamen ille laborem & accuratiorè desiderat, suadetq; ut è centonibus Ciceronianis tale opus conficiatur, in memoriâ sibi fortassis non revocans, quod Freigius in Cicerontano suo aliquâ ex parte effectum hoc dederit. Garzoni tamen liber, cui Titulus: *Piazza Universale*, qui ex Italico in Germanicum sermonem conversus est, & alii Miscelli scriptores, *Alexander ab Alexandro, Cælius Rhodiginus* ad hos usus non referendi: quemadmodum nec *Polydorus Virgilius* libro de *Inventoribus rerum*, quod Lambecio visum est. De defectu Institutionis in rerum cognitione etiam Mechovius in *Hermathene* suâ conqueritur tract. 3. cap. 4. *Nescio, an deesse hic querar juventuti libellum de rerum naturâ, in quo ex optimis scriptoribus nonnihil de mundo, de cælo, de elementis & de cæteris rebus, quantum ad hanc ætatem satis foret, conscripta tenerentur, ne planè instar hospitis ac peregrini in hæc patriâ suâ tempus transigeret. Mibi id sæpius in animo fuit, $\alpha\omicron\mu\omicron\sigma\pi\omicron\lambda\iota\varsigma$ meos consulere, sed horaruit, ac tempus nec opinanti elabitur.* Unde tale aliquod opusculum in animo habuisse Virum doctissimum conjecerim, quale è centonibus veterum scriptorum concinnandum suadebat Böclerus, & quale ille specimen Ethicum in *Parænetice* suâ, optimo sanè consilio, dedit. Non venit etiam Böclero in mentem *Christophorus Myllæus*, qui Universitatis historiam non contemnendo ordine & opera in lucem edidit.

Verum illa omnia majori apparatu instituuntur, quam in illâ ætate necesse est. Sufficit generalis illa rerum *διαύφανσις*, per sola vocabula ac phrasæ argu-

mento convenientes determinanda: cætera enim supplere docendo doctus magister potest: Quo consilio Comenius, quanquam latinitate non satis castigatâ, prudentiâ tamen didacticâ minime destitutus, ut patet è vastis ab illo conscriptis voluminibus, illum *Orbem suum sensuum pictum*, ut in ipsâ inscriptione *Bæpægicæ*, edidit. Res misimè contemnenda: Nam sic per imagines res ipsa oculis sistitur, & vocabula ac verba eò pertinentia eadem operâ discuntur. Sed mallem eurgō elegantioribus picturis talem libellum illustrari, atque omnia nitidius & accuratiori ordine ob oculos poni. Ordo enim præcipue hic attendendus, ponenda omnia connexa, affinia, contraria sub eadem serie, ut ea conjunctim memorari infigantur. Ita animo inhærebunt simul fontes illi, unde vel argumenta inveniri, vel sententiæ amplificari possint, eritq; hoc quasi universale pro copiâ rerum & verborum instrumentum. Hoc in animo olim habuit *Sturmius* ejusque discipulus *Job. Benzius*, qui omnem latinitatem locis LXXXVI complexi sunt; secundum quem ordinem primò vocabula memoriæ imprimebant pueri, collectanea phrasium instituiebant adulescentes, ut in Latinâ & Græcâ linguâ peculiaribus libris *Joannes Benzius* ostendit. Poterant & sententiæ ac theses, vel politicæ vel ethicæ, sub titulis eodem modo ordinatis colligi. Ita ad omnem palæstram discendi differendiq; instructus fieret, qui huic viæ insisteret. Nam in methodo nihil magis turbat quam varietas, ac constantia facit, ut firmiores omnia radices agant. Huc quoq; respexit *H. Weizius*, qui aliquot foliis *Viam Regiam ad linguam Latinam Hæfnia Ann. 1661.* edidit. In cap. 1. de rebus agit, quas secundum classes suas, serienon male ordinatâ, divisit. Cap. 2. agit de modis rerum, quo omnia in ordinem redigit, quæ ad qualitatum, relationum &c. classes pertinent. Cap. 3. agit de motibus rerum, ubi actiones, passiones, durationes earum dispescit. Cap. 4. agit de actionibus hominis per certa objecta, diversos status, circumstantias variatis. Cap. 5. de modis motuum, actionum & passionum. Cap. 6. de circumstantiis rerum motus aut quietis. Cap. 7. de coherentiis rerum & actionum. Cap. 8. de multiplicatione rerum & verborum. Atque sic ille sub 500. generatilibus titulis omnem vocabulorum, quibus res & actiones continentur, seriem non inegalanti ordine disposuit: quibus uti poterunt, qui vel meditantur aliquid, vel phrasæologiam colligent, aut similia instituunt.

Simile consilium *Job. Joachimus Beccherus* in *Novo Organo pro verborum copiâ in quâvis materiâ expedite acquirendâ* proposuit, Latinâ Germanicâq; lingua nunc edito; in quo pars 1. rerum actiones & passionem seu verba continet: pars 2. rerum prædicata & qualitates seu adjectiva: pars 3. actionum & qualitatum circumstantias & modos, seu adverbia, præpositiones, conjunctiones & interjectiones: pars 4. habet sermonis subjecta seu substantias. Singulas partes secundum 15. titulos generales phylicos pro generalissimâ partium combinatione disponit. 1. Substantiam. 2. Qualitatem. 3. Quantitatem. 4. Locum. 5. Tempus. 6. Gustum. 7. Odorem. 8. Visum. 9. Auditum. 10. Tactum. 11. Potentiam agendi. 12. Voluntatem.

13. Rationem. 14. Virtutem & vitium. 15. Theologica & qualitates promiscuas. Sin-
gulos titulos iterum dividit, atq; h  c ratione Systema integrum omnium vo-
cum in lingu   occurringium, philosophic   qu  dam ratione ordinarum extruit;
Quod non cop  e tantum verborum, sed & meditationi ac inventioni rerum in-
servire potest. Est enim inventio nil aliud, q  am ut meditando jungamus,
q  e cum re conveniunt; sejungamus, q  od repugnat: Q  i analogismus licet hæc
in vocibus disjunctis consistat, operatio intellectus & ratiocinatio facile sociabit,
q  a dese prædicari vel simplici vel argut   & enthymematic   oratione possunt.
Ac profecto non omnino vana sunt, q  e ipse Autor in præfatione de hoc suo or-
gano prædicat: *Uti ad secundarium hujus organi usum veniam, qui revera primarius
est, & ipsum   gyov dici posset, immensum illum esse scias, & ita comparatum, ut insalli-
bili articulatione & consequentia te ad tertiam connexionem deducat, qua pariter in o-
mnium rerum cogitationumq; humanarum structuris locum obtinet, & ex cujus vero,
claro & distincto intellectu totum humana sapientia lumen exurgit.* Proposuerat sibi
Beccherus tribus libris succurrere juventutis informationi, & hoc suum consi-
lium prolix   enarrat in Methodo su   didacticâ & appendice ejus, libris Germa-
nic   lingu   editis. Prim   parte Methodi practic  e continebatur vocabulorum
   primitivis ordinata deductio; cujus laboris etiam alios jam ante socios habuit.
Pars secunda illo, q  od jam recensemus, concordantiarum titulis, secundum significa-
tiones suas posita. Tertia pars ab illo promissa, sed nunquam in lucem edita, de-
disset nobis concordantiarum titulos de subjectis pr  dicatos, iisdemq; alligatos
& combinatos. Ita enim ipse: *In terti   parte combinabuntur notiones, prædicabunt
omnes partes orationis & significationum tituli de se invicem: ita, ut omnium subjecto-
rum naturam per quindecim titulos, e.g. qua dura, qua levia, qua alba, qua sonora o-
mnia sint &c. in quo corpora conveniant, in quo aversentur, scias, ita totam physicam
practicam & omnes comparationes proprias habebis; ex quibus omnes definitiones &
hypotheses omnium scientiarum fluunt.* Sed hujus partis terti   defectum nunc ut-
cunque supplet pars secunda, q  e, ut diximus, ad hos usus ab homine mediocri-
ter ingenioso commod   adhiberi potest. Fuit illi viro versatile ingenium, quod
in omnia se diffunderet, ac singulari perspicacitate comprehenderet. Ideoq; vi-
rorum doctorum consideratione digna sunt, q  e ille in Methodo su   Didactic  
proposuit; in qua multa reperiuntur, summo in re literari   usui futura. Plura
etiam nos docuisset, si Methodus ejus Gnostica de acuend   ratione & forman-
do judicio, quam promissit, in lucem prodiiisset. Sed de ejus methodo didacticâ
nos infra plura dicemus: nunc tantum de novo ejus organo verba fecimus,
quatenus illud directioni intellectus in apprehensione, collatione, illatione rerum,
inservire possit. Neque enim hactenus habemus, qui prædicata omnia accu-
ratione ordine digesserit; ac profecto dolendum, terti   ill   parte, qu   applicatio-
nem prædicatorum ad subjecta docet, per ejus obitum nos fuisse fraudatos. Et

cete-

ceteri illi libri, ut *Polyhistor Jonstoni*, *Pexfelderi apparatus*, omnesque Nomenclatores & Januæ hunc usum nobis non præstant, quorum defectus accuratè ille in methodo sua denudavit. Multa quoque in orbe isto picto Comenii non sine ratione improbat, etsi imaginum ille usus, qui ipsi non placet, non omnino est improbandus.

Sæpe ego in votis habui, ut Schola quædam Naturæ, Artis & Actionum humanarum publica in juventute institueretur. Per Scholam naturæ intellectum velim Systema aliquod corporum naturalium benè ordinatum; ubi per vivam corporum demonstrationem & vocabula melius memoriæ inhærerent, & idæ de rebus intellectui sisterentur. Nulla enim efficacior ars mnemonica est, quam cum in rem præsentem veniunt discipuli. Per Scholam artis intelligo omnia opificum & artificum instrumenta, quæ certis quibusdam receptraculis omnia asservarentur, & pueris explicarentur. Ac postea in easdem cogitationes dilapsum quoque Beccherum deprehendi, qui in Methodo sua Didacticâ part. 2. circa finem Ideam aliquam *Theatri Nature & Artis* proposuit, atque in epilogo appendicis suæ inter alia talis Theatri institutionem promissit. Sed amplissima illa promissa irrita fuere, neque talia privatorum sumptibus effici possunt. Id verò certum est; si Princeps aliquis tale Theatrum instrueret, aut in Academiis, quemadmodum Bibliothecæ publicæ, inveniretur, major confluentia studiosorum has impensas facile refarciret. Imensos enim fructus illa res præstaret, multisque laboribus, molestiis & impensis studiosam juventutem sublevaret. Alios quoque etiam illiteratos curiosiores alliceret, unde multis accessionibus tale Theatrum augeri possit, & tota rerum universitas in unam domum compacta spectatoribus exhiberi. Sed in mechanicis artibus consultius fortassis esset ipsos adire opifices. Cum enim instrumentorum natura ex usu ipso rectius discatur, ipsa illa applicationis *analogia* plus informabit. Promiserat & Beccherus *Methodum Mechanicam practicam*, quæ ope decem Axiomatum Mechanicorum omnium opificiorum praxin docere velit, & brevi quidem tempore; ita ut accuratius ipsis opificibus sciant, ac intra anni tempus multas artes mechanicas simul discant studiosi; de quibus tamen nihil comparuit. Et talis theatri intuitu improbat Comenii orbem pictum Beccherus, qui tamen Theatri hujus defectu suum quoque usum habet.

Atque hæc Schola Naturæ & Artis intellectui perficiendo in scientiis & apprehensione ac dijudicatione inserviret. Actionum humanarum Schola ad prudentiam formandam subsidia subministraret, eaque per actiones theatricas instituenda. Morosi enim sunt & inepti homines, qui juventutem ab his exercitiis arcent, aut omnem Theatri usum, cultioribus gentibus familiarem, à Republica tollunt. Ut in Republicâ Comœdia schola populi est; ita in scholasticâ juventute Schola actionum per Theatricas actiones proponi potest. Longè firmitus hærent in animo exempla virtutum per actionum simulachra proposita, atque illa ipsa actio characterum moralium & civilium lineamenta in animis teneræ ju-

ventutis ducet, ne postea in conversatione stipites sint, aut in alium sibi orbem delati videantur. Posset in his ordo quidam observari, ut quæ Philosophiæ moralis & civilis præceptis velut theoreticè exhibentur, ex historia per actiones exemplares in theatro proponantur. Comenius Philosopherum historiam hæc ratione discipulis inculcari volebat: qui & pro specimine Diogenem Cynicum in theatrum produxit. Idem quoque Januam suam in ludos Comicos commutavit, meritò hoc suo consilio explosus à Becchero: Nam in rerum apprehensione simplex & benè ordinata doctrina requiritur, ad quam Comœdia, quæ non nisi actiones representare apta est, nihil planè per se conferre potest. Quare prudentes Scholarchæ inter operas Scholasticas, exercitationes illas Theatricas non tantum non improbarunt, sed ipsi præceperunt. Ipse quoque Verulamius, Vir autoritate suâ & sapientiâ πολλὴν ἀνταρξάμενος cum in libro de Augmentis scientiarum, de arte Pædagogicâ agit, Actionem illam Theatralem lib. 8. cap. 4. vehementer commendat.

CAP. V.

DE ARTE LULLIANA SIMILIBUS-
QUE INVENTIS.

Cardani ars Inventiva ex Eogicapetita. Aristoteles usum Categoriarum primus ostendit. Lulliane artis inventio. An ex Arabico libro illa descripta? Verulamius eam contemnit. Berneggeri, Keckermanni, Hamelii, Sorelli judicium. Respondetur ad objectiona. Typus artis Lulliane recensetur. Auctores, qui eam defenderunt ac commentariis illustrarunt, recensentur, Alstedius, Job. de Riera, Bernhardus de Lavinheta, Paulus Scalichius, Jordanus Brunus, Petrus Gregorius Tholosanus, Correlius Agrippa, Julius Pacius, Claudius Clemens, Sebastianus Izquierdo, Petrus Hieronymus, Sanchez de Lizaraso. Aug. Nunnez Delgado, Petrus de Guenara, Jaimus Januarius, Franciscus Marzal, Petrus Cirvelo, Nicolaus de Hauteville, Ivo Capuccinus, Cornelius Gemma, Ægidius Moncurtius, Bisterfeldius, Petrus Morestellus, Crist. Kriegsmannus, Athanasius Kircherus, Caspar Knittelius, Defectus Lulliane artis ab illo notati. Variæ praxes ab illo præpositæ. Jani Cecilii Frey Via ad artes. Uldarici Staudigl Logica Practica. Jordani Bruni Artificium perorandi commendatum. Alstedii consilium de copia rerum & verborum. Nova Eloquentiæ methodus Anonymi l' Oeuvre des Ouvres de Jean Belot. Vinc. Placcii Excerpta Rhetorica. Leibnizii Dissertatio de arte combinatoriâ laudatur. Breissaci rota pro consilio militari. Portentosa artes & libri à Kuhlmanno beneficio artis suæ novæ Combinatoricæ elaborandi recensentur. Francisci Pomey artificia Inventionum, Ficheti Consilium de arte Lullianâ. Quando illa utiliter adhibenda.

Dixi.

Diximus superiori capite multa de Logices ad iudicium dirigendum subsidio, quodque ex ejus fontibus quidam generalem rerum διαύλων pro usu tali moliti fuerint. Produximus è Verulamio, quæ ille de arte inventiva, tam argumentorum tum artium ipsarum, veræ Logices propagine, sed hæcenus desiderata proposuit; De quâ tamen jam tum Cardanum animo quædam agitasse accepimus: Nam *Fr. Bonnus* in præfatione *Tractatus de ratione docendi* hæc habet: *Nonne fugit, Cardanum de artis cunuspiam inventionem, quam ille Logiam appellabat, gloriatum sapius fuisse, quâ possent omnes artes jam inventa addisci, ac nondum inventæ excogitari.* Ubi hæc jactet Cardanus, equeidem non memini. In libro unico *de Secretis cap. 9.* ubi plurimos secretorum libros recenset, secundum librum eorum agere ait de specialibus modis libros conficiendi, & de propria cujusque disciplinæ Logica. *Confessus est*, inquit, *hic à me & vocatur Dialectica.* Ea, sed admodum brevis, extat in tomo I. Operum à Naudæo editorum. Agit hic quidem de inventionibus artium, & quidem ad ductum Galeni, qui de eodem argumento aliqua scripsit; sed exigua illa sunt. De libris conficiendis pauca quædam monet. Ostendit etiam, quomodo è Logica orta sit ratio profitendi extemporanea, cujus exemplum ostendit in textuum Hippocratis explicatione, gloriaturque, se hoc munus non solum rectè, sed & cum non parva admiratione præstitisse. Concludit denique, nullam disciplinam esse, quæ non ex communibus Dialectices præceptis tota possit resolvi, & quod multa ejus beneficio indagari secreta possint. *Liquet*, inquit, *ab hoc libro (Dialecticam intelligit) neque pauciora neque minus insignia responsa petere licere, quam à præstanti aliquo Damone. Nam homines ex sensibus, speciebus cognoscunt: Damones ex concursu generalium effectuum, ut quod hoc tempore, loco, conditione, qualitate, ætate, temperatūrâ, moribus, hæc contingunt, quæ nulli alii evenire poterunt. Unde fecunda eorum cognitio. Sic & ex hac arte ad speciales substantias & individuas vocatas, tam effectus & eventus descendere licebit.* Conjugi cum hoc ejus libro *Tractatus* ejus de Inventionem potest, qui in tom. 10. habetur.

Ad meditandi, differendi, amplificandi, usum jam dudum quidam aliqua excogitarunt, quæ è Logicorum fontibus hausta; etsi ut novas aliqui artes proposuerunt. Fallor an imple Aristoteles occasionem illis inventis dederit, cum *Rhetoricor. lib. 2. cap. 7. §. 11.* agit de amplificando beneficio, cum ita ait: *καὶ ὅτι ἀνάσκει τὰς κατηγορίας συνθέτων ἢ καὶ ἁπλῶν ἐστὶν, ἢ ὅτι τοῦτο, ἢ τοσοῦτο, ἢ τοσοῦτο, πότε, ἢ πῶς.* Ac perlustrande sunt animo omnes categoriæ; Spectatur enim beneficium re ipsâ, magnitudine, qualitate, tempore loco, Ex prædicamentorum enim fontibus omnis illa διαύλων depromitur. Quare non tam ipsius *Emanuelis Thesauri*, in libro suo Italica lingua scripto *Canonicale Aristotelico, seu de Ingeniosa elocutione*, inventum est tantopere illi de prædicatus Index Categoricalis, quam ipsius Aristotelis. De hoc prædicamentorum usu videatur *Sturmius* in libro *de resolvenda lingua Latinâ*, *Jodocus Willichius* libro *de copiâ verborum & rerum*, *Winckelmannus* in *Horto & Arbore Philosophicâ* pag. 135. Sed de hoc Prædicamentorum usu in sequentibus plura.

Vide-

Videbat hos defectus in indagatione rerum Vir suo tempore ingeniosissimus variisq; occultioribus scientiis magnum nomen promeritus *Raimundus Lullius* è nobili apud Majoricanos familiâ oriundus: Cumq; philosophica studia eo tempore non adeò essent exulta, ac in Latinâ Græcâq; linguâ mera barbaries regnaret, magnam tamen ille rem ausus est, cum hæc consilia animo agitare, quæ nemini isto tempore faciliè in mentem venissent; Nam in eremum, ut ipse ait, secessit, ut eò melius his speculationibus vacaret, divinam etiam revelationem, ut pretium rei conciliaret, jactans. Quæ etsi conficta videntur, non induci tamen possum ut credam, quæ è Petri Montui libro de *unius legis auctoritate lib. 5. cap. 5.* adducit *Gabriel Naudæus* in *Apologia Hominum Magia insimulatarum cap. 14.* ex *Arabe Abezebron* manifesto plagio omnia cepisse Lullium: Nam *Naudæus* in Lullium eo in loco præter rationē iniquior est, ac alia manifesto falsa de illo refert. Quid vero Petrum Montuū, ut hæc scriberet, impulerit, ignoro. Nam hujus sententiæ rationes nullas adductas video, neq; unius Viri fide recipi illa possunt, qui fortè Arabice ea non legit vel intellexit, vel planè talia confinxit; cum & ipse Lullium totamq; illam artem contemptui habeat. Acerbior quoq; in Lullium ejusq; artem *Verulamii* censura est, qui de *Augm. Scientiar. lib. 6. cap. 2.* circa finem, vocat *Methodus*, inquit ille, *scientiæ alicujus guttulas aspergit, ut quis sciens specie nonnulla eruditionis ad ostensionem possit abuti. Talis typocosmia nihil aliud fuerit, quam vocabularum artis cujusq; massa & acervus ad hoc, ut, qui voces artis habeant in promptu, etiam artes ipsas perdidicisse existimentur. Hujus generis collectanea officinam referunt veteramentariam, ubi præsegmina multa reperiuntur, sed nihil, quod alicujus sit pretii. Extat & proluxa in illam artem *Berneggeri* declamatio, Oratione de paranda doctrina modis illegitimis, quæ est inter orationes ejus secunda. Parum quoq; honorificè de eâ judicat *Keckermannus* in *Præcognitis Logicis tractat. 2.* ubi de variis suæ & superiorum ætatum scriptoribus *Logices* judicat, unde pleraque illa, quæ adversus eam artem dixerat *Berneggerus*, *ἀνολογεί*, quod in Viro doctissimo miratus sum, descripsit. *Hamelius* in *lib. 3. de mente humanâ cap. 2. §. 3.* idem in illis locis Lullianis vitium agnoscit, quod in *Dialecticis*; quod fontes nimis generales præbeant, in quos qui animum intendat, non corpori prospicere, ex *Fabri* judicio, ait, sed abrupta quædam, ut forte ad manum venire, jaculari. *Sorellus* in libro de *perfectione hominis tractat. 4.* multa de hac arte, cujus ille summam recenset, sed simul demonstrare laborat, mancā eam esse & mutilā, neque illa, quæ sibi proponit, exhaustire omnia. Quod si omnium istorum, quæ adversus illam artem distulit, principia miscantur, quæ ad illam generalitatem non possunt reduci. 2. Quod loci communissimi sint, quorum non sit adæquatus in dicendo usus; cum in quâlibet oratione ea rem conficiant, quæ è propioribus argumentis petuntur. 3. Quod ordo non sit accuratus, & in multis ille concinnior dari possit.*

Primum quidem non nego fuisse & me inter illos quondam, qui hanc artem contempserunt, ac pro levi & futili commento habuerunt. Verum cum postea non spernendum ejus usum animadverterem, multosque, qui Lullianam artem insectantur, de aliquâ arte inventivâ generali tamen sollicitos viderem, atque adeo non tam rem ipsam, quam Lullium, contemnere, honestius de illâ arte mihi judicandum duxi. Præsertim cum Viri magni nominis, ac Philosophiæ etiam Peripateticæ addicti, non solum summè commendarent, sed etiam commentariis uberimis illustrarent. Ac primum quidem non contendâ cum aliquo super eo, annon forte in quibusdam emendari illa Lulliana commenta possint, & accuratior ordine deduci: neque barbarum ejus dicendi genus negabo; non enim in elegantioribus literis illi ultra ætatem suam sapere licuit. Qvare & Scioppius libro de stylo historico illum vocat *luculentum & ineptum scriptorem, sed tamen portentosi acuminis*. Sed illa nunc seponenda sunt, neque ubi de rebus ipsis agitur attendenda. Ea verò, quæ adversus rem totam afferuntur, minimè ejus momenti sunt, ut illius inventi rationes evertant: Nam principia scientiarum in unum quasi chaos confundi, inepta quærela est; quod fieri oportet, cum tale aliquod *ὑπερᾶν* generale quæritur. Neque confunduntur illa; sed suis generalibus terminis satis distinguuntur. Atque ita fieri sanè debet, si ad praxin descendit Logica, atque suum instrumentum cæteris scientiis applicabit. Non enim instrumentum à suâ materia divelli potest. Qvare & nuper recentior aliquis scriptor sub Logices Practicæ titulo hanc artem proposuit. Tota hæc ars versatur in Subjectorum & Prædicatorum connexionem. Ut verò subjecta per omnes disciplinas, ita & prædicata per illas vagari debent. Interim tamen suas sibi res salvas habent cæteræ disciplinæ, quæ suis quasi tribus distinctæ, *ὅμεια* retinent principia. Neque is hujus artis scopus est, quem nonnulli, ac fortasse ipse Lullius, ineptè tactat, quasi una illa Encyclopædia omnium sit, illisque rejectis una hæc instar omnium esse possit. Præcipuus enim artis hujus usus in dicendo se exerit. Esto & hoc, ineptè in illius artis applicatione versari nonnullos, qui communissimis & forte fortuna oblati utuntur, quod Harmelius alique objiciunt, atque ita temerariam aliquam loqvacitatem, non veram eloquentiam formari; tamen nec hoc genuinum ejus artis usum tollit. Quemadmodum neque Locorum Dialecticorum usus rejiciendus est, quod illis aliqui non rectè uti norint. Ipsa illa Enchymemata Rhetorica Aristotelis, quæ maxime *ὅμεια* sunt, & magno numero ab illo proponuntur, nisi incidant in bene subactum judicium, quod delectum in illis instituire novit, in futilem aliquam loqvacitatem ecedent. Artifex verò ea, quæ rebus insunt, quæque *ὑπάρχοντα* causæ sunt, minimè negligenda sibi & quam plenissimè proponenda existimat. Iis nugatoribus, qui ad extemporalem loqvacitatem bonis præceptis abutuntur, bonam mentem precor. De cætero non aliter hæc doctrina comparata est, ac multæ aliæ. Multa sunt, quæ ad artis regulas revocari posse, dubium nullum est: si tamen arti nimis inhæreas, insuavia omnia fient, & nonnunquam inepta. Argutiarum aliqua ars est;

sed si secundum illam semper dirigantur, frigidus interdum videberis. Habet aliquid naturæ imperius impervestigabile, quod nescio quomodo ad regulas alligare se non patitur; ipsum tamen, etiam si non observaveris, ad artis regulas quam optimè factum deprehendetur. Sed natura ipsa quasi omni arte superior per exempla & specimina sua arti regulas subministrat. Prolixus est in hoc demonstrando Autor artis cogitandi *part. 3. c. 17.* qui tamen eâ re ad locorum vel Dialecticorum vel Lullianorum inutilitatem probandam abusus est. Etsi enim non semper ad tales locos recurrant Oratores, etsi quidam etiam ineptè iis utantur; tamen in illis eloquentiæ perfectio efficit, ut non attendant; hi inscitia suâ artis auctoritatem non evertunt. Esto, non cogitare Oratorem de his locis, quemadmodum illi, qui ambulant, non solliciti sunt, quomodo motus in articulis excitetur: est tamen sæpe, ubi locus oratorem monet, si forte alicubi hæreat, ut in Bibliotheca plures secundum ordinem rerum dispositi scriptores suggerunt, quæ si ne hoc subsidio in mentem non venissent. Sed iudicii boni est seligere ex illo alicervo, quæ sunt optima. Sæpe hoc mihi evenit vel carmen vel orationem scribenti, ut dum *ὡς ποιεῖν* ejus animo perpendo, infinita propemodum per omnes *κατηγορίας* & generalium attributorum classes eunti, sub manu nascantur, unde paucissima in ulus meos excerpto: Plerumq; tamen sine operosa cogitatione mentisq; deductione illa in mihi succurrunt, suntq; in iis optima, quæ prima, & ingenii prævenientis *εὐχαισμοῦ* citra notabilem locorum *ἀναγωγὴν* suggeruntur. Unde verum deprehendo, quod Cardanus libro de Inventionem dicebat, inventionem potentiâ esse infinitam, actu finitam. Nam subsistendum in aliquo præcipuo est, ne infinitè mens nostra vagetur, quod interdum statim illa occupat, interdum anxia indagine quærit ac investigat.

Typus hujus artis in eo consistit: Primum duos circulos subjectorum ponit Lullius, majorem & minorem. Ille continens & immobilis dicitur domicilium substantiarum, & generalia hæc subjecta ordinat, 1. *Deum.* 2. *Angelum.* 3. *Cælum.* 4. *Hominem.* 5. *Imaginatium.* 6. *Sensitivum.* 7. *Vegetativum.* 8. *Elementativum.* 9. *Instrumentativum.* Subjectum instrumentativum consideratur vel naturaliter, vel moraliter. Naturaliter consideratum habet in se novem prædicamenta accidentis: Unde efficitur alter circulus subjectorum, minor contentus & interdum mobilis, sedes accidentium, in quo 1. *Quantitas.* 2. *Qualitas.* 3. *Relatio.* 4. *Actio.* 5. *Passio.* 6. *Habitus.* 7. *Situs.* 8. *Tempus.* 9. *Locus.* Instrumentum moraliter consideratum, prout conjunctum est vel cum virtute vel cum vitio, novem numerat virtutes totidemq; vitia. His terminis *πέντε ὁρίων* sub sunt. Hos subjectorū circulos excipiunt circuli Prædicatorū, Prædicata verò vel sunt absoluta, vel respectiva. Illa sunt 1. *Bonitas.* 2. *Magnitudo.* 3. *Duratio.* 4. *Potestas.* 5. *Cognitio.* 6. *Appetitus.* 7. *Virtus.* 8. *Veritas.* 9. *Gloria.* Habet verò hic circulus in pleno triangulum, in quo resident terminis generaliores, *Essentia, Unitas, Perfectio.* Illis prædicatis generalibus specialia longo ordine, tam cognata, quam repugnantia subterni possunt, quæ legun-

guatur apud Petrum Gregor. *lib. 3. Syn. ax. artu mirabilis, & Alstedium in Clave artis Lullianae*. Respectiva prædicata sunt. 1. *Differentia*. 2. *Oppositio*. 3. *Concordantia*. 4. *Principium*. 5. *Medium*. 6. *Finis*. 7. *Majoritas*. 8. *Minoritas*. 9. *Æqualitas*. Quæ & ipsa speciales terminos continent, quorum non contemnendus in amplificationibus usus est, quæ de re suo loco. Additur circulus compositus ex quaestionum formis, quarum beneficio subiecta prædicatis suis copulantur, ut formari ex iis conclusiones possint, suntque hæc. 1. *Utrum*, referens se ad Possibile. 2. *Quid*, ad Quiditatem. 3. *De quo*, ad materialitatem. 4. *Quare*, ad Causalitatem. 5. *Quantum*, ad Quantitatem. 6. *Quale*, ad Qualitatem. 7. *Quando*, ad Tempus. 8. *Ubi*, ad Localitatem. 9. *Cum quo*, ad instrumentum vel modum. Atque ex his circulis variè perrotas inter se conversis omnia illa, quæ vel disputando vel dicendo quaerimus, eruuntur: ut in ipsis illis Autoribus, qui artem Lullianam commentariis illustrarunt, prolixius legi potest. Lullius ipse scripsit Artem brevem & magnam Inventivam, Demonstrativam, Artem mixtionis principiorum, librum de Auditu Cabalistico, Arborem scientiæ.

Non defuerunt inter Philosophos, qui artem illam ambabus, quod ajunt, manibus amplexi fuerunt, operososque in eam commentarios scripserunt, non pauci tamen ut rem anxie & obscuræ diligentiae damnarunt; è quibus Keckermannus supra nobis nominatus fuit, quem diligentissimè refutavit Alstedius in *Clave Artis Lullianæ cap. 4*. Extat & *Job. de Riera* Tractatus, in quo respondet omnibus, quæ hucusque objecta sunt Doctrinæ Raimundi. Artis Lullianæ usum per omnia disciplinarum genera, Logicam, Rhetoricam, Physicam, Mathematicam, Mechanicam, Medicinam, Metaphysicam, Theologiam, Ethicam, Jurisprudentiam, barbarâ quidem dictione pro sui seculi genio, sed magnâ tamen curâ, nec spernendo ingenii acumine, ostendit *Bernhardus de Lavinheta*, cujus opera, rejectis illis, quæ ipsi aliena à scopo hoc videbantur, Coloniae Ann. 1612. recudi fecit Joh. Henricus Alstedius. Variè autem à multis & interpolata & illustrata sunt illa Lulliana. *Paulus Scalichius de Lika* Comes Hunnorum, S. Theol. Doctor, ac postea Electoris Brandenburgici primarius Consiliarius, inter cætera operâ Epistemonis Catholici libros edidit: ubi libro 12. agit de revolutione. *Alphabetaria, sive perfectissima ad omne genus scientiarum methodo*; hanc quoque Lullianam doctrinam explicare laborat, sed plus intricare videtur, dum Cabalisticis subtilitatibus miscet, in terminis etiam reducibilibus eorumque oppositis discrepare à Lullio aliisque videtur. *Jordanus Brunus Nolanus*, Vir ingeniosus, ut ex ejus libro de *Universo & Mundis* patet, & meliore fato dignus, aliqua ad hujus artis dilucidationem scripsit; quæ inter est ejus liber de *progressu & lampade venatoriâ* Logicatorum Ann. 1587. editus, & alius de *Specierum scrutinio & Lampade Combinatoriâ* Lullii Doctoris Eremitæ omniscii propemodum, divini, Pragæ 1588. editus: In cujus præfatione promittit, se propediem sub titulo *Lampadis Cabalisticæ* aliquid per magni momenti in lucem producturum, quod Vir ille divinus sub inscriptionibus

Auditus Cabalistici & Septemplex arboris occuluerit & obfignarit : quod an iucem viderit, ignoro. *Petrus Gregorius Tholosanus* Jctus, & Academia Pontimussana Professor Syntaxis artis mirabilis ad Lullii methodum quidem scripsit, sed de arte ipsa nihil apud illum habetur. *Cornelius Agrippa* commentarios uberimos in eam artem scripsit, ita tamen, ut magis intricare videatur, & in libro de vanitate scientiarum eodem cum cæteris omnibus loco habeat. *Jul. Pacius*, optimus ille Organi Aristotelici editor; libris quatuor artem Lullianam emendavit, qui Valentia Ann. 1618. in 8. editi sunt. *Claudius Clemens* Burgundus *Prodromum Scientiarum Artiumq; liberalium* scripsit, ad *Peripatetica Scholæ & Cabalistica doctrinæ* [ut titulus habet] purissimas fontes revocatam, *Venetis Ann. 1651.* editum, qui tamen eo in libro intra Logicæ se terminos tenet. Anillum *Prodromum* alii sint fecerit, ignoro. Sed hæc ratione tricarum nullus finis erit, si scholasticæ minutia cum Lullianis illis milceantur. *Sebastianus Izquierdo* Pharum quoq; Scientiarum, vastum librum, edidit, in quo artis hujus campum latissimum ostendit, in quo de combinatione aliqua addidit, quæ ingenio non destituuntur. Ex Hispaniis Ann. 1613. & 1619. Turiasone in 4to. edidit *Petrus Hieronymus Sanchez de Lizaraso*, Arragonius, Decanus & Canonicus Ecclesiæ Turiasonenfis *Methodum generalem & admirabilem, ad omnes scientias facilius & citius adificandas, in quâ Raimundi Lullii ars brevis explicatur, & multis exemplis variisq; questionibus ad praxin, quod nunquam factum legitur* [sic enim titulus habet] *apertissime reducitur.* Idem, teste Nicolao Antonio, artem magnam similiter explicatam, aliosq; plusquam triginta diversarum rerum tractatus, p. ælo, quod propriis sumptibus domi intruxerat, propediem subjecturus erat, nisi mors editioni curæq; intercessisset. Hispanicâ linguâ de hæc arte scripserunt *Augustinus Nunnez Delgadillo*, *Petrus de Guevara*, & *Joannes Arce de Herrera* Apologiam pro Raimundo scripsit. *Jaimes Januarius* superiore seculo *Artem Artium Raimundi, & Franciscus Marzal* *Artem generalem illustratam*, *Petrus Cirvelo* *idem Artem Raimundi* scripserunt. Raimundi Lullii libri ipsi cum *Jordanis Bruni*, *Agrippæ* & *Valerii de Valeriis* illustrationibus junctim editi Argentorati in 8. 1617. Gallicâ linguâ hanc artem quoque proposuit *Nicolaus de Hauteville* libro, cui titulus *Art de discourir.* Paris. in 12. Ann. 1666. Extat & *Ivonis Capuccini* Parisiensis *Digestum Sapientiæ* tomis 3. in folio. Ab aliis laudatos libros, *Cornelii Gemme Cyclognomica* tribus tomis Antv. 1659 edita; *Egidii Moncurtii* *Typum omnium Scientiarum* 8. Lugd. 1591. editum; *Bisterfeldii* *Phosphorum Catholicum seu Epitomen artis meditandi; Petri Morebelli* *Encyclopædiam ad Artem magnam Lullii*, Lugd. 8. 1646. editam; *Christ. Kniegsmani* *Pantosophiæ sacro-prophanæ, à Raymundo Lullio in artem redactæ, ab ipso eliminatæ ac locupletatæ Tabulam*, Spiræ 8. 1671. editam; nec vidi, nec legi. *Albedii* *Clavem Artis Lullianæ & veræ Logices*, Argent. 1610. in 8. editam jam supra nominavi, qui magnus Lullii Hyperaspistes est. Idem quoq; Criticum scripsit de *Harmonia Philosophiæ Aristotelico-Lulliana & Ramææ*, Herbornæ in 8. 1610. editum.

tum. Saltavit & in hoc theatro *Athanasius Kircherus*, centum ille doctor artium, qui artem magnam sciendi seu combinatoriam scripsit, Amstelodami 1669 in fol. editam Opere hoc artem illam Lullianam reconcinnare voluit, quæ & inde Kirchero-Lulliana dicitur. Defectus aliquos in illo emendare, novisq; exemplis illustrare laborat, multa alia extemporalis eloquentiæ & poeseos parandæ τεχνην πωλεῖν venditans; quæ de re etiam alii ante illum cogitarunt. Raro enim in viâ ab aliis non trita ambulat: sed hæc inepta sunt, & ad futilem ac inanem pompam commenta, de quibus nos suo loco. Compendium aliquod artis Lullio-Kircherianæ *Caspar Knisselius* è Soc. Jesu proposuit in libro, cui titulus: *Via Regia ad omnes scientias & artes, b. e. Ars universalis scientiarum omnium artiumq; arcana facilius penetrandi*. Liber Prægæ editus in 8. An. 1682. & An. 87. recusus. Multa in illo libro promittuntur singularia arcana. Primum de arte combinatoria agit, monstratq; quoties inter se numeri, literæ, res, propositiones combinari, & ipsarum combinationum combinationes inveniri possint: quod ille inventionis argutias earumq; modos in Logicâ, omnes primarum qualitatum combinationes in physicis inventas ait. Eo beneficio Kircherus *Musarithmicam suam*, quâ quilibet Musicæ imperitus ad componendi notitiâ pervenire possit; item *Polygraphicam Universalem*, quâ quis uno tantum idiomate instructus cum omnibus totius orbis nationibus literarum commercium instituere possit; tum *Arcam mathematicam*, quâ imperitis ad quævis recondita mathematica respondere possit; deinde *Artificium linguarum*, *palmarum arcuâ inclusum*, in quo omnes totius mundi linguæ ad unam reducuntur; nec non *Artificium rhetoricum & poeticum*, quo quisque etiam Oratoriæ & Prosodiæ rudis orationem & carmina ex tempore scribere possit, & plurima alia, invenisse dicitur. Verum, quod ad linguarum artificium attinet, hujus inventi primus *Beccherus* autor fuit, qui ante Kircherum *Characterographiam Universalem* scripsit, ac artificium illud poeticum aliquis *Webbii*, Anglus, dudum ante Kircherum exposuit; de quo nos suo loco. Agit porro de arte Analogicâ, quæ sanè non spernendum usum habet. Comprehenditur illâ verò arte ea intellectus operatio, quâ, quod Subjecto convenit uni, per analogiam tribuitur alteri, ac fundamentum omni inventioni argutæ subministrat. Izquierdo Translationem vocat. Ejus usus magnus in artibus ac experimentis inveniendis est; quod & Verulamius multis exemplis in *Novo suo Organo* & libro *de augmentis scientiarum* notavit. Prousu poeticò & oratorio in meditando & argutis adhiberi commodissimè præcepta Emanuelis Thesauri posuit, ejusque Index Categoricus. Agit de Hebræorum Cabala, ac Pythagoræorum prædicamentis, quæ ut obscura ac inutilia rejecit. Hinc de Categoriarum seu Prædicamentorum & Locorum Dialecticorum usû agit, & ad artem Lullianam procedit, cujus defectus VII. notat. & quod per unam literam plura significet Lullius (quod ego illum, nec sine ratione, consulto fecisse autumo).

2. quod memoriâ excellentissimâ illa vix teneri possint. 3. quod impossibile sit in hac arte quidpiam præstare, nisi quis jam antè in scientiis versatus sit. (Et hoc ego non pro defectu habeo, sed pro necessario requisito præsuppono, ut ipse Autor in sequentibus p. 90. præsupponit: Ad disputandi enim & dicendi finem illæ artes primariò inventæ sunt.) 4. quod ars Lulliana non demonstret, quòt sint combinationes seu conjunctiones possibiles ex terminis datis; (quod ut suspervacuū ego consultò prætermisisse puto.) 5. quod non agat de quaternariis ac de quinariis combinandis. 6. quod non rejiciat combinationes inutiles. 7. quod stylus Lullii barbarus sit. Tandem Artem Lullianam à Kircherò emendatam ut perfectiorem proponit. Illa verò consistit in eo emendatio, quod nova cōminiscatur Alphabetà, alijs literarum formis aliq; ordine, quæ mihi res exigua videtur. Deinde terminos enumerat, ad prædicata tam absoluta quam respectiva, reducibiles: sed ad certum numerū non reduxit; quod tamen ante ipsum fecit Petrus Gregorius Tholosanus, qui sub unaquaq; litera & cognata & repugnantia collocavit. Dissertit porro Knittelius de hujus artis usu, qui major sit in libris scribendis, quam in argumentatione subitâ inveniendâ, quæ multam exercitationē requirat; in probandis & oppugnandis quibuscunq; propositionibus quarumcunq; scientiarū. Subjungit Tabulam Combinatoriam, in quâ per artem combinatoriam principia tam absoluta quam respectiva Lulliano-Kircheriana ita disponuntur, ut eâ, quicquid in humanarum divinarumque rerum scientiâ lateat absconditum, erui possit. Ejus usum per definitiones, divisiones, probationes, oppugnationes deducit, variisque exemplis, Theologicis, Juridicis, Medicis, Mathematicis, Chemicis, Methaphysicis, Politicis, Moraliis, Rhetoricis, Poëticis, Mechanicis illustrat. Addit ultimò varias praxes & arcana, ut vocat, quomodo de quâcunq; re propositâ statim librum concipere & in capita dividere, de quâcunq; re ex tempore disserere, argumentari, librum facili memoriâ retinere, de quocunq; themate orationem formare, orationem mentalem per horam, dies & septimanas protrahere, rem quamcumq; describere, per apologos & fabulas proponere, Emblemata & Hieroglyphica invenire, cum Grammaticis primordiis philolophiæ naturalis & morales mysteria addiscere, ingeniosè ex libris furari, de quâcunq; re historias expedite scribere, adversaria de quâcunq; re facere, majorem librum expedite in compendium redigere, Locos Communes, tum pro disserendo, tum pro memorando, quocunq; proposito themate in corpore nostro velut signata circumferre, de quâcunq; materiâ consilia dare, omnes argutias ad unam regulam reducere, assumptum thema in infinitum multiplicare, ex falso rem demonstrare, quidlibet per quidlibet probare, possumus. Quædam ex illis arcanis jam tum Janus Cecilius Frey in Via ad scientias, linguas, sermones extemporaneos novâ & expeditissimâ, libro Parisiis primò edito, & Jenæ ac Arnstadiæ recuso Ann. 1674. docuit, qui & titulum libro Knitteliano commodasse videtur. Ejus tamen mentionem à Knittelio factam non memini. Superiore Ann. 1686. quidam *Udal-*

ricus Staudigl Benedictinus, Romæ edidit Logicam Practicam, quam & Nobilius Logicam vocat, seu omnium scientiarum ac artium organum universale, cui in multis cum Knittelio convenit : Nam & de arte combinatoriâ & arte Analogicâ agit, & præterea multa immiscet, quæ etiam à Knittelio adducuntur. Partes duas hujus suæ Logicæ facit, primam Theoreticam, alteram Practicam. In prima de prædicabilibus, prædicamentis earumque tabulis & divisionibus; item de enunciationibus & syllogismo agit. Parte alterâ agit 1. de quæstionibus. 2. de Methodo. 3. de Terminis Reducibilibus ad sua prædicamenta. 4. de Dialectica, 5. de arte Analogicâ, quam explicatius Knittelio proponere videtur: considerat enim Analogiam per comparationem Substantiæ ad Substantiâ, Substantiæ ad Accidens, Accidentis ad Accidens. 6. de arte Combinatoriâ. In eo tamen differt hinc à Knittelio, quod pleraque, quæ Knittelius ad Locos Lullianos, ille ad usitata illa Prædicamenta deducat, atque secundum eorum ordinem praxes suas instituat : Quod feliciter sanè illi succedit, & supra nos ex ipsius Aristotelis consilio commendavimus, & suo loco pluribus eorum usum ostendemus. Ac possunt sanè omnia illa prædicata Lulliana ad prædicamenta reduci, nisi quod in iis prædicamentis, ut in Qualitate Actione & Relatione, quorum usus in disertando latius patet, specialiores tituli ponantur; Qui si per subdivisiones generalibus titulis suis subordinentur, eodem res redit.

Artem hanc Lullianam, quatenus ad Rhetoricam refertur, operosius, etsi obscuriusculè persecutus est, ac nova quædam amplificandæ orationis alphabeta invenit. *Jordanus Brunus* ingenio certè nequissimè conatu, cujus non exiguus esse usus possit. Prodiit liber hoc titulo: *Artificium perorandi* traditum à Jordano Bruno, Nolano Italo. Edidit Alstedius Francofurti Ann. 1612. qui in *Consilio suo de copia rerum & verborum*, quod cum *Sadileti* (Alstedii) *omnium Facultatum & Studiorum Censurâ* Argentorati Ann. 1664. prodiit; ubi de orationis variatione per Alphabetum Lullianam agit; Schematismum quoque Alphabetorum Jordani Bruni cum aliquot exemplis proponit. Primum ille loca Euthymematum ad certa genera applicata ex Aristotele aliisque Rhetoribus, sed novo quodam modo interpolata, proponit. Parte secundâ de copia verborum agit, illiusque artificium per lex Alphabeti tradit. *Primum continet terminos generales sub locis 26. dispositos, quorum omnia propemodum referri possunt, quæ dici de realiquâ solent. Secundum est Alphabetum Indumentorum, quæ vocat autor, quod non spectant ad orationis materiam, sed tantum ad externam formam. Tertium est modorum, qui sunt velut colores, quibus indumenta imbui & exornari possunt. Atque ista duo Alphabeti, secundum & tertium, combinantur. Quartum est Complicationis, quod certâ quâdam tabulâ combinatoria proponit, quæ notis per longitudinem & latitudinem ductis omnem variandi rationem ob oculos ponit: Alstedius se hanc variationis messem sæpe attonitum adspicere ait. Subjuncti hæc duo Alphabeti Practica, quorum primum secundum suos locos & titulos conti-*

contineat formulas oratorias, alterum contineat terminos accidentales, ut notas interjectionis, subjunctionis, graduationis, relationis, differentiarum, continuationis, quarum ex prædicatis Lullii absolutis & respectivis suppleri possunt; Et hæc quidem Rhetorica praxis non est spernenda profecto, ac multum habet usum, & novæ eloquentiæ methodo, Rhetoricam Aristotelicam & Lullianam complectenti, si-mulq; scientiarum generale seminarium aperiendi (ita enim titulus habet) ab Anonymo Parisiis Ann. 1663. in 120. edita præferenda videtur: Nam hic tantum præcepta Lulliana recoquuntur leviter mutata, & quasi in συνόψει exhibentur, ipsa vero praxis & applicatio ad artem Rhetoricam omittitur. Fuit & Gallus aliquis Jean Belot, qui in libro, cui titulus: *L'Œuvre des Œuvres ou le plus parfait des sciences Steganographiques, Paulines, Armeselles & Lullistes*, Lugduni An. 1654. in 8. edito, Dialecticum & Rhetoricum artificium secundum artem Lullianam, aliâ quâdam ratione interpolatam, cum mirificis elogiis proposuit. Ejus beneficio ille orationes, conciones, citius quam pyrum vulpes comest, confici, imo ex tempore haberi posse, gloriatur. Cæterum argumentorum & enthymematum omnium, quibus ad differendum uti possumus, fontes & locos felicissimè atq; uberrimè digessit Vir Clariss. Vincentius Placcius in Excerptis illis Rhetoricarum Accessionum, integrè olim edendarum, una perpetuâq; *dialectica* delineans, quicquid vel è locis Dialecticis ad Oratorem pertinet, vel Loci Communes & proprii Rhetorici Aristotelis, ac deniq; ipsa illa rerum series ac ingenium illi suggererunt: ut profecto meritò gloriari possit, nihil apud cæteros Inventio-num fabros, quantum ad argumenta, novi esse, quod non suis illis axiomatibus contineatur: Et rectè sane judicat, cum ait, *ad scientias non tam multitudinem questionum aut probationum, quam soliditatem definitionum, accuratorem divisionum & membrarum singulorum suis essentialibus & propriis attributis insig-niendorum subordinationem justam requiri: è tanto vero numero inventorum (ut latitant multa) utilia seligere summa difficultatis rem fore, nisi peculiari arte utilia ab inutilibus fecernantur.*

Sollicitum ea res quoq; habuit virum ingeniosissimum & præ cæteris omnibus tam intricato negotio parem Gothofredum Gulielmum Leibnizium, qui in dissertatione de arte combinatoria Lipsi Ann. 1666. in 4to edita, subtilissimas de hac arte observationes instituit. De arte Lullianâ judicat p. 33. quod tota ejus methodus potius dirigatur ad artem ex tempore differendi, quam plenam de redactâ scientiam consequendi. Defectus multos illic, tum in terminorum numero, nominibus, combinationibus, ostendit; quorum medelam frustra à Kirchero speravit. Titulos subjectorum rectè ordinatos ait. Laudat Joh. Henrici Bisterfeldi Phosphorum Catholicum, suprà nobis memoratum; doletq; ingeniosi Viri Job. Hospitiani Steinani Prof. Organi Basileensis, quem promiserat libellum de inveniendo & judicando facultatibus, in quo emendationem doctrinæ Topicæ paraverat, locosq; recensuerat 130. maximas 2796. insigni rei Logicæ damno interisse. In arte combinatoria ejusq; novis regulis ac præceptis invenendis multum

tum laborat, usumque complicationum ac transpositionum per universum scientiarum orbem ostendit: nova quoque Artis Meditandi seu Logicæ Inventionis semina spargit. Nam in modis figurisque; Syllogismi indagandis, discernendis, miram ille solertiam adhibuit. Inter alia quoque in Beccheri Polygraphias artificio, supra nobis memorato, defectus notavit; hocque quondam ab Hispano illo, cujus meminit Digbæus *cap. 28. n. 8. de Nat. Cap. & Caspar Schottus in Technicâ Curiosâ lib. 7.* consilium fuisse agitatum ait: quæ de re tamen apud Digbæum nihil extat. Elegans quoque est illud Dn. de Breislac inventum, quod ex Harsdörfferi *Supplementis Schwenterianis part. 2. sect. 10. prop. 25.* recenset; qui omnia, quæ in re bellicâ attendere bonus Imperator debet, ita complexus est, ut novem rotis ex papyro concentricis & se invicem circumdantibus, promotâ quâcunque leviter rotâ, nova quæstio novaque complexio prodeat.

Multa nova, mirabilia, stupenda nobis inventa promiserat *Quirinus Kuhlmannus*, juvenis ingeniosus, sed ἐν θυσίᾳ ᾤκειν, & nescio quo impetu agitatus, mirificus rerum suarum præco: quæ est longè accuratior, quam vel Lulliana, vel Kircheriana, methodo, ac divinitus inspiratâ, profluxisse venditat: & extant quoque peculiare ejus ad Kircherum de novâ illâ arte combinatoriâ epistolæ. De Lullio tamen magnificè ille sentit. *Legimus, inquit, Lullium & relegimus, Lulliumque in ipso Lullio rard in Lullistis legimus. Nec mirabamur tam paucos Lullium vix ac ne vix quidem cepisse, multos etiam sanctissimum hominem severioribus obeliscis pupugisse, quia illius lectionem interpretationemque, sine assatu lumineque, divino fieri aggressi.* Cæterum in illis Epistolis mirifica jactat, ac in *Prodomo Quinquennii sui mirabilia* hos librorum titulos enarrat, è quibus sunt: *Ars magna eloquentia soluta & ligata, universalis methodo ad omnes Europæ populos directâ, quæ capitâ loco Kircherianæ Combinatoriæ posset inservire; in qua innumerabilis & prope infinita verborum copia per lulum ingenii comparatur, ut quilibet de quâvis re vel extemporalia carmina possit fundere, vel copiosè, ornate, promptè ad stuporem usque disserere: Ars magna sciendi, in quâ methodo planè admirandâ omnes scientiæ proponuntur, ut aliquis hoc unico scripto confisus de omnibus rebus disse ere possit; quod scriptum Artis Lullo-Kircherianæ pedes esse posset, & pro materia habebit Theologiam, Jurisprudentiam, Medicinam, Philosophiam, Philologiam cum artibus Mechanicis: Ars magna scribendi, quâ via docebitur scientias augendi, & methodus facilis librorum, inanium excessum, utilium defectum cognoscendi, illum vitandi, hunc emendandi, tantâ perfectione, ut nullus mortalium librum edere posset, quem non ista ars scribendi comprehenderet; nec ullus hominum tam insulso judicio præditus sit, qui hâc institutione libros doctos, novos, utiles, omni rerum scientiâ plenos, levissimâ operâ edere non posset: Ars magna linguas discendi, quâ felicissima instituendi methodus in Tomis duobus docebitur: Ars magna commentandi, sive commentarius, omnibus Criticis palmam gloriæ præripens; & ad omne genus scriptorum Romanorum perfec-*

altissimus; quod unicum opus tot mille Criticos Philologosq; ad unitatem re-
 ducet: *Ars magna Critices*, viam accuratam ostendens de omnibus omnis gene-
 ris scriptoribus iudicium formandi & firmandi: *Ars magna*, seu *Harmonia Ada-*
riorum omnium populorum, Ebraeorum, Arabum, Græcorum, Latinorum, An-
 glorum, Itolorum, Hispanorum, Gallorum, Belgarum, Germanorum &c. uni-
 versali methodo ad gloriam ulumq; omnium gentium eruta: *Ars magna Histo-*
ria specialis Hominis, Status Politici, Ecclesiastici, Oeconomici Regnatoris. To-
 mus I. debet continere totius vitæ, h. e. ingressi, progressi, egressi Synopsin, arte
 universali elaboratam, omniumq; vitarum & rerum gestarum suarum scripto-
 res & imagines Cæsarum, Regum, Electorum, Ducum, Principum, Pontificum
 Cardinalium, Comitum, Baronum, Nobilium, togatâ sagatâqve historiâ illustrium,
 omnium populorum Europæorum, antiquorum, neotericorum, mortuorum,
 viventium, ordine Alphabetico concinnatorum, cum tot specialibus indicibus,
 quot populi, si indices Ethico-Politico-Chronologicos excipias. In hoc autem
 opere omnes Historici ad unitatem reducuntur. Tomus II. possidere debet com-
 pendium Eruditorum Europæorum, h. e. omnium Theologorum, Jctorû, Medi-
 corum, Philosophorum, Philologorum, scriptis Græcis, Latinis, Germanicis, Itali-
 cis, Gallicis, Hispanicis, Belgicis, Anglicis, Hebraicis, &c. illustrium, antiquorû, ne-
 otericorû orthodoxorum, heterodoxorum, mortuorû viventium vitam, accurata
 brevitate narratam, libros & nominatos & judicatos, ordine etiam Alphabetico. In-
 dices adduntur juxta materias librorum, ut uno quâvis oculo unusquisque perspi-
 ci possit, quâ materie quilibet scripserit. Mirandum etiam hoc est, quod alii
 magnis voluminibus descripserunt, hoc unico indice longè perfectius hic absol-
 vitur, & ad unitatem reducuntur Scriptores quales quales Tomus III. enarrat no-
 mina, inventa, scriptores Artificum Opificumq; in universâ historiâ scriptisque
 eruditi orbis notorum, neotericorum, antiquorum, omnium populorum, inven-
 tis egregiis ad generis humani salutem clarorum, methodo ante dictâ. Promit-
 tit porro *Bibliothecam Bibliothecarum*, cui cedent omnes Bibliothecæ terrarum,
 cum omnes in unico volumine comprehenduntur. Nam Scriptores Theologi-
 ci, Juridici, Medici, Philosophici, Philologici omnium linguarum, gentium, po-
 pulorum ex ingenti suâ multitudine ad unitatem deperditam virtute methodi
 universalis reducuntur, generali dispositione: nec de opere illo (inquit autor hic)
 perficiendo desperassem, tantâ judicii acrimonia à Deo instructus, nisi Omnipoten-
 tens consummatione seculi laborem absumeret. Revocamus enim omne scibile
 ad corpus suum, singulis scientiis proprium, quod universali artificio tam concinnè
 est conceptû, ut cunctos disciplinæ suæ scriptores possideat, solis indicibus, nedum
 ipso opere, scriptoribus optimis præstans. Infruitur simul ex corporibus singu-
 larum scientiarum specialibus *corpus universale*, iterumque ex istis *corpus corpo-*
rum Universalissimum. Addit ad hujus libri commendationem: *Nullus nostrarium*
effugit tanta lectionis Philologus, Philosophus, Medicus, Jctus, Theologus, qui denegare
aude-

anderet, quod innumera in hoc Corpore Corporum sibi ignorata non legisset; nec aliquod legisset antea, cujus copia hic deesset. Et quanquam Corpus Corporum omnium eruditum diligentiam provocaret, tanta tamen facilitatis esset, ut adolescentis iudicii industriae que mediocris capax illud caperet. In Epistolâ I. ad Kircherum sub manu se habere dicit Corpus Juris Civilis Romani, cui restituet Pandectarum methodum, per totum seculum deperditam, artificiosam, subtilem, simplicem, leges maxime illustrantem, & infinitas rixas exortas finientem. In Epistolâ alterâ ad Kircherum ejus artem combinatoriam imperfectionis arguit: Sioretenu secum agere possem de arte tuâ Combinatoria, ad oculum ostenderem, quæ tu nondum credis, in eâ Lulliana doctrinâ contraria, imperfecta, nimis operosa, simulq; tui amore paucis innuerem methodum faciliorem simplicemq; in quâ si Combinatorium tuum volumen scripsisses, operâ longe minoræ & artem disputatoriam, quam te præcipue intendisse perspicio, generalissimè absolvisset, & aliena industria mille volumina disputatoria ejusdem magnitudinis ex tua digesta materia elaboranda reliquisses, Inventoris laude in millenis his operibus te manente. Nam tum arte magnâ universali ita comparatum est, ut cum numeris. Sicut enim ab unitate omnis numerus profluit, ipsaq; omnium finis iterum existit; sic ab arte methodicâ centrali omnes ceteræ artes pendent, & iterum in matrem suam se filia resolvunt. De Arca Artium Kircherianâ non ineptum fert iudicium: Video te cistam conficisse, in varia receptacula distinctam, in quâ omnium scientiarum rationes universales & demonstrative ad respondendum exhibentur. Verissimum est, puerum, impuberem, idiotamq; cistæ tuæ affictum, posse ex istâ ad tot quæstiones respondere, ad quot responsiones suggeruntur. Hec inventio prorsus ejusdem est notæ, cujus illa, quæ Gallus quidam Parisi Arithmeticam in unâ rotâ 37. circulis constante docuit, & Germanus quidam ad 644. quæstiones de distantia urbium inter se, unâ tabulâ juxta modum Pythagoreum respondit. Fateris enim ipsi, hanc tuam methodum eodem modo, quo Polygraphia & Musurgia tua, constare, in quibus eandem inventionem deprehendo. Sed lusus est ingeniosus, Ingeniose Kirchere, non methodus, primâ fronte aliquid promittens, in recessu nihil solvens. Sine cistâ enim puer nihil potest respondere, & in cistâ nihil præter verba intelligit; tot profert, quot audit, sine intellectu, ad instar psittaci; & de illo jure dicitur, quod Lacom de Philomela: Sunt verba, prætereag; nihil. Datur autem methodus tam facilis, tam simplex, tam expedita, cujus ope pueri, impuberes, idiota viâ facillimâ in eruditos evadunt, h. e. in scientes, nunquam autem ingenio destituti in prudentes & sapientes. Multa passim de Rotis tuis Combinatoriis jactat, quibus ordinatis unus homo millies mille, imò millies millies mille scribas vincat, qui tamen primarius rotarum scopus non est, sed grandior longè restat: nempe notitia providentiæ æternæ, orbisque terrarum motus. De Arcano Steganographico Kircheri & Beccheri ita judicat: Omnes suo voto exciderunt, linguarum harmoniam naturalem minime attendentes, maximamq; confusionem in linguas introducetes. Scias, vir sagacissime, lingue universali omnem Alphabetum linguarum ex asse contrariari, ejusdemq; farina esse proverbiales linguarumq; propriissimas formulas. His de causis omnes Steganographi,

*Alphabeti ordinem servantes, proverbialesq; dictiones novo artificio superare nescientes litus arant, universali simpliciq; harmonia amissa. Hanc artificialem linguam, naturalem, universalem in Lexico Universalis Harmonico & Corpore Adagiorum Harmonico se traditurum promittit. In Rhetoricis inaudita nobis narrat: Non pauca artificia Rhetorica deprehendi, à quibus tanta rerum copia dicens impletur, ut singulis diebus ex tempore Orationem realem, singulis diebus Solis propriam habere, & per aliquot mille annos, imò in infinitum sic posset continuare. Artificium Poeticum Kircherianum, quod ille artificio Latinitatis Trithemiano suppar existimat, ego jam supra ab Anglo Webbio propositum demonstravi, recte contemnit: nam in nullis se speciem, in omnibus rem querere ait. De Rhetoricâ suâ variatione in Prodomo ait: O Tulli, Tulli: nullus Roscius gestibus suis tecum certare ausus fuisset, si hanc Varietatem sermonis calluisses: non ausus fuisset, si modo unicum nostrum Pinacem Naturalem seu Physicam tentasses. Unde patet, eâdem scilicet via, fortasse tamen accuratiori, quâ Emanuel Thelaurus, cum ulum esse, indice scil. Categorico. De hac suâ arte amplius ait: *Artem magnam nostram dicendi seu Combinatoriam auspicamur, quâ ad Eloquentiæ cognitionem brevi adquirendam methodus ostenditur; quod uti inventum novum est, ita quoq; ejus subsidio instructus quilibet, de quavis re proposita, infinitis penè verborum Combinationibus differere poterit. Kircheri Ars magnificiendi est Ars Artium; nostra Ars magna Dicendi Porta illius est. Quod viatori est Herma, scribe calamus, Geometria circulus, infans serper astra; id toti Encyclopadie Polypadiæq; circulo verborum Combinatio sive Ars nostra Dicendi. Video illam (nisi fallor) cum Vespasiano exclamare: ego Nilus sum, baurite. Promittit Artem Apophthegmaticam, in qua methodus quadam mirabilis ex Apophthegmatibus Imperatorum, Regum, Electorum, Principum, Comitum, Nobilium, & omnis generis ordinum Eruditorum eruenda, cujus ope homo Germanicæ linguæ solimperitus, de omni scibili copiose possit differere: Artem Tragicam, quæ XII. Tragædias contineat, præcipuam Romanorum, Græcorum, Germanorum, Gallorum, Italicorum, Anglorum, imò Ebraeorum &c. antiquitatem Ethicam Politicamq; Aulico-præcticam concludens; Græcos, Latinos, Belgicos, Italicos Gallicosq; Poëtas Tragicos Germanorum linguâ exprimens: in qua simul Tragica artificia, è centro Tragædiæ inventa, nunquam visa monstrantur: Artem Comicam, quæ XII. Comædias possideat, omnium gentium amœnitates, virtutes deliciasq; docens, quæ Comædiam veram Germanicam admirandâ methodo prima erit monstratura. Artem magnam Poeticam, Versificatoriam, Rythmicam, in quâ porta ad Germanicam triplicem Poësin aperienda, multa millia carminum genera docenda, epitheta plusquam 100000. Poëtica, virtute inventorum novorum Artis alphabetorum eruenda; verbo: in paucis quibusdam tabellis methodus demonstranda tanta perfectitudinis, ut Teutonica lingua cum omnibus aliis non de copiâ solum, sed de ipso principatu elaborationis possit contendere facillimè. Prætereo clavem ejus Aternitatis, Avenirnitatis, Temporis, Tractatum de Homine Microcosmo, de Homine Deo, Homine Diabolo, Resurrectione è Naturâ demonstratâ; Tractatum de illustribus**

sequ-

seculi hujus Centumviris, Artem magnam Antiquitatis, omnes antiquitates omnium urbium, gentium, populorum universali methodo continentem: Tacitum Politicum, Theoretico-Practicum, novâ, stupendâ, inauditâ methodo descriptum, cujus Tomus prior monita, posterior exempla contineat. An crediderit aliquis, unum hominem & quidem juvenem tot laboribus parem, si cætera omnia sibi latis constarent? Hactenus præter titulos illos nil vidimus, qui ingenium quidem ostendunt; sed an eventus promissis respondere potuerit, ambigo. Multa sunt illic, quæ etiam aliis in mentem venerunt, ac humano etiam ingenio sibi relicto præstari possunt, quæ tamen ille quasi divinitus inspirata venditat. In arte illâ Combinatoriâ & artificio Rhetorico an aliorum labores superarit, vix dixerim. Eosdem tamen fontes adire debuit, ac verum est de illis infinitis variationibus, plurimas illarum inanes esse, ac ad temerariam loquacitatem potius, quam ad veram eloquentiam ducere, nisi quis optimo consilio & judicio moderetur, quod nullis comprehendere tabulis, etiam accuratissimis, & *ἐκ Διὸς δέλτων* excerptis potest; sed suo quodam arcano ductu, optima quæque & aptissima præcipit, ac argumento suo applicat. Quamcunque denique in partem verſes omnem illam artem Lullianam & Combinatoriam, nihil est nisi Logices quædam propago, quâ continetur ars differendi, seu inquirendi ac respondendi de rebus omnibus quæ & Gassendi sententiâ est in libro de *Logica Origine & varietate cap. 8.* ubi omnem illam doctrinam Lullianam per compendium proponit, ac nihil in illâ agnoscit, quod non etiam Logicæ tribui possit. Verum cum usus ille sit multo maximus, & ad inventionem & verborum & rerum Hodegetæ instar esse possit, non dissuaserim, ut familiares sibi terminos Lullianos quis reddat: non ut operosas secundum illam seriem dissertationes datâ operâ instituat, sed ut in memoriam sibi revocet, si qua non statim occurrant; quemadmodum in Bucellini officina Epithetorum, vocabulorum sylva, sub pedibus Poëticis ordinata, non commodas tantum voces, sed & novas interdum per tacitam mentis combinationem meditationes suppeditat. Ex iisdem Analogiæ & artis Combinatoriæ fontibus procedit illud *Fr. Pomey* artificium in Candidato suo Rhetorices, quo ex forte fortuna objectis ac substantivis & adjectivis, laudem, vituperium significantibus, & medio modo se habentibus, argumenta educit.

Hoc quoque monitum non spernendum est Alexandri Ficheti, qui in *arcanâ Studiorum methodo cap. 5.* hæc habet: *Uttere etiam Lulliano secreto; omnia de omnibus dicito, communem locum habeto, quem mutato nomine omnibus ut cothurnum tragicum aptes. Naturæ & Artis & Politicæ partes omnes ut speculum habe præ oculis, & materia, de qua differendum est, adscribe illa omnia. Ita fiet, ut locupletissima redundet oratio. Ita Oratores Græci in Panegyricis Deipara, Crucis, jejuniis & rerum aliarum elogia, definitiones conglobatas coaccervant, Cælum, Solem, Lunam, Astra, Paradisum, ignem, aërem, pluviam, manna, fontem, mare, ceram, gemmam, aurum, arborem, phanicem, Reginam, aulam, thronum, sceptrum, coronam, du-*

rem, vexillum, aciem castrorum, arma, victoriam, thesaurum &c. vocitantes: percurrunt etates, puerorum, virorum, senum; status Regum, Sacerdotum, militum &c. provincias enumerant. Ita Justitiam in caelo, in terris, & ubique rimabatur orator *Auspicibus curiae feris*. Ita *Pisces* in suis concionibus aliquid ex singulis disciplinis & linguis in praecepta sua ut rivus aquarum & salientes derivat. De qualibet virtute dicere licebit ea omnia, quae supra dicta sunt, esse fontem bonorum, Reginam rerum, Solem orbis terrarum, virorum robur, ornamentum matronarum, De Rege dices eadem, Deum, Dei Vicarium in terris, basim & columnam status, caput, oculos & cor imperii &c. Sic enim etiam percurruntur partes humani corporis & templorum, ara, sacra, victima, &c. Varietate tamen erit utendum ut larva, ne ars pateat oculis: Loci interni & externi, argumenta, refutationes, motus adhibendi erunt, & figura; eaque industria magnum distans via compendium erit complanatum: *Cyprianus* & *Tertullianus* oratione de patientia locos omnes percurrunt oratorios, efformantque in animis dicendi modum optimum. Praeter has servandi arcanam artem, quam nulli pandas emulo; vendita & extolle more mysteriorum mercestas; eas tamen ne vende, sed absconde & secretum prodere noli. Hæc *Fichetus*, qui Oratori, præsertim sacro, non malum hic consilium suppeditat. Incredibile enim est, quanta incidere meditationum ac rerum varietas possit, si quis in Themate sacro & verbis Textus præcipue metaphoricis per artem illam analogicam procedat, quod felicissime sæpe à nobis tentatum est. Illud verò in his argutibus quis dictum sibi velit, nullum earum usum fore, nisi sufficienti disciplinarum notitiâ instructus quis prius fuerit, & promptâ Latinæ linguæ facultate; quod & *Alstedius* in clavis suâ monuit his verbis: *Nil emolumenti ad te redibit ex hac arte, nisi jam antè sis paulo versatus in studio lingue Latine. Verba ex Lullio non addices, sed modum disserendi. Diligenter igitur excole linguam Latinam, ut eleganti periphrasi & periphrasi possis regere barbariem terminorum Lullianorum.*

CAP. VI.

DE MEMORIÆ SUBSIDIIS.

Memoria singularis Exempla in *Mazono*, puero *Cantabrigiensi*. Phantasia admirabilia in puero *Italo*. Memoria artificialis exempla memorabilia recensentur. *Mnemonicæ Artis Lullianæ* propago. *Jordani Bruni* in hac arte libri obscuri & enigmaticei. *Joannes Belot*, *Rossellii* liber. *Julii Camilli* theatrum, *Sturmii*, *Riccii*, *Gyraldi*, *Mamfiori* de eo judicia. *Petri Ravennatis*, *Rombergii*, *Ludovici Dulcis*, *Laurentii Gulielmi*, *Mattheoli Perusini*, *Montei*, *Ravelini*, *Alberti*, *Meyssoneri*, *Menzingeri*, *Alstedii*, de *Azevedo*, *Gesualdi* libri. Hujus *Cornucopia*. *Pegelii* artificium. *Schenckelii* ars *Mnemonicæ* à *Ravellino Cuirot* interpolata. *Joannis Austriaci*, *Marfoti*, *Spangenbergii*, *Autoris Anonymi*, *Adami Bruxii* libri. In quo consistat ars *Mnemonicæ*. In *Philosophicis* disciplinis rarior ejus usus. *Winckelmanni Logica Mnemonica*. *Königii Mnemonica Geographica* per alea lusum improbat. In *Codicis sacri*, *librorum juris*

juris, historiæ & in ipsa universalis historia Mnemonices usus. Job. Bunonis, Winckelmanni, ac aliorum in hoc genere labores. Dieterici & Heinlii Specimina Historico-Mnemonica. Usus in linguis addiscendis. Henrici Schævi imagines pro Hebræâ & Gracâ lingua. Sickhardi & Wasmuthi Lexica Mnemonica pro Hebræâ lingua. Rogeri Baconi tridiana in linguis informatio. Usus in orationibus recitandis. Mnemonica numerorum per verba & literas. Varia artificia in Orationibus extemporalibus. Mnemonica Notarii Marcelli in Chronologicis, ejusque opera inedita. Uppendorffii Schematicus Geographicus. Ars signorum & Character universalis Dalgarn, Camuelli, Frisichii, Wilkinsi, Ars Tachygraphica. Chartiludia Mnemonica. De iis judicia Berneggeri, Sorelli. Camuelli informatio compendiaria in linguis, & ars Mnemonica. Berneggeri de totâ informatione judicium. Moderatus Mnemonices usus laudatur. Sinistra quorundam de hæc arte; judicia.

MEmoriæ quanta in disciplinarum apprehensione vis sit, quantus in omni vitæ genere usus, nemo ignorat: Illa enim promiconda omnis scientiæ est, ac nisi illa benè constituta sit, materiamque judicio subministrat, quam subigat, dispense, ordinet, sterilia omnia erunt & inania, cæteræque animi dotes claudicabunt. Qvi civilibus ac divinis studiis, qvi etiam naturalibus animum applicuere, memoriâ opus habent, ut totum illud disciplinarum vastissimum latifundium animo comprehendant. Illa vero duplex est, naturalis alia, alia artificialis. Qvibusdam naturæ beneficio ea ad miraculum & stuporem promptissima obtigit: cujus exempla multa, tam vetusta quam recentiora, à multis sunt notata. E recentioribus memoratu dignissimum exemplum Mazonii est, cujus laudes in Latini Epistolis part. 2. à Camillo Palazzo exaggerantur: quanquam dubitat, utrum per naturam, an per artem, talis illi memoria obtigerit. *Quis est, scribit ille in Epistola ad Latinium, qvi vel Etrusci poëtae Dantis vel Furentis, quem vocant, Orlandi non pagellas modo, sed libros integros, memoriter repetentē audiat, non summo opere admiretur, illi, primas eâ in re non tribuat? Idem is quoq, facit in Virgilio, idem in Lucretio idem aliis in gravissimis Latinis scriptoribus atq, Poëtis, quorum nomen ferè nunquam audi- vi. Ubinam igitur queso sunt, qvi hæc audeant, aut ab aliis audiant? Ejusdem rei testis est Erythræus Pinacoth. l. n. 38. Ad omnia, inquit ille, qua ponerentur in percon- sando, homo abundanti doctrina copiose respondebat ex tempore, Gorgia Leontini more, non eadem elatione animi, qua ille; qui princeps ex omnibus, ut traditur, ausus est in conventu poscere, qua de re quisq, vellet audire, sed ingenio studioq, majore. Nullam enim rem defendit, quam non probaret; nullam oppugnavit, quam non everterit. Neq, id incredibile videri debet in eo, cui nihil uspiam consignatum est literis, quod non legis- set; nihil legisset, quod comprehensum memoria non contineret, unde tanquam ex prom- ptuario aliquo, cum esset opus, singula proferret, & suo quæq, loco collocaret. Quamob- rem siebat, ut in disputationibus, cum auctoritatibus decertandum esset, integras ex sancto- rum*

rum Patrum, Platonis, Aristotelis, aliorumq; doctorum hominum libris, paginas ita memoriter referret, ut ne unam quidem syllabam peccaret. Videmus in pueris interdum stupendæ memoriæ quasi præludia, ut in illo quadrimo Cantabrigiensi puero, de quo Arnoldus ad Richterum in Epistolis Richterianis pag. 496. scribit; Cantabrigia in Collegio Regiæ quadrimus & vidi & audiui puerum, lotricis paupercule filium, qui confabulanti cum eo studioforum operâ centena aliquot vocabula Græcæ & casuum formationes promptâ voce & alacri recitabat, breviores quædam locutiones faciliè construebat. Simile exemplum in infante prodigiôsæ phantasiæ narrat Monconisius in Itinerario Italiæ pag. 482. Sex ille annos natus, qui nec legere nec scribere noverat, difficillimas Arithmeticæ artis regulas resolvere, etiam radicem quadratam & cubicam in ipso, quo illi proponebantur, momento extrahere poterat. Quod adeo prodigiosum à multis habitum fuit, ut in spiritus familiaris suspicionem nonnullis venerit.

Memoria naturali juvandæ artificialis inventa est, ac quantum constat, à Græcis primi ejus artis natales arcessendi sunt. Simonides, Hippas, Metrodorus, Theodectes, eam excoluere, ejusque vestigia apud Tullium quoque videmus, quâ ille felicissimè in orationibus habendis usus est. Prolixè de arte eâ lib. 3. ad Herenn. & lib. 2. de Orat. agitur; meminitque aliorum fide Jacobus Lectius, Jctus cultissimus in Oratione de Memoria, quæ est inter ejus orationes uno volumine editas octava, extare apud Florentinos Ciceronis opus, de memoria artificiali inscriptum, quod ipsi tamen fabulosum videtur. Exempla eorum, qui beneficio hujus artis prodigiôsâ memoriæ specimina exhibuerint, à testibus fide dignis narrantur. Carneades omnia, quæ legi, volumina, memoriter recitare potuit. Idem in versibus, quos semel audivit, fecit Theodectes. Julius Cæsar legere, audire, quaternas de rebus maximis epistolas dictare, quintam ipse scribere, ac si calamum poneret, septenos pariter dictare solitus fuit. Seneca 2000. nomina semel audita à memoria reddere potuit. D. Augustinus de Animâ & ejus Orig. lib. 4. cap. 7. insignem refert de quodam suo amico Simplicio historiam, qui quoscunq; Virgili versus interrogatus recitare potuit, ac integras Ciceronis orationes. Amicus quidam Francisci Petrarce omnium, quæ legi & audivit, ita memor fuit, ut & tempus & locum, quo illa legerit vel audiverit, post multos annos significare potuerit. Joannes Picus Mirandula audita semel à recitante carmina & directo & retrogrado ordine recitare potuit. Bernardus Lavinheta refert, se quendam Jctum docuisse hanc artem, quâ unâ nocte omnes rubricas decretalium memoriæ mandaverit. Id verò omnem fidem superat, quod de juvene quodam Corsico refert testis fide dignissimus & πολλὰν ἀνὰ ζήτησιν ἀλλὰ Μυρετις Variar. Lection. lib. 3. cap. 1. cui cum magnam vocabulorum copiam, significantium, nihil significantium, barbarorum, non coherentium, Muretus proposuisset, ut ille dictando, puer, qui ille excipiebat, scribendo fessi essent, juvenis vero unus alacer ac recens assidue plura,

plura, & vel 36000. posceret; ο δαιμόνιον ἐμὸν (hoc elogio illum ornat Muretus) fixo in terram vultu planè omnia eodem ordine , nusquam prope insitens, nusquam hæsitans, auditoribus stupentibus, reddidit : deinde ab ultimo incipiens sursum versus pervenit ad primum ; rursus ita ut primum, tertium, quintum, ac sic deinceps omnia diceret, & quo quisq; voluerat ordine, sine ulla errore omnia referret ; Atq; hæc ita animo hæserunt, ut vel post annum ea recitare potuerit. Eam artem Franciscus Molinus Patritius Venetus ab eo didicit, qui intra sex septem dies nomina amplius quinquaginta sine ulla difficultate aut eodem, aut quocunq; alio libuisset, ordine recitavit. Addit Muretus: *Hæc ego vix auderem literis prodere, mendacii suspitionem reverens, nisi res adhuc esset recentis; & Nicolaum Lippomannum, Petri Alexandri filium; Lazarum Mocenicum, Francisci filium; Georgium Contarenium, Laurentii filium, Patritios Venetos optimos & nobilissimos adolescentes, aliosq; præterea innumerabiles ejus rei testes haberem: a quibus, si mentirer, vanitatem meam coargui nollem.* Voetio planè non adstipulor, qui hæc ad Dæmonis suggestionem refert.

Quandoquiden ergo tot testibus & speciminibus ars illa nitatur, minime illa spernenda videtur, quicquid etiam alii, qui eam non intelligunt, judicant. Habetur illa artis Lullianæ quasi propago quædam, atque iisdem superstructa principiis creditur. Nam cum ordinem rerum præsupponat memoria, ars verò Lulliana de rebus omnibus ad certos ordines & classes redigendis sollicita sit, ea quasi per se ex iis consequi videtur, nisi quod alius applicandi modus forte adhibetur. Ipse Lullius expressis verbis hoc innuit, suntq; qui vel puerum septennem eâ methodo per omnia scientiarum adyta secircumducturum cum felicissimo successu promittunt, & quædam ejus rei laudari exempla solent: Verum tantis nebulis omnem illam artem, quatenus ex Lullio deducitur, involvunt ejus magistri, ut nec Oedipus ipse conjectando assequi possit. *Jordanus Brunus* summi ac profundi ingenii Vir, peculiaribus libris multa de hac arte promittit. Edidit enim libros tres *Francofurti An. 1591, in 8. de Imaginum, Signorum, & Idearum compositione, ad omnia inventionum, dispositionum & memoria genera; & Parisiis Ann. 1582. librum de Umbris Idearum, implicantibus artem quærendi, inveniendi, judicandi, ordinandi & applicandi ad internam scripturam, & non vulgares per memoriam operationes explicatis.* Refert vero in illis se ad alium librum, *Clavem* quam vocat *magnam*, quâ omnis inveniendi ratio contineatur; quæ an edita sit, ignoro. Sed fortè & illa *Clavis*, si edita est, aliâ clave indigere videbitur; Nam ita de eâ ipse *Jordanus* ait: *Quicquid Clavi magna poterit elicere, eliciat: non enim omnibus dabitur adiro hanc Corinthum.* Ille vero se hanc artem ad summum perduxisse gradum venditat; *Nobis*, inquit, ita successisse præsumimus, (quatenus per eorum scripta, quæ ad nostras devenere manus, extat explicatum) non sic conveniens patris inventionis nostræ, quæ est inventio supra modum prægnans; cui appro-

priatus est liber Clavis magne. Rationem addit : Nobis cum datum est illam imper-
se & perfecisse, nec loca materialibus (verificatis seu per sensus exteriores) ultra non
indiguimus, nec ordini locorum memorandorum ordinem adstrinximus; sed puro phan-
tasie architecto innixi, ordini rerum memorandarum locorum ordine adligavimus.
Idem in Arte memoria, libro de umbris addita, p. 10. Committe communia com-
munibus; minus communia minus communibus; propria propriis; propriioribus atq; pro-
priissimis propria atq; propriissima. Hic habes considerandi locum, quo non modo ab-
moni oblivionis formidine exemptus fias; verum quoq; ad perfectiores effigiandi & in-
scribendi usus, item in ordinando & methodum methodorum inveniendi promptior
& securior efficiaris. Et habes istud modo suo in radicibus primis Clavis magne. Idem
pag. 33. ibid. de Clave sua: Modorum quoq; quibus termini adiunguntur, plurimi &
innumeri tibi occurrere poterunt, dummodo fuerit in agitatione Clavis magna peritus:
illa quippe fons est omnium inventionum.

Quod ad principia attinet, ea obscurissimis quibusdam notionibus ita
involvuntur, ut meris in tenebris versari videatur, qui in illis methodi lucem
querit: pleraq; enim allegorica, ac typici termini sunt, unde per longinquam
bariolationem mens auctoris indagari debet, cum tamen nexus in illis nullus
deprehendi possit ob defectum eorum, quæ viam apprehensioni & combina-
tioni sternant, ordinem turbatum, & occultatas convenientiæ rationes. Quare
in libro de Compos. Imaginum 2. c. 20. ita de se ait: Nos quamvis non ita scriba-
mus, ut ab omnibus & per omnia intelligi velimus, vel possimus etiam; nullus tamen est, cui
(si attentâ fide & fideli adertis attentione) juxta sufficientiam cujuscunque, in quâ versatus
est, disciplina plurimum juvare & aliquâ placere sorte non possimus. Triplex ille Ens
constituit, Metaphysicum, Physicum, Logicum. Indivinis seu metaphysicis est
Idea; in naturalibus forma sive vestigium Idearum; in postnaturalibus ratio, quæ
in primam atq; secundam intentionem distinguitur, quam ille Idearum um-
bram appellat. In his umbris triginta intentiones quærit libro de Umbris
Idearum, ac rotam constituit 30. elementis & signis in circumferentiâ notatam,
cujus centrum est terra umbram conicam spargens. Hinc progreditur ad tri-
ginta Idearum conceptus, primo simpliciter, secundo cum intentionibus umbra-
rum complexè concipiendis. Illis subjungit rotam idealium intentionum, is-
dem elementis ac signis notatam, cujus centrum est Sol. Paucissima verba addit
de complexione, quæ fit concursu primæ rotæ cum secundâ. Oportebis, ait, volenti-
um per se ipsum artem generalem ad habitus intellectus, voluntatis & memoria captam
(licet eam in præsentiarum ad memoria perceptionem contrahamus) primò callere ele-
mentarium primum cum suis significationibus: secundò secundum & tertio secundum da-
ducere per primum. Prima duo nos præstitimus; tertium ipsius industria committimus.
Illis subnectit Artem memoriæ, quæ applicatio & intentionis universalis contra-
ctio contineatur. Verum illa axiomatibus proponitur adeò obscuris, ut ænigma-
ta omnia esse videantur. Parte I. Axiomate XII. allegat librum Clavis magne; in

in quo habeantur duodecim Indumentorum subjecta; Species, Formæ, Simulachra, Imagines, Spectra, Exemplaria, Indicia, Signa, Notæ, Characteres & Sigilla; sed duodecimum omittit: in quibus omnibus parum ego discriminis deprehendo. Parte II. agit de subjectis; ubi primum subjectum ex principiis Clavis magnæ constituit phantasticum chaos, quod se habere videatur quam nubes ab externis impulsu ventis, quæ pro impulsuum differentiis atq; rationibus, infinitas omnesq; subire valeat specierum figuras; ita tamen, ut immaterialia subjecta non admittantur, de quibus se in *arte artium & facultate facultatum* acturum promittit. Agit porro de varietate subjectorum, eorum extensione, distantia (constipatio enim & confusio fugienda, ut in omni scriptura & signatura non literæ super literas, non sigilla super sigilla apponi debent) de subjectorum repetitâ excursionem, quomodo ex consuetudine habitus acquiratur; ut quemadmodum legentes & cytharizantes de literis & tactu chordarum non cogitant; ita sine magnâ animi intentione è characteribus illi impressis, qui artem hanc carent, memorare possint. Invenisse enim, ait, viam committendi singulis quibuscunq; subjectis integros quosq; terminos retinendos, & majora longeq; plura, ut ex arcanis magnæ Clavis videri possit. Considerat in subjectis affectivitatem, facultatem scilicet afficiendi cum aliqua varietate, quæ vel ab externâ vel internâ causâ venit, quæ per apposititia subjecta exprimenda sit. Agit deinde de Adjectis, per quæ intelligit ea, quæ sunt subjecto sive physico, sive technico, sive phantastico apposita, ad aliquid per solertem cogitationis apparatus præsentando, effigando, notando, vel indicando, ad picturæ scripturæq; similitudinem exprimendam vel significandam. Figuram hic, sine tamen typo, designat verbis obscurissimis, de quâ tamen miracula nos expectare jubet: *Excellentissima pleraque alia per hanc figuram pertractari possunt: sed minimè hic locus est. Hoc unum dixerim, quod si assentius eam contemplabere cum rationibus his explicatis, artem figurativam talem poteris adipisci, qualis non solum memoria, sed & cæteris omnibus animæ potentiis, mirum in modum subveniundo conferet.* Illa adjecta ulteriùs explicat, & per decem categorias deducit. Succedit de Organo tractatio, quâ modum exponit, quo anima utitur in recolligendis suis ideis, habetq; multa abstrusa *Φιλοσοφύμυνα*, ad actum imaginationis & memoriæ declarandum: ubi hoc notabile proponit, quod mora longior non faciat ad rei apprehensionem, sed formæ activitas; quæ, quo celerior est, eo magis apprehendere faciat rem sibi objectam. Tertiâ parte considerat operandi formam, ubi suam præ antiquis praxim extollit. Duplicem autem habet Praxin, Verborum & Rerum, quam per varias rotas mobiles ac immobiles proponit; quas nemo, ut nec ipse difficetur, suo ducto intelligere poterit, nisi à vivo præceptore doctus. Mirè tamen hoc invento sibi plaudit. Ex altero illo de Compositione Imaginum libro nulla huic inferri lux potest: nam novis illic tricis omnia permiscuntur. In prima ejus parte agit de Subjectorum variationibus, conditionibus, quibus subjecta

parantur ac disponuntur : de atriis diversorum generum atq; campis. Atria habet, secundum ordinem 24. literarum, viginti quatuor, (quæ alii loca appellant) singula atriolorum nomina ab alphabeti literâ in ordine incipiunt: ut Alta-re, Basilica, Carcer, Domus, Equuleus, Fons, Gladius &c. Habet duodecim Ad-cinentium Cubilia: habet 15. campos. Parte secundâ enarrat imagines duode-cim principum, quorum omnium secundi mediique sunt effectores. Tertiâ par-te tractat de triginta sigillis. Verum hæc omnia labyrintho simillima viden-tur, unde sine Ariadnes filo te nunquam extricaveris; Summo enim studio Vir ille omnia implicuit & involvit: Nos tamen recensere quædam ex iis, etiam non satis intellecta, volumus, si qui sint, qui hæc *μυστήρια* captare in sensum ac ordinem redigere velint: qui si erui ex collatione librorum horum posset, im-probus certe labor nec tamen inutilis subeundus esset. Proponit & *Johannes Be-lot*, Gallicus Auctor, cujus in superiore capite mentionem fecimus, artem ex Lullio memorativam: sed & illa est manca & mutila, neq; rectè secundum certa principia ordinata videtur, quemadmodum Mnemonica illa Bruniana: Satis enim patent ejus generalissima principia, sed quæ ex iis deducit, miris inter se nodis contorquentur.

Sed mittamus viam hanc confragosam & asperam, quam alii planiorem, nec istis terminorum sentibus & scrupis obsitam, nobis sternunt. Diu hæc ars non nisi vivis præceptoribus tradita, nec certis comprehensa regulis fuit, ne scilicet divulgato arcana illa vilesceret; vel ita involuta fuit, ut nullus inde fructus ad lectores promanaret. Non ignorarunt illam è Scholasticis multi. D. Thomas eâ usus fuit. Sed plerique eam celârunt. Superiore seculo exeunte multi hujus artis præcepta in publicum ediderunt. Extat *Cosmi Rosselli* The-saurus artificiosæ memoriæ, Venetiis An. 1574. in 4. editus. Præcipua vero ejus tractatio versatur in Locorum distributione, figuris rerum, applicatione figu-rarum ad memoranda, & memorandorum ad figuras. Locorum scilicet solli-cita debet esse disquisitionis, in quibus assumendis magna autorum est variatio; aliqui naturales, aliqui artificiales præferunt. Metrodorus ex antiquis in iis si-gnis, per quæ Sol permeat, trecentos sexaginta locos posuit, è quibus munimen-ta memoriæ quærantur, & rerum imagines animis hominum inferantur. *Julius Camillus* non ad artem reminiscendi solum, sed & generalem usum locos uni-versales commentus est. Mentionem artis ejus reminiscendi facit *Hieronymus Marasfortus* in suâ de arte Reminiscentiæ libro statim sub initium. *Joannes Stur-mius* in libro de linguæ Latinæ resolvendæ ratione de locis, in quos eam resol-veret, sollicitus cap. 1. de hoc Julio Camillo narrat, quod primus cœperit sol-vere linguam Latinam, eamq; dividere partibus ipsius hominis: putavit enim se in homine posse invenire omnem ordinem universitatis; & in dividendo homine dissolvere & dividere posse omnem copiam & varietatem vocabu-lorum; In hominis ossibus liquidem natura invenitur terræ; in sanguine natu-

natura caloris & ignis; in spiritu aer; in urinâ aqua &c. Postea tamen ipse hanc rationem improbavit, & theatrum instituit, in quo universitas naturæ possit videri, digeri, distingui, cumulari. Theatrum illud divisit septem Planetis. In Planetis observavit uniuscujusque proprietates, quod & fecisse Jordanum Brunum in libro de *Compositionibus imaginum* videmus. Editus verò est liber illius de hac re lingua Italica, ut Sturmii loco citato testatur. Immenſa illius laudes sunt apud Riccium in *præfatione Apparatus Latine locutionis*, qui suos defectus suppleri posse credidit hoc theatro, quod tum non editum erat. *Id à Julio Camillo, inquit, Piro in hac una præcipiendi facilitate facile principe cumulatè abſolutum expectare licebit, qui in suo theatro ita ad sua capita, vel unumquodque, quod homini in mentem dicere venire possit, ex ordine digestum habet, ut inde vel infanti Latina oratio, in calamum scribenti, quam uberrimè confluere possit. Quod quidem divinum opus, ne aliquo maligno fato nobis intercipiatur (nam aliquot annos ad regiam voluntatem nobis proferri, æquo animo perferri potest) summis precibus à Diis immortalibus contendendum est.* Sed tamen totum hoc divinum opus Lilius Gyraldus *Dialog. 2. de Poëtis nostri temporis contra Riccii judicium alpernari audent: Fuit, inquit ille, Julius Camillus Foro-Julienſis Polyhistor, qui in disciplinis novas quasdam methodos se invenisse gloriabatur, ut theatrum illud suum, quo miraculoſè conclusas disciplinas prædicabat, ad ostentationem & quæstum potius, quam ad erudiendos credulos adolescentes: unde non modo ab amicis, sed & à principibus viris grandem pecuniam interdum extorquebat.* Quare tacitè pungit Riccium, Virum alioquin latine doctissimum, qui in epitaphio ipsi scripto vocavit virum ad omnia scientiarum omnium sensa mirifice eruen- & scientias ipsas in suum ordinem aptè constituendas natura mirè factum, de Latinis literis imprimis optime meritum; Cum tamen carmina ejus invitis Musis & Minervâ composita Gyraldus, & rectè quidem, judicet; Sturmiius verò optimi judicii in lingua Latinâ Camillum fuisse fateatur. In hoc opere versatus ille fuit annos quadraginta, nec profecit; nam tanquam mysterium quoddam celavit, ac tandem ab amicis ejus, non ab ipſo, hæc edita est theatrica ratio. Illam exponere aliquatenus ipſe Camillus in Carmine ad Petrum Bembum videtur, quod in delitiis Poëtarum Italorum reperitur. Totam sibi displicuisse ait Sturmiius, qui satius putabat esse sequi ordinem naturæ, aliosque locos commentus est, ad quos ille linguæ Latinæ phrasæ referret. Verum Julius Camillus ad artem memoriæ simul respexit, ut expressè testatur Marafiotus. *Julius Camillus, inquit, sua arti remiſcendi locum quarens, doleſtibilem illam omnibus curiosis intellectibus theatri sui ideam reperit, quam pro universali loco memoriæ habens particularibus distinxit mediis, variisque. Deorum imaginibus exornavit, ut eo promptior memoria fieret, quo distinctior sit locorum & imaginum apparentia.*

Non est exiguus eorum numerus, qui hanc artem præceptis suis illustrarunt: nam præter memoratos sunt Petrus Ravennas, qui scripsit librum hoc titulo: *Pbenix seu introductio ad artificiosam memoriæ comparandam*, Vincent. 4. 1600.

suit *Adrian, le Cuirot*, sub titulo, *Magazin des sciences*; Paris. 1623. in 120. editam. Ejusdem *Schenckelii Methodus de Latinâ linguâ intra 6. menses docenda*, edita est Argent. in 8. An. 1609. Continentur in collectione illâ Lipsiensî porro *Johannis Austriaci*, tum & *Hieronimi Marafioti* libri optimè ordinati, *Johannis Spangenbergii* Erotemata etiam illic habentur, minimè contemnenda, qui melioris intelligentiæ gratiâ in hanc methodum simpliciorē artem redegit. Cæteris tamen omnibus, quos modo enumeravi, præferendus videtur perspicuitate & methodo Anonymus scriptor in libro, cui titulus: *Ars memoria localis, plenius & luculentius exposita; quàm antehac nunquam, unâ cum applicatione ejusdem ad singulas disciplinas & facultates*, Lipsiæ 1620: in 8. edita, qui in Academiâ Lipsiensî hanc artem docuit, ut ex præfatione apparet, in quâ & Terrentium in eadem arte magistrum laudat, alterum ævi nostri Simonidem, quem Academia Lipsiensis non semel cum stupore audiverit, aliena, quantum vellet quis, recitantem ut sua. Adhibet in quibusdam locis notas & characteres græcos, ac verba trajecta; sed faciliè illa detegi possunt: & adjecta est quædam pro eorum explicatione clavicula. Ingenua ejus confessio hæc est: *neminem tam ineptum esse debere, ut ex hac arte sibi speret omnis scibilis notitiam: quod artis quidem respectu non impossibile esse judicat; sed vel negligentiam nostram, vel occasionem, vel vitæ brevitatem impedimento esse, quominus ad omnium verum cognitionem pervenire queamus: sufficere, hanc arte sibi comparare posse disciplinarum necessariarum absolutissimam notitiam, non necessariarum superfluarum.* Non parum lucis huic arti attulit *Adamus Bruxius in Simonide suo redivo*, seu Arte memoriæ & oblivionis, Lips. An. 1640. in 4. editâ, tabulis comprehensâ. Nam omnia figuranda, voces, sententias, tempora ad certum ordinem revocat, certasq; singulis quasi per indicem imagines adsignat, magno usui futuras, qui ad praxin hujus artis se applicabunt. Subjecit *Nomenclatorem Mnemonicum*, quem externâ specie puerilem, magno tamen usui futurum dicit. Sed diffimulavit ejus usum, quem paulo sagacior faciliè apprehendet.

Tota artis hujus ratio in eo consistit, ut Locorum, rerum formandarum, imaginum, connexionis, certa & bene ordinata methodus observetur. In Locis dispendendis magnâ sollicitudine versantur multi. Loci sunt vel naturales, vel artificiales, de quibus eorumque conditionibus Roscellius, Ludovicus Dulcis multa tradiderunt; sed scrupulosa admodum, neque magno usui futura; in quibus examinandis operosus est Philippus Gesvaldus, qui, me quidem judice, omnium accuratissimè hanc doctrinam persequitur. Multa enim contra Roscellum & alios de Locorū delectu non sine ratione disputat: Locos imaginarios planè rejecit, Locorum etiam naturalium parciorem esse usum vult, sed artificiales omnibus præfert. Multa hinc de sensibilitate, immobilitate, invariabilitate, distinctione, numero, diversitate, lumine, quantitate, distantia, successione, solitudine, altitudine, situ, signatione numericâ, proportionē locorum ordine motus, personis in nobilibus in locis, de locis numerabilibus, locis directis & transversis, locis

locis alternatis, locis in progressu, & regressu, locis per circulationem disquirat, de quibus aliis ne cogitatum quidem vidi. Multa quoque habet de Imaginibus, earumque collocatione, rebusque per imagines collocandis. Johannis Aultriaci quoque in iis laudanda est diligentia. Schenckelius novem lectionibus universam artem includebat Prima erat in vocabulis apprehendendis, secunda in sententiarum memoriarum mandandis: tertia in librorum ac orationum summariis argumentis recensendis: quarta in vocabulorum non intellectuum apprehensione: quinta in Oratione memoriter recitanda, & ab auditore memoria excipienda: sexta in disputatione & Syllogismis proponendis: septima in collocatione librorum, citatione autorum, dictatione & scriptione diversarum literarum: octava in applicatione artis ad omnes facultates: nona & ultima in regulis circa hanc artem in universum observandis. Sed omnia plenius ab Anonymo supra laudato explicantur.

De Arte omni Mnemonica ita ego judico, in iis disciplinis, in quibus bene ordinatis & connexis principiis omnia deducuntur, supervacuum esse ejus usum: Qui enim hic imaginibus juvare velit memoriam, duplici onerabit conceptu, cum simplex cognitio recte deductis principiis proveniens, per ipsum illum ordinem memoriarum se ingerat. Per imagines autem verus rerum nexus confunditur, ac quasi nebulis quibusdam involvitur. Quare nullatenus probo Stanislaus Mink von Weinsheim vel, qui sub illo nomine latet, Winkelmanni institutum, qui *Logica Mnemonica sive memorativa* conscripsit Halle Saxonum Anno 1659. in 12° editam. Cum enim judicii vim potissimum talis disciplina requirat, neque ideo a pueris apprehendi satis possit, ejus per Phantasiam novis imaginibus imprægnatam turbabuntur Circuli. Idem de Methaphysicâ, Physicâ, Ethicâ, Politicâ dico. Studia Mathematica, quoniam in figuris jam tum versantur, stultum esset novis onerare imaginibus: nam figuræ ipsæ in sensus incurrunt, & imaginem intellectui sistunt. Ineptum itaque est consilium Königii, qui Geographiam & quidem Mathematicam per aliarum lulum pueris proponendam suavit, edito eum in usum cum operosis figuris libro, quem Imperatori magno apparatu inscripsit. Ipsæ illæ chartæ Geographicæ coloribus suis distinctæ Mnemonicum artificium oculis exhibent, in quibus pueros septemnes ita exercitatos vidi, ut objectâ chartâ nominibus nudâ, qualem Joannes Strubius in hunc finem edidit, sine ulla hæsitacione loca urbium & regionum digitis signarent. De illis generalioribus imaginibus quibus Europa Virginî, Draconi vocalanti, Africa Leoni, Italia pedi &c. comparari solet, nunc non dicam: nam illæ phantasiam juvant in regionum finibus imprimendis, ut stellæ in cælo per certas quasdam imagines signari solent. Neque de nominibus urbium dicam, quæ per imaginum figuras memoriarum commodius insigi possunt. Cæterum ad omnia, quæ in disciplinis occurrunt, quatenus in facto consistunt, vel ad memoriam & phantasiam potius, quam ad judicium, reservatur, utiliter adhiberi imagines Mnemonice possunt.

Sic in facultatibus, quas vocant, Theologiam, Jurisprudentiam, Medicinam, illæ non spernendæ sunt. Cum enim Theologus in sacro Codice præcipue occupetur, ad historiam sacram & argumenta capitum memoriæ imprimendam non parum conferent subsidia Mnemonica; Cujus specimen eximium ostendit his studiis celebratissimus *Johannes Buno* libro Germanicâ linguâ edito, Anno 1680, sub titulo: *Bilder-Bibel*. Ante illum *Winckelmannus* generali aliqua tabula ideam Veteris Novique Testamenti complexus est, libello Germanico, Bremæ Ann. 1679. edito, cui titulus *Sonntag-Arbeit*. In illis tamen tabulis, præcipue Bunonianis, fortè nimiam imaginum constipationem & exilitatem improbaveris. Sed labore improbo, non in his tantum, sed & in aliis, Vir optimus defunctus est. In Jurisprudentia enim, ubi pleraque constant autoritate librorum juris, similem ille laborem suscepit, quo per omnes juris civilis, Canonici & feudalis libros non solum titulos & eorum nexum, sed & singularum legum & paragraphorum argumenta per imagines magnâ & sollicitissimâ curâ expressit. Antea quoque Anonymus aliquis *Introductionem Mnemonicam*, cuius beneficium rubricæ Institutionum & Pandectarum corporis Juris Civilis spatio brevissimi temporis, memoriæ mandari possint, sed sine loco impressionis & tempore addito, publicavit. Imagines hic satis eleganter depictæ & benè ordinatæ, sed ad solos ille titulos tantum respexit, non habitâ numerorum ratione. Alius quoque; *Nicolaus Bulacherus* Lipsiæ tabulas Institutionum summarias additis imaginibus mnemonice edidit. Sed & ille imperfectus labor est. In Medicinâ etiam ad Nomenclaturam simplicium prodesse Ars Mnemonica posset. In Historicis præcipue usus ejus artis se exerit. Habemus in illis Tabulas de IV. Monarchiis, variè interpolatas & recoctas. Quæ enim primum sine autore circumferebantur, ab *Henrico Schevio*, *Winckelmanno*, *Bunone* reformatæ fuere. *Winckelmanni* extat *Cæsareologia* cum Tabulâ Mnemonicâ, quâ Cæsarum nomina & tempora exhibentur. *Buno* multa de rebus gestis adjecit, per omnes Monarchias & regna, additâ proluxâ explicatione. Idem *Historia Universalis Ideam Mnemonicam* alio labore per millenarios & secula deductam in juventutis usum edidit, connotatis iis, quæ ad revolutiones & mutationes imperiorum & regnorum pertinent; Qui labor profecto laudem suam meretur. Usus verò hic est loci naturalibus, non castris. Quæ cum in omnium manibus sint, illis immorari nolumus. Extat in historiâ artis Mnemonicæ specimen à *Johanne Theodoro Dietterico* puero undecimum agente annum exhibitum, qui Historico-Chronologicam seriem à Julio Cæsare usque ad regimen Ferdinandi III. memoriter in publico consensu recitavit, ductu *Winckelmanni*, quod editum est Gieslæ Hassorum Anno 1653. Aliud specimen hujus artis è Scholâ *Bunonis* exhibitum narrat *Frommannus de Fascinatione lib. 3. part. 4. sect. 1. cap. 4.* Tale specimen Historicum à conditu orbis usque ad excisionem Hierosolymorum per Titum Vespasianum factam in Academiâ Rostochiensî *Johannes Heinl*, Holmiâ Svecus, beneficio

huius artis, & ductu *Cassari Clofen*, qui & in præfat. ejus speciminis laudat *Petri Lauzenbergii* institutiones Mnemonicas nondum editas, dedit, quod editum est Rostochii Anno 1660.

In Lingvis addiscendis non contemnenda sunt Mnemonica subsidia. Becherus quidem in Methodo sua didactica nullam hinc Mnemonices rationem habet, ac laborem Bunonis aspernatur: Putat enim, radicibus cognitis, derivata facili negotio addisci posse, si literas initiales & terminationes quvis in ordinem redigat, Syntaxin quoque levi negotio in compendium reduci posse. Quod aliquam quidem ex parte verum est. Necque ego in Syntaxi, quæ ex naturali quâdam combinatione dependet, aut in derivatis, magnopere Mnemonica artificia quæcunque fuerim. Sed in radicibus tamen cujuscunque lingvæ ediscendis illa usui esse possunt. Hebraicarum Radicum & Græcorum primitivorum seriem bene inventis & ordinatis imaginibus olim *Henricus Schævius*, meus quondam Præceptor, Vir ingeniosissimus deduxit, quas etiam nunc possidet *Ægidius Neudorffius*, Scholæ Heidenfis in Dithmarsia Rector, vetus est condiscipulatu amicus. Idem Schævius in lingvâ Latinâ vocabularium mnemonicum edidit, characteribus rubris nigris & mixtis distinctum pro trium generum cognitione. Alii aliis artificijs mnemonicis extra imagines feliciter usi sunt. Ita *Schickhardus* in Horologio Hebraico artificio allusionum usus est, ac Collega noster honoratissimus *Matthias Wasmuthus* Hebraicarum radicum Lexicon perpetuis allusionibus ex aliis linguis adornavit, quibus tirones cum optimo successu eas apprehendunt. Idem in aliis Græcâ ac Latinâ lingvâ fieri potest: & notavi ego voces è Germanicâ & vulgaribus lingvis adeò Græcis & Latinis esse affines, ut facillimo negotio ex earum similitudine addisci possint. Quæ res non ludicrum tantum, sed & maxime serium usum habet: Nam illa affinitas è secretis, atque maxime philosophicis ac naturalibus, causis orta est; de quo alio loco plura. Incidit hic, quod *Antonius Wood* in Historia & Antiquitatibus Universitatis Oxoniensis lib. I. ad Ann. 1292. memorat è MSto libro consummatissimi suo tempore philosophi *Rogeri Baconi*, quo Joannem Londinensem discipulum suum Clementi IV. commendat, qui hæc de se ipso narrat, quod ex quo Alphabetum didicerit, annos quadraginta in scientiis linguisque, acquirendis posuerit, totoque illo tempore, exceptis duobus quibusdam annis, & labores infinitos exantlaverit, & impensas tamen haud minores fecerit: postea tamen quadrante vel ad summum dimidio anni virum sedulum & literarum senacem totâ suâ eruditione imbuere: modo ipsi tabulas aliquot analyticas conscribere liseret, quæ discipulus ille sumus & in iuriis sequeretur, quæ ratione vel trium dierum spatio tam perfectam lingvâ Hebraica cognitionem nancisceretur, ut exactè comprehenderet, quicquid sancti Patres virique, olim sapientes in dilucidando sacro Textu scripserint. Adicit *Antonius Wood*: Adeò non Horologii Hebraei primus inventor *Schickhardus*. Porro autem & quicquid ad sacrum eundem textum emendandum pertinet, se promissis ostendit.

furum. Quinque hanc spondit, tres tantum se dies deponere ad aliquem in lingua Græcæ erudiendum, ut quæcumque non tantum de materia Theologica, sed & Philosophica conscripta sunt, clare innotescant. Proficitur insuper, unicâ se hebdomadâ Geometriam, altera verò Arithmetica penitus aperturum. De iis promissis verò Autor ita iudicat: Hæc an viis vulgaribus præstiturus esset, an verò methode Tribemianâ, hoc est, Stenographiâ & Polygraphiâ, neq; mihi satis constat, neq; ipse explicat Baconus. Fortè & in hoc Baconus ad artem Mnemonicam respicit, quæ isto tempore inter mystica custodiebatur. Quomodo lingvæ vulgares facili viâ per Latinam addisci possint, monstrat Winckelmannus in Proæo suo. Oldenburg. 1657, lingvâ Germanicâ edito, pag. 121.

In Orationibus, quæ ad Principes & ad populum habentur, magno illa ars utilis est. Sive enim memoriter à nobis aliqua recitanda sunt, adiumento erit in iis retinendis; sive respondendum ad illa sit, quæ alii proposuerunt, etiam hic illa locis & imaginibus suis, veluti quibusdam characteribus, succurret: Quam ob causam Oratori Ecclesiastico & Civili vehementer prodesse poterit. Et sanè obtineri potest continuo exercitio, ut in hac arte exercendâ adeò promptus quis sit, ut perinde ipsi sit, an legat orationem, an à characteribus ac imaginibus animo impressis recitet. Quod in lectione literæ præstant de verbis, hoc in recitatione imagines præstant de sensibus: Unâ enim imagine integra periodus comprehendi potest. Ergo quo quis felicior ac promptior in imaginibus concipiendis de re memorandâ erit, (quod exercitio modico facili ab homine, qui *in Paulario* est, impetrari potest) eo expeditius sine ullâ hæsitacione, quâli ex chartâ legeret, recitabit.

Sunt præter imagines & loca, quæ aliquam curam & molestiâ requirunt, alia quædam artificia Mnemonica non sanè contemnenda: Neq; enim refert, utrum imaginibus, an aliis characteribus, connexio illa rerum concipiatur. Expeditissima est numerorum per literas exprimendorum ratio, quæ literæ verbo aliquo memoriali comprehendi possunt, quod connexionem cum re, cuius reminiscencia quæritur, habeat; Quod inventum centum bouum mastatione dignum vocat Winckelmannus in *suo Horio & Arbore Philosophiæ* p. 118. Ita in Historicis solent anni mundi vel æræ Christianæ, vel ætatis Imperatorum, certo aliquo verbo memoriali exprimi, quod valde commodum est. Eâ ratione *Hemricus Schævus* per appositionem verborum memorialium Titulos Digestorum & Codicis eorumq; numerum memoriæ imprimit: ego illud in Institutionum & Decretalium titulis tentavi. Quis enim cum audit titulum *Locati conducti*, non faciliè reminiscitur vocis Pascha? quia à Paschatibus tempore illi contractus iniiri solent. Et hæc PS significat numerum libri, litera C numerum tituli. Titulo de termino moto jungitur vox SynCoPe. Syncope de medio tollit, ita & lapis qui terminum notat, de medio tollitur, & in illâ voce literæ SN significant librum, literæ CP titulum. Hæc inventionem adeò se felicem prædicat Winckelmannus

manqus, ut in hæc verba erumpat: *Maximè æte peto, ut si hoc omnium scientiarum secretum intellexeris, perpetuò serves occultum, nec mysterium tam mirandum transfundas in indignos. Porci enim non sunt unionibus exornandi, nec pretiosis onerandi margaritis. Remittit quoq; ad Relationes suas ex Parnasso, de Arte Reminiscentiæ, Giesæ in 12°. Anno 1661 editas, ubi plura de usu Alphabeti numerici habet. Aliam quoq; & expeditiorem per literas numerandi rationem idem pag. 220. Horii sui Philosophici proponit, de quâ ita ille: Modum habeo, quò numerum omnem sufficienter & literis paucis consignare potero & scribere; latent in singulis passibus plura mysteria, ut quanto ex his majora inveneris, tanto restent ampliora inveniendâ. Via paratur tibi incipienti, in quâ proficienti non est difficile successu temporis invenire multa rara & maxima. Non explicat verò ille, ad quos præterea usus numeri illi literarii applicari possint, quod fortè sibi secretum servavit: Nisi forte etiam res illius numeris per hypothesin aliquam notatâ revocari simul in memoriam possint; quod fortè in circulis illis Lullianis Subjectorum, Prædicatorum, Quæstionum, quæ novenario numero, ut numeri ipsi, comprehenduntur, observari posset. In lectione librorum, si paginas aut capita memoriz imprimere velis, fortè etiam usus illorum esse poterit. *Johannes Buno* in variis quoque libris suis Mnemonicis feliciter talibus literis usus est. In extemporali oratione memoriter recitandâ literis & vocibus quasi signis & characteribus uti docet *Janus Cæcilius Frey* in Viâ ad Scientias, cap. 1. *Sume*, inquit, tibi *versus aliquos, aurationem notissimam; v. g. versus Virgilii: Arma virumq; cano &c. vel aliquem psalmum notissimum, aut orationem Dominicam Pater noster, &c.* Jam igitur prima periodus incipiat à primo vocabulo *Pater*; secunda periodus à vocabulo *noſter*; tertia à vocabulo *qui es*; quarta à voce in cœlis; & sic deinceps. Oportet autem tales voces materia, de qua dicturus es, applicare, similitudine aliqua aut dissimilitudine instituta; v. g. sit loquendum de *Pythagora*, ita fieri potest: *Pater omnis sapientia humana & divina meritisſimo jure censendus est Aristoteles. Noſter Orbis nostray monumenta, nostrique auctores hujus rei & veritatis amplum ubiq; dant testimonium, & referre facile foret. Qui es inter Græcos eloquentissimus estimatus Demosthenes, Iſocrates, & in, Marce Tulli, qui es disertissimus Romuli nepotum, annon ubiq; id fatemini? In cœlis non res micant stellæ, quos honorificis testimoniis de Pythagora libri sunt referti. Quo factò impossibile est, humanitus loquendo, memoriam fallere, quamvis in longissima oratione. Imò brevissimo momento repeti potest longissima quamvis oratio. Cap. 2. proponit literalem & syllabicam memoriam: Vocabulum aliquod ſinge, aut potius vocabulum notum accipe, cujus litera aut syllabæ tibi representent primas literas aut primas syllabas materia, quam proferre tibi constitutum est; v. g. sit mihi loquendum de *Alexandro*, *Romulo*, *Mercurio*, *Orpheo*, ſumam hoc vocabulum *armo*. Ergo *A. ſignificat Alexandrum, R. Romulum, & sic deinceps; Vel sit mihi loquendum de Argonautis, de Mari, ſumam hoc vocabulum, Arma. Itaq; prima ſyllabæ refert vocabulum primum, ſecunda ſecundum. Idem quoq; à Schenckelio & alijs Mnemonicis scriptoribus nota***

notatum vidi. Qvod part. II. cap. 9. Jan. Cæcil. Frey proponit, præter reminiscenciam verborum, inventionis rationem exponit: nam quia perpetuus rerum analogismus est, ideo è certis cujusdam versibus meditata sua perpetuâ applicatione depromet ad dicendum planè imparatus. Ut de mente autoris constet, locum totum apponam: *Præceptum hoc apprime utile concionatoribus, Advocatis aut aliis, quibus extempore aliqua habenda oratio, non premeditatis: Et quo præcepto habitus admirabilis est jam regnanti summo Pontifici Religiosus quidam, à quo coram collegio Cardinalium concionaturus, in ipsâ cathedrâ, petiit ut thema daret concionis; quo dato, ex tempore omnibus admirantibus concionatus est. Præceptum autem hoc est per duo instrumenta dialectica, scilicet similitudinem Et dissimilitudinem omnium rerum. Omnes enim res aliis sunt similes Et dissimiles propter analogiam. Itaq; de quâcunq; re sive termino simplici sive propositione, discurrendum est, accipe aliquem verbum notum, v.g. *Arma virumq; cano, Troja qui primus ab oris Et. Jam sit mihi discurrendum de Deo, de femina, de diabolo, de literis; statim, præsertim si aliquis habet aliquam cognitionem rerum, sese offerunt similia, v.g. per arma, gravia bella fermè sunt pro Religione Et Deo. Item maximorum bellorum cause fuerunt mulieres, ut Helena Et Penelope Et. Jam similitudo est inter virum Et Deum. Servire enim Deo regnare est. Jam de feminis constat; Vinum enim Et mulieres faciunt apostare sapientes viros. Per cano, Musica, hymni Deo gratissimi. De femina, Sirenes quot Et quales deceperunt? Per Trojæ, Respublicas Et regna Deus aufert, delet pro libitu, ut Trojam, Babylonem. De femina, Helena, ruina Trojæ: Penelope Procorum Et. Et sic ordine per omnia licet disserere de omnibus. Debent autem similitudines ista considerari, quod Vetus Testamentum nil aliud sit, quam similitudo Et figura Novi: Et hodie sunt, qui totum Plinium in moralibus sunt. In hoc tota ars fuit Advocati illius ALARI: Et hodie fermè omnes conciones in istis consistunt. Novi, qui hoc artificio utantur, ut periodos periodis semper connectant, transitum commodum suppeditante ultimæ periodi voce, sive illa subiecti sive prædicati vicem subeat, Quoniam enim nulla vox est, quæ non alia vel suo ambitu comprehendat, vel ab alio comprehendatur, sub notione generis, speciei, totius, partis, causæ, adjuncti &c. aut alio quodâ modo affinitatē, similitudinem ac dissimulationē cum aliis habeat, faciliè ab aliquo verborum prompto coagmentari periodi periodis possunt, atq; ita quæcunque orationis filum texti, modo id attendat talis Declamator, ut, quoad fieri possit, enthymematicis transitionibus utatur, quæ ratiocinationis aliquam speciem præ se ferant. Sed illa inter præstigias artis oratoriæ referenda, neq; à viro cordato adhibenda, nisi aliquo necessitatis casu.**

Signis & characteribus quidam etiam feliciter utuntur in conceptibus exprimendis loco imaginum; Cujus rei exemplum elegans nuper dedit in Chronologicis Marcellus, Parlamenti Parisiensis Advocatus. Edidit ille libellum exiguum, Amstelodami 1686. recusum, sed in quo multæ tamen historicæ notitiæ per signa exponantur, Titulus est: *Tablettes Chronologiques*; in quibus à nativita-

H h h 3

vitate Christi ad nostra tempora per seriem seculorum Chronologia deducitur; ita ut quælibet pagina seculum absolvat, eademque secundum regna lineis distributa sit, cum numero annorum regiminis. Ab altera parte nomina secundum Alphabeti seriem posita, signis quibusdam notata sunt, quæ mortem naturalem vel violentam, potentiam, tyrannidem, imperii novi constitutionem, sapientiam, crudelitatem, fortitudinem, molliem, eruditionem &c. indicant; quæ omnia uno quasi intuitu patent. Eodem modo *Tabulas ille Chronologicas Ecclesiasticas* edidit Amsterodami Anno 87. recusas in 8. quibus ille notis, quarum numerus ultra 40. excurrit, significat valorem Conciliorum, eorum rejectionem, dignitates Cardinalitias, Archiepiscopatus &c. Fundatores Ordinum, Religiosos, Interpretes Scripturæ, Hæreticos, Prædicatores, Casuistas, Juris Canonici scriptores, Historicos, Philosophos, Mathematicos, Oratores, Poëtas, scriptores dubios &c. ut ita paucis pagellis multa omnino hoc compendio comprehendat. Scriptæ sunt illæ *Tabulæ linguâ Gallicâ*. Promisit & alia, quæ ad artis Mnemonicæ specimina referri possunt, *Tabulæ scilicet Cosmographicas* continentes descriptionem exactam omnium mundi partium, cum particularibus illarum. Aliquam hujus consilii partem jam tum ante executus est *Johannes Uppendorffius* in *Schematico suo Geographico*, Rigæ edito, in quo certis signis sedes Impp. Regum, Electorum, Ducum, Archiepiscopatus, Academiæ, Parlamenta, Urbes Imperiales, Hanseaticæ, Emporia &c. notantur. Promisit idem *Mundum Arithmeticum*, in quo triplex humano generi commodum proponitur. 1. *Literarum & vocum suâ cuilibet auxiliante patriâ linguâ terrarum ubiq. facili & enucleata communiõ.* (De illo invento jam tum *Beccherus & Kircherus* cogitarunt.) 2. *Ordo censendi populos, exercitus, imò regna, quantumvis numerosissima, brevi tempore.* 3. *Citata per aëra decursiones, ab antiquis frustra vellevi commodo pro signis duntaxat militaribus tentata, nunc classiariorum igniti, pincinnabulorum & cæterorum id genus operâ pro quolibet jussu, tam politico quàm militari, perfectæ.* Scribet *Tractatum de similitudinibus, ex quibus efficiuntur notitia rerum. Quid sit illud, quo meminimus, & quam habeat vim?* *Literarios Prodrômos, sive jacundissimam memoria vel judicii, tam in pueris quam in adolescentibus, præparationem, lusus & exercitiis juxta mentem D. Hieronymi in epistolâ ad Latam viduam illustratam.* *Opus cum machinis.* Gallicâ linguâ promisit libros: *Amphibæarum Principum, in quo per machinas informatio magnatum proponitur: Tractatum de notis & figuris, qui redecuntur in quinarium, & quibus modo breviori, distinctiori, quam per literas, representari possunt omnes cogitationes etiam arcane & abstractæ.* Ubi in lucem illa mittentur, judicari de illis poterit. Talia artificia etiam ad artem Mnemonicam referenda, tamen peculiari nomine ars Notaria vel notatoria dici solet, quæ per notas breves multa significantur. Apud Sinenses viget illa ars, quæ verba & sensus uno aliquo charactere exprimuntur. Talem *Notariam artem* promisit *Caramuel à Lobkowitz.* Romanis quoq; talis in usu ars fuit, qui per sigla sua dicentis verba assequi poterant, extatq; *Tironis* de Signis illis liber. Apud Anglos *Georgius Dalgarn*

garn *Artem Signorum* scripsit, Londini An 1661. editam, in qua characterem universalem, sive linguam Philosophicam, fundavit, qua homines diversissimorum idiomatum, spatio duarum septimanarum omnia animi sui sensa non minus intelligibiliter, sive scribendo sive loquendo, cum aliis communicare possint: praeterea etiam juvenes Philosophiae principia & veram Logicae praxin citius & facilius multo imbibere, quam ex vulgaribus Philosophorum scriptis. Adiecit & Lexicon Grammatico-Philosophicum una in tabula representatum, quo Methodo Pradicamentali omnes res exhibentur cum adjectis vocibus & signis constitutis. Cum hac intentione convenire videtur Ludovica illa Lingua, quam auspiciis Potentissimi Galliae Regis Ludovici XIV. moliebatur *Joachimus Frischius*, Gymnasii Rigensis Professor, cujus ideam aliquot ille foliis Thorunij Ann. 1681. edidit, Principia, ut ipse in titulo habet, è Theologia, Mathesi, ceteraq; Philosophia, nec non arte mnemonica sunt petita, & in classes Entium distributa, non modo linguarum jam existentium voces in sua formalitate essentiali aut accidentali, proximamq; cum rebus convenientiam & differentiam dijudicantur; sed & nova lingua naturalis, rationalis, universalis & quasi primæva omniumq; facillima, concinnatur. Sed huic labori fata intercessere. Commune aliquod in omni lingua literarum commercium per numeros instituit *Betcherus* in suo *charactere pro notitia linguarum universalis* Francof. Anno 1661. edito. & *Kircherus* in sua *Polygraphia*. Multum huic studio laboris quoq; impendit *Johannes Wilckius* in vasto libro, quem de *Reali Characterè & Philosophica lingua* Londini Anno 1668. in folio edidit. Magna ille cura rerum classes distribuit. Quæ ratione etiam illis prodesse poterit, qui rerum illa ordinatione inventioni aliquod subsidium ex analogismo petunt. Pertinent & ad hanc classem, qui *artem Tachygraphicam vel Brachygraphicam* docuerunt, de qua aliquot libri apud Anglos & Belgos prodire.

Solent & à quibusdam commendari pro Memoriae subsidio certa Chartiludia. Meminit *Berneggerus* *Orat. 2. de paranda doctrina modis illogisticis* lapsa laudatâ, alicujus Chartiludii Logici ante centum annos suo tempore confecti. *Hujus farinae*, inquit, *videri queat Monachi cujusdam, Ordinis Minorum, Thoma Martineri Argentonensis, Doctoris Theologiae, chartiludium scriptum annis obhinc centum, & quod excurret: cujus ope intra spatium unius mensis etiam indoctos ac rudes artis Logicae ad miraculum usque peritos effecisse se jactat, ut suspicio suboriretur, aliquid magicarum artium intervenisse. Pollicitus etiam est, se daturum quatuor libros Institutionum Justinianearum in similem chartularum lusoriarum formam reddidos. Quo praeclaro munere an Studiosos Juris beaverit, mihi non constat; Nec enim vidi. Logicum chartiludium vidi, soliditatem artis vanissima deservit. Rectè hæc quidem in re *Berneggerus* judicat. Ineptus talium mechanicorum inventorum in disciplinis usus est, præsertim in Logicis. Nullus enim rerum nexus est. In sententiis vel vocabulis aliquibus addiscendis, pueris fortè utilia esse poterunt. Ergo non demum à Gallis hæc chartiludia nostro tempore inventa, qualia*

ego Geographica vidi. Illi enim hæc pro informatione Principum commendarunt, à quibus rectè dissentit Sorellus in Scientiâ suâ Universalî Gallicè scriptâ tractat. ul-
 timo illius libri, cujus verba hic apponâ: *On peut dire le mesme de quel ques Methodes que l'on a trouuées pour reduire la Cosmographie, la Geographie la Chronologie & l'Histoire, mesmes la Logique & autres Disciplines, en des jeux de Cartes. Si l'on se seruoit seulement d'abord de ces sortes d'inventions, on ne seroit qu'embrouiller l'esprit des enfans; Lors que l'on voudroit apres les instruire tout de bon, ils croiroient tousjours jouer, & parleroient plusost de leu, & de Science. On ne s'auroit aussit apprendre beaucoup de choses par une maniere si contrainte, d'autant qu'une Carte ne peut porter qu'un nom, & quelques qualitez sans rien approfondir d'auantage; D'ailleurs, il semble indigne de la majesté des Sciences de les traiter si basement. Que si la Methode en est estimée ingenieuse, & si elle sert de recreation à ceux qui ont receu d'autre part une instruction plus forte, il ne faut point esperer que ce soit de la uraye erudition procede.*

Multa quoque memoriarum subsidia promisit Joannes Caramuel Lobkowitz, mirificarum disciplinarum Architectus. Nam in Catalogo operum suorum, quem ipse publicavit, quique in Bibliothecâ Scriptorum ordinis Cisterciensis reperitur p. 179. ubi Grammaticam suam Latinam nominat, ait: Puto formam totius Linguae Latinae à clari ingenii juvene posse horâ intelligi, & mense addisci, si istæ novæ institutiones admittantur. Puto materiam felicius acquirendam, si etiam ante tradatur. Tradatur prius lingua materna ex arte & regulis, quam unusquisque addiscere posse videtur unâ hebdomade; & si hanc semel altè percal-
 leat, poterit quodcumque aliud idioma acquirere uno aut altero mense. Hæc ille quidem magno hiatu promittit, & supra Rogerus Baco non nisi triduum postulaverat. Sed Berneggerus in laudatâ oratione fallacem hujus rei even-
 tum notavit, Non ita multis abhinc annis talem quandam subita doctrina magistrum in hac urbe vixisse nostis, qui ut posset jejuna supplicium vite tolerare, famemque sola-
 ri suam, ausus est Græcæ linguae unius alteriusque septimanæ spatio paranda notitiam per-
 ita certo pretio promittere. Et invenit ille quidem aliquot adolescentes credulos, per-
 neque dixero stultos, qui se ei dederunt in disciplinam & exploraturi, quid ferat his di-
 gnum tanto promissor hiatu; Quos postea tamen emunctis oculis, veluti corvos bian-
 tes, egregie delusit, & cum carnem peterent, ne carnis quidem umbram ostendit. Idem
 tamen Caramuel de arte memoriarum ita judicat eo in loco, quo novam se memo-
 riarum artem traditurum promittit: Puto artem memoriarum alterâ indigere memoriâ:
 interim quid alii dixerunt & docuerunt, examino & methodum commodissi-
 mam trado, quæ possit juvare memoria.

Ut tandem hæc de Memoriarum subsidii tractationem concludamus, re-
 nendum est, in rebus, quæ ad memoriam propriè pertinent, historiis, factis,
 lectione librorum, orationum recitatione insignem posse esse hujus artis usum
 (quam ob causam non ineptè suadet Sehefferus in Graphice pag. 23. pueros in pin-
 gendo maturè erudiendos) in disciplinis verò firmiorem ab ipso rerum nexu
 & or

& ordinē, memoriā expectandā. Deniq; non defunt, qvi etiā naturali memoriæ plus virium accedere quotidianā exercitatione posse existimant, qvemadmodum ē palæstra semper habitiores pugiles recedunt, & continuo ulu etiā membra novum robur acquirunt; præsertim si non obruatur confusā multorum lectione, quæ nulla certa posse ducit vestigia, & firmiora & altius imprimenda, qvæ eadem semper ducuntur eodem tenore in disciplinis lineæ. Extat eā de re paranelis umbratica in *Phyranini Gaudentii Instar. Academic. pag. 129.* cum epigrammate de Lullianā Memoriæ arte contemnendā. Legi & in illo argumento potest illa jam suprà nobis memorata *Jacobi Lellii*, Jcti doctissimi, de memoriā Oratio, qvi etli non hanc artem aspernatur, tamen in eā plus ostentationis, qvām frugis, esse judicat: qvā in sententiā plane illi *ὁυόψηφός* est in oratione citatā *Berneggerus*, ut ipsa ejus verba transcribat, scriniorum ejus hāc qvidem in parte compilator. Sed ille has forsan extemporales, & inter negotia deproperatas, orationes typis non destinavit. Nam filius illas post mortem Viri citra controversiam doctissimi, & qui magnum, dum viveret, Germaniæ ornamentum fuit, edidit.

CAP. VII. DE METHODIS VARIIS.

Methodus vel generatim vel speciatim accipitur. *Oweni Guntheri Tractatus de Methodo* laudatur, qvi post *Aristotelem* & *Galenum* eam doctrinam proposuit. *Erbari Weigelii Analysis Aristotelica* ex *Euclide* restituta laudatur. *Aristotelis* interpretes in hāc arte tradendi segnes. *Aristotelis Analyticam* male impugnāt *Nizolius*, *Ramus* in *Methodo Aristotelica* novator. *Verulamii* de illo judicium. *Cartesii* doctrina de *Methodo* ab *Autore artis cogitandi* in compendium redacta. *Autor Medicinæ mentis* in hāc doctrinā laudatur. *Algebra* studio primus in has cogitationes incidit. *Summa* ejus doctrina capita recensentur. *Artis* inveniendi præcepta generalia. *Definitiones*, *Axiomata*, *Theoremata* quomodo formari debeant. *Imaginabilem*, *Mathematicorum*, & *Physicorum* certa classes, quorum rationes indagande. *Impedimenta* sex indaganda veritatis. *Baudelotii* de *Dairval* liber de usu *Peregrinationum*, *Museum Italicum* *Joannu Mabillon* & *Michaelis Germain* laudantur. *Methodus veritates incognitas indagandi*, *Verulamii* de *Methodo* cogitata, *Methodus Exoterica* & *Acroamatica*. *Pythagorica* *Methodus* per numeros à *Theodoro Orio* restaurata. *Chinensiu* *methodus philosophandi* per lineas. *Eorum* mirum acumen. *Philosophia* eorum mysteria habet non omnibus intelligenda, *Methodus Cabalistica*, à *Scalichio* recolta. *Quatenus* conveniat cum arte *Lulliana*, *Renaudotii* Specimina. *Budei* judicium de talibus *methodis*. *Scaligeri* desiderium de barbarorum doctrinā discendā. *Autores recentiores Cabalistici*. *Robertii Fluddii* scripta & *Philosophandi* ratio. *Methodi* particula-

res. Non nisi unam agnoscat Autor Medicina Mentis. Autores qui ἐγκυκλοπαιδείας
 scripserunt. Sorrelli scientia universalis, Martianus Capella, Euphues. Alstedius. Judi-
 cium de ejus ἐγκυκλοπαιδεία. In artibus Mechanicis ejus diligentia, ut & Theveno-
 ti, Velschii. Alstedii ἐγκυκλοπαιδεία Biblica. Velschii Pedia in Cyclisco. J. Forri Rin-
 gelbergii Encyclopaedia. Antonius Zars. Vossii opus artium. Havemannii Methodus.
 Claude Fleurus. Autores qui de Methodo studii conscripserunt, recensentur. Leichne-
 ri Apodistica Scholarum reformandarum ratio. Bato Verulamius, Beyerii Lux men-
 tium. Velschii Somnium Viadiciani. Leibnitzii Methodus Jurisprudentiae. Anonymi
 desideria literaria. Thomae Browni Pseudodoxia Epidemica. Schookii judicium de Me-
 thodis. Universalis Methodus vix speranda. Quaedam datâ operâ occultantur.
 Sermones Exoterici & Acroamatici. Octaviani Ferrarii liber de sermonibus Exotericis.
 Παιδεία quæ Aristoteli. Ἐγκύκλιος παιδεία. Ἀριθμητικά mathematica in omnibus
 observari nequit.

DE Methodo ipsâ, genuinâ illâ ac primariâ Logices propagine, dici etiam
 hic quædam debebant: Quoniam enim Methodici titulo totus ille li-
 ber inscribitur, de Methodo præcipuè hic agi debere ratio ipsa dicitur.
 De Methodo itaque agi potest, quatenus generatim ea vox accipitur,
 atque universam illam inveniendi demonstrandique rationem significat, & qua-
 tenus illa omnibus applicari disciplinis ac meditationibus nostris potest; Cujus
 propaginem esse diximus omnes illas artes, quas Inventivarum titulo aliqui
 salutant. Est verò Methodus nihil aliud, quam Ordo, quo ex principiis ac
 nobis cognitis deducuntur incognita; sive id in ipsis scientiis sive in Syllo-
 gismis fiat. Oremus Guntherus, Philosophiæ Aristotelicæ quondam in Acade-
 miâ Juliâ Professor, Vir doctissimus, & cui multa se debere ait in præcogni-
 tis suis Logice Keckermannus, Methodorum tractatus duos scripsit, continentes to-
 tius artis Logicæ medullam, facultatem omnium scientiarum ac demonstrationum principi-
 a inveniendi, dijudicandique rationem, Helmstadii 1786. in 8. editos: qui mihi in hoc
 genere ita semper placuerunt, ut parum à novatoribus hæc in re novi præstitum
 existimem, nisi quod applicatione ad Mathematica ac Physica exempla negotium
 hoc optimè illustrarint. Hæc est illa, quæ libris 7 *Ἀναλυτικῶν* Aristotelis doctri-
 na continetur; quorum duæ partes sunt. Priores duo analyticorum libri docent
 rationationis formas construere: posteriores duo libri *παιδείας* seu eruditio-
 nem complectuntur indagandi dijudicandique materias: in singulis disciplinis.
 Hanc scilicet partem Logices *ἐπιχειρήματα* & *ἀποδείξεις* ab usu non modo populari remo-
 tat, sed multis etiam parum eruditè usurparam, suis Methodorum libris illustra-
 re conatus est Guntherus; junctis illis, quæ apud Platonem & Galenum (cujus ex-
 tat de optimo genere docendi liber) occurrunt. De hac Methodo Plato in Pha-
 dro & passim pluribus agit, eamque ut divinum inventum commendat: Est enim
 intellectui, tam theoricæ quam practicæ, instrumentum paratissimum, ut & acutè
 intel-

intelligamus, & rectè agamus; Quare & per habitum organicum Methodum definiuit Guntherus. Ille vero habitus Methodicus vel in integrâ scientiâ tractandâ, vel in aliquâ ejus parte, exercetur. Methodum Universalem *διδασκαλία* vocavit Galeus, à quo tamen dissentit Guntherus: nam *διδασκαλία* ad unam aliquam tantum disciplinam pertinet; Methodus autem est communis quædam Scientiarum norma nulli propriâ mancipata disciplinæ; cum non singularum disciplinarum *ἐπισήα* cognoscat, sed ipsas scientias, quarum singulæ sua *ἐπισήα* perspicunt, dijudicet examinetq;. Methodi particulares pro ratione duorum summorum generum, Substantiæ & Accidentis, duo habent instrumenta, definitionem & demonstrationem. Quibus patet, nullis nos opus habere vel Gnostologiis, vel Hexologiis & Intelligentiis, quas mustei illi Disciplinarum fabri nobis extulerunt: nam solâ Logices & Methodi doctrinâ illud absolvitur, quod ad disciplinas ordinandas pertinet. Hujus doctrinæ summum usum cum perpenderet *Erhardus Weigelius*, Matheos Professor in Academia Jenensi celebratissimus, Vir ob egregia & singularia in arte suâ inventâ summam laudem promeritus, atq; demonstrandâ artem è Mathematicis principiis quasi è fundo aliquo peti debere rectè judicaret, *Analyfin Aristotelicam ex Eulide restitutam* scripsit, quæ genuinum sciendi modum & nativam restaurata philosophia faciem per omnes disciplinas ichnographice depingeret; editaq; est Jenæ An. 1658. Eruditionem ille eximiam in doctissimo hoc opere ostendit, non omnibus quidè fortè probatus, quod in aliquibus vel rebus, vel terminis nonnullis novaturire videatur; sed ingenium tamen & *ἀκρίβειαν* non vulgarem in Commentario illo deprehendas. Hujus sui consilii rationes prolixius in Inscriptione libri ostendit, cum in tot Aristotelis Interpretibus & Scholasticis nihil planè inveniret, quod pulcherrimum ipsius opus *Ἀναλυτικῶν* rectè explicaret, eorumq; verum usum demonstraret. *Deprehendebam homines istos*, inquit, *totâ die non nisi de mente Præceptoris, consiliorumq; ipsius sensu ad ravimusq; & nauseam decertare: alios hoc, alios istud suppeditare consilii: omnes tandem, usq; quippe & prisca Architectonica (quam obscuris aliquantum regulis, observatione & resolutione Mathematicarum, quas ipsis videre non contigit, fundatis, Præceptor tradiderat) ignaros in solis liminibus & superliminaribus conclavium hæere, eaq;, nescio quò ruina metu, labore non necessario quidem, immenso tamen & tantum non Herculeo, statuminare operose satagentes: rectiorio in super gypsoque quàm pulcherrimè incrustantes; illigatisq; emblematicis, quam fieri posset, elegantissimè convestientes, tempus omne consumere: subtractionibus interim intimioribus ob instaurationis & cultus defectum omnimodè corrudentibus. Quos quidem hominum istorum errores, ut primum diu & diligenter attendens, ex merâ vera & prisca Architectonica, quam à Mathematicis discendam Aristoteles non nesciebat, ignorantia, indeq; regulis Aristotelicis non intellectis, sed pro placito uniuscujusq; perversissime explicatis, ortum suum traxisse & originem deprehendi; ex eo nihil in operatio magis habui, quam videre tandem aliquando, qui omnimodam Philosophici istius ædificii ruinam præventurus, Aristotelicam istam Architectonicam, hæcenus satis perversam, & mathematica-*

rum machinarum inspectione & resolutione, quibus tota nititur, restitueret, madumq; postea, collapsam ferè pretiosissimam structuram ab interitu vindicandi, exinde ostenderet.

Et hæc quidem, quæ de Methodo ac demonstrandi ratione ab Aristotele dicta sunt, satis libi constant, ut mirer, quomodo Nizolius in libris de rerum principiis & verâ ratione philosophandi omnem demonstrandi rationem ab Aristotele luculenter adeo traditâ de medio tollere conatus fuerit. Extat enim libro quarto cap. 3. de falsâ demonstratione & scientiâ Pseudophilosophorum, & simul de inutili fallac; posteriorum Analyticorû libro. Adversus illum peculiari operâ se disputaturû promissit Vir ingeniosissimus Leibnitzius in illâ præfatione, quam iteratè libri Nizoliani editioni præmisit. Quanta illa sunt *ἡ ἀδυναμία*, quum universalia in rerum natura negat? quibus sublati, demonstrationis etiam magnam partem tolli necessum est. Quis ferret Logicam disciplinam Oratoriæ, Metaphysicam Physicæ subordinari? quas separandas esse ratio ipsa dictitat. Verûm ille studio partium abreptus multa disputavit adversus ipsam veritatis rationem, per occasionem litis cum Majoragio institutæ. Cum enim Majoragius adversus Ciceronem quædam scripseret, Nizolius prolixam, sed acerbam, ad ipsum epistolam scripsit, quam in Bibliothecâ Gudianâ MStam servari suprâ dixi. Ergo Majoragius duos Reprehensionum libros in Nizolium scripsit, qui hos de verâ philosophandi ratione Nizolius extorserunt. Maluit Nizolius elegantiorē aliquam philosophandi rationem, abjectis terminis philosophicis ac barbaris, quibus tamen major subest rerû expressio. Et fuit in multis Nizolio *ὁ μὲν φησὶ* Ramus, magnus in re Dialecticâ non tantum, sed & in omni philosophiæ parte, Novator: Novam etenim, ut in singulis disciplinis, ita universam Methodum instituit, de quo tamen ita judicat Verulamius de Augm. Scientiar. lib. 6. cap. 2. *Methodus veluti scientiarum architectura est. Atq; hac in parte melius meruit Ramus, in optimis illis regulis (καθόλου πρὸς τοὺς κατὰ πρῶτον, κατὰ δεύτερον, &c.) renovandis, quam in unica sua Methodo & Dichotomii obtrudendis. Veruntamen nescio quo fato sit, ut humanis (sicut sæpius fingunt Poëtæ) rebus pretiosissimis semper adhibeantur perniciosissimi quig; custodes. Certè conatus Rami, circa illam propositionum limam, coniecit eum in epitomas illas & scientiarum vada, auspicato & felicitis cujusdam genii ductu processerit oportet, qui Axiomata Scientiarum Convertibilia facere attentaverit, & non simul ea reddiderit Circularia, aut in semet recurrentia. Conatum nihilo scilicet Rami in hac parte utilem fuisse non inficiamur. Ergo tamen, quæ bona in Ramo habentur, ab Aristotele potius transcripta, Verulamio iudice, quàm ab ipso excogitata sunt. Methodum quoque Ramæam perpetuis dichotomii incedentem carpitibidem in initio capitis Verulamius: De unica Methodo & Dichotomii nil attinet dicere: fuit enim nubecula quadam doctrina, quæ cito transit; res certè simul & levis & scientiis damnosissima. Etenim huiusmodi homines, cum Methodi sui legibus res torqueant, & quæcumq; in dichotomias illas non apte cadunt, aut omittant, aut præter naturam insectant, hoc efficiunt, ut quasi nuclei & grana scientiarum exiliant, ipsi aridas tantum & desertas siliquas stringant. Itaque inani compendia parit hoc genus Methodi*

robore, solida scientiarum destruit. De Ramo & Ramæorum doctrina legi Caselius potest in suo *Ntæ & Prodidascale*. Cæterum ille jam tum Agricola & Ludovico Vivi suorum philosophematum originem in multis debuit, de quo nos aliò loco plura. Methodum Rami refutavit duobus libris *Everh. Digbæi* Lond. 8. An. 1580 editis: qui & *Theoriam Analyticam viam ad Monarchiam scientiarum monstrantem* Londin. in 4. Anno 1579. edidit.

Doctrinam de Methodo peculiari quâdam curâ sibi explicandam sumpsit Cartesius, vir ad Philosophiam animo acerrimo instructus. Totam hanc artem ad quatuor Regulas vocavit, quæ tamen, si verum fateri velimus, Aristotelicis jam tum præceptis continentur. In compendium traxit *Autor Artis Cogitandi* parte quartâ. Methodum duplicem facit: vel enim veritatem inquirir, estq; Analysis, sive Methodus resolutionis, quæ dici poterat methodus inventionis; vel inventam docet, & est Synthesis, sive methodus compositionis, quæ & appellari potest methodus doctrinæ tradendæ. Integrum corpus scientiæ rarò analyticè tradi ait, cum analysis in usu tantum sit ad quæstiones solvendas. Atq; hîc varia quæstionum exempla proponit, monstraturus, quomodo in his procedendum: quorum maximam partem excerpserit è schedis MStis Cartesianis, quas à Dn. Clerceliero habuerat. Multa tum è mathematicis tum è physicis adducit pro illustratione hujus doctrinæ, quæ ibi cum fructu legi possunt. Nam cæteri Autores Peripatetici, qui de methodo tractarunt, parci admodum sunt in exemplis distinctè proponendis. Quoniam enim pleriq; ex illis mathematicæ artis & solidioris physicæ, ac præcipuè *ἐμπειρίας*, naturalis rudes fuere, quæ firmiorem *δοκίμω* fundum huic doctrinæ substernunt, mirum videri non debet, si mutilam illam & in multis erroneam dederint. Cæterum nihil penè novi ab illis, qui tamen nova se dixisse putant, dictum est, quod non commodâ deductione è principiis Aristotelicis arcessi possit.

Nuperrimè eandem doctrinam *Jschirnbansius*, Academiciæ Scientiarum Parisiensis membrum, viâ, quoad fieri poterat, expeditâ & accuratâ proposuit, nisi quod veterum præcepta planè seponat, suumque omnino ductum sequatur: cuius tamen Regulæ Generales & cum Cartesianis & cum ipsis Aristotelicis, quas Guntherus expressit, in multis conveniunt. Libri titulus est: *Medicina mentis sive centam genuina Logica, in quâ differitur de Methodo detegendi incognitas veritates*. Editus vero est Amstelodami 1687. ac Regi Galliæ inscriptus. Prima parte agit de causis, quæ nos in varios errores deducunt; quid propriè nos delectet, & quam variaz sint circa illa, quæ delectant, deceptiones; quod sit omnium constantissima delectatio veritatis detectio, atq; hujus via per nos ipsos indagari possit. Parte secundâ artis inveniendi generalia præcepta proponit, quibus adjuti nunquam in falsa incidamus, sed potius veritatem semper certò assequamur; adeo, ut hisce mediis absq; ullo errore ulterius progredi possimus, continuo & quantum nobis libuerit, semper nova detegendo, si modo adsit animus & satis temporis nobis superlit

perfit ad nosmet ipsos ad id studium applicandos, idq; exiguo labore. Excludit hic primò cognitionem illam, qualis ex Locis Communibus, arte Lulliana, prædicationis, locis Topicis, Florilegiis, de re aliquâ in pompam potius & admirationem ignorantium hauriri & proponi solet: quâ viâ nihil solidæ veritatis indagabitur, sed millies ab aliis dicta recoquuntur, variis etiam dubiis & controversiis in-certa. Cum ergò solos Mathematicos nullas fovere controversias videret, aut eas, si quæ exurgerent, statim componi, hoc indicio judicabat, hos solos exoptatam methodum attigisse. Illis ergo studiis se applicuit, ut videret, num idem mutatis mutandis in aliis possit obtineri; quod ipsi felicissimè successit. Algebra igitur primùm adiit, de quâ ita: *Cum ego, quam veteres Algebra, recentiores vero Analysis speciosam vocant, mihi comparassem, magnâ meâ delectatione observabam, & quod ibi promittitur, non falsò jactari, & reverâ plus in eâ præstari, quam antehac ullâ spe conceperam. Licet verò statim non posuerim perspicere, quomodo idem in omnibus aliis scientiis possit effici; quia tamen me hætenus præstantior latebat methodus, in hac ingenium meum colendo vehementer fui occupatus. Ubi eò denique progressus eram, ut quendam adverterem habitum, tam in solvendis iis difficultatibus ab aliis mihi propositis, quam præcipuè in iis, quas mihi ipse formaveram, itimius secretam hujus methodi naturam perlustrando notavi, quicquid ignotum est eadem prorsus ratione non solum in Mathematicis, sed & in omnibus aliis scientiis, posse detegi.* Primò ergo ponit certitudinis humanæ fundamentum illa, in quibus præcipuè intellectus operatio manifestatur; nimirum quæ à mente nostra statim sine contradictione (à cujus studio remotissimum jubet esse veritatis indagatorem) concipi possunt, e. g. Totum parte suâ majus esse, In circulo omnes radios absolute esse æquales &c. unde infinitæ aliæ veritates educi possunt, ac vice versâ sequitur, ea quæ concipi non possunt, falsa esse. Sed in fundamento illo rectè ponendo, ne ab imaginatione decipiamur, præcipit: Multa enim tantum imaginatione percipiunt, quorum tamen conceptus certus dari non possit, ut in sonis, coloribus, aquâ, aëre, metallis &c. Quare duo criteria discernendi intellectus & imaginationis commendat. 1. Multâ experientiâ & frequenti utriusque differentiam indagare, quod tamen difficile admodum est, nec à quolibet præstari potest. 2. Ut æqualitatem intelligendi respiciamus: nam quæ verè concipimus, ea etiam aliis, ut nobiscum concipere possint, explicare possumus, ut in demonstrationibus Mathematicis fieri videmus, quas omnes æquè bene intelligunt; cum ea, quæ imaginatione percipimus, variis variè, non æqualiter, percipiatur. Necesse proinde erit signa dari, quibus certiores fiamus, utrum rem concipiamus, an imaginemur: nam ex confusione duarum facultatum illarum maximi nascuntur errores. Format deinde sibi ipsi varias objectiones, quibus impugnari illa sua veritatis criteria possunt, ad quas operosè ac eruditè responderet. Hinc disquirir, quâ quis ratione semper absque errore possit progredi nova continuo detegendo: ubi primo omnes possibiles conceptus, quos mentem observare posse videmus, nobis

nobis magno acqviendos studio suadet : exiis definitiones primum fabricandas docet , & definitionibus proprietates educit , quæ appellat Axiomata : ex definitionibus inter se omnibus modis junctis veritates derivatas extruit , quas Theoremata vocat. Definitiones à nobis formari posse demonstrat , & ut definitio aliqua bona sit , primum rei , quæ concipitur , formationis modum , quam generationem vocat , considerare nos jubet , atque ex ea definitionem adornare. Quod ut eò promptius fiat , tres Regulas generales ponit , quarum prima est de rebus cogitatione ad sua summa genera deducendis , cum quibuscuncta entia diversam naturam , h. e. nihil commune ac diversam generationem habere observantur vel concipiuntur. Constituit autem tria cognitionum genera circa Imaginabilia , Mathematica , Physica , ad quas classes omnia entia reduci possint. Secunda regula est : Omnibus ad ultima genera reductis observandum esse , vel ratione vel experientiâ , quæ in quolibet genere ea sint , quæ omnibus singularibus concipiendis semper adsint. Tertia regula est : Omnes conceptus formatos sic esse ordinandos , ut sibi succedant juxta numerum , quo plura possibilia seu elementa succedere expotunt. Prima elementa imaginabilium , quæ sensu percipiuntur , constituit fluida & dura , rationalium puncta , rectas atque curvas , Realium , materiam , motum & quietem , sine quibus nihil amplius concipi possit. Hinc ad Axiomata & Theoremata fabricanda procedit , ac magnam exemplorum & Geometricis peritorum copiam subjungit , quibus præcepta ac regulas suas illustrat , adjectis nonnullis physicis demonstrationibus de Montibus ardentibus , quæ ex eodem fonte promanant : quam methodum ex Algebra primum deductam vehementer extollit. *Hæc est* , inquit , *nec ulla alia existit methodus , quâ omnes , qui Algebra student , utuntur , & cujus ope talia solvuntur problemata , quæ cuiusvis humani ingenio insolubilia primo intuitu videntur : Proposito enim problemate , res integra quasi jam inventa ob oculos ponitur , ut ita clarè appareat , quanam res hic sibi invicem conjungantur : harum natura seu definitiones vel jam notæ sunt , vel re ipsâ exhibentur : deinde unaquæque diversarum naturarum seorsim expenditur , & per diversam æquationem simplicissimam , quantum fieri potest , characteribus exprimitur : tandem singula harum æquationum variè inter se tamdiu comparantur seu junguntur , donec quæcuna inde oriatur æquatio , cui hæc natura quæ antè diversis æquationibus exprimebatur , inclusæ , hoc est , omnes simul junctæ sint , & quæ proinde clarè ostendit , quo pacto proposita questio sit solvenda.* De hæc Algebra speciosa *Cartesius* , *Beaumontius* , *Vieta* , *Schoolæ* pluribus agunt. Hinc procedit ad illam tractationem , quâ ratione veritatis acquisitio exiguo labore perficiatur : quod ut fiat , omnia impedimenta primum removet , in quibus primum locum tenent errores , in quorum originem inquirat , ac quædam ejus rei in imaginabilibus , rationalibus ac realibus enumerat. In realibus subtilissimos errores vocat , quando cum realibus imaginabilia confunduntur , quod in principiis naturæ ponendis à subtilissimis nostri temporis Philosophis factum , atque inde varias enatas sectas , & multa dominari , etiamnum præjudi-

exc-

executionem in veritatis acquisitione requiruntur, certis vitæ negotiis adstricti. Cui remedium hoc opponit, ut semper nostram in studiis inclinationem sequamur, ita quicquid aggrediemur, facillimum fore, ac multa nos effecturos ait. Parte tertiâ de methodo detegendi incognitas veritates agit, quam instituit 1. respectu nostri, si nostras inclinationes, ut jam antè dixit, sequamur. 2. respectu scientiarum, quarum cognitio magis necessaria est quam aliarum, quibus magis delectamur; ut studia mathematica, quorum cognitione ad methodum discendam magis indigemus, licet aliis magis delectemur: hæc enim yiam omnibus cæteris sternunt 3. respectu scientiæ, quæ summam delectationem omnibus afferret, modo ipsis esset nota. Per quam Physicam intelligit, quam vocat scientiam universi accuratâ mathematicorum methodo à priori demonstratam, & evidentissimis experientis ipsam imaginationem convincentibus à posteriori roboratam. Ita librum hunc suum concludit, & specialiora de arte inveniendi præcepta promittit, quæ ut in lucem Vir ingeniosissimus proferat, vehementer optamus.

In doctrinâ de Methodo multa quoque magnus scientiarum amplificator *Baco Verulamius* invenisse sibi nova visus est; sed non satis illa distincta atque ad bene ordinatas regulas revocata. Quare obscura pleraque sunt, & planiorem explicationem requirunt. Distinguit ille *lib. 6. de augm. Scient. cap. 2.* Methodum in initiativam & magistralem: illam dicit, quæ ipsa scientiarum mysteria recludat & denudet; altera illi est, quæ utiis docet, & ulteriorem progressum sibi propositum habet, atque telam à priori traditam pertexendam docet. Vocat eam Traditionem Lampadis, sive Methodum ad filios, quam eleganter his verbis describit: *Artibus idem usu venit quod plantis: si plantâ aliquid uti in animo habeas, de radice quid fiat, nil resert; si vero transferre cupias in aliud solum, tutius est radicibus uti, quam surculis. Sic traditio (quæ nunc in usu est) exhibet planè tanquam truncos (pulchros illos quidem) scientiarum, sed tamen absque radicibus, fabro lignario certe commodos, at plantatori inutiles. Quod si, Disciplina ut crescant, tibi cordi sit, de truncis minus sis sollicitus; ad id curam adhibe, ut radices illæ etiam cum aliquo vinctulo terræ adhaerentis extrahantur. Cujus quidem generis traditionis, Methodus Mathematicorum in eo subjecto similitudinem quandam habet; generatim autem non video quid aut in usu sit, aut quid quis inquisitioni ejus dederit operam; proinde etiam inter desiderata numerabimus.* Discrimen porro facit inter Traditionem per Aphorismos & Methodicam. Illam laudat, quæ multas æpe in recessu habeat: Aphorismi enim ex medullis & interioribus scientiarum conficiuntur, & magnam notitiam præsupponunt; nam abscinditur illustratio & excursio, deductio, connectio, varietas, exemplorum descriptio practicæ. Traditio Methodica sæpe specimen artis ostendit; sed si solvantur, segregentur & denudentur pleraque, ad nihilum recident. Narrat aliud Methodi discrimen, cum scientiæ traduntur per assertiones adjectis probationibus, aut per quæstiones una cum determinationibus.

bus. Distingvit inter Methodum universalem & particularem, subjectæ materiæ, quæ tractatur, accommodam. Nam ut Topicas particulares ad invenendum excogitavit Verulamius, ita methodos particulares ad tradendum adhiberi vult. *Videmus enim, inquit, nimium generalia (nisi deducantur) parum informare; quin potius hominum practisorum ludibrio scientias exponere, cum nibilo magis ad Præctisam faciant, quam Chorographia Ortelii universalis ad viam monstrandam, quæ Londino ducit Eboracum.* Hæc quasi nova quædam de Methodo proponit Verulamius, quæ ab aliis notata non fuerunt. Verum in iis non video, quid magnopere adjuvare vel docentes vel discentes possint: Nihil enim hic ex stabilibus solidisque principiis deductum est.

Illud è veterum instituto commodè notavit, esse quædam Methodum Exotericam & Acroamaticam, ut illi libros scripserint alios Exotericos, alios Acroamaticos. Acroamatica Methodus sive Ænigmatica veteribus in usu fuit, cum secretiora selectis auditoribus proponerent. Illa Pythagoræ, illa veterum Cabalistarum, informandi ratio fuit, qui per numeros ac symbola occultarum scientiarum mysteria tradebant. Quod Pythagoras numeris multas occultas doctrinas complexus fuerit, nunc eò minus dubitabimus, cum videamus hodie numerorum figuratorum beneficio intricatissima problemata solvi posse. Nihil enim refert, quibus notis animi sensa explicantur, an literis, an aliis quibusdam characteribus. Et fuit sanè teste Ghilino in *Theatro hominum literatorum* p. 219. Theodotus Osus, quilibet scripsit, cui titulus: *Meditationes Rhythmicae in duas partes distincta, quarum una theoreticam, altera practicam facultatis sciendi per numeros, sive restitutam Pythagoræ doctrinam pollicetur*; Qui an editus liber nunc sit, ignoro: Nam ex præfatione libri ejusdem autoris, qui inscribitur *Novarum opinionum & Sententiarum Sylva*, quo multa continentur nova de rebus nonnullis & abstrusiora cogitata, apparet, tum, cum liber ille ederetur, nondum fuisse publicatum. In isto verò libro aliqua hujus commatis sæpe habentur, ut in capite 61. Autoris istius sensum & doctrinam Typographus in illa præfatione ad Lectorem pluribus exposuit: *Observabit Lector, eum in his scrutiniis non usum scholasticis argumentis, neque vulgaribus ratiociniis, atamen nec etiam simpliciter opinatum fuisse, neque ex solo mentis discurrentis impulsu sensisse, sed mathematicis aliquando, & sæpe metaphysicis argutiis, quæ melius ad demonstrationes impellunt, si bene à sensibilibus abstracta transferantur ad intellectualia sua.* Ad quæ dedit animum diuturnum ferme & longi temporis studium, quo indulgens applicuit naturæ & proprietati numerorum abstractorum à corporibus, & qui solo intellectu percipiuntur. Quorum doctrinam habemus profectos fuisse Pythagoreos, at non posteris tradidisse, sive ex altatione famæ suæ, sive potius veneratione doctrinæ, quam tanquam super humanitatem excellentem ab aliis humani studii censere separandam. Quod tamen de hac rimatus auctor scripturis consignavit, nondum prodiit in lucem; unde cum aliqua ab ipsa ærunt legantur in hoc libro pro fulcro aliquot sensuum suorum, poterit lector vel eis fidem impartiri, vel præterire, judicio suo probare reprobare, dum unicuique homini quodlibet sibi opinari licet.

Ab

Ab hac Pythagoræorum philosophandi ratione non aliena illa Chinenſium videtur, qui per lineas certo modo figuratas non phyſica tantum, ſed & moralia, politica & omnium ſuperſtitioſarum artium principia, complexi ſunt, certâ & immotâ aliquâ ſerie, in numeris tamen & proportionibus fundatâ. Propoſuit illa *Martinus Martinus* in hiftoriâ Sinenſi libro 1. & nunc ex iſſis Confucii fontibus eam doctrinam in Europâ juſſu Regis Galliarum quatuor Societatis Jeſu Patres Anno 1687. publicarunt. Videatur *Confucii iſſius Proœmiâli declaratio. Part. 1. paragraph. 6.* Omnium rerum duplex materiale conſtituunt; Perfectum, quod motant lineâ longâ continuâ; Imperfectum, quod lineâ interruptâ exprimitur, quæ ex Chao proveniunt, (agnosce hic formam & materiam). Hæc principiorum quaſi duo maria in alia duo minora diviſa cum eadem ſecretione perfecti & imperfecti, quæ quaſi quatuor elementa ſunt. Ex his porro octo pari modo diviſa extitere, octo abiere in ſedecim, illa in 32, hæc in 64, & tandem in multâ minuta quaſi fluentia rivuloſque, ſervatâ ſemper primæ diviſionis atque ſecretionis normâ. Illa duo principia, quatuor imagines ex duobus principiis natæ; octo figuræ ex quatuor imaginibus proſeunt; 64. figuræ quibus liber mutationum comprehenditur, illic in tabulâ exhibentur, adjectis nominibus ſubjectorum naturalium. In his figuris ac lineis ad Philoſophicum ſenſum explicandis, mirum eſt, quam ſolertes ſint Chinenſium philoſophi. Moralis illa atque politica explicatio Confucii, quam illic adducunt huius libri concinnatores, plena profecto pulcherrimorum ſenſuum eſt, quæ perpetuâ ſerie ex illarum ductu ac nexu evolvitur. Imaginibus illi & numeris *Ποδαγγοίς* ante ipſum Pythagoram videntur. Mirum certè videri poſſit, quomodo in illas ſpeculationes primi devenierint Chinenſes; nam Confucius, qui annos 551. ante Chriſtum natum vixit, hæc ex antiquiſſimis autoribus ſe conſignaffe ſcribit. In omni penè gente talia obſerves, cum rerum cauſas indagant, præcipuè in Orientalibus, quibus omnis Philoſophia ænigmatica eſt. Indagatione ſcilicet ducuntur ad neſcio quæ abſtracta, quæ vel per numeros vel figuras utcunq; exprimunt. Cum enim videat mens humana, quæ dâ eſſe illis corporeis altiora, ac poteſtates quæ dâ hæc inferiora ſub ſe continentes, nihilque in naturâ norit magis abſtractum à rebus, Spirituum vero nullam habeat notionem, ad numeros & figuras dilabitur, eaſq; vel ut cauſas, vel ut ſigna quædam rerû archetypa pro veris cauſis venditat. In quibus omnibus non quidem adeò certi quid deprehendimus, ut peccus ſaturare poſſimus, aut aliqua ſuper hoc fundamento extruere; (Sed arguunt tamen illud, ferri naturâ ſuâ animos ad generales quosdam conceptus & naturas rerum ſpirituales ſeu æternas; quas etſi explicare conceptibus idoneis non poſſunt, ſufficit tamen, eorum conceptuum umbras quaſi inhærere menti. Laudari certè ex eo Chinenſium ingenia debent, qui dudum ante Pythagoram & Platonem neſcio quid illi Philoſophiæ ſimile animo ſpeculati ſunt. Pythagoræi enim & Platonici ab Ægyptiis, ut puto, edocti, ad efficientem cauſam potiſſimum reſpiciunt, &

Physicam quandam Methaphysicam, ut Verulamius vocat, professi sunt. Sive-
rò accuratius rem pensaverimus, non videntur hæc temerariâ aliquâ ratione,
sed summo consilio, à principibus Chinesium philosophis excogitata. Vix enim
in umbraticis illis conceptibus rectus observari ordo posset, ni clariore Ideæ il-
los primùm produxissent, ut pro signis & notis inservirentis; quâdâ occultam
hanc Philosophiam admittendi aliquândo erant. Occultior autem fuisse il-
lis in physicis doctrinam, qualem Egyptii olim professi sunt, ac mille fabulis in-
volverunt, ut tot viri doctissimi & nuper Cl. TOLLIIUS luce meridiana clariùs
ostenderunt, totus ille istius philosophiæ nexus ostendit, in cujus explicatione
mirè se torquent, quia omnia alia dilabuntur, interpretes. Si enim illud univer-
sale principium, quod illi *Li* appellant, & de quo tam intricata illi proponunt,
rectè pensaveris, nil in illo aliud notatum observabis, quàm illud universæ na-
turæ *πᾶσι θεμελιον*, quod omnia mista solvit, vinculisq; suis ligat; de quâ tot
miracula prædicant occultioris Physicæ magistri. Conferatur præmialis decla-
tio *partis secundæ paragraph. 1.* libri citati, & miraberis, quàm hæc cum Chimico-
rum doctrinâ conveniant. Illorum sensum non ceperunt, qui illa interpretati
sunt. Est illud Chinesium *Li* nihil aliud, quàm illa Cabalistarum linea viridis,
quæ ubique gyrat. Fuisse verò apud illos Chemiæ scientiam vetustissimam noti-
us est, quàm ut in dubium vocari debeat.

Ad Enigmaticam illam Methodum Cabalistarum Hebræorum do-
ctrina referenda est, de quâ nos *lib. 1. cap. 10.* Detali Methodo universali
Cabalistica, quâ *Picus Mirandala* usus sit, & ad fastigium scientiarum omni-
um pervenerit, multa quoque mirifica narrat *Fichetus* in libro de arcanâ
studiorum methodo, p. 27. *Hujus mysterii*, inquit, *ea vis est, quàm in Cabala triginta*
& quinquaginta portis intelligentia ex arcanis Hebræorum eruit Reuchlinus, ut scienti-
am rerum omnium & mundum doctrinarum universum quasi vivâ in tabellâ depictum sub-
jiciat oculis, ordine planè admirabili. Denique continet omnia, & singula, singulaque
ut omnia & omnia ut singula ad amissum explicat, efformatque illum, quem desideramus,
hominem, ex omnibus conslatum compositumque disciplinis. An ad illam methodum
quoque respexerit *Agrippa*, an subtiliorem & diviniorem velit, & quæ ex affla-
tu doctos formare possit, de quâ nos *lib. 1. cap. 12. p. 114.* aliis conjiciendum relin-
quo. De Cabala veteri notissimi sunt præter ipsos Hebræos, *Reuchlini*, *Joannis Pici*,
Hæspenni, *Buxtorffii*, *Hötringeri*, aliorumque labores. *Gaffarellus* Indicem Codi-
cum MStorum Cabalisticorum, quibus usus est *Picus*, edidit Paris. 1651. Hujus
Hebræicæ methodi reliquias fe dare venditat *Paulus Scalichius* in *Epistemonia Ca-*
tholici libro 12, qui inscribitur: de *Revoluzione Alphabetaria*, sive perfectissimâ ad omne
genus scientiarum methodo, quàm ante 12. annos ad Carolum Austriæ Archiducem
scripserat, sed aliâ planè ratione institutam, ut conferenti patebit: etsi hanc po-
steriorem suam ipse ut perspicaciorem priori præferat in recentiori illa editio-
ne; In quâ perpetuo dialogo omnia tractat, cum in priori per capita proce-
dat,

dat, ac pluribus exemplis suam doctrinam illustret. Hanc ille artem miris modis illic extollit : laudat ibi Petrum Daguinum Mediatum, virum totâ Italiâ celebratissimum, qui 37. ætatis anno, cum vix primâ haulisset literarum elementa, septem tantum mensibus huic artificio incumbens, omnibus doctissimis viris miraculo habitus sit ; Jacobum Januarium, qui cum septem egisset lustra à literis penitus alienus, in tantum hâc arte profecerit, ut nulli doctorum hominum sit postponendus. Laudat Ferdinandum Cordubam Hispanum, Raimundum de Sa-
bunde, Jacobum Fabrum Stapulensem, Carolum Bovillum, qui omnes hâc arte profecerint ; Andream, Petrum, Jacobum, Fratres Canterios, qui unicâ cum torore primi adhuc decennes in omni disciplinarum genere egregie diseruerunt ; æquibus alter Cornelii Agrippæ præceptor fuerit, cuius eruditionem nemo ignorat. Hanc artem corrupisse ille ait Raimundum Lullium, ab Hebræis acceptam : Quid si verum est, fortassis non de nihilo est, quod ab Arabibus earn descripsisse quidam opinati sunt ; quâ de re supra diximus. Hujus artis corruptæ Lullianæ imitatores omnes fuisse dicit, excepto Pico Mirandulano & Capnione Phorcensi, ex quorum monumentis se illam restauraturum promittit. *Nisi quâquam, inquit, inde jecerit fundamenta, frustra in illa Lullianâ dispositione laborabit : quâ & nos ad Hebræicam veritatem dum eniteremur ante lustra tria reducere ; sicut etiam publicis typis Oporini excusa profuac : parum plus effecimus, quàm vel Lullius ipse, vel Agrippa. Reliqui enim, ut Lavineta & huiusmodi sedum barbari vocibus, sed re ipsa quoque sunt : licet sua ætate summa admirationi fuerint, & aliquid in speciem præstiterint ; sed quod ad solidam eruditionem pertinet, nihil in illis ingeniis deprehendes.* Hujus artis procul dubio præceptis æquis Theophrastus Renaudotius Medicinæ Doctor in Galliâ pueros instituit, ut inter ægyptium & in latina lingua & in artibus liberalibus ad omnia interrogata responderent, cuius rei historia exiguo libellâ cum ipso examinis actu ac subscriptione testium Anno 1636. publicata est. De hâc, utut secreta, sciendi & discendi methodo, siue Lullianâ, siue Cabalisticâ reformatâ, ego tamen illud Budæi libro de Philologia fol. 63. dixerim ; *Artis ad naturam est quedam imitatio, non æquiparatio. Sunt enim longe uberiorēs vena nature atque capaciōres, quàm loculata illa sedes artificis inventionis, magisque est ars natura felix & beata accurata adjutrix ad delectum, si quid hâc in re mei iudicii est, quàm ad copiam proluxa, suppediatrice & magnifica.* Excutiant illa Hebræorum sacra, qui eas literas rectius intelligunt ; certè plura in Cabalæ mysteriis latent, quàm sola illa Scallichio adeo celebrata Methodus : Rerum enim occultarum in iis thesauri sunt unde in cæterarum gentium fundos tot rivus defluerunt. In Orientalibus superesse in hunc usque diem plurima abstrusæ sapientiæ monumenta, non ego dubitârim. Ad illa forte respexit J. Cæs. Scaliger, cum in *Hyperbolicis suis* p. 403. quere, iam illam de suis studiis instituit :

Plus pauciter me temporis, quod impendi

In Grammaticis & levis locutores,

Kkk 3

Vana

*Panas potarum atque perditas nugas,
Quam barbarorum quæ legantur in libris.
Hæc est mearum tota summa summarum,
Stultum ac supinum, plumbeique delirii,
Rebus reliâis consensescere in verbis.*

Hujus Cabalisticæ doctrinæ recentiores scriptores aliquot in folio voluminibus collecti sunt; in quibus est Riccii *de Agriculturâ caelesti*, Francisci Georgii Harmonia mundi, quibus multa è naturâ sonorum ad philosophiam & Theologiam applicantur. Sed de iis verum est, quod Verulamius ait loco suprâ citato. Hoc æroaticum sive Enigmaticum docendi genus posterioribus temporibus debonestatum est a plurimis, qui eo tanquam lumine ambiguo & fallaci abusi sunt ad merces suas adulterinas extrudendas. Intentio autem ejus videtur, ut traditionis involucre vulgum, profanum licet, à secretis scientiarum summo veretur, atque illi tantum admittentur, qui per manus Magistrorum parabolarum interpretationem nacti sint, aut proprii ingenii acumine & subtilitate intra velum penetrare possint. Quidam ex Cabalâ Theo-philosophicâ mistam doctrinam profitentur, quæ è Paracelli, Weigelii, Guthmanni, Bohmii, Fratrum Rosæ Crucis scholâ scripta prodierunt. Est his quoque annumerandus Robertus Fluddius, Anglus, mirabilis ingenii homo: Multa enim è Cabalisticis, ex numerorum doctrinâ, Tetragrammatu admirabili potestate, atque è sacris literis, ad rem naturalem applicat, & sui sensus quoddam Systema Phylicum ex illis conficit. In mathematicis multa egregia invenit, in quibus admodum operosus fuit: Nulla enim Matheleos pars est, quam ille non attigerit in libris suis, Mechanices peritissimus, superstitionis etiam artes diligenter excoluit, quarum Hypnospistes est, quas ipse etiam exercuit per omnia divinationum genera. E thermoscopio, seu vitro, ut vocat, Calendario omnium phænomenorum naturalium rationes, & totius mundi constitutionem, explicare laborat; quod instrumentum ex ipso Moyse deducere vult, aitque se invenisse illud in Codice quodam ante 500. annos scripto, graphice delineatum. Spiritum huic vitro inclusum illi, qui mundi magnâ machinâ condidit, proportionem respondere ait. Quare & omnes circulos cœlestes & planetas in illo præfiguratur. Ex eo quoque de natura morborum judicat: hominem enim ut microcosmum cum macrocosmo & hoc instrumento, ac spiritum vitro inclusum cum spiritu corporis nostri comparat. Hieroglyphicum morborum corporis & animi typum eo in instrumento ob oculos ponit; similiter & urinarum borealium & australium scalam in eo repræsentat, utroscopiam coram vertens in uranoscopiam. Quare mirabiles morborum definitiones ex- truit in libro suo de essentia Morbi. Morbi autem illi inter mœteora referuntur, atque à ventis (quos Spiritus & Angelos facit) ortum habere tradit. Quam suam sententiam ut stabiliat, SS. literarum, Galeni & Hippocratis auctoritate sæpè abutitur. Ratione itaque totius macrocosmi morbos dividit in empyre-

pyreos, aethereos, elementares, in plaga septentrionali procreatos, tenebrosos ex plaga occidentali ortos, præternaturales, æstuosos, ad plagam meridionalem spectantes. Causas morborum plerasque externas facit, à seminario meteororum & à victus ratione. Tu mihi vide lepidum illud sanitatis munimentum, quod libr. 4. *Myfter. Morbor. extruit*, ubi & dæmones morborum architectos una cum ipsis morbis depingit; quibus adiunguntur etiam Angeli *ἀλοφύλακας*, omnes nominibus suis appellati. Scripsit etiam librum, cui titulus *Utrinque Cosmi, majoris & minoris, Metaphysica Physica & Technica*, ubi positus ob oculos schematibus ipsum opus creationis demonstrare laborat. Multa quoque de Musica mundana è Monochordi contemplatione philosophatur. De quibus omnibus alibi plura.

Sed mittamus illam Methodum, quæ admirationi potius excitandæ, quam veritati inquirendæ inservit, ac procedamus ad methodos particulares scientiarum, in quibus non convenire posse earum doctores, mirum non est, cum in universali non conveniant: quæ semel rectè stabilita, non multum erat de particularibus laborandum. Certè Autor Medicinæ Mentis ut rem inutili habet ipsarum scientiarum & methodorum multiplicationem; cujus hæc verba part. 2. p. 23. *Veri Philosophi Philosophia sive unicam studium est ars inveniendi. Si hæc, de quibus modo sum locutus, animadvertissent, simul vidissent non tot dari disciplinas, quot ipsi proficundo enumerant, sed tantummodo unicam, unde omnia, quæ sciri datum est, derivantur; quæ est ars sapientie memoratæ, inveniendi per nos ipsos. Hanc qui sibi comparavit, omnes alias bonas scientias unâ cum eâ sibi acquisivit, aut ea absque alterius adjumento semper sibi acquirendi potentiam habet: quin omnes utiles scientiæ, quæ ab aliis præter hanc fructuantur, non nisi hujus artis specimina sunt. Ab hac scientiâ vulgares philosophi longius remoti sunt, quam vulgus existimat. Qui de scientiarum vanitate scripserunt, non in eo errarunt, quod istorum philosophorum scientias ad catalogum vanarum sive inutilium relegarunt; sed in eo, quod ex merâ ignorantia (uti persacile quæ videbit, modo eos autores vel paululum perlustraveris) omnes, omnium philosophorum scientias sine ullo discrimine eadem censurâ notarunt. Verum tantum abest, ut convenientia in methodis particularibus sit, ac eadem viâ omnes incedant, ut penè singuli sibi semitam sapiant, & quot capita penè tot sensus sint, magno argumento, etiam illâ ab Aristotele traditâ analyticâ parum instructos esse plerosque. Non est hujus loci, omnes illos recensere autores, quæ diversâ in disciplinis methodo usi sunt; de eo enim in Polyhistore Philosophico plenius agetur. Quidam Encyclopædiam uno complexu & sub unâ quasi scientiâ generali tradiderunt, ut fecit *Sorellus* in libro Gallicâ linguâ scripto, cui titulum Scientiæ universalis (*Science universelle*) fecit. Sub generali & corporalium & spiritualium rerum divisione omnem philosophiam comprehendit. In quatuor tomos dividit. In primo agit de Terra, Aqua, Aëre, Cælo & Astris: secundo de Meteoris, Lapidibus, Metallis, Plantis, Animalibus, Animâ hominis, Angelis & Deo:*

Deo: tertio de usu, melioratione, perfectione & imitatione rerum in mundo: quarto de usu idearum, quæ producunt scientias & artes, de linguis, scripturâ, numeris. Addidit his refutationem errorum vulgarium tractatumque, in quo examen Encyclopædiarum instituit, suisque consilii rationes in concinnatione hujus scientiæ universalis exponit. Verum præcipuos aliquos tantum recenset, ac non paucos omittit. Sciagraphiam ac rationem sui operis in fine Bibliothecæ Gallicæ tradit. Cæterum & alia, quæ pro subsidiis scientiæ universalis inservire possunt, in tractatu Gallico de *perfectione hominis*, quem in Germanicam linguam Baro de Stubenbergh convertit, Noribergæ Ann. 1660. editum. Sunt, qui sub schemate fabulæ amatorię universam philosophiam tractant, quod fecit *Martinus Capella* libro de nuptiis *Philologia & Mercurii & septem artibus liberalibus*, in quem autorem Grotius annos 14. natus scripsit. Non multum dissimilis argumenti est fabula illa ab Anglo quodam inventa, & in linguam Belgicam translata, ac Amsterodami 1668. edita. Titulus est: *De vermaakelcke Historie Zee en landt* & *Reyze van Euphues ofte een Ontleedinge des Vernusfs*. Proponitur hic sub specie Historiæ fictæ ratio conversandi ac educatio nobilitatis eruditæ methodusque studiorum instituendorum. Voluerunt illi Autores utile dulci miscere; cumque præcepta nulla severitate suâ ingrata sint, hæc nova specie vestita illa magis fortè arridebunt. Verum ut illa Sorrelliana Methodus historica, ita hæc Poëtica & comica est. Scientiæ & disciplinas particulari methodo tractatas uno volumine congestit *Joh. Henricus Alstedius*. Operosa fuit illius Viri diligentia, non tantum in consuetis disciplinis in compendium redigendis; sed etiam in novis inveniendis. Valde enim largus est in titulis novarum artium, quos effinxit interdum, ut nova res videretur, quæ in aliis disciplinis jam tum pertractata erat, & pertractari debebat. Nam si quis de partibus omnium disciplinarum singulares disciplinas conficere velit, ut faciunt ejus exemplo nunc multi, non dividere accurate & methodice, sed discerpere disciplinas videretur. In uno objecto multa nova formalia considerari possunt, neque statim nova inde disciplina formanda est. Atque hinc factum est, ut cum Alstedius nimiam diligentiam affectaret, negligentior heret. *Gatakerus* in præfatione *Cinni* sui parum magnifice de hoc opere sentit. Neque ego suaferim inde quis Philosophiam discat: Suam enim quandam methodum sequitur à publicâ & usitatâ diversam, & uni disciplinæ detrahit sæpe, ut eò locupletiore disciplinarum orbem habeat. Hinc quas lucciplenas habere poterat, reddit sua curaturâ junceas. In nonnullis tamen laudanda ejus est diligentia, qui primus tentavit artes mechanicas ad sua redigere principia; & sub formâ disciplinæ proponere; non plene quidem, prout rei conditio postulabat: sed laudabile tamen erat prima ejus rei lineamenta duxisse; quæ an rectè ducta sint, nunc quidem non disputo. Soler per canones procedere. Istarum verò artium principia more mathematico essent proponenda. Sunt enim mathematicæ propagines; Ac optandum esset, ut aliquis emunctioris naris Philosophus, Physicus præcipuè ac mathematicus, hoc argu-
gumén-

gumentum sibi sumeret tractandum; Præter enim speculationem non pauci inde fructus redundarent in Rempublicam. *Thevenotius* illud in animo habuit, qui ad hoc opus perficiendum omnes super hoc argumento scriptos libros conqvilvit, ut superiore libro jam tum diximus. Architecturæ Navalis specimen præclarum dedit *Witsenius*, qui vastum de eâ arte volumen Belgicâ linguâ scripsit. *Velschius* quoq; digressiones autumnales in officinas variorum Artificum, quibus nonnulla arcana illorum minusq; cognita enarrantur, promiserat. Ut ad Alstedium redeamus fecundum encyclopædias scriptorem, idem quoque *Encyclopædiam Biblicam* scripsit sub titulo *Triumpho Biblici*, in quo omnium disciplinarum Systema è S. Scripturâ concinnat. Quâ ratione ego è libris Juris, aut ex Hippocrate & Galeno similem Encyclopædiam conficere velim. *Velschius* quoq; *Pædiam* in *Cyclisco* occasione Encyclopædiæ Alstedianæ meditatus fuit, cujus consilium *Schröckius* in ejus vitâ fufius exponit: *Profcium maxime reputavit, si quis ejusmodi institutum, reserctis inutibilibus omnibus, & prolixis exscriptionibus omiffis, prosequeretur, Orbisq; literato aliquando non latius diffusam ἐν κοινῇ παιδείᾳ repræsentaret, sed nervosius contractam atq; exactatam exhiberet παιδείᾳ ἐν κοινῇ λόγῳ, non tam nove, quam modeste inscriptam.* Hinc ipse multa etiam hæc de re meditari cepit. Aliquando igitur hanc daturus erat, consilium in longè minori opere multo majus Alstediano sibi fuisse, ipso opere demonstraturus. Nec enim artes populares omittere animus erat, nec institutiones Grammatices omnium linguarum, maxime orientalium, Pangrammatices nomine eas complectens; *Panttechnices* quoq; nomine artes omnino omnes comprehensurus, cum istarum omnium commoda, arcana & ἐγχειρήσεις, quantum poterat, explorare conatus fuerit. Quibus etiam *Emporeticen*, Alstedio neglectam, aliasq; similes, Politices non minus, quam *Oeconomices* suboles ac socias adungere constituerat; non minus etiam *Stratoticen* ejusq; partes, & similes quasdam alias. Sed opus hoc imperfectum reliquit. *Keckermannii* Encyclopædia majori due, βεῖα scripta est. *Joachimus Fortius Ringelbergius* exiguo quodam libro Encyclopædiam complexus est, nec operosa methode, sed potius ἐν συνόψῃ omnia proposuit. Ingenium tamen illa sapiunt. Mathematicis studiis fuit addictus: nam tres libros Astrologicarum Institutionum scripsit. Tersam perspicuamq; dictionem sectatur. Laudavit illum *Erasmus* singulari quodam epigrammate. Mirabilis vitæ ejus conditio fuit. Primum enim in aulâ Maximiliani pictorem, Celatorem ac Calligraphum egit. Anno decimo septimo Lovanii linguæ Latinæ elementa discere cœpit, ac brevi multum profecit. Quæ ille in Encyclopædiâ suâ de disciplinis attingit, pauca sunt, sed occurrunt tamen in illâ brevitate observata digna. Suave illi dicendi genus est, neq; terminorum scabritie involutum. Vitam suam ipse descripsit in libro de ratione studii, qui *Cyclopædia* ejus Basil. Ann. 1541. in 8. editæ annexus est; ac plurima rei literariæ suppeditat non spernenda consilia; etsi in nonnullis ea ridicula ac non imitanda. Omnia ejus opera edita sunt apud *Sebastianum Gryphum*, cum *Encomiasticâ Hyperii* oratione. Hunc librum ita amavit *Thomas Erpenius* teste *Vossio de scientiis Mathematicis* cap. 36. §. 10. ut recu-

398

di curaret Lugduni: Huic enim libro ille adscribebat, se istos in literis fecisse pro-
gressus. Aliqui generatim tantum agunt de omnibus disciplinis, earum naturâ
constitutione, ut fecit *Antonius Zara* in sua *Ingeniorum & scientiarum Anatome*. Tale
fuit fortassis opus, quod meditabatur *Possius*, quodq; in libro de *Theologia Gentili*
lib. 6. cap. 8. ipse citat eo titulo: *Opus artium & Constitutio omnium artium & scientia-*
rum; quod vel ineditum hactenus est, vel imperfectum ab autore relictum, *Ἀπο-*
κρυφισμὸς ejus videtur liber *de quatuor artibus popularibus, Philologiâ & scientiis*
Mathematicis.

Ad hanc classem quoque pertinent illi scriptores, qui consilia in singulis disciplinis addiscendis suppeditarunt. Fecit id Havemannus in *Methodo sua*, Hamburgi Ann. 1673 edita: *Claude Fleury* in libro *Gallice scripto*, cui titulus: *Traité du Choix & la methode des etudes*, i. e. de selectis & methodo studiorum, Bruxellis Ann. 1687. edito. Cæterum Autorum, qui consilia & methodos pro instituendis studiis, vel generatim vel specieatim, scribere, vastus est numerus, quorum aliqui singularibus voluminibus collecti, de quibus hoc libro cap. 2. egimus. Prodiere in Belgio quoque; aliquot voluminibus tales dissertationes. Amsterodami An. 1648. prodiiit libellus, ubi congeruntur *H. Grotii Epistola de hoc argumento ad Benjaminum Maurerium*; *Gabrielis Naudæ Bibliographia Politica & Syntagma de Studio liberali*; *Clapmarii Nobilis Adolescentis Triennium*; *Colers de ordinando studio politico epistola*; *Clapmarii Nobilis Adolescentis Triennium*; *Colers de ordinando studio politico epistola*; *Additamentum ex Job. Caselii Notæ*; *Jacobi Focani dissertatio de Studiis*; *Joachimi Fortii de ratione studii liber*; *Erasmi Rotterodami tractatus ejusdem argumenti*; *Casparis Barleii Methodus studiorum præscripta Ducibus Megapolensibus*; *Ejusdem Methodus Morum, præscripta Ducibus Luneburgensibus*; *Thoma Campanolla de libris propriis & relectarum studendi Syntagma*; *Leonardus Aretinus de studio & literis*; *Scioppij Consultationes de Scholarum & studiorum ratione, prudentia & eloquentia paranda modis*; *Ludovici Crocii instructio de ratione studii Theologici*; *Joannis Loccenii de studio Juris dissertationiuncula epistolica, cum excerpto ex Epistola Hugonis Grotii*; *Johannis Heurnii de studio Medicinæ bene instituendo dissertatio*; *M. Hortensii Dissertatio de studiis Mathematicis recte instituendo*; *Scaftiani Foxii Morseii de studiis philosophicis ratione Epistola*; *Petri Angeli Bargai, quo ordine scriptorum historia Romana monumenta sine legenda, libellus*; *Joannis Caselii Epistola de studio liberalis doctrinæ decente equestris loco natos, de peregrinatione nobili, de oratione civili perspicua*; *Scioppij Diatribæ de compendiosa & facili lingua Hebræam discendi ratione*; *Joannis Alberti Bannii dissertatio epistolica de Musica naturæ, origine, progressu & denique studio bene instituendo*. Prodiit alter talium scriptorum tomus Trajecti ad Rhenum An. 1698. in quo habentur *Gerh. Job. Vossij Dissertatio bipartita, cujus pars prior agit, quibus disciplinis perfecta constet eruditio, altera, quomodo variæ discipline optime addiscuntur*; *Ejusdem Introductio in Chronologiam*; *Ejusdem appendix de imperiis, quæ potissimum in historiis celebrantur*; *Ejusdem de ratione universam legendi Historiam dissertationis*; *Ejusdem de imitatione oratoriæ & poeticiæ*; *Lippi de ratione legendi Historiam epistola, de recitatione in convivio publico & priva-*

ro, de notis & notariis veterum, *Institutio epistolica, de distinctione & interpunctione, de bibliothecis libelli*; Hermanni Vultej de studio juris; Agidii Mommeris de ratione legendi discendique jura; Jacobi Acomitii de investigandarum tradendarumque artium ac scientiarum metodo; Johannis Hoornbeckii brevis institutio studii Theologici; Henrici Morneise dissertatio de Manuductione studiosi juris per Academiam & Rempublicam; Joann. de Raei dissertatio de subsidii gradibus ac viris notitia vulgaris in natura contemplatione & officio Philosophi circa eandem; Regula Vita Sapientis, Harmonica, tranquilla, attuosa, negotiis obruta, liberaliter otiosa, peregrinantis deniq. Surt & dissertatio recensendis superse. Collegit & Heidoggerus hujus generis libellos nonnullos, libro Tiguri An. 1670. edito; in quo Henrici Bullingeri de ratione studiorum; J. Jacobi Breitingeri Hypomnemata subitanea; Francisci Junii F. F. Paraneis; Henrici Bullingeri Institutio pro peregrinatura. Cætera, quæ hic habentur, ab aliis jam in censum moriæ illi succurrunt, à me consignabuntur. Amphiloebii Epistola græca de studiis relictis formandis, cum notis Joach. Zehneri; Alstedii Cynosura Studioforum; Casp. Academiæ, Nic. Propoliticus, Rhetor, & plures alii; Arndius de studio lingue Latine; Rupertii Methodus studii Philologici; Mitternachts Pedia; Pomarii Consiliarius Scholasticus; Hyperius de ratione studii Theologici; L. Kepleri Methodus conciliandarum sessionum Medicarum; Veridici de Justiniano Ratio corporis juris reconcinuandi; Leibnizii Methodus nova Jurisprudentiæ; Scheurlii Statua Mercurialis; Budæus de studio literarum commodè instituendo; Blæmerti de Nobilis Institutione; Job. Pastorii Palequentiæ in Scholâ restauratione; Böcleri Manuductio ad autores classicos, Germanicâ lingua; Bonnaus de ratione discendi; Burenii de statu Scholæ philosophicæ in Academiâ Rostochiensis; Bodini Methodus Historiarum; Reineccii Methodus legendi Historicorum; Henrici Statua Mercurialis ad Jurisprudentiam; Hobokenius de Politicis studio; Kilembergii Statua Mercurialis Theologica; Goclenii Praxis Arrium generalis; Latomi de trium linguarum & studii Theologici ratione; Puteanus de Collegio trilingui; Nunnesius de studio Philosophico; Osiander de studio instituendis; Puteani Methodus literarum; Frischlini Methodus institutionis puerilis; Dresserus de ordine discendi; Ernstii Methodus docendi juris; Fabricii Meditationes circa scientiarum ideam atq. principia; Freigii Pedagogus; Fungerus de puerorum disciplina; Gallucii Oratio de doctrina fæco; Ausonio de studiis, cum commentario Minois; Mureti Institutio puerilis; Philippi Cattieri Exercitationes de studiis; Gribaldi Methodus studendi in jure; Academicus Somnians Lepidi Philalæthe Sannionis Utopiensis Satyra in perversam studendi methodum An. 1659. in 120 edita; Misonis Erythrei Ludicra & Satyrice, quæ ad studia literarum atq. literatos maxime spectant, excitandis ingeniis, erudienda juventuti, Salisburgi An. 1687. in 120 edita. Rolandus Marefius in suis Epistolis, ac præcipue lib. 2. ep. 30. Cornucopia quoddam talium consiliorum exhibet. Promisit etiam Ferretus, qui Musam Lapidariam scripsit, tales episto-

las consultationibus literariis referas. Infinita hic adduci possent ejus generis. Sed de iis suo loco plura, cum ad ipsas disciplinas perventum est. Hic quoq; illud verū est, multos esse consiliarios & parum consilii, atq; à pluribus coqvīs raro ad palatum cibos apparari. In tot Viis difficile est veram invenire semitam, dum quisque sensu abundat. Proposuerat ante multos annos Vir doctus, ac Professor in Academia Erfurtenfis clarissimus, *Eckhardus Lechnerus de Apodictica Scholarum reformatione* consilia, singulari eam in rem edito libro. Sed nihil tamen effectum est. Huc quoque pertinent, qui augmenta scientiarum varia proposuerunt; in quibus primum locum merito occupat magnus ille *Baco Verulamius*, qui inter Anglos primus signum sustulit ad amplificandos scientiarum terminos; cujus postea vestigia secuti sunt, & hodie quoq; sequuntur, tot in Angliā Viri docti, qui in Physices & Matheseos studio illustrando omni conatu conspirant. Ex mente Verulamii quædam in suā Universalī Methodo instituire voluit *Johannes Beyerus* libro, cui titulus: *Filum Labyrinthi vel Cynosura, sive Lux mentium universalis, cognoscendis, expendendis & communicandis universis rebus accensa*, Cassoviæ in Hungariā 1663. edito. Verū obsecrat potius Verulamii sensus omnemque philosophiam, quam ut lumen aliquod accendat. *Velschius* etiam noster multa talia in animo habuit: cujus extat *Somnium Vindiciani sive Desiderata Medicina*, Augustæ Vindelicorum Ann. 1676. edita, ubi multa proponuntur, quibus non Medicinam tantum, sed & omnem rem literariam augere voluit. Magna sane ejus obitu jactura facta est. *Leibnitzius* in suā *Jurisprudentiæ Methodo* consilia, quibus augeri disciplinæ possint, suppeditavit. Est & *Anonymus*, qui libellum *desideriis literariis* plenum publicavit. Qui de erroribus & defectibus in doctrinis agunt, etiam huc referendi: ad viam enim ipsam iter sternunt, qui devia deflectere docent. Ut sunt, qui de corruptis artibus, quemadmodum *Vives*, egerunt; aut de erroribus vulgi scripserunt, ut *Thomas Brown* in sua *Pseudodoxia Epidemica*, quo titulo ille librum Anglicā linguā scripsit, in Belgicā linguā conversam hoc titulo: *van de algemeene dwaalingen des Volcks*; sed nunc ille auctior Anglicā linguā prodiit. Multa sunt in illo libro notatu dignissima. Aliqui per Lexica universā philosophiam tradunt, Hippolyti lacera potius membra, quam integrum corpus, exhibituri, ad quæ sedibus suis restituenda *Esculapio* aliquo opus sit.

Inter tot tamen Methodos semper nova desideratur Methodus. Adeo nunquam nobis satisfacimus; ac justa sanè est *Martini Schoockii* in præfatione libri de *Scepticismo* querela: *Non inficias eundem, multos occurrere Viros egregios, quos fatendum est, in ordinanda sive universali sive particulari methodo, plurima cum ratione monuisse; quæ si observarentur, & labor compendiosior redderetur, nec periculum foret à variis erroribus, quos veritatis insignibus velatos, vix ipsi senes exuere possint, quod à teneris eos imberberint; diuque in sinu suo quam arctissime foverint; sed dum adversa fronte inter se concurrunt, & unusquisque ex assè sua methodo, licet aliorum quoque observationibus substructa, omnem laudem & gloriam vindicare contendit, ultra methodum vix*

proceditur, disciplinaeque non solum sperato destituuntur ornamento, sed ipsi quoque discipuli in vestibulo solo derinentur. Laudare possem ultra viginti viros celeberrimos, qui intra seculum varia vulgarum scripta, aut de methodo, aut de perficiendis disciplinis, aut de augmento eorumdem; qui tamen parum aut nihil in unaquaque disciplina pro illius perfectione praestiterunt. Et sane fieri vix posse videtur, ut eam re convenire possint Sapientes: nam ex quo Sapientia praeceptis tradi coepit, studio quaedam obscurata sunt, ne paterent omnibus arcana: neque etiam utile est, omnia in vulgus ferri scientiarum mysteria. Quare nec consultum est, nec fieri poterit, ut una aliquam clara & distincta methodo omnia proponantur. Ex hac diversa docendiratione diversi libri apud veteres orti sunt, quorum aliqui exoterici, mathematici, hypomnematici & usuales; aliqui esoterici, acroamatici. Lectiones exotericae publice instituebantur: Acroamaticae paucis eisque dignis auditoribus habebantur. Videndus est de illa re *Ostavianus Ferrarius in libro de Sermionibus Exotericis*, ac in libro de *Disciplina Encyclico*; quos & Bibliotheca Goldasti Francofurti recudi fecit Goclenius An. 1606, cui praefixa est elegans Goldasti epistola de *Cryptica veterum Philosophorum disciplina*. Multa hic de *παιδεία* Ferrarius, quam ille singularem vult esse vel facultatem vel habitum, quavis recte de rebus omnibusque scientiis iudicat. Definit enim per experientiam; atque ille *παιδείαν* habere dicitur, qui in rerum tractatione diutina exercitatus illa esse cognoscit, ac analytica scientia instructo velut minister ejus offert. Verum in illis de *παιδεία* & disciplina Encyclico à Ferrario dissentit Goldastus: Neque enim per disciplinam Encyclicion *ἐγκυκλοπαιδείαν* intelligit Goldastus, qui *ἐγκυκλοπαιδείαν* singularem librum moliebatur, in quo probare voluit, *ἐγκυκλίαν* veteribus *μαθήματα* proprie dicta, quibus primum etiam pueri informabantur; mathematicae enim artes populares erant, atque iis primum instituebantur ingenui pueri, neque ad acroamaticos sermones admittebantur, qui in his rudes erant. Quod quidem in nostris Scholis quoque fieri deberet: illae enim quasi ansae Philosophiae sunt, ac mirifice acuunt ingenium. Non potest etiam eam ob causam Methodus aliqua universalis institui, quod omnium rerum, imaginabilium praesentium, accurata non possit dari scientia, ac multa in problematica incertitudine subsistant, etiam in naturalibus. Quare si vel maxime velis mathematica incedere *ἀκριβεία*, non licebit in omnibus. Hanc ergo parte succumbimus, ac fit sapè ut illa methodi *ἀκριβεία* consili temerè de rebus, quas non apprehendimus, iudicemus, eaque ut ficta & falsa repudiemus. Borellus in libro de motu animalium aliisque scriptis felicissimè mathematicam methodo in veritates inquisivit. Etiam Spinosa hujus methodi suam Ethicam suam profanam in crustavit, cui eadem methodo à Blienburgo responsum est.

DE VARIIS INDOCTRINA PARANDA COMPENDIIS.

Methodorum scriptores quidam recensentur, Scherbius, Neldelius, Zeidlerus, Thomas Angli Euclides Methaphysicus. Malebranchii liber de inquirenda veritate. Compendia quaedam studiorum è Ficheto & Fortio proposita. Nosse facultates omnes, unam proficere. Certum sibi scopum praefigi debere. Incertus Ficheti scopus non est scopus. Amandos esse labores, luxum contemnendum. Opes contemnendas. Afficiendas laudes. Peritiam legendo, audiendo, docendo, scribendo comparandam, Solitariam lectionem improbat Fortius. Peritia per Anagnostas paranda. Lectionis praecepta è Baccæ Verulamio & è Ficheto. Periti doctrinarum Professores audiendi. Percontationibus crebrius utendum. Vita vocis magna commoda. In praelectionibus publicis minus assiduum suum Tironem vult esse Fortius, sed minus rectè. Docendi occidit semper quod extendit. Quomodo docendum? Quae ejus utilitas. Praecepta in scribendo observanda, è Fortio & Ficheto. Remedia pro tædiopellendo. Peregrinationes. Fortii consilia quaedam. Quod ex, Cuius eloquentia in scribendo adhibendus. Extemporales impetus non negligendi. Exercitia corporis aliaque consilia. Quod ex Fortii. Consilia studiorum variant ratione personarum & finium. Nimia festinatio in studiis vitanda. Petavii Oratio in hoc argumento commendatur. Praecocium ingeniorum exempla recensentur. Raro illa felicitia. Feliciores οψυχαδεῖς.

DE methodo superiore capite egimus, de quâ multa dicenda superessent. Multos de eâ rectè ordinandâ sollicitissimos vidimus, sed nemo tamen hætenus ad illorū monita respexit. Qui Aristotelis doctrinâ sequuntur, ita eâ amplectantur, ut neminem ex alia tribu vel hiscere adversus illam patiantur. Quam præter illos, quos supra enumeravimus, Altorffini quondam, & in his Scherbius in variis scriptis, præcipue dissertatione adversus Ramistas; apud Lipsiensis Neldelius libro de Usu organi Aristotelis; & hodie quoque Regiomontani, & ex illis Zeidlerus singulari libro, cui titulus, *Analysîs Posterior, sive de variis scientiæ generibus & medijs eo perveniendis*, Regiomonti An. 1675. edito, plane ad mentem Magistri sui exposuerunt. Qui viâ Mathematicâ incedunt, ita suo sensu ducuntur, ut Aristotelicam illam in consilium admittere nolint; Cum tamen id potius agendum, ut utraq; Methodus, quæ convenire debent, si quid veri habent, in consonantiam reducatur. Sed utrobiq; fortè peccatur. Hi, qui mathematicâ viâ unicè incedunt, ad sensuum evidentiam omnia redigunt & mechanicam quandam certitudinem, cui ita indulgent, ut in iis, quæ sensibus nullâ ratione subjacent, ne latum quidem unguem ab illâ sibi discedendum existiment, similes, ut opinor, illis,

lis, qui rerum mensuras confundunt. Imponitur tamen hæc species, *scilicet* incautis imaginaria quadam certitudine, & *fallit pede regula vero*, ut in Ethices illo Fabricio videmus. Qui similem methodum in rebus notionalibus & spiritualibus sequitur *Thomas Anglus*, ex Albiis East Saxonum, libro cui titulus *Euclides Metaphysicus*, Londini An. 1678 edito, vix sua omnibus probaverit, etsi in præfatione ejus libri de triumphatâ Principiorum Sapientie ignorantia tropæa semoliri jasset. Novissimè quoque *Malebranchius* in libris de inquirenda veritate prolixè Mathematicam hanc methodum commendat, ac operose satia Cartesianam de Methodo doctrinam cum Aristotelica confert; Nam parte secunda lib. 6. ubi Cartesianas regulas proposuerat, aliquot capitibus demonstrare laborat, Aristotelem in Physicis suis nihil demonstrasse, cum nullam harum Regularum partem observavit. Ipse quoque Arithmeticam & Algebram duas constituit scientias, quæ sint fundamenta cæterarum omnium. *Non credam*, inquit, *esse quicquam utile, quodque accurate ab hominibus sciri possit, ad cujus cognitionem Arithmetica & Algebra ope pervenire non possint*. Sed de eo alii viderint. Ego certè miror, qui factum, ut Lyncei isti homines suâ istâ methodo velut divinâ aliquâ virgulâ secreta veterum, nemini in dubium vocanda, non penetraverint; cum tamen veteres illi philosophi suis suffulti principiis, quæ in analogiis potius & conjecturis interdum subsistebant, tam prodigiosa extuderint, in quibus hodieque stupemus, ac vel ignorantiam nostram profitemur, vel, quia nihil scire sine hac methodo nos posse credimus, istâ perviciaciâ armati pro mendaciis ac fabulis habemus. Hobbesius tamen in sua Computatione seu Logica cap. 6. methodum illam mathematicam omnibus non convenire judicat, & in plerisque cum Aristotelis doctrina consentit.

Subjungo nunc, quæ aliqui speciatim consilia in studiis ac doctrinis discendistradidere, quæ hic quoque referri debent. Qualia præcepta etsi magno numero dari possunt, & imprimis è vitis virorum doctorum formari: nam ut regulæ exempla producunt, ita ab exemplis regulæ peti possunt: etsi quoque in libro primo, ubi de conversatione eruditâ agimus, non pauca adduximus, & ex ipso studiorum scopo consilia variant; tamen illa, quæ nunc occurrunt, præcipue ex J. Fortio Ringelbergio & Alexandro Ficheto, quorum ille in libro de ratione studiorum, hic in arcanâ studiorum methodo quædam notavit, apponemus. Primum Ficheti præceptum est: *Nosse facultates omnes, unam proficere*: Vir enim eruditus qui ex omnibus artibus existit, nullâ in re hospes esse debet. Unum tamen & propriæ incumbendum est facultati; de reliquis, quod in rem nostram facit, delibandum. Qui simul & intempestivè adoriuntur omnia, Ardeliones vocantur, risuque & sibilu excipiuntur: qui propositum mutant, quotidie tirones sunt, nunquam Magistri. *Summus non erit*, inquit Fortius, *qui non ex unâquâque disciplinâ decerpserit, quod ad scopum suum conferat. Id citra laborem effeceris, si nihil attigeris, nisi locos communes; de quibus, cum dabitur occasio, libellum conscribemus*. Secundum, quod primo loco J. Fortio ponitur, est: *Certum sibi scopum præfigi debere*. Nam pau-

pauci complectuntur animo bonarum artium curricula omnia; Amici hinc consilium adhibendi, ingenium nostrum explorandum, quid valeant humeri, quid ferre recusent: periti Magistri consulendi sunt: difficultas, diuturnitas studiorum expendenda: humaniorum literarum & philosophiæ loci communes, & classicorum autorum lectio nunquam omittenda. Incertus scopus, quem Fichetus hic nominat, non est scopus; atq; ut ad illum nulla linea tendit, ita nulla consilia pro illo suppeditari possunt. Triplicem scopum constituit Fortius. Nam vel in tertiis, vel in secundis, vel in primis consistere cupimus. Erecta ingenia semper sibi summum locum præfigunt. *Humilis, parvulus & abjectus est animi*, inquit Fortius, *mediocrem esse velle. Equidem me in mille partes dissiperi malim (disperere si secus loquor ac sentio) quam remittere animum ad summa evadendū*: Tercium est J. Fortii: *Amandos semper labores & contemni luxum debere*. Non potest esse magnum, quod sine pulvere & sudore continget; neq; unquam desperandum. Idem Fortius inter regulas suas etiam hanc ponit: *Opes debere contemni: nihil enim videtur, inquit, accommodatius, nihil magis necessarium penuria, cujus beneficio omnes artes irruunt sunt: Equidem eo ingeniosum, semper fui & semper ero, ut summam inopiā, quam summas opes malim, Metuerem enim, ne perniciose esca mentem occuparet meam*. Sed hoc inter cætera ejus paradoxa referendum. Quartum est: *Affectandas esse studioso laudes*. Nihil enim potest eruditio sine laudum cupiditate; laudum cupiditas sine eruditione. Alterum alterius præsidio semper innititur. Quintum est: *Peritia comparetur legendo, audiendo, docendo, scribendo*. In singulis multa specialia observanda. Solitariam lectionem omnino damnat Fortius; *Et maximum, inquit, fastidium affert & vehementer obtundit ingenij vires. Si autorem legere libeat, cum aliis feri velim. Mirabile enim ex alterius presentia oritur iudicium. Adeo ut si adsit quipiam tanquam apertis oculis res ipsas introspicere te; si nemo, somnare duntaxat existimes. Ad hæc cum proferenda sunt studia, caligant in luce & omnia nova offendunt, ut qui soli didicerunt, quod inter multos faciendum est*. Fichetus hic inter arcana divitibus commendat, ut aliorum oculis legant, alienis manibus scribant, alienis studiis proficiant, Anagnostas habeant, qui autores indicent, compendio referant verbo vel scripto, quicquid est in optimis libris scitu dignum, auditu jucundum, æstimatione pretiosum. *Hæc arte, inquit, quam plurimi hodie paucis nummis & sportulis exhauriunt omnes virorum doctissimorum Bibliothecas, Paupertas eruditissima divitum auro sustentata: studet illis, scribit illis, suas illis refundit opes inæstimabili fanore, & majori eos solatio remuneratur, maxime cum gratis pro optimatibus elaborat lucubrationes, quod Religiosorum eruditorum est negotium perpetuum. Hic modus affinis est Regum felicitati, qui ad mensam inter epularum illecebras pascuntur esca doctrinarum, & in ipsa lætuli quiete, auditione rerum optimarum acquiescunt. Hanc etiam industriam magnæ ex parte imitantur, qui collatâ cum aliis studiorum operâ, spolia dividunt militiæ: juvant enim se mutuò eruditi, & doctus doctum acuit, commilitique jura tuenda putat. Simili arte nundinantur ingressum Bibliothecarum alii, libroriorum officinas frequentes adant, indices eorum per-*

percurrunt, & Gefneri & aliorum Dictionarium scriptorum: scruta librorum scrutantur & coemunt. Bibliothecas hominum doctorem licitantur. De Papyrii Massoni Museo quanta & quam pretiosa venierint, scio. He sunt lucrosissima omnium nundine, nostra maxime tempestate, cum apud Bibliopolas summa est veterum eruditorumq; autorum inopia, omnibus lucro inbianibus, & vulgares duntaxat libros, qui usu teruntur & consuetudine quotidiana, excudentibus. Baco Verulamius Sermone fideli 48. illa non contemnenda præcepta suppeditat. Temporis nimium in lectione & studiis terere, speciosa quaedam focordia est; lisdem adornatum mollis abuti affectatio mera est, quæ se ipsam prodit. Libros non legas animo contradicendi & disputationum præliis concertandi; neq; rursus omnia pro concessis accipiendi, aut in verba auctoris jurandi; neq; deniq; in sermonibus te venditandi; sed ut addiscas, ponderes, & iudicio tuo aliquatenus utaris. Sunt libri, quos leviser tantum degustare convenit; sunt quos deglutire, cursimq; legere oportet; sunt denique, sed pauci admodum, quos ruminare & digerere par est; hoc est, libri quidam per partes tantum inspicendi; alii perlegendi quidem, sed non multum temporis in iisdem evolvendis insumendum; alii autem pauci diligenter evolvendi, & adhibita attentione singulari. Invenies etiam libros haud paucos, quos per alios & vicaria opera legere sufficiat, eorumque compendia tantum desumere. Verum hoc fieri nolum, præterquam in argumentis humilioribus, & auctoribus minoris pretii. Lectio copiosum reddit & bene instructum; Disputationes & Colloquia promptum & facilem; Scriptio autem & Notarum collectio perfecta in animo imprimit, & alius figit. Itaque si quis in notando segnis sit aut fastidiosus, memoria illi opus est bona: si Colloquii se non exerceat, requiritur ei ingenium promptum; sin in legendo parcus sit, hoc solum relinquatur, ut artificio quodam utatur, quo videatur ea scire, quæ nescit. Historiarum lectio prudentes efficit; Poetarum ingeniosos, artes Mathematica subtilitatem donant; Naturalis Philosophia iudicium profundum parit; Moralis gravitatem quandam morum conciliat; Dialectica & Rhetorica pugnacem reddunt & ad contentiones alacrem; abeunt (ut ait ille) studia in mores. Quin & vix occurrit in intellectu impedimentum aliquod insitum, aut naturale quod non studio quopiam idoneo emendari & edolari possit. Ad lectionis commodum hæc Ficheti præcepta inserviunt. Multum legamus, non multa. Festinemus lente: obruitur enim memoria multitudine, festinatione iudicium ingeniumque corrumpitur. Convivas imitemur oportet, qui cibus non ingurgitant sese, quos non concoquerent, sed sedatâ fame & lento dente vescuntur, eadque mensurâ & modo, ut digerere & in succum suum demutare queant dapillares. Valebit hoc si ea legamus, in quibus magnâ attentione opus: utpote disciplinarum scriptores, quorum argumenta connexa sunt, qui fundamenti loco subternendi cæteris sunt. Alioquin in libris vastis, quales scribere JCi solent, Historicis & similis generis summariorum lectio, quæ præmitti capitibus solent, sufficiet. Multa enim in illis sunt aliena, quæ sine dispendio prætermitti possunt. Pertinet ad tales quoque libros dogmaticos & cum cultu scriptos hoc præceptum Ficheti: Non est interrumpenda lectio notis exscribendis, sed ad finem à capite ad calcem pertexenda atq; reguenda denno, ut ars dicendi iudici-

umque combibatur, tum nota per otium signis positis indicata excerptentur. Bis & ter quod pulchrum est, imo libri precipui terendi & pra-manibus habendi sunt semper: eam ob rem ille ut Amasium suum circumferebat Homerum semper, Hesiodum alius, hic Tullii familiares Epistolas. Quare in omnibus fontes quærendi sunt, qui enim fontes invenit, familiares Epistolas. Quare in omnibus fontes quærendi sunt, qui enim fontes invenit, multum & multa legit, cum principibus insint omnia: qui rivulis irretitur, licet multis, le- gendo multa parum aut nihil legit: mea eterna erunt, agebat ille apud Valerium Maxi- mum, tua horaria. Fontes autem dicuntur autores scientiarum, & in facultatibus prin- cipes. Rivuli interpretes, Analecæta, Murileguli, Minorum gentium libri. Fons eloquen- tia Cicero, Historia Livius, Poëseos Homerus, & magna ingenia fontibus capiuntur, me- diocritia rivulis. De illis quoque libris verum hoc est Ficheti præceptum: Sic le- gendi libri, quasi non simus amplius lecturi, sic hauriende in scholis sententia, quasi repe- rituri non simus: sic de fonte aurea & torrente hauriendum, quasi deinceps haurire non liceat. Ita fiet, ut accuratissime studia obeamus: etsi enim nonnulla crebra retractanda sint, quæ in usum veniunt occupationum, omnia tamen repetenda non sunt. Accidit sæ- pe, ut quædam studia Genio nostro adversentur, quibus tamen necessario vacan- dum est. In his utiliter suadet Baco Verulamius sermone fideli 36. In studiis quic- quid à naturâ alienum repereris, statim tempora tibi præfigas ad ejusdem exercitationes & meditationes. Sin autem cum Genio tuo convenerit, de statis horis ne sis sollicitus: cogita- tiones enim tuæ sponte illuc convolabunt, prout negotia & cætera studia permittent.

In audiendo & percontando diligentissimum vult esse suum Tironem Fortius. Accedant, inquit, ad Professore, interrogent liberè, sed paucis questionem absolvant: nam mora viris doctis semper infesta est. Si is designabitur respondere, cur- rendum ad alios. Nihil refert, quoniam ille sit, cujus ope opes nostra augeantur. Fiora- vantus in libro Italica lingua scripto Dello Specchio di scientia universale libr. 3. cap. 20. ad discenda omnia hoc secretum, quod ipse summum habet, præscribit, ut virorum doctorum conversationem quæramus, atque in omnibus negativam sententiam arripiamus, ita hæc occasione à viris doctis elici omnem doctrinam sine nostro labore posse. Quod tamen non ubique nec apud omnes bene proce- dit. Plerumque contradictionibus offenditur animus. Quare nisi certâ modera- tione id fiat, non probaverim. Fichetus docet cap. 10. audiendos sæpe esse viros doctos de pulpito dicentes. Uno, inquit, momento temporis effundunt in sinum nostrum, quod longissimo plurimorum annorum labore coacervarunt, atque hoc nullo nostro labore magnæ cum animi nostri voluptate contingit. Velint nolint, cum videri docti appetant, sua prodant arcana omnia necessum est, quæ etiam necessitas ut Tantali saxum nobis in- gumbit: itaque mutui fures doctrinarum sumus, dum audimus & spectamus invicem: sunt enim oculi & aures scientiarum omnium administræ & proxeneta. Est & aliud commodi in lucro reponendum maximo, quod ex hominum erudita lectionis ore audiuntur autorum citationes ignotorum, & discuntur pretiosa rerum reconditarum nomina. Idem judicium de consuetudine & conversatione doctissimorum esto. Eadem enim ab illis elicia familiari- tate & arte blandissime suffuraberis, eadem disces & forte docebis. Mutua enim hæc est inter

inter eruditos & ingenuos opera, nam callidi nostra furantur, & sua non depromunt, absit supercilium vincendi; studium ab huiusmodi familiaritate, ad sit discendi docendiq; benevola modestia, quam in Nepotiano dilaudat Hieronymus, quamq; in veterum libris exploratam habemus atq; perspectam. In audiendis prælectionibus publicis non usq; adeo assiduum suum vult esse tironem Fortius, meo quidem iudicio minus rectè: nam si Doctores in illâ arte excellunt, quam profitentur, vivâ voce plus docebunt, quàm multis libris capias. In docendo maximum profectum præsidium, nec immerito, collocat Fortius: *Simul atq; (inquit) in literarum iudicio promoveris nonnihil, venire ut per totum diem, si fieri possit, doceas; ea doce, quæ noveris, si non omnia nosti. Sedulo curandum, ut vel prece vel pretio habeas unum, cui ea, quæ velis, possis recitare. Si pro horis singulis exiguam pecuniam dederis auditori, atq; hoc modo quatuor aut quinque aureos expendaris, tantum comperies te profecisse, tum in literis tum in formâ docendi, ut vel palam ea audeas profiteri.* Porro nunquam docendi munus etiam ab imparato omittendum suadet: *Relictâ ostentandi libidine quoquo modo affectum te esse senseris, siue per totam noctem vigilaris, siue altior cogitatione impediatur, ad exercitium velut ad messem currito.* In Prælegendo omnem superstitionem vitandam suadet. Si quis locus occurrat obscurus, cum intactum potius relinquere suadet. Nam è prælectione magis fructum quam gloriam quærendam esse iudicat. Sæpe mihi, ut hoc meo firmi exemplo, cum ad docendum maxime imparatus accessi, in extemporali prælectione necessitas ipsa extudit, quæ longâ meditatione non incidissent. A docendo omnem abesse vult invidiam. *Si literatus me inviset, inquit, non occultabo ea, quæ assidua peperit consuetudo: verum ultro ipsa prodam tradamq; alteri ferrum, quo me superare possit, si velit.* Sic enim aliis indicando sæpe studii modum ipse meliorem semper inveniam, quem exercitatio illa suggeret docenti. Quod Fortii consilium non erga omnes æque laudandum: dissimulanda enim aliqua erga illos esse, qui ingenuitate nostra abuti volent, ipsæ communis prudentiæ regulæ dictabunt. In docendo omnes cavillationes & sophismata abesse jubet, quæ chartarum lusibus comparat, in quibus omnia ficta sunt. Suadet porro, ut etiam pueri ea, quæ didicere, statim doceant alios, proposito singulis mensibus aut præmio aut honore aliquo illi, qui vicisset; quod in declamando suaserat Fabius. Sic enim uberiorem relatuos fructum & juventuti rectius consultum fore existimat. Novi ego, qui in numerosa prole rem optimo cum successu ita instituerunt, ut nati majores minores semper docerent; quâ mutuâ æmulatione excitati fratres feliciter in studiis progressi sunt. Fichetus quoq; inter arcana sua etiam τὴν διδασκαλίαν commendat. *Ad comparandam, inquit, solidam doctrinam viatritissima certissimaq; est docere. Signum enim scientis est posse docere, imò & gradus ad scientiam firmissimus.* Fortius magni faciebat hoc docendi exercitium: *Hoc exercitio mirantibus rerum copiam comparaveris. Ubi decies rem eandem docueris, plus te senties profecisse, quam si fugiens lucem magno te domi labore consecisses. Per singulos dies duodecim docere horis solebam; præterq; ipsas semel interim declamare, vel de*

Deo, vel de mundo, aut thematibus aliis exercitationis causa. Nonnulli insanire me vociferabantur, sed utinam sic ab ineunte aetate contrigisset insanire. Tanti ego facultatem istam facio, ut malim iudicium adolescentis, qui perpetuo docuisset, etiam res humillimas, quam ejus, qui solitaria domi lectione autores optimos perlegisset. Multa saepe legi, sed mensis unius intercapedo memoriam ita deleverat omnem, ut vix dum scirem, quos legissem. At quae alios docui, ea tam mihi perspecta sunt, quam corporis membra ipsa. Ea non aliter quam solis splendorem ante oculos habere sentio. Horum cognitionem firmam esse, certè esse, frugemque proferre amplissimam experimento comperi. Horum memoriam vix morte credam extingui posse. Quoties me (idem in Annotationibus auct.) insanum vocarunt, cum per integrum mensem quotidie docerem abortu solis ad occasum? quoties dixerunt fieri non posse, quin ante finem mensis inter labores expirarem? Fatigor quidem, id non nego, etiam pene usque ad spiritus defectionem; sed fatigatio ea dulcis est.

In scribendo tum Fortius tum Fichetus utilia praecepta suppeditarunt. Ille scribendo omnem operam impendere jubet, cetera omnia floccipendere: ubi perveneris ad profectionem, puta te tantum profecisse, quantum quotidie scripseris. Etiam si natura facundus es, dedica opera loquaris in compositione. Nam fere fit, ut qui loquuntur accurate, minus erudite scribant. Dum enim rerum illarum voluptate afficiuntur, imperfectiores oportet sint in altero. Nemo pari curas duas unquam tractaverit. Nulla praelectio mihi tanti est, ut cogitationis aliquid illi velim tribuere. Id namque, me à scopo meo averteret. Ea solum profero, quae primum veniunt in mentem, quae exercitatio longa mihi comparavit. Et si loquendum esset cum viris summis, etiam in cœtu maximo, ne verbum quidem unum praemeditarer, tam libens ineptè, quam apte sententiam exprimerem. Quod si res majorem curam postularet, talem rem, talem cœtum veluti pestem fugerem, ac filii amorem continerem in pectore. Certe neminem unquam vidi (nisi me memoria fallat) doctè scribentem, cui valde in promptu fuit colloquendi differendique ratio. In scribendo tedium hanc ratione evitare docet. Statue ac voce voluntate firma, te eo die non caturum, quo non tot paginas, non tot versus, ut decreveras, scripseris. Quod si acciderit delinquere, tu tibi ignoscere noli, volo cana careas. Abstinere à cibo non parum quandoque ad corporis valetudinem facit, et alacriorem reddit animum. Si librū editurus es, hoc consilium suppeditat. Dic chalcographis parere sese, librum te dare velle excudendum, etiā si ne paginam quidem paraveris. Tum facile totam voluminis speciem animo concipere, inde singulas partes leviter in comœdiarum argumenti modum describere, denique quotidie, quantum illis satis erit, absolvere poteris. Cum sic inceperis aliquid, perficere debes, veli, nolis. Id ego in omnibus pene libris feci, ac etiam in isto. Quod consilium auctoris non sane in omnibus, quæ scribimus, placeret. Quædam levi negotio etiam ab otiosis scribi possunt; quædam attentiolem meditationem requirunt, qualia sunt dogmatica, in quibus certa principia ponenda, & è principiis multa deducenda sunt. Ac ipse Fortius non tanquam praeceptum, sed tanquam consilium commendat: nam in sequentibus ita: Non duplicet editionem premi, quo commendatior liber exeat. Mora tamen aliquid habet incommodi. Hominem facit tranquillum, desudem, otiosum, ignavum, somno-

fornolentum. Es nescio quam adferat superstitionem, dum dissimulat quædam, dum rogari vult, ut librum emittat. Quare animus, qui gr. usari velit, nusquam patiens mora sit. Sæpe etiam accidit, ut ipse notavit Fortius, quod ad stylum aptiores simus, ac omnia nobis sponte profuant; sæpe non nisi labore atq; longâ cogitatione quicquid possimus comparare. Unde aliqui minus recte colligunt, non esse ejusdem autoris, quæ non pari curâ perscripta sunt. Idem ne noctis quidem tempus à scribendo vacuum esse vult: Noctu ad magnas tabulas ceratas vel lapideas habet, aut membranas, quas ossibus adustis in usum eum preparant. In his somno intermisso notare poteris, quæ libebit, ac luce diurna melioribus typis rescribere. Eadem tecum circumfer semper, ut cum in mentem aut venusta verborum connexio, aut rerum observatio ulla inciderit, scribere ipsam in his queas. Bonam partem libri hujus in tenebris scripsi, quando somnus me ob calculi dolorem reliquerat, idque cum Sol adversa nobis figeret vestigia nocte vagante in medio calo. Qvod Fortius hic præcipit, jamdudum, antequam Fortiana illa legerem, feci. Multa ego carmina in tenebris, cum somnus me destitueret, palimpsesto illevis, quæ insequenti die elaboravi. Diligenter notari quoque vult Fortius, quod per singulos dies profeceris, ejusque suadet ephemeridas institundas. In his tamen omnibus pro ratione ætatis ac ingeniorum temperies quædam adhibenda est. Ratio in his habenda est, ut præcipit Fichetus, nationum & ætatum: alia Gallis, alia Italis, Hispanis, Germanis sunt ingenia; alia juvenum & senum vires, alia pericula. Alii diutius studendo, meditandoque perdurare possunt, alii non ita rem temperamentum quoque expendendum. Bilioi alacriores promptioresq; sunt; sed difficilius & laboriosius student. Pituita qui concreti sunt, tardiores sunt, ac non ita fatigantur. Melancholici obstinatius laborando habentur. Sanguinei mediis sunt. Illorum omnium caloribus æstivis pomeridianis periculosa est consensio. Est quædam instudis literarum ingluvies & avaritia, quæ nocet animo, non concoquenti, sicut cibus avidis ingessu stomacho. Ne mibi sis Helluo librorum, seu Amicus. Modus ergo adhibendus est, qui rebus omnibus est salutaris. Illi enim diutius & feliciter student, qui valent diutius. Valent autem illi diutius, qui studio moderantur sapientius; qui autem effrenata sciendi cupiditate præcurrunt immoderatè, auferriq; se sinunt, in ipso limine corruunt, ut Claudii cantherius, fractis momento corporis & animi viribus. Temporis quoque ratio habenda. Illud nempe, quod est ab otio, à recreatione diuturniore, à deambulatione & corporis exercitatione ludicra proximum, maxime opportunum est. Dicit enim vix potest, quantos animus, corporis motu concitatus, impetus habeat, ait Plinius Junior, quantòve cursu calamus suas, ossi interapedine recreatus. Ut gratiora illa studiorum intervalla sint, duo remedia præscribit Fortius: Alterum ut bene nutrias corpus, ambules, ludas, conviveris, corpus vino impleas, ac aliis modis recrees mentem. Idcirco nonnulli ante concionem integros vini cantharos spiritu uno exhauriunt. Alterum ut multum dormias. Incredibile enim, quantum lucis, quantum alacritatis, res ea adferat animo. In hunc finem tubinde quoque locum mutandum esse suadet Fortius: Mea sententiâ senis serè mensibus aut singulis annis urbem quæres aliam. Curas omnes, quæ hunc impedire morem possint,

abdicabis. Equidem infelicissimos voco, semperq; vocabo, dies Mos, quibus usquam ultra mensem desiderim. Quod si profecturos metus inanis periculorum terreat, cum Cesare dicant: nunc te Fortuna sequamur. Peregrinatio præcipue confert ad exercitationem. Postquam enim in unâ urbe continua lectione eos, quæ audiunt, fatigaveris, transire licebit in aliam, ubi rursus novos habiturus sis. Sunt præterea res complures, tum in campis quos peragramus, tum in civitatibus, ad quas venimus, quæ nos impellunt ad altiora. Nam animus & varietate mirè excitatur, & sepe numero rerum conspectu novarum per motus efficit ea, quæ domi nunquam agitaasset. Quod tamen consilium omnibus placere ad omnem studiorum rationem non poterit. Est enim, ubi continuè locorum ad mutationes studia potius turbant, quam juvant. Cui jungendum etiam hoc & ἡγεμονία mutationes studia potius turbant, quam juvant. Cui jungendum etiam hoc & ἡγεμονία doξον est de libris, quos secum vehere debeat Studiosus: Qui alium petere locum decrevit, & longam ingredi viam, libros secum conserat solum, in quibus diligenter res decrevit, & longam ingredi viam, libros secum conserat solum, in quibus diligenter res aliquæ notaverit. Quod si in volumine duæ tantum tresve paginae notatae sint, eas è libro eximat, reliquum vendat. Nec sit adeo sordidus, ut exigua jactura rei conatum remoretur. Cogitet semper, si ad summa pervenerit, non defuturas opes. Superiore anno Bafileam profecturus è novo opere Plinii secundum librum à me notatum excidebam, ut mecum ferrem. Amicus interveniens me mentis esse parum sanæ opinabatur. Sic tractavi libros complures, semperq; faciam, cum id postularit occasio. Tamen si mihi essent novi codices Ciceronis, Platonis, Demosthenis, grandi comparati ære, omnes tamen paginas erumperem, in quibus scitu dignum aliquid scripsissem, quando esset proficiscendum. Et hæc quidem ratione verè Excerpta adornarent studiosi: quæ mihi tamen displiceret. Quibus animus non est, ut scribant, suadet Fortius, ut politè loqui discant: Discant hi, quemadmodum res omnes memorare eleganter possint. Illorum tamen gloria, inquit, à nostrâ laude distat, quantum momentum ab æternitate. Præcipue verò in descriptione eloquentiæ curam adhiberi vult: Adhuc de operam, inquit, ut numerorum gratia sit, sive concentus cohereat, aut per omnes periodi partes, si tersius quicquam scribere coner, aut saltem in fine. Ubi oratio desinet, quero spondeos, trochaos, epitritos quartos, παιῶνας secundos, tertiosve, sed per vicissitudinem. Postrema cura est, ne multi sint finis sententiarum, qui pedes eosdem habeant. Insuave enim quiddam, periodos tres seu quatuor eundem habere παιῶνα, epitritum, aut alium quempiam orationis exitum. In pedum concentu omnimodum propemodum elegantiam pono. Sed maxima heic varietas exquiritur. Quocirca majorem multo tum laudem tum occasionem ostentande doctrina consequeris, si ita occulto nexu orationem vinxeris, quam si scripseris carmen. Illic namq; varietatem, quæ ipsa in primis natura gaudet; heic unum duntaxat florum genus proferre potes. Numeros equidem vitam vocaverim orationis; quod haud obscure apparebit, si sententiam numerosam solveris iisdem servatis ac transpositis verbis. Quippe quæ ante efficax erat, ea soluta ridicula videbitur. Quamobrem in omni opere prima curarum esse debet, ut res sive membra cohereant; proxima ut verba seu modulatio numerorum. In libris excudendis, inquit ille, cum speciosum aliquem vocum contextum, aut verba duo ornata invenio, lætitia exulto majore, quam si aureum reperissem.

riffem. Tum mirus splendor pectus illustrat, hâc diu legia vivimus, hoc dulci gaudio mens tranquilla fruitur. Ea mihi sententia est, atq; uti spero, ad vitæ exitum permanebit, ut pro singulis vocibus nitidis, significantibus, appositis, singulos recipere aureos nohim, etiam si summa me premeret inopia. Malo dictionem esse decoram, aut voces duas commissas apte, aut splendide dictum aliquid in opusculis meis, quam aureum in manibus. In scribendo duplicem quoq; modum tradebat Qvintilianus: Aut enim profunduntur impetu subito omnia, ut occurrunt, ac deinde secernuntur & limantur accuratâ diligentia; qvî modus est eorum, qvî prompto & celeri sunt ingenio; nam alioqvî dum moratur mens in elaborando, cogitationes optimæ prætervolant: Aut nihil chartæ committitur, nisi diu expensum; qvæ ratio morosior est actardiorum ingeniorum. In his prior illa ratio mihi placet, qvæ ego plerumq; sequi soleo. Qvæ subito ingēni calore inciderunt, qvæcunq; illa demū fuerint, sive argumenta sive ornamenta rerum, in carminibus hemistichia, sine modo ac ordine, modò ad rem faciant, diligenter chartis consignare soleo. Hinc comodiore tempore elaboratio eas meditationes perficit, qvæ nisi notatæ primiti fuissent, perirent omnes, è quibus *δυσλόγηται* *ὀφελίδες* plura animo suggerunt. Ad conservationem sanitatis, qvò eò melius studiis vacare possis, *ὁ γὰρ ὁ ἀνθρώπος* qvædam Fortii consilia sunt; E quibus illud de exercendo corpore: *Longa quies enervat corpus, & calculum parit; ideo præcepere, ut studiosi quandòq; arcum globum manu agitent, torqueantq; ad fatigationem. Verum hoc exercitium nonnihil aufert temporis. Modum igitur alium excogitavi. In vestibus interioribus aliquando consuo plumbum dissectum in minutas laminas tantis ponderis, ut utraq; manu universam levare molem vix possim. Hæc induo mane, hæc robur corporis commodè sustentat. Cavea tamen, ne inferior spina pars plus æquo prematur. Id facio ad octo ferè dies, donec aestu laboris nimium membra accendantur. Sed pondus dictum sensim augetur ac minuitur: Repentina namq; mutatio ledere non parum naturam solet. Milonem sequor, qui quotidie vitulum ferre solitus, tandem gessavit taurum. Hâc ratione tempore eodem & scribo & firmo valetudinem. Ne nimio somno indulgeat, saxa seu ligna per transversum lateri supponit. Ea namq; principio non senties, & post horas aliquot duritie magis, qvàm prius, premente membra spontè excitaberis. Illud quoq; in conversatione morosum nunc videri possit, cum temporis parsimoniam hâc ratione habendam scribit: *Siqui ad te accesserint, qui res vanas, quæ nihil ad artes facere videntur, proferant; fuge: repensè ad studia tua Satius est, ut illi tuam mirentur impudentiam, quam tibi pereat tempus. Illud enim unus aut alter, hoc tota sentiat posteritas. Qvot volumina possent scribi intra horas illas, quæ per annum pereunt? Cui simile illud est: Accitus ad convivium, ubi fore præbatio eos, qvorum audire nugas deberes, ne accedas. Satiuset corporis membrum amittere, quam cogitationem per horas duas tam inanimis fabulis impediri. Hæc vir ille pluraq; alia in discendo docendoq; compendia suppeditavit, de quibus ipse ita iudicavit: Scio me scripsisse in hoc libro multa, quæ otiosorum hominum fabulis non effugiant: nec me scripsisse penitet. Nam parvipendo iudicium eorum, quibus diversum institutum est,*
hoc*

hoc est, qui decreverunt lente omnia aggredi, quæ ad mentis decorem faciunt, ac vigilantius querere, quæ ad corpus pertinent. Pleraq; ex illis non sunt spernenda, è quibus, quæ commoda videbuntur, in usum nostrum vertemus.

Magnus hic nobis panderetur campus, si doctrinæ & methodi consilia pro ratione personarum, & scopo eorum, qui studiis incumbunt, expendere vellemus. Si quis reipublicæ aliquando habenas tractabit, is ad suum finem omnia diriget, ac cuilibet sua facile prudentia dictabit, quos intra limites continere se debeat. Secerni hic debent *τὰ ὑπερβολὰ* à supervacuis, rerum momenta ab ornatu & cultu, & hujus in pompam & decoram sui ostentationem multa assumi debent. Sapienter Baco Verulamius sermone fidelis. *Non volitabit alicujus fama per orbem virum, neque bene alata erit sine plumis aliquibus ostentationis: In actionibus magnis ingenia jactant abunda vivacius negotia impellunt.* In Ducibus & viris militaribus gloriosum esse non inutile est, *jactantia instar vernicis videtur esse, quæ ligna non solum splendere facit, verum etiam durare.* In hunc scopum integri à multis libri scripti sunt, è quibus nominabo nunc *Alexandri Piccolomini* librum Italicâ linguâ, *della Institutione di tutta la vita de l' Huomo nato nobile & in Città libera*, in gratiam *Alexandri Colombini* scriptum, & loco muneris Lustrici donatum, editumque Venet. Ann. 1552. in 8. Hic è Peripateticâ & Platonicâ Philosophiâ traduntur omnia, quæ in moralibus, Politicis, Oeconomicis ad felicitatem Viri nobilis faciunt: de exercitiis quoque corporis rectè instituendis instituitur dissertatio. deque cæteris disciplinis omnibus, quatenus illis uti Juvenes nobiles debent. A tertio ad quartum ætatis annum in matris sinu puerum nobilem bonis moribus, pietate & linguæ rudimentis imbui jubet, à quinto ad decimum institutione grammaticâ & humanioribus literis; à decimo ad decimum quartum, Dialecticâ, Rhetoricâ, Poeticâ, Picturâ, exercitiis musicis & corporis informari vult, meo quidem judicio immaturè nimis. Non enim illa ætas Dialectices & Rhetorices capax est. Post annum decimum quartum ad Mathematica studia nobilem suum ablegat, quorum vel ante Rhetoricam & Dialecticam puerile ingenium capax esse potest. Hinc illi totum illum Ethices & Politices campum aperit. Verum in iis ad ingenia respiciendum est: Neque enim, ut non omnis fert omnia tellus, ita quodlibet ingenium, quâ quis requirat ætate, his vel illis studiis aptum est. Conferri cum his Piccolominianis possunt, quæ *Bloemartius* in libro de Nobilibus informatione, *Pastorius* in palæstrâ Nobilium & *Schæfferus* in libello de Informatione Nobilis, consilia suppeditarunt; de quibus capite de Pædagogia regiâ pluribus agemus. Ducis belli studia aliâ ratione debent esse comparata. In his utilissima consilia subministrat *Gabriel Naudæus*, cujus extat eruditissimum Syntagma de studio militari, Romæ in 4to An. 1637. editum, & Illustrissimo Juveni Ludovico ex Comitibus Guidiis à Balneo inscriptum. Nullam scientiarum partem, quæ quidem prodesse Duci militari poterat, intactam in accuratissimo opere reliquit, pulcherrimis præterea digressionibus commentationem hanc ornans

nans. Diriguntur etiam ad usum Ecclesiasticum ac Academicum Studia. In singulis ratio peculiaris habenda est: Præferendæ enim hæc disciplinæ huic scopo inservientes cæteris. In feminis quoque aliam studiorum rationem quælibet, quam in viris, si forte & illæ studiis animum excolere velent.

In omni tamen studiorum genere velocitas & nimia festinatio vitanda est, quicquid etiam quibusdam volaticis ingeniis videatur. Canes festinantes, ut in veteri verbo est, cæcos pariunt catulos, nihilque solidi in scientiis disci potest, ubi omnia superficiali operâ tractantur. Nisi forte quis ad pompam uti studiorum quorundam simulachris malit, ut solent quidam genere nobiles, qui ad summa in Republica munia gerenda non satis apti, solis titulorum phaleris estimationem apud plebem sustentant. Legenda est super hoc argumento elegans, omnibus eloquentiæ luminibus picta, *Dionysii Petavii* de discendi ratione, oratio, quæ inter cæteras ejus nona est, ubi *Crassi* dictum lib. 3. de Oratore: *Nisi quod quisque cito potuerit, nunquam omnino posse perdiscere*, solidissimis optimisque rationibus refutat. Omnem ergo ille præcipitatem discendi rationem ut studiorum pestem à bonarum mentium officinis eliminat. Stultum enim esse ostendit, cum in corporis illis exercitiis non nisi diuturnitate temporis ac multo usu proficiamus, in literarum studiis, ac operosissima eloquentiæ doctrinâ, subito nos velle uno quali spiritu haurire omnia, cui totam vitam optimi quoque oratores impenderunt. *Sorellus* itidem in scientiâ suâ Universali circa finem singulari capite de magnâ & perfectâ methodo agit; Ubi omnem illam docendi rationem, quæ exiguo tempore fit, damnat, enumeratque varia exempla talis institutionis, quæ malè cesserunt. Ac sanè rarissimè adeo felicibus esse ingeniis licet, ut exiguo tempore, ac primâ statim ætate, multa magnaque comprehendant. Fuere interdum singulari quodam fato ad res magnas destinati, qui maturè admirabilia in literis specimina dederunt. Talia in *Torquato Tasso*, *Mazonio*, exempla recenset *Erythræus*. Nostro seculo *Grotium* & *Heinsium* habuimus, in ipsâ puerili ætate & libris & carminibus editis celebres. Prodigio similia sunt, quæ de *Marta Marchina*, virgine Neapolitana, penè infante, memorat *Erythr. Pinac. III. n. 75.* quæ à nemine, nisi fortassis divinitus, edocta egregiè Græcam, Latinam & Hebraicam linguam noverat, tum Philosophicis, Philologicis ac Liberalibus omnibus disciplinis non leviter erat, sed literatè, perita; deinde Epigrammata Græca, sed Latina inprimis, elegantè arguteque conclusa fundebat ex tempore. Singulare quoque de *Jacobo Martino Modanesio* exemplum ibi memoratur, qui septennis puer à *Job. Bapt. Mezzeto* servita omnibus scientiis imbutus, adversus omnes accuratè disputare potuit. Sed infelix hujus rei eventus fuit, testaturque *Athanasius Kircherus* in epistolâ ad *Quirinum Kublmannum*, Modonesium illum ab omni postea ingenio destitutum, stupidumque; & nulli rei aptum fuisse. Quod & *Jacobo Marchiseto* Pisarense contigit, qui tredecim annos natus totam Aristotelis Philosophiam complexus est, ut omnes in examen provocare ausus sit, postea tamen il-

iam admirabilem ingenii vim amisit; epistolis tamen scribendis à Pontifice ad-
 motus: de quo videatur *Erythraeus Pinacoth. I. n. 72*. De omnibus Romanis inge-
 niis judicat Favoritus in Virginiæ Cæsarini vitâ, quæ inter Poëtnata septem illu-
 strium Poëtarum habetur, illa primâ ætate statim sapere, sed rarò esse vitalia ac
 à vigore illa concidere. Multæ ejus generis exempla collegit *Balthasar Bonifacius*
in Historiâ ludicrâ lib. 19, c. 10, qui talia etiam apud veteres non rara fuisse osten-
 dit. Recentiora multa exempla collegit Colomesius in notis ad Quintiliani In-
 stitutiones, quæ in opusculis ejus literariis habentur, proœmio libr. 6. ad illa verba,
 quibus filii sui decennis, jam præclara ingenii specimina edentis, obitum deplo-
 rat. *Non flosculus fuit ut prior, sed jam decimum ætatis ingressus annum deformatos*
fructus ostenderat. In his sunt *Plinius Junior*, qui decimo quarto anno Tragœ-
 diam Græcam scripsit; *Avicenna*, qui decennis literas humaniores calluisse, & to-
 tam Encyclopædiam ante annum ætatis decimum octavum absolvisse dicitur;
Philippus Beroaldus, qui adhuc puer Servii in Virgilium errores profecutus est;
Ludovicus Stella quindecim annorum adolescens, qui Aureliæ Lucianum, Ari-
 stophanem, Theodori Gazæ Grammaticam frequentissimo auditorio explicuit,
 cujus memoria à Joachimo Fortio literarum monumentis est consignata; *Nico-*
laus Borbonius, qui Ferrariam carmen scripsit anno decimo sexto scripsit; *Aldus Manu-*
tius Pauli filius, qui anno decimo quarto Commentarium de Orthographia scri-
 psit; *Claudius Salmasius*, qui Nilium & Barlaamum de primatu Papæ recen-
 suit ac emendavit nondum quatuordecim annos natus, (cujus laboris ne senem
 quidem poenituit) & anno ætatis decimo quinto Florum cum notis edidit. Pla-
 ura exempla recensent Tiracvellus in Opere de Nobilitate & Jure primogenito-
 rum pag. 435. 448, Leo Allatius in Apibus Urbanis p. 144. & seqq. Sed pruden-
 tibus viris semper prodigiosa illa præcocium ingeniorum maturitas suspecta, quæ
 succo tandem suo destituta extinguitur. Quintilianus eodem, quem supra lauda-
 vimus, loco filii sui exemplo testatur, quod observatum sit *celerius occidere festi-*
nata maturitatem & esse nescio quam, quæ spes tantas devertat, invidiam, ne videli-
cet ultra, quam homini datum est, nostra provehantur. Ipse Aristoteles in Rhetoricis
 ex vetere Poëta reprehendere videtur magistros nimis anxios & sedulos, qui
 pueros nituntur triduo Philosophos efficere. Ego cum ingeniis istis præcocibus
 lentè festinandum, neq; obruenda doctrinæ mole, suaderem, etiamsi illi sustinen-
 dæ pares fortè viderentur. Et sanè, quod Erythraeus quoq; *Pinacoth. III. n. 36*.
 notat, sæpe acerrimis ingeniis deest idonea informatio ac opes ad doctrinam pa-
 randam necessariæ. Nec desunt, qui Magistrorum etiam industriam vincant, ac
 per ludum & jocum plus præstent, quàm summâ alii diligentia; quæ exemplum
 in Carolo à Servâ notavit *Erythraeus Pinacoth. I. n. 88*. Ex adverso fuisse *Quintus*
986, qui cæteris omnibus superiores summam ac immortalem gloriam sunt con-
 secuti, ut *Jul. C. Scaliger* ac *Isaacus Casaubonus*, qui tera sua studia cum Danielis

Hein-

Heinsii præmaturis confert *Epistola* 198. felicitatem Danielis. Heinsii adolescentis, cum ad Casaubonum literas has scriberet, prædicans. *Sane, inquit, cum e-
rate essem, quæ te nunc esse ex magni Scaligeri literis conjicio, bonorum autorum nomina
paucis admodum exceptis, ne fando quidem audiveram unquam.* Legimus senes ipsos
feliciores sæpe pueris progressus in studiis fecisse. Exemplum ejus rei dedit
Boociarius, qui patrem suum, septimum & quadragesimum annum agentem, ho-
minem illiteratum, nisi quod legere scribereq; sciret, semestri spatio linguam
Latinam docuit, ut in Ordinem Patrum Societatis Jesu sacerdotis munere fun-
cturus conptaretur, ad quam sine linguæ Latinæ peritiâ nullus ipsi accessus
fuisset. Methodum, quæ usus est, describit *Dominicus Passioneus Epistolâ ad Sci-
pionem Barnabæum*, quæ inter Boociarii epistolas reperitur pag. 396. Videatur &
Erythræus Pinacoth. I. n. 53.

CAP. IX.

DE METHODO IN LINGUIS, LATINA PRÆCIPUE ET GRÆCA, DISCENDIS TENENDA.

Lingua Latina an è conversatione & usu disci possit? *Roberti Gentilis pueri septennis
lexemplum.* Ejus liber de Methodo brevi. *Sermo Latinus per colloquia non satis purus
obtinetur. Italarum superstitiosa in loquendo abstinencia, & in scribendo industria.*
*Montanus à primâ infantia linguam Latinam ex usu didicit. Memorabile exemplum
pueri quadrimi, ejusq; historia prolixius recensetur, cum commodis hujus novæ me-
thodi, & incommodis vulgaris illius. Civitas aliqua Latina an institui possit? Magni
Pegellii consilium de Schola pro linguis erigenda. Via per institutionem brevis esse de-
bet. Historia è Mortheo Payero de Gallo aliquo, qui dormiens linguas omnes loqueba-
tur, quarum ipse erat ignarissimus. Autoris Medicinæ Mentis consilium pro linguis
addiscendis affertur. Beccheri Compendia Grammatica, Kuhlmanni, Rosii Metho-
dus à Mormio proposita. Tuningii & Grunandi exemplum de linguâ Latinâ intra sex
menses discendâ. Sorelli iniquum judicium de Montani informatione. Methodus le
Maire, qui Hebræam Græcam & Latinam puerum octennem eodem tempore docuit.
Tanaquilis Fabri Methodus, quâ filium suum à 10. ad 14. annum in Græca & Latina
lingua informavit, recensetur. Censura ejus Methodi.*

Prima, quæ disci debent, Linguæ sunt, scientiarum vehicula, in quibus multum
temporis consumimus, antequam eò perfectionis perveniamus, ut nostro
Marte quicquam agere possimus. Vernaculæ sine magno negotio addi-
sci possunt, modo parentes, præceptores, famuli, & alii, cum quibus con-
versamur, incorruptè loquantur. Quod si Græca ac Latina lingua eâ etiamnum
metho-

methodo addisci possent, non tanto nunc apparatu opus esset, citiusque ad ipsas disciplinas transire possemus. Quam ob causam in eam cogitationem multi venerunt, ut linguam Latinam è conversatione cum latinè loquentibus potius, quam è Grammaticis præceptis & lectione, addiscendam suaserint. Ejus experimentum in filio Roberto Pater *Albericus Gentilis* cepit, qui septennis puer Latinè, Gallicè, Anglicèque locutus dicitur; quod Pater ad illum non nisi Latino, Mater Gallico, qui ei proprius erat, & Anglicano sermone (Oxonii enim vivebat) familiariter prælegeret; ut patet ex commentariis, quos lectionum Virgilianarum titulo filius sub ingressu undecimi anni edidit. Ut felicius ergo fuerit Tanaq. Fabri filio, de quo postea dicemus, qui 14. demum anno Græcæ ac Latinæ linguæ autores optimè intelligere potuit. Vidi ab ipso illo Roberto titulum libri Anglicâ linguâ scripti super hoc argumento, in Bibliothecâ Oxoniensis catalogo extantis, qui ita habet: *Roberti Gentilis lechemin abregé or à Methode for attaining of sciences in a short time. i. e. Via brevis, sive Methodus brevi tempore discendi scientias, London. 1654. in 8.* Sed hactenus librum ipsum videre mihi non licuit. Et fateor sanè, Patris tam docti colloquiis proficere quoad antea in linguâ Latinâ potuisse puerum. Cæterum colloquia cum iis, qui linguam Latinam accuratissimè loqui nequeunt, magis turbant sermonem Latinum, quam juvant; ut & Itali nonnulli de industriâ sermonibus Latinis, etiam cum Viris doctis, abstinendum existiment, ne dictio aliquid ex idiotismo trahat, quem in colloquiis Viri etiam docti vix evitant, licet eleganter aliàs scribant. Quam ob causam Scioppius Manutius infulat, qui quadrimestre tempus in unâ epistola scribendâ exegerit. Ac vidit sanè Viri alicujus celebres (nec gentem nunc nec nomen viri memorabo) ἀνολύγατον epistolâ in Bibliothecâ Gudianâ, qui mirabili & anxîâ diligentia eam scripserat: nam 4. vel 5. chartæ folia in formâ majore compegerat, singulis paginis tres quatuorve ad summum periodos inscripserat, spatio interlineari amplissimo; singulis penè verbis & phrasibus variationes superscripserat, atque ipsa loca, unde illæ desumptæ, notaverat; neque illas tantum, sed & positus & juncturas verborum, adverbiorum, epithetorum, synonymorum è Nizoliano Lexico adjecerat; numero quoque & pedibus clausularum connotatis. Hanc ille rationem in singulis periodis ad finem usque tenuerat, atque in hoc labore 4. menses exegerat. Inceperat enim (quod manu suâ annotaverat) corrigere has literas die 6. Aprilis, finierat Kal. Augusti, Ann. 1596. Non probarim ego morosam adeò & scrupulosam diligentiam; etsi hoc exemplo ostendi possit, quantâ accurate usi sint viri docti in sermone Latino & puro acquirendo. Sed ita potissimavitæ pars in solâ linguæ Latinæ cognitione elaboretur.

Non omittenda hic videbantur memorabilia eorum exempla, qui à primâ infantia solo usu & colloquio mirabilem loquendi latinè promptitudinem nacti fuerunt. In his est *Monianus*, vir apud Gallos celebratissimus, qui in dissertationibus (*Essays*) quas Gallicâ linguâ scripsit, lib. 1. cap. 25. suo hoc exemplo pro-

probat. Verba ejus in Latinum conversa ita habent: *Pater meus in disciplinam me dedit Germano homini in Gallicâ linguâ rudis, sed in Latinâ versatissimo, cujus ille operam amplissimo stipendio conduxit. Hærebam illi semper in amplexibus, aderantq; alii etiam pueri lingua Latine non ignari. Nihil in adibus nisi Latinum audiebatur; non mater, non famuli nisi Latinis verbis, quæ de conversatione ceperant, ad me præsentem utebantur: unde & mater & famuli tantum in linguâ Latinâ proficere, ut mea verba intelligerent, & in rebus quotidianis mecum sermones breviores instituere possent. Sex annos natus eram, cum de Gallicâ linguâ nil amplius, quam de Persicâ aut Arabicâ scirem, atque ita sine Grammatica, sine præceptis, & plagosâ institutione Latinam linguam didici, ut tantum scirem, quantum ipsi in illâ linguâ Pedagogi, qui me miscere suis discipulis non poterant. Nam cum cæteris discipulis thema daretur in linguam Latinam convertendum, mihi dabatur Latinum, barbarismis & solæcismis defædatur, quod ego in elegantiore sermonem converterem. Nicolaus Gruchius, qui de Comitibus Romanorum scripsit, Gulielmus Gerentius, qui commentatus est in Aristotelem, Buchananus Poëta Scottus, Antonius, Muretus, præceptores mei domestici, sepe ad me dicebant, me linguâ Latinâ in primâ ætate puerili adeo promptè locutum, ut mecum consabulari vix auderent. Buchananus de Institutione puerorum se aliquid scripturum suscepit, quâ in re meo potissimum exemplum se velle significabat.*

Aliud exemplum ante hos 19. annos Parisiis Regi ipsi propositum fuit, quod fidem superare videretur; sed tamen tot testibus confirmatum dubitare de rei veritate nos non sinit. Erat infans 4. annorū, qui adeo expeditè loquebatur Latinam linguam, ut Regi omnibusque prodigio propemodum fuerit. Illam intra duos annos, ex quo à matris uberibus primum amotus fuit, apprehenderat. Nullum committebat errorem vel in inflexione, vel in Syntaxi, adeo ut quosdam de industria solæcizantes correxerit. Cum aliqui dicerent: *Ubi ibis à prandio?* ille emendavit: *Quo ibis.* Aliis dicentibus, *conscendere in equo*; ille regeffit: *conscendere in equum.* Ejus historię relatio, cum ratione istius informationis, singulari libello Gallicâ linguâ tradita est, atque ex eâ in Anglicam conversa prodit Londini An. 1669. hoc titulo: *An Examen of the Way of teaching the latin tongue to little children by use alone, London. 1669. in 12°.* Operæ pretium profectò est, ejus libri summam hoc in loco recensere, cum libellus ille fortè in paucorum manibus sit. Pater hujus infantis duos habuit amicos, latinè accuratè doctos, quibus in hac informatione usus est, quorum præcipua cura fuit, ut, quæ cum puero fabularentur, selecta essent, tum quæ voces, tum quæ argumenta, eosq; reprehenderent, qui minus rectè loquerentur; Adeo ut non tam promiscua collocutio, quàm methodus colloquendi, illi intellectum habiliorem redderet, quàm aliàs est in pueris ejus ætatis: Poterat enim puer aptè de rebus plurimis judicare, atq; eandem rem variatis verbis & phrasibus efferre. Cum aliqui illum, qui equis præest, *Agasonem* vocarent, ille *Equisonem* substituit. Hanc informandi methodum Autor ejus libelli, quicumq; ille est, antiquam & infallibilem esse ostendit.

ostendit, miraturq; non imitari hoc exemplum etiam alios. Omnes vernaculas, & exoticas linguas usu continuo ad summam perfectionem perducimus, quare & linguâ Latinâ idem fieri posse rectè existimat, neq; ad hanc requiri ingenia cæteris excellentiora, sed iudicium etiam & conversatione cum magistris latinè loquentibus acui. Duo huic similia exempla adducit puerorum eodem modo informatorum, in quibus nihil puerile deprehensum fuit, exceptis motibus & gesticulationibus, quæ ab illâ ætate separari nequeunt. Præterea metus ille, quo cohibentur in ludis pueri, & impedita illa naturæ libertas multum detrahunt solertiæ naturali, quæ hæc ratione magis excitatur. Multa quidem dubia circa hanc rem moveri posse fatetur Autor; verum multa ille ait difficilia videri, quæ nondum inventa sunt; inventa verò facillima videri, quod exemplo Typographiæ, acus magneticæ, & circulationis sanguinis probat. Linguæ Latinæ autem tantam esse utilitatem, ut quævis difficultates superandæ sint, quò hunc finem tam citò assequamur. Prolixè ostendit è defectibus communis illius Methodi in linguâ Latinâ discenda, in quâ tantum temporis verbis impendendum, quo ad disciplinas ipsas expeditius iri possit, utilitates hujus viæ brevioris. Primum, inquit, à 6 vel 7 anno ad 17 vel 18 in collegio detinetur puer, intra quod tempus quot ambagibus circumducitur? Discendæ omnes inflexiones, accidentia vocum, connexio sententiarum, distinguendæ significationes, proprietates, Syntaxeos regulæ: Quæ omnia rædiosissima pueris sunt, & pœnas scholasticas provocant, quibus efferatur animus, & ad odium literarum inducitur. Hic Declinationum, Conjugationum, personarum, articularum, Heteroclitorum, Constructionum perplexitates notandæ sunt, quibus velut equuleis & fidiculis torquetur illorum animus. Qui in scribendo, vertendo, phraseologiis, exercitiis Rhetoricis labores suscipiendi? Posset compendium per lectiones quidem institui, ut non sit opus prolixitate illâ regularum; sed in loquendo & scribendo deficiet, atq; tum ad priorem viam recurrendum est. Quod si ad Philosophicas disciplinas admoventur, penè nitorem linguæ Latinæ dediscunt. Ideoq; exigua quædam & imperfecta summo labore & impensis in scholis discuntur, ne quid de temporis irreparabili jacturâ dicamus; cum alterâ illa methodo omnia simul comprehendere possint. Accuratiùs ergo in illam novam methodum inquiret. Infans 22 mensium erat, cum primum informationi illi traderetur. Pauca illa vocabula vernacula, quæ à nutrice & matre hæserant, statim oblivioni tradita fuere. Iisdem magistris alius datus 31. mensium, qui multa jam vernacula loquebatur, intra 2, vel 3. hebdomadas omnia abolita, eorumque loco tantum de Latinâ linguâ intra mensem hauserat, quantum de vernaculâ antea sciret. Ex iis pueris major natus cæterorum quasi magister est. Famuli quoque tantum de linguâ Latinâ sciunt, quantum opus est ad quotidianam illa exprimenda. Atque ita Latinam præ vernacula didicerunt: quam methodum Quintilianus quoque Romanos secutos testatur, qui primum Græcâ, tum Latinâ linguâ pueros informant.

runt. Facile autem posse pueros plures linguas simul sine confusione discere; quod exemplo Constantinopolitanorum & Brabantorum probat, constatque & superiore exemplo Roberti Gentilis. Quare & pueri jam vernaculam loquentes & conversatione cum latinè loquentibus facilius, quam per præcepta, latinam discere possunt. Hanc viam facillimam esse ostendit Autor cap. 6. Quoniam enim de discenda lingua ne cogitant quidem, ideoque eò facilius discunt, & expeditius ludis jocisque illa inculcatur, summa cum jucunditate, citra Orbiliū alicujus plagas, procul ab omni metu & dolore, qui affectus puerorum animos deiciunt, & serviles reddunt ex ingenuis, neque pravorum affectuum, iræ, indignationis semina inperguntur; quæ cum magistrorum ferulis implantari solent. Nunquam enim poenæ in pueros statui debent, nisi ob actiones honestatis & justitiæ repugnantes; quam ob causam eo attentiores in conversatione tam innoxia & humanissimæ erunt pueri. Neque opus est, nobis ipsis necessitatem castigandi hæc viā imponere ob negligentiam, cujus poenæ in communi methodo interdum vix evitari possunt. Seligenda sunt in colloquiis non seria tantum, sed & maximè ludicra; in quibus nil agunt vulgares Scholæ. Argumenta quoque de artibus, de historiis variisque rebus immiscenda sunt, in quæ quotidianò sermone non facile deducimur. Atque hinc occasiones de industria captandæ & sapienti consilio dirigendæ. Cap. 7. agit de brevitate hujus methodi, quā intra novem annorum spatium plerique disci possint, particularibus artium & scientiarum exceptis, cum vulgari viā ne unam quidem Latinam linguam eo temporis spatio discamus. Per usum ergo, ut cap. 8. fusius deducit, accuratior quam per præcepta & regulas cognitio habetur, constructiones, proprietates verborum simul apprehenduntur; copia, promptitudo loquendi acquiritur, quā vix totā vitā vulgari illa viā nobis paramus. Major quoque linguæ ipsius extensio est: nam plura in familiari colloquio incidunt, de quibus silent libri & Scholæ. Ad lectionem quoque longè paratior accedet, ut itaque & lectione postea supplere possit, quæ in conversatione defecerunt. Puer ex illis novā methodo institutis sexto ætatis anno Phædri fabulas intellexit, quas alii vix 12°. intelligerent. Quare omne illud tempus, quod alii Grammaticæ impendunt & versionibus, ille impendere lectioni potest. Autores omnes quatuor annis citius leget, decem annis citius intelliget, & duplo longius tempus illis, quam alii faciunt, qui serò ad bonos autores accedunt, insumere poterit. Fieri denique non potest, quin habitus ille à primâ nativitate per 8. & 9. annos continuatus alterum luperet, qui à 14. & 15. anno incipit, & per tres quatuorve annos tantum continuatur, & accessione Rhetorices & Philosophiæ vel interrumpitur, vel constringitur. Quod si verò illis loquenti latinè necessitatem impones, crucem illis figere videberis; inviti enim ad loquelam latinā adiguntur, eamque multis solæcismis corrumpent, ut itaque omne hoc scholasticum exercitium non linguæ, sed scriptioni, inservire videatur. Hujus utilitatis secundum hanc novam methodum hæc porro consecutaria educit. I. Profess-

seſſionis ſelectum inſtituendum: capacitas enim filiorum, inclinationes ex ipſa illa maturâ repræſentatione artiũ & principiorum rectiũs dijudicantur, tum à parentibus tum ab ipsis filiis, unde magna in ſocietatem civilem comoda promanant. Artes deniq; ipſæ melius excoluntur, ſi illæ à non invitis ſuſcipiantur, & facile ad ſummam perfectionem deduci poſſunt. II. Bonorum morum perfectionem. Illa enim è maturâ illâ per lectionẽ bonorum auctoritatum & artium informatione ſperanda, cum cæteroquin vel ineptiis vel voluptatibus tempus tranſigatur, ſi extra parentum conſuetudinem alibi illi educuntur. Hæc enim informatio Parentum inſpectioni & obedientiæ illos magis adſtringet, neq; facile contagium è converſatione malorum in primâ pueritiâ trahent. In firmiore ætate poſiti, & rectiore habitu adverſus malitiâ armati ipſi pravos mores faciliũs emendabunt.

Non omittit idem Autor incommoda, quæ comitari hanc methodum videntur; ſed quæ leviuscuſa ſunt. 1. Qvod Matres à conſuetudine filiorum per aliquot annos removeantur. 2. qvod peregrinam linguam rectiũs norint ipſa vernacula. 3. qvod tempus à 7 uſq; ad 16 annum vacuum ſterile ac otioſum videatur. Sed facile illa removet obſtacula autor. Primum vix attendendum eſt. Quæ enim mater duorum annorum jaçturâ nolit totius vitæ commoda redimere? Secundum facile tollitur: nam vernacula lingua, poſtquam Latinam didicerit puer, ſe ipſam non advertendo ingerit. Tertium planè ridiculum eſt. Quæ enim cauſa otioſum intra illud tempus eſſe jubeat puerum? Qvot ſunt Autores, Hiſtorici, Oratores, Poætæ, in quibus legendis occupabitur ejus induſtria. Mathematicæ multæ artes etiam in illâ pueritiâ rectè addiſci poſſent, ac aliæ etiã ſcientiæ, quâ de re fuſe Autor noſter agit cap. II. Oſtendit enim, Grammatices præcepta, quæ primũ proponi ſolent, æq; difficilia eſſe, quam ullam aliam vel artem vel ſcientiam. Quâ ille ſententiâ planè non fallitur, Abſtractiones in Grammaticis æqvè ſunt ut in Metaphyſicis. Infinitivum importat abſtractionem ab omnibus perſonis. Modi, Caſus etiam ſub abſtractione & quaſi in ideâ aliqâ intelligendi. Regula aliqua Syntaxeos plus difficultatis interdum habet, quam Theorema Mathematicum. Genealogiæ Principum eadẽ facilitate addiſcuntur, quam derivationes nominaum. Porro ſunt & Mechanicæ artes, quarum principia noſſe valdè acuit puerorum ingenium, quarum demonſtrationes jam ſuprà inter conſilia acuendi ingenii propoſui. Neq; enim ineptè Socrates judicavit, cum ſolos artifices & mechanicos, ut Hortulanos, Textores, Statuarios, Pictores, Piſtores, Piſcatores, Tinctores &c. veram rerum cognitionem habere dixit: hi enim homines Philoſophiæ fundamenta jaciunt.

Illa ex Autore hoc anonymo copioſiũs adducere voſui. Res enim attentâ conſideratione ac imitatione digna eſt. Ac velim ipſe autor eſſe iis, qui de emendandâ juventutis informatione curas ſuſcipiunt, ut ſeriò de hâc methodo cogitent. Non ineptè Autor ille Regi Galliæ ſuadet, ut talem aliquam Civitatem Latinam inſtituat, quâ ſolâ converſatione Latinam linguam doceantur pueri; fore

fore hanc curam tanto Rege dignam, atq; inter cætera magna opera fortè primo loco ponendam, & facili negotio opus hoc conficiendum. Ego sanè ipsi planè adstipulor & credo intra 20 annos extrui talem societatem posse, quâ omnes etiam opifices latinè loquantur. Seligantur ad hoc opus 6 vel 7 homines, accuratam linguæ Latinæ notitiam habentes, in quibus tamen si quid fortè desideraveris, lectio auctorum facillè postea emendabit leves defectus; illi hæc methodo isformiter pauperum hominum liberos utriusq; sexus aliquo numero. Hi postea linguâ Latinâ firmati opificium aliquod discant, qui locum huic exercitio destinatum incolant; ita fiet, ut brevi tempore talis societas adornetur. Facillè quivis intelliget, sumptus hos immensâ utilitate ita refarciri posse, ut maximo etiam lucro esse queant. Posset & à privatis locupletioribus, qui magnam sæpe pecuniæ vim in ludicra & voluptuaria impendunt, collatis impensis res illa institui. Posset & Græca, & quævis alia, lingua unâ cum Latina eadem ratione addisci: Non enim confunduntur pueri pluribus linguis, ut jam antè aliquot exemplis ostensum est. Fortassis Scholarum pretium quibusdam vilescere videretur. Sed quid tum postea? Illæ pro artibus & disciplinis satis, quod agant, habebunt. Sed vix erunt, qui ad hæc consilia respiciant: ac miror sanè Regem Galliæ, qui quàm facillime hæc effecta daret, eadè re non cogitasse, præsertim cum tam luculento exemplo incitaretur.

Non facillè dixerim, an huc fortè etiam respexerit *Magnus Pegelius*, cujus sæpe mentionem fecimus, qui in *Thesauro rerum selectarum* statim in principio novâ Scholarum institutionē proponit. Ejus designationē hic adducere non inconveniens erit. *Schola sive docendi & discendi ratio puerilis, quæ a junioribus in primis & alii quicumq; etiâ adulescentes linguas quascunq; Latinam, Græcam, Hebraicam, & quasvis alias hodie in mundo usurpata, seu populares & vernaculas, imò binas vel ternas simul, & quantum rerum humanarum s. r. conditio, integrè addiscunt; Sic ut linguis hujusmodi & audita & lecta mox & plenè percipiant, & quicquid obvenit seu conceptum fuerit, expeditè eloquantur. Id quod communiter hætenus, præsertim in Græca & Hebræa lingua, cum aliis, tum ipsi etiam hac docentibus, & in hisce consenscentibus denegatum fuit; qui quasi scribendo tantum hinc inde hac compilant, & sic factum aliquem undiq; tandem efformant. Quæ item ratione rerum omnis generis in Philosophicis & Politicis occurrentium optimarum & selectarum, earum præsertim, quæ usui communi sine inutilibus & phantasticis figmentis sunt accommodata, & scientia, & prudentia, & usus acquiritur. Idq; cum linguis, sive dum de rebus hisce sermo confertur, eodem planè & modo & tempore. Insuper hinc vira communis, affectio & animus hominis, & interea dum sic discit & deinceps, suavior, moderatior, & ad omnia quæcumq; obeunda habilior & excitatior redditur. Præterea ad perspicuam, claram & expeditam rerum undecunq; occurrentium Enunciationem, ad Affabilitatem & ad corporis totius & vultus convenientes, & rebus quibuscunq; ex proposito accommodatos gestus & mores, quotidiana auditiōe, intuitu & usu proprio discientes perducuntur. Quin etiam præter verba in sese ipsa, & in sese com-*

positiones eorum seu locutiones siue phrascs. Rerum quoq; undecunq; cognitarum seu oblatarum iustam conceptionem seu apprehensionem, siue recordationem & convenientem applicationem, seu ad se distributionem, siue ut res apta ordine suo & debito animo occurrant, & hinc extemporali oratione prosperantur (idem de scriptione, ut par est, accipe) suppeditat, adeoq; hoc modo propositionum plurium & sic orationis totius conformationem elargitur. Et hæc quidem, ut cætera omnia, sine prescriptionibus & regulis seu Grammaticis seu Dialecticis seu Rhetoricis perhibitis ullis, sine perniciofa, & contra orationis & veritatis finem ficticia extensio, circumductio, affectatione, pompa, fucus &c. ex naturali & rebus quibuscvis dato accommodato usucerto & insigni, Omnia tam magnatibus, quam inferioribus quibuscunque, ex voto convenientia. Ex quibus etiam quot numerosunt, eique indolis præclare, & ad summa adeoque ad omnia quasi nati, qui linguam Latinam, & hinc ea quoque, quæ hanc comitantur, non sine gusuamine & hinc inde quandoque desiderio & affectione: idque ex maceratione dicta, quam ingenia eximia multa non ferunt. Et hoc totum tempore brevi & sine molestia, adeoque cum decentium pristinorum etiam, si sic vere velint, & discipulorum singulari delectatione, & varia subinde recreatione, ex singulari hic primum aperto, monstrato & convicto usu, & mediis hinc natis & his prescriptis consimilibus; Sine ullis Grammaticis aut aliis huiusmodi ab autoribus & scriptoribus effectis, peregrinis, coactis, molestis, moratoris huiusque introductis regulis, præceptis, hinc inde circumductionibus & solitariis quasi tormentis. Unde simul iudicii & rationis communis usu posthabito, singularis quædam imaginatio, persuasio & animi phantasia exoritur. Modus quoque singularis & perinde facilis, quo legere bene & scribere commodè tirones & alii discunt: item ut ex ipsâ lectione seu mox ex literarum aspectu linguam quamcunque vel ex usu præsentē, vel ut cupis veterum hætenus latente more, pronuntiare & consimiliter scribere consuecant. Quomodo & syllabarum quarumcunque quantitas dicta, etiam earum, quæ regulis vel auctoritate tantum præsent, ex ipsâ & pronuntiatione & scriptione mox & per sese cognoscitur. Quæ prolatione non adhibita & exaudita quantitas quoque talis in vanum hætenus usurpata fuit. Ut alias etiam, & quomodocunque eadem momenti est minoris. Possunt item suo quodam hinc modo alii quicunque homines linguam aliquam ignorantes, cuiuscunque ætatis fuerint, quibus ministri vel unici seu hominis cuiusvis linguam talem ignotam cum alia vernacula seu cognita una quacunque promptè eloquentis conversatio assidua vel crebra contingere potest: etiam extra hunc scholasticum conventum, & apud suos & ubique terrarum, & inter negotia, linguam quamcunque sine omni impedimento & molestia, tantum ex aliquo aliis parvi æstimato, attamen singulari usu, & jam prima vice discendo inchoare, & tempore exiguo intellectum & usum mediocriter inibi acquirere, & sic vitæ prioris neglectum parte non contemnenda restituere. Unde & urbes quadam, eæq; imprimis alias minuspotes, incolæ, adificiis, mercimoniis, quæstu & alimentis augmentum capere, & celebritatem acquirere poterunt. Imò & hinc hominum congregatio & cohabitatio, adeoque urbis novæ & Reipub. primordia constitui & sensim perfici valebunt. Magis minuscve, ut plura & perfectiora media oblata & usurpata seu impensa fuerint.

Addi-

Additur hisce contrariorum pro Larva veterana undecunque conquistorum demonstrativa, item refutatio, Licet ex veritate seu re ipsa tradita & in se præsertim confirmata, fucus pristinus quoque se ipsum omnino deregat & palpandum offerat.

Proposuimus hætenus linguarum cognitionem viâ Conversationis parandam; cui jam subnectimus alteram illam Institutionis viam: Neq; enim credibile est, viâ aliqua extraordinariâ derepente alicui linguæ intelligentiam oriri posse, nisi modo fortè miraculoso, qualem nemo sibi nunc facile promittere poterit. Nisi forte etiam naturali aliquâ dispositione ad linguarum notitiam repentinam aliquos ferri posse credamus, quod de quibusdam maniacis affirmare non veretur Huartus, qui linguam incognitam neq; antea notam loquuntur, cujus ille exempla aliqua, & Pomponatius in libro de Incantationibus adducit, qui aliorum dispositionem hic quoq; in subsidium vocat. Non possum hoc loco præterire insigne ac memorabile exemplum hominis Galli, cujus mentionem facit *Mottæus Vayerus* tomo 2. *Operum Gallicorum*, epist. 61. p. 657. qui quacumq; linguâ interrogatus, eodem in somnis respondere potuit, cum præter Gallicam non nisi rudem Italicæ & Hispanicæ notitiam haberet. Vocabatur is *le Fevre*, habitabatq; Rotomagi. Vino adusto aut Hippocratico plenus felicior in linguis per somnum loquendis fuit, quàm aliàs. Fuit, qui illum appellavit Candanensi linguâ, cui eadem ille respondit. Alius Anglico sermone aggressus est, & eodem respondere adivit. Fuit qui Tupinambarum voces, quas in itinerario legerat, recitabat, cum ille peregrinas voces regereret, quas adfians forte nauta Tupinambicas esse intellexit. Recitavit aliqua Græca verba ex oratione Dominica, Thema natalitium. Præfecto navis in somno clarâ voce designavit prædixitq; morte violentâ obiturum, quod caput Algol in ascendente haberet, qui & postea duello periiit. Vigilans ille dormire videbatur, nam obtusi aliquid & stupidi præ se ferebat, cum dormiens multo alacrior ac vigilantior videretur. Cum evigilaret, nihil de actis suis reminisci poterat, nisi quod ex intenso capitis dolore ipse iudicaret, multis se quæstionibus & responsionibus vexatum fuisse. Monstruosum hoc omninò videtur ac altioris indaginis. Sollicitissimus illo loco in causis hujus rei indagandis est Vayerus. Sed non solvit omnes nodos, neque nos hic iis recensendis immorabimur.

Ad viam Institutionis in Linguis procedimus. Eam oportet esse quam brevissimam. Non enim probò illos, qui multitudine Regularum & Exceptionum onerant animos juveniles. Verum ego deprehendo, quod Fichetus in Arcanâ suâ Methodo cap. 12. monere voluit: *Unum admono in linguis perdiscendis, quas eruditas vocamus, Hebraicis, Arabicis, Græcis, omittis ericis minutarum observationum, tribuslectionibus tradenda legendi, declinandi atq; conjugandi principia; quartam, rationem investigandi Thematici ac Radicis: cum ad legendos & interpretandos autores progrediendum & componendum; hoc probavi in viris ingemosis: pueri diuturniore paulo indigent labore & studio. Pernacule porrò lingue, Italica, Hispanica, Germanica*

GRA,

gradu, reliqui duo multo etiam faciliori negotio obtineri poterunt. Neminem sane credo existimare, me hic sana rationi contraria tradere, licet consuetudini quam maxime adversetur, me primum solum hic amplecti gradum. Si verò non alius tibi fuerit scopus, quam ut puer autorese. g. Latinos quosvis discat intelligere, eò eum licebit hâc, quam traditurus sum, methodo adeò, facile pervenire, ac tam brevi, ut, licet à decimo aut duodecimo ætatis anno demum fecerit discendi initium, id non impediturum sit, quo minus sat adhuc temporis supersit ad æq. magnos d. incept, ac quovis alius, qui vulgari ducitur viâ, progressus faciendos instudiis, nec dicam majores. Etenim hic non erit necesse, ut puer multas Grammatices regulas magno labore ediscat radosissimas, & ne quidè bene intellectas, ullamq. syntaxin, quæ tam subito oblivioni ac memoria traditur; nec quovis, si ita placet, necesse erit, ut ulla vocabula technica, quæ monstra pueris videntur, in ratione veniant: sed sola hic post necessariam lectionem requireretur declinatio & conjugatio cum verborû copîa. Ne verò hic denuò multas singulis difficultates, hæc declinationes & conjugationes juxta ordinem tradi solitum à puero, ut vulgò fit, memoria non sunt mandande, sed primò tantum scripturâ consignanda, tum plurima vocabula, ad se in illâ scripturâ exercendum, sapè secundum hunc ordinem varianda erunt; si denique satis tibi in hisce exercitiis videbitur, extra ordinem variè interrogando discipulum, & quidem vernaculè, efficiendum est, ut tandem latinè absque ullâ hesitatione respondere sciat, aut vice versâ, si tu latinè quæstueris, ipse vernaculè respondeat: id quod breviori, ac quia opinatus fuerit, tempore obinetur. Sono enim sapè audito, quia sic per responsonem certi in nostrâ imaginatione motus frequenter se invicem subsequuntur, puero adeò, continuatâ aliquantulum hâc repetitione, facillia evadunt, ut, in ipso præter attentionem rogato, isti fere motus tandem excitentur, & ita levissimo negotio respondere sciat. Sed hoc ipsum, si magnâ ideò facilitate, majori certe quam vulgò utilitate efficitur; quandoquidem vocabulorum variationes non occurrunt in libris secundum ordinem regularum Grammatices; unde fit, ut pueri grammatico ordini affetti soleant hic herere; id quod in hâc nostrâ methodo non accidit, quâ turbato, quomodo libet ordine æq. promptè respondere didicerint. Verùm hæc levia sunt. Maxima tibi fortè videbitur difficultas, unde haurienda sit vocabulorum copia? Fortè ex Lexico, Januâ quadam linguarum, similibusq. libris? Verò, quia multa hic sapè discuntur vocabula, quæ tam parum ex usu sunt, ut priusquam aliquando in autorum lectione occurrunt, eorum aliquoties potuerimus oblivisci, colliges faciliè hæc magno tacto, exiguoq. è contrario fructu perdisci. Dices fortè, quia is, qui multa fuerit lectionis, suspicari facile potest, an aliquod occurrens vocabulû multi fuerit usus nec ne; indicem adircò multorû vocabulorum ei fore tali percurrendum cautelâ, ut puero ediscenda seligat vocabula, quæ judicârit frequentioris esse usus, reliquiâ posthabitis. Consilium utique bonum, quod etiam, si sequentia addideris, suum poteris habere usum: quin ausim spondere tam paucum numero tunc collectum iri vocabula ad multos autores intelligendos sufficientia, ut si primum hæc alicui narraveris, vix tibi hâc in re fidem sit adhibiturus. Verùm hic communiabo unâ cum tota procedendi methodo, quod magis profuerit, ut puer quosvis autores Latinos brevi intelligere discat. Sumatur liber, quem aut puer jam tum sat in

Digitized by Google

tum, sex annis ante hanc Epistolam Kuhlmanni editam Beccherus in Methodo suâ didacticâ ostendit. *Mormius* quoque in Arcanis Collegii sui Rosiani singularem in linguarum cognitionem informationem memorat p. 68. *Rosius* Doctor noster, condolens erumnis & impensis, quas faciunt parentes, qui filios suos Latinis literis imbuendos tradunt; sudoribus item, quibus juvenes pluribus annis anhelant, unica lingua hujus gratia, tum & adultis, qui propter diuturnitatem & difficultatem à tanto gentium vinculo arcantur; excogitavit methodum familiarissimam & facilem, quâ ad summum anni spatium Latinam linguam intelligere & eloqui quilibet possit, cujuscunque sit status ætatis & conditionis. Imò si quis diligentius incumbat, mense sexto re desideratâ potietur. Regula ad id sunt faciles intellectui, & ita nobiles, ut etiam lingua cujuslibet vernacula rationes & proprietates edoceant. Nostri vero discipuli cum aliis, qui vulgari methodo dant operam, disputando congrédi amant; qui cum hanc methodum ignorent, nostri vero norint utramque, ut nil perfectius desiderari queat, ad singula illi obmurescunt. Hac etiam methodo omnes aliæ lingua doceri possunt, si nobis vacaret eam illis accommodare. Regule enim illæ ex naturâ omnium linguarum & proportionem secretâ, quâ omnes inter se conferuntur, sunt erute. De hoc arcano librum conscripsimus, cum tabulis rem ad oculos demonstrantibus, quem amici in lucem edi sæpius petunt: verum hac temporum malignitas periculum est ne solidam literarum culturam minus dignè sit habitura. De lingua Latinâ intra sex menses docendâ *Schenckius* ille Mnemonices Magister singularem librum scripsit. Extat quoque *Jani Rurgerii* Epigramma inter Poëmata ejus in *Gerhardum Tuningium*, qui sex mensibus accuratissimè linguam Latinam didicerit, unoque triennio totum studiorum cursum abolverit. Geinandi quoque pueri singulare exemplum est, de quo *Grotius* in Poëmatibus, pag. 196.

*Linguas in ipsis doctus incunabulis
Quas poscit usus, exiisti infantiam,
Reptasti ad artes inde properatus puer,
Et imbibisti, quicquid est sapientia,
Cum lacte primo.*

lavidendum est elogium, quod ipsi tribuit p. 184, atque his verbis concludit:

*Inferiora tuis Epinicia sume tropæis,
Nam qui digna daret, ipse, sed unus, eras,
Artifices nasci tecum non possumus omnes:
Hoc est Natura, se superantis opus.*

Sorrellus libro de *Scientia Universalis*, capite de perfecta methodo tom. 4. p. 539. non multum faveat methodis illis, quibus infantes celerem Latinæ linguæ cognitionem acquirunt, etsi non negat, compendia quædam adhiberi posse. Quare *Montani* illam informationem elevare videtur, quod ipse *Montanus* non multum se ex eâ fructum habuisse queratur, loco supra citato: quodque linguæ vernaculæ usus plus ad vitam civilem conferat. Methodum illam porro ait potius *Ludimagistro* formando inservire, quam homini eleganti, & ad vitam civilis usum admovendo. Sed frivolum hoc esse judicium quis non videt? Nam quod

quod Montanus postea in Collegiis corruptam sibi latinitatem primam puriorem queritur, hominum indoctorum colloquiis factum est. Quod si prudens illa manu ductio Parentis semper adfuisse, & conversatio hominum literatorum, aut ipse in legendis autoribus sedulus fuisset, non amisisset illam elegantiorum latinatam: fuere & alii, qui plures eodem tempore linguas docere voluerunt, per subsidium unius linguæ generalis, cui quasi inædificarent cæteras, cuius rei autorem nominat aliquem *des Vallées*. Sed parum aut hoc consilio effectum fuisse. Fuit & alius *le Maire*, quire ipsa præstitit, quod alter ille promiserat. Informavit enim infantem octo vel novem annorum, ut Hebraicam, Græcam & Latinam mediocriter sciret. Poterat enim vertere in eas linguas themata proposita, & libros oblatos in vulgarem linguam transferre. Proceffit autem illa methodo, ut simul cum lectione autorum præcepta Grammaticæ traderet, præmia proponendo pro certo vocabulorum numero, quæ à lectione memoriæ infixerat. Improbat hanc docendi linguas methodum sine ulla ratione Sorellus. Est enim illa primæ illi, quæ per consuetudinem & conversationem instituitur, similis, & post illam præcipuo loco habenda. Quod enim objicit Sorellus, facile oblivioni tradiposse, quæ hæc ratione docentur, nullius momenti est. De eo viderint, qui informationi præstant; viderit ipse puer, & continuo exercitio facultatem illam alat & sustentet. Deinde, quod ad cæteras artes & scientias quasi stupidus visus sit puer, ut idem objicit, non tam methodo huic, quam inhabilitati peculiari tribuendum est. Nulla enim causa in illa methodo est, quæ talem effectum producere possit. Voluit ille ludum aperire, sed non paucioribus, quam 50. Discipulis, quorum singuli mille libras Gallicas pro Minervali darent; vel paucioribus etiam, si pretium, quod pro 50. posceret, solverent. Verum cum nemo inventus sit, qui summam illam impendere voluerit, irriti hi conatus fuere.

Illustre exemplum similis penè informationis in linguâ Græcâ & Latinâ, ac in præcipuis ejus linguæ autoribus prælegendis dedit Tanaquil Faber, qui filium suum ab anno 10 ad 14, quo ille immaturâ morte sibi ereptus, utrâque linguâ planè expolivit, ut cum viris certare posset. Edidit Gallicâ linguâ hanc methodum suam exiguo libello, cui titulus: *Méthode pour commencer les humanités Grecques & Latines à Saumur 1672, in 12º*. Ipse in epistolâ ad illustrissimum virum de Morangy Consiliar. Regium de hac suâ methodo testatur. *Hoc certe liquido affirmem, intra pauculorum annorum spatium ita institui & informari posse, ut, qui viâ pervulgatâ deducit fuerint, puerulos dicas, illos autem viros esse, & ad splendorem literarum natos dejeres.* Eo magis autem prodesse hæc methodus aliis poterit, cum non inanem ideam Autor ille exhibuerit, sed ipsâ illa praxi deduxerit, ut eò major fides historiam recitanti, quam consilium suppeditanti, haberi debeat. Scripserat ille jam Anno 1652. ad Claudium Sarravium epistolam, quâ de pueris humanioribus literis imbuendis agit, quæ operi Epistolarum Sarraviano additur; sed

sed tum, cum ille hæc scriberet, ejus experimentum nondum in filio fecerat, quanquam in autorum prælectione specimen amicis dederat nondum *προπαρ- δία* necessariâ instructis. Quâ de causâ magnâ hujus sui consilii fiduciâ scribit: *Τὰ μὲν οὖν εἰς τὸ σκοπεῖν ποιεῖν, ὅσον ἐγὼ ποιεῖν, ὅσον ἐγὼ ποιεῖν.* Optimam in linguis & rebus ipsis informationem in accuratâ veterum autorum lectione collocat. Dum enim alii altius hoc negotium repêntes *παρασκευάζουσιν*, dum delectum ingeniorum haberi vellent à principibus, qui non sunt eâ sapientiâ instructi, aut veterum temporum mores & disciplinam reduci, aut novos quosdam cœlo lapsos Doctores dari, tempus & ætas labitur, atque iis studiis tenera ingenia mancipari queritur, quibus infusâ barbaries hominum animis implantatur. Sed absque veterum autorum lectione Faber suos malit liberos opiliones esse & merum rus, quam iis dare literis operam, quashodie doceri videmus. In autorum ergo lectione prima & linguæ utriusque & philosophiæ vestigia ponere jubet, Methodum vero, quam præscribit, paucorum aut hominum esse & eorum præcipuè, qui opibus idoneis instructi. Conduci peritorum Magistrorum operam; & in Scholas fortè induci auctoritate Magistratus talem methodum posse existimat. Hanc methodum consilio viri alicujus illustris publico hoc libello exposuit Faber, unde nos pleraque excerpta hic dabimus, cum non sit in omnium manibus, isque non exiguo multis esse usui possit.

Primum filium suum ante decimum ætatis annum non nisi legendo & pingendis literis dare operam voluit; neque calligraphiam multum quæsit, quoniam illa, si à teneris ingeniis affectatur, sollicitos magis quam incitatos ostendat, neglectior verò scriptura plus ardoris & Phantasiæ arguat: Quod quidem judicio ab Huarto discedit, qui calligraphiam ad vim imaginationis nimiam referebat, quam ille à puero abesse volebat. Ante sextum annum frustrandum est. Decimo anno (Pater autem duodecimo demum anno rudimentis studiorum admotus est) Latinæ linguæ elementa ingressus est, statimque cum Latinis nominibus Græca quoque legere incepit, quem laborem per quinque dies continuavit, ob illas, quas vocant, in Græcâ linguâ abbreviaturas. Eum in finem illi magnum Alphabetum Roberti Stephani dedit, unde singulis diebus paginam descripsit, ac postea, cum ab hac operâ cessaret, singulis tum hebdomadibus, quæ semel didicerat, repetiit. In Latinâ linguâ ita rem instituit. Descripsit illi primum Nomina, Pronomina, Verba, Præpositiones, & magnum numerum Adverbiorum, unâ cum eorum significationibus, chartâ grandiusculâ in 4to complicatâ. Et sic ille omnes Grammatices libellos adornari vellet, cum imaginativam puerorum vim & memoriam adjuvent. Paradigmata quoque non in alteram lineam, si fieri possit, trahi volebat. Quare & Autorum editiones majusculas, grandiore typo impressas, minutis illis præfert, sequæ ex illis citius centum, quam ex his sexaginta, versus memoriæ mandare eodem temporis spatium potuisse testatur.

Ante nomina ipsa clarè & accuratè explicabat rationem Generis, Casus, Numeri & Declinationis, quæ repetenda ipsi crebrò fuere, ita tamen, ut paucis verbis ad interrogata responderet. Damnat enim magistrorum morem, qui multa ac inordinatè loquacitate aures & animos puerorum obtundunt. Idem in Pronominibus & Verbis fecit, atque ei sedulò inculcavit, si primum verbum accuratè sciret, etiam reliqua intra 5. dies non ignoraturum, quod & res ipsa comprobavit. Ne vero, dum Verba tractat, memoriam fugiant Nomina, singulis diebus illa, cum cubitum it, ac lecto surgit repetenda. Ex omnibus vero. Orationis partibus mobilibus nulla difficilior est, quam Verbum. Ideoque diutius se in his, quam in Nominibus tenere voluit, usque dum accuratè ad has quæstiunculas responderet: *Quid est audire? Quid Gallicè significat? Audire*, an non plurib9 locis reperitur? *Quid amatum iri &c.* In singulis Conjugationibus tria paradigmata dari vult, ut Activum *amo*, Passivum *amar*, Deponens *contemplor*. Nam deponentia quodammodo turbabunt, antequam continuo exercitio usum & differentiam deprehendant. Et hoc quidem modo plus effici unâ hebdomade posse, Faber ait, quam ab aliis quatuor mensibus.

Mense uno & dimidio exacto, singulis diebus tres quatuorve lineas Latinâ linguâ exhibuit, e. g. *Neque enim datum est cuilibet homini, impetare cupiditatibus suis, & virtutum Christianarum exempla constanter sequi.* Ex his bene instructus respondet: *Datum est*, est præteritum passivum neutrum; *cuilibet* est dativus singularis, pronomini compositi; & sic in cæteris; in Verbis numeros, tempora, modos; in nominibus casus nominavit, etsi Syntaxeos nondum peritus. Obijcit hic sibi Faber, puerum, qui vocum significationem non nosset, in flexionibus illarum hæsitaturum: cui verò ille experientiam contrariam opponit: Hic enim non agi ait, nisi de terminationibus Nominum & Verborum, quod accuratè memoriâ comprehensurus sit puer, si rectè interrogationes durante illo. Declinationum & Conjugationum cursu instituatur. Ejusdem rei se in Græcâ linguâ periculum ait fecisse: Cum enim eam doceret aliquando adolescentem, utpe fecit illam didicisse, licet significationem ignoraverit: quæsitum enim, utrum nomen, an verbum; cuius casus nomen; cuius modi, temporis, verbum sit, in nullo errasse. Idem in Hebræâ, Italicâ, Hispanicâ & omnibus linguis fieri posse, neque quæquam linguarum informationem hætenus rectè instituisse existimat.

Interea ne tadium, ut aliquando fieri solet, suboriretur puero, fabulas de Diis Deabusque gentilium narravit, totaque hebdomade in his narratiunculis detinuit; quæ ita oblectarunt pueri animum, ut quatuor integras horas de die interdum impenderit; Quas postridie manè repetens firmiter memoriâ inhæsisse Pater comperit: Quoniam enim ludicra in his multa sunt, ea per se tenacius hæserunt, ut postea *Aneida*, *Metamorphosium* libros, & *Iliada* prælegenti illa denudè explicanda non fuerint.

In conjugationibus satis exercitato doctrinam præteritorum è Grammatica altera Vossii, quæ in margine significationes cujusque verbi cum casu, quem regit, adscriptas habet, proposuit. Omisit hic composita, exceptis iis, quorū significatio remotior erat; quod multum temporis & laboris imminuit. Paululum ultra mensum durabat hoc exercitiū, & interrogabat puerum simul de regimine verborum, cum de præteritis & Supinis illum interrogaret, magno sane emolumento: Nam eā ratione ne advertens quidem prolixam & difficilem Grammaticæ partem didicit, Syntaxin scilicet, quæ vehementer fatigare solet puerorum animos. Quare nec tempus illi peculiare destituit. Et quoniam magna verborum copia in linguā Latinā est, quorū significatio cum Gallicā linguā convenit, in his leviter, in cæteris accuratius versatus est. Quo consilio numerum verborum quartā parte, magno informationis compendio, imminuit. Præterea singulis diebus, cum cubitum iret, has interrogatiunculas suas repetit: Quod ille vehementer ad memoriā exercendam omniaque firmitus illi imprimenda commendat. Miscebat illis laudes & blandimenta, quæ animum pueri erigebant, ut ad quævis subeunda promptissimus esset.

His Grammaticæ rudimentis noluit praxin & ipsam compositionem subungere. Absurdum enim existimat à compositione initiū in linguā addiscendā facere. Cum enim tres gradus linguæ constituat, primum intelligere, secundum componere, tertium loqui, quos gradus etiam natura ipsa servet; eam nos sequi debere existimat. Quemadmodum enim ad ædificium extruendum, materiā indigemus, sine quā nec ipse Archimedes quicquam effecerit: ita verbis eorumque sensu nos primum vult esse instructos. Ad lectionem ergo puerum suum ducit, proponendo ipsi librum, cujus dictio & facilis & perspicua sit, materia historica vel fabulosa. Ubi usus illum paululum firmaverit, in vernaculam linguam convertere jubet, quam primum ipsi magister suppeditet puram & simplicem, sine ullis circumlocutionibus, quæ pueri intellectum turbant. Initium hic factum parvis lineis, quæ singulis diebus augebantur; talique progressu plus præstabatur tribus mensibus, quā tribus annis vulgari viā: Quod suā experientiā sed didicisse Faber facetur.

Seligi ergo vult primò librum, cujus constructio sit facilis, minimè implicata & figurata, voces & meditationes non abstrusæ, argumenta fabulosa vel historica. Moralibus enim meditationibus fatigari pueros, neque illis delectari existimat. Phædri fabulas difficiliore pro tironibus habet, Quoniam verò non fictilis historicus, qui respondeat primo puerorum captui, duo vel tria capita historica è S. *Johanne* secundum versionem vulgatam, quæ summè simplex est, ut omnis Syrorum & cæterorum Orientaliū stilus, atque ideo huic scopo maxime conveniens delegit: cum præterea noticiam argumenti è lectione quatuor Evangelistarum in Gallicā linguā haberet. Quæ singulis diebus lecta fuerunt (fuere autem paucissima) accuratè fuerunt explicata, & vespertino ac matutino

tempore repetita, singulisque novis lectionibus initium ab illa, quæ præcesserat, captum fuit. Ita intra quindecim dies, singulis diebus duas minutas in duodecimo paginas prælegendo, tria capita absolvit.

Hæc inter, ut ad ulteriorem autorum cognitionem puerum manu duceret, mappas illi Geographicas explicuit, sine quibus Historici intelligi non possunt. Hic primum docuit situm partium principalium, plagarum & ventorum nomina in linguâ Latinâ, hinc partes Europæ antiquæ, nihil de urbibus, fluviis & montibus monens. Monstravit promontoria, sinus, freta & similia. Monstravit postea partes Europæ antiquæ secundum quatuor plagas. Quærebat de situ Hispaniæ, Galliæ, Germaniæ, Italiæ. Ubi erraverat, in mappâ errores ostendebat: Qui labor adeo benè successit, ut in chartâ inani notarelitis locorum potuerit. Europæ subungebat Asiam & Africam notando tantum loca generaliora.

Postea Eutropium legendum dedit; & primum quidem exiguam epistolam ad Imperatorem Valentem, & primam libri periodum: Quæ, etsi initio difficiliora visâ sunt, iteratâ lectione & vespertinâ ac matutinâ repetitione firmas in animo radices egerunt. Interpoluit his rudem cognitionem mapparum Italiæ, Græciæ & Siciliæ; ut sciret tantum præcipuos populos, urbes, fontes, montes &c. Sed repetitâ Eutropii lectione, monstravit Hetruriam & Latium antiquum Ortellii & circuitum maris Mediterranei, ab Ægypto ad Pontum Euxinum &c. quatenus cognitio Geographica vehementer postea profuit Historicis, Homerum, Virgilium explicanti. Hoc institutum, ut sanè æquum est, mirifice Faber commendat.

Eutropio subjunxit Aurelii Victoris libellum de Viris illustribus, ejusdem cum Eutropio argumenti, sed styli cultioris; quem exiguo tempore absolvit. Commendat ejus usum Faber pro adolescentibus, sed seriem temporum à magistro vult ostendi, quo quisque tempore vixerit. Laudat sententiam Scalligeri, qui minutos illos historicos plus utilitatis ad historiam Reipublicæ, quam majores illos, asserere judicavit. Hinc Justinum aggressus est, qui valde placuit puero ad magnam eventuum varietatem & novitatem argumenti; in quo ille tres de die paginas editionis Elzevirianæ absolvit, præteritis locis difficilioribus e.g. de antiquitate Scytharum & Ægyptiorum, de Sicilia, orationē Mithridatis, quæ postea tamen reassumpsit. Adhibita fuere semper in subsidium mappæ Geographicæ. Hanc Justinii lectionem ter magna cum voluptate absolvit.

His hæcenus ita absolutis, ad Græcam linguam accessit, cujus Grammaticam eadem ratione, ut antea Latinam, concepit. Habebantur in illa tantum paradigmata simplicia Nominum & Verborum, & copia Adverbiorum usitatorum cum numeris; qui primo omnium in lingua aliquâ addisci debent: quod & antea in linguâ Latinâ factum. His enim non rectè apprehensis, semper in versionibus ad dictionaria cum magno dispendio temporis recurrendum est. Addidit exiguum diagramma præpositionum, cum earum regimine & signifi-

cati-

cationibus communioribus, cæteris ad usum ipsum rejectis : Quam præpositum doctrinam eò diligentius in lingua Græcâ, quàm Latinâ excolendam vult Faber, quod majoris in eâ usus sit. Solet enim verbum ex hac vel illâ præpositione compositum tres diversos interdum regere casus, & diversas habere significationes. Hoc diagramma spatio sex horarum didicit, sed ne oblivisceretur, quotidiè repetendum fuit. Docuit hinc nomina, pronomina, & primum verbum vivâ voce, ac relegendo repetere jussit, usque dum perfecte sciret. Ad primæ conjugationis normam & cæteras flectere docuit, ita, ut singulis diebus novam proponeret, ad primam applicando, & per cognitionem, quam de figurativis habebat, exercendo. Atque ita methodo facillima sex conjugationes ad unam reduci posse ostendebat. Hinc processit ad verba circumflexa, quæ non aliâ ratione conjugari monstravit, quam ultimum illud verbum. Excepto enim Indicativo in quovis modo, non habere nisi unum tempus, quod contractionem recipiat. Quod ut verum esse ostenderet, conjugare jussit verbum *φιλέω* sine contractione, & applicare ad verbum *τύπω* : quod optime, etsi primum quibusdam in locis hæreret, successit. Sollicitissimus fuit in explicanda proprietate novæ *mutarum*, quæ suis conversionibus & mutationibus omne in Etymologia & conjugatione Græcæ linguæ punctum ferunt. Ad hæc quoniam pauci attendant, hinc fieri judicat Faber tam paucos esse, qui genium admirabilis hujus linguæ rectè intelligant. Multum etiam in augmentis puerum suum exercuit.

Restabant jam verba in *Mi*, quæ negotium faciliere videbantur, neque sine causâ. Hanc terminationem, ut plures alias, è Scythicâ lingua descendere observat Faber; cuius rei veritas, qui super sint, pateat. Ille hæc verba à sextâ conjugatione descendere ostendit, quodque Perfectum, Plusquamperfectum, Aoristus primus & Futurum eadem ratione conjugentur. Tria ergo tempora restant in Indicativo, scilicet Præsens, Imperfectum & Aoristus secundus. Jam Imperfectum & Aoristus secundus eandem terminationem & flexionem habent. De tribus temporibus non nisi duo supersunt, quæ facilis sunt conjugationis, præterquam quod Aoristi passivi Verborum Barytonorum omnem illam difficultatem tollant. Probat hoc exemplo verbi *ἰσθμι*; non enim nisi figurativam vel terminationem cuiuscunque Aoristi respicere nos jubet. Quando enim Aorist. 2. Passiv. ita conjugatur, *ἔτυπην, ἐτύπης, ἐτύπη*, annon eadem ratione in primo verbo Anomalo, Aoristus 2. Indicativ. conjugatur *ἔθην, ἔθης, ἔθη*; & in secundo verbo *ἔσην, ἔσης, ἔση*; & in tertio *ἔδων, ἔδως, ἔδω*. Nulla hic mutatio nisi figurativæ. In quarto *ἔφυν, ἔφες, ἔφω* eadem ratio conjugationis est, quæ in primo; nisi quod figurativa quartæ conjugationis appareat loco figurativæ primi verbi. Quæ cum non ita distinctè & secundum analogiam vulgo doceantur, frustra hæc memoriæ inculcari quæritur Faber. Cum hæc memoriâ firmiter teneret filius, in diversis reduplicationis generibus exercuit; vespertino ac matutino tempore verba in *Mi* & contracta, omnemque Grammaticam repetit, quæ adeo ad unguem nôrat omnia, ut sæpè inter lusum cantillando illa

illa profunderet. Oblectabat se puer sonu linguæ Græcæ, quem ille sæviores in hac quàm in Latinâ linguâ jam tum eâ ætate sentiebat. Quod pueri judicium miratus Pater, confirmavit ejus sententiam. Non est, inquit ille, in Græcâ linguâ vel *strat*, vel *crat*, vel *qvit*, vel *brant*, vel *trant*, vel *mit*, vel *pur*, vel *git*, quæ terminationes in verbis Latinis occurrunt. Hoc quoque utiliter instituit Faber, ut filius omnia genera verborum sine augmentis conjugaret, quò maturè disceret, non esse illa ad verbi tempora noscenda necessaria: Sufficere enim hanc notitiâ qualis sit figurativa Futuri & Præteriti. Fecit verò hoc eam ob causam, quod Poëtæ augmenta plerumque rejiciant, quorum lectio morari postea potuisset puerum, verba ipsi nova fuissent visâ, nisi satis maturè conjugatione tali huic rei adluevisset. Hinc olim Græcis verbis augmenta defuisse Faber existimat.

Magno ducebatur desiderio legendi Puer Græcos autores: Pater ut exploraret ejus profectus, librum Græcum impressum ostendit, cujus ne unicam quidem vocem intellexit, nisi quod ad has interrogationes: *Estne hoc nomen, verbum? quic casus? quod tempus?* mediocriter respondit. In rerea Ovidii Metamorphoseon librum, ut fabulis recrearet, ostendit, seque prælecturum promisit, postquam Græcum S. Matthæi Evangelium ineeperit. Quâ spe ille animatus, in Græcis lectionibus diligentior se præstituit. Pater primum pauca proposuit, ac verba difficiliora ad marginem notare jussit, statimque Metamorphoses incepit, quarum liber primus & secundus difficiliores ob argumenti gravitatem illi visi sunt. Sed, cum ad illa, quæ captui ejus accommodatiora erant, accederet, adeò lectione Metamorphoseon delectari vilis est, ut illis absolutis, novos sibi Metamorphoseon libros posceret. Cui Pater: faciemus ex uno repetendo duos, quod ipsi statim placuit. Interim Matthæum & Marcum in Græcâ linguâ levi opera percurrit, simul Latinæ linguæ fundamenta repetens. Hæc lectio Evangelistarum adeò benè cessit puero, ut, cum non difficilis visâ sit, ad alia alacrior redderetur. A Verborum conjugationibus repetendis nunquam tamen cessavit, adeò ut tædium puero è frequenti repetitione rerum, quas optimè nosset, suboriretur. Postea S. Lucam, & S. Johannem opinione celerius absolvit.

His absolutis, Dialectorum doctrinam proposuit, ita ut ad duas reduceret, Ionicam & Doricam: cum plerumque horrere hanc doctrinam soleant Tirones ob prolixitatem. Sed faciem illam fore promittit, si quis rectè rem instituat: Cæteris enim Grammaticis rudimentis cognitis, non multum hanc doctrinam pueros turbaturam judicat. Ut hoc filio ob oculos pòneret, declinare jussit nomina Græca secundum duas Dialectos, & ad marginem nominis notavit casus dialecti capaces. Idem in Verbis fecit; atque hoc exercitium per sex dies repetendo semper continuavit, Nam totum hoc dialectorum negotium pro nudâ repetitione habet; quæ varietas non tam molesta, quàm grata puero visa est.

Satie-

Satietaſem in omni informatione fugiendam jubet Faber, atque hoc magnum arcanum commendat, ut varietate rædium fallamus.

Dum his intentus erat puer, aliquas *Æſopi* fabulas Græcas interpoſuit, repetitis ſemper Dialectis; Quarum praxim ut oſtenderet, duo exigua poemata Græca, alterum de pugna murium & ranarum, alterum de *Leandri* amoribus, explicuit. Fabulas & hiſtorias modo, quam potuit, ridiculo expoſuit, ut ei firmitus in memoriâ hærerent. In Mappâ *Helleſpontum* ac urbes *Sestum* & *Abydum* oſtendit, ac interea *Metamorphoſeon* libros *levi* percuſſatione iterum abſolvit. Poſtea *Homeri Iliadæ* puero non ſine autoris elogio, quod ſemper fecit, propoſuit. Hic Faber *παράδοξον*, ſed rem obſervatione digniſſimam, commendat, *Homeri* lectionem puerili ætati præ cæteris convenire. Provocat ad ſuam experientiam & virorum illuſtrium exempla. Ipſe anno ætatis 14. *Homerum* legere incepit, cum anno 12°, primum Muſæ nomen declinare incepſſet. *Joſephus Scaliger* ſtudio Græcæ linguæ in *Homero* & tribus *Tragicis Poëtis* incepit. Idem fecere antiqui Græci: Se tamen ideo à Novo Testamento initium feciſſe ait, quod Communis Grammaticæ lineamenta primum ſibi ducenda videbantur, antequam ad Poëtâ accederet, quæ in antiquis cum materno lacte imbibebantur. Rationes, quare *Homerum* vel *Hiſtoricis* vel *Oratoribus* præferat, hæc affert: Proſaici ſermonum circuitus vaſtiores eſſe pro pueris, multas eſſe in illis inverſiones, trajectiones, hyperbata, verba à ſuo regimine nimis remota, adeo ut, quanquam pueri omnem periodi compoſitionem intelligant, hic tamen ſe expedire nequeant. Multa quidem in *Homero* ſublimia, ſed compoſitionem facilem ac perſpicuam, & rationem ejus concipiendi maxime naturæ conformem. His addit alias rationes, non minoris momenti, 1. quod *Homerus* quaſi Commentarii inſtar ſit pro omnibus Poëtis, Oratoribus, Philoſophis, *Epicuro* excepto. 2. quod ex illo verum particularum uſum, unde elegantiffima *Helleniſmi* pars dependet, diſcere poſſimus, in quibus regnat *Homerus*; niſi forte *Herodotum* illi jungere velimus. Ejus rei rationem diſcere nos jubet *Æ Rhetore Caſſio Longino*. Præterea Puer citius verſus *Homeri* ſo. memoriâ tenebit, quam 15. lineas elegantis orationis Proſaicæ. Ac ſi verſus benè memoriâ mandaverit, non facile animo illi excident: meſura enim & numerorum ratio voces ſemper in memoriâ revocabit, quæ ſine labore inſigni puerorum animis ultro ſe ingerit. Ego, inquit Faber, unâ horâ citius 100. verſus *Homeri* memoriâ comprehendam ſine heſitatione, quam ſex majores periodos *Ciceronis*, quin. alicubi impingam. Hanc *Homeri Iliadæ* uſque ad 12. librum continuavit, ac interea, ne exorciſtium Latini deſſet, *Saluſtium* explicuit, in quo primo bellum *Jugurthinum* præ *Catiliario*, nec ſine cauſâ, placuit.

Duodecimo *Iliados* libro abſoluto ſatietas puerum ejus ceperat; Idcirco ſtatim Pater: Quieſcat illè per quinque hebdomadas, poſtea ejus nova cupido inceſſet; ac *Phædri* fabulas prælegit magnâ cum pueri voluptate. Vehementet

ter delectabatur Legatione Canum ceterisque fabulis. Et hoc Phædro quasi viam illi sternere voluit ad Terentium; cum in tota Latinitate non sit autor qui cum Terentio comparari rectius possit, quam Phædrus. Ne Græcam linguam negligeret, primam Aristophanis Comœdiam, locis quibusdam omissis, exposuit. Hujus lectionis magnam voluptatem cepit puer, ut semper illam repesceret, cumque in ea esset, sibi in theatro interhistriones versari videretur, Comœdiæ, Ludiones, Histriones mirifice acuumt puerorum ingenium multasque ideas amœnas phantasie sistunt. Non tollendæ à studiis sunt amœnitates, alioquin ipse eorum amor peribit.

Jam libros Æneidos Virgilianæ illi ostendit, argumenta singulorum librorum strictim prius enarrans, & in mappa Geographica Æneæ iter ostendens. Adjunxit etiam mapam Italiæ antiquæ, repetiitque Eutropium & Victorinusque ad Tiberium, quoniam nominum multorum 6. Æneidos mentio recurrit. Quæ cum quasi per ludum jocumque fierent, & Aristophanis Fabula Plutus absoluta, Fabulam Nubes incepit omnemque Theatri veteris faciem illi ante oculos posuit. Hinc ad Virgilio Æneida accessit, quæ puero longè difficilior Iliade visa est; nam versus Homerici fluere ipsi naturali quâdam facilitate præ Virgilianis videbantur. Quod pueri judicium Pater miratus, exhortabatur tamen illum ad lectionem Virgilianæ Æneidos, cujus versus duriores tantum ob duritiem linguæ Latinæ viderentur. In prælezione ipsa se notaturum loca promissit, quæ magis minusve placerent, unde postea ipse judicium formaret, quare Virgilius difficilior videretur. Post lectam Aristophanis Comœdiam Nomina & Verba Græca secundum dialectos repetiit: Quæ repetitione semper opus esse ait, ne memoriâ excidant, quæ semel didicimus. Interea Iliada Homeri ad librum vigesimum sine ullâ notabili difficultate continuavit.

Varietatis gratiâ Terentii Fabulas his subjunxit, omissis Prologis, qui difficiliores sunt; & paulisper sepositis Græcis autoribus, ut adeo brevi temporis spatio absolverit Terentium & Amphitruonem Plauti; ex quâ unâ Comœdiâ plus se voluptatis, quam ex omnibus Terentii, acceperit aiebat. Brevem quoque Chronologiam à Trojæ expugnatione ad finem Imperii Tiberiani in ejus usum delineavit, unde quæstiunculas minutas ad Eutropium & Justinum ipse formavit, Patetque illi proposuit: e. g. *Quot anni intercedunt inter Darium & pugnam Marathonicam, usque ad natum Christum? Quot à pugna navali Salaminia ad Alexandrum? Quot ab Epaminonda ad Jul. Cæsarem?* Præ ceteris memoriam illi fixam esse voluit in sextâ Olympiade & Urbe conditâ, primo, secundo, tertio bello Punico, tribus magnis bellis Civilibus, Nativitate Christi. Proposuit seriem Regum Persicorum & Egyptiorum, cujus magnum in Historiam summum esse ait.

Voluit his subnectere Livii Historiam, quem in finem illi ostendit Chartam Urbis Romæ à Pyrrho Ligorio delineatam; sed autorem hunc difficiliorem pro-

pueris' deprehendit : Periodos enim habere longiores , quam ut duabus absolvi respirationibus possint; quarum se non exiguum numerum notasse ait, & gigantes præ cæteris periodis nominat. Quare post absolutum tertium primæ decadis librum, hoc autore relicto, ad Iliada Homeri se recepit, quam puer expeditissimè sine ullâ remorâ intelligere potuit. In totâ hâc informandi ratione facetiæ & ridicula quædam inspersit, quod optimum ille deprehendit, præ tædio evitando, animo alacri conservando, & memoriâ firmandâ. Verum, cum in eo esset, ut Iliada repeteret, & quatuor ultimos Æneidos libros, qui faciliores videri sunt, absolveret, immaturo obitu circa finem anni 14. patri ereptus elegantissimus puer fuit; cujus jacturam filia, quam reliquit T. Faber, doctissima, commentariis in bonos autores editis celebris, supplevit. Pater verò hoc filiò affectus sui & præclaræ indolis monumentum extare voluit, quod exemplo etiam aliis esse possit. Ac sanè memorabile est, puerum 14. annorum bis absolvisse Iliada, Æneida Virgilii, Terentium, Metamorphoses Ovidii, Salustium, primam Comœdiam Plauti, primam & secundam Aristophanis, tres primos libros Livii, præter Eutropium, Aurelium Victorem, Justinum, Fabulas Æsopi, quinque libros Novi Testamenti. Quid non his fundamentis superstrui potuisset usque ad annum ætatis vigesimum? Quare miseram bonæ juventutis sortem deplorat Faber, quæ ineptorum magistrorum culpâ plerumque perditur, bestias potius quam homines disciplinâ suâ efficiunt. Primum Magistrum requirit doctum; neque id tantum, sed & qui paterno affectu amet discipulum, omniaque accurate exigit, procul ab omni fastu, tædio, iracundiâ, quæ omnia corrumpunt, remotus, non plagosus, non molestus, sed patientissimus, & humanitate pueros & quasi quibusdam deliciis in officio retinens.

Mihi ab hoc loco non alienum visum est, si insigne hoc specimen, quod feliciter in rem ipsam deductum est, fusiùs hic exponerem; nam qui consilia scholastica aliàs suppeditant, magno se offerunt numero. Sed intra ideam ple-rique subsistunt. Hic vivo exemplo plus docetur. Non miror præstare hoc in puero decenni Patrem potuisse, & credo sane, vel citius hoc fieri potuisse. Benè successit illa informatio, quia Pater fuit, qui seriò atqve ex animo omnia egit, qui ipsum urgere continuis exhortationibus potuit, qualem operam à con-ductis magistris nunquam expectes. Unus fuit, atqve in unum omnem suam industriam convertit. In Methodo nihil magnopere desidero, nisi quod omnem ab hac ætate praxin in componendo sermone cessare voluit, cujus leve exerciti-um, & velut προγυμνασµα, tam in prosâ quam in ligatâ, instituendum arbitror. Pro lectione primâ vulgatæ versionis Latinæ Biblicæ ego elegerim minora quæ- dam colloquia, quælibet à multis scripta habemus: Est enim Vulgatæ dictio quo- dammodo à genio emendatâ, latinitatibus alienior. Poterat lectionem cæteris autoribus præferendam non improbo, quin potius multis ex causis suadeo, præ- cipuè quod animus sublimiore quodam spiritu excitetur & numerofo dicendi

CAP.

DE CURRICULO SCHOLASTICO.

Praecocium ingeniorum privatâ informatione educatorum scopolis. Scholastica informari magna cura a magistratu debet impendi. Defectus in illo. Curriculi scholastici tempora varia. Ramus nimis angustû constituit. Michaëlis Neandri consiliû enarratur. Jeremia Hölzlini Hexaëria scholastica recensentur. Sturmii Methodus scholastica proponitur & laudatur. Cum quâ conspirat Caseliana. Nicod. Frischlini consilium 6 annos praescribit. Caspar Scioppius quatuor. Wolfgangi Ratichii methodus non omnino improbanda. Latinitas a Januis ac Portulis male formatur. Vogelii. Ephemerides linguae Latinae rejiciuntur. Glenda singularem quendam methodum exponitur. Rheini labores scholastici utiles. Beccheri methodus in puerorum informatione primâ non suadenda. Wendelini institutum. Meibonii curriculum scholasticum laudatur. Monita quaedam compendioso proponuntur.

In privatâ institutione felicius quidem citiusq; omnia procedunt ad praecocitatem aliquam maturitatem; quemadmodum arbores, quas singulari curâ ab aëris injuriâ custodire ac curare culturâ nostrâ solemus, ceteras, quæ e communi fundo succum trahunt, tempore vincunt. Sed securior in scholis bene institutis via est, in quibus etsi tardiores sint progressus, firmitiora tamen illic ponuntur vestigia, & cum ipso judicio practico, quod cum annis accrescit, quasi solidatur doctrina. Rara est praecocium ingeniorum felicitas, geminiqu; scopolis sunt, ad quos haustfragium facere solent, capitales scilicet animi corporisque pestes: illa phisautia; hæc voluptates. Debet cupidine laudis accendi animus puerilis; sed oritur hinc quædam primû ambitio, quæ extinguenda non est, nisi à cursu ipso revocare properantes velimus. Sed succedit hinc contemptus aliorum, quos infra se positos vident, & vana quædam persuasio, quâ se plus præstare posse, quam per ætatem licet, existimant. Linguis, historiis, scientiis ad miraculum excoli multi possunt, judicio tamen practico, quod ætatem ab annis & usu venit, destituntur. Hinc fit, ut sibi sapere contenti seniorum monita negligant, neq; fructum ex conversatione erudita, qui maximus est, reportent. Ab alterâ parte voluptatum stimuli illos sollicitant, ad quas eò ingeniosiores, quò doctiores sunt, unde facile in ignaviam & socordiam prolapsi, à pristina illâ virtute degenerare videntur, ut à testudinibus sæpe ipsæ Aquilæ vincantur. Qui in his vel per naturæ ductum modum tenere norunt, aut prudentis magistri monita sequuntur, illi ad maxima eluctari possunt.

Verum cum paucorum tantum, quos æquus amavit Jupiter, illa fortuna sit, communi potius viâ ad studia cum aliis contendamus. Nam & in societate puerili & juvenili semina quædam sparguntur officiorum civilium, quorum in

Republicâ olim usus erit. Qvis non hic præcepta suppeditavit? Qvis non novam aliquam methodum confinxit? aut potius in devia abduxit? Nam non tam multis ducibus, quàm peritis & prudentibus, hic utendum est. Quæ admodum verò, ut Republica perennes sint, vel prudente Legislatore formari debent, vel salutaribus legibus conservari; ita in Scholâ instituendâ optimis peritissimisque Censoribus opus est. Non sufficit, idoneos admoveere juventuti Magistros, sed constitui debent, qui totius rei scholasticæ curam habeant, idonei Ephori; in quibus plerumque peccatur: Solet enim hæc cura Sacri Ordinis Viris demandari, qui non omnes æque iis sunt doctrinis exculsi, ut de re scholasticâ rectè statuerere possint. Etsi enim pietatis præcipua quidem ratio habenda est, tamen & linguæ, & artes, quæ in Scholis tractari debent, non minori curâ excolenda sunt. De Censurâ ingeniorum nihil dicam: vix enim à nostri seculi moribus impetrari illud potest: quoniam multæ sunt virorum gravissimorum de hoc defectu querelæ, multorum desideriis illud queratur. Videatur Calixtus Oratione de rebus juvenutis institutione & Præceptorum officio Mechovius Hermasb. tract. 1. cap. 3. n. 13. Legi quoque eâ de re potest Jeremias Hôltzlin, Holsatus, doctissimus ille Apollonii Commentator, in eleganti dissertatione, cui titulus, *Hexaëtia Scholice*, Dörtmündæ An. 1625. impressâ, ubi curam hanc Republicâ dignam esse ostendit, & emendationem Scholarum ferio optat.

Curriculum Scholasticum non æquis intervallis definitur. Ac sunt sanè ejus laxiores & ampliores termini constituendi, quoniam ingeniorum non est æqualis conditio. Tempora ergo ita ponenda sunt, ut tardiora ingenia cum cæteris eodem stadio ad metam pertingere possint. Sunt, qui nimis ampla spatia; sunt qui breviora nimis & angusta præscribunt. Ramus, Freigio teste, Philosophiam cum Eloquentiâ ita conjungendam censuit, ut cum puerum septimo anno acceperit, anno decimo quinto ætatis perfectus Philosophus sit, & jam aptus ad Republicam: Quod nec privatâ nec publicâ informatione effici potest. Etsi enim id scientiis addiscendis tempus sufficere videatur in ingenio excellentiore, non erit tamen ad rempublicam & publicam functionem aptus, iudicio practico, quod in illam ætatem non cadit, destitutus, nisi forte in speciem & pompam aliqua fuscipiantur. Quod si enim moralis & civilis doctrinæ non est idoneus auditor Juvenis, è sententia Aristotelis, quomodo ille in vitâ exercebit?

Mischaël Neander, Vir doctissimus, & multæ in informandâ juventute experientiæ, Germanicâ linguâ consilium de informandâ juventute edidit, Islebi Ann. 1783, in octavo editum, in quo ille monstrat, quomodo puer à sexto ætatis anno ad 18. pietate, linguâ Latinâ, Græcâ, Hebraicâ, Artibus & universâ philosophiâ institui possit. A sexto anno usque, ad initium noni puerum exerceri vult legendo in utraq; linguâ, Germanicâ & Latinâ: cui usui adhibendum suadet Compendium Grammaticæ Philippi, ut simul cum literis ejus libri usum familiarem sibi faciat. Anno nono ad compendium Grammaticæ & regularum ac exemplo-

rum

rum explanationem manuduci, in vocabulis sententiisq; brevibus de virtutibus & moribus, dictis scripturæ, ediscendis exerceri vult, interjectis aliquot pro Musica & Calligraphiâ horis. Decimo anno Melanchthôn Grammaticam parvâ unâ cum Syntaxi puero explicat, in declinationib; conjugationibus, formationibus casuum, temporû, per continuas interrogationes ac responsiones exerceat, expositionem locutionum Latinarum & formularum orditur, quas è Cicerone, Plauto & Terentio in hunc usum collegit, quibus erudita lingua Latina, adeoq; omnia argumenta, de quibus in communi hominum vitâ sermo institui solet, non spernendo invento continentur, ac seorsim à Neandro editæ sunt: atq; ex iis, ubi memoriæ mandavit, Themata pro versione proponit. E Grammaticâ & Nomenclatore repetitiones crebras instituit, & hanc telam undecimo quoq; anno pertexit. Duodecimo anno Autores Latinos, Ciceronem, Terentium, Virgilium, Ovidium illi exponit, hinc phrasium sententiarumq; excerpta colligere jubet, & ad Prosodiam & versus scribendos manuducit. Tribus sequentibus annis Græcæ linguæ rudimenta & autores prioribus jungit, eadē ferè methodo procedendo, ut in linguâ Latinâ; Cui finit etiam locutiones Græcæ eodem quoq; ordine, secundum tria causarum genera, ut in linguâ Latinâ, collegit, aliumq; libellum de re poetica Græcorum, ad exercitationes poeticas in Græcâ linguâ instituendas edidit. Anno 16. Hebrææ linguæ rudimenta superioribus addit, & demum 17 & 18. anno per Dialecticos, Rhetorices, Physices, Chronologia, Ethices, Geographiæ compendia circumducit, atq; ita ad Academias illum suum discipulum ablegat. Quâ in methodo tempora, quæ studio Grammatico impenduntur, nimis protrahuntur, antequam ad lectionem autorum admittatur puer: nam ex usu & lectione suppleri defectus Grammatices majori cum fructu possunt. Deinde in exercitationibus Rhetoricis parcior est, quam velim: cui plus ego temporis impendendum existimaverim.

Jeremias Hölzelin, cujus supra mentio facta est, curriculum paululum angustius discipulo suo definivit, sex scilicet annos, à septimo ætatis anno usq; ad decimum tertium, unde & Hexætica Scholica inscripsit. Ac quoniam tota informatio tribus actibus continetur, quorum primo via ad Grammaticam munitur; secundo ipsa Grammatica cum orationis illius autoribus traditur; tertio his Græci sermonis, nec non Dialecticæ & Rhetorices studium adjungitur; idcirco de his ipsis ordine agit, præmittens tres quasi canones generales, quorum primus est in tradendis artibus progressum esse instituendum à facilioribus & notioribus, ita ut semper priora posterioribus faciem præferant: Secundus est, Plus diligentia & temporis conferendum ad finem, quam ad ea, quæ ad finem: Tertius, cum finis sit mensura eorum, quæ ad finem, quicquid ad eum non pertinet, omittendum esse. Posterius verò cum priore comparatum semper finis rationem inducere, atque ita non solum artes totas alias aliis esse *inanes*, ut tradidit Aristoteles, sed artium etiam partes alias aliis *intervire*, & proinde alias

quodammodo ὑπερβαίνον, alias ἀπερβαίνον, esse. Primum ergo hic diligentiam in syllabis rectè colligendis impendi, ac simul ad pingendas literas pueros manu- duci vult: Calligraphiam enim vehementer laudat. Grammaticam luccinctam & semitariam adhibendam primum iudicat, & abstinendum à Grammaticis de- finitionibus & regulis intricatioribus, quarum sensum non capiunt pueri; rem i- psam quam simplicissimè proponendam; Latina, quæ non intelligant pueri, non discenda, ne ipsa quidem præcepta Grammatica, nec Syntaxin, cujus re- gulæ per numeros distinctæ. Versionis materiam ex probato autore pro exemplo regulis applicandam suadet. His jam præmunitis ad ipsam Gram- maticam, qui secundus totius προγραμματικός actus est, progreditur: in quâ tamen nimis scrupulosum tironem suum esse vetat; ita ut ex usu potius & lectione sibi Grammaticas observationes formet, quam à Grammaticis autores explicet. *Utile, inquit, est, sibi Grammaticam coagmentare hunc in modum. Prima illa rudimenta jam apprehensa in libro hos ad usus quæsito per intervalla & læce diducantur; tituli exceptio- num, heterodisiarum, ellipseon, figurarum, ordinibus à magistro monstratis disponantur, & postea depromptis ex autore ad declarandum sumpto exemplis compleantur. Quod ubi fiet, multo minore cum cædio ars ista à quocunq; non tam discetur, quam invenietur, & per brevi temporis spatio res Grammatica feliciter parabitur, & firmiter tenebitur; ejusq; fructus cumulatio ipso in opere capietur. Nec adeo reseret omnia ibi exempla, aut ali- qua reponet: quod à nonnullis positis reliqua facillè possint æstimari.* Phrasæologias ab aliis concinnatas non multum ad usum puerorum commendat, ut ut bonas, & à viris doctis congestas. Cum enim formulæ & phrasæ illic infinitæ ponantur, quæ tamen plerumq; καλὰ τι dicuntur, & consideratione seu ᾠκείῃ certâ; non posse à pueris earum usum dijudicari. Quare phrasæ & formulæ ex iis, quos legit, autoribus colligendas potius suadet, quam ut alieno labore collectis uta- tur. In quibus autoribus Plautum Ciceroni prætulisse miror, nam Rami erroribus etiam hæc in re male ad stipulatur, ac planè ineptè iudicat, cum Ciceronis quam Plauti scripta faciliore cum latinitatis iactura aboleri posse existimat. Neq; e- nim latinitas tam è vocabulis, quorum amplior seges in Plauto est, quam ex de- cente illo & civili cultu censenda. Cum hoc labore aliquid Ovidiani carminis jungendum esse existimat. Tercio actu, qui Græcæ linguæ & Dialectices Rhe- toricesq; cognitione illi absolvitur, similiter Græcam Grammaticam rudem & inchoatam primum requirit, quam altera excipit postea plenior. Eam dupli- cem quoq; ille habet, unam profaicam, alteram metricam. Illa communem lin- guam tradet; hæc dialectos, quibus poëtæ utuntur, de quibus multa immiscet erudita: Fuit enim Græcæ literaturæ peritissimus, ut commentario in Apollo- nium ostendit. Quæ de Dialecticis porro apud illum habentur, Rami Scholam sapiunt, cujus ille partibus addictior fuit. In Rhetoricis variationem per figuras & Aphthoniana progymnasmatâ commendat; atque ita discipulum suum anno decimo tertio ad ἑκκοντοπαιδίαν totam aliasque scientias ablegat.

Verum

Verum præstat, ut jam ante dixi, in Scholis publicis non tam breve spatium præstitueret, quò pertingere omnes scopum sibi præfixum possint: Nam Holtzlini consilium privatæ, quam publicæ informationi, aptius videtur. In tota hæc Scholarum Oeconomiam adornandam miram industriam, ut jam supra diximus, *Johannes Sturm* ostendit, cujus consiliis pleræque per Germaniam Scholæ institutæ. Scripsit is primo librum de *Ludo literario recte aperiendo*, quo generatim de rescholasticæ egit, & in certos ordines labores scholasticos distinguit. Incipit à postremo ordine, qui ipsi nonus est. Ad illum sub quantum sextumve annum duci jubet puerulum, ut legere scribereque discat, breviores catechismo, flexionibus nominum & verborum exerceatur, & breviores Ciceronis epistolæ, ad Terentiam & Tironem, exponere incipiat. Quod uno anno melioris ingenii puerum absolvere posse existimat: de quo tamen ego dubitaverim. In ordine octavo, anno scilicet septimo, primis sex mensibus tradit duabus quotidie horis Grammaticam breviorē, & reliquum temporis duas eisdem horas, Eclogis Virgilii & Epistolis Ciceronis tribuit. Dissolvere jubet Epistolæ, flectere ac variare verba singula, eaq; rursus conjungere. Rationem construendæ orationis in posteriores sex menses differt, jungendæ Epistolæ Ciceronis & Virgilii Eclogas, ut alternatim hæ tractentur, & quatuor horæ lectionibus de die impendantur. Proponere tum Magistrum jubet sententias Germanicæ linguæ, quas puer formis Latinis commutet: carminum quoque modulationem, sed exercitio potius quam regulis, suscipiendam suadet. In septimo ordine Anno octavo & singula prioris anni acta semper repetenda, & verantur modos & syllabarum quantitates perdiscendas monet; cui una de die horæ suffecerit. Ciceronis libris de Amicitia & senectute aliam horam tribuit. Terentiam, *Aneidi* Virgilianæ, vel Catullianis & Tibullianis carminibus castioribus in hunc usum selectis. Quartam horam stylo, propositis ex explicatis Ciceronis locis thematibus, & versibus in ordinem redigendis assignat. Interim & memoriam exercere, & semel memoriæ mandata repetere jubet. Atque ita tribus annis consequi posse putat puerum, ut Latinæ atque dilucidæ orationis præcepta teneat. In sexto ordine, anno scilicet nono vel decimo præcepta primum in memoriam revocanda, quam tradenda nova. Hic horam unam destinat *Aneidos* & Catullianorum Horatianorumq; carminum lectioni; secundam explanationi insignium locorum communium, argumentationum, periodorum bene ordinatarum, figuratorum exemplorum, & Cicerone depromptorum, quæ memoriæ mandanda, & ad imitationem proponenda, tribuit. Nam breves illas & argutas sententias ideo damnat, quod memoriæ vastent, aciem styli distrahant, atq; illæ ineptè scriptis interponantur. Quod sapienter sanè ab illo monitum est. Ex Terentio postea & Plauto, interposita his Cæsaris historia, qui quotidiani sermonis verbis historiam conscribere maluit, quædam proponit. Tertia horæ iterare jubet, & ad stylum accommodare, quod est utilius; sive in prosa, sive in car-

carmine hoc fiat. Quartam horam emendationi compositionis tribuit. In Ordine quinto, Anno vel 10, vel 11, sex primis mensibus semel quotidie ex Græcæ linguæ præceptis Grammaticis quid proponere juber; sequentibus tribus mensibus paucas facilesque Æsopi fabellas Græcas; & postremo trimestri Demosthenis Orationes Olynthiacas. Secundâ horâ in Officiis Ciceronis, si priores libri sunt superiore anno absoluti, versabitur. Tertiâ vel Georgica Virgilii, vel Oratio aliqua Ciceronis explicabitur. Quarta scripturæ & compositioni relinquatur, ita tamen, ut libri de ornamentis orationis scripti, quæ e Ciceronis libris Rhetoricis sunt petenda, conjungantur. De Elocutione enim prius, quam de inventionis laborandum. Verborum copia tum comparanda, & sententiarum formulæ cumulandæ. In Ordine quarto anno vel 11, vel 12, informationis quinto horis duabus alternatim cum Cicerone Demosthenem, cum Virgilio Homerum jungit. Tertiam primis sex mensibus Grammaticæ Græcæ impendit. Quartâ cum styli exercitiis præcepta Herenniana & partitiones Ciceronis jungit. Neque sine ratione Ciceronis libros cæteris compendariis libellis præfert. Addit illis Sallustium & Plautum, ubi tempus supererit. Atque hic prolixè de ratione resolvendi orationes, & colligendis phrasibus agit; quâ de re singularem quoque librum conscripsit, & nos alibi plenius. Interferet etiam quædam de commentationibus, quibus adsuêscere pueros maturè vult. Argumentum illis ad narrandum, aut probandum, aut amplificandum proponit, spatium dat, eadem horâ, quâ doceandum erat, ad cogitandum, ut, quod antea scriptum adferre consueverant, id jam meditatione atque cogitatione comprehensum pronuncient. Quod exercitium sanè præclarum est, & promptitudinem aliquam in dicendo & cogitando efficit, magno postea usui futurum, ubi ad rem ipsam & negotia vitæ civilis ventum est. In Ordine tertio, Anno vel 12. vel 13, præcepta Rhetoricæ Dialecticis jungenda suadet, Ciceronis Topica & Aristotelis Dialectica, Demosthenis & Æschinis adversarias orationes explicandas; Commentationes continuandas, & partes integras sumpto ad cogitandum tempore, oratione Latinâ memoriter dilatandas, tum scilicet, eum domo reversi fuerint. Ad Livium etiam nunc progredi in Historiis vult. In Ordine secundo, Anno 13, vel 14, Demosthenis orationem pro Ctesiphonte explicari, dialectica præcepta ex Aristotele continuari, eademque horâ dialogum e Platone, & Cicerone velut in exemplum proponi suadet. Partitionibus Oratoriis scribendo & commentando insistendum, & ad firmitus judicium omnia exigenda. In ordine primo, anno scilicet 14. vel 15, viam ad primas artes maximasque disciplinas aperit adolescentibus, repetitis tamen prioribus, atque sic benè præparatos ad Academicæ studia transmittit. Explicatius singula postea deducit in *Epistolis illis Classicis*, quas ad singulorum Ordinum vel Curiarum præfectos scripsit, additis tum novis præceptionibus, tum exemplis. Multa hic de ordine in vocabulis discendis servando, de volumine sententiarum per periodos digestarum, de Ephemeridibus

bus faciendis, de modo explicandi epistolas Ciceronis, de formulis sententiarum pro stylo exercendo, de carminum, exemplorum voluminae, & pluribus aliis utilia monentur. Praxin ulteriorem in *Schola Laringana* exhibet. Quae omnia egregia sunt, optimoq; consilio instituta.

Sturmianis consiliis merito accenseri debent Caseliana. Nam in variis scriptis rem scholasticam Caselius, quā potuit diligentia, emendandam ornamdamq; suscepit. Extat ejus libellus similis cum Sturmiano tituli *de ludo literario recte aperiendo*, in quo pleraq; cum Sturmianis conveniunt, nisi quod Sturmianus majori *anaglypha* in operarum scholasticarum partitionibus usus sit. Primum infantibus pronunciationem literarū & calligraphiam majori, quā fieri solet, curā tractandam suadet. Grammaticam ille simplicem, quā in solis nominum & verborum inflexionibus & exiguis regulis syntacticis consistat, requirit, cetera ab usu & lectione discenda suadet, adhibitis tum in consilium uberioribus commentariis Grammaticis. Interpretationem planam & perspicuam praescribit, sermone germanico Latino, pro puerorum capacitate, citra commentariorum prolixitatem, quos tamen veteres & novos perspectos Magister ipse habeat. In interpretatione moralia immisceri vult, ut eorum idea animis teneris maturè hæreat: Quam ad rem Terentium, ac præcipuè Horatium laudat. A Cicerone prima sermonis lineamenta potius, quā à quopiam alio ducenda præcipit, à loquendo tamen abstinere tirones jubet, ne purum sermonem corrumpant. Sermones quosdam & Dialogos, sed ductu præceptoris, Latinā linguā instituendos; Declamationes intempestivas fugiendos suadet. Carminum modulatio ex usu potius & lectione, quā præceptis operosis, illo iudice, discitur. Ad Græcam linguam hinc tironem suum vocat, electione potius, quā præceptis multis, hauriendam. Scriptionem non suadet, ob magistrorum imperitiam & nullum ejus linguæ usum publicum: Tanti enim non esse, ut quis impuro sermone Græco scribere discat, cum de puro desperandum sit. Hebræam ad Academias rejicit, Logices & Dialectices præcepta vel ad Academias differt, vel summa tantum eorum rudimenta proponi vult. Neq; enim in hoc suo ludo Disputatores vel Sophistas formabit discipulos, neq; vitiò hoc magistris vertendum esse judicat, si non magnam Logices scientiam habeant, quæ maturius judicium requirat. Eventurum ut vel, quæ prima jacta sunt in his fundamenta, hinc in Academiis sint abijcienda, & majore molestia dediscenda, vel nunc humanitatis studia legnius tractentur. In Rhetoricis compendia primum proponit, & ex Aphthonii progymnasmatibus aliqvid. In Musicis exerceri pueros vult; in Mathematicis quoq; quibusdam, ut Arithmetica & Geometria, primā statim ætate, etiam linguā Germanicā, si haberi possit, qui pueros illa doceat. Nam his studiis quoq; apud veteres pueri exercabantur.

Est & *Nicodemi Frischlini* consilium non spernendum de ratione instituendi puerum ab anno ætatis sexto & septimo ad annum usque decimum quartum; ita

R r r

ut

ut præter duas aut tres maternas linguas etiam Latinam discat rectè loqui & scribere, Græcam verò mediocriter intelligere: insuperque rudimenta Dialecticæ & Rhetoricæ ad usum scribendi conferre, & primo quidem anno puerum docet, ut rectè literas legat & pingat; secundo initia Etymologiæ, & è suo Nomenclatore usitata nomina non solum inflectere, sed etiam intelligere, & præcipuo asloquendi formulas docet, simulque ad Syntaxin præparat. Tertio & quarto anno reliqua Etymologiæ præcepta & præcipuas regulas Syntaxeos, una cum declinationibus & conjugationibus Græcis simplicioribus tradit, usum quoque mediocrem Latinæ linguæ & Dialogis sacris & selectioribus epistolis Ciceronis comparandum docet. Quinto anno reliqua præcepta Latinæ, & præcipua Græcæ Syntaxeos (quæ conjungi semper ob affinitatem vult) tradit, una cum reliquis declinationibus & conjugationibus Græcis, & ex brevissimis Prosodia regulis carmen retexere docet, & insuper ex Cicerone & Terentio laudabile scriptum conficere. Sexto anno præter exercitationem Græcæ & Latinæ linguæ ad rudimenta Dialecticæ & Rhetoricæ manuducit, & ad perfectam istarum artium cognitionem præparat. Quæ Frischliniana informandi ratio cum Holtzlini methodo quodammodo convenire videtur, qui & ipse sex annis scholastica absolvit studia.

Minori annorum numero *Cassius Scoppius* contentus est. Is enim in Confult. 3. de Scholar. & Studiorum ratione quatuor tantum annos requirit, quibus non modò Latinam linguam probè intelligant, & cum Grammaticæ regulis tum doctorum consuetudini congruenter Latinè scribant, sed etiam Logicam, Rhetoricam, Physicam, Metaphysicam, hoc amplius autem Ethicæ & Politicæ elementa addiscant; sic, ut idonei sint, qui Professoribus Academicis, Philosophiæ, Theologiæ Jurisprudentiam & Medicinam docentibus, multò, quam alii, melius & fructuosius operam dare possint. Verum ista in homine profectionis ætatis vel saltem adolescente effici quodammodo posse non negaverim; in pueris, quorum ingenium iis studiis aptum non est, ut fieri possit, vix concesserim. Ut enim in linguis forte compendia quædam cum pueris institui possint, in scientiis verò maturiore judicio opus est; præsertim in Ethicis & Politicis, quorum idoneos auditores esse juvenes negavit Aristoteles.

In linguâ Latinâ addiscendâ compendiosior sibi viam invenisse visus est *Wolfgangus Ratichius*, quæ non contemnenda quidem videtur, modo ejus peritia & patientiæ Præceptor em quis nancisci possit, quam ille requirit. Primum vernaculam aliquam Linguam præsupponit, quâ animi sui sensa commodè exprimere puer possit, hinc in linguâ Latinâ puerum informaturus literas docet tum scriptione, tum vivâ voce, earumq; potestatem explicat, pronunciationemque exprimit, earum postea connexionem & Syllabificationem tum vivâ voce, tum scripto ostendit: Quibus peractis, statim in manum autorem idoneum sumit, sed unicum, e.g. Terentii Comœdias, Ab initio 4. vel 5. sectionibus voce tardis-

diffimā & quasi semifractā discipulo praeit, qui oculis & animo praetentem sequitur, atq; ita inconcinna pronuntiatio silentio devitatur, donec crebrā praepro-
ris iteratione concinna reddatur. Nam praepreceptor absente omnis privata repe-
titiō discipuli interdicta est. Postmodum ipsa praeprelectio hāc methodo procedit,
ut 1. summa futurae lectionis luculenter lingua notiori proponatur. 2. Lectio sequa-
tur distincta & perspicua, probē observatis commatis & punctis. 3. Expositio seu
interpretatio ipsius textus. 4. Textus relectio & repetita interpretatio. Terentii
sex sunt Comediae: singulis hebdomadibus unam praepreceptor absolvit, singulis
diebus, imō singulis unius diei horis actum totum, ut fabulae tractus cohareat,
& intellectui sistatur. Praepreceptor primō legit periodum integrum, deinde com-
mata istius periodi denuō legit, & germanicē interpretatur, ad sensum solum, non
ad constructionem respiciens, atq; ita ad finem actus. Quae prima Terentii
praeprelectio nihil aliud praestat, quam ut discipulus 1. Latine legere discat, 2. sum-
mam & sensum totius auctoris imbibat. Atq; ita sex hebdomadibus totus Teren-
tius absolvitur, bis terve in unā horā uno actu repetito, & die Saturni, pluribus
horis, tota Comedia. Nihil verō hactenus de Grammaticā discipulus audivit.
Alteris sex hebdomadibus Terentius denuō ab initio ad finem eodem modo ex-
ponitur; sed circa finem matutinae assumit Praepreceptor libellum Paradigmatum,
& primō ad conjugationes se confert, praeprelegit conjugationem primam activā,
unā cum interpretatione singularum personarum sapientiae, sequentibus diebus
ceteras conjugationes, depromptis ex auctore exemplis, quae similiter flectit,
additā singulis germanicā significatione. Tum passivae conjugationes praeprelegunt-
ur eā cautela, ut passiva non ex analogiā formentur, sed e solo auctore petantur.
Hinc praeprelegit paradigmata declinationum per intervalla secundum earum or-
dinē, exempla ex auctore adduntur ad singulas declinationes, prout se obtulerint,
circa interpretationem casuum germanicā. Interim ad finem tendentibus hebdo-
madibus, discipulos tentat praepreceptor, num in conjugationibus & declinationibus
prompti sint? respondebit verō discipulus omnia e libro. Tertiā vice alius sex
hebdomadibus, dum Terentium repetit eodem modo horis matutinis, pomeri-
dianis Grammaticam proponit, exemplis ex auctore desumptis, ita tamen, ut ad
Syntaxin nondum accedat. Dehinc applicationem praepreceptorum Grammaticae
hoc modo instituit. Horā primā diei scenam unam Terentii integram exponit,
sparsim faciliora nomina & verba explicat. In ceteris horis scena examinatur
accuratius, quoad verba solum, diductis exemplis per verbi accidentia: ubi di-
scipuli ipsi libros Grammaticos unā cum Praepreceptore inspiciunt. Altera die sequens
scena hoc modo examinatur, quoad nomina observato ordine substantivorum
& adjectivorum. Tertiā die pronomina, inde ad verbia &c. cum suis accidenti-
bus, ut Grammatici vocant. Hinc Praepreceptor incipit conjungere verba & nomina, &
integras phrasas ex auctore deducit per conjugationes, substantiva cum substantivis,
adjectiva cum substantivis &c. ut, Facio illi injuriam, facis illi injuriam, facit illi
inju-

injuriam &c. idq; exercitium per aliquot hebdomadas continuatur. Hâc ratione Comœdia una intra mensem circiter absolvitur, ut horâ matutinâ autoris textus exponatur, in cæteris Grammatica potissimū tractentur. In tali exercitio declinandi & conjugandi detinet discipulum usq; ad quartum mensem, à tempore tertium inchoati Terentii, seu inchoatæ Grammaticæ in cæteris quoq; Comœdiis. Tum ad genuinam vocum significationem, speciem & figuram deducitur, ad præterita & supina &c. exceptiones in Grammaticis. Postquam jam Etymologiam universam cum præcipuis exceptionibus tenet, ad Syntaxin accedit, quæ ipsi jam quælibet sponte fluit è copiâ vocum, phrasium, scientiâ flectendi, conjugandi, declinandi, derivandi, componendi. Tum jubetur ipse discipulus Terentium legere & interpretari, aconsultante præceptore & monente, si quid erraverit, tum è Latina in Germanicam transferre, atq; ita totum in succum & sanguinem poterit convertere. Quod intra anni spatium comode effici posse, Autor ille testatur.

Sed erunt fortassis, qui leve quid existimabunt, intra anni tempus eò usq; in Latinâ linguâ progredi: præsertim cum Scioppius in *Præfat. Grammaticæ Philosophicæ* tantum post nominum verborumq; declinationes memoriæ mandatas, se è quotidianâ Latinæ loquentium consuetudine, sex mensium intervallo profectis se dicat, ut, quicquid usus ejus ætatis posceret, enuntiaverit; cum hi Terentiani auditores Latinè tamen loqui toto anno non didicerint. Qui hoc obijciunt, meminere, plus esse in quotidianis colloquiis ad linguam discendam efficaciam, quam in quâcunq; informatione aliâ: secundas tamen à primâ hâc maximeque naturali methodo tenet illa, quæ è lectione autorum procedit. Et in Ratichiânâ tamen illâ methodo, primis illis lineamentis benè è Terentio ductis, juncta simul arte Grammaticâ, facilissimus deinde ad cætera progressus fuit. Illi certè longè præferenda est, quæ vel è Januâ Comenii, Patrum Hibernorum, Mercurio Scioppii, Portulis, Atriis simile quid promittit. Nihil solidi è scopis illis dissolutis discitur, in quibus nulla est compositio, plena barbarismis omnia. Sermoni studentum est, qui non meris enunciationibus, sed nexu periodico decurrere debet: qui, etsi à puero primum non capitur, per consuetudinem tamen animo auribusque inhaeret. Esermone ergo simplici quidem, sed rectè suis particulis juncto, potius nomina verbaque discenda sunt, si illa sic nuda pueris proponere nolumus, quod primâ ætate sufficere possit. Quâcunque ergo ratione emendantur vel Comenâ vel alterius Januæ (nam in illius Januâ multa talia emendari voluit V. Cl. & amicus noster optimus J. P. Tirius) non possum à me impetrare, ut earum usum in Scholis probare possim. Quorum enim opus, ad lacunas confugere, cum purissimos habeamus fontes? Si vocabulorum res agitur, illorum cognitio vel ultra electione nobis occurreret, ut non sit magnopere de iis laborandum. Denique ut vel culina, vel opificiorum gratiâ istâ farragine pueros maceremus, nulla nos necessitas jubet. Talium rarus in sermone civili usus est. Legatur tamen eâ de re Vir Clariss. J. P. Tirius in *Dissertatione de Adminiculis Linguae Latine*.

Latina prima, ubi Historia libellorum didacticorum Comenii plenior proponitur, & operose de eorum usu & correctione agitur. Nihilo meliores illis Januis sunt *Ephemerides lingue Latine ab Ezechiele Vogelio* Pædagogii Göttingensis Conrectore scriptæ, quibus unius anni spatium, duabus singulorum dierum profectorum horis, totam linguam Latinam, omniaque ejus vocabula docere vult. Constant verò *Ephemerides* variis sententiis, vel confectis, vel à veteribus autoribus petitis, secundum dierum & alphabeti ordinem, observata nescio quâ ineptâ alliteratione in vocibus. Has memoriæ mandare pueros jubet, ex iis Grammaticam & Syntaxin disci, themata latinè scribendi conformari, ex iis colloquia institui vult. Verum non opus est, ut labori inutili immoremur. Legatur prolixa earum *Ephemeridum* didactica, Lipsi. Ann. 1621. edita.

Simile quidpiam *Ephemeridibus* illis antepsum commentus videtur *Cleardus*, ad cujus ego imitationem Vogelium instituisse suas existimo; sed longè dissimili profectò ingenii acumine, industriâ & judicio. Ille pueros analphabetos, postquam primò literas ostendit, & publicâ voce pronunciavit, omnia docet minutis dialogis, sed *Latina* linguâ factis, quibus Grammatica, & quæcunque alia quotidiana, argumenta comprehendit, sententias etiam & adagia, secundum Alphabetum ordinata, vocis alicujus occasione, quæ legat semper relegatque puer. Ille tamen, quod mireris, ipse Grammatica rudimenta non nisi *Latina* linguâ proponit, unde quotidiano isto sono & Grammaticam, & linguam ipsam discunt pueri. Instituit ille aliquando ludum talem Braccaræ, quem ipse festivè, ut valde facietæ sunt omnes ejus epistolæ, describit. Non puto ingratum Lectoribus erit, si quædam de illis, sunt enim rariores hæ epistolæ, adducam. Ita verò ille lib. 2. sub finem prolixæ illius & elegantissimæ epistolæ, quam ad Christianos de professione Arabicâ militiæque constituendâ adversus Mahometum scripsit; *Periculum facturus de ingenio puerorum, civium aliquot liberos publico dono docere capi, tam expertes lingua Latine, ut ante eum diem ne litteram quidem audissent. Et primâ statim horâ, cum res jam vulgata fuisset, concurrebant complurimi, commoti, ut fr. novitate, adeo, ut crescente indies multitudine locus auditores non caperet. Nulla enim ætas in novo Gymnasio desiderabatur, & omne genus mortalium consuebat. Non deerant, qui vix annum quintum agerent, non sacerdotes, non servi etiam Æthiopes, & quidam nati grandes. Quin & parentes unâ ludum frequentabant cum filiis, nec minus præceptorum morem gerebant, quam obedientes discipuli. Cumque solus versaretur in tam disparibus ingeniis, & apud rudes ne verbulum quidem sonarem nisi Latinum, sic sensim assiduo usu processit negotium, ut intra paucos menses, & loquentem satis omnes intelligerent, & minimi etiam utcumq. Latine balbutirent, cum vix nossent Alphabetum. Neg. enim tenellam ætatem eo traherem, quod aliquid haberet molestia, nec per antiphrasin interpretabar ludum, sed revera ludebam in Scholis. Erant mihi servuli tres, quos supranominavi, non sanè periti Grammatica, verum domestica consuetudine tantum confecti, ut me perciperent, quicquid dicerem, & contra Latine responderent, licet idem*

de peccantes in Priscianum. Hos in ludum productos dialogos agere jussi, spectantibus
 discipulis, & cum eis multis de rebus sermonem miscebam, attentissimo auditorio, adeo mira-
 culi loco fuit, quod & Ethiopes loquerentur latine. Heus Dento, inquam, salta: mox unum
 atq; alterum eadebatur saltum, ridentibus spectatoribus. Tu Nigrine, reperi nobis per pavimen-
 tum: sine mora quadrupedem agebat, magis etiam incachinnos solusis, quotquot aderant.
 Carbo jussu currere cursum statim expediebat. Sic & alia multa non tam voce docebam,
 quam gestu, ut per jocum vocabula puerorum animos subirem; Minimaq; cura fuit, ut
 initio canones obijcerem Grammaticos, rem non satis amenam: Sed omnem adhibebam
 artem, ut quemadmodum mercatores in variis regionibus usu perdiscunt idiomata, sic in
 tanta frequentia omnibus in locis streperent voces Latinae. Quin & illud piaculum erat,
 primidiis quippiam scribere, sed oculis in præceptorem intentis, aures assuescebant
 audiendis vocibus. Et si quando sese offerret vel sententia, vel adagium pauculis verbis
 comprehensum, per discipulos in orbem ibat, & tota Scholâ jactabatur, velut, Manus ma-
 num fricat, me interim rem gestu declarante. Nam & hoc decretum erat, non solenni
 pompa docere, & aliquid meditatum asferre; sed, quicquid obiter ac primum occurre-
 bat, de eo fabulabar. Si quem conspicerem insigni naso, ridendo & contrectando naso fun-
 gebat docentis officio, & obiter mungebat Dento nares. Inde jussi adferre candelam, &
 tu Nigrine, inquam, munge candelam: quam si imprudens extingueret, irato vultu ob-
 jurgantis speciem præbebam, & simul videbatur, quid esset candelam accendere, quid ex-
 tinguere: hinc labimur ad seipsum, & candelas sepraceas, inde ad ceram, ceram, elychmiū,
 & cætera quæ oculis arbisari poterant, ut utar verbo Gelliano. Dum sic nugamur, &
 quamvis sermocinandi ansam temerè raperemus, sepe numero sine omni radio tres hora est,
 his imprudentibus abibant, cum summa puerorum voluptate. Quibus rebus factum est,
 ut à parentibus pueri contineri non possent, quin summo diluculo pergerent ad Scholam, velut
 gesti ntes audire præceptorem: adeo ut horam quandoq; unam anteverterent, & noctu
 nihil aliud somniarent, quam comedias nostras scholasticas. Postquam sermo Latinus
 familiarior factus, tandem instillavit Grammaticam, nominumq; declinationes ma-
 jusculis characteribus in parietibus suspendit; è quibus, qui nossent scribere, de-
 scriberent, diligenter cavens, ne cuiquam codex typis excusus esset, ut eò accu-
 ratiùs memoriz imprimerent. Deficit hic quidem Epistola, & editor Clusius
 notat, morte præventum non absolvisse: verum tota illa praxis Grammatica pro-
 lixè satis recensetur eodem libro secundo, Epistolâ prolixa ad Joannem Vasium scri-
 pta pag. 187. Edit. Hanovianæ. Declinationes & conjugationes docet, antequam
 vel terminationes nominum & verborum, vel casus & tempora nominat; quæ
 postea eò firmius inhaerent. Nihil de passivis & deponentibus agit, nisi omnibus
 activis conjugationibus absolutis. Procedunt hæc omnia per dialogos, quibus
 quotidiana Grammaticis miscuntur. Sententiis potius ex bonis autoribus, quam a-
 liis exemplis, illustrari vult: quod consilium feliciter executus est in Grammatica
 sua Latina Cl. Bütnerus. Verum ea plenius ex ipsâ illâ epistolâ haurientur, quæ pro-
 fectò lectu digna est; ac vidi in catalogis vel hanc Glenardi Epistolam, vel aliam
 de

de hoc argumento dissertationem seorsum editam. Certum est, esse quandam in illa re *invenit*, & quandam etiam in ipsâ praxi grammaticæ informationis prudentiam, ad quam non omnes apti sunt. Quare non spernendi sunt Autores, qui in his minutis laborarunt; quales quidem multos habemus; Sed non omnes thyrsigeri Bacchi sunt, omnes laurigeri Phœbi. Superiorum temporum memoria *Johannes Rhenius* variis libellis non malè de re Scholasticâ meritis fuit, cujus *Pædagogia seu Methodus Institutionis puerilis* consilia non pauca exhibet.

Qui novam methodum, de quâ nos quoque supra, excogitavit *Joh. Joachimus Beccherus*, ab isto invento suo non tam amplos sperare fructus potest. Etsi enim ingenium illi non deest, & ad linguæ notitiam grammaticam, ac dissertationes extemporales instituendas, non inutilis labor est, latinè tamen, nec grammaticè solum sed & eleganter, dicere scribereque, cupientibus parum proderit. Non juvat sola verborum & rerum copia, nisi adsit prudentia, quæ delectum instituere doceat, quod ex istâ vocabulorum farragine, utut bellè ordinatâ, non facile disci potest, nisi maturè ex Autoribus idoneis illam facultatem hauriamus. Quin potius dato pignore certare ausim, puerum methodo Beccherianâ informatum, totum siccum & enervem in omni compositione suâ fore, plusque ex illo invento utilitatis ad viros vel juvenes jam tum omni genere scholasticarum exercitationum subactos perventurum, quam ad pueros hac primùm arte erudiendos. Vocabula per derivationem & terminationes disci citius posse, uti Beccherus vult, nemo quidem negaverit. Sed ego potius Oratorem quam Grammaticum formare malim. Consultius ergo erit, vocabula sub locis generatibus, quales *Benzius* præscribit, disposita secundum cognationem, differentiam, contrarietatem, adjuncta &c. puerum discere, magno postea usui in amplificatione futura, ubi quædam scribenda sunt; ductu tamen antiqui auctoris. Etsi enim hunc usum in phrasibus bonis, alphabetico ordine congestis, quærat *Marc. Frid. Wendelinus* in memoriâ Rudolphi filii, neque ejus causæ nullæ sint; tamen à boni auctoris verbis benè ordinatis solidiora ejus rei ponuntur fundamenta. Ex ipsis tamen vocabulis & phrasibus felicius ego rem illam, quam è clavibus & januis confici posse, *Wendelino* libens concesserim. Neque malè judicat *Wendelinus*, cum ait: *Vocabulorum sibi ante citius ego totam memoria & ingenii modicioris adolescentulo me impessurum puto singulari quodam puerili, & pene ridiculo, memoria adminiculo (quod velim prodidisset) quam clavis integre partem mediam assidue solus interpretationis labore. Ausim de pignore pignore cum quovis contendere, & hoc addo, vocabulorum notitiam & Lexico paratam longè certiorē & expeditiorē fore aliorum, quam assidue clavis dederit interpretatio.* Et nihil sanè Beccheriana Praxis Anni secundi & tertii in opere isto titonem juvabit, conjuncturum isto suo artificio nomina & verba, quæ Latine linguæ indoli refragantur: quod è solâ & assiduâ auctorum antiquorum Iectione & imitatione demum observandum est; quod è numero & consuetudine positi dicam, qui aliunde, quam ex iisdem fontibus, disci non potest.

Am-

Amplius studiis Scholasticis spatium indulgit Vir, dum viveret, harum rerum peritissimus optimusque Mercuriorum sculptor, Mechovius. Nam in doctissimâ suâ *Hermæbenâ tractat. 3. cap. 2. 3. 4. 5.* hoc argumentum copiosissimè tractavit, ut nil quicquam addi posse videatur. Primos ille septem annos Antescholanis concedit, qui intra contubernium parentum educati nondum ad publicas scholas accedunt; Scholasticis totos 14. annos, ut itaq; ante annum 21. & Scholis non exeant, suæ sententiæ suffragantem laudans Sturmium, qui tamen anno 15. scholastica studia absolvit, & altero loco sub illo annorum numero Academica fortè studia comprehendit. In Antescholanorum informatione veterum mores à nostris discrepant; quibus, cum in linguis non multum laborandum, statim ad rerum cognitionem convertere se potuerunt. De his multa Quintilianus; qui ne infantiam quidem ipsam cessare à literis vult. Nostri in formandâ voce, legendo, scribendo, primis pietatis rudimentis, vocabulis Donati, quæ vocant, tirociniis tempus hoc consumunt, quibus rectè quidem Mechovius Tabulas Geographicas jungi posse existimat. Vossius historiam sacram & civilem per imagines illis quoque inculcari suadet. In Scholasticis primum septennium in *παιδείᾳ τῶν ἐγκυκλίων* & in *ταῖς λογικαῖς τέχναις*; alterum in humanitatis, Dialecticæ studio acinthis Philosophiæ transigi vult. Hic primum de Grammaticæ informationis ratione tenendâ, de exercitiis Grammaticis, de Græcæ linguæ rudimentis, Musica, Geographiâ, Poëtica, Historiâ universali, Chronologiâ, quantum satis est, posterioribus annis discenda præcipit. In altero septennio Grammaticæ elegantioris cultum, Terentii & Epistolarum Ciceronis lectionem, exercitia tam Latina quàm Græca ex autoribus optimis Latinis & Græcis, Poëtarum non lectionem solum, sed & imitationem accuratiorem, per varias metaphrasas aliæque exercitia, Eloquentiæ themata ad orationum Ciceronis ductum adornanda, Historiæ plenioris studium, Mathematicarum disciplinarum elementa, denique Dialecticam compendiarium commendat; atque sic è ludo suo emancipatum Academiæ tradit. Quàm benè cum Republica ageretur, si lentis illis modestisque gradibus primum ad Academias, & ab illis ad cathedras, tribunalia & subsellia procederemus. Sed velatica hodie omnia sunt & superficialia, cum plurima pars juvenum solam ostentare speciem, quam solidam præstare eruditionem, malit; Quid sit, ut propediem barbaries omnia occupet, & ubique improbitas & ignorantia triumphet.

Si quis in his rebus paululum curiosior est, is cæteros, qui super hoc argumento scripti sunt, libros adeat, diligenterque, in quibus convenient vel discrepent, notet. Sua enim euique inventa & cogitata sunt; quæ inter se comparata, utilitatem non exiguam afferent. Legi possunt, quæ aliquot tomis cum Sturmianis illis junctim prodierunt, aliique seorsim editi, de quibus jam supra plura diximus. Hic de studiorum non solum, sed & morum regimine, de legibus scholasticæ societatis, pluribusq; aliis explicatè agitur, quæ ab infans nostro sunt alie-

11. Eorum quasi compendium Mechovius in libro supra laudato exhibet. Nos summa quædam hujus tractationis capiti velut in compendio sub finem proponemus, quæ in scholasticâ informatione commodius instituendâ attendi merentur. I. Compendia lectionis & scriptionis uno labore conjungenda, ut utilia, cum legimus, simul scribamus. 2. Grammaticæ rudimenta brevissimè proponenda. Ea Emund. Richerius in *Obstetric. Animorum c. 3. n. 8.* sex mensium spatio à pueris percipi posse affirmat, qui & *Grammaticam Obstetricam* scripsit, cujus tantum titulum in Catalogis hæcenus legi, ipsam verò non vidi. Grammaticæ Philosophicæ, (quicquid Scioppius magno hiatu de illis promittat) à Scholis omnino proscribendæ. 3. Latinæ linguæ Græca statim in primordiis jungenda, quod facili negotio fieri potest, & in hunc finem unam pro utrâque linguâ Grammaticam Cl. Dn. Bümerus scripturus est. 4. In tenerrimâ ætate Mathematicarum quærundam disciplinarum prima lineamenta magnâ utilitate duci possunt, ut Arithmetices, Geometriæ, Picturæ, Geographiæ. 5. Absit ab omni proposito præcipitanria. Quæ hæc peccantur, ea multo temporis dispendio postea luuntur. Multi citius ad scopum pervenissent, si tardius incedere voluissent. 6. Quamprimum orationis solutæ exiguam facultatem habuerit puer, poetæ legat, carmina memoriæ mandet: Magnum hoc ad ingenii exaltationem, ad concinnitatem in sermone omni soluto adjumentum est. 7. Sententiæ partim periodicæ, partim breves & acutæ, secundum virtutum capita memoriæ mandentur, uti & dicta præcipua biblica secundum locorum ordinem. 8. Omnia nova meritis debent esse suspecta: varietas confusionem. simplicitas constantiam studiorum parit. 9. Qui sublimes scientias pueris præponunt, ante solidam linguarum cognitionem, cum ratione ipsâ insaniant, illosque insanire docent. Qui in Scholis incipiunt fieri magistri, in Academiis denuò fiunt pueri, & postea ad omnes res inepti. 10. Locutionem, Declamationes extemporales, ut pestem puræ latinitatis, fugiant: Illa tamen cum peritis, & qui emendare è vestigio errores velint, institui potest. 11. Qui pro antiquis autoribus recentiores vel religionis vel alius causæ prætextu substituunt, intempestivâ pietate puerorum studia corrumpunt: quo nomine religiosulos & semidoctos Scholarum inspectores Jacobus Martini reprehendit. Legendus super hoc argumento præ cæteris Mechovius in Antiph. 12. Qui disputationes tironum instituunt, eos Caselius facere acies gruum & pygmarum instruere, minusque sapere, quam qui historiam somniorum conscribere jubent, judicat; Hofmannus Medicus Altorffinus ludum impudentiæ vocat, in quo ad duritiem frontis erudiantur adolescentes, 13. Præceptores etiam in primâ infantia optimi deligantur: non eruditi solum, sed & optimo judicio practico præditi, cujus prima lineamenta impressa per totam vitam discipulum comitabuntur; plusque exiguo tempore sub magistro tali proficiet puer, quam cum à stulto homine, utur non indocto, pravos mores induet, totâ vitâ vix exuendos. Plura hic de Exercitationibus Scholasticis dici possent: sed illa suo loco reservamus.

Sff

CAP.

CAP. XI.

DE CURRICULO ACADEMICO.

Censura morum Academicorum à nonnullis ascribitur infirmitur. *Ita respondetur. Quod ratio remedium. Scholastica studia in Academiis non deferenda, sed perficienda. Græcæ Latinaq; linguae studium penè in Academiis elanguit. Logica doctrina præ cæteris commendatur. Analytica & Hermeneutica utilitas. Disputationes tironum non permittenda. Casellæ sententia. Arithmetica & Geometria diligenter excolenda. Pan sophia titulo infirtuta compendia ad solidam doctrinam noxia. Honorum Academicorum gradus in indignos collati. Juvenes docendo se ipsos informant. Non civis tamen permittendum, ut doceat. Quodauxilia in Academiis noxia & omni ratione prohibenda.*

E Scholis in Academia tironem nostrum, velut in alterum orbem, deducimus. Miserè jam cum illo agitur, nisi doctrinam illo ordine dignam moresque idoneos afferat. Hic enim prima & ingenii & judicii ipsi experimenta capienda; quibus ubi succubuerit, & fortuna & salus ejus periclitatur. Non desunt, qui integris libris malos, qui in Academiis vigent, juvenum mores acerbius infectantur. Horum ego censuram equidem non reprehendo: sunt enim eorum querelæ verissimæ, & quotidianâ experientiâ confirmantur. Verum meminere tamen illi, non generari in Academia prava mores, sed primum pagari. Si in puerorum rectâ educatione domi officium facerent Parentes, in Republicâ Magistratus, in Scholis Magistri; non esset fortè, quare Academiis accularemus. Nunc verò, cum è primâ officinâ, tum quâ eruditionem tum quâ mores, mala lineamenta ducta sunt, an sperari potest, ut ex alterâ illâ officinâ novi & rectius formati Mercurii prodeant? præsertim cum libertas, quam durioribus coſſecrare legibus non licet nec expedit, plenius aliquod bonæ mentis arbitrium requirat. Vale hic, si usquam, illud Lucretii:

*--- in fabricâ si fallax est regula prima,
Normaque si fallax rectis regionibus exit,
Et libella atiquâ si ex parvo claudicat hilum:
Omnia mendose fieri, atque obſſipa necessum est,
Brava, cubantia, prona, supina atq; abſona tellis,
Jam ruere ut quædam videantur velle, ruantque
Prodita judiciis fallacibus omnia primis.*

Multo rectius ergo sibi suisq; consulunt, qui vel domi suæ sub bono magistro, vel in Scholis publicis bene institutis ad eos ætatis annos adoleſcentes detinent, ut & eruditione & judicio firmati, non faciliè vel pravismalorum suggestionibus vel suâ

sua ignavia se abduci patiantur. Nisi forte iis sint opibus instructi Parentes, ut prudentis ephorici opera possint. Quo ii, qui excellentioris ingenii sunt (ii enim ad lapsus proni) maxime indigere videntur.

Adeat ergo Academiam Adolefcens, sed tum demum, ubi studium Scholasticum feliciter emensus fuerit. Nisi enim hæc studia in Academiam intulerit, rudis hinc stipesq; redibit, quibuscunq; etiam phaleris titulisq; ornatus. Nam sanè, qui

Olim truncus erat ficulnus, inutile lignum,

nunc non repente fiet Mercurius. Et verò ipsa studia scholastica ne nunc quidem seponere debet, sed lumina perficere diligentia, cum iis per totam vitam præfidiis quocunq; in genere niti possit. Nemo enim unquam fuit, quem his studiis operam dedisse penituerit; plures fuere, qui neglectum eorum nimis serò doctuerunt. Ac videmus sanè omnes illos, qui philosophiæ humanitatisq; studia in facultates intulerunt, maximos fecisse in iis progressus, atq; primas occupasse, cum eorum rudes ne quidem in tentus subsisterent. Est quoq; per se stultum ad metam tendere sine viâ, quam illa studia currenti substantant: neq; quicquam sanè veriq; vel in Jurisprudentiâ, vel in Medicina, addo & in Theologiâ, quatenus rationi subijcitur, sciri potest, nisi ex iis fontibus, è quibus illi rivi desunt, hauriamus.

Primum quidem Græcæ Latinq; linguæ diligentior cultura, sine quibus muta ac clingias penè est omnis doctrina, cum primo anno institui in Academiis deberet, nemo est, vel paucissimi, qui ad eas respiciat. Et his tamen suis niti, his quasi pedibus ingredi, plus dicam, his alis volare debemus. Querebatur jam suo tempore Johannes Calcius, magnus in solidâ doctrinâ suo tempore Hercules, de hac in Academiis socordia & negligentia: Nam in elegante illo libello, qui Νέος καὶ Πεδιόδευτος ab illo inscribitur, narrat, quomodo se Juvenem in Wittebergenfi Academia *Vitus Vinsemius, Georgius Cracovius, Philippus Melancthon;* in Lipsiens. *Joachimus Camerarius, Gregorius Bersmannus* Historicos ac Poetas Græcos magnâ ingenii ubertate interpretati fuerint. Viveret ille & veniret nunc in Germaniæ Academiis, & in Græcâ linguâ plerosq; obmutuisse, in Latinâ balbutire, seculine dicam an magistrorum vitio, deprehenderet. Donarem Græcam; sed in Latinâ linguâ & eloquentiâ tantam passim regnare ignorantiam, quis non indigetur? Et verò omnis illa Eloquentiæ facultas saltem ex Latinis Autoribus, si Græcos fastidias, haurienda est. Quid enim vel Germanicâ linguâ loquatur Orator sacer? quid in sublimis Senator? in aulis Legatus? nisi eloquentiæ lineamenta ex optimo magistro disertissimo illo Romulinepotum duxerit. Consultus aliquando, quâ viâ ad eloquentiam sacram iretur; rectius respondi, si quis Ciceronis Orationes legeret relegeretq; sæpius illi me albis dentibus riserunt, ut indigna & absurda locutum; Sed viri docti satis intelligunt, quid ego senserim: non posse scilicet artificia etiam in oratione

sacram melius, quam è summo in eloquentiâ magistro disci. Nunc verò, ut quisque sibi lapit, ita sibi loquitur, non Auditori; qui, ut in Satyrâ Horatianâ Drusonis debitor

Porrecta jugulo historias captivus ut audit.

Quod alumno suo nutricula vovet, & sapere & fari rectè, quæ sentiat, id alumno quoq; Academico nostro nos voveamus. Quomodo fari rectè debeat vidimus; nunc etiam ut sapere discat monemus. Ad sapientiam verò omnem viam sternit τῶν λογικῶν doctrina, quæ τὸ πρῶτον Πιπτήσης dicitur & ὀργάνον, sine quâ minus efficere possumus, quam sine malleo & incude faber ferrarius, sine amussi & norma architectus, sine ferrâ & dolabrâ scriniarius, sine pennis pictor. Ideò scilicet in Academicis vivimus, ideò studiis incumbimus, ut rationem excolamus; & rationis tamen ac ratiocinationis artem pleriq; alpernantur: Quoquid stultius fingi possit non video. Fundum bonè subactum volumus, semina illi inpergemus, neque vomere & aratro, neque marculo usuri. Nil sciri in scientiis solidi potest, nisi hâc duce, digitumq; intendente. Hæc illa divina virgula est, quæ thesauros scientiarum indagat: hâc bolide profundum doctrinæ Oceanum exploramus: hâc acu magneticâ incognitas ἐγκυκλοπαιδείας, terras venamus. Latè patet divinæ hujus scientiæ usus; neq; categoriarū aumero, vel nudâ syllogismorum fabricâ tantum definitur. Sine illâ enervis omnis oratio, veritatis lux in opaco est, scientiarum definitiones claudicant, methodus omnis à viâ regiâ aberrat. Sæpius supra dixi, & nunc repetens iterum iterumq; monebo, non esse superficialiam huic disciplinæ operâ impendendam. Neq; sententiæ meæ refragabitur, qui perpendet quanta Analyticæ, quanta Hermeneuticæ utilitas sit, quæ geminæ Logicæ propagines per omnem disciplinarum fundum grassantur, & individua scientiis omnibus comites adherent; In quibus hodieq; quæ desiderant, docti habent. Nam ars Hermeneutica, quam singulari libro se deducturum promiserat *Courtingius*, & ante illum *Casellius* in libro supra laudato, nondum exculta est. Neuter verò promissa sua explevit. *Casellius* in *novæ* suo quidem se testatur jam dudum EPMHNEYTHN suum animo designasse, ac debere juventæ, qui alios erudiet, alios confirmabit. Sed ejus nec vola nec vestigium in Catalogis Operum *Casellianorum* vel editorum vel ineditorum reperitur.

Ne verò quis existimet, dum Logicam adeò Tironi Academico commendando, me illum in Cathedras novum Sophistam detrudere, qui perverso nunc in Academicis more, puris de rebus disputationes miseras & jejunas instituat, quarum ille ignarissimus est. Pestis illa juventutis est, & tamen ille mos nuac ita invaluit, ut suum officium facere non credantur Doctores, nisi disputationculis nugatoriis omnia subessia perstreant. Sunt, qui loco lectionum, quibus principia ipsa explicari debebant, disputationes instituant inter tirones, ridiculo profecto ac inutili consilio. Qui mihi fidem non habebunt, habeant *Casellio*,
præ

præclaro his in rebus judici. Ita ille in suo Νέω γὰρ Παιδείᾳ: Hoc studium divinum (Logicum intelligit) magna diligentia colendum iudico; nec minus verò privatim, quàm publice: Sed disputationes tironum non minus mihi ridicula sunt, quàm instructa acies gruum & Pygmaeorum, de quâ Poëta fabulantur; ac malè novitiis consulant, qui eos in acie disputationum collocant, quasi egregia facinora designaturos, qui nec clypeum tenere, nec hastam vibrare, ac ne pedibus quidem firmiter consistere valeant; quin et disputationum spectatores, disputantium auditores frustra ferè opinor sint. Ut sine materiâ & instrumento ne tuguriorum ædifices, ita sine doctrina & certo de rebus conferendi modo eruditum sermonem nullum instituas; atq; institutum ab aliis ne quidem satis intelligas. Non est enim, ut vel in suavia puer momento magistrum æquet: nec hic ferat illum sibi obloquentem in arte tam vili: quin dicto sibi audientem esse jubet; interrogandi fortè ei potestatem faciat, si humanior sit. In paulò honestioribus diu docent, diu exercent alumnos; nec iis iudicii partes infusæ permittunt. Sunt profectò adolescentum opiniones nihil aliud, quàm vigilantum somnia. Res enim ipsas nec oculis nec animo viderunt; motus in ea ætate imbecilla, usus rerum nullus. Hoc igitur efficitur, ut ab initio de rebus non cognitæ, nulla explorata ratione controvertentes, ad veritatem nunquam perveniant; sed vel semper, quicquid sit, de quo agitur, animo bareant, & à quo vis facile huc illuc, non iam rationibus, sed verborum flabellis impellantur, aut opiniones, vel ab aliis acceptas, vel à se excogitatas, ita mordicus teneant, ut nullis rationibus, quantumvis certis & evidentibus, ab iis se dimoveri pariantur, sed valeant etiam volubilitate linguæ ueri. Dum enim non tacent, etiamsi ad rem nihil dicant, se superiores esse & ipsi existimant, & habent sui similes, qui assentiantur.

Debet & inter studia μαθηματικά suos mathematicis nonnullis disciplinis locus assignari, præcipuè Arithmeticæ & Geometriæ, quæ ingenium ita acunt, ut cos ferrum: Logicæ doctrinæ vel ideo subsidio est, quod ars demonstrandi nullis aliis exemplis quam geometricis plenius declarari atq; ob oculos poni possit. Animum quoque in rebus apprehendendis certiore viâ ducit, ut non facile ad falsa declinet. Sunt enim in multis rebus nescio quomodo ἀπείδητοι & ἀνάλιοι, qui planè ἀγνοῦντες sunt, ut pueriles sæpe errores & cuius palpatibiles prædant. Quantam hæc studia efficaciam in ingenis excitandis habeant, testatur Casellius in libro modo laudato: Vides, inquit, quos stupidos diceret, tanquam ex profunda voragine emerfisse, præsidio Geometria. Numeris quantum tribuerint veteres, nemini incognitum est, & eo in loco pluribus persequitur Casellius.

Historiæ tanta ad omnem doctrinam utilitas est, ut sine illâ nihil planè effici possit. Ejus plenior cognitio habenda est, non tantum illius, quæ Politicæ fundamenta subternit, sed & illius, quæ ad Theologiam, & ad omnes scientias manducit. Historiæ omnia penè debemus, quæ sciri possunt: nam qui ἱστορίαν, cujuscumque doctrinæ accurate novit, plus omnibus in illa magistris sapit. Eâ de re pluribus egimus lib. i. ubi de fructu Historiæ literariæ differuimus. In his & disciplinis exercent juvenes, his illi studiis incumbant, atque ita incumbant,

ut ex earum fontibus non tanquam canes à Nilo hausisse videantur. Et illæ quidem omnibus, ad quodcunque se vitæ genus verterint, exhaustiendæ sunt. Qui Theologiæ, qui Jurisprudentiæ, qui Medicinæ operam daturi sunt, præter hæc, in Metaphysicis, Ethicis & Politicis, Physicis, non levi industriâ versari debent: Sunt enim illæ quasi radices, è quibus cæteræ propullulant, ac in ramos fructusque diffunduntur. Est verò in illâ palæstrâ aliquot annos sudandum, donec firmo latere sacertisque validis in majori te theatro athletam sustere possis.

Non possum probare illum, qui passim in Academis viget, morem, quo tres quatuorve disciplinæ intra anni tempus levi aliquâ percurratione absolvuntur, specioso Panosophiæ titulo. In quibus hæccepta tumultuaria opera sufficere videtur ad Facultates, ad quas illico transitus fit. Et hi quidem omnino præmeditati ad eas accedere sibi videntur, satis se jam Philosophiæ prædiis instructos ratî, cum aliquot in singulis disciplinis vocabula memoriâ comprehendunt. Nam sunt, qui & hanc operam nimis sibi molestâ aspernantur, & statim supervacaneo hoc ac inutilli studio relicto ad metam properant, ne quid temporis sibi pereat, vel cathedram sacram vel Reipublicæ subcellia occupaturis. Quo fit, ut, cum imperiti vel semidocti ubique primas teneant, verè doctis ac prudentibus vix in tertius subsistere liceat, aut illi æternum exulare iubeantur. Quid hinc Scholis, quid Ecclesiis, quid aulis expectandum sit, facili prædentes intelligunt; nam barbaries tandem, excluda in perpetuum verâ sapientiâ, dominabitur.

Paulatim etiam in hos mores publicâ & regiâ viâitur, dum honorum gradus, quondam ad eò sanctè habiti, & in eos tantum collati, quos ardens ad æthera virtus evexerat, nunc quibusvis, qui vix prioribus labris degustarunt doctrinam, quam profitentur, ut has ostentent ad populum phaleras, suspenduntur. De Galliarum Academiarum moribus vide, quæ Menagius scribat epistolâ illâ, quam Arthenitibus suis Juris præmisit: *Hæc hodie, inquit ille, cum Jurisprudentiâ ageretur, si ejus studia triennium, ut etate Cujacii, impenderetur. Sed, ô tempora! ô mores! non triennium, non trimesse tempus, vix triduum ei impenditur. Citatis equis uno die urbem Areliam petunt Juris Candidati: altero, Licentiatus, quod vocant, ibi gradum sumunt: tertio, Juris Consulti Lutetiam redeunt; ut, quod joco olim de se Marcus Tullius, triduo se Juriconsultos profiteri seriò velle videantur: Advocati quarto die fiunt: quinto, veniâ amittit à Principe impetratâ, (quâ indulgentiâ nihil perniciosius esse contendit) Judices sine legitimo examine facti, de fortunâ, de vitâ hominum judicant. Reipublica tamnoxium morem à Petro Seguerio, Franciæ Cancellario, Guillelmo Lamoniæ Senatus Principe, Dionysio Talonio, Achille Harlaeo, Hieronymo Bignonio, Regiis Triumviris, pro eo, quo in Rempublicam flagrant, amore, brevi emendatum iri speramus, quotquot sumus, qui nascitam boni & aequi profitemur. Imo emendare jam ceperunt: Audientem Principis decreto & consulto Senatus statutum nuper fuisse, ne quis in posterum ad Licentiatus gradum, sine quo nemo Advocatus fieri potest, certè non debet, pervenire possit; nisi qui annum integrum in Academia celebri Juris studia posuerit: neque nemo,*

nisi

nisi qui quadriennium in foro versatus, voce aut scripto iuvenit Clientes, (est enim Orator Advocatorum seminarium omnium Magistratum) Iudicum consortio adjungatur.

Benè fecerit Tiro noster, si aliâ ac securiori viâ incesse, frustula illa *ἐκπεπαισμένη* majore diligentia tractaverit: in quibus & ipsis sæpe inveniet quod vitæ civili magis idoneum reddat, & expeditius ad gloriam, honores, nominisq; immortalitatem iter sternat: ad Facultates verò se applicans dimidiatum facti, quæ tam benè cœperit, habebit: cumq; alii in luto pulvereq; repent, hi alis per sublime ferri videbuntur. De Doctorum officiis hic solliciti non erimus, si præciantur muneri Professorio Viri omni doctrinâ instructi, omnibusq; eo nomine spectati satis, illi videbunt, ne quid detrimenti capiat res literaria. Quæ sint in Academiis professiones constituendæ, quid in singulis publicè privatimq; docendum, de eo prolixè egit Joannes Sturmius in *Epistolis suis Academicis*, quas Classici suis junxit. Sed in illis & locorum & auditorum ratio habenda est.

Non parum & hoc in Academiis viventi proderit, quod & Fortius Ringelbergius præcepit, ut, quâ aliquos in disciplinâ progressus fecerit, alios suorum commilitonum, hæc parte philosophiæ minus exercitatorum, erudiat, numerato etiam pretio, ut habeat, quibus prælegere possit. Oratores, Historicos, Poetas, (Casellii idem hoc consilium est) vicissim legant, ita ut qui quo die interpretis munus gerat, meditatus accedat, ceteri ejus diligentia erudiantur. Sapienter tamen idem addit: *Hic adolescentulos moneo, ut non temerè, nec de aequalium puerili fusu aut infurratione, sed de consiliis docti viri audiant, quem audituri cumq; sunt. Si qui ab iis, quæ publicè docentur, abhorrentia, sive cæcis pugnancia promittunt, ad eos ne se applicant, ac perplexis & insulsis opinionibus, quam veritate imbut, & apud imperitos videri quam esse docti malint. Hoc enim agunt Sophistæ, ut ex inanibus doctrinæ umbris & sapientes videantur, & compendii sui consulant. Id verò eò diligentius cavendum est, quò promiores in Philoſophiâ esse juvenes solent, qui solâ novitatis specie inducti nubem pro Junone sæpe amplectuntur. Quanta è talium magistrorum, quanta è studiosorum *Φιλοσοφία* mala in Ecclesiâ, Rempublicam totamq; rem literariam incommoda promanant in sæpe, dici vix potest. Vide Vo-glerum in dissertatione de studiis hodiernis corruptelis. Quare mihi potius placeret, salutaribus legibus huic obviare licentiæ, omnemq; illam novaturien-di libidinem esse refecare, ne pars sincera in eundem pruritus trahatur. Convenit enim doctoribus prudentibus, ut omnes in partes vigilēs oculos circumferant, ne quid stolidioris vel pestiferæ doctrinæ serpat ac paulatim animos inficiat. Neq; Magistratus hic cessare officium debet. Non malè suis rebus quædam Academicæ consuluerunt, quæ veteres Peripateticæ Philosophiæ terminos movere prudenti instituto prohibuerunt. Quod etsi quibusdam asperum nimis & durum videtur, qui libertatem philosophicam semper crepant, sciunt tamen illi, publicam philosophandi formam necessariò tenendam esse, quæ in præcipuis partibus ita ab Aristotele adaptata est in Logicis, Ethicis, Politicis, Rhetoricis, ut non*

430 Polyhist. Literar. Lib. II.
non facili emendari possit. Ne quidem in Physicis principiis ejus doctrinam publicam repudiandam existimens, supplendam tamen novis illis inventis, cumq; iis quodammodo conformandam: Quod feliciter à nonnullis tentatum est.

CAP. XII,
DE PÆDAGOGIA REGIA.

MEthodus Principis informandi à vulgari differt. In principe etiam doctrina requiritur. Autores qui de principum institutione scripserunt. Mores præ cæteris in primis spectari debent. Ipsi etiam in puerili ætate virtutes insillanda. Consilium Autocri Anonymi Galli. Ephori prudentes seligendi. Ingenia principum consideranda. Lincius ex usu & conversatione discenda. An lingua & scientie simul discenda. Grammaticis minutis non est macerandus Princeps, Fabule, Ætopica, sententiæ, adagia politicis minutis non est macerandus Princeps, Politicæ ex illis diligenter notanda, Difficilis usus præponenda. Historici prælegendi. Historia patria iungenda. Sententiæ Politicæ Lipsianæ commendantur. Chronologia. Methodus in disciplinis Theoreticis. In Physicis è Musæo Galeni. In Practicis disciplinis quæ ratio tenenda? Subsidiâ ab Agnostico, Bibliotheca, Conversatione, Nobilium Pædagogia operosior esse debet, quam Principum.

*fida ad imaginem, quæ
esse debet, quam Principum.*

A Communi didactica sejungenda est illa, quæ cum Principibus instituitur. Nam, cum illi, qui studiis operam dant, singuli certos sibi fines propositos habeant, ita in Principibus maximè ille spectandus, qui studia omnia eo dirigere debent, ut populo suo benè imperent, ut suam non solum salutem, sed & populi curent & attendant. Cum ergo privati eas studiiorem partes sectantur, quibus sibi benè sit, & se in statu privato felices fore existimant, Principes *δεξιτερὰ* illud, quod in sapientiâ omni est, & *ἡγεμονικόν* sibi servare debent, quo illi omnia, etiam civium studia, in Reipublicæ bonum ordinent. Ideoque ita omnibus imbutus esse literis debet Princeps, ut non quidem ad omnes minutias descendat, ut illi faciunt, qui hæc in Republicâ particularia tractanda suscipiunt; sed generatim tamen atq; universè de iis judicare, & ex sapientiorum ingenio illa ordinare possit. Inepti sunt & stolidi, qui infra Principis dignitatem esse existimant, linguis & disciplinis applicare animum: Ii enim non Principes se formare meminerunt. Si qui sunt in Republicâ cives cæteris & doctiores & moratiores, ut esse sanè debent; nam incondita turba regitur à prudentioribus, omnium & prudentissimum, & si fieri potest, doctissimum esse Principem, qui cæteris etiam doctioribus & melioribus imperet, necesse est: si non in minutissimis doctrinarum partibus, saltem in eo, quod ad *ἡγεμονικόν* proprius pertinet. Graviter in illorum opinionem invehitur, qui à Principibus abesse omnem doctrinam.

Christam volunt, Caselius in eā epistolā, quam Cyri pædiæ Xenophontis subjunxit.

Magnus est eorum numerus, qui de Principe instituendo scripserunt, tam inter veteres, quā inter recentiores, quorum plerique mutuū se exscribunt. Xenophontis Cyri pædia nemini ignota est, & Plutarchi libelli de eo argumento. Recentioribus multi sunt, qui dum de institutione principum agerent, omnia penē Philosophiæ moralis & civilis præcepta in eo argumento exhausterunt. *Comandi Heresbachii* extat liber de educandis erudiendisq; principum liberis, *Francos. ad Man.* 1592. editus; quem *Joannes Sturm* in libello de Educatione principis ad Illustrissimum Principem Gulielmum, Ducem Juliacensem scripto, à pietate, prudentiā doctrinā commendat. Erat verò illi Principi à Consiliis Heresbachius. *Marci Antonii Natta* de Principum doctrinā extant libri novem, sub forma dialogi scripti, *Francosurti* recensente *Zacharia Palthemio* Ann. 1603 editi. *Erasmii quoque Rotterodami* eā de re extat epistola: *Caseli* etiam *Oratio* Xenophontis Cyri pædiæ à se editæ addita. Sunt porro *Hier. Cagnoli* liber de rectā Principis Institutione, *Col.* 1577. in octavo editus: *Farnesii Diphthera Jovis*, seu de antiquā principis gloriā & institutione libri tres, *Mediolani* An. 1607. in 4. editi; *Heroaldus* de Institutione Principis, *Parisi*. Ann. 1617. *Marnixii* de eodem argumento libellus: *Leonis Baco-vii* Delphinus seu de primā Principis institutione, *Parisi*. 1671. in 4to editi. Est & Regum Principumque Institutio ab incerto autore Gentis Sueticæ, ante secula nonnulla *Svenico* sermone conscripta, quam ex mandato Illustrissimi Regii Cancellarii Comitis Magni *Gabrielis de la Gardie* in sermonem Latinum convertit, notisque accessoriis illustravit *Johannes Schefferus*, ediditque *Holmiæ Svecorum* Ann. 1669. in folio. Plerique tamen & penē omnes ad mores potius hęc, quā ad doctrinam, respiciunt, de quā nos hoc loco potius sumus solliciti.

Negari id quidem nequit, esse in principum disciplinā præ cæteris omnibus mores & officia consideranda, & judicium practicum omni curā excolendum: Hoc enim illi, qui imperio præest, præcipuè exercendum est. Debet tamen & intellectus perfici bonis literis, quarum usus & existimatio in Republicā à Principis judicio practico dependere debet. Earum cognitio præcedere in ætate Principis puerili debet, ut semper fieri æquum est. Major tamen in virtutum lineamentis maturè ducendis etiam hic diligentia impendi debet & potest: Etsi enim privatæ sortis homines talia ad maturiorem ætatem referunt, Principes tamen, qui in juventute sæpè Reipublicæ clavo admoventur, earum simulacra animo infixæ habere debent; Qui quāquam per ætatem absolutam moralium cognitionem habere vix possint, eorum tamen semina è conversatione Virorum sapientum in tenerimā etiam ætate non infeliceiter sparguntur. Operosus est in ejus rei declaratione *Anonymus* quidam *Gallus*, qui elegantem scripsit hoc titulo librum, *Amstelodami* apud *Danielem Elzevirium* Ann. 1679. in 8 editum, de l'education des enfans & particulièrement de celle des princes où il est montré de quel-

le importance sont les sept premieres années de la vie. Toto libro nihil aliud agie, quam ut monstret, quomodo singulæ virtutes implantari animis tenellis possint, præsertim iis, qui operâ sapientum uti possunt; quod felicius in principibus, quam in privatæ fortis hominibus, fieri potest. In illâ enim ætate, ait, exiguo laboris spiritus imbecilles flecti posse, vel per metum levis pœnæ, vel per spem exiguæ & innocuæ voluptatis. Pudor, Metus, Curiositas, Credulitas quatuor illianxæ sunt, quibus animi ipsorum tenelli prenari, & ad certum finem duci possint. De singulis ille multa utilia præcepit, quæ velim ego Principum informatoribus vel informatricibus (nam & graves matronæ in illâ ætate plus viris possint) esse commendatissima.

Ut ad doctrinam veniamus, eam ego Principis dignitati & genio attemperandam omnino iſaverim. Præcipua hic cura est in Viro & doctrinâ & virtutibus etiam civilibus ornatissimo, teneræ Principum ætati præficiendo: Nisi forte alium informationi, alium moribus Parentes præfectum velint. Sed tamen & in illo, qui studiis præest, omnia illa morum requisita abesse minimè debent: Amicè enim illa conspirant, & mutuas sibi operas tradunt. Characterem talis Ephori optimè describit *Joannes Sebefferus* in libello de *Generosi nobilisque informatione literariâ*. Diligentissimè hic discernenda sunt Principum ingenia, sintne *φωφινὰ*, tardiora vel obstinata. Singulorum indoli attemperandæ sunt doctrinæ methodi. Pernicia enim & agilia summariâ cognitione per intervalla sine morosâ assiduitate informanda & velut in cursu per lusum jocumque propellenda sunt; tardiora & moderatiora plenius viâ per doctrinarum adyta circumduci possunt, ita tamen, ut tædium omne evitetur.

Primum est linguarum studium. Hic si velint Principes, cum deesse illis opes & subsidia non possint, compendiosiore viâ quam privatæ fortis homines procedere possunt. Conversatio & colloquia crebra hic facilè, quam velint, linguam quam commodissimè illis instillaverint. *Equidem*, inquit J. Pastorius in *Palæstrâ Nobilium* cap. 2. *quod de collegiis, in quibus domestici omnes non aliâ linguâ quam Latinâ uterentur, & ego alibi, & alii ante me monuere, id à nemine citius, quam à nobilibus* (quanto magis à Principibus?) *dari posset effectus: quippe qui facillimè omnium sumptum eum facere ac sustinere queant. Et miror de tali institutio in locis ad rem eam opportunâ non cogitari diligentius, neque inter tot viros magnificos, & ad pia alioquin opera propensos, reperiri aliquos, qui tale velut Latium extra Italiam fundere, si non pro vulgo, saltem pro nobilibus pueris, aggrediantur.* Disseruimus eâ de resuprà cap. 9. è mente Gallici auctoris prolixius. Nunc verò ubi illa desunt subsidia, vulgari viâ etiam principibus incedendum est: Quâ vix tamen tantum proficiant, ut vel loqui vel scribere expedite Latinam linguam possint. Neq; ego id valde requiram, cum & temporis multum hic impendendum sit, & Principi sufficere possint, si linguam accuratè intelligat, quod multa auctorum lectione impe-

trari facile potest. Nam styli exercitio, ut quis emendatè scribat, triplo majus tempus impendi debet, quam si solâ linguæ intelligentiâ quis contentus esse velit.

Fortassis & hic audiendos quis existimet, qui linguam & scientiam simul disci volunt, quo sibi invento plaudere præ aliis Comenius visus est: Compendia enim, si usquam, in principibus sectari volent, non per multas ambages circumducendis. Verùm Comeniana illa methodus non præstat, quæ illa magno hiatu promittit. Mallem ego in nudis nominibus & verbis, secundum ordinem rerum dispositis quamcunq; διασπασιν, qualem Beccherus instituit, quàm istam Comenianam farraginem: etsi illo consilio parum in tenerâ illâ ætate proficeretur. Nugantur, qui per chartularum lulum vel bella grammaticalia regularum Syntacticarum usum efformari posse credunt, nam laborem potius duplicant, animosq; novis imaginibus onerant. Non alia, quàm per usum, lectionem & colloquia, compendia linguæ etiam hic haberi possunt. Grammaticis enim præceptis qui macerare Principem velit, aliàs in tenerâ istâ ætate inutilibus, nã is dehius esset: Neq; enim Grammaticus è Principe formandus est, quem neq; privata sortis hominem esse necesse est, satis & absq; minutis regularum, etiam ipsa in linguâ doctum & disertum. Linguæ vulgares, Gallica, Italica, per lulum jocumq; sola disci conversatione Magistrorum possunt.

In Autorum lectione ac interpretatione, sed eorum, qui Principi conveniunt, multum poni diligentia debet. Procul hinc esse debent Grammaticorum & Criticorum trica. Ne in puerili quidem ætate negligenda sunt, quæ virtutem prudentiamq; augere possunt. Seligendæ e.g. sunt fabellæ Æsopicae, Apologi civilis usus, quales multi sunt, eorumq; usus in vitâ civili declarandus. Jungi possunt adagia πολικῶν λόγων, Emblemata, symbola, sententiæ breves & acutæ, quarum omnium exempla quædam collegit, & velut in gustum dedit, Joachimus Pastorius in suâ *Palestrâ Nobilium cap. 5. 6.* Si styli exercitium placuerit, moralia, civilia argumenta & historica, quibus πραγματικόν aliquid subsit, seligenda. Si epistolæ malis, fingantur occasiones scribendi super negotio aliquo morali vel civili. Continua earum rerum tractatio, accedente splendore illò externo, animos puerorum etiam in sublimem quandam statum extollit, ut ideas sibi earum rerum formare incipiant, quæ in humiliore fortunâ constitutis, & angustiarum pressis, non facile etiam per operosa præcepta se ingerunt. Historici omne punctum ferant, præcipuè illi, qui Principum ac Imperatorum vitas scripsere, ac Reipublicæ Romanæ originem & progressum. In his Præceptoris industria omnes se in partes versabit, ut illud, quod verè πολικόν est, ex iis exprimat, Principiq; instillet. Si quæ non satis planâ videntur & obscura, neq; valde ad rem pertinent, ea præterire securè potest. Memini, inquit Sturmius, me hoc consilium dedisse meis, ut in hujusmodi scopulis facerent, quod boni aratores in semine & messe faciunt, qui spineta & radices arborum altas, & saxa prærupta, arando & metendo prætereunt, si impensa fructum superet: scietiam illi notem ea loca, quæ utiliter in

presenti cognosci non possint. Veruntamen ut illi, quæ cum emolumento possunt, saxa everunt, & truncatas arbores effodiunt, & spinas evellunt; sic etiam illis opera prærium esset in eis sententiis subsistere, quæ intelligi possunt, etiam si sint difficiles, & si absq; eis lumen cæterorum obscuratur. Monstravit Bœclerus in peculiari dissertatione, cui titulus: *Historia Scholæ Principum*, quanta ejus doctrinæ utilitas sit. His demum historiæ patriæ accuratior notitia subjungi deberet, omnisq; domestici status rationes & arcana, accrescente ingenio & judicio, explicatiùs proponi. Romani quondam etiam in Senatum pueros induxerunt, ut quasi in rem præsentem venirent, & ipsam rerum civilium scenam intuerentur. Politicorum præceptis, nisi generalissimis, macerari illum nolum. Firmiùs hæret, jucundiorq; est, quæ in historiâ invenitur verius, quam discitur, civilis prudentia. Non displicebunt etiam hic sententiæ, è bonis autoribus excerptæ, & ordine systematico nexæ, quales dedit in aureo Politices suæ opere Lipsius, in quod ut hoc *ὁς ἐν παρόδῳ* memorem, Bœcleri utilissimas notas è privatis ejus prælectionibus collectas, publico Orbis Literati bono non invidet. Illustrissimi Comitæ RANZOVII Consiliarius, *Nobiliss. Dn. Frisius*, qui suo consilio prima latinitatis lineamenta à juniore Comite Frederico b. m. feliciter ex iis sententiis ducta testatur, ut has postea sententias firmiter memoriæ infixas habuerit. Chronologia Historiæ brevior adnecti debet, eaq; duplex, quarum altera sub titulis seculorum & annorum præcipuas Rerumpubl. mutationes signet; altera sub titulo Rerumpublicarum annos mutationum notet. Quibus jungi quoq; Geographicarum tabularum explanatio debet.

In scientiis & disciplinis non omnia cum pulvisculo converrenda sunt. Neque enim ad minutias singulas, in quibus Professores earum satis, quod agant, habent, descendendum est. Seligenda sunt compendia breviora, quale fortassis non spernendum est, quod *Joachimus Fortius* Ringelbergius dedit: nam mira brevitate multa complexus est, nec sordido sermone: Continuus enim ille sermo hic magis arriserit, quam schematici tabularum, quibus res minutatim discernuntur. Quod si verò eò ingenio præditi sint principes, eamq; adhibere diligentiam velint, circumducantur per ampliora scientiarum spatia. Neque enim dedecori illis erit ad fundum usque haurire omnia, modò in uno studio immodici intemperantesque non fuerint. Abstrusior eruditio non obtundit civilem prudentiam, ut multi existimant. Ac fuere olim & nostro tempore Principes eruditissimi, qui felicissimè imperarunt: Fuere qui pro usu Principum singulas penè disciplinas in compendium traxerint, ut *Mottæus Vayerus & Philippus Labbens*, quorum extant, *Geographia*, *Logica*, *Rhetorica*, *Physica* &c. *Principum*. de quibus viderint quibus ea conferendi otium est. Mathematicas disciplinas ita tractari velim, ut nullius rudis sit; militarem verò accuratiùs intelligat, & navalem: Magnus enim earum usus in republicâ est. Physicam potius ex ipsâ naturâ, quam è libris, discat. Si Musea & Gazophylacia rariorum naturalium, naturaliter ordinatorum, illi exhibeantur, si domus illi Salomonica, qualem optabat

Vernio

Verulamius in sua Arlanide, exstrui possit, ut ille rariora naturæ & artis contemplari queat, hic sub unum conspectum reduci possit tota rerum natura; Quæ de re etiam nos supra diximus. Nihil magis ornat Principem, addo & venerabilem facit, quam ista studia, præsertim, si & naturæ quædam secreta teneat. Eæ olim Regum cura fuit, qui arcanissima naturæ sibi servarunt, neque in vulgus elabi passilunt. De Chinesium Regibus notum est, quam illi Astrologiæ cognitionem affectent, quasi & Rex, qui insigni orbis parti præest, conscius quoque universi istius regiminis esse debeat. Taceo de utilitatibus, quæ ex istis studiis in rem ratione reddituum è commerciis, ex opificiis, è fodinis & similibus promanant. Potest & ipsa naturalium rerum cognitio ad prudentiam civilem facem accendere, si earum imagines ad politicam transferantur; quod sagaci doctiori facillimū erit. Ejus pulcherrimam ideam subministravit *Joach. Pastorius libri sapientia laudat cap. 26.* & totum illud agit in sua Philosophiâ Chinesium celebratissimus Philosophus Confucius, quæ nunc Regis Galliæ jussu in lucem edita est. Elegantissima planè illa sunt & perpetuâ allegoriâ Physica Principia civili doctrinæ hic accommodantur, ut jam supra quoque diximus.

In Practicis habitare totus debet. Moralís philosophia potius per exempla quam subtilia præcepta inculcanda est: Nam qui illam sub castelli specie representavit, inque eo munimenta singula virtutum nomine signavit, contrario vitiorum castello oppugnata, nescio quam scenicam doctrinæ speciem ostendere voluit, quæ mihi sanè probari non potest. Videatur de eâ *Sorellus in scientia Universalis Tom. 4. cap. ultimo.* In Politicis Loci Communes, qui apud historicos occurrunt illustriores, qualesque notavit *Pastorius cap. 15.* proponi vel ad exercitia Rhetorica, si eò usque descendere velit Princeps, vel ad lectiones possunt. Nam excerpta minutiora Principi non conveniunt. Lectionem Poëtarum, Comicorum, Tragicorum, Satyricorum, Principi quoque commendat *Casellius*. In his vitæ omnis character ob oculos ponitur, & plenior quædã vel Ethica vel Politica, quàm in *Chryssippi* & *Crantoris* præceptis, continetur. Corporis exercitia, quia ad rem literariam non pertinent, mittimus. Illa non segniter Principi tractanda. Quæ ad Theologiam pertinent, ita sunt exhibenda, ut, quantum illi satis ad salutem, fidem ac civilem directionem sit nōrit. Rectè enim *Casellius*; *Ut exquisita lingue ratio ad Grammaticum, ut causæ forenses ad Jurisconsultum; ita quæ in Ecclesia moventur de religione ad Collegia Sacerdotum referenda sunt.* Denique in tot. Viris doctis, quorum consortio pro lubitu uti potest, scientias vivas habet Princeps. Horum ex conversatione plus, quam multâ lectione, discitur. Non parum etiam hoc juvabit, si ejusdem disciplinæ socios excellentis ingenii pueros habeat, quorum exemplo ille incitetur, ac simul erudiatur.

Multa præterea Principibus subsidia sunt ad scientias & bonas artes, modò ipsi intelligant, & opibus suis parare sibi longè meliores thesauros non omittant. Possunt illi *Anagnostas* alere, quorum oculis legant, quorum manibus excerpant, quo-

quorum oritur quotidie sine molestia sua & labore erudiantur. Quantum denique commodi capient? Bibliotheca, quam sapientis viri consilio adornare possunt instructissimam? Hic intra museum suum compingere possunt omnem orbis doctrinam, & quid singulis seculis in literis omnibusque disciplinis praestitutum sit, recognoscere. Qui per hanc subsellia Principem circumduxerit magister, plus illum brevi tempore docuerit, quam multis annis e quotidianis capere sectionibus possit. Verum in illis est, & si quis recte uti noverit, amplissimum compendium, quod & brevitatem suam placere, & vastitatem saturare pectus possit. Recte Schefferus in libello de Informatione nobilis p. 24. *Scire, inquit, unde quid peti debeat, cum inquirendum est, ejusque ratio perspicienda, est penè dimidium ipsius didicisse.* Imò plus quam dimidium & totum ego dixerim: Nam cum felicitatis ejus participes esse nequeant tenuioris conditionis homines, illis, quæ à magistris didicere, contenti esse debent, & hi, qui Bibliothecarum fontes adire possunt, ab ipsis magistrorum magistris omnium seculorum disciplinam haurire possunt.

Qui è nobilium ordine literis operam dant, siquidem ex illis se commendare Principi & Reip. velint, ultra privatorum diligentiam procedere debent. Etsi enim in Principe modica interdum doctrina sufficere videtur, horum tamen industria supplere debet, quod illic deficit. Cum privati iis se disciplinis manciant, quibus vitam sustentent, hi complecti omnes debent, ut de iis judicare saltem possint, cum idonei sunt muneribus homines præficiendi. Juris scientia accuratior in illis requiritur, quam in Principe quis non adeo desideraverit. Architectonicam denique Politices scientiam totam in usus suos verterint necesse est. Et hæc tamen studia, quibus Reip. prodesse possunt, intra nobile illud triennium facile absolvent, quod illis Joannes Sturmius in libro *de Nobilitate literatæ* ad Werteros fratres præscripsit. Ac mihi sanè principum subselliis dignus videbitur, quique in Reip. gubernaculis secundas teneat, si hoc ille curriculum bene confecerit. Ab illis se jungendi sunt omnes, qui studiis in speciem & pompam abutuntur, & si inter imperitos docti tueri nomen possint, satis se officio suo functos existimant; Quales ad summa in Republica munera sustinenda inepti sunt. Ne milites quidem carere literarum prædiis velim; Mathematicis enim ac historicis studiis militaris peritia verè perficitur, de quo doctissimus *Naudæus* in libro de *Studio militari* omnino legendus est.

C A P. XIII. DE EXERCITATIONIBUS IN SOLUTA ORATIONE INSTITUENDIS.

Exercitatio adscriptionem necessaria est. Compositio sermonis Latini non differenda ad maturiorem ætatem. Quinam ex eo defectus oriuntur. Exercitia per gradus in pueris

pueris instituenda. Versionis reciproca utilitas. Themata versionum per imitationem puerilem primum è Cicerone & Terentio depromenda. Edisci etiam classici Auctores nonnulli debent. Bœcleri consilium pro instituenda pueritia expenditur. Exercitationes ab illo institute non probantur. Autorum varii generis & ætatis mixtura stylum turbat. Themata Historica & Epistolaria primum suppeditanda pro formandâ utraq; periodo, narratoriâ & Enthyematicâ. Imitationis maximus usus & præcipuus, Qui de eâ scripserint. Sturmius cateris præfertur. Aschamius exemplorum copiam in imitatione docendâ desideravit. Ejusdem Aschami Præceptor Anglicâ linguâ scriptus, laudatur. J. C. Scaligeri opus de Exemplis Eloquentiæ, Rapini Comparationes, Smidensii Observaciones Oratoriæ. Nostræ exempla quare addita sint. Non contemnenda talia, & ut minutie scholastica rejicienda. Imitationis ratio, quâ in re consistat. Manutiana imitatio. Ex consilio Hermogenis per $\chi\alpha\iota\sigma\mu\acute{o}\nu$ & $\pi\epsilon\gamma\acute{o}\sigma\alpha\lambda\eta\upsilon$ instituenda. Variationes per figuras Rhetoricas.

PArum consilii omnibus efficitur, nisi ad rem ipsam accedamus, & fabricando fabri fieri discamus. Exercitatio omne in stylo punctum feret. Nisi manum admoveamus operi, mentem in partes omnes versemus, & ad certum quoddam exemplar sermonem nostrum exigamus, nunquam vel ad mediocre loquendi genus perveniemus. Quemadmodum Pictores primum rudia lineamenta signant, & imagines ante oculos habent, quas intueantur, & earum ductu suas formant, hinc corpora ipsa sibi delineanda proponunt, ac coloribus ornant; ita orationi post prima illa Grammatices lineamenta plenior quidâ habitus ex optimo aliquo autore circumponendus. Non desunt, qui omnem compositionem sermonis Latini in puero damnant, & ad maturiores annos seponunt; quibus ego nunquam assentire potui: Eveniet enim, ut, quod primis annis neglexere, serò discant, & vel viri titubent. Cum enim jam tum accuratè autores intelligunt discipuli, nescio quæ socordia & ignavia imitationem corrumpit. Nam alterâ parte tarditas quædam detinet, & fastidium ex morâ illâ, quam intellectus in compositione habere debet, cui gratior accedit è lectione novorum autorum oblectatio; alterâ parte, dum rigor exigentis magistri abest, remissio quædam obstat. Ac novi sane viros, in omnium Autorum lectione, in disciplinis omnibus versatissimos, cum ad scriptionem ventum est, asperos, hiucos, omniq; elegantia destitutos. Adeo etiam in compositione à teneris assuescere multum est. Frustra hic aliqui imbecille puerorum judicium causantur, compositionem, quæ sine judicio institui nequeat, naturâ ipsâ intelligentiâ posteriorem esse. Nam sanè non statim ad Epistolas vel orationes scribendas accedimus. Per gradus procedendum est. Primum per simplices propositiones Regulis Syntacticis accommodandas, ut in Tyrocinio suo fecit Rhenius. Ubi lectione firmatus puer est, quis tam stupidus esset, ut non unam alteramq; periodum suis membris & particulis nexam capere possit, præsertim si è phrasibus Episto-
læ Ci-

1æ Ciceronianæ simplicioris formetur. Nam periodicam illam juncturam etiam pueris, quam primum fieri potest, inculcandam cum Sturmio ob eximium ejus usum suaserim. Et hinc sanè fieri existimo, quod è multis etiam doctissimorum virorum scriptis ablit vera vocum & periodorum concinnitas, quoniam nulla illi rei cura maturè satis impenditur. Hæret verò in teneris animis illa à prudente ac perito doctore sæpius ostensa atq; repetita concinnitas.

Primum tamen inter hæc exercitamenta locum tenet versio è Latinâ in vulgarem linguam, atq; ubi maturius judicium est, reciproco labore in Latinam linguam repetita conversio. Præterquam enim, quod in memoriam ipsa auctoris verba revocat, diversitatem utriusq; linguæ evidentius ob oculos ponit, & ad concinnum verborum positum Romanis atq; Latinis auribus familiarem manu ducit. Sed tamen aliquo judicio opus hic est, ac difficilior labor ille est, quam si periodos aliquas Germanicas in Latinam linguam tiro converterit. Versionem Thematæ Germanici in Latinam ego pro lubitâ non instituendam suaserim. Non probo illos, qui Historias quascunq; vertendas proponit, inter quos est, qui universalem aliquam historiam, per certas pericopas distinctam, phrasibus in margine adjectis, huic fini publicavit. Nunquam aliquod Thema detur, nisi quod è quadam Ciceronis Epistolâ, vel Terentii scenâ, per imitationem confictum. Imitatio illa prima puerilis vel epistolam vel historiolum fingat, è phrasibus Ciceronianis vel Terentianis totam concinnatam: cujus exemplum supeditavit Schorus in aureolo suo libello de *Methodo docende discendeq; Latina & Græca lingue*; cujus vestigia Magistrum nostrum sequi velim; Eo enim modo phrasæ in usum converti primum debent. Suadet Maresius *Epistolâ Philologicâ* 29. lib. 2. ediscendos autores Classicos nonnullos, Terentium, aliqua Ciceronis. Nam, inquit, si exemplum quicq; aut sex Ciceronis libros firmiter in mente habeant, nullibi in eo deinceps hærebunt; neque quid in Latinis scriptoribus occurrat, quod non intelligant; nec forte quicquam erit, quod Latino sermone purè & eleganter exprimere non possint. De quo postremò tamen, si usus & exercitium non accesserit, ego dubitaverim, Auctor est Sturmius in libro de *Exercitationibus Rhetoricis*, ut Ciceronis Orationes per discipulos dividantur, publicèq; è cathedrâ memoriter recitentur. Ita aliquos memoriâ comprehensuros, aliquos ex ipsâ recitatione & continuâ auditione fructum ex omnibus illis orationibus habituros,

Scriptis post multos alios, quos supra laudavimus, Germanicâ linguâ consiliū de Institutione puerorū Vir nunquam satis laudatus, & maximū Germaniæ nostræ decus Böclerus, quod editum est Argentorati An. 1679. in 12, & sequente anno 1680. alius liber ibidem editus est, cum titulo: *Minerva Tyrocinium, sive Praxis Böclerianæ Institutionis*. Multi in his libellis de Auctorum explicatione, interpretatione, Regulis Grammaticis, elegantis, deteguntur vulgarium Magistrorum errores. Comeniana quoque sub examen vocantur, ac meritò è Scholis relegantur. Verum in styli exercitiis ipsi assentire non possum. Quæ ille vult ex Historia desumi, col-

latas

latis semper ejusdem historiarum apud ceteros autores, Historicos, Oratores, Poetas, aurei, argentei, ænei seculi parallelis, quæ tiro noster legat, & è quibus orationem variet. Ego verò malim purissimos, & nullâ seculi sui labe infectos, ut nihil de variâ orationis formâ dicam, in usum adhiberi; ne quid è posteriorum temporum scoreis purioris latinitatis auro adhæreat: Cur enim tot autores mirarer puer? an ad orationis copiam? ea aliunde, quam ex illâ autorum mixturâ purior haberi potest, & potius ex uno, quàm è multis quærenda. An forte ob historiarum notitiam? illa verò hic non valde attendenda videtur. Minuta enim omnia sunt & discerpta. Neque velim ego in primâ ætate Historiam cum Latinitatis dispendio disci, cujus potior tunc ratio habenda est. Nam

*Quo semel est imbuta recens, servabit odorem
Testa diu,*

neque ullâ, arte postea elucentur sordes, quas semel oratio contraxit. Non dicam de varietate numeri, periodorum, positi verborum, quæ & ratione autorum, characteris & ætatum vehementer discrepat; in quâ positus tiro, quid sequi, quid fugere debeat, omnino ignorat, & inæqualem stylum, asperum, confragosum formabit. Quantum in dictione ipsâ discriminis sit, facile discerni potest, si quis illa inter se contulerit. Lege apud Virgilium historiam de Trojæ αλώσει. Huic si quis Petronii, non multum ætate minoris, de eadem historiâ jambos jungi atq; in unû chaos confundi imitatione posse existimaverit, nã ille vehementer fallitur: Etsi non deerunt fortè, cui Petroniana satis pulchra & minime contemnenda videbuntur. Sed aliter judicabit, cui naris non obesa est, si legerit. quæ doctissimâ illa censione suâ in iis notavit elegantis ingenii Vir Jacobus Tollius, *Cap. 3. Fortuniorum Criticorum.*

Argumenta ergo pro Thematibus seligi velim, non ex scientiis & Historicis, ut vult Sorellus; nisi fortè imitatio quædam è Ciceronis libris philosophicis, aut è Cæsaris ac Nepotis historiis instituat. sed præcipuè ex Epistolis Ciceronis similes fingendo, ita tamen, ut & Themata Historica vel potius narrativa eis jungi velim. Discat formare Tiro periodum, qualis in narratione abhiberi solet, & Enthymematicam, quali in epistolâ & oratione utimur: Hæc enim præcipua sunt, in quibus dictio exercenda; Decurrit enim vel per narrationes oratio, ut in stylo Historico; vel per enthymemata, ut in Epistola & in elaboratâ Oratione. Habet illa narrantis dictio suos quosdam particularum nexus, membrorum locationem & proportionem, sermonem pendulum, à reliquâ oratione distinctum. Oratoria per particulas illativas, conditionales, exceptivas, adversativas semper in orbem redit, & magis se succiplenam & copiosam ostendit, Utriusque dictionis exemplar in antiquis autoribus quærendum.

Omne ergo punctum, me quidem iudice, in exercitatione omni Rhetorica feret. IMITATIO, sive illa puerilis sit, sive virilis & oratoria. Quicquid sapimus, quicquid discimus, quicquid agimus, omne ab imitatione est, & excellens sibi archetypum proponit. Quidni ergo in & Oratione formandâ eadē methodo ducamur? De imitatione

U u u

multa

lem, nihil Virgilio divinius, nihil Horatio doctius, nihil possum proponere. Sed ad dicendi facultatem ipsum Ciceronem, si non solum certe possimum volo. Et dari mihi exemplum cupio, Ciceronem Imitatorem, non Imitatorem Ciceronis. Equidem amplector unius Ciceronis imitationem: sed eam dico & primam ordine, & precipuam dignitate, quâ Cicero ipse Græcos, non qua Lactantius olim, & Omphalius nuper, aut quæ multo felicior quidam Itali, Galli, Lusitani & Angli Ciceronem sume secuti. Nam quisquis fuerit non solum diligens, sed etiam cum peritus doctrina, tam prudens iudicio observator, quibus vestigiis insitit, & quos gradus facit ipse Cicero, dum Græcos sequitur, assequitur aut præcurrit, & scienter animadvertit, quibus in locis, & quâ ratione hic noster ipsi Græci plerumq; par, sapientissimè superior evadit, is deum tunc & rectâ viâ ad imitandum ipsum Ciceronem perveniet. Qui enim intelligenter videt, quomodo Cicero securus est alios, perficiet ille longe felicissimè, quomodo ipse Cicero sit sequendus. Hæc ad Sturmium tum Aschamus scripserat, sed nondum editus erat integer Sturmii de Imitatione liber, in quo ille magnam undiq; exemplorum farraginem congerit. Fortassis & ipse in libro Anglicâ linguâ scripto pluribus exemplis illam de Imitatione doctrinam persecutus est. Titulus libri ita habet, in Catalogo Bibliothecæ Oxoniensis mihi lectus (nam librum ipsum non vidi) *The Schoolmaster, or the plain Way of teaching children to understand the Latin tongue. Lond. 1771.* Ille vero à Sturmio subsidia expectat pro hoc libro suo. Ita enim scribit in suprâ laudatâ epistolâ: *Mitte igitur, & quam primum mitte: ut Præceptor meus, qui nunc est fere nudus & planè deformis, istinc aliquem elegantiorē mutuant amicum, nonnihil cultius vestitus, & inde superbiōr factus, in lucem audacius prodeat.* Superesset nobis *Opus de Exemplis Eloquentiæ J. C. Scaligeri*, in quo ille autores Latinos cum Græcis contulit, quodque ipsi à Pædagogo Petrocorio subreptum est; ut ipse Scaliger in Epistolâ ad Boëtium libro commentarii in Histor. Animal. Aristotelis præfixâ, queritur; minus nunc in illâ re laboraremus. Nisi fortè quis nunc Rapinum in Comparationibus suis aliquâ ex parte hoc confecisse existimet. Sed ille generali quadam censione contentus, ad singularia non adeò descendit. Mèmini & videre me in nescio quo librorum catalogo notatas *Smidenstætti Observationes Oratorias ad Ciceronis dilatatam copiam refertas, & exemplis adjectis imitationi in dicendi usum utrumque notatas, Helmstadii Ann. 1794. in 4. editas*; sed librum ipsum non vidi. Autor ille magni tuo tempore nominis, & ab Henrico Meibomio eleganti encomiastico carmine ornatus. Quam exemplorum utilitatem cum & ipse viderem, pro juvenutis studiis eorum aliquam farraginem huic capiti subungere volui: quæ, etsi non vetera, sed mea sunt, neq; ego ut omnibus numeris absoluta venditor (sunt enim quædam ex illis datâ occasione sine operosâ meditatione, ac interdû extrinseci labori, à me ad calamum dictata) non erit tamen, ut puto, tironibus inutilis opera, quib9 potissimum toto hoc opere meo inservire volui. Quod si fortè erunt, qui has minutias contemnendas existimaverint, illi sciant, nihil minutum aut leve esse, quod cum juventutis commodo conjunctum est. Erasmus (at quantus vir!)

qvi cavillatorum vocolas, ob scholasticos labores μικρόλογον vocantium, effugere non potuit, illorum iudicium viliperdebat. Ego quoq; utilitatem, qvæcunq; etiam sit, omni pompæ vanæq; gloriæ præferendam, ac illam præcipuè sectandâ mihi proposui. Sæpe ego vicem juventutis dolere soleo, qvæ in his primordiis destitui à magistris solet. In Scholis rari sunt præceptores, qvi veram imitandi rationem ipsi didicerunt. In Academia plerumq; illa studia spernuntur, tum à studiosis, qvi ad alia properantes studia illa ut minutiora fastidiunt. Non raro etiam ipsi Doctores talia despiciatui habent. Cum Autores linguæ Latinæ eduntur, variæ lectiones, rituum antiquorum observationes, emendationes vocum utramq; impleant paginam. Pulchra hæc quidem omnia, neq; reprehendenda, si illud *μυδὲν ἀγαν* plent paginam. Pulchra hæc quidem omnia, neq; reprehendenda, si illud *μυδὲν ἀγαν* observetur. Sed orationis & carminis artificium, imitationes veterum, in quibus ego præcipuam Critices partem consistere puto, nemo respicit, pleriq; alto supercilio, ut res scholasticas & ad pueros ablegandas, aspernantur. Sturmii, Erythraei aliorumq; utilissimi in Ciceronis orationes Commentarii vel ignorantur vel contemnuntur. Qvò fit, ut pauci è Criticis veram Romani genii eloquentiam in oratione exprimant. Nam & glossematibus interspersum, & diversarum ætatum phrasi commissum, & tum doctrinâ ipsâ, tum ejus mensurâ varium & inæqualem stylum in plerisq; deprehendes.

Consistit imitandi ratio non in eo, ut consuantur passim è Cicerone sententia, qvòd Itali nonnulli *κακόηλοι* fecere; sed ut similitudine aliqua omnis auctoris dictionem, formam, phrasin, sententiam, numeros exprimas; Quæ non nisi à perfecto Oratore demum præstari possunt. Nobis hic suffecerit, si dictionem aliquâ ratione expresserimus. Primum inter imitandi exercitia hoc nobis est, si adjectione, in aliam formam compegerimus; Qvam imitandi rationem Manutius secutus, eos in oratione Latinâ progressus fecit, ut ab hac unâ exercitatione omniâ sibi eloquentiam profuxisse fateatur. Ita vero ille lib. 1. ep. 4. *Exquisitas sententias de Cicerone excerptas, aut de Terentio, tacitus in animo versabam, eas ordiebam verbis quam poteram lætissimis, ut quasi vestitu orationis mutato, cum eadem essent, alia tamen viderentur. Erat non dissimilis in verborum figuris commentatio. Si quas notaveram illustriores, ad alias sententias ita traducebam, ut interdum eandem locutionem ad res propè innumerabiles accommodans, quasi ex unâ cerâ plures imagines; nec tamen ejusdem generis, effingerem. In hac exercitatione quantum esset utinam aut mature cognovissem, aut serò cognitum avidèque arreptum vis occupationum non extorsisset. Equidem, si quis me neget in scribendo quicquam esse, non pugnabo: sed si quid sum, ab hac una esse contendam. Non video causam, quare Aschamum Manutii rationem in epistola supra laudatâ insectetur; Hac enim ratione imitatio institui præcipuè debet: ac sanè juvenis, qvi hac viâ ductus fuerit, ad cæteras quoq; orationis virtutes exprimendas non ineptus invenietur. Neq; sanè in multorum præceptorum subtilitate illa res consistit; continua exercitatio, qvæ periti Doctoris auspiciis instituitur, omnia efficiet. Non nego quidem neq;*

neq; negaverit forte ipse Manutius, plura esse in imitatione attendenda, verum non omnia simul dici possunt, sed per gradus eundum. Primum certa signare vestigia discimus; hinc quomodo decorum eamus; postea quomodo saltemus. Si quis ad Manutii sensum variare primum sententias didicit, cetera accrescente iudicio & continuata lectione ultro sequuntur. Inter veteres Hermogenes hunc modum præscripsit, ut 1. per χωρισμὸν sive separationem, 2. per πρόσληψιν seu assumptionem procedamus. Per χωρισμὸν periodum in aliquot sententias dividemus, has sententias deinde per πρόσληψιν augebimus. Unaquæq; sententia constat subiecto & prædicato: subiectum est vel totum vel pars, vel genus, vel species; ex assumptione ergo generis augebimus speciem, totius partem, & vice versa. Prædicatum vel actionem vel passionem notat. Actio habet causas vel efficientes, vel instrumentales, vel adjuncta, vel effecta. Passio itidem suos modos & circumstantias. Amplificari ergo tota oratio variè potest ex assumptione generis ad speciem, totius ad partem, finiti ad infinitum, consuli ad distinctum, antecedentis ad consequens & propositionum conditionalium, comparatarum, crypticarum, in plures simplices resolutione &c. de quibus singulis plenius lib. V. dicitur. Horum exempla non pauca cap. sequenti adducuntur planè eo modo instituta, ut volebat Manutius, & Quintilianus lib. 16. cap. 5. ut item Hermogenes, & ex Hermogene Sturmius præscripsit. Quoniam etiam sententiarum variazfigurationes sunt & παραλλήλοι, ideo sententiam Ciceronianam per illas figuras, quales Emanuel Thesaurus ordinem rerum secutus in opere suo de ingeniosa elocutione cap. 5. pag. 190. designavit, expressam dedimus: Quem ordinem nunc sequi maluimus, etiam si nec ille usque adeo placeat, neque à quovam hætenus rectè sint è mentis apprehensione & motibus, unde deduci debent, deductæ. Adjicimus & enthymematicæ dilatationis exemplum quæ à prioribus parum differt, nisi quod Rhetorum artificia pressius sequatur. Plures alias Exercitationis species Schefferus in Gymnasio Styli enumeravit, quas vel ad Rhetoricam tractationem remittimus, vel hic etiam prætereundas duximus, utpote quæ ex hoc fonte deriventur. De Commentatione necessariâ quovque exercitatione jam supra diximus.

CAP. XIV. EXEMPLA IMITATIONUM.

Quoniam superiore capite exempla quædam imitationum nos daturos promissimus, ideo illa hic apponere volumus, quæ vel discipulis, vel etiam Magistris speciminis loco esse possint, quo in illâ palæstra modo exerceri debeant. Ego certè, quoties privatis illa exercitia Scholis in-

stui, magnum ex iis fructum deprehendi.

Uuu ;

Exem-

Exemplum dilatationis periodicæ I. ex periodo

I. Ep. II. lib. 5. Fam. Cic.

Grata tibi esse officia mea non miror: cognovi enim te gratissimum omnium; idq; nunquam destiti predicare. nec enim tu mihi gratiam modo habuisti, verum etiam cumulatissime retulisti. Quamobrem reliquis tuis rebus omnibus pari me studio erga te & eadem voluntate cognosces. Resolvitur in has propositiones. 1. Grata tibi fuerunt officia mea. 2. Id ego non miror. 3. Etenim homo gratus. 4. Quod multis rebus cognovi. 5. Illud semper predicavi. 6. Non enim tantum gratiam habuisti. 7. Sed & retulisti. 8. Invenies me eundem erga te. 9. In officiis atq; rebus omnibus.

Deductio. 1. *Tam effusa in me tua est humanitas, longeq; excelsior, quam in te mea, ut omnia, quæ à me profisciscuntur officia, utut parva sint & exigua, non modo verbis in majus extollas, sed omni genere officiorum non exæquare tantum, sed omni opera superare contendas.*

2. *Tu quidem illud solenne tuum servas, qui, quos induisti à tenerâ aetate ab optimis Doctoribus mores, ita semper excoluisti, ut nunquam ab illis descisceres; quominus mirum mihi visum est nunc, cum planè non expectarem, & nultamea in te tanti essent merita, tantum gratiarum reponi.*

3. *Tantum apud te grati animi fidelis memoria valet, ut vitam tibi ipsam acerbam putes, nisi pietate, comitate, fide studiisq; omnibus erga amicos, notos, ignotos illustraveris.*

4. *Annales quosdam virtutum rerumq; tuarum texere mihi viderer, si, quæ tu dedisti grati animi documenta maxima, per censere numerando velim; Nam profecto infinitum hoc esset, neq; exigua posset epistola comprehendere.*

5. *Nulla mihi dies obit, quin ob oculos illa mihi versentur, in animis habeant; idq; beneficiorum tuorum memoria efficit, ut cum te in oculis etiam absentem feram, illa mihi semper in ore sint & sermonibus, & erga omnes illa depradicem & extollam.*

6. *Longè tu semper absuisti ab illorum moribus, qui cum opere ipso strigosi sunt & parci, verbis tamen copiosi gratias, quas re ipsa non præstant, lingua semper circumferunt, vel etiam mussitant illa & silentio sepulta conservant.*

7. *Tantum verò abest, ut in amicorum officiis quicquam tibi existimas dissimulandum, ut potius non verbis tantum illa omnia mirifice ornes & augeas, sed pro plumbei & aenei beneficii plusquam Diomedæa permutatione aurea reponas.*

8. *Quæ tua tam præclara & aurea beneficia si ferreâ fronte exciperem,*

homo essem omnium ignarissimus & ingratusissimus. Ego verà illa non solum libere agnosco & deprecado, sed & quod ad ejus fieri potest, paria paribus respondebo.

9. Quare ne minimam quidem causam & occasionem pratermittam, quæ tibi inserviam, omnemque vel officii umbram & speciem, quæ mihi ostenditur, arripiam: imò omnia, quæ in potestate mea sunt, & me ipsam cum omnibus, quæ à me profisci possunt, officiis, studiis, beneficiis tibi tradam.

Exemplum II. ex periodo ultima Epistolæ 4. libri 6. Fam.

Verba sic habent: Ego, quæ te velle, quæque ad te & ad tuos pertinere arbitror, omnia studiose diligenterque curabo: quæ cum faciam, benevolentiam tuam erga me imitabor, merita non assequar. Periodus hæc in sequentes propositiones resolvitur potest. 1. Ego omnia studiose diligenterque curabo. 2. Quæ te velle intellexero. 3. Quæ ad te & tuos pertinere arbitror. 4. Quod, cum facio, parum tamen mihi fecisse videor. 5. Nam benevolentiam tuam tantum imitor. 6 Merita non assequor.

Deductio. 1. Cum tot obsecrans negotiis, ut earum te pene moles opprimat, me autem strenuus nunc exerceat inertia, nihil tam grave arduumque mihi erit, quod tuâ causa non confecturus sim, qui otia negotiaque mea tuis utilitatibus postpono.

2. Quicquid enim tu voles, legis mihi instar erit, quo omnes tuos notus observe: quicquid me rogabis, imperaturus mihi existimabo: quicquid jusseris, velut ex Apollinis tripode prolatum oraculum venerabor.

3. Nihil erit, quod ego in tuam gratiam non suscepturus sum: nulla me re nocens molestia, -- neque fervidus æstus Dimoveat studio, neque hiems, ignis, mare, ferrum: Nil obstat mihi, dummodo tuis commodis inserviam, & ex mea operâ tu aliquem fructum persentiscas.

4. Quæ est omni cuncta agam, etsi Herculeos tibi labores impendam, tantum tamen illi mihi noverunt, ut illi virenti tua satisfactam existimem.

5. Quoties enim tuum intueor exemplum (ejus autem species quotidie mihi ob oculos versatur) toties in me omnem illam facultatem extinguo: ut, dum te in officiorum certamine superior esse laboro, vix paribus asequi possim.

6. Quare te potius à tergo sequar, tuâque vestigia insistam, cui umbra hæc amici circumducenda est: beneficiorum enim tuorum læta mea exigua officia imitabor, ut non nigra vel umbra vel absque caloribus illustrari à me possint.

Exem-

Exemplum III. ex fine Epist. 21. lib. 10. ad Fam.

Verba Autoris sunt: Meam dignitatem commendatam habeas rogo, Concupiscere me nihil oportet: habeo te & amantissimum mei, & quod optavi, summæ autoritatis. Tu videris, quantum & quando tuum munus apud me velis esse. Resolvuntur hæc in has propositiones: 1. Meam dignitatem tibi commendatam habeas, rogo. 2. Nihil ego nimium desidero. 3. Tu es mei amantissimus. 4. Tu es summæ autoritatis. 5. Quod ego semper optavi. 6. Quantum mihi inservire possis & quando. 7. Hoc tuæ prudentiæ committo.

Deductio. I. (1.) *Ea inter nos semper viguit, quæ ab incunctibus annis excrevit, amicitia, ut suhrustici pudoris sit, si in te rogando cunctari velim. Meam enim dignitatem cum tibi commendatum ivero, tu simidiusculum meum in amicitia nimium verecundum reprehendere iure possis.*

(2.) *Id tamen nunc facio, quoniam mos ita rogandi est, te rogo, ut, quæ ad bonorem ac fortunam meam tuendam pertinent, tibi cura cordis esse patiaris.*

II. (1.) *Non ego ex illis sum, qui multa & vehementer desiderant, ut sapere pueri & muliercula solent: qui rerum obtinendarum cupiditate ita flagrant, ut nullum sibi modum finemque statuunt.*

(2.) *Ego verò ita cupio, ut non insaniam; neque quicquam ambitiosus facere consuevi, ut voti mei compos sim; nihil à te, quam quod communia amicitia jura postulant, requiro.*

III. (1.) *Jam dudum illam tibi legem ipse dixisti, ut in amore non solum amicum respondeas, sed etiam desideria illorum antevertas.*

(2.) *Est enim multi sunt, quibus ego utor familiariter; et si non desunt, qui officia mihi sua & studia non sine pompa & apparatu obrudunt; nemo tamen unus est, qui te affectu vincat, adeo omnibus tu palmam praripis, ut de principatu certamen quoddam inisse videaris.*

IV. (1.) *Nec tantum inane amicitia nomen mihi ostendis, sed magnum illi auctoritas tua robur circumponit; quæ cum illa munita est, omnia mea causa perumpit obstacula, ut nihil in fortune negotiis meis curandis impervium & inexpugnabile esse videatur.*

(2.) *Pendet ab ore & consiliis tuis Senatus, omnes te venerantur & suspiciunt; officiis te sibi conciliant, ut in omnium superiorum, mediorum, inferiorum animis regnum aliquod tibi exstruxeris.*

V. (1.) *Quam in possessionem cum te ipsum jam dudum virtute, prudentia, affabilitate miseris, ita evenit, & evenisse gaudeo, ut semper animo meo praecepti.*

(2.) *Quæ*

(2) *Qua ut diuturna tibi sint propriaq; bona, eo nunc magis omnibus votis exopto, quo majores ex illis amicitia fructus perferentis.*

*VI. (1) Itaq; tui arbitrii reserit (tibi enim me totum & trado & debeo) quid velis possive in me meisq; fortunis augendis, quem ego ut voluntate & pro-
pensione mihi addictum, ita facultate sua omnia exhauriurum confido.*

(2) *Nulla in re tibi molestus ero neq; tempora modosq; prefigam; quod im-
portuni facere flagitatores solent; à quorum ego moribus planè abhorreo.*

*VII. (1.) Ego modestia tibi mea probari malo, quàm obtundendo inju-
cundus videri; ut gratiam favoremque tuum, ne in fastidium degeneret, inte-
grum conservem.*

(2.) *Meum est providere, ne imprudentia mea prudentiam tuam, quam
in rebus meis semper ostendisti, intervertam. plus enim tui mihi sapientis atque prospi-
cis, quam ego ipse intelligo, aut à me poterat expectari.*

Exemplum IV. ex initio Epist. 29. lib. 10. ad Fam.

De meo studio erga salutem & incolumitatem tuam, credo te cogno-
scere ex literis tuorum, quibus me cumulatissime satisfecisse certò scio: nec his
concedo, quoniam sunt singulari in te benevolentia, ut te saluum malint, quam
ego. Resolvitur in has propositiones. 1. Vehementer faveo saluti incolumita-
tisque tuæ. 2. Id cognosces ex literis amicorum. 3. Illi contenti erunt meis er-
ga te officiis. 4. Illi quidem vehementer tibi favent. 5. Sed ego operam dabo,
ut illos studiis meis vincam.

*Deductio. 1. Adeo mihi salus tua semper cordi fuit, ut in rebus atque
negotiiis tuis curandis hanc mihi legem dixerim, ne qua in re vel segnis vel minus
officiosus viderer.*

*2. Qua cum mea quotidiana studia fuerint, semper enim tu in animo habissi,
semper tua mihi imago ob oculos versari visa est, non defuisse existimo quoti-
dianos observatores amicos tuos, qui hac ad te accuratè perscriberent.*

*3. Ideoque vel illorum testimonio vincam, qui de officiis meis testari possunt;
atq; ut putestiam volent; nam & illorum utilitatibus non modo defui, sed & o-
mnium causa, qua potui, feci; tam officiis operosus, quam opere officiosus.*

*4. Certum est, te illos habere tibi amicos, quos meritis reddidisti tibi obno-
xios. quis enim tam recordis esset animi, quis adeo bona mentis bonique sen-
sus expertus, ut beneficia sibi præsita non agnoscat, ea apud alios commemoret, atque
suis compensare allaboret.*

XXX

5. (1.)

5. (1.) *Verum sunt illi amici tui; pradicent illi te, atque in celum efferant; officii te prosequantur, colant, observent; ut illi te unum sibi vindicent, non patiar. nam descendam cum illis in pulchrum de principatu inter amicos tuos certamen; qui (qua Dei Termini formula fuit) nemini concedo.* (2.) *Non ego quidem fidem illorum in dubium voco: Quam enim verbis promittunt, credere nolle summa esset diffidentia. Ego tamen re ipsâ prastabo verborum parcam quidem, sed opere effusum, ut majores meos in salute tuâ curanda conatus, quam illorum, deprebendas:*

Exemplum V.

Formula Ciceronis haec est ex Epist. 17. lib. 12. F. Grata vehementer est memoria nostri tua, quam literis significasti; quam ut conserves, non quod de tua constantia dubitem, sed quia mos est ita rogandi, rogo.

Variatio 1. Nihil est nostri memoria jucundius, quam literæ tuæ nuper mihi declararunt; illam ut propriam perpetuamq; esse velis, penitus te rogo, non quod de voluntate constantiaque tua dubitandum mihi esse existimem, sed quia solenne illud nostrum in Epistolis servandum est.

Variatio 2. Invaluit illa increbuitque scribendi consuetudo, ut amicis nostri memoriam ubique cantemus: hunc itaque morem potius secutus, à te contendo, ut, qui fuisti, noster esse velis; non ut fidem tuam ac amorem, quem licetis tuis mihi representatum esse gaudeo, inexploratum aut incognitum mihi credam.

Variatio 3. Multum te ob literas tuas amo, quibus te nominis mei cupidissimum studiosissimumque cognovi: hunc ut animum mihi serves, à te majorem in modum peto; non quod te tam volaticum mobilemq; in affectibus esse existimem, sed quoniam ille mos est, ut mutuis verborum lenociniis, qui literas scribunt, se invitent.

Variatio 4. Eo libentius tuas complexus sum literas, quo illæ in memoria nostri pleniore uberiorisque fuere. Huic amori tuo ut constantiam adderes, rogarem, si ullam in te inconstantiam dissimiliumque rerum & consiliorum unquam prehenderem. Hanc cum de te vel cogitasse periculum foret, quo verborum tamen pompæ satisfiat, ut me porro ames, rogatum volo.

Variatio 5. Magna affectus tui vis ex epistola tua elucet; multa illic est nostri memoria, ut nihil fieri potuerit honoratus, nihil mihi acciderit jucundius. Non levi fortassis te affecerim injuriâ, si rogarim, ut in isto amore perseveres; levitatem enim in te amantissimo mei viro accusari viderer. Rogo te tamen, atque ideo rogo, ne quicquam ab amore consueto alienum admisisse videar.

Variatio 6. Mirificam è literis tuis accepi voluptatem, quod in memoria tua penitus nomen nostrum infudisse intelligam. Nihil igitur tota cogitatione mea

mea vehementiusq; optaverim, quam ut, qualem te hactenus ostendisti, semper nobis præstes, & amoris nostro insenescas. Quo etsi te arguere, ut vāgum instabilemq; videar, tu tamen benignius amicorum vota interpretaberis, qui in isto literarum commercio ambitiosius in officiis se provocare consueverunt.

Variatio 7. Onos felices, qui literis tuis non solum honorati, sed studiis officiisq; tuis ornati sumus! Quod si ad hunc officiorum cumulum perennitas accesserit, omnia à te habebo: sed parum circumspicte habiturum me dico, qui jamdudum in plenissimam animi tui possessionem missus, nunquam, nisi temeritatis te acculem, inde ejici possim. Dabis tamen veniam, si ex more literarum iterum iterumq; te, ut in amore perseveres, rogaverim. Paulo enim meticulo-
 ἥτορ & λογὸν ἀνδραλόος amior esse solet.

Variatio 8. Si quid rerum mearum gratum mihi unquam fuit, ut ἱππὶς ἡδύς, ἀκρομα esse solet, nihil sanè magis me thovit, quam honorifica ista nostri memoria, quæ in literis tuis paginam utramq; facit. Quid mihi optabilius, quid suavius, quam ut firmissimam hanc habeam tuam benevolentiam. Rogarem te, ut hanc mihi serves, nisi levitatis suspicione tam præclaram opinionem tuam ferirent. Quoniam verò vulgo ita fieri solet, ut, qui officiis certant, etiam verborum prodigi esse soleant, te, ut favere mihi porro velis, non rogo solum, verum etiam obsecro.

Variatio 9. Vide quanta in te sit suavitas, qui non literas tantum humanissimas mihi dedisti, sed tot laudibus præterea ignobile nomen nostrum cumulas, ut mihi nunc ipsi placere incipiam, postquam apud te tam gratiosum me esse intelligo. Serva mihi hunc animum sartum integrumq; vir maxime. Sed parum ego catus orator ad te venio, qui, cum ita rogo, lætæ amicitiae reus videri poteram, dum suspicioni levitatis aut inconstantiae locum apud me reliquum esse ostendo. Eris tu vel non rogatus noster. Neq; tamen has præces nostras, si te rogavero, in sinistram partem rapies: Facio enim, quod ille, qui amicitias ambiunt, facere solent, ut precibus verbisq; obtundant, studiisq; omnibus amorem eblandiantur.

Variatio 10. Non mediocrem animo voluptatem cepi, cum tuas legi, tot amicitiae tuæ cumulatus documentis. Quam his favoris tui tropæis triumpho? Rogarem te denuò, ne hunc favorem nostri ulla obliterari oblivione sinas, neq; te aliorum insuffrationes mihi auferant, si propensissimam voluntatem tuam ulla diffidentis specie tentare fas videretur. Scio me memorem monere & currenti calcari addere; Nam vel suspensiones meas tuis officiis vinces: Oro tamen ut amare nos pergas, potius ut officioso meo pudori consulam, quam ut fidem tuam ulla suspitione adspargam.

Exemplum VI. Variatio Formulæ per Figuras.

Formula Ciceronis hæc est in epist. 8. lib. 1. ad Familiares: Tu velim tibi ita persuade

Xxx 2

suadeas, nullam rem esse vel minimam, quæ ad te pertineat, quæ mihi non charior sit, quam me: res omnes

1. *Est Cognitio.* Quod rerum tuarum major mihi cura sit, quàm mearum, id tibi puto certis speciminibus esse cognitissimum. Dubitare certè te nunquam linam.

2. *Ignoratio.* Quanti tibi mea fides sit, ignoro equidem. Eam mihi esse scias velim, ut vehementius de salute tua laborem, quàm mea.

3. *Offensio.* En dextram cum hoc calamo! En fidem cum hoc animo, quinon tam suus, quam tuusest! & quem nullæ tangunt curæ nisi tuæ.

4. *Narratio.* Quid alii de fide sua tibi narrent aut jactent, parum tu ad minimum revoca. Id scio, surdis sæpe narrari fabulas, cum amicorum fidem imploramus. At hæc ego tibi narro, non fabulas, sed amici oracula: Nihil mihi amicitia tua esse jucundius, qui fortunas tuas inter meas reputo: salute tua meam contineri existimo, cujus ego majorem, quàm meæ ipsius, rationem sum habiturus.

5. *Didascalia.* Qui nihil nescis, id unum à me docebere, vel reclamantibus Philosophorum Scholis, ne numero quidem differre amicos, ac nos præcipuè; cum te in mei velut possessionem dudum vocaverim. Quidquid tu volueris, id ita volo, ut nec mea voluisse cupidius; quicquid jusseris, ita exequar, ut nec mea exequi promptius possim.

6. *Affirmatio.* Crede mihi, nihil est, quod tuâ causâ non velim. Vel me ipsum, si jusseris, odero, ut amem tua.

7. *Negatio.* Nunquam fiet, ut à meo animo tuus vel latum unguem dimoveatur. Pereant, qui inter nos divortium volunt. An unquam per me desertæ jacuerunt res tuæ? Nunquam. Citius mihi oculos, os, manus negaverim, quàm ut illos ad nutus tuos cæcutire, hoc ad jussa tua obmutescere, has tibi compressas atq; desides esse patiar, qui tuo spiritu magis vivo, quàm meo; tuis oculis magis mihi prospicio, quàm meis; tuo ab ore pendeo; tuis manibus succior atque sustentor.

8. *Ironia.* Qui suis utilitatibus ducuntur, suis in rebus gerendis, opibus corradendis, centimani Briari, in aliorum auxiliis vix Scævola, eos amicos appelles, iis committas, si quid rectè curatum velis. Siat procul à nobis istæ virtutum & amicitia pestes! Ame nihil eorum metues. Patet tibi cum animo fides, hominis magis tibi quàm sibi obnoxii, magis tuis rebus, quàm suis rebus invigilantis.

9. *Reticentia.* De rebus tuis angeris? Me vide; in me recipio. Sapienti satis. vunt tamen illa, ob oculos versantur, manibus palpantur, aures vellicant, animo insident, ut mearum citius rerum, adeoq; mei ipsius, quàm tui tuarumq; rerum, me capiat oblivio.

11. *Jurjurandum.* Ne vivam, nisi vivo tuus. Hos ego oculos rango, quibus æfero. Hanc ego dextram testor, fidei meæ pignus, nihil me omitturum diligentia,

gentiæ, in rebus, quæ ad pertinent, vel cum dispendio mearum, rectè curandis.
 12. *Testatio.* Quid tui causâ fecerim, tuæ magis deprædicant, quàm testantur literæ. Quid porro facturum sim, faxo, ut re potius ipsâ quàm meo tibi testimonio constet. Ubi enim in rem præsentem venero, ita ad ea, quæ sunt è re tuâ, animum advertam, ac si nullo in momento res meas sim positurus.

13. *Animadversio seu Epitasis.* Accedam ad res tuas curandas. Nam meæ sunt: meæ sunt, quia tuæ. Tu amicum me habeas, sed inertem, sed suarum rerum satagentem, sed amici rebus securum? Adeone tua tibi vel dissidentia vel modestia imponit, ut fidei amici nihil committas, nullum humeris onus ejus imponas?

14. *Parenthesis.* Si me amas, (atnas autem, quàm qui maximè) non committes, ut ab alio (alii enim alia magis & sua, quàm tua curabunt) res tuæ curentur; qui non ut alienas (nihil enim inter amicos alienum est) sed ut meas, & plus quam meas, planeq; ut tuas curabo.

15. *Correctio.* Tantum mihi non est à rebus meis otii, aliena ut curem; sed curo tamen tua. Imo hæc non sunt aliena, sed mea. Sed ego illa curo, plus, quàm mea, quo tu plus oculis istis ac me ipso mihi charior.

16. *Repetitio.* Quoties tuas mihi literas mittis, toties præconis cujusdam voces audire videor, qui mihi suum *hoc age* inculcet. *Hoc scilicet age*, non quod tuum est, sed amici tui negotium. Quod ideo magis tuum est, quia non est tuum, sed amici negotium.

17. *Admiratio.* Papæ quàm tu mirabilis homo! Novum hoc mihi monstrum est; nova in amico, in familiari, verecundia, tam intempestiva modestia. Non audes in me rejicere tua negotia, cui nihil magis est in votis, quam tua ut impleat vota, & in tuis sua?

18. *Exclamatio.* O fortunatum illum felicemque diem quo negotiorum tuorum me facis participem. Jam demum te verè amo, quia te me amare video, ut fidei meæ aliquod specimen requiras, quàm ita tibi totam cum animo ipso addico, ut nec ipse in aliquam ejus partem admitti velim.

19. *Exaggeratio.* Quis credit, tanti tibi nomen meum esse, ut negotio tuo arduo conficiendo homuncionem hunc præficere non dedigneris. Ego verò tantibeneficii memor, omnem ei rei curam, operam, diligentiam, nervos, Vires, vitam spiritumque ipsum impendam.

20. *Extenuatio.* Res tuas benè ut curem rogas. Quàm hoc rogare ridiculum est. Hominem tui amatissimum studiosissimum te, qui quâ polles autoritate, imperare potes, quo flagras amore, debes. Jube, impera, tuus sum, mancipii tibi jure acquisitus; quamquam & tuæ mihi preces, quem admodum magnatum, sunt imperia. Nunc cum me rogas, currentem incitas; qui, tui ut maximam habeo reverentiam, ita majorem rerum tuarum curam gero, quàm mearum.

21. *Memoratio.* Memorem mones amice. Et nunc hærent mihi in animo

Xxx 3

tua

tua iussa, ac, dum ipse mei memor ero, hærebunt. Citius enim mei ipsius, quam tui tuarumve rerum, quas diligentissime curabo, mihi oblitio obrepet.

22. *Præfagurio.* Quæ mihi in mandatis dedisti, eâ, quâ debeo, fide exsequor : & jam nescio quid mihi animus præfagit boni, fore, ut quàm primum ad vota tua, imò supra illa, expediantur. In me, quod accredas mihi velim, mora non erit ulla : Id enim prædico tibi, habiturum te quidem aliquos, qui res tuas eâ, quâ suas, diligentia, neminem, qui majori quàm suis impendit, curaturus sit.

23. *Dubitatio.* Tene audiam potius, an me, dubito. Tu rebus tuis rectè curandis me præficere vel non vis, vel non audes. Ego verò volo, & si me audis, tibi, ut mihi, quæ vis, imperes, impero. Res enim tuas diligentius, quàm meas, curabo. Amici non sumus, si tu, an imperes, ego, an faciam, dubitemus. Neque tu fidem meam in dubium, scio, vocabis, nec tuam ego fiduciam.

24. *Inquisitio.* Nunc ego quæro ab te, quare alii potius, quàm mihi res tuas curandas comiseris : quando me vel infidum vel negligentem in rebus tuis inveneris, qui plerumq; à meis, quàm à tuis, sum omissior. Iustas certe conquerendi adversus te causas habeo, Actio constituetur. Tum mihi & reus & iudex eris, nisi te ipsum condemnaveris, cave ne te condemnem. Centum enim epistolarum numerum solves, antequam te absolvam.

25. *Interrogatio.* Ain vero ? Non te mihi gravem fore tuis negotiis ? An hæ amico, an te, an me dignæ voces sunt ? Quâ tu mihi fronte id occinis ? quò animo ? an mea tibi fides suspecta ? An tua ego unquam segnius curavi ? An meæ sunt tot occupationes, ut tuis excludar ? fuitne semper major apud me in tuis, quàm in meis rebus, sollicitudo ? Qvis obsequio, officiis, industria promptior ? responde, si vir es ; defende te, si amicus.

26. *Responsio.* Visne ut in me negotii hujus moles recumbat ? En Atlantem, qui ferat animo intrepido, nec latere infirmo. Vis hominem industrium, diligentem ? En tibi, qui tua omnia ita geret, reget, gubernabit, ut nihil à te ipso amplius expectes.

27. *Interpretatio.* Amicus tuus sum, id est, res tua, Uttere illâ, prout libet : verbo innue, occultos interpretabor sensus. Optimus amicus amici interpret est, i. e. omnia quæ vult, ille volet alter. Manus alter alteri commodabit ; ora, animos, res amici curabit, plus quam suas.

28. *Occupatio.* Ergone nullum fuit è tot negotiis, quæ inter amicos quasi dividis, cui me admoveres. Jam scio, iterum veterem mihi cantilenam occines : Tot negotiis circumsideris, ac penè opprimeris, ac nova quæris. Nolo tuâ facilitate abuti, nolo publicis detrahi, quæ meis impendis tempora. Tu verò aufer mihi istas excusationunculas. Non ita aulæ servio, ut inservire amicis vel nolum, vel non possim. Totas citius dies, omnes, quæ supersunt, horas, omnia momenta aulæ & mihi eripiam, ut tibi tuisque rebus impendam. Aulam denique res suas sibi habere malim, quam, ut à tuarum mihi rerum cura sit discedendum.

29. *Fictio.* Quod rerum tuarum curam mihi imponis, gaudeo : committe huic

huic homini omnia. Finge ex tuo ingenio promptum, alacrem, officiosum. Argum me finge, qui centenis oculis invigilet. Briareum finge, qui centum manus ad opus tuum adferat: non fallam spes tuas & vota, mea etiam vota memumquegenum fraudaturus, ut tua impleam desideria, tuæ me accommodem voluntati. Finge denique novam aliquam me in Te *μυστήριον* *Θεῶν*: Sic idem tecum & plus, quam tu ipse, & cupiam & exequar.

30. *Imaginatio*. Jam videor mihi te videre morosum, metitabundum, circumspiciatorem omnes angulos, circumcursitantem omnes plateas, prensantem amicos, quos in negotio tuo expediendo consulas. Ad me non respicis. Quid dic, quid velis. Illud mihi Pythagorem: *αὐτὸς ἴψα*, tibi erit *αὐτὸς ὁμολογῶς*. Ni enim ego, quicquid tu dixeris, ita effectum dederim, ut ipse non possis accuratius, omnem apud te fidem decoxero.

31. *Expressio*. Ego tuas res non curem? Plus quam meas. Si Jovis quadrigas incenderis, aut Diogenis accenderis lucernam, parem in alio fidem frustra quæras. Manibus pedibusque saxum hoc tuum volvo. Si mihi centum linguæ essent, centies hæc tibi inculcarem; nihil esse, quod non tui causa cupiam. Si centimanus essem Bæneus, vel centies effecta darem, quæ semel tu facta cupis.

32. *Prosopopæia*. Si charta hæc consiliorum meorum particeps loquitercum posset, quæ vellem, candorem tibi nostrum vel ipso colore suo confessa desideria nostra panderet, quibus in obsequia tua rapimur. Si ipsa fides hæc scriberet, me puto rebus tuis *νοικί* commendaret.

33. *Apostrophe*. Agite ergo. Ite literæ nostræ ad virum nostri amatissimū. Ite *αὐτῶν* hæc ei in aurem: Hæc tibi, si quid curatum velis, huic homini curandum. da.

34. *Ratiocinatio*. Nulla mei tibi cura est. Quid ita? Rogas? Quia nullam mihi vis esse tui tuarumque rerum curam. Ego vero rogo te non solum, sed & pro jure meo contendo, ut in earum partem me admittas. Debes enim, quia amicus: velle debes, quia fides mea ceras. Ejus puto non paucæ habes specimina. Quid enim? Annon semper ita curavires tuas, ut nec tu ipse diligentius?

35. *Conclusio*. Amicus meus es. Ergo fac, ut te videam, non nomine, sed opere ipso talem. Feci, inquires, juvi, quibus potui, re, opera, consilio. Sed tuo bono, mutui amicorum amor est. Ergo & reciproca sunt officia. Nisi enim respondere officiis me velis: cupio, certe, quam quæ maxime cum omnia mei causa agis, nihil agis, ac ipso beneficio es ingratus.

36. *Epiphonema*. Cum in omnibus & consilia & operam tuam requiro, ita omnia agis mea, ut nec ipse diligentiam meam requiram. Ego vero cum tui causa omnia agere velim, nemini quidem in te nostrum desideras officium. Ite quidem vis, aut utiphius dicam, fraus est. Hæc quam effugerunt, ita vivere, ut, si vel maxime nolis, vivas tamen ingratus! Quam est hoc in amicitia ambitosum! addo, quam callidum! Ut solus bene mereri videaris, amici excludere officia.

37. *Com-*

37. *Compendium.* Nihil est, quod tibi tuarumque rerum comodo impendere nolim; Nihil adeo mihi dulce est & suave, quorum ego iacturam non facere malim, quam ut tuæ amicitiae per negligentiam meam vim inferam. Plenum tibi in operas, res, confilia, fortunas, salutem, vitam denique meam, jus transcribo, atque ut paucis multa dicam, tibi totum me totum.

38. *Perplexitas.* Quid agam? Hinc animum timor distrahit: hinc amor: illinc mea etiam comoda. Hujus ego Jovis in me fulmina temerè concitare nolum. Te ut iratum mihi habeam! Sancta amicitiae lex prohibet. Comoda mea ut negligam? Amici, uxor, liberi intercedunt. Quid velim ego nolimve nescio. At certæ tui causæ vel cum salutis meæ dispendio velle omnia debeo.

39. *Approbatio.* Hæc istud est amicum esse! O factum bene! Beasti me tuis literis, quibus rerum tuarum curam mihi imponis. Jam te amicum esse sentio, tuque me eum esse, saxo sentias, cui statutum est omnia ferre atque pati, quam ut in te aut in fortunas tuas iniquius aliquid constitutur.

40. *Imperium.* Hoc tibi edico, leveritate plus quam prætoria, ne cuiquæ alii, quam mihi res tuas comendes. Eam tibi legem jus amicitiae ponit, sanctum, inviolabile: ut parendi mihi necessitatem imposuit, plus in rebus tuis, quam meis laboraturo.

41. *Admonitio.* Quidvis impera. Dictum factum. Visne curem res meas? Meæ erunt.

Unum illud repetens, iterumque, iterumque, monens,
ne mihi magis, quam tibi ipsi diffidas.

42. *Obsequium.* Non ero, ut ille in fabulâ ad mandata claudus, cæcus, mutus, mancus, debilis. Quæ enim apud Maronem ventorum Deus, mihi tibi liceat, non fumos vel ventos vendenti.

Tunc est à Amice, quid optes,
Explorare labor, mihi jussa capessere fas est.

43. *Blanditia.* Nunc amque te, anime mi, ocellè jucundissime, cum in negotiorum tuorum consortium me admittis, qui tuis uniori malim, quam meis immorari.

44. *Salutatio.* Salvete mihi vel centies, quæ salvum mihi nunciastis amici nostris; memorem: ut vos exosculetur: ut lego lubens! Nihil enim ista memoria mihi accidit suavius: præsertim, cum ea obsequiis officiisque; mutuis fovetur. Quæcunque etiam jussa feratis, ferte, mea semper reportaturæ obsequia.

45. *Appreciatio.* Dii te ament, Amicorum optime, pro amore in me tuo. Jam enim (quod bonum faustumque tibi mihi que sit.) totum expedivi negotium: tam benè processe primum hujus amicitiae specimen, tui causa gaudeo, mei causa triumpho, qui omnia moliturus sum, ne prænitere te amicitiae meæ possit.

46. *Veneratio.* Gravissimum est, quod fidei meæ commisisti, negotium, ac periculo.

periculosa plenum opus alea: videbo tamen, ut illis difficultatibus te eripiam, nulla etiam supplicia formidaturus. Deum veneror, ne tam praeclaram bene de te merendi occasionem mihi è manibus elabi sinam.

47. *Abominatio.* O factum male! Annon pluris tibi sum, quam homo ille mercenarius, cujus tu fidei res tam arduas commisisti? Aufer lucellum illi, & ab eris fides, quae non excedit loculorum amplitudinem. Certiora à me, quam ab illo homine, rei tuae praesidia expectare potuisses, debuisses. Ut tuas enim erigerem res, vel meas paterer desertas.

48. *Obiurgatio.* Verberavi te hactenus cogitationis tacito duntaxat convictio, nunc te palam objurgo, Euctionem temporum, praedonem literarium, heluonem librorum, amicitiae desertorem, caulae tuae proditorem: qui in tam arduo tuo negotio non tantum tibi orti sumis, ut amico res tuas commendes, qui certe diligentius quam suas, aut tu ipse tuas, gesturus esset. Dicam ego hanc tuam vel locordiam, vel superbiam, vel astutiam? Nam certe vel salutis tuae curam abjecisti, vel me huic rei ineptum existimas, vel denique hoc tam pertinaci silentio artes quasdam, quibus dissui amicitia solet, alere mihi videris. Vel mores tuos muta, vel amici nomen abjice.

49. *Irrisio.* Vis scire quid agam? Albis, quod ajunt, dentibus te rideo, qui dignum abstulisti diffidentiae tuae praemium: cum amicum haberes, cui securè crederes omnia, quaesivisti alios, quorum vel malitia, vel negligentia res in summum discrimen tuae deductae. Nunc, cum nemini obtrudi possunt, ad me itur.

Disce fidem nostram, memento, & non temnere Amicos. Nunc, & impone illis negotia, qui tam pulchrè tibi imponunt.

50. *Execratio.* Male sit morbo illi, qui me hactenus rebus & meis & tuis subtraxit. Nunc postquam ille à me recessit, ad me redeo, & ad te, & ad tua negotia, quantum quantum sum, omni fide, officio, servitio, tuus.

51. *Optatio.* En erit unquam

Ille dies, mihi cum liceat tua noscere iussa!

Totos ego menses compressis manibus sedeo, totos ego annos expecto, ne quicquam in literis tuis comparet, in quo fidem periclitari velis, quam tibi propriam perpetuamque spondet amicus.

52. *Vocatio.* Ubi jam sunt illi Aretalogi, philosopha sua sententia, ignava opera? Jam veniant, & viros praestent, verbis adeo splendidi. Nunc illi delitescunt, nec quisquam eorum domi est. Tu, si sapias, veteribus amicis, quorum tibi spectata fides est, utere. Inter eos me habes semper tuum, & *δὲ γὰρ αὖτις ἐμὴν*. In tua sum potestate, & quae de tuis in mea esse vis, in tua esse non desinent.

53. *Votum.* Si quid habes, in quo amici fidem requiris; en! tuus sum; ad a ram enim fidei me tibi nunc sisto. Tibi victimam me voveo: Tibi me totum omniaque mea consacro.

Yyy

54. *Obse-*

54. *Objectio.* Non desinam te fatigare precibus, ut mea tandem utaris amicitia, nisi ipse habeas inutilem: quæ ne me afficias injuriâ, tibi supplico. Quamquam vulgus, ut vetus habet verbum, amicitias utilitate probeat; vinculo tamen aliquo amicitia illæ contineri debent, ne collabascant.

55. *Commendatio.* Qui multos commendare tibi soleo, nova apud te commendatione ipse apud te egere mihi videor. Adeo enim oblitus me res, ut operam nostram nullâ in re desiderare videaris; cum nullis libentius quam tuis rebus curam intendam.

56. *Concessio.* Scribe modo: tuis ego desideriis subscribam. Nihil ita meæ potestatis erit, ut non ipse velim tuæ. Omnibus, quibus potero, officiis tibi commodaturus.

57. *Gratiarum Actio.* Gratiastibi ago, quod magno me beaveris beneficio. Quod enim majus contingere amico beneficium possit, quam ad officia beneficiæque invitari? Utinam eorum aliquam partem implere possem, quæ ad Te ordinandum pertinent.

58. *Recusatio.* Odi aulicos illos verborum apparatus, quibus adversus Amicum uteris. Annon nosti Græcum illud: ἀπλούς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ. Nolo blanditias, jussa volo; quæ, quæ se veriora, eodem mihi blandiora: quod tu me minus rogas, eo promptiora tibi meæ erunt officia.

59. *Exultatio.* Cum meâ diligentia effectum tibi viderem, quod tu efflagitabas cupidissime, exultare lætitiâ & triumphare gaudio capio. Et hanc ego â negotiis tuis fructum primus capio, primum hoc mihi quod sit gaudium, tuum vero secundum. Quam affectui meo prærogativam non invidabis, ut, qui studio ac efficiendi desiderio me ipsum & industria præveni, tua quoque gaudia prævenirem.

60. *Jactantia.* Nunc ego de rebus tuis bene à me gestis gaudeo: Hanc enim mihi gloriolâ in hoc amicitia certamine vindico; nullâ fide, diligentia concessurâ. Tu modo cave, ne tua vel diffidentia vel socordia gloriæ huic nostræ quicquam detrahatur; quam ita custodire cupio, ut, si idem mecum velis, restuæ jaceant nunquam.

61. *Gratulatio.* Jam licet acclamen tibi feliciter & mihi, de feliciter expedito negotio; nec potes tam tibi ipsi, aut alii tibi ita gratulari, ut ego mihi gratulor, atque in sinu de hac felicitate tua, quæ & mea est, gaudeo. Nihil enim mihi gratius unquam accidet, quam si per meam operam grati aliquid tibi accideret possit.

62. *Plausus.* Plaudes jam peracta tua est fabula. Ego Roscius in hac scenâ personam tuam perbellè tractavi. Successit è voto res. Quid vis amplius? Tibi plaudes.

Et mihi plaudes

Ipse domi, simulac numos. contemplet in arca,

9703

quos tibi industria mea extorsit. Plura tui causa, si velles, vellem.

63. *Egulatio.* Heu mihi! Adeone me à bonâ fortunâ derelictum, ut tuâ causa efficere nihil valeam, qui velim omnia. Non equidem omnia possumus omnes, in aulis præsertim, in quibus ab unius Jovis nutu pendent omnia. Sed & hic interdum Semideis & Diis Tutelaribus & Satyris aliquid licet.

64. *Exprobratio.* Satisne tibi causæ esse ingrato putas, quod omne inter nos amicitia commercium sublatum velis. Nam certè amicitiam sustulisse mihi videris, qui fomenta ejus tollis, ac ista mutuum officiorum solatia. Quanam hæc satietas est? quod fastidium te à nobis abalienavit? Omnes alii etiam, quos non satis nosti, à Te habent, quod agant; ego nihil, qui & animo tibi sum conjunctissimus, & rerum tuarum gerendarum cupidissimus.

65. *Penitentia.* Jam penè promissorum meorum me poenitet, cum tam leniter res tuæ mihi procedant; non mea quidem, sed unius moratoris culpa. Hæc mihi penè quotidiana sunt supplicia ipsa itaq; necessitas mihi manum injecit. Ubi removero hæc obstacula, ita res expeditas dabo, ut nec me poenere laboris, & hujus ipsius tædii possit, nec te mea amicitia.

66. *Spes.* Benè te sperare jubeo: In portu enim tua causa navigat, jamque ad optatum finem res omnes spectant. Jam gaudeo impletas Tibi esse à me spes tuas, quas de me conceperis. Atq; ut ita semper speres, rogo. Ego illud operam dabo, ne spes tuas fides nostra destituat.

67. *Desperatio.* Quanta spe decidi! Actum de amicitia nostra est! animam agit, nisi tu succurras. Ne quid enim dissimulem, non mediocriter animi angor, quod ab alio quam à me, cujus tamen fidei olim credebam omnia, negotia tua velis curari. Ego vero ad insaniam cupio. Tu vide, ne hoc mœrore & desiderio contabescam. Jam istæ res meæ mihi sordent, ipse mihi displiceo, cum displicere tibi studia mea video.

68. *Timor.* Metue, & bone; quem non metuis. Habemus interdum amicos, quiblandi sunt oris, amari verò pectoris. Ego profecto non parum tibi tuæque causæ metuo, qui parum adeo tibi ipsi metuis. Mira alacritate omnia observo, omnia etiam rata timens. Notæ enim mihi sunt hominum insidiae. Atqui ita, spero, lento & suspensio gradu ipsam causæ arcem invadam.

69. *Verecundia.* Pudore confectus penè sum, cum à rerum tuarum curâ exclusum me esse sentio, quem unum atq; unicum amicum appellare toties consuevisi; qui tuis rebus eam semper adhibuit diligentiam, quam non adhiberet vel suis vel aliorum negotiis. Nunc itaq; verecundia deterritus, pluribus te verbis non rogabo, ut quicquam mihi oneris imponas: Metuo enim, ne si repulsam feram, secundo pudori animus ipse succumbat.

7. *Audacia.* Magnum in me facinus tui causa suscepi: jacta jam est alea. Atque utinam videre posses, quo vultu, qua confidentia, quibus cervicibus, quo spiritu, negotia tua subeam. Nulli cadere paratus, nec ipsos equuleos formidaturus,

turus, ut rem tuam tibi conficiam, quæ meis omnibus meaque salute mihi est charior.

71. *Impudentia.* Jam ergo os ferreum & perfrictam tibi frontem opponam, qui nullis moveri precibus potes. Ingeram me negotiis tuis vel te invito. Velis, nolis, morem te mihi gerere oportet, homini, qui eadem, quæ hæc à te audacia petit, (animos enim addit amicitia) effecta daturus est. Si me importunius hæc flagitare miraberis, cogita non erubescere amici literas.

72. *Excandescencia.* Totus in fermento sum, neque cui succenscam scio. Non mihi: Nihil enim eorum, quæ ad rerum tuarum curam spectant, è manibus dimitto. Indignor tamen, ac propemodum ringor, me nihil adeo promovere. An itaque cum fato meo expositum? Sed & hoc stultum est, & homine prudenti indignum tibi videbitur. Ego potius in patienti desiderio tempus illud, quo tuam mihi vota implere liceat, expectabo.

73. *Mina.* Quæ (malum!) ista cunctatio? Hæc tua mihi verba aures circumsonant: Væ illi, qui has mihi moras necit, & cuius ego culpam istam apud te suspicionem incurro! Si non fecero ignavo huic homini mala aliquo pacto, me esse dicto ignavissimum. Habebis etiam in me vel Fabium aliquem, qui cunctando etiam res tuas sit restitutus.

74. *Nemesis.* Non ergo impune tibi abiit ista nunc injuria. Jam par ego pari. Tu me à tuis exclusisti negotiis, ego te à meis. Jam discere in posterum, suo pretio amici æstimare fidem.

75. *Miseratio.* Miseret me tui, qui adeo cum difficultatibus rerum tuarum conflictaris, nec ex iis eluctari angustis potes. Ergone amici tui ita tibi excidit memoria, utinam earum partem eum admittere nolis, qui eam fide tua curat, ut fidelius non possit sua?

76. *Confessio.* Nullæ mihi magis curæ, quam res tuæ, sunt. Eæ enim me, fateor, ambitione teneri, ut inter amicos tuos, & qui plurimum tui causa cupiunt, principatum quandam affectem.

77. *Deprecatio.* Parce, precor, o Amice: satis poenarum jam luimus. Citius enim aqua & igni mihi interdixeris, quam officiorum communioni, quæ ex amicitia oritur; sine quâ vel ipsa mihi vita acerba est.

Certum est in silvis inter spelæa ferarum

Malle pati,

quam his carere utilitatibus, quas tua mihi parit amicitia, quæque in eo præcipue consistunt, si tibi ulla ratione utilis esse obsequio, ac operam meam possim. Quam in re omnem pono diligentiam.

Exemplum VII. exhibet Imitationem quandam

Epistolæ 17. lib. II.

1. *Cum res sapientiæ beneficia te cumulatus sim, neque adhuc ad manus se dederis.*

OSCA.

occafio, quâ dignam meritis tuis gratiam referrem, pudor me, neq; ut arbitror, reprehendendus; deferret, ne vovis tibi molestiâq; literis aures obtundam.

2. Quibus me beneficiis ornaris, quibus laudibus cobonestârit Agapetus, tibi non est incognitum: omnes certè ut virum bonum integrumq; mirabili benevolentia prosequuntur.

3. Hic vacuum Senatoriam dignitatem ambit: quo in proposito, si quis auram illi aliquam afflare poterit, id effecerit, ut in portu salus ejus navigatura sit, ipseq; summum hoc beneficium interpretabitur.

4. Jam antepensum & exploratum habeo, neminem fore ex amplissimo vestro ordine, qui plus ad illum juvandam facultatis, ad opinandum autoritatis, ad negotiorum conficiendum voluntatis, allaturus sit, quam Tu, qui in Senatu regnas, omniumque consiliorum princeps es & architectus; atque præterea hominem ita complecteris, ut vel spontè ceteris, qui valde petiscuriunt, prensatoribus anteponas.

5. Ideoque de manu, ut ajunt, in manum tibi trado hominem, rogoque, ut eum, quibus potes modis, ornas ac tucaris: quâ ex re magnam perpetuamque voluptatem me capturum, scias velim.

6. Præterea non mihi tantum id gratum, sed & Reip. rationibus accommodatum esse non ignoras, neque tibi quicquam majori fructu gloriæque esse poterit, quam, si de nâ, quod ajunt, fidelitâ duos parietes dealbaveris; Commodi publici servantissimæ, & amicorum non incuriosæ, Vale!

Amplificatio prioris exempli.

Periódus. I.

1. Tantis ego à Te beneficiis ornatus auctusque sum, ut nulla mihi dies eorum memoria m extinguere possit, nullo quantocunque officio vel partem tuorum meritorum assequi me posse confidam.

2. Nam quanquam diu multumque in omnes occasiones intentus, omnibus votis quæsi verim, quâ in re parem, non dicam, gratiam tibi referrem, sed gratum saltem animum & beneficii memorem ostenderem; de spe tamen illâ conatuque adhuc sum depulsus.

3. Itaque tot meritis tuis obrutus, tot nominibus tibi obstrictus, verecundè dubitanterq; tibi scribo, cum grave sit viro prudenti, novum nomen facere, qui in veteri penè conturber.

4. Perfricabo tamen frontem, neque nunc humanitate tuâ abuti grave mihi erit, postquam semel verecundia fines sum transgressus.

II.

1. Non, ut arbitror, animo tuo excidit, cui nihil mearum rerum ignotum est, & cujus in linu omnia deponere consuevi: quibus me beneficiis ornari Agapetus, quibus præsidis, consilis, opibus, cum fortunæ iniquitate collectam subvenit, quam fidenti animo partes ille meas semper suscepit.

Yyy 3

2. Ac.

2. Accedit commune omnium hominum suffragium, qui ut integritate spectatum, civilis officii non ignarum, notaq; & expertæ fidei hominem, in cælum laudibus extollunt, omnibusq; in exemplum proponunt.

III.

1. Senatoris locum fato affinistui non ita pridem vacuum cum multi affertent, nemo unus, me quidem iudice, est præter Agapetum, qui in locum demortui surrogari mereatur.

2. In amplissimum hunc ordinem ut cooptetur ille, cupiditate ardet incredibili; etsi nihil amittitiosius more prensatorum facturus sit, qui satis in virtute sua præsidii ad Spartam illam ordandam se habere existimet; nisi fortè futuri sint, qui modestiam ejus suam putarint occasionem.

3. Quare amicis illi opus est, qui dextram porrigant, qui suis nervis rem agent, suis consiliis viam muniant, ut totum ex sententiâ ejus negotium conficiatur.

4. Quod nisi fiat, ne ille cum omni solertia suâ jaceat vereor, & nunc quidem illa sine exitu deliberatio futura sit.

5. Quâ in re si juvare ipsum, ut sane potes, volueris, omni observantiâ, omnibusq; officiis te prosequetur, & ut parem referre gratiam possit, omni conatu eniterur.

IV.

1. Nam si per ordinem vestrum oculos circumfero, singulorumq; rationes & consilia perpendo, Tu solus eris, qui & me & illius cogitationes officiis viderit, atq; adeo omne desiderium nostrum exhausterit.

2. Novi enim tuum ingenium, qui, quicquid facere statuisti, prolixè cumulareq; facis, proq; amicis omni contentione tibi dimicandum existimas.

3. Multum præterea in Senatu nomen tuum est, qui omnia prudentiâ tuâ gubernas & moderaris, ut gravius futurum sit verbum tuum ad illam rem unum, quam aliorum sexcenta.

4. Nec metus nobis ullus erit, ne te æmulorum auferant consilia: amas enim hominem, atq; ita amas, ut omnia, dumodò cupiditati illius satisfacias, sis postpositurus.

V.

1. Quare, etsi in hoc negotio apud Te Virtum prudentissimum proficere possumus laudando, gratia tamen nunc contendimus & rogando ut Agapeti nostri causam omnem suscipias, & ad eam voluntatem, quâ ipsi cupis, meâ quoque commendatione tantus cumulus accedat, quantum me abs te amari mihi perfectum exploratumq; est.

2. Sic enim tibi persuadeas velim, si ex nostrâ sententiâ rem conseceris, omnium tuorum officiorum, quæ & multa & magna sunt, unum hoc optimum maximumq; me existimaturum.

VI.

VI.

1. Verum de me, ut tibi videbitur: tacita enim hæc relinqvam; tamen officium necessitudinis minime videtur repudiandum.

2. Neq; enim in Reip. negotiis amicitiae jura vel planè abjicienda vel dissimulanda sunt: neq; omnino peccabimus, si utriusq; rationes, cum à decoro & honestate non discedunt, cum doli utilitatisque nostrae abest suspicio, conjunctas habeamus.

3. Magni verò hoc ad Remp. interest, si ad gravissima consilia hoc præcipue tempore accesserit, & amplissimo ordini adjungatur homo non opibus tantum & amicis florens, sed peritiâ & usu rerum insigni ad omnia instructus, ut qui in quascunq; partes versatus semper sese præbet libique similis existat.

4. Non dissimulabo & illud, quam ob privatas rationes te in eo esse consilio expediat, qui publicam utilitatem, cum opportunissimam se tibi jam occasio præbeat, in tuum commodum convertes.

5. Magnus quoque ad honorem gloriamq; tuam cumulus accedet, quem omnes Reipublicæ bono invigilantem, de salute civium sollicitissimum, in oculis ferent, & in cælum laudibus extollent.

6. Quare è manibus tibi tam splendidam occasionem labi non patieris: In quamcumque enim partem ageris negotium, omnes Viri, amici boni, addo & Senatoris numeros implebis. Senatus in te fidem & honestatem, Agapetus noster favorem, ego amorem, omnes in Te officium studiumque prædicabimus.

Exemplum VIII. ex Epist. 4. lib. 10. ad Famil.

1. Et si rarus ad nos hospes venit Agapetus, ita tamen temperatè hodiè veniat, ut quasi Deus è machina ad volasse videretur. Magnæ mihi voluptati fuit, vanis de rebus miscuisse sermones, qui ne momentum quidem horæ perire mihi passus sum, quo non ab ore ejus pependerim. Erat enim vel eam ob causam jucundior hæc confabulatio, quod consilia, animum, mores, atque adeo vultum mihi tuum in suavissimis sermonibus suis quodammodo repræsentaret: nam vel ex oculis ejus legere poteram, quæ literis tuis committere non es ausus.

2. Mirificè ille mihi tuam in re bellicâ peritiâ singularem prædicavit, quæ quotidie magis exerceat, & nunc majoribus quasi theatris proponitur. Nihil dicam de iustitiâ tuâ, quæ provinciam tuam gubernas, sagacissimus consiliorum omnium moderator, in quâ ille efferenda copiosus & frequens fuit. In rebus verò gerendis neminem te consideratiorem, & ad omnia momenta circumspicientissimum, & præsentî animo esse affirmabat. Accedunt virtutibus tuis tam variis tot rerum experimentis spectatis mira consuetudinis suavitas, facillimi mores, animi mollis, minime in te ingenium, quo quasi coagulo & vinculo familiaritates

con-

omnia cupio & volo, ita Reip. causa, cum in tuam incidit, cupere & velle debeo: ut itaq; causam communem habere videamur.

7. Solet tibi etiamnum, sit puto, in mentem venire illius temporis (neque enim ulla te præreritarum rerum cepit oblivio) cum occultæ quædam de te jacerentur voculæ, ad temporum genium & indolem composuisse te mores animique sententiam, & timidiorem in nutibus aliorum observandis fuisse: Ac penè mihi persuasum fuisset, quod populi rumore spargebatur, nisi Te animumque tuum & mores rectius novissem, ut rumorem hunc, qui jam per se raucus factus est, contemnendum arbitrarer. Multa sæpe silentio transmittimus & dissimulamus, autoritate & potentia æmulorum territi ac suppressi, cum alia omnia intus sentiamus, neque in publicum consilia nostra proferamus, ne quid dissensionis nostra & immaturo conatu turberetur, quod idoneo tempore prolatam rem feliciter ad exitum perducet. Idem te fecisse nulla dubitandi causa est, præsertim cum posteriorum temporum eventis mihi constet, non fuisse illum animi tui sensum, quem frons, vultus, verba atque externa illa species tua, præ se ferebat.

8. Quandoquidem verò facta nunc est aliqua rerum commutatio, nihilq; jam obstat, quominus publicæ tuæ voces audiantur, illaq; in luce omnium proponantur, quæ iussitanda tibi antea fuerunt, nunc vel me non monente, quæ tua prudentia est, intelligis, quid tuorum sit nervorum, quidve tua autoritate accedere rebus nostris momenti possit. Qui aliorum vereri iudicia antea debebas, & timidiusculè in nonnullorum voluntatibus hærebas, nunc non singula digitis dimetiri opus habes, cum tuum ad arbitrium cæteri libentissimè omnia conferant, dissensionesq; malevolorum obmutescant. Expectat te cellissima dignitatis sedes, qui ad consulatum propediem vocaberis. Vivis in illa ætate, quæ vires, nervos, efficacitatem, animum vigilem & ad omnia momenta circumspèctum, comòdare rebus gerendis potest. Tanta præterea sunt in te naturæ & doctrinæ præsidia, tanta virtutis ornamenta, ut nemo lingua, nemo manu promptior in senatu habeatur, & ad eloquentiam tuam Respublica tota quasi attonita videatur. Circumspice senatum omnem, & quam habeamus Reipublicæ speciem, animis oculisque versa, nemo est, qui ruenti libertati lacertos lateraque supponat: unus solus inventus es, in cuius prudentia positas omnes nostras spes habemus.

9. Quare nisi in te ipsum velis esse injurius, tuamque dignitatem vilipendere, quæ ut rectè factorum comes à viris bonis repudianda non est, & cujus amor honestis ingenuis animis esse solet: Illa tibi cura nunc unice suscipienda est, ut gloria tibi cumulatior veniat, omniumq; annalium memoria celebretur.

10. Ac sanè, si quid ego rectè iudico, nulla tibi firmiora esse possunt ad famam parandam subsidia, hoc tempore, quo Resp. undiq; tempestatibus obsessa præsens expectat naufragium, quam si tu peritus gubernator à scopulis, syrtibus in quietum libertatis portum deduxeris.

11. Scribo hæc ad Te, sed verècundè & dubitanter: vehementer enim ani-

mi pendebam, utrum has ad te literas darem, an has cogitationes meas in obscuritate & silentio reponerem Sed vicit tandem atq; expugnavit titubantem animum amor, quem Recip. quem tibi ipsi debeo: cuius geminis incitatus stimulis, nihil habeo, quod exculem. Neq; enim, quā es humanitate, in sinistram partem interpretaberis, quā bono à me animo scripta vel res ipsa testari possit. Tantum autem abest, ut paedagogiam in te exercere animum induxerim, quasi meo tibi consilio demum discendum, quid ex re tua sit, ut à te sapientiae prudentiaeq; monita ipse expectem, tuarq; sententiae (neq; enim diversa à me sentire potes) subscribam.

12. In eodem prudentiae civilis ludo instituti sumus, atq; eò uterque consilia nostra dirigimus, ut salus populi suprema Recip. lex, ejusque gloria & libertas integra sit & illibata. Finem itaq; scribendi faciam, ne, quā epistola mihi scribi cepta est, in librum exire videatur.

13. Tu verò ita existimes velim, solo amore, non inani aliquā in rebus civilibus *exposita* me inductum hanc scribere. Interea persuasissimum habe, nullam in animum altius curam descensuram, quam quā in salutem dignitatemq; tuam impenditur. Quantum enim me ipsum diligo, tantum in te adhibeo diligentiae, qui pro amici rebus tanquam meis, omni, non modo contentione, sed & dimicatione, elaborabo.

Exemplum IX. ex Epistola 74. lib. 12. Cic. ad Fam.

Non puto te fugere, quā & praesens tecum egerim, & per literas de Lucii Oppii familiaris mei & L. Egnatii negotiis. Et novi sanè tuum in me amorem & observantiam, ut non faciliè crediderim, te rerum mearum & amicorum oblivisci velle, nisi & mei ipsius obliviscaris. Ne vero ipse & literis in te pareior, & in causis amicorum sequior videri possim, iterum de amicorum salute ago per literas; quorum tu causam agas, etiam atque etiam rogo; cavebisq; quantum in te erit, aemihii iterata hac commendatione acta sint agenda. De L. Egnatii negotiis inprimis velim cogites: nosti enim, quanti hominem amem, quanta sit nostra familiaritas; ut velleo solo, si me ames, ad desideria mea implenda possis debeasq; per moveri. Puta eundem esse eum, qui petit, & eum pro quo petit: nec tam illi tu hoc officium crede, quam mihi, exhibiturum; qui in re mea non magis laborarem, dum laboro in re amici, quā etiam est & re mea. Fac ergo, ne inter solos nos dispereat amor noster & illaudato perimatur silentio, quod profecto fiet, nisi etiam alius amoris nostri constantia sumusque animorum consensus innotescat. Sit ergo L. Egnatius quoque inter illos, qui è facili tuo assensu cognoscat, quanti tu me aestimes: ne ille dubitet, se à me aestimari. Triplicem itaque amicitiam uno quasi solidabis & conservabis officio, tuam erga me, meam erga te, tuam atque meam erga L. Egnatium. Vide ne tam splendidam bene merendi occasionem praetermittas; quod te vehementer rogo.

Exem-

Exemplum X. ex epist. 75. lib. ejusdem.

Perfcripti ante hos octo dies ad te de negotio amici, quod multis tibi nominibus iui commendatum: quamvis propter silentium hactenus tuum vix, quid sperare habeam, constat. Peccare in amicitiam nostram quodammodo viderer, si bis peterem à te, qui vel ad nutum solebas esse promptus. Cum vero sciam, tantiste distineri implicarique negotiis, ut facile non quidem amicitiae officia, sed illorum maturationem, memoriae possint subripere, iterum mitto has meas, quae aurem tibi vellicent; praesertim cum C. Aviani Flacci amor me ad scribendum adegerit, cujus causa nihil non tentaverim, & mehercule debeo. Quod si in memoriam hanc tibi revocare attinet, quae nescire te recens tempus non sinit, nosti quid praesens ego non solum tecum egerim, sed & quam tu mihi humanissime responderis. Nec poteram facile credere, abiisse tibi ex animo argumentum Epistolae, quam de eo accurate scripseram. Sed putavi tamen, me ejus commodis non virarura vocans in subsidium commendationis. Non poteram deesse amico, cujus preces mihi sunt imperia: quamvis in suspicionem me à te adduci posse videar, quali indubium vocem eam, quam semper hactenus tamen erga me, quam erga alios, exhibuisti, constantiam. Ignoscas tamen, si desideris amici occupatus, vehementius flagitem; quae & semper æquissima esse credidi, & tibi non ingrata.

Exemplum XI. Dilatationis Periodicæ ex Ep. 3. lib. 13.
ad Fam.

In hac multa ethymemata & argumenta coarctantur, ob quæ commendari debeat Fusius Memmio. Epistola ita habet: *A. Fusium, unum ex meis intimis, observantissimum studiosissimumque nostri, eruditum hominem & summa humanitate tuaque amicitia dignissimum, velim ita tractes, ut mihi coram receperis. Tamen mihi gratum id erit, quam quod gratissimum. Ipsum praeterea summo officio & summa observantia tibi in perpetuum devinxeris.*

Habet illa Epistola octo argumenta, duo à persona Ciceronis, duo à persona Fusii, quatuor à personâ Memmii desumpta. Illa si singula Syllogistica formâ proponantur, magnus apparatus argumentorum nascetur: si per suas partes, quas Rhetores tradunt, dilatetur, longe major apparatus erit. Primum argumentum est, quod sit unus ex intimis Ciceronis. Hinc talis Syllogismus: Quicumque ex intimis meis est, illi præ cæteris debeo commendare. Atqui Fusius &c. E. Majori propositioni potest addi alia ratio: Nam amicorum comoda sunt mutua. Minori addatur ratio per comparisonem: nemo est inter amicos meos, cui plus fidam. Illustretur alia similitudine vel proverbio. Conclusio hic omitti potest, & cæteris omnibus argu-

mentis subijci. *Alterum* argumentū est: Q. studiosissimus nostri est, debet comēdari, &c. Majoris ratio est: amor enim amorem provocat. Minoris: nulli in officium, quod amicus amico præstare potuit, prætermisit. Addi potest illustrationis loco enumeratio. *Tertium* à persona Fulii: Qui eruditus est debet comēdari. Majoris ratio est: eruditio enim omnium bonorum complexū habet, & per se jucunda est & honor illi debetur. Minoris ratio addi potest, quia omnibus eruditis se talē probavit. *Quartum* est: Q. summe humane est, commendari meretur. Majoris ratio hæc: humanitas enim vinculum est, quo homines inter se colligantur. Minoris: quod plurimos viros insignes sibi hac ratione devinxerit. Sequuntur argumenta à Persona Memmii. *Quintum* est: Qui amicitia tuā dignus est, ille debet tibi comēdari. Ratio Maj: delectum enim inter amicos habes. Min: Virtutes enim in illo sunt, quæ tibi in pretio, honestas & fides. *Sextum* est: Q. promissus, se amicum fuscpturum, ille servare debet. Majoris ratio: nam in eo versatur boni viri & amici fides. Min: nosti, quid nuper inter nos de illo actum fuerit. *Septimum* argumentum: Quodcunque gratum amico amicus esse novit, præstare debet. Atqui Memmium sibi Fulium habere commendatum, gratum est Ciceroni amico, E. Majoris ratio hæc est à contrario: Si ignotos nobis conciliamus quæcunque, multo magis amicorum benevolentia conservanda est. Minoris ratio: Nisi id gratum esset, non tam operosè tantoque studio id à te confenderem. *Octavum* argumentum: Q. novum amicum sibi parare potest, occasionem non debet prætermittere. Major. ratio: aucto amicorum numero, fortunas nostras augemus; nihil est ad vitam suaviter ducendam commodius: oblata occasio arripienda est. Illustretur simili: nemo thesaurum sibi sponte oblatum respuit. Minoris ratio: ipse ambit; ego illi me proxenetam fore pollicitus fui. Nos exemplum dilatationis ex hac epistolâ proponemus.

Esti non temerè amicorum negotia turbare soleo, nunc tamen hanc mihi epistolam imperavit amor, qui virorum optimo, uni ex meis intimis, debeo, qui me paravio tuam se exorare posse amicitiam sperat. Et sunt sanè multa, quæ me inducunt, ut hoc ipsi officium denegandum non esse existimem. Nam cum mea causâ ipsi cupio, tum tuâ; neque ipsius virtus contemptim habenda est, quæ vel majoribus theatris proponenda videbatur. Ac primo quidem ipso intimo amico fruor, quales tenerrimè amare solemus, inter quos præ ceteris mutua illa florere debent officia. Unus inter omnes amicos meos est, quem consiliorum socium omni in cogitatione conjunctum habeo. Ac nosti, etiam inter amicos valere, quod vulgato verbo dicitur: Multos esse laurigeros, paucos Phæbos: multos thyrsiferos, paucos Bacchos. Multos quidem habui & nunc habeo, qui mecum loquuntur suavissimè, quotidianas apud me salutes deponunt, verbis magnifici, linguâ factiosi, inertes operâ; Neminem unquam, qui majori me observatione coluit, plusq; beneficiorum in me cumulavit. Cui sane nisi memorem animum præstitero (provocat enim amorem amor, & erabuntur beneficia beneficiis) ingratum me hominem ac inofficiosum omnes, tuq; ipse, cum tibi illa non sint incognita, dixeris. Verum non meo solum nomine ejusq; in me meritis

ritiis vestram metiri amicitiam volo. Satis in ipso virtutum est, quibus omnium hominum sibi favorem facile attraxerit. Nihil ipso fieri potest eruditius. Literis omnibus artibus, est instructus, quibus & per se bonos debetur, & omnium bonorum complexus ac consociatio continetur. Omnibus sane viris doctis dudum se talem probavit, qualem me tibi commendatione ornatum propono. Si suavitatem nosset hominis summam, humanitatem (quo nullum efficacius in hominum conciliatione vinculum est) nullum ad custodiendam vitam civilem munia presidium paratius, rueres in amplexus hominis, qui omnes sibi civis officia, obsequia, studiis mirifice devinxit. Amabis itaq; hunc hominem, quem amore dignum sue virtutes declarant, quem tua sibi conciliare laborent. Si enim consilia tua sequi vis in delectu, quem inter amicos constituere soles, nemo erit tuis moribus accommodatior, & te ipsum tuarq; virtutes, & quicquid tibi charum amplius est, summam deniq; honestatem & fidem, quâ nihil acceptius in amicitia est, in ipso deprehendes. Meministi ipse, quos inter nos sermones de illo miscuerimus; quâ tu ipse mihi pollicitus fueris. Nihil vero tui tamen primoribus labris polliceri soles, quin promisso fidem subdas. Neq; inter illos es, qui amicorum de amicis spernere iudicia solent: tuorum etiam voluntati obsequi honestas interdum jubet, si illi non honesta tantum, sed & utilia suaserint. Non ignoras, quâ in prensandis ignotorum hominum amicitia seduli esse aliqui soleant & ambitiosi. Quo minus dubito, eâ te sollicitum fore, cum in mea conservanda, tum in illius, qui favorem tuum ambit, benevolentia arripienda, ut ille in tuâ sibi gratiâ parandâ summopere laborat. Nisi enim hoc mihi gratum esset, nisi ille tanto amicitia tua desiderio flagraret; non ego tam opereose id â te contenderem, nec ille tam sollicitus & quasi cum convicio commendationem sui flagitare. Deniq; si nihil te movet, illud movear, quod amicam tibi novum parat, etiam antiquis illis antiquiorem tibi futurum. Nosti v. r. quâ amicorum accessionibus fortunæ etiam nostras augeri soleamus, quam nihil sit ad vitam suaviter ducendam commodius, si amicis quasi fulcris quibusdam & presidis res nostras muniamus. Quo te beatum fore minime dubito, si occasionem, quâ tibi me paratio offertur, ut thesaurum divini virgula oblatus, accipere non detrectaveris.

Exemplum XII. quo è ligato in sermonem solutum convertitur Epistola.

Est & hoc dignum Tirone exercitium, ut poetica orationem vinculis solvat, & ad orationis liberæ habitum efformet. Facillime hoc fit in epistolis Horatianis, quæ versu quidem scriptæ, ita tamen, ut sermonibus videantur propiores. Si enim periodos aliter formes, atq; illa inutes, quæ quodammodo numerum & dictionem poeticam sapiunt, nullo negotio elegantem epistolam in soluta lingua conficies: cui usui accommodatius erit, si aliquando formulas ex Cicerone parallelas congeras, quibus sensum eorum, quæ in Ciceronis epistolis occurrunt, elegantè varies. Idem quoq; tentare poteris in Ovidianis Epistolis, quæ plus habent poetici, formularum tamen elegantia etiam cum Cicerone certant: quem

Zz x 3

paral-

parallelismum notavit *Henricus Stephani* in *Dissert. de Vario Epistolarum genere*. Ac possunt tales formulæ ex epistolis poetis inter reliqua etiam colligi, usui futuræ illi, qui cum iudicio & delectu illis utetur. In *Horatianis* epistolis præire nobis potest *Lubinus*, qui perpetuam paraphrasin in *Horatii* Poëmata edidit. Sed is, quia sensus verborum investigat, multaq; circumscribere opus habet, quoniam paraphrasis est, & commentarii vice fungitur, non eam habet sermonis compositionem, quæ convenit epistolæ. Nos exemplum proponemus ex *Epist. 9. lib. 1.* quæ est commendatoria, sed quæ mira brevitate omnia ista comprehendit entymemata, quæ poterant afferri ad aliquem commendandum, quem potius coacti, quam sponte, commendamus.

Quantum me facias, Claudii Nero, Septimius unus intelligit. Vehementer enim rogavit, precibusq; suis quasi coëgit, ut commendare se tibi ac tradere vellem, hominem nec ingenio tuo, nec domo tuâ, qui optimos eligere soles, indignum. Nam quoniam me priori tibi junctum amicitia senseris, facile quid apud te efficere valeam, ac me ipso quidem novit accuratius. Multum quidem causabar, sed cum verendum mihi esset, ne data me opera extendere amicitiam nostram putaret, tui favoris meaq; potentia dissimulatorem, aut utilitatem amici incursum, ut sequi meas rectius possem, atq; ita apud amicum in culpam incurrerem; perfricare frontem apud te malui, urbanorum more hominum, per impudentiam extorquens à te, quod modestiâ vel non posceram, vel non audebam. Quod si apud te violata modestia, amici causâ, reus non tamen vituperor, rogatum te per amantem velim, ut in domesticorum suorum numerum hominem bonum tibiq; ut spero, ad omnia obsequia promptissimum recipere ne dedigneris.

CAP. XV. SYLLOGE EXEMPLORUM,

Strictiore imitatione ex Epistolis Ciceronianis, quas Melchior Junius secundum omnia genera collegit, expressorum.

Epistola Commendatoria ex Epist. 9. libr. 6.

Nihil potest Agapeto nostro ferijucundius, nihil nostri amantius. Quare ab ineunte ætate illum omnibus horis in oculis fero, complexu teneo, non ipsius tantum, sed & patris favore officiisq; ad hominem illum arctius mihi jungendum incitatus. Mira in illo est eloquentiæ vis; abundat præterea doctrinæ incredibili varietate & copia; ut non tam meâ commendatione, quam suis niti virtutibus possit, ac animis non irrepere tantum, sed & blanditiis studiisq; suis rapere posse videatur. Nihil ergo attinet, argumen-
ta

ta circumspicere sollicitius, quibus favore tuo dignum esse ostendam. Plenatim, ut puto, apud te merebitur fides nostra de illo homine, non opinio, sed æstimatio. Cui accedit imposita mihi quædam necessitas, ut ipsi benè cupere debeam, & res ejus, quoad fieri potest, ornare, ac salutem ejus tueri. Idem tibi apud omnes animus & eadem voluntas, qui amore tuo semper complecti soles notæ & expertæ fidei homines, artibus variis instructos, & ad Reip. munia tractanda adhibere. Quo magis etiam hunc Agapetum nostrum inter clientes tuos numerabis, qui non suis solum moribus suisque virtutibus commendatur, sed nostro prætereâ suffragio adjutus, apud te aliquo numero & loco haberi meretur. Curabis igitur hoc negotium, non ut alienum, sed ut meum, itaque tuum: quoniam ut mihi te cupere non ignoro, ita ejus hominis causa omnia, quæ potes, (potes autem omnia) te velle confido. De tuis omnibus officiis id mihi gratissimum fore credas velim, cui officia mea studiaque ad omnes bene merendi occasiones intenta, ipseque me, quantus quantus sum, & omnia mea obsequia commendo. Vale.

Alia commendatoria ex Epistola 16. lib. 11. Cic. ad F.

Ad eo te quidem impeditum tenent civilia officia, perpetuisque clientum incurvationibus, studiis, sermonibusque obsideris, ut non nisi per cuniculos obrepere tibi ausit hæc epistola. Quare negotium hoc dedi fratri meo, ut molles aditus & mollia fandi tempora observans, attemperatè tibi traderet has literas. Quemadmodum enim salutatores crebri & importuni obturbare solent; ita epistolæ non loco redditæ vires, oculos, voluntatemque hominum occupatorum violent. Si vero ab rebus tuis gravissimis tantum est otii tibi, ut epistolam hanc legere non dedigneris, si frater meus te nunc inficientem & vacuum deprehendit, facile me animum tuum expugnaturum confido. Agapetus noster sacro ordinari mirari cupit, & Spartam Sacerdotis ambit; In ejus consuetudinem me penitus immerfi, non blanditiis assentationibusque illectus, sed virtute, doctrinâ, optimisque moribus. Quare illum in familiarissimis meis esse volui, ac multos jam coutor annos. Nihil ergo mirum, si ejus causa & cupio & volo, quem existimationis meæ studiosissimum cupidissimumque esse scio. Illud etiam me non parum commovet, quod homo ad omnia officia factus, difficillimo plane rerum nostrarum statu, eis sibi me beneficiis obstrinxit, ut, nisi apud me grati animi & fidelis memoria superesset, *Agapetæ* mihi crimen subeundum sit, quod ego toto animo detestor & abhorreo. Quæ, cum in civium nostrorum sermonibus ac mentibus hæreant, an unquam ex animo meo discedat illorum memoria? Ita ergo existimes velim, me petere munus sacrum. Quamquam enim Agapetum nostrum virtus sua commendat, & divinæ humanæque scienciæ cognitio præfundiore, tamen, quasi hæc non ita essent, meo potissimum impulsu, hoc negotium gerendum suscepi; ut si fortasse ipsi non est, à mea procuratore aliquod causæ æquis-

æquissimæ accedat momentum. Firmiter enim mihi persuadeo, habituras apud te aliquid ponderis preces meas : quanquam ratum pensumq; nihil habes, nisi quod justum sanctumque est. Id tamen magis nunc curabis, cum à me tibi commendari videas : quem ut inter amicos tuos repones, ita desideria explere, quoad poteris, non gravaberis. Quoniam ergo in senatu & populo regnas, operam dabis, ut illarum plurimos Agapeto nostro conficias. Loquaciores, quam velim, sunt literæ meæ ; ut solent esse, quæ in desideria & affectus se diffundunt. Finem igitur scribendi faciam, ubi hoc unum tibi ingesserò, de innumerabilibus tuis in me officiis nullum mihi unquam fore gratius. Vale.

Eadem variata.

Cum tu semper sis occupatissimus, diesque omnes & horas in Reip. negotia impendas, in Reipublicæ commoda peccare videbor, si te gravioribus intentum rebus literis meis avocare ausus fuerim. Ideo in mandatis illi dedi, qui has tibi traditurus est literas, ne te ex improviso aggrediatur, sed mollia sandi tempora dispiat, quibus te & alloquatur, & literas legendas exhibeat. Si enim rectè te novi, non committes, ut conqueri de studiis officiisque tuis amici possint, qui totus ad officia factus, nullà in re illorum desiderijs deesse soles. Non fallar ergo spe & opinione meâ, si literas meas attentè perlegeris, atque omnia illa, quæ à te peto, facillimè impetraturum me confido. Spartam Sacerdotis ambit atque petit noster. Habes rem totam, quæ me ad scribendum impulit, cujus mihi causæ nec leves, nec paucae sunt. Non ignoras ipse, quam sanctum amici nomen sit, cujus causâ cupere velleque omnia debemus, quæ quidem nostræ facultatis sunt. Fuit mihi verò cum hoc homine atque per longum usum quasi inveterata amicitia atque familiaritas, ut injuriam ille gravem interpretari possit, si in re, quæ maxime ad illum pertinet, destituerem. Conversatio mihi cum illo penè quotidiana est, quâ ita oblector, ut omne mihi tempus acerbum existimem, quod sine illo transigendum est. Non attinet nunc memorare, quàm ille in rebus meis curandis, ornandis ac juvandis fuerit sollicitus, ut beneficiis ejus obstrictus, atq; illi propemodum obnoxius vivam. Quæ me causâ præ cæteris omnibus impellit, ut, quibus possam officiis, ipsi voluntatem meam declarem, ne tantorum beneficiorum memoriam planè exuisse videar, ac ingratorum hominum numero, qui rectè de rebus judicant, me adscribant. Tu ergo tibi non rem ipsam tantum, non Agapetum nostrum, sed & me ipsum Tibi propone, quasi ipse Spartam illam ambirem, teq; ut mei causâ sollicitus sis, roga rem. Nam, quamquam Agapetus noster aliena commendatione non indiget, is ornatus virtutibus, quæ omnium facile ferire oculos possunt, quæq; à nemine ignorantur : tamen, ut nunc sunt tempora, quibus ipsa quoq; probitas patrono indiget, ego omnem rem auspiciis meis agendam esse decrevi. Quod si ergo meus tibi amor cordi est, de quo ego quoq; minimè dubitandum esse existimo, illum nunc erga me affectum ostende,

ut

ut desiderio Agapeti per tuum & auxilium & consilium satisfiat. Quod si te eâ in redifficilem non præbueris, omnemq; tuam industriad, fidem, curam in hoc negotio rectè curando impenderis, non Agapetum tantum æternum tibi devinctis; sed & illam, quæ inter nos est, amicitiam novo quasi fulcimento firmabis.

Alia commendatoria, ex Ep. 17. lib. 13. quâ Principi erudito

Studiofus ad munus Scholasticum ab Academiâ commendatur.

Philomulum optimæ indolis, præclaræ spei, singularis industriæ juvenem, sinu nostro fovimus, atque omni operâ nostrâ, monitis, consiliis, præceptis ita percoluimus & expolivimus, ut neque nos laboris nostri, neque illum pœnitere fructuum possit, quos ex conversatione ac familiaritate nostra percepit. Quare & multis, quos Academia hæc alit, civibus unum hunc designavimus, quem amore nostro complecteremur, & consiliis commendationeque nostrâ ornaremus. Itaque cum spes illum teneret, fore, ut & apud Te, Princeps Serenissime, aliquo numero esset, si nobis in pretio fuisse intelligeres, sinceris virtutum in officinâ nostrâ educatarum testibus, ad Te viam affectavit, & tuâ motus clementia & suo ductus consilio, quod ipsi probatur maximè, cum nobis non displicere intelligeret; qui ita ipsi cupimus, ut rem literariam in patriâ ab ipsius eruditione orari magis cupiamus. Non ergo sollicitius argumenta circumspicimus, quæ apud Te in gratiam illum ponant, cum ipsum per tot annos spectata, probitas & eruditio ostendat omnibus, neque Virtus ejus tam sit obscura, ut nostrâ illâ declaratione demum illucescat. Non ipsi hederam suspendimus, non laudibus illum cumulamur, quod assentatorum est, aut qui gratiam aliquam blanditiis suis aucupari volunt: sed, quod virorum bonorum est, & à nobis requiri poterat, vitæ eruditionisque luculentissimum ipsi testimonium perhibemus: Quo plus apud Te prudentissimum rerum æstimatorem perficiet, quàm elogiorum emendicatis lenociniis. Cupit ille palæstræ Scholasticæ admoveri, non impar huic congressui Achilles: imo, si rem rectè putare velimus, πολλὸν ἀνὰ δέξιν ἅλων suam ipse causam aget suis virtutibus. Quam nos de eo opinionem habeamus, quod iudicium, his literis testamur. Non ille majora viribus affectat, magna in illo ingenii vis, lacertos affert & latera, jam pridem ad hoc studiorum genus præparata. Tu verò, Princeps maxime, pro ingenii tui perspicacitate summâ ita hæc desines, ut non tam nostro, quàm tuo stetit se iudicio videaris: Qui, quod in Principe rarum est, penetrare ista animi tui solertia potes. Cui si ille causam suam probaverit (probaturum autem auguramur) nullam ille vel rigidissimi censoris de se sententiam subter fugiet.

Alia commendatoria ex lib. 2. Epistolâ 6.

Nondum constante famâ atq; omnium sermone celebratum erat, te iter tuum ad urbem directurum, cum negotium villico dedi, ut has ad te perferret literas: sed tamen, cum propius te abesse ab urbe non incertis rumoribus spar-

geretur, compertum vero haberem, dudum te comovisse Asia, tantæ mihi molis res illa visa est, ut præmaturè factum dici non posset, si literæ ad te mitterentur quas primo quoque tempore mitti rei necessitas efflagitabat, & ipse vehementer cupiebam. Quod si mea in te studia ac officia eo loco numeroque habentur, quo tu semper habes; soles enim summis ad cælum efferre laudibus, quæ ego vix humi repere contendo; prudentius à te, si quæ magna negotia deposcenda essent, aliquid per literas flagitarem. Perincommode enim accidit illis, ac non parum sollicitas habet, qui eos, ad quos scribunt, à se beneficiis affectos existimant. Armatæ enim illæ preces sunt, & qui ita petunt, vim potius inferre modestiæ ac pudori alterius, quam precario, & leniter, & bonis verbis petere videntur. Nam remunerationem officiorum expectant, & merita meritis compensari volunt. Quoniam verò beneficia in me tua nemini sunt obscura, adeoque in ipsa luce in oculis omnium versantur, estque liberalis ingenii, illi, cui accepta multa fers, ferre plura, non habui ambiguum, à te per literas contendere, in quo omnia experiri, necessitas quædam cogit. Maxime quidem illustria atque insignia tua sunt merita, quibus à te devinctus ornatusque inmoderatâ quâdam profusione sum: quo enim non studio magnificentiæ prolaberis supra fortis tuæ mensuram? sic tamen mea fert opinio, superari me beneficiis tuis, ut innumerabilibus, ut in amplissimis, non posse, humerosque nostros oneri tuo ferendo pares futuras. Sed non parum certe facultate meâ consiliis, omnia favoris tui argumenta in me cumulari patior, quorum velut semina voluntas mea concipiat, largiore aliquando proventu refundenda. Quocumque me animo & cogitatione converto, Reipublicæ nostræ mecum concionator statum: & quoniam instat consulatus mutatio, in eam deductus sum cogitationem, neminem dignitatis, quam Milonem, Remp. sustinere posse. Existimo enim, nullam meam operam esse tantam, quæ ipsi non debeat impendi, aliquam etiam pietatis rationem habendam esse. Nemo unus est, qui vehementius de eo laboret, aut honori ejus inserviat magis, quam ego; neque unquam mihi pensi quicquam erit, quam si toto pectore ad illum ornandum incumbere possim. Magni enim tum ad decus, tum ad fortunas meas, interest. Hujus tamen torius negotii conditor, ut intelligo, esse poteris, modò id præstare in animum indueris. Quoniam enim unus illa potes, in te omnes nostras spes habemus; neque quæquam ministrum, socium, adiutorem habebimus. Multa se nobis dant ad firmanum argumenta, quæ quasi prora sunt & puppis spei nostræ obtinendæ. Firmissimâ benevolentia bonorum hominum munimus, in quorum animos influxit, me ex Tribunatu illi januam quasi patefaciente; ut spero, te habere cognitum. Non desunt nobis benignitates plebis, in quam ille se penè totum profudit, benigno alloquio, comitate, invitando, beneficiisque, quos poterat, sibi condiciando. Habet juvenes genere nobiles, ingenio promptos, gratiâ florētissimos, sibi devinctos. In omni enim officiorum genere eminet ac præfulget in ipso decori ac honesti dignitas. Adest ipsi præter aliorum parata mea quoque suffragatio:

gatio : nec deerunt forte, qui auctoritatem meam sequentur. Quamquam enim ipse habeo exiguam efficiendi facultatem ; tamen, quia optima atque æquissima suadeo, & publicæ rationes postulant, ut quædam necessitas rei sit imposita, credo omnes libenter sententiam meam amplexuros. Deest consiliorum nostrorum architectus quidam & machinator, quem te designavimus, in quo quasi prerogativam suffragiorum omnem esse existimavimus. Nemo unus est, qui tecum ævari conferrique possit, ut in te quasi corpus unum & consilium totius senatus esse videatur. Quod si memoria hæc in referenda gratiâ jucunda est, si me bonum, sapientem, & civilis officii non ignarum, atque ex eo dignum judicas, apud quem beneficium ponas, justam rem & facile oratam à te esse volo, ut hæc me sollicitudine liberares, hujus gloriæ cupidum foveas atque sustentens, & conspiratione consensuque tuo ad eum decorandum incumbas. De ipso amico affirmatè tibi promitto, si ad ejus amicitiam aggregare te dignatus fueris, non temerè habiturum, in quo major eniteat virtus, modestia, æquitas, altitudo animi, quique honoris tui studiosior cupidiorque futurus sit. In me verò non parum honorum cumulaveris, ut tum demum cognitissimum habiturus sim, eundem te fuisse in laude meâ prorogandâ & extendendâ, qui fueris in salute conservandâ. Ego nisi testatum tibi scivissem, cum has ad te literas darem, quàm maximis beneficii vinculis obstrictus Miloni sum, quàm mihi omnes machinæ sint adhibendæ, quàm mihi præfulcienda atque præmunienda sint amico studia, quàm omni operâ, curâ, diligentia in hoc incumbendum sit ; crebrioribus te literis appellassem. Nunc tibi negotium omne & totum hunc hominem trado de manu in manum, omniaque, quæ nobis chara atque ampla sunt, in fidem & patrocinium tuum collata volo. Unum hoc tibi declaro, si à tuâ virtute perfectum hoc sit negotium, majoribus beneficii vinculis tibi, quàm Miloni, obstrictus ero. Non enim mihi tam incolumitas mea ac salutis conservatio cordi est, quam me referendæ gratiæ voluntas delectat ; cujus mihi grata æstimatio animo residet. Cujus ut voti compos fiam, tu ex omnibus unus facile præstabis. Vale.

Responsoria ad commendatoriam Studiosi ex Ep. II. lib. 5.

Mirificus tu semper officiorum meorum præco es, atque in ipsis ornandis adeo effusus, ut jam placere mihi ista incipiant, postquam tuâ interpretatione studioque semper fiunt ampliora. Itaque nihil miror, pro nuperrimo beneficio meo, quantum illud etiam est, tantum mihi gratiarum reponi. Gratissimum enim te semper fuisse comperi, eamque animi virtutem, quam tu cumulatissimè semper præstitisti, quibus possum, laudibus efferre non desistam. Ferream mihi frontem oportet esse, nisi amoris illius stimulis moverer, animumque in te prorsum summisque studiis propensum ostenderem. Quod ut faciam, nullam patiar elabi è manibus occasionem, omnes ipse circumspiciam. Quare *Jav. au-*

quod amplexus fui, quod mihi suppeditaſti bene de amico tuo merendi documentum. Vix deguſtaveram literas tuas, ac ſtatim miſi ad hominem, ſi quid eſſet, quâ in re commodare ipſi poſſem, nihil me omiſſurum in rebus ipſius & negotiis tractandis; ſed omnem induſtriam, omnes animi vires impenſurum. Quare ad ipſum ſcribas velim, moneasque, ut ille mihi adſit frequens ſalutator, ſolliciter, interpellet, nullamque rem adeo gravem exiſtimet, quam ego non ipſius cauſa conſecturus ſim, ſi virium illa mearum ſit & facultatis. Voluntatem certè meam ſemper ſibi habebit obnoxiam: neque enim mihi quicquam gratius eſſe poterit, quam ſi (quod vulgari verbo ajunt) de unâ fidelîâ duos poſſim deſalbare parietes, uno ſcilicet officio & novum parare, & vetèrem confirmare amicum. Vale.

Reſponſoria ad Commendatoriam, ſub primarii Senatoris perſonâ, modeſtè ſe excuſantis, quod in petitione magiſtratus juvare illum nequeat, ex Ep. 2. lib. 10. ad F.

Malè ſit morbo illi, qui me lecto affixum tenuit, prohibuitq; ne in Senatum venirem, cum tua ageretur cauſa: Cui ego me totum impendere ut voluerim, ita non licuiſſe, agrè fero: neq; tam malè habuit ipſe morbus meus, quam quod ſegnior nunc in amici negotiis tractandis videor. Neq; ſanè res vel me præſente omnino conſecta fuiſſet: ſcis enim, quam ſuſpectæ æmulis voces meæ, quam illi mea judicia non tacitè tantum convellunt, ac libidine quadam in tranſverſum rapti, vim veritatis negligent; modo in alia omnia abeant, & agrè mihi faciant, cujuſ honeſtior videri poterat oratio. Nemo ſecuri reputat, quid tua vel aliorum virtus mereatur; vel favoribus omnia patent, vel nummis; virtus omnis poſt favorem & numos eſt. Et religio mihi fortè fuiſſet, totè hominum perverſè ſentientium judicio te exponere; à quibus ſi repulſus fuiſſes, exiſtimationi tuæ labes meo jumento adducta fuiſſet. Vt itaque mihi non vertes, ſi in tuâ te expediunda omnia abjecerim conſilia, vel ad publica conſilia vocatus. Si quæ res ſunt privatæ, quibus operam meam deſtinavi, impera quidvis, in tuâ me poteſtate fore confirmo. Neq; in publicis tibi unquam deero, modo ipſe non turbem negotium, cujuſ conſiciendi ſecurior per alios via eſt: Ad tuam enim utilitatem omnia refero, eoq; conſilia mea dirigo, ne ſaluti tuæ obſiſtant, cum tu profutura eſſe exiſtimas, de meâ vel dignitate vel cômmodo parum ſollicitus. Rectius itaq; me judice, facies, ſi cogitationem omnem de Spartâ hâc obtinendâ abjeceris, & in aliam, quæ ultrò tibi offeratur, animum tuum converteris. Vale.

Petitoria, quâ à Patrono commendationem petimus ad Principem, pro Spartâ aliquâ obtinendâ, ex Ep. 30. lib. 7.

Ut nullam diem ſine linea abire Apelles volebat; ita tu nullum ſine literis per-

perscriptis tabellarium. Multæ inter nos magnæque intercedunt officiorum rationes, quas nunquam adeo accurate subduxeris, quin potissima in acceptis meis referre sit necesse: quibus ego solvendis si par non sum, addico me tibi ex ære tuo Mancipium, quo utaris fruarisque, prout commodum tibi visum fuerit. Tui enim beneficii res est, quod aliquo loco sumus; quod in luce hominum sermonibusque verlamur. Quod placere viris doctis, & quidem eorum principibus possumus, à tuâ autoritate procedit. Quando ergo nos semel reddidisti tibi obnoxios, à de superioribus tuis beneficiis unum hoc maximumque, ut tua commendatione ignoscereamur viro illi magno, quem omnes suspiciunt, admirantur, in cœlum evehunt laudibus, si qua tibi ulla homuncionis hujus cura est. Hæc me ambitione laborare non diffiteor, ut viro illi placere incredibiliter cupiam. Quæ si in me non reprehendenda est penitus, tū facies commendatione tuâ, ut voto hoc nostro fruamur, qui & apud illum in gratiam me ponere potes, & quod ab amico sperare licet, cupis. Nullum mihi hoc beneficio tuo majus obtingere potest, gratulabimurque nobis, si per te impetraverimus, quod tam anxie à nobis quaesitum est. Dabimus vicissim operam, ne in ingratum hominem tot merita tua collata esse videantur.

Alia petitoria, ex Epist. 20. lib. 15. quâ quis Amicum per Galliam & Italiam peregrinantem petit, ut sapius scribat.

Et si juxta cum ignarissimis scio, quo in loco te deprehensuræ sint meæ literæ, jam *καταπαλίττω*, totoque cœlo, totque terris à me disjunctum, dedi tamen Agapeto nostro, ut non illas tantum tibi afferret, sed & librum, quem nuper in lucem misimus. Quod si ergo ipsi tam felici esse licet, ut in te incidat, habe hoc amoris nostri monumentum, lege, cense, & quid tibi super hoc argumento videbitur, rescribe. Tuas enim literas, ut diurnam explere sitim cupiens, expecto, quas cum tu promiseris frequentissimas, adeo malum nunc nomen es, ut totus obmutescas. Sunt vero causæ & graves & multæ, quæ te potius ad scribendum lacescant, quam me, qui excusatus ero, si frequentius etiam scribenti tardius respondeam. Nusquam tu certo loco consistis, atque eò, quorum te impellunt vel repentina vota & desideria, vel occasiones temporum & locorum, itinera tua dirigis; cum hic ego patriæ, domui, imo parietibus affixus & libris, expectare semper possim, unde unde tuæ ad me advolent literæ. Quod si hoc tibi contemnendum videtur, tantine apud te patriæ amor est & cognatorum morum, ut eorum memoria tibi obversetur animo, ut aurem vellicet; de quibus omnibus certior fieri non nisi literis meis potes? Accedunt denique tuæ negotia, quæ fidei meæ commendasti; de iis certe explorare te convenit, utrum feliciter curentur, an legnè expediantur, si molestum

Aaaa 3

lestum

lestum tibi est, novis exterarum rerum deliciis animum earum cupidissimū pascere. Quod facere tamen solent amici, tam exiguo certē officio non difficiles futuri, ut necessariorum integram tibi amicitiam conservent. Illud movere te quoque poterat, nos tui studiosissimos, tuæ salutis causā angī, ne te forte aliqua, ut fieri solet in itinere, pericula circumveniant, aut ex incommodis coeli peregrini valetudo tua aliquid detrimenti capiat. Quā ut nos sollicitudine liberēs, tibi omnino danda est opera. Quare si nos amas, scribe, & ita scribe, ut literas à te habeamus non jejunas ac strigofas, sed & frequentissimas, & rerum novarum plenissimas: quas si preces nostras aspernaris, etiam cum convicio pro jure meo & necessitudine nostrā efflagito.

Eadem Epistola variata.

Quæ ego nuper edidi Schediasmata, ad te jam recta tendunt, ipsa in viā, antequam Luteriam devenies, deprehensura, nisi, quod non crediderim, nimis festines. Nactus hominem idoneum, cui rectē dare poteram, volui te quoque participem rerum mearum facere, si quid in illis esset, quod tibi non ingratum vel quo alios mihi conciliare amicos posses. Fateor enim, hāc me duci gloriolā, ut tenentur pleriq; qui in literario hoc pulvere desudant, ut innotescere cupiam viris doctis, quod fieri nunc te paratio potest, qui in Galliis, velut in patentissimo totius orbis literati theatro nunc versaris. Sed illa rerum mearum curatio levior est, quā ut earum gratiā te interpellem: majus est, quod nunc excruciat sollicitumque habet, tui scilicet desiderium; cujus igniculi tantum abest ut absentia tuā sint extincti, ut potius in flammās erumpant, tuique memorem semper animum consumant, nisi literis tuis subinde refocilletur: quas frequentiores ad me ut mittas, peto. Multæ etenim causæ sunt, quæ ad scribendum te impellere debent, meq; excusent, si paulatim ab hoc officio sim remissior. Tu itinera semper lenta & minuta conficis, incertumq; est, in ista percursorum terrarum, ubi literæ te meæ sint deprehensuræ. Ne itaq; inanis mihi labor sumendus sit, rectius facies, si de rerum tuarum statu me feceris certiores, quocunq; in loco vixeris. Neq; enim fallere possunt tabellarii, ac tenet me mira rerum novarum cupiditas, cum tibi quotidiē se offerant, tam in re civili, quā in literaria, quæ scire meā interfit. Sunt præterea multa alia, quæ domi tibi præstare possum officia, quibus cum ego œcupor, ita urgeor, ut parum mihi ad literas scribendas temporis super sit; quod deesse tibi in istis peregrinationibus nequit. Quid enim facilius, quid honestius, quā otia sua amicis impendere, quæ ne quidem laboriosa tibi esse possunt, etiam cum integros epistolarum libros ad me miseris. Ut enim indefesso nunquam deest discendi argumentum, ita scribendi occasio nunquam potest esse injucunda. Nunc hæc primò ex te cupio cognoscere, quid novi molietur Rex Gallia, quorsum fulmina sua missurus sit ille Jupiter. Nos e-

nim, qui procul ab hoc Jove sumus, non procul sumus ab ejus fulmine. Tu certe, qui propior es, minus pertimescis. Qvod si quæ alia sunt, quæ ad Remp. pertinent, scribe, ut, quo statu nos simus, quid metuere, quid sperare habeamus, existimare possimus. Tuæ mihi literæ erunt pro oraculis, & in illorum fide acquiescam. Vale, tuumq; amorem nobis integrum conserva.

*Responsoria ad petitoriam amici, qui opem nostram atq; auxilium imploraverat in lite de honore suo cum aliquo susceptâ,
ex Ep. 6. lib. II.*

Venit ad nos Agapetus noster, homo diligentissimus tuiq; studiosissimus, ac tuas mihi literas obrulit, quibus negotium tuum forense mihi commendas, opemq; meam eâ in re sollicitas. Arripui ego hanc bene merendi de te occasiorem, ambabus, quod ajunt, manibus. Neque enim quicquam gratius accidere potest, quam si rebus tuis utilem præstare operam possim; quas ita ad me pertinere perluadeas tibi velim, quam si meum in illis commodum unice versetur. Ideoque cum causas haberem & graves & multas, ne in Senatum venirem, cum tuâ causâ disceptaretur: scis enim, quæ mihi cum nonnullis adversaria sit; tamen mutavi consilium, cum tuâ causâ quidvis me cupere & debere fas esset, ne per meam absentiam tuæ existimationi periculum aliquod excitaretur, si in lite tuâ dirimenda aliquid temerè cupidèq; à nonnullis decerneretur. Nosti enim, quanta sit animorum immoderatio apud homines, qui vel jura sibi esse nata negant, vel eorum rudes sunt & ignari: quo hominum genere nihil est injustius. Mature ergo, & veluti *ὁσὸς δὲ τοῦ μυχῶντος* consiliis quorundam interveni, tuisque partibus adjunxi homines prudentissimos tuique amantes: quorum solertia factum est, ut in causâ hac superioreffes. Verum nolo hæc tibi in os ingerere, aut mea prædicare beneficia: ipse, qui literas tuas reddidit Agapetus, cum viderit, quæ tuâ causâ egerim, omnia narrabit. Neque deerunt alii tibi amici, qui hæc ad te pertribant. Illud exprobratum habeam velim, me totum in tuâ potestate esse, omniaque facere, & porro facturum, quæ ad decus & fortunam tuam augendas pertinere intellexero. Quo studio, etsi plures tibi habes addictos, id tamen operam dabo, ut summum & dignitatis & gratiæ inter amicos tuos tenere gradum possim. Vale.

*Ad hortatoria, quâ aliquis ex Ordinibus Status Belgici Collegam hortatur ad Remp. masculè defendendam, ex Ep. 3. lib. 10.
cujus fusior amplificatio cap. 14. data est.*

Nullæ me magis recreant delicia, quam tuæ literæ; quæ rarius ad nos veniunt, cum mitti subinde soleant. Forsitan in luto hærent cum suis tabellariis, quo
vix

vix omnes nunc penè intercluduntur; vel naufragio terrestri perierunt, in infinis omnibus campis Neptuno. Quare me vehementer tuâ causâ sollicitum opportune refollicarunt sermones, quos cum Arnolde ad nos revertente de te habui, & plurimos & pergratos. Prædicabamus uterq; virtutes tuas, quibus nihil potest fieri præclarius; prudentiam per omnia rerum momenta diffusam, suavitatem tuam incredibilem, quæ tamen à gravissimis moribus non deflecteret, quodque omnium mihi gratissimum est, amicitiam tuam jam ab ineunte ætate tot experimentis spectatam, tot testibus confirmatam. Quibus de causis, nisi tibi cupe-rem, bipedum essem perditissimus, ab omni bonâ mente honestatisq; studio derelictus. Amor ergo meus impulit, ut ad te scriberem; & quoniam omnia summa tum opibus, tum prudentia in Rep. complecteris, animum tibi meum declarare volui, cum ipse tibi & per te Reip. benè prospectum vellem. Sic enim existimo, neq; me faller, ut arbitror, opinio, eodem abs te animo, quo abs me profecta sunt, accipi debere, neque ob sumam virtutem æquitatemq; tuam vel suspicari sinistram mentem possum. Vides, quid afflictæ patriæ tempora requirant, quæ illi spes, quæ res, quàm miseræ sint, quem illa velut è machina Deum expectet. Tu verò vivis publico bono, in te ora convertunt omnes, in te velut in anchora sacra confidunt; nec puto, falli illos opinione suâ, modo tu præstes, ne spe suâ deiciantur. Nosti optime, quid hæcenus in tuam virtutem injuri rumulsculorum sparserint nebulones nonnulli, quasi scilicet negligentius salutem publicam tractaveris, parumque pensi habueris, an staret cadere tve Resp. Illis ego os, quoties tulit occasio, obturavi; neque persuadere mihi possum in re vel minima fuisse abs te peccatum, qui animum habes ad temporum & fortunæ fulmina jamdudum obfirmatum; aut si quicquam remissius egisti, servasse te puto vires integras & latera Reip. ruinam minitanti, alio tempore magis profutura. Nunc ergo cum in illum statum res nostræ sint deductæ, ut spei vix locus relictus sit, foris nos vellicante Gallo, domi insidias struentibus Catilinis, animum tuum extendere, expromere istorum consiliorum thesauros, atq; in id curam cogitationemque impende, quâ arte averti à Rep. extrema possint pericula. Hæc tibi, ut est ad Reip. salutem honestissima, ita unica ad tuam gloriam, via. Nisi publico amore ductus hæc scriberem, vix excusari posset mea audacia. Nunc verò cum his stimulis agitatum me ipse sentire possis, da operam, ut eidem à tuo ingenio profecti te fortius incendiant stimuli; quo dignitatem, quæ per se summa est, tam præclarâ occasione ad posteros, & ultra omnia secula extollas. Vale.

Responsoria ad priorem epistolam, ex Ep. 4. lib. 10.

Ita plane est, ut scribis; vix omnes interclusæ sunt, neque quisquam ad vos excurrere tabellarius per has viarum molestias potest, quo factum est, ut sileat inter

inter nos literarum commercium, quod nullo tempore mihi tecum potest esse ingratum. Nihil enim profectò est, quod tui causa subire nolim: patent tibi mea officia, totus ego tuus sum, & in tui amorem tot me impellunt causæ, ut vel sine literis tuis nominis tui memoria mihi semper in animo hæreat, imò planè ob oculos merita tua versentur. De mea itaque fide ne dubites, rogo, qui in te colendo patriam mihi constituimus sanctitatem: parebo tuis consiliis, quæ ut sunt, prudentiæ plenissima, ita affectum tuam omnibus numeris absolutum testantur. In utroque te admirror, qui, ut amorem mihi tuum declarares, prudentissimo consilio subvenisti, ut prudentiam ostenderes, bonæ voluntatis quasi nuntio atque interprete usus fuisti. A me ipso, imò à bonâ mente abirem, si tuis ego monitis locum non relinquerem; ideoque vel sola voluntatis tuæ declaratio animam nutantem confirmaret. At verò nihil dubito, nullâ in re hæreo, eodem spes vota que mea collineant, quò tu respiciendum esse putasti. Quid autem esset, cujus gratia ab hoc proposito me paterer dimoveri? dudum ego tot fortunæ beneficiis mactatus, cujus ego favorem ambiam? cujus lucris spes me illiciat? qui cum semper mihi honorem propositum habuerim, unum hoc bonæ famæ beneficium rebus meis addi posse sperem. Quicquid itaque meis movere poterò viribus, id ut Reip. bono fiat, omnem operam curamque impendam. Scis, quanta sit sensuum & animorum nostrorum conspiratio: Nam vel absentem videre mihi videor, ac audire salutaria instillantem præcepta, quæ quidem adeò tenaciter animo meo insident, ut in tuis totus habitare consiliis videar. Insanæ plebis rumusculos, non est, ut cures; non norunt illi, quid intus geratur, & secundum speciem rerum judicant, earum verò abditas causas non percurrunt. Videbis aliquando, me rem omnem ita gessisse, ut non sit, de quò reprehendere me jure possis. Ego certè nihil impensius cupio, quam ut tibi virisque bonis mea placeant studia: placebunt autem, si Reip. illa sunt salutaria, & mihi ipsi non ingloria, qui post Reip. bonam meo & amicorum honori secundas tribui. Vale.

Suasoria ad aliquem Reip. causâ absentem; ut reditum in patriam maturet. ex Ep. 10. lib. 4.

Quandoquidem apud nos silent omnia, dum ubique regnat armorum strepitus, atque adeò omnibus bonis hominibus obturatum os est, quas à me literas expectes, nisi miseriarum plenas, & quotidianæ calamitatis commemoratione querulas? Sed ne has quidem opus esset scribere, cum propediem oculatum te hujus scenæ spectatorem fore inaudivimus. Quoniam verò ad te noster proficiscitur Theophilus, non sine literis meis dimittere volui, ut has tanquàm monitricas haberes, quæ de reditu in patriam maturando injicere cogitationes possent. Nemo in totâ urbe est, qui desiderium tui amplius ferat: implorat opem tuam ipsa Resp. atque ipsa hæc senatus subsellia altâ voce te inclamare videntur. Venies ergo, si

B b b b

me

me amas, si rem publicam, si patriam non odisti, quæ tu nunc indiget consilio : neque obices tibi poni ab amicis potius patieris aut à negotiis non adeò necessariis ; plura sunt domi custodienda, quam foris recuperanda. Non desunt fortè hic, qui oculos tuos non ferunt, qui tuam absentiã in suum virtutis commodum. Non est, ut illorum suspitionibus & cavillationibus movearis. Tu potius id age, quod agendum tibi esse, ipsa honestas, ipsa officii ratio clamorat. Qvod si & rei familiaris curam non abiecasti omnem, etiã illate movere poterit, & domum pertrahere. Ego certè mearum partium esse ratus sum, ut tibi statum nostrum proponerem, ut consilia ipse cum nobis capias, quid afflictis his temporibus nobis omnibus sit agendum. Vale inique, & si potes, advola.

Responsoria ad Suasoriam de reditu, ex Ep. 4. lib. II.

Frustra sim, si, quod alii facere solent, fucatis verborum lenociniis tua in me officia collaudem : faciant, qui per cuniculos & blandimenta favorem tuum ambiunt. Res ipsa certe loquitur, quo me amore semper complexus fueris, quæ propria tibi perpetuaque fuerint adversus me studia. Imò, si recte te novi, ingrata auribus tuis accidet illa beneficiorum tuorum commemoratio : quæ et si sunt cumulatissima, & mihi quotidie ante oculos versantur, tu tamen tegi illa mavis, quam in publicum produci. Ostendisti sanè non ita pridem singularem in me monendo affectum, pro salute meâ excubans, etiã cum ipse non animadverto, & negotiis peregrinis immergor. Suades reditum in patriam iis argumentis, à quibus discrepare mea consilia ne unquam poterunt. Certe si aliter sentirem, reprimere me tua admonitio deberet ; si dubitarem, hortatio impellere. Tu scilicet unus es, qui mihi cupiat, unice inter tot meos propinquos & necessarios, qui vix ad animum admittunt mea negotia, suisque potius commodis intenti, à me meisque fortunis oculos deijciant. Rara profectò illa fidei & benevolentiae exempla sunt, eoque gratiore animo recolenda. Nihil itaque cunctatus, arripui monitu tuo itineris consilia, & quamprimum cælo sicciore via complanabuntur, hinc discedam, propediem, ut spero, vos firmos valentesq; visurus. Me interim, usque dum veniam, meritorum ac virtutum tuarum pascet memoria ; quas, ut animo meo propositas semper habeo, ita tacitus nunc quidem veneror : sed dabitur, quod spero, aliquando occasio, quâ affectum tibi meum fortunæ felicitatisque tuæ sitientissimum declarare.

Consultatoria, quâ consilium damus amico, quid tempore belli in summâ rerum perturbatione faciendum : ex Epist. 14. lib. 14. Cic. ad F.

Tot tantisque documentis animus tibi constat meus, ut nulla in re dubitare de fide ac amore meo possis : Neque enim mihi tam ipsa salus cordi est, quam mihi est vestra, hoc præcipue tempore, quo summa vobis imminet atque extrema

ma pericula. Iacrescit de adventante exercitu fama, eaque vobis non obscure minatur. Ac vereor sane, ne superveniat vobis illa tempestas, velut ex improvise fulmina in caput vestrum excussura: circumspicietis, si sapitis, effugia, ut elabi aliquò commodè possitis; nisi intercludant vos atque circumveniant, quod vereor, difficultates, quales metuere omnes possumus. Qvo in statures vestras sint, ipsi, ut opinor, non ignoratis, & hostis fortasse melius, quam vos ipsi, novit. Facile enim vel è sinu vestro vobis fieri possunt insidiae, iugulum libertatis vestrae petitura. Quam gravia illa pericula viris honestis sint futura, facile vos ipsi intelligitis. Qvis enim modus adfit hostili furori, per omnia impune grassanti, atque internecionem ipsam intentanti? In ipso vestigio capienda vobis non solum sunt consilia, sed & in effectum deducenda. Si quid mearum operum rerumque est, quibus indigeris, nihil in me patiar desiderari. Quod si maturè effugere hanc procellam animus est, mecum esse bellissimè potestis, & securo in loco spectare strepitus & turbas ferocientis militis. Sin locum tenere & expectare fortunam vestram animus est, id operam date, ut illum praesentem semper habeatis, & ad quoscunque casus obfirmatum. Erunt, qui consilio suo etiam vos juvent, cognati mei, habetis etiam sortis vestrae focios, viros graves, omnique rerum palaestra exercitatos: ad hos respicite, & quomodocunque res ceciderint, virtutem constantiamque vobis dignam ostendite. Vale.

Responsorium ad Consultatorium, ex Epist. 2. lib. 4.

Ut nunquam mihi tuae litterae sunt ingratae, ita difficillimo hoc tempore, ut diuturnam explere sitim cupienti, venerunt. Verebar enim, ne rebus tuis iam fluctuantibus animo concideres, & quid consilii tibi capiendum sit, ignorares. Dum de his cogitamus, mutuosque cum amicis sermones cadimus, tanquam lupus in fabula venit epistola tua, quae te in his difficultatibus lupum tenere auribus nuntiabat. A me itaque consilium expetis? sed quod? nam & me ipsa mens in his turbis destituit, atque omnia etiam pejora veretur. Certe vel cum gladiatoribus in arena illud capere vix licet: major enim & proprior vis mali est, quam ut locum relinquat humanae prudentiae. Quod enim illis contingit, qui medio in mari ab iramani & subita procella deprehensi, non velum maturè complicare aut ventis subducere possunt, non clavum aliò flectere; sed irruente aquarum & turbine impetu in naufragium precipitantur: idem nobis in hac calamitate evenire videmus. Sola itaque in Deo & in animo forti spes posita erit; vel si in fugam praesidium esse potest, è vestigio vobis discedendum est & evolandum in loca vicina & munita. Quod etsi sine magna bonorum jactura non sit, tamen nihili haec habenda sunt, & in lucro deputandum, si vitam, si salutem, si conjugem liberosque salvos exportare possis. Nolite itaque moras necere, sed id primum tibi nunc esse puta, abire in tempore. Si

quid officiis meis, consiliis, opibus, re denique ipsa juvare potero, id ab amico expectes velim. Vale.

Officiosa, ex Epistola 29. lib. 10. Cic. ad F.

Cum de fortunæ tuæ iniquitate ad me perlatum esset, amice suavissime, ita tuo ego malo percussus fui, ut meo non potuerim magis moveri. Sumpsi itaque in manus calamum, & has amoris mei testes literas ad te exaravi, quibus animi salutis cupidissimum tibi declararem, & me non secundis tantum rebus tuis, sed & adversis, & penè eversis, amicum ostenderem. Nihil mihi erit tam carum è fortunæ beneficiis, quin partiri illud cum amico in extrema necessitate velim: depromentur tuæ saluti omnia, erogabuntur pecuniæ, quot quantasq; iusseris; quicquid literis, officiis, studiis deniq; meis, commendatione apud alios amicos, efficere potero, id in tui gratiam à me fiet omnino. Nam et si non desunt, qui de officiorum gloria mecum contendunt: habuisti enim (an nunc habes, ipse noveris) amicos & plurimos & necessitate tibi conjunctos; me tamen hæc laborare laudabili ambitione credas velim, ut in iis appetam principatum, neque à quoquam me vinci patiar, ad utriusque fortunæ vultus idem semper & terga & iugum. Quam animi constantiam si expectare etiam ab aliis potes, ut solent pauci admodum esse fortunæ iniquioris comites; in hac tamen calamitate felicem te prædicabo, qui, opibus ereptis, quas largior fortunæ manus tribuerat, in amicorum præsidio nunc potes confidere, & in sinu eorum conquirere. Me certe quam cumulatissime amici partes impleturum, neque unquam à veteri illo animo, quem adversus te tuosque habui, discessurum promitto. Vale.

Responsoria ad Officiosam, ex lib. 10. Epist. 11.

Obruior tuorum officiorum cumulo, ut, quid primum postremumve laudem, non inveniam. Singulis enim me reddidisti tibi obnoxium, atque ita tuum, ut & possessione & usu tibi videar mancipandus. Falleris, si gratias à me expectas: tanta enim tua sunt beneficia, ut me elinguem reddant, & in eorum cogitatione tantum, cum verba mihi hæreant, defixum. Quid enim ad beneficium tuum hoc addi potest? Cum enim à me fugerent amici, trepidarent omnes, qui mihi erant conjunctissimi, tu solus te salutis meæ impendisti, & cum timide in medium consulerent nonnulli, tu tamen in me juvando principatum tenuisti. De fortunis, de vita, de dignitate meâ decernendum erat, iis tuo beneficio fruor intactis atque intemeratis. Intervenisti enim, ut è machina Deus, eo tempore, quo minimè expectabam, eo loco, quo tua autoritas unico mihi fuit præsidio. Quæ si mecum reputo omnia, parum ego fecisse videbor, si vel vitam ipsam pro te profudero. Nihil est meorum officiorum, quanta etiam illa sint, quibus ullam meritorum tuorum partem mihi

mihî videar affecutus. De eo sanè animi angor, vivendum atqve moriendum mihî esse ingrato. Tu vero, quæ tua benignitas est, animum hunc potius nostrum respicies, quam ullam bene de te merendi facultatem, divini in eo Numinis bonitatem imitatus, cum ita omnes virtutibus tuis supergrediaris, ut tenuibus etiam officiis solâqve virtutum tuarum memoria & prædicatione tibi satisfactum putes. Vale.

Conciliatoria, ex Epist. 17. lib. 6. Cic. ad Famil.

Nulla mihi dies abit, quin de te cogitem; ita animum meum occupasti nominis tui memoriâ, ut tum demum suaviter me vivere putem, si tua mihi obversetur imago, ut summe humani, ita summe docti hominis, & paternâ etiam necessitudine mihi conjuncti. Sed ego propioribus malo causis tuam ambire amicitiam & favorem, quam longinquis illis, & quæ mihi cum pluribus esse possunt communes. Scilicet ut præstantissima forma per se allicit amatores, & sui venerationem incutit omnibus, ita pulcherrima illa virtutum tuarum imago facile in animo meo quotidianas illas formas delet; certè non tam efficaciter illæ me movent. Accedo itaq; ad te, quasi Hercules cujusdam Gallici catenis raptus, atq; tuisme tibi compedibus obstrictum sisto, te tuaq; consilia, quo me traxeris, secuturum. Qvod si & illam, quæ tibi cum parente intercessit, conjunctionem aliquo habere loco velis, etiam hæc te causa impellet, ut & filium in ejusdem amicitie hæreditatem admittas. Hæc itaq; fretus fiducia te mihi patronum delegi, imò in te colendo patriam mihi constitui sanctitatem: tibi res meas dirigendas ornandasqve trado; tibi, ut studia mea consiliis juves, ut cursum exitumqve illorum designes, supplico. Quâ in animi fluctuatione si tu tanquam beneficum fidus mihi affulleris, portum ac metam votorum meorum mihi videor affecutus. Ac videor mihi videre tempus, quo in hoc virtutis & bonarum artium certamine, te hortatore, triumphos agam. Totus interim ego tuus ero, & si quid ab homuncione hoc proficisci officiorum potest, tuò nomini tuâq; gloriæ omne consecrabitur. Vale.

Responsoria ad Conciliatoriam, ex Epist. 18. lib. 6.

Mirificè gratulatus mihi fui, cum tuas legerem literas, de accessione amici, qui mea, qualia etiam sunt, provocare officia voluit. Non est, crede mihi, tam gratum, insigni aliquo augeri thesauro, quam si amicum inveniam novum. Sed quid dico novum? cum inter veteres censerî mereatur, cujus à parente ad nos quasi per manus tradita familiaritas est. Enimvero comode tu mihi in memoriâ revocas paternam illam necessitudinem, quâ me nunc etiam post fata parentis obstrictum esse sentio, ut in amicitiam tuam sponte me immergere velim, si tu in mea arripienda esses segnior. Excute itaq; omnem animo trepidationem, &

Bbb b;

qualem

qualem ipse me esse vis, talem habe, meisque officiis arbitrato tuo utere, si quā in re tibi illa profutura esse existimes. Verum ut tu largior es facultatis meae interpretes (meo enim me pede metior, & quam parum in iis rebus possim, quarum experis à me consilia, novi optime) ita tamen operam dabo, ne te ipse illa frustretur; saltem aliquo officiorum proventu, si tam fecundam tibi messem promittere non possum. Rogo te interim, ut hunc mihi animum conserves, & amorem illum, cujus igniculos resuscitasti, nullo tempore extinguere patiaris. Vale.

Consolatoria in adversa fortuna atq; exilio, ex Ep. 18. lib. 5.
Cic. ad Fam.

Si quis unquam ex amicorum calamitatibus doloris mihi sensus fuit coortus, est sane maximus, quem ex inconvulso tuo, quod à pessimorum hominum insidiis tibi illatum est, persentisco. Quare cum hoc malo te quasi subito fulmine consternatum existimarem, meorum esse partium duxi, ut vel literis meis erigere animum tuum, & si possem, reipsum juvarem; Etsi ipse eo loco sum, ut aliorum indigere potius consolatione videar, quem amicorum suorum calamitates æque ut lux affligunt. Verum ut virtutis & sapientiæ præsidia in omnibus meis casibus robur animo meo subjecerunt, ita tu quoque nunc locum illis reliques, & ad hæc fortunæ tela te Achillem quasi πάντοτελιν ostendes, vel Antæi instar è casu ipso novas vires resumes. Quid enim est, quod te angere magno pere possit? qui meminisse potes & sane debes hominem te esse natum, eaque conditione vivere, ut fortunæ vicissitudines, quas in hac vita sustinemus, subterfugere non possis. Imò, si recte rem putare velis, non est, quod fortunæ magno pere succenseas, quæ plura in te bona largissimâ manu cumulavit, ut leviori hoc malo illorum redimere invidiam posse videaris. Cum enim plerumque aliorum exemplo vel felices nos faciamus, vel infelices (nam felicitate illa, quam animo suo possidet sapiens, nemo est contentus) ab utraque parte ejusdem vitæ fortunæque homines circumspice: & te præ cæteris illis ornatum commodis videbis, quæ alia ne votis quidem suis homines tibi similes promittere sibi potuerunt. Florent illa virtutum tuarum præmia, & ita quidem florent, ut fructus earum nulla tibi invidia eripiat, nulla temporum calamitas intervertat. Hæc itaque parte securus, si jacturam tuam bonorum tuorum cumulo appenderis, ut illis supra quæ mæste constitutum, ita hac omnibus te inferiorem esse deprehendes. Percense enim modò animo, quot quantæque strages nobilissimorum hominum in Republica fuerint, quam illi vita, fama, salute, fortunis omnibus everfi, ne minimam quidem, si vita ipsis salva est, spem sibi reliquam sentiant. Rem publicam ipsam vide, nihil profecto est in illa, quod tenere bonos homines tuque similes possis; omnia flagitiis & sceleribus sunt oppressa; animam agit libertas, judicia & leges corruptum.

corruptantur; ipsa denique Salus morientem civitatem servare non potest. Quid ergo est, quod te hic teneat? an quod cadaver ejus velis inori, & communi cum vectoribus ejusdem navis perire naufragio? Itaque felicem te, qui ex illorum hominū consortio abis, non tam ab ipsis relegatus, quam ipsos à te, quod Diogenes faciebat, relegans. Vivere igitur tibi potes, & ad te bonamque mentem redire, postquam ab illis discesseris. Venies & ad nostui amantissimos, omnibusque officiis, omnī necessitudine conjunctos; quorum hospitii, amplexibus, animis gratissimus hospēs excipieris; quorum quotidiana colloquia facili omnem, quam animo concepsisti, aegritudinem tibi abstergent. Denique & solari in hac calamitate te possunt honesta hominum judicia, qui injuriā tibi factam norunt non solum, sed & suis sententiis damnarunt. Ne quid de iis dicam, qui solam potentioris tui hostis auctoritatem secuti, eam, quam ore protulerunt, sententiam toto animo & pectore execrantur, eam, publice contrariāque sententia damnaturi, si, quod verē sentiunt, impune etiam in judicio efferre possint. Quare ne te vel relinquere alios, vel desertum ab amicis putes, quorum ut aliqui clam tibi favent, ita multi palam tuas partes sequuntur; me habebis, quem semper habuisti, omni officio, ope, operaque tuum, qui te semper & observet & colat & diligat. Vale.

Eadem Epistola amplius deducta.

Quemadmodū aliorum morbis difficulter medentur, qui ipsi totius corporis doloribus oppressi sunt; ita parum mihi consideratē agere video, qui te erigere afflictum & excitare abjectum cupio, cui ipsi aptandum erat mali sui levamen. Acerbissimum enim dolorem hauri ex tuo incommodo, tuique causā intimis sensibus angor. Tu tamen mihi ita haeres in medullis, ita te fero oculis, ut, quicquid est in pectore meo reliquum consilii & opis, id omne tibi cupiam impendi. Singulari itaque studio à te contendo, ut te ipsum adhorteris & indures, ac dolori tuo manum injicias, ne ille te virum, & quidem sapientem virum, prosternat. Nosti vetus illud, homines nos esse, & nihil humani à nobis alienum. Quod si te parum consolatur, vide in quo motu temporum, quanta in conversione rerum & perturbatione versemur, qui non modo succum omnem & sanguinem amissimus, sed etiam colorem & speciem pristinam civitatis. Quae si recte apud animum reputaveris, moderatiore animo malum tuum feres, & molestias parvas ac leves facilesque toleranter experieris. Plura virtutis & industriae ornamenta in te sunt: elucet vel ceteris extinctis sola tua sanctitas & prudentia; habes, quae quidem in homine dicuntur bona, parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, divitias. His tuis tam excellentibus bonis gaudere jure potes, quae in unum collata sunt. Et nunc te morder, unico & levissimo bono laudari, & intantare cum omnium spoliatione levi aliqua diminutione multari.

Quot

Quot quantaq; tuo labore quæsita & collecta sunt? quæ tuâ virtutē perfectâ? quibus tu ornamentis præsidiiq; redundas? ut vel in invidia atq; odio apud nobilissimos homines tui novi hominis virtus & industria videatur. Cum illi vel in ipso gloriæ portu naufragium fecerint, tu exiguam accepisti injuriam & penè nullam, qui hanc rei familiaris lacunam facile explebis. Tua respicis quidem mala, & tantum privata; nec vides, quæ nobis imminet publica. Quanta rerum nostrarum varietas atroci hoc & difficili Reip. tempore! ut nemo propemodum conjectando assequi possit, qui cursus rerum, qui exitus futurus sit. Quam invalidum est legum auxilium? quo prolapsa illarum sanctionibus custodita disciplina? Rogantur novæ rumpuntur rogatæ: iudiciis iniquis exorbetur sanguis civium; quos non iniquæ litium procellæ pervertunt, quibus sæpe ab his in majores plagas incidendum est? His tam malis temporibus & moribus, annon secundas atque proluxas ejus res dicemus, qui minimo cum damno ex illa Rep. evolaverit. Tu verò, qui & ipse præsidia tibi genueris, optimos liberos, fortunarum tuarum participes: qui nos plurimosque alios ad tuam amicitiam aggregavisti, omnes amore ac officiis flagrantissimos, qui consuetudine quotidianâ, familiaritate, aditu, congressione nostrâ fruaris, serjâ jocosq; nobiscum celebres, his opibus quasi per ludum & per negligentiam hunc casum tuum sustentabis. Nosti ipse, quam sint multi, iiq; optimi viri, qui judicium de te latum, non cogitationis tantum tacito convicio verberent, sed & magna vocis libertate perstringant. Ac nosti, quæ sit quorundam animi infractio & demissio simili nutu ac renutu unius potentioris hominis voto respondentium: quanta fuerit in hac ipsa tua causâ honestorum hominum dubitatio, hæsitatio, tractusque verborum. In quæ omnia ubi considerationem intenderis, non turbulente, sed silentio ferre has plagas debes. Me quidem certè tuarum actionum, sententiarum, voluntatum, rerum deniq; omnium socium comitemq; habebis, & illud præfecto, mihi te neq; cariorem neq; jucundiorē quēquam esse, cognosces.

Alia Consolatoria ex Epist. 14. lib. 5.

Nihil ad me literarum hæcenus datum fuisse miror equidem, cum te frequentem in hoc officio invenerimus semper; nisi forte in museum tuum te abdidisti, atque ibi Musis vacans, aliquid literis mandas, quod nomini tuo immortalitatem pariat, & doctis sit in pretio. Quod si ita est, vehementer laudo consilium, quod his fontibus extinguere dolorem tuum velis, quos sapientia ipsa tibi propinat. Sin, quod vereor, doloris te vehementia ab hominum consuetudine avocet, luctui tuo quasi innoturum, ex lege familiaritatis nostræ acerbam in te sententiam pronuncio, ut qui magnâ te, magnâ alios, injuriâ afficias, cum te Reipublicæ, cum te amicorum utilitatibus subtrahis; quibus, nisi fallor, plus debemus, quam ut nos ipsos inutiliter affligamus. Ego verò non solum sapien-

ſapientiam, ſed & prudentiam tuam, hic teſtem voco, an cauſa tibi ſit idonea, ob quam angaris animo, teque perpetuis lacrymis & doloribus excrucies. Tu ſcilicet, qui abdita philoſophorum arcana perripuiſti, non ſenties, non intelliges, quod quilibet in populo; atque te ipſum vivus vidensque conſicies? Quam aliqui in te pertinaciam; qui gravius quid dicent, furorem interpretabuntur. Qvis enim ad te fructus, quæ utilitas ex hoc mœrore promanat? an, quod morbos in caput tuum læceſſis? an quod fata tua præcipias ipſe & præcipites? an quod tu intra parietes compreſſis ſedes manibus, lacrymis & vigiliis te maceras, gemitibus & ſuſpiriis omnem vitalem ſuccum exhauris, Reipublicæ cavetur, ne detrimentum capiat? an amicis conſulitur, ſpem atque prælidia in te ponentibus? an denique tibi ipſi ex ægritudine ſalus, è dolore gaudium, è ſollicitudine quies, è deſperatione ſpes exſpectanda? O vero te miſerum! imò bis miſerum, qui ipſam te viſe eſſe miſerum, & ipſas miſeriarum tuarum cauſas adeò perditè amas. Scilicet ut tu diſpellas, novam, quæmadmodum Cæcias, malorum nubem attrahis: & erat tamen prudentis animi, omnes illos evitare ſcopulos, quibus naufragium tuæ ſalutis ſis factururus. Quare, ſi rationes non admittis, & has ſurdo narramus fabulas, ſaltem nos audi tui amantiſſimos; quos dolor tuus ita affligit, ut ſuo non poſſint vehementius affligi: vel precibus noſtris te expugnari patere, ut ad conſuetudinem noſtram te recipere, atque ex illâ lenire dolorem, velis. Non equidem te his præceptionibus meis velut in ordinem redigere laboro, aut pædagogiam aliquam in te exercebo. Si tibi ſtudia noſtra ingrata fuerint, quantum tamen in me eſt, movere te volui, atque à quotidiano luſtu avertere: Duo enim ſunt, quæ me in diverſam partem trahunt; quorum alterum hoc eſt, ut rationibus noſtris tuam voluntatem adjungas; alterum, ut nulla re tibi moleſtus eſſe velim. Vale.

Reſponſoria ad Conſolatoriam ex Ep. 15. lib. 5.

Nihil niſi amorem tuæ ſpirant literæ: adeò, ut in fronte animum geris, ita in his affectum tuum prolixè exponis: de quo mihi gratulor quidem, ſed ut ad animum admittam, à me vix impetrare poſſum, iſtis doloribus afflictuſ, ut nulla mei erigendi ſpes ſupereſſe videatur; tuque qui amici quidem partes agis, planeque tuas, fruſtra omnino labores. Quid enim in hac calamitate, quæ ſubito nec opinantem oppreſſit, in qua nec conſilii locus eſt, nec ſpei, faciendum exiſtimas? ad amicos ut fugiam, ſuades? ſed quos? quam enim rarum hoc miſeris nomen eſt! Neque enim neſcire potes indolem hominum, qui rebus noſtris ſecundis ſecundos ſe oſtendunt, adverſis ſe avertunt, & quaſi contagio quodam infectos fugiunt. Pauci fuerunt, & tu fortè ſolus, qui malis noſtris indoliſſe viſus es, eò majoris mihi nunc æſtimandus, quo te promptiorem propioremque mihi in his anguſtiis oſtendis. Unum hoc eſt, quod animum mihi proſtratum refocillat,

Ccc

tuq;

tuque mihi totus theatrum es in urbem fugienti, in qua inter turbas & negotia forensia multa quidem, quæ turbant, nihil, quod delectare possit, deprehendo. Accedit temporum summa iniquitas, quæ cum virtute nostrâ stare poteramus, suo quodam turbine in casum rapiunt, & comuni ruinâ involvunt. Omnia enim sunt indies graviora & acerbiora expectanda. Ad literas me ablegas & studia, ut in iis consensescam, & in earum sinu has molestias deponam? Magnifica quidem hæc & honesta est oratio. Sed vellem ego hic te videre Hectorem & Achillem, qui tam forti animo sit ut hoc præsidio munitus, ferre hos insultus æquo animo possit. Vellem, qui os philosophum sonas, etiam pectus hoc nobis præstare possis; qui homines sumus, & miseriarum sensum exuere non possumus. Nam ut illam à Stoa sapientiam profiteamur, à nobis non impetramus, cuius magistri suâ ipsi doctrinâ in ruborem datam mediis suppliciis atque in equuleo ipso se felices glorientur. Omnes scilicet extraneas necessitates tela constituti mirifice animosi sunt, & generosum illud pectus ostentant, trepidaturi, ubi calamitatum moles opprefferit. Sustineo tamen me, ut possum, studiorum consuetudine, ut, cum ab aliis contemplationibus animus avocatur, paulatim memoriâ malorum deponat. Quare ut frequentiora nobis sint & quotidiana illa subsidia, te mihi præsentem velim, ut auribus confabulationibus legniorem ad arripienda hæc levamenta animum excitem, & minus me miserum esse credam, quo magis cogitationum frequentia animum meum obtundo, & ad malorum sensum callum illi obduco. Venies itaque ad nos dudum desideratus hospes: imò in hoc ludo ad constantiam patientiamque novus quasi Doctor, cuius ab ore & præceptis pendeam, & illa, quæ nunc animum meum excruciant, dediscam. Vale.

Gratulatoria de Consulatu, ex Epistola 8. lib. 15.

Et si, quæ à te veniunt literæ, semper mihi sunt exoptatissimæ, nuper tamen memirifice delectarunt, & magnam mihi læticiam attulerunt, quod sumis te in Rep. honoribus ornatum esse intelligam. Quoniam itaque etiam ad meam utilitatem pertinere existimo, si qua nova salutis dignitatique tuæ lux effulserit, affectus gaudii in hanc epistolam erupit, quæ tibi de honoribus tuis gratularer, quos proprios perpetuosque tibi & Reip. salutares esse volo. Ingratissimus essem omnium, nisi & me istius tui gaudii sensus percuteret, quem ego in oculis tui semper, in quo ego colendo patriam constitui sanctitatem: cuius ego beneficiis propemodum obrutus vivo, ut nullam merito rui partem mihi videar assecutus, si vel vitam pro salute tuâ profudero. Accedit parentis tui voluntas in me propensissima, qui in me ornando, & adversus omnes fortunæ insultus tuendo, nullam unquam occasionem prætermisit. Quæcum animo reputo, totum me vobis debitorem profiteor, & quoad spiritum duxero, profitebor. Quare cum hæc mihi quasi hæreditaria à vobis bona sint & perpetua, ineptus ego sum, qui offi-

officiosi vos precibus obsecrant, & ad nova officia invitent. Quod enim semper fecisti, ne nunc quidem, istis honoribus auctus, facere intermitteres; qui non es inter illos, qui ad fortunæ secundioris vultus frontem suam fingunt, & in inferiore loco politos despiciunt. Amis, si te recte novi, carissimi tui honestas, eam generositas est, ut honores tui vel eo nomine tibi gratiores existant, quod novam benemerendi de amicis occasionem nactus, me quoque & ornandum & juvandum animo promptissimo suscepturus sis. Vale.

Eadem Epistola variata.

Esti quotidiana mihi de te est cogitatio, nihilque rebus tuis gratius; maiore tamen non facile lætitiā elatus fui, quam cum primum in Rep locum nuper tibi oblatum, rumore publico intelligerem. Quare statim exarsit mihi animus, & aurem amor ipse vellicavit, ut ad te scriberem, & cum, quem in sinu meo foveo, affectum, quia coram non licet, eminus & per epistolam declararem. Neque enim aliter fieri æquum erat, præsertim cum te amarem semper; & nunc etiam in illa honoris accessione te mihi omni officiorum genere, observantia, studio prosequendum existimem. Non excidit animo superiorum temporum meritioria, cum ego adversa cum fortuna conflictatus, tuam tanquam Herculis alicujus operam sensi, qui mihi præsidio esset, & ab omni injuriā defenderet; nam de secundis meis rebus non dicam, quibus etiam alii promptos facilesque amicos habuere. Accedunt a Patre tuo tot tantaque beneficia, quorum etiam nomine ego tibi obstrictus sum, atque ate nunc metibi obnoxium profitebor. Totum me ergo tibi trado, tuis tuorumque vinculis tibi obligatum; neque quoad vitam, ab isto quam mancipii jure, quod tibi in me acquisitum est, discedam. Nunc tantum a te etiam atque etiam contendo, ne in illo honoris fastigio constitutus, me clientem tuum averseris; sed eo maiorem in me ornando tuendoque operam ostendas, quo major tibi bene de me merendi occasio nunc ministratur.

Responsoria ad gratulatoriam de dignitate recuperata,

ex Epist. 14. lib. 4.

Venerunt ad me literæ tuæ humanitatis tuæ amorisque plenissimæ, quibus de honoribus in me collatis gratulaberis, omniaque fausta & felicia apprecatus, iis me laudibus ornasti, quas ego si agnoscerem, nimis de me magnifice sentirem. Ego vero voluntatis tuæ in me declarationem omni elogio potiorē habeo, cum amici partes impleas: nam cætera etiam assentatoribus tecum poterunt esse communia; a quorum specie tantum tu abes, ut tibi in laudibus meis largiori credere malim, quam te in aliquod fucatæ amicitiae crimē adducere. Gratias itaque tibi ago, quales ab amico expectaveris; animo quidem prompto, sed non satis sereno, si ad horum temporum difficultatem respexerim. Dubitare enim profecto possis, utrum

CCCC 2

corlo-

consolandi argumentis animum sub onere labantem erigent, an gratulationibus, velut magnum aliquod bonum adepti, applaudere æquius videatur. Quæ enim in publicis his calamitatibus animo quies, dignitati autoritas, fortunæ constantia expectanda? ubi omnia ad casum spectant, & nulli quidem sunt, qui ruentem hanc molem sustentant, tubicines, nulla securitatis publicæ præsidia, omnia insidiis, dolis circumveniuntur. Itaque gaudio parum afficior, quod metus iste temperat, qui

Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.

Dabo tamen operam, ut mihi adversus fortunæ insultus præsidia circumponam, ut dignitatem hanc, quæ possum arte & virtute, sustentem. Ego vero tuum, quo me prosecutus es, officium agnosco, atque eo nomine me obstrictum tibi sentio: & si quid hoc officio studio operaque mea, prodesse tibi potero, nihil earum rerum omittam, quæ ad te juvandum ornandumque; pertinere videbuntur. Vale.

Responsio ad gratulatoriam de novis nuptiis, ex eadem Epistola.

Intervenit nuptiis meis, velut capra ad festum, tua epistola, quæ amores meos feliciter evenire vis votisque; uberrimis prosequeris Itaque feliciores fortioresque amores meos esse necesse est, tui accessione amoris votisque munitos. Nam certe parum hoc tempore in amoribus gratum est, quod nihil nisi cædes, rapinas, bella, calamitas publica ostendit. Quam jucundos ergo Veneris amplexus putas, cum mala nos undique incurrunt. Scilicet nunc res domestica curanda est & firmanda, cum Respublica ruinam minatur. Novus ego ad hanc navem vector accessi, quam tempestates undique circumstant, cui in proximo est naufragium. Hæc cum animo meo revolvam, penè est, ut ipse meam damnam stultitiam, meque in publico malo delicias sectaturum, & ne solus peream, uxorem tanquam alteram facto victimam oblaturum. Verum sumere ex ipsa audacia animos oportet, & ferream non solum frontem, sed & cataphractum pectus sæculo ostendere; cui etiam hæc est una salus misero nullam sperare salutem. Ego amoris tuo totum me tradam, tuo hoc officio factorum acerbiter solaturus; meis autem studiis, obsequiis, officiis omnibus, voluntatem in te propensissimam testaturus. Vale.

Eucharistica, ad aliquem, qui commendatos à nobis benigne tractaverat, ex Epist. 12. lib. 13.

Cum multa sunt argumenta, quibus propensissimam tuam erga me voluntatem collegi; tum illud præcipue est, quod Agapetum nostrum, quem tibi literis meis commendaveram, omni officiorum genere es prosecutus. Neque enim is solum mirifice humanitatem tuam laudat; sed & alii commemorant, quibus & tu & ille usus est familiariter. Quanta verò ipse voluptate persusus fuerim, non satis literis exprimere possum; cum hominem illum ob virtutem & optimos mores tenerrime amem, atque ita amem, ut è necessariis meis yix aliquem ardeatius amare

amare possim. Nolo hic beneficiis tuis, quæ in ipso mihi præstita sunt, novos è verborum & gratiarum pigmentis colores quærere, ne quid aurbis dare & blanditiis quibusdam assentari tibi videar: Id tantum te rôgo, ut affectu isto, quo ipsum amplecti cœpisti, porro amplecti velis; non quod dubitem, te hoc me non rogante facturum; sed quod ita rogare moris sit; & ego amico, quacunq; re possim, gratificari velim, si non re ipsa, saltè verbis, officiis & omni genere humanitatis. Nulla res magis vel me, vel illum, tibi reddere poterit obnoxium, exiguae quidè facultatis, sed maximæ optimæque voluntatis homines, ad imperia, imò ad nutus tuos advoluturos.

*Responsoria ad gratiarum-actorem, ex Epist. 19. lib. 10.
sub personâ Patroni ad Studiosum.*

Adeo sunt exigua mea in te beneficia, ut magnificam illam gratiarum actionem non mereantur; tamen, quando ita voluisti, ut extaret hæc voluntatis tuæ erga me declaratio; vel ideo gratum mihi hoc tuum fuit officium, quod amoris tui non esset evidentius argumentum. Accessit novum huic affectui tuo argumentum, eâ, quam nomini meo inscripisti, dissertatione, doctâ sanè & elegantî: quâ ut ingenii tui promptitudinem ostendisti, ita & aliis significare voluisti, quanti me faceres, & quo loco haberes. Quare meæ potius partes sunt, ut gratias tibi largiore manu metiar, novisq; officiis, cum vetera nomina jam dudum tibi expuncta, obnoxius tibi fiam. Id sanè operam dabo, ut nihil in me patiar desiderari eorum, quæ ad te juyandum ornandumq; pertinere videbuntur. Fallam interim otia mea tuæ Dissertationis assidua lectione, atq; ita fallam, ut plus ab illa ingenio meo contemplationis relinquatur. Quandoquidem igitur tam benè tibi tempora in studiis posita apparet, omnes tuos nervos, spiritus, operam diligentiamq; omnem in hæc impendes: ut digna laborum tuorum præmia aliquando reportes, & Reipublicæ administrandæ promptiorem aliquando manum adhibere possis. Vale.

Laudatoria ex Epist. 15. lib. 11.

Nihil me magis hoc tempore delectat, quam quod tuis nonnunquam literis animû pasco, quæ nuper oportuna venerunt, & quid in literis nunc moliaris novi, significarunt. Quid ego hic in te laudem? an officium? an propensam in me voluntatem? an divinum tuum ingenium, quod tot novas erudito orbi delicias extundit? an deniq; ipsos illos ingenii fœtus, assiduo labore perpolitos, quos, ut Phidias signum, statim ubi aspexerint, probant viri docti? Quare nihil jam amplius, quod scribam, est, nisi ut currenti stimulos novos addam, teq; horter, ut orbem eruditum porro scriptis tuis doctissimis beare velis; quos ita avidè expectant omnes, ut qui diurnam explere sitim cupiunt. Vale & nos ama.

Cccc 3

Repre-

Reprehenſoria ex Epist. 17. lib. 10. Cic. ad Fam.

Vix oculis meis credere potui, cum in tuâ, quam mihi inscripseras, dissertatione aliqua offenderem, quæ non è tuo promptuario, sed aliunde, desumpta videbantur. Laudo quidem officium, atque eo me nomine tibi obstrictum esse profiteor: Verum, ut dicam, quod res est, non placuerunt mihi plumæ illæ, quibus te corniculam Æsopicam ostendisti: ideoque non parum tibi succenseo, qui in partem hujus prædæ me quoque vocare voluisti, cum nominis mei titulum non tuo, sed alieno, fundo prægis. Et nosti verò, liberales non esse, qui de alieno largiuntur: quid verò putas ad hæc dicturos, ubi viderint, homines doctiores, & in literis bene exercitatores, qui hic nasi rhinocerotis habent, & vel è longinquo Cacci raptoris vestigia odorantur? Quare te etiam atque etiam hortor, ut, si qua tibi supersunt hujus scripti exemplaria, in publicum evolare non sinas, ne dedecus tuum, quocunque illæ tandem chartæ pervenerint, circumferant. Non succensebis amico bene monenti, ut qui tuum honorem ad se quoque pertinere putat, eoque labefactato, ut suâ quadam injuria afficitur. Tu interim & studia tua omniaque negotia ita tractes velim, ne quid valetudo tua detrimenti capiat. Vale.

Expostulatoria ex Epist. 5. lib. 5. Cic. ad F.

Et si nihil ad te literarum dare constitueram, à quo bene longo tempore nihil ad me per scriptum fuit, precibus tamen Agapeti nostri permotus fui, ut literas has ad te mitterem, ejusque negotium tibi commendarem: si fortassis, cum non meâ, sed aliorum causâ, scriber, aliquas à te literas exculpere possim, quarum adeo parcus es; nescio utrum scribendi tædio, an mei odio. Illud certè vix crediderim, cum quotidianum te in literis ad alios scribendis esse sciam; in dandis recipiendisque salutationibus solennem; etiam, cum nihil opus est, pollicentem, imo obtudentem officia. Hoc itaque potius videtur, simulatibus te nescio quibus inductum, ab alienasse à me animum. Accepi enim, nescio quibus rumulculis occultis, te famam meam laceßere conviciis, & quibus potes artibus, lumina mea obscurare. Quod, ut improbum non solum est & hominis parum officiosi, ita ἀχαριστίας quoque notam tibi inurit. Quid? an jam adeo priorum temporum oblitus es? cum à meo consilio, ore, præceptis, penderes totus, eaque haberes ad studia adjumenta, absque quibus si fuisset, nunc non haberes tela, quæ in me jaceres, meo mihi exitio excitatus. Quod si harum rerum memoriam deposuisti, saltem id animo reputa, ut hæc omnia non essent, qua fronte ausus sis laceßere senem juvenis, præceptorem discipulus, civem civis. Quam insignis impudentiæ notam si non agnoscis, frons tibi omnis periit, & cum fronte bona mens, quarum mutua esse solet conspiratio. Has ut devorarem & concoquerem injurias, à me impetrare non potui, neque certè libere ad illas debui, ne

mus.

missitando cresceret injuria. Reliquum ergo est, ut rescindam potius, quam dis-
suam amicitiam, semper, ut video, insidias mihi structuram. Ut tamen satisfa-
cerem roganti amico, causam ejus tibi commendare volui, ut si non amicitia mea
inductus, saltem honestate impulsus id facias, quod æquitatis ratio & bonæ leges
abste requirunt. Vale.

Responsoria ad expostulatoriam, ex Ep. 28. lib. 7.

Scriptisti ad me literas; quid dico literas? quot verba, tot convicia: Nihil
enim ad illam acerbiter addi potest, quâ me non innocentem modò, sed &
bene de te merentem, excipere non es veritus. Enimvero mitius tractari debebam,
& ea æquitatis lege, quam tu tibi ipsi simili in casu dixeris. Qvis enim probet, da-
mnari aliquem inauditum? læsæ amicitiae sententiam pronuciari in hominem,
qui senunquam vel dicto vel facto gravem fuisse, meminisse potest? Rogari
prius debebam, neq; tam facile aures falsis rumoribus fuissent accommodandæ;
Quibus qui duci se patitur, impingit, ubi minimè cogitat. Si tu hic esses, tan-
tum abest, ut reprehenderes levitatem vel perfidiam, ut potius industriam & fi-
dem & studia mea laudares, quæ tibi etiam ignoranti & non advertenti sanctè à
me custodita fuerunt. Ejus rei documentum non contemnendum est, quod,
cum famam tuam roderent clandestini hostes, ego soluste defendendum susce-
perim, tacentibus illis, quos tu primicerios tuos salutas. Esti verò de te queren-
di causæ sunt & justæ & graves, homini tam atroci injuriâ affecto, eam tamen ad
animum nuac admittere nolui, vel hoc ipso amicitiae meæ constantiam testaturus,
quæ te etiam vacillante persistat & tibi etiam renuciant & repugnanti fidem
suam sanctam rectam integrâq; officia conservet. Cum enim sciam, animi ve-
hementiam semper esse cum amicitia conjunctam, & quò flagrantior easit, eò
magis suspicionibus & rumusculis esse obnoxiam, in benigniorem partem ego
animum tuum interpretabor, atq; id ipsum vehementiæ amoris adscribam, quod
inconsulto illo calore peccatum est. Quo magis me spes illa tenet, fore, ut so-
pito hoc friguscule, ad ferventiora redituri simus officia. Nosti enim vetus illud
Comici: amantium ira amoris est redintegratio. Quare etiam atq; etiam te ro-
go, ut hanc animo tuo suspensionem ejicias, ne tibi ab illis, qui divortium inter nos
volunt, imponi patiaris. Altioribus fixa radicibus nostra consuetudo est, quam
ut levibus illis futuris, & volatilibus conjectiunculis exstirpetur. Ero semper, quem
habuisti, amicus tetragonus; neque ab officio meo dejiciam oculos, si tu veri a-
mici partes non deposueris. Vale.

Querula, ex Epist. 16. lib. 14. Cic. ad Fam.

Scribo ad te literas; non quod causas scribendi habeam, sed ne literarum
illud commercium, quod inter nos mutuum est, rumpere primus, aut officiorum
cur-

cursum sufflaminare videar. Familiarius itaq; , ut solent amici, inter nos cōfamiliari-
etiam negotia tibi non negligenda esse duxeris. Non ignoras, quantis à me bene-
ficiis ornatus sit Agapetus noster, quàm illi ope, consilio, studio operaq; profue-
rim semper; & ille tamen animum suum, quem mihi toties professus est obno-
xium, ita exuit, ut, conversâ in hostilitatem amicitia, hostium meorum partibus se
adjunxerit, & multane faria consilia machinatus fuerit. Ne quid de conviciis di-
cam, quæ in me effudit, & quorum ego cōmemoratione tibi molestiam creare,
mihi dolorem refricare, nolo. Hæc tamen in sinum tuum effundere volui, tum ut
meo exemplo cautior diffidere amicis discas, tum ut in hoc malo levamen aliquod
tuo consilio præstes. Non soleo facile vel de fortunâ meâ, vel amicis, conque-
ri, meâ sorte meoq; fatis contentus: verum tanta est hujus injuriæ indignitas,
ut animum meum exulceratum nihil mitigare possit. Cui enim jam fidas? cui
animum tuum cōmittas? si, quos in animo atq; in oculis ferebas, amici fidem o-
mnem suam decoxerint. Ad te itaq; confugio, quem præsentem in me animo sem-
per fuisse novi, ejuratâ Agapeti amicitia; tibiq; omnia mea studia, & quicquid
unquam mihi dulce est, consecrabo. Vale.

Responsoria ad Querulam, ex Epist. 25. lib. 7.

Nihil est, quod magis animum recreat difficillimis his temporibus, quam
tuarum suavitas literarum: quæ, ut officiis sunt plenissimæ, ut rerum, quæ ge-
runtur, memoriam mihi exhibent; ita nullo non tempore possunt mihi esse
gratæ. Utinam his paribus officiis respondere possem: sed nihil est, quod tuâ
notitiâ dignum sit. Celare tetamen ut amicum non possum, quæ mihi nuper cum
Agapeto contentio orta sit, quem ex amico mihi inimicū reddidi, quod pecuniam
reposcerem, quam ipsi mutuò dederam. Nam cum tricas è tricis neceret,
diesq; solutioni constitutos semper falleret, pullandus tandem actione apud judi-
cem mihi fuit, ne ære meo exciderem eo tempore, quo maxima me urgebat ne-
cessitas, & à me solvenda erat summa pecuniæ non exigua. Rupto itaq; amicitia
nostræ vinculo, calumniis & conviciis incessit non in meritum tantum, sed & bene-
factis de ipsometentem. Vides, quæ ab amicis expectandæ sint gratiæ. Quos
enim beneficiis tibi reddidisti obstrictos, eosdem tibi inimicos & hostes paras. Ne-
que sanè ipsi vitio verterem has in solvendo debito tricas, si ipsum egestate pres-
sum in angustias aliquas redactum iri nossem: Nam florere ipsum opibus & pe-
cuniâ, exploratissimum habeo; ut itaq; fraudulentus ejus animus ubiq; perlu-
ceat. Quare cum videam, malo consilio ipsum exuisse amici animum, & omni
se adversus me armasse nequitia, dignis hominem hunc excipiam modis, atque
ita tractabo, ut & mihi satis domi consilii adversus homines scelestos esse, sentiat.
Has apud te querelas depromere atq; in sinum tuum effundere volui; si fortassis,
quæ

Cap. XV. Sylloge exemplorum.

125

quæ autoritas tua est, argumentis expugnare animum hunc fraudulentum possis, & bonis verbis eò inducere, ne turpem hanc maculam nomini suo inuri patiatur. Fortassis enim, si amici non habet, sui tamen rationem habiturus est. Vale.

Nunciatoria de adventu, ex Epist. 23. lib. 9.

Cum multæ solent esse scribendi causæ, tum præcipuè una novitatis princeps & palmaria multis est; quod in amicorum literis narrationes rerum novarum potius, quam alia argumenta, respiciant. Quæ vero expectes ab amico veteri, nisi vetera, mores antiquos, priscam fidem, quæ apud novaturientes amicos raro esse solet. Hæc parte tibi spectari maximè cupio; & nisi me omnia fallunt, tot annis jam spectatus fui; & nihil tu fortè ipse hoc novi anni tempore, quo mala nostra tot quotidie nova nascuntur, à veteri amico expectaveris. Illud tamen novi narro tibi, me intra octo proximos dies iter ad vos meditari, quod εὐαγγέλιον tibi fore, minimè dubito. Jam enim videre mihi videor, quæ fronte expecturus sis, quo ore, quibus amplexibus hominem tui amantissimum. Integram hebdomadam destinavi tuis colloquiis. Vivemus itaque unà, confabulabimur, non tam cibus corpus, quam deliciis literariis animum, refocillaturi. Placuit enim maturare iter, quod in vernum tempus differre cogitaveram, cum te pedibus laborare intelligerem; si fortassis dulci illo Musarum balsamo, è confabulationibus nostris stillante, mitigari doloris tui acerbitas possit. Expecta itaque hospitem, & cum ipso facetias omnes, jocos, veneres, lepores. Nam Saturnalia apud te agere, & urbanitates meas deponere constitui. Tu interim omnem operam dabis, ut pedes paulatim tibi officium facere discant, ac animo præsentore esse possis. Vale.

Responsorio ad nunciatoriam de adventu, ex lib. 10. Epist. 12.

Magnopere me tuæ exhilararunt literæ, variis molestiis & ægritudinibus ex temporum nostrorum difficultate conflantem: Oportunè enim adventum tuum mihi significabant; quod mihi tam gratum fuit εὐαγγέλιον,

Quale sopor fessis in gramine; quale per æstum

Dulcis aqua saliente sitim restringere vivo.

Sed nolim tamen, ut mei causâ te in valetudinis periculum conjicias atroci hæc hyeme, quæ & extinxit multos per sævitiam frigoris, & ad gravissimos morbos fomitem subministravit. Sed tamen & ab instituto tuo revocare te nolo, ne videar renuere hospitem jucundissimum, cujus ego saluti ut consultum cupiam, amor impellit, qui in varias partes nunc discinditur. Idem enim & jungi tecum, & à te disjungi cupit. Quod si vincere hujus tempestatis sævitiam idoneo vestium apparatu potes; si valetudinis constantia permiserit; tantum abest, ut disuadere tibi iter velim, ut & alas tibi aptari, & Cyllaros & Pegafos currui tuo

Dddd

jungi

jungi cupiam, quò ad nos advoles potius, quam adrepas. Vide itaq; ne in via diutius hæreas, sed alternatâ corporis recreatione frigoris vim infringas. Sat cito ad nos veneris, si firmus valensqve veneris. Reviviscant tuo aspectu Musæ nostræ, quæ jam totæ obmutuerunt & obtorpuerunt, novos à te spiritus relumpturi. Animus certe noster, qui prostratus est & jacet penitus, tuis ita erigeretur colloquiis, ut molestiarum & tædiorum memoriam saltem illo, quo nobis ades, tempore, sit depositurus. Interim quotidie pueri mei ante portas erunt, ut tuum mihi adventum nuncient.

Hæc sunt, quæ in juventutis usum hæc producere volui, ut his exemplis viam sibi sternerent. Ut ad eum modum imitatio institueretur, apparatus aliquo & copia verborum opus est. Non enim hic tam Ciceronis verba & periodi, quam ipsa enthymemata, attenduntur. Triplex ergo imitatio est: 1. puerilis, quâ è phrasibus Autoris Classici sermo compingitur. 2. Amplificatoria, quâ periodi ex Autore Classico in multas diffunduntur, eodem argumento retento. 3. Oratoria, quâ variato argumento eadem, enthymemata aliis verbis ac periodis efferuntur. Ejus exempla in hæc Sylloge exhibentur. In primâ illâ multum curæ industriæqve infumendum est. Etsi enim, puerilis illadicitur, virum tamen maturo judicio requirit, qui dextra applicatione phrasés omnes bene compositum sermonem compingere nòrit; qualis sub epistolæ formâ quam commodissimè institui potest. Ego ante multos annos pro usu isto omnes Terentianas elegantias, quæ in Comœdiis ejus habentur, epistolis complexus fui, quibus in exercendâ juventute feliciter quidam usi sunt. Sed perierunt mihi chartæ, ab aliquo subreptæ. Neque sanè indignus Viro docto labor esset, ac optimè de juventute mereretur, si quis talia Themata Epistolaria concinnaret: neque tamen nullum ingenium & judicium in eo requiritur. Hæc lingua Germanicâ proponi pueris possent, ut in Latinam convertant. Ad eundem modum olim ego è phrasium libellis epistolas pro tali usu concinnavi. Verùm cum Phrasés illæ solutæ & vagæ sint, neque verborum cursu connexæ, non habebunt illum ex eo labore fructum pueri, quem è verbis ac phrasibus recte ordinatis habere possunt. Ejus tamen exemplum hic apponam epistolam exprobratoriam, è phrasibus illis extantioribus, quæ in primis septem foliis Medullæ Latinitatis Wendelini habentur, concinnatam: *Quamquam ab alienandus tibi plane jure amicorum videar, volens tamen ego nunquam ab eo jure abii, vel abibo. Abhorret & animus & auris tua à nobis; sed fac tamen, ne abhorreat à fide & à vero: Tantum enim abest, ut ego aliquid amicitia tuâ indignum admisserim, ut potius absit ab hoc omnis mea culpa, & nunquam me abduci ad hoc crimen passus sim, vellevissimis malevolorum hominum rumusculis. Et qui tu abis ad istas ineptias & suspiciones illas, ab recenti memoria præsentissimi amoris, quem paucis abhinc diebus à me tibi exhibitum esse ignorare non potes, dum à me integram illam summam persolvi,* quam

quam à te debueras. Jam & in mores suos abire alter ille tuus, qui nescio quid mali de me suspicatur, & quadam mei causa tentavit; sed cui non tam impunè abibunt omnia. Adeo parum literarum ab eo vidi, ut qui paucorum dierum iter ab illo absum, longè gentium abesse videar. Hoc ego quidem audacter affirmo, quandoquidem illi plurimum abest de exactâ prudentiâ, multum illi (absit verbo invidia) ad amicitiam nostram contulisse. Nunc quidem ingratus ille se ex conspectu meo abdit, & plane illi animus abest, me vel coram, vel per literas, compellendi. Nec tu à levitate ejus multum aberrasse videris. Aut redire uterque ad frugem, & bonam mentem, aut valete, & res vestras vobis habete. Eodem modo particularum A, AB, AD usum è foro Romano, & Turfellini de particulis libro, proluxa aliqua & certi argumenti epistola ostendi. Sed in istis aliquid inviti & subornati esse, nec evitari posse, quivis facillè videt.

C A P. XVI.

DE EXERCITATIONIBUS IN ORATIONE LIGATA INSTITUENDIS.

Discrimen ligata orationis & soluta. Præceptis poëticis non nimis immorandum. Illos hic omnia docet. Commentarii in poëticam Aristotelis prolixi plus turbant, quam juvant. Imitatio anima poëstos. Imitatio duplex. Altera in poëmace ad rerum & actionum naturam exprimendo; altera in poëmatici descriptione. De ultimâ hic agimus. Prima exercitatio est Metaphrasis: altera imitatio per dilatationem, variationem, & contractionem similium locorum. Exemplum elegans Virgiliane imitationis è Catullo. Aliud exemplum Horatiana imitationis è Virgilio in Ecod. 2. de laudibus vitæ rusticæ. Plenior ejus imitatio in paraphrasi Jacobi Wallii. Ejusdem Ode Metaphrasis nostra Elegiaca, & alia quedam Metaphrason nostrarum exempla; Exemplum Epigrammatû; alterius è Mureti quodam à Nicendalio; alterius è Martialis à nobis per eandem imitationis rationem dilatati. Descriptiones dilatatae Exemplum ex Ovidio. Præcis conscribendis carminibus per sententias & lemmata, figuris, expolitionibus ornanda. Ecloga I. Virgili in suis sententiis & ornamenta resoluta Carmen II. lib. 1. Sylvarum Statii de Equo Domitiani resolutum Horatii Ode à Parthenio resoluta, Ode Comiriana ad Ducem Condaum de Latinus usu diatricho exhibetur.

Habitus Orationis ligatæ à solutâ in omnibus diversus est, dictione, compositione, periodo, numeris, inventione. Habenda est Epithetorum, ceterorumq; ornamentorû, comparationum, Exemplorum, fabularum, iconographiarum, ratio. Et in ipsis Poëmatibus suo singulari quodam generis singula carminum genera constant, tam ratione dictionis, quam ratione numeri

meri & periodi. In Hexametro carmine alia ratio & compositio est Eclogæ, alia Satyræ, alia Heroici generis sive Epopœiæ. Et in ipsa Epopœiâ quantum à Virgilio poetarum Heroicorum principe differunt Statius, Claudianus, Lucanus. Habet suas Elegia, suas Epigramma, elegantias: de quibus multa dici possunt, & suo loco dicentur. Sed nos nunc hoc loco tantum progymnasmatum illa poetica producemus, rationem monstraturi, quâ se in optimo ac divino planè studio tyrones exercent.

Quandoquidem verò is, qui carmen scripturus est, apparatu aliquo opus habet, præsupponimus hic prima rudimenta prosodiæ, mediocrem linguæ latinæ cultum. Institutiones poeticas non pauci scribere, in quibus tamen cum iudicio versandum est, ne ingenium vel præceptorum subtilitate extenuemus, vel eorum mole obruamus. Ultrâque ratione obtunditur ingenium, & ad exercitium ineptum redditur: & novi ego plures, qui in arte hac excelluerunt, lectione peritius Poetarum & exercitio eo pervenisse, quo prolixis præceptis tardius pervenitur. Præcipuum in illo negotium versatur, si quis, præsuppositis Rhetoricæ & Prosodiæ adminiculis, id quod in carmine ejusque generibus artificium latet, multa observatione didicerit: quod peritus Magister longè expeditius exemplo præstabit, quam multis præceptis. E veteribus Aristoteles est, ut Philosophiæ omnino, ita hujus quoque magister: sed dolendum, ejus de Poetica librum non pervenisse ad nos integrum: quæ illic habentur, ad Dramaticam poësin tantum pertinent, utpote quæ cum Epica seu Heroica principem locum obtinet: Conspicit enim in imitatione actionum. Reliqua Poëmata breviora sua quædam singularia præcepta habent, quæ fundamentum tamen in illâ primâ habent. Quamvis enim Colossus Rhodius majori apparatu & accuratiorè *συμπλοκή* partium spectatur; tamen & minora sigilla suâ proportionem gaudent; estque etiam in minore carmine sua quædam imitatio, tum morum, tum affectuum, aliarumque rerum, quæ sunt cum actionibus hominis connexæ. In Aristotelis Poeticam commentatores habemus bene multos, è quibus Heinsum nostro usui seponemus. Ceteri Commentatores non tam Poëtæ, quam Rhetores in carmine scribendo, sunt, id est, nimia & anxia Aristotelicorum præceptorum explicatione animos lectorum fatigant.

Imitationi universæ Poëseos quasi anima est. Consideratur autem illa duplici ratione: primum, quatenus illa ad exemplum rerum & actionum instituenda est; secundo, quatenus ad exemplum alicujus Poëtæ componi debet. Priori modo considerata versatur *ἐν τῷ Πρωτοῦ & ἰδιώ* actionum exprimendo; posteriori modo ad generales illas imitationis, tam oratoriæ quàm poeticæ, leges dirigitur, quæ in ipso poetandi exercitio consistit. Primus imitandi modus proponit perfectissimâ imitandi ideam in ipsa rerum natura formatâ alter præceptoris & poematis vetustissimi exemplo agere nos jubet. De hoc itaque posteriore modo tantum agemus: ille enim præmitti debet, cujus beneficio primum illum & præcipuum imitandi modum obtineamus. Non debet verò hæc imitatio ita institui, ut versus hinc illinc è Poëtis congestas quasi

quali per centonem quendam, consuamus. Illud enim non est imitari, sed furari; nisi quis ingenii causa datâ operâ tales centones à Poetis conficiat, ut fecit Ausonius in centone suo Nuptiali, & Dan. Heinsius in aliquo centone in Baudium conscripto; quales & collegit singulari libro Henr. Meibomius. Si quis verò tales versus undiq; compingat, & sic se imitatore præstet, à plagii crimine liberari non potest. Imitationem puerilem, quæ in concinnatione phrasum & versuum primâ compositione consistit, nunc seponimus; nihil enim illa artis habet. Quæ cum artificio instituitur, eosdem fontes agnoscit, quos Oratoria. Primum hic exercitium est Metaphrasis, carminis ex uno genere in aliud transductio; sed, cum libertate aliquâ evagandi. Tales Metaphrases aliquot Odarum Horatianarum in Elegias concinnavit ediditq; Henricus Meibomius, ac nos infra aliquot earum exempla dabimus. Plenior illa imitatio non aliter instituitur quam Oratoria, per *χωρισμὸν* & per *πρόσληψιν*; quâ de re jam suprâ diximus. *χωρισμὸς* est, cum una periodus in plures secatur. *πρόσληψις* sive Assumptio dicitur, cum assumuntur ad genus species, ad totum partes, ad actionem causæ & circumstantiæ, ad distinctû indistincta, ad definitum indefinita, & vice versâ. Si quis illa duo bene cum iudicio usurpare norit in oratione, qua solutâ quæ ligatâ, bonus imitator erit, & talis quidem, ut deprehendi vix possit. Harum imitationum omnia exempla congerenda sunt, in primis ex antiquis: Nam antiqui eadem viâ processerunt. Virgilius in Eclogis Theocritum imitatus est, in Georgicis Hesiodum, in libris Æneidos Homerum, imò ipsos illos Latinos, qui antese scripserant, Ennium, Lucretium, Catullum: quos omnes tamen ita imitatus est, ut omnes superaret. Imitationes ex Græcis singulari libro congestit Fulvius, & eleganti commentario Germanus Valens Guellius, qui Antverpiæ in fol. prodit, ubi diligenter notat loca è Græcis transumpta. Ut Virgilius antiquiores, ita Virgilium recentiores imitati sunt. Cæteri enim omnes, Horatius, Statius, Claudianus, Virgilium imitantur, ita tamen, ut, quod Virgilius fecerat, non superent Autorem suum, sed longe ab ipso superentur. Quod Alexander Rossæus in Virgilio suo Triumphante aliquatenus ob oculos posuit.

Illustre Virgilianæ imitationis exemplum est in loco illo libro IV. Æneidos à versu 305, ubi interjectis aliquot dialogicis locum apud Catullum de Ariadnâ Theseo desertâ, qui invenitur in Epithalamio Pelei & Thetidos, omnem transtulit, ita ut Enthymemata, sententias & figuras, ordinem quoq; verba & periodos mutaret. Quæ res Didonis ab Ænea desertæ planè conveniebat cum hoc argumento; & eleganter eam imitationem delineavit Bartholomæus Riccius lib. II. de Imitat. p. 42. seqq. Ariadna apud Catull. statim ab effectu iracundiæ incipit, v. 132.

*Siccine me patriis abductam, perside, aboris,
Perside, deserto liquisti in litore, Theseu!*

Respondet versus Virgilianus 305. 306. Ariadne huc indignationi insistit, v. 135. ad 140. Virgilius paucioribus versibus idem objicit Æneæ v. 307. 308. Addit autem

D d d d 3

Dido

Dido argumentum à periculo. Virgilius v. 9. 10. addit argumentum à loco incerto, quo perventurus sit v. 311. 312. 313. Quæ argumenta à Catullo omiſſa sunt, quoniam non conveniebant. Dido apud Virgil. rursus se ad preces & lachrymas convertit, & cum Ariadna pactos Hymenæos objicit, Dido per eos ipsos Æneâ rogat, achorum voluptate eum artificiosè tentat. Meritum quoq; objicit, quæ pleraque ap. Catullum; quamquam non illo ordine, v. 314. 315. Sequitur ap. Catull. Locum communis de perfidia virorum, v. 141. ad 146. quem locum communem brevifententia complexus est Virgilius loco alio, v. 373. Nusquâ tuta fides, &c. Post perfidiam objectam ingratum suum accusat, & nominatim præstita officia exprobrat Catull. v. 147. ad 157. Id quoq; Virgilius expressit, v. 373. ad 375. Ariadna fratris mortem quam amatoris se maluisse dicit, ac pro tanta in eum fide relictam se esse feris avibusq; dilacerandam queritur: Dido Nomadum Regum Libycæ ac Tyriæ gentis in se odiû, deinde pudicitiz violatum nomen postremo mortem ipsam objicit v. 320. ad 323. Apud Catullum Ariadna Theseo objicit crudeles natales, v. 152. ad 155. idem imitatur Virgilius v. 365. 366. 367. Hastenus per negationem processit Virgilius, cum Catullus per interrogationes. Jam etiam interrogationibus utitur Virgilius v. 368. 369. 370. Apud Catullum Ariadne conqueritur, suum jam longè fugam arripuisse, v. 165. 166. Idem facit ap. Virg. Dido, v. 582. 583. Ap. Catull. Ariadne optat nunquâ advenisse Thesea, v. 167. ad 172. Dido id ipsum imitatur v. 657. 658. Catullus Ariadnam desperabundam inducit v. 172. ad 183. Didonem etiam Virgilius v. 534. ad 547. Catullus tandem Ariadnam ad diras & execrationes perducit, v. 184. ad 197. Hunc locum Virgilius copiosissimè ac splendidissimè imitatus est, Apostrophen faciens ad Solem & Hecaten.

Patet ex illis, quæ adduximus, qualis Virgilio in imitando fuerit ratio. Adeo presso enim pede secutus est Catullum, ut harum literarum imperitum esse oporteat, qui hæc non sentiat. Mutavit interim ordinem, quem Catullus observavit, & dialogicis cum Anna sorore interjectis fusiùs traxit orationem Didonis. In historia quoq; recensenda longior est Virgilius; sed ita ille expressit Catullum, ut, qui Catulliana post hæc Virgiliana leget, jam non inveniat, quod ipsi magnopere placeat. Ille enim adjectione figurarum vivacium, argumentorum patheticorum, dictione quoque ipsa, quæ horridior paulum est apud Catullum, adeo omnes numeros absolvit, ut vix ab humano ingenio aliquid addi posse videatur.

Aliud illustre imitationis exemplum, quo Horatius Virgilium expressit, notavit Bernardinus Parthenius in eleganti libro Italica lingua scripto *De la Imitatione Poëtica lib. 1. p. 18. seqq.* ubi monstrat, quomodo Horatius jam dilatâr, jam contraxerit Virgilii locum *Georg. II. libro extremo in Epod. 2. de laudibus vite rustice.* Quod exemplum idem Autor repetiit in elegantissimo Commentario suo *super Horatium*, illo loco, quo nemo accuratius ostendit artificium Poëticum. Initium plane idem est. Virgilius sic:

*O fortunatus nimium, sua si bona norint,
Agricolae!*

Horatius: *Beatus ille, qui procul negotiis &c.*

Virgilius significaturus, solutum esse omni cupiditate, omni ambitione, omni metu & periculo, agricolae, sic scripsit:

*- - - quibus ipsa procul discordibus armis
Fundit humo facilem victum iustissimae tellus.*

& inferius:

*Illum non populi fastes, non purpura Regum
Flexit, & infidos agitans discordia fratres, &c.*

His addantur illa:

*- - - nec ferrea iura,
Insanumque forum aut populi tabularia vidit.
Solicite alii remis freta caeca, ruantque
In ferrum, penetrant aulas & limina Regum.*

Hos versus brevius ita extulit Horatius:

*Non excitatur classico miles truci,
Nec horret iratum mare
Forumque vitat, & superba civium
Potentiorum limina.*

Sequitur apud Horatium:

*Ergo aut adulta virium propagine, usque:
Aut tondet infirmas oves.*

Locus hic amplior est, quam Virgilii, eoque felicior. Virgilius unicum tantum artificium rustici meminit, cum dicitur illi:

Agricola incurvo terram molitus aratro.

Horatius diutius hic usus est per enumerationem. Sequitur apud Horat.

*Vel cum decorum miribus pomis caput
Autumnus arvis extulit,
Ite gaudet insitiva decerpens pyra
Cortantem & uvam purpura.*

Virgilius sic:

*Et varios ponit factus autumnus, & alte
Mitis in apricis coquitur vindemia saxis.*

Quod Virgilius contraxerat, Horatius ad species deduxit. Pergit Horatius:

*Qua muneretur te, Priape, & te pater
Sylvane, tutor finium.*

quod prius ita Virgilius dixerat:

*Fortunatus & ille, Deos qui novit agrestes,
Panaque, Sylvanumque senem, Nymphasque sorores.*

Virgi

Virgilius porro :

*Spelunca, vivique lacus, aut frigida Tempe,
Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni.*

Illā verba eleganter Horatius illustravit dilatatione sententiarū & membrorum :

*Libet jacere, modo sub antiquā ilice, usq;
Somnos quod invitet leves.*

Virg. *Venit hiems, teritur Sicyonia bacca trapetis.*

Vid. Horat. illo loco: *Aut cum tonantis annus hibernus Jovis.*

& quæ sequuntur, usque ad illa verba: *Jucunda captant præmia.*

Confer illa cum loco Virgilia, ubi describit opera hiberna rusticorum:

*Sed tamen & querna glândes tum stringere tempus,
Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta,
Tum gruibus pedicas & retia ponere cervis,
Auritosque sequi lepores, tum figere damas &c.*

Apud Virgil. hæc porro habentur:

*Interea pendentes dulces circum oscula nati
Casta pudicitiam servat domus.*

Hæc splendidissimè dilatavit Horat. his Versibus:

Quod si pudica mulier in partem juvet, &c.

Reperiuntur in Virgil. & illi versus:

*Hanc olim veteres vitam coluere Sabini
Hunc Remus & frater. Additque postea:
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.*

Quo respexit Horat. in secundo illo verso suo:

Ut prisca gens mortalium.

Si quis jam conferat paraphrases illas soluti sermonis hujus loci apud *Frischlinum*, cujus extant in Virgilium paraphrases; & *Lubinum*, cujus extant in Horat. paraphrases, videbit varietatem dilatationum. Nos hic aliud exemplum paraphraseos poetice ejusdem Odæ Horatianæ dabimus, quæ insignis admodum est, ex *Jac. Wallii*, Poetæ nitidissimi, Poematibus, ex qua patebit mira illa fecunditas locorum ex adjunctis, genere & specie, ex toto & partibus, quibus præ cæteris utuntur Poetæ; ut multis exemplis demonstravit *Bern. Parthenius* in libro suo de imitatione Poetica, Primus versus apud Horat. est:

Beatus ille, qui procul negotiis

Ut prisca gens mortalium.

Vide, quàm eleganter primum illum versum Wallius ampliavit ex loco generis & speciei, adjectis poetis. Secundum autem versum in parenthesis positum, rejicit ad alium locum. Sic verò ille:

Felix

Felix sorte sua, quem non ignava sequentem

Oria rursus patrium dulci complectitur umbra,

Et 2 commatibus facit 2 periodos, additione prædicatorum,

Longè illi cura infans et comitumque laborum

Invisæ facies, quæ multa et magna moventem

Huc celerem atque illuc raptam, perque ardua versant.

Horatius. Paterna rura bobus exercet suis.

Dilatât hæc verba Wallius per *ἐπεγγραφήν* & descriptionem ex adjunctis, & per divisionem verborum, & additionem novorum prædicatorum.

Ipse sibi semper vacat, aggrediturque quod instat,

Arvaque, quæ quondam proavi non magna tenebant,

Exercet, patiens operum, armentoque quorannis

Sorsitus subolem, fortissima corpora, tauros

Inde legiti, quos dehinc domitos aspscere cogat

Servitio, et terram impresso profcindere aratro;

Solatus omni fœnore.

Dilatât hæc verba Wallius per partitionem illarum rerum, quæ ad fœnus spectant, & per comparisonem cum fœnore rustico.

Non pretio nummos redimit pretiore redemptos

Occupat et fanus tabulis supadacit avaris;

Fœnus amat, quod sponte sua iustissima tellus

Et grævde pecudes et messis reddit et arbor.

Nunc adjicit dilatationem secundi versus per *ἐπεργασίαν* & descriptionem ex adjunctis, & dilatationem periodicam.

Sic olim, ut perhibent, cum fraudem ignara vigeras

Simplicitas, neque fastus adhuc aurique cupido

Improba criminibus nomen posuisset honestum,

Innocua vixere anima, parvæque beate.

Nec excitatur classico miles truci.

Hæc Wallius dilatât per augmentum Sententiarum, addit figurâ comparisonis, dilatatione periodicâ & descriptione ex adjunctis:

Quid refert, alius thalamo sublimis eburno,

Ille thorô, cui sponda salix aut fissile robur,

Componat caput? heic mulcet reficitque jacentem

Alta quies lecto non abrumpenda saligno.

Quippe ubi nec prima nec sera tempora noctis

Distingvunt litui, rumpneque silentia cantu.

Nec horret iratum mare.

E e e e

Wal-

Wallius hæc iterum periodicè dilatat, subjectum & prædicatum novis adjunctis illustrando, additis ex loco causarum fideribus, tempestatem cientibus.

*Non si discordes misceri freta servida venti,
Ægvoreos horret fremitus, humilisqve pavensque
Numina conclamat, ne quid nimbosus Orion,
Ne quid atrox peccet Boreas, laceraque carina
Addat opus pelago.*

Forumque vitat

Prolixè hæc verba dilatat Wallius per enumerationem rerum forensium:

*Vitat fora, vitat & æstus
Undantis populi: nec quid tabularia, nec quid
Jura ferant, meminit. Non illum aurora morantem,
Que se non alibi, primumque ostendit Eoum
Pubkrior, ad lites clamosaque jurgia cogit:
Nec jam desessus longas evolvere causas
Orando ingratos queritur se condere soles.*

& superba civium

Potentiorum limina.

Wallius hæc dilatat 1. per fig. Permissionis & comparisonem aulicorum, quorum officia proluxè ab adjunctis describit, & comparat cum scopulis marinis.

*Sollicitent votis alii invidiosa potentum
Arbitria: obsideant aditus, atque alta superbis
Atria porticibus, certatimque oscula pugnent
Præripere, & primas Dominis jam mane recenti
Dicere blanditias. Hac ille Capbar: a saxa,
Has prudens metuit Symplegades, & sibi fastes
Ac trabas finit emexitum exorare clientem,
Semotus longè populo & civilibus undis.*

Ergo aut adulta vitium propagine

Altas maritat populos.

Wallius hæc dilatat præmittendo generales sententias & confusas: unde præcedit ad distinctam de laboribus circa vites, quam dilatatione circumstantiarum & adjunctorum describit:

*Ergo illum aprici colles campique feraces
Curarum expertem accipiunt. Hæc imperat arvis
Ipse suis, terrasque docet parere volentes.
Nec regum, sua regna videns, suspirat honores.*

Nunc

*Nunc vites ferit, & verni cum palmitis ætas
Prima viret, tenerum virgii furcæque bicorni
Tollit humo: dein & validi propagine fetus
Populeas latè stirpes ulmosque maritat.*

**Aut in reducta valle mugientium
Prospectat errantes greges.**

Wallius hæc dilatat per διάλυσιν verborum in integras sententias conversorum:

*Nunc illum procul umbrosa sub fronde morantur
Secessus pulchri nemorum, vallesque reductæ
Faunorum domus. Hic pingues errare iuvenas
Prospectat: longè resonant mugitibus agri,
Pascuaque & noti gregibus sitientibus amnes*

**Inutilesque falce ramos amputans
Feliciores inserit.**

Mirè hæc dilatat & exornat Wallius ex loco adjunctorum & consequentium in varia membra illa partiendo & elegantibus metaphoris illustrando.

*Venerit insitio; juvat hunc, juvat arboris illum
Felicis fruticem peregrino includere ligno:
Findantur nodi; refecantur inutile pondus,
Silvestres rami: ramus felicior alter
Inseritur: surgunt udo nova gormina libro;
Mirantur platani malos; mirantur & ulmi
Ignotas glandes; & non gentilibus ornus
Stat curvata pyris, nec sese agnoscit in illis.*

Aut pressa puris mella condit amphoris,

Aut tondet infirmas oves.

Dilatat hæc Wallius per simplicem exergasiam, additione quarundam circumstantiarum:

*Nunc apibus fetus cellas dist. naque melle
Horrea rimatus populas, purisque recondit
Aurea dona cadis: nunc mollis vellera lane
Infirmo pecori frondente sub ilice tondet.*

Vel cum decorum mitibus pomis caput

Autumnus arvis extulit,

Ut gaudet insitiva decerpens pyra

Certantem & uvam purpuræ

Dilatat hæc Wall. Sententiarum augmento, epithetis & periphrastica dictione poetica.

*Inde, ubi formosum pomis & miribus uvæ
Frugifer autumnus flavis caput extulit arvis,
Quam juvat, hic atque hic, ut se maluve pyramæ
Obruit, & pomis oculos dextramque legentis
Prima vocat, fetu gravidos adducere ramos,
Felicis ramos, quos ipse inolescere nuper
Et genus invitis docuit committere truncis:
Quam juvat & plenis pendentem vitibus uvam
Carpere, certantem Tyrios antecire rubores.*

**Qua muneretur te Priape, & te pater
Sylvane, tutor finium**

Late hæc explicat Wallius, addendo sententias ætiologicas, & enumerando officia rustica, quæ beneficio Numinum rusticorum bene cesserint. Describit & titium ipsum.

*Dam tibi, quod fruges & munera divitis horti
Servaris, furum custos aviumque Priape,
Primitias fert in calathis, fascique saligne
Pampineam circum intexit, sua vota, coronam,
Teque vocat, Sylvane pater: tibi pinguis culta
Tuta refert, tibi depulso à messibus apros
Et morsus pecorum, aversumque à palmitæ caprum.*

**Libet jacere modo sub antiqua ilice,
Modo in tenaci gramine.**

Dilatat hæc multiplicando sententias & periodos, incipiens figurâ occupationis, cui respondet. Describit astum Solis à conjunctis Soli sideribus, addendo epitheta sua, & adjuncta nova cumulando.

*Forte aliquis Soles, dum nulla hic porticus Arcton
Excipit & Boream, sub iniqui sidere cancri
Arduos metuat. Sed enim nisi nuda per agros
Corpora messorum sudore fluentia cernas;
Ignores prope, quid rapidi vis ignea Phæbi,
Quid Leo, quid Cephæus stiansque canicula possit,
Nunc juvat æstivos ortus vitare sub altâ
Illice, nunc viridi submittere corpus in herba,
Qua ripa & ripis nate frondentibus umbræ
Æstibus & medio spadente decedere Soli.*

Labuntur altis interim ripis aquæ,

Qveruntur in silvis aves,

Fontesque lymphis obstreperunt manantibus,

Somnos quod invitet leves.

Hæc simplici conversione metrica & membrorum multiplicatione dilatat:

Interea gelidi fugiunt per gramina ripi,

Arboribusque vagantur aves: nemus omne querolis

Personat, irriguo quæ fons argenteus agro

Labitur attritus inter levis unda lapillos

Obstrepit & dulces invitat murmure somnos.

At cum tonantis annus hibernus Jovis

Imbres nivesque comparat:

Aut trudit acres hinc & hinc multa cane

Apros in obstantes plagas.

Hæc mirificè explanat per prolixam venationis διαίτην, cui mixtæ descriptiones elegantissimæ ex adjunctis apri & canum, coloribus Virgilianis illustratæ: Enumerantur antecedentia, conjuncta & consequentia venationis; quæ cum non attingit Horatius, magna cum voluptate leguntur.

At cum iam pluvia & nivibus canaque pruina

Frigidus hibernum contristat Jupiter annum,

Quæ non aucupis, quæ non venatibus illic

Gaudia proveniunt? altis de montibus altus

Fertur aper, frustra ille animos setæque comantes

Arrigit, & spumis albes ferventibus ora,

Fulmineumque acuit nodosa ad robora dentem;

Audaces instant Umbri, fortesque Molossi,

Albanumque genus, non cuncti cedere, quanquam

Nunc hos obliquo, nunc illos dissipat ictu.

Tantus amor prædæ est, & seors gloria morsus.

Nec minus & cæcæ juvenes jaculisque fatigant

Serigeram; hortantur sese & lacrautibus addunt

Cum clamore animos; dum tandem in retia trudent

Freudentem & teretes nodos differre parantem;

Accurrit victor, splendentisque ilia ferro

Transadigit: lato sequitur de vulnere sanguis,

Præcumbitque ferox, & adhuc in morte minax sus.

Eeee;

Aut

Aut amite levi rara tendit retia
Turdibus edacibus dolo.

Amplificat hæc verba Wallius per descriptionem hujus venationis uberiorem:
Instrumenta enim, & quæ cum illis conjuncta sunt, ad extensionem sententiarum,
adducit.

*Forſitan & tutas placeant levioribus ire
In prædas ſtudiis: venit hinc quoque grata volaptas,
Ex facili capiendâ: plagas & retia levi
Diſtendit furca, turdosque invitât edaces
Callidus & ſparſis incautos fallit olivis.*

Pavidumque leporem, & advenam laqueo gruem,

Jucunda captat præmia.

Quis non malarum, quas amor curas habet,

Hæc inter obliviscitur.

Extendit illa Wallius per *ἔρευνας* poeticam, & enumerationem curarum, quas
simpliciter & indistincte hic ponit Horatius.

*Aut pavidum ſequitur leporem, laqueoque tenaci
Strymoniam captat volucrem, jucunda laboris
Præmia. Quis non hæc inter, quocunque malorum
Secum amor infelix trahit, invidiamque metumque
Et ſpes ambiguas, & quas pudor ipſe repulſas
Ingeminat curas, & nunquam longa fruendi
Gaudia, nubiferis tradit diſfundere ventis?*

Quod si pudica mulier in partem juvens

Domum atque dulces liberos;

Sabina qualis aut perusta Solibus

Pernicis uxor Appuli;

Sacrum vetustis exstruat lignis focum,

Lassi sub adventum viri:

Claudensque textis cratibus lætum pecus,

Distenta siccet ubera:

Et horna dulci vina promens dolio,

Dapes inemptas apparet.

Hæc

Hæc Wallius per simplicem conversionem metricam uno vel altero epitheto addito dilatat:

*Quid si contigerit priscis quoque moribus uxor,
Quæ castum seruet thalamum, quæ remque domumque
In partem iuuet, & dulces educere natos?
Qualis erat Tatio quondam regnante Sabina,
Duratæ callosa manus, aut Appula mater
Sole rubens. Quid si posito cum fessus aratro
Vir redit, illa focum lignis & cortice sicco
Exstruat, ac lento textis de vimine septis
Includat lætum pecus & surgentia sicces
Ubera? Si, quamquam calices & pocula ponæ
Fagina, vina ferat, quæ dulci condita leuit
Ipsa cado, mensisque dapés apponat inemptas
Delicias faciles.*

Non me Lucrina iuverint conchyliis
Magisque rhombus aut scari,
Si quos Eois intonata fluctibus
Hiems ad hoc vertat mare

Dilatât hæc Wallius per figuram Permissionis & additionem epithetorum aliorumque verborum, vel actiones vel adjuncta significantium,

*- - - Non me tum regia, non me
Regum epule teneant, per me conchyliis testis
Tuta suis saxo maneant affixa Lucrino;
Per me securus Calabro nates egrove rhombus,
Et sine fraude scarus depastus ruminet herbas.
Si quem forte procul fluëtu tumefactus Eoo
Adria jactatum nostris acceperit undis,
Aut Tyrrhena fremens ad littora verterit Euræ.*

Non Afra avis descendat in ventrem meum,
Non atragen Ionicus
Jucundior, quam lecta de pingvissimis
Oliva ramis arborum,
Aut herba lapathi prata amanti, & gravi
Malvæ salubres corpori,
Vel agna festis cæsa terminalibus,
Vel hædus ereptus lupo.

Non

Dilatatur hæc Wallius per immutationem membrorum, additionem verborum, epithetorum, descriptionem Terminalium, sed succinctam:

*Non mihi tum Libye, non mollis Ionia pithas
Mittat aves: tantum glauco mihi Palladis arbor
Canescat fœtu, pinguesque ministret olivas
Obvia me lapathi prato gaudentis aperto
Herba iuvet, malvaque leves gravibusque salubres
Corporibus, vel quæ lætens cadit hostia festo,
Termine sancte, tuo, cum te vicinia supplex
Defixum colit, & serpo frondente coronat:
Aut mea, quod satis est, hilares convivia cano
Præda excusa lupo, villis stillantibus, hædus.*

Has inter epulas ut juvat pastas oves

Videre properantes domum?

Dilantantur hæc per descriptionem ex adjunctis.

*Ut juvat hos epulas inter spectare bidentes
Cum sese è pastu referunt! ut cruribus agri
Libera circumeunt! ut multo lacte gravatas
Ad mulctram iniussa veniant gaudentque lenari.*

Videre fessos vomerem inversum boves

Collo trahentes languido.

Dilatatur hæc per simplicem conversionem metricam & immutationem verborum.

*Ut juvat ex agro reduces spectare iuvenos
Longorum fessos operum & grave robur aratri
Vomere suspensò attrita cervice trabentes.*

Positosque vernas, diris examina domus,

Circum renidentes Lares,

Iterum hæc dilatat simplici conversione metrica.

*Ut juvat & vernas numerosa examina villa
Lucentes ignes circum latosque penates
Afficere agresti curantes corpora mensæ.*

Hæc ubi locutus fænerator Alphius

Jamjam futurus rusticus,

Omnem relegit Idibus pecuniam,

Quærit calendis donere.

Eleganter hæc dilatat Wall, descriptionibus luculentis, enumeratione partium & adjunctorum (1) circa fœnus, omnemque rem collybisticam. (2) circa agriculturam, variaque ejus officia & instrumenta.

*Dixerat hac dives positus in fœnore nummis
Alphius, atque aliud meditans, & totus in illo
Damnabat tabulas, loculos damnabat & aurum.
Inocui rursi sero intellecta voluptas,
Una est ante oculos, una suspirat in illa.
Nunc placet arvorum cultus, nunc cultus habendo
Impensus pecori: subeunt modo servida pleno
Musta lacu, modo qui pomis exuberat annus,
Et modo delectant saltu venatibus apii:
Omnia persuadent curas mutare priores,
Jamque empturus agros ex ætate relegat æra
Idibus. At (vixitrix adeo nativæ recurrit)
Hæc eadem lucro servat ponitq; Calendii,
Protinus agrorum oblitus vitæque beata.*

Atque hoc illustre est exemplum paraphraseos poëticæ. Ex quo patet mira illa fœcunditas locorum, quæ sunt e conjunctis, adjunctis, antecedentibus, consequentibus, toto, partibus, genere & speciebus, indefiniti & definiti. Quibus omnibus si quis jungat phrasin elegantem poëticam, metaphoras vivaces, poetismos, fabularum allusiones, nunquam in talibus argumentis sterilis deprehendetur. Et hoc sibi exercitium continuum quis velit, si in carmine proficere velit; imo & ad solutam orationem labor iste proderit, modo quis differentiam poëticæ & oratoricæ dictionis probe observet. Plura sunt exempla apud eundem Auctorem tam nitidarum paraphrasium. Reperiuntur & apud *Car: de la Rue* Poetam Gallum inter *Idyllia* ejus paraphrases plane his similes, ac elegantissimæ omnino, quales in exemplum poni debent Poëtices tironibus.

Subjungemus huic paraphrasi longiori strictiorem nostram, quæ eandem in Elegiam transfudimus.

*Felix o nimium felix, quicumque relicta
Urbs procul curis tempora liber agit;
Quique vetustorum lato de more Quiritum
Exercet bobus rura paterna suis.
Qui sibi non magnas injusto fœnore quaris
Ipse, nec immenso fœnore limat opes.
Non illi dulces rumpent fera classica somnos,*

fff

In-

Invenient nullos tympana rauca metus.
 Non ligno vitam committet nauta doloſo,
 Non ſcibit raptas naufragus, orbis, opes.
 Ille forſi ſtrepitus, iricās & jurgia vitat,
 Patricia appendix nec ſtat, & umbra domus.
 Ille vel attendet vitim, ſingii que putando:
 Cui tenerum fulcis populus alba latius.
 Ille ex arboribus ramos ſine lege fluentes
 Amputat, & ramos inſerit ille novos.
 Jam videt errantes ſubducta in valle juuencas
 Atque ſuum gaudet non numerare pecun:
 Jam legit aërii mellis cœleſtia dona,
 Quis ſibi non emptas condias ille dapēs;
 Aut ſavo ut nudos à frigore protegat artus,
 Mollia lanigera vœllera tondet ovīs.
 Aut ubi maturis præcinctus tempora pomis
 Autumnus gravidus jam caput abdit agrū;
 Letus adoptivus carpit nova munera ramis,
 Inque manus cupidus penſilis uva venit.
 Uva venit, Tyrio qua non conceſſerit oſtro,
 Helleſpontiaco munus iura Deo.
 Haec niſi Sylvano gratius donaria ſervet,
 In patrii fines quod vigilavit agri.
 Ille modo antiquarecubat ſub tegmine ſagi,
 Et modo gramineo ſternitur ille toro.
 Interea placidus ſtrepuerunt fontibus unda;
 Plurima per ſylvas carmina fundit avis.
 Ha querulo mentes mulcentque foventque ſuſurro,
 Et faciles ſomnos garrula ſuadet avis.
 Hinc ubi jam nivibus piger horret & imbris annus
 Et reſides ſtringit frigore Caurus aquas.
 Jam populatorem per ſylvas excipit aprum,
 Seu malis poſitis illaqueare plagis;
 Aut turdis levi rara amite retia tendit,
 (Hos bonum ille dolos inſidiasque ſtruit.)
 Aut abit in lepores felix predator inermes,
 Aut menſis capiat præmia grata grues.
 Non illum dura frigūſcula conjugis angunt;
 Non animum cura, quas amor abdit, edunt.
 Ille ſua queritur ſylvis & fontibus iras
 Conjugis, & mala dat cuncta ferenda noſis.

*Quod si casta domum bene qua curaverit uxor,
 Qua famulos, focis, qua sacra iura tori:
 Appula ceu rapidae excocta à Solibus uxor,
 Quale decus duro, fusca Sabina viro,
 Ligna foris subdat claro lucentibus igne,
 Solamen fesso, cum redat ille, viro.
 Et latum includens lento de vimine cecis
 Cratibus exoneret sadula lacte pecus:
 Hornaque vina cado dulcissima munera promens,
 Ponat, quas dederant rura benigna, cibos.
 Non Lucrina mihi placeant conchyliis, rhombi,
 Non veniant mensis fercula lauta scaris.
 Si quos, Eois cum sese fluctibus offerre,
 Ad mare Tyrrhenum turbida vertat hiems.
 Non ego barbaricis implevero viscera ferclis,
 Et peregrina meam pascat Oresin avis,
 Felices olea si detur carpere fructus,
 Et succos baccis elicuisse novos:
 Si doceant molles vomeres mitescere malva,
 Si lapathum mensis prata dedere meli.
 Me juvet esca, lupi raptus de faucibus hœdus,
 Aquaque, quæ fesso, Termine, casa tno.
 Interea reduces, epulis dum pascitur illis,
 Ubra balata plena queruntur oves.
 Et cardos inversa sequuntur aratra iuvencois,
 Fabula cum lassæ notaque rectæ petunt.
 Rustica lucentes famulantum turba coronat,
 Appendix regni non inhonora, focos.
 Alphius hac reputans, felicia prædicat arva,
 Præque suis grati fœnor arvis amat.
 Jamque suburbanos urbi præponit agellos,
 Hos ut emat, relegens lœdibus ara novis
 Illa sed exstinguunt venientes vota calenda,
 Alphius ad tabulas, lucraque nota redit.*

Huic Metaphrasi nostræ alia Metaphrasium nostrarum subijciemus exempla.

Ex Horatii Oda I. lib. I.

*Macenas prisco qui Regum sanguine natus,
 Præsidium Musis dulçe decusq, meis.*

Ffff 2

Sunt

Sunt queis pulveres rident certamina Circi,
 Ut virides palmas, munera pulchra ferant.
 Hunc si Romulida multis insignibus ornent,
 Non pascant tituli, & nomina vana juvent.
 Illum secundis si messibus horrea rumpant,
 Et patrios nitido vomere findat agros.
 Quicquid agas, studiis nunquam dimoveris istis;
 Attalicas quanquam sis dare promptus opes.
 Navibus ut vasti pavidus secet aquora ponti,
 Committens dubiis lucra ferenda notis;
 Per mare velivolam placida cum navigat aura,
 Tum sibi mercator plaudit opesque parat.
 Sed cum tempestas se toto turbida caelo
 Explicat, inque undis fracta carina natat,
 Tadia tum subeunt vitæ non vana prioris,
 Quasitas pelago spernis & odit opes.
 Rura beata vocat, felices rure colonos;
 Si dederis illi littus, arare velis.
 Cumque silent venti, discessit aqua nubila caelo,
 Mox quasillas reficit sedulus ille rates.
 Fortuna veteres animæ censu querere currunt,
 Et miser esse nequit, pauperiemque patit.
 Est, qui nec veteris contemnit pocula vini,
 Atque dies multos sepe bibendo trahit:
 Seu viridi patula sedet sub tegmine fagi,
 Seu penes irriguas ille recumbat aquas.
 Multos castra juvant, & cæci prælia Martis,
 Arma, enses, litus, tympana, pila, tubæ;
 Bella illis animos & cædes pectora pascunt,
 Queis matres tenere, queis doluere nurus,
 Pervolat sylvas venator & horrida tesqua,
 Non inhihent noctes, frigora, turbo, nives.
 Seu ille ari pedi cava tendat reisa ceruo;
 Seu populatorem sternat anhelus aprum.
 Me miscens superis doctorum præmia laurus,
 Et nemora & nymphae me Satyrique juvant.
 His ego commistus vulgi commercia sperno,
 Dum mihi castæ sacrae factæ foresque patent.
 Si mihi se faciles Clio, Polyhymnia præbent,
 Argutaque dabunt carpere fila lyra.

*Sic me Lyricis Mœcenas uatibus addis;
Tunc ego me regem, tunc vocitabar iovem.*

EX Od. XXII. lib. I.

*Cui pietas cordi est, qui crimine liber ab omni
Vivit, & est recti iustitiaque tenax;
Non fidas metui, non vincula, tela, catenas;
Non qua se saluum cassida praestet, eget.
Seu adeat positos calidis sub solibus Indos,
Seu per Barbaricas transeat ille plagas.
Nam mihi dum sylvam nuper percurro Sabinam,
Otia dum scissor, dum Lalagenque cano;
Occurrit lupus, & tamen hic me fugit inermem,
Cui clypeum probitas, cui dabat arma fides:
Quale nec in sylvis tellus alit Appula monstrum;
Monstrorum genitrix, quale nec Aëra dedit,
Excipiat rigido tellus subiecta Boota,
Quam Sole aversa nix glaciesve tegit.
Mittar ad exustos vicinis solum agros,
Latus ego Lalagen semper amabo meam.*

EX Od. XIV. lib. II.

*Posthume precipiti, labuntur tempora cursu,
Nec pietas magis injicit ulla moram.
Non si Platonem tauris placare precantis,
Non auri dare si multa talenta velis;
Exores rigidum: nos Styx atra hauriet omnes,
Quicumque hic annos duosimus atque dies,
Imperitet populi, terram proscindas aratro,
Conduntur tumulo sarcula, sceptrum, parvi.
Ut late quatiat magnus sua sceptrum Tyrannus.
Hac quoque falsa sua mors surcubunda metat.
Mœnibus & telis sit Rex, sit milite tutus,
Hunc ex insidiis mors galeata patet.
Frustra vesanis tergum subduxerit armis,
Qui procul à belli fulmine caute agit:
Frustra pestiferis autumnus territat auris;
Frustra est qui timida Nereia mente fugit.
Omnibus est adenda palus Acherontis opaci;
Et Plutonia nos regna domumque vocant.*

Ffff 3

GRA-

Novit, cum thalamum subit pudicum;
 Nosti, quod meretrix torum relinquens,
 Vno pelliculam replere adusto.
 Nosti cudere, sarcinare nosti;
 Nosti suaviloquum sonare carmen;
 Nosti suavisonos ferire nervos.
 Nosti ducere, praeinente chorda,
 Motus ad numerum lyra canentis.
 Nosti texere tela sportulasque,
 Et pellucida flare vitra nosti.
 Nosti concoquere optimum metallum,
 Nosti concoquere optimum Falernum.
 Nosti, cum moritur vel hic vel ille,
 Praeonis vice funus indicare.
 Mentiri quoque, si quid illud artis,
 Unus praereliquit, Philerge, nosti.
 Es custos ovium boumque custos,
 Estonsor bonus, & malus Machanor;
 Mercator bonus es, bonusque sutor,
 Patronus bonus es, bonusque tutor.
 Es totis agis hoc & hodiebus.
 Si desit, quod agas, Philerge, nebis.
 In toto tamen oppido, Philerge,
 Non mendicior nullus est Philergo;
 Nemopauperior, Philerge, quam tu.
 Quid dicam? Magis hoc magisque miror,
 Cum tot res facias, Philerge, semper,
 Rem tamen facias, Philerge, nunquam.

Eadem ratione, si quis Egigramma illud breve Martialis: *Omnia castor emis*
Sic fiet, ut omnia vendas, In Epigramma circumscriptum mutare velit, hoc
 modo instituet, ut Antecedens: *Omnia Castor emis*, per figuram enumeratio-
 nis dilatarit:

Quid non Castor emis? talenta fundis,
 Ut possis Tibi comparare fundos,
 Villas, pradia, vineas & hortos.
 Percursas fora, nundinas, tabernas,
 Et merces Tyriasque Cypriasque,
 Et quod venerat ultimis ab indis,
 Praesenti licitaris usque nummo:

Mer-

*Mercari tabulas, specilla, gemmas,
Sculptæ Phidiasæ figillæ cælo,
Pocula murrhina, vina digna poculis,
Aulæ Atalico superba culeu.
Nil tibi fati est: sed hinc tibi omnes
Exhausti loculosque zonulasque,
Quid nunc castor ages? inepte Castor?
Emisti omnia, Castor, empta vendes.*

Ita Consequens, in quo acumen consistit, eleganter Antecedens per olivæ deductum terminabit, dum lectoris animus, per ambages illas suspensus, inexpectato brevi acumine vehementer delectatur.

Inter exercitia Metaphrasium ac Paraphrasium, aliarumque imitationum referri possunt etiam descriptiones variz, Temporum, Locorum, ut veris, Ætatis, Sylvarum, Montium, Iconographiæ; item comparationes, quæ inter ornamenta carminum sunt. Hic ad ductum veterum se exerceat Tyro, jam contrahendo, jam dilātando. Sic apud Ovid. *lib. 1. Fastor. à vers. 152. ad v. 156.* describitur. Id imitatione per 12. versus ita extends:

*Hæc est, quæ variis se floribus induit æstas;
Incipiunt menses ire diesque novi.
Protrudit gemmas vitis rediitque tumentis;
Spondens Lenæi munera magna Patris;
Arboribus redeunt, volucrum solatia, frondes.
Quas rigidi excussit tristior aura jovis.
Fœcundos nunc Terra sinus Natæque solvit,
Et teneris sese frugibus ornât ager.
Tandem latæ ferbet genialis ignibus ær,
Plurima quem variis cantibus implet avis.
Hinc agni saliant, saliant per præta juvenci,
Et pulli misti rure vagantur equi.*

Ex illis, quæ prolixè adduximus, facile patet, quæ in conscribendo carmine praxis institui possit. Prout jam igitur varia carminum genera sunt, ita varie instituenda inventio, dispositio & elocutio. Integri Poematis Epici dispositio eleganter à *Mambrano in Epopœia*, & *Masenio in Palestra Eloquentiæ ligatæ* præfigurata est; qui de eo legi possunt. Nos huic rei hic immorandum non putamus, cum nemo facile integra poemata scripturus sit. Quare in minora illa carmina potius industriam nostram convertemus. Et in Heroico genere habemus primo Eclogas, deinde carmina encomiastica minora, in varias occasiones concepta. Quod ad Eclogas attinet, etiam illæ super certo

Gggg

argu-

argumento generis Demonstrativi scriptæ. Nam vel gratulamur in illis, vel dolemus, vel simile quidpiam facimus, interveniente Dialogismo, qui pro ratione personarum colloquentium institui debet. Argumenta verò in illis debent esse humilia, rustica, pastoritia, & per allegorias tales ad argumentum princeps applicata. Id tamen probe notandum est, formulas colloquentium poeticas singulari studio notari debere. Quâ in re præire possunt illæ Locor. Communium dialogistorum idæ, quas suppeditavit Stærckius, Isagogæ suæ Epistolice adjectas. Quæ autem subsunt sententiæ, quasi per lemmata notari possunt. Illa lemmata amplificantur poeticis formulis, comparationibus, descriptionibus, &c. ita tamen, ut pro ratione poematis in omnibus servetur modus.

In reliquis carminibus eodem more procedes. In his argumentorum Rhetoricorum loci sunt manifestiores, ut in equo Domitiani quem Statius laudar, & in pluribus aliis. Plerumque enim Demonstrativo generi subjiciuntur Eucharistica, Soteria, Epinicia, Propemtica, Valedictoria, Salutatoria, Prophonetica &c. in quibus unde argumenta primaria desumantur, Rhetorici libri suppeditant. In his delectus instituendus est, & argumenta vestienda ornatu poetico. Si quis autem carmen cujusunque generis scribere velit, hanc sequatur methodum, ut, ubi necessaria argumenta circumspexerit, totum illum sermonem nudum & enthymematicum resolvat in sententias breves seu lemmata, quarum sententiarum in prolixiori carmine forte 20 vel 30. erunt. Has sententias enthymematicè vel syllogisticè exhibentes, connectat certis quibusdam figuris, formulis, Poetis usitatis: amplificet, illustret vel per explicationes, vel per assumptiones, fiat ad infinitum, partium ad totum, specierum ad genus, distincti ad confusum, causarum, ad effecta, adjunctorum ad subiecta & vice versa: vel per comparationes & exempla fabulosa. Huic methodo, si quis insistat, facili negotio carmen concinnabit. Hæc methodo, quam ipsi antiqui Rhetores suppeditant, plerumque ipse usus fuit & vidi postea eandem institutam à *Bernh. Parthenio* in Comment. Horatiano, ubi per omnes odas Horatianas ostendit primò sententias carminis, & deinde ornamenta Rhetorica & Poetica.

Ut carmen eâ ratione scribere discas, exemplum tibi præfigas alterius ejusdem Poetæ, vel antiqui, vel recentioris, notesque, quâ ratione ille in scribendo carmine versatus fuerit. Resolve in sententias, atque illis sententiis ornamenta subijce: ita statim prodibit carminis artificium, & facile animadvertes ingenium Poetæ. Ubi hiant illa, neque satis sibi respondent, &c.

se in indoctorum hominum carminibus, contemnere tale carmen potes. Sed habent tamen antiqui etiam & optimæ notæ Poetæ suas *magistras* & digressiones, quæ ita interdum à proposito discedunt, ut non revertantur: quia tamen eam ob causam reprehendendi non sunt. Non enim adeò morose ad Rhetorices leges Poetarum libertas adstringitur. Sed tamen & in ipsis episodii quædam est concinnitas & quoddam, ut ita dicam, temperamentum poeticum, quod facile hanc *modestiam* excusat. Et est in minoribus poematibus major interdum Episodiorum licentia, quam in majoribus. Evoniam majora poemata perfectius aliquod systema habent, quam minora; & in perfectiore systemate, si quid excedat, facilius observetur, quam in minori aliquo carmine. Quemadmodum in homine perfectæ staturæ defectus magis in oculos incurrunt, quam in nano aut pygmæo: ideoque episodica majori modestia in illo carminis genere adhibenda sunt. Ut illa res clarior sit, exempla quædam subjiciemus.

Laudaturus erat Augustum Virgilius ob agrum, bello amissum, ejus beneficio redditum. Ergo duos de sorte suâ colloquentes inducit. E quibus infelicior sic orditur, *Melib. Tu Tityre in securo latoque otio vivis.* (illustratur exergasia & adjunctis otiosorum hominum rusticorum, & *evangelia* suæ sortis.) *Tit. Hac ego otia Principi debeo.* (Illustratur perpetuâ allegoriâ & applicatione rituum sacrificii ad cultum Principis. Gratiarum actio per ritus illos sacros, quibus Dii coluntur, explicatur.) *Melib. Non invideo. Ego vero detariore loco sum, cujus tristitia ego omina habui.* Amplificatur per hypotyposin suæ sortis, quæ consistit in damno agrorum & pecorum. Adjiciuntur omina per enumerationem. Id enim familiare rusticis & simplicibus hominibus esse solet. Quis est ille Deus, qui tot otia tibi fecit, simpliciter: quo transitus fit ad cetera.) *Tit. Roma præclarissima urbs est.* (Non directè respondetur statim ad quæstionem, & narratio quasi è longinquo incipit. Laudatur Roma per comparationes rusticas & per figuram correctionis & contentionis cum Mantua) *Mel. Quid tu Romam?* (per simplicem quæstionem.) *Tit. Spes libertatis me ed vocavit, quam sperare alibi non licebat, est plurima ejus causâ tentavi* (Tres sententiæ amplificantur 1. per Chronographiam & enumerationem circumstantiarum. enumerantur enim rustica opera; quæ libertatis gratia fecerant.) *Mel. Mirabar ego, cum tui desiderium hic omnes teneret* (Illustratur hoc desiderium per enumerationem votorum, & per figuram imaginis.) *Tit. Eundem mihi illic fuit &c. Vidi illic juvenem &c. Ille libertatem, ille agros reddidit.* (Prima sententia amplificatur per interrogationem & responsionem, & per illustrem Meta-

phoram à cultu divino petitam. Secunda iterum illustratur de aliquò adjuncto & Metaphora à cultu divino petita. Tertia illustratur per *Hyperadon* à rebus & operibus rusticis petitam.) *Melib. Contentus esse potes hanc fortunam: nisi incassum omnia. Tuam illi felicitatem exspectes.* (Tres sententiæ iterum illustrantur. Prima simpliciter proponitur. secunda per descriptionem illustratur: tertia item per descriptionem & per enumerationem deliciarum rusticarum.) *Tit. Nunquam memoria excidet hoc beneficium.* (Illustratur per figuram *Tu advena.*) *Melib. Mihi desperandum est. Abeundum hinc mihi nunquam redituro. Alius hæc occupabit.* (Tres sententiæ illustrantur. prima per enumerationem locorum. secunda per *anagraz* sub forma quæstionis propositam. tertia per quæstiones abruptas & exclamationes per figuras, ironias. Inserè nunc *Melib. &c.* per Apostrophen ad capellas suas.) *Tit. Manemecum hâc nocte. Habeopoma. Iam despectis.* (Illustrantur hæ sententiæ per descriptionem ulteriorem ex adjunctis & chronographiam.)

Secundum exemplum, è Statii *Carm. 1. Lib. 1. Sylv.* quod est encomiasticum in Equum Domitiani.

Equum hunc Poeta laudat 1. à causa efficiente. Unde hæc moles in forum pervenit? Amplificatur per enumerationem variorum operum, quæ sub figura dubitationis & interrogationis proponitur: an è cælo venit? an è siculis caminis? an manu Palladis perfectum, per contentionem cum aliis operibus: ubi notentur formulæ connectendi: nunc, age fama prior miretur &c. Hunc non cepisset; ipse nec *Aeneas* &c. Adde quod ille nocens. Martem non amplior portat. Nec veris majora putes: Adduntur variæ exergasæ & aliquæ hypotyposes, sed breviores. Laudat 2. hunc equum *ab adjuncto circumstantiarum*, & loci, & à quatuor positionibus. Hinc limina pandit Tiberius; cum quo domitianum comparat, ita ut hunc illo præferat. & tu mitior illo. A latere Julia templa. Hinc regia Pauli. A tergo templum concordiæ. Amplificantur hæc expolitionibus & prosopographiis & topographiis brevioribus. Connexio membri: Par operi sedes. Laudat 3. *ab adjuncto proprio*, equite scilicet, quem describit per partes. (1) à facie & capite. Ipse autem puero celsum caput & tribuit capiti statuas, quæ alias ipsi imperatori tribuenda. (2) à manibus, ubi describuntur adjuncta manus, imago scil. Palladis. (3) à pectore & latere gladio: quem comparat cum gladio Orionis. Ubi semper statuas tribuit, quæ attribuenda personæ. Laudat 4. *equum à forma externa*. Amplificatur per descriptionem partium, & ab effectu vel accidentalibus consequentibus, contentione cum aliis instituta, At sonipes &c. Perpetuas hinc sunt Metaphoræ

ad integras. Tribuuntur enim statuae, quæ tribuenda alias animali. Laudat 5. *à subjecto*, scil. solo; amplificat variis fictionibus & hypotyposis ac comparationibus cum aliis fundamentis; quæ majora opera portant. Laudat 6. *à celeritate* operis perfecti, per fictionem génii quasi cooperantis, & descriptionem istius laboris per adjuncta. Connexio: Nec longæ traxere moræ. 7. *Ornat Protopopeia* totum hoc carmen. Introducit enim loci custodém statuem & equitem alloquentem. Consideratur hîc triplicis temporis circumstantias (1) *Præsentis*. Ipse loci custos extulit caput, & hæc insit. Amplificātur hæ sententiæ per *περὸ ληΐν* variarū circumstantiarū & variarum actionum: Salvemagnorum proles. Idem per *περὸ ληΐν* variarum circumstantiarum. (2) *Præteriti temporis*: Si te nostra tulissent sæcula. Amplificatur autem comparatione dissimilium. Comparat enim hunc equum cum equo Alexandri M. Descriptio. nes ornant sententiās. (3) *Futuri temporis*. Opus hoc perpetuum erit. Amplificat hoc per enumerationem earum rerum, quæ aliquid destruere solent, & quidem per *ἀζαν*: non hyemes, non ventos, non fulmina horret, non æstatem. Amplificat deinde per *διαι*, certabit cum Roma de perpetuitate. Ornat itidem per fictionem novam Deorum & fratrum cælo labentium, quæ huic imagini miscebant oscula. 8. *Claudia, nota per Apostrophen* ad ipsum Domitianum. Amplificat hoc comparatione & inductione artificum, quæ ipsum vel fingere vel pingere vellent, aut quæ ipsi templa erigere cuperent: Vive diu, & nostræ pietatis cultus non sperne. per Exergasias & Periphrases.

His exemplis insistere possumus in cæteris quoque carminum generibus. Nam & Elegiæ & Odæ eodem modo ordinari possunt. Quod si quis jam Ovidii Elegias, in primis Heroidum Epistolas præ manibus sumat, & in suas sententiās atque ornamenta resolvat, statim artificium deprehendet, quod in illis summum est. Ovidius enim, ut erat cultissimo ingenio, ita nihil quicquam omisit in ornando carmine, Elegiā præsertim; adeo, ut quibusdam nimis videretur, qui declamatorias in illo argutias notarunt. Sed non est, ut illorum judicia moremur.

In Lyrico carmine eandem rationem sequi possumus. Nam, si Horatium nobis præfigamus, singulas odas eadem methodo resolvit Parthenius. Si enim e. g. primam Odam resolveris, his sententiis continetur: Quidam agonibus Olympicis student: quidam agriculturæ operam impendunt: quidam navigationibus & mercaturæ student: quidam voluptuariam vitam sequuntur: aliqui militiâ, alii venationibus se exercent. Ego verò poetica studiâ amo, quæ me celebrem reddent. singulæ sententiæ ornantur variis descriptionibus, Me-

raphoris poeticis, Epithetis insignibus, assumptionibus ab adjunctis, enumerationibus partium; atque ita tota hujus odæ compages absolvitur, ac videtur Horatius totam hanc Odam per imitationem desumpsisse à Virgilio, cujus sunt hi versus lib. 2. Georg.

Sollicitant alie remis freta caca &c.

Exemplum nobis erit elegans illa Oda, quæ reperitur apud Cominium, Poetam Gallum, ad Principem Condæum, lacte visitantem. Hæc Oda Poeta elegantissimus Principi gratulatur de lactis cibo, illudque consilium laudat; variisque exemplis, fabulosis præcipuè, ostendit, lac esse Heroum cibum. Pulcherrimæ in illo sunt descriptiones & ornamenta: è fabulis comprehendendi potest his sententiis. 1. Ne pudeat lacte vesci (per amplificationem à contratio & exergasiam.)

Nesit pudori lacte regales mero

Mutare, Borboni, dapes;

Luxu & remoto, pellere innocentibus,

sitim famemque poculis.

2. Ille fuit cibus aurei sæculi. (dilatatur per descriptionem prolixiorẽ à variis adjunctis, quæ respondent simplici cibo ab effectis.)

Haud aliud olim, Rege Saturno, cibus

Heroes aluit, & Deos:

Cum pura adhuc, recensque ab auctoris manu

Natura nesciret dolum:

Rivisque larice candido manantibus

Curam & labores mergeret.

Tunc illa lacti concolor proles suo,

Agitabat avum laetius:

Nec quid senectus, quidve lautisia comes

Foret podagra, noverat;

3. Tunc Jupiter ubera capellæ junxit, eamque cœlo transtulit (per Phrasæologiam elegantiorẽ.)

Tunc & capella plena ficcantem ubera

Tellus adoravis Jovem:

Qui, ne sibi unquam tam bonus deesset liquor,

Nutricem Olympo transtulit.

4. Apollo pastor factus, ut lacte vesceretur (per Phrasæologiam & allusionem).

Apollo dulci rore cum cuperes frui,

Servavit Admeti boves:

Mam-

Mammæque crebra suavis, ambrosia ut vetus

Abstergeret fastidium.

5. Hercules lac bibens cœlo viam lacteam fudit, (per Phrasæologiam & descriptionem viæ lactæ brevior.)

Hoc ipse madidus neclare Alcmena puer

Nova fecit orbi sidera:

Quot ab ore gutta, dum bibit, defluerunt;

Tot idem per cælum faces.

6. Qui lacte vescuntur, fortes sunt. (Transitus fit per prolepsin. dilatatur per Phrasæologiam ex effectis synonymicam.)

Languere inertis, ne tamen crede otio,

Queis mollo placuit poculum

Lac auget animos. Inde magnorum venis

Effector operum spiritus,

Puroque bilis igne, cognata & ferens

Superas ad arces pectora.

Æthereus ardor.

7. Constat hoc exemplo Hercules, Davidis (per descriptiones prosopographicas & amplificationes actionum à circumstantiis.

sic feros idem Hercules

Lactantis in matris sinu

Elisit ungues; seque vomitibus Deum

Patrioque deberi polo

Jam tum probavit. Sed quid exemplis fidem

De fabulosis quarimus?

Ephratæus ille pastor, immanes quam

Cuiusvis arsos frangere;

Cui sape presso guttere horrendum fræuens

succubuit in sylvis leo;

Virtutis underobur indomita hauserat,

Et cor pavere nescium?

Per sola patrios rura sectantem greges.

succo fovebat virido,

Expers aratri vitula, & infestis lupas

Laceffere audax cornibus.

Hinc funda, victrix, & Palestinus caput

suo ense truncatus gigas:

8. Tua facta testantur à lacte magnos tibi triumphos excitatos. (Hic se totum effundit Poeta, & per enumerationem prælia & res gestas Ducis Con-

dari

dei recenset, additis descriptionibus præliorum à variis adjunctis. Adduntur
epitheta Hyperbolica. Comparatio cum leonis statulo.

Tibi ipse istis, Torbentibus Martibus
Restingnat ignes pectore.

Dicat Bataro mutnam in eladem & probrum.

Male fœderatus celtiber;

Epulisque opimis frustræ, & ardenti mero
Germanus iram suscitans.

Valles Senes strage amulantur senes
Vinoque rubrum & sanguine

Auxere Sabim. Pingua obscenas adque
Pascunt volneres corpora.

Seu cum Libysa matris expressum bibie
Mammâ furem surgidâ.

In Bella catulus fertur, & sevos homines
Tristisque custodum nec

Exercet unguis.

9. *Tibi bibito lacte, vigor redit (Simpliciter.)*

effrasi populo

Ad arma sic vigor redit,

Nova & juvenus.

10. *Nuperi triumphite juvenem ostenderunt. (per brevem descriptio-
nem.)*

Te quidem nuper tribus

Cam vidit auctum laureis,

Hofesque trepido fugere cogentem gradu

Alsasia juvenem credidit.

11. *Nunc tuo exemplo lac Heroum cibum facis (per Synonymiam phra-
sium)*

Nunc ergo dum terrore vitali fœvet,

Viresque fessas recreat;

Lacti vicissim reddis antiquum

Meritosque honores asseris.

Nam juve dici meruit Heroum cibum:

Quando ipse fecisti tuum.

12. *Jam Galli omnes lac vino præferent, (per synonymiâ phrasium, &
allusiones ad nomen & insignia.*

Jam Galli omnes, nomen facient, nos

Prædicato nectura

Cap. XVI. De exercitationibus in oratione ligata instituendis

117

Festuosus dispositusq; dapes.

Spretusq; dona Liberi.

Jam rursus imbre lota divinis, novatis

Trahens nitorem litia.

19. Felix illa juvenca, quæ liquorem hunc regali alumnos fundit, (Hic singulari artificio Poeta Apostrophæ facit ad juvencam, comparando illam cum 10. & spondendo illi sidera, quæ omnia Poetissimum sapiunt. Talia, enim mirificè ornant carmen, & colores poeticos addunt. Descriptiones bestiarum illustrant sententias.)

At in leguores quæ gravi nunquam ubera

Summittere almos desinis,

Juvenca felix! si potest quicquam mecum

Spondere carmen, & potest;

Non fabulosi clara Grajæm versibus

Id tibi se præferet:

Ex homine quamquam facta bos, Dea ex bove

Templo remingit aures;

Populosque blanda voce poscentes opam

Oraculis conterritis.

Dicere quondam nobiles inter feras

Tenere Olympi pascua:

Vernosque cornu ducere aurato dies,

Tauri maris à lucidi.

Interea videntis pergo regali memor

Herbas alumnos capere:

Præstesque Francis, lactea ut serus via

Condans ad superos eat.

His sententiis elegans illa oda comprehendere potest. Quæ ad ornatum pertinent, seorsim observentur: elegantes phrasæ, significantia epitheta, variationes pulchræ. Vel unum lactis nomen sæpe repetitur. Jam enim vocat pocula innocentia, laticem candidum, bonum liquorem, dulcem rorem, nectar, molle poculum, succum vividum, rorem viralem, delicatum nectar, imbrem divinum, liquores almos. Methaphoræ illustriores, fictiones, comparationes notari iidem debent. Quod si in reliquis Poematibus majoribus concinnandis eadem ratione usus fueris, facili negotio ad carmen scribendum te præparabis. Exemplis enim aliorum nos ipsos instruimus.

FINIS.

Errata, quæ fugitiva lectione occurrerunt, ita corrigantur.

Pag. 4. lin. 9. pullutantes, lege pullulantes. p. 5. l. 19. illi, lege illa. p. 5. l. 21. Manzi-
 ni, lege Menzini. p. 23. l. 25. Matthæus, lege Mottæus. p. 24. l. 15. uberrima, l.
 uberiora. p. 25. l. 17. Apellione, lege Apellicone. p. 26. l. 8. dele vocem cujus-
 dam. p. 27. l. 19. post vocem proventus adde &. ibid. l. 34. quorum, lege qua-
 rum. p. 28. l. 1. Patavianam, lege Petavianam. ibid. l. 29. post verba pompam &
 adde ad. p. 30. l. 18. literales, lege liberales. p. 32. l. 1. Sekeldonianum, lege
 Sekeldonianum. p. 33. l. 7. codibus, lege codicibus. p. 36. l. 8. velut, lege velut
 ibid. l. 10. comparavit, lege compareret. p. 39. l. 6. post verbum librariam adde sed.
 patriam. p. 40. l. 1. flamma, lege flammæ. p. 44. l. 21. Leonadus, lege Leonardus.
 p. 46. l. 19. lalum, lege lapsum. p. 47. l. 3. perduxit, lege produxit. ibid. l. 17. Marka-
 pha, lege Mazapha. p. 49. l. 9. Bartoloeius, lege Bartoloeius. p. 52. l. 12. Epony-
 mologico lege Eponymologico. 62. l. 18. illos, lege illa. ibid. l. 19. pulchriores, lege
 pulchriora. p. 66. l. 18. latinitate, lege Patavinitate. p. 79. l. 3. post verba protra-
 huntur adde de. p. 80. l. 37. rerum lege verum. ibid. l. 39. Mancigus, lege Menzinus.
 p. 94. l. 13. argunt, lege arguant. p. 95. l. 10. Pelitus, lege Petitus. p. 101. l. 12.
 Stegnographicum lege Steganographicum. ibid. l. 40. Dec lege, Dec. p. 105. l. 21.
 postema, lege postrema. p. 106. l. 11. Synello-lege Synello. p. 108. l. 1. γεωμετρικὸν
 lege γεωμετρικόν. ibid. l. 1. 27. γεωμετρικόν, lege γεωμετρικόν. p. 110. l. 39. περὶ τὸν, lege
 περὶ τὸν. p. 127. l. 12. Apollonii, lege Apollonii. p. 130. l. 15. dele vocem quas. ibid.
 l. 23. damear lege Damar. 131. l. 27. vox scriptis divulgata est. ibid. l. 42. cuiusdem
 l. cuiusdam. 137. l. 11. escandis l. assandis. 145. l. 22. Monconisius, l. Monconisius
 147. l. 13. Ridulum, l. Ridiculum. 156. l. 10. cum si uno solo l. cum si in uno solo. 168.
 l. 8. capite l. fabula. 171. l. 26. sed l. se. 172. l. 17. dele vocem super. 177. Tult. dele
 vocem non. 178. l. ult. falsam l. falsa. 180. l. 20. Quam l. Quare. 182. l. 25. fuit l. fue-
 runt. 184. l. 32. cæteris l. cæteri. 209. l. 15. REISERUSI. SPITZERUS. 228. l.
 25. quia seculis l. quilibet quot a seculis. 240. l. 2. patribus l. partibus. 241. l. 7. post
 verba modum illa addere. ibid. l. 8. alteretur l. ateratur. 245. l. 15. collata
 collectas. 253. l. 10. quovis l. quove. 256. l. 36. Persquetus l. Pesquetus. 257. l. 27.
 Romains l. Remains. 264. l. 9. Malebianche l. Malebranche. 273. l. 6. cieco. cieco.
 273. l. 19. Christophori l. Christiani. 284. l. 12. plural. plures. 286. l. 13. DU-
 NELLI l. BUNELLI. 287. l. 21. Christophorus l. Christianus. 297. l. 46. perci-
 pienti l. præcipienti. 308. l. 5. edita l. publica. 377. l. 30. dissimulationem l. diffi-
 militudinem. 393. l. 34. sun l. sunt. 413. l. 40. dele vocem tamen. 424. l. 14. tolera-
 biliores l. tolerabilius. 440. l. 13. illud l. illa. 448. l. 12. dele vocem poterit. 456. l. 35.
 puris l. prius. 465. l. 9. rem l. rempublicam. 468. l. 15. proponit l. proponunt
 469. l. 15. discrepat l. discrepant. ibid. l. 17. dele vocem illa. 474. l. 31. illa l. illud. ibid.
 sepulta l. sepultas. 478. l. 28. ubi riones l. uberiora. 481. l. 1. quæ ad pertinent l. quæ
 adte pertinent. ibid. l. 29. credit l. credat. ibid. l. 34. amarissimum l. amantissimum

488. l. 12. in patienti. l. impatienti. 490. l. 9. amitiōsus l. ambitioſus. 491. l. 23. pro-
 num. 4. ſubſtitue num. 3. Ibid. l. ult. molliſ l. molles. 492. l. 3. et. l. re. ibid. l. 5. be-
 neficiū l. beneficus. 494. l. 25. ſequior l. ſegnior. 495. l. 21. periodicæ
 l. Enthymematicæ. 502. l. 8. ſollicitas l. ſollicitos ibid l. 19. ~~2000~~
 futuras l. funeros.

F I N I S.

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

2 1 5

DANIELIS GEORGI MORHOFI.
POLYHISTOR

SIVE DE
**NOTITIA AU-
CTORUM ET RERUM
COMMENTARII.**

QVIBUS PRÆTEREA
VARIA AD OMNES DISCIPLINAS
CONSILIA ET SUBSIDIA
PROPONUNTUR.

PARS II.

LUBECÆ,
SUMTIBUS PETRI BÖCKMANNI,
ANNO M. DC. XCII.

Sunt queis pulveres rident certamina Circe,
 Ut virides palmas, munera a pulchra ferant.
 Hunc si Romuli da multis insignibus ornent,
 Non pascant tituli, & nomina vana juvent.
 Illam fecundis si messibus horrea findat agros,
 Et patriis nixido vomere findat agros.
 Quicquid agas, studiis nunquam dimoveris istis;
 Attalicas quanquam sis dare promptus opes.
 Navibus ut vasti pavida secet aquora ponti,
 Committens dubiis lucra ferenda notis;
 Per mare velivolum placida cum navigat aura,
 Tum sibi mercator plaudit opesque parat.
 Sed cum tempestas se toto turbida caelo
 Explicat, & quæ undis fracta carina natat,
 Tædia tum subeunt vitæ non vana prioris,
 Quasias pelago spernis & odit opes.
 Rura beata vocas, felices rure colonos;
 Si dederis illi litus, arare velis.
 Cumque silent veni, dissous aqua nubila caelo,
 Mox quasias reficit sedulus ille ratas.
 Fortuna veteres animo censu querere currunt,
 Et miser esse nequit, pauperiemque pati.
 Est, qui nec veteris contemnit pocula vini,
 Atque dies multos saepe bibendo trahit:
 Seu viridi patula sedet sub tegmine fagi,
 Semper enes irriguas ille recumbat aquas.
 Multos castra juvant, & cæci prælia Martis,
 Arma, enses, litui, tympana, pila, tubæ;
 Bella illis animos & cadæ spectora pascunt,
 Queis matres tenere, queis doluere nurus,
 Pervolat sylvas venator & horrida tesq̃ua,
 Non inhibent noctes, frigora, turbo, nives.
 Seu ille ari pedi cava tendat reissa cervo;
 Seu populatorem sternat anhelus aprum.
 Ademiscens superis doctorum præmia laurus,
 Et nemora & nymphae me Satyrique juvant.
 His ego commissus vulgi commercia sperno,
 Dum mihi castissimum sacra foresque patent.
 Si mihi se faciles Cliso, Polyhymnia præbent,
 Argutaque dabunt carpere fila lyra.

*Sit me Lyricis Mæcenæ uatibus addis;
Tunc ego mererem, tunc vocitabar eum.*

EX Od. XXII. lib. I.

*Cui pietas cordis est, qui crimine liber ab omni
Vivit, & est recti iustitiaeque tenax;
Non fidas metuet, non vincula, tela, catastas;
Non qua se saluum caeside praestet, eger.
Sed adeat positos calidus sub solibus Indos,
Sed per Barbaricas transeat ille plagas.
Nam mihi dum sylvam nuper percurro Sabinam,
Otia dum sector, dum Lalagenque cano;
Occurrit lupus, & tamen hic me fugit inermem,
Cui clypeum probitas, cui dabit arma fides:
Quale nec in sylvis tellus alit Appula monstrum;
Monstrorum gentitrix, quale nec Afra dedit,
Excipiat rigido tellus subiecta Boota,
Quam Sole averfam nix glaciesve tegit.
Mittat ad exustos vicinis solum agros,
Lætus ego Lalagen semper amabo meam.*

EX Od. XIV. lib. II.

*Posthume precipiti, labuntur tempora cursu,
Nec pietas magis injicit ulla moram.
Non si Plutonem tauris placare trecentis,
Non auri dare simulca, falentia velis;
Exores rigidum: nos Styx atræ hauriet omnes,
Quicumque hic annos duocimus atque dies,
Imperiet populi, terram proscindas aratro,
Conduntur tumulo sarcula, sceptræ, pari.
Ut latequat magnus sua sceptræ Tyrannus.
Hac quoque falca sua mors furibunda metat,
Manibus & telis sis Rex, sis miles usus,
Hunc ex insidiis mors galeata petat.
Frustra vesania tergum subduxerit armis,
Qui procul à belli fulmine cauti agis:
Frustra pestiferis autumnus terriat auris;
Frustra est qui timida Nereæ mente fugit.
Omnibus est adenda palus Acherontis opaci,
Et Plutonia nos regna domique vocant.*

Effff 3

GRA-

Grata tibi tellus linguenda torique pudici,
 Non conjux post hac basia lata feret.
 Quos colis, ex hortis cupressu adora sequetur,
 Funeris appendix sola futura tui.
 Quatuorcentis servata tibi visibus, haeres
 Dignior expanso gutture vina bibet.

EX Od. II. lib. I. Carni.

Optima Leuconoe ne sit tibi discere cura,
 Quem tibi Diis finem, quem dederintque mihi:
 Vivere num Priami liceat, vel Nestoris annos,
 An extrema tibi nunc oriatur hiems.
 Ne tu Chaldaea queras oracula sortis,
 Ne tu fatidicos inspicere stulta rotas
 Oblitos animum, nec dulcia vina relinquo,
 Delicias ventrem pascere animumque navis.
 Nam quoque dum loquimur, nos invida fugerit aetas.
 Ne tibi sit cura crassina, sera aries.

Ex Od. II. Lib. II. Carni: Horat.

Eucio si fueris, si munificentia desit,
 Nullus ab argento splendor honosque tuo est.
 Munificus vivet longos Procul ejus in annos,
 In fratres cunctas qui pius hausit opes.
 Latius si regnes, auri si nulla cupido est;
 Si non immodicas quæris anhelus opes
 Quam situ Lybicas conjungas Gadibus oras
 Subsistit & arbitrio Pænius aterque tuo.
 Ipse sibi indulgens paulatim augebitur hydrops,
 Ni fugiat morbi causa, nec ipse fugit.
 Dissidet a populo divinus magnumque Phraaten,
 Felicem solio cum sedet, esse vetat
 Hac vulgi plausus & inania schemata temnit:
 Non illi phalera, non placuere toga.
 Hac fasces, regnum diademaque deferet uni,
 Qui magnas magno pectore spernit opes.

Hæ imitationes, ut in majoribus carminibus, ita & in carminum
 partibus locum habent, & in carminum variis generibus. Ita ex oda fa-
 cies

eies Elegiam, ex Elegia Odam, ex brevi aliquo sententioso carmine integram vel odam, vel Elegiam. Ut si forte ex Catonis Distichis brevibus odas morales conficias, vel Elegias per *χαρισμὸν & ἀποθέμην* dilatatis sententiis. Quale exercitii genus continuum & quotidianum esse debet illi, qui ad aliquam in carmine gloriam adspirat. Ubi imitationibus multis te exercueris, jam liberiori uti calamo poteris in Odis & Elegiis, sumendo theses, quas ductu quidem argumentorum Oratoriorum tractabis, sed modo tamen poetico & singulari quodam ornatu, quem semper carmen præ oratione solutâ requirit; de quo postea dicemus. Procedit illa imitatio etiam in ipsius inventionibus; ubi tamen cum modestiâ & iudicio versandum est, ne quid aliis sublegere videamur. Possunt enim inventiones ex aliis facile excogitari, manu ducente nos quodam vel metaphorâ, vel sententia.

Exemplum talis imitationis in Epigrammate invenias apud *Laurentium Niendalium* in Poëmatibus suis. Scripserat Muretus in Poëmatibus suis juvenilibus hoc Epigramma:

*Sutor es & pisttor, lanista, lenoque cognique,
Mercatorque bonus, causidicusque bonus.
Te tamen in tota non est mendicior urbe,
Nec quem paupertas arctius agra premat.
Dic agetum, qui sit (nam res est mira corelli)
Cum tot res facias, rem facere ut nequedas.*

Retinuit Niendalius, dissimulato tamen autore, inventionem & vim acuminis; sed antecedens seu protasis hujus Epigrammatis Niendalius per *ἀποθέμην* multarum specierum dilatat, ut penè nimius illa in re sit.

*Nosti blandifona Philerge canna,
Incantata trahere in plagas volucres:
Nosti squammigeros aculeatis
Hamis fallere, cassibusque pisces.
Nosti pinsere, navigare nosti;
Nosti pingere, luteræque nosti.
Nosti, quod nova nupta cum marito*

Novit

Novit, cum thalamum subit pudicum;
 Nosti, quod meretrix torum relinquit,
 Vino pelliculam replere adusto.
 Nosti cudere, sarcinare nosti;
 Nosti suavis loquum sonare carmen;
 Nosti suavis sonos ferire nervos.
 Nosti ducere, praeinente chorda,
 Mosus ad numerum lyrae canentis;
 Nosti texere tela sportulasque,
 Et pellucida flare vitra nosti.
 Nosti concoquere optimum metallum,
 Nosti concoquere optimum Falernum.
 Nosti, cum mdritur vel hic vel illo,
 Praeonis vice funus indicare.
 Mentiri quoque, si quid illud artis,
 Unus prae reliquis, Philerge, nosti.
 Es custos ovium boumque custos,
 Es tonsor bonus, & malus Machanor;
 Mercator bonus es, bonusque sutor,
 Patronus bonus es, bonusque tutor.
 Es totis agis hoc & hōs diebus.
 Si desit, quod agas, Philerge, nebis.
 In toto tamen oppido, Philerge,
 Non mendicior nullus est Philerge;
 Nemo pauperior, Philerge, quam tu.
 Quid dicam? Magis hoc magisque miror,
 Cum tot res facias, Philerge, semper,
 Rem tamen facias, Philerge, nunquam.

Eadem ratione, si quis Egigramma illud breve Martialis: *Omnia castor emis*
Sic fiet, ut omnia vendas, In Epigramma circumscriptum mutare velit, hoc
 modo instituet, ut Antecedens: *Omnia Castor emis*, per figuram enumeratio-
 nis dilatarit:

Quid non Castor emis? talenta fundis,
 Ut possis Tibi comparare fundos,
 Villas, pradia, vineas & hortos.
 Percursas fora, nundinas, tabernas,
 Et merces Tyriasque Cypriasque,
 Et quod venerat ultimus ab indis,
 Praesenti licitaris usque nummo:

Mer-

*Mercaris tabulas, specillos, gemmas,
Sculpta Phidippo sigilla caelo,
Pocula murrhina, vina digna poculis,
Aulica Atalico superba cuncta.
Nil tibi satis est: sed hinc tibi omnes
Exhausti loculosque zonulaeque,
Quid nunc Castor ages? inepte Castor?
Emisti omnia, Castor, empti vendes.*

Ita Consequens, in quo acumen consistit, eleganter Antecedens per olivum deductum terminabit, dum lectoris animus, per ambages illas suspensus, inexpectato brevi acumine vehementer delectatur.

Inter exercitia Metaphrasium ac Paraphrasium, aliarumque imitationum referri possunt etiam descriptiones variae, Temporum, Locorum, ut veris, Aetatis, Sylvarum, Montium, Iconographiae; item comparationes, quae inter ornamenta carminum sunt. Hic ad ductum veterum se exerceat Tyro, jam contrahendo, jam dilatando. Sic apud Ovid. lib. 1. *Fastor. à vers. 152. ad v. 156.* describitur. Id imitatione per 12. versus ita extendes:

*Hae est, quae variis se floribus induit aetas;
Incipiunt menses ire diesque novi.
Protrudit gemmas vitis rediditque tumentis;
Spondens Lenae munera magna Patri;
Arboribus redeunt, volucrum solatia, frondes.
Quas rigidi excussit tristior aura jovis.
Poenandos nunc Terra sinus Natraque solvit,
Et teneris sese frugibus ornat ager.
Tum laetae ferdes genialis ignibus aer,
Plurima quem variis cantibus implet avis.
Hinc agni saliant, saliant per prata juvenci,
Et pulli misti rure vagantur equi.*

Ex illis, quae prolixè adduximus, facile patet, quae in conscribendo carmine praxis institui possit. Prout jam igitur varia carminum genera sunt, ita varie instituenda inventio, dispositio & elocutio. Integri Poematis Epici dispositio eleganter à *Mambrano in Epopeia*, & *Masenio in Palestra Eloquentiae ligatae* praefigurata est; qui de eo legi possunt. Nos huic rei hic immorandum non putamus, cum nemo facile integra poemata scripturus sit. Quare in minora illa carmina potius industriam nostram convertemus. Et in Heroico genere habemus primo Eclogas, deinde carmina encomiastica minora, in variis occasionibus concepta. Quod ad Eclogas attinet, etiam illae super certo

Gggg

argu-

argumento generis Demonstrativi scriptæ. Nam vel gratulamur in illis, vel dolemus, vel simile quidpiam facimus, interveniente Dialogismo, qui pro ratione personarum colloquentium institui debet. Argumenta verò in illis debent esse humilia, rustica, pastoritia, & per allegorias tales ad argumentum princeps applicata. Id tamen probe notandum est, formulas colloquentium poeticas singulari studio notari debere. Quæ in repræsentari possunt illarum Locorum Communium dialogisticorum idcirco, quas suppeditavit Starkius, Isagogæ suæ Epistolice adiectas. Quæ autem subsunt sententiæ, quasi per lemmata notari possunt. Illa lemmata amplificantur poeticis formulis, comparationibus, descriptionibus, &c. ita tamen, ut pro ratione poematis in omnibus servetur modus.

In reliquis carminibus eodem more procedes. In his argumentorum Rhetoricorum loci sunt manifestiores, ut in equo Domitiani quem Statius laudat, & in pluribus aliis. Plerumque enim Demonstrativo generi subjiciuntur Eucharistica, Soteria, Epinicia, Propemptica, Valedictoria, Salutatoria, Prosphnetica &c. in quibus unde argumenta primaria desumantur, Rhetorici libri suppeditant. In his delectus instituendus est, & argumenta vestienda ornatu poetico. Si quis autem carmen cujuscunque generis scribere velit, hanc sequatur methodum, ut, ubi necessaria argumenta circumspexerit, totum illum sermonem nudum & enthymematicum resolvat in sententias breves seu lemmata, quarum sententiarum in prolixiori carmine forte 20 vel 30. erunt. Has sententias enthymematicè vel syllogisticè se exhibentes, connectat certis quibusdam figuris, formulis, Poetis usitatis: amplificet, illustret vel per explicationes, vel per assumptiones, finit ad infinitum, partium ad totum, specierum ad genus, distincti ad confusum, causarum, ad effecta, adjunctorum ad subjecta & vice versa: vel per comparationes & exempla fabulosa. Huic methodo, si quis insistat, facili negotio carmen concinnabit. Hanc methodo, quam ipsi antiqui Rhetores suppeditarunt, plerumque ipse usus fuit: & vidi postea eandem institutam à *Berab. Parthenio* in Comment. Horatiano, ubi per omnes odas Horatianas ostendit primo sententias carminis, & deinde ornamenta Rhetorica & Poetica.

Ut carmen eâ ratione scribere discas, exemplum tibi præfigas alterius ejusdem Poetæ, vel antiqui, vel recentioris, notesque, quâ ratione ille in scribendo carmine versatus fuerit. Resolve in sententias, atque his sententiis ornamenta subijce: ita statim prodibit carminis artificium, & facile animadvertes ingenium Poetæ. Ubi hiant illa, neque satis sibi respondent, &c.

se in indoctorum hominum carminibus, contemnere tale carmen potes. Sed habent tamen antiqui etiam & optimæ notæ Poetæ suas *magistras* & digressiones, quæ ita interdum à proposito discedunt, ut non revertantur: quæ tamen eam ob causam reprehendendi non sunt. Non enim adeò morose ad Rhetorices leges Poetarum libertas adstringitur. Sed tamen & in ipsis episodii quædam est concinnitas & quoddam, ut ita dicam, temperamentum poeticum, quod facile hanc *modestiam* excusat. Et est in minoribus poematibus major interdum Episodiorum licentia, quam in majoribus. Evoniam majora poemata perfectius aliquod systema habent, quam minora; & in perfectiore systemate, si quid excedat, facilius observetur, quam in minori aliquo carmine. Quemadmodum in homine perfectæ staturæ defectus magis in oculos incurrunt, quam in nano aut pygmeo: ideoque episodii majori modestia in illo carminis genere adhibenda sunt. Ut illa res clarior sit, exempla quædam subjiciemus.

Laudaturus erat Augustum Virgilius ob agrum, bello amissum, ejus beneficio redditum. Ergo duos de sorte suâ colloquentes inducit. E quibus infelicior sic orditur, *Melib. Tu Tityre in securo latoque otio vivis.* (illustratur exergasia & adjunctis otiosorum hominum rusticorum, & *euryptiles* suæ sortis.) *Tit. Hac ego otia Principi debeo.* (Illustratur perpetuâ allegoriâ & applicatione rituum sacrificii ad cultum Principis. Gratiarum actio per ritus illos sacros, quibus Dii coluntur, explicatur.) *Melib. Non invideo. Ego vero detariore loco sum, cujustristia ego omina habui.* Amplificatur per hypotyposin suæ sortis, quæ consistit in damno agrorum & pecorum. Adjiciuntur omina per enumerationem. Id enim familiare rusticis & simplicibus hominibus esse solet. Quis est ille Deus, qui tot otia tibi fecit, simpliciter: quo transitus fit ad cetera.) *Tit. Roma præclarissima urbs est.* (Non directè responderetur statim ad quæstionem, & narratio quasi è longinquo incipit. Laudatur Roma per comparationes rusticas & per figuram correctionis & contentionis cum Mantua) *Mel. Quid tu Romam?* (per simplicem quæstionem.) *Tit. Spes libertatis me èd vocavit, quam sperare alibi non licebat, etsi plurima ejus causâ tentavi* (Tres sententiæ amplificantur 1. per Chronographiam & enumerationem circumstantiarum. enumerantur enim rustica opera; quæ libertatis gratia fecerant.) *Mel. Mirabar ego, cum tui desiderium hic omnes teneret* (Illustratur hoc desiderium per enumerationem votorum, & per figuram imaginis.) *Tit. Eundum mihi illic fuit &c. Vidi illic juvenem &c. Ille libertatem, ille agros reddidit.* (Prima sententia amplificatur per interrogationem & responsionem, & per illustrem Meta-

phoram à cultu divino petitam. Secunda iterum illustratur de aliquo adjuncto & Metaphora à cultu divino petita. Tertia illustratur per *εγγασίας* à rebus & operibus rusticis petitam.) *Melib. Contentus esse potes hac fortunâ: nisi incideris omnia. Tuam illis felicitatem exspectes.* (Tres sententiæ iterum illustrantur. Prima simpliciter proponitur. secunda per descriptionem illustratur: tertia itidem per descriptionem & per enumerationem deliciarum rusticarum.) *Tit. Nunquam memoriâ excidet hoc beneficium.* (Illustratur per figuram *Tu advena.*) *Melib. Mihi desperandum est. Abscundum hinc mihi nunquam redituro. Alius hæc occupabit.* (Tres sententiæ illustrantur. prima per enumerationem locorum. secunda per *ἀνογίαν* sub forma quæstionis propositam. tertia per quæstiones abruptas & exclamationes per figuras, ironias. Inferè nunc *Melib. &c.* per Apostrophem ad capellas suas.) *Tit. Manemecum hæc nocte. Habeo poma. Iam vesperscit.* (Illustrantur hæc sententiæ per descriptionem ulteriorem ex adjunctis & chronographiam.)

Secundum exemplum, è Statii *Carm. 1. Lib. 1. Sylv.* quod est encomiasticum in Equum Domitiani.

Equum hunc Poeta laudat 1. à *causa efficiente*. Unde hæc moles in forum pervenit? Amplificatur per enumerationem variorum operum, quæ sub figura dubitationis & interrogationis proponitur: an è cælo venit? an è siccis caminis? an manu Palladis perfectum, per contentionem cum aliis operibus: ubi notentur formulæ connectendi: nunc, age fama prior miretur &c. Hunc non cepisset; ipse nec *Æneas &c.* Adde quod ille nocens. Martem non amplior portat. Nec veris majora putes: Adduntur variæ exertasiæ & aliquæ hypotyposes, sed breviores. Laudat 2. hunc equum *ab adjuncto circumstantiarum*, & loci, & à quatuor positionibus. Hinc limina pandit Tiberius; cum quo domitianum comparat, ita ut hunc illo præferat. & tu mitior illo. A latere Julia templa. Hinc regia Pauli. A tergo templum concordia. Amplificantur hæc expolitionibus & prosopographiis & topographiis brevioribus. Connexio membri: Par operi sedes. Laudat 3. *ab adjuncto proprio*, equite scilicet, quem describit per partes. (1) à *facie & capite*. Ipse autem puero celsum caput & tribuit capiti statua, quæ alias ipsi imperatori tribuenda. (2) à *manibus*, ubi describuntur adjuncta manus, imago scil. Palladis. (3) à *pectore & latere gladioque ad latus pendente*, quem comparat cum gladio Orionis. Ubi semper statua tribuit, quæ attribuenda personæ. Laudat 4. *equum à forma externa*. Amplificatur per *descriptionem partium*, & *ab effectu vel accidentibus* consequentibus, contentione cum aliis instituta, At sonipes &c. Perpetua hæc sunt Metaphoræ

ad elegiam. Tribuuntur enim statuae, quae tribuenda alias animali. Laudat 5. *à subjecto*, scil. solo; amplificat variis fictionibus & hypotyposis ac comparationibus cum aliis fundamētis, quae maiora opera portant. Laudat 6. *à celeritate* operis perfecti, per fictionem génii quasi cooperantis, & descriptionem istius laboris per adjuncta. Connexio: Ne longè traxere moræ. 7. *Ornat Prosopopeia* totum hoc carmen. Introducit enim loci custodém statuem & equitem alloquentem. Consideratur hic triplicis temporis circumstantia: (1) *Præsentis*. Ipse loci custos extulit caput, & hæc insit. Amplificantur hæc sententiæ per *περὸ ληψιν* variarum circumstantiarum & variarum actionum: Salvemagnorum proles. Idem per *περὸ ληψιν* variarum circumstantiarum. (2) *Præteriti temporis*: Si te nostra tulissent secula. Amplificatur autem comparatione dissimilium. Comparat enim hunc equum cum equo Alexandri M. Descriptio-nes ornant sententiæ. (3) *Futuri temporis*. Opus hoc perpetuum erit. Amplificat hoc per enumerationem earum rerum, quæ aliquid destruere solent, & quidem per *ἀγαν*: non hyemes, non ventos, non fulmina horret, non æstatem. Amplificat deinde per *ἐπεὶ* certabit cum Roma de perpetuitate. Ornat idem per fictionem novam Deorum & fratrum cælo labentium, quæ huic imagini miscebant oscula. 8. *Claudia vocat per Apostrophē* ad ipsum Domitianum. Amplificat hoc comparatione & inductione artificum, quæ ipsum vel fingere vel pingere vellent, aut quæ ipsi templâ erigere cuperent: Vive diu, & nostræ pietatis cultus non sperne. per *Exergasias* & *Periphrases*.

His exemplis insistere possumus in cæteris quoque carminum generibus. Nam & Elegiæ & Odæ eodem modo ordinari possunt. Quod si quis jam Ovidii Elegias, in primis Heroidum Epistolas præ manibus sumat, & in suas sententiæ atque ornamenta resolvat, statim artificium deprehendet, quod in illis summum est. Ovidius enim, ut erat cultissimo ingenio, ita nihil quicquam omisit in ornando carmine, Elegiâ præsertim; adeo, ut quibusdam nimius videretur, qui declamatorias in illo argutias notarunt. Sed non est, ut illorum iudicia moremur.

In Lyrico carmine eandem rationem sequi possumus. Nam, si Horatium nobis præfigamus, singulas odas eadem methodo resolvit Parthenius. Si enim e. g. primam Odam resolveris, his sententiis continetur: Quidam agonibus Olympicis student: quidam agriculturæ operam impendunt: quidam navigationibus & mercaturæ student: quidam voluptuariam vitam sequuntur: aliqui militiâ, alii venationibus se exercent. Ego verò poetica studiâ amo, quæ me celebrem reddent. singulæ sententiæ ornantur variis descriptionibus, Me-

capthoris poeticis, Epithetis insignibus, assumptionibus ab adjunctis, enumerationibus partium, atque ita tota hujus Odæ compages absolvitur, ac videtur Horatius totam hanc Odam per imitationem desumpsisse à Virgilio, cujus sunt hi versus lib. 2. Georg.

Sollicitant alis remis freta caca &c.

Exemplum nobis erit elegans illa Oda, quæ reperitur apud Cominium, Poetam Gallum, ad Principem Condæum, lacte victitantem. Hæc Oda Poeta elegantissimus Principi gratulatur de lactis cibo, illudque consilium laudat; variisque exemplis, fabulosis præcipuè, ostendit, lac esse Heroum cibum. Pulcherrimæ in illo sunt descriptiones & ornamenta: è fabulis comprehendendi potest his sententiis. 1. Ne pudeat lacte vesci (per amplificationem à contratio & exergasiam.)

Nescis pudori lacte regales mero

Mutare, Borboni, dapes;

Luxu & remoto, pellere innocentibus,

stium famemque poculis.

2. Ille fuit cibus aurei sæculi. (dilaturatur per descriptionem prolixiorē à variis adjunctis, quæ respondent simplici cibo ab effectis.)

Haud alius olim, Rege Saturno, cibus

Heroes aluit, & Deos:

Cum pura adhuc, recensque ab auctoris manu

Natura nesciret dolum:

Rivisque latice candido manantibus

Curam & labores mergeret.

Tunc illa lacti concolor proles suo,

Agitabat avum laetius:

Nec quid senectus, quidve laetitia comes

Foret podagra, noverat;

3. Tunc Jupiter ubera capellæ junxit, eamque cœlo transtulit (per Phra-seologiam elegantiorē.)

Tunc & capella plena siccantem ubera

Tellus adoravit Jovem:

Qui, ne sibi unquam tam bonus deesset liquor,

Nutricem Olympo transtulit.

4. Apollo pastor factus, ut lacte vesceretur (per Phra-seologiam & dilato-

riat.

Apollo dulci rore cum cuperes frui,

Servavit Admeti boves:

Mam-

Mammæque crebra suavis, ambrosia ut uetas

Abstergeret fastidium.

5. Hercules lac bibens cœlo viam lacteam fudit, (per Phræcologiam & descriptionem viæ lactæ brevior.)

Hoc ipse madidus nectare Alcmena puer

Nova fecit orbi sidera:

Quot ab ore gutta, dum bibit, defluerunt;

Tot iere per cælum faces.

6. Qui lacte vescuntur, sortes sunt. (Transitus fit per prolepsin. dilatatur per Phræcologiam ex effectis synonymicam.)

Langere inertis, ne tamen crede otio,

Queis molle placis poculum

Lac auget animos. Inde magnorum venis

Effector operum spiritus,

Puroque bilis igne, cognata & ferens

Superas ad arces pectora.

Æthereus ardor.

7. Constat hoc exemplo Hercules, Davidis (per descriptiones prosopographicas & amplificationes actionum à circumstantiis.

sic feros idem Hercules

Lactantis in matris sinu

Elisit angues; seque consiliis Deum

Patrioque debere polo

Jam tum probavit. Sed quid exemplis fidem

De fabulosis quarimus?

Ephratens ille pastor, immanes quam

Cuius arses frangere;

Cui super presso guttore horrendum framens

succubuit in sylvis leo;

Fortis unde robur indomita hauserat,

Et cor pavere nescium?

Per sola patrios rura seclantem greges

succo fovebat urvido,

Expers aratri vitula, & infestis lupas

Lacessere audax cornibus.

Hinc funda, victrix, & Palestinus caput

suo ense iruncatus gigas:

8. Tua facta testantur à lacte magnos tibi triumphos excitatos. (Hic se totum effundit Poeta, & per enumerationem prælia & res gestas Ducis Con-

dzi

dei recenſet, additis deſcriptionibus præliorum à variis adjunctis. Adduntur
opitheta Hyperbolica. Comparatio cum leonis ætulo.

Tibi ipſe ſiſtis, Torbent, Atque Admittis

Reſtinguat igneſpectore.

Dicat Bataro mutnam incladem & probrum

Male foderatus celiber;

Epulisque opimis fruſtra, & ardenti mero

Germanus iram ſuſcitans.

Valles Senes ſtrage amulanti ſerui

Vineque rubrum & ſanguine

Auxere Sabim. Pinguia obſcenas adhuc

Pascunt volucres corpora.

Seu cum Libyſſa matris expreſſum bilie

Mammâ favorem turgidâ.

In Bella catulus fertur, & ſevas hunc

Triſtique juſtodum nece

Exercet ungues.

9. *Tibi bibito lacte, vigor redit (Simpliciter.)*

effraci populo

Ad arma ſic vigor redit,

Novæ & juvenus.

10. *Nuperi triumphite juvenem oſtenderunt. (per brevem deſcriptio-
nem.)*

Te quidem nuper tribus

Cam vidit auctum laureis,

Hoſtesque trepido fugere cogentem gradu

Alſatia juvenem credidit.

11. *Nunc tuo exemplo lac Heroum cibum facis (per ſynonymiam phra-
ſium)*

Nunc ergo dum terere vitali fovet,

Vireſque feſſas recreat;

Lacti viciffim reddis antiquum

Meritosque honores aſſeris.

Nam jure dici meruit Heroum cibum

Quando ipſe feciſti tum.

12. *Jam Galli omnes lac vino præferent, (per ſynonymiam phraſium, &
alluſiones ad nomen & inſignia.*

Jam Gallus omnis, lacum ſuum

Prædicat necesse

Cap. XVI. De exercitationibus in oratione ligata instituendis

157

Festidiosus dispici fueras dapes.

Spretique dona Liberi.

Jam rursus imbre lota divinus, novam

Trahens nitorem litia.

19. Felix illa juvenca, quæ liquorem hunc regali alumnos fundit, (Hic singulari artificio Poeta Apostrophæ facit ad juvencam, comparando illam cum 10. & spondendo illi sidera, quæ omnia Poetissimum sapiunt. Talia, enim mirificè ornant carmen, & colores poeticos addunt. Descriptiones quoque illustrent sententias.)

At in legiones quæ gravi nunquam uberis

Summittere almos definis,

Juvenca felix! si potest quisquam meum

Spondere carmen, & potest;

Non fabulosi clara Grajæ versibus

Id tibi se præferes:

Ex homine quæquam fallas, Dea ex bove

Templo remigat aureo;

Populusque blanda voce poscentes apertis

Oraculis conserratis.

Dicere quondam nobiles inter feras

Tenere Olympi pascua:

Vernosque cornu ducere aurato dies,

Tauri marisæ lucidi.

Interea videntes pergo regali memor

Herbas divinos capere:

Præstesque Francis, lactea ut servus via

Condans ad superos eat.

His sententiis elegans illa oda comprehendere potest. Quæ ad ornatum pertinent, seorsim observentur: elegantes phrasæ, significantia epitheta, variationes pulchræ. Vel unum lactis nomen sæpe repetitur. Jam enim vocat pocula innocentia, laticem candidum, bonum liquorem, dulcem rorem, nectar, molle poculum, succum vividum, rorem viralem, delicatum nectar, imbrem divinum, liquores almos. Methaphoræ illustriores, fictiones, comparationes notari iidem debent. Quod si in reliquis Poematibus majoribus concinnandis eadem ratione usus fueris, facili negotio ad carmen scribendum te præparabis. Exemplis enim aliorum nos ipsos instruimus.

FINIS.

Errata, quæ fugitiva lectione occurrerunt, ita corrigantur.

Pag. 4. lin. 9. pullutantes, lege pullulantes. p. 5. l. 19. illi, lege illa. p. 5. l. 21. Manzi-
ni, lege Menzini. p. 23. l. 25. Matthæus, lege Mottæus. p. 24. l. 15. uberrima, l.
uberiora. p. 25. l. 17. Apellione, lege Apellicone. p. 26. l. 8. dele vocem cujus-
dam. p. 27. l. 19. post vocem proventus adde &. ibid. l. 34. quorum, lege qua-
rum. p. 28. l. 1. Patavianam, lege Petavianam. ibid. l. 29. post verba pompæ &
adde ad. p. 30. l. 18. literales, lege liberales. p. 32. l. 11. Sekaldonianum, lege
Sheldonianum. p. 33. l. 7. codibus, lege codicibus. p. 36. l. 8. vellet, lege vellet
ibid. l. 10. comparavit, lege compareret. p. 39. l. 6. post verbum librariam adde sed
patriam. p. 40. l. 1. flamma, lege flammæ. p. 44. l. 21. Leonadus, lege Leonardus.
p. 46. l. 19. lasum, lege lapsum. p. 47. l. 3. perduxit, lege produxit. ibid. l. 17. Marka-
pha, lege Mazapha. p. 49. l. 9. Bartolocius, lege Bartolocius. p. 52. l. 12. Epony-
mologico lege Eponymologio. 62. l. 18. tilos, lege illa. ibid. l. 49. pulchriores, lege
pulehriores. p. 66. l. 18. lauitate, lege Patavinitate. p. 79. l. 33. post verba protra-
huntur adde de. p. 80. l. 37. rerum lege verum. ibid. l. 39. Mancigus, lege Menzinus.
p. 94. l. 13. argunt, lege arguant. p. 95. l. 10. Pelitus, lege Petitus. p. 101. l. 12.
Stegnagrapicum lege Steganographicum. ibid. l. 40. Dec lege, Dee. p. 105. l. 21.
postema, lege postrema. p. 106. l. 11. Synello lege Synello. p. 108. l. 15. χερμυλικοί
lege χερμυλικοί. ibid. l. 27. χερμυλικοί, lege χερμυλικοί. p. 110. l. 39. περὶ, lege
περὶ. p. 127. l. 12. Apollonii, lege Apollonii. p. 130. l. 15. dele vocem quas. ibid.
l. 23. damear lege Dimear. 131. l. 27. vox scriptis divulgata est. ibid. l. 42. cujusdem
l. cuiusdam. 137. l. 11. escandis l. assandis. 145. l. 22. Monconisius, l. Monconisius
147. l. 13. Ridulum, l. Ridiculum. 156. l. 10. cum si uno solo l. cum si uno solo. 168.
l. 8. capite l. fabula. 171. l. 26. sed l. se. 172. l. 17. dele vocem super. 177. l. ult. dele
vocem non. 178. l. ult. falsam l. falsâ. 180. l. 20. Quam l. Quare. 182. l. 25. fuit l. fue-
runt. 184. l. 32. cæteris l. cæteri. 209. l. 15. REISERUS l. SPITZERUS. 228. l.
25. quia seculis l. quialiquot à seculis. 240. l. 2. patribus l. partibus. 241. l. 7. post
verba modis illâ addere. ibid. l. 8. alteretur l. ateratur. 245. l. 15. collata
collectas 253. l. 10. quovis l. quove. 256. l. 36. Persguetus l. Pesquetus. 257. l. 27.
Romains l. Remains. 264. l. 9. Malebianche l. Malebranche. 272. l. 6. cieo l. cieco.
273. l. 19. Christophori l. Christiani. 284. l. 12. plural. plures. 286. l. 12. PU-
NELLI l. BUNELLI. 287. l. 21. Christophorus l. Christianus. 297. l. 46. perci-
pienti l. præcipienti. 308. l. 4. edita l. publicata. 377. l. 30. dissimulationem l. diffi-
cultudinem. 393. l. 34. sùn l. sùn. 413. l. 40. dele vocem tamen. 424. l. 14. tolera-
biliore l. tolerabilius. 440. l. 13. illud l. illa. 448. l. 12. dele vocem poterit. 456. l. 35.
puri l. prius. 465. l. 9. rem l. rempublicam. 468. l. 15. proponit l. proponunt
469. l. 14. discrepat l. discrepant. ibid. l. 17. dele vocem illa. 474. l. 31. illa l. illa. ibid.
sepulta l. sepultas. 478. l. 28. ub. riones l. uberior. 481. l. 11. quæ ad pertinent l. quæ
adte pertinent. ibid. l. 29. credit l. credat. ibid. l. 34. amatissimum l. amantissimum

488. l. 12. in patienti. impatienti. 490. l. 9. amicosus l. ambiciosus. 491. l. 23. pro-
 num. 4. substitue num. 3. Ibid. l. ult. mollis l. molles. 492. l. 3. et. l. te. ibid. l. 5. be-
 neficium l. beneficus. 494. l. 25. sequior l. segnior. 495. l. 21. periodice
 l. Enthymematica. 502. l. 8. sollicitas l. sollicitos ibid l. 19. ~~2000~~
 futuras l. fumos.

F I N I S.

... of the ... in ...
... of the ... in ...
... of the ... in ...
... of the ... in ...

2 3 1 3

DANIELIS GEORGI MORHOFI.
POLYHISTOR

SIVE DE
**NOTITIA AU-
CTORUM ET RERUM
COMMENTARII.**

QVIBUS PRÆTEREA
VARIA AD OMNES DISCIPLINAS
CONSILIA ET SUBSIDIA
PROPONUNTUR.

PARS II.

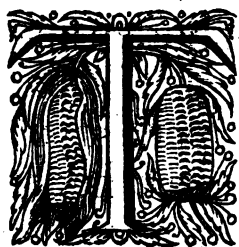

LUBECÆ,
SUMTIBUS PETRI BÖCKMANNI,
ANNO M. DC. XCII.

BENEVOLO LECTORI
S. D. BIBLIOPOLA.

PYpis vulgandam curavit aliquot abhinc annis VIR incomparabilis, DANIEL GEORGIUS MORHOFIUS, *ὁνὺ ἐν μακρίοις*; Sciagraphiam quendam operis sui, è vigintiannorum Laboribus Academicis collecti, & ad omnes artes ac disciplinas accuratiùs noscendas & tractandas utilissimi; vel, uti deinde inscripsit, POLYHISTORIS, sive DE NOTITIA SCRIPTORUM ET RERUM COMMENTARII, in duodecim libros divisi.

Hujus operis prima pars prodiit Anno M. DC. LXXXIIX. meis sumtibus, & facile salivam movit cuivis, æra à lupinis discer-

❁❁❁

cernenti, ac desiderium infigne excitavit
etiam reliquas ejusdem partes propediem
videndi: quod quidem minimè retardâ-
set omnibus notissima bonarum artium ac
doctrinæ studioforum commoda pro virili
promovendi cupiditas, atque laborem nul-
lum, quamvis Herculeum, averfata diligen-
tia beati VIRI, nisi cum adversâ per aliquot
annos valetudine subinde luctatus, tandem
majori indies pertinaciâ ipsum aggressæ
succubuiſſet. Inchoatum igitur modò
hoc opus istâ celeberrimi MORHOFII
nostri jacturâ jam ruptum esse videretur,
nisi spes esset, fore, ut à VIRO CL. HENRI-
CO MUHLIO, Græcæ, & Hebrææ, cete-
rarumque Orientalium Lingvarum, item-
que Homiletices, ac Poëseos Professore pu-
blicò ordinariò, in vicina Academiâ Holsa-
torum Kiloniensi, Môrhofianæ virtutis,
eruditionis, ac famæ æmulò, & ex parte
gesti muneris successore, quædam eorum,
quæ

qvæ adhuc inter manuscripta beati Viri latent, vel jam aliorum certatim descripta manibus teruntur, multorum rogatu, consensuque hæredum, qvo de non dubitamus, vel illorum, qvi hæredum curam gerunt, ac erudito orbi bene cupiunt, propediem, si fieri possit, in lucem edantur. Quare monitos velimus alios, ne quid istorum scriptorum, suò damnò, temere vulgent, sine præfatione vel hujus HENRICI MUHLII, vel alterius Clari VIRI, nec sine consensu hæredum, ve eorum, qvibus hæredes eorumqve commoda probè curæ sunt.

Interim, ut quodammodò à nobis satisfiat desiderio eruditi orbis, has pagellas, paulò ante obitum beati VIRI ipsius curâ ac jussu editas, publico nunc sistimus, præmissò, qvò ididem à multis expetitur, elegantissimò HENRICI MUHLII, MORHOFII Manibus dicatò, Epicediò.

❁❁❁
PIIS MANIBUS
Celeberrimi Polyhistoris,
DANIELIS GEORGII
MORHOFFI,
Viri Incomparabilis,

Sacrum
ab
HENRICO MUHLIO, Brem.

~~~~~
 Illicine, post raptum nobis sine FELLE Poetam, (1
Flebile, MORHOFFI, Tu quoque funus eris?
Tene etiam rigidi premit inclementia fati?
Extremumque vehit Parca severa diem?
Tene querar? Te Tene sibi suspiret ademtum,
Attonitusque levi voce parentet Amor?
Tene querar, cineresque Tuos, manesque sepultos?
Et numeros repetant tristia Verba suos?
Scilicet hic cumulus deerat, pars ista dolori
Additur, & nostris causa suprema malis.
MORHOFFI, Te, Tene querar? nomenq, decusq,
Et Tua per populos busta rogosque feram?

Invisum

Invisum est, quod pangit, epos, refugitque laborem,
Et super admixtam fracta Thalia chelys.
Triste manus detrectat onus, detrectat Apollo,
Et tarda veniunt ad sua plectra Dea.
Non luctus satis unus erit, simplexque querela
Deficit ad lacrymas Te moriente suas.
Hic partes sibi quisque tenet, MORHOFIUS orbi
Occidit, & secum publica damna trahit.
Ex aequo sors ista nocet: non solus Atridas,
Sed magis affligit plurima regna dolor.
Nontantum sibi Smyrna suum lugebat Homerum:
Visa fuit passis Grecia tota comis.
Cui non dictus Hylas? cui non iactura Maronis?
Arctæ nimis spatii Ausonis ora suis.
MORHOFI moreris, vab quanti nominis umbra!
Heu moreris, lacrymis usque rigande novis!
Vatum grande decus, quod se Germania jactat
Vindice, sed posthac vix habitura parem.
Ipse Poetarum norma es: Te suspicit unum,
Et petit a tanto lumine Musa facem.
Sive Sophocleo veniat spectanda Cothurno,
Sive potius Socco currat amena suo.
Tu gentis laus magna Tua, pars maxima fama;
Hinc pretium, hinc nobis crescere cœpit bonos.

Per

lemus. Horum Collect^{aneæ}arum rationem accuratam instituit *Starckius* in *Thesaur*o suo *Epistolarum*; ubi omne illud, quod ad formulas pertinet, sub certis suis titulis generalibus & specialibus repositum est. Quibus etiam aliqui tituli addi possunt, qui forte in Epistolis occurrunt, sed pauca illæ erunt: nam satis uberem ille apparatus suppeditavit. Formulas tamen longe plures vel solus Cicero suppedabit: nam multas *Starckius* prætervidit. E recentioribus scriptoribus, qui castam satis latinitatem servant, ut *Manutio*, *Paleario*, *Bunello*, *Bruto*, *Balzaco*, aliisque autoribus, etiam Gallicis, longè plura colligi possunt. Possunt & addi, quæ *Rupertus* in *Mercurio* suo Epistolari è *Scaligero*, *Casaubono*, *Wovverio* aliisque collegit, etsi illa non sunt cum prioribus comparanda: Nitidior enim in illis dictio Latina est. Quamquam & hic non tam semper ad dictionem, quam ad sensus & argumenta respicere solemus. Verum cum illæ epistolæ pleræque sint familiares, ac dictione utantur faceta, acuta, quæ delectantur in primis eruditi, cum judicio formulis illis uti quis debet. Collegit & *Erasmus Roterodamus* in libro de ratione scribendarum epistolarum sub singulis generibus quasdam sylvas, ut vocat, formularum & exemplorum; sed pauca, & sine ordine, nec memoratis autoribus. *Henr. Stephani* in *Dissertatione de variis generibus Epistolarum Ciceronis*, quædam etiam de formulis cujuslibet generis notavit; sed, ut mos fert ejus, confusa sunt omnia. Legi tamen possunt, quæ affert. *Σύγκρισσις* enim quandam instituit inter formulas Ciceronis, & Ciceronianas cum Ovidianis confert, e.g. in argumento consolatorio ex libris *Tristium*. *Clarkii* Formulæ epistolares parum bonæ frugis habent, ac multæ illarum nescio quibus è lacunis hauriæ.

Atque hæc de Excerptis Oratoriis dicta sunt. Vellem exirent tandem in publicum, quæ *Schraderus*, *J. P. Titius*, & *Schönslederus* promiserunt de Excerptis rerum! Ita plenior luculentiorque illi rei cura impendi posset, & oratoria etiam Excerpta lucem hinc aliquam acciperent. *Schraderianus* liber de Excerptis editioni, ut audio, paratus est. *Titii* postuma promissit *Patre* dignus filius *Fridericus Daniel Titius*. De *Schönsledero* vix quicquam sperandum existimo.

CAP. X. DE EXCERPTIS POETICIS.

Apparatus poëticus ab Oratorio diversus. *Latinitas Poëtica*. *Petrus*, ab *Area Bandeæ*. *Lexicon Translatorum poëticorum colligendum*. *Robertelli*, *Baldai*, *Bubneri* de *Metaphor*is poëticis *Testimonia*. *Riccii* opus de locutionibus poëticis incendio periit. *Ripola* *Sylva Translatorum Poëticorum*. *Dieterici* *Aspidius poëticum*. *Henrici Schævi* *Lexicon Statianum ac universale poëticum ad Mythologiam morte ejus periit*. *Formularum Poëticarum collectanea*. *Ornamentorum Comparativum, Exemplorum syllage*. *Excerpta Idolographica & Prosopographica*. *Collectanea*

Haec quæ Poëtis cum Rhetoribus communia. Indices rerum à Poëtis laudatarum vituperatarum & descriptorum. Oratorum & Figurarum poëticarum collectio. Poëta oratorum etiam apparatu uti possunt. Exemplum è Virgilio. Loci Communes Inventionum. Hyle Inventionum poëticarum nostra. Artificiorum à numero & periodis, ut & Connexionum Sylloge instituenda, Deckenii observationes Poëticae laudantur.

UT in oratione soluta opus est apparatu quodam, ita quoque in carmine. Nam & hic verborum, sententiarum, amplificationum, ornamentorum, Excerpta facienda sunt. A verbis itaque poëticis incipiendum est. Habent carmina suam, ut ita dicam, peculiarem linguam, imo & Grammaticam: occurrunt hic verba, phrasæ, constructiones, figuræ, nullo modo Oratori usurpandæ. Quare recte fecit *Jacobus Masenius*, qui in *Palastræ suæ lib. 2. c. 12.* singularem dissertationem posuit de Syntaxi phrasæ poëticæ ejusque copia, qui eo de argumento legendus est. Videatur & *Fr. Robortellus* in libro de artificio dicendi cap. de poëtico serm. disput. 1. Cæterum verba quædam & voces in se spectatæ sunt poëticæ, solisque Poëtis relinquendæ, quod facile observabis, si carmen aliquod in prosam convertas. Est & alia membrorum & periodi structura, etsi præcepta tamen structuræ Oratoriæ pro fundamenta habeat. Deinde translata sunt peculiariora, in quibus colligendis magna opera infumenda est Poëseos cultori. Confici itaque Lexicon aliquod potest, & verba secundum ordinem Alphabeti locari, quibus omnes illæ Metaphoræ poëticæ, quarum pleræque sunt κατ' ἐνέργειαν, per quas εὐψυχία quædam sive animatio rei paratur, colligantur. Ubi Lexicon tale perfectum est, potest illi subijci index rerum, de quibus dicuntur talia vel Epitheta vel prædicata. Thesaurum habebis, si ex omnibus Poëtis tale opus collegeris. Quasdam Metaphorarum poëticarum, sed paucas, collegit *Petrus ab Area Baudoza* in suis *Poëticae Elocutionis Formulis*, quæ editæ sunt Lugd. Anno 1590. in 12. & ante illud tempus sub nomine *Fundani*. Verum non ille ordo est, ut legenti statim occurrat. Hujus nostri consilii multos magnosque autores habemus. Ac primo quidem ipse *Aristoteles* libro de Poëtica prolixè ostendit, quia translatorum usus: quod exemplis elegantibus in Commentario suo declarat *Fr. Robortellus* p. 262. 263. inter alia è *Ciceronis* libro de Orat. 3. locum adducens, qui improbat eorum exercitationem, qui *Ennii* narrationem conabantur aliis verbis exprimere. Cum enim ille optima verba translata occupasset, illi deterioribus exprimebant. Quare observat *Robortellus*: Si quis *Virgilii* versum lib. 4. *Æneid.* *Vulnus alit venis & cæco carpitur igni*, propriis verbis expresserit ita: *Affectionem amoris interiore paulatim augeat, & occulto consumitur amore: totam langvere ac humilem fieri orationem.* *Sturmius* in libro de lingvæ Latine resolvendæ ratione, optimus in hac re magister, ita cap. 4. *Poëta habent raras quasdam metaphoras, differentes ab Oratorum metaphoris: Cujus discriminis ignoratio facit scriptiores nostri temporis impuros. Qui putat, quamvis metaphoram apud quicumque scriptorem esse bonam,*

cernenti, ac desiderium insigne excitavit etiam reliquas ejusdem partes propediem videndi: quod quidem minimè retardasset omnibus notissima bonarum artium ac doctrinæ studiosorum commoda pro virili promovendi cupiditas, atque laborem nullum, quamvis Herculeum, averſata diligentia beati VIRI, nisi cum adversâ per aliquot annos valetudine subinde luctatus, tandem majori indies pertinaciâ ipsum aggressæ succubuiſſet. Inchoatum igitur modò hoc opus istâ celeberrimi MORHOFII nostri jacturâ jam ruptum esse videretur, nisi spes eſſet, fore, ut à VIRO CL. HENRICO MUHLIO, Græcæ, & Hebrææ, ceterarumque Orientalium Lingvarum, itemque Homiletices, ac Poëſeos Professore publicò ordinariò, in vicina Academia Holſatorum Kilonienſi, Morhofianæ virtutis eruditionis, ac famæ æmulò, & ex parte gesti muneris ſucceſſore, quædam eorum
qv

qvæ adhuc inter manuscripta beati Viri latent, vel jam aliorum certatim descripta manibus teruntur, multorum rogatu, consensuque hæredum, qvo de non dubitamus, vel illorum, qvi hæredum curam gerunt, ac erudito orbi bene cupiunt, propediem, si fieri possit, in lucem edantur. Quare monitos velimus alios, ne quid istorum scriptorum, suò damnò, temere vulgent, sine præfatione vel hujus HENRICI MUHLII, vel alterius Clari VIRI, nec sine consensu hæredum, veleorum, qvibus hæredes eorumqve commoda probè curæ sunt.

Interim, ut qvodammodò à nobis satisfiat desiderio eruditi orbis, has pagellas, paulò ante obitum beati VIRI ipsius curâ ac jussu editas, publico nunc sistimus, præmissò, qvod itidem à multis expetitur, elegantissimò HENRICI MUHLII, MORHOFII Manibus dicatò, Epicediò.

PIIS MANIBUS
Celeberrimi Polyhistoris,
DANIELIS GEORGII
MORHOFII,
Viri Incomparabilis,
Sacrum

^{ab}
HENRICO MUHLIO, Brem.

 *Illicine, post raptum nobis sine FELLE Poetam, (I
Flebile, MORHOFI, Tu quoque funus eris?
Tene etiam rigidi premit inclementia fati?
Extremumque vehit Parca severa diem?
Tene querar? Te Tene sibi suspiret ademtum,
Attonitusque levi voce parentet Amor?
Tene querar, cineresque Tuos, manesque sepultos?
Et numeros repetant tristia Verba suos?
Scilicet hic cumulus deerat, pars ista dolori
Additur, & nostris causa suprema malis.
MORHOFI, Te, Tene querar? nomenq, decusq,
Et Tua per populos busta rogosque feram?*

Invisum

*Invisum est, quod pangit, epos, refugitque laborem,
Et stupet admestam fracta Thalia chelyn.
Tristemanus detrectat onus, detrectat Apollo,
Et tarda veniunt ad sua plectra Dea.
Non luctus satis unus erit, simplexque querela
Deficit ad lacrymas Te moriente suas.
Hic partes sibi quisque tenet, MORHOFIUS orbi
Occidit, & secum publica damna trahit.
Ex aequo sors ista nocet: non solus Atridas,
Sed magis affligit plurima regna dolor.
Non tantum sibi Smyrna suum lugebat Homerum:
Visa fuit passis Grecia tota comis.
Cui non dictus Hylas? cui non iactura Maronis?
Arctæ nimis spatii Ausonis ora suis.
MORHOFI moreris, vab quanti nominis umbra!
Heu moreris, lacrymis usque rigande novis!
Vatum grande decus, quos se Germania jactat
Vindice, sed post has vix habitura parem.
Ipse Poetarum norma es: Te suspicit unum,
Et petit a tanto lumine Musa facem.
Sive Sophocleo veniat spectanda Cothurno,
Sen potius Socco currat amena suo.
Tu gentis laus magna Tuae, pars maxima fama;
Hinc pretium, hinc nobis crescere coepit bonas.*

Per

Per Te Teutonicis Helicon celebratur in oris,
Credetur in nostris Castalis unda plagis.
Quisque Tuos ambit numeros, plenusq; Camenis
Puncta domi poterat, puncta merere foris.
Omnis in Ingenio favor est: Te Belga, Britannus,
Et procul externo sidere Roma colit.
PETITUS studiis, & par MENAGIUS assis,
Te canit in patriis magnus HUETUS agris.
HEINSIUS has olim partes, nunc GRÆVIUS explet.
FRANCIUS in Batavis GRONOVIIUSq; scholis.
Applaudit doctis stirps SECKENDORFII curis,
Hic Tibi VIR iudex, Hic Tibi Censor adest.
Famque placent molles Elegi, lususque Catulli:
Fam placet Heronum quod modularis epos.
Queque sales fundit gravitas, spargitque lepores,
Quos Tecum Vates tersius Ipse dedit.
Qui Baviuum non odit, amet tua carmina Mævi.
Hic alio poterit teste Poeta legi.
Hic Phæbi delubra movet. Vincuntur Athenæ,
Romaque dat faciles ingeniosa manus.
Scribant degeneres male falsa Poemata Vates,
Et strepat ignavis turba profana sonis.
Non piper, aut crudos metuumt hac Carmina scombris.
Cogitur hoc ipso stare Thalia gradu.

Scribit

*Scribit victuris labor & solertia chartis,
Ne careat nervis pagina docta suis.
Singula non tenui cura limantur, & arte,
Sollicitaq; notas sedulitatis habent.
Nil protrita juvant, nil frigora, quisq; fatemur
Non istâ tradi somnia posse manu.
Difficiles sordent miga, febresq; logiq;
Quototis passim perstrepuere scholis.
Nil vulgare sapit, gliscit sub pectore Numen,
Et fugit ignava serpere Scriptor humo.
Doctrina mensura suae, mensura laboris,
Et variis spirans Bibliotheca libris.
Seu Physicum scrutatur opus, causasq; latentes,
Et quantis mutant ipsa metalla modis. (2)
Seu Patria monumenta suae, monumenta loquela
Vindicat, & cunis asserit illa suis. (3)
Seu secreta docet, fractique recondita Vitri; (4)
Quaecum KIRCHERO (5) BARTOLE docte
Seu Patavina sui defensa Vocabula LIVI. (probas. (6)
Explicat, ac fato dat meliore frui. (7)
Seu facili magnum dextra Polyhistora condit,
Et calamo signat scripta Virosq; suo. (8)
Nil leve, nil parvum chartis depromitur istis:
Hic vanae species futilitatis abest.*

Divinas heic pandit opes, heic totus Apollo est:
Qua patet, hic Pallas prodigiosa latet.
Pondera sunt Verbis, docta sua gratia lingua,
Et distincta suis plurimà rara locis.
Scribunt indocti doctiq, volumina passim,
Corrasamq, petunt, sed sine fronte, stipem.
Scrinia compilant, rapiunt tua vellerà Jason;
Aut eadem Patres quæ cecinere canunt.
Hic nova multa leges. Non heic Æsopia cornix
Non hic furivæ cernimus artis opus.
Non agit Hic actum, chordâ vel oberrat eadem,
Nec toties crambe cocta recocta placet.
Pulchra nitet rerum facies, cultusq, decorq,
Judiciq, fidem litera quæque facit.
Dum curæ fuit apta loqui, dum scribere docte,
Nec sine delectu plura referre labor.
Dent alii mala mixta bonis, dent ordine nullo,
Parturiantq, novum Secula pigra chaos.
Non confusa suis fallunt heic æra lupinis.
Quæ profint solidâ digereit Iste manu.
Quam nihil invisâ est Novitas, invisâ Vetustas:
Omnia momentis ponderat Ille suis.
Nil temere quicquam damnat, nil Zoilus afflat,
Respuit insanam mens generosa Crisin.

De-

*Deliret senio Seclum, defloreat aetas,
Arcadicumq, magis rudat ubiq, pecus.
Barbariem doluisse sat est, streperasque cicadas,
Et quicquid rancio Vulgus ab ore crepat.
Palleat ad dentem malus, heic stylus exulat atrox:
Nullus in ingenio pectore Livor adest.
Cuique suum tribuit genti, favor omnibus idem,
Inq, pari pretio Tros Rutulusq, vigent.
Invideat nobis Batavus, sint Gallus & Anglus
Nomina Teutonicis non satis aqua Viris,
Hic nostris adstat meritis, parat Ille theatrum,
Quo prostent titulis conspicienda suis. (9)
Civibus Ille studet doctis, ne fama laboret,
Et patriæ laudis gloria prisca cadat,
Non piget Arctoe mysteria volvere terræ;
Jam tum materies hæc juvenilis erat. (10)
Sed nunc RUDBECKI pars est: VERELIUS olim,
Hanc quoque STIRNIELMUS cepit inire viam.
Ista minor series: quales non surgis in ausus!
MORHOFFI, quæ non ardua mente notas!
Qui Te conatus, quæ non promissa morantur!
Non modus, aut Voti terminus ipse Tui.
Quam varium Tibi fervet opus! non una palaestra est,
Non unâ vigiles lassat in arte manus.*

❁❁❁

Semper Apelleo Tibi linea more polita est.

Nulla Tuis coeptis noxque diesque gravis.

O quoties vivos rofisti molliter ungues!

Quam sudata Tibi pagina crebra fuit!

Non ignota loquor, docta molimina dextra,

Ingenii novi pignora magna Tui.

Ille ego convictor multoque domesticus usu,

Parsque Clientela quantulacunque Tue.

Ille ego, cui doctas vis arrisisse Camenas;

Cui plus, quam meruit, vult tribuisse favor.

Quem toties punctis, toties applausibus ornas:

Sen magis hoc error, sen fuit acer amor.

O quoties vultus subeunt, candorq, decorque!

Quam subit ingenii vis operosa Tui!

O quoties dixi: quantos tenet illa recessus!

Quam saturum rerum pectus, & ampla penus!

Sen iudex mecum doctum rapereris in orbem,

Conferetq, novos Dadala Svada libros.

Sen sensus obscura suos Te teste referrent:

Exciteresq, Piiis abdita multa Sophis.

Adjecit majora Tue presentia fame,

Materiaq, minor gloria facta sua est.

Partimur Doctrinam alii, Tibi contigit uni:

Indulsit totos prodiga Musa sinus.

Quod

*Quod sapimus, nimis angustum est. Non sufficit idem
Omnibus; hic calamo, voce sed ille placet.
Laurus utrinque Tua est: vel Momo Scripta probantur.
Phidiacumq; stupet, quod facis Auctor, opus.
Quam Tua facundia mirata est Cimbria voces!
Quam stetit attentis Kilia docta togis!
Non clamosa Tibi sapientia pulpita rupit,
Non vox, sed rebus verba diserta suis.
At nunc, MORHOFL, DIXISTI, hac summa laborū est:
SCRIPSISTI, hac chartis ultima meta Tuis.
Nil Musis superest, morti deberis & umbris.
Hic statuit puppes anchora jacta Tuas.
Heic opera pereunt, docti tot pectoris artes,
Naufragioque ruunt singula mersa suo.
Speratus Polyhistor abit, quæque orba Magistro est,
Assertrix nostra pagina gentis obit.
Interrupta jacent tot doctis eruta curis,
Extremamq; dolent destituisse manus.
Jam moriens Doctrina silet & ferele Lyceum est,
Et tacitos mæret pressa Cathedra sonos.
Exequias videt ipse suas & funera Phœbus;
Musa gemit Dominum pene sepulta sumum.
Tota suos patitur manes cum manibus Isthis,
Dumque decus moritur, cogitur ipsa mori.*

Crudelis nimium Lachesis! quanam ista ruina est?
Tot bona cur nobis eripit una dies?
Quod potuit gens nostra nefas? quâ noxia culpâ est?
Numine quo laeso plaga cruenta venit?
Obruit ab dulces quanta caligine messes!
Quot quantumq; spei vilis arena tegit!
Flebilis urna tenet, quod non tenuistis Athena,
Hec tenet ingenii cuncta scientis opes!
Hæc tinea pascunt, pascunt hæc pabula vermes;
Æternoque perit dextera docta situ.
Posteritas agnosce Virum, dignumq; relinque
SCALIGEROS inter SALMASIOSq; locum.
Suspice MORHOFI manes: heic Palladis umbra est:
Hic tumuli partem doctior Orbis habet.
Hic rogus, & Phœbi cinis est, hoc carcere claudit,
Exuviasq; tegit culta Camena suas.
Hoc uno poterant tot Numina stante renasci,
Hoc eadem poterant deficiente mori.

- (1) Joachimus Fellerus, Poeta Lipsiensis Celeberrimus, inopinato obitu creptus d. 6. Aprilis.
- (2) De transmutatione Metallorum Dissertationem Epistolicam edidit Hamburgi Anno 73. in 8.
- (3) Unterricht von der teutschen Sprache und Poesie, deren Ursprung/Fortgang und Lehr-Säzen. Kiel 82. 8.
- (4) Sten-

- (4) Stentor ΤΑΛΟΚΛΑΣΤΗΣ seu de Scypho Vitreo per certum humanæ Vocis sonum fracto. Editio altera, Kiloni 83. In 4.
- (5) Athanas. Kircherus in Phonurgia.
- (6) Daniel Bartolin in libro Italico del Suono tratt. 5. cap. 8. *Letto lo avidamente, ne giudicai desso l' Autore, e l'Opera piena d'eruditione e d'ingegno &c.*
- (7) De Patavinitate Liviana, Kiloni 85. in 4.
- (8) Polyhistor seu de notitia Auctorum & rerum Commentarii, Lubecæ 88. in 4.
- (9) *De meritis Germanorum in rem literariam* Dissertationem singularem meditabatur, cujus publice etiam spem fecit in Polyhistore, p. 209.
- (10) In Epistola ad Olavum Rudbeckium *Atlantica* parti secundæ præfixa, p. 5. *Ego jam in juventute mea non ab similibus argumentis colligere quædam cæpi, librum aliquando concinnaturus, cujus iste titulus: MYSTERIUM SEPTENTRIONIS. &c. &c.*

INDEX CAPITUM

PARTIS II. POLYHISTORIS

LIBRI III.

Cap. I. De Excerpti ratione.	1.
Cap. II. De Excerptis Phraseologicis.	6.
Cap. III. De Excerptis singulorum verborum, & observationis.	13.
Cap. IV. Exempla Excerptorum Lexicorum & observationum.	17.
Cap. V. De Excerptis Criticis, Exegeticis, Antiquariis.	24.
Cap. VI. De Excerptis ornatæ Orationis.	27.
Cap. VII. De Excerptis copiosæ Orationis.	33.
Cap. IIX. De Excerptis Oratoriis systematicis.	49.
Cap. IX. De Excerptis Oratoriis Enthymematicis.	54.
Cap. X. De Excerptis Poëticis.	64.
Cap. XI. Idea Lexici Poëtici pro translatis.	64.
Cap. XII. Hyle inventionum poëticarum.	110.
Cap. XIII. De Excerptis ad disciplinas & facultates pertinentibus.	147.

POLYHISTORIS LITERARII

PARS II.

LIB. III.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΟΣ.

CAP. I.

DE EXCERPENDI RATIONE.

EXcerptendi necessitas & utilitas. Illa male à nonnullis impugnatur, Sacchini liber de ratione libros legendi laudatur. Excerptendi omisso viris doctis deplorata. Auctores aliquot de Excerptendi ratione recensentur. Drexelius, Philomusus, Sturmius, Benzius, Fogelius in Lexico Homonymorum, Uldenius, Keckermannus, Bonnus, Schraderi liber de Excerptendi ratione editioni paratus. Excerpta non confundenda. Excerpta usui & scopo nostro accommodanda. Vincentii Placcii liber de arte Excerptendi laudatur. Ejus machina serinis literati, Modus in Excerptendo non urgue adeò operosus esse debet. Excerpta minus necessaria per amanuenses patius instituenda. Adversaria de omnibus rebus, quæ legimus, videmus, audimus, cogitamus, paranda. Sarpii, Welfebii, Tschirnhausii ea methodus. Sacchini libri gemini Excerptorum. Adversariorum magnus usus.

Postquam superiori libro, cui Methodici titulum fecimus: multa de methodo in studiis diximus, huic librum tertium, quem παρὰσκευαστικὸν inscripsimus, nunc subjungimus, qui cum eo connexus videtur, in quo de ratione Excerptendi, tum in Eloquentiâ, tum in disciplinis, agitur: In illa enim quasi quædam præparatio ad doctrinam consistit.

sistit. Ut qui domum exstructurus est, lignis & lapidibus opus habet: ita qui
 egregium aliquid in quocunque doctrinæ genere conatur, silvam prius conge-
 rere debet ad opus suum idoneam. Quorsum enim multa legere proderit, nisi
 cum fructu legantur, & in usus nostros, velut in horrea quædam, leponantur?
 Quænam admodum scilicet bonus Pater-familias promptuaria habet, & quibus fa-
 miliam sustentat; Ita vir doctus suas quasdam opes congerit, quibus bonam
 mentem alat, ac famam sibi excitet. Nolo hic de necessitate excerptendi multa
 præfari: sunt enim, qui de eo copiose satis disputant adversus illos, qui excerpen-
 di studium ut supervacaneum & molestum rejiciunt, minimè hæc in re audien-
 dos. Non desunt, qui, quod de literarum inventione in universum judicarunt,
 etiam ad excerptendi rationem applicent. Plato jam tum in Phædro disputavit
 plus detrimenti adferre sapientiæ libros quàm præsidii. Nam cum literarum
 inventor Theuth Ægyptiorum Regi Thamo inventum illud memoriæ & sa-
 pientiæ remedium esse prædicaret, Regem contra dixisse narrat, potius obli-
 vium allaturas propter negligentiam recordandi. *Quippe qui, inquit, externis*
confissi literarum monumentis res ipsas intus animo non revolvunt: quamobrem non
memoria sed monitionis remedium invenisti. Sapientia quoque opinionem potius
 quàm veritatem discipulis tradit. Nam cum multa absque Præceptoris doctrinâ perle-
 gerint, multarum rerum periti vulgo, cum ignari sint, videbuntur. Consuetudine quoque
 molestiores erunt, utpote, qui non sapientia ipsa sint præditi, sed opinione sapientiæ sub-
 ornati. Et hæc tria incommoda nunc quoque, inventâ Typographia, Sacchinus in
 eleganti libro de ratione libros legendi cum profectus cap. 10. passim in re literariâ domi-
 nari judicat. Plerique omnes, inquit ut quicquid in adversaria retulerunt, omis-
 sa sunt, segni quoque animo, tanquam ipsi jam tenerent, quod commiserunt membranæ: ac
 non potius eâ re scrinia illorum quàm ingenia docta videri possent. *Quin etiam cum*
doctrina ex eo bonorum sit genere, quæ nec amitti nec auferri possunt, nihil proclivius
factum est, quàm ut ejusmodi commentaria igne, aquis, furto, ab tinea & blattis aliisque
capitis pereant. Hæc quidem non omnino falsò dicuntur, sed quia non solum
 Excerpta, sed omnem rem literariam & librorum usum tollunt, qui ita judicant,
 potius ad majorem utilitatem ea in re respiciendum est, quàm ad eos, qui homi-
 num inventis per socordiam suam non recte utuntur.

Fateor multos etiam sine excerptis Viros non doctos solum, sed & ferme
 insignes fuisse; quos tamen in juventute negligentiores fuisse, in serâ ætate impen-
 se pœnituit. Johannes Sturmius, qui in libro de lingvæ Latinæ resolvendæ
 ratione adeo operosè colligendi modum in phraseologia describit, de se ipso
 ait: *Sed ego non feci, & dolet me non fecisse, atque utinam monitus fuisset à Præ-*
ceptoribus ut hoc facerem, utilior vobis esse possem hoc tempore, quam sum. Idem vel in
 senectute ad hunc excerptendi laborem paratum ipse ait, omis-
 sis gravioribus, si so-
 cios ejus laboris nancisci possit. Quare juventutem magnopere hortatur, ut
 mature

Cap. I. de Excerptendi rationē.

maturè isti operi se accingant. *Quod nos, inquit, senes totâ nostrâ ætate affec-
ti non sumus: vos paucissimorum annorum labore, & labore facillimo, vobis compara-
bitis.* Casaubonus quoque in *Epistola 309* eâ de re queritur: *Dolet mihi, quod
multa legerim in nostrâ bibliothecâ, quæ jam pridem in adversaria mea non retuli.*
Excerptendi studium ex adverso multa sunt quæ svadeant. Provocat enim le-
gentium attentionem excerptendi industria; ipsa illa scriptio intelligentiâ ju-
vat, & quod præcipuum est, certissimæ hoc oblivionis remedium est.

De Excerptendi ratione non pauci scripsere, tam generatim, quàm specia-
tim, de quibus dicas, illis pene, quot capita, tot esse sensus. Notissimus est
Drexelii liber, cui titulus: *Aurifodina artium & scientiarum, in quo multa pro-
ponit excerptendi consilia, sed quæ multis non placuerunt, ob eorum
multitudinem & distractionem.* Plerique omnes, qui de methodo studio-
rum agunt; aliquid de excerptendi ratione immiscēt; quorum omnia
consilia enumerare quid attinet? Generatim aliqua *Franciscus Sacchinus*
in libro supra laudato tradit. Extat cujusdam *Philomusi* è Soc. Jesu
libellus, cui titulus: *Industria excerptendibrevis, facilis, amena, à multis
impedimentis, quibus adhuc tenebatur, exoluta, Constantia Ann. 1684. editus.*
Ille geminos libros facit Locorum & Adversariorum, atque ad eò omnia
cujuscunque farinæ miscet; Quod mihi omnino displicet. Cur enim
*Phraseologica, Sententiosa, Oratoria, Physica, misceantur, atque in u-
num cumulum confundantur?* Quam molestum erit, in isto singula acervo
quærere? Neque enim compendium illa methodus præstat; sed potius turbat.
Quibus arctæ res in eruditione sunt, illi de singulis pauca congerunt. Quibus
verò magnæ opes sunt, illi, nisi per suas sedes distincta singula habeant, non in
benè ordinata penu, sed in chao quodam, versantur. Alii ordinem rerum in
verbis & rebus sectantur, alii eo ordine, quo, quidquid illis occurrat, in com-
mentarios suos referunt, qui tamen indices benè dispositos illi subji-
ciunt. Ordinem rerum secutus est *Scurmius*, & ex ejus consilio *Benzius*, suntque eorum
διατυπώσεις eâ de re editæ; Quæ fateor insignem utilitatem in amplificando
& in argumentis præstant, dum omnia inter se connexa, quasi sub unum obtu-
rum cadunt. Sed tamen & molesta sunt vacua illa chartarum spatia, quæ evi-
tari non possunt. Commendavit & nuper ad methodum generalem locorum
communium Martini Fogelii *Lexicon Homonymorum*, qui illud edidit Cl. Jo-
annes Vegetius, optimè de viro optimo meritis & meriturus, si cæte-
ra ejus inedita in lucem protraheret. Scripsit & ante aliquot annos *Udenius* Ger-
manicâ linguâ librum, cui titulus: *Excerptendi ratio nova, Northusæ Anno 1681 in 4
editum;* qui tamen præcipue ad locos communes in orationibus sacris concin-
nandis consilia suppeditat, non utique spernenda: sequitur enim Viri Clarissimi
Chr. Schraderi methodum. Ille commentario in Rhet. Aristot. de excerpten-
di ratio.

di ratione quædam se editurum pollicitus est, & circumferuntur quædam ejus de hoc argumento privatis Scholis propolita, quæ ante obitum ut audio, optimus senex perfecit, ut typis promulgari possint. Cæterum minimè eam probat methodum, quâ uno in libro omnia confunduntur. Scripsit & *Keckermannus* de locis communibus faciendis consilium Logicum. Legi etiam *Bonnaeus* libro de *Ratione discendi* p. 129 potest qui facit locos communes 1. Theorematicos, qui secundum ordinem disciplinarum instituuntur. 2. Historicos, ubi sunt Prosopographici, Topographici, Mythologici, rituales, rerum gestarum, loci morales exemplorum. 3. Locos glossematicos pro linguis. Sed iis recensendis non immorabimur. Nos potius rationem, quæ nobis commodissima in plerisque disciplinis videbitur, hic proponemus. Qui eis utetur, in quantum suo scopo commodum videbitur, sibi applicabit: Quilibet enim è fine sibi proposito, ut omnium studiorum methodum, ita excerptendi rationem metiri debet. Quemadmodum enim non eadem vel vestis vel domus mensura omnibus convenit, sed secundum vitæ conditionem, fortunarum amplitudinem vel tenuitatem, adornari solet; ita Excerptorum planè dispar ratio & forma est. Edidit superiori anno Vir Clarissimus, *Vincentius Placcius* de arte excerptendi librum singularem, quo ille summa diligentia omnes qui de hoc argumento scripsere, Autores, omnes excerptendi formas & modos, singulorumque commoda, incommoda & præcepta, recenset. Multa hic de Excerptendi ratione per lemmata, per Schedas, de Excerptis Methodicis, Alphabeticis, Commentariis, Adversariis, Socialibus, de libris Excerptorum laxiori compage ordinandis. Proponit & sectione X peculiare cujusdam Anonymi Scrinii literati inventum, à se verò multis modis emendatum, cujus ope quam commodissime institui cujuscunque generis excerpta possint. Prolixè illam machinam ejusque apparatus illic descripsit, additis iconibus & exemplis; Quæ singula legere in libro isto possunt rerum illarum curiosi, atque inde suo usui accommodare. Non enim eandem omnibus convenire Excerptendi rationem, non eadem Excerpta, ipse agnoscit Vir clarissimus *libri sui cap. I. §. 9.* Nos de Excerptorum formâ usque adeò hic solliciti non sumus, quin potius existimamus, eum, cui thesaurum & opes colligendi facultas non defuerit, loculos facile inventurum, quibus reponat. Ita enim instituere excerpta tyronem meum velim, ut non multum sibi negotii anxîa & scrupulosa diligentia facefferat, potius verò ad utilitatem rerum, quam methodi subtilitatem, respiciat. Parum retert, quo loco, quo ordine arma quis posita habeat, modo in promptu sint, cum ad pugnam ventum est. Et accidit plerumque, ut, quemadmodum illi, qui in humanis opibusque congerendis nimis sunt studiosi, rarò iis rectè uti norint, ita qui Excerptis nimis insudant, omniaque illis scrinia plena habent, cum quid in medium proferendum est, jejuni & steriles evadant, ac ingenio suo, quod sui nunquam juris & arbitrii est, semper diffidant. Quare ego excerptendi laborem,

qui

Cap. I. de Excerptendi ratione.

qui & tardiosus est, ac ingenium fatigat in rebus non admodum necessariis per amantiores institui malum: nam & hic jucundius è consilio Martialis erit, si & in literis nobis sit *Res non parâ labore, sed relicta* vel per homines nostros nostris auspiciis nobis acquilita. Ego certe Excerptis congerendis non multum operæ me impendisse fateor, etli aliorum diligentiam laudo, meaque in his negligentiae succenſeo, magno tamen in lucro reputaturus, si aliorum mihi operâ uti concessum fuerit. Nunc ego memoriâ promicondâ contentus scribo multa, quæ fallat quidem nonnunquam, & res suas repetenti raro respondeat, plerumque tamen, cum argumenti occasio sollicitat, ultro offerat, & quasi ex capsula depromat. Sed nos ad excerptendi rationem redimus.

Utilissimum est, non tantum sub Locis Excerpta digerere, sed & Adversaria quædam conficere, in quibus congeramus, quicquid unquam cogitatum à nobis est, in lectione autorum, aut in quotidiana meditatione: deinde quicquid vel vidimus, aut ab aliis nobis narratum est. Non credat quis, quot ex illo fructus redundare possint. Fecit id Vir maximus *Paulus Sarpinus*: quarum notarum integra restare volumina testatur in ejus vitâ *Fulgentius* p. 134. 135. 136. edit. *Gallie*. Illis nihil acutius & eruditius fingi posse ait. Idem fecit & *Welfebius*, ut in vita ejus refert *Schröckius* p. 81. n. 27. Ex his cogitationis velut ideis quibusdam integri postea libri gignuntur; Id quoque experientia suâ testatur *Tschirnhaus*. in Medicinâ mentis part. 2. p. 176. *Quia raro ob tot hujus vitæ impedimenta est possibile, ut semper sat temporis habeamus rem quandam accuratâ, ut decet, methodo tractandi, utilissimam, quod hic facere possumus, est, ut, si bonæ nobis cogitationes suggerantur, (id quod non raro præter spem in media cum aliis conversatione, dum ne quidem de veritatâ acquisitione cogitamus, accidit) singulis eas diebus, eoque, quo in eas incidimus, ordine conscribamus. Hoc ego dum feci, observavi, me sic brevi tempore sat multas observationes, quæ mihi fundamento fuerunt ad multa ex iis utilia derivanda, sic congestisse, quæ alias memoriâ dubio procul excidissent; quin non potui relegendo recordari, me eorum, quæ consignaveram, cogitationes unquam habuisse.*

Idem quoque svasit *Sacchinus* in libr. *supr. laudato* cap. 3. ut gemini libri conficiantur, alter Adversariorum generalis, quo, ut lectio quodque subministrat, omnia colligenda sunt; alter secundum ordinem titulorum congestus. Quemadmodum negotiatores geminos habent libros, pusillum unum, alterum grandem: illum adversaria aut ephemeridem, hunc calendarium & codicem dixeris. In eum singulorum dierum rationes accepti. expensive tumultuarie referunt, nempe serie illa, quam obtulit usus: in hunc transferunt inde disponuntque certa in loca, quæ conservata volunt. Hujus sui instituti rationem hanc habet: *Priorem librum, inquit, conscribo, in quem continenter, ut occurrunt, quæ ex quopiam opere seliguntur, notentur, quia magna est oblectatio, atque opportunitas, si uno*

Excerptis Verborum cum precipua impendenda. In oratione tria attendenda, ut sit pura, ornata, copiosa. Excerpta secundum hanc distinctionem institui debent. Willibicii methodus colligendi secundum ordinem categoriarum. Quibus difficultatibus prematur. Exemplum excerptorum Willibicianorum. Sturmii methodus illi praefertur. Julii Camilli consilium de Locis inutile. Excerpta non ab uno sed à multis eadem methodo instituenda. Locorum Sturmianorum & Lullianorum aliqua convenientia. Lulliani loci Fibeto laudati. Benziius Sturmii consilia secutus in Graecis & Latinis vocibus laudatur. Magnum copia subsidium à Methodo in Graecis & Latinis vocibus laudatur. Magna copia subsidium à Methodo in Graecis & Latinis vocibus laudatur. Encyclopaedia Philologica Placcii laudatur. Schönleideri & Benzii collectanea conjungenda. Ac-
cunum

ornata titulorum divisio non parum sepe incommodi habet. Basili Fabri Sonini phraseologica collectiones laudantur. Tituli unice non satis accurati. Quintilianus sententia reprehenditur. Jul. Pollucis diligentia laudatur.

Prima Excerptorum cura in oratione versatur, quorum eò major habenda ratio est, quò magis nitidæ orationis cultus viro docto necessarius est. Multa enim sunt & varia & minuta, ad quæ attendere debent, qui orationis nitore student, singularibusque observationibus, quæ & iudicio & longo usu demum instituuntur, addisci debent: Cum Excerpta rerum & scientiarum facili negotio, vel ex methodo singularum disciplinarum, vel nostro arbitrio, adornari possint. Sunt vero in Oratione tria, ad quæ respicere debemus; Primum ut pura, deinde ut ornata, hinc ut copiosa sit. Puritas ergo dictionis primum locum occupabit. Hanc ut obtineamus, variis opus erit Excerptis, Grammaticis & Lexicis. Svadet *Vives* libro de Adolescentum institutione confectio-nem talium librorum, sed non distinctè satis eo in argumento versatur: Pro-popsuit *Jodocus Willichius* in libro de verborum copiâ comparandâ modum, quo no-mina sub titulis communibus colligenda sint, exemplis de veste, togâ, horto, vineâ, in medio allatis. Nam sub Titulo vestis primum omnes phrasæ, quæ huic subjecto conveniunt, recenset, subjungi vult deinde derivata & composita. Hinc ad species vestium, ex natione, ex colore, à materiâ, descendit. Deinde ad vestes ratione formæ consideratas procedit, & sic in cæteris. Sed ille modus à vulgatâ Lexicorum ratione non differt, nisi quod classibus suis singula distin-gvuntur, quod non æquè illi faciunt. Hinc verò verba pro categoriarum ordine disponere docet, quâ de re ipsum audire juvat: *Prima ratio hæc esto, quam docem' i gratiâ predicamentalem appellare visum est. Et sicut locupletiores arces cistulis aut marsupiiis repletas in promptu retinent, ut ex horum singulis alia atque alia numi-smata aut depromant aut recondant: Ita studiosi adolescentuli vel in dicendo vel in scribendo, cum usus postet, locos suos in manibus teneant, quos ex predicamentis certius petent, quam aliunde, cum sint omnium rerum & vocabulorum, quæ istarum signa sunt, veluti promptuaria, & certa spatia sic designent, ut sub singulis plerisque locis iustum intersallum intersit, & eum servabunt ordinem. Primo adfit ejus nativa significatio se-orsum posita. Deinde formula dicendi substituantur eâ diligentia, ut verba nunc cum nominibus constructa puris, nunc cum impuris, hoc est, quibus prepositio aut adverbium, aut dictio una aliqua accessit, integra subnotentur, juxta cum *Autoris* libro, pagina & interdum versu: postea idem faciendum est in translata significatione, & hæc subinde variare nemo addubitabit: utrobique autem derivata & composita juxta cum agnatis & synonymis adscribenda sunt.* Subjungit hinc abacum substantiarum, sed metho-do non benè satis ordinatâ. Neque illa disponendi ratio omnia colligenda ita comprehendet, ut faciliè postea inveniantur, nisi longinquis subdivisionibus ti-tuli deducantur; Unde labor inquirendi augebitur, & in collocando tyroper varia

varia notionum genera distrahetur. Quod si sub titulis istis generalissimis omnia sine discrimine ponantur, quam in vastâ ille sylva errabit! Rectius hæc intelligentur, si exemplo aliquo Willichii hæc sententia illustretur. Assumit ille duas ex oratione Ciceronis pro Archia periodos resolvendas. In prima ita rem instituit: Ingenium est in substantiâ Phrasis: Si quid in me est ingenii; Item: Sentio quam exiguum sit ingenium. Exercitatio est in Actione. Phrasis: si qua sit exercitatio dicendi, Item: In exercitatione dicendi me non, inferior meo diocriter esse verfatum. Ratio est in qualitate; Phrasis: Si huiusce rei ratio profecta sit. Item: Si ea ab optimarum artium studiis & disciplina profecta sit. Item: Ab eadem ratione nunquam abhorruit. Tempus in Quando; Phrasis: Ab exercitatione nullum confiteor atatis meæ tempus abhorruisse. Fructus in Qualitate; Phrasis: earum omnium fructum vel in primis Licinius à me repetere prope suo jure debet. Repetere in actione est; Phrasis: repetere ab aliquo fructum jure suo. Satis vel ex unicâ hac periodo consilii ejus ratio patet, sed nemo non videt, hanc colligendi rationem molestam & tædiosam futuram, nisi aliis classibus & distinctionibus multitudini verborum sub adeo paucis titulis locandorum subveniatur. Exemplum ejus plenius suppeditare possit Emanuelis Tesauri Index Categoricalis, de quo & libro 2. actum est & infra pluribus agetur. Expeditionem verò viam optimus ille dicendi magister Sturmius ingressus est. Nam vigesimo post anno in Academia Argentinensi linguæ Latinæ resolvendæ methodum tradidit, quam Joannes Lobartus Borussus postea in lucem Argentinorati Anno 1581 edidit. Iple tamen ante annos 36, cum Argentinam primum venerat, in libro de amissâ dicendi ratione lib. 1. cap. 11. hujus methodi mentionem fecerat, & specimine aliquo de Ciceronis oratione Quintianâ, sed rudiori & imperfecto, ejus usum ostenderat. Ut ego suspicer, Jodocum Willichium, qui anno 1550 librum suum de rerum & verborum copiâ comparanda edidit, hoc exemplo incitatum fuisse. Sturmium vero Julius Camillus, de quo libro secundo c. 6 p. 369. à nobis dictum est, excitaverat. Ejus vero consilia quia magis acuta erant, quam fructuosa, rejecit Sturmius & rerum ordinem seculi commodius rem omnem proposuit. Invenit itaque quatuor loca generalissima, 1. τὰ θεῖα. 2. τὰ φυσικά. 3. τὰ τεχνικά. 4. τὰ ἀνθρώπινα. Singula subdividit naturali suâ serie & ordine, quæm Dialectica suppeditat, ita ut ordinem prædicamentorum in iis attendat, saltem quinque priorum. Quantitas, qualitas, relatio, actio potissimum circumstantiis res omnes definiunt. Talia excerpta svadet Sturmius à multis instituenda uno tempore. Si enim doctiores acciperent singulos auctores & singulas orationes, & eas resolverent diversas non easdem, insignem ille copiam integro biennio comportari posse existimat. Habet illa methodus aliquid Lullianæ arti simile, quæ omnem universitatis rerum notitiam una connexionem proponi vult, usui futuram, ut in disserendo & philosophando, ita & in colligendo. Alexander Fichetus certè, cujus libro secundo

næntia.

mentionem fecimus in *arcana ſua Studiorum methodo in appendic. capitũ 3.* Lullianis inſiſtere locis juber, ac Ideam locorum communium,quam methodo ſuæ ſubjunxit,ad has rationes ordinavit. Inſigni hanc methodum præterea elogio ornat. *Hujus myſterii, inquit, ea vi eſt quam in Kabala triginta & quinquaginta portis intelligentia ex Arcanũ Hebræorum eruit Reuchlinus, ut ſcientiam rerum omnium & mundum doctrinarum univerſum,quaſi viva in tabellâ depiſtum, ſubjiciat oculis ordine planè admirabili: Denique continet omnia & ſingula, ſingulaque ut omnia & omnia ut ſingula ad amuſſim explicat, efformatque illum quem deſideramus hominem, ex omnibus conſtatũ compoſitũque diſciplinũ, quem Orator optabat, quem Tacitus indicat,quem deſcribit Quintilianus.* Accertè verum eſt quãdantenus convenire Lulliana hæc loca, quæ illis tamen, ut ego puto, accuratiora; cum prædicata diſtinctiore ordine proponant. Beccherus quoque in nono ſuo organo id egit, ut titulis generaliffimis verba omnia diſponeret, uſui in collectione & amplificatione futura, de quo *lib. 2. c. 4. p. 343.* Sturmii conſilia, quod ego ſciam, nemo ſecutus eſt, aut eum in ſe laborem ſuſcepit, præter Joannem Benzium, qui diſcipulus Sturmii fuit, ejusque luculentum ſpecimen dedit in Theſauro Elocutionis Oratoriæ Græco-Latino Baſilæ Ann. 1781. in folio edito, quo præſtantiffimis Oratoriæ Græcæ Oratores reſolvit: Quod ſane opus omnibus in Græca eloquentia collectaneis præferendum eſt. Idem quoque in latina lingua ſimile quid tentavit, ſed compendium tantum ab illo habemus, vel ſic tamen magno uſui futurum. Quem ſi ille laborem ad exemplum Græcæ linguæ inſtituiſſet, adductis integris auctorum ſententiis, & appoſito loco, haberemus proſecto in illo genere opus elaboratiſſimum. Nunc rudimento illo contenti ſimus, quod Argentorati Anno 1796 ſub titulo compendii Theſauri Latinitatis puræ in 8. prodiit. Loci omnes LXXVI. ſunt, ſub quibus ille totam linguam latinam, ut antè linguam græcam, diſpoſuit, vocabula quoque ſimplicia eo ordine pueris ediſcenda antea in lucem miſerat. Ipſos quoque locos, nudos ſcilicet titulos, in uſum excerpta colligentium Argentorati Ann. 1788. in 12. edidit. In ſingulis locis ita rem inſtituit, ut primo ponat nomina Subſtantiva cum Synonymis, tam ſimplicibus quam metaphoricis, his ſubjungat adjuncta ſive epitheta, quæ pleraque ad prædicamentum quantitatis vel qualitatis pertinent: Hæc excipiunt Actiones, quæ phraſes continent. Hinc ſequuntur Perſonæ cum Synonymis: Hinc adverbia; quibus ſingulis ſua quoque ſubjiciuntur Adjuncta & Actiones. Hinc eodem modo procedit ad cognata, affinia, contraria. In Theſauro Græco præter hæc addit *ὀνόμαζα* ſive conjuncta, & ſententias, quas *παράδειγμα* vocat. Exemplo eſto Locus 47. Fortitudinis. Hic primo loco eſt ſubſtantivum cum Synonymis. *Fortitudo, Virtus, Animus Magnanimitas, Strenuitas, Vires, Robur, Nervi.* Subjiciuntur Adjuncta & Actiones. Hinc ſequitur Perſona cum Synonymis, *Fortis, Vir, Virilis, Animofus, Magnanimus, Fidens, Strenuus, Vehemens, Acer, Alacer, Magnus, Alus, Celſus, Excelfus, Erectus, Validus, Robuſtus, Nervofus.* Subjiciuntur & hic adjuncta & actiones. Sequuntur adverbia

adverbia *Fortiter, Viriliter, Animosè, Strenuè, Naviter, Vehementer, Acriter, Nervosè.* Sequuntur jam porro *Audacia, Ignavia, Securitas, Periculum, Otium, Labor, Celeritas, Tarditas, Patientia, Impatientia, Constantia, Pertinacia, Inconstantia* cum Synonymis, Personis, Verbis, Adverbiis, singulaque cum adjunctis & Actionibus, ut si de Fortitudine quid dicendum sit, tam phrasas quam sententiæ mirifice variari possint, ut amplificationibus propemodum infinitis quasi via sternatur. Qvis enim tam stupidus esset, qui, cum præ oculis omnia, quæ rei insunt, habeat, ex illa sylvâ ligna usibus suis apta non comportet? Et sanè ad hunc usum potissimum respexit Sturmius. *Valeant, inquit ille, libri de copia rerum & verborum, valeant Onomastici, valeant Thesauri lingvæ Latinæ & Græcæ; nullo loco erunt, si cum hac ratione comparabuntur, & si hac ratio, quæ sola copiam ostendit, & viam præmonstrat orationis copiosa consicienda, à vobis perficietur. Hoc si feceritis, [alto loco ait] eumque laborem continuaveritis annum unum & alterum, & decem communicaverint operas suas inter se, videbitis quantum copiam, quantum lucem vobis hac ratio sit allatura, non solum in rebus intelligendis, verum etiam in differendo de quacumque re proposita. His enim locis distributis & completis, quotiescunque vobis dicendum erit, oratio vos non deficiet, & quæ Aristoteles habuit predicabilia, id est, applicabilia, vos habebitis applicata, quæ Aristoteles habuit vacua, vos rebus & verbis habebitis condensata.* Qui plenus horum excerptorum specimen velit, ille adeat ipsum illum de lingvæ Latinæ resolvenda ratione librum, ubi initium orationis Tullianæ pro domo suâ resolvit, & exemplo vocabuli VIS rationem adornandi unius loci ostendit. Idem tamen etiam Particularum locos seorsim faciendos (vadet, eorumque insignem utilitatem ex reëensione Particulæ CUM TUM, quæ in illo libro habentur accuratissima, ostendit. Sed de particularum usu & sensu eorum invettigando alibi plenius à nobis agetur: Est enim hæc lingvæ Latinæ pars minime, prout fieri debebat, exculpta. Rhetorica quoque collectanea separata ab illis habet, quæ quamvis ad τὰ πρῶτα referri possint, utilius tamen erit, illa à generalioribus illis distinguere, ne nimia mole excrescat ille liber, & accuratiora sint, quæ seorsim insciuntur hac in re Excerpta. Possent & cætera omnia τὰ πρῶτα huc referri & tota illa Placcii Encyclopædia Phrasæologica, quæ secundum ordinem scientiarum locutiones proprias & latinas ex bonis autoribus excerptas circa quamlibet materiam exhibebit, autoribus ubique nominatis. Eam promittit Vir eruditus & ad rei literariæ bonum multa & præclara moliens, neque fallitur, cum ait in Historiâ Excerptorum, opus utilissimum & tam vendibile futurum, ut, si fami aut lucro scriberet, aliud nullum sibi præ manibus capiendum censet: Quod ut facere velit eum rogo. Consilia illic quoque suppediat, quibus tale opus quam absolutissimum dari posset, si divitis operis alius rei relictariæ phrasas è Ferrario & Rubenio, alius rem culinariam ex Apicio, alius militaria ex Lippio &c. excerpteret. Notum est in ædium partibus hoc fecisse Grapaldum. Bartholomæus Riccius quoque observationes locutionum de Re Rustica

Rustica congefserat, quæ ipsi incendio perierunt. Johannes Starckius quoque *Technologiam Phrasologicam* pollicitus est, quæ lucem non vidit. Scioppius quoque in auctario Grammatices philosophicæ *Job. B. Donii Hermathemas XX libror,* quibus ipsa rerum descriptio cum vocibus & phrasibus continentur, laudat, eoque Principum munificentiam optat. Sed habet illa omnium uno in libro coærvatio quædam incommoda etiam in optimo ordine, & præstat technica illa sejungi, ut eò paratiora ad manum sint. Neque enim semper vacat istam titulorum seriem recensere animo, juvenibus certè & minùs exercitatis illa res sæpe cum difficultate erit conjuncta. Ego vero omnibus votis optarem, ut Sturmianâ istâ methodo quam plenissimum tale opus elaboretur, in phraselogiâ præcipuè magno usui futurum, ita tamen, ut inquirendi difficultas indice adjecto alphabetico sublevetur: Habet enim & alphabeticus ordo suos usus. Nunc quando sperare tale opus vix licet, utamur in Latina linguâ Benzii compendio, & Schönslederi apparatus, librum utilissimum, illi jungamus. Ita quæ apud Schönslederum per literas Alphabeti disjecta sunt, cognata, affinia, Synonyma, Benziano illo rerum indice quasi è latibulis suis educuntur, eoque facilius labor erit, si Benzanis vocabulis numeri paginarum, qui in Schönslederi apparatu malè omissi & a nobis reponendi sunt, adjiciantur. Mallet ego tali opere universali à viro docto & sagaci ordinato uti, quam tironibus auctor esse, ut illâ ratione excerpta instituant, non parum tædii & difficultatis in titulis inveniendis & rectè locandis vocibus habitura; præsertim cum & alia attendenda sint in oratione & ad Excerpta sua referenda, quæ non commodè ad Sturmianos locos reduci possunt: Quo intuitu sunt, qui ordinem non adeo sollicitè quærendum volunt, Viri summi & qui in literis magna præstiterunt. Sæpe, quæ nostro instinctu quocunque ordine collegimus, plus nos juvant, quam quæ aliorum consilio colligenda suscepimus. Quamdiu adest ille, qui methodum colligendi dirigit, omnia expedita erunt: sed ubi suo arbitrio relinquentur tirones, sapius hærebunt & in convenientibus titulis inveniendis vehementer laborabunt, Quando enim omnes illæ notiones ab initiis & primis ac remotis sedibus arcessuntur, tenet illa cogitatio animos anxieque circumducit, Quare præstat interdum titulos, quos res ipsa supplet, sine ullo ordine ponere, qui accuratius sæpe formabuntur, cum ex rei sensu formantur, quam ubi longâ reductione ad prima illa elementa revocantur. Quænammodum in ipsâ corporum ἀναλύσει inutilis est & supervacanea opera, si ad illa στοιχία prima reducere omnia velimus, plus verò utilitatis habet ad proxima illa, quæ rem componunt, respicere: ita & in oratione fieri æquum est. Quare mihi semper placuit methodus illa, ut tituli ex occasione inter legendum obvii ponantur, facile per indicem postea in ordinem redigendi. Collectio verò eâ formâ institui potest, qua usus est Basilii Faber Soranus in *Loci Observationum ex Epistolis familiaribus Ciceronis*, qui *Lipsiæ Ann. 1576 editi sunt*, & in libello de Synonymis Terentii *ibid. Ann. 1562 edito.*

Fecit verò certo consilio, ut ex uno potius autore, sedula lectione trito, quam ex multis temere lectis exciperet. Sic enim unum familiarem effici autorem iudicat, cum cæteri, qui ex omnibus aliquid mutantur & describunt, ab omnibus simul avocent; Unius vero auctoris familiari & assiduâ lectione orationis virtutes, ab autore de insturiâ occultatas, sæpe deprehendi, & quidem rectè, putat. Præterea fixam & immotam quis regulam habebit, ad quam in omni imitatione respiciat. Idem Lipsius in *Instit. Epistol. cap. 12.* observandum autumat, qui Phrases seorsim poni vult, Tullii solas, Plauti & Terentii solas, Historicorum solas; cum tamen ipse in usû ad hæc non attendat, sed omnia misceat. Sed tamen & in titulis ponendis non satis accuratus est Basilii, ac Lexica excerpta Phraseologicis miscet. Cur enim sub titulo *Abhorrendi* ponam ista: *Abhorrent à communibus præceptis. Cum ab eâ sententiâ Pompejus valde abhorreret: Abhorrebam ab urbe relinquendâ?* quæ rectius ad titulos *Nolle*, *dissentire*, referrentur. Ita: *Incredibile gaudium nobis obijciatur* non ad titulum *objiciendi*, sed ad titulum *gaudii* pertinet: Nisi forte ad Lexica excerpta referre velis. Quare istud Terentianum: *Quæ si non astu providentur, me atque hœrum pessundabunt*, sub titulo *Pessundare* ponitur, nec potius ad titulum *periculi* refertur? nam ad magnum, quod instat periculum, sensus verborum respicit, qui semper in illis excerptis attendendus est: vis enim sententiæ, non significatio verbi, quæritur. Titius in *Manuductione ad Excerptandum n. 18. & 21.* Schönslederi Apparatum, Comenii Lexicon Latino-Latinum, aut Calvisii Thesaurum pro Duce assumit, cujus vestigiis insistere jubet eum, qui Phrases colliget: tùm ne labor in colligendis iis, quæ alij notarunt, inutiliter infumatur; tum ut via ipsi certa sit, quâ ducatur. Ego præ cæteris omnibus Schönslederi apparatus, ut jam antea feci, commendo, optimo delectu adornatum, sed qui augeri multis modis posset, tum ex aliis ejusdem generis scriptoribus, Basilio Fabro, Pareo, (cuius in Calligraphia etiam multa bona sunt, incondita tamen titulorum & auctorum variaz ætatis fartagine obnubilantur) tum novis collectaneis, qualia solertibus Scholarum Rectoribus quotidiâno labore, cum autores classici juventuti prælegunt, coacervari facili negotio possunt. Non audiendus ergo est Quintilianus, præclarus aliàs eloquentiæ Magister, cum *libr. 10. cap. 1.* omnem illam synonymorum colligendorum rationem damnare videtur. *Equidem scio*, inquit, *quosdam collecta, quæ idem significarent, vocabula solitos ediscere, quo facilius & occurreret unum ex pluribus, & cum essent usi aliquo, si breve intra spatium rursus desideraretur, effugienda repetitionis gratiâ sumerent aliud, quo idem intelligi posset.* Quod cum est puerile, & cujusdam infelicius opere, cum etiam utile parum: turbam enim modo congregat, ex quâ sine discrimine occupet proximum quodque. Nobis autem copia cum judicio paranda est: vim orandi, non circulatoriam volubilitatem, spectantibus. Id autem consequemur optima legendo & audiendo. Hæc illo loco Quintilianus parum consideratè scribit. Nam cum antea dixisset, verba aliis alia esse magis propria, aut magis ornata, aut plus

plus efficientia, aut melius sonantia, quæ nota non solum esse omnia debeant, sed in promptu atque in conspectu, ut facilis ex his sit optimorum electio: quomodo electionem illam instituet Orator, nisi collegerit & in numero habuerit? quomodo in numero habebit, nisi consignaverit, vel edidicerit? Dixeris ultro se ingerent lectione multâ frequentata. Sed quid verat usu percepta memoria causa congeret? In memoriâ certe hæere debent; modo cum delectu & iudicio adhibeantur, quod præ cæteris requirit Quintilianus. Vernacula erat ac domi nascebatur illis oratio. Quid tum? Etiam in notissimâ nobis lingua, illustres formulæ, verba sonantia, non semper memoriæ succurrunt, ut ego Italis, Gallis in suis; nobis in Germanicâ lingua omnino quædam notanda existimem: ut Græci oratores ipsi verba historica, politica, oratoria, poetica, diligenter notantur, quorum vel fragmenta vel indicia nobis supersunt. Certe Pollucis magna diligentia fuit in ordinandis & non solum secundum varios locos, disponendis vocibus, quæ in re aliquod Sturmiano consilio simile est, sed in synonymis & affinis congerendis, cuius rationem ipse addit (1) *ὡς ὑπαλλοτῆον δύνασθαι*, ut subalternantia aut transmutata in orationis habitu variando habemus (2) *ὡς ἐκείνη ἐν δηλωθείη*, ut sint scilicet *δηλωτικά* & explanatoria, quibus in periphrasibus & circumductionibus utamur. Ac sanè, si vocum delectus origo eloquentiæ est, delectum illum cum curâ & collectione quædam institui debere ipsa res loquitur.

CAP. III.

DE EXCERPTIS SINGULORUM VERBORUM, ET OBSERVATORIIS.

Excerpta circa verba singula instituenda. Thomasi Excerptorum Methodus. Liber Lexicus, Observatorius, Formularum. Glossmata Quintiliani. Indicum concinnandorum molestia non est ista, quæ Ficheto videtur. Barbararum vocum collectanea instituenda. Germanicarum vocum Excerpta. Non omnia confundenda. aliorum observationes nostris iungenda. Placii Methodus in Vocabulorum observationibus laudatur. Ordo Excerptorum Thomasianorum in observationibus recensetur. Non elegantie tantum, sed & simplices loquendi formæ, notanda.

De Phrasibus colligendis multa superiori capite diximus. Sed in Phrasibus solis illa cura excerpendi non subsistit. Plura sunt circa verba consideranda, quæ hanc excerpendi industriam requirant. Ut oratio culta sit, etiam simplicium verborum debet esse nitor, cultus, puritas. Nihil in illis debet esse peregrinum, solœcum, barbarum. Quare hæc primo loco cura nobis suscipienda fuisse, nisi Lexica aliqua ex parte eâ nos sublevent. Ego de

copiâ, verborum prius mihi agendum duxi, cum de illâ magis Oratori laborandum sit quam de simplicibus verbis, quæ ad Grammaticos & Criticos magis pertinere videntur, & quæ ille supponit. Videbimus Virorum doctorum aliqua consilia. Extat *Cl. Thomasi in Erotematibus Rhetoricis* consilium de Locis communibus in eloquentiâ faciendis. Tres ille libros Excerptorum facit. I. Librum Lexicum. 2. Observatorium. 3. Formularum. Sub singulis vocum titulis oratoria pertinent, nunc seponemus. In Libro Lexico sub singulis vocum titulis ordine fortuito colligi vult, I. voces raras, singulares, ignotas, aliisque & elegantiori quidem sensu usurpatis; Quod consilium jam olim quoque Quintilianus *lib. 1. cap. 12.* suppeditavit; *Id quod inter prima rudimenta non inutile est demonstrare, quod quæque verba modis intelligenda sint.* Circa glossemata etiam, id est, voces minus usitatas non ultima ejus professionis est diligentia. Ita Statilius olim integro libro singularia Ciceronis collegit. II. Flexiones vocum, si in nominibus rarum aliquem casum, aut in verbis præteritum, supinum aut participium rarius inveneris. III. Phrases, ubi eorum differentiam à Germanismo notari vult. IV. Epitheta, quibus & Adjectiva & Adverbia comprehendit. V. Apposita, quo nomine non synonyma tantum, sed cognata & affinia, quæ verbis copulata inveniuntur, complectitur. VI. Opposita, quorum etiam refert particulas, quæ se excipere solent, aut respectum aliquem inter se habent. VII. Differentias à vocabulis affinis: quæ ut internoscantur, porro singulis præfigi certas quasdam notas jubet. Quæ quidem omnia bene habent, & notari sic primum possunt; potestea verò sub suis titulis communibus inter phrases locari: illic enim melius inveniuntur, ac usui sunt. Ac pleraque illorum jam tum isto ordine in suo apparatu disposuit Schott Schorus. quibus adjici ista possunt ex autoribus, qui singulatim ista omnia tractant, ac in lectione autorum notata. Nihil tamen prohibet geminos habere locos communes, tam secundum voces singulas, quam titulos rerum dispositos; interdum enim his, interdum illis promptius utemur, Phrases itidem sub titulis collocandas svidet Thomasi, seriem amplectus, quâ putitur in elegantis suis Calvisius: quanquam ego etiam hinc fortuitam locationem malim, facillè dehinc indicis subsidio in ordinem redigendam. Non enim Ficheti judicium me terret, qui rerum ordinem præferens Indicem ple-num tædii & fastidii opus, & laborem Psyche intricatissimum pronunciat. Nam cum notæ, ait, quæ ad eandem rem pertinent, unoque in loco paratæ & ad manum esse deberent, sparsa sint ut Osiridis membra, locis mille, mille notandi sunt numeri, pagina ad eundem mille, quæ res ad restim redigit. Non sanè tanti est ista difficultas, quam ille his coloribus depingit. Possunt & multa eorum, quæ seorsim à Thomasio notantur, ut Epitheta, Apposita, Opposita &c. ad titulos phrasium transferri, ut non sit necesse tam anxie & operosè illa distingvere; præsertim cum jam tot Autores viam hanc straverint. In observationibus vocum ego selectum aliquem institui malim, ut disjungantur Civilia, Oratoria, Poëtica, Singularia, id est, quæ

est, quæ semel tantum dicuntur, dubia ob varias lectiones, Cornica, qualia sunt Plautina plurima, nequaquam in seria oratione usurpanda. Sunt & Germanismi vel ex Vorfio vel è lectione ipsâ notandi. In Civilibus consulendum est *Opus formularum Briffonii*, ac Indices illi Freinshemiani & Bœcleriani in Historicos confecti. Sæpius enim apud illos aliâ significatione voces accipiuntur, quam fieri vulgò solet. Novi Virum prudentem, qui voces & phrasés barbaras civiles, in scriptis publicis barbari seculi, & iis, quæ nunc à viris in Republicâ viventibus scribuntur, occurrentia, qualia sunt Acta publica, Capitulationes, Transacta, quorum aliqua Goldastus & alii collegerunt, excerpfit, tum ut ipse intelligeret eorum sensus, ac ad eorum genium, si opus est, loqui posset: Multum enim eâ in re consuetudini indulgendum. Idem labor suscipiendus est illi, qui in Germanicâ linguâ civilem eloquentiam affectat. Colligendæ enim illi sunt è Receptibus Imperii, Actis Lundorpii, Epistolis publicis, aliisque scriptis, phrasés, formulæ, particule &c. quæ frequentius ibi occurrunt, & civilis usus sunt. Nec credat facile aliquis, quam sit hoc adiumento futurum rerum negotia tractanti. Id ut faciamus, svadet etiam *Schraderus Commentar.* in libr. 3. Aristotelis. De Poëticis postea dicemus. Multa ad delectum vocum pertinentia *Buchnerus in libro de commutata ratione dicendi* habet. Imprimis verò hic notari debent 1. Vocum propriæ acceptiones, 2. variæ significationes, 3. translationes, quas posteriores, si quis velit, ab his se jungere & ad synonymorum loca transferre potest. In his excerptis liberum unicuique esse potest pro fine & scopo suo, si quis ea, quæ ad latinitatem quâ talem pertinent, ab iis, quæ merè Critica & Philologica videntur, separare velit. Nam ad eloquentiam utilius est, si illa, quæ purè Latinitati inserviunt, seorsim habeantur, ne laborem inqvirentis gravent. Philologica verò & critica excerpta, quæ propriè *γλωσσηματα* vocare videtur *Quintilianus*, multa habent observata de peregrinis, etiam de corruptis vocibus, barbarismis, etymologiis, quæ si cum illis conjunguntur, mire omnia confunduntur. Fundus horum excerptorum est 1. in optimis classicisque auctoribus, quicquid ipsi observavimus aliique Viri docti, illuc pertinet. Modus autem observandi præscribitur quam optimè à *Schero in præfatione phrasum Ciceronianarum*. 2. Pertinent huc commentarii Criticorum, è quibus seligendi sunt, qui ad aureæ vel argenteæ ætatis Scriptores notas scripserunt, & ad genuinum vocum usum præceteris respiciunt. Quicquid enim illi jam tum observarunt, velut in lucro deputandum est. Itaque illa tantum notentur quam brevissimè ac velut per iudicem ad ipsos autores remittendo, si ipsos autores habeamus. Observata singularum vocum & phrasum, si ipsi peculiare libros huic negotio destinare volumus, poni possunt ad Lexici alicujus marginem, aut Grammatici perfecti operis, quale Vossianum est. Ita & aliorum & nostra observata juncta habebimus. De particulis seorsim etiam collectanea instituenda essent. Nam, quamvis intermiscat quædam *Thomasius* titulis suis communibus; plura tamen possunt de iis notari.

Non

Non contemnendus est modus ille, quo doctissimus Placcius in vocum rariorum collectione usus est. Nam ut ex *Historia Excerptorum* ejus libro de arte excerptendi annexâ discimus, vocabula, quæ in Calepino habentur, Anagnosten sibi prælegere jussit, omissis testimoniis, iis quæ sibi rariora videbantur, plumbagine subductis. Illa in chartis per plicaturam infractis excubenda curavit, spatio relicto, quo notarentur à Calepino omissa. Hæc iterum, cum labor crederet, per indicem contraxit, signis additis, quæ voces antiquas, novatas, poeticas, Græcas, barbaras, suspectas, notatas aliis partim & vindicatas, alioque discrimine notabili, observat. præ aliis dignas, quæ separatas quæ constructas, frustra apud alios Lexicographos quæsitas, discernent. Parvo illo semper ad manum posito codicillo felicissimè le usum proficitur. Primum enim vastorum voluminum mole tractanda superfedere potuit, deinde ob coadunationem vocum rariorum, uno intuitu, semotis allegatis sese conspectui exhibentium, promptior earum inventio fuit: Quod certe imitatione dignum compendium est.

Secundus Excerptorum liber Thomasso Observatorius dicitur. Quamquam enim & illa, quæ in priori occurrunt, observationum nomine appellari possunt, ac appellentur etiam ab aliis, maluit tamen ita distinguere. Ea, quæ hic sub titulis locantur, duplicis sunt generis. Pertinent enim vel ad copiam verborum, vel ad collocationem eorundem. Copiam verborum ad septem fontes revocat, 1. Synonymiam, 2. Commutationem, 3. Æquipollentiam, 4. Dilatationem, 5. Tropos, 6. Figuras dictionis, 7. Figuras sententiæ. Ad priores quatuor refert variationem, dilatationem, extensionem, absorptionem, una cum figuris Grammaticis. Variationis plurima sunt genera, quæ recensentur studiosissime ab Erasmo, ad cujus exemplum similia notari possunt. Vult autem hic non quælibet sed illustriora notari, ac ea præcipue, in quibus Germanicâ nostrâ lingvâ dissidet à Latina, e.g. cum Latini pluralem adhibent nos singularem; cum illi Conjunctivo utuntur, nos Indicativo, & contrâ &c. Dilatio fit per Epitheta & verba, quæ Extensioni inserviunt, ut, volo, possum, do, eo, facio, ac similia, e.g. velle aliquid, quem multatum, pro multare; dare expeditum, pro expedire &c. Absorptio est, cum sit mutatio constructæ onis, aut modi finiti in infinitum, aut participium vel Gerundium particulam aliquam abolevit. Ubi illa absorptionum exempla præcipue notanda, quæ à lingvâ Germanicâ sunt aliena. Cum quibus tamen non confundendæ sunt Ellipses & Pleonasmus, quorum itidem exempla sunt notanda. Ad collocationem verborum refertur divulsio; cum voces, quas ordo naturalis conjungi postulabat, aliis interpositis dirimuntur. Interpositio est, quando vox una vel altera interponitur, aut integrum comma, vel etiam quasi Periodus, quorsum & Parentheses referendæ: Antepositio, cum vox, quæ sequi debebat, antecedit; Postpositio, cum contrâ. Pertinent & huc particula, verba, nomina periodos incipientia ac finientia, vel connectentia, quæ diligenter notanda: quo-

rum quantus usus sit, nemo facile credet, nisi qui exercitio didicerit. Notari etiam seorsim possunt particulae vel verba, membra Orationis, Historiae, Epistolae inchoantia, quae vehementer juvant ipsum scribendi exercitium. Ceterum cum multa pars horum omnium collecta ab elegantiarum Scriptoribus ac Grammaticis observatoribus, legere illa potes, quae ab aliis jam notata sunt; & in unum aliquod corpus congerere, iisque deinde addere, quae tua lectione observaveris. Recte etiam monet Thomaeus, non elegantias tantum illas, sed & formas loquendi simplices esse notandas. Non enim semper elegantis est locus, estque ubi fastidium pariant, nimis frequenter adhibita. Idem Sturmius svalet, non marmora tantum, sed & lapides & lateres ad orationis structuram comportandos. Formulas nos ad Excerpta Oratoria rejecimus.

CAP. IV. EXEMPLA EXCERPTORUM LEXICORUM ET OBSERVATORIORUM.

Excerpta Observatoria etiam Graecis in usu. Adducuntur exempla Phrynichii Strabii, Epiterfis, Hegesiana, Parmenionis, Galeni, Lavinii. Exempla quaedam nostra. Primum de voce *Insanus, Insania, Insanire*. Ejus variae significationes, Loca integre auctorum in his Excerptis non mutilata enotanda. Improbatur eam ob causam Wendelini Medulla Latinitatis. Secundum exemplum de voce corpus. Verba civilia. Singularia. Comica. Poëtismi soluta orationis. Germanismi laudabiles. Hi temere non affectandi. Germanismi vitiosi. Dilatationes & Extensioes. Parentheses. Connexiones Periodorum. Connexiones Historicae notandae. Voces sonantiores & polysyllabicae notandae. Minores formulae phrasibus accensere possunt. Johannis Rivii Excerpta in verbis recensentur. Titii Diatriba de arte numerandi laudatur. Σολοιμοφών veterum auctorum ad Excerpta observatoria pertinent.

Proposui Thomaei methodum, a qua non magnopere dissentio, nisi quod in libro Lexico distinctius verba proponi velim. Ac fuit illa excerpendi methodus admodum vetusta, ut discimus ex Photio, qui meminit cujusdam Phrynichii Strabii, qui de verbis oratoriis, historicis, vulgaribus, libros 37 scripsit, quorum titulus; Σοφιστικὴ παρασκευή h.e. Apparatus Oratorius. Et extat adhuc aliqua Epitome ejus, a Petro Nunneffo in lucem edita. De verbis comicis ac Tragicis Epiterfes Grammaticus scripsit, ut liquet ex Stephano de Urbibus. De Poëticis Hegesiana Alexandrinus, ut ex Athenaeo discimus. De Historicis Parmenio Byzantius. Galenus nominum πολιτικῶν libros quinque scripsit. De verbis sordidis scripsit Publius Lavinius, ut patet ex Gellio lib. 20. cap. 10. Phares auctores veteres enumerat Schefferus libro de Stylo cap. 11. §. 12. Colligi talia multa possunt & Commentatoribus in Auctores, quorum studium laborem nostrum levabit.

vabit. Sed circumspice tamen etiam in his versandum: Nam & illi nonnunquam labuntur.

Ut exemplum aliquod adducamus, ad librum Lexicum referas hæc de voce *Insanus, Insania, Insanire*. Voces illæ apud veteres singulari significatione interdum accipiuntur. 1. Pro vehementia omni & excellentia in re seu bona seu mala, ut: Plaut. Trinumm. Act. 3. Scen. 2. *Insanum malum*, i. e. magnum. Bacchid. Act. 4. Sc. 5. *Insanum magnum negotium*. Mostell. Act. 3. Sc. 4. *Insanum bona porricus*; Aufonius de Cræso: *dives insanum in modum*. Hinc Calaubonus ad Athenæum lib. 13. cap. 5. docet, Veteres, cum aliquid vehementer extollerent, solitos tantum exclamantes orationi suæ vocem *uavia* inferere: unde manarunt illæ locutiones, *μανικὸν ὄσον μέγα*, i. e. *insanum magnum*, Virgilius turbines *insanos* vocat, & fluctus. Qvin & ipsi Hebræi hæc loquendi formulâ utuntur. Nam vox *הָיָה* significat 1. insanire, 2. laudare, 3. splendere, 4. jactare, 5. insano impetu agitari: quæ significationes in eo conveniunt, quod cum vehementiâ quadam conjunctæ sint, vid. Jerem. cap. 46. v. 9. Græcis etiam frequens admodum est: Illi enim magnum amorem & studium voce *μανίας* exprimunt. Ita *δοξομανής* gloriæ cupidus, *ήλιομανής* cicadæ epitheton, *χρυσομανής, ιππομανία* studium equestris, *ὀπλομανία* studium militare. Ad copiam etiam & luxuriam illis transferre, ut sunt voces, *καρπομανής, ξυλομανής*, Ita apud Latinos Plinius lib. 16. v. 27. vitæ *insanas* vocat, id est insolitæ fertilitatis. Hinc singularibus plane significationibus ad alia transfertur. Cicero pro magnificis in ædificando sumptibus voce illâ utitur, pro Milone col. 777. B. *Insane substructiones*. Autor ad Hereon. lib. 4. col. 71. G. *Tametsi in Tusculano quidem capî insanire. & in iisdem fundamentis ædificare*. Ad Quint. Fratrem lib. 3. ep. 1. *Ea villa, quæ nunc est, tanquam Philosophia videtur esse, quæ objurget cæterarum villarum insaniam*. Huc pertinet illud Plinii lib. 18. c. 5. *Optimum est alienâ insaniam frui*, i. e. sumptuosâ ædificia ab aliis magnis sumptibus & laboribus extructa exiguo pretio sibi comparare, eaq; inhabitare. Falsus itaque est Erasmus, qui eundem horum verborum sensum existimat, qui est versiculi illius vulgati:

Felix, quem faciunt aliena pericula cautum.

Si quis enim cætera antecedentia & sequentia inspicat, facile verum hunc esse sensum videbit. Accipitur etiam vox *Insanire* de quocunque immoderato sumptu, Plaut. Milit. Glorioso. Act. 3. Sc. 1. v. 159. *Quid opus hospes sumptu tanto nostri gratia? Insanivisti hercule*. Huc referendum quoque illud Virgili Eclog. 3. *Insanire libet quoniam Tibi*, i. e. Sponsionem facere sumptuosam. Et illud Terentii Phorm. Act. 4. Sc. 4. vers. 37. *At primo homo insanibat*, id est, incredibile pretium poscebat.

Patet vel ex unico hoc exemplo, quomodo congeri observationes singularium significationum in libro Lexico debeant. Quamquam etiam istæ accipiones omnes ad librum phrasologicum sub titulis suis possint reponi, e.g. sub titulo *adificandi*: Coepi insanire in Tusculano. *Insanæ substructiones*. Sub titu-

lo *Habirandi vel Commodi*: Infania aliena frui. Sub titulo *sumptuum*: Quid opus fuit hoc sumptu nostri gratia? Insanivisti herculè. Sub titulo *laudandi*: Infanum bona porticus, (quamquam hæc magis Comica, quam Oratoria phrasif est) Sub titulo *laboris vel negotii*: Infanum magnum molior negotium. Sub titulo *pretii vel æstimationis*. Primo homo insanibat, i. e. incredibile pretium poscebat. Atque sic notata magis usui in scribendo esse possunt. Utilissimum tamen est etiam seorsim in libro Lexico notare, cum mirè hoc faciat ad loca similia in autoribus explicanda, ad quod prodesse liber phrasæologicus sub titulis digestus non potest. Debent etiam ipsa verba singula rariora sub titulis phrasæologicis notioribus consignari: quod facit *Schönslederus in Apparatu eloquentiæ*, & svidet etiam *Titius in Manud. ad Excerptandum*. Loca etiam integra tam hic, quam in aliis libris excerptoriis, notanda sunt: ex apposis enim iudicium de vero sensu ferendum est, patetque ex eo, phrasin alia occasione dictam probam & laudabilem, ad aliam translatam ineptam fieri. Quam ob causam reprehendendi sunt Autores, qui phrasas ita aude congerunt, ut fecit Wendelinus in *Medulla Latinitatis*. Cui viæ si semper institeris, quæ sic colliges, plenioris alicujus Lexici vicem præstare poterunt. Nunquam tamen observationibus ipsis ita fidem habeas, ut loca ipsa Autorum non conferas.

Simile Exemplum est, quod ad hanc classẽ pertinet, etiam illud, quod Jodocus Willichius libro *de Verborum topia comparandã cap. 15.* affert de Voce *Corpus*, quod proprie est masfa ex artubus, ossibus, nervis &c. constans, aut aliqua mole rei corporeæ. Cic. 2. de Oratore. *Corpus sine loco intelligi non potest*. Corpus pro carne. Cicero: *Et vires & Corpus amisi*. Idem 2. de Nat. Deorum ossa vocat subjuncta Corpori, i. e. carni. Coniunctim dicitur ap. Martialem: *Inque omni nusquam corpore corpus erat*. Apud Ciceronem corpus defensionis per translationem dicitur. Lucretius. lib. 2. mare salsum *Neptuni corpus ascerbum* vocat. Idem: *Condensa Corpora lapidum*. Idem ventos *cæca corpora* vocat. Accipitur pro opere scripto Cic. *A principio conjurationis neque ad reditum nostrum videtur mihi modicum quoddam corpus confici posse*: pro tribu & turba populari. Livius: *sui corporis Regem creare volebant*. Cajus Collegiorum corpus dixit. Cicero contempationem corporum dicit. Cic. ad Attic. *ad corpus ejus accederet*. Addimus his illa. Corpus pro homine ipso quemadmodum & σῶμα apud Græcos. Notat Voss. *Inst. Orat. lib. 4. p. m. 141.* Vid. Magius lib. 2. *Mist. cap. 12.* Radulph. Fornerius lib. 2. *Rer. quotidian. c. 26.* Huc pertinet Anglica illa loquendi ratio *No-body*; *some-body*, nullum corpus, aliquod corpus: id est: *Nemo, Aliquis*. Solent & Servi ita vocari. Epiphanius in Ancyroto. *δεσπότης ὀγδοήκοντα σωματῶν*. Herus octoginta corporum. Atque hoc nomen credo cum pecoribus commune habuisse, quæ & corpora vocabantur. Apertè habetur in *Liservus §.* *Et ideo act ff. de Evictionibus & dupli stipulationibus*. Vide & Casaub. *cap. 10. lib. 5. Animadversionum in Athenæum* & in primis Maussacum in *notia ad Harpocratonem p. 125.* Gatakerum in *disserta-*

nione

tione de Novi Instrumenti stylo cap. 10. p. 104. Corporati inter Studiosos qui dicantur in *1. Cod. Theod. de stud. liber al. urb. Rom.* videatur Conring. in *Dissert. ad illam legem p. 49. 50.* Infinita talia notari possunt, & nunc aliquā ex parte Hofmannus in *Lexico suo Universali Philologico* hujus laboris rudimenta posuit, in quo ego accuratorem autorum designationem, unde illa deprompta fuerunt, requiro.

Eodem modo colligantur seorsim, vel saltem notis distinguantur 1. *Verba Civilia.* Civilis sensus est, cum apud Curtium dicitur. *Avare ac superbe imperare.* Phrasis enim hæc de Tyrannico regimine intelligenda est. *Suis vel alienis auspiciis rem gerere* quid sit, is sciet, qui novit apud historicos *auspicii* vocē intelligi administrationem atque executionem cum summā potestate conjunctam, de qua videri potest integra dissertatio Böcleri de *Auspicio Regio.* Paulatim insurgere apud Tacitum *lib. 1. Annal. cap. 2.* eleganter explicat Böclerus in *Commentario ad illum locum num. 8. & 9.* & Heinsius in laude *Asini.* Cum apud Curtium dicitur *Perfarum imperium* magis concuti quam affligi, notabis per concussionem significari conversionem Reip. vel mutationem status, per afflictionem eversionem & interitum. Atque hæc omnia notanda bene sunt, ut de civilibus rebus loquentibus civiles phrasas, quibus passim utuntur historici, non desint. 2. *Singulalia.* Quō referas e. g. ista. *Vacuefacere* ap. Nepotem; *Leho* pro Legato apud Justinum. *lib. 1. Latatio* pro Latitia ap. Cæsarem. *Noctuabundus, Sylva vindicata, Muginari, Puniri* aliquem pro Ulcisci. *Raudusculum*, id est, pecuniola: æ enim veteribus Raudum vocabatur. *Tagax, mulierosus, dieticula*, al. legunt: *diecula* & complura alia, quæ ap. Ciceronem occurrunt, & colligi possunt ex Frobenii penult. Tulliano. *Adoptatissimus* pro Exoptatissimus (ita legunt MSS: Gothofrediana editio habet optatissimus, quā vocē Ciceronis filius utitur *lib. 16. epist. fam. p. 21.*) Huc refer etiam, quod ibidem habet: *Omnia velles mihi successa*, quod Henricus Stephanus in Pseudo-Ciceroniano ne latinum quidem credit, quāquam alii defendunt. Vide *Taubm. ad Plauti Pseudolum Prolog. vers. 8. Voss. de Analogia lib. 4. cap. 13.* *Dextella* pro dextra *Cic. ad Attic. lib. 14. epist. 23. Calculo, onis*, pro Calculatore. His & similibus vel planè non vel parcius utendum. Plura eorum singularium è variis Autoribus dedit Balbinus in *Verosimil: humanior. disciplinar. cap. 3. & in Notis ad hæc Verosimilia. 3. Dubia vel falsa ob varias lectiones.* Quorum referas *Premiari.* Svet. *Tito: cap. 7.* *Nundinari premiari*que soliti. Hic vocem premiari quidam exponunt, præmia largiri, alii præmia accipere. Alii legunt prædari. Rectius itaque abstinetur hac voce. Ita Bemus utitur voce *multissimus*, quod putaret apud Ciceronem ita legi. At legitur in correctioribus exemplaribus: *Ex multis meis miseris non multissimis.* *Adhibere fidem* pro credere vulgo in usu est, & nititur autoritate loci corrupti ap. Ciceronem de *Divinatione lib. 2.* Rectiora enim exempla habent: *Fides est habenda*, non adhibenda. *Delenitio* ap. Ciceron. 2. offic. legitur. Sed emendatiores Codices habent *Delectatio, Dememinisse* multi dicunt pro obliuisci, decepti corrupto loco apud Martialem *lib. 2. epigr. 59. Ipse jubet mor-*
tis di-

tu dememinisse Deus, ubi rectius legitur *Te meminisse*. Apud Plautum legitur Act. 1. Sc. 1. *Amphitr. fugam in se convertitur*. Dubia hic lectio est, ut phrasis securè adhiberi nequeat. 4. *Comica*. Qvalia infinita apud Plautum occurrunt, quæ seorsim ponenda sunt, cum sint ad senam & civilem orationem inepta, nisi forte in epistolis familiaribus, dialogis, satyris, aliisque scriptis ludicris, ea joci gratiâ interspergas; quanquam & hic judicio opus sit. Subactum itaque judicium requirit lectio Plautina, ut mirer, in lectione autorum Plautum prætulisse Terentio Scipium in epistola de *compendiosa lingua Latina exactius cognoscenda ratione*, quæ additur tractatui ejus de arte critica. Qvod si in exemplum proponamus Act. 1. Sc. 1. *Amphitr.* statim videbimus, quam multæ ibi occurrant serviles argutiolæ, inaniter nonnunquam confictæ, nec temerè imitandæ. Qvot enim hic occurrunt phrasæ, quibus verberatio describitur, nunquam sic in alia oratione usurpandæ. *Advenientem hospitio pugna accepturus est. Pugnis satit hodie ut dormiam. Pugnos edere pro vapulare*. Sic in Rudente Act. 3. Sc. 4. *Jam tibi messis in ore fiet mergis pugneis*. Pænulo Act. 1. Sc. 3. *majorem partem in ore habitas meo* In eadem scenâ Amphitruonis. *Homines quatuor in soporem collocaſti. Is me interpolabit meumque os finget denuo. Qui pugnis os exossas hominibus. Faciam ego hodie Te superbum*. Neculur paverim ego temere alias phrasæ, quæ ibi occurrunt v. g. *penetrare se in fugam, Pallium alicui decedere, Advenisti audacia volumen consutis dolis, Optime optimo optimam operum des. Nequiter ferire malam mala discit manus. Vulcanum in cornu conclusum geris*. Quæ omnia nescio quid frigidiusculi acuminis habent. Comicam Plauti & Terentii latinitatem nuper singulari libro collegit in libro cui titulus *Hortus Comicus* Bartholomæus Feind. Hamburg. 1688. edito, titulis per classes rerum divisis. Sed vellem hic Comica à pura latinitate fuisse sejuncta s. *Pœtismi in solutâ Oratione occurrentes*. Sic e.g. planè pœticum est apud Tacitum lib. 2. *Annal. Sceninus promptum vaginâ pugionem vetustate obtusum increpans, asperari saxo, & mucronem ardescere jussit*. Livius dicit alicubi: *Pugna senescit*. Sic frequenter ap. Tacitum occurrit: *Occultus odii, turbidus consilii; Cuncta corporum &c.* Apud Florum multa talia habentur. 6. *Germanismi laudabiles*. Quales sunt, *Accredere alicui, Adjurare alicui. Non possum ad nummos pervenire. Vestis bene sedet. Febrim nancisci. Morbum nancisci. Magnum se facere. Facere se bilarem: Pro felici aliquem aspicere &c.* de quibus plenâ manu Vorstius. Sed magnâ hic cautione opus est, ne malâ juncturâ phrasæ illæ vitiëntur. Qvod si quis integram vel epistolam vel orationem è meris Germanismis, utut laudabilibus, continnet, vix crediderim Latinis auribus illum se probaturum: Et si enim phrasæ per se bonæ essent, affectatione tamen illa gratia orationi periret. 7. *Germanismi vitiosi* Qvorum integram sylvam suppeditant Barbarismorum notatores: Vorstius de Vitiis sermonis, Vorstius de Latinitate merito suspecta, Borrichius in Cogitationibus de lingua Latina ætatibus, Cellarius in Anti barbaro & Curis posterioribus. 8. *Dilatationes & Extensiones*, e.g. *Faxo acceptum* pro accipiam ap. Plaut. Cic. 1. off.

1. off. c. 9, *Non patiar te desertum*, pro: non deferam. Id. ad Attic. lib. 1. ep. 5. *Non committam post hac ut accusare me de negligentia possis*, pro: non accusabis. Plaut: doctē illam perdoctam dabo. Terent. *Exornatum dabo*. Seneca Tragicus: *Demersas dabo*. Cicero: *Cupiditates domitas habere*. Plautus: *Carus fui*, pro Carui. Cic. in Orat. *Est, ut scis, his verbis loquens Socrates*. Cic. de Divinat. lib. 1. *Faciendum videtur, ut diligenter etiam atque etiam argumenta cum argumentis comparemus*, pro Comparanda sunt. Pertinent huc etiam extensiones per particulas ab, ad, de, in, ut: *Fulgor ab auro, si mihi secunda res de amore meo essent*, pro amoris mei. *Adeone vobis videmur esse idonei, in quibus sic illudati*. Trium verborum *Esse, Facere, Habere* ut magnam extensionem in latinā lingua esse docet Riccius in Apparatu Elocutionis Latinæ, sub voce *Esse*; ita variē in Dilatationibus illa adhibentur: Quibus *Dare, Mittere, Ponere* & alia nonnulla addi possunt. Magnus sanē earum dilatationum usus est in copiā orationi conciliandā, in quā *Plagiasmi* magnam partem obtinent, de quibus pluribus infra agemus. 9. *Parentheses*. Quarum magna interdum elegantia est in Oratione tam solutā quam ligatā. In Orationibus non pauca passim occurrunt. In Poëtis quō magis elegantia illic habent, diligentius notandæ. Tales e.g. sunt. *Ignoscite fasso. Sic credidit alma petustas*. *Esse (recordor enim) Quis posset credere? Sic me mea fata traherent*. *Parenthesis octo versuum est apud Virgil. 12. Æneid. De artificio hujus Poëteos vide Scaligerum lib. 5. cap. 3. libri de arte poëtica. Si mens non lava fuisset. Quis talia fando temperet à lachrymis. Quod minimè veris. Rex est non parva. Ut potius reor & potius Dii numina firment. Qui Te feliciter attulit Eurus (Eurus enim attulerat) si qua est modo corporis umbra. In anire libet quoniam Tibi. Licet concedere veris. Ne me incuset. Si quis modus. Nobis meminisse relictum* 10. *Connexiones Periodorum*. Ita notabilia Periodorum principia hæc sunt, ut inter legendum occurrerunt consignata, quæ in meliorem ordinem digeri possunt; Et sic coacervata promptius se usu nostro ingerunt. Occurrit ex alio aliud. Neque infior. Nec sum ignarus. Non deprehendo illorum sollicitudinem. Nondum commemorari. Non alienum erat hoc loco. Ac primò quidem illud praterendum haud est. Jam verò magna circumspicionis opus est. Sed satius esset hæc silere, nisi ex se calamitates magne loquerentur. Dubito autem hic an-an-Oportunum erat hoc loco. Non poterant ista satis occupare industriam tuam. Neque v. rō tantum de hoc, sed & de illo. Quamquam nescio magisne - an-Ita habeo & animum induco meum. Illud etiam me commovebat. At enim aridam orationem non sequitur affectus delectationis. Atque adeo mihi concedendum est magis quod. Ad illecebras ætatis accedebat etiam forma. Quid illud quanti tandem faciendum putatis? Et quisquis est, qui putat. Nisi Orpheum audire prestat. Mihi quidem neque fas videtur. Quamquam ego mihi sic persuadeo. Sed de his audietis in Locis. Longum est ire per singula. Mitto jam. Non credat hoc quisquam. Præterea accedit. Præcipuum. Proximum. Adhæc. Huc pertinet. Huic geminum est. Quid quod. Quin etiam. Nam ad illud quod attinet, si-si-si postremo. Hæc & multa alia

alia colligi possunt, si velis distinctè, ratione membrorum Orationis, ut fecit Huges, aut sub certis Particulis, quibus illæ formulæ respondent, ut fecit Elias Major in libro *de variandâ oratione*, & multum adterent ad orationem elaborandam adjumenti. Inprimis utile erit connexiones Historicæ notasse, quibus vel ab uno membro ad aliud, vel ab historiâ ad historiam, vel à Circumstantiâ ad Circumstantiam pervenitur. Eæ enim multum sæpe negotii faciunt. Voces numerosiores, sonantiores, grandiores, polysyllabica seorsim collectæ ac sub pedibus suis dispositæ interservire numero oratorio formando possunt. Hunc colligendi modum vehementer svadet Scioppius in Epistolâ Consultatoriâ de Stud. *Illud non possum, quin diligenter animis Studiosorum instillem, ut in lectione Ciceronis studiosè cum vim verborum simplicium investigent, eruant, erutasque in librum observationum referant: tum compositionem & numeros à Cicerone, tanquam perfectissimo Oratore, frequentatos observent.* De Formulis agetur, ubi ad Oratorios Locos communes pervenero. Minores verò formulæ accenseri phrasibus possunt. Ita e.g. in Heautontim: *l. i. vers. 4. 5. & 6.* formula est, quæ refertur ad Titul. monendi. *Vers. 9. & 10.* formula est expostulandi, quibus vel inter phrasès locus potest assignari.

Hæc quasi speciminis loco adduximus, quæ de verbis in excerptis observatoriis notari possunt. Neque enim decem illas classes tantum quis esse existimet. Longè plura occurrunt, quæ seorsim colligi merentur: ut ostendere præ aliis voluit Johannes Rivius Athendoriensis in libro *Locorum Communium Philosophorum*, cujus mentionem *lib. L. c. 21. p. 260.* fecimus. Primum enim Locos vocum primæ impositionis, ut vocat, dedit, quibus comprehendit simplicia rerum per classes certas deductarum vocabula, & quidem è solâ Herodoti historiâ, illum enim quasi in exemplum & ideam Universalem Locorum suorum Philosophicorum proposuit, Græcasque loquendi rationes, immixtis interdum latinis, ex eo auctore collegit. Typus ille generalis habetur. p. 102. estq; ad modum Sturmianarum classium, sed diversâ tamen methodo, institutus. Hinc procedit ad vocabula secundæ impositionis, quibus illi primæ impositionis quasi quibusdam notionibus Grammaticis cohibentur, Eorum Locos 31 fecit: ut τὰ γενικά καὶ ἰδιώτα, Generalia & specialia. Idem multa, diversum significantia, Agnomina, Cognomina, Denominata, Gemini nomini, πολυώνυμα, Comparativa, superlativa, possessiva, Diminutiva, Gentilia, Localia, Comprehensiva, Partitiva, Relativa, χρονικά, ea scilicet, quæ tempus significant, Arithmetica sive Numeralia. &c. Quorum multa seorsim poni non merentur, sed addi phraseologicis Excerptis possunt, aliqua vero locum omnino in libro Observatorio merentur, ut illa quæ ad numeros exprimendos pertinent: Quorum colligendorum utilitatem singulari Diatriba *de Arte numerandi numerosque Romano more efferendi*, per simplices numeros, Decadas, Hecatontadas, Chiliadas, Cl. Titius ostendit. Neque sane cuivis in promptu erit illa numeros exprimendi facultas, sed accurata & multâ ex auctoribus classicis observatione paranda erit: Neque adeo distincti

stincti è Gronovii libro de pecuniâ vetere aut aut aliis haberi possunt. Et præterea utilissimum idem Vir doctissimus laborem impendit in re pecuniaria veterum cum nostrorum temporum moneta comparanda, geminarum tabularum Schematismo in lucem edito. Sed hæc & multa alia in Titulis istis Rivianis ad ταρχικὰ generatim considerata referri possunt. Non exiguum tamen hinc fructum referet, qui Titulorum specialium ἀξιωματικῶς in Autore iplo recognoscet. His subjungit Locos 35. Exegeticæ Grammaticæ maxime proprios, sequuntur deinde conjuncta vocabula & τῆς τῶν Φερίων εὐπορίας, Loci XX quorum quidem usus aliquis in Grammaticæ arte, in Phræologicis excerptis, quâ talibus nullus est; Hic enim Titulos requirimus è visceribus rerum, non è Grammaticis technicisque notionibus, depromptos. Quæ de Perodis sequuntur, ad Rhetoricam potius quam ad Grammaticam pertinent. Loci Syntaxeos variæ ad observatorium quidem librum referri possunt: Sed in illis, quæ obvia, nec rariora sunt, supervacanea colligendi opera est; ac notari talia ad æcuratioris Grammatici opus possunt. Inter illos tamen Rivianos Titulos ille; Σολοικοφανὴ veterum: locum in observatorio libro meretur. Qualla multa in Auctoribus classicis, in Digestis è veterum Juratorum libris excerptis, reperiuntur: è quibus nonnulla congeffit Anton. Matthæi in Coll. gio Fundamentorum juris Disp. 12. corollar. ut verè σόλοικα judicans, quæ tamen satis latina & exemplis optimorum autorum probari possunt: ut ineptè vulgare illis Priscianum existimet: Neque enim Grammaticorum regulis boni subijci Autores debent, sed ex illis vel Regulæ formari, vel Regulis exceptiones poni.

CAP. V. DE EXCERPTIS CRITICIS, EXEGETICIS, ANTIQUARIIS.

Excerpta Critica & Exegetica ad Autorum explicationem pertinent, Critica à Grammaticis diff. runt. Excerpta variarum Lætionum. Exegetica Excerpta quomodo instituenda? Commendantur pro usu commentationis Indices Auctorum, qui libris subijciuntur, utilissimi, Indices in Facie Criticâ Gruteri, Usus talium Excerptorum in Legibus Romanis, in Codice Bibliorum, Biblia Critica, In scriptis Hippocratis & Galeni, J. C. Scaligeri & Bodæi à Stapel commentarius in Theophrastum, Hofmanni officinalia, Salmasii Hyle Iatrica, Welfchii Iudæantur, Excerpta antiquaria quare Criticis jungi possint, Josephi Laurentii Polygraphia, Quomodo instituenda, Censura Maresii circa imperiem quorundam Criticorum.

Ad

AD hanc classem referuntur quoque *Critica & Exegetica* Excerpta, etiam enim non ad Orationem ipsam pertinent, pertinent tamen ad Autorum explicationem, unde oratio formatur, iisque inservire possunt, qui commentaria in Auctores parant, aut dissertationes super argumento aliquo philologico scribunt. *Critica* à Grammaticis differunt: Nam etiam supra mentionem fecimus *Glossarum* & *Collectaneorum* Lexicorum, diversa tamen hæc ab illis sunt, & instituuntur ad sensus auctorum investigandos, quæ ego vocarim ad distinctionem cæterorum Excerpta *Critica Exegetica*. Adornari autem illa hoc modo possunt: Sensus accuratos in Auctoribus quærimus, vel è variarum lectionum investigatione, vel ex ipso verborum sensu. Quod ad varias lectiones attinet, illæ è Mssis codicibus consignari, vel ad margines librorum possunt, vel libris separatim secundum Auctorum paginas dispositis; Nam ex collatione illarum ad veros sensus Locorum Auctoris pervenimus.

Exegetica Excerpta ita adornanda sunt: Adscribenda sunt ad margines Auctorum loca Auctorum, qui explicant illa verba; vel separatus adornari liber potest secundum ordinem librorum Auctoris: Illa excerpta si à prima juventute instituuntur, nunquam deesse poterit materia in auctores commentaturus, vel lectiones super illos instituturo. Habemus tot libros adversariorum, observationum, quibus varia auctorum loca explicantur: Illa omnia referre ad has velut sedes suas possunt. Illustrantur nonnunquam data occasione in aliorum commentariis auctorum loca; etiam hæc referri illuc possunt. Non credat aliquis, quanto usui talia excerpta sint. Sic quoties occurrit aliquid ad Virgilium, illud ad marginem Virgiliano: um operum scribatur: ita fiat & in aliis. Subsidio hic esse possunt indices Auctorum vel laudatorum, vel emendatorum, qui subungi solent libris Criticis. Hi si in omnes Auctores essent, & accurate satis conscripti, super sedere hoc colligendi labore poteramus. Verum cum in plurimis illi deficiant, ac tumultuarie sint conscripti, nec loca Auctorum statim conspicua sint, rectius ipsi tales Excerptorum libros conficiemus. Repertiuntur quidam indices in Tomum 3. & 4. *Faci Critica Gruteriana*, in quibus accurate notata sunt Auctorum loca ac verba ipsa, addito semper auctore, ubi explicatio invenienda; Sed in reliquis Tomis labor ille desideratur, qui tamen in tali opere, & quod ad illos usus concinnatum est, summe esset necessarius; Eum enim in finem Gruterus hos libros junctim edi curaverat. Eodem modo in Legibus Romanis vel in Sacro Codice Excerpta Exegetica quis conficere poterit, magno futura usui, si labor cum ætate & annis creverit. Nam in explicatione Legum Romanarum vehementer vacillamus; essetque talium excerptorum ad explicationem legum maximus usus, ipsis etiam Jctis non observatus. Plerique enim ex illis parum de interpretatione genuina Legum Romanarum solliciti, ad auream praxin omnia conferunt: in quâ solida legum interpretatio, quæ ex his subsidiis petenda est, pro Scholasticis trivis & inutili labore habetur. Illud

D

tamen

tamen certum est. infinita restare in his agenda, quæ talium excerptorum beneficio confici possunt, ut nunquam defutura sit materia Jcto, si novas Commentationes scribere in Leges velit, & quidem eruditas: cum vulgares illi Commentatores non nisi cramben coctam centies recogere soleant. Qvis eorum excerptorum in Theologicis usus, quilibet sane facile intelligit. Hinc sane Biblia Critica ortum suum trahunt, in quibus illud fortassis desiderandum est, quod nimis concise omnia tractentur, & Autorum loca non satis accuratè notentur. Ex his tamen magnum usum in Theologiam inferri, stupidus certe esset, qui negaverit. Neque adeò in Medicis talium excerptorum usus contemnendus est. Etsi enim non tam autoritatibus, quàm rationibus, illa content, est tamen, ubi Hippocratis & Galeni verba aliam aliamque interpretationem admittunt: est ubi in nominibus morborum, in nominibus materiæ medicæ, magnus Philologiæ usus est, quem aliquâ ex parte demonstrarunt *Hoffmannus* in variis suis Lectionibus Medicis, in Officinalibus suis; *Jul. Caf. Scaliger* in Commentario in Theophrastum de Plantis; *Bodæus* Stapel alio in eundem Autorem commentario; *Salmasius* commentario in Polyhistora Solini, qui & ipse opus vastum de materia medica præ manibus habuit, cujus prolegomena jam pridem edita. Nunc vero ipsum opus de *Synonymis & Homonymis & Hyles Iatricæ* inter appendices Polyhistoris Soliniani nuper recusci curante Lantino prodiit, quo ille misce Medicorum labores juvat, non Latina solum & Græca, sed & Orientali Nomenclatura rerum & lectione instructissimus. Multa in his præstare potuisset Hieron. Velschius, Vir ut in medicinâ, ita & in Græcâ & Orientali literaturâ, consummatæ eruditionis.

Jungi his possunt *Excerpta Antiquaria*. Quamquam enim illa ad Historicos videntur pertinere, nolim tamen misceri cum illis. Cum enim Historica vel ad Civilem usum congeruntur, vel ut accuratior ipsa historia habeatur, nimis prolixum & tædiosum esset, in isto cumulo ista quærere. Continent verò *Excerpta Antiquaria* ritus variarum gentium circa res certas. Jam verò methodus illa colligendi varia esse potest: vel enim respicimus ritus illos, secundum solennia actionum humanarum institutos, atque sic ordo talis adhibendus esset, qualis in Antiquitatibus Rosini & Dempsteri. Sed præstat potius sequi ordinem rerum, illisque collectaneis deinde subnectere indicem rituum, secundum varias in Republ. actiones dispositorum. Placet itaque mihi, nuda hic consignari lemmata rituum, adjectis Autoribus, qui de illis agunt: nam exscribere nimis prolixum esset. Velim deinde lemmata illa numerari, appositis in fronte numeris, si forte unum lemma ad plures titulos pertineat, ut non opus sit, integrum exscribi, sed tantum paginam alterius tituli & lemmatis numerum poni. *Josephus Laurentius* in *Polymathia* sua libros & indices tales confecit secundum Alphabeti seriem, sed non ille ordo observatus est, qui debebat, & paucula illa tantum sunt; possuntque longè plura illis addi. Deinde neque lemmata sunt

ta sunt numerata, neque sub titulis diversis repetita. In his omnibus tamen, si ad usum transferantur, modus tenendus est à viris doctis, ne in Marefij censuram lib. 2. epist. 44. incurrant. Ita verò ille: *Nec plurimorum hujus vni eruditum morem emulari compenit, qui toti sunt in apicibus syllabarum examinandis, vocibusque appendendis, & in Criticis quisquiliis & in Grammaticis: nec in ullius libri licet accuratè editione unquam acquiescunt, sed semper harent: aliunde etiam nimis in antiquorum ritibus usque ad minutias & extremam anxietatem enucleandis & observandis: quorum pleraque talia sunt, ut ea ignorare Quintilianus fortasse inter Grammatici virtutes habiturus fuerit, & longe majora ac potiora in libris querere, nec circa voces resque minimi ponderis & inutiles consensescere oporteat,*

CAP VI. DE EXCERPTIS ORNATÆ ORATIONIS.

Excerpta ad ornatum dictionem pertinentia. Phrases simplices & Expressiones differunt. Exempla afferuntur. Expressiones etiam ex auctoribus judicande. Ad eas accedat non nimis maturè tiro. Johann. Merryweather in Angliæ suis nimiam expressionum curam damnat. *Quæ causa male & impure latinitatis. Anonymi Galli liber: La maniere de bien penser &c. laudatur. Primum inter expressiones locum habent Translati. Robertelli in iis colligendis consilium. Mossellani Adagialium collectio perijt. Robertelli judicium de diversitate Translatorum aurea & sequiorum ætatis. Consilium de notandis translationis in Schönleidero. Expressiones etiam è recentioribus colligi possunt. Job. Michaelis Brutii laus. Adagiorum collectio huic pertinet. Tituli quomodo formandi: Adagialia è Poëtis Grecis, Latinis. Blandus, Rotmarus laudati. Adagialia quædam ex Ecl. 1. Virgilii afferuntur. Horatii sermones laudantur. Casellii de iis judicium. Adagialia quædam ex Sati. adducuntur: Eorum collectio magnifusa.*

Cum de iis, quæ ad puram dictionem pertinent, Excerptis quinque prioribus capitibus egerimus, jam ad ea venimus, quæ ad ornatum dictionem referri possunt. In Oratione omni primum ad proprietatem, hinc ad cultum respicimus: proprietas consistit in phraseologia pura, sæculi aurei: Nam ex ejus sæculi scriptoribus phraseologia exstruenda est, inde corpus orationis formandum. Inde cultus & ornatus additur, qui non tam ex ipsa lingua, quam conceptibus quibusdam argutis & analogismo rerum, nascitur & phrasi superimponitur, sed tamen & ille suos quosdam limites agnoscit, quos rei & characterum natura illi circumponit, & quandam etiam cum genio linguæ convenientiam habet. Non habemus commodam in latinâ lingua vocem, quâ exprimamus, nisi forte Græcâ, non adeò aptâ, voce Emphases, vel latinâ Expressiones dixeris.

Hæc verò à phrasibus ipsis probè sunt distinguendæ, neque permittendum pueris, qui nondum firmato iudicio sunt, ut iis temerè utantur. Quod nisi observetur, putida & affectata oratio cum ætate in habitum ibit. Sic e. g. phrasi purâ dico *magnas in illo opere moras ducit*. Expressio est: *Dum molitur dum conatur annus est*. Item: *plusquam illius erroribus in hoc opere circumducitur*. Item: *estudineo gradus ad metem procedis*. Phrasis est: *rumor cessavit*. Expressio: *Rumor naucus factus est*. Phrasis est: *Securus iam sum*. Expressio: *Hu tempestatibus prope solus sum in portu*. In alteram aurem dormio. Aliorum naufragia ex terrâ intueor. Omnibus machinis inexpugnabilis sum. Extrateli jactum sumus. Res est in vada salutis. In portu navigo. Subducere jam navim possum in pulvinarium. In his semper ad res ipsas, semper ad Autores respiciendum est, & ad genium linguæ, si aliunde, non ex classicis autoribus inferantur: si denique Conici vel Satyrici characteris Expressiones sint; Quæ non discernunt tyrones nullo usu exercitati. Separanda autem illa statim sunt, ut ea mature cognoscere discat tyro, nisi forte jam tum in usum communem cesserint: Tum enim eodem jure cum cæteris phrasibus, quæ civilis usus sunt, censentur. Vulgarium, quos habemus, librorum Phrasæologicorum nulle defectus est, quod puras phrasas cum expressionibus misceant; deinde nec vocum phrasiumque propriæ significationes, aut particularum usus, accuratè exhibentur, quas in numerato habere oportet primaque ex iis, ut in pingendo tyrones solent, lineamenta ducere, antequam elegantiarum colores adhibeamus: Nam expressiones magnam partem ex ingenio dependent, nisi quas forte Autorum usus magis familiares fecerit. Scripsit *Johannes Merryweather*, Religionis Medici Translator, Anglicâ linguâ dissertatiunculam, cui titulus: *Directions for the Latin tongue* Londini 1681. impressam, in eo nobiscum consentiens, popularesque suos reprehendens, qui nihil eleganter dictum existiment, nisi quod poetâis oratoriisque coloribus pictum sit; Unde fiat, raros admodum in gente suâ esse genuinæ Latinitatis scriptores. Quod ingenuum ejus de suâ gente judicium laudandum est, præ illis, qui & Ciceroni & Virgilio æquales Oratores & Poetas veniunt. Talium elegantiarum collectanea & censuram instituere difficile est: Difficillimum rectè iis uti, quod summum judicium requirit. Fuit inter Gallos superiore anno Anonymus quidam, qui librum scripsit, ejus tituli: *La manière de bien penser dans les Ouvrages d'esprit*. elegantem sanè & doctum, quo ille argutias & expressiones quasdam tam veterum quam recentiorum scriptorum congerit, censuramque eorum instituit: Quâ in re profecto maxima Critices pars consistit. Nam licet sint in ipso illo Censore quæ censuram quandam mereantur; quâdam enim *παρρησια* laborat: Condonari tamen illi talia in ista elegantissimarum meditationum copiâ æquum est. Id tantum miror, cum haberet inter antiquos, præcipuè Hermogenem in libro de Ideis, qui uberimos harum elegantiarum fontes recluderent, suo potius ingenio niti voluisse. Neque sanè ita hæc à phantasiæ libertate dependent, ut nihil certi in illis constitui possit;

possit; sed maximus iudicii in phantasia dirigenda labor est, ne illa ultra limite feratur. Caute satis ab Aristotele, Longino & aliis τα ὑψηλά & μετέωρα, frigida tumida, distinguuntur, in quæ vitia incidunt expressiones non recte formatæ.

Primum inter ornamenta locum sibi vindicant Translatæ. Metaphora enim, præsertim si illa latitudine accipiatur vox, quæ usus est Aristoteles, fons est omnis culturæ & ornatus, imo omnis argutæ inventionis, quæ in rerum analogismo consistit. In Translatis magna vis est Orationis exaltandæ & ad varias ideas formandæ. Ab ejus vero usu mollis, urbana, acuta, sublimis, gravis est oratio; ab abusu puerilis, inepta, frigida. Consilium hoc colligendi translata suppeditat Robortellus Comm. in Aristot. Poëtica p. 264. *Nostra hæc ætate (inquit) putarim nil utilius esse, quam ex veterum libris, qui dicendi laude floruerunt, omnes translationis formas modosque colligere, ac animo ita complecti, ut pro suis aliquis utatur, quando opus fuerit: Periculum enim est, si ex se consingat, ne disparem habeant analogiam, ne duriores sint, ne minus cognita, ne inusitate.* Hoc aliquando Petrus Mosellanus in animo habuit, de quo Melchior Adams in vita ejus: *Ernst Mosellanus Metaphorarum observantissimus, earumque à Cicerone aliisque optimis scriptoribus magnum acervum collectorum instar Adagiorum Erasmi editurus opus, si annos aliquot supervixisset.* Sed periit hoc opus non exiguo rei literariæ damno. Nam ut in vocum vero & proprio usu autoritas omne punctum fert, ita nonnunquam in translatis, quod Robortellus quoque loco supra laudato notavit: *Quod si Ciceronianas translationes (inquit ille) & eorum qui eadem ætate vixerunt, consensum cum illis, qui postea scripsere, jam labefactam ac corruptam Romanorum linguam ob infusam peregrinitatem videas multum discrepare, magisque capiere illis quam his: Venuste illa sunt, pares ac convenientes rebus, notæ, aptæ ac savæ, remque ob oculos ponunt, quasi præsentem intuearis: Hæc horrida, obsoleta, & à rebus ignotis ductæ, dispares.* Scilicet qui optimè iudicio in vocum delectu usi fuere è præceptis eloquentiæ & indole seculi optimæ, si eodem in translatis sine controversiâ usi sunt. De Flori translatis & argutiis vide quid judicet Grevius in Præfatione commentarii in illum scripti. Vide & nostram Dissert. de Patavinitate Livianâ. cap. 7.

Metaphoris accenseri debent omnes illæ vel rerum vel actionum argutæ expressiones, quæ apud antiquos tum Oratores & Historicos, tum Poetas, habentur, quibus & addi illa à recentioribus excogitata possunt, non utique spernenda. Etsi enim hic primæ pattes meritò antiquis tribuuntur: tamen in secundis ab his omnino etiam recentiores consistunt. Nam quæcumque in his aliqua auctoritatis & usus, præcipua tamen rerum ipsarum ratio habenda est. Cum neminem habeamus, qui è veteribus Autoribus Translatæ collegerit, ut compendium aliquod sequatur Tiro, in Schönsleideri apparatus lineolis variis coloris illa subducatur, ut in oculos legentis illa incurrant. Sic. e.g. sub titulo *accipienda* subducas lineolâ. *Aliquid nummularum expresseris. Videt se nihil posse ab ea abradere.* Quibus allegationibus eam sibi allegationem expugnavit. Sub titulo *accipienda*

piendi subduces: *Ex eo auro quod exterebratum esset Decerpsimus LXXX HS.* Dole-
tus in commentariis Latinæ linguæ notata diligenter congeffit, sed non sub ri-
zulos redacta.

E recentioribus autoribus quoque talia colligi possunt. Sunt in Lipsii,
Baudii, Barlæi aliorumque epistolis, in Satyricis scriptoribus & similibus, multa
ejus generis, quæ observari merentur. Johannis Michaelis Bruti Epistolæ ele-
gantissimæ, quas lib. 1. c. 23. & 24. nescio quâ incuriâ omisimus, multas tales ex-
pressiones tam Enthymematicas, quæ morales, quæ affectuosas, quam argutas
habent. Quis enim illa non inter elegantias tales seponat? cum e. g. lib. 4.
epistolar. p. 155. ita epistolam concludit: *Quod restât hinc ad Te non avolo, videtor mihi
Prometheus nescio quis, non prout ille olim Caucaſi rupibus, sed pertinaci desiderio,
quod me dies noctesque peredit, crudeli tæbe tui videndi complettendique affixus.* Illis
enim verbis expressio desiderii, ad cujus titulum etiam referenda, proponi-
tur. Ita cum alibi p. 162. hæc verba habentur: *Non gestare elisellas equum gene-
roso indolis, non elisellarium conspici aureis phaleris ornatum: non præfici pecori vena-
ticum canem, non sagacem, cujus sit in venatione cortior usus &c.* hæc ad titulum:
Digna vel indigna dignis vel indignis tributa referenda sunt: Infinita sunt, quæ è
variis auctoribus pro hoc instituto colligi possunt.

Pertinent huc porro Adagia & *παροιμια*, quæ vel jungi prioribus, vel
seorsim colligi possunt. De Adagiis eorumque scriptoribus prolixè lib. 1. cap. 2.
egi. Sub certis titulis simplicibus adagia collecta habemus, ut Erasiana illa,
quæ & Langius separato libello ad locos Sturmianos vel Benzianos redégit.
Verum tituli illi non sufficiunt. Solet enim in adagio aliquo & subjectum &
prædicatum involvi, adeoque integræ sententiæ exhiberi, quæ sub generalissimo
titulo subjecti diffusè nimis quæritur, nisi velimus unum idemque adagium sub
duplicem imò interdum triplicem titulum referre. Nam vel ad subjectum
enunciationis vel ad prædicatum referendum est, vel ad tertium aliquem con-
ceptum, qui è connexionè subjecti & prædicati oritur. Ne itaque in vastâ
sylvâ quærere necessum sit, quod ad scopum nostrum facit, præstat titulos vel
lemmata sententiosa formare, quæ integrâ sententiâ exhibeant, vel subje-
ctum potest per additionem alicujus adjectivi ad certum aliquem & plenum
sensum restringi. Ad hæc itaque collectanea referenda sunt. 1. Omnia adagia è ve-
teribus auctoribus. 2. Omnia adagialia & *παροιμια* ex omnibus autoribus cujus-
cunque ætatis & linguæ, præcipuè tamen Græcæ & Latinæ, quæ quæquam & cæteræ
linguæ maximam subministrant talium copiam, quæ sine ullo ordine collegerunt
varii Autores. 3. Omnia hemistichia vel versus Græci & Latini, qui argutum sen-
sum habent; qualia infinita sunt apud Poëtas Græcos & Latinos, præcipuè apud
Satyricos & Comicos, quorum usus in his omnibus longè est maximus, & qui sæ-
pe de rebus conceptus formant, quos frustra apud alios quæſiveris. Exemplum
ejus suppeditare potest *Balandus & Rosmarus* in Centuriis Proverbiorum Vir-
gilianæ.

gilianorum, è quibus aliqua excerptis Goëlenius in Praxi Artium Generalium pag. 64.

E Virgilio, ut exemplis quibusdam consilia nostra illustremus, multa elegantissima ad varia applicari possunt; sive versus integros & cætos sermoni, sive sensum eorum inferamus. Sic, e.g. ex Ecl. 1. *Namque erit ille mihi semper Deus ad tit. Patroni, laudandi, gratias agendi, referri potest. Sit canibus catulos similes, sic matribus hædos, referri potest ad titulum comparationis disparium: sive: Minima cum magnis comparata.* Quo referri etiam possunt illa: *Tantum alias inter caput extulit urbes, Quantum lenta solent inter viburna cupressi.* Idem ad titulum prerogative vel excellentie referri potest. *Ipsæ Te Tityre pinus, Ipsæ Te fontes, ipsa hæc arbuta vocabant* vel serio vel Ironice usurpari potest de præsentia alicujus desideratæ, vel necessariæ vel supervacaneæ. *Non licebat tam præsentis alibi cognoscere Divos,* id est, non habebam alibi fortunam adeo faventem: referendum ad titulum fortune, favoris Principum. *Nec mala vicini pecoris contagia ledent* referendum ad titulum conversationis male. *En quæ consecimus agros* referendum ad titulum: Laboris irriti.

Horatio nihil hoc in genere præstantius est, qui ut omnes vitæ rationes in Satyris suis complexus est, ita flosculos suppeditat, quibus mirum in modum ornare sermonem nostrum possumus. Ego certè Satyras ejus omnes memoriæ mandari velim, tum in vitâ ipsâ, tum in sermone usui futuras. Elegantissima omnia sunt, dictio nitida &, si numeros tollas, sermoni soluto apta. Urbanitas in eo mira, sales candidi, ex abdito erutæ sententiæ, argutiæ non coactæ, meræ Charites, omni occasione aptæ. Summum in illo Viro ingenium fuit, nec immerito Augusto & Mæcenati in deliciis, cujus genium satyricum nemo ex antiquis, nemo è recentioribus, ullâ imitatione assecutus est. Vide quæ in ejus laudes scribat Caselius in Nép suo, eum vitæ magistrum commendans. *Affirmare non dubitem, inquit ille, qui in hoc Poëtâ multum opera posuerit, eumque ita perdidicerit, ut ejus versus non in ore natos aut extemporaneos, ut putatur, non memoriâ teneat (nec verò non sunt, qui hoc præstiterint,) sed probe intellectos ad usus vitæ transferat, hunc posse rebus suis suorumque rectè in omnibus aliquid boni consilii invenire: nec minus idem patria rectè consulat, præsertim si & ad historiam se conferat, spectans id, quod potissimum ostendimus.*

Exempla quædam hic afferemus, quæ locum in Excerptis nostris merentur. Lib. 1. Sat. 1. agit de *μωρολογία*, è quâ illa notari possunt. Cætera de genere hoc (adeo sunt multa) loquacem Delassare valent Fabiam, referri ad titulum prolixitatis potest. *Si quis Deus, En ego, dicat, jam faciam quod vultis.* potest referri ad Titulum: *Quid si ita fiat?* vel *Posito.* *Quid cause est merito quin illis Jupiter ambas Iratus buccas inflat?* referri poterit ad titulum Principum odia. *Ridentem dicere verum* Quid vetat? Titulus: *E jocis seria.* *Ut pueris olim dant crustula blandi Doctores,* elementa veline ut discere prima Titulus: *Blanditiæ utiles.* *Ore trahit quodcumque potest.*

potest atque addit acervo, poterit eleganter applicari ad hominem *δωροψάγορ*, rapacem & avarum substituendo voci *Ore* vocem *lingue*. Non usquam praecepit & illis utitur ante &c. Hi versus eleganter applicari possunt ad hominem diligentem & in studiis constantem, si leviter sic immutaveris:

*Non usquam praecepit, & illis utoris ante
Quaestis sapiens: nam te neque fervidus aëstus
Dimoveat studiis, neque hyems, ignis, mare, ferrum;
Nil obstat tibi, dum ne sit te doctior alter,*

Quid juvat immensum te argenti pondus & auri &c. potest per similitudinem referri ad Tit. *Eruditio occulta*. Potest etiam applicari ad *Locorum communium collectores* opere ipso ignavos. *Quid habet pulchri constructus acervus?* potest referri ad malos scriptores, non nisi locos communes accumulantes exiguo judicio praeditos; Titulus: *Collectio inutilis*. *Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?* Elegans adagiale, quo contemnenti nostram inopiam respondere possumus. Potest referri ad titulum *divitiarum & auctoritatis*. *Quia tanti, quantum habes, sis potest referri ad titulum divitiarum & auctoritatis*. *Quid facies illi?* jubeas miserum esse libenter, *Quatenus id facit referri potest ad titulum contemnendi vel permittendi*. Permite illum suo ingenio vivere. *Populus me sibilat, ac mihi plaudo* solitarie accepta propositio referri potest ad hominem arrogantem, qui judicium populi de se contemnat. *Tu tanquam parcere sacris Coges* aut *pietis tanquam gaudere tabellis* potest referri ad titulum *inutilis parsimoniae*, sive: non uti rebus ad usum destinatis. Applicari poterit ad senem effectum, qui juvenulam uxorem duxit. *Horum Sempor ego optarim pauperrimus esse bonorum* refertur ad titulum: *Contemnendi ut bonum inutile*. *Infelix operamperdas, ut si quis asellum* In campo doceat parentem currere frenis potest referri ad varia 1. ad titulum *frustranei laboris* 2. ad titulum; *Institutio infelix*. Est inter Tanaim quiddam *socerum* quo *infelix* referri potest ad titulos *differentiae*, *diversitatis*, *medij*. Nemo, ut avarus se probet ac potius laudet diversa sequentes? potest referri ad titulum *Philautia*. *Exacta contentus tempore vite Cedat, uti conviva satur* potest referri ad titulum: *Mors senis* Infinita talia ex Horatio, Virgilio, Terentio, Plauto, Juvenali &c. colligi possunt, magno usui ad omne orationis genus futura, praecipue ad acrimoniam styli; ad varias meditationes, & si quis credere velit, etiam in saeris: Mater enim omnis acutae inventionis Metaphora est. In quorum collectione ego industrium diligentemque esse tironem meum velim, quoniam magnum suo tempore ex ea re fructum percipiet.

CAP. VII.

DE EXCERPTIS COPIOSÆ ORATIONIS.

Excerpta copiosæ orationis, quæ præcipuè Oratoria vocanda, τὸ πεπλασμένον, συνηματικὸν & εὐσηματικὸν in oratione & excerptis oratoriis attendendum. Auctor ad Herennium consilium pro copiosâ oratione. Πεπλασμένον sermo consideratur in πλαγιασμοῖς, figuris, & peridiis. Excerpta Amplificatoria. Verborum Synonymia simplex. Aristidis de Synonymia consilium. Verborum communium usus in dilationibus. Unde illa desumantur. Predicata Lulliana. Verba Effendi, Affirmandi, Negandi, Volendi, Nolendi, Affectuum. Περαιολαί, Πεγοληψες. Exempla Πλαγιασµῶν ex oratione pro M. Marcello. Figurarum, sententiarum amplificarum, collectaneæ.

Vidimus de Excerptis puræ & ornata orationis : Venimus ad copiosam, & ad Excerpta, quæ præcipuè dicuntur oratoria. In iis ad tria attendendum est, 1. ad τὸ πεπλασμένον. 2. ad τὸ συνηματικόν. 3. ad τὸ εὐσηματικόν. In quibus singulis excerpta suâ quâdam ratione ordinanda sunt. Τὸ πεπλασμένον orationis consistit præcipuè in decenter copiosâ ac figuratâ oratione. Copia orationis vel à verborum & sententiarum circumductione est, vel à mensurâ periodicâ. Primum itaque de Excerptis amplificatoriis agemus, in quibus pauci hæcenus industriam suam exercuerunt. Multi sunt, qui de copiâ verborum ac dilatatione & Amplificatione scripserunt, inter quos Erasmus & Ludovicus Regius singularibus libris egerunt, & nos suo loco, sed de Excerptis formandis nemo distincti aliquid docuit. Nos lib. 2. cap. 13. & cap. 14. tum præceptis, tum exemplis ostendimus, quomodo sententiæ per assumptiones sint amplificandæ. Eandem methodum Auctor ad Herennium col. 67. 68. ubi de expolitionibus agit, præscripsit, diserteque ait; quod multò maximè per eam exerceamur ad eloquentiæ facultatem. Bene itaque fecerimus, si talium Expolitionum vel Amplificationum, quæ apud optimos Oratores occurrunt, Excerpta instituerimus. Nos ex oratione Ciceronis pro Marcello talium Excerptorum specimen ostendemus.

Omnis Amplificatio consistit in dilatatione, tum verborum tum sententiarum, & primum simplex est synonymia. Disertè Aristides in libro de Dictione Civili, quem è Græca in latinam linguam convertit notisque illustravit Laurentius Normannus, Vir doctissimus, hoc præcepit, cum ita ait: Ratione Elocutionis fit circumductio, nempe si vocabula idem valentia adhibeantur. Sciendum verò, quæ significatione conveniunt, quædam consecutione mutuâ jungi, quædam contra quam consentaneum fuerat. Verborum idem significantium farrago è phraseologicis libris peti debet, tum ex observatione crebrâ. Ita cum Cicero hic dicit N. 2. Dolebam, & vehementer angebar, inter synonyma referri debet. Ita N. 6to, laudes extenuare verbis,

E

easque

casque detrabere. N. 4to, merito, atque optimo jure; & plura alia in hac oratione occurrentia. Ita N. 6. *fortuna sibi vindicat & pene omne ducit suum.* Neque simpliciter hæc Synonymia, sed & καὶ ἀποφασιν, sive per negationem institui solet, ut statim in primâ periodo hujus Orationis: *Diuturni silentii finem hodiernus dies attulit; idemque initium dicendi.* Si à simplicibus verbis & phrasibus discesserimus. veniendum est ad communia verba, quæ quasi genericam aliquam naturam habent, quibus uti possumus in dilatazione verborum & sententiarum, per periphrases, descriptiones & similia. Vocamus autem Communia possent sub titulis terminantur in aliquod subjectum, qualia verba communia possent sub titulis Lullianis ad τὰ πάντα præcipue accommodatis comprehendendi. Suntque illa prædicata communia tam absoluta, quam respectiva. Absoluta sunt bonitas, magnitudo, duratio, potestas, cognitio seu sapientia, appetitus, virtus, veritas, gloria. Respectiva sunt differentia, concordia, oppositio seu contrarietas, propria, medium, finis, majoritas, minoritas, æqualitas, & quæ singulis opponuntur. Sub singulis comprehenduntur plura vocabula generalia, atque illa vocabula generalia magnam sub se iterum continent sylvam nominum, verborum & adverbiorum, e. g. hic in oratione N. 12. habetur: *Clementia tuæ judicio conservati sumus.* Satis fuisset: *Clementiâ tuâ conservati sumus;* vel, *judicio tuo conservati sumus;* sed jungit Cicero verbum commune cum singulari. *Judicium enim latius patet, quam clementia.* Ita N. 13. *Est aliqua culpa tenemur erroris hujus;* satis erat dixisse: *culæ errore humano tenemur.* Ita N. 14. *Tantum apud me grati animi fidelis memoria valuit;* cum sufficeret: *tantum apud me gratus animus valuit.* Ita N. 24. *Si ad humanos casus accedat sceleris consensio;* sufficisset: *si ad humanos casus accedat scelus.* Et tales non verborum tantum, sed etiam sententiarum & formularum amplificationes infinitæ occurrunt, a vocibus illis communibus assumptæ. Sic in primo exemplo vox *Judicium* est communis, referenda ad titulum *Cognitionis*, potestatis. In exemplo secundo vox *culpa* referenda ad titulum *malitiæ* bonitati oppositæ. In tertio exemplo vox *memoria* referenda ad titulum *generalem cognitionis*. In quarto vox *Consensio* referenda ad titulum *generalem prædicati Respectivi Concordiæ;* & talia infinita occurrunt. Sententiæ integræ eodem modo per communes voces variari possunt; quæ voces etiam terminis illis generalissimis inveniri facile possunt, & applicatione ad illos terminos, eorumque contraria eò magis ampliari, præcipue tamen referuntur vel ad actus intellectus, vel ad motus animi. Proveniunt itaque à facultate intelligentium formulæ, tum figuræ, quæ eam ob causam figuræ sententiarum vel *τῆς διαβολῆς* dicuntur, vel à motu animi, & itidem hinc oriuntur formulæ vel figuræ, quæ figuræ affectuum dicuntur. Formulæ in illo consistunt, quod dicam, me scire, intelligere, opinari &c. Figuræ tales sunt, quæ scientiam & sententiam per se gignunt: nam omnes illæ figuræ sententiarum docent aliquid distinctius auditores de re, quam proponimus; Ut figura distributionis enumerando vel species,

Species, vel partes, magis dilucidam facit orationem, & intelligentiorem reddit auditorem. In formulis & figuris motuum sollicitè distinguuntur formulæ & figuræ ab Hermogene, ejusque diligentissimo Commentatore *Sturmio lib. 1. de Universa ratione Elocutionis Rhetoricæ c. 24.* Nam cum Orator verba motuum præmittit, ut cum dicit, se mirari, se terreri, remissior ille motus est, & vix nomen figuræ meretur. Cum autem affectus ipsis verbis exprimitur, & nihil præmittitur, tum vera figura est: animus enim ipse ideam hujus affectus verbis imprimit. Ita in Exordio Orationis pro Milone Cicero dicit, se terreri; quod mollius & remissius est, quam si terrorem vultu, gestu, trepidatione & oratione ipsa exprimat. Qvod si itaque verba talia motuum in sententiis præmittantur, *πλεγμασις* est, & obliquatio: si integris periodis prologus contineatur, aliquid figuræ sapit, etsi non sit ipsa figura. Similiter accidit in expressionibus actuum intellectus, quæ varios suos gradus habet. Nam cum dico, me aliquid scire, opinari, æstimare, mirari &c. non tam figuram illud facit, quam formulam. Si verò affectum illum admirationis exprimam ipso sensu, *Papa! quanta enormitas est, quantum prodigium!* Ipsa figura admirationis sub ratione exclamationis proponitur. His verbis generalibus, quæ exprimunt vel intellectum, vel affectum, vel aliquid quod illo pertinet, frequenter utitur Orator ad amplificandam & dilatandam Orationem, quæ proinde diligenter notari debent, & ad terminos suos generales reduci, quos terminos hic quasi per indicem dabimus, ut velut Alphabetum quoddam sint, quo tanquam elementis quibusdam dilatetur Oratio, his formulis adjectiis ubique suffulta.

Generalissimi Tituli, ad quos omnes communes voces ac formulæ referri possunt, sunt Verba 1. *affirmandi & negandi*, 2. *volendi & nolendi*, 3. *laudandi & vituperandi*, 4. *suadendi & dissuadendi*. Quibus contineri omnia illa possunt, quæ quomodocunque ad tria causarum genera referuntur. Nam generis judicialis communia verba accusare & defendere ad laudare & vituperare reduci possunt. Pleraque, quæ in dicendo occurrunt, vel in rebus, vel in facto, vel in faciendo versantur. Voces & formulæ, quibus affirmamus, variè formantur. 1. *Per verba, quæ simpliciter ad asseverationem pertinent, ut: statuo, judico, sic censeo, credo, sic statui semper, sic mihi persuasum est, sic sentio, & ita sentio, & sæpè disserui, adducor ut putem, illud affirmo, confirmo, etiam illud adjungo, idem ego contendo, non dubito, non vereor, non est verendum, certum est, luce clarius est, non dubium est, nulla dubitatio est, in dubium non venit, non ambigitur, nemo negat, negari non potest, nemo ignorat, potestis recordari, sic perspicio, cui perspicuum non sit? fateor, non inficior, exploratissimum habeo, narro tibi, testor.* Cic. l. 1. De Orat. *Adest ferè nemo, quin acutius atque acius vitia in dicente quam recta videat, h. e. omnes vident.* Id. lib. 1. fam. 3. *nemo est, qui cogitet, quam sit metuendus victor iratus, h. e. omnes scimus.* Verrin. 3. *Neminem vestrum ignorare arbitror, judices, hunc sermonem vulgi atque hanc opinionem populi Romani*

Romani fuisse, i.e. Vos scitis. Verrin. 4. *Me dies, vox, latens deficiunt*, si hoc nunc vociferari velim, miserum indignumque apud eos diem festum esse, i.e. miler apud eos dies festus est. Duplicantur in his *παρασμοι*. His ex adverso contraria poni possunt. 2. Per verba simplicis essentiae vel conditionatae, ut evidens est, manifestum est, patet, fieri non potest, contingit, necessarium est, facile & difficile, sunt illa ejusmodi ut &c, qualia praesupponunt asseverationem, vel dubitationem, vel negationem. 3. Per verba, quae intellectum vel propriè, vel metaphoricè inferunt, e.g. Cognosco, intelligo, experior, perspicio, lentior, judico, hoc ego te docco, subodoror, praedico, praefatio, praevideo. Vide vocabula sub termino Lulliano Cognitionis. Comprehenduntur sub illis contrariae voces, dissentire, displicere, nescire, juxta cum ignarissimis scio, nescio quo pacto &c. 4. Per verba opinandi, puto, credo, existimo, duco, arbitror, opinor, videatur, qualis *παρασμός* Rhetoribus *ἐνδοιασις* dicitur. 5. Per verba *ἐπικρίσεως*, e.g. rectum, justum, aequum, honestum, utile, necesse, dulce, odiosum, molestum, acerbum, indignum, miserum, ridiculum est, satis est, parum est, nimium est, magni interest, stulticia est me illi vitio vertere, Placet, Non oportet. Quae actiones pleraeque judicantur à qualitatibus bonis vel malis, ideoque verba bonitatis Lulliana hic applicari possunt. 6. Per verba *συγκρίσεως* seu comparisonis, superlationis, exaequationis, e.g. supra quam credi potest, ultra hominum fidem. 7. Per verba illativa & concludentia, e.g. Sic ego colligo, sic fert ratio mea, &c. 8. Per verba restimonia, e.g. ajunt, dicunt, perhibent, auditum est; fama, rumor est, in proverbio est, creditur, veteres comprobant autores, Dialectici persuadent, per manus traditum est, audivimus ex majoribus, multi prodiderunt, multi sunt autores, placet Philosophis hoc, majores natu dicere audivi, annales referros habemus, legimus in annalibus, est in monumentis literarum, relatum est apud Historicos, Plato definit, declaravit, &c. Ex his contraria facile formari possunt. Dubitandi verba quasi intermedia sunt e.g. dubito, non est verosimile, non liquet, &c. Verba volendi exprimuntur 1. per phrasen generativam voluntatem significantes, e.g. probo, placet, hæc in ea mens est, hic sensus, ita mecum constitui, deliberatum est, hæc dudum designavi, instructa ad illam rem omnia, tentare, eligere, repudiare, cunctari, festinare. 2. per generalia verba faciendi & firmdi, quoniam facta ad voluntatem referuntur, e.g. Soleo mirari, non est mea consuetudinis rationem reddere, faciam profecto, non committam ut, &c. non repugnabo, non refragabor. 3. per verba potestatis, quo referri possunt ceterae voces sub hoc praedicto Lulliano contentae, e.g. In tua potestate est, nihil impedit, nihil prohibet, nihil vetat; tuarum virium, tuorum nervorum res est; quae res in civitate multum possunt, hæc contra nos faciunt; est in tua potestate, ut ille im-me satis sibi praesidii esse putet. Cito 4. per verba causae efficientis, impulsivae, finalis Quoniam enim omnis oratio versatur in aliquo facto vel faciendo, ideoque è causis verba communia multa desumi possunt, e.g. Ideo hoc factum est; omnem operam impendit, ut hoc ageret; ideoque omnes phrasæologiae diligentiae, procurandi,

randi, laboris, industriæ, conatus, omnesque voces, quæ actionem generalem exprimunt, huc pertinent. Cic. 5. fam. 1. *Summa tua auctoritas fecit, meamque de tuâ singulari virtute iudicium, ut magni meâ interesse putarem, & res eas, quas gessissem, tibi notas esse, & non ignorari à Te*, i. e. res gestas tibi notas facere volui. 5. per verba affectuum: ea enim ad actiones referri debent. Volumus facienda vel simpliciter, vel cum affectu. Facta affectu vel exaggeramus, vel elevamus. His verbis vel morata, vel pathetica fit oratio, prout formulæ vel affectum vel virtutem exprimentes admiscuntur. Quando verba affectuum proponuntur sententiis, ea Hermogenes inter exempla *προσλήψεως* seu assumptionis numerat. Formulæ à virtutibus & vitiis desumptæ moratam reddunt orationem, si illis per assumptionem sententiæ amplificuntur. Ideoque verba, quæ subjiciuntur prædicatō Lulliano Bonitatis & Virtutis, hic convenient. Possunt & cæteri omnes *παραγισμοί* Lullianis prædicatis in amplificatione sententiarum jungi. Exaggeratio potest institui per verba magnitudinis & virtutis, quæ apud Lullium habentur. *Laudandi & vituperandi* communes voces & formulæ è prædicatis Lullianis pro rei, de quâ dicitur, naturâ, derivari possunt. E loco enim adjunctorum, unde omnino laudandi & vituperandi ratio dependet, sunt desumptæ. *Spadendi & dissuadendi* formulæ per omnem sermonem generis deliberativi sunt dispersæ.

Solet talis amplificatio per *παραγισμὸν* convenire cum *περιβολῇ*. Sententiæ enim è rectis mutantur in circumductas sive compositas per *παραγισμὸν*, *περιβολὴν* & *πρόσληψιν*. *παραγισμὸς* consistit in illâ obliqvatione per verba & formulas; *περιβολὴ* fit καὶ ὑπόθεσιν, vel per conditionalem sententiam insertam vel præmissam, e.g. *Si quid in me est eloquentiæ, ejus vel in primis fructum Licinius repetere debet*. Recta est sententia: Eloquentiæ meæ fructum à me repetere Licinius debet; vel καὶ ἀπόφασιν, per negationem contrarii, e.g. *Qui præfecto, si nihil ad percipiendam colendamque virtutem literis adjuvaretur, nunquam se ad earum studium contulissent*. Pro quo dixeris: literæ valent ad virtutem. Tertiò per propositionem relativam, e.g. *Quia tua voluntas ea videbatur esse, ut profusus, nisi confirmato corpore, nolles navigare*; pro eo diceres: nolebas navigare, sed hoc exemplum æque potest ad *παραγισμὸν* referri. Ita Cic. pro Archia: *Nunc insidet quædam in optimo virtus, quæ dies noctesque animum gloriæ stimulis concitat*; pro eo quis diceret: Virtus concitat. Sed potest hoc exemplum æquè ad *παραγισμὸν* referri, & quidem ad titulum, existentiam. Insidet in optimo virtus. Verba enim existentia sub se continent omnia verba generalia, vel existentiam, vel inherentiam, vel præsentiam, aut simile quid significantia, *προσλήψις* multos habet modos, ut jam supra dictum est.

Nos jam ad Orationem pro M. Marcello nos convertemus, & quicquid in eâ *παραγισμῶν* & *προσλήψεων*, in usum eloquentiæ Studiosorum notabimus, ut ad hoc exemplum observata & excerpta amplificatoria sua instituant. Totius duabus primis periodis nihil aliud continetur, quam hæc sententia: Hodie

de restituto Marcello dicere debeo. Tota itaque periodus prima est quasi παρασυναπτική, & nihil aliud quam παρασυναπτική per integram periodum deductum continet: Quare ad formulam asseverandi vel dicendi pertinet. Cætera expolitionibus ornantur & figuris, de quibus postea. Verba etiam illa: tacitus nullo modo præterire possum, pertinent ad formulas affirmandi, dicendi, asseverandi. Potest etiam hæc formula, quæ formula simul connectendi est, referri ad variationem particulæ etiam. Conservatam ac restitutam puto, pro, restituta est, παρασυναπτική est, & ad verba opinandi refertur. Formula hæc referenda ad verba affectuum & ἡλικίας. Dolebam & vehementer angebar, cum viderem, virum constitutum in eâ fortuna, pro, fortuna ejus erat afflictâ. Nec mihi persuadere poteram, nec fas esse ducebam, versari me &c. quod Marcellus à me iniquè distractus fuit: Formula referenda ad verba ἡλικίας. Intellectum est mihi quidem in multis, & maxime in me ipso, sed paulo ante in omnibus, παρασυναπτική, qui referendus ad verba intellectus & sensus (notetur hic obiter variatio conjunctionis copulativæ, & maxime in me, sed paulo ante in omnibus. Ille quidem fructum omnis vitæ cepit, cum &c. Videri poterat quasi πρόσληψις effectus aut παρασυναπτική verbi generalis esse vel fieri, aut factum esse. Nam e.g. ita dicere possum: Ille fructum omnis vitæ ante hæc hodierno die maximum cepit, cum honores illos consecutus est, pro: ille honores hodie consecutus est; estque talis generalis formula essendi vel fieri, reflexa ad titulum generalem bonitatis & magnitudinis. Est vero fortunatus ille &c. Referenda hæc formula est ad verba Esse vel Existentiæ, ad circumstantiam temporis relata; Simpliciter enim dicere poterat: Marcellus Maximus beneficio à te affectus est. Nota iterum variationem Conjunctionis Copulativæ per Comparisonem: cujus ex salute non minor pene ad omnes, quam ad illum ventura sit, lætitia, pervenerit. Quod ei quidem merito ac jure optimo, contigit. Hæc periodus separatim ponitur, sed partim refertur ad præcedentem, partim connexionem præstat propositioni secuturæ; Ideoque vel ad formulas παρασυναπτικών, vel ad formulas connectendi referri potest. Si ut παρασυναπτική confideratur, referenda est ad formulam esse vel fieri, factum esse, h.m. Quod ei merito atque optimo jure contigit, ut hoc beneficio afficeretur. Quæ sequuntur periodi aliquot, hanc propositionem continent: Laus restituti Marcelli cæteras Cæsaris laudes superat, Tota hæc periodus: Nullius tantum est flumen ingenii &c, ad hiberi potest, cum dicimus de rebus magnis vel absolute vel comparate. Absolute: nullius tantum flumen est ingenii, qui enarrare res tuas possit, pro: res gestæ tuæ sunt maximæ. Comparato sensu ita adhibetur, ut primum amplissimè laudentur, quæ minora visa sunt, ut eò ampliora sint, quæ sequantur. Referatur ad formulas asseverandi, & separatim illa: tamen hoc affirmo, & hoc pace dicam tuâ, nullam laudem esse ampliorem, i. e. nulla laus major est. Soleo sæpe ante oculos ponere idque libenter crebris usurpare sermonibus. Mirabilis hic παρασυναπτική est ad rem magnam significandam; & referenda hæc formula est ad verba intelligendi & cogitandi.

Quæ

Quæ quidem ego, nisi ita magna esse fatear &c. amens sim : Pertinet hæc formula ad formulas *asseverandi*, reflexa ad titulum generalem *magnitudinis*. Duplex quæsi *πλαγiasμός* esse videtur; primus : *fateor esse magna*, pro, sunt magna; secundus : *nisi magna esse fatear, amens sim*. Est *πλαγiasμός* *πρὸς βολῇ* auctus. Additur tertio *Hyperbole*: ut ea vix cuiusquam mens aut cogitatio capere possit. Elegans exemplum in rebus magnis exaggerandis. Potest etiam integra hæc formula ad verba *Syncritica* referri; Tota enim hæc formula *comparationem* auget, cum simplex sententia : hæc facta tua omnium facta superant, vel, factum tuum priora tua superat. *Nambellicas laudes &c.* Periodus hæc nihil aliud dicit, quam *bellicæ laudes* non sunt propriæ Imperatorum. Hæc sententia dilatat vel *πλαγiasμός* vel assumptione, præmittendo verba generaliora; quæ resolvuntur in formulam generalem negandi. Nam si ita fornes sententiam : *Negant quidam laudes bellicas esse proprias Imperatorum*; Formula illa negandi per *Expolitiones* exprimitur : *solent extenuare verbis, easque detrahere ducibus*. Totum hoc &c, est inquam tuum : ad titulum, asseverandi per iterationem verborum refertur. *Domuisti gentes* : Amplificatio sententiæ per *πρόσληψιν* adjunctorum & circumstantiarum, ut in superiori periodo per *πρόσληψιν* partium. *Quæ & naturam & conditionem, ut vinci possent, habebant*, pro, vinci poterant. Referendus ille *πλαγiasμός* est ad verba generalia esse, live simpliciter, five per conditionem. Nulla est tanta vis &c. Vere magna & ampla est hæc periodus, & crescit antithesis, expolitionibus crebris. Notetur subjectum totius periodi, quod in meris Infinitivis consistit, præmitti, & prædicatum postponi per *resumptionem* subjecti; cuius formula : *hæc qui faciat*. Ita enim instructa periodus numerosior est, quam si ita concepta fuisset : *Qui animum vincit, iracundiam cohibet*, non ille cum summis viris comparandus, sed &c. Ita enim traheretur sensus, & membrum nimis cresceret. Referenda est hæc quoque formula ad verbum generale *faciendi*, *vincere, cohibere, temperare, extollere, amplificare* : hæc qui faciat. Estque hic, quod bene notandum, *πλαγiasμός* postpositi exemplum. Deinde duplex est *πλαγiasμός*; posterior enim formula ad verba *Epicritica* pertinet. *Non ego eam cum summis viris &c.* Potest & eadem formula referri ad verba *Syncritica* : est enim formula comparandi per *ὀπρὲς βολῇ*. Ita hic comparat, ut ponat extra omnem *comparationem*, quæ summa est exaggerationis nota. Duæ hæ periodi sequentes nihil aliud in se continent, quam hanc sententiam : *Qui seipsum vincit, major est omnibus*. & hæc sententia per *χρῆσις*, per exaggerationes & *αὐξήσεις* in plures periodos distrahitur. *Quo studio incendimur?* Ita vel simpliciter, vel per *interrogationem* possumus dicere; quo studio incendimur, cum tua legimus. Referri potest ad verba generalia *affectuum*, & in specie *amoris, desiderii*, i. e. ac si diceremus : res tuas gestas libenter legimus. *Gratias agere gestiunt* : *πλαγiasμός* per verbum generale *affectus*. *Cum lacrymas viderem, omnium memoria pectus meum effudit*, pro, tactus sum *commiseratione*

Mar.

Marcellorum, quibus tu dignitatem restituiſti. Eſt hic enthymema latet, referri tamen poteſt ad formulas generales affectuum, & quidem commiſerationis. Eſt etiam hoc exemplum *ᾠθελοῦς* per enunciationem relativam. *Hunc tu igitur diem antepones*. Poſſunt hæc verba etiam inter formulas referri, ſi ſubintelligantur, quæ hic ſunt præmiſſa. Ita enim inſtitui ſermo poteſt: *Hunc tu dicam &c.* *jure antepones, pro hoc beneficio nos affeciſti*, i. e. magno beneficio nos affeciſti. Referri poteſt ad verba *ἡμικρίσως* vel *συγκρίσως* & ſuperlationis. *Vereor hoc &c.* Referri hæc formula poteſt ad verba generalia intelligendi dicendi & affirmandi, reflexa ad titulum *magnitudinis*, & accommodatur rei magnæ, de qua dictum ſumus. *Atque hoc quam late pateat*, attendite: Eſt quaſi *πρόσληψις* pollicitationis, quando aliquis ſe aliquid magni probaturum promittit: poteſt etiam ad verba generalia intelligendi referri, eſſi accedat figura *ἡσέπονη*, prout ſi diceret: hoc iudicium multa complectitur. Nam ſi quis vocem *Attendite* per Synonyma amplificaret, rectius huius formulæ uſus pateret. *Jam vero animis veſtris præſentate, atque ante oculos vobis ponite, quam late iudicium pateat*, pro: late iudicium patet. *Judicavit à plerisque ſuſceptum*, pro: abſolvit à crimine perduellionis. Vox itaque *judicavit* inter *παρανομίας* referri debet. Referenda eſt hæc formula ad verba *ἡμικρίσως*, *πρόσληψις* eſt cauſarum, qua amplificat ſententiam. De pace agendum eſſe exiſtimavi &c. Tota periodus nihil loquitur, niſi hæc verba. Ego pacem ſemper ſectari ſum, quam ille circumloquitur per verba generalia opinandi, & in contrariam partem ſectendo ſententiam per generalia verba affectuum, ſcilicet doloris, & verba negandi. Formula illa referri poteſt ad verba generalia perſuadendi, vel etiam aſſeverandi, notum eſt, *Tantum apud me grati animi memoria valuit*, ut nihil illi denegandum arbitrarer. Eſt etiam formula morata. Sententia enim: nihil ipſi denegavi, Amplificatur è loco gratitudinis. Poſſunt enim & tales formulæ è virtutum locis amplificatæ (eorum coligi. *Quod quidem meum conſilium minime obſcurum fuit*. Hæc verba, eſſi hic ſententiam complent, tamen reflectunt ad ſuperiora, & poteſt illa formula adhiberi, cum aliquid aſſeveramus; & referri ſub titulos, *manifeſtum eſt*, h. m. *Meum conſilium minime obſcurum fuit*, cum illa res inter nos diſceptaretur. Ex quo nemo &c. Tota hæc periodus hanc ſententiam habet: Cæſar voluit pacis autores conſervare; eſtque in hac ſententiâ quadruplex *παρανομία*, i. ex verbis *ἡμικρίσως*, 2. ex verbis dubitandi, 3. ex verbis voluntatis, 4. iterum ex verbis *ἡμικρίσως*. Eſtque hæc ſententia ſub modo *concluſionis* ſeu *illationis* concepta 1. ex quo nemo erit tam injuſtus rerum aſtimator. 2. qui dubitet. 3. quæ Cæſaris voluntas fuerit. 4. cum patris autores conſervandos cenſuerit. Atque id minus mirum fortæſſe tum, cum eſſet incertus exitus. Eſt formula periphratica particulæ præſertim, minus mirum, fortæſſe, cum. Eſt itidem formula connectendi generalior. Poteſt etiam inter *παρανομίας* referri ſub verbo generali *ſiendi* vel *facere*. Atque id minus mirum fortæſſe tunc accidit, cum eſſet &c. *Is proſecto docuit*, ſe maluiſſe, pro: Is voluit vincere.

vincere. *πλαγιασμός* referendus ad verba generalia *Voluntatis*, estque duplex. 1. declarat, se voluisse vincere. 2. verbum *Velle* per comparisonem contrarii variatur h. m. *se maluisse non dimicare, quam vincere*. Ut obiter significem, quod omnittatur altera particularum comparativarum quæ absconditur in voce *Maluisse*. Dicit enim alias potuisset, se voluisse non tam dimicare, quam vincere. *Quoties ego eum, & quanto cum dolore vidi extimescentem?* *πλαγιασμός* duplicatus cum *πριβολή* & figurâ exclamationis. Is enim sensus est: Marcellus ferocitatem victoriæ extimescebat. Additur *πάθος* doloris. Referendus itaque hic *πλαγιασμός* est ad generalia verba *sensuum*, aut ad verba *affectionum*, doloris. *Vidimus* &c. Sententia hæc est: Bellum finitum fuit, & in urbe pax fuit. Amplificat per *πλαγιασµον* verbi *videndi* & *ἐξέγασσαν* phrasium. *Ut dubitare debeat nemo, quin multos, si fieri posset, Cæsar ab inferis excitaret*. 1. Est *πλαγιασμός*, ad verba dubitandi referendus. 2. Elegans deinde formula hic latet, referenda ad verba *συγκρίσεως*; & talis quidem, quæ involvit voces superlationis, quibus ipsa *ὑπερβολῆς* figura additur. Exprimitur autem hic summa clementia. Imitari possis in multis alijs rebus. Sic si hominem misericordem velis depingere. *Aded effugit amat miseros, ut dubitare debeat nemo, quin multos, si fieri possit, ultimis suppliciis destinatos eriperet, nocentesque absolveret, quam ut innocentes damnaret*. Præterea hæc formula in multas alias figuras converti potest. *Alterius vero* &c. In his verbis 1. est notanda singularis trajectio vocum, quæ recto ordine ita locari debuisset: Nihil amplius dicam, quam nimis iracundam fuisse victoriam alterius partis, id quod omnes verebatur. Cicero verò ita maluit, & proposuit verba: alterius vero partis, ut sensus efficacia maiore esset, & commodior cum prioribus nexus. Duplex hic est *πλαγιασμός*, 1. per generale verbum *dicendi*, 2. per generale verbum *metuendi*: estque præterea *πριβολή* per particulas relativas, cum figura præteritionis: nihil amplius dicam, quam id, quod omnes verebatur. *Cogitandum esse dicebant*: *πλαγιασμός* est, & quidem duplex, referendus ad verba *opinandi* & *dicendi*. *Quare gaude* &c. Tres periodi nullam aliam in se habent sententiam, quam: Gratulamur tibi; per figuras & multos *πλαγιασµος* & *πριβολῆς* ita ornata ut in exemplum similium formularum esse possit. *πλαγιασμός* est ex verbis *affectionum* reflexis ad titulum *bonitatis*. *Quare gaude isto tuo tam excell. nti bono*: alter *πλαγιασµος* est, & simul *πριβολή*. Cetera cum tua recordare &c. *felicitati tua congratulabere*. Referenda est formula ad verba generalia *sciendi*, vel *intelligendi*. Tertius *πλαγιασμός* & *πριβολή* est: *De nobis quoties cogitabis, toties* &c. Referenda hæc verba sunt ad formulam *cogitandi*. Titulus ille bonitatis augetur ex causis efficientibus huius beneficii. Quoniam enim hæ periodi sola in gratulatione consistant, gratulatio autem fiat de bono aliquo obtento, ut hic ex laude Clementiæ: & verò bonitatis ac felicitatis multæ sint tum causæ, tum partes, non commodius amplificabitur, quam ex iis vel causis, vel partibus, quæ generali illo bonitatis titulo continentur. Primo enim po-

gans est *πλαγιασμός*. Referendus est ad formulas *asseverandi*, vel ad vocem generalem *sciendi*. Sententia recta hæc est: multa in bello civili turbantur. *Nam tuam vocem inuitus audiui*. Formula est referenda ad vocem generalem improbandi. Recta sententia hæc est: non laudanda tua vox est. *Si ita vis*. Formula hæc ita posita notanda est, & *ἡπιλήθεις* illæ, si ita vis, si ita placet, quasi blandiendi gratia adjectæ, quibus utimur, quando cum maioribus nobis res est, quibus adversari nolumus. Formula illa: *addo etiam si placet*, est variatio conjunctionis copulativa ET. *Quare omitte queso istam doctorum hominum in contemnenda morte prudentiam*. Formula *disuadendi* & *dehortandi*: neque noli nostro periculo sapiens esse. *Sæpe venit ad aures meas, te dicere*, pro: dicis. *πλαγιασμός* est, referendus ad verba *sensuum, audiendi*: Scilicet. *Tum id audirem, si tibi soli viveres*. *πλαγιασμός* est & *πρὸς βολή*. Recta sententia est: non credo. *πλαγιασμός* consistit in verbis: *tum id audirem. neque βολή* in illis: *si tibi soli viveres*. Res tuæ gestæ complexæ sunt. Vox *Complecti* est inter illas, quibus Cicero ad sensus abundantiam exprimendam utitur, ut sunt multæ aliæ in lectione autorum notandæ. Cum enim illæ vi vocis amplitudinem aliquam significant, inter voces etiam communes referri possunt. *Tantum abes à perfectione*, pro: nondum fundamenta jecisti. 1. Notetur hic periphrasis particulæ *nondum*: *Tantum abes à perfectione*, ut. 2. *πλαγιασμός* etiam est, referendus ad verba vel *asseverandi*, vel *negandi*, vel etiam essendi & *sciendi*. Si specialem titulum velis ad verba *perfectionis*, vel etiam *imperfectiōis*. Potest etiam referri ad formulam *improbandi* aut *disuadendi* h. m. *Tantum abes à cogitationum tuarum eventu optato, ut fundamenta consiliorum nondum jeceris. Gloriæ te esse avidissimum, quamvis sis sapiens, non negabis*: pro: gloriæ cupidus es. *πλαγιασμός* est, auctus vel *πρὸς βολή*, vel *ἐπεμβολή*, referendus ad verba *ajendi* vel *negandi*. *ἐπεμβολή* vel *πρὸς βολή* est: *quamvis sis sapiens. Quicquid enim est*. Per γνώμην effertur, quæ est formula, referenda ad verba *syncretica* seu *superlatiōis*. *Quod si rerum tuarum immortalium hic exitus futurus sit, ut relinqueres. πλαγιασμός* est, referendus ad verba generalia essendi, accidit, contingit idem est. *Vide queso, ne*. Tota hæc periodus nihil aliud in se continet, quam rectam hanc sententiam: Resp. in hoc statu relicta, non tantam tibi gloriam pariet. Est itaque quasi *πρὸς βολή*: *quod si rerum tuarum immortalium &c. formata per particulas conditionales*. Deinde illa quoque verba: *Vide, ne ista divina virtus admirationis plus sit habitura, quam gloriæ*, *πλαγιασμός* habent ex comparatione; assumitur enim alius effectus ad effectum gloriæ. Utraque enim tam admiratio, quam gloriæ est effectus virtutis. Referri quoque potest hæc formula ad verba *Syncretica*, & quidem ad talem titulum: *simplices sententiæ per comparationem amplificatæ*. Hæc igitur tibi reliqua pars est, hic restat actus, in hoc elaborandum est, ut Remp. constituas. Elegans est *πλαγιασμός*, expolitione auctus, referendus ad verba *faciendi* vel *ajendi*: & hoc quoque notandum est, quod sit sub formâ *asseverandi* prolatus: quæ respectu

etiam ad formulas *asseverandi* referri potest, & ad formulas hortandi & suadendi. Quoniam enim hortatio & suasio faciendum aliquid præsupponit, ideoque verba *faciendi* generalia, eorumque periphrases & synonymia, ut: laborare; curam diligentiam adhibere; industrium; sollicitum, anxium esse, & similia, maxime huc pertinent: quæ ut augeantur sensu, verba affectuum illis jungi possunt. Tum te si voles, satis diu vixisse dicito. Iterum hoc exemplum *πλαγιασμός* est referendum ad verbum *affirmandi*. Quid est enim hoc ipsum: quod cum venerit. *πλαγιασμός*; quo exprimitur solum futurum tempus. Est enim hic sensu quodammodo diverso usurpatur, tamen in imitatione potest pro *πλαγιασμός* accipi, e.g. Quid est enim omnino hoc ipsum, quod cum venerit, statim in aspectu ipso exstinguetur? Ejus recta sententia hæc est: Res illa non erit diuturna. Referendus hic est *πλαγιασμός* ad verba generalia *essendi*; proponitur autem sub forma interrogandi. Nam & tales formulæ, quæ indumenta orationis dixeris; probe sunt notandæ. Nam talium indumentorum, ut voco, variæ occurrunt formæ, quibus in variandis sententiis uti possumus; possuntque omnes illæ formulæ verborum generalium sub certo quodam tali indumento proferri, ut multa applicatione quasi quibusdam numeris in se ductis, singulæ sententiæ singulis modis amplificari, vel potius variari possint. Ad vitandam enim Orationis naufragam ista indumentorum varietas conducit: quæ de re alio loco plura. Nec verò hæc tua vita duranda est &c. Pertinet hic *πλαγιασμός* ad verba affirmandi. Tota hæc periodus nihil aliud continet, quam hanc sententiam: Nisi Remp. conserves, incerta erit tua gloria. Illustratur per *εξεργασία*. Sententia quoque hæc proponitur sub modo *asseverandi*, per iterationes verborum. Huic inservias, hic te ostentes oportet. Referenda est ad formulas *suadendi* & hortandi. Obstuscescent posteri. Elegans exemplum *προσλήψεις*; assumuntur enim partes ad totum declarandum, quod una hæc sententiâ continetur: Mirabuntur posteri res gestas tuas: Erit inter eos &c. Hujus periodi sententia hæc est: Rerum tuarum famâ incerta erit apud posteros. Quæ sententia etiam superiori periodo continetur, metrisque expolitionibus dilatatur. Illa enim verba: Vagabitur modo nomen longè atque latè: sedem quidem stabilem & domicilium certum non habebit; nihil circumloquuntur, quam incertitudinem. Uno enim verbo hæc poterat exprimeretur. *πλαγιασμός* est in illis verbis: Erit inter illos, qui nascentur, magnâ dissensio, cum alii &c. Referendus ad verba generalia *consensus* vel *dissensus*, vel etiam *dubitandi*. Referri quoque potest ad formulam *dubitandi*, cum scilicet res plures proponuntur, quas Cicero per *διαίρεσιν* proponit. Illa quoque verba: Alii fortasse aliquid requirent; iidem *πλαγιασμός* in se continent, ac referenda sunt ad verba generalia *desiderii*, e.g. Illud magnopere requirunt eruditi homines, ut ingenui tui monumenta in publicum proferas &c. Servi igitur iis etiam iudicibus, pro: ratio quoque habenda est posterorum. Potest referri ad verba generalia *Curandi*, & præterea exhibet formulam *hortandi*. Et quidem baud scio, an in-

torre.

corruptius, quàm nos. Eſt periphrasiſ particulae *forſitan.* Et, & rursus, &, notetur uſus Conjunctionis Copulativæ. *Id autem etiamſi tunc ad te non pertinebit, nunc certe pertinet.* Formula periphrastiſtica eſt, quæ exprimitur particula *præterea.* Eſt quoque *πλαγιαſμός* : *pertinet ad te; eſſe te talem ut;* i. e. debes ſeqvi gloriam, ideoque ad verba generalia *faciendi* vel etiam *debendi* referri poteſt. Eſt & *hortandi* vel *ſuadendi* formula. *Diverſæ voluntates* : Exemplum *περιλήψως* eſt. aſſumuntur enim adjuncta & ſpecies ad ſententiam unam exprimendam, quæ eſt hæc : Diſſentiebant inter ſe cives. *Reſtat, ut unum velint, qui modo habent.* Exemplum eſt *ἐπιβολῆς*, per particulas conditionales. Poteſt etiam inrer *πλαγιαſμός* referri, ſi e.g. ita proponas ſententiam, quæſi non modo tantum habeat ſapientiæ, ſed & ſanitatiſ, ut tam imprudenti conſilio ſuum adjungat. *Quare omneſſe & hortamur & obſecramus* : Formula hortandi. Omneſe idem ſentiunt. Poteſt referri inter formulas *πλαγιαſμός*, & referri ad verba *ſentiendi*, uti & illa, quæ ſeqvuntur : *Ex omnium præciſibus & lacrymiſ ſentire potuiſti, quàm gratum tuum nobis fuerit beneficium.* Adduntur hic verba affectuſ. *Sed quia non eſt* : Plena eſt hæc perioduſ *πλαγιαſμοίς*. Ejus ſententia hæc eſt : Ego pro omnibuſ loquor. *Quod fieri intelligo : letari omneſe ſentio,* pro : omneſe lætantur. *Cum id ſollicitudine, curâ, labore, tamdiu præſtiterim.* Etſi hic non illò ſenſu verba capiuntur, tamen ad *πλαγιαſμόν* referri illa formula poteſt, & quidem ad verba generalia *laborandi* h.m. Sollicitudine, curâ, labore hoc præſtiti, ut tandem reſ illa ad optatum finem perduceretur.

Et hæc quidem exempla Plagiaſmorum & Aſſumptionum pleraque fuere, quæ in hac oratione occurrunt. Unde patet, nihil eſſe in Oratione circumductâ frequentiuſ, quo illa dilatatur. Hæc exempla, ſi ex omnibuſ Ciceroniſ operibuſ fuerint notata, incredibile eſt, quantuſ ex illiſ cumuluſ effici poſſit. Referri verò illa exempla non tantum ad verba communia, ſed & ad illa, quæ verbis communibuſ comprehenduntur, poſſunt : & vix aliter, quàm ſententiarum tituliſ exprimi poſſunt, & noſ in ſeqventibuſ ſententiarum amplificatarum ex hac ipſa oratione indicem dabimuſ. Occurrunt taleſ *πλαγιαſμοί* præcipuè in Orationibuſ, ubi numeroſior debet eſſe oratio & magiſ periodica. In cœteriſ non ſunt adeò frequentes : in Epistoſiſ ad Atticum rara illa ſunt exempla, cum in illiſ nihil ſcripſerit Cicero, quod circumductum illud & *ἐπιβεβλημένον* dicendi genuſ ſapiat. Quare & in illiſ, qui brevi dicendi genere utuntur, taleſ formulæ non apparent, ut in Tacito, Seneca & Plinio. Multa hic ſunt, quæ ad tituluſ vel abſolutè vel comparatè laudandi referri poſſunt. Occurrunt etiam aliæ ad amplificationem imprimiſ pertinentiſ figuræ, quæ ſeorſim notari poſſunt, & ſermonem *πεπλαſμῆον* ex ornamentis conſtituunt. Colligi autem talia vel ſub tituliſ figurarum, vel ſub tituliſ rerum poſſunt. Exaggerationeſ in ſpecie ita dictæ, quarum locuſ eſt in demonſtrativo genere, hic frequentes ſunt, & paſſim per totam Orationem occurrunt, & conſiſtunt in figuris, quæ ſpeciatim rem amplio-

rem faciunt. Ita e.g. in hac Oratione n.21. per ἐπιθίσιν augetur Oratio: ad gravissimam, qverelam & atrocissimam suspicionem. Omnia enim adjectiva intendendi, ut: maximus, optimus, summus, eximius, egregius, singularis, admirabilis, incredibilis, divinus, præclarus, inusitatus, inauditus, innumerabilis &c. ad hanc figuram pertinent. Item voces: tot, talis, tantus; & adverbia intendendi: valde, vehementer, unice, maximè, egregie, etiam atqve etiam, majorem in modum, miris modis, miris exemplis, immane quantum, mirum quantum, nimium quantum, huc referenda. Pertinent & ex opposito particulæ minuendi. Nam & in extenuando potest etiam quædam esse exaggeratio; item illa adjectiva & adverbia, quæ per λιτότητα intendunt, ut: non modicum, non exiguum, & similia. Exaggeratio fit per βεβαίωσιν & juramentum, ut in hac oratione n. o. *Parietes, medius fidius, gratiam tibi agere gestiunt.* Magna pars Exaggerationis in conglobatione verborum & sententiarum consistit. Consistit verò conglobatio ex enumeratione, estqve conglobatio coacervatio vehemens vocum, res diversas significantium, ut congeries simplex Synonymorum coacervatio. Talis conglobatio occurrit hic num. 29. *Obstupefcent posteri certe imperia & provincias &c.* Exaggeratio per reticentiam non parum auget Orationem, cum certe ex eo, quod silemus, ejus quantitas concluditur. Differt à præteritione, quæ leviora se omittere fingit. Fit illa vel per ἀποδιᾶξιν, cum aliquid rejicimus & removemus; vel cum vehementius de re loqui parcimus, ut in hac oratione n.17. *Alterius vero partis nihil amplius hic dicam, quam cruentam futuram fuisse victoriam &c.* Est etiam quædam Exaggeratio, quæ fit per adumbrationem: quæ vocatur, cum ex effectu vel conseqvente rei magnitudo tacite concludenda relinquitur. Talis est, quæ occurrit hic n.14. *Tantum apud me grati animi fidelis memoria valuit, ut &c.* Exaggeratio quædam fit per comparisonem σοχασμὸν, quando scilicet ex majoreposito minus conjicitur, & ex minori posito majus. Fit vero σοχασμός vel in verbis, vel in integra sententia. Ex majore conjicitur minus in illo exemplo n. 24. *Si verò ad humanos casus &c.* Solet etiam majus per ἀδύνατον designari in integra sententia, ut hic n.17. *Ut dubitare debeat nemo, quin multos C. Cæsar ab inferis excitaret, si posset: quoniam ex eadem acie conservat, quos potest.* Ex minori conjicitur majus in illis Ciceronis verbis, n.17. *Vidimus tuam victoriam, præliorum exitu terminatam, gladium vaginâ vacuum in urbe non vidimus.* Paucula hæc Figurarum colligendarum exempla adduximus, quæ ad laudem facti in Demonstrativo genere pertinent. In cæteris figuris simili modo rem instituamus. colligendo è Ciceronis Oratione figuras & schemata, quomodo illa partibus Orationis, ejusqve argumentis respondent: Ille enim scopus semper respiciendus est.

Nunc ad Sententias amplificatas procedimus, quarum ego collectionem singularem suadeo. Nam etsi illi tituli *παρασιασμών & προσλήψεων* varietatem nobis exhibeant, quam imitari possimus, tamen scopus ille, quo tendit sententia amplificata, etiam respici debet, & ex eo tituli formari, Cicero in Orationis III. Catili-

Catilinariæ exordio sententiam illam : *Rempublicam conservavi*, magnificā & sonorā periodo hoc modo. amplificavit, ut Reipublicæ vocem quasi in partes tribueret, per enumerationem commatibus intercilam, ut eò numerosior & concinnior esset periodus, & epithetis ornatum : conservandi vero actionem è loco causarum efficientium, adjuvantium, adjunctorum, illustraret, eleganti metaphora & quasi imagine, cum fauces fati vocat, adjectā. Insinuat verò periodus in principio, non membris sed incisilis ampla, ex recensione causarum, adjunctorum, ac periculorum & beneficiorum ob oculos constituta magnitudine amoris in patriam affectum, qui pleniorē quendam spiritum & hiatum requirebat. Quid enim hæc periodo sonorum magis excogitari posset ? *Rempublicam, Quirites, vitamque omnium vestrum, bona, fortunas, conjuges liberosque vestros, atque hoc domicilium clarissimi Imperii, fortunatissimam pulcherrimamque urbem, hodierno die, Deorum immortalium summo erga vos amore, laboribus, consiliis, periculisque meis, flamma atque ferro, ac penè ex faucibus sati ereptam, & vobis conservatam atque rescutatam videtis.* Similiter Catilinaria IVta pericula sua exaggerans & πᾶσι commiserationis in auditoribus movens, in se verò ἑῷ amoris erga patriam ostendens, hanc sententiam : *ego nullo in loco tutus sum, per μέγιστον locorum publicorum, ad personam Consulis relatorum. & singulorum respectu securitatis periculo oppositæ descriptionem dilatat : Ego sum ille Consul, P. C. cui non forum, in quo omnis æquitas continetur ; non campus Consularibus auspiciis consecratus ; non curia, summum auxilium omnium gentium ; non domus commune perfugium ; non lectus ad quietem datus ; non denique hæc sedes honoris unquam vacua mortis periculo atque insidiis fuit.* In his, etsi πλεονασμοὶ & περιστάσεις notari possunt, tamen tituli sententiarum seorsim poni debent suo ordine ; neque opus est, ut labor ille describendi duplicetur ; Signa tantum poni possunt, quæ remittant ad numeros & paginas. Ita hæc sententia : *Rempublicam conservavi*, ad vocem conservandi & ad vocem Reipublicæ referatur. Altera : *nullo in loco tutus sum*, referatur ad titulum generaliorem Securitatē publicæ. Nam generalem titulum semper ego præmitti velim. Talium sententiarum amplificatarum pauca exempla collegit *Nicasius Baxius in Medullæ Eloquentiæ*, quæ hic Kiloni cum meâ præfatione de omni in Eloquentiâ excerpti ratio ne edita est. Congessisse è recentioribus his quodammodo similia *Meilartus in Mellificio suo Oratorio* videtur : unde non tam mella, quam lutum sæpe legunt tiro-nes : verum sine discrimine, nec eo ordine, quem desideramus, nec ad illum u- sum. Denique è lacunis maximam partem haurit, quod felicius fonte ipso ac rivulis limpidioribus hauriri poterat. His sententiis amplificatis ita utemur, ut ad illarum exemplum respiciamus, aliæque expressione imitemur. Nam qui ex his velut centonibus orationem consuunt, eorum prima tirocinia non quidem culpaverim : sed quibus maturum in oratione iudicium est, ita hæc tempe- rabunt formulas, ut eosdem quidem sensus retineant, verba tamen ipsa non de- scribant, ac ordinem interdum invertant ; recto tamen in omnibus adhibito ju- dicio.

Ex

Ex Oratione pro M. Marcello hæc excerpemus. 1. *Hodie mihi verba facienda sunt.* Diuturni silentii, -- more dicendi. 2. *De re magna dicturus sum.* Tantam mansuetudinem, -- præterire possum. 3. *Fortunam adversam amici ægre fero.* Dolebam enim -- distracto. 4. *Dignus est beneficio.* Est fortunatus ille -- præstantior. 5. *Res magnas gessisti.* Nullius tantum est flumen, -- amens sum. (Tribus enim periodis nihil aliud, quam hoc dicitur.) 6. *Res tua cum cæteris conferri non possunt.* Soleo sæpè ance, -- victorius illustrata sunt. 7. *Bellicæ laudes minores sunt.* Nam bellicas laudes, -- ducit suum. 8. *Laus hæc tibi propria est.* At vero huius gloriæ C. Cæsar, -- propriam fatetur. 9. *Victor es multorum populorum.* Domuisti gentes immanitate -- abundantes. 10. *Se ipsum vincere maxima victoria est.* Domuisti gentes, -- simillimum Deo iudico. 11. *Gloria tua summa est.* Itaque Cai Cæsar, -- conticescet. 12. *Dignus laudibus es.* Te vero, quem præsentem in-tuemur, -- complectemur. 13. *Hæc tua maxima laus est.* Hunc tu igitur diem, -- tantum afferat laudibus. 14. *Vicisti te ipsum.* Et cæteras quidem omnes -- victis remisisti. 15. *Restituit adversarium libertati.* Nam cum M. Marcellum, -- bellum esse susceptum. 16. *Pacis consilia semper ego sectatus sum.* Quo quidem in bello, -- armorum fuerunt. 17. *Amici infortunati partes cum meo periculo amplexus sum.* Hominem sum secutus -- voluntarium. 18. *Victor clementissimus fuisti.* Vidimus tuam victoriam, -- conservat, quos potest. 19. *Ferocia hostium describitur n. 17. 18.* Alterius verò partis, -- contulisse. 20. *Gratulamur tibi de tanto beneficio.* Quare gaude tuo isto, -- congratulabere. 21. *Laus tua maxima est.* De novis quos in Republica, -- commodata esse videantur. 22. *Conserva bonos viros.* Noli quæso in conservandis, -- senserunt. 23. *Tua vitæ omnium vita continetur.* Quis est omnium tam ignarus, -- pendere omnium. 24. *Omnium salus in te uno sita est.* Equidem de te dies noctesque, -- in unius anima consistere. 25. *Vellem te esse immortalem.* Equidem de te, -- anima consistere. 26. *Malo geminato non facile medemur.* Si vero ad humanos casus, -- opitulari posse credamus. Imitabimur alio modo e.g. Si ad hostium exterorum ferociam rebellionis etiam accedat insidiarum consensio, quem Deum, etiam si c. piat, Reip. opitulari credamus. 27. *Reipublica consulendum est.* Omnia tibi sunt excitanda, -- legibus vincienda sunt. (Possumus hanc formulam ad quodcunque negotium, in quo diligentia & industria opus est, applicare, si per περιστροφή singulas ejus rei circumstantias adducamus.) 28. *Bellum multas calamitates secum trahit.* Non fuit recusandum, -- fieri prohibuisset. 29. *Tuo consilio vive.* Quare omitte quæso, -- sapiens esse. 30. *Gloria tua nondum perfecta est.* Nunc cum omnium salutem -- jeceris. 31. *Gloria non vixisti satis.* Idem 31. *Plus ultra tentandum est.* Parumne igitur, inq. -- cum est aliquid amplius. 33. *Gloria tua imperfecta est.* Quod si rerum tuarum -- quam gloriæ. (Hanc postremam formulam per imitationem applicare ad multa possumus. Ita e.g. de studiis dicere possis. Vide, quæso, non pulcherrima tua studia admirationis plus quam fructus sint habitura. Potest hæc posterior formula etiam

am referri ad formulas hortandi vel dehortandi.) 34. *Respublica servanda est.* Hæc igitur tibi reliqua, -- vixisse dicito. 35. *Respublica composita satis diu vixisset.* Hæc ergo -- vixisse dicito. 36. *Nihil diuturnum est.* Quid est enim omnino hoc ipsum diu, -- futura sit. 37. *Illæ tua vita est, quæ est immortalis.* Iste tuus animus nunquam, -- quæ laudet, expectat. 38. *Gloria tua imperfecta est.* Vita quidem tua, quæ miretur, multa habet; nunc etiam quæ laudet, expectat. (Idem est, quod antea: Virtus tua admirationis plus habet, quam gloriæ.) 39. *Posteriores mirabuntur res gestas tuas, vel, celebris eris.* Obstupescunt posteriores, -- legentes. (Potest hæc sententia ad alia negotia applicari, e.g. Obstupescunt posteriores certe virtutes, lucubrationes, ingenii monumenta, æstum, fervorem, pugnas in re literaria, innumerabiles, incredibiles de barbarie victorias & triumphos.) 40. *Fama tua incerta est.* Vagabitur modo nomen tuum, -- salute patriæ restinxeris. 41. *Discrepant multi inter se sententiis.* Diversæ voluntates, -- quid liceret. 42. *Unus nobis Dux erit.* Jam omnis fracta dissensio armis. -- salvi esse non possumus. 43. *Nos te defendemus.* Omnes tibi, -- pollicentur. 44. *Interpres aliorum sum.* Sed quia non est, -- fieri intelligunt. 45. *Magna mea fuit diligentia.* Quod autem summæ benevolentia, -- præstare debeat.

CAP. VIII. DE EXCERPTIS ORATORIIS SYSTEMATICIS.

TΟ συστηματικὸν Οrationis in formulis consistit. Formule primo sunt communes & generalissima. Formula ad tria causarum genera & ad specialia cujusque generis relata. Connexiones minores periodorum, Starchii Loci communes Epistolici, Dialogici. Melchioris Junii Resolutio Orationum Ciceronis in Formulæ colligendis laudatur. Exordiorum Formulæ Cicero & alii Oratores habuerunt. Exemplum formularum ex Oratione pro M. Marcello. Connexiones Periodica minores. Particularum Periodicarum usus non est in Carmine. Connexiones Reales. Connexionum minorum exempla ex Oratione pro M. Marcello. Collectanea Periodorum. Ciceri Periodorum talia collectanea habuit.

Excerpta, quæ ad τὸ συστηματικὸν Οrationis pertinent, complectuntur formulas, tam majores quam minores, quibus illa connectitur, vel de membris ad membra transitus fit. Formulæ ligamentum præbent orationi, & quasi vinculum aliquod præstant, quo partes inter se coherant. Ut enim in corpore membra suis quibusdam tendinibus & nervis ligantur, ita his formulis partes orationis, tam majores quam minores. Si quis librum è formulis singularem conficere velit, disponere illum debet secundum causarum genera; quibus præmittendæ sicuti formulæ communes seu generalissimæ, quæ omni orationi citra

considerationem alicujus causæ applicari possunt. Sunt enim generalia quædam in Orationibus & in Orationum omnium partibus, quæ seorsim sunt notanda, & non nisi crebra lectione, annotatione & usu, disci possunt. Tertiò subjungendæ sunt formulæ, quæ ad certa causarum genera pertinent, & in iis causarum generibus occurrunt subordinata quædam, quæ seorsim singula colligi debent. Ita in genere deliberativo multæ occurrunt Orationum species, quæ ad genus deliberativum reducuntur. Enthymemata tamen è locis generis deliberativi capiunt, ut sunt adhortationes, dehortationes petitiones &c. Omnes enim circa rō faciendum versantur, ideoque necessario generis deliberativi argumenta assumunt. Sed insunt singulis illis Orationum speciebus suæ quædam formulæ peculiares, quæ distingui à cæteris debent, ut in hac nostrâ Oratione, quæ ad genus demonstrativum referenda, quia est gratiarum actio, & singularem aliquem characterem delineat. Qui etsi locis generis demonstrativi utatur; versatur enim in laude facti; tamen illa figura Orationis, quam gratiarum actio ipsi circumponit, peculiares habet quasdam formulas, & singulares, quædam argumentandi & amplificandi modos à cæteris distinctos. Quæ proinde omnia quam diligentissime notari debent. Minores formulæ connectendi periodicæ, sive illæ per particulas sive per formulas instituantur, diligenter quoque notandæ sunt, & ut puto, separatim colligendæ, de quibus supra cap. 4. diximus. Promiserat *Starchius* olim tales Locos Communes, quemadmodum conceperat *Epistolicos* & *Dialogicos*; sed isti lucem non viderunt. Talium Locorum Communium rudimentum subministrare poterit *Melchior Junius in Resolutione Orat. Cic.* nam è lectione Orationum concinnari debent. Ac videmus etiam ipsum Ciceronem talibus formularum collectaneis fuisse usum; Apertè enim de se ipso scribit, se codicem habuisse, quo collegerit varias Exordiorum formulas; ut, cum Orationi scribendæ accingeretur, inde, quæ in suum essent usum, depromeret. Testatur etiam *Quintilianus*, causarum patronos tales in promptu habuisse formulas, quibus illi ut *Delphico*, quodam gladio uterentur, non immerito idcirco ab illo reprehensi, non qui his subsidiis, sed qui ineptè uterentur, & in Locis Communibus subsisterent, cum specialiora argumenta requirerentur. In hac Oratione ad formulas generales referatur: *Exordium formandi post diuturnum silentium.* Ad Exordia Generis Demonstrativi referas hanc formulam; *formula Exordiorum in re magna, beneficio, victoria &c. laudandis.* Amplificandi beneficium aut factum in illo exordio. Primò per figuram incrementi: Tantam mansuetudinem &c. n. 1. 2. ab adjunctis n. 2. & 3. Amplificandi beneficium in gratiarum actione ab adjunctis, à personis reliquisque circumstantiis. 1. 2. 3. 4. Vide *Junium in resolutione Orationis Ciceronis* p. 34. qui liber optimè, in subsidium pro colligendis formulis vocabitur. *Attentionem parandi in Exordiis Generis Demonstrativi: De re magna dicturus sum.* Nullius tantum est flumen ingenii &c. Docilitatem parandi ex Enumeratione causarum, partium, adjunctorum, n. 2. & 3. *Benevolentiam captandi apud illum, quem lauda-*

laudamus, & quem antea offendimus. Exord. Orationis pro M. Marcello. *Propo-*
nendi formulæ per remotionem & comparationem. Nullius tantum flumen &c. usque,
consecutus est. *Formulæ Propositionis in Demonstrativo genere: per translationem*
laudis generalis ad specialem. Nullius tantum flumen, usque, consecutus est. *For-*
mule preparandi aditum ad Confirmationem. In Demonstrativo genere cum perso-

nam laudamus è loco totius per comparationem & remotionem, n. 5. Soleo sæ-

pe ante oculos ponere, usque, victoriis illustratæ sunt &c. *Formule comparate lau-*
dandi. - Ad declinandum odium & invidiam primo immodice laudando, antequam exte-

nuemus n. 5. Secundo per figuram Objectionis & quandam quasi Prosopopæiam, cum odia

sa potius aliis, quam nobis, affingimus n. 6. Nam bellicas laudes &c. *Formula conclu-*
dendi Enthymema. Per γυναικῶν, sub finem n. 7. Nunquam temeritas, usque, admit-

titur. *Reassumendi primarium Enthymema:* n. 9. Itaque C. Cæsar, n. 11. &c. *Conclu-*
dendi Enthymema: per Apostrophen & Prosopopæiam, n. 10. Te verò quem &c. *Trans-*
eundi ad Enthymema ab Enthymemate: per παράκλησιν misericordiæ. Equidem cum

C. Marcell. &c. *Laudandi beneficium:* per translationem singularis status ad univer-

salem, n. 10. 11. *Concludendi gratulationem:* n. 11. Hunc tu igitur diem, usque, ante-

pones. *Proponendi Enthym. per Paradoxon:* Et cæteros quidem omnes &c. n. 12.

Attentionem in medio Orationis excitandi per Paradoxon: Vereor, ut hoc, quod di-

cam, non perinde intelligi auditu possit, atque ipse cogitans sentio. *Epilexis τὸ*
ἄσπεκτον, ἀσπείκτον τὸ ἄσπεκτον: Ipsam victoriam visisse videris &c. *Formule*
digrediendi: Atque hoc Caji Cæsaris iudicium quam late pateat, attendite. *Di-*
gressiones in laudibus eorum, quos offendimus, quando nos excusamus, n. 12. 13. *Purgatio-*
nis formulæ, quæ ad Genus Judiciale quoque referri possunt, n. 13. *Purgatio per με-*
ταστροφήν sive remotionem criminis, n. 14. Neque unquam &c. *Purgare se ita, ut ad-*
versarium invitum in nostras partes pertrahamus: Cicero purgaturus se Cæsari, quod

ipsum partibus infensus fuerit, ita respondet, ut Cæsarem sibi, tanquam pacis auto-

ri, maxime favere iudicet, cum etiam hostes suos, ut pacem faceret, in curiam in-

duxerit. n. 13. 14. *Amplificandi beneficium:* à Contrario. Cicero amplificaturus vi-

ctoriam Cæsaris contendit cum ferociâ Pompejanorum, si vicerint, n. 16. 17. *Con-*
cludendi argumenta: per Prosopopæiam vel provocationem ad Deos, n. 18. Ut mihi vide-

antur Dii immortales &c. Pertinent & huc verba illa n. 17. cum Cic. Cæsari divi-

nam clementiam attribuit his verbis: ut dubitare nemo debeat, multos Cæsar,

usque, quos potest. *Concludendi gratulationem:* per Apostrophen affectuosam, n. 19.

Quare gaude, usque, videantur. *Reassumere in Conclusionem purgationem:* n. 20. No-

l igitur in conservandis, usque, censerent. *Transeundi ad Confutationem:* n. 21.

Nunc vero venio ad gravissimam querelam. *Refutandi alicujus suspicionem:* Per

insinuationem (ita ut non offendas) 1. suspicionem non contemnendo. Quam etsi spero

falsam esse, nunquam tamen verbis extenuabo n. 21. 2. *Laudando prudentiam su-*
spicantis. Tua cautio nostra cautio est n. 21. vid. n. 23. 3. *Declaratione publici peri-*
culi, si in alterutro peccandum sit, malim videri nimis timidus, quam parum pru-

dens, n. 22. *Respondendi negando: per Interrogationem* n. 22. 23. *per Dilemma*, n. 22. *Concedere objecta, ut validiore ratione respondeas*: n. 23. Sed tamen cum in animis hominum tantæ latebræ sint. *Respondendi ad Objectionem: Ut graviores facias, quograviori responsioni locus esse possit*, n. 23. *Elidendi Objectionem: Per inflexionem ad aliam partem* n. 23. Equidem de re dies noctesque cogitans &c. Cicero scilicet. auget suspicionem, ut ostendat maiorem curam pro vitâ Cæsaris. Denique ita respondet, ut non tam suspicionem Cæsaris, quam alios casus metuat: quod cum facit, ostendit, se sollicitum pro salute Cæsaris, & occasionem querit, ut eum exhortetur ad componendam Rempublicam. *Adhortatione finire Refutationem*: n. 24. Itaque Cai Cæsar. n. 28. Hæc igitur, &c. n. 30. circa finem. n. 33. Quare omnes te, qui hæc salva esse, &c. *Transeundi ad novum membrum: per vicinitatem rei, & per sententias & responsiones*, n. 25. 26. Quæ quidem, usque, audiui. Cæteræ periodi, quæ antecedunt, omnes quasi viam sternunt alteri parti Refutationis, quæ Cic. Cæsaris quoddam dictum confutat. *Confutandi alicujus dictum. Ita ne offendas*. Itaque tuam præclarissimam & sapientissimam vocem invitatus audiui. Quare omitte &c. Noli nostro periculo sapiens esse. Sæpe venit ad aures meas &c. *Respondendi: per limitationem*, n. 26. Itaque illam tuam, usque, patriæ certe parum. n. 26. Credo, sed tum id audirem, si tibi soli viveres. *Transeundi ab uno membro Confutationis ad aliud: per interrogationem* Quid si istud ne gloriæ quidem tuæ satis est? n. 26. circa finem. Quid est enim omnino hoc ipsum diu? n. 28. *Refutandi, per quæstiones & responsiones breves*. Parumne igitur? inquires, relinquemus, n. 27. per Objectiones, n. 27. per inficiationem. Tota Confutationis prima pars, n. 23. *Formule concludendi Orationem: Sed unde est orsa, in eodem terminetur oratio*, n. 34. *Concludendi Orationem nomine multorum habitam*, n. 34. Sed quia non est adstantibus omnibus necesse dicere &c. sentio. *Causas dicendi in fine Orationis allegare*: n. 35. Quod autem summæ benevolentiae est &c. præstare debeo. *Concludendi Orationem Eucharisticam: Formula gratiarum actio*. Itaque C. Cæsar sic tibi gratias ago, usque ad finem.

Connexiones Periodicæ minores majoris penè momenti sunt, quam cæteræ, & pene omnes consistunt in variatione particularum, quæ particulæ vel sunt causales, vel conditionales, vel argumentativæ, vel illativæ, quales præcipue locum in Oratione Enthymematicâ habent, ut particulæ ordinis & temporis & continuitatis in narratione & historiâ. Earum particularum variatio vehementer prodest ad variationem periodicam. Qui ergo tales particulas vel aliis Synonymis vel formulis idem significantibus variare novit, non contemnendum habet orationis connectendæ artificium, in quo sæpe solliciti sunt, qui orationes scribunt. De iis quanquam jam cap. 4. egi, hic tamen ea repetere ductu Orationis Tullianæ pro M. Marcello volui. Distingvendi hic quoque sunt characteres: Nam aliæ connexiones poëticæ, aliæ orationis contentiosæ, aliæ narrationum & historicæ, in quibus omnibus adhibere oportet accuratum iudicium.

Poëma

Poëma plane dédecent connexiones periodicæ, per quas in orbem volvitur oratio, ut: *Quandoquidem, Est, Tamen, Veruntamen, Si quidem, Verum enim vero, & plures aliæ*; quales particulae omnes pertinent ad oratoriam rotundandam periodum, nec occurrunt in Carmine: Plerumque enim membratim illic procedit Oratio, & per commata trahitur sine aliquo notabili in orbem seditu; est Virgilius magis periodicus sit, quam cæteri, ita tamen, ut ultra decorum poëticum non eat. Neque solum connexiones verbales, quæ consistunt in particulis & formulis, sed reales, quæ vicinitate rerum obtinentur, notandæ sunt. Ut enim perpetuus est rerum inter se analogismus, ita nihil adeo inter se diversum est, quin certâ quadam ratione jungi possit. Quare diligenter illæ notari debent. Non crediderim autem opus esse, ut sub certis titulis colligantur: sufficiet, si illæ in cumulum comportentur. Ex hac itaque oratione, quæ excerpti merentur, notabimus. Non enim omnia exempla parallela & æquali ratione instituta notari debent. Nam cum frequentissimæ sint de causalibus particulis connexiones, ineptum esset, quoties occurrunt illæ particulae, notare periodorum initia, sed tum demum notabuntur, si periphrastica aliqua formula particula causalis varietur. Idem quoque in cæteris particulis fieri debet. *Intellectum est enim mihi quidem in multis. Ille quidem fructum omnis vitæ cepit, &c. Ex quo profecto intelligis quanta in dato beneficio sit laus &c. Est vero fortunatus ille. Quod ei quidem merito atque optimo jure contigit. Soleo saepe autem oculos ponere. Quæ quidem ego misistarear. Et certe in armis multum juvat. At vero hujus gloriæ socium habes neminem. Itaque Cai Caesar, tuæ laudes celebrabuntur ille quidem. Equidem cum Marcelli viri optimi lacrymas video. Et cæteros quidem omnes viceras. Vereor, ut hoc, quod dicam, non perinde intelligi possit. Atque hoc Caesaris judicium quam late pateat, audite. Quo quidem in bello &c. Quod quidem meum consilium &c. Ex quo nemo erit tam injustus rerum estimator, qui dubitet. Atque id minus mirum fortasse tum &c. Atque hujus quidem rei Marcelli sum testis. Quoties ego illum, & quanto cum colore vidi? Quo gratior tua liberalitas debet esse: Quo hic est particula illativa, & videtur omitti præpositio Ex: ante enim ponebatur ex quo. Alterius vero partis nihil amplius dicam, quam id, quod omnes verebamur (observa hic singularem illam vocum tractionem.) Quæ quidem nunc tibi curanda sunt. Itaque illam tuam vocem invitus audivi. Sæpe venit ad aures meas. Nunc cum res tuæ complexæ sint, tantum abest &c. Hic tamen modum desinies. Quid enim est omnino hoc ipsum? Id etiam si tunc ad te non pertinebit, nunc certe pertinere &c. Nisi te salvo, salvi esse non possumus. Itaque Caesar sic tibi gratias ago, &c. Ad Orationis $\pi\epsilon\pi\lambda\alpha\sigma\mu\epsilon\nu\omicron\nu$ etiam Periodorum observationes pertinent, In his quoque collectanea institui possunt ratione partium Orationis, ratione enthymematum, affectuum, figurarum, ubi illæ longiores, breviores, $\epsilon\pi\mu\theta\omicron\lambda\alpha\iota\varsigma$ multis refertæ. Cicéronem talia periodorum habuisse collectanea vel ex ejus Oratore ad M. Brutum discere possumus, ubi multas ex orationibus suis ad Græcorum Oratorum, Isocratis, Gorgiæ, exemplum*

74. **plum** formatas períodos recenſet, ac ſollicitam in illis verborum ac membro-
rum locationem offendit. Sed illa ſibi quisque pro lubitu formet, vel ſub ti-
tulis argumentorum docentium, conciliantium & monentium, diſponat.

CAP. IX.
DE EXCERPTIS ORATORIIS EN-
THYMATICIS.

THYMEMA TICIS.

AD τὸ Εὐθύμημα τὸν pertinent Loci Communes Thesium. Collectio Thesium infi-
cuenda secundum causarum genera. Baconis Verulamii Consilium theses. Theses vel
titheesium colligendarum. Quenam sint singularium generum theses. Theses vel
nuda colligi possunt vel una cum Enthymematibus. Exemplum ex Oratione Cicero-
nis pro L. Murena, quā tractatur Locus communis: Jurisprudencia postponenda est
eloquentie & rei militari. Theses contraria ex oratione pro Cæcinna adducitur.
Locorum communium collectio ex Oratione pro M. Marcello. Loci morum quomo-
do instituendi. Magiri Polymnemon laudatur. Characteres hominum congeren-
di. Exemplum è Fabula Terentianâ Adelphis. Grotii & Lutheri judicium de
Comædiis Terentii. Nathanis Chytræi characteres Terentiani alexandrici. Loci
Affectuum. Exemplo illustrantur. Chembraus, Carstius, Willisius, Placcius com-
mendantur. Loci Exemplorum, Excerpta formularum Dialogistarum. Excerpta
Epistolica, Materialia & Formalia. Melchioris Junii Schola Rhetoricæ laudantur,
Excerpta Epistolica etiam è Gallis, Italis, aliarumque gentium Epistolographis, in-
stitui possunt. Ruperti Excerpta Epistolica ibi & quomodo adhibenda. Erasmi
Roterdami Formulæ Epistolares. Stephani collatio formularum Ciceronianarum
& Ovidianarum. Clarkij Formulæ rejiciuntur. Schraderi, Titii, Schönslederi Ex-
cerpta rerum desiderantur.

& Oratoriarum. Cuiusmodi
serptia rerum desiderantur.
Ad τὸ ἐν ὁρμητικῷ pertinent primo Loci Communes Thesium, id est,
rerum omnium, quæ quomodocunque ad orationes pertinent, aut ora-
tione proponi solent cujuscunque generis. Institui vero illa Collectio
Thesium secundum causarum genera potest. Cum enim objectum
Rhetorices sit quæstio qualibet, præsertim civilis, illa verò duplex sit, infinita
& finita: Infinita vero Thesis dicatur, finita hypothesis; & ab hac ad illam ple-
rumque progrediatur Orator, atque ex thesi argumenta desumat ad hypothe-
sin suam probandam: consequens est, quo quis in thesis eorumque argumen-
tis versatior sit, eò majorem inventionis copiam habiturum. Ideoque maturo
Ecce Thesium Excerpta instituuntur, quæ non in civilibus solum, sed etiam Ec-
clesiastici argumenti, orationibus suam utilitatem exercent. Nam iidem fontes
sunt, siue ad virtutes civiles, siue ad sacras respiciamus: Nisi quod illud discrimen
observari debet, ut in thesis civilibus enthymemata & prudentia morali & ci-
vili

vili de prompta colligamus; in sacris & illa & inartificialia argumenta è dictis Scripturæ petita. Vidit jam hujus rei utilitatem *Baco Verulamius* in libro suo de *Augmentis Scientiarum*, ubi specimen aliquod talium thesium & antithesium proponit. Idem negotium etiam *Schraderus* in *Commentario Rhetoric. Aristotelic.* commendat. In Demonstrativo genere colligamus ea, quæ vel laudantur, vel vituperantur, vel simpliciter, vel comparate. Fundus earum rerum sit in omnibus Orationibus vel dissertationibus, quæ quomodocunque aliquid laudant, vel reprehendunt. Possunt & in subsidium vocari Poëtæ: nam & ex iis mutuari potest Orator. In genere Deliberativo colligi possunt Theses ad consultationem pertinentes. Ideoque hic excutienda sunt illa themata, quæ apud Oratores & Historicos ventilantur: Singulis illis subijci argumenta possunt. Exemplum horum Locorum communium quadam ex parte subministrare potest *Melchior Junius* in *Resolut. Orat. Cic.* ubi secundum tria causarum genera Orationes Ciceronis disponit, & secundum partes oratorias omnes ejusdem generis orationes examinat: Sed ille ex solo Cicerone sua tantum congeffit, & partes orationis in fronte posuit, secundum quas colligit argumenta illa Ciceroniana. In genere Judiciali, cujus exiguus est usus, aliquis tamen in argumentis affinibus, ut si ex postulationes, ex probationes &c. instituendæ sint, colligemus varia genera criminum, de quibus institui exprobrationes vel accusationes solent: & notabimus sub illis varia argumenta, quæ ad illa probanda adhiberi solent. Locos etiam defensionum colligere possumus, quorum magnus apud Ciceronem cumulus est. Nunc quidem illorum non adeo magnus est usus, cum eloquentia forensis defuerit, Juri vero & Advocati non tam per eloquentiæ subsidia, quam per disputationes forenses, omnia proponant. In Ecclesiasticis non contemnendus hujus generis usus est, cum vitia taxamus, & vitiosos homines oratione nostra redarguimus: Tum enim communia illa argumenta, quæ Oratori civili profunt, facili negotio in sacra converti possunt. Omnis enim illa doctrina statuum, qui in hoc genere occurrunt, mirifice inservire huic scopo potest.

Si quis itaque velit has theses congerere, ut compendium laboris & temporis faciat, nudas theses potest colligere, & quasi per indicem addere autores, sine enumeratione Enthymematicum: si vero velit, etiam illa poterit adjicere; eò distinctior & utilior labor ille futurus est. Quamquam & intelligentibus facile erit revolvere autores, & tunc, cum opus est, apud ipsos breviter enthymemata recensere. Nos exemplo aliquo ostendemus, quomodo thesis sit notanda, & enthymemata simul secundum Aristotelem apponenda. Quod non semper ita facere necessum est, cum axiomata Aristotelis sint generalia; enthymemata autem, quæ ad rem aliquam probandam afferuntur, sunt specialia. Ut itaque inutilis videatur cumlatio, si quis generalia axiomata cum specialibus simul ponere velit. Nam hæc generalia axiomata Aristotelica tanquam literæ & syllabæ præsupponendæ sunt illi, qui sermonem aliquem scripturus est. Ex Oratione Ciceronis pro

L. Mu-

L. Muræna notetur hæc Thesis sub titulo Jurisprudentiæ: *Jurisprudentia postponenda est eloquentiæ, & rei militaris scientiæ.* Hanc thesin ut Cic. probet, primò jurisprudentiam contemnit è locis illis, quibus aliquid elevatur. Hi loci reperiuntur apud *Arist. lib. 1. Rhetor. c. 9.* ubi loci Demonstrativi generis occurrunt. Debent vero hic intelligi loci contrarii: nam Aristoteles directos poluit. Postquam itaque primò thesis posita est, subjiciantur enthymemata; Jurisprudentiæ dignitas non est tanta. 1. quod in rebus minutis versetur, *ex loco Aristotelico lib. 1. c. 9. 33. n. 25. & quæ eximia sunt.* 2. quod omnibus nota minus sint in pretio, *Aristot. lib. 2. c. 9. n. 26. quæ uni sunt propria.* 3. Quæ avaritiæ vel ambitionis gratia novantur, sæpe ad libidinem hominum, ea parum æstimanda. *Ex loco contrario ejusdem capituli § 3. 4.* Quod in ea multa sint depravata & corrupta, ideoque ejus ars contemnenda; *ex loco contrario lib. 1. cap. 7 § 43. n. 40. Stabiliora infirmioribus sunt meliora.* 5. Quia jurisprudentia rō πρὸν potius respicit, quam æqvitatem. *Arist. c. 13 § 65. n. 4.* Sequuntur argumenta, quæ utilem esse negant jurisprudentiam ad gratiam parandam, *ex loco Aristotelis Contrario lib. 1. c. 9. § 26.* Hinc sequitur argumentum à facilitate, è loco *Aristot. lib. 1. c. 7. n. 19. Difficilis est faciliori:* jurisprudentia verò facilis. Quod ostendit Cic. quatuor specialibus argumentis, 1. quod jus omnes sciant. 2. quod præceptis minime obscuris contineatur. 3. quod ab homine vehementer occupato disci possit. 4. quod neque jus scriptum vel non scriptum sit difficile, è loco speciei. Jam sequuntur argumenta comparantia, quæ ostendunt, jurisprudentiam postponendam eloquentiæ & arti militari. Enthymema primum petitur *ex Aristot. lib. 1. Rhet. c. 7 n. 43. Quod plures expetunt, melius est eo, quod pauciores:* plures vero expetunt eloquentiam, quam jurisprudentiam: illam vero quoniam propter difficultatem assequi nequeant, ad jurisprudentiam deveniunt. Enthymema secundum est *ex Aristotele ibid. n. 5. Quæ majus aliquod bonum efficiunt, meliora sunt:* Eloquentia autem majora commoda affert, quam jurisprudentia: quæ per enumerationem explicat Cicero. Enthymema tertium petitum est *ex eodem loco n. 9. & 10. Quod minus altero indiget, melius est eo, quod indiget;* & quod sine altero potest esse, melius est eo, quod sine eo non esse potest. Eloquentia sine jurisprudentia esse potest, jurisprudentia vero non sine eloquentia, quia responsa & decreta Jcutorum firmæ esse nequeunt, nisi Oratoris defensio adsit, & illa ipsa quoque eloquentia opus habeant, ut confirmentur: imo plane interdum enerventur. Quartum Enthymema est è n. 15. ejusdem cap. *Quod majoris principium est, melius est eo, quod minoris est principium & c.* Rei militaris peritiæ & Eloquentia homines ad summas dignitates evehunt; quod non facit Jurisprudentia. Enthymema quintum *ex eodem capite est n. 39. Disturniора meliora sunt brevioribus;* Eloquentiæ usus diutius, quam Jurisprudentia, durat, quæ prolixè deducit Cicero. Sextum Enthymema *ex eodem capite est n. 3. & 68. Meliora sunt quibus positis alterum sequitur.* Bonum & utile est Reipublica, quod conservet statum. Propter rem militarem, non jurisprudentiam, Roma omnium princeps est facta, ideoque jurisprudentiæ præferri debet. Atque

Atque ita Locus hic Communis tractatus est à Cicerone. Si quis jam contrariam thesin velit, is notet locum contrarium Ciceronis ex Oratione pro Cæcinnâ, ubi ille prolixè de Jure & Jctis agit. Affert primo quatuor argumenta, quibus dilemmate eleganter respondet, quæ omnia ex illo notari possunt. Addit postea 7. Enthymemata positiva, quibus dignitatem & utilitatem Juris & Jctorum asserit. Enthymema primum est petitum ex eodem cap. 7. n. 68. *Bonum & utile est, quod conservat Reip. statum.* Est enim Jurisprudentia vinculum, non modo judiciorum, verum etiam utilitatis & vitæ communis, & leges fundamentum Reipublicæ præstant. Secundum argumentum consistit in dilemmate: Si propter juris interpretes jus civile contemnendum, aut illi periti sunt aut imperiti: si periti, qui non obtemperant; jus ipsum labefactant: si imperiti, qui illos vituperant, non jus civile, verum homines vituperat. Tertium Enthymema ex cap. 7. n. 5. *Quæ magnum aliquod bonum efficiunt, &c.* Per juris civilis scientiam suum cuique tribuitur, rerum dominia distinguuntur. Quartum Enthymema petitum est ex eodem cap. n. 40. *Stabiliora infirmioribus sunt præferenda.* Jus civile nec gratiâ inflecti, nec perfringi potentia, nec pecunia adulterari, nec aliâ ratione corrumpi potest: ut comparatione & exemplis ostendit. Quintum ex n. 63. *Quod ad multa est utile &c. it. ex n. 10.* *Quod vim habet prohibendi aut tollendi ea, quæ bonis adversantur.* Sine jure civili nemo sibi hereditates salvas promittere poterit: jus enim à violentia & injuriis munit. Sextum ex iisdem locis est, & pene declaratio tantum superioris Enthymematis: Major hæreditas unicuique à jure civili in bonis, quam à parentibus ipsis, venit. Potest tamen referri ad n. 11. c. 7. *Quod principium alterius est, melius est eo, quod non est principium.* Septimum est n. 22. *Quo privari majus malum est.* Jus amissum plurimum nocet in Republica, ergo jus & leges magno in pretio habendæ. Si quis priori loco Ciceronis contra Jurisprudentiam locum directè oppositum velit, is legat *Antonij Palæarij Orationem*, planè Tulliano genio scriptam, quam ille in *L. Muranæ Ciceroniana contrariam* scripsit.

Seligi tales Loci Communes multi è Cicerone possunt ac aliis, quæ ostendant, quomodo ad hypothesin suam probandam thesi possit uti Orator. Possunt his addi theses quæcunque morales, licet non omnino accurate tractatæ per enthymemata, sed vel exemplis tantum & similitudinibus, qualia invenias plurima in Senecæ scriptis, in quæstionibus ethicis & politicis, à variis autoribus tractatis; præcipue è Melchiore Junio singulari Quæstionum Politicarum libro. Ex Oratione pro M. Marcello has theses seu Locos communes colligere possumus: I. Generalis thesis totius orationis hæc est: *Gratia sunt agenda ob restitutionis beneficium.* Quod variis probatur argumentis, tam docentibus, quam amplificandis. Conferantur cum hac oratione Oratio ad Quirites post reditum, Oratio ad Senatum post reditum, quibus idem locus traditur, & unde argumenta depromi possunt. Minores sententias, quæ enthymematibus non deductæ sunt, præterimus, quales passim implicantur formulis: argumenta tamen ethica in se

continent, e.g. In summâ potestate rerum omnium modus tenendus. Qui in eadem causa, etiam in eadem fortuna esse debent. II. *Clementia major est virtus, quam fortitudo militaris, & major ex hac, quam ex illâ gloria*, num. 2. 6. 7. 8. & seqq. III. *Clementia propria nobis est*, n. 7. IV. *Victoria sua modum tenere, summa virtus est*, n. 8. 9. 10. V. *Qui errorem suum fatetur, atque inviti in illum inciderunt, veniâ digni*, n. 13. VI. *Qui privato officio in offensam potentioris incidit, ei hoc in culpâ imputari non debet*. VII. *Qui pacem in bello civili fovet, nulli culpâ est obnoxius*. VIII. *Videtur placidus preferendus esse parti ferociori nisi meliores partes sequatur*, n. 16. 17. 18. IX. *Insidia non sunt timenda illis, qui publico beneficio venerabiles sunt*, n. 21. 22. X. *Eorum, qui Reip. præsum, vitæ & salus multâ sollicitudine debet defendi*, n. 23. 24. XI. *Non complebit victoria sua gloriam, qui laceratam Remp. non erigit*, n. 25. XII. *Qui Reip. natus est, & vivit, nunquam satis sibi vixit*, n. 26. XIII. *Vita principis & viri primarij in Rep. non annorum, sed meritorum, ratione definienda est*, n. 17. 28. XIV. *Diu non vixit, qui non gessit res perpetuas, & in omne ævum duraturas*, n. 28. 29. XV. *Sola virtus bellicæ fama non parit tantam gloriam, quantum Reip. restauratio*, n. 30. XVI. *Ingrati cives sunt, qui bello civitâ compoſito animum rebellem retinent*, n. 31. 32.

Secundo instituendus est *Codex morum seu characterum*, in quo colliguntur illæ sententiæ, quæ idoneæ sunt sub ministrare argumenta ethica. Notum enim est, tria esse argumentorum genera, Logica, Ethica & Pathetica. Logica, siue probantia vel docentia, afferuntur ad rem probandam, quorum copia colligi potest in *Codice Theſium* : Morata & Pathetica per totam orationem sunt diffusa, & maximam orationi conciliant gratiam. Nulla enim pene formula, nulla oratio familiaris, quæ non iis utatur : quibus quo magis referta est oratio, eò illa vivacior & illustrior est. Implicantur vero illa argumenta nonnunquam verbis, ut unâ sæpe voce ac epitheto contineantur : Neque enim opus est, magno cum apparatu illa proponere. Infinita talia occurrunt, non in Oratoribus tantum, sed & Poëtis, præcipuè apud Comicos ; qui, ut speculum vitæ humanæ omnium animos repræsentant, ita pleni sunt talibus sententiis, quæ ex abdito eruntur. atque iterum aliis argumentis applicari possunt. Fundamentum horum Excerptorum ponendum est in *Aristotele lib. 2. Rhetor. c. 13, 12 14 17.* quibus ille hominum mores describit secundum varios status. Hæc itaque omnia, & quæ hic occurrunt axiomata, pro titulis usurpanda ; Quibus titulis deinde subjungendæ sunt sententiæ vel similes, vel specialiores. Præxin illorum Excerptorum instituendorum dilucidè satis ob oculos posuit *Schraderus Comment. lib. 2. Rhet. l. 10. p. 374.* Inter Gnomologos non habemus, qui tali methodo collectanea sua instituerit. Solus Magistri liber, qui *Polyhymenon* inscribitur, aliquâ ex parte prodesse nobis potest, & ex illo non exigua sylva propositionum moralium exsculpi : Nam summaria omnium illarum sententiarum, quas adducit, in frontispicio ponit, unde per Synopsin haberi omnium sententiarum similium usus potest. Schraderus primum ponere jubet generalia axiomata, quæ ad omnes homines ex æquo pertinent. Hæc in ge-

merè notanda sunt. Specialia referenda sunt ad homines certi status & conditionis: ideoque generale tituli ponendi sunt divitum, nobilium, plebejorum, senum &c. Possunt etiam referri mores affectuosorum & iratorum, amantium &c. si quis in codice affectuum characteres affectuum ponere nolit. Pertinent etiam huc characteres nationum, quales passim occurrunt apud Historicis, & quorum ideam dedit Barclajus. Si quis accuratam hic distinctionem velit, quod tamen non adeo necessarium est, posset homines in certas classes distribuere. In prima classe continerentur homines generatim considerati, quæ de ipsorum moribus prædicari possunt. In secunda classe homines ratione sexus distincti, ut viri & feminae. In tertiâ classe homines ratione ætatis divisi, ut pueri, adolescentes, juvenes, senes. In quarta classe considerantur variae hominum societates, 1. Societas conjugalis. Pertinebunt huc characteres conjugum, viduorum, virginum &c. 2. Societas herilis: quo pertinent characteres dominorum, famulorum, servorum & eorum, qui sub his titulis generalibus continebuntur. 3. Societas patria, ubi parentum & liberorum characteres. Deinde homines ratione ipsius civitatis considerati, varios subeunt characterismos, vel ut imperantes, vel ut parentes. In imperantibus sunt Reges, vel absoluti, vel limitati, tyranni, optimates, oligarchici, tribunitii magistratus, vel democratici. In civibus sunt pro varietate illorum varii characterismi, potentium, nobilium, religiosorum, eruditorum, militum, opificum, rusticorum; tum ratione munerum, quæ gerunt in Republica, ut: Jurisperiti, Centores, vectigalium exactores, Quæstores, & si quæ porro occurrunt genera: quibus omnibus suus est locus tribuendus, ac notandum, si quid de illis memorabile in Historicis vel Poëtis occurrat, quod χαρακτήρισμός aliquem sapiat. Nusquam vero luculentiora exempla sunt, quam in Comœdia & Satyra, quæ humanæ vitæ imaginem repræsentat. Quid enim plenius & præstantius est, quam locus ille apud Horatium *lib. 1. Satyr. 9.* ubi garruli hominis & molesti mores describit? Nam ad generales hominum classes etiam pertinent homines ratione virtutum & vitiorum considerati, ut: superbi, avari, liberales, magnifici, ostentatores, inepte seduli, assentatores, cavillatores &c. De quibus multa Theophrastus in suis Characteribus, cujus liber una cum doctissimi Casauboni Commentario magno colligendi onere nos sublevabit, si, quæ in autore & commentatore habentur, in suos locos redigantur.

Sumamus e. g. è Comœdiis Terentii illam, quæ Adelphi inscribitur, & educamus è quibusdam ejus scenis axiomata, tum ad affectus, tum ad mores spectantia, unde methodus & usus horum Excerptorum patebit. Act. 1. Scen. 1. introducitur Micio senex: Statim in primis versibus elucet affectus ille, quam σοφός Græci dicunt, parentum scilicet in liberos; ideoque inter characteres hujus affectus referendum est axioma: *Vehepiens & acerba parentum sollicitudo est de liberorum salute.* Si ad codicem Morum referre velis, referre poteris ad parentum titulum. *Ex versis.* hoc educas axioma: *Multum discriminis est inter su-*

*Prisiones uxoris Zelotypa de absente marito, & cogitationes parentum de absentibus liberis: hi enim pericula & res adversas; illi gaudia & voluptates absentium sibi imaginantur. Referri potest in codice affectuum, ad titulum $\sigma\alpha\gamma\eta\varsigma$; in codice Morum ad titulum, *Liberi & Parentes, Ulvor & Marius*. Potest etiam in codice Affectuum referri ad titulum *Zelotypias*. Ad verbum 10. notandum est hoc axioma in codice Morum sub titulo Senum: *Senes sunt in minimis rebus anxii & $\sigma\alpha\gamma\eta\varsigma$* . In codice Affectuum potest etiam referri ad titulum Amoris. E vers. 14. *βελουδοι*. In codice Affectuum potest etiam referri ad titulum Amoris. E vers. 14. referatur ad titulum $\sigma\alpha\gamma\eta\varsigma$ in codice Affectuum, & quidem ad illum titulum: *Erga quos? Liberi & quicumque in cura sunt aliorum, chariores sunt parentibus & tutoribus, quam ipsi sunt sibi*. E vers. 16. seqq. ad codicem Morum sub titulo Fratrum referatur: *Magna sepe inter fratres natura, ingeniorum, voluptatum, morum & studiorum est dissimulatio, ut fratres illi Micio & Demea; de quibus Cic. in Catoe & Horat. lib. 2. Epist. ult.* Ex v. 17. ad codicem Morum referatur titulus *Urbani & Rustici*: *Vita urbana clementes & placidos facit, rustica duros & incultos*. Ex v. 19. ad titulum *Parfimonia* referatur: *Parce vivere & laborare virtutis est; sed si id semper fiat, reprehensione non caret*. Ex v. 24. ad cod. Mor. sub tit. *Parentes*: *Ut amantur a filiis parentes, amabiles sunt*. Ex v. 25. ad eundem titulum referatur: *Parentes filiis dant necessaria, quod est liberalitatis; pratermittant delicta tolerabilia, quod est lenitatis*. Ex v. 7. ad tit. *Filiorum* referatur: *Filii liberaliter educati candorem & animi apertum habent; dura educatio fraudulentos & simulatores facit*, Ex v. 28. ad eundem titulum referatur: *Liberi, qui patrem fallere audent, alios tanto magis fallunt*. Ex v. 30. ad eundem titulum referatur: *Pudore & liberalitate rectius tenentur liberi, quam metu*. Ex v. 33. ad eund. tit. *Filiorum delicta imputantur parentibus, ut quia ex mala educatione orta*. Ex v. 35. & 36. notetur character parentum indulgentium, qui quævis delicta filiorum quodam colore excusant. Ex v. 37. notetur hic character hominis commodi: *Homini commodi & elegantis est, non pertinaciter defendere sententiam*. Ex v. 8. notetur hic character imperantium: *In imperiis, quæ amicitia junguntur, potest esse gravis & laudabilis disciplina*. Ex v. 39. ad eundem titulum Imperantium referatur: *Nulla violentia imperia diuturna*. Ex v. 40. ad titulum *Metus* in codice Affectuum referatur, & quidem ad tit. *Qui? Qui male coactus officium facit, in metu est, & dum in metu est, bonus est; ubi metus cessat, ad ingenium redit*. Nam ut *Mimus* ait: *Malus, ubi bonum se simulat, est pessimus; & licet vi cogatur, tamen omnia simulare & fraudulententer agit*. Ex v. 43. ad affectum amoris & benevolentiae, sub tit. *Qui? referri potest: Quos benevolentia nobis adjungimus, ultro & ex animo parent*. Ex v. 47. notetur character dominorum & patrum: *Domini per metum servos in obsequio retinent; Parentes per amorem & gratiam*. Ex v. 51. Notetur ad Cod. morum character hominum invidiosorum: *Invidiosi semper ad jurgia proni sunt, ut Demea Terentianus*. Ad titulum *Liberorum* referatur: *Liberi non emendantur jurgiis & verberibus*.*

Hæc igitur ad exemplum fiat, & quis è reliquis familia colligere velit, ac possunt eorum

eorum colligi infinita. Nam Comœdia, Satyra, Historia, perpetuum quasi theatrum exhibent actionum in vita civili. Historia recenset res verè gestas; Comœdia argumentum vel verum, vel fictum, velut rem gestam in theatrum producit: Satyra malos hominum actiones, quæ adversus bonos mores institutæ sunt, quasi per ludum jocumque reprehendit. In his plus latet characteris virtutum, vitiorum, officiorum, quam in omnibus Philosophiæ Moralis præceptis. Omnis ex his ars noscendi homines, cum iis conversandi, exculpitur, quam cum præsupponat Orator (Scire enim debet ille, cum quibus sibi agendum) longè felicius pleniusque, quam è Chryippo & Crantore, sibi philosophiam practicam formabit. Quod cum probe nosset Vir summi iudicii & πολιτικός Grotius, Terentii fabulas legens, cum eam ob causam reprehenderetur ab aliquo, quasi rem se indignam faceret, respondit illi: Alia legimus in his pueri, alia viri. Ipse Lutherus noster, ut refert in præfatione libelli de Synonymiâ Terentii *Basilii Faber*, tanta voluptate Terentii fabulas evolvit, ut à negotiis vacuus duorum mensium spatio bis percurreret integrum exemplar, atque in ejus lectione deprehensus dixit: perspicere se demum familiari Terentii lectione, quid artificii in eo autore inesset. Ne fabulas quidem ipsas hic excipimus, estque eo in genere Phædri Fabulis nihil elegantius. Ut enim ex historia elucet typus rei gestæ, atque ex illo typo characteres hominum, vel virtutum, vel vitiorum: ita è fabula vel quodam simolachro ficto rei gerendæ, ut gestæ, typus & character proponitur. In animo habebat Nathan Chytræus, omnes Terentii Comœdias, notatis morum & affectuum characteribus in lucem edere. Qui profecto labor fuisset longè utilissimus: sed solum ille fabulam *Adelphos* speciminis loco edidit, unde & nos suprâ nonnullos canones excerptimus. Memini fuisse, qui pro Thematicis in latinam linguam vertendis discipulis sermones Germanicos proposuere, perpetuo contextu è Comœdiis Plauti & Terentii, eorumque characteribus formatas, insigni cum juventutis fructu.

Ut *Codex Morum*, ita *Codex Affectuum* quoque instituendus est. Argumenta enim Pathetica pro movendo auditore inferenda sunt Orationibus omnibus, præcipuè iis, quæ in singulari aliquo affectu versantur. Doctrinam hanc de Affectibus plenissime tractavit *Aristot. Rhetor. 2. & cap. 1. ad 11.* Ubi legendus est diligentissimus ejus Commentator Schraderus. Disponendus itaque hic est liber secundum affectus, qui titulos generalissimos repræsentant. Sub singulis affectibus speciales tituli ponantur. 1. *Qui* 2. *Ob quæ*. 3. *Adversus quos*. Adjici his quartus titulus potest: *Character*. Primum enim noscendus est affectus ex characterē suo. Secundo cognosci debet, qui soleant in tales affectus esse proni, ut sciamus, quibus personis quos affectus tribuamus, vel ex nostro, vel ex aliorum ingenio. Tertio, quibus de causis. Hinc patet, quo in loco Orator enthymematicis affectuosis uti debeat. Nam e.g. si iram provocet contemptus, constat ex illa causa, hoc affectu utendum esse. Quarto, erga quos affectus ta-

les induamus, ut sciat Orator, an enthymematibus talibus uti possit apud suos auditores, an sint illi homines, qui istis enthymematibus moveri possint. Ubi subsidium sumi potest codex morum: alii enim aliis pro conditione fortunæ & munerum in hos illosve affectus sunt proniores. Possunt & in his affectibus plures numerari, quos omisit Aristoteles & recenset Schraderus *Comment. in cap. 1. lib. 2. p. 207. e. g.* Si quis titulum velit facere: Ita, subjiciat primum *characteres* hos, 1. quod sit insanix quædam species. 2. Affectionum pessima. 3. Dulcis. 4. Vehemens, 5. Loquax. 6. Maledica. 7. Præceps. 8. Rabiosa in omnes. 9. Inimica rationis, & inops consilii. 10. Fluctuabunda. 11. Occultari nescia. 12. Sui immemor. 13. Decoris oblita. 14. Monentibus refractaria. 15. In se ipsam læviens. 16. Cum vi externâ conjuncta. Sub his titulis specialibus ponantur sententiæ, similitudines, emblemata, adagia, exempla, omniaque, quæ characterem illum illustrent, ut posuit hic nonnulla Magirus in Polymnemone. Hinc sequitur titulus: *Qui soleant irasci*, Recensentur apud Aristotelem non pauci ex illo numero. Illa axiomata pro titulis ponantur, & subjiciantur illis axiomatibus sententiæ breves, præcipuæ & argutæ, quales occurrunt in P. Mimi Gnomis, & eis, quas collegit Gruterus. Novi etiam possunt canones adjici, vel ex solis illis collectaneis Magiri: nam canones illi Aristotelici generaliores sunt, quibus plura specialia possunt subungi. Ita irascuntur facile homines felices, & in autoritate positi, potentes, molles, senes, infantes, feminae, ebrii, eruditi, occupati, insani irascuntur omnibus. Hinc subnectenda est classis illa: *Quibus de causis?* In his princeps est primo contemptus, ad quam pleræque etiam causæ referri possunt. Secundo inimicitia, quæ referri etiam ad priorem potest. Tertia classis: *Quibus irasci soleamus*, multos habet canones, & quidem viginti apud Aristotelem; quibus addi plures possunt, & in hac classe simul involvuntur causæ speciales. Suppleri hic etiam ex Magiro nonnulla possunt: contrarii quoque canones non in hac solum classe, sed in aliis ponuntur. Ita ad classem causæ referri debet, irasci nos non debere ob res leviculas & in potestate nostra non politas, ex classe tertia rebus mutis & irrationalibus nos non debere irasci, non potentioribus, non furiosis, non tam personis, quam ipsis vitiis, imo ipsi iræ, hostibus publicis, qualis ira fortitudinis comes est. Conferri possunt, qui de Affectibus scripserunt, Chambræus in libro Gallice scripto de *Characteribus passionum animi*, Cartesius, Willisus & Vinc. Placcij elegantissimum compendium de affectibus in Accessionibus ejus Rhetoricis. Quarto *Codex Exemplorum* instituendus est: Magnam enim exempla vim habent in oratione. Exempla autem illa plenius proponi debent, quam in vulgaribus Locorum Communium libris.

Inter Oratoria Excerpta etiam illa numerari debent, quæ de Dialogis & Epistolis instituuntur. In quibus etsi simplicior dictio est, cultu tamen & illa suo non destituitur. Quod ad Dialogos attinet, præcipuum hic est connectendi methodus, quæ consistit in formulis mutæ sermocinationis, quales colligi debent

& Co-

et Comicis & Dialogorum scriptoribus. Ideoque tales formularum tituli concinnandi sunt, quales neminem hactenus concepissem memini. In animo quidem habuit Starckius: nam in appendice Formularum Epistolarum promisit tales formularum Locos Communes, qui verò in lucem hactenus non prodire. Solus ille titulorum syllabus, quancquam mancus & imperfectus, libello ejus de Stylo subjunctus est; sub quibus formulæ dialogisticae & Dialogis Ciceronis, et Plauti & Terentii Comœdiis, item aliis quibusdam recentioribus, qui dialogos scripsere, colligi possunt. Ita felicitas erit dialogorum concinnatio, de quorum conficiendorum ratione *Carolus Sigonius* singulari libro egit.

Dialogos excipiunt Epistolæ, in quibus dictio simplicior est, etsi in his non nunquam pro re nata stylus exaltari potest, si ad Viros illustres scribamus, & argumentum epistolæ ita efflagitet, ut in Dedicatoriis, Gratulatoriis, Collectaneis in his duplicis generis formari possunt, materialia scilicet & formalia. Debent itaque sub titulis Generum Epistolicorum, ut Petitoriarum, Svaliorum, Adhortatoriarum &c. colligi ex Autoribus argumenta, super quibus tales Epistolæ scriptæ sunt: qualia Collectanea ex Epistolis Ciceronianis jam tum instituit Buchlerus; quibus tamen nos jungere possumus alias ex bonis autoribus, tam veteribus, quam recentioribus Epistolis. Subjicere etiam possumus Collectanea augmentorum & enthymematicum, quæ in singulis epistolis, tum Ciceronis, tum aliorum adhibentur, ita tamen, ut per indicem tantum excerpamus. Quæ in re viam prævit Melchior Junius in Scholis Rhetoricis de conficiendis epistolis; qui liber magni ad epistolam contendas usus est. Si enim e.g. Consolatorium scripturus es, invenies illic omnia argumenta, quæ in hoc genere usurpari possunt, collecta; notatis semper locis, ubi illa in Ciceronis Epistolis occurrunt. Ita scripturus epistolam, & simili argumento usus ex tot Enthymematicis exemplis, unum idemque sensu exprimentibus, facile imitationis beneficio tua quodammodo omnia propones, amputando, ampliando, condensando, prout commodum tibi videbitur. Atque ita primum ego informari juvenes in epistolicis exercitiis velim, ubi prima Rhetorices tirocinia posuere. Neque ex solo Cicerone talia Collectanea institui possunt, sed ex aliis etiam scriptoribus, tum veteribus, tum recentioribus, tam Latinis quam Exoticis. Nam & in Gallica & Italica lingua sunt Auctores, omnibus ad eloquentiam deliciis instructi: & in his Collectaneis non tantum ad verba, sed & ad sensus respicimus.

Materialibus Collectaneis subjicienda sunt Formalia. Sub istis autem comprehendendo omne illud, quod ad formulas pertinet: quod præcipuum pene in epistola est, adeo ut interdum solæ formulæ literas absolvant, si sint Salutatoriæ, neque in cæto aliquo genere versentur. Et illæ quidem formulæ vel ad nexum partium in Epistolis referendæ, ut sunt formulæ Exordiendi, Connectendi, Transcundi ab argumento ad argumentum, & similes vel habent in se argumenta Ethica & Pathetica, quibus præcipua illa & Logica argumenta quasi investire solemus.

lemus. Horum Collectarum rationem accuratam instituit *Starckius in The-
sauro suo Epistolarum*; ubi omne illud, quod ad formulas pertinet, sub certis suis ti-
tulis generalibus & specialibus repositum est. Quibus etiam aliqui tituli addi
possunt, qui forte in Epistolis occurrunt, sed pauca illa erunt: nam satis uberem
ille apparatus suppeditavit. Formulas tamen longe plures vel solus Cicero sup-
peditabit: nam multas Starckius prætervidit. E recentioribus scriptoribus, qui
castam satis latinam servant, ut Manutio, Paleario, Bunello, Bruto, Balzaco, aliis-
que autoribus, etiam Gallicis, longe plura colligi possunt. Possunt & addi, quæ
Rupertus in Mercurio suo Epistolari à Scaligero, Casaubono, Wovverio aliis-
que collegit, etsi illa non sunt cum prioribus comparanda: Nitidior enim in illis
dictio Latina est. Quamquam & hic non tam semper ad dictionem, quam ad
sensum & argumenta respicere solemus. Verum cum illæ epistolæ pleræque sint
familiares, ac dictione utantur faceta, acuta, quæ delectantur in primis eruditi, cum
iudicio formulis illis uti quis debet. Collegit & Erasimus Roterodamus in libro
de ratione scribendarum epistolarum sub singulis generibus quasdam sylvas, ut
vocat, formularum & exemplorum; sed pauca, & sine ordine, nec memoratis
autoribus. Henr. Stephani in *Dissertatione de variis generibus Epistolarum Ciceronis*,
quædam etiam de formulis cujuslibet generis notavit; sed, ut mos fert ejus, con-
fusa sunt omnia. Legi tamen possunt, quæ affert. Συγκρασις enim quandam instituit
inter formulas Ciceronis, & Ciceronianas cum Ovidianis confert, e. g. in argu-
mento consolatorio ex libris Tristium. Clarkii Formulæ epistolares parum
bonæ frugis habent, ac multæ illarum nescio quibus à lacunis haustæ.

Atque hæc de Excerptis Oratorii dicta sunt. Vellem exirent tandem
in publicum, quæ Schraderus, J. P. Titius, & Schönslederus promiserunt de
Excerptis rerum! Ita plenior luculentiorque illi rei cura impendi posset, & ora-
toria etiam Excerpta lucem hinc aliquam acciperent. Schraderianus liber de
Excerptis editioni, ut audio, paratus est. Titii postuma promissit Patre dignus
filius Fridericus Daniel Titius. De Schönsledero vix quicquam sperandum
existimo.

CAP. X. DE EXCERPTIS POETICIS.

Apparatus poeticus ab Oratorio diversus. Latinitas Poëtica. Petrus. ab Area Bau-
doza. *Lexicon Translatorum poeticorum colligendum.* Robertelli, Baldai, Büb-
neri de Metaphoris poeticis Testimonia. Riccius opus de locutionibus poeticis in cen-
tio perit. Ripola Sylva Translatorum Poëticorum. Dieterici Λεξιδον poeticum.
Henrici Schævii *Lexicon Stasianum ac universale poeticum ad Mythologiam mor-
te ejus perit.* Formularum Poëticarum collectanea. Ornamentorum, Comparatio-
num, Exemplorum sylloge. Excerpta Idolographica & Prosopographica. Collez-
Banca

Æneæ quæ Poëtis cum Rhetoribus communia, Indices rerum à Poëtis laudatarum vituperatarum & descriptarum. Orationum & Figurarum poëticarum collectio. Poëta oratorum etiam apparatu uti possunt. Exemplum è Virgilio. Loci Communes Inventionum. Hyle Inventionum poëticarum nostra. Artificiorum à numero & periodis, ut & Connexionum Sylloge instituenda. Deckenii observationes Poëtica laudantur.

UT in oratione soluta opus est apparatu quodam, ita quoque in carmine. Nam & hic verborum, sententiarum, amplificationum, ornamentorum, Excerpta facienda sunt. A verbis itaque poëticis incipiendum est. Habent carmina suam, ut ita dicam, peculiarem linguam, imò & Grammaticam: occurrunt hic verba, phrasæ, constructiones, figuræ, nullo modo Oratori usurpandæ. Quare recte fecit *Jacobus Masenius*, qui in *Palestra sua lib. 2. c. 12.* singularem dissertationem posuit de Syntaxi phrasæ poëticæ ejusque copia, qui eo de argumento legendus est. Videatur & *Fr. Robortellus in libro de artificio dicendi cap. de poëtico serm. disput. 1.* Cæterum verba quædam & voces in se spectatæ sunt poëticæ, solisque Poëtis relinqvendæ, quod facile observabis, si carmen aliquod in prosam convertas. Est & alia membrorum & periodi structura, etsi præcepta tamen structuræ Oratoriæ pro fundamenta habeat. Deinde translata sunt peculiariora, in quibus colligendis magna opera infumenda est Poëseos cultori. Confici itaque Lexicon aliquod potest, & verba secundum ordinem Alphabeti locari, quibus omnes illæ Metaphoræ poëticæ, quarum pleræque sunt κατ' ἐνέργειαν, per quas ἐμφυζία quædam sive animatio rei paratur, colligantur. Ubi Lexicon tale perfectum est, potest illi subijci index rerum, de quibus dicuntur talia vel Epitheta vel prædicata. Thesaurum habebis, si ex omnibus Poëtis tale opus collegeris. Quasdam Metaphorarum poëticarum, sed paucas, collegit *Petrus ab Area Baudoua in suis Poëtica Elocutionis Formulis, quæ editæ sunt Lugd. Anno 1590. in 12.* & ante illud tempus sub nomine *Fundani*. Verum non ille ordo est, ut legenti statim occurrat. Hujus nostri consilii multos magnosque autores habemus. Ac primo quidem ipse *Aristoteles* libro de Poëtica prolixè ostendit, quis translatorum usus: quod exemplis elegantibus in Commentario suo declarat *Fr. Robortellus p. 262. 263.* inter alia è *Ciceronis* libro de *Orat. 3.* locum adducens, qui improbat eorum exercitationem, qui *Ennii* narrationem conabantur aliis verbis exprimere. Cum enim ille optima verba translata occupasset, illi deterioribus exprimebant. Quare observat *Robortellus*: Si quis *Virgilii* versum lib. 4. *Æneid. Vulnus alit venis & cæco carpitur igni*, propriis verbis expresse sit ita: *Affectionem amoris internam paulatim auget, & occulto consumitur amore: totam langvere ac humilem fieri orationem.* *Sturmius* in libro de lingvæ Latinæ resolvendæ ratione, optimus in hac re magister, ita cap. 4. *Poëta habent raras quasdam metaphoras, differentes ab Oratorum metaphoris: Cujus discriminis ignoratio facit scriptores nostri temporis impures. Qui putat, quamvis metaphoram apud quemvis scriptorem esse bonam,*

bonam, & errat, & nunquam purè scribet. Oportet oratorias separare à poëticiis: Oratores habent metaphoras quasi nativas quasdam; Poëta suas etiam quasdam nativas habent, sed sunt contra naturam Oratorum. Testis est Erythraeus Pinac. II. n. 14. de Mafsejo nitidissimo scriptore: omnia Latina verba collegisse ac pro ratione temporum, quibus inventa vel usu recepta essent, distribuisse, tum quæque verba historicis, quæ poëtis, quæque oratoribus essent aptiora, notasse. Baldus Poëta ingeniosissimus Germanus in elegantissima illa *Dissertatione sua de Studio Poëtico: Sunt varii loquendi modi. Qui cuique carminis generi conveniant, nascuntur statim odorantur. Aliter rem historicus vel Orator effert, aliter Poëta, in ipsa poësi aliter Elegiacus, aliter Satyricus, à se remoti invicem plerumque non tam sono distantium verborum, quam structura totius artificii & fluctuantis spiritus, qui molem agitant sensa vitamque insinuat.* Et in eadem dissertatione Horatium multa verba in Satyris usurpare ait, quæ in Lyricis nunquam positurus erat. De Metaphoris Poëticiis earumque discrimine & abusu legendus etiam Buchnerus libro de *Comm. dic. rat. cap. 2. sect. 5. § 13.* Eam latinæ poeticæ rationem singulari libro ostendere voluit Bartholomæus Riccius, Vir doctissimus, benè de eloquentia meritis. Nam in præfatione istius libri, quem *Apparatum Latine Locutionis* inscribit, à se perfectum illud fuisse opus testatur quod ipsi incendio périit. Translatorium Poëticorum in Italica lingua Collectanea, Prospero Mandosio in Bibliotheca Romanâ teste p. 173. molitus est Clemens Rivola: cum hoc enim elogio recenset: *La Selva de Traslati Poëtici opera assai voluminosa & nobile.* Sed morte præventus absolvere non potuit. Vidit quoque separandum à sermone soluto Poëtisimum, etiam in Græcâ lingvâ, Johannes Cunradus Dietericus, qui in *Specillo Chrestomatiæ Græcæ*, ubi multa ut de Græcâ lingvâ, ita de omni didacticâ præclara habentur, λεξιδιον poëticum Græcum se daturum promittit. Nos, quoniam in Latinâ lingvâ nemo hæcenus fuit, qui hanc operam in se suscepit, ideam alicuius Lexici, quo translata poëtica contineantur, huic capiti subijciemus. Quæ vestigia si & alii sequantur, nostra rudimenta perfecturi, non male de re literaria merebuntur.

Non inutilis etiam hic labor est, imo verò ad Poëtarum explicationem & usum in epithetis & periphrasibus vehementer commendandus, si quis omnia, quæ occurrunt in Poëtis Mythologica, Prosopographica, nomina Heroum, Deorum, urbium, regionum, patronymica, epitheta, singulari Lexico ex omnibus poëtis formando comprehendat. Id in animo habebat Henricus Schavius, meus quondam Præceptor, qui ipse tale Lexicon Statianum congefserat, editioni jam tum cum Paraphrasi Statiana paratum, nisi immatura viri mors hoc consilium abruptisset. E cæteris quoque Poëtis ubi discipulorum operâ eodem modo Lexica congefisset, inter quos mihi Senecæ Tragædiæ obtigerant, tandem Universalæ aliquod Lexicon Poëticum edere in animo habebat. Quanti hoc uls foret, ii intelligunt, qui in illis sæpe hærent, cum Poëtas explicant. Superfuit mihi Statiani istius Lexici quædam lacinia, unde in exemplum, quæ de Hercule habent

habentur, adducam. Numéri adjecti versus notant, qui citra librorum distinctionem à capite ad calcem per omnia Statii opera numerati sunt. Primum habet Historica. 2. Periphrases. 3. Denominata.

HERCULES filius Jovis, ex Alcmena uxore Amphitruonis: unde & Amphitryoniades dicitur, factorum magnitudine celeberrimus. 6. 09. 6888. Juno illi infesta varia pericula concinnavit 146. 1611. Ufa est ministeria Eurysthei Regis Argivorum, qui fatale jus in ipsum habuit. 15. 7. Numerantur præcipue duodecim ejus labores, 915. In cunis duos serpentes à Junone immisos exanimavit. 840. 1612. Leonem Nemeæ jugulavit & ejus exuvius pro veste usus est. 2827. 4262. Aprum Erymantium occidit, 10178. Poma Hesp. ridum à vigili Dracone asservata reportavit, 1723. Hydram Lernaem interfecit, 1594. Diomedem crudelem Thraciæ Regem equis suis laniandum objecit, 1595. Busiridem cruentum Ægypti Regem ad aras mactavit, 1596. Clavam, arcum & sagittas gravissimas gestat, 1615. 1599. A Molerocho benefice hospitio exceptus fuit, 1593. In monte Oetæ se combussit, & Deus factus est, 1571. Apud Tirynthios cultus est. Hinc dicitur Tirynthius, 1565, 1639. Colitur & in Nemea Sylva, item Tiburi & apud Argivos passim 1587. Templum ei reparavit Pollux, quod prolixè describitur à vers. 1565. Fuit frater Bacchi, 1605. Amavit Hylampuerum, 647. Cum Age Nympha Arcadica concubuit, 1604. Thesbii quinquaginta filius omnes eadem nocte consumpavit, 1607. Columnas suas erexit ad fretum Gaditanum, quod inde Herculeum dicitur, 1747. 2596. Hercules epitrapezius, effigies ejus sub poculo collocata prolixè describitur à v. 2770. Hinc vocantur Herculei labores 146. Herculeus alumnus, i.e. Hylas 647. Herculei Hortatus 1678. Herculeæ gymnas, 8168. Herculeus Pean, 6219. Herculeæ vires 8139. Herculeæ moles, 8497. Herculei lacerti, 8551. Herculeus Hamon 9902. Herculeæ noctes, i.e. Trinox, quam Jupiter ejus generationi insumpsit 8795. Ternox Herculeæ 13102. Herculeæ mater, i.e. Alcmena 12179. Herculeus Agylleus 11351, 1368. Herculeæ sagitta, 11365. Herculei nepotes 13547.

Patet ex his, nihil esse hoc labore utiliùs. Plerumque enim in illis Poëtarum locis hæremus, neque sensus illorum satis percipimus. Talia inprimis apud Statium multa occurrunt, & apud alios Poëtas. E.g. *Geticus Maritus*, pro *Vulcano*: *Geticus Vates* pro *Orpheo*: *Geticum plestrum* pro *ejusdem Orphei lyra*: *Getica ornus*, pro *arboribus per ejus lyram commotis*: *Getici amores*, i.e. *Orithyia*, quam *Boreas* rapuit ab *Ilyssso*, *Thraciæ fluvio*. *Getica volucres*, i.e. *Philomela* & *Progne*. *Arcadicus galeus*, i.e. *pileus Mercurii*, qui *Arceas* est. *Ætææ faces*, i.e. quæ in sacris *Cereris* vel *Palladis* præferuntur. *Ætæi imbres*, i.e. *feraces*. *Ausonia toga*, i.e. *pacatus Italia status*. *Centaurica femina* de *Equis*. *Cilicum ver*, i.e. *odores spavissimi*. *Coryciæ coma*, i.e. *crocus*. *Cyclopus labores*, pro *validis & firmis*. *Cynipii campi*, i.e. *Africani*. *Cyrrheus hiatus*, i.e. *antra & umbra Parnassi*. *Danæneus Augur*, i.e. *Amphiaraus Argivus*. *Danacius volucer*, i.e. *Perseus*, *Bistonius ensis*, propter *Martem*, qui ibi templum habebat &c. Quæ si omnes in unum volumen ex omnibus poëtis collecta sint, magnum hinc ad rem poeti- cam commodum esset: Sed nunc forte nemo hunc laborem suscepturus est. Phræseologiam poeticam non ineptè concinnavit *Nomestheus* in *Parnasso suo*

Poetico, adductis integris Poëtarum locis. Concisas & excerptas phrasas ac periphrasas dedit Bacherius in Flavissis Poëticis, aliquoties reculis. Qui liber ideo utilissimus est, quod nominum propriorum, gentium & regionum, comparationum Indices peculiares subijciuntur. Omnia sunt ex probatis autoribus desumpta, locis etiam nonnunquam additis; cum *Weinrichius in. Ærario suo* pleraque è lacunis hauriat recentiorum Poëtarum.

Ut nominum & phrasium, ita & Formularum ac Sententiarum Collectanea institui possunt, quarum usus maximus est in integris carminibus, quæ in aliquam molem excrescunt. Nam quemadmodum in Epistolis *Joh. Starckius* singulares quasdam Formulas collegit, easdem etiam daturus in Oratoriis; ita & in Poëticis illa dari possunt, ac promiserat quoque ipse Starckius. Attendendum hic est sedulo in carminum, præcipue Virgilianorum, lectione, quibus formulis membris membra connectat, à narratione ad narrationem transiens. Exiguum earum typum exhibuit *Georg. Fabricius lib. 2. de Re Poëtica*. Possunt & nonnullæ formulæ Epistolares Starckio notatæ, etiam in Poëticis habere locum, quarum exemplum habemus in Epistolis *Heroidum Ovidii*, absoluto omnis elegantia Romanæ opere. Tales e. g. sunt. *Non possum eloqui: ne longum faciam: ut verum fatear: semper, nunquam, prius moriar: exprobrare jactantiam: irriti conatus, irriti sermones. &c.*

Huc referri etiam debent illa Collectanea Ornamentorum, quæ in variis consistunt, 1. Comparisonibus. Sunt enim Comporationes Poëtis, in primis Heroicis, familiares, ac mirifice ornant carmen. Cum enim Poëta pictorem imitetur, qui coloribus suis & luminibus ita rem ob oculos sistit, ut vivam oculis obversari credas: ita Poëta comparisonibus mirifice rem ornat. Harum collectio diligenter instituenda est, non è Latinis Poëtis solum, sed & Græcis, Italicis, Germanicis. Hic enim patet, quam Poëta Poëtam imitetur. *Virgilius Græcos; Virgilium cæteri imitati sunt, & ita quidem, ut, cum in simili re versantur, tamen Virgilio maxime sint dissimiles.* Harum Comparisonum librum integrum concinnatum edidit *Trogasius Antv. Ann. 1610.* ubi sub titulis rerum comparatarum Comparisones ipsas congeffit; quæ multis augeri modis possent. Exigua Comparisonum exempla dedit *Georg. Fabricius*. Indices talium Comparisonum breviores habet *Masenius in Palaestra sua*, & *Bacherius in Flavissis*. Infinitus talium numerus congeri potest, magno futurus usui, si non integris comparisonibus institutendis, saltem in exaltanda per metaphoram phrasi. Metaphora enim est comparatio contracta; & comparatio metaphora per suos similitudinis terminos explicata. Quod de Comparisonibus dixi, idem in exemplorum collectione faciendum: Illis enim Poëtæ frequenter utuntur, fabulosis tamen potius & fictis, quam veris. Eorum Indicem dedit *Masenius in Palaestra*: uberiora Collectanea *Ravissius* in officina, sed Poëtica Illustrationes his addendæ sunt. Id enim præcipue quæritur. Nam apud *Masenum & Ravissium* nuda tantum exempla sine expressione poetica recensentur. De Comparisonibus Poëticis videatur *Buchnerus de Com. dic. rat. lib. 2. c. 8.*

Perti-

Pertinent huc quoque Loci Communes idolographici & prosopographici. Solent enim Poëtæ, uti jam dixi, pictores imitari, ideoque virtutes & vitia ut personas introducunt, vel certis quibusdam rebus, vel personis, orationem affingunt; quæ propterea diligenter notanda sunt, ut habeamus exemplum, ad quod nostra inventa exigamus. Habemus idolographias Furiarum, Invidiæ, Somni, Musarum, Virtutum, quas passim apud Poëtâs reperiâs. Singularem de his idolographiis librum scripsit *Cæsar Ripa*, qui pene in omnes linguas conversus est, & nunc quoque in linguam Germanicam. Verum tamen ejus libri autorem *Jan. Nicius Erythraeus* nominat *Johannem Zaratinum Castellivum*. Pinacoth I. n. 27. Prodiit epitome quædam Germanica sub titulo Iconologiæ Poëticæ. Multa quoque illius libri transtulit *Harstorfferus* in libro Germanico de arte poëtica titulo *Unfundibili* edito, part. 2. & 3. sub titulis rerum, quas describit Phrasibus Poëticis. Post Cæsarem Ripam aliosque totum illud negotium idolographiæ ad artis leges examinavit *Masenius in Speculo imaginum veritatis occultæ*, quo in libro fontes monstravit, ex quibus variarum rerum idolographiæ deducendæ. Notavit quoque errores in arte idolographica à *Cæsare Ripa*, *Boccho* aliisque commissos. Veterum idolographica ex hieroglyphicis *Pierius Valerianus* collegit, cui primæ hic deferendæ, ut qui antiquitatis interiora rimatus est. Sed & *Malenius*, quæ huc pertinent, ex hoc excerptis. Referri etiam hic possunt fictæ Topographiæ, quæ passim apud Poëtâs inveniuntur, qualis est e.g. apud *Ovid. Regia Solis, regia Somni, Invidia, apud Job. Secundum Regia reginæ pecunia.*

Vidimus Collectanea, quæ ad poëmâ scribingum per se pertinent: subijcimus illis Collectanea, quæ ipsis cum Rhetoribus sunt communia. Quoniam itaque res vel laudantur, vel vituperantur, vel svaidentur, vel dissvadentur, vel acculantur, vel defenduntur, vel simpliciter tantum describuntur; ideoque sub titulis materiarum notari potest, quicquid apud omnes generis Poëtâs Græcos, Latinos, Gallos, Germanos &c. inveneris; sed per indicem tantum: non enim svaserim, ut exscribas. Sciagraphiam talium Locorum Communium dedit *Farnabius in Indice Poëtico*; sed tenuit tantum ille labor est, ac augeri multis modis potest. Summa enim ille tantum vestigia legit, & vaga lectione quædam observavit. Exempla talia collegit *Laurentius le Brun in Eloquentia sua Poëtica lib. 7.* ubi de characteribus Epididicticis. Ab his tamen sejungendæ sunt descriptiones minores, quando paucis versibus vel rem aliquam, vel tempus, vel locum describimus. Hæc enim potius referenda sunt ad Phrasæologica. In his descriptionibus ut multus est *Virgilius*, ita & parvus. Nam duobus vel tribus versibus, sed verbis emphaticis, omnia absolvit. Legi potest de genio Descriptionum *Virgilianarum Bussiers in præfatione Scanderbegi sui.* Quæ ad genus deliberativum & judiciale pertinent oratiunculæ, consultationes, exprobrationes, querelæ, & similia, etsi eadem habeant Rhetorum enthymemata, tamen seorsim ea poni consultum est. Habent enim Poëtæ, quo differant ab Oratoribus proponendi modo.

modo. Tales oratiunculæ, epistolæ, frequentes occurrunt apud Virgilium reliquosque Poetas Epicos, Ovidium in epistolis Heroidum. Nam Satyricos aliorum remitto, quod plane in alio poematis genere versantur. Etsi enim eorum argumenta vel in genere demonstrativo, quatenus, vituperium continent; vel judiciali, quatenus aliquid accusant, versantur; alia tamen versandi ratio est. Satyricus enim genius ridendo magis verum dicit, quam seria oratione. Ideoque & phrasis Satyricorum sejungenda est à reliqua phrasi poetica: quemadmodum nec Comica phrasis omnis in seria oratione potest adhiberi. Distinguedæ enim sunt personæ, res & tempora. Quemadmodum apud Oratores, ita & apud Poetas morum & affectuum Collectanea sunt instituenda. Cum enim omnis poetæ vis in imitatione actionum consistat, actiones verò vel mores vel affectus exprimant, utrumque Poetæ familiare esse debet. Sive enim Epicum carmen scribat, sive Tragædiam, sive Elegiam, seu de bono aliquo gratuletur, de malo dolorem testetur, Satyræve scribat, omni loco & tempore morum & affectuum ipsi ratio habenda est. Perpendendi itaque canones Aristotelici, & horum ductu notandi ex Poetis sub his titulis illi characteres morum & affectuum, qui apud Poetas occurrunt. Vel solus Virgilius mirus in iis artifex uberissimam eorum messem dat. Si quis enim inter Poetas enthymematicus est, Virgilius est, qui summâ ratione & iudicio scribit omnia, in quo mire vacillant ceteri Poetæ. Ovidius post Virgilium cæteris omnibus præferendus est. Nam in Epistolis Heroidum, in libris Tristium, mira est affectuum & morum representatio, adeo ut nonnulli in eo damnant declamatorias argutias, quod nimium immoretur argumento suo, & manum de tabula tollere nesciat, novis sibi deinde argutiis, ultra quam par est, rem ornans: quâ in re nemo sibi præter unum Virgilium temperat, qui illam, quæ in tacendo consistit, eloquentiam optime didicit. Non enim plus dicit, quam debet, quæ maxima omnis eloquentiæ virtus est. Libertate tamen illa vehementer auribus blanditur Ovidius, & solet elegantia, etiam nimiam, vel doctis interdum placere. Affectuum certe & morum tanta apud illum copia est, ut locupletare præ cæteris locos nostros possit. Cætera quoque enthymemata, quæ in Locis quibuscunque Rhetoricis ad bonum & malum pertinent, etiam hic notari possunt & debent. Versantur enim carmina in omnibus causarum generibus, & quoniam illa vel bonum vel malum pro fine habent, sive quod laudetur, sive vituperetur, sive svadeatur, sive dissuadeatur, seu accusetur, seu defendatur, eadem argumenta hic obtinebunt. Id tantum notandum, quâ ratione ab Oratore hic Poeta differat, & quomodo ille enthymemata sua proponat.

Etiâ ex Oratoribus quædam in suum usum transferre Poetæ possunt. Ut à Poetis spiritus sublimitatem & affectus sumunt Oratores, atque ideo illis poetæ commendant Grammatici, certe Quintilianus initium omnis institutionis puerilis à poetis sumendum svadet; ita poetæ etiam ab oratoribus multa mutu-

ari

ari possunt, atque debere illud facere iudicat *Vavassor libro de Epigr. cap. 14. p. 159.* à Quintiliani sententiâ, sed sine causâ, alienior. *Nicolaus Borbonius, præclarus Virgilii imitator, dicere solitus fuit, summo sibi usui semper fuisse in scribendis versibus Ciceronem. Quod mihi tum profecto (inquit) mirum dictu ac ferme incredibile visum esset, nisi meminissem adolescentem me, ac potius puerum, à prehensisse non pauca, quæ Virgilius de Cicerone sumpsisset. Atque hoc ipsum longo post intervallo animadverti observatum à Macrobio, & proditum scriptis etiam tuac, cum nihil esset necesse. Quippe cum ageret de iis, quæ Virgilius prioribus surripisset poetis, non autem, scriptoribus orationis solute. Nec Tullio, inquit, compilando, dummodo undique ornamenta sibi conferret, abstinuit. Nam & sententiam hanc, o fama ingens, ingentior armis, esse Tullii totam vult, neque falso vult: & versum hanc, Proximus huic, longo sed proximus intervallo, conceptum totidem verbis à Tullio antea, & ex ejus de Claris Oratoribus libro depromptum. Nuda ista & unica vox Virgiliana, recubans, nonne minus est aliquid minusque poetam ac poetin redolens, quam Tullianum illud, Epicuri philosophia, quæ in hortulis quiescat suis, recubans molliter & delicate? Dicitur sine dubio à Cicerone multo nitidius ac lætius, platanus ad opacandum locum patulis diffusa ramis, quam à Virgilio, patulæ fagi tegmen, ad umbraculum significandum profertur. Nec video, quam obrem plurima ejusdem Oratoris ab agitato mari, à ventis, à procellis, à turbinibus petita, ulli cedant tempestatì Virgilianæ. Et alia sexcenta sunt, ex quibus planum fiat, quantum quoquo modo adjuvent inter se orationis utriusque scriptoribus: Itaque sibi mutuas operas tradant, ut utiles sint poetæ Oratoribus, poetis Oratores necessarii.*

Hæc si diligenter notaverimus, in imitando deinde erimus promptiores, Huic fini inserviunt Loci illi Communes, quos in Eloqventia sua Poetica proposuit *Laur. le Brun*, qui tarraginem exemplorum dedit è Locis Dialectis declaratorum. Enthymematum verò oratoriorum nihil hic apparet, quorum in ratiocinando usus præcipue consistit, ut illorum in amplificando. De Affectibus idem *lib. 6. Eloq. Poët. part. 1.* exempla proposuit. Etiam Ethopœiæ & Pathopœiæ, orationes scilicet, quæ apud Poëtas occurrunt, ut Didonis morituræ apud Virgilium & similes huc pertinent. Huic fini etiam inserviet figurarum poëticarum Collectio, in primis affectuosarum, quæ mirifice poemata ornant. Cum enim etiam apud Oratores figuræ orationem quasi vivificent, multo magis in carmine facient; ideoque & illarum, ut omnium methaphorarum frequentior hic usus est. Quoniam vero genius poëticus ab Oratorio diversus est, ideoque expedit illas notasse, quæ singularem interdum carmini pariunt elegantiam. Suntque inter illas alix, quæ Epicum; aliæ, quæ Elegiacum carmen magis ornant, magna cum industria & delectu notandæ. Habent Lyrica carmina, Phæleuci, Anacreontes, Scazontes, quasdam sibi peculiares, ut numeros, ita figuras, quæ singularem unicuique generi elegantiam circumponunt. Collegit quoque exempla figurarum *Laurentius le Brun part. 2. Eloq. Poët.*

Possunt

Possunt & peculiare Loci Communes Inventionum institui pro usu nostro attemperandi, quibus illa enthymemata, quæ in singulis occurrunt, subijci possunt, una cum argutiis reliquisque artificiis, quæ in illis apud Poetas exemplis occurrunt. Quoniam enim vulgò in Iustitia poetica nostra occupatur in Epithalamiis, Epicediis, Gratulationibus &c. scribendis, sub talibus titulis colligi inventionum genera, e.g. in Demonstrativo genere inter titulos generales erit *Epithalamium*. Sequantur sub illo titulo speciales ex circumstantiis negotii evoluti. Ita ex circumstantia personæ conficias titulos: *Epithalamium Theologi, Jcti, Medici, Mathematici, Philosophi, Mercatoris* &c. Ex circumstantia temporis: *Epithalamium in nuptiis tempore æstatis, veris, hiemis, autumnii, nundinarum* &c. celebratum. Cæteræ circumstantiæ alia aliæque suppeditabunt, usui tibi in inventione futura. Nam breviora carmina non semper per integra enthymemata procedunt, sed argutâ aliquâ vel allusione vel illatione absolvuntur. Hæc etiâ ingenium facile per se præstat in ingeniosis, tamen, si exempla multa collecta habueris, novæ semper cogitationes & inventiones sub manu crescent; quæ ita formandæ sunt, ne exscriptum carmen videatur, & facile est novo aliquo colore rem incrustare. Quicquid itaque apud Latinos, Germanos, Italos, Hispanos, eleganter excogitatum inveneris, his titulis accommodari potest. Ac incidunt interdum aliqua, quæ tu ipse inventioni novæ accommodare possis, de quibus non cogitantur autores, quos legis. Præterea ex magna illa farragine, quæ uno intuitu tibi ob oculos sistitur, facile aliquid decerpes, quod ad rem præsentem faciat, vel varia miscendo, vel nova ad eorum speciem excogitando. Labor ille vehementer proderit illi, cujus in inveniendis phantasia tardior est: ingenioso vero novam dabit occasionem ad rem & argumentum suum ornandum. Ut hæc etiam parte juventuri lucem accendamus, subnectam huic capiti *Hylæ aliquam inventionum*, sed per indicem tantum è variis poetis meo ductu ab aliis congestam, quæ qui uti velit, Autores ipsos ad manum habere debet; Si quis autores ipsos non habet, per breviam lemmata summam inventionis exprimere poterit. Compendiosum etiam illi erit, qui Autores ipsos habet, si forte perlegere integra carmina nolit.

Solent carminibus suæ esse à numeris Veneres & certa quædam artificia, quæ mirifice ornant versum; quales apud Virgilium, mirum numeri poetici observatorem, frequenter occurrunt, e.g. cum versus terminantur monosyllabis, ut *procumbit humi bos: nascetur ridiculus mu.* vel cum spondei multi adhibentur, ut *media agmina circumspexit: Illi inter sese magna vi brachia tollunt.* Aut cum Dactyli & Spondæi ita miscentur, ut rei naturam expriment, ut cum de turri ruente ait: *Convellimus altis Sedibus impulimusque ea lapsa repente vinam Cum sonitu trahit.* Talia infinita apud Virgilium habentur, quæ homo in iis non exercitatus contemnat, doctus vero & prudens admiretur. Ac sunt, qui magnam eorum farragine in notarunt, *Jacobus Pontanus Instit. Poetic. lib. 2. c. 8. seqq. Job. Jovianus Pontanus in Dialogo, qui inscribitur Altius. Jac. Ludovicus Strebans in lib. de Electione verborum c. 9. & alibi.*

Et alibi. Laur. le Brun in Elog. Poët. lib. 4. Jul. Caf. Scaliger in Hypercritico suo omnibus pene paginis; nonnunquam etiam Alex. Rossæus in Virgilio suo Triumphantæ. Nic. Erythraeus in Preliminaribus Virgilianis, cujus labores cæteros, quos in Virgilium meditatus est, lucem non adspexisse dolendum est. Promisit enim Schema Pætheticum Virgilianæ Poëseos: Librum de alliteratione seu syllabarum allusione; de quibus Sylburgius in præfatione editionis Virgilianæ.

Connexiones poëticæ etiam hic non sunt prætermittendæ, quæ Excerptis Formularum vel addi possunt, vel ab his sejungi. Magnus earum connexionum usus est in prolixo carmine, ubi nihil magis interdum cruciat, quam membris membra connectere. Sunt autem Connexiones illæ vel membrorum majorum vel minorum: sunt vel per particulas, vel per formulas. Occurrunt illæ in singulis periodis, cum cola colis junguntur.

Hæc ego scripseram, cum ex Actis eruditorum Lipsiensibus innotuit de Deckenii observationibus Poëticis Antverpiæ Ann. 1688 in lucem missis, quas planè ad gustum meum esse ex ipsa argumentorum libri recensione observavi. Quare cum nusquam in officinis appareret liber ille frustra à me quæsitus, ad manus tandem meas pervenit, ultro illum mittente, quæ est humanitate, Viro mihi amicissimo & celeberrimo *Joachimo Fellerio*. Statim ut inlpxi, gratissima fuit illa cogitationum nostrarum convenientia: Videbam enim ab illo autore plinius esse proposita nonnulla, quæ ego dudum & mente designaveram & discipulis meis privatâ informatione tradideram, & nunc his chartis notavi. Parte prima congesti ea, quæ ad Amplificationem Poëticam pertinent, Distributiones, enumerationes, descriptiones, egressiones, comparationes, inductiones, Synonyma, Periphrases, Invocationes, narrationes, Sermocinationes, Figuras, Fictiones, carminum artificia, ut Epithalamiorum, Genethliacorum &c. Sub quibus singulis certa Inventionum lemmata ponit. Hæc quamquam optime comparata sint omnia, confusa tamen ornamenta rebus ipsis & *ad id quod in præfatione* & ad generalem amplificationis Poëticæ titulum relata displicet. Pars secunda proponit characteres Affectuum, satis quidem copiose, quæ tamen multis augeri modis possint: Quod si enim solos Ovidii Tristium libros percurras, longè plures ex eo solo Tristitiæ characteres ego olim notavi, quam notavit Deckenius. Nullos quoque morum characteres observavi, qui omnino characteribus affectuum jungendi sunt. Parte tertia ea proponit, quæ delectabile reddunt poema, acuminum fontes, in quibus ducem Mæcenium habuit. Parte quartâ Ornamenta poëtica complectitur, in his numerat figuras, quarum exempla adducit, sed insignes quasdam omisit, inter quas est *Sejugatio* nemini, quod sciam, quam *Danieli Vechnero* in libello de Figuris notata. Est verò illustris illa & maxime conspicua, ut in Ovidiano illo:

Demophoon ventis & vela & verba dedisti:

Vela quæror reditu, verba carere fide,

K

Ita

Itanos in quodam Carmine:

Fulmina sic agiles servant, sic flumina, motus:

Fluctibus hæc; flammis illa vibrata suis.

Multum quoque ejus exempla è Ciceronis Orationibus notavit Veehnerus. Refert quoque ad ornamenta formulas & particulas poeticas ad certos titulos redactas; qui utilissimus omnino labor est, tum & modos loquendi singulares & alia nonnulla. Hunc ego libellum omnibus, qui artis poeticae studio ducuntur, præ cæteris omnibus commendo, & ut pluribus usui esse possit, recudi velim.

CAP. XI IDEA LEXICI POETICI PRO TRANSLATIS

- A.**
- A**ccendere. *Infandum accendere bellum*, Virgilius Æneid. 12. Idem lib. 7. *belloque animos accendit agrestes*. Id. lib. 8. *quos jus in hostem fert dolor, & merita accendit Mezentius ira*. Id. lib. 10. *Nunc prece nunc diis virtutem accendit amaris. Sol dicitur accendere diem*, Claud. de Consulatu Mallii. *Ante vetant, quam maturis accenderit annus Ignibus, accenderit, i.e. accensus fuerit*. Gratius Cynegeta.
2. **Acclinis**, Claud. in Probin. *Consulat. arbore fulvus acclines humeros*, vid. Barb. ibi in Commentar.
3. **Acclinatus**, Statius 4. Sylvar. 4. *occidit horror. Equoriam & terris maria acclinata quiescunt*.
4. **Adorare**, Sarbievius lib. 1. od. 3. *de ramis arborum dicit, Pangea gaudent brachia frondium Longe recendisse, & procul obvios Currus adorare*.
5. **Advena**, Claud. 6. Conf. Honor. Certi ubi legibus advena Nereus Æstuat: loquitur de maris fluxu & refluxu prope æstium fluxu.
6. **Ædificare corpora de saltatoribus & funambulis**, Claud. Consul. Mallii, qui sese jaculantur in auras Corporaque ædificant celeri crescentia nexu.
7. **Æmulus**, Claud. 6. Conf. Honor. *littora lunaribus æmula damnis, i.e. ad motum luna fluxum & refluxum maris patientia. Æmulus orbis dicitur Luna ratione Solis*. Claud. Conf. Probin. *Cum fratre netrufo Æmulus adversis flagrauerit ignibus orbis*.
8. **Æs vetustum**, i.e. imagines majorum. Claud. Probin. Conf. Licet ære vetusto Floreat.
9. **Afflare**, *Afflari de tenui halitu dicitur*. Virgil. *de homine defuncto: afflatus vicino sole refugit*. Stat. l. 9. Theb. *de fulmine: Fulminis haud citius radiis afflata cupressus Combibit infestas &c.* Idem de odore: *Ogygii si quando afflavit Iacchi Dulcis odor*. C. aud. 2. de Raptu Proserp. *afflataque curru sidera Ténario*.
10. **Allabi pro accedere**. Virg. 6. Æn. 2. *Et tandem Euboicis Cumarum allabitur oris*.
11. **Alterna Terhys**, i.e. fluens & refluens. Claud.

- Claud. 3. Conf. Hon. *Tethyos alternæ refluxus calcavit arenas.*
12. Ambitiosus. Ambitiosa colus, quæ intertexto auro fila trahit, dicitur Claud. 4. Conf. Hon. *Quæ tantum potius digitis mollire rigorem Ambitiosa colus.* Inc. nimis ambitiosa rubescit progenies, i.e. rosa.
13. Amare. Horat. l. od. 25. *Janua limen amat.*
14. Amicare pro connectere. Sarbiev. l. od. 4. *Et super collo tyrias amiket Fibula lanas.*
15. Angustare pro cingere. Stat. l. 4. *Rabidi cum colla minantia monstri Angeret & tumidos animam angustaret in artus.* Id. l. 12. *At procul ingenti Neptunens agmina Theseus Angustat clypeo.* Claud. 6. Conf. Hon. *viridique angustat laspide pectus.* Id. Conf. Probin. *quæ sine sub uno Angustant aditum curvis anfractibus Alpes.*
16. Anhelus. Silius Ital. *turbinem anhelum vocat.* Claud. R. Prof. *Vorticibus Pblegeton perlustrat anhelis.*
17. Animosus de velis dicitur. Sarb. l. od. 4. *Et repentinis animosa trudent Carbasæ ventis. Ita pilam, vel turbinem agitatum animolum dixeris.*
18. Animæ pro ipsis hominibus inprimis heroibus apud Poetas usurpantur. Ita animæ mori dicuntur, vel interfici. vid. Barth. comm. in 1. Theb. v. 660.
19. Animari. Claud. Nupt. Honor. *Maveria signa rubescunt Floribus & subitis animantur frondibus hæc.*
20. Arista pro anno. Virgil. post aliquot mea regna videns mirabor aristas. Claud. 4. Conf. Hon. *nec dum decimas emensus aristas Aggrederis mensuenda viris.*
21. Armare pro munire, instruere, adalere. Virgil. lib. 9. *Æn. Ungere sela manu ferrumque armare veneno.* Id. l. 10. *Vulnera dirigere & calamos armare veneno.* Claud. l. 1. de Rapt. Prof. *ceu turbine rauco Cum gravis armatur Boreas Ibid.* *Coge tuis armata dolis.* Id. 3. Rapt. *cui fundit ab antris Æolus armatas hyemes.* Id. 6. Conf. Hon. *Chaldea mago seu carmina ritu Armavere Deos.* Id. Conf. Probin. *pulcherr. severo Armatur errore pudor.* Venant. lib. 1. de vita Martini: *armant flamina flammæ. Nos abscurbi lento Zephyros armare veneno.*
22. Assiduus. Assidui honores, i.e. non interrupti altero alterum velut assidue. Claud. Conf. Mall. *Tamceler assiduos explevit cursus honores.*
23. Attonitus. Claud. in Conf. Mal. *Attonitas sermo qui duceret aures.* Senec. Herc. Fur. *illum populi favor attonitum Fluctuque magis mobile vulgus Auræ tumidum volvit inani.* Attonitum ignem vocat Martialis, quo Scævola urebat manum, lib. 8. Epigr. 33. *attonito regnat in igne manus.*
24. Audax. Remi audaces. Claud. 3. Conf. Hon. *audax mamma de habitu Heroidiæ ad prælia euntium.* Claud. Conf. Probin. *Audacem reteggit mammam.*
25. Audire pro obsequi, de rebus inanimatis; Virg Georg. 1. *non audit currus habenas.* Ovid. Metamorph. V. *de mille sagittis Unam seposuit, sed quæ nec acutior ulla. Nec minus incerta est, nec quæ magis audiat arcum.* Hinc surdos arcus Stat. vocat l. 10 *qui non obsequuntur.* Claud. Conf. Mall. *Desidia auriga non audit verbera currus.*

26. *Aura*. Virgil. l. 6. *Discolor unde auri per ramos aura refulsit.*

27. *Aureus* pro pulcher. Horat. Od. 5. l. i. *Quinunc te fruitur credulus aureâ, i. e. pulchrâ.*

28. *Aurita* dicuntur arbores Orphei testudinem secuta, Horat. l. 1. od. 12.

29. *Aurora* pro populis aurora. Claud. Stilic. l. 1. tota pater undique secum Moverat Auroram.

B.

30. *Blandus* pro eo, quod non nocet. Claud. Rapt. P. 1. blandique leones Summisere jubar. Id. 4. Conf. Hon. *subamque impune pererrans Egida traelasti blandos interritus angues.* Ibid. *irerent blandæ sub vincula tigres.* Id. Conf. Probin. *blando testetur gaudia fluctu.* Sidonius: *Lambebant teneros incendia blanda capillos.*

C.

31. *Calcere*. Claud. 3. Conf. Hon. *Terhyos alterne refluxas calcavit arenas.* Id. 6. Conf. Hon. *heu terra sinistris Auguriis calcata mihi.* Ibid. *patulum prospectans Narnia campum Regali calcatur equo.* Idem. Conf. Mall. *de extenso monte; & rancia tonitrua calcata.*

32. *Calcat*. Claud. 6. Conf. Hon. *Meque minabatur calcato obsidere vallo.*

33. *Cataphracta poma* vocat Covvicens nuces castaneas.

34. *Celare*. Sol celare diem & promere dicitur. Horat. *Alme Sol curru nitido diem qui Promis & celas aliusque & idem Nasceris.*

35. *Cervix* pro forti & elato animo. Claud. Nupt. Honor. *petulans alta cervice juvenia.* Id. in Rufin. l. 1. *Cumque fide pietas aliâ cervice vagantur.* De Tauro Stat.

2. Theb. *cervixque recepto Sanguine magna redit.*

36. *Circumflexus*, i. e. in se rediens. Claud. 6. Conf. Honor. *Circumflexa rapit centenus secula Consul.*

37. *Circumfluus*, i. e. vehementer abundans. Catullus: *Et ille nunc superbus & circumfluens Perambulabit omnium tubilia.* Claud. Conf. Probin. *mens circumflua luxu.*

38. *Citius*, i. e. ante. Hor. l. 13. *Suprema citius solvet amor die, i. e. ante diem supremam.*

39. *Clementis*. Claud. 3. Conf. Hon. *Veneris clementes pervolat auras.* Clementem cliivum vocat, qui molliter elatus Rapin de Hort. lib. 3. *Ipse reclinato clementis ab aggere cliivi Ordinibus longis lapsuros digere fontes.*

40. *Cognatus*. Stat. l. 1. Theb. *Unde graves ira cognata in mania Baccho.* Ibid. *nec enim velocius ulla & que reditque vidit cognatæque tartara mavult.*

41. *Collum* rebu inanimatis applicatum. Claud. 6. Conf. Honor. *Colla triumphati proculcat Honorius Istri.*

42. *Colligere*. Claud. 3. Conf. Honor. *gentesque remotas Colligit aurora, i. e. peregrinatur in Oriente.*

43. *Combibere*. Stat. *Fulminis haud aliter radiis afflata cupressus Combibit ingestas & stirpe & vertice flammæ.* Claud. 6. Conf. Hon. *vestis radiato murice solem Combibit.*

44. *Comerere*. Claud. 6. Conf. Hon. *vestis & cingula comit Sepe manu.* Petr. Maur. Hymn. in B. Bened. *Sancta te complit puerum senectus.*

45. *Concolor effosso auro* dicitur Fossor Metallicus. Stat. *Pallidus fossor redit eructos concolor auro.* Sil. Ital. *effosso concolor auro.*

46. Confessus. Claud. 6. Conf. Hon. *vultusq; palam confessa coruscus.* Claud. Conf. Mall. *Lene fuit Nilus, sed cunctis amnibus exstat utilisior, nullas confessus murmure vires.*
47. Conscius de rebus inanimatis, Claud. Conf. Probin. *conscia tunc sonuit rupes, scil. ad adventum Deæ.* Lucan. lib. 1. *Et gens si quæ jacet nascenti conscia Nilo.*
48. Consumere Stat. 1 Theb. *Spes anxiam mentem Extrahit & longo consumit gaudia voto.* Id. 2. Theb. *in absentem consumit prælia fratrem, i.e. animo meditantur pugnas nil profuturas.* Claud. Conf. Mall. *Consumant totius spectacula montes.*
49. Contemnere, Claud. 4. Conf. Hon. *de Equo Castoris Cyllaro. Serviretq; tuis contempto Castore frenis Cyllarus,*
50. Convenire. Claud. 6. Conf. Hon. *Tua te beneficia morantem conveniunt.*
51. Copia oris, i.e. eloquentia. Claud. Conf. Mall. *Et tantas oris copia vincit opes.* Copianarium Horat. pro odoribus.
52. Coquere pro fovere. Stat. 2. Theb. *cruentis secretâ coquebat Invidiam.*
53. Cor longævum pro prudentia. Claud. Conf. Probin. *Ignæ longævo frenatur corde juvenis.*
54. Coronare pro tingere. Stat. 2. Theb. *clausâq; nemus statione coronant.* Virg. lib. 9. *Obiiciunt equites sese ad divortia nota Hinc atque hinc, omnemque aditum custode coronant.* Sarbiev. l. 1. od. 3. *laurigeris tibi thyrsis coronatus Cytheron.*
55. Cornu pro gravi copia interdum a Poëtis usurpari solet. Stat. 2. Theb. *de somno dicit, illos cornu perfuderat omni.* Sed & cornu peculiariter somno adtributum. vid. Barth. ibi in Comm.
56. Crinis pro siderum radiis. Claud. 4. Conf. Hon. *Stella crine retusolangvida.*
57. Crudus, i.e. immaturus, recens. Horat. lib. 3. od. 11. *Nuptiarum expers & adhuc protervo Cruda marito.* Stat. 2. Theb. *Et si crudus amor.* Claud. 3. Conf. Hon. *Et crudâ teneras exercuit indole vires.*
58. Culpâ pro amissione virginittatis ap. Stat. 2 Theb. *primæq; modestia culpæ Confundit vultus.* Virgil. de Didonc. *Huic uni fors poteram succumbere culpæ.*
59. Cunctari signa cælestia dicuntur illi, qui magno tenetur desiderio. Stat. 1. Theb. *Longum signis cunctantibus annum Stare gemit.*
60. Currere de rubore sensim genas insciantes, Virgil. 12. Æn. v. 65. *cui plurimus ignem Subjecit rubor, & calefacta per ora cucurrit.* Id. Æn. 5. v. 250. *Victori chlamytem auratam, quam plurima circum Purpura Meandro duplici Melibæa cucurrit.* Ovid. Ep. 5. Heroid. v. 37. *gelidusque cucurrit, Ut mihi narraſti, dura per ossa tremor.* Stat. 10. *ambire per currere exponit: sed falsa cucurrit Insula per crines.*

D.

61. **D**amnum pro decremento Lunæ. Claud. 6. Conf. Honor. *nudatæque littora fluctu Deſerit Oceani lunaribus æmula damnis.* Hor. IV. od. 7. *Damna tamen celeres reparant cælestia luna.*
62. Damnari dicitur Luna eclipsin pariens. Claud. de Conf. Mall. *quæ linea Phæben Damnet & excluso pallentem fratre relinquat.*
63. Decentior ær, i.e. magis serenus. Claud. 6. Conf. Honor. *Ipse favens votis solitoque decentior ær.*

K 3

64. De-

64. Decrescere dicitur locus ex visu recedens in itinere. Totaque decrescit refugio Trinacria visu.
65. Dedocere & dediscere. Hor. l. 2. od. 2. numero beatorum Eximit virtus populumque falsis Dedocet uti Vocibus vid. Docere. Stat. 2. Theb. moneo regnorum gaudia temet Dedoceas. Lucan. lib. 1. longoque toga tranquillior usu Dedidicit jam pace ducem. Sulpit. Lupercus: Savag, dedifcet pralia torvus aper. Claud. præfat. de R. P. Cordaque languentem dedidicere metum.
66. Dedignatus, vid. Indignatus.
67. Deprensus, deprendi, Voces usitate Poëtis in re nauticâ. Lucret. lib. 6. Et quacun- que in eo tum sunt deprensa tumultu Navigia. Virgil. Æn. IV. Deprensus olim statio fidissima nautæ, & lib. 5. Argolicos mari deprensus. Catull. minuta magno Deprensa navis in mari cesaniente ven- to. Stat. 1. Theb. Ac velut hyberno de- pressus navita ponto.
68. Deprendere, est rem obscuram detegere. Claud. 3. Conf. Hon. arcanos Nili de- prendite fontes.
69. Descendere pro decrescere. Stat. 1. Theb. de Bobus: Ardua no dosos cervix descendit in armos. Ita nos in Amo- rib. Cimbri, de Oloribus: Ardua quæ patulas cervix descendit in alas.
70. Desidere dicuntur campi, cum avis evo- lat. Ita de Ganymede ab aquilâ rapto Stat. 1. Theb. Gargara desidunt surgen- ti & Troja recedit.
71. Despumare. Claud. Conf. Probin. quantas per Lydia culta Despumat ru- tilas divæ Pætolus arenas.
72. Detergere, i. e. purificare Claud. Conf. Mall. de Justitia: tu prima hominem syl-

vestribus antris Elicis, & sado detergis secula vitæ.

73. Deterlus. Claud. 6. Conf. Hon. Princi- pius & Solis radiis deterla removet Nu- bila.
74. De vexior dies, i. e. occasus Cl. de Conf. Mall. quodcumque rubescit Occasu, quod- cumque dies de vexior ambit.
75. Dies varie usurpatur Statio, quæ tamen omnia imitanda non passerim. Itai. Theb. est Sacra dies animi, pro conscientia: projicere diem, i. e. oculos eruere: lon- gumque in secula digne Promeriture di- em, i. e. ævum, & lib. 1. Sylv. stabit dum terra polusque, Dum Romana dies. Id. lib. 1. Theb. affusa sub omni Terra atque unda, die, i. e. sub ortu, meridie & occasu. Id. 2. Theb. squalentem diem dicit pro tempestate pestifera. In Eloq. Poët. Brun. part. 1. p. 204. de flore protuberan- te: reterato capiat amicum Ore diem.
76. Diffundere pro bilarem facere. Ovid. lib. 4. Met. generosi munere Bauchi Diffu- dere animos. Stat. 2. Th. diffuderat Ar- gos Expectata dies. Stat. 1. 4. Sylv. sacro diffusus nectare vultus Dux Superum.
77. Discriminare, Claud. Conf. Prob. no- dus, qui sublevar ense Alburn puniceo pe- ctus discriminat ostro.
78. Discere, Virg. Discit mentiri lana colo- res. Ap. Græcos discere pro solere ponitur, ut in illo Empedoclis versu Κ. Α. Α. δ. ε. Δ. η. τ. α. π. ο. υ. ρ. ο. τ. ο. τ. α. π. ε. ι. ν. υ. α. δ. ο. ν. α. δ. ε. α. ν. α. Η. ι. c. τ. ο. μ. α. δ. ο. ν. p. o. s. i. t. u. m. p. r. o. ε. ι. ω. δ. ε. ι. ο. α. ν. Et statim facta sunt mortalia, quæ didice- rant esse (i. e. erant, vel solebant esse) im- mortalia. vid. Casauban. in Athen. lib. 10. c. 6. p. 452. n. 30.
79. Ditare de studio dictum. Claud. de Conf. Mall. Maria quæ famulus ditavit Hyda- res.

- pes. Id. 3. Conf. Honor. quas ditat O-*
rantes.
80. *Ditescere. Claud. Conf. Mall. de arenâ*
gladiatoria: largo ditescat arena san-
guine.
81. *Docere pro permittere, Claud. 3. de Ra-*
ptu: Infolitiqve docet galeam mitescere
feris. Ita & vox jubet usurpatur. Id. 3.
Conf. Honor. submissus adorat Eridanus
blandosqve jubet mitescere fluctus.
82. *Doctus Epitheton omnibus rebus Mus-*
ficis applicatur. Claud. Conf. Mall. docti
riferunt floribus amnes. i. e. Musarum. Ita
docti montes, laurus &c. Claud. Conf.
Probin. & pollice docto jam parat au-
ratus trabeas.
83. *Dolosus. Ignes suppositi cineri doloso,*
Hor. lib. 1. c. od. 1.
84. *Domare. Stat. 2. Theb. de Thracibus*
ait: lacte novo domuisse cruorem. In
eandem sensum indomitum vinum dicitur
Lucan. lib. 10. indomitum Meroë cogens
sumare Falernum. Id. ibid. Fortunam
virtute domas. Id. Sylv. lib. 2. cap. 2. qvi
pectore magno spemq, metumq, domas.
Id. 1. Theb. perdomitam saxo Cererem
vocat panem. Claud. Conf. Probin. Vir-
tutibus ille Fortunam domuit.
85. *Dubitandum lumen pro caliginoso. Ru-*
tilius: Sic dubitanda solet gracili vane-
scere cornu Desessisqve oculis Luna reper-
ta laet. Claud 4. Conf. Hon. Visa etiam
Stella die dubitanda nihil nec crine re-
uuso Languida. Dubii status vel venti,
Claud. Incertam Lunam vocat Virgil.
Æn. 6. Lucem malignam ibid.
86. *Ducere vox de Fatis propriè usurpari*
videtur. Ita Jupiter ap. Stat. 1. Theb. cer-
to reliqua ordine ducam. Ibid. avo du-
cente. i. e. implente oracula.
87. *Dulcis. Gene dulces Claud. Conf. Prob.*
dicuntur pulchra, juveniles. Hor. Dulce
ridentem Lalagen amabo Dulce canen-
tem. Epitheton dulcis non Elegiacis tan-
sum poetis, sed omnibus commune, de quo
Balzac. Enthresien: 36. p. 352 & 353.

E.
88. *Ebrius amnis de fonte artificiali vini.*
E. Claud. Conf. Probin. jam profluat
ebrius amnis Mutati in vina vadis E-
bria vestigia dicuntur hominum ebrio-
rum Claud. Ebria Mnemonio fulcit vestigia
thyrsos.
89. *Ebur pro lyrà Claud. Pollice festino nobi-*
le duxit ebur. Pro adilitio homore Hor. 1.
Ep. 6. v. 53. eripietqve curule, Cui volent,
importunus ebur. Buchn. p. 77.
90. *Edomitus. Tutâ per edomitos ut Sa-*
lamandra focos. Saut. Ann. Sacr. Poët.
part. 2. p. 35.
91. *Effeminare, pro deterius, mollius aliquid*
reddere. Claud. 1. in Eutrop. de Eunuchis
Eutropo: trabeata per urbes Offentatur
anus titulumqve effeminat anni.
92. *Emeritus Phæbus pro occidente. Stat. 1.*
Theb. Emeriti consinia Phæbi, i. e. plagæ
occidentalis. Biderman. Epigr. III, 79.
de foro perpesuo lucente: Es nu. quânt
emerito ligna parata foco. Ego in E-
pigr. in Conjug. Vetulæ & juvenis. Il-
lam fulcire emeriti pedes recusant.
93. *Eqvitare de Veniis. Horat. 1. 4. Od. 4.*
Per Siculas eqvitavit undas. Vid. Voss.
Inst. Orat. lib. 4. p. 207. audax illa transla-
tio, cui extra lyricum carmen ego locum
dare nolim.
94. *Errare de aurora radiis. Claud. de R.*
P. 11. Errantes ludunt per cœrula flamme.
95. *Evinctus. Virg. Eclog. 7. Puniceo stabi-*
suras evincta costurno. Id. lib. 5. Æn.

Punicetis ibant evincti tempora tenuis.
 Ibid. *Consequitur viridi Mnestheus evinctus olivâ.* Id. *Ipse caput tonsa ramis evinctus olivæ.* Stat. Th. i. *famulumque evincta pudicâ Fronde manus.* Claud. Stil. i. *roseisqve evincta coronis Certantes Asia tadas Europa levaret.* Unde patet, familiare id Poëtis verbum eâ in re esse.

96. Exarmare. Boët. i. Conf. c. 4. *Exarmaveris impotentis iram.*

97. Exasperare, i. e. opus calarum facere. Cl. 3. Conf. Hon. *Brontes innumeris exasperat ægida signis.*

98. Exclamare pro sonitum edere. Juvenal. Sat. 6. v. 421 *Domine femur exclamare coëgit.* Sed hæc audax & Satyrica est metaphorâ.

99. Excusare eleganter à Poëtis adhibetur. Ita de Nilo Claud. *quod excuset raros fecundis fluctibus imbres.* Stat. 2. Theb. *Virgineas libare comas primosque solabant.* Excusare toros dicit de puellis recens nuptis, quæ Palladicomas libare solabant.

100. Exertus: epitheton eorum, qui ad pugnas parati sunt. Virgil. lib. ii *medias inter cedes exultat Amazon Unum exerta latus pugna.* Valer. Flacc. l. 2. *Est Dolus & Rabies & L. tibi major imago Visa trucis exertamans.* Stat. 1. Theb. *de pugna Polynicis & Tydei: tum perp erectus uterque Exertare humeros.* Claud. Conf. *Prob. niveos exerta lacertos.* Prudentius: *Nuda humeros, intonsa comas, exerta lacertos* Sidonius: *Sederat exerto bellatrix pectore Romæ.* Idem: & exertam tetigerunt cornua mammam

101. Exspuere. Senec. Troad. v. 1068. *ubi hanc anilis expuam leibi moram? re-*

prehenditur hæc translatio à Buchn. de comm. dic. Ratione pag. 42.

F.

102. **F**aber, Fabricator. Lucret. *Nam dolor & morbus lethi fabricator uterque est.* Magis appositè Virgilius, quam Lucret. *doli fabricator Epeus.* II. Æn.

103. Famulus: epitheton pro, subjectus, Claud. 3. Conf. Hon. *famulus Gangen pallefcere ripis.* Id. 4. Conf. Hon. *Ipse tibi famulas præberet Pegafus alas.* Id. de Conf. Mall. & condita Pelle Mania, quæ famulas quondam ditavit Hydaspes. Conf. Probin. Id. *Sic nobis Scythicus famuletur Araxes.* Id. Stil. 1. *Cum procerum jussis famulantia cernimus arma.*

104. Fatigare. Stat. 2. Theb. *Superos invita fatigant.* Valer. Flacc. *mœstâqve fatigat Voce Jovem.*

105. Favere de agro aptiore. Claud. Conf. Mall. *quæ gleba faveret Frugibus,*

106. Fax. Stat. 1. Ach. *fax vibrata medullis* In vultus atque ora redit

107. Felix. Claud. Conf. Mall. *Quis felix oleæ tractus, i. e. magis aptus ad olearum proventum, felicia poma, i. e. mala aurea.* Covvleus: *Felices auræ, pro suavis odoribus.*

108. Ferire, de rebus variis. Claud. Conf. Probin. *immensaque cornus in bastam Porrigitur, tremulisque ferit splendoribus Hebrum.* vid. ictus, impulsus. Id. Stilic. 1. *Cum semine jacto Terrigenæ galea matrem nascente ferirent: loquuntur, de fratribus Cadmeis è terra prodeuntibus.*

109. Ferritus pro torvo & rigido, applicatur rebus infernalibus quoque, ut Rex ferrugineus. Stat. 1. Theb. *de Furia, sedet*

- sedes intus abactis Ferrea lux oculis: & de Cerbero* 2. Theb. *Ferrea tergemino dimiſſet lumina ſomno.*
110. *Ferrugineus epitheton rerum infernalis. Ita Virgil. Cymbam Charontis ferrugineam vocat. Ita ferrugineam frontem Strigi adſcribit Stat. 1. Theb. De infernali nemore. 2. Theb. Stat. Et ferrugineum nemus adſupet. Claudian. de Diis veſtimentis: Tunc ferrugineo lacrymas deterſit amictu. Nox etiam & omne nocti concolor eſt epitheto effertur. Virg. de Eclipſi Solis: Cum caput obſcurâ nitidum ferrugine texit. Ferrugineum colorem Nonius cœruleum exponit. Et Stat. Pythonem cœruleum monſtrum vocat: Theb. Aulon. Epist. 24. Livor ubi ille tuus ferrugineumque venenum.*
111. *Fellus. Feſſa viſcera vocat Claudian. quæ jam amplius ad partum idonea non ſunt, de Rapt. Proſp. 1. Feſſaq; poſt primos hæſerunt viſcera partus.*
112. *Fidus de eo, quod non lædit. Ita Claud. Conf. Mall. de igne joculari. Fida per innocuus errent incendia ſurres.*
113. *Fidem ſervare nipibus Ætæa dicitur ap. Claud. R. P. 1. quod non ab ignibus ejus liqueſceret: quare fumum fidelem vocat eodem reſpectu: ſumæque fideli lambit contiguas innoxia flamma pruinæ. Fideles venti dicuntur, quod ſuſpiria deferant ad amicos. Fidelis æger etiam in proſa Ciceroni agnoſcitur, lib. 16. ad ſam. epist. 17.*
114. *Flagellare de crinibus humeros moſti pulſantibus, de ramorum collifione.*
115. *Flagrare, Flagrantes arenæ dicuntur, quibus auræ ramenta immiſcuntur. Cl.*
4. *Conf. Hon. Quæ divitiſe algæ Germina flagrantes inter quaſvis arenas?*
116. *Florere de lumine & de gemmis, quem admodum de floribus ardere & incendi dicitur. Stat. 1. Theb. de atrois cœli: radiant majore ſereno Culmina & arcano florentes lumine poſtes. Id. lib. 2. arcano florentes igne ſmaragdi. Lucret. lib. IV. Bina lucernarum florentia lumina flammæ. Stat. 1. Theb. de genis pubeſcentibus: Æternum florere genus. De exercitu Claud. 3. Conf. Hon. Floret criſtatis exercitus undique turmis. Alii legunt, ſervet quod mihi non adeo probatur. laud. Conf. Probin. Licet are percuſſo floreat, i. e. imaginibus majorum. Id. 1. Stilic. & viridi floretet milite ſubcus: loquitur de fratribus Gademis. Id. de Baccho. crinali florens edera: Ita nos de infulatō, floret purpureâ caput tiarâ.*
117. *Floſ de primâ lanugine. Virgil. lib. 7. En. Tum mihi prima genas veſtibat flore juvenca. Itâ Greci ἀγὸ τῷ ἀνδρὶ barbam nominant ἀνδραγόνα. Sic à Platone dicti ἀνδρῆτας ἐν ᾧ αἶψα, qui incipiunt pubertatem. Ita Nonnus lib. 25. αἶψον ἥβης ſpicam juvenutis dixit. Pacuv. Nunc primum opacat flore lanugo genas, ubi Flora alii legunt. vide Scal. in Feſt. Sic Claud. 6. Conf. Hon. Conſpicuas cum flore genas. Ibid. generum florentē juvenca Id. Conf. Probin. Aut genas dulces quam floſ juvenilis inumbret. Id. 2. Stilic. purpureo prima ſignatus flore juvenca. Lucan. lib. 6. Illagena florem primævo corpore vuliſſe. Calpurnius, Ecl. 2. quoties molliſſima ſangu Ora manu, primique ſequor veſtigia*

gia floris, i.e. lanuginis. Sammonicus
Serenus: *Et gaudet rapto nudari flore*
pilorum.

Flores dicuntur absolute ornamenta di-
cendi Claud. Conf. Mall. *Graiorum*
obscuras Romanis floribus artes irradi-
as. Panegyrico in Serenam *Carmina*
dicit flores, quos neque frigore Bore-
as, nec Sirius urit aestibus, aeterno sed ve-
ris honore rubentes. Sidera dicuntur
flores, & flores sidera apud Poetas. Ita
Manil. *Tunc conferta licet caeli fulgen-*
tia templa Cernere seminibus densis, totis-
que micare Floribus. Vid. Buchner, de
Comm. dic. rat. p. 25. & Menag. Observ. in
Malherb: poemat. p. 546.

118. *Fœdare.* Claud. 6. Conf. Hon. *Quam-*
vis assiduo noctem fœdaverat imbre.

119. *Fœdus absolute pro nuptiis.* Stat. 2.
Theb. *nec plura tuus despexerat Oene-*
us Fœdera.

120. *Formidatum, formidatum chypei lu-*
men Claud. Conf. Probin. *Et formida-*
to chypeus Titana laceffit Lumine.

121. *Frangere vel frangi, pro curvari.* Ita
Stat. 2. Theb. *Interiore sinu frangentia*
litora curvat Tenaros.

122. *Fragiles aquae, i.e. glacies.* Ovid. lib. 3.
Trist. fragiles effodiuntur aqua.

123. *Frenari. Ventii frenantur & unda.* Cl.

124. *Frui. Frui poenâ, suppliciis dicitur,*
quem delectant cruciatus fontium.
Claud. Conf. Mallii: *Qui fruitur poenâ,*
ferus est. Id. lib. 1. Rufin. *Crudelibus ante*
Suppliciis fruitur. Ita Martial. l. 8.
Epigr. 30. *Mutium Scævolam suapte po-*
nâ frui dicit, cum urit manum suam: Ad-
spici ut teneat flammam poenâque frua-
tur Fortis.

125. *Fulgur de re quavis splendida.* Claud.

3. Conf. Hon. *gæta nec triste timen-*
tem Fulgur. Idem 3. de Rapt. *Crista*
placato fulgure vernant, quibus scilicet
flores inserti. Ita Balde vocat elegan-
ter abena fulgura barba.

126. *Fulmen denubibus aprini tribuitur.* O-
vid. *Fulmen ab ore venit,* Stat. 2. Theb.
Erebus setia & adunca fulmine mala.

127. *Fulmineus.* Claud. 6. Conf. Hon. *Bar-*
bara fulmineo secuit tentoria cursu. Id.
Conf. Mall. *Obvia fulminei properens*
ad vulnera paridi, i.e. veloces. Id. Conf.
Probin. *fulmineis impellens viribus ho-*
stem. Id. Stil. 1. *fulmineum perstrinxit*
iter.

128. *Eultus pro comitatus* Claud. 4. Conf.
Hon. *duplici fultus consorter edibat, pro*
confusus, Claud. 6. Conf. Hon. *folio fultus*
genitoris eburno. Eodem modo vox sub-
mixtus usurpatur. Claud. l. 1. de Rapt.
Prof. *Ipserudi fultus folio.*

129. *Furari.* Virg. Æn. 5. *Pone caput, ses-*
osque oculos furare labori. Nos in
carmine aliquo: *Qui sciat obliquis fu-*
rari vela procellis.

130. *Furere de astris pestilentibus.* Covvle-
us: *non aëris agri Circumfusalues calum-*
que furentiaque astra, de immoderate
affected, letitid &c. Horat. II, od. 7. *Dulce*
mibi furere est amico.

131. *Furiæ de fustibus dicuntur,* Claud. 3.
Conf. Hon. *transmare sonoras Torren-*
tum furias. Stat. l. 4. Sylv. 6. v. 84. *bone-*
fas furias vocat fidem Saguntinorum in
Romanos, qui maluerunt se ac sua perde-
re, quam deficere a sociis. Versâ in rabi-
em fide Florus ait l. 2. c. 6. *qui huic pro*
interpretatione est.

132. *Furtivus pro occultus.* Rabin. l. 3.
de

de Hort, furtivo lubrica lapsu: Unda.

133. Fufus humo, i. e. porreftus, jacens. Stat.

1. Theb. Idem: effufa sub omni Terra atque unda die; i. e. orbis totus ab oriente in occidentem extenfus.

134. **G**.
Gavifus. Claud. Conf. Probin. Dominum gavifa coronat Terra fuum.

135. Gemere, pro fono aliquo ingrato, gemitui fimili. Claud. 3. Conf. Hon. Ignifluisque gemit Lipare fumofa cavernis. Quicquid gemit unda Ioniâ, terram intelligit, Claud. Conf. Mall.

136. Gemitum maris dixit Florus de navibus, reprehensus à Buchn. de comm. dic. rat. p. 28. Frigidus enim Florus in maca-pboris eſt, vide eundem Buchner, ibid. p. 197 Videatur Grævi præfatio in Florum à fe editum,

137. Glaucus inter epitheta Deorum marinorum, & fluvialium. Claud. Conf. Prob. de Tiberino: Illi glauca nitent hirsuta lumina vultu.

138. Glifco. Sanie glifcit cutis, Stat. 1. Theb.

139. Glomerare de rebus in orbem actis vel condensatis. Virgil. de apibus: magnum miſte glomerantur in orbem. Idem: Quam multa glomerantur aves. Silius Ital. lib. 3. nives vocat adverfo glomeratas turbine. Lucan. lib. 6. glomerataque pubes In ſua converſis præceps ruit agmina frenis. De Ætna Claud. Rapt. P. 1. quæ tanta cavernas Viis glomeret?

140. Gravatus nube dicitur dies nebulofus. Claud. R. P. 1. de Ætna. piccæque gravatum Fœdat nube diem.

141. **H**.
Habenæ pro regimine. Virg. Æn. 6.

clafique immiſiſt habenas. Claud. Conf. Prob. Sol. qui flammiferis mundum complexus habenis.

142. Haurire de velociſſimo itinere uſurpatur. Ut enim aliis carpere viam eſt modicis ire paſſibus; Ita haurire eſt magno impetu magnam viâ partem implere: quemadmodum urna magnam aque vim uno tractu ſolent capere. Stat. de Polynice 1. Theb. Incertusque viâ per nigra ſilentia vaſtum Haurit iter. Rectius hoc de nave vel homine nataute diceretur, Virg. Georg. 4. medium Sol igneus orbem Hauſerat. Haurire pro occupare. Virg. Georg. 3. Exultantiaque haurit Corda pavor pulſans. Lucret. lib. 5. haurire latus ferro propenetrare: Ac latera & ventres hauribant ſubter eorum. Virgil. lib. 10. Æn. Per tucicam ſqualentem auro latus haurit aperit. Lucret. lib. 6. de vi venti: Arbuſta evaluens radicibus haurit ab imis. Lucan. lib. 10. de amore dicit: Quis tibi veſani veniam non donet amoris Antoni, durum cum Cæſaris hauſerit ignis Pectus. Stat. 2. Theb. de Equo Neptuni: prior haurit arenas Ungula, poſtremi ſolpuntur in æquora piſces. Id. ibid. ſingultribus artum Exhaurit thoraca dolor. Claud. 4. Conf. Hon. terramque & ſtagna propinquâ Haurirent radii. & Conf. Mall. nitidis quicquid te (juſtitiam) ſenſibus haurit. Apud Ciceronem eſt: mandata exhaurire, i. e. perſicere tota.

143. Honeſtæ perpetuum Poëtarum epitheton. Virgil. de Baccho. Circum caput egit honeſtum. Eodem modo Horat. II. Carm. 1. Audire magnos jam videor duces, Non indecoro pulvere ſordidos. Stat. 2. Theb. tunc ora rigantur honeſtis

Atis Imbribus, id est, Lacrymis virginem decentibus. Honestæ furæ quæ dicantur Statio, vid. Tit. Furia.

144. Honor dicitur omne id, quod præcium rei contiliat, vel eam ornare. Ita sylvarum honores Virgilio dicuntur folia. Apud Stat. Calydonis honos de apro dicitur. Stat. l. 10. *hi feris, hi veris honore soluto Accumulant artus.* Claud. 6. Conf. Hon. de Eridano: *Non illi madidum vulgaris arundine crinem Velat honos.* Id. ibid. *lata sub imagine pugne armorum innocens paci largitur honores: describit hic choreas armatas, quas vocat armorum innatus honores.* Id. Paneg. Serenæ: *Floribus æterno quos veris honore rubentes Fons Aganippæ Permissidos educat undâ.*

145. Horrere de pilis erectis dicitur. Statius 2. Theb. de Tigride: *Horrui in maculas, id est, maculosos pilos.*

146. Hospes nova aura, de eo, qui alius evolat, dicitur Sarbievio lib. 1. od. 3. *Ibis sub pedibus pigras Urbes relicturnus: quæ gentes Attonita motus hospes aure.* Claud. 4. Conf. Hon. de novâ stellâ: *alieni temporis hospes Ignis.* Hospes honor, i. e. peregrinus. Claud. 6. Conf. Hon. *quæ non aliena per arva Imbuat hospes honor.*

147. Hyems pro tempestate. Stat. l. 8. *ferream hyemem dicit telorum tempestatem. Instamus jactu telorum, & ferrea nimbia cereas hyems.*

I.

148. Jactantior, i. e. majori magnificentiâ. Stat. *Et septemgemino jactantior atherapulfet Roma iugo.* Claud. 4. Conf.

Honor. & notâ fruitur jactantior aula.

149. Actus. Stat. Th. 2. *vario strepit icta tumultu Regia.*

150. Jejunia pro inopiâ. Lucan. l. 4. v. 332. *Unde jejunia dixit, pro aqua inopiâ & siti, reprehensus à Buchn. de Comm. dic. rat. p. 190.*

151. Ignescunt spumæ equorum frenâ. Claud. 2. Ruf. *spumæ ignescere frenâ.* Stat. lib. 6. *spumæque & sanguine ferrum Uritur.* Claud. 4. Conf. Hon. *Ignescunt patula nares: de eqvo dicitur.*

152. De Igne omnia dicunt veteres Poëte, quæ urvo animali conveniunt. Dicitur mori, vivere, nasci, extinguere, bibere edere, crepidare, nictare, porare, dormire, sopire, excitari, lambere, ali. nasci, nutrirî &c. Vid. exempla congerentem Barthelemi. in 1. Theb. p. 174. *Ignis dicitur fulgor gemmarum.* Stat. 2. Theb. *arcano florentes igne smaragdos.* Claud. 4. Conf. Hon. *fulgor Iberus Temperat arcanis Hyacinthi carula flammis.* Id. ibid. *quis miscuit ignes Sidonii rubrique maris.* Id. 2. de laud. Stilic. *Et vario lapidum distinctas igne coronas.* Id. 6. Conf. Honor. *acies super igne metalli.* Pro amore Idetn. Laud. Stilic. 1. *ignesque mariti Vincit cura Patris.*

153. Illabi usitatissima Poëtis vox: eleganter dicitur de influxu siderum & de Diis. Claud. 3. de Rapt. de Iride. *illa colorata Zephyris illapsa volatu.*

154. Illaudatus. Busiris illaudatus Virgilio dicitur. Ineptè hoc in Virgilio reprehendit stultissimus Censor Veracioris in Censione antiquorum auctorum. p. 58.

155. Ima-

155. Imago jocosa, i. e. Echo. Horat. I. od. 12. *cujus recinet jocosa Nomen imago?* Id. od. 20. lib. 1. ut paterni Fluminis ripa, simul & jocosa Redderet laudes tibi Vaticanani Montis imago. Male reprehenditur à Scaligero hie Horatius.

156. Imbellis, est, bello contrarius. Ita imbellis oliva Valer. Flacco dicitur, Horatio imbellis cithara, quæ pacis laudes canit. Imbelles epulæ ap. Claud. 3. Consulat. Honor. dicuntur, quibus catulus leonis nondum præda aptus desciuit. Jam negat imbelles epulas & rupe relicta Gætulo comes ire patri.

157. Imber vox ad multa transfertur. Virg. Aen. 12. *Tempestas telorum ac ferreus ingruit imber* : ad Ennii imitationem lib. 8. Annal. Hastati spargunt hastas, sic ferreus imber. Nonn. lib. 22. *omnesq; discunt imber sagittarum*. Stat. Ducat nubila Jupiter per orbem, Et latæ pluvias minetur agris, Dum nostri Jovis hi ferantur imbres. Idem 1. Theb. vocat putres sanguineo imbre genas, quæ sanguine ex vulneribus stillante maculata erant, Claud. Conf. Probin. Sed largior imbre Sæverat innumeras hominum ditare catervas Ib. denso currentia munera nimbo.

158. Immori velis ventus eleganter dicitur, quando desinit tempestas. Stat. 1. Theb. ventus ut decretata residunt Equora, laxatiq; diu tamen aura superstes Immoritur velis.

159. Impellere, impulsus. Stat. Achilla fax vibrata medullis In vulnus atq; ora reddit, lucemq; genarum Tingit, & impulsam tenui sudore pererrat. Id. 2. Theb. Ipse etiam gaudens nemorosa per avia

sanas Impulerat matres Baccho meliore Cybæron. Vid. ferire, iclus. Claud. Conf. Prob. Collesq; canoris Plausibus impulsus septenâ voce resultant. Id. de Rapt. Prof. 11. Impulit Ionios præmissis lumine fluctus Nondum pura dies.

160. Implere patrias galeas, i. e. pace, robore & etate accrescente. Claud. 4. Conf. Hon. Jam patrias imple galeas, jam cornu avita Tentatur. Stat. lib. 8. de filio Regis Parth. Summe tunc arcum ipsamq; onerare videtur Patris equum, visusq; sibi nec sceptrâ capaci Sustinere manu, nec adhuc implere tiaram. Idem lib. 9. silvestria cæjux Nondum tela procax arcumq; implere valebas.

161. Improbus pro immodicus, ut improbus labor, apud Virgil. Valer. Flaccus lib. 6. Improba barbarice procurrant tegmina planta, i. e. calcei modum pedis excedentes, non purpurei, ut quidam volunt : nam ap. Senecam improbi coloris lacerna, non purpurea tantum intelligenda sunt, sed quæ purpura præstantiore & colore magis saturâ tincta sunt. Idem improba arva alibi vocat invadenda fertilitatib. Plura de eâ voce vide ap. Gronov. de Sestert. lib. 4. c. 8. p. 688. & 689. Martial. l. 3. Improba nec profunt jam satureja tibi.

162. Inane i. e. inanimatum Stat. 1. Th. Inane vulgus, h. e. Manes, vid. Vacuus.

163. Incendere & incendi variis rebus attribuitur à Poëtis. Præa dicuntur incendicoloribus de contagio pestifero. Stat. 1. Theb. superjecto nebularum incendit amictu, ad exprimendam celeritatem contagii.

164. Incertus. Quale per incertam lunam

- sub lucemalignâ Est iter in sylvis.* Virg. *Æn.* 6. dubiam alii dicunt.
165. Incestare *Poëta usurpatur pro pollutione quâcunque.* Ita Virg. l. 6. totamque incestat funere classem. Stat. 5. Silv. quas incestavimus aras. Id. II. Theb. Illas ut summo vidit Pater abnuus olympo Incestare diem irrepidumque Hyperionis orbem Suffundi maculis. Claud. Conf. Mall. non Latios incestant nomina fastos.
166. Inclementia. Claud. Rapt. Prof. l. de Plutone: Dira riget inclementia forma.
167. Indigena. Claud. Rapt. P. 1. de *Ætnâ*: nunc vomit indigenas nimbos, i. e. ex se ortos.
168. Indignari, i. e. recusare, detestare. Claud. 4. Conf. Hon. de Pegaso: melioraque pondena passus Bellerophonæas indignaretur habenas. Id. Conf. Probin. Plaustrum jam raris intermicat Artios Indignata regi, scil. à Lunâ lucente. Id. 1. Rapt. P. hinc dedignata teneri Concutit objectum rabies Tyrrhena Pelorum Stat. 2. Theb. cujus cum mollia signa Militiamque truce[m] sexum indignata frequenter. Id. lib. 8. accipit ille preces, indignatusque moveri. Id. lib. 10. quorum post funera maesti Vitam indignantur. ibid. insignemque animam mucrone corusco Dedignantem artus pridem &c. Indignatus, Virg. 8. *Æn.* Pontem indignatus *Araxes*. Ita unda indignata terrorpentem cornua Mithram. Id. 2. Theb. non indignati miserum dixisse parentem Oedipodem. Indignans pro invito. Claud. 4. Conf. Hon. patrio mentem furatus Olympo Continuit claustris, indignantemque revinxit. Id. 6. Conf. Hon. atque indignantes in jura redegerat Artios.
169. Induere pro aliam formam acquirere, vel etiam alios mores assumere. Virgil. cum se nux plurima sylvis. Induit in florem Stat. Sylv. 1. Nec tantum induerint fati nova secula crimen. Id. Theb. 8. Cornipedes flammantur in hostem Corpora cæci mixti Dominis, inasque sedentium Induerint. Claud. 4. Conf. Hon. Auspiciis iterum sese regalibus annus Induit Id. 3. Conf. Hon. Indue mente Patrem. Id. Conf. Prob. cum floribus aquora vernis Bosphoribus indueret. Lucan. lib. 7. nunquam tanto se pulchritudine cælum Induit. Homer. Odyss. 13. & 19. *ἡ καταιμίμενον ὄλην* mons inductus sylva. Pari modo usus Plin. Paneg. Trajani. *Egyptus tantis segetibus induebatur.* Symmachus ep. 52. lib. 1. rosus humo exuit.
170. Inermis Orion dicitur cum dubiâ luce fulget. Claud. Conf. Probin.
171. Iners vulgus Averni, i. e. manes apud Claudian.
172. Infamis, perpetuum Poëtarum epitheton rei, quæ ob causas aliquas in reprehensionem & odium incurrit, Im infames scopuli Horat. ob crebra naufragia, Infames aquæ ob suffocationem multorum. Infames Scyrone Petra Stat. 1. Theb. ob latrocinia à Scyrone patrita. Claud. Bell. Gildon. infanos infamat navita montes. Eodem modo illaudatus, inglorius.

173. Infelix pro tristi, inauspicato, damnato. Claud. 4. Conf. Hon. Non infelices tabulae.
174. Inflammare. Claud. Stilic. 1. pretio manus inflammata, i. e. donis corrupta.
175. Infundi pro applicari. Ovid. Ep. 2. v. 93. de amplexu: colloque infusus amantis.
176. Inglorius epitheton, quod Poëta frequenter usurpat. Ita Stat. lib. 9. Ingloria cassis dicitur cristis orbata. Eodem modo per sepius multa concipiuntur Poëtarum epitheta. Ita ap. Virg. illaudatus Buisiris, inamabilis Styx, indecorus, quasuis loca vide. Macrobi. Sat. 1. 6. c. 7. Non indecoro pulvere sordidos, Horat. l. II. od. 1.
177. Ingratus de agro, Mart. l. 10. Epigr. 47. Non ingratus ager, focus perennis.
178. Inhorrescere. Singularis gratia vox apud Poëtas, suavem concussionem cum leni sibilo denotans. Virg. Georg. 1. de arista: Spicæ jam campis cum messis inhorruit. Id. Æn. 3. inhorruit unda tenebris. Horat. l. 1. od. 23. seu molilibus veris inhorruit Adventus foliis. Stat. 1. Theb. de Mercurio volante: tenuique exceptus inhorruit auræ. Claud. Conf. Prob. inhorruit atrum Majestate nemus.
179. Iniquus. Virg. lib. 7. Æn. plaga Solis iniqui, h. e. Zona torrida.
180. Injustus, i. e. sponse. Virg. l. Georg. injusti pirescunt Gramina.
181. Innocuus pro illesus. Virg. lib. 10. & sedere carina Omnes innoxii: ubi Servius, innocuus primo est, cui non nocetur. Claud. 4. Conf. Honor. subim
- cum luce comarum Innocuus flagret apex. Id. Conf. Mall. de igne joculari. Fida per innocuas errent incendia turre.
182. Insidi astris dicitur mons editus, Stat. 2. Theb. Stat. sublimis apex, pentosque imbresque serenius Despicit, & tantum fessis insiditur astris.
183. Interficere pro perdere, Virg. 4. Georg. Fer. stabulis inimicum ignem, atque interfice messes.
184. Invalidum venenum. Claud. Conf. Mallii. Laceris morientes cunctibus hydri Lambant invalido furiarum vincla veneno.
185. Inumbrare de primâ lanugine eleganter dicitur. Claud. Conf. Prob. Antegenas dulces quamflos juvenilis incumbret.
186. Ira fulvi Leonis, dicitur Sydes Leonis, ad rubrum colorem accedens. Ita Claud. Conf. Prob. dicit, quod luna lucente fulvi leonis ira pereat. Id. Rapt. P. 1. Despicit Ionis proceris rupibus iras, i. e. tempestates. Irata terræ unda dicitur, quod fluctibus suis alluit. Stat. 2. Theb. irataque veteræ Curva Palamono secluditur unda Lecheo.
- Iratus dicitur Draco textilis exercitui prelati & à vento actus. Claud. 3. Conf. Hon. Iratus stimulantem noto. Irati vultus Lunæ dicuntur, cum rubet. Claud. 4. Conf. Honorii. Decolor iratos attollat Cymbia vultus.
187. Irradiare de floribus, quibus aliquid ornatur. Claud. Conf. Mall. Romanis floribus arces Irradias.
188. Jubar Sorenitatem Solis passim

apud

apud Poëtas notat vid. Barth. in 1. Theb. v. 343.

189. Jupiter pro tempestate. Virg. Georg. 2. Et jam maturis metuendus Jupiter vivis. Hor. lib. 1. Od. 22. Quod latus mundi nebule malusque Jupiter urget. Juvenal. Sat. 5. fremet se vâ cum grandine vernus Jupiter. Stat. 2. Theb. per imbres Fulminibus mixtos intempestumque Tonantem. Id. 10. Theb. Sic ubi nocturnum conitru malus æthera frangit Jupiter. Claud. 1. in Eutrop. nimboque minacem Sanguineo rubuisse Jovem.

190. Jussus. Plin. Cæcil. de cerâ lib. 7. Ep. 9. Ut laus est Cera, mollis faciliisque sequatur Si doctos, digitos iussuque fiat opus.

191. Juvare dicuntur flumina à sanguine caesorum hominum. Claud. 3. Conf. Hon. frigidus annis Mutatis sumavit aquis turbaque cadentum Staret, ni rapidus juvisset flumina sanguis.

192. Juvenescere de opere exstructo. Claud. 6. Conf. Honor. cinctosque cœgit Septem continuos montes juvenescere muro.

193. Juventus de animalibus etiam dicitur; ita pennata juvenus de apibus apud Sautel. Juvenile pro magno, violento. Stat. 1. Sylv. Carm. 4. Et subiti preceps juvenile pericli. Ita Græci usavimus pro violento & magno. V. Ruchner. de C. D. R. p. 305. Galli quoque eo modo loquuntur. Malherbe mes jeunes desirs. Vid. Menagii observat. in Malherbe p. 390.

L.

194. L. Abi dicuntur calices Virg. Æn. 3. Ad subita horrifico lapsu de mon-

tibus adfunt Harpyia. Stat. 2. Theb. supero fiscardine lapia Pallas &c. Lapius pro volatu, Valer. Flacc. 1. 1. Accipere Dea celerique per aëra lapsu Diversas petiere vias. Idem: Ecce autem molli Zephyros descendere lapsu Adspiciunt. Stat. Sylv. 1. tua turba relicto Labetur caelo. Lucret. Lib. 6. de fulmine: Et celeri ferme pergunt se fulmina lapsu. Claud. Conf. Probin. lapsu, proinus uno, Quem poscunt, rectigere locum, vid. allabi. Id. Rapt. P. 1. serpentibus Triptolemi lapsum adscribit: lapsuque sereno erit. Lapi quoque de stellis usurpatur. Virgil. Vs. qua labentem ducitu annum Sidera.

195. Labor apud Poëtas de virtute bellica signatè dicitur. Virgil. Disce puer virtutem ex me verumque laborem, Fortunam ex aliis. Valer. Flacc. 1. 8. Argon. Concipis optatum decus extremumque laborem Esonides. Claud. laud. Stil. 1. An gelidam Thracen decertatosque labores, Hebro teste, canam. Id. 1. in Eutrop. in mercem veniunt Cilices, Judæa, Sophene, Romanusque labor, Pompejanique triumphus. De liberis dicitur uteri labor apud Claud. 1. de Rapt. Prof. tibi gaudia nostri Sanguinis, & caros uteri commendo labores.

196. Lacesso. Virg. lib. 7. enoque fulgent Sole lacescita, i. e. percussa. Horat. quicumque Bithynâ, Lacescit Carpathium pelagus carinâ, vid. sollicitare. Claud. Rapt. P. 1. de Etinâ, motibus astrâ lacescit. Id. Conf. Probin. Et formidato Clypeo Trana lacescit Lumine, vide Tentare.

197. Læ-

197. *Lætas generale Poëtarum epirheton, cum describunt rem jucundam, gratam, acceptam, uti vice versa epirhetō tristicis omnia contraria significat.* Gratius Cynegeticus: *Lætas venantibus artes, i. e. acceptas.* Sil. Italicus, lib. 1. *At Pænis succensit irā turbataque luctu Es sevis gens læta ruunt.* Valer. Flaccus lib. 1. *Instat fama viri vitusque band læta tyranno.* Stat. 2. Theb. *Exulibus quamquam patriæque fugatis Nondum læta Venus.* Ibid. *te lætum descendere regno justius fuit, i. e. non impitum, V. Gavius.* Ap. Claud. Pluto ad Jovem: *cum te lætissimus ornet Signifer.* Idem Epithal. Palladii: *qui lætissimus urbi Sangvis erat.* Virgil. *Quid faciat lætas segetes.*

198. *Lævus pro inauspicato, crisi, ita Virg. de Sirio: lævo contristat lumine cælum.* Stat. 1. Theb. de peste: *quis ab æthere lævus ignis.*

199. *Lambere. Eleganter Virgilius de Et-nā igni vomō: Atollitque globos flammarum & fidem lambit.* Æn. 3. Horat. I. od. 2. *de levitatu: quæ loca fabulosus Lambit Hydaspes.* Claud. Conf. Probin. de Delo Apollinem excipiente: *tunc insula notos Lambit amica pedes.* Verum elegantius de aquis & ventis dicitur, *quam de terrâ; est enim in iis quidam motus, quo quasi lambere videntur, qui non est in terrâ.* Sarbiev. lib. 1. od. 2. *Quod vexant hodie noti, Cras lambent hilares aquor Etesie.*

200. *Lascivi vocantur lembi ad ludum instructi.* Claud. Conf. Mall. *Lascivi subito configant aquore lembi.* *Lascivire dicitur galca fectis coramata.*

Claud. 2. Rapt. P. *Ferratus lascivit apex horrorque recessit Martius.*

201. *Lassus mons dicitur, qui jam ad planitiem inclinat.* Stat. 1. Theb. *quam molle sedens in plana Cybæton Porrigitur lassumque inclinat ad æthem montem.* De sanguine, Stat. lib. 2. v. 669, *Membra negant lassusque ferit præcordia sangvis.*

202. *Late particula Poësis usitata.* Virgil. *loca nocte silentia latè.* Vide plurima in Indice Erythraei.

203. *Latrare dicuntur maria.* Cl. Rapt. 1. *Hinc latrat Getula Theys,* *Latrans pro cane; laniger pro ariete; auritus pro lepore; hionieas pro equo.* Vide Buchn. de C. D. R. p. 79.

204. *Laxare.* Claud. Conf. Prob. *trepidat laxaverat Alpes Augustus.*

205. *Levantes res dicuntur prosperâ fortunâ.* Claud. Conf. Prob. *nunquam, levantibus, alè Intumuit rebus.*

206. *Libra animi cunctantis, i. e. prudentia rerum momenta librans.* Claud. Sil. 1. v. 75. vide Barb.

207. *Luctari.* Virgil. *Cum venti posuere omnisque repente resedit Elatus, & in lento luctantur marmore tonse.* Monachus carm. in Gass. de lucernâ: *pinguique natans luctatur alvo.* Eomes.

208. *Ludere de luset & ludie aurora.* Claud. de R. P. 2. *errantes ludunt per carula flamma.* Germ. vocem spielen eodem modo usurpant.

209. *Lumen: formidatum clypei lumen.* Claud. Conf. Probio. *Et formidato clypeus Titana læcessit lumine.*

210. *Lunare, curvare est.* Lunatam frontem vocat Claud. Rapt. Prob. 1. *cornua gerentem*

M

- gerentem. Nec non lunatæ curvavit
germina frontis.
211. Lux. Stat. lib. 6. Theb. *Qualis Bistonis clypeus Mavortis in arvis Luce malâ Pangea furit.* Id. lib. 12. *campumque truce lux cupidis implet.* Id. Achill. 1. *sax vibrata medullis In pulvis atque ora redit lucemque genarum Tingit, & impulsam tenui sudore perentur.*
- M.
212. **M**adidum aurum dicitur, quod è Fago & Beti depromitur. Claudian. Consulatus Malli: *qui splendida potat stagna Fagi madidoque intus adspersitur auro.*
213. Magister, Magistra, pro epithetis interdum adhibentur. Ita lucem magistratam dicit Claudian. præfat. 3. Conf. Honor. *ad quam aquila pullorum suorum indolem explorat: Consulit ardentem radios & luce magistratæ Natorum vires ingeniumque probat.*
214. Malignus de re gravis periculosa. Virgil. lib. II. *Angustæque ferens fauces aditusque maligni.* Id. lib. 6. *Quale per incertam silvam sub luce maligna Est iter.* Ibi per lucem malignam intelligit dubiam, cui credi non potest. Ita fatuos ignes posses lucem malignam vocare. Martial. lib. 12. Epigr. 56. *Nec sint basia multa nec maligna, i. e. quæ dente impresso fiunt, vel lasciva.* Stat. 1. Theb. *de vadis periculosis: jam jamque aur saxa malignis Exspectat submersa vadis.* Id. 2. Theb. *geminis procul Urbe malignis Faucibus urgentur colles.* Id. Sylv. 4. 3. *Sorbebatq; rosas maligna tellus, Phæd. maligna sedes.*
215. Malus. Mala lux clypei dicitur Stat. Theb. 6. *vid. Lux.*
216. Mansurus pro æternus. Claud. 4. Conf. Honor. *Hinc natis mansura fides.* Id. de Conf. Mall. *Publica mansuris testantur vocibus æna.*
217. Marmor vocatur mare placidum. Virg. *Cum venti posuere, omniqve repente resedit Flatus, & in lento luctantur marmore cuncta.*
218. Melior. Claud. 3. Conf. Hon. *melioris secta metalli, i. e. aurea.* Id. 4. Conf. Hon. *redit meliorem magistro Machina concentusque poli.* Ibid. de Pegaso: *melioraqve pondera passus Bellerophonæas indignaretur habenas.* Baccho meliore, Statius. Iuto meliore.
219. Memor. Horat. *Cadum Marci memorem duelli.*
220. Mendax fundus Horat. III. Carm. 1. *Non verberata grandine vinea Fundusque mendax.* Eadem metaphorâ dicit III. od. 16. *& fegeris certa fides mea.* Fidelis ager Cic. Ep. 17. lib. 16. ad Fam. ad Tyronem.
221. Mentiri de re pictâ, sculptâ, textâ. Sardonius de Dracone textili exercitû prælato: *patulo mentitur biarsu Brutum pictura famem.* De eod. Claudian. 3. Consulatus Honor. *multusque tumet per nubila serpens Eracus stimulante noto, vivitque receptis si tibus, & vario mentitur libilia tractu.* Mentiri pro fallere. Claud. 4. Conf. Hon. *quam felix arcus certique petitor Vulneris, & iussu mentiri nescius ictum.* Id. Conf. Probi. *sed perfida tantum Augusto geminisque fidem mentura tyrannis: loquitur de Alpibus, qui Eugenium ejusq; magistrum quidem admiserunt, non transmissuranti.* Id. Sil.

- Id. Stil. 1. Et Gir notissimus amnis *Aethiopum* simili mentitus gurgite Nilum. Inc. de flore protuberante: oculus emergit videntem mentita smaragdum *Gemma* solo.
222. Messis dicuntur fratres *Cadmæi*. Cl. Stilic. 1. *Dirceis* qualis in arvis Messis cum proprio mox bellatura colono.
223. Metalli melioris secula, i. e. aurea. Claud. Conf. Hon. Id. Conf. Mallii: ductos video mores meliore metallo.
224. Minari. Virgil. geminiquè minantur In cælum scopuli. Stat. de Orione: Magnus quanto mucrone minatur Noctibus hybernis & sidera terret Orion. Id. lib. 4. nabi cum colla minantia monstri Angent. Id. Ducat nubila Juppiter per orbem, Et latis pluvias minetur agris. Flumina minari dicuntur diluvia Claud. Conf. Mall. Torrentes immane fremant lapsisque minentur Pontibus. Id. Conf. Prob. pariterque minantes Ardua turrigera surgunt in culmina ripe. Id. Stil. 1. Contraque minantia fata Pervigil.
- Minax unda Horat. lib. 1. od. 12.
225. Mitescere dicitur galea, quæ fertis coronatur. Claud. 3. de Rapt. In solis quoque docet galeam mitescere fertis.
- Mitis flamma, quæ non ledit. Sil. lib. 16. Crispamque involvere visa est Mitis flamma comam.
226. Moderari de cingulo dicit Sarbiev. I. od. 4. Gemmeâ vestem moderere Zonâ.
- Modestus de flammâ non ledente. Ignis modestus Sautel: Dumque, pias reprimat miranda modestia flammæ.
227. Molle pro tenui. Virgil. Tunc agri pingues tunc & mollissima vina. Calpurn. Eclog. 2. quoties mollissima tango Ora manu, i. e. lanugine destituta.

- Mollis epibæton fluviorum. Virgil. ibat jam mollior undis Euphrates. Menagius Observ. in Malb. p. 397.
- Mollire, Claud. 4. Conf. Hon. Quæ tantum digiti. potuit mollire rigorem Ambitiosa celus? loquitur de taperibus acu pictis. Id. Conf. Mall. duras sulcis mollire novales, i. e. arare. Id. Conf. Probin. Nam neque casariam criminali stringere cultu Colla, nec ornatu patitur mollire retorto.
228. Mordax. Quid rosa purpureos spinæ mordacis amictus Ostentare juvat? Mordere. Claud. Conf. Probin. Laxumque coercens Mordet gemma finem, i. e. quasi fibulâ connectit.
229. Mori de rebus inanimatis Claud. Conf. Prob. de arundine: Quam neque fas Zephyris frangi nec Sole perustam. Astivo candore mori.
230. Movere secum vel animo, i. e. delibere Virgil. Multa movens magno curarum fluctuat aestu. Stat. 2. Thebaid. quæ sint generis adscitæ repetitis Fata movet.

N.

231. NAtare lumina dicuntur in agone mortis vel somno. Virg. Georg. IV. iterum crudelia retro Fata vocant, conditque natantia lumina somnus. Natate umbra dicitur, quæ vespertino tempore ponto incubat. Stat. 2. Theb. Ast ubi prona dies longo super aquora fines Exigit, atque ingens medio natat umbra profunda. Stat. 1. Achillid. niveo natat ignis in ore Purpureus fulvoque nitet coma gratior aura: duriusculum est, quod hic de rubore dicitur, nec satis exprimit vox nitere.

232. Nescire pro nolle, non posse. Stat. 9. Theb.

M 2

- Theb. *Liber amat campos, & nescit in
c. antra reverti.*
233. Nihil pro penitus non. Stat. lib. 9.
More nihil *Grujo* Id. lib. 7. *Monitus
inamque parentis Ede nihil parcens.* Ibid.
quippe nihil *grassata fames* Id. lib. 3. Th.
extremam nihil *horrescentia mortem Pe-
lora.* Id. lib. 2. Theb. capro postquam
nihil obstat *amori Pœna.* Id. 1. Sylv. *Veste
nihil telæ.* Claud. de Conf. Mall. Nil
opis *externa cupiens.*
234. Nimbus. Nimbi Cilicum pro *balsamis.*
Martial. lib. 1. epigr. 3. *Ec Cilices nim-
bis hic maduere suis.* Claudian. 2. Rufin.
pulveris extolli nimbos. Id. Conf.
Prob. *denso currentia munera nimbo.*
De telis Stat. lib. 5. Theb. *Instamus jactu
telorum & ferrea nimbis Certat hyems.*
Lucan. lib. 4. *telorum nimbo peritura.*
Id. alibi: *crebroque simillima nimbo
Trans ripam validi torserunt tela lacer-
ti* Claud. 1. Stilic. *Non equitum nimbos
Latis obistere pilis.*
235. Nimius. Claud. Stil. 1. *Et quos interior
nimio plaga Sole relegat: describit Zo-
nam torridam, quæ credebatur inhabitabi-
lis.*
236. Nitidi sensus, i.e. *defecatus intelle-
ctus.* Claud. Conf. Mall. *nitidis quisquis
te (justitiam) sensibus haurit.*
237. Nives Capitis Horat. IV, od. 13. Carm
pro canitie dixit, reprehensus ideo *Quin-
tiliano.* lib. 8 *Instit. Orat. sed defensius à
Vossio Inst. Orat. lib. 4 p. 101.*
238. Nocens. Claud. Conf. 3. *Hon. flam-
mamque nocentem Gradivi, i.e. fidus
Martia.*
239. Nubes. *Parit hæc voce utuntur Poëta.*
Sat. 2. Theb. *absolutè pro curis & co-
gitationibus possit: calem sub pulvere*

nubem *Confilio volvens.* Auson. nu-
bem veteri dicit. Valer. Flacc. 3. nu-
bem meri vocat *ebrietatem.* Ita nu-
bes telorum, jaculorum, arenæ, pul-
veris dicitur frequentissime Poëtis, &
omnem confusam copiam denotat. Ita
Sil. lib. 9. *telorum nubem & lib. 2. te-
lorum nubibus.* Lucan. 1. 2. *cacæ teho-
rum in nube.* Claud. Bell. Get. *Nubes
timoris placet.* Id. Conf. Prob. *nec igno-
tâ rapier sub nube vetustas.* Id. Stil. 7.
quor nubem soporis *Immunes oculi.* Horn.
4. 11. *viscosæ* 7. 7. nubem peditum ap-
pellat.

O

240. Oblivisci de re inanimatâ. Virg.
Georg. 2. *Pomaq; ingenerant suc-
cos oblita priores.* Colum. *Ambrosios
prebent succos oblita nocendi.*
241. Obluctata polo sidera Cl. Conf. Mall.
242. Obstetrix. Brun. Eloq. Poët. part. 1. p.
104. *Huc Zephyrii celeres, huc obstetri-
bus auris Dum ridet tellus.*
243. Obtexere. laud. Stilic. 1. *Jaculis ob-
textitur æther.* Virg. 11. Æn. *cælumque
obtexitur umbra.*
244. Obtundere Claud. Conf. Mall. *Cle-
mentia tristes Obtundit gladios.*
245. Occurrere cælo pro erigi. Stat. 1.
Theb. *de monte, quâ plurimus arce
Cytheron Occurrit cælo.*
246. Opacus pro cæcus. Stat. 2. Theb. opa-
cos *Tiresia vultus.*
247. Opifex dicitur timor, qui in causâ fu-
it, quod exstruerentur mania. Cl. 6. Conf.
Hon. *Profecitque opifex decori timor.*
248. Opulentia lingvæ, i.e. eloquentia. Cl.
de Consularu Mallii.
249. Os de flore. Inc. *Referato capras ami-
sum Ore æsem.* Nos *labella alibi diximus.*
P. 250. Pal-

P.

250. **P**allere. Virg. pallentes ruminat
herbas. Id. Eclog. 3. *Diffusos bede-
râ vestit pallente corymbos.* Gaudia pal-
lere dicuntur post superata magna pe-
ricula Stat. 1. Theb. *Magnaue post la-
crymas etiamnum gaudia pallent.* Cl.
Conf. Probin. *Pallentes herbis thala-
mos vocat Tiberini thalamos musco ob-
fucos.*

Pallor Auroræ dicitur Statio, cum di-
luculum incipit, 2. Theb. lib. *Ulcve
roris primo complexa jacebat Auroræ
pallore virum.*

251. Parrurio. Horat. *Notus neque parturit
imbres.* Claud. Conf. Mall. *Parturit in-
numeros angusto pectore mundos.*

252. Pater pro paterno affectu. Claud. 3.
Conf. Honor. *Induementa Patrem.* Id.
Conf. 4. Hon. *quantus in ore Pater ra-
diat.* i.e. Patris effigies. Pater etiam u-
surpatur pro patrimonio Alberto ab
Ines. od. 19. *Alter penates, alter & inte-
grum In poculorum naufragio patrem
Immersit.*

253. Pati. Claud. 4. Conf. Honor. de Pega-
so: *Ipse tibi famulus præberet Pegasus
alas Portaretque libens, melioraque pon-
dera passus Bellerophonæas indignare-
tur habenas.*

254. Pauper pro raro. Virg. Æn. 12.
Pauperibus caulem foliis.

255. Pendere Virgilio capræ dicuntur,
quæ pascuntur in Montibus. Stat. 1.
Theb. *pendere dicitur, qui in montis
clivo ambulat: hinc arcto scopulo in li-
mite pendens.* Stat. ibid. *quoque de eta-
te illâ, quæ ad senium inclinat, usurpat:
magnis cui sobria curis Pendebat somno
jam deteriore senectus.* De currente

Parthenopæo Stat. lib. 6. *Raraque non
fractis vestigia pulvere pendent. Ilinc
Pendula vestigia dicit Claud. Conf.
Mall. quæ in aëre facit funambulus:
Pendula librato figit vestigia salu.* Id.
Conf. Probin. *Hic neque per dubium
pendet fortuna pavorem. (Mallem ego
hic favorem legeret.)* Avienus de na-
vigante: *Incerto penderet sepe pro-
fundo; non adeo eleganter ut ego pu-
to.*

256. Perfidus. Perfida examina apum
vocat. Claud. 6. Conf. Hon. *quæ atue-
ria migrarunt: soliteque oblita latebra
Perfida deplorat vacuis examinaceris.*

257. Perfundere Stat. de Fainâ. 2. Theb.
totis perfundit mania pennis.

258. Personæ ponuntur pro ipsis officiis,
ut ap. Claud. Conf. Mall. *An tibi con-
tinuis crevit fiducia castris, Totaque jam
vatis pectora miles habet? i.e. an mili-
tare studium poëtica studia expu-
lit?*

259. Piger orbis, i.e. Arcturus. Claud. 4.
Conf. Hon. *pigra palus.*

260. Pigritia pro honesto otio. Martial. l. 12.
Epigr. 4. *Tu das ingenua jura mihi pi-
griatæ.*

261. Pingere pro exornare. Virg. Eclog. 1.
v. 50. *Mollia luteolâ pingit vaccinia ca-
tibâ: cujus versus elegantiam singularem
examinat Buchn. de Comm. Dic. Rar.
p. 46.*

262. Pius frequentissimum Poëtis epitheton,
Virg. Pius Æneas. Stat. 1. Theb. de Vir-
gine: *Mira decore pio.* Claud. 3. Conf.
Hon. *Pelaretque pios communis fau-
rea currus, i.e. currus triumphales.* Id. 4.
Conf. Hon. *Splendebatque pio com-
plexus pignora curru.* Id. 6. Conf. Hon.

M 3

Cir

Circum membra rotat doctus purganda sacerdos, Rore pio spargens. Ibid. *mediumque per hostem Flammatas virtute pia.* Id. de Conf. Mall. *etibereos signantem in pulvere currus, Quos pia sollicito deprehendit pollice Memphis.*

Avienus: *Pia voluntur cornua Nili.* Paulinus. *piam columbam vocat. Sautel. pias flammis vocat, quæ non ledunt: Dumque pias reprimat miranda modestia flammis.*

263. Placatus. *Crista placato fulgure ver-
nant.* Claud. 3 de Raptu Proserp.

264. Pleiades imbrum effectrices pro ipsis imbris. Valer. Flacc. l. 5. *Qualiter ex altâ cum Jupiter arce coruscat Pleiades ille movens mistumque sonoris imbre.* Stat. 1. Theb. *Et plaga lucida cæli Pleiadum Boreæque & hiulci fulminis expers. Qui per Pleiades alia hic intelligunt interpretes, nugantur ad unum omnes.*

265. Plurimus. *Eâ voce sæpe utuntur Poëta in re longâ, edita, prolixâ.* Stat. 1. Theb. *de monte: quâ plurimus arce Cythæ-
ron Occurrit Cælo.*

266. Ponderus pro illo, qui egro insidet. Claud. 4 Conf. Honor. de Regaso: *melioraque pondera passus.* Stat. Sylv. l. 1. *Bistonius portat sonipes magnoque super-
bit Pondere.*

267. Populari. Claud. Rapt. P. de vento: *Purida multivagis populatur flatibus aura. Ita de amore: populatur flamma medullas, vium populari vel-
lera.*

268. Populus astrorum: Capella, sed frigide, v. Buchn. p. 198.

269. Porrigere se dicuntur montes,

270. Præcipitant curæ. Virg. lib. II. So-

cis dare tempus huiusmodi. Præcipitant curæ. Stat. Theb. 1 *Sed si præcipitant miserum cognoscere curæ.*

271. Prædari. *Apes dicuntur prædari rosas Suam volucris prædata senectam Phœ-
nix.*

272. Procumbere dicitur, quod in planum porrigitur. Claud. Conf. Prob. *Est in Romuleo procumbens insula Tibri. Vid. sedere, porrigi, projectus.*

273. Prodigus. Claud. Conf. Mallii fertur-
que nocendi Prodigus.

274. Proflare Deum, i. e. Bacchum; est cra-
pulam edormire. Stat. 2. Theb. *Seriatim-
ter vacuosque mero crateras anhelum
Proflabant sub luce Deum. Sed hoc
Statii genium sapit.*

275. Profundus. Profundus Jupiter: pro-
funda Juno, i. e. infera.

276. Projectus, i. e. per planitiem extensus. Valer. Flaccus de Nilo: *septem pro-
jectus in amnes, Mallet ego porre-
ctus,*

277. Promittere se. Claud. 6. Conf. Ho-
nor. *atque omne futurum Te Roma, sese-
que tibi promittit in ævum,*

278. Propinare pro tradere vel prebere. *Eâ metaphorâ passim utuntur nonnulli in oratione tam soluta quam ligatâ, non at-
tendentes phrasin illam Terentii in Eu-
nuch. V. 9. 57. Hunc comedendum vobis
& deridendum propino, è personâ Pa-
rasiti æstimari debere, qui ad arcem suam
institutâ allusione risus captandi gratiâ
propinandi verbo utitur: ne quid de
eo dicam, legi in quibusdam MSis pra-
beo, non propino. Sed tamen, & alte-
teram quidam MSi Codices tuerentur. Non
satis commode itaque Jacobus Balde in
Italiâ vitricæ suæ, in tertiâ epistola Tan-
quam*

quam si praesens calo delapsa sereno, Ora propinasset, fidereasque genas. Non est locus metaphoræ in (hoc verbo, quatenus simplicem traditionem notat, sed vel in sensu ridiculo, ad personam Parasiti relato, ut apud Terentium; vel in sensu analogo: si eluvies propinare agris humores, aut Ganymeden propinare terris imbres, vel simile quid dixeris.

279. Pudicæ frondes dicuntur rami laurei, propter Daphnen in laurum mutatam. Stat. 1. Theb. ros pudicus aqua Castalia dicitur, quia virgines Musæ illa lavantur: seu rore pudico Castalia flavos amor est tibi mergere crines.

280. Pulcher generale epitheton Poëtarum, quando rem aliquam laudant. Claud. Conf. Probin. pulcherque severo armatur terrore pudor.

281. Purus. Pura dies, i.e. nocte non immixta. Claud. de Rapt. P. 11. Impulit Ionios præmissis lumine fluctus Nondum pura dies, i.e. crepera.

Q.

282. Qvære pro desiderare. Ovidius de Erisichthone: Ind. epulas epulas qværit. Stat. 2. Theb. jamque sua qværeret regna.

R.

283. Rapiunt cælum venti, de ventis inter se consigentibus. Stat. 1. Theb. dum cælum sibi quisque rapit.

284. Raucus. Omnis sonus ingratus eo epitheto Poëtis exprimitur. Stat. 1. Theb. de tempestate: venturæque rauco Ore minatur hyems. Id. 2. Theb. rauca tonitrua. Rauci rivi dicuntur à Claud. Conf. Probin. Cic. rumor raucus factus est.

285. Rebellis, i.e. inquietus. Claud. Rapt. Prosi. de Encelado: Cervice rebellis In dextrum lapumque velatus.

286. Recursare de memoria rerum præcitarum apud Poëtas usurpatur. Virgil. Æn. 1. sub noctem cura recurstat. Id. lib. 4. Æn. Multa Viri virtus animo multusque recurstat Gentis honos. it. lib. 12. Et mihi cura Sape tuo dulci tristes ex ore recurrunt.

287. Redire pro recolligi. Stat. 1. Theb. de anguibz per extrema sibi connexis: Carulei redeunt in pectore nodi.

288. Regnare de manu Sævole flammæ perferente Martialis lib. 8. Epigr. 33. Adspicis, ut teneat flammæ, penaque fruatur Fortis, & attonito regnet in igne manus. De Sirio dicit Stat. 1. Theb. in totum regnaret Sirius annum. Claud. Conf. Probin. tacitam Lunâ regnante per Arcton, i.e. magis splendente.

289. Relegare pro inhabitabilem facere. Claud. Stilic. 1. Et quæ Interior nimio plaga Sole relegat: describit zonam torridam.

290. Relinqui dicitur Lucifer disparentibus cateris stellis ob auroram vicinam. Luc. lib. 1. ut ignes Solis Lucifero fugiebant astrarelicto.

291. Res. Rerum pulcherrima Roma Virgil. Georg. lib. 2. Et Æn. lib. 7. nunc maxima rerum Roma colit. Ovid. 1. art. amand. Ergo erit illa dies, quâ tu pulcherrime rerum, Quattuor in niveis aureis ibis equis. Ita Claud. Conf. Probin. dic maxima rerum Romam intel- ligit.

292. Ridere. Virg. *omnia nunc rident.*
 Claud. Conf. Mall. *docti riserunt floribus amnes.* Id. Conf. Probin. *Oraque ridenti lanugine vestiat atas.*
293. Rubigo absolute pro desidia. Claud. Conf. Mall. *infectum longi rubigine ruris Ad tua signa vocas.*
294. Rudis pro inornato, Virgil. lib. 9. *ille rudem nodis ac cortice crudo Intorquet summis adnexus viribus hastam.*
 Rudis Luna pro nova. Claud. 6. Conf. Hon. *Lunamque rudem madescerat Auster.* Rudes venæ pro intactis. *Quantum stagna Tagi rudibus stillantia venis Effluxere antris.*
295. Sacer. Frequentissimum Poëta epitheton. Sacra ira ap. Stat. 1. Theb. *de ira expostulantis cum Phæbo ; sacras ita vocibus asperat iras.*
296. Sævus Bacchi odor de vino dicitur Stat. 2. Theb. *quod ad rixas Thraces incitat Ogygii si quando afflavit Iacchi.*
 Sævus odor.
297. Saucius pro eo, qui verbis laeditur vel passionibus animi turbatur. Stat. 1. Theb. *Juno his saucia dictis.* Transfertur ad res inanimatas. Ita Horat. I. od. 24. *dicis malum celeri faucium Africo.* Claud. lib. 2. in Eutrop. *valuit pro vulnere terror, Implevitque vicem jaculi, vitamque nocentem Inceger & sola formidant saucius efflat.* Id. 4. Conf. Honor. *quo saucia vento Decolor iratos accollat Cynthia vultus, i. e. Luna rubens indicia ventose tempestatis.* Id. Conf. Probin. *ubi describit Romanam curram per nubes vehentem; Cursusque rotarum Saucia dividuis clarescunt nubila solcis.*
298. Scintillare de gemmis, floribus, purpura, dicitur.
299. Scrutari mucrone latebras anime, i. e. interficere. Stat. 1. Theb. *atque imas anime mucrone corusco Scrutatur latebras.* Claud. 4. Conf. Hon. *calidi scrutatus stagna profundi.* Id. de Rapt. P. 1. *de vento subterraneo : scrutatur iter.*
300. Secare profundum, i. e. navigare. Claud. *Inventa tecuit primus qui nave profundum.*
301. Secundus. Secundum jus. Stat. 1. Theb. *Jurisque secundi Ambitus impatiens.* Claud. Conf. Probin. *sed prima sede relicta Anthemia, de jure licet curare secundo.*
302. Sedere pro in planitiem porrigi. Stat. 1. Theb. *de monte : qui molle ledens in plana Cytheron Porrigitur.*
 Sedens lactuca dicitur, quia humilis, Mart. Lib. 10. *In quibus est lactuca ledens & scilicet porrum.*
303. Seditio, Severus in Aetna ; leta theatri Seditio, Sarbiev. *Vocalem seditioem dixit. Buchn, de Com. Dic. Rat, p. 199.*
304. Seges de copia. Virgil. lib. 7. *ferro accipiti decernunt atragve longè Horrescit stratis seges ensibus.* Claud. 3. Conf. Honor. *nudique seges Mavortia ferri Ingeminat splendore diem.* Seges æna vocantur ærea fistula in organo Musico veterum. Claud. Conf. Mall. *Et qui magna levi detruens murmura tactu Innúmeras voces segetis moderatus alienæ Innotat erranti digito, penitusque embali Velle laborantes in carmina caucitat undas.*

305. *Semina pro stellis* Manil. lib. 5. Buchn. de Comm. dic. rat. p. 26.

306. *Senecta pro antiquitate*. Claud. Conf. Mall. *Cecropia relegis secreta* Senectæ, i. e. antiquitatis Græcæ.

Senium pro reverentia. Firmatur senium juris, priscamque resumunt Canitum leges, Claud. 4. Conf. Hon.

307. *Sequi*. Claud. Conf. Probin. *prolem fata sequuntur*, Stat. & vocem fata sequuntur. *Sequi pro flexibilem esse*, Sic Plin. Cæcil. lib. 7. Epist. 9. de cerâ, quæ ad arbitrium flexilis est: Ut laus est Cera mollis facilisque sequatur Si doctos digitos iussaque fiat opus.

308. *Serpere*, Claud. 4. Conf. Hon. *Per tua lanugocum serpere cæperit ora*.

309. *Servire*. Claud. 4. Conf. Hon. de Cyllaro. *Serviretq; suis contempto Cæstore frenu Cyllarus*. Claud. Stilic. 1. *placidi serviunt legibus enses*.

310. *Sidus pro fato videtur accipi ap. Stat.* 2. *Theb. fraudes sine sidere cæptæ*. Germani: Er hat kein Stern noch Glück. *Sidereus gener*. Claud. Conf. Mallii.

311. *Silentes dicuntur Manes*. *Vulgus silentum* Stat. 1. Th. *silentem populum dicit infera*.

312. *Sobrius de igne non urcente*, *Sobrius appositæ procul abstinet ignis ab escâ*. Sautel. in epigr. de Agnete; ita modestus ignis, pia flamma.

313. *Solari frequenter Poëtis usurpatur*. Horat. II, od. 5. *nunc fluvius gravem solantis æsum*. Id. II, Sat. 6. *me sylva cavusque Tutus ab insidiis tenui solabitur ervo*. Stat. 2. Thebaid. *solanturque timorem*. Ibid. *tenerumque dolorem conjugis amplexu solatur*, Stat. lib. 4. Sylv.

nos otia vita Solamur cantu, Claud. Conf. Mall. *pluvius solabitur æsum*.

314. *Sodalis*. Horat. I, od. 25. *Aridas frondes biemis sodali Dedicet* Hebro. Ita lib. III, od. 18. *cratera vocat Veneris sodalem*.

315. *Sollicitare*. Tibullus Eleg. 7. lib. 1. *Et teneram ferro sollicitavit humum*. Claud. de Rapt. P. præf. *Et rudibus remis sollicitavit aquas*, Falsus autem hic est Barthius, qui putat hinc metaphoram esse ab inanimatis ad animata. *Ess enim sollicitare propriè loco movere*.

316. *Splendida spuma Tagi, i. e. aurum*.

317. *Squalere dicitur Poëtis, quod densitate & nova aliquâ facie horrorem incutere videtur*. Ita Virgil. 10. Æn. *loricam vocat squalentem auro propter copiam densitatemque auri in squamarum speciem intexti*. Vide Gell. l. 1. c. 6. & Henr. Steph. Disc. Critic. Macrob. l. 6. c. 7. Stat. 1. Theb. *per squalentem diem intelligit tempestatem nebulis pestiferis obstitam*. Sil. *Ceruleus maculis auro squalentibus anguis*. Claud. 4. Conf. Hon. *Libye squalentis arenas Audebit superare pedes*. Id. 6. Conf. Hon. *Neglecto squalent senio*. Id. Conf. Prob. *Filæque concreto cogit squalere metallo*. Id. de Rapt. Profr. 1. *squalent immania fædo Sceptra situ*.

318. *Stare dicitur annus ob desiderium aliqujus*. Stat. 1. Theb. *longum signis cunctantibus annum Stare genuit*. *Stare dicitur fluvius ob aspiciam cadaverum*. CL. 3. Conf. Hon. *frigidus annis Mutatis sumavit*

marvit aquis turbæque cadentum Staret,
ni rapidus jussisset flumina sanguis. Sta-
re dicitur quoque fluvius glacie con-
cretus. Claud. 3. Conf. Hon. stantem-
que rotâ sulcavimus Istrum.

319. Subire usitatum Poëtis, inprimis Sta-
tio. Claud. Conf. Mall. jam clavum to-
tamque subit corquere carinam, i.e. inci-
pit. Claud. ibid. subit ille loquentem Ta-
libus, i.e. respondet.

320. Sudare, i.e. elaborare. Sudata marito
fibula Claud. vid. Buchn. p. 71.

321. Sulcus de nubibus per lineas ductis.
Claud. Conf. Prob. dividuis clarescunt
nubila sulcis.

322. Superbus Virgilius pro nobili & glo-
rioso dicitur, lib. I. Æn. Conjugio Anchi-
se Veneris dignate superbo. Ita vox te-
rox, contumax, ferus, laudabili sensu
accipiuntur, vid. Buchn. de Comm. D. R. p.
194. 195.

323. Surdus pro eo, quod non obsequitur; eti-
am de rebus inanimatis. Stat. lib. 10. &
surdos expedit arcus, i.e. quos attrahere
nequit. Sed hoc genus Stasianum sapit.

T.

324. **T**acitus. Tacita Arctos dicitur,
vel propter incolarum raritatem,
vel propter frigus aut continuas noctes.
Claud. Conf. Prob. tacitam Lunâ re-
gnante per Arcton.

325. Tegmen. Tegmen fagi Eclog. I. Vir-
gil. dicit. Ita tegmen cœli Lucret. Vide
de eo Ath. Gemilem in Lectionibus Vir-
gilian. statim ab initio, ubi refutat quos-
dam vocem hanc carpentes.

326. Temperare arva dicitur fluvius.
Claud. Conf. Probin. Oebalia qui tem-
perat arva Galejus.

327. Tempestas variè apud Poëtis accipi-
tur, & notat copiam aliquam tumultua-
riam & violentam. Virgil. Æn. 12. ito toto
turbida cœlo Tempestas telorum, ac
ferreus ingruit imber. Id. de strage lib.

7. Quanta per Ideos saxis effusa Mycenis
Tempestas ierit campos. Quæ hic

La Cërda de terrestri tempestate com-
mentatur, nihil ad rem faciunt. Virgil.
lib. II. v. 42; Sunt illi sua funera parque

per omnes Tempestas. Observat hic
La Cërda, vocem tempestatis in re belli

à Poëtis poni; sed ad alia quoque passim
video transferri. Ita fermentationem

vinii posse tempestatem dicere. Tem-
pestas barathrumque macelli. Horat.

Tempestas comestationis, vid. Inst. O-
rat. Voss. I. 4 p. 103. Claud. 3. Conf. Honor.

Optatas audire tubas campique cruentâ
Tempestate frui. ubi telorum & sensum

insultus, & cadaverum frequentiam per
cruentam tempestatem intelligit. Ita

ap. eundem est tempestas pretiosa Ta-
gi, i.e. magna vis auri. Id. Conf. Mallii:

nullaque mutati tempestas proditur o-
ris, i.e. impotens quidam affectus. Baron.

in Sylv. metr. II. de organo hydraulico
Musico: blanditurque diserta canoro

Tempestas numero. Miscell. nostris p.
65. Te non tempestas calicum Obruit.

Ibid. 44. Tempestas facunda sonat per
pulpita: de esquentiâ dicitur. Vener.

nostr. p. 17. Hinc pia tempestas oculo-
rum spargitur, i.e. lacrymæ. It. in Amo-
ribus Cimbris: dum gemina votorum

ferret in aulâ tempestas.

328. Tendere. Claud. Conf. Probin non
anxia mentem Spes agit, & longo tendit

præcordia voto.

329. Tener. Claud. Conf. Mall. teneri *primordia mundi*.
 330. Tentare. Claud. Conf. Probin. & *nulla sub tempestate timentes. Solstitio Meroën, bruma tentabimus Istrum*.
 331. Ter Poëtis pro aliquoties usurpatur. Virg. Ter *revoluta toro est*.
 332. Terere pro quovis tactu. Claud. Conf. Prob. de fluvio Liri: *Flaveqve terens querceta Marica Liris*.
 333. Terrere, Territare. Stat. Theb. 3. de *globo flamma: volat ignea moles Sava Dei mandata ferens, cœlumqve trifulcâ Territat omne comâ*. Id. Magnus *quanta mucrone minatur Nœstibus hibernis & sidera terret Orion*. Id. Theb. 6. *Qualis Ristoniis clypeus Mavortis in arvis Luce mala Pangæa ferit Solemqve resurgens Territat*.
 334. Torvus pro severus, gravis. Claud. 3. Conf. Hon. *Apera completi torvum post prœlia patrem*. Id. 4. Conf. Hon. *quam torva voluptas Frontis, & augusti majestas grata pudoris!*
 335. Trahi dicitur quies multis curis interrupta. Stat. 1. Theb. *Inachio tenuis subpectore Regi Tracta quies*.
 336. Tristis perpetuum apud Poëtas rerum infernalium, inauspicatarum & ingratarum, epitheton. Ovid. 1. de art. am. *Nec male odonati sit tristis anbelitus oris. Hinc contristare, pro maligno aliquo halitu afflare*. Virg. de Sirio: *levo contristat lumine cœlum*. Id. Æn. 6. de Styge: *tristiqve palus innabilis undâ*. Stat. 1. Theb. de Tisiphone: *Tristibus exiluit ripis. Ibidem fluvium infernalem Cocytum inamœnum vocat*. Id. 3. Theb. *armaqve in auro tristia*. Claud. 3. Conf. Hon. *galea*
nec triste timentem fulgur. Id. Conf. Mal. *clementia tristes Obtundit gladios*. Ibid. *tristem figas crinita Cometen?*
 337. Trux. Claud. Stil. 1. *lucosqve vetustâ Religione truces*.
 338. Tumidus pro maturo. Tumere pro maturum esse. Stat. 2. Theb. *tumidâ jam virginitate*. Id. Achill. 1. *Virginitas matura toris annique tumentes*. Claud. Epith. Pallad. *matura tumescit virginitas*.
 339. Tumultus. Claud. laud. Stil. 1. *varios vocum tumultus dicit de variis linguâ*.
 340. Tundere. Catull. *Longum ubi resonans Eoûm Tunditur undâ scil. litus*. Claudian. Conf. Mall. *quicquid Tyrrenâ tunditur undâ, quod gemis Ioniâ*.
 341. Turba catachresticè de rebus inanimatis. Vid. Buchn. de Comm. D. R. p. 198. 129.
 342. Tutus pro cautus & nice versâ, Buchn. p. 61. de Comm. dic. rat. *Adens male tuta &c. sana*, Horat.

V.

343. **V**Acuus perpetuum inferorum epitheton, quia ibi non nisi vacua umbrae. Inane vulgus propterea Manes vocat Statius. Vacuus Lunæ orbis dicitur, quando non plenus. Sautel. p. 42. Cynthia jam decies vacuum reparaverat orbem.
 344. Vectigalis epitheton Poëtis familiare pro eo, quod officij gratiâ alicui præsatur, vel quod alicui quasi proprium & subiectum est, ut vectigalibus votis gratari Domino, vectigalibus undis plaudit Oceanus Victori &c.

345. Venter. Virg. 4. Georg. totusque per
herbam Cresceret in ventrem cucumis.
Prop. lib. 4. tumidoque curcubita ventrem.
346. Verberare pro quolibet contactu &
motu Lucret. pontum ponto verbe-
rari dicit. Stat. 1. Theb. de Tisi-
phone : hac vivo manus aëra ver-
berat hydro. Q. Cicero lib. 16. ad
fam. ep. 26. Verberavi te cogitatio-
nis tacito dumtaxat convitio. Et se-
quenti epistola idem : Mirificam mihi
verberationem cessationis epistola tua
dedisti.
Verbera. Claud. Stil. 1. Exiguæ clavi fle-
xu declinat aquarum Verbera.
347. Verrere de lento & longo tractu,
ut cum cometen dico verrere cælum,
astra.
348. Vernare de genarum lanugine
Mart. lib. 2. cum tibi vernarent du-
bia lanugine male. De galea flo-
ribus coronata Claudian. 3. Rapt.
Criste placato fulgure vernant, Clau-
dian. 4. Consulat. Honor. lanu-
gine nondum vernabant vultus. Pru-
dentius de Theodosii filii, dominos
vernantes flore juvenæ. Claudian.
Stilic. 1. Senium vernans dicit vege-
tum & robustum.
349. Vestire. Lucret. Juventas Inci-
pit & molli vestit lanugine malas. Hinc
vestis pro barbâ ap. Lucret. Impu-
bem molli pubescere veste. Virgil.
8. Æneid. tum mihi prima genas
vestibat flore juvenæ. Id. Georg.
2. de terrâ : Quæque suo viridi
semper se gramine vestit. Martial.
lib. 10. Epig. 11. Ridet ager, ve-
stitur humus, vestitur & arbos.
Senec. Herc. Oet. Nondum tene-

ras vestite genas. Claudian. Consi-
Probin. Oraque videnti lanugine ve-
stiat ætas. Id. vestitos gramine cam-
pos. Aufon. jugum vindemia vestit.
Vid. induere. Ita vox investis de im-
berbi dicitur. V. Lexic. Claud. Rapt.
Prof. 1. de Cerere curru suo vestâ &
subnascente per iter segete : Vestit iter
comitata seges.
350. Vetare. Stat. 2. Theb. de Sole : Ac ipsi
radios vetat esse sorori i.e. obscurat.
351. Veteranus juvenis. Sidonius : Emeritò
splendet juvenis veteranus in auro.
352. Violare. Vox eleganter à Poëtis usur-
patur, cum significare vult rei splendi-
da alicujus vel sacræ obsuscationem vel
abulum, aut quampis rei puræ rincturam.
Ita Stat. 1. Theb. de aureis patinis,
quarum splendor pingvi cibo quasi adul-
teratur pulchre dicit aurum violare ci-
bis : quæ locutio inepte improbat eo in
loco Barthio, cum ad Virgilii aliorumque
Poëtarum imitationem facta sit. Sic
Virgil. Æn. 12. v. 67. ebur dicit viola-
tum ostro, ad Homëri imitât. qui
µαλινεω usurpat. Stat. Achill. 1. Lactæ
Massagetae veluti cum pocula fuscant San-
gvine Puniceo, vel ebur corrumpitur
ostro. Juvenal. vocem violandi rei
præstantiori applicat, qui de Jovis statua
aureâ dicit : Hanc rebus Latius curam
præstare solebat Fictilis, & nullo violatus
Jupiter auro. Puto violatum auro di-
ci & quod aurum furtis & sceleribus
paretur, inquit Lubinus hic. At ego
violare hic existimo idem significa-
re, quod profanare ; est enim vox
inter sacra etiam. Ita Virgil. 2. Æneid.
v. 189. Nam si vestra manus violasset
dona Minervæ. Ap. Claudian. in
Rufin.

Rufin. *Aleto dicit: jam cupio Stygiis invadere nubibus astra Et flatu violare diem.* Id. Rapt. P. 1. *de Cerere lacrymantes violavit oborto Rore genas.* Nos in Amoribus Cimbricis de genis rubore intermixtis genarum Lilia Sidonio placide violaverat ostro.

353. Viridis epitheton rerum marinarum. Claudian. 3. Conf. Honor. virides Neptunus in alga Nutrit eqvos. Stat. 1. Theb. Ita Dea virides, i.e. Nymphæ. Virides etiam Pardi vocantur ob maculas Claud. 3. Stilic. Tum virides Pardos & cetera colligit Austri Prodigia Id. Conf. Mall. Cum forte leena Nobilitatem utrum viridis corrumpit adulter.

354. Virere. Ovidius de Athen. Ingeniisque opibusque & festâ pace virentes. Sil. It. lib. 15. Pars credunt torvos Patrii revirescere vultus. Claud. Conf. Prob. Per fasces numerantur avi semperque renata Nobilitate virent. Ibid. prima cum parte virelceret avi.

355. Vivere dicuntur signa singulari ingenio expressa, uti & spirare. Ita Stat. Theb. 1. vivum aurum vocat artificium signorum. Claud. Conf. 4. Hon. piteluratumque metallis Vivit opus. Vivere fontes dicuntur, quos loqui & oracula promulgare tradunt Poëte. Vid. Barth. ad vers. 32. Claud. de 6. Consulatu Honorii.

Vivus. Viva pocula, i.e. quæ puram aquam propinant. Balde in Lyric.

356. Umbra pro primâ lanugine. Stat. 4. Thebaid. Dum roseis venit umbra genis. Hinc Claud. Conf. Prob. genas cum flos juvenilis inumbrat. pro colore & sophismate politico. Claud. Stilic.

1. scelerique profano Fallax legitimam regni prætenderat umbram.

357. Unda pro multitudine populi. Virg. Mane salutantum totis vomit adibus undam. Stat. 2. Theb. foribus cum immissa superbis Unda fremit vulgi. Claud. 6. Conf. Honor. Undare videres Imaviris. Id. Conf. Prob. populus undare penates, Undare de sermone. Claud. Conf. Mall. Mox undare foro vittrix opulencia lingua.

358. Volvere secum vel volutare pro cogitare usurpatur.

359. Vomere pro emittere Virg. de adibus homines emittentibus: Mane salutantum totis vomit adibus undam. Claud. 4. Conf. Honor. Danubii tote vomerent cum prælia ripe. Id. Conf. Prob. Præcepta illa manus fluvios superabat Iburos Aurea dona vomens. Perf. Disposita pingvem nebulam vomuere lucerne. Buchn. de Commut. dic. rat. p. 40. reprehendit Varronem, qui dixit de nubibus, aquam vomentes inferam mortalibus, & ejus verbi in sacra locum esse putat. Si tamen is ad Virgilii exemplum respexisset, credo aliter sensisset. Longinus æπὶ τῷ ψ 85 c. 2. reprehendit Poëtam, qui ait, πρὸς θεῶν ἐξουίην, in cælum vomere. Tanaquil Faber in notis turpem & sœdam locutionem vocat; mihi tamen aliter videtur, quia in monte ignes & lapides ejaculare facile locum invenit. Imò vox illa Latinis non æque turpis erat. vid. Macrob. lib. 6. cap. 6. Januas, quibus egrediebantur in Spectaculis, vocabant vomitoria. Vid. Taubman. ad illud Virg. Georg. 2. Mane salutantum totis vomit adibus undam

*undam. Id. Æn. 5. Stupa vomens tardum
fumum. Id. Æneid. 7. de Caco: atros ore
vomens ignes. Id. lib. 9. de vulnerato
Salmone, dicit: vomens calidum de pe-
ctore flumen. Id. lib. 11. sanguinis ille vo-
mens rivos cadit. Eodem sensu eructare
accipitur. Id. lib. 8. Cacum in tenebris in-
cendia vana vomentem dicit. Id. eo-
dem libro, galeam vocat terribilem cri-
stis flammisque vomentem. Ibid. de
imagine Augusti in clypeo Æneæ: gemit-*

*nas cui tempora flammæ Letæ vomunt.
Unde patet errare illos, qui turpem hanc
vocem existimant, & è metaphoris poeti-
cis ejiciunt.*

360. Urgere verbum quod obscenum sen-
sum honestè exprimit. Horat. lib. I.
od. 5. Quia multa gracilis te puer in
rosâ Persusus liquidis urget odori-
bus.

361. Vulnus pro telo. Buchn. de Comm.
dic. rat. p. 72.

INDEX RERUM DE QVIBUS dicuntur Translata.

A.		Amoris flamma medullas populatur	
A	Cies super igne metalli, i. e. splendore armorum, vid. numer.	Amictus Diti ferrugineus adstringitur	267
	Aditum custode coronare, pro cingere, n.	Animam angustare	15
Aer æger, qui peste infectus est,	54	Animos bello accendere	1
Aer decentior, i. e. magis serenus	130	Angues blandi, qui non lædunt	30
Ære vetusto florere,	63	Annus stare dicitur ob alicujus deside- rium	318
Æstum solantur fluvii,	116	Aper prælia dediscens	65
Æther jaculis obtexitur	313	Aprorum dentibus fulmen tribuitur	126
Ætna fidem nivibus servat	243	Apes pennata juvenus	143
Ætna lambit sidera	113	Apes & aves glomerantur	139
Ætna vomit nimbos indigenas	199	Apes rosas prædantur	272
Ager fidelis	167	Apum examina perfida, quæ alvearia migrarunt	256
Ager ingratus	113	Aquæ infames ob suffocationem mul- torum	172
Agmina clypeo angustare	177	Aquæ fragiles, h. e. glacies	122
Alæ famulæ Pegaso adscribuntur	15	Aquarum verbera	346
Alpes anfractibus curvis aditum angu- stant	103	Aquas remis sollicitare	318
Amazon exerta latus pugnae	15	Araxes fl. famulari dicitur	103
Amnis ebrius	100	Arbor vestiri dicitur	349
Amnes docti floribus riserunt	88		
Amor crudus pro immaturo	82		
	57		

Arbo-

INDEX.

Arbores juxta viam adorant obvios

currus 4

Arbores auritæ Orpheum secutæ 28

Arcus furdi, qui non obsequuntur 25, 323

Arcus mentiri nescius ictum 221

Arcum audiunt sagittæ, scopum attin-
gentes 25

Arctos tacita 324

Arena ditescit sanguine, pro redundat 80

Arenæ hubes 240

Arenæ flagrantes 115

Arenas rutilas Pactolus despumat 71

Arma famulantia 103

Arma tristia 336

Aristæ suaviter inhorrescunt 178

Artes lætæ, h. e. gratæ venantibus 197

Arva invidendæ fertilitatis improba
nuncupantur 161

Arundo moritur 229

Astra pestilentia furere dicuntur 130

Auræ obsterrices 242

Auræ clementes Veneris 39

Auræ felices, pro bonâ fragrantia 107

Aures attonitæ 23

Auroræ pallor dicitur diluculi adven-
tus 250

Aurum madidum dicitur è Tago Bati-
que de promptum 212

Aurum cibis violare, pro patinæ splen-
dorem pingui cibo obfuscare 351

B.

Bacchi sævus odor de vino dicitur
296

Basia maligna, quæ dente impresso fi-
unt, vel lasciva 214

Bellum accendere 1

Bibere igni tribuitur 152

Boreas rauco turbine armatus 21

Bosphorus æqvora induere dicitur flo-
ribus 169

C.

Acus ignes vomit 358

Cadus Marfi duelli memor 219

Cadmæi fratres messis vocitantur 222

Calamos veneno armare 21

Calicum tempestas 327

Calydonis honos aper 144

Campi dicuntur desiderare, fursum vo-
lante ave 70

Campi gramine vestiti 349

Caput honestum, i. e. venerandum 143

Caput tiara floret purpurea 116

Capitis nives pro canitie 237

Capræ pascentes in montibus pendere
dicuntur 255

Carmina flores appellantur 117

Cassis ingloria, cristis orbata 176

Caulis pauperibus foliis, h. e. raris 254

Cælum umbra obtexitur 243

Cæli regmen 328

Cœlites labi dicuntur ob velocitatē 194

Cœruleum monstrum Python vocatur
110

Cera flexilis sequitur doctos digitos 307

Ceres saxo perdomita, i. e. panis 84

Cervix in armos descendens pro de-
crescens 69

Cervix rebellis in dextr. lævumq; lat9 285

Cilicum nimbi, pro balsamis 234

Cingula manu comere 44

Cingulo vestem moderari 226

Cinis dolosus, à quo periculum, ne
ignem alat 83

Cithara imbellis, quæ pacis laudes ca-
nit 156

Classi habenas immittere 141

Clivus clemens, molliter elatus 39

Clypeus Martis refulgens dicitur ter-
rere Solem 333

Clypei fomidatum lumen 209

Color

INDEX.

Color ferrugineus pro cœruleo	110	Diem Sol accendit	1
Columba pia	262	Diem Sol promit atque celat	34
Colus ambitiola	12	Doli fabricator Epeus	102
Copia sæpe exprimitur per cornu	55	Dolis armari	21
Coronæ igne lapidum distinctæ, i. e.		Dolorem solari amplexu	313
fulgore relucente gemmarum		Dormire de igne	152
exornatæ	152	Draco textilis iratus dicitur,	186
Corpora ædificant saltatores	6	it. mentiri	221
Cometes tristis	336	E.	
Crater Veneris sodalis vocatur	313	Ebur ostro violatum	358
Crimen induere dicuntur secula	169	Edere, excitari de igne	152. 311
Crinali hedera florens Bacchus	116	Emensus decimas aristas, i. e. decem	
Crines humeros flagellant	114	annos natus	20
Cruorem Thraces lacte domant	84	Enses serviunt legibus	309
Cucumis in ventrem crescens	344	Epulæ imbelles	156
Cupressus fulmine afflata	9	Eqvus contemnit dominum	49
Cura animo recurans	286	Eqvus Cyllarus servit	309
Cursus fulmineus, i. e. velocissimus	127	Eqvi Neptuni virides, quod in algâ nu-	
Currus pii triumphales	262	triti	353
Currus non audiunt habenas & verbe-		Eqvorum nares ignescunt	151
ra aurigæ	25	Examina apum perfida, quæ alvearia	
Cutis sanie gliscens	138	migrarunt	256
Cyllarus servire dicitur	309	Exercitus turmis florens	116
Cymba Charontis ferruginea	110	F.	
D.		Acunda tempestas	327
Damna Lunæ, i. e. decrementa	6	Fagi tegmen	325
Deæ virides, i. e. Nymphæ	353	Falti incessantur ignobili aliquo nomine	165
Deos magico ritu armare dicuntur car-			
mina Chaldæa	21	Fata proprie ducere dicuntur	85
Dentibus apri fulmen tribuitur	226	Femur exclamare dicitur	98
Diætiis laucia Juno	297	Ferrum spumis & sanguine uri dicitur	151
Dies devexior, i. e. Occasus	74		21
Dies nube gravatus pro nebuloso	140	Ferrum veneno armatum	157
Dies pura, quæ non est immista nocte	281	Ferreus imber	
Dies squalens, tempestas, nebulis pesti-		Ferreæ hiems vocatur telorum copia &	147
feris obsita	317	tempestas	320
Dies incessari dicitur, quando serenita-		Fibula sudata, i. e. elaborata	216
tem amittit,	265	Fides mensura, pro æterna	21
Diem flatu violat Alecto	358	Flamina armant flammæ	

Flam-

INDEX.

Flammæ errantes ludunt per cœrula

49. 208

Flamma mitis, pia, quæ non lædit

225. 262

Flamma terreat comâ cœlum

333

Flammæ de gemmarum fulgore

152

Flatus dubii

85

Flos protuberans diem ore captat

75

Flores scintillare dicuntur

298

Floribus docti amnes riserunt

82

Floribus induere dicitur Bosphorus æ-

qvora

169

Fluctus mitescere jubet Eridanus

81

Flumina juvantur a sanguine cœlorum

hominum

191

Flamina minantur diluvia

224

Fluvius arva temperat

326

Fluvius ditat

79

Fluvius glacie concretus, item cadave-

ribus impletus, stare dicitur

318

Focus emeritus

92

Foci edomiti

90

Folliis pauperibus caulis, pro raris at-

que paucis

354

Fontes Nili deprendere, pro detegere

68

Fontes viventes, qui oracula edebant

355

Formidine saucius

297

Fortunam domare virtute

84

Frena equorum spumis ignescunt

151

Frons lunata vocatur, quæ gestat cornua

210

Frons ferruginea Strigi tribuitur

110

Frondes pudicæ dicuntur rami laurei,

propter Daphnen in laurum mu-

tatam

279

Fulcire vetulam emeriti recusant pedes

92

Fulgur triste galeæ

336

Fumus fidelis

113

Fundus mendax

220

G.

Galea fertis coronata lascivit

200

Galea coronata floribus dicitur

placato fulgure vernare

348

Galeæ fulgur applicatur

128

Galeam fertis mitescere docens

81

Gaudia pallens post superata magna pe-

ricula

250

Gemmæ scintillantes

298

Gemmarum fulgor ignis vocatur

152

Genæ dulces

87

Genæ sanguineo imbre putres

157

Genæ pubescentes florent

116

Genæ lanugine vernant

348

Genarum lux

211

Genas violare, oborto rorē, pro lacry-

mis perfundere

352

Genarum lilia

352

Gladii tristes

336

Gloriosus atque nobilis Virgilio super-

bus est,

322

H.

Hasta rudis pro inornata

294

Hastæ floribus animantur

19

Hederâ crinali florens Bacchus

116

Honor holpes, i. e. peregrinus

146

Honores assidui

22

Humeros acclines fulvus

2

Hymis rauco ore minans

284

Hymen armatas Æolus ab antris fun-

dit,

21

I.

Jaculorum nubes

239

Jaculis ather obtexitur

243

Janua limen amat

13

Jaspide pectus angustare

15

Ignis attonitus, ob Scævola manum

23

Ignis non urens, sobrius

312

Ignis levis, de peste

198

O

Ignis

INDEX.

Ignis modestus de flamma non læden- te	226	Lanugo per ora serpit	308
Imago Augusti flammis vomere dici- tur	359	Lanugine genæ vernant	348
Imbre fœdare noctem	118	Laurus docta	82
Imbres raros Nilus excusat fœcundis fluctibus	99	Lembia dufum parati, vocantur laſci- vi	200
Imbribus honeſtis ora rigare, i. e. lacry- mis	143	Leones blandi, qui non nocent	30
Incendia fida	111	Lethi fabricator morbus & dolor	102
Incendia blanda, i. e. innoxia	30	Lingvæ opulentiâ, i. e. eloquentiâ	248
Indoles cruda, nondum matura, rudis expersque rerum	57	Littora æmula damnis lunaribus	7
Indomitum vinum, quod aqua nondum dilutum	84	Littora frangentiâ, i. e. curva	121
Infera dicuntur polus filens	311	Locus in itinere viſum fugiens, ſeu ex vi- ſu recedens, decreſcere dicitur	64
Infula per crines currit, h. e. ambit eos	60	Lorica auro ſqualens	317
Ingeniis vivere	354	Luci vetuſta religione truces	337
Ingenia pigritiâ pro honeſto otio	260	Lucifer relinqui dicitur diſparentibus ſtellis reliquis ob præſentem auro- ram	290
Invidiam coquere, pro fovere	52	Lumen dubitandum	85
Jocosa imago, i. e. Echo	155	Lumine lævo contriſtare cœlum, h. e. ſi- niſtro, triſti	198
Iſter glacie obductus ſtare dicitur	318	Lumine cœlum floret	116
Iſtro colla tribuuntur	41	Lumina ferrea Cerbero aſſinguntur	109
Irâ accendere hominem	1	Lumina glauca Tiberini	197
Iræ ſacræ dicuntur adverſus Phœbum ſuſceptæ.	295	Lumina natant in agone mortis vel ſomno	231
Iſter fulmineum	127	Luna dicitur æmulus orbis	7
Iſter haurire	142	Luna eclipſin patiens damnari dicitur.	64
Jubet Eridanus fluctus miſcere	81	Luna dubitanda, incerta, dubia	85
L abor improbus, i. e. immodicus	161	Luna regnare dicitur	288. 164
Lacte cruorem domare	84	Luna rudis, pro nova	294
Lactuca ſedens, i. e. humilis	302	Lunæ vultus irati appellantur, quando ruber	186
Lambere ignis dicitur	152	Lunæ orbis vacuus, i. e. nondum plenus	343
Lana diſcit mentiri colores	78	Lux ferrea Furia tribuitur	109
Lanugo flore ſæpius exprimitur,	117	Lux maligna, i. e. dubia	314
Lanugo genas inumbrat,	185	Luxu circumfluus animus	37
Lanugo ridens, eſt, quæ juvenum ora veſtit	292	M alus Africoſciantus	297
		Mamma	

INDEX

Mamma heroinarum audax dicitur,		Nimbos indigenas Aetna vomit	167
quâ arcus innitebatur	24	Nives adverso turbine glomeratae	139
Manes silentes	311	Nivibus Aetna fidem servat	113
Manus pretio inflammata, i.e. muneribus corrupta	174	Nodi redeunt in pectora	287
Manus Scævola in igne regnans	288	Notus imbres parturiens	251
Mare placidum marmor dicitur	217	Novae aerae hospes	146
Maria terris acclinata	3	Nubes aquam vomunt	359
Maria latrare dicuntur	203	Nube gravatus dies, i.e. nebulosus	140
Marito cruda virgo	57	Nubila deterfa Principis & Solis radiis	73
Mavortia leges ferri, de gladiatorum corpora	304	Nubila rotarum cursu faucia dicuntur, illo scilicet quo Roma per nubes vehit	297
Meri hubes vocatur ebrietas	239	Nux se in florem induit	169
Metum dediscere corda dicuntur	65	O.	
Metum domare pectore magno	84	Oculos furari labori, est, à labore acquiescere	129
Messes interficere, pro perdere	183	Oculi immanes nube soporis	239
Milite floret fulcus	116	Oculorum pia tempestas, i.e. lacrymae largae & decentes	327
Mons sylva indutus	169	Odor afflare dicitur	9
Mons excelsus astris insiditur	182	Odor saevus Bacchi, i.e. vini	296
Mons calcat rauca tonitrua	31	Oliua imbellis, i.e. abhorrens à bello	156
Mons lassus, i.e. jam jam ad planitiem inclinans	201	Opibus virere	354
Mons caelo occurrit, pro erigitur	245	Orbis æmulus Luna vocatur	7
Montes docti	82	Orbis Lunae vacuus dicitur, nondum plenus	343
Monstrum caeruleum, i.e. Pytho	110	Ora mollissima, h.e. lanugine destituta	227
Moram exspuere	101	Oris copia, pro eloquentia	51
Mori igni tribuitur	157	Orion inermis dicitur, quando dubia luce refulget	170
Mori quoque dicuntur animae	18	Orion minatur noctibus hibernis, & sidera terret	224-333
Mundus tener Poëtis qui primum conditus	329	Otia vitae cantu solari,	313
N.		P.	
Nares equorum ignescunt	151	Pace virere	354
Narium copia, pro odoribus	51	Pactolus despumat rutilas arenas	71
Nemus coronare, pro cingere	54	Pardi fulminei, i.e. veloces	125
Nemus inferorum ferrugineum	110	Pardi virides ob maculas	353
Nereus advena, cum in fluxu est	5	O 2	
Nictare de igne	152	Pasci-	
Nilus excusat raros imbres	99		
Nilus confitetur vires murmure	46		
Nili cornua pia	262		

INDEX.

P ascitur ignis	152	R .	
Patrem mente induere, pro ejus mores	169	R ami arborum adorare dicuntur	4
imitari	169	obvios currus	4
Pater torvus, h. e. gravis, severus	334	Regio decrefcere dicitur in itinere ex	64
Pedes vetulæ emeriti	92	visu recedens	24
Peditum nubes, Homero usurpatum	219	Remiaudaces	306
Pestis incendere dicitur propter cele-		Reverentia per senium exprimitur	109
ritatem, quam cum igne partici-		Rex ferrugineus, i. e. Pluto	82
pat	163	Ridere amnes dicuntur	103
Perdomita saxo Ceres, est panis	84	Ripæ famulæ Gangis	336
Petræ infames ob latrocinia scil. ibi	172	Ripæ tristes, Stygis	284
commiffa	92	Rivi rauci	
Phœbus emeritus, pro Occidente	313	Roma jactantior æthera pulset, i. e. ma-	
Pluviis æstum solari	35	jori præstantia atque majestate	148
Pocula viva, quæ puram aquam pro-	124	fulgebit.	262
pinant	82	Rore pio spargere dicitur sacerdos	279
Pœna frui	33	Ros pudicus aquæ Castaliæ, quia virgi-	
Pollex doctus	33	nes Musæ illa lavabantur	12
Poma cataphracta, sūt nuces castaneæ	107	Rubeti ambitiofa progenies	60
Poma felicia, i. e. mala aurea	240	Rubor per ora currit, i. e. genas inficit	47
Poma oblita dicuntur succos priores	163	R upes conscia	
Prata dicuntur incendi coloribus	174	S .	
Pretio inflammata manus, i. e. donis	129	S agittæ obsequentes arcum audire	25
corrupta	48	dicuntur	356
Procellis vela furari	300	Salutantum unda, pro multitudine	201
Proelia consumere,	53	Sanguis lassus, qui stillare cessat	359
Profundum secare, pro navigare	21	Sanguinis rivos vomere	80
Prudentia <i>abspicienda</i> cor longævum	239	Sanguine ditescens arena	157
	298	Sanguineus imber de sanguine, copiose	357
Pudor terrore armatus	143	ex vulneribus stillante	624
Pulveris nubes	298	Sceptræ situ æquivalent	172
Pulvere non indecoro sordidus dux	60	Scopuli in cœlum minantur	36
Purpura scintillans		Scopuli infames, qui male audiunt ob	
Purpura circum chlamydem cucurrit,		naufragia	
h. e. cinxit chlamydem		Secula circumflexa, i. e. in se redeuntia	
		Secula foedo victu detergere, i. e. puri-	
Q .		ficare	
Q uies multis curis interrupta trahi		Secula crimen induere dicuntur	
dicitur		Secula melioris metalli, i. e. aurea	
		Sedes	

I N D E X

Sedes maligna	214	dentem	373
Senectus pueritiam comere dicitur	44	Sylvarum honores folia	144
Senium vernans, vegetum & robustum	348	T	
Sensus nitidi, i.e. defœcatus intellectus	236	Tagi pretiosa tempestas, i.e. magna	326
Sidera curru afflata Tanario	9	vis auri	214
Sidera dicuntur flores	117	Tellus maligna	157. 234. 327
Sidus Leonis iratum dicitur, ad rubrum	186	Telorum tempestas ac ferreus imber	239
colorem accedens	186	Telorum nubes	11
Signa coelestia cunctari dicuntur so-	54	Tethys alterna	303
stinanti	355	Thalami herbis pallentes dicuntur Ti-	250
Signa singulari ingenio expressa vivere	355	berini mulco obliti	303
& ispirare dicuntur	336	Theatri lata seditio	30
Sirius lævo lumine cœlum contristat	116	Tigres blandæ, i.e. mites, nil nocentes	247
Smaragdi igne arcano florent	1	Timor opifex dicitur, quo impellente	35
Sol accendit diem	34	mœnia exstructa	31
Sol celat atque promittit diem	110	Timoris nubes	284
Solis caput tectum dicitur obscura	141	Timorem solari	66
ferrugine	125	Tonitrua mons calcare dicitur	112
Soli habentæ tribuuntur	56	Tonitrua rauca propter ingratum so-	16. 14
Sole nimio plaga, i.e. Zona torrida	239	num	116
Somno comiti affingitur	48	Tremor per ossa currens	7
Soporitis nubes	75	Trepidare de igne	129
Spectacula montes consumere dicun-	316	Turbo anhelus, animosus	110
tur	56	Turmis florere exercitus dicitur	84
Spes gaudia consumit longo voto	359	V	21
Squalens dies ponitur pro pestifera	116	Vallum calcatum	21
tempestate	124	Vela animosa dicuntur	21
Spurna splendida Tagi aurum nomina-	25	Vela procellis furari	21
tur	124	Venenum ferrugineum	21
Stellæ crinis tribuitur	124	Venenum invalidum	21
Stupa fumum vomens	124	Veneno ferrum armare	21
Styx tristes unda vocatur	124	Veneno Zephyros armare	21
Sulcus florere dicitur viridi milite	124	Ventus subterraneus iter scrutari dici-	21
Supplicii fini	124	tur	21
Surdi arcus non obsecundantes flecten-	124	Ventus immoritur velis, residente tem-	21
ti	124	pestate.	21
Sylva solatur hominem solitudine gau-	124	Venti dubii	21
	124	Venti fideles	21
	124	Venti	21

INDEX

Venti equitant per undas	93	Virtus haud læta, h.e. ingrata tyranno	197
Venti & undæ frenantur	123	Virtutem accendere prece.	I
Venti flatibus populantur antra	267	Viscera fessa	III
Venti inter se confluentes cœlum rapiunt	283	Vivere, vorare de igne	152
Vento faucia Luna	297	Umbra obrexitur cœlum	243
Venz rudes, pro intactis	294	Umbra natare dicitur, quæ vespertino tempore ponto incubat	231
Vestis Solem combibens	43	Unda indignata terris	168
Vestis, pro barbâ	349	Unda terræ irata	186
Vestem cingulo moderari, i.e. præcingere sese	226	Undæ jejunia pro aquæ inopia	150
Vestes manu comere	44	Vocibus mensuris, h.e. æternis, publica æva testari	216
Vestigia pendula, quæ funambulus in aëre facit	255	Votis vectigalibus domino gratari	344
Vestigia ebria de ebriorum gressu	88	Votorum tempestas	327
Vetustas sub ignota nube rem rapere dicitur	239	Uri dicitur ferrum spumis & sanguine	195
Vetusto aëre florere	8	Uteri labores, i.e. liberi	357
Vinum indormitum, nulla aqua dilutum	84	Vulgi unda, i.e. multitudo	162
Vina mollissima	227	Vulgus inane, i.e. Manes	171
Vixes murmure Nilus constitetur	46	Vulnus Iners averni h.e. inferi	246
Viribus fulminis impellere hostem	127	Vulneratus dicitur vomere calidum de pectore flumen	359
Virgo cruda marito, pro immatura	57	Vultus Tiresias opacus	246
Virginitas tumida, i.e. matura	338	Zephyri veneno armati	21

CAP. XII.
HYLE INVENTIONUM
POETICARUM.

PRomifi cap. 10. Inventionum poeticarum aliquam ὕλην in juventutis usum,
id nunc facturus quasi Speciminis loco præmittam pleniora quædam exem-
pla. Sunt verò hic etiam, ut Hermogenes vocat, Epicheremata quorum κα-
τάλειον seu propositio certa esse debet. Illa Epicheremata, docente eodem Her-
mogene, desumuntur è locis περιελαλκοίς, περιουπῆς, παράματ' αὐτοῦ, πρὸς, χερὶ, τὰ
αὐτῷ, αἰτίας, quæ ille Enthyememata vocat, ac vulgato illo versu : Οὗτις, quid, ubi, quæ
ἐκ τοῦ ἀσπίλιος, cur, quomodo, quando, continentur. Βεβαιω ac deductio ipsa, quæ Her-
mogeni consistit in Exemplo & collatione seu ἐξομοιότητι ex iisdem locis sumitur,
sicut

sicut res postulat : Atque hæc probationes in illa *Ερμηνεία* collocatæ Hermogeni vocantur Epenthymemata. Quæ singula fusius proponit Fr. Robertellus libro de *artificio dicendi*, capite, qvo de methodo perquirendi artificii in Scriptis Poëtarum antiquorum agit, p. 29. & 30. Monstrabimus ergo, qvomodo in locis illis *αἰσθητικῶν* inventio poëtica formari possit, exemplo gratulatorii carminis, & quidem primò de dignitatibus collatis.

Varia hic est inventio pro varietate dignitatum, quæ conferuntur, quarum omnium accurata delineatio propter rerum multitudinem dari nequit. Dignitates sunt vel sacræ vel civiles, vel militares, vel scholasticæ, vel summiæ vel inferiores. Sacræ sunt Episcopatus, Archiepiscopatus &c. Civiles, Regnum, Ducatus, præfecturæ &c. Militares etiam, variæ. Porro ratione temporis sunt dignitates perpetuæ vel ambulatoriæ, vel transmittuntur ad hæredes, vel ad vitæ tempus durant, ut Consulatus, Legationis dignitas &c. Aliæ sunt successivæ, aliæ electivæ. Singulæ species pro sua conditione proprias quasdam inventiones parere possunt, quæ ad certa capita vocari nequeunt. Nos utemur hic locis *αἰσθητικῶν*, qui vulgato versiculo comprehenduntur, *Quis, quid, ubi* &c. *Tò quis* comprehendit laudem personæ, cui dignitas deferatur, *I* à qua deferatur, quod si is Princeps sit, in promptu sunt loci communes apud Poëtas Panegyricos, veteres, & recentiores, Claudianum, Barlaam &c. *Tò quid* continet laudes ipsius dignitatis, ubi de magnitudine ejus, de majestate & præeminentia, multa dici possunt. *Tò ubi* loci circumstantiam, si ea deferatur in solenni loco, in templis, sub dio, quod quibusdam locis sit, coram altari, in urbe aliqua præcipua. Hic Poëta varias habet occasiones fingendi allocutiones, ad Deum, ad genium loci, &c. Item descriptiones Topographicas, in quibus studiosiores præ Oratoribus sunt Poëta. *Tò quibus auxiliis* involvit concomitantes & impulsivas causas, inter quas referri possunt electio & successio. Si electio, dicas, illum virtute sua meruisse dignitatem, non emendicatis suffragiis, casu, dolo, fraude, quod concordia fuerint omnium suffragia. Si successio, dicas, hæreditarias esse in illo virtutes, & data occasione, commendetur successiōis jus, quod illustrari poterit variis comparationibus à natura animalium, arborum, agorum petitis. Antecessor quoque poterit laudari, ita tamen, ut successor præferatur. Si quæ fuerint singularia omina vel divina auspicia, ad hanc quoque classem pertinebunt, ac licet Poëta libere nonnunquam ista fingere, sed videat, ne alia fingat, quam quæ sunt poëtica: Historica enim fingere salva veritatis lege non licet. *Tò cur causam finalem* notat, quæ salus est publica, Reip. legitima vel in toto vel in parte administratio, jurium conservatio, gentis & imperii incrementum, sacrorum cura, tribunalium & justitiæ incorrupta administratio, literarum, Academiarum, Scholarum, rei militaris cura &c. de quibus Magistratus vel Principis alicujus officiis, tam in pace quam in bello, *πρῶτον* (Claudianus exemplum præbet in laude Stiliconis, aliisque Panegyricis carminibus, uti & Barlaam. *Tò quomodo* involvit varios ritus, in ipsa di-

gnita-

gnitatis collatione observari solitos, quod pertinent preces, unctiones, investitura, insulae, pallia, falces, coronae, laurus, sceptrum, claves, gladii, annuli, poma aurea, & si quae alia sunt auspicii Regii, vel Ducalium, vel Episcoporum, & aliarum dignitatum symbola, ad quae variae allusiones formari possunt. Hinc in sublidium vocari possunt, qui de symbolis illis scripserunt. Generatim de plerisque agit Böclerus in disput.: de auspicio Regio, Sylvester Petrus à sancta de vestris gentiliis, de scepro Berneggerus, de insulis Episcopaliibus, pileo &c. Solerius. De annulis Licetus, Kirchmannus. Potes etiam huc referre symbola proverbialia vel gnómica Regum & Principum, quae collegit Reusnerus. Poteris etiam ad ritus veteres & aliarum gentium mores, data occasione, alludere. *To quando tempus notat.* Hic considera, quo anno, die, mense fiat, & si quod memorabile antiquitus gestum sit: Perpende etiam, an in pacato statu an in turbulento sit respublica, an praesenti tempore memorabile aliquid in re publica geratur &c.

In GRATULATIONE DE DOCTORATU eodem modo procedes. Ad id quod pertinent inventiones, quae à nomine, patria, gente, familia, aliisque, quibus fungitur officii, peti possunt. Si sit Consiliarius, Advocatus, Sacerdos, Archiater &c. Si aegrotus, absens, praesens &c. e.g. in Sparmannum Archiater Christina Regina. Boxhornius in poemate: p. 24. de fratribus geminis eodem tempore promotis idem p. 6. ad Patrem cum filiorum quartus promoveretur, id. p. 27. ad patriam Hagam: de aliis quoque in Jurisconsultorum ordinem copiato, idem p. 30. ad aliquem in patriam redeuntem, postquam laurea medica decoratus fuerat. Bannin. p. 96. ad urbem Alcmariam cum quidam J. U. D. renunciaretur p. 185. Ad id quod pertinet ipse gradus, qui sunt virtutum, ubi in genere formari possunt Loci communes de dignitatibus athletarum, eorumque praemia, ubi comparare potes Studia cum certaminibus athletarum, eorumque praemia, ludis olympicis &c. De titulis virtute & Studii dignissimus eorum insignibus: posset etiam, si videretur, investiva institui in indignos graduum captatores, merito de gradu deiciendos. Quod attinet ad gradus singulorum facultatum, digredi potes in laudes Theologiae. Vide carmen de Theologo perfectissimo Francisci Vavassoris in Parnasso Societatis Jesu p. 62. Si in Juris prudentia tractetur locus communis de ejus laudibus, describatur Juris consulti, Advocati, Consiliarii, officium. Vide characterem causarum Patroni in gratulatione Doctorali ad Johannem à Dan. apud Boxhornium p. 14. & in simili gratulatione Doctorali ad Advocatum apud Niendatum in poematibus p. 84. Si in medicina; suppeditare locos communes possunt Satyra Medica Jacobi Balden. Si in Philosophia, amplissimus per singulas disciplinas campus patet. To ubi notat locum, qui est celebris aliqua Academia, templum, collegium: possunt ad locum allocutiones formari. Ita Leidam alloquitur Boxhornius in creatione Doctoris p. 7. To quibus auxilium notat causas socias & concomitantia, ut si sub celebri Praefide instituitur promotio. Exemplum vide apud Niendatum p. 60. si Principis sumtibz fiat solus, vel cum aliis, ejusdem vel diversarum facultatum, promoveatur, si optas eodem tempore celebrare,

bret, ubi variae inventiones ratione variarum facultatum institui possunt. Possunt & fingi Veneris, Astrææ, Sophiæ, Eusebiæ, Pallados &c. certamina. *Vide ap. Boxhornium p. 14. & 15, in quendam proxime post nuptias Doctorem juris reanuciatum.* Ex argumento disputationis inauguralis inventiones desumuntur, e.g. in *quendam post disputationem de lue venerea Doctorem medicum creatum*, *Vide Boxhornium p. 48. Laus febris quam Johannes Regius post habitam de febris disputationem medicorum ordini infereretur.* *Vide eundem p. 11. in quendam post publicam de angina disputationem Doctorem medicum creatum*, *vide eundem p. 18. in quendam post disputationem de heredum institutione earumque quærela Doctorem creatum*, *vide eundem p. 26. in quendam post disputationem de nuptiis Jureconsultorum ordini inscriptum*, p. 41. Potest etiam ad Patrem dirigi gratulatio, cujus summius instituitur solennitas, *vide Boxhornium p. 27. In quendam post honores obentos matrimonium inuentum*, *miscellanea nostra poetica p. 75. Possunt etiam allocutiones fingi ad Astræam, Apollinem, Musas, e.g. allocutio ad Themidem in creatione Doctoris juris*, *Boxhornius p. 40. ad philosophiam in creatione Magistri*, *in quendam post disputationem medicam de luxatione membrorum Doctorem medicum creatum.* *Vide primitias Parnassi nostras.* *Ad Arminium, quum post disputationem de dysenteria medicina Doctor crearetur.* *Bannin. p. 88. ad alium post disputationem de angina Doctorem Medicum creatum id.* p. 175. *Ad rō Cur referretur causa finalis, quæ est in Theologia fidei defensio contra Hæreticos &c.* In jurisprudentia justitiæ administratio; in medicina salus hominum, à qua pendet salus publica: In Philosophia veritas in contemplatione, beatitudo in actione. Hæc singula fusiùs deduci & applicari possunt. Tō *Quomodo* continet ritus in promotione adhiberi solitos, quales sunt infula, annulus, amplexus, liber clausus & apertus, faces ardentes. Si singuli ritus ad singulas facultates applicentur, varios pro re nata inventiones formabis. V. exemplum in *Miscellaneis nostris p. 48. in pileum.* Tō *quando* tempus notat, si forte conferantur honores vel in juventute, vel mediâ ætate, vel diē natali, anno ætatis Climacterico, si tempore belli, pestis &c. e.g. *in quendam subgressum canicularium feriarum Licentia gradum adeptum Boxh. p. 77. in Medicum medicum bellorum tumultu creatum*, p. 28. *in quendam prima juventute Doctorem juris creatum*, p. 53.

In GRATULATIONE DE RECTORATU ACADEMICO præcipuè inventiones deduci possunt, à personis, earumque eguditione. Hæ in genere sunt literati. Hic dices, quomodo Musis cum Imperio conveniat, non esse Tyrannicum sed virginale & placidum: non jam inter steriles tantum Parnassi arenas dominari Apollinem: non jam amplius boves pascere, sed selectissimos juvenes, (aut sic applica: Apollo olim boves pavit, Tu nunc curabis, ne ille leonibus, Ursis, lupis imperet; au à Circæis poculis, quæ in ferâ mutant, abduces) Musas latius imperium habere, quam Reges, quæ ipsis dominantur Regibus. Si Theologus est, per fictionem poeticam induces Pietatem leges imperio ejus præscribentem, quod eo perfectius erit, quo perfectior est virtus illa, quæ in illo imperat. Die

imperium ejus Hierarchiam, sed innoxiam, quod contra Gigantes *Ἰσχυαί* militet. Si juris consultus, induces Astræam, Themidos oraculum in Helicone: novum aliquod judicium instituendum, in quo non Paris Veneri, sed Phœbus Minervæ palmam tribuat; tribue illi Pallada armatam Clypeo & hasta, eandemque pacifica olea decoram: dic illum docere omnes, quomodo suum cuique tribuant, & sibi ipsi. Si Medicus est, dic: Apollinem illum esse, qui & Musarum, & sanitatis præses sit; tollere illum debere morbos Musis pestiferos ac noxios, per distributionem allegoricam, *v. carmen nostrum in Rectoratum Marchii in primitiis Parnassi*. Si Philosophus est, & quidem primò Metaphysicus, monstra, quæ admodum illi imperium conveniat in Musas, qui dominatur cæteris disciplinis: monebis, ut abstrahat omnes à malitia, & nihil concrefcere sinat vitiorum; curet, ut omnes sint uni (ex Pythagoræ præcepto) veri, boni &c. Si Physicus, dic illum secundum naturæ leges imperaturum; dic, totam hanc rerum naturam nihil aliud esse, quam magnum Imperium, ad cujus exemplum ille imperaturus sit. Apollinem & novem Musas nihil aliud esse, quam decem orbes cœlestes: hic monstra Planetarum & orbium cœlestium cum Musis convenientiam. (*Videantur Platonici*) Etiam in his montibus inveniet auri fodinas, his Castaliis fontibus rigabit Musarum agros, ut varii generis germina felicius crescant, cedri, lauri, viles etiam alni. Si Ethicus, omnes in illo dic virtutes imperare, & mediocritati assuetum, etiam hic medium facile obtenturum. Etiam hic pro summo fine esse beatitudinem. Si Politicus; dic hoc imperium quandam esse rem publicam, ubi Philosophus imperet, & Philosophi obediant, Rectorem à Rege non differre, (*huc refer ea, quæ de regno sapientis in philosophia Stoica differuntur*) vigere hic societates, exclusa tamen conjugali, quæ inter virgines Musas non admittitur, ut quæ non corporis sed mentis tantum partus suscipiant. Nullos hic esse servos, sed omnes liberos (*V. Lipsii manu ductionem ad Philosophiam Stoicam*) suam Regi hic esse majestatem, sua regalia, sua Musis esse vectigalia, suas nundinas, suos vasallos, sua feuda, quibus investiantur, Doctores, Licenciati, Magistri, ut Comites Barones, Nobiles: etiam hic esse equites sed Pegaseos, bella etiam geri, sed cum barbarie & ignorantia, sed in Musarum area, non in arena gladiatoria. Posses hic formare acclamationes ad imitationem veterum. Si Mathematicus est, dic illum omne tulisse punctum, totum esse teretem & rotundum, quemadmodum virum bonum describit Horatius; effecturum illum, ut imperium suum sit quasi quidam circulus, in quo extrema à centro seu medio virtutis æqualiter distent: Dic illum omnium rerum mensuram initurum, æqualia inæqualibus, paria paribus misturum. Si Orator & Poeta, dic illum instar Herculis Gallici eloquentiæ catenis omnes sibi devincturum. Possunt secundo *ab insignibus inventiones* duci, qualia sunt sceptrum, purpura, aureæ claves. Hic subsidia suppetitabunt, *Berneggerus in Oratione quadam de sceptro, Böclerus de auspicio Regio, Idem in Apollonis sceptro ad Comitem Gustavum de la Gardis, Rectorem Upsalia creatum, Eri-*

cui Puteanus in purpura Austriaca ad Principem Ferdinandum, ubi purpura qualitates confert cum Cardinalitia dignitate. Tertiò à tempore inventio petetur, si fortè dies festus sit, aut quodam memorabili factò insignis. Ratione temporis, cum le- mestris dignitas sit, possit comparari cum dictatura Romanorum &c.

In gratulationibus de novo anno partes possunt constitui quatuor, è quibus, quod commodum erit, adhiberi potest, primò gratulamur de exantlato anno, ubi considerabis circumstantias varias, an annus fuerit Climactericus, an Periodicus aliquis vel similis, an dies novi anni in natalem ejus incidat, cui gratularis. An annus inter morbos vel alias fortunæ difficultates sit exactus, (tùm enim in subsidium vocabis ideam carminis Soterii) an peregre, an domi; tùm dicès solis laborem eum imitatum esse, cumque eo domum rediisse: An in bello vel pace. Ratione personæ variari etiam possunt argumenta gratulatoria, si Princeps sit, dicas illum cum Consulibus Romanis annum pandere & fastos, conferre seculo felicitatem. Si Theologus vel Sacerdos, dicas, ad illum non pertinere tempora sed aternitatem, vel potius veteres annos & mores antiquos, non nova secula. Si Consiliarius, jureconsultus, gratuleris illi de præterito anno, ex quo sibi ipsi formaverit vel præviderit prudentiâ futurum annum & cæteros: comparabis illum cum Jano bicipiti; Si Medicus, mille illi salutes & de morbis triumphos precare. Si Philosophus, dic illum supra annos esse, ipsis dominari astris, ipsiq; tempori, cui ipse orbes suos præscribat, quod numeris suis includat: Si dives sit, precare crumenis & arcis ejus Janum Patulcium & Clusium, qui justo tempore largiatur & recondat. Possumus *secundo ad varios ritus* tam Veteres quam recentiores alludere, de quo nos alibi copiose diximus. Possumus *tertiò gratias agere pro præstitis beneficiis*, ubi ineatur personarum ratio: Subsidia hic petes ex idea carminis Eucharistici. Possumus *quarto strenas afferre* vel veras vel fictitias, Hæ ad morem veterum dari possunt, argutè ad illas applicatione facta: vel fictione aliquâ poëtica excogitari, prout personæ, cui illæ offeruntur, conveniant. Et ea quidem ratione Passeratius varias obtulit Memmio strenas, auram, nugas, columbam, olivam, morum, ficum, palmam, plitracum, laurum, rosam, olorem &c. quæ tamen mihi non adeo probantur, quoniam indistinctè nullo habito convenientiæ discrimine offeruntur. Vid. *primitias Parnassi nostras*, ubi varias omnium facultatum Professoribus strenas exhibemus. Ita Theologo vel sacerdoti posses offerre claves Jani, Sphæram cœlestem cum omnibus circulis & astris, quod continua allegoria rei præsentis applicare posses, Jurisconsulto libram, gladium, falces, fortunæ rotam, Medico coronam quærnâ, civicam, pro servatâ salutè civium, serpentem exuvias exluentem, Phœnicem, Chimico Jovem lapidem, Philosopho circulum, quo ipse annus & tota rerum universitas notatur, dolium Diogenis, saxum Sityphi, rotam Ixionis: Metaphysico nihil, omnia, rem, Chimeras, universum, unum, verum, bonum, Physico, flores

ex hortis, atomos, semper vivum, similesque herbas, Laurum è sylvis, aurum è fodinis, uniones è mari, ovum, quod omnium rerum principium facit Orpheus, Mathematico annum ipsum & secula, puncta, pyramides, Oratori fulmina, mella, Caryotas, Thyrios, bona verba, Poëtæ Pegalum, fontes Castalios, laurum Ethico centrum. Politico horologium, Patri familias opera & dies. Possent etiam in forma emblematis efferrî. Sed talia infinita excogitari possunt, ac solent mire in talibus sagaces esse Oratores sacri, qui Strenas pro concione largiuntur. Videatur Stegmanus in Christognostia sua, sub titulo Christi Strenophori. Videndum tamen, ne in nugas prolabamur, ut facile fieri potest, si nimis in talibus operosi simus. Debet enim modus esse in rebus. Possimus quinto varia *ἡθῆ* & *παῖθῆ* immiscere, vota pro incolumitate & felicitate ejus, cui gratulamur.

In *gratulatione de natali* inventio ducetur primò à *personâ*, ubi sunt Majores, Parentes, de quibus loci Rhetorici consulantur, secundo à *tempore*, quod antecessit partum, ubi oracula, auguria, Tertio à *partu ipso*, ejusque adjunctis, quæ sunt apparatus varii, basia, cantilenæ ad cunas, dies festus, anni tempus, ver facundum, solstitium vegetum, autumnus gravidus, hyems genialis. Ornamenta poëtica addantur, de partu mirabili è spuma maris, cerebro, femore, Jovis, Chao: de educatione à columbis, à capra Amalthæa: allocationes ad stellas, auroram, patriam, Lucinam, bonam Deam &c. Quartò ab *ἡθῆ* seu *votis* ad infantem, ad parentes, de familiæ incremento. Si masculus, gratulare de hærede felicitatis ac indolis patriæ, de bellicâ virtute, destudiis, si foemineus, pulchritudinem, ingenium Matris in illo commenda. In *anniversario natali* inventiones à laude personarum additis ornamentis poëticis omne punctum ferent.

In *Epiniis* sive *gratulatione de victoriis* conveniunt primò *loci personales*, laus scilicet victoris ex adjunctis huic argumento aptis, quæ sunt quatuor illæ virtutes Imperatoriæ à Cicerone in Oratione pro L. Manili. notatæ. Secundò *loci, quibus factum laudatur* omniaque illa Enthymemata apud Aristotelem de honesto & pulchro. Tertiò *loci communes, difficile, impossibile*, & quæ sub his continentur. Quartò *loci octo amplificatorii* apud Aristotelem. In his omnibus latent specialia illa, gravitas facti propter firmitatem munimentorum, aliæque impedimenta objecta, fatum, auguria, hostium ferocitas, patriæ salus, libertas publica, gloria post mortem superstes, vota omnium pro longævitate. Possunt addi varia ornamenta Topographica, pathographica, descriptiones è locis adjunctorum, pugnarum, periculi. Possunt addi comparationes & exempla more Poëtarum.

SYLLOGE EXEMPLORUM

I. IN GRATULATIONE DE DIGNITATIBUS. Gratulatio de Præfectura equestris & maritima *Delicia poët.* Scot. *como 1. p. 71.* de Inauguratione Jacobi Regis, *p. 271. & 275.* Ludovici XIII. *p. 339.* In coronatione Reginæ *como 2. p. 71.* Jacobi *como 6. p. 277. & 154.* De tribus Regnis unitis ad eundem, *p. 279.* De Episcopatu Walliæ

§. 41. Senatui populoque sub Episcopo pacem optat, p. 49. Ad Marcellum in prima pueritiâ legioni patriæ præfectum, p. 91. De Episcopatu post amplissimos honores, *Allusio ad gentilitiam tesseram, quercum & leonem*, p. 197. In duos Episcopos simul consecratos, *Wallius* p. 318. In inaugurationem Episcopi *Hofbini* p. 344. ad Belgium cum Marchio militiam regiam administrare inciperet p. 53. In inaugurationem Episcopi, p. 66. gratulatio de dignitate senatoria ipsis Jan. Cal. *Neubusius* p. 190. De Consulatu, p. 263. gratulatio ad Ferdinandum, *Parnassus Societatis Jesu*, p. 559. Maximilianus Baviaræ Dux Cæsari Bononiæ restituit, *tom. 2* p. 157. In novam purpuram Cardinalis, p. 563. *V. plurima exempla in poematibus Barleusii*. Ad gratulationem de Doctoratu & Rectoratu pertinent illa ad Philosophiæ Professore & creatum Medicinæ Doctorem Daniel Heinſius p. 118. Ad Caltores & Pollucem geminos fratres, quum uterque Licentiam in utroque Jure reportaret, p. 397. Ad Martinum juris Doctorem creatum, p. 398. ad Regem Sveciæ, cum Jctorum Ordini aliquis insertus esset, p. 399. Ad Thysii Filium, J. D. creatum, p. 400. Ode ad Gernandum 13. ætatis anno Philosophiæ Magistrum creatum p. 502. De Rectoratu *Scoti* *tom. 1* p. 332. *it. tom. 2* p. 224. Ad Leonem Belgicum domi militiæque vulneribus & morbis affectum, cum aliquis, cui Leo inter signa erat, Medicus crearetur, *Wallius* p. 416. In J. D. creatum *Bannii. E. 2. Elegia 10.* ad urbem Hornam cum ejus civis Medicinæ Doctor fieret, p. 61 in quendam die suo natâ J. Doctorem creatum p. 62. In promotionem juris, p. 90, 98, 168, 189, 184. In honorem Doctoralem Vossii *Barlaus* p. 108. Ad Dorislaurn ex pædagogico D. J. creatum, p. 190. In quendam D. J. creatum *Baudius* p. 107. ad quendam Philosophiæ Professore p. 110, p. 115. Ad Episcopium Magistrum creatum p. 430. In Metaphysicæ Professore Medicinæ Doctorem creatum, p. 447. in quosdam D. J. creatos p. 523, 534. In laurum Philosophico-Medicam. Sententia Apollinis *Placcii poemata* p. 236. Gratulatio de Doctoratu juris *Neubusius*, p. 199, 219, 244, 245, 252, 301, 333, 337, 397. De gradu Medico p. 215, 247, 304, 399. De gradu in Philosophicis, p. 207. De Rectoratu scholastico p. 396. Ad Academiam Regiontanam Magistros creantem *Pistorius* p. 91. In D. J. creatum *Nicolaus Heinſius* p. 193. In quendam Medicorum ordini insertum p. 196. In duos fratres D. J. creatos, p. 372. *it. p. 377.* De Theologiæ Doctoratu p. 278. In Rectoratum Academic: Cunæi *Barlaus*.

II. IN GRATULATIONE DE NATALI PRIMO. Vide tria genethliaca carmina variis inventionibus elaborata apud *Jacobum Balde*, *tom. 2. Poëmatum*, (1.) carmen in filium Comiti de Tylli natum (2.) comiti Palatino Philippo Wilhelmi nomine totius collegii scriptum. (3.) in Filiolam eidem Principi ipso festo trium Regum natam, sub persona trium Gratiarum. Tertio carmini ab ipso Autore artificium subnectitur. De filiolo primo genito Marchionis Montoserii *Zevecoriar* p. 37. Fons bellaqueus Delphini natalibus & baptisinate sacer, *Idyllion Scoti* p. 282. Epigramma ad Patrem baptisinate suscipientem filium. Comparatio

cum Achille, Strygiâ undâ tincto, *p. 286.* Genethliacon Ducis Andium tertio partu geniti. Comparantur tres filii Geryoni, *p. 286.* Ducis Aureliensis ad Regem Patrem, *p. 306.* Oda qva celebrantur Principis Scoto Britanni natales *como 2. p. 98.* de natâ filiâ prima vice *p. 382.* ad ejusdem uxorem de partus difficultate, *ibidem.* Ad Gulielmum Comitiss Svartzburgensis filium ex themate natali-
tio concinnatum, *Wallius p. 76.* In infantem Principis Arausiorum natum post vi-
ctam Hispanorum classem; *Barleus L. 2. Heroicorum p. 350.* in natum Galliarum
Delphinum eadem die & hora, qva Amstelodamo discescit Avia Maria de Me-
dicis *ibid. p. 356.* In Delphinum Galliarum in *Delic. poet. Gallor. Passerat. p. 108. como 3.*
Genethliacon nobilis pueri *p. 344.* In Delphinum Regis Galliarum *Nicolaus Heinsh. p. 205.* V. eundem *L. 4. Elegia 4.* Genethliacon Jacobi IV. Regis Scotorum,
Buchananus p. 309. In natalem Delphini Galliarum, *Baudius p. 633.* Carmen con-
stans ex meris Chronostichis in cunas filioli nati ad natalitia Christianæ salutis,
Neubusius p. 26. Cunæ Auriacæ in nat. Princ. Arauf. *Hugenius in momentis desul-*
toris p. 5. Genethliacon Delphini *Laur. le Brûn Eloq. poet. T. 2. p. 488.* baptisumus Do-
minici Prioli. Infantis crepundia & cunabula *Bonifac. L. 9. Musarum carmine 61.*
& seqq. Marinæ Mauræ puerperium *ibid. carmine 64.* ad Patrem gratulatio pro
nato filio, *ib. carmine 79.* Ad patrem Bernhardum de filiolo Polo Nano, nato,
dum Pater civitati Bellonæ præsideret, comparat cum Hegule, *ib. carmine 103.* Ge-
nethliacon ab omnibus inventione petita, *lib. 10. carmine 138.* Miraculofo Gallia-
rum Delphino *Stræuens in Venere Selanda p. 58.* Ad eundem Genethliacon *id. p. 165.*
Nova Gallia Delphinum salutatur *Laurentius le Brûn opusculis selectis p. 486.* Nænia
pro puero ad somnum provocandum: Næniæ nutricis: Næniæ aliæ nugatoriæ,
Jovianus Pontanus lib. 2. de amore conjugali a p. 3351 ad p. 3358. Ad Lucinam partu-
riente Piccolominea Sannazarius *L. 1. Elegiarum: p. 97.* de partu Nisææ *id. lib. 1.*
Epigr. p. 147. in filiolum natam Hugenio post quartam prolem masculam *Barleus*
p. 494. Genethliacon epicum *Delic. poet. Ital. T. 1. fol. 213.* infantis Tuscani *fol. 351.*
filii Gonzagæ oda *T. 2. fol. 222.* Amstela exsultans super Galliarum Delphino
Keuchenius p. 112. ad Jctum cui uxor primo partu gemini sexus progeniem pe-
perisset *p. 130.* in Principem die Lunæ natum *Bruno Mengelmoes p. 279.* in Princi-
pem Auriacum sexto conventu die Solis nona vespertina denatum, & filium ejus
posthumum mox natum, *id. p. 280.* Omen Genethliacon, ad sereniss: Princi-
pem *Albertus ab Ines oda 63.* Ad uxorem suam, cum esset gravida *Daniel Heinsh.*
p. 382. In filiolum primo genitum Hugenii *p. 393.* Allusiones aliquot in nepotulum
Cornelii & Martini natum Pettenij ad mare in hospitio publico, cum de muni-
mentis maritimis comitia agerentur *Neubusius p. 194.* In natalem Delphini vi-
gesimo post coanubium anno nati, *Pastorius parte 1. Sylvarum p. 68.* in natalem
Principis Polonorum *p. 68.* Ad quendam cum ei uxor in mari filium peperisset,
p. 117. Choreæ (Ballet) in natalem Fridericæ Amaliæ principis Danicæ à Vito
Beringo scriptæ.

GRATULATIONES DE NATALI ANNIVERSARIO. Ad Fulgentium Stephani
 natalem in Januario celebrantem, Zevecotius *lib. 1. Elegia 2.* in natalem amicæ
p. 142. Ad Jacobum VI, Angliæ Regem, *Scoti T. 1. p. 13. p. 221. p. 301.* comparat cum
 sole. Mensis Julii fatalia, qvo natus, maritatus & ad honores promotus fuit,
T. II. p. 489. In natalem Dionysii Vossii Protopopœia Uranies ad natum qvon-
 dam puerum, *Bannin. L. 2. Eclog. 8.* in annum suum 60 exactum *Galli T. 3. p. 723.* Ge-
 nethl. Rosinæ Melissæ. Ad nomen alluditur *p. 716.* De Climacterico magno
p. 714. In natalem Ovidii ab eo proximum, qvi natalis Minervæ est, *Daniel Heinsius*
L. 2. El. 9. in natalem Josephi Scaligeri oda. *p. 504.* In natalem diem, sextum
 Februarii Electori Brandenburgico ejusque filio eundem, Carmen nostrum. In
 Cosmi Medicæi natalem X. *Nicolaus Heinsius: L. 2. El. 2.* in filium primo genitum
 Ludovici XIV. *L. 4. El. 4.* in natalem Reginæ Christianæ *p. 146.* In natalem Kin-
 sehotii *p. 267.* in natalem annum Josephi Scaligeri, qvi tanto æstu nobilitatus fu-
 it, ut plerisque calidioribus locis vineæ fuerint exustæ, tria epigrammata Rutger-
 siii *Nic: Heinsius p. 133.* Ad Boxhornium Vincentius Fabricius de utriusque natali,
 qvi ineundem annum & diem incidit. *Fabricius p. 226.* in natalem *Nic: Heinsius id. p.*
193. in natalem patris sui *Grotius p. 209.* in Pascha anni 1612. natalem suum *30.*
idem p. 223. In Natalem 31. *p. 238.* in natalem senis, *p. 251.* in natalem parentis sui
Nic: Heinsius 11. El. 5. Elegia de natali suo Lotichius *1. 2. El. 8.* in natalem Vincentii
 Fabricii *El. Nic: Heinsius: Fabricius p. 218.* in natalem amicæ suæ *Winfemius in amoribus*
p. 172. In natalem suum jambus *Hugenius p. 323.* Ad Episcopum Taurisinum in
 natalitiis Christi, quibus & Flaccus natus perhibetur, editum, *Bonifacius 18. Musi*
Carm: 55. & 56. In festo die Divi Sannazarii Martyris sibi natali, *Sannazarius 1. 2.*
Eleg. p. 189. in natalem amici *id. p. 331.* in natalem Altilii Vatis *id. 1. 1. Epig. p. 156.* Ad
 Slusenium tertio post Phlebotomiam die natalia celebrantem *Keuchenius in*
Musi: Juvenil: p. 88. in decimum Augusti diem natalem suum. Alludit ad fidus
 virginis *p. 139.* in aliquem festo purificationis Mariæ natum *Bruno Mengelm: p. 306.*
 Genethliac: Belgicum in Princip: Araulionensem duodecennem. Pro mu-
 nere donat horologium & alphabetum principale, *id: p. 372.* Ad aliquem eo-
 dem secum anno, die, hora, sidereque natum, *Bisselius in delic. festat. p. 372.* In Ca-
 roli V. natalem *Johannes Secundus p. 103.* In natalem Douzæ Lipsii elegia. *Douza*
poëmata p. 685. in quendam, cum ipso natali die periculum evaderet. *Misella-*
nea Genethliaca. Prosopopœia Parisiensis Academix Regis filix sub natalem
 principis natalibus restituta *Scoti T. 1. p. 272.* ad urbem Gandavum, in qua Carolus
 V. natus est *Becanus p. 75.* In quendam ipso natali die D. J. creatum *Bannin.*
p. 62. Ad Arnoldum van der Walle in cunis adhuc vagientem, cum ei olivam
 pacis in spem olim colendæ poëteos mitteret. *Wallius p. 225.* Genethliacorum
 vanitates irridet. *Caldenbach 1. 1. oda 23.* Genealogia Nassoviorum. *Grotius p. 28.*
 Ad puerum suum in die natali Virgilii. *Lotichius p. 143.* Carmen de excellentia
 sexus feminini *Hugenius p. 46. 47.* Carmen Eucharist: pro Genethl. *Bonifacius 19.*
Musi.

Mus Carm. 65. Puerperium turturis jocosum. Gudberlesbius in poematibus à p. 25. ad p. 42. ad S. Ignatium ut Regi Ludovico sobolem impetret. Joninus l. 1. oda 10. Ad maciem in die natali Balda l. 1. oda 54. Irridet Genethliacos id. l. 2. oda 42. In vaticinium infelix de partu Lofiz Barlens T. 2. p. 455. In natalem 800 urbis Siricæ Bruno T. 1. p. 39. in falsum de nato princ. rumorem p. 279. Generosa liberæ gentis Genethlia Albertus ab Ines oda 4. Justum Lipsium in die natali ad generiale epulum invitat. Douza poem: p. 654. Vide Genethl: varia Antonii Chanui in virginem Mariam variis inventionibus exornata in Parnass. soc. Jesu. T. 2. p. 190. quæ mutata applicatione ad Principum natiuitates referri possunt

III. GRATULATIONES DE NOVO ANNO. V. Passeratii Strenas integro libro. *Constantinum Hugenum* in poemat. Belgic: p. 300, 659, 1069. Parnass. soc. Jesu. T. 1. p. 533. Balia pro strenis data Scoti T. 1. p. 55. Strena ad Regem Britanniae ibidem p. 83. Strena ad ProRegem ex Anagrammatismo p. 280. Flores pro strenis T. 2. p. 333. Epigramma de Jano bicipite p. 474. In Cal. Jan. p. 383. Strena retrograda, p. 383. Strena ad Galatham Bannin. in poemat. Belgicis p. 145. Opitius carmen p. 384. Strena in Cal. Jan. Sylvis poeticis p. 22 & 28. Jacobi Catzen Cantilenæ in novum German. in Cal. Jan. Sylvis poeticis p. 22 & 28. Jacobi Catzen Cantilenæ in novum annum in Hofgedachten p. 79 & seqq. Hugonii Strena ad quatuor filios in moment. defult. p. 50. ejusdem epigramma in Schurmannæ Studium novum novi anni tempore. Ib. p. 369. Ad eandem p. 379 & 376. Taubmannus in Melodesia p. 1, 4, 44, 65, 229, 369, 370, 371, 456. Strena ad Pontificem anno 1666. Inventio ex numero Romano anni Nic. Heinj. in carm. adoptiv. p. 93. V. Nathan Chytraeum in fastis sacris Gratulationes in Cal. Jan. plurimas habet Neubufius p. 1, 2, 14, 15, 16, 18, 20, 21, 23, 24, 29, 32, 41, 43, 47, 51, 52, 61, 70, 71, 72, 75, 79, 83. In quendam ipsius Cal. Jan. in Senatorum ordinem electum. p. 290. id. p. 216, 217. Ad discipulos p. 254. Ad parentum p. 274, 359 &c. Carmen seculare in Cal. Jan. Balde Lyr. lib. 3. p. 187. Barbiton pro Strena id. Sylv. lib. 5. oda 7. p. 330. Salutatio ad pontificem centone Virgiliano. Ital. T. 1. fol. 334. Strena qvæ gratias agit pro beneficiis, Bruno p. 42. parte 1. Strena ad amicam id. p. 14. p. 123. Ad Consulem p. 203, parte 2. Id. p. 294. Alphabetum Christianum pro Strena p. 219. parte 2. Sideronij Hofschi fausti anni appreciatio ad Leopoldum p. 85. Vota Belgarum ad eundem p. 87. Vota ex Victoris Belgicis p. 89. pro incolumitate princ. p. 90. pro rebus in Germania gestis p. 94. ex adscritis insignibus 98, ex honesta animi relaxatione 102, ex venatione p. 103, ex aucupio 105, ex arte Musica, 107, ex picturis 108, ex historia philosophica & poetica, 110, ex virtutibus p. 113 &c. Carmina pro strenis missa ad princ. Boissardus p. III. Flemming: Epigramm Lat. Epigr. 23, 27. in novum annum in Moscovia celebratum I. 9 Epigr. 26. Strena ad Pontificem Bonaventura, Baronius in Heroicis p. 39, 40, qverela de temporis fuga in Cal. Jan. Vinc. Fabric: p. 135. Allocutio ad scriptum p. 142. Qverela, qvod longam potius vitam quam bonam precemur. Id. p. 146. In sigillum aureum pro strenis datum Menagii poem. p. 55. Strena ad fratres Hugenos. Inventio è 12 Zodiaci signis Barlaus T. 2. p. 211. De par-

tis

His Lutetiae visis anno 1539 finiente, Carolo V. Cæsare, Cal: Jan: anno 1540 urbem ingressuro epigr. *Adeodati Seba* (*Theodori Beza*) ipsi Imperatori oblatum *Galli parte* 3.p.692. Ejusdem Xenium Poëticum ad duos Poëtas ibid: p.694. In Cal: Jan: ad Fulcum, *Sannazarius* L.2.El.p.121.humanæ vitæ fuga. *Joninus* l.4.p.145. *Buchananus* l.3.epigr. varias strenas distribuit Regi, Reginae, discipulis, Episcopo indocto, aliisque Principibus & Matronis à p.352. ad 357. Strena ad Comitem Gordonium *Jonsonus* Epigr. p.419, & 420. Strena ad Cubicularii Regii Conjugem, p.428 ad Regem, quæ recensitis muneribus, quæ dare posset, nihil Regi dari dicit, cujus non pretiosius expectet ἀντίδοτον p.229. querela annuli à Gordonio ad se missi Cal: Jan p.354. De variis ad Cal: Jan: & strenas pertinentibus *V.Owenum* l.1. Epigr. 62.96, 142, 164. *Lib-sing*: Ep.7.1.1. Ep.19.L.2. Ep.4; L.3. Ep.16. Oraculum Julii Mazarini Cal: Jan: *Balzack* p.18. vota modesta Cal: Jan: facta *Scoti* p.128. Mulca Jano oblata. p.49. De Cal: Jan: Epigr: *Scoti* p.432. Theocrene pro Hippocrene ad Scotorum Regem p.141. T.2. p.120. Xenium ad parentem p.180. Meditatio de tempore in Cal. Jan. *Flemming* pœm: German. l.1. Sylv. p.32. L.1. oday. *Pœmata Germani* V. ap. *Ischeringium* in Vere. p.17, 20, 192. *Inprodromo estatis*. p.20. *Salomonem von Gellau* in Epigr. German: Chil. 1. Cent. 9. Ep. 11. Chil. 2. Cent. 2. Ep. 4. 27. 28. 1b. Cent. 15. Ep. 83. 84. 86. 96. Cent. 10. Ep. 31. Chil. 3. Cent. 5. Ep. 38. 98. Chil. 2. Cent. 2. Ep. 3.

IV. GRATULATIONES DE VICTORIA. Ad Regem Gallie post pugnam in Alpibus *Balzack* p.9. ad eundem *El*. p.10. Ecloga Alcon in victoriam Princ: *Aurici Banning* p.120. In eandem ejusdem Panegyricus p.111. ad fortissimum Principem post urbem expugnatam *Balz*. p.23. Ostenda capta. *Scoti* T.1. p.125. Regis post confecta bella prosopopœia *Scoti* p.274. Post bella unio Ecloga p.428. Deditio arcis ad Regem p.151. De profligata Hispanorum classe, p.134. ad Archiducem Austriæ cum expugnata Dünkerka Flandriam ab armis Gallicis liberasset. *Wallius* p.19. Victoria Cæsaris per Metaphrasin odæ 22. Li Horatii p.155. Oliva pacis ad orbem Christianum id. L.3. El.1. Vid. & seqq. Eleg. usque ad 7. affinis argumenti. Ad Davidem de leonis & ursi cæde *Becanus* p.17. De victoria ad Nordlingam, p.83. De Mosa hosti erepta *Hofschius* p.68. Brisacum capta seu Panegyris, Saxonie Duci dicta. *Barleus* p.107. Epinicium in captam classem Mexicanam id: p.202. Velsalia capta, p.213. Olinda capta, p.242. V. plura exempla ib: p.252, 260, 278, 284, 307, 329. Ad Principem Auriacum post expugnatam Hispanicam classem, *Banning* L.1. sylv. Carm. 1. In expugnatam Hispaniarum classem p.39. Leucatha triumphans libri duo *Parnass. soc*: *Jesu* T.1. p.410. ad Meracum obsidione liberatam p.497. In Regis Galliarum expeditionem, p.517. Ludovici XIII Panegyric: T.2. p.649. it: 652. gratulatio ad Monckium de liberata Britannia *Nic: Heins* p.82. In victoriam Lotharingicam Ludovici XIV. p.207. de Breda expugnata in *adoptivis* p.51.

V. MISCELLA GRATULATORIA. Exculatio silentii in gratulando. *Balz*. p.36. ad Regem, qui ereptus fuerat periculo incendiariorum *Scoti* T.1. p.435. ad quendam Musicum *Wallius* p.200. ad militum Tribunalum Carthusiano ordine initiatum, p.217. ad Xaverium Militiæ suæ insignia

insignia in Indiam inferentem, *Wallius* p. 305. Ad quosdam, soc. Jesu ingressos, p. 314, 350, 365. Ad quendam cum Josepho Sacellum dedicaret, *Bezanus* p. 7. Ad Gulielmum cum templi primum lapidem poneret, p. 97. Ad Plosium in ordinem equestrem cooptatum, *Banning* p. 159. ad quendam Legatum ad Angliæ Regiam, *Baudius* p. 97. Gratulatio de Sindicatu *Placcius* p. 122. Gratulatio ad quendam manibus hostium elapsum, *Neuhusius* p. 39. de Quæstoratu, p. 174. de Secretariatu p. 176. de disputatione juridica, p. 177. ad aliquem artem cum Marte commutantem, p. 242. in disputantem de cælo p. 263. &c. Ad emeritum Douzam *Grotius* p. 176. Urbani Octavi Pontificis triumphalis pompa *Parnass.* soc. Jesu T. 2. p. 139. Pompa Regia Regis Galliæ T. 2. p. 642. Gratulationes in orationes habitas *Nic. Heins.* p. 201. ad quendam de principatu Romuli disputantem p. 233. In disputationem juridicam p. 268. ad Curatorem Academiæ electum, p. 73.

IN EPITHALAMIIS inventiones ducuntur I. à personis, ubi loci Rhetorum excutiendi. Considerentur adjuncta personarum, Nomina, amoris occasio, vel vera, vel ficta, Vera, ut pulchritudo, virtus, sponsi vel sponsæ, satum Ad fictiones pertinent Veneris & Cupidinis consilia & machinationes, quæ multa in Poëtis & amorum scriptoribus inveniuntur. (V. hortos Veneris Blyenburgii, in quibus congeruntur varii LL. CC. ejusmodi rerum ex omnibus Poëtis) Professio sponsi, unde perpetuæ allusiones formari possunt, affectus mutui, studia, desideria, inter præsentis & absentes, si sponsa ægre expugnata fuerit, si literæ multæ scriptæ sint. Hic varia fingi possunt, pro ut ipse ingeniosus amoris affectus est, cujus Characterographia tam apud Pathologicos scriptores, quam apud Poëtis perquiratur, salutationes, carmina missa, insomnia, excubiæ ad amicæ fores, convivia &c. II. Inventiones peti possunt ab adjunctis vel circumstantiis. Hic LL. CC. de amoris suavitate, vehementia, potentia, conjugii laudibus, locum inveniunt. V. *Barlei dialogi nuptial.* & *Jacobi Lydi sermones convivales*, quæ adduntur sacibus *cjus Augusti*: Item descriptiones festivitatis nuptialis cum antecedentibus & consequentibus, & thalami ab ornatu, colloquiis ante & post thalami consensum, cujus generis multa ap. *Job. Jov. Pontanum libris 3. amorum conjugialium*. Antiquitates quoque huc referri possunt, ad quas eruditæ allusiones institui solent, de quibus antiquarii scriptores. V. *Aloysii Novarini Tomum Electorum factorum*, qui inscribitur *Aque nuptiales*. A tempore inventiones etiam peti possunt, si ver, æstas, autumnus, hyems sit, dies festus, caniculares, Bacchanalia, December, Saturnalia, nundinæ, dies lunæ, solis, veneris &c. III. Ab *idea seu affectibus mollioribus* multa duci possunt. Pertinent huc omina vera, ficta, vota pro felicitate, & fecunditate, varii loci morales de amore, IV. A forma Carminis inventio peti potest, si illud vel Epicum vel Anacreonticum, vel dithyrambus, vel cento, vel Ecloga, ita tamen, ut cæteri etiam loci innectantur. Elegans exemplum est Epithalamii apud *Stadium* in nuptias *Stelle & Violantille*, in quo pene omne quicquid est Enthyematum & ornamentorum quasi coacervari videtur.

Subji.

Subjiciemus exempla specialium inventionum, quasi per lancem saturam collecta, & quidem I. A NOMINE *sponsorum & insignibus*: Carmen Belgicum in nuptias cujusdam Konigii *Bruno p. 198. & 199.* Inventio è nomine Petri *Taubmannus in Melodæsia p. 642.* è nomine Zimmermanni *idem p. 357.* In nuptias sponsæ Barbaræ. *Idem p. 35.* E nomine Mariæ, ubi de dulcore amoris *p. 243.* In nuptias Margaritæ von Hengst & Sponsi Türcken Carmen Belgicum *Brunonis p. 65.* V. simile apud eundem *p. 82.* In nuptias cujusdam Luciæ, *idem p. 359.* Leo liliger & Leæna Kossifera. Inventio ex tessera Gentilitia. *Bonifacius in Musis l. 5. p. 335.* In nuptias Christiani & Christinæ *Hoffmanni in epigr. p. 198.* In nuptias Gailii & Sandiæ. Inv. Gailius practicus in thoro, ut ille Jctus in foro, anchora amoris in arena figenda. *Id. p. 200.* In Prussum, sponsam Preussiam ducentem, *Id. p. 168.* Vide Carmina nostra in Libro venerum: Carmen Pancratium in nuptias Pancratii, Venerem piscatricem, oleariam, fontanam &c.

II. A CIRCUMSTANTIA *Personarum matrimonium ineuntium.* An virgines viduis sint præferendæ? *Eleg. Henr. Meibomii.* Deformes pulchris esse præferendas *Fabricius l. 2. Eleg. 5.* Pulchras deformibus esse præferendas *ibid. eleg. 3.* Puellas simplices prudentibus esse præferendas *ibid. Eleg. 9.* Produles simplicibus &c. *ibid. eleg. 10.* In nuptias alicujus cerevisiarii, qui Oenopolæ filiam ducebat. Sine Cerere & Libero friget Venus *Hofm. p. 199.* In nupt: Typographi Prælum amoris *idem p. 180.* *Epithalamium in eruditum scripturæ multas inventiones applicare poterit ex Heinssii ad Jacobum Primerium epistola, quæ agitur: An & qualis viro literato uxor sit ducenda?* Venus Cimbrica seu in nuptiis Christiani IV. Daniæ Regiis *Barleus l. 1. Heroic. p. 75.* Venus Britannica *id. l. 2. Heroic. p. 290.* In nupt: Ennonis *id. p. 321.* In nuptias Hofdii Poetæ Batavi secundum sponsi *id. p. 469.* amatorem Regi similem esse. *Vinc. Fabric. el. 3. l. 2.* Amatorem mancipio & captivo esse similem *ibid. el. 4.* In aliquem sponsum Ecclesiastem. *Zuber poëm. part. 1. p. 14.* Epithalamium in Notarium. Inventio ex officio & nomine *Henr. Bruno Mengelmoës p. 46.* In nupt. Anton. Matthæi Jcti *Boxborn. poëm. p. 3.* In nuptias Jacobi VI. Scotorum Regis & Annæ Danorum Regis filiæ in Daniâ celebratas, Georgio Scotiæ Marechallo Regis sui vices obeunte *Scoti T. 2. p. 333.* In nupt. Armini Theologi & Medici: *Banning p. 60.* Epithalam. In Calendrinum sacerdotem. *Hugen: In moment. desult. p. 290.* In Philosophi nuptias: Philosophus eget uxore, claudit: Tendimus huc omnes, thalamum properamus ad unum. *Hofman. p. 172.* Huc etiam ille L. C. pertinet: uxorem studiorum & actionum finem esse *id. p. 169.* Chamæleon grammaticale ludicrum. *Gudberlesbius p. 102.* Epithalam. in Vexilliferum. Inyent. à re militari ad rem uxoriam applicata *Henr. Bruno p. 220.* Epithalam. in nuptias peregrinatoris. Inyent: à peregrinationibus Sponsi petita. *Id. p. 217.* Epithalam: in Jctum. Inyent: processus juridicus in judicio Veneris. Carmen Belgic. *id. p. 209.* In nupt. Jcti. Inv. ex officio *id. p. 164.* In nuptias principis Meclenburgici *Nic. Heinss. p. 156. nov. edit.* Epithal. senato-

ris. *Grotius p. 90.* constat variis fictionibus. Epithal: Consiliarii. describitur hic Veneris Regia & Amorum studia circa nuptias. *Grotius p. 102.* In nupt. Principis Arausionem. *id. p. 112.* Epithal: in nuptias Joh. Bourellii, qui commendatur à variis peregrinationibus. *Id. p. 109.* In viduam, antea viro militari junctam, *Bruno p. 267.* Carmen Belgicum in Triglandium sacerdotem. Invent. à sanctitate conjugii *id. p. 349.* Carmen Belgicum in nuptias Vidui & Viduæ. *id. p. 351.* Venus Batava *Barleus Heroic. p. 363.* constat fictionibus & laude viri nobilis Epithal: in nupt. Constant. Hugenii eqvitis, & Principi Auriaco à secretis *id. p. 385.* Amor sapiens in nupt. Grahii. tota invent. est de sapientia amoris. possunt applicari nupt. Philosophi *id. p. 510.* In nuptias Consulis *Barleus p. 549.* Venus Consularis in nostro Venerum Libro In nupt. Redii Eqvitis, rerum Indicarum Præfecti *Barleus p. 434.* Epith. in Principem Nassovium. *Banning p. 123.* Epith. in comitem. *Walilius p. 204.* Epith. in Jacobum Pelitium J.D. Inv. à peregrinationibus. *Barleus T. 2 p. 74.* in nupt. Mylii militis, Inv. à re militari ad Venerem applicata, *id. p. 135.* in nupt. Pickeri, inv. à peregrinationibus Indicis desumpta. *id. p. 140.* in nupt. Hemskerckii J.Cti & Poëtæ. *id. p. 141.* in nupt. Collinii J.Cti. Applicantur libri juris & processus ad rem veneream, *id. p. 145.* In nupt. Grotenhusen J.Cti eadem inventio *p. 145.* In nuptias Boy Advocati & Poëtæ ead. invent. *p. 147.* In nupt. Poli J.U.L. ead. inv. sed aliis admista. Tractatur L.C. de conjugii dignitate *p. 148.* In nupt. Gronovii Historiarum Professoris. comparat uxorem ejus cum toto mundo *p. 149.* potest hæc invent. applicari ad Physicum vel Medicum. In nupt. Matth. Vossii Historiographi &c. Comparat ejus officia cum officio mariti *p. 151.* In nupt. Helmontii. J.D. invent. à re juridica *p. 154.* In nupt. Jonckeri comparat bellum Martis cum bello Veneris, sponsamque cum toto orbe *p. 156.* In nupt. Antonii Matthæi J.Cti inv. à re juridica *p. 179.* In nupt. Arminii Medici inv. è rebus sex Hippocratis, inter quas etiam Venus. Applicat rem medicam rei uxoris *p. 184.* In nupt. Corn. Blau Mathematici & Typographi *p. 203.* In nupt. secundas lenis Theologi *p. 212.* In nupt. Fratrum duas sorores ducentium, alluditur ad geminum conjugium *p. 223.* In nupt. Utenbogardi quæstoris. alludit ad officium *p. 246.* In thalamum Joh. Fontani Medici. *Boxborn, p. 99.* In nupt. Sponsi Batavi & sponsæ Anglæ. Amor Batavis jungit toto diversos orbe Britannos *id. p. 60.* Epith. in Hofdium Poëtam. Plempius in quisquiliis *p. 96.* in Thal. Joh. Fontani Medici *id. p. 99.* in nupt. Christiani Cassii. inv. à negotiis Aulicorum. *Vinc. Fabricius p. 99.* In nuptiis Lateri J.Cti *id. p. 188.* In nupt. officialis aulici Belg. *Henr. Bruno p. 40.* In Mart. Brassium Poëtam laureatum *Taubm. Melod. p. 266.* In nupt. Corn. Mylii J.Cti, inv. ab officio. *Baud. p. 411.* In nupt. Niportii J.Cti & Secretarii, ab officio adduntur fictiones & profopopœiæ Veneris. *Nyendalius p. 23.* Epithal. in Regem Galliarum Henricum IV. & Mariam Medices. Inv. à laude utriusque Principis, allocutione facta ad solem diei hujus præsidem *Baud. p. 69.* In nupt. Mathematici & Mechanici, à professione *Flemming p. 158.* Phaleuci an convenient nuptiis

Prin-

Principum. *Taubm. p. 227.* In nupt. Medici filii & sponsæ Medici filiæ *idem pag. 233.*

III. A TEMPORIS CIRCUMSTANTIA. In nupt. circa ipsum solstitium celebratas, *Vid. Veneres nostras.* In nupt. die Martis celebratas *Boxborn. poemat. p. 51.* In nupt. die Jovis celebratas *Vid. venerem Joviam in libro nostro Venerum.* In nupt. Gregorii die celebratas. Vigilantia amoris *Hofman. p. 181.* Hyemem amatori maximè aptam esse, *Fabricius L. 2. Ehl.* Æstatem amatoribus aptam esse, *id. el. g. 2.* Epithalam: inventio à tempore verno. *Bruno p. 61.* In nupt. Bambeckii inv. à verno tempore, cuius attributa & effectus cum rei venereæ attributis comparat *Barl. p. 199.* In nupt. Appelboem: inv. à verno tempore, alludit & ad ejus officium *p. 267.* In nupt. Jacobi Pergens à verno tempore *p. 350.* Carm: in nupt. à Schagen, in quo singula disticha annum celebrati matrimonii indicant. *Baud. p. 649.* Paul Flemmings carm: German: verno tempori applicatum *p. 149.* In nupt. hyeme & tempore belli celebratas *Flemming. p. 162.*

IV. AB OCCASIONE amoris. Epithalamium in nuptias Theodori Boulii & Gertrudæ Bouliæ, inventio petita est ex fab. de origine Conjugii. *Banningius l. 2. eleg. 1.* In nupt. Petri Boor Secretarii uxorem de rure ducentem. Inv. præfert sponsam è rure urbanis. *Barl. p. 183.* Ad Joh. Vefalium Epith. occasione ejus, quod dixerat, se novum hortum conducturum. *Taubm. in Melod. p. 356.* introducitur colloquium socrus & sponsæ *id. p. 235.*

V. AB ADJUNCTIS *descript. scilicet nuptiarum, amoris rituum &c.* In secundas nupt. Hofdii *Hugen. in moment-desultor. p. 8.* In nupt. secundas de Brederode *p. 139.* Dissvadet secundas nupt. 6. Epigr. *id. p. 146.* Intertias nupt. Redekeri, *Vid. Veneres nostras.* Ad amicum secundas nupt. svadentem. *Hugen. moment-desult. p. 347.* Soliloquium amantis sponsi ad sponsam & ad noctem primam, *idem p. 186.* In nupt. Birkmanni. Inventio: Quod uxor sit omnium actionum & studiorum finis. *Hoffman. p. 169.* Domum ductio sponsæ, repetitur versus intercalaris: Ducite rite domum mea carmina ducite sponsam, *Henr. Brunop. 27.* op eene Briet op de luet speelende *id. p. 165.* Henr. Bruno describit festive actum amoris in Jctum *p. 217.* In nupt. Hofdii Poëtæ Batavi secundum sponsi. *Barleusp. 469.* Epithalamium nupt. peregrinatoris inv. à peregrinationibus sponsi petita, *Bruno p. 239.* Dithyrambus Trochaicus Gudberletii *p. 133.* In Consiliarium viduum, & sponsam viduam. Epithalamium in Gronovii nuptias, allocutio ad noctem, quæ describitur à variis amœnitatibus amorum. *Nic. Heinss. p. 282.* In ægrotum sponsum. *Henr. Bruno p. 24.* Domum ductio Mariæ van der Dühn. describitur ipsa deductione, & adduntur vota pro prole. *Grotius p. 99.* Divas invitat ad nuptias & festivitatem earum describit *Bruno, p. 202.* Epithal. quo eleganter describitur amoris actus. *Bruno p. 187 it. 191. it. 193. it. 196.* In nupt. secundas *Barl. p. 520.* In nupti Kerckhofii sponsam Anglicam ducentis. Inv. potissima est, quod amor etiam placere possit peregrinus *id. p. 526.* In nupt. secundas *id. p. 541.* In nupt. Boyenbur-

gii secundum sponſi, *id* p. 427. De immani lecto Metellani ad ornatissimam ejus conjugem. *Scoti T. 2. p. 386*. Epith. in Graſii secundas nupt. tractat. de necessitate & utilitate conjugii *Barlaus p. 143*. In nupt. Van der Hagen. describit apparatus amoris ejusque suavitatem & necessitatem. *id.* p. 268. In nupt. Jac. Pergens describit suavitatem amoris & exemplum totius naturæ amantis allegat. *id.* p. 350. In nupt. Helmontii, *Inv.* à descriptione nupt. & commendatione conjugii, p. 356. In diem anniversarium nuptiarum Hofdii p. 364. In nupt. Gronovii. Non esse cœcum amorem. *Boxhorn. p. 64*. Carmen nuptiale, quod tibicinem alloquitur, eiqve præscribit varios chorearum modos. *Joh. Jov. Pont. lib. 1. amorum conjug. p. 314*. Hesperum alloquitur, p. 3316. Uxorem lecto surgentem alloquitur p. 3318. Elegiam alloquitur, conjugali amori adſit p. 3399. animum suum alloquitur, p. 3326. In nupt. Giphartii & Ravenſtenii. Supplicium ſumitur de ſponſa, plectitur corpore, quæ ore rea eſt, *Brunop. 178*. In nupt. Petri Fabri secundum ſponſi, *Taubm. in Melodeſia, p. 246*. Epithal. in Hofmannum à laude ſponſæ, p. 278. In Joh. Specknerum. Describit eleganter geſtus amantium, p. 282. In nupt. Aberti à Scagen. Describit eleganter & festive congressum nuptialem, & addit Epitaph. virginitati. *Baud. p. 646 & 649*. In nupt. Kirchmanni. Describit ib. congressum nuptial. partim ejusque invent. ducit ab opere ejus de Funer. Rom. p. 650. In nupt. Henrici IV. Reg. Gall. ad vesperum citius solito irrudentem *Baud. p. 622*. Liſtandiſche Shnee-Gräſſen, qvo carm. describitur eleganter ſeſtivities nuptialis una cum actis thalami. *Flemming p. 163*. Describit eleganter ſuavit: amoris *id.* p. 352. In nupt. Henr. Tſerlingii laudat amorem comparatione facta cum tota rerum natura, *id.* p. 355. Pleraque Flemmingi carmina ex iſta inventione petita, Actio furri contra ſponſam, ut reſtituat cor raptum. *Taubm. Melod. p. 285*. Describit ſoliloquia ſponſorum p. 243. Gevartii hymenæus pacifer *Vid. Columesium in opusculis p. 101*.

VI. A FORMA SEU GENERE CARMINIS. Carmen pancrat. in nupt. Pancrat. *Vid. veneres nostras*. Cantio nuptialis ex latinis & Belgicis versibus mixta *Bruno pag. 202*. Parodia nupt. ex omnibus metris Boethianis conflata. *Id.* p. 205. Dithyrambus Trochaicus in nuptias Conſilarii vidui & ſponſæ viduæ *Gutherletius p. 133*. Carmen in Anacreonticum Taubmanni, columbæ nuptiales. In *Melodeſia p. 129*. Carmen Belgicum, cujus omnes verſus in unum rhythmum terminantur, *Bruno p. 165*. Philandri ad Nearam Enthusiastmus *Gutherletius p. 90*. Feſcennina carmina in nupt. Fontani *Plempius in quicquiliis p. 102*. Feſcennina in thorum Dimeni p. 104. In nupt. Bontii p. 106. Thyrlis. Lyricobucolicum *Caldenbachius lib. 3. Lyricorum carmine 19*. In nupt. Electoris Brandenburgici. Quod Phaleuci convenient nuptiis principum *Taubm. p. 227*. Cento nuptialis Auſonii.

VII. MISCELLA. *Μισγανῶν* satyra. *Hugenius in mom. defultor : p. 287*. Varias inventiones non ex certo fonte deſumptas, ſed quicquid in buccam venit, quocunqve modo, ſeſtively tamen ad nupt. applicavit *Jan van der Veen à p. 201 usque*

uque 335. Oda nuptiales ad virgines hospites, *Bruno p. 167.* Hymnus ad virgines hospites, *Bruno p. 167. p. 63.* in discessum filiae Regis Britanniarum nuptae Principi Palatino *Grotius p. 221.* Melidoriae amores laudat *Scoti p. 127.* Laus amicae *ibid p. 149. p. 177. T. 2. p. 479.* Vid. *Banning p. 8. p. 16. p. 18.* Ubi agit de laudibus Fulviae suae, invectiva in nimum puellarum cultum *Job. Jov. Pontanus. p. 336.* Excusat se quod pro centum Phaleucis 40. scribat in nuptias *Taubm. Melodes. p. 272.* Numerat Phaleucos suos quos scribit in nupt. *id. p. 232.* Excusatio, quod carmen scribere nequeat *p. 233.* Excusatio carminis & querela quod sibi inventio desit, *p. 253.* Vid. *Pierii Winsেমii amores.* Elegans epigr. nupt. est ap. *Martialem l. 4. Epigr. 13.* Ubi tractatur L. C. de æqualitate nuptias contrahentium.

IN EPICEDIIS inventiones ducuntur I. à laude personarum. Consulantur loci Rhetorum. II. πένθος sive querelis, ubi varii affectus excitentur & variis figuris res ornentur. Præcipue hic considerantur jactura publica vel privata è morte, Spei everfio, si immatura aetate decesserit, proponatur desiderium nostrum, inducantur prolopopoeiae valedicentis mundo, laboribus, conjugii, liberis, amicis, aspirantis ad coelestiae, contemnentis mortem, Ului hic esse poterit *Dan. Heins. elegantissimum poem. de contemptu mortis.* Solent alii exposulare cum fati & Diis, in morbos, pestem, bella, invectivas formare, res inanimatas ad luctum convocare, quod ineptum interdum est. Possunt augeri affectus è circumstantiis, à genere mortis & à personae conditione desumptis, si morbo vehementi decubuerit, si bello, undis perierit, si puer, senex, maritus, eruditus, Princeps, miles &c. perierit. III. à consolationibus. Hic conveniunt omnes illi LL. CC. de fragilitate humana, de mortis necessitate &c. Vid. *Nessellii meditationum novissimorum de La Serre varia scripta*, quod jactura in hæredibus & liberis refarciri possit, quod Christiano homine indignum sit, lugere beatos, quod luctu nihil proficiamus, fato esse acquiescendum: quod tumultibus mundi eripiamur, quod mala non sint cumulanda: quod coelesti gaudio fruatur defunctus. IV. à ritibus & antiquitatibus ad quas alludere sæpe solemus. De ritibus funerali, *Kirchmannus amplissime scripsit.* V. à forma carminis. quod est vel Elegiacum rei funebri inprimis aptum; illud præcipue quod numero & periodo Græcis usitata, & Catullo familiari scribitur, & quali utitur *Heins. in Monobiblo suo.* Jambus quo plerumque usus est *Baudius*, qui integrum librum Jamborum funerali. scripsit: ἐπιμνηστικόν, quod nullo constat certo genere sed vario metro compingitur, quale in uxoris suae obitum fecit *Dan. Heins. p. 123.* Solent & epigrammate sive inscriptione Epicedia comprehendendi, de quo *Masenius in arte argutiarum*, & *Baldonus in Epigraphice sua.* Exempla Epicediorum multa sunt in Statio *L. 1. sylv. carm. 1.* Epitaphium in Glauciam puerum Atedii Melioris *L. 2. sylv. carm. 8.* consolatio ad Flavium Ursulum de amissione pueri *l. 3. sylv. carm. 3.* Lacrymae Hetrusci in morte parentis *L. 5. sylv. carm. 1.* In uxorem pietas *L. 5. carm. 3.* Epicedium in patrem *L. 5. capite 5.* Epicedium in filium suum vide apud *Sidonium Hosiolum.* Elegiacum

cum præstantissimum novem elegiis, quibus cursum vitæ humanæ cum mari comparat. Vid. *Laurentium Le Brün T. 2. eloquentiæ poëticæ p. 505*. Ubi plurima exempla habet Epitaphiorum & inscriptionum usque ad p. 586. Varia exempla inventionum in unum virum doctum invenias in Epicediis, quæ vitæ Puteani ad duntur à Rigaltio scriptæ.

Exempla specialium inventionum hæc sunt. I. A NOMINE in Hospitallii obitum, in exilio mortui *Galli p. 91. T. 3*. In Firmini Durii obitum. Firmus & durus Studiis: hinc firmum illi nomen post fata durat, p. 158. in obitum Gohonnii cognomento solitarii. in vita solitarius, post mortem volitat per populi ora, cui quondam solitudo grata, nunc ad plures abiit, p. 161. De insignibus Farnesianis, (liliis) ejusdem tumulo incisus p. 216. Francisci Prothei tumulo. Hominem fuisse in vita Vertumno similem p. 429. In obitum felicitis Poloni *Philomathus p. 52*. Fortunati *Pontanus p. 3389*. Junii Juniani Maji p. 379. Puella *Rosicæ p. 394*. Joh. Oecolampadii lampas in æde sacra *Hoffm. p. 680*. In obitum Musculi, p. 681. In obitum Hyperii nomen è superis ductum p. 683. in obitum Ursini Theologi. Inv. Ursus defendit agnos contra lupos p. 684. In obitum Secretarii Renard. carmen Belgicum p. 330. In obitum Posthumii. *Itali. Fol. 230*. In obitum Cartesii Physici *Hugenius p. 379*. alludit ad nomen Renati. In obitum Fabri *Taubm. p. 311*. In nupt. cum Anna quadam, Anna fuit nunc Anna perenna erit, p. 386. In obitum Brandii Camerarii ad nomen alluditur *Hofmannus p. 153*. In obitum Maji ultimo Februarii *Grinifius p. 253*. In obitum Gallæ sterilis *Pontanus p. 420*.

II. A PERSONA ratione professionis vel ætatis, vel conditionis Præschii elegans elegia in obitum Patris. In tumulum Phrynes meretricis *Zuberus p. 57*. In tumulum Lauterbachii Poëtæ *id. p. 27*. In obitum Gustavi M. *Balzack p. 18*. ad Franciæ Cancellarium de obitu fortissimi sui generi *id. p. 18*. In obitum Menardi Poëtæ elegantissimi, Inv. Deos ipsos Mercurium Phœbum deprecatos esse mortem ejus *id. p. 54*. In obitum Nymphæ præstantissimæ virginis, quam laudat à poësi, eloquentia, Musica, *id. p. 64*. Inv. non jam habere Numina, cujus ore cænant, cujus animum inspirent, olim quidem Apollinis oraculum deliisse, nunc vero ipsum Phœbum & Musas mori, *id. p. 66*. In Borbonium Græcæ lingvæ Professore, Sacerdotem, Oratorem, Poëtam, *id. p. 106*. Ad eundem inter cœlestes amentem. Inv. quàm Tibi jam dulce est mendacia Græcorum, & artem Tuam inter cœlitum carmina contemnere p. 107. Amyntas de Thyrsidē heu jam non suo, id est, in funus juvenis fortissimi & amici sui p. 111. In obitum Thomæ Rhædi à doctrina varia, prudentia, peregrinationibus, laudati, *Scoti T. 1. p. 51*. In funere Raphaelis Thorii Medici & Poëtæ præstantissimi *Scoti p. 61*. Epicedium illustris puellulæ, quæ à variis dotibus laudabatur, p. 109. In Principis Aurelianens. in pueritiam mortui obitum, p. 117. Veneris lacrymæ super morte Adon. potest applicari in obitum puelli p. 178. Epitaphium Petri Ronsardi. *Poëta Galli p. 279*. In obitum Nobilissimæ Matronæ Bassompieræ. De laude illustris formine cum

cum fictionibus intermixtis p.375. Epicedium Thomæ Kreigii Poëtæ, JCrî &c. ad filium p.380. Davidis Blackii profectio in patriam coelestem T.2.p.81. In obitum amici, quem laudat ab eximjis dotibus T.2.p.104. Epitaphium Roberti Rollocii Pastoris, p.114. Tumulus Joh. Metellani Scotiæ Cancellarii p.116. In conjuges simul febre mortuos p.148. *Id. miscellan. nostra p.71.* Epitaphium fratris Scoti p.255. Tumulus Camilli. Comparatio cum Camillo Romano p.382. Epitaphium Glennusii dum pacis conditiones proponeret mortui p.384. Epitaphium Matronæ p.386. cardinalis Lotharingæ. Sepulta hic est belli fax cui aqua inspergenda p.387. Epitaphium Henrici IV. Galliar. Regis circa tempus nuptiarum mortui p.386. Elisabethæ Henriettæ, Laudatur à pulchritudine p.487. Kinneri tumulus p.488. in obitum van der Haagen. Poëtam illum carminibus immortalem factum, p.489. Lessus in obitum summæ spei Princ. Jacobi VI. p.544. in Manes Medici & Philosphi, Inv. Fotius orbis volumen ita didicit, ut jam extra orbem feratur p.549. Epitaphium Scaligeri ut Regio sanguine orto *Dan. Heins. p.53.* eidem ut temporis emendatori, p.54. eidem ut linguarum omnium perito, & antiquæ Astrologiæ illustratori p.55. Manes Lipsiani p.61. ad Lipsium post scriptum postremum ejus, Lovanium, mortuum p.66. in obitum Memmii Consilarii Galli p.3.p.79.p.87, 92, & sq. De Thuani obitu ad Fratrem p.97.98. in egyptum forissimum, p.101. in Nobilissimam Matronam, sed sterilem, p.102. Ronsardi Poëtæ Epicedium p.108. & sq. In obitum Aurati Poëtæ & Interpretis Regii p.105. causarum Patroni tumulus. 145. Epitaphium JCrî p.146. Egvitis tumulus p.147 (Jam capta in urbe Victor cadit,) Civis Romani tumulus *ibid.* in Turnebi obitum Galli p.149, 202. Epitaphium à marito uxori postum p.157. Epitaphium Amiralii Galliarum p.163. Epitaphium Maritæ statim post nuptias mortuæ, p.165. In Manes Puteani *ibid.* Epitaph. illustris formina, laus à virtutibus p.196. in mortem Galliarum Regis *ibid.* Poëtæ Nænia Pentasyllabica p.705. Tumulus Claudiæ conjugis Regiæ. Claudia facta est Jovis Conjux, p.240. Epitaph. magni Medici p.242. In obitum Matris Regiæ p.242. in tumulum militis p.256. In duos conjuges uno tumulo compositos p.258. Epitaph. summi Navarchæ, qui terra atqve mari floruit astra tenet p.261. Epicedium in senem p.349. Ad manes Ronsardi Poëtæ p.463. Tumulus Præsidis Alcalmi p.456 Lacrymæ ad bustum Patris p.366 &c. in obitum Rerussii Poëtæ Tragici p.470. Memoria Thuani consilarii. (à munere laudatur comparatione facta cum Medicina) p.472. Castanji egyptis Epiced. à p.584. ad 512. In Thuani obitum (describitur vita p.519. In ejusdem obitum prima juventute mortui p.522. In obitum Jani Doussæ prima ætate in peregrinatione extincti p.515. ad 532. Epitaph. Doussæ Patris p.532. Epiced. in Justo Lips. obitum p.538. Advocati Epitaph. raptus est ad tribunal Rhadamanti p.593. Epitaph. Budæi JCrî (Ibops mortuus non est, qui coelo animum terræ corpus reddidit, nobis monumenta ingenij) p.593. In mortem Francisci, & duorum ejus liberorum pag. 597. Francisci I. Francorum Regis tumulus p.658. Francisci Galliarum

R

Del-

Delphini tumulus, *p. 659.* Caroli Francisci Gallorum Regis filii tumulus, *p. 660.* in obitum ProRegis *p. 650.* in obitu trium Galliarum Regum Secretarii *p. 663.* In obitu. immat. Calimiri Comit. Palat. *p. 666.* Epitaph. Patri positum *p. 680.* Epitaph. matriante 15 annos se puero extinctæ positum *p. 668.* In obitu. Patru, Senat. Paris. *p. 659.* sororis charissimæ *p. 669.* Stellæ curiæ præsidis *p. 670.* Eobani Hessii Poætæ *ibid.* Porti Cretensis *p. 671.* duorum conjugum uno eodemque die extinctorum *p. 671.* Poætæ Obesi, *p. 673.* Mathematici in ipso ætatis flore mortui *p. 674.* Sambuci Poætæ *p. 675.* virginis lectissimæ *p. 673.* Lamonii juvenis admirabilis, *p. 676.* Martini Lutheri & Philippi Melancthonis *p. 678.* & *679.* Bullingii candidissimi viri. (Cur fleamus mortuum, qui vivit aliis & sibi) *p. 680.* duorum amicorum *p. 681.* Gvvaltheri filii unici, *p. 682.* amici Alcoini *p. 686.* Zvvingeri (terra cælum capit) *p. 687.* Epitaph. Monadii Medici *ibid.* in ejusdem obitum trium lingvarum periti *p. 808.* in obitum amici *ibid.* Medici *p. 689.* Pythæi Jcti à *p. 829.* ad *836.* Henrici III. Galliarum & Poloniæ Regis *p. 877.* Prevostii *p. 1075.* Francisci I. Regis *p. 1080.* Albæ spinæ *p. 1116.* Borbonii *p. 1680.* Ronfardi catarrhis & vigiliis extincti, *p. 1120.* Epitaph. Francisci I. *p. 1130.* Consiliarii Regii *p. 1131.* In obitu. amicæ *p. 1135.* Crucii Militis fortissimi *p. 1134.* Boneri Arte & arte clari, *p. 1136.* Brixii Poætæ (Gallia deplorat poetam suum, qui cives suos sæpius deplorabat) *p. 1144.* Jacobi Regis Scoti T. J. *p. 483.* Virginis Metellanae præmatura morte extinctæ (virtutes numeravit Parca non annos) *p. 603.* In tumulum duorum conjugum, *p. 609.* In obitu. Ducis Lennovii (non hæc unius Viri mors sed publica clades est) *pag. 612.* Quinquennis puellæ, *p. 615.* Annæ puerperæ, (comparat illam cum Phœnice) *p. 616.* Comitissæ Moraviæ (à variis dotibus laudatur) *Jonstonus p. 355.* Boccii vatis *p. 418.* Maritæ Jonstonæ, *p. 400.* Nobilissimæ Heroinæ *p. 413.* Ecclesiastæ *p. 425.* Mercatoris *p. 426.* Epithalamium in cœnobio desponsæ (possit interservire Epicedio in sponsam) *Wallius. p. 251.* Idyllion Thestylis in puellam rusticam in ipso religioso Divæ virginis cultu expirantem, *Becanus. p. 10.* In Hofchii obitum Idyllion & aliquot elegiæ, præmissæ poemat. *Hofchii à p. 1. ad 12.* Epitaphium in Metaphysicum *Banning. p. 166.* In obitum Botanici singularis, *p. 181.* in Banningiam cognatam *p. 185.* In tumulum elegantis puellæ, *p. 191.* Panegyricus Gustavi Adolphi *Barlaus, p. 45. item Winsæmii.* Manes Bavari *Barlaus p. 91.* Gallia plorans *p. 159.* in funus Princ. Mauritii *p. 181.* In obitum Rutgerii Legati (laus à doctrina & variis virtutibus, *p. 376.* In obitum Shnellii *p. 420.* Mariæ de Jonge inter primos Mariti amplexus extinctæ, *p. 479.* cujusdam post sponsalia extincti, *p. 401.* alicujus prælio adversus Turcam cæli, *p. 536.* Episcopii Theologi *p. 545.* Consulis *p. 553.* Erpeni Professoris Orientalium, *p. 76. T. 2.* Pauvvii Anatomici (Protopopœia mortis) *p. 79.* Histor. Professoris *p. 139.* Consulis *p. 175.* juvenis *p. 209.* Syndici, *p. 221.* Reali Equitis domi forisque non uno munere functi, *p. 221.* Mylii, *p. 222.* recens maritæ *p. 201.* Vorstii Medici, *p. 284.* Præfeti Dongriæ orientalis *p. 316.* Manes Molini Senatoris

aetoris Veneti (Neptunus introducit Venetiae urna Molini, purpura, Adria &c.)
 a p. 319. ad 335. In obitum Joh. Ilaci Pontani, p. 366. Advocati p. 383. Nobilissimae
 Dominae 387. filiolae triduo post matrem mortuae 390. Jacchae Philosophi (in
 Te multa secula moriuntur) p. 418. Uxoris suae p. 468. Principis Mauriti, p. 474.
 Parentis sui p. 479. Patruis *ibid* 48 p. 480. Calimiri Gubernatoris Erisiae p. 489.
 In obitum Grotii, p. 574. Exclamatio in fun. divitis, cum sepeliretur *Balde in*
lyricis p. 68. de aliquo quinquies viduo *id.* p. 70. Ara in memoriam defuncto-
 rum conjugum posita p. 81. In obit. Kelleri Rectoris p. 26. Genovesa mortua
 sponsum suum nominare solita (inserviet Epicedio in sponfam) p. 34. In fun.
 Princ. Bavariae filii p. 187. Matris p. 299. Cancellarii Aulici p. 357. Fratris *Sarbie-*
vius. lib. 3. oda 24. In fun. Palatini filii immaturè defuncti, *ibid. oda 26.* ad
 quandam conjugem justa persolventem, *lib. 4. oda 30.* In obit. J.Cti professoris *Ni-*
endalii p. 37. ducis militaris, p. 154. scitissimae infantulae p. 155. Ecclesiastae p. 162.
 Scotani Professoris Theologi & Sacerdotis (Telluris hospes vivit ætheris cibus)
 p. 186. Epitaph. Jacobi VI. Regis Scotorum. *Buchananus* p. 339. Reginae Scotorum
 16. annq ætatis extinctae, p. 340. Valli Doctissimi, (lux ejus vel in tenebris mi-
 cat) p. 341. Præsidis p. 342. Fontani Poëtae & causidici *ibid.* Orbonii adolescentis
 summæ spei, p. 344. Juvenis generosi p. 344. Stuarti Pro-Regis Scotiae p. 345. Ce-
 lebris viri p. 346. In obitum Catzii. *Bruno Mangelmoë* in obit. Vossii p. 163. Box-
 horn. (tacet ævi facundia, quæ hoc ore locuta est) p. 204. Consulis p. 223. J.Cti
 & Syndici (Nectigal & debitum naturæ solvit) p. 331. Typographi, p. 332. Iva-
 vissimae infantis, p. 333. Virginis, p. 336. Pharmacopæi sub insignibus aurei annuli
 habitantis p. 366. Medici. *Delic. Poëtarum Italorum fol. 16.* Columelli f. 95. Poëtae &
 Logici f. 98. Politiani, Poëtae & Philologi f. 174. Beroaldi Philol. f. 176. Puellæ *ibid.*
 Cardinalis a f. 185. ad f. 195. Medici & Poëtae f. 262. Critici f. 285. Coqvif. 35 Pictoris,
 f. 336. Puellæ post nativitatem statim mortuae f. 337. adolescentis armorum & lite-
 rarum laude insignis, f. 341. Giffii Ducis oda f. 364. Infantis. f. 366. Sylviae pul-
 cherrimae foeminae dialogismus f. 367. Medici T. 2. f. 42. Sponsae f. 105. Puellæ, f. 106.
 uxoris f. 115. pictoris, f. 129. Epitaphia aliquot insignium Philologorum. f. 175. &
 176. in obitum illustris Viri & foeminae f. 212. Leuciae pulcherrimae f. 254. Con-
 jugis f. 252. illustris Matronae, 256. Theologi *Fabricius* p. 148. Parentat dulcissimae
 suae Phyllidi p. 178. in obit. uxoris Dan. Heinf. p. 106. elegantis puelli p. 149. Cor-
 nel. Vossii 2p. 155. ad p. 162. Principis Sophiae Heidevvigis oda *Gurberletius* p. 199.
 Advocati & Scabini Scholarchae p. 242. Ecclesiastae p. 254. J.Cti p. 278. Infantu-
 lae nothae p. 250. Patris. *Joh. Secundus* p. 176. Cancellarii Caroli V. (comparat illum
 cum Mercurio) p. 182. Cælaris filiae, p. 182. puellæ casta p. 183. Viri doctissimi p. 184.
 Musici p. 185. Matronæ clarissimæ profopopœia p. 186. formosi juvenis p. 188. fra-
 tris p. 189. uxoris p. 190. Patris *ibid.* adolescentis J.Cti p. 191. Reginae Angliæ a Re-
 ge repudiatae 2p. 201. ad p. 210. Equitis Sidnei *Baud.* p. 195. Ducis militum febris ex-
 tincti p. 208. Matronæ p. 210. filiolæ post partum extinctae, p. 223. Philippii Hispani

niarum Regis. p. 224. Lipsii. p. 230. Professoris Theologi p. 232. ad 247. Filii Regis
 Britanniae p. 250. Theologi p. 270. fratris p. 527. Fortissimi Herois p. 640. In Ma-
 nes auriacos *Hugen: in mom: defultor.* p. 65. Epitaph. Musici elegantissimi interse-
 cti, p. 55. in sepulchrum Gustavi Regis Sveciae p. 86. in obit. Infantis Hispaniae p. 86.
 Filioli Barlae p. 101. Historiographi *ibid* Reali Indiae Expraefecti philosophiae ma-
 gneticae peritissimi p. 198. Bernhardi Saxonis p. 145. Syndici in patria mortui p. 155.
 Baronis de Gent. p. 156. pictoris praestantissimi p. 159. Mylii Senatoris p. 161. In
 Mercatorem Atlantis scriptorem (terra huic levis sit, qui omnem terram ut
 Atlas gessit) p. 166. in obit. Viri fortissimi p. 179. fratris designati p. 187. Medici
 & pictoris (fecit homines immortales, & vetuit mori) p. 197. Matronae ditissimae
 p. 199. Ecclesiastae (vita cum via comparatur) p. 307. Pueri quinquennis p. 309. il-
 lustris feminae p. 319. Urbani Pontificis poetae p. 133. Senatoris Medici p. 359. The-
 ologi p. 367. Salmassii p. 389. Dan. Heins. p. 395. Principis Saxoniae *Taubm.* p. 143. Prae-
 ceptoris sui p. 288. ad p. 298. Egvitis Saxonici p. 298. Clarissimae matronae p. 306.
 Juris candidati p. 308. Sturmii Eloquentiae Professoris p. 325. Theologi p. 383. Mathe-
 matici p. 352. Sacerdotis p. 385. recens nuptae p. 386. Conjugis decies parentis p. 415.
 Consiliarii p. 451. In obit. varias fortunae vices experti Bellisarii, *Baron.* p. 66. Ca-
 roli V. p. 67. Alexandri Cardinalis de monte alto (Alexander par sit Cynico &
 mons altus regitur exigua spelunca) p. 68. Cardinalis (mors pallida erubescit de
 rapta purpura) *ibid.* Marchionis Canetti p. 61. Poetae suavisissimi (miratur cur
 illi nemo Epitaphium scriperit. Quia vocalis Poeta abiit, omnes literae fiunt
 mutae & liquidae) p. 70. Infantis Hispaniarum p. 71. Theologi Junii *Grotius* p. 187.
 Infantis p. 194. Lipsii p. 211. & 250. Theologi Bezae p. 114. Arminii Theologi (tracta-
 tur L. C. de haereticis & schismatibus) p. 121. Uxoris Martinii p. 235. Merulae p. 256.
 Inter bellica tempora mortui p. 257. Scaligeri, p. 260. puellae formosissimae *Lori-
 chius* l. 3. El. 3. Viri docti El. 7. Mycilli. Poetae l. 4. El. 2. Melanchthonis El. 4. Equitis
 Francii el. 5. Fratris p. 136. Jcti p. 146. amici, p. 171. Crucigeri Viri docti, p. 232. san-
 ctissimi Viri, p. 238. Rubenii Philologi *Nic. Heins.* p. 72. Viri docti p. 78. sororis
 suae & Viri illustris p. 107. Puteani viri incomparabilis Scazon. p. 183. optimi Viri
 & summi Theologi, p. 191. Petri Scriverii Philologi p. 203. Medici, cum post ejus
 mortem pestis augeretur p. 232. Erpenii Orient. Literarum Professoris, p. 333.
 Clusii clarissimi Viri p. 336. & 337. In funus immaturum Viri Clarissimi p. 352. Gon-
 zaga Victor à morte superatus (applicari potest in obit. Theologi) *Gvinisius* p.
 116. In obit. Maji ultimo Februarii die (nolite hoc anno verò sperare, nam hy-
 berno tempore Majus obit) *Gvinisius* p. 253. Ducissae p. 254. Thomae Aquina-
 tis sepulchrum gloriosum. *Parnass. Soc. Jesu.* T. 1. p. 538. Stephonii Sacerdotis
 & Poetae *idem* p. 166. T. 2. Elogium funerale Trompio & Salmasio scriptum.
 (comparantur studia cum militia) *Hofman.* p. 163. Ad Henr. Nicolai de impro-
 viso sponsi obitu, p. 172. Circulus mortalitatis in obitum Braunii (alludit ad
 omnes figuras Mathematicas) p. 191. & 192. Nobilis Genevensis *Philomachus* (Ponti-
 fex

fex Alexander VII) *In Musis juvenit*: p. 18. Mariæ Medices Mantuæ Ducis, p. 57. Viri doctissimi tenis p. 67. Manes Juniani in obitum Medici Junii *Janna Douza* ap. 459. ad p. 475. filii sui ap. 478. ad 492. Walerandi variis legationibus & muneribus ap. Regem defuncti, p. 294. Amici p. 495. Præsidis Curia p. 498. Poëtæ Critici p. 138. Jcti p. 331. Comitibus Ducis militiæ eqvitum præfecti *Job. Jov. Pontanus*, p. 3375. Puellæ sub nomine amatoris p. 3378. Protopopœia puellæ, p. 3379. Ad sepulchrum fratris qverela p. 3380. tumulus Nobills p. 3381. Eremitæ viatoris Protopopœia. p. 3389. In obit. Viri literatissimi *ibid.* Marulli Poëtæ p. 3382. Episcopi & Poëtæ p. 3384. Oratoris ac Philosophi *ibid.* Genii Protopopœia in obitum Poëtæ *ibid.* Parentum protopopœia in obit. Puellæ p. 5. 87. In obitum Villici p. 3386. puellæ defunctæ, *ibid.* Astrologi 3387. Matronæ castissimæ *ibid.* Musici celebres, p. 3388. Eqvitis *ibid.* juvenis eruditi p. 3389. Juvenis fortissimi & formosissimi, p. 3390. Musici insignis, *ibid.* Grammatici p. 3391. Fabularum scriptoris *ibid.* Protopopœia Matris in obitum infantuli, p. 3392. Matronæ pauperculæ sed pudicæ, *ibid.* Protopopœia Urnæ e tumulo p. 3393. in obitum Rosæ puellæ ante diem mortuæ *ibid.* Candidæ virginis p. 3395. Viridellæ *ibid.* Pruinæ puellæ, p. 3396. Sulpitianæ *ibid.* Eumolpæ servæ p. 3397. Paris qverela de obitu filii p. 3400. In obit. Puellæ, Matris, aviæ maternæ, materteræ, aviæ paternæ p. 3402. Morosæ scēminæ p. 3404. Puellæ malè sepultæ p. 3406. Trium Grammaticorum *ibid.* Poëtæ, Patris, sororis, &c. p. 34 8 Uxoris p. 3412. Matronæ fecundissimæ p. 3413. ancillæ *ibid.* infantuli dies quingvagina nati p. 3415. puellæ naufragæ, Matronæ Conjugis. Pictoris per protopopœiam ad Maritum p. 3416 & 19. parum pudicæ, literati Adolescentis, infantuli innominati p. 3420. Infantuli bis mortui & nunquam editi (ex utero cæsi) p. 34 5. puellæ formosissimæ, p. 3427. sui ipsius p. 3430. Epicedium Tragici Poëtæ. *Mennagius* p. 25. Saraceni Viri docti p. 86. Poëtæ faceti, p. 793. Poëtæ teneri. p. 101. in obit. scēminæ à quarto puerperio *Flemming. ep. 13. p. 123* Medici. *ibid. Cap. 5. Pii & frugalis Ecclesiastæ. carm. 6.* tumulus novercæ. *carm. 8. & 9.* Matronæ post nupt. mortuæ 11. Musici. 12. Medici. 13. Mercatoris docti 16. Rectoris scholæ. 18. pueri belli 21. puellæ nobilis 22. Tyllii 26. puellæ 27. Buchananani 28. Sacerdotis 30. Duarum Virginum una morte abreptarum 41. Taubmanni. 47. inter hyacinthos tumulati 48. Ovveni 53. &c. &c. Epitaph. sibi vivo L. 6. *Carm. 1.* passim in hoc V. plura exempla.

III. A LOCI ET TEMPORIS *circumstantia*. Alcimedontis Romani tumulus, qui obiit in Qvirinali paucis ante diebus, quam urbs ab exercitu Cæfareano caperetur. *Balzac p. 28 & p. 30.* Epitaph. Roberti Junii post reditum in patriam mortui *Scoti p. 22.* Cygonæ cantio in fun. Sandovii post reditum in patriam mortui. *Vid. nostrum librum funerum p. 3.* In duo Scoticæ gentis lumina ad septentriones & meridiem nuper extincta *Scoti p. 121.* Epitaph. Lyndesii extra patriam mortui. p. 122. T. 2. De Lipsio inter bella civilia mortuo *Heins. p. 65.* in calend.

Novembr. Pythæo emortuales & natales, *Galli T. 3 p. 164.* In Timoleontis Brifaci obitum à Vere. *p. 116.* In ob. Juvenis ex Italia & Gallia redeuntis *Banning p. 162.* In obit: Plofii in Gallia extincti. *Barleus p. 35.* Henr Ploos ab Amftell in flore ætatis per Galliam peregrinantis, rebushumanis erepti. *Niendalius p. 50.* Filii Regis Angliæ, cujus lingua disticha tempus involunt, *baudius p. 261.* Ducis Guisici, Regis Francisci &c. Chronosticha varia à *p. 482. ad 486.* Winshemii circa vernum tempus mortui. *p. 315.* In puellam initio Maji nuptam, sine mortuam. *Pontanus p. 3380.*

IV. A GENERE MORTIS vel ejus variis causis. In Bergerium à pede lecto mortuum. *Zuberus p. 82. Vid. miscellan. nostra in Exeqv. Debnfii* In obitum fortissimi juvenis Marchionis Pisani pro patria occumbentis ad matrem. (Non potuisse filium splendidius implere vota parentis) *balzac. p. 30* Euryalus Rupellensis, qui in certamine navali contra Regium exercitum fortissimè diuicans, tandem viribus exhaustis, alieno & suo sanguine reipersus, nec victor, nec victus in mare cecidit. *idem p. 51.* in juvenem ipso prælio extinctum, *p. 111.* Epitaphium Moravi carcere & aqua intercute extincti *Scoti p. 72.* In obit. Ducis Buccingani à Philtono cultro extincti, *p. 74.* Tumulus præclaræ virginis inter Choreas extinctæ, *p. 128* Epitaph. in Ducem Hispanum, qui urbem, ipsarum nucibus, occuparat, & glande plumbea, transfixis faucibus, interiit. *p. 273.* In fratrem suum cœlibem, naufragio extinctum (quia uxorem non habuit, Thetis illum generum accepit) *p. 173.* Epitaph. Stuartæ, illustri femina, in carcere mortuæ (cum aula illi carcerem dederat, Jupiter pro illo suam aulam) *p. 376.* Epigr. ad noviss. Galliarum Martyres, *p. 108. & seqq.* Ad Carolum, Gallorum Tyrannum, sanguinis inusitato fluxu pereuntem (quem sanguinem biberas, non poteras concoquere) *Scoti T. 2, p. 112.* In mortem Mariæ, Scotorum Reginæ, decollatæ, *p. 112.* Paulatus cum duobus Brickmaldiis in eodem lecto contrucidatis. *p. 110.* In Classis Iberæ & Ducis Gvisii interitum, *p. 133.* De peste grassante nœnia, *p. 372.* Lacrymæ in obitu Sethoni *p. 504.* in obit. Comitis Britiaci in prælio suo pro patria mortui, *Galli p. 154.* Epitaph. Pro Reg. Belgii globulo plumbeo transfixi *p. 155.* In aquis mersum (Nihil isto tumulo mollius, jacet enim in Veneris cunis) *p. 157.* De eodem Venetiis nato, & in mari mortuo (in æquore natus, in aquis animam reddidit) *p. 157.* & aliud *p. 158.* De animali occiso prope insigne Ensis regii *p. 204.* Tumulus Mariæ Golotæ in juventute extinctæ *p. 424.* in tumulum à rivale occisi *p. 456.* In Tumulum Gwinæ, inter prælia mortui (prævidit Jupiter novam Gigantomachiam, ut ergo cœli defensor esset, eum vocavit) *p. 452.* Epiced: Castanii in prima juventute prælio extincti *p. 105.* Epiced. Castanii Equitis *p. 504.* Stephani Doletj exustio. Mulsæ voluerunt rogum fonte Castalio extinguere, Jupiter autem prohibuit, & cœlo velut Herculem è flamma recepit *p. 596.* In Garnerium, aquis extinctum. *p. 656.* In Borbonium Ducem in arca obrunctum. *p. 660.* In obit. Lud. Borbonij, in bello transfossæ eqvo inter prælia occisi. *p. 664.*

661. In Culingium eqvis dilaceratum, (cui patria tumulum denegavit, illi tota natura, iplaque patria parente & anima sua destituta sit cadaver) *p.661.* In eundem, everfo corpore in cruce fufpenfum, *p.662.* ad ejus uxorem fuper hoc obitu *ibid.* In obit. Cunegundis gemellorum partu mortuæ. *p.676. Vid. mifcell. noſtra p.71.* In obit. infantulæ fimul natæ & mortuæ *p.677.* In parricid. adverſ. Henr. IV. tentatum *p.78.* In parricidam graviffimo fed juſtiſſimo fupplicio affectum. *p.71.* In amantes, à viro fimul confoſſos *p.118.* In Kobertum Junium, hydrope exſtinctum. (Qvi fontes Caſtaliſos ſiccaverat, aqvis jugulaſur) *Scoti T.1. p.604.* In mortem violentam. *p.612.* In ſupplicio affectos. *p.684.* Elegiæ in mortem duorum militum Hiſpanorum, quorum alter hoſtili telo, alter amore comilitonis cæſi complexu ad Rupellam occubuit. *Eſſebius p.123. ad 142.* In Claudium & Rüdolphum, Aqvæviras martyres. *Wallius p.322.* angitur propter ſumorem de merſa aqvâ ſamica. *Banning. L.L. 13. ad ſam fluvium,* cum in eo ſubmerſus eſſet Frider. Henr. Reg. Bohem. filius primogenitus *p.44.* In obit. Herois icſtu lapidis in obſidione exſtincti. *Barleus p.10. T.2.* in extractionem fœtus per uncum *p.447.* In necum Ducis Friedlandiæ *p.454.* Epitaph. Domini van Duden. in eodem loco mortui quem ipſe occupaverat. *p.199.* Inclſyta morè in pugna Lycia Pappenheimii. *Balde Lyr. p.24.* de funeſto Wallenſtenii exitu *p.109.* In obit. Crucis ſ. Crucei Abbatis in cruce exſtincti. *Buchananus p.341.* Epitaph. ſuſpendio exſtincti Vituperatorium, *p.34.* In maritum flammis exſtinctum & maritam *αὐτοκτενὰ Itali f.175.* Epitaph. Tabellarii in itinere occiſi. *Joh. Secundus p.193.* Epitaph. Thomæ Mori decollati. (Dialogus inter hoſpitẽ, & civem, & in ejusdem mortem nœnia) *p.156. ad 201.* In obit. conſtantiff. Martyris Angeli merulæ jambus. *Baudius p.204.* In obit. infortunatiſſ. Ducis Bironii Franciæ Mareſchalli decollat. *p.485. ad 489.* Vid. ibi plura Epitaphia in Principes, violenta morte exſtinctos. Epitaph. Mulci interfecti *Hugen. Mom. deſult p.65.* in tumulum convitiatoris, qvi accuſationem publicam ex officio intetaturus obmutuit, & mox animi ægritudine obiit. 6. Epigr. *p.85. & 86.* In mortem ſteleſti, à plebe diſcerpti mox à patrato immani facinore *p.136.* In ProRegem Hiberbiæ ſecuri interfectum *p.157.* in mortem pulcherr. Matronæ ſub ponte Londinenſi ſubmerſæ Epigr. *p.175. & c.* Epitaph. infantis in utero matris ſuffocati *p.178.* Epitaph. Thuani criminis rei, quod à ſe improbatum in gratiam amicorum celaverat *p.180.* In ejusdem mortem imperitiâ carnificis lanienæ ſimilem. *p.181.* In mortem inckmartii Galliæ Hippocomiæ præfecti. *ibid.* In mortem Marchionis præpugnaculi minis obruti. *p.144.* In obit. Archiepiſcopi, capite truncati. (Hoc capitis ſchiſmate Eccleſia in duas partes ſcinditur) *p.345.* In obit. infantis feſtinato occaſu exſtincti *Banning p.70.* Epitaph. Pungii pro patria morientis. (Hoc, pro qvo jacuit, nunc jacet ille ſolo) *Grotius 39.* In Marchionem Piſanum, prælio Nordlingano fortiter dimicando, occumbentem. *Nic. Heinf. p.253.* Manibus Colonii, Lugduni peſte exſtincti *p.338.* In obit. Benſoti Præfecti

51. virginis parietis mole obruta p. 79. *παῖς ὁ ἄνθρωπος ὁ ἀνθρώπου*
V. AB AFFECTUM MOVENTIBUS *πᾶσι τοῖς ὅμοιαις ὁ ἀνθρώπου* *ἡ ἀνθρώπου*
V. AB AFFECTUM MOVENTIBUS *πᾶσι τοῖς ὅμοιαις ὁ ἀνθρώπου* *ἡ ἀνθρώπου*

Digitized by Google

popœia filiorum ad matrem Elisabetham. *p. 216*. Proſopopœia Mariti in morte conjugis *p. 222*. Conſolatio ad matrem ſuper mortem infantis *Hugen. p. 148*. ad amicum de inſperata fratris morte conſolatoria *Albertus ab Ines ad. 45*. Conſolatoria oratio verſibus intermixta in obit. fratris ſui ad Patrem *Grotius. Ap. 329. ad 337*. ad Regem de obitu matris, (Non fac, ut tibi Regi dominetur moror Tyrannus) *Gvinifius p. 254*. ad Maximum Patrem filii natu minimi obit: lugentem. *Hofm. Ep. p. 167*. conqueritur de obit. amici deſideratiſſi. *Philomachus od. p. 25*.

VI. MORALIA S. LL. COMMUNES. Mortem vitari non poſſe *Wallius p. 115*. Carmen de termino vitæ *Barleus p. 181*. Choreæ mortuales. *Balde Lyr. p. 104*. De æternitate *p. 140*. Omnia divina providentia gubernari. *p. 203*. Heliotropion ſeu menſ hominis ad Deum verſa *p. 277*. Carm. votivum pro *euſtacia* *p. 278*. Corona Regia tegumentum humanæ miſeriæ. *p. 302*. in qvendam poemata ſua de vanitate mundi inter negotia poſcentem. *p. 235*. autor de ſepulchro ſibi proſpiciet, ſupervacuam Epitaphiorum curam irridet. *p. 330*. Hymnus ſpirantis ad cœleſtem patriam. *p. 231*. Meditatio mortis ex interitu arborum. *p. 279*. aſpirat ad cœleſtem patriam. *Sarbievius L. 1. od. 19*. Exceſſus ē rebus humanis *L. 2. od. 5*. ſepulchra & tumulos ſibi Regum Scholaſſe. *L. 2. od. 29*. Omnia humana caduca eſſe & incerta *L. 3. od. 12*. Optatum genus mortis. *Itali f. 275*. Cujuſmodi tumulum poſt vitam cupiat *f. 276*. In deliberatam mortem. *Secundus. p. 125*. Cupio diſſolvi, & eſſe cum Chriſto. *Baudius p. 153*. Humanæ vitæ fuga. *Joninus Lyr. L. 4. od. 30*. Qvōd mors ſit pallida, & callida, frigida, & rigida. *Baronius p. 133*. Fuga humanæ gloriæ od. *p. 161*. ſuſpiria ad cœleſtem paradifum *p. 224*. Elegia de humanæ mortalitatis miſeriis *p. 237*. Stoicus Chriſtianus, mortem non eſſe timendam. *Albertus ab Ines od. 2*. Miſerum eſſe, qvi nunquam fuit miſer. *od. 14*. Rerum humanarum viciffitudines. *Nic. Heinf. p. 76*. Cœleſtes delicias elegia. *Gvinifius p. 139*. varia moralia Epicediis inſervientia habet Balde in libro de vanitate mundi. Sepulchralis urna pro fonte in atriis Romanorum. *Philomachus p. 54-55*. Vid. Dan. Heinf. libro de contemptu mortis.

VII. A RITIBUS ET ANTIQVITATIBUS. Allocutio ad manes Hieronymi Wolffii *Zuber p. 10. parte 1. poem.* Veneris lacrymæ ſuper mortem Adonidos *Scoti p. 178*. Epitaph. Metellani Scotiæ Conſilarii. Inv. à diluvio & pluviis continuis mortem ejus præcedentibus *p. 167*. In defectum lunæ, qvi ſupremam Scaligeri noctem præceſſerat. *Heinf. p. 52*. Epitaph. Budæi à pluviis & diluviis continuis. *Galli p. 593*. Mauſoleum Arauſiorum Principis. *Barleus p. 98*. De more ungendorum cadaverum *Balde p. 123*. In infantis morte matris Auriaæ luctus aere tempeſtuoſo. *Hugen. p. 148*. In obit. Schillingi à variis ritibus tumultulandi. *Taubm. p. 320*. In obit. Cluſii inter flores tumulati. *Nic. Heinf. p. 335 & 387*. De pluvia in Magii obitu. *Gvinifius p. 253*. Viatoris Proſopopœia in obit. Du-

ciffæ Calabriæ *Job. Jov. Pont. 3377.* Puellæ in florem versæ 3398. Matris ad filiaz tumulum varia dona p. 3401.

VIII. A FORMA CARMINIS. Amici obitus sub Pastoris Iolæ personâ defletur *Balzac. p. 101.* Ecloga Daphnis in obitum Principis *Scoti p. 101.* Idylium nostrum Adonis in obitum Principis Meclenburgici. Ecloga Philomela in mortem Amaryllidos pulcherrimæ puellæ *Scoti p. 418.* Ecloga altera ejusdem argumenti p. 420. *Αποθνήσκεις Liddellii Philofophi & Medici T. 2. p. 350.* Jacobi Augusti Thuani *ἀποθνήσκεις Heins. p. 38.* Scaligeri *ἀποθνήσκεις p. 49.* Thyrsis ecloga in obitum ejusdem p. 59. Francisci Lotharingi tumulus. Colloquium inter hospitem & sacerdotem *Galli T. 3. p. 14.* Epitaph. in seipsum p. 271. Poëtæ nania pentasyllabica p. 205. *ἐπιμνησθῆναι* in obit. Gesneri p. 677. Ecloga Alexis in obit. Henrici Bellagi p. 818. Epimicton in fun nobiliss. Poëtæ *Balde Lyr. p. 339.* Ecloga Alcon in obit. præmaturum juvenis Itali *T. 1. f. 61.* In obit. Cardinalis *ἐπιμνησθῆναι fol. 91.* Eclogæ tres in obitum Bembi Cardinalis *f. 178. ad 184. ἐπιμνησθῆναι* in mortem uxoris dilectissimæ *Hugen. in mom. defunct. p. 36.* in obit. fratris *ἐπιμνησθῆναι Grotius p. 188.* Dialogus inter viatorem genium & sacerdotem in obitum Civium Hidruntinorum *Pontanus 3376.* Colloquium inter viatorem & genium p. 3381.

IX. MISCELLANEA. Ad Jacobum Regem ægrotantem, cum Cometa apparuit ante mortem Reginæ. *Scoti T. 1. p. 70.* in rumorem de cæde Regis Jacob. *id. p. 70.* Epitaph. quod sibi ipsi scripserat. *Galli T. 3. p. 110.* Cor Henrici III. à Monacho occisi, p. 144. In Passeris interitum p. 159. in lacrymas & versus Henr. III. super eadem Gastii p. 160. In Cor Caroli Saldanæ à conjuge sepultum 3. Epigr. p. 266. Brutus moriens p. 189. Tumulus hominis furacis, absumto patrimonio mortui p. 442. Ad Maculum Pomponium, cum falsò diceretur in Alpibus occubuisse *Galli p. 594.* Ad Chloridem falsò nunciata morte Pomponii p. 608. De Pittaco specie quadam mœroris Domino ægrotante mortuo p. 689. Epitaph. Acanthæ p. 690. epitaph. in obesum (amplissimus vir hic jacet) p. 691. *Κυνοβόσκων* Thefaurarii suspensii *ibid.* In obit. Præsidis palæ affixi. (Qvi malè federat judex malè stat post mortem) *ibid.* In obitum Mureti (Nulla dignius in urbe quàm Romamori debebat) *Cinædus. ibid.* de ignobili Arverno in sepulchro nobili posito p. 146. Epitaph. trium simiarum *Scoti T. 1. p. 609.* Eudemie umbra scribit ad Eudemium. *Jonstonsus poem. p. 320.* ad Ludovicum de Rohmien commune sibi & conjugi defunctæ sepulchrum erigentem. *Wallius p. 208.* causas dat, quare ob pestilentiam non discedat *Barlaus p. 62. T. 2.* in anatomiam Spigellii p. 153. Diræ Francisci Petrarchæ in tumuli sui violatorem p. 317. In Cleopatrz obitum. *Itali T. 1. fol. 64.* Epitaph. Canis. *ibid. fol. 82.* Tumulus canis *fol. 197.* Catuli *fol. 211.* Tumulus Epicurei *fol. 334.* Tumulus Barbatillæ catellæ *fol. 347.* In catellum virginis Ursulæ mortuum *od. T. 2. fol. 148. & seqq.* Epitaph. Penelope meretriculæ *fol. 358.* Manes turturis. Lulus Saturnalius. *Gudberlerius p. 2.*

p.2. In mortem senis cujusdam Pædagogii *Joh. Secundus p. 189.* ad Bersum Jano Douzæ parentantem Jamb. *Baudius, p.197.* Epitaph. vetulæ uxoris viri non senis. *Hugen.p.95.* in Principis infantem mortuum gypso efformatum, p.147. Epitaph. Mulieris prodigæ p. 183. extincti crapula p. 188. in Cippo fratris tumulo à vidua impoſito. p. 194. Catella veneno casu sumto interempta. *Hugen. p. 387.* Epiraph. Lepusculi, *Taubm. p.357.* excusat se, quod non scribat elegiam in morte amici. p.388. Epitaph. canicula leunculi p.497. oda de pestilentia. *Joninus in Lyr. lib.1. od. 16 & 17.* Vid. Samsonis, Bellisarii, Caroli V. Hannibalis, Lucretiæ, epitaph. ap. *Baronium in metris Miscell.*, à p.66. ad p.73. Impiæ & informis vetulæ epitaph. p.72. Simonides Poëta mortuum sepelit. p. 97. in effig. Scaligeri paulo ante mortem expressam, *Grotius p.262.* Elegia de se ægrotante. *Lotichius lib.1 & 6.* cujus bonam partem descripsit *Bertilius Canutus in eleg.p.71* De Lojola, cujus in sepulchro visa sunt sidera. *Gvinissus p.289.* Epitaph. sepulchro incisum. *Philomatus p.112.* Inscriptio sepulchralis Rhythmica p.139. Alia inscriptio Rhythmica p.142. Inscriptio p.142. Epitaph. Adonidis ex Græco redditum *Janus Douza p.521.* Tumulus morosæ foeminae *Pontanus. p.342.* Certeri hominis furacissimi 3404. Mendici 3405. hominis bibacissimi 3406. Rusticani 3420. Inertissimi nani, Ichthyophagi, Pegali, aviculæ Sturni Vocis motorix, Meretriculæ p.3420 ad 25. Achillis sepulchrû. *Bonifacius in Musis. p.22.* Herculis & Alexandri p.26, & p.31. Inferiæ Cleopatrz ad tumulum M. Antonii p.47. In mortem Caballi. Parodia ad passerem Catulli. *Menagius p.62.* Mausolea Regum Persarum. *Flemming. lib.6. cap.15.* Imperatoris Ferdinandi. 38.

Subjiciemus his minora quædam carminum genera, non adeo frequentis usus, ut *Soteria*, *Eucharistica*, *propemptica*, *uale distoria*, & *saluatoria*, *Epibacteria*, *dedicatoria*, quæ singula ad demonstrativum genus pertinent, ac præcipua Enthymemata à laude vel personarum vel factorum capiunt. Exemplum Soterii est ap. *Statium lib.1. Sylv. carm. 4. Pro Rutilio Gallo.* Elegantissimum quoque exemplum est in itinerario Gallico Monconisii, ubi Gassendo gratulatur de valetudine recuperata. Exstat Barlæi gratulatio ad Hugenum febris liberatum *Heroic. p. 396.* ad Cardinalem Mazarinum gravissimo morbo liberatum, *Balzac. p.17.* morbus Scarronis id. p.57. Corydon ad autumnum, cum Phœbum suum ea anni tempestate ægrum videret. *Scotip. 113.* ad Lud. Duræum medicum, ut febris quartanæ ægri tudine se levet. *T.2. p.147.* ad Matrem misericordiæ cum Sidronius Hoschius in gravi morbo carmen illi vovisset, si convalesceret. *Wallius p.37.* ad Aloysium Lauenbach, sanguinem vomentem. id. p.83. ad eundem, cum à gravi morbo nondum liberatus se ad literas dedisset, p.263. Votum Matri misericordiæ cum à lethali morbo liberatus esset, *Hoschius p.29.* pro valetudine alicujus, votum

p.79. *Eucharistici carminis* exemplum est ap. *Statium lib. 4. Sylv. carm. 2.* Apud Barlæum est eucharisticon pro torqve aureo à Britanniz Rege oblatum. Ad Bernerum pro muneribus mislis. *Zuberus parte 1. p.43.* ad Martam Ingolstadtensem pro

corona

corona natali die ad se missa. *p. 90.* ad Cancellarium. *Balzac. p. 34.* gratiarum actio, cum in privatum cubiculum admitteretur. *Scoti. T. I. p. 66.* expositulatio cum Jacobo Rege, quod munus non accepit. *p. 71.* Corydonis carmen Eucharium *ib. p. 69.* armilla à Melidoria donata. *p. 115.* Eucharisticon pro domo, in qua habitabat. *T. 2. p. 361.* gratias agit pro carmine in se conscripto, *p. 303.* ad senatum annua præmia juventuti erogantem. *Wallius p. 91.* Eucharisticon ad Antonium de Burgundia, cum emblemata in lucem daret, *p. 353.* Antonio tum annua præmia juventuti donaret. *Hofschius p. 61.*

In *Propemptico*, quo iter alicui gratulamur, inventiones ducuntur vel à tempore, vel à loco, vel à conditione personæ iter facturæ. In tempore adjuncta ejus considerabuntur, num æstivum, hyemale, commodum, incommodum. Locus est vel is, à quo fit discessus, qui consideratur cum relatione ad personam. Convenient hic loci Rhetorum in laudibus locorum. Similiter locus, ad quem tendit, describitur ex iisdem locis, & à desiderio amicorum expectantium. Locus, per quem quis tendit, vel mare est, vel terra, si prius, allocutiones fingantur ad Deos marinos, ventos, tempestates, nautas, navem ipsam. Si posterius, optamus illi Pegasum, atque vilam Ganymedis, injurias æris deprecamur. In Conditione personæ est, quod vel munus publicum iustitiat, ut Legatus, ubi excursus fieri possunt in Principem mittentem, expeditionem ipsam, virtutes Legati, spem Patriæ. Si Dux est exercitus, Locus communis de bello feliciter gerendo conveniet: Si literatus, multa de studiis, de ingenio fingere possumus. *H97 & 7049* ubique misceri possunt, contestatio doloris, desideria amicorum, vota pro felici reditu. Exemplum est ap. *Barlaam* ad commentalem, cum Britanniam adiret. In discessum Poëtæ (Phœbus è nubibus abiit.) *Zuber parte 1. p. 12.* ad amicum navigaturum. *Zevelotius pag. 46.* ad amicam Coloniam proficiscentem. *id. p. 61.* ad amicam navigaturam. *Fabricius p. 72.* ad Regem Jacobum VI. Angliam petentem. *Scoti T. I. p. 40.* ad Daniæ Regem, cum ex Anglia solveret *ibid. pag. 117.* aliud *Propempticon p. 137.* ad Jacobum VI. Scotia discedentem. *p. 241.* *Propempticon* Legati ad Regem Britannia. *p. 281.* desiderium Patriæ ad Regem abeuntem. *p. 372.* ad Regis è Scotia discessum. *T. 2. p. 470.* *Propempticum* Charitum Abredonensium ad Regem. *p. 566.* è Belgio in Indiam abeunti. *Wallius p. 102.* Ad eundem *Idyllion Amyntas p. 166.* ad amicam navigantem. *Hanning p. 15.* ad quendam de pestis secessu. *id. p. 20.* In abitum Boulii Phaleucium. *id. Hendecasyll. 7.* ad Walæum in Galliam discedentem. *p. 137.* ad Balium in peregrinas oras discedentem *ibid. p. 161.* in abitum Martini. *p. 189.* Valedicit Regi Britannia. *Scoti p. 266. T. 1.* in quendam, cum è Belgio in Germaniam revocaretur. *Hofschius p. 70.* In suum ad urbem Venetam appulsum. *Scoti p. 224.* ad nobiles duos fratres, qui Silesiam repetebant. *Barlaeus Heroit. p. 392.* ad eundem, cum Haga Leidam repetebat. *ibid. p. 445.* ad Jacob. van der Burg. *p. 445.*

Ad *Epibateria* sive *gratulationes de adventu* ista pertinent. Hylas redux. *Balzac. p. 55.* Nympha hospes. *id. p. 64.* ad Regem Jacobum Parthenam urbem ingredientem. *Scoti p. 18.* Ecloga 1. Amaryllis cum Rege Jacobo in Scotiam reducere. *ibid. p. 33.* Amaryllis exultans ad Regem ingredientem urbem *p. 36.* Ad Daniæ Regem Angliam ingredientem *p. 88.* Ad Regem Scotiam revisentem, *p. 374.* Patriæ sub Amaryllis nomine gratulatio de reditu ex Anglia ad Jacobum Stuartum Scotiæ Pro-Regem. *T2. p. 163.* ad Regem in Scotiam redeuntem *p. 233.* ad Reginæ Angliæ Oratorem Pictavium ingredientem *p. 351.* De Scotiæ procerum reditu ab exilio *p. 365.* de Pompa introitus in urbem Regis Jacobi *p. 519.* in reditum Regis in Scotiam *p. 500.* ad Gandavillanum oppidum Regi Catholico restitutum primò ingredientem. *Wallius p. 240.* ad Florentium, cum in navi à Batavis captus suæ provinciæ redderetur. *p. 327.* ad Belgium de Ferdinandi gubernatoris navigatione *Becanus p. 79.* ad eundem de mora illi in Italia injecta. *id. p. 81.* ad Philippum Regem *p. 86.* Gandavenlis urbis in ejus adventu gratulatio *p. 89.* ad Ferdinandum, cum primum in Belgium veniret. *H. schinus, p. 44.* adventus Reginæ Britanniæ. *Barleus p. 155.* Mauritius redux *p. 335.* in adventum Principis sub vesperam post superatam Grollam. *p. 343.* De eodem Principe ad Isalam *ibid.* in adventu amicæ. *Banning. l. 1. eleg. 12.* In adventum nobilis Poloni in Academiam Leidensem. *Banning p. 49.* Expostulat cum amico, quod diutius, quam convenerat, abfuerit. *id. p. 77.* Ad quendam post Medicinæ gradum in patriam redeuntem *id. p. 98.* ad Principem Auriacum, expugnata Hispanorum classe, reducem. *id. l. 1. sylv. carm. 1.* ad cognatum à Gallia & Anglia reducem. *p. 658.* ad quendam ut, desinente pestilentia, in urbem revertatur. *p. 477.* ad quendam, qui Golium de cœli aspectu consulturus erat, quando in urbem rediturus sit. *id. ibid.* In quendam ex Italia, Gallia, Sicilia reducem *p. 190.* De Pareliis Lutiæ visis anno 1539. finiente, Carolo V. Cæsare Calend. Jan. urbem ingressuro Epigramma Theodori Bezae, Galli *parte 3 p. 892.*

Ad *Dedicatoria* pertinent hæc. Ad Ursinum Poëtam sibi non visum, cui carmina offert. *Zuberus poem. parte 1. p. 30.* Dedicatio carminum ad alios. *id. p. 34 30, 83, 76, 78, 83, 94, 99.* ad Christinam Reginam, cum quædam opuscula illi mitteret. *Balzac. p. 85.* ad Comitem *p. 27.* De Poësi amatoria ad Patrem Februarii *id. p. 134.* Lusus rustici dedicati Consiliario Regio *id. p. 137.* Dedicatio hymnorum ad Regem. *Scoti T. 1. p. 142.* Dedicatio Eclogarum ad Regem *p. 417.* carmen de anatome *T2. p. 36.* dedicatio sacri carminis ad Regem *p. 84.* ad Scævola *p. 385.* ad ordines Hollandiæ cum illis carmina emblematica offerrentur *Wallius p. 71.* dedicatio carminum ad Pontificem *p. 187.* ad Arnoldum van der Valle adhuc in cunis vagientem, et in ei olivam pacis in spem colendæ olim poëseos mitteret. *id. p. 225.* ad Claudium Comitem, dum Ferdinando Theses quasdam dedicaret. *Becanus p. 99.* Dedicatio hymni in Christum *Barleus p. 1.* aliæ dedicationes *p. 28, 46, 49.* Mittit ad Barleum carmina sua. *Banning. p. 73.* ad Nyenda-

lium, cum carmina sua bellica illi traderet *ibid.* p. 86. Disputationes Ethicas dedicat Heinſio p. 126. Ad legatos Principis Holſatiæ in Perſiam, cum ei dedicaret aliquid, *id.* p. 140. Laurentio Reali carmina mittit p. 169. referantur huc dedicationes ſingulorum librorum in Martiali.

Subjungimus hiſce *encomiaſtica perſonarum variarum rerum*, quæ apud varios Poëtæ inveniuntur. Panegyricos in Imperatores, Principes, Duces, viros Literatos, Conſiliarios &c. Vid. ap. Claud. & Barlaam paſſim. Ad Regem Chriſtianiſſimum, Balzac. p. 10. Ad Claudium Memmum Regis Galliarum Legatum *id.* p. 19. Ad invictiſſimum Heroa Ludovicum Borbonium *id.* p. 12. Laus Gavini Conſiliarii *id.* p. 26. & 27. Olor Gallicus ad Principem Henricum *id.* p. 31. Ad Antonium præſulem *id.* p. 107. Pompa Regia Ludovici XIII. *Petavii Panegyri XI. Par-naff. Soc. Jeſ. p. 642.* Panegyricus in Pontificem Urbanum VIII. in quo ejus poemata potiſſimum laudantur *id.* p. 639. Panegyrici de Ludovici XIII. rebus ad Ruppellam geſtis p. 649. & 652. Vid. *ibid.* plura Petavii Panegyri. ſacros. Laus Caroli Britanniarum Principis Barlaam ap. *Scotos* p. 78. Jacobil. p. 83. T. 1. *ibid.* Princip. Henrici p. 91. Comit. Roberti Cœcilii p. 104. Panegyricus ad Regem *ibid.* p. 302. Scoti Cancellarii Directoris p. 304. Panegyricus Jacobi I. p. 318. Regis Galliarum Ludovici XIII. p. 338. Eliſabethæ Angliarum Reginæ p. 431. Vid. Jonſtoni Heroes *ibid.* T. 2. p. 118. & 119. Ad Jacobum VI. Regem & Poetam T. 2. p. 142. De Catharina Medicea p. 381. Laus Naſonis p. 488. Laus Jacobi Regis p. 509. Ad Carolum IV. Lotharingæ Ducem Wallius poem. p. 67. Laus Heinſii *Banningius* L. 1. El. 3. Boxhornii *id.* p. 20. Cartii p. 53. Voſſii ab inſigni erudiſſione p. 46. Barlaei p. 50. & 73. Salmaſii p. 70. Heinſii p. 126. Laus duorum fratrum, p. 171. Conſulis Foreſti p. 72. Graſſvinkelii cauſarum Patroni 172. Gronovii 176. Annæ Schurmanniæ p. 176. Meſtertii p. 183. Declamatoris eximii Balzac. p. 89. Elegantiffimi Poëtæ, ſed aulici infortunatiſſimi *id.* p. 62. Poëtarum Scotorum *Iſaacus Gruterus in carm. Encomiaſt. editioni Poëtarum Scotorum præfixo.* Viri duri ac honeſti. *Scoti* p. 73. puellæ Aurelianae p. 72. Medicinæ Doctores p. 219. Cohortium Scoticarum Dictatoris p. 296. Viri conſtantis p. 304. Daphnidos Poëtæ Encomium ſub Ecloga repræſentatum p. 421. Cœliæ T. 2. p. 114. Eſtheræ Angliæ bellæ pictricis *idem* p. 119. Guldenſtein hoſpit. ſui p. 139. Tychonis Aſtologi p. 142. Puellæ, cui nomen Barbara p. 174. Vid. Carmen Barlaei in uxorem ſuam ejusdem nominis. *Eleg.* p. 88. Joh. Gordinii *Scoti* p. 174. Rhodenburgii Taubmannianæ Cathedralis Sufſeſſoris p. 260. Laudes ſcæminarum pulchrarum, amicorum, amaſiorum &c. Vid. magnam copiam. in libro *Blyenburgii*, quem inſcribit *Veneris Blyenburgii*. *Vid. cas, in quo collegit varias materias de amoribus, illasque ſub certis titulis congeſſit.* *Vid. ibid.* titulum de epithalamio & de amoribus. *Adolphus à Dans* l. 3. de laudibus Eliſabethæ. Vid. panegyri heroicam Caroli V. ap. Maſenium in palæſtr. p. 214. *Variarum rerum laudes.* Laus capri Balzac. p. 130. Equus Domitiani *Scoti* p. 186. hy-cinchi

acanthi p. 187. Papaveris p. 190. Lavendulæ p. 192. Nardi p. 193. Thymbra p. 194. Linip. 197. Iridos p. 199. Fœniculi p. 201. hastæ p. 202. Entis p. 206. Casfidis p. 207. Fluvii Masellæ ap. *Ausonius*. Montis Aetnæ ap. *Corn. Severum*. Villæ Tyburtinæ Manli Vopisci ap. *Statium* L. 1. *syb. c. 3*. Balnei Claudiî Hetrusci id. l. 1. *carm. 5*. Calendarum Decembrium saturnialium *ibid. Carm. 6*. Calend. Maji ubi simul vernum tempus eleganter describitur, & laudatur. *Buchananus* p. 252. Villæ Surrentinæ Pollii Felicis, *Statius* L. 2. *carm. 2*. Psittaci *ibid. Carm. 4*. Leonis mansueti *ibid. Carm. 5*. Herculis Surrentini *ibid. l. 3. c. 1*. Consulatus Germanici id. L. 4. *c. 1*. viæ Domitianæ id. L. 4. *carm. 3*. Herculis Epitrapezii id. L. 4. *Carm. 6*. Laus Bruxellæ *Zevecotius* el. 10. l. 2. Laus invidiæ *Caldenbach. Lyr. 2. c. 2*. Balnearum Dianæ *Balzac. p. 90*. vitæ rusticæ id. p. 338. & 140. Genius novæ Basilicæ ad venalia mercimonia exstructa. *Scoti* p. 129. In fontem juventæ ap. *Thaduanos. Scoti* p. 373. Laureæ Poëtarum coronæ p. 31. Laus Musæi p. 105. Hymnus in Hygeam p. 107. & *Balde* in præfat. *satyr. Medicarum*. laus historiæ. *Scoti. p. 114*. Pacis sanctæ 119. Encomium domus Ledintonæ p. 167. Laus artis typographiæ & pyxidos nauticæ. *Scoti* p. 350. Sacellum Musis & Musicæ dedicatum. p. 350. Laus monarchiæ. p. 383. Rusticæ vitæ *µς @ φεας* Epodi secundæ Horatianæ. *Wallius* in *poëmat. p. 163*. Literatum Philomathi otium celebrat id. p. 190. Laus antiqvitatatis id. p. 259. In cultissimam elegiam *Hofchii* id. p. 332. In Lyræ Sarbievii id. p. 333. Poëtas vitæ Magistros esse. id. p. 347. Belgium Musarum sedem esse id. p. 369. ad Petrum Classenium lucubratiunculam de rebus creditis evulgantem id. p. 375. Laus absynthii pro absynthio in monte D. virginis retinendo id. p. 88. Elegia de regno à Christina deposito *Becanus* *carm. 1*. In opera Theologica posthuma Leshii. *Hofchius* p. 37. Ad Montmorenum Idyllia sua edentem id. p. 41. In Viferii opus medicum Antidotarium id. p. 59. Laus Theriacæ, *Banning. p. 55*. Encomium Torvatis. *Jacob. Balde* Disputationis de morbis capitis *Banning. p. 91*. In Burgersdici Institutiones logicas id. p. 135. In Boxhornii quæstiones Romanas, p. 142. De Scriverii commentario Venatico p. 147. in ædes splendidas Matenælii p. 156. In theatrum urbis Hollandiæ Boxhornii p. 163. & 164. In Vossiorum annales id. p. 165. In Elisam Danlii id. p. 167. Laudat poemata Rutgersii id. p. 175. In orationem Boxhornii de maiestatem eloq. Romanæ id. p. 177. In Delmenhorstii Etymologicon, id. p. 183. In Screvelii Carmen de peste, cum illa paulo post cessaret id. p. 181. Laus Patavii. *Lorichius* l. 3. *eleg. 4*. Laudat oblectationes ruris *ibid. el. 8*. laudat monumenta in agro Nemaufensi. id. 2. *leleg. 20*. Allocutio ad rempublicam Venetam. *Barleus* in *heroic. p. 97*. In spectacula exhibita Amstelodami ad adventum Mariæ de Medicis &c. id. p. 153. & 157. artis gladiatoriæ laus id. p. 457. in physicam Jachæi id. in *eleg. p. 127*. In Metaphysicam Jachæi id. p. 128. In nummos argenteos, Casarum imaginem exhibentes. id. p. 123. In partem australem Hollandiæ aquis submersam id. p. 125. *Encomiastica in Imagines. Vid. l. 1. Epigr. Naudæi*, quo continentur variz illustrium Heroum imagines. Vid. Adolphi à Dans peculiarem librum, quem inscribit

scribit imagines. In effigiem Caroli V. à Constantino Hugenio metallo donatam. *Barlaeus in eleg.* p. 121. in effigiem Richelii. *id. in ber.* p. 173. in effigiem Elisabethæ Bohemæ Regis Friderici Palatini Comitissæ filiam *ibid.* p. 178. In effigiem deiformis Camillæ *Scoti.* p. 177. Elegia ad pictorem, quomodo velit pingi Glycinnam suam. *Scoti.* p. 143. T. 2. Banningii elegia ejusdem argumenti p. 18. In imaginem Glycinnæ. *Scoti.* T. 2. p. 178. in Homeri effigiem p. 179. In imaginem Epici Poetæ *Menagius* p. 81. In effigiem Heracliti, Ciceronis, Virgilii, Catonis, Platonis, Aristotelis, Pythagoræ, *ibid.* p. 179. In effigiem matronæ singularis exempli Balzac. p. 52. In effigiem foeminae, quæ se ipsam depinxerat, *id.* p. 53. de Diana ad Pictorem. *id.* 89. in effigiem Flavii Domitiani Cæsaris. *id.* p. 128. imago Aloysiæ. *Barlaeus inter Scotos* p. 135 & 136. in effigiem Tychonis Astrologi. *Scoti* T. 2. p. 142. In effigiem Ducis Brunsvicensis Augusti *Vid. epigr. nostra selecta.* p. 1. In effigiem Principis Cimbriæ, Friderici, item Cæsaris Leopoldi &c. *Vid. primisias nostras Parnassi.* In effigiem Mauritiæ Theologi *id. vid. miscell. nostra poetice.* p. 31. In imaginem Poetæ elegantissimi. *Menagius* p. 76. *item* p. 77. in imaginem Christiænæ p. 79. & 8. In imaginem virginis. *Menagius* p. 87. In imaginem Brunonis Carthusianorum Parentis p. 86. In imaginem Historici p. 93. In imaginem Cardinalis Mazarini pag. 94. In suam imaginem, quam amico mittit, p. 95. In effigiem Rosillæ defunctæ. *Janus Douza* p. 238. In effigiem Johannis Secundi p. 237. *Vid. epigrammata multa in effigies ap. Barl. miscell. l. 2.*

Sylloge variarum impletivarum & satyrarum. Inter recentiores Satyricos nemo Jac. Balde melior, Scripsit is satyras medicas, Satyræ de eclipsi solis, contra Tabaccum, contra pingues & macilentos, In podagricos, de vanitate mundi &c. *Vid. Sulpitii satyræ de corrupto reipublicæ statu cum notis Boxhornii & Val. Catonis Diras cum notis Arnoldi.* Apud Gallos prodijt Liber, var. satyr. Le Cabinet satyrique anno 1666. Le Parnasse satyrique du Sieur Teophile 1660. Jani Gulielmi Laurenbergii & Rachelii Satyræ Germanicæ. Apud Belgas *Vid. Joſt van de Vondels Heckeldicht.* Nebulo Nebulonum per Petrum Baardt, Haerlem anno 1634. *Vid. Masenii satyr. l.* in avarum, in nimiam opum cupiditatem sat. 2. in imperitum Controversi, Scriptorem sat. 3. In superbum sat. 4. *Vid. Buchananii fratres fraterntinos in Franciscanos scriptum.* *Vid. Heinſii Scæzontem in Scioppium.* p. 75. In barbaros quosdam, qui sub verorum Jctorum & Medicorum nomine bonas literas allatrant, p. 73. in Maledicum quendam Pedagogum sibi soli eloquentiam vindicantem, p. 98. Consilium Collegii medici Parisiensis de mania Hypermori Medicaſtri pro Buchananano scriptum. *Joſtanius* p. 185. Onopardus furens. *Joſtanius* p. 193. Tumulus Onopardi p. 207. in rabulas duos, Patrem & filium, p. 242. De furoribus Brentorphyæis p. 300. Baudij jambi in Scioppium p. 169. In Pseudo - Celſam p. 170. In tres Juris perversiores, p. 171. In famulum rabulam, à quo indignis modis circumventus erat p. 172 & 173. Adversus insignem falsarium *id.* p. 178. In duo Gallicani nominis opprobria p. 180. In Typhæum *id.* p. 184. In quendam sine nomine fragmentum satyræ p. 192. Nic. Heinſii Scæzon

Scazon in Alastorem, in Salmasium, ut videtur, scriptus p. 165. *noviss. edit.* Ejusdem Lusus Saturnalius in Corn. Cossium & Francisc. Santram Poëtaistros p. 187. Menagii Gargilius seu Metamorphosis Gargilii Macronis Parasito-sophista in Pst-tacum. *Menagius poem. p. 3.* in epulo parasitico p. 3. ubi præterea vita Gargilii Mamurræ continetur. Caroli Feramulii Hemera-Macriani Parasito Grammatici ad Celsum epulum Parasiticum p. 3. Indignatio in Gargilium Anagrammatistam *Menagius p. 68.* In Macrinum nothum *id. p. 56.* Profopopœia Gargilii ad se ipsum *id. p. 57.* in Hermogenem avarum *id. p. 52.* In Albermanni libellum de morte, quem cordi suo dedicaverat p. 58. In Cottam scriptum quoddam *id. p. 89. & 90.* In malum medicum Hermogenem p. 90. In Sabellum pædagogum p. 70. in Lupam mulierem deformem p. 98. Amator decrepitus ad Cupidinem *Menagius p. 100.* Indignatio in Theonem Ludimagistrum Ex Jesuitam laudatorem ineptissimum Cardinalis Faletæ *epul. paras. p. 310.* In quendam semigrammaticum viri doctissimi scripta chartarum cacatarum convivio traducentem *vid. miscellanea nostra p. 88.* In ejusdam carmen eucharisticum ex Secundi carmine exscriptum *ibid. p. 91.* in osculum ab anu illatum. p. 44. Lubini saryræ tres in maledoctos Academicarum pestes. *Rostochii 1618.* In invidum *Zevecotius l. 3. eleg. 17.* miseria seculi *id. p. 167.* In scycphantam genere & moribus infamem, *id. p. 178.* In Mopsalum, qui sibi adolescentiam objecerat. *Fabricius p. 182.* In formosam virginem deformi marito nubentem *id. p. 184.* Diræ in Catarrhum *Gudbertethius p. 82.* Diræ in culices Mydenses *Barleus miscell. l. 1. p. 360.* ad zoilum & Momum. *Gudbertethius p. 85.* De hypercritico Galeso ad Menagium *Balzac. p. 48.* De non optimo Poëta, quem per humanitatem summam laudaverat *id. p. 67.* Orbilius saryra p. 67. & 68. In Grammaticum Genefatem p. 71. Ad Marc. Licinium de vita Mamurræ *id. p. 72.* Crudelis umbra. Hosti mortuo non esse fidendum *id. p. 77.* ad Metellium de Bosco Roberto Poëtaistro & Criticaistro *id. p. 73. ad 76.* in senem ægrotum amantem *id. p. 80.* In Galathei insaniam p. 81. ad 83. De temeritate novæ & profanæ Criticæ, p. 109. Balzac. in Amyntæ audaciam *id. p. 121.* in Tiberium Cæsarem *id. p. 123.* ad eundem in morbo mortem sæpe optantem *id. p. 124.* De libertatis spe post mortem Tiberii p. 114. Indignatio in Poetas Neronianorum temporum *id. p. 125.* Ridendæ lacrymæ ad Franciscum Mariam Fulvium in obitum Poëtaistri p. 130. Philomela ingratum canens p. 133. Valedicit aulæ *Scoti p. 61.* in Camillam deformem puellam *idem p. 118, 119, 122, 129. & 130.* Ad Camillæ matrem pulchram de deformi filia p. 130. In Vappam circulatorem 139. 141. in quendam incondito & obscuro versu Ostendam captam describentem p. 126. & 127. in quendam caudicem cognomine Regem p. 433. in Quindecim viros litem sibi protrahentes *ibid.* Detestatio conspirationis de perdenda pulvere pyrio tota aula p. 433. expiatio p. 434. In Jesuiticum pulveris pyrii conatum *T. 2. p. 200.* Diræ in febrim p. 106. Fibra Thusca cum catulis p. 111. Ad Carolum Galliarum Tyrannum sanguinis inusitato fluxu pereuntem p. 132. ad Venetos de Papa *ibid.* in My-

stomastyga p. 117. in pediculosum Grammatistam 117. in Italum sororem suam
 inviso Scoto obtrudentem p. 137. in Philippum Hispaniæ Regem tria epigramm.
 p. 138. in rebelles, qui Ducem Parmensem tecuti sunt, allusio ad nomen *ibid.* in au-
 licum qvendam mandato Regis ex aula discedentem, p. 140. In cuculum qven-
 dam Caulidicum p. 141. & 142. in corruptum Senatorem, nummus *romæ* p. 174.
 In gallum cuculum (accrescit Domino, quod alieno fundo inseritur) p. 175. In
 Gyllam lascivam p. 177. Echo in meretricem p. 176. in Janum Virbium p. 177.
 Apologia contra Theonis cujusdam nomen suum occultantis calumnias & con-
 tumelias p. 337. de bello civili ad juventutem Gallicam p. 376. De Dardano mer-
 catore annonam exurente p. 387. In Christianorum carnificem, *ibid.* Diræ in
 Bajulum, qui urnam fregerat. *Wallius* p. 262. in Pædagogum αἰμοῦν Parodia ad
 Catulli Phafelum *carm. illustr. Poët. Ital. T. 2. p. 351.* In Hermogenem pessimum Poë-
 tam p. 351. in Planum impostorem p. 352. In Virianum Pseudo Poëtam p. 354. in
 sciolos quosdam p. 365. In Franciscanum qvendam, 372. in Theodorum Bezam
 & Buchananum p. 373. In Jesuitas Comœdia sub nomine Lojolæ edita Londini an-
 no 1648. In Ducem de Alba, Janus *Douza. poëm. p. 127. & sq.* In Morum p. 129. In
 invidum *Zuberus parte 1. poëm p. 7.* in hominem inconstantem *id. p. 31.* in qvendam
 unum scriptum pluribus dedicantem p. 19. In natalum *id. p. 20.* in qvendam glo-
 riantem de amicitiiis Magnatum p. 24. & 25. In verborum aucupem. *ibid.* In Ca-
 checticum, quem toties invens domi non offenderat. *id. p. 28.* In Vulpionem *ibid.*
 in Poëtam ineptum laureatum p. 29. in Willium sibi minantem *id. p. 31.* in Qvin-
 qvillum Medicum nunquam sanantem *id. p. 31.* In Patrem Lenonem & filiam
 Meretricem, *ibid.* in qvendam primarium p. 34. In Rontam, non nisi mortuos
 Poetas æstimantem p. 35. In Philobibulum post mortem suam scripta editioni
 destinantem *ibid. p. 34.* in Bibianum semper se invitantem & nunquam domi
 inventum p. 50. In collegium Patrum Viennensium (Parodia ex l. 12. Mart. Ep.
 95) p. 51. in qvendam foedam uxorem ducentem p. 55. In Philosophum superbum
ibid. in pessimum nebulonem p. 56. In qvendam generis fungini poëtam *id. p. 61.*
 In Lipsio-Mastyges *id. p. 65.* In qvendam nulla sibi munera pro carminibus
 mittentem p. 67. In Lusavii immanes Ronchoc, *id. p. 68.* In Trollum stultum alieni
 artificii existimatorem p. 78. in parcius convivium Torgæ p. 78 in pappulum omni-
 scium, p. 80. in Epistrum seu nimis credulum *id. p. 82.* In Ramistas p. 84. In par-
 vum p. 94. In honores indignis collatos, p. 96. & 97. In Aristomachum de vino
 scribentem p. 105. In Strigonum epigrammata sua poscentem p. 87. in qvendam
 Georgium ebrium p. 89. in Latruscum invidum p. 51. in qvendam, paupertatem
 sibi obijcientem p. 87. In Qvarculum p. 97. in Qverlini uxorem semper
 pedentem, p. 87. In Pignantiam ebriam Maritum deplorantem p. 88. In Mat-
 thæum Bonficinum, hominem simplicem, p. 95. in Mergum p. 96. In Grungrasia-
 nam Maritum verberantem *id. p. 47.* in Crispum p. 60. in Diglossum *ibid.* In qvendam,
 qui se Dominum vocavit p. 61. in priscam virginem, p. 20. in Picem & Canto-
 rem

rem eadem utentes uxore p. 12. In Sixtum laude datâ indignum p. 15. in vitam aulicam p. 58. & 59. In qvendam nulli credentem p. 68. in scripta Poëtica sortu suæ exitiola id. p. 36. In girgillum p. 37. in Plandum allatrantem p. 28. In qvendam qvi schomnia pronunciabat pro somnia p. 29. In fulculam p. 36. In locum ubi vivit p. 60. Aerosophum p. 76. In Cardopum *ibid.* In Austrassiam, Balzac. p. 13. in puerum præcipientem p. 1. In lubricum omnia vendentem Zuberus p. 87. In luncum, se ejus favorem nihil æstimare p. 86. objurgatorium in se ipsum de credulitate sua Jul. Caesar. Scalig. poëm. 47. In judices, qvi ancillam, arcas effringentem, absolverant, id. p. 33. In suam Artritidem p. 48. In invidum qvendam Medicum p. 49. In barbariem sui temporis. p. 46. In larvatos græcarum literarum sectatores p. 34. *Vid. Jul. Caf. Scalig. L. 2. Poëmat.* qvem inscribit Nemefin. in Medicum id. p. 101. V. 3. *Libr. Scalig. Teretiata*, in qvo Satyræ inveniuntur. In Calvi impuritatem. id. p. 611. *Vid. ejusdem Atam.* In calvum & mulum suum p. 616. In monstrum invidentissimum, 614. In multitudinem furum sui temporis 619. De Pædagogorum colliuvie, qvi medicinam primoribus literis temerè profitentur. 607. In qvendam Noctuinum, qvi fugit ignis supplicium p. 381. In Noctui ni perfidiam p. 173. Diræ in Lycorium, *ibid.* In Sedulium. *ibid.* in qvendam Caciatrium, qvi fuerat Carthusianus p. 397. Ad Striges p. 382. In Doleturnum p. 401. In Strumam. p. 418. & 419. *Vid. tot. Libr. XIII. partis I.* variis satyris plenum. In qvadam Rosomacham cuculatam 192. *Part. 2.* In qvendam Medicum & Legulejum p. 194. In Calvum. p. 176. *idem.* In anum nubere parantem Barleus L. 2. Eleg. p. 31. Diræ Francisci Petrarchæ in tumpli sui violatorem improbum. id. l. 1. *Miscell. p. 317.*

CAP. XIII.

DE EXCERPTIS AD DISCIPLINAS ET

Facultates pertinentibus.

Excerpta disciplinarum secundum cujusque ordinem instituenda. Excerpta Physica. Cogitata notanda. Velschii Philomathetica & Axiologa antiquorum. Capponi cogitationes. Mathematica excerpta quomodo ad usum Physicum dirigenda. Velschii sermones fideles. Loci communes Morum: Politici duplices, Methodici & axiomati. Excerpta notitiarum Politicarum. Excerpta memorialia, speculativissima. Excerpta Juris publici. Loci communes Historici, Theologici, Exegetici, Dogmatici, Controversiarum, Orationis sacri. In Jurisprudentiâ itidem Exegetici, Dogmatici, Practici. Collectanea Medica. An in illis exegetica alicujus usus. Secundum materiam medicam instituenda, Botanica, Chymica. In his magnâ cautelâ opus. Practica morborum ac subiectorum ratione, adornanda. Simplicitas, & uniusque diligenter notanda. Historia felicitum curationum à plebeis institutarum.

Sympathetica & superstitiosa non omnino negligenda. Circumstantia diligenter notanda. Pantotheca singularis Machina ad colligendum & excerpendum inventa descriptio à Bodini Dialogo inedito de abditis rerum sublimium arcanis.

EXcerpta disciplinarum non possunt commodius institui, quam secundum disciplinarum ordinem, quamquam & promiscuus placere possit, si indice accurato labor inquirendi sublevetur. Sed tamen ordo iste eo proderit, ut connexa se simul oculisistant. Excerpta illa magno usui esse possunt in disciplinis ipsis. Et quidem, quod ad Physicam attinet, secundum duplicem partem generalem & specialem instituenda illa excerpta sunt. In parte generali colligantur sub suis titulis Philosophorum placita & sectarum diversarum sententiarum circa principia. Deinde subjiciantur quæ sunt apud omnes disputata in utramque partem, & quibusvis Philosophis tam Græcis quam Latinis, veteribus & recentioribus. In parte speciali diffusior est colligendi ratio. Tota enim historia naturalis huc refertur. Per indicem itaque sub singulis Physicarum specialis titulis, tum ex historia naturali veterum, Aristotelis, Plinii, Aliani, Solini tum recentiorum, ut Vossii, Salmasii aliorumque, qui observationes, experimenta, diaria & similia, scripserunt, omnia congerantur. Incredibile est, quam quis thesaurum suum locupletare possit, si maturè huic ordini & studio insistant. Meo dico eo utilior futurus est ille labor, quod Specialium illa cognitio magis ad artem illam pertineat, qui animalium plantarumque historiam seorsim ponere debet: accuratius enim circa hæc argumenta illi versandum est. Possunt eodem modo, ut in parte generali, illic notari varii auctores, variarum sententiarum, & in utramque partem disputatarum. Argumenta autem illa strictim poni debent, non diffuse. Qui id sedulo fecerit, illi nunquam vel disputandi vel commentandi occasio defutura est. In his præcipue locum habet illa cogitationum nostrarum in Adversariis consignatio, de qua supra dixi. Eo modo conscripsit doctissimus Velschius Philomathetica sua: nam ut Schröckius in ejus vitâ testatur, sine ullo ordine, ut in mentem veniebant, conjecit omnia, quæ alicujus momenti aut considerationis videbantur, tam ad Naturæ cognitionem, quam ad Medicinæ usum, ac quarumvis aliarum artium incrementum. Unde Syllabi centenarii septem enati, quos octavo Aegyptiorum adauxit. Ut verò hoc simplicissime enumeravit, ita brevissimis expositionibus addidit, quid sibi videretur, edixit, hanc solam ob causam, ut aliorum judicia venari posset, & subtiliora ingenia excitarer, quod maturis deliberationibus experimenta caperent, & remp. literariam ditarent. Postquam enim vidisset, societatem Regiam in Angliâ id jamdudum agere, & secutos mox Gallos, deinde Italos, & nunc quoque Germanos, suas quoque Cogitationes eandem ob causam proferre constituerat. Subjungitur etiam illis erat, ut in præfat. Hecatothetæ ipse memorat, Axiologa antiquorum, ut tanquam in cognita & plerisque neglecta, ceu nova rediscantur, quorum plena Chibias designata est, ex Hippocrate, Aristotele, Theophrasto, Galeno, Plinio, Athenæo, Græcis Medicis, editis & ineditis, Ebusina & Arabibus cæterisque Orientalibus & Latinis desumpta: quæ omnia om-

missis speculationibus ad solam praxin sive experientiam direxit. Sed hos thesauros cum cæteris ejus ineditis acerba tanti Viri mors nobis eripuit. Etiam Capponus *Cogitationum de rebus naturalibus*, ut menti irreperant, e calamo præcipitatarum libros tres scripsit, teste *Gregorio Leti Ital. regn. part. 3. lib. 2. p. 90.* Et talia quoque in Rhetoricis & Poëticis institui possunt, si ad disciplinam potius & commentationem, quam ad praxin respiciamus. Talium excerptorum specimen in Rhetoricis dedit *Bernhardus in thesauro suo Rhetorico* superiori seculo in Italiâ edito, qui ex omnibus veteribus & recentioribus Rhetoribus per indicem excerpta ad artem pertinentia congeffit.

Excerpta talia institui in omnibus disciplinis possunt, ubi ipsa disciplinarum methodus ordinem ostendet. In Mathematicis, quorum maxima utilitas est, præter disciplinaria Excerpta etiam miscellanea institui possunt, quoniam disciplinæ illæ latissimè se diffundunt. Quicquid itaque problematum, variorum artificiorum mechanicorum, vel ab aliis inventum legitur, vel per analogiam à nobis potest inveniri, illud sub titulis classibusque rerum, quas Physica subministrat, congeri potest: atque ita pro diverso fine diversâ methodo adornari excerpta illa possunt. Quenadmodum enim Physica & Mathesis mutuas sibi operas tradunt, ita conjungi illa excerpta possunt, estque penè nulla pars Physices, quin Mathematica aliquâ speculatione vel experimento adjuvetur. Quod si quis ad illustrationem Theorematum Mathematicorum specialia experimenta mechanica pro exemplis adducere velit, tum pro titulis ipsis concipiantur theoremata mathematica, & pro exemplis subjiciantur experimenta rerum naturalium mechanica, quæ ex hoc principio mathematico fluunt. Conducit hoc ad scientiæ perfectionem, cum ex ipsis fundamentis eruuntur rerum affectiones. Qui ad seculi nostri genium philosophari in rebus naturalibus velit, excerptis utatur tali modo institutis, & experietur, quam hoc sibi profuturum sit. Est sanè & in Excerpto quædam *εὐμειρία*, quæ ex ipsâ Virorum doctorum praxi discenda est. Editurus erat *πολυμαθὲς* Velschius *Sermones fideles de modo legendi & Excerptendi*: Nam ut Schröckius testatur, relicta de hâc materiâ Drexeli laboriosa & tediosa diligentia sedulo observavit, quo pacto ad tantas eruditionis opes viri docti pervenissent.

In practicis disciplinis eadem colligendi ratio est, si disciplinas ipsas earumque professionem & explicationem spectemus, si vero usum in vitâ civili, aut ad alias disciplinas, alia institui excerptorum ratio debet. Quatenus moralis philosophia usum habet in civili conversatione, quatenus Oratori accommodatur, varia sunt excerpta. In conversatione ac vitâ civili utilis est doctrina de hominum moribus. Ideoque characteres hominum ratione ætatum, statuum, notari debent: quales etiam esse usui possunt in Rhetoricis, de quibus suprà diximus. Utrum characterum in re civili ostendit *Böclerus in Characteribus suis Velleis & Brochmannus in Ethicâ suâ historicâ.* Sed il-

la Characterum ratio ad personas pertinet : nos potius hanc rem ipsam spectamus variasque vitæ statuum, affectuum, virtuosorum & vitiosorum conditiones. Talia excerpta sub titulis classibusque Virtutum & vitiorum colligi possunt, ut fecit quidam ex parte *Mechovius in Parenetice* suâ & *Magirus in Polymnemonie*.

Politica Excerpta primum methodo disciplinæ institui possunt, ad usum commentationis & disquisitionem controversiarum. Secundò methodo axiomatice instituuntur, quatenus ad usum practicum referuntur, habentque profundo non tam generalia Politices præcepta, quam Historicos præcipue pragmaticos. Quoniam enim in enarratione rerum gestarum typus aliquis civilis & practicus est rerum circumstantiis elucet, ideoque quam optime ex illis talia colligenda. Fuerunt jam olim, qui consilium hoc suo probarunt exemplo: nam *Constantinus Porphyrogeneta* Leonis Philosophi filius suo tempore ex Historiis quasi flores in unum corpus collegit, & in 13. partes digessit, singulos locos duobus libris comprehendens, & quibus non nisi duo libri ad nos pervenerunt; alter videlicet de Legationibus à *Fulvio Ursino* & *Davide Hüscheio* editus, alter de Virtute, & Vitio: quos *Nic. Peirescius* ære suo redemit ac Græcè Latineque *Henricus Valesius* edidit. Reliqui libri omnes desiderantur: qui si inveniri alicubi possent, non exiguum prudentiæ civili & historiæ lumen afferrent. Multa etiam illic habentur è libris deperditis Historicorum, quæ frustra nunc quærimus: Nam in iis, utut paucis, quæ servavit nobis Peirescius, occurrunt aliqua e libris Polybii deperditis excerpta. Excerpta illa institui possunt per axiomata ex historiis & earum circumstantiis contrahenda: Unicuique axiomati numerus addendus: locus ex historico apponendus: Spatiumque aliquod seu intervallum relinquendum, ut possint parallela exempla ex aliis Historicis vel observationibus addi. Si quod axioma ad titulos diversos referri potest, sub altero ponatur, sub altero per numeros citetur. Quod si Locis communes integri apud Observatores & Commentatores politicos tractentur, sola autorum loca notari possunt. Quod si ex omnibus Commentatoribus tales Locos communes instructos haberemus, via præstructa esset illis, qui de charactere in papyrum scribunt, & cum e.g. in locum Flori incidunt, omnia exempla parallela, quæ aliquis fortassis commentator in *Salustium* aliunusque autorem congestit, dissimulato Autore, describunt, quod alius iterum faciet, cum in similem alterius Autoris locum incidet. Scripsit *Cl. Weisius* Manuductionem ad Locos Communes Politicos, qui pene in eadem nobiscum sententiâ est. Indicem ita addit locorum Politicorum, sub quibus tituli speciales disponi possint. Sed putato magis specialem hic esse operam impendendam, imprimis in axiomatibus collocandis. Quod si in Historicis interpretandis operam quis ponere velit, Locos communes exegeticos in illos exstruere potest, eo modo, quo supra diximus apponendo semper ad Historici locum, locum commentatoris, ubi nota quædam politica habetur. Sunt

Sunt & alii Loci communes Politico - Historici, quos inscribere *Excerpta Noticiarum Politicarum* possumus. Notitiæ autem vocabulo notari apud Autores solet cognitio Politico - Historica uniuscujusque imperii, ut habemus Notitiam imperii Orientalis & Occidentalis, Notitiam domus Augustæ similesque libros. Hanc viam nobis monstravit Aristoteles *lib. 1. Rhet. c. 8.* ubi svader, ut quisque mores gentium sibi reddat familiares. Loci itaque communes ita ordinandi sunt, ut ponantur tituli generales imperiorum. His subjiciantur speciales e.g. forma regiminis, populorum origo, migrationes, leges, judicia, proventus & commercia, utilitates publicæ, finis & scopus. His enim capitibus præcipuè omnia constant in Republica. Sub singulis notentur 1. quæ ex veteri historia habentur 2. quæ ex recentioribus Historicis aut itinerariis peti possunt 3. quæ experientiâ nostrâ vel alienâ constant 4. relationibus publicis, in quibus tamen delectus instituendus est, ne falsa pro veris accipiamus. 5. prudentum hominum judicia 6. nostræ etiam conjecturæ. Talia adversaria concinnari jubet *Conringius* in Prolegomenis Collegii sui Rerumpublicarum, quibus se ab adolescentiâ ipsâ usum fuisse fatetur, unde ipsi magna illa rerum politicarum notitia succrevit. In quibus autem rebus propriè consistat notitia alicujus imperii, ibidem secundum omnes causas definit. Legendus quoque est Bœcleri liber *Historia Schola Principum*.

Est & alius quidam colligendi modus, sed viris in negotiis ipsis versantibus convenientior, cum sibi ipsi observationum suarum excerpta & commentaria privata instituunt: *Weissius* hanc excerptendi methodum Heroicam vocat. Continentur verò in illis libris vel res ab ipsis gestæ, quales sunt Memoriae (*les memoires*) Gallicorum scriptorum, vel quæ nostro tempore illic ab aliis gesta deprehendimus. Talem librum conficiendum vsavit *Franc. Joseph. Burrhus* Regi Daniæ in Instructione illâ suâ Politicâ lingvâ Italicâ scriptâ, quæ inter opuscula ejus Genævæ edita habetur. Qvod si quis hæc methodo semper usus fuerit, & vulgaria illa Politices præcepta adjecerit, facile illi erit, divinatorem, de rebus politicis agere, consilia Principibus impertiri, cujus prudentiæ specimina passim à Viris politicis exhibentur.

Possunt & nonnunquam excerpta specialissima pro instituto & scopo nostro concinnari, ut si quis aulæ alicujus omniumque ministrorum à summo adimum mores, virtutes, affectus, inclinationes, utilitates, quas in amicitia ejus habere possit hic vel illè status, cujus ille ministrum agit, qui illa notat. Hujusmodi observationum exemplum præbet illa Relatio *Philagathi Securi de Notabili aulâ Romanâ*, quâ ille Pontificis omniumque Cardinalium mores, inclinationes & favorem erga Statum Venetum examinat. Sic faciat quis rituum & morum civilium excerpta, quid obtineat in conventibus actibusque publicis, quorum sæpe usus est Viro civili in negotiis tractandis occupato. Ejus specimen quoddam dedit Cl. Wagenseilius in Collectaneis quibusdam MSis de Ritibus civilibus,

bus, quæ nunc, credo invito autore, in lucem prodierunt. Ita, si quis in usum suum materiam de legationibus excolere velit, huic fini excerpta illi institueret magnum opus proderit, qui aliquando isto officio defungetur. Ejus specimen nobis dedit *Vicquefortius in libro de Legato*, nunc è Gallica in linguam Germanicam converso. Sic Merciorum excerpta specialissima conficiet ex omnibus tam politicis quam historicis, qui hoc præ cæteris argumentum sibi perquirent dum sumit, ad Merciorum consilia aliquando vocandus. Quo pertinent omnia publica acta, quorum non pauca collegit *Marquardus in libro de Jure Mercatorum*, & pulcherrima illa lineamenta, quæ *Werthofius in eruditâ Dissertatione de Mercatoribus* duxit.

Ad Excerpta politica referenda etiam sunt *Excerpta juris publici*. Horum ideam nemo melius dedit quam *Böclerus in Notitiâ Romani imperii* & in *Excerptis illustrium Controversiarum* non ita pridem editis, quod argumentum speciale est. Ipsius *Limnæi* vasta opera non sunt nisi mera collectanea. Ordo à *Böclero* institutus præ cæteris placet.

Quæ de Politicis excerptis diximus, illa ad alia etiam applicari possunt. Ideoque nihil amplius testat in Philosophicis disciplinis, de quo moneri quædam ratione excerpti possint. Multa occurrunt in singulis disciplinis specialia, de quibus excerpta pro singulari aliquo usu formari possunt, ut si quis forte librum specialis argumenti scribere velit, tunc congerenda omnia sub specialibus titulis capitum, è quibus tota illa tractatio ordinabitur.

Loci Communes Historici vel secundum regnorum ac populorum seriem institui possunt, vel secundum numerum annorum & seculorum, vel secundum seriem rerum. Primus modus parum differt à locis communibus politicis, de quibus supra diximus. Secundum ordinem seculorum institui illi possunt pro usu chronologico. Ac possunt omnia tabulis quibusdam & laterculis comprehendere, primò pro Rebus publicis illustrioribus, quarum tituli in fronte cujusvis laterculi ponantur, & illis mutationes secundum seriem seculorum subiciantur; Secundò pro seculis, quibus vice versa subiciantur Rebus publicarum mutationes possunt. Si quis Chronologica excerpta secundum rerum capita disposita velit, uti poterit Chronologia Alstediana, quæ eleganti methodo disposita est. Titulos, qui illis deficiunt, facile supplere poterit, nova notata Alstedianis addere, & errores ab Alstedio commissos corrigere.

Venimus ad Facultates, quas vocant. In studio Theologico pro vario scopo institui excerpta possunt. Quemadmodum in Philologicis & Philosophicis locos communes Exegeticos adornandos esse dixi, ita & hic notentur explanationes locorum scripturæ vel Philologicæ vel Dialecticæ, vel ex ipsâ etiam Theologica doctrinâ desumptæ. Illa omnia vel distingui vel misceri possunt pro lubitu. In Criticis exemplo suo prævit *Polus*, in quibus collectaneis non pauca

paucā tamen multi desiderant. *Dorschii Biblia numerata* post mortem ejus edita omnia miscet, Philologica, Critica, Dogmatica, Practica, sed omnia sunt per indicem tantum notata. Fortassis non spernendus labor esset, si quis Dogmatica & Practica cum curā colligeret. Talia institui collectanea ē Theologis Practicis Anglis optabat Verulamius. Similis pene labor *Cronii*, qui indicem edidit Scriptorum Exegeticorum in libros & loca Scripturæ, sed ille ad minuta & specialia non descendit. Ad talia Excerpta consicienda indices illi locorum Scripturæ S. qui libris adjungi solent, viam quodammodo sternunt. Sed ē lectio-
ne ipsa accuratius omnia notabuntur.

Loci communes Dogmatici, qui proprio nomine Loci Communes Theologici dici solent, colligendi seorsim sunt. Quibus etiam, si ita visum fuerit, misceri controversiæ possunt. Ordinem ipsum Theologiæ Systema suppeditat. Autorum, qui locos communes scripserunt, explicationes quasi per lemmata poni possunt. Qui singulari libro vel unum locum integrum vel ejus partem explicuerunt, hi diligenter notandi. Commodum & hoc est, ut in omnibus disciplinis, ita etiam in Theologia, secundum materiam dispositos habere Scriptores controversiarum. Si quis illas præ cæteris excutere velit studiosius, singulari libro destinari possunt, ne in uno cumulentur omnia. Possunt pro singulis sectis adornari libri, si quis in illis operosior esse velit, in quibus ordo alius non est, quam locorum controversorum. Svalerim in excerptis Locorum communium Theologicorum, si singularibus libris colligantur controversiarum excerpta, ponenda tantum esse summa controversiarum capita, & remittendum ad excerpta controversiarum. Si quis historiam potius quam dogmata ipsa respiciat, secundum titulos sectarum & seculorum adornare excerpta possit. In omnibus enim usus & scopus respiciendus est. De cætero cum in Facultatum studio multa occurrant specialissima, tum ratione muneris, tum ratione ipsius doctrinæ: alium enim sibi scopum habet propositum Ecclesiastes, alium Doctor vel Professor Theologiæ: ita pro vario illo fine & scopo etiam in specialissimis argumentis colligenda quædam sunt. Accidit interdum, ut de casibus conscientiæ consulatur Theologi: Quapropter etiam illa in re institui promptuaria possunt, collectanea scilicet casuum ex Autoribus, qui de his argumentis scribere, ut sunt sanè multi, tum Scholastici Theologi, tum nostrates.

Ad Theologica excerpta etiam referri possunt Oratoria sacra, quorum fundus est Scriptura S. Patres aliique scriptores Homiletici. Quoniam vero oratio sacra præter argumenta fidem facientia, quæ ipsi cum Rhetoricâ civili sunt communia, in exegeſi & *didache* versatur, usui esse possunt illa excerpta, quæ Textualia vocamus, secundum libros Biblicos adornata. Possunt & ipsi

Loci communes Theologici, tituli virtutum sacrarum, & quæcunque argumenta pro titulis poni, & sub iis utilia per indicem colligi, ut fecit in *Reperitorio suo Ch. Wittenius*. De cætero Oratoria excerpta, de quibus supra diximus, etiam his accommodari possunt & debent.

Excerpta in Jurisprudentiâ pene simili modo institui possunt. Primo exegetica formanda sunt ad Leges, illa colligenda è JCeis non solum, sed & è Philologis, qui vel super leges speciales scribere, vel qui in miscellaneis suis nonnunquam leges explicant, vel illustrant, vel in iis aliquid emendant. Notari etiam potest, quicquid ad historiam ejus pertinet. Atque illa pertinent ad verbalem legum sensum. Quæ ad explicationem & doctrinam ipsarum referuntur, quæquam sub titulis certis aliæque colligi formâ possunt; non incon-sultum tamen erit, si etiam quasi per indicem ad leges apponantur: in explicationibus enim legum magnus eorum usus est; si quis illa semper in promptu habeat. Notari etiam simul possunt leges, quæ contrariæ videntur; ac autores per indicem designari, ubi illæ conciliantur. Si quis velit perfectos Locos communes adornare, colligat illos secundum methodum Pandectarum, reducendo ad Digestorum titulos etiam cæterorum librorum titulos, exemplo Schotani in Examine Juridico. Possent etiam è jure Canonico, Feudali, Statutario, suis convenientia locis adjungi. Si quis excerpta pro novis in jure argumentis colligere velit, alium sequi ordinem debet. Nam sub titulis materiarum colliget, quæ vel in libris juris vel in Jureconsultis inveniunt. Multa enim consideratione Jurisconsulti digna, de quibus vix pecuniaria in jure loca occurrunt. Quo in labore si quis sedulus fuerit, facile de selectis argumentis quædam scribet. Et sunt, quibus librorum indices in instructâ bibliothecâ officium hoc præstant. Sed de iis omnibus aliquando copiosius alio loco agam.

Loci communes Practici in Jure formandi è scriptoribus practicis. Titulorum excerptorum formari possunt secundum titulos Pandectarum, vel secundum materias juridicas. Specialissimos titulos facere possunt leges; sub legibus notentur casus singulares. Subjiciantur Autores, qui tales casus decident. Formentur illa excerpta, quantum fieri potest, per lemmata. Exemplum talium Locorum communium suppeditat Index practicus super opera Carptzovii. Jam verò si quis ex omnibus autoribus practicis, qui interdum incidenter aliquos casus proponunt ac solvunt, tam veteribus Bartolo; Baldo, Jafone &c. quam recentioribus, illa omnia colligat, quæ illuc pertinent, mature sibi acquireret cognitionem talium rerum, quæ utilissima per omnem vitam futura est, si quis vel de jure responsurus sit, vel causam aliquam ut Patronus agat. Ita enim nunc Jurisprudentiâ comparata est, ut plus sæpe valeant præ-judicia

judicia & Doctorum sententiæ, quam ipsæ leges. Quare si quis casum in terminis, ut loquuntur, pro se allegare possit, is non parum in judicio proficiet. Qvod si quis Jctum vel Judicem aliquando acturus sit, is maturè satis sibi de talibus excerptis prospiciat. Fundus horum collectaneorum in practicis autoribus est: Sunt verò omnes illi practici, qui de actionibus, processibus scripsere, item de præsumptionibus, probationibus, testibus, omnibusque illis, quæ ad processum pertinent: deinde qui consilia, decisiones, sententias receptas tradidere, item qui de omnibus materiis Juris agunt, non tam ut leges explicant, quam ut observationem earum in praxi ostendant, quales sunt multi, Itali præsertim & Hispani, qui libros operosos scripsere, præcipuè de argumentis practicis. Bibliothecam aliquam præstat liber ille, qui vocatur *Oceanus Juris*, multis constans voluminibus, quo continentur particulares illi tractatus veterum Autorum Bartoli, Baldi, Jalonis, Accursii, Decii &c. Ex omnibus illis si quis tales locos confecerit, mirifice his in rebus proficiet, non quâ scientiam solum, sed & quâ lucrum & opes. Talia enim excerpta meræ sunt aurisfodinæ, neque gratis conficiuntur.

Pergimus ad Collectanea Medica, atque hic è Phÿsicis patet, de quibus supra egimus, quomodo illa construenda sint. Non est hic exegeticus collectaneis adeò opus, cum non tam autoritate, quam ratione & experientia, studium medicum constat. Interim si quis Academiae labores suos destinavit, aut libris scribendis operam dabit, illi non inutilis labor futurus est, si ad Hippocratis libros notet (1.) Commentatores (2.) loca, quæ tam à Medicis quam à Philologis illustrantur (3.) experimenta in morbis ipsis vel ab aliis vel ab ipso probata, è variis observationum practicarum libris. Idem in Galeno fieri posset; sed opera ejus nimis sunt diffusa, quam ut tam vasto Oceano quis se credat. Si *Hoffmanni* commentarii prodissent in lucem, uno illo possemus esse contenti.

Possunt & collectanea secundum materias institui, quod aliqui fecerunt. Pro physiologicâ cognitione, secundum classes rerum naturalium & Phÿsicam specialem ordinanda illa sunt. Sed misceri uno omnia libro non possunt. In Botanicis peculiaria institui debent. 1. Herbarum in natura, quæ herbaria viva appellantur. 2. Historica & Medica de iis, magno futura usui, quæ apud Herbarios veteres & recentiores, Theophrastum, Dioscoridem, Plinium, Tabernaemontanum, Simonem Patli, aliosque notata sunt, illa per indicem tantum colligantur. *Benjamin Priolus* in Appendice historię suæ Galicæ promissit tractatum de universâ re plantariâ, sed præter titulum adhuc nil vidimus, & dubito an unquam proditurus sit. Certè multæ magnæque disputationes circa rem herbariam sunt. Conferendi *Scaliger*, *Bodæus* à *Stapel*

in Theophrastum *Salmasius* in Solinum & in Hyle Iatricâ. Addendus etiam est *Hoffmanni Tractatus de Officinalibus*.

Subjungi illis collectaneis etiam possunt *Chimicæ* operationes, & quidem singulis herbis ex *Angelo Sala* aliisque Scriptoribus recentioribus, & *Comradi Gesneri Euonymo*, & colloquiis ac communicationibus cum *Chimicis*. Usitatas & officinales præparationes jamdudum collegit *Schröderus in Pharmacopœia*, in quam extant *Hoffmanni* commentarii. *Zuelfer* in *Pharmacopœia* sua, & qui pleraque ex illo cepit *Febricius Gallus*, ac plures alii. Ut in Botanicis, ita & in Mineralibus institui collectanea possunt. Tituli formandi secundum classes Mineralium. Subjiciendæ illis sunt (1) præparationes rudiores in fossilibus ex Agricola, Erikero, Lohneisen &c (2) præparationes officinales communes, & libris Pharmaceuticis, quos modo nominavimus. (3) secretiores præparationes & communicationibus privatis notandæ. Conjici in hunc librum omnia possunt audita, visa, cogitata. Exierunt hodie in hancem talia collectanea, hystoriae laboratoriorum, & nuper quædam hystoria autoribus subrepta ac publicis typis promulgata. In his præcipuum locum merentur, quibus viva manus accessit, & quorum fides in dubium vocari non potest. Solent enim hic multi promissis esse divites, multas operationum vias ostendere, quas ipsi non ivere, a quibus sibi quisque caveat: inprimis si ad metallica tendant, quorum integram Chylia *Johann Joach. Becherus* edidit. Sed ab illis sibi quis temperet, nisi opum & temporis irreparabilem facere jacturam velit. Multa enim sunt ab impostoribus & agyrtis conficta: in multis etiam, quæ bono fundamento nituntur, *sympliciorum* quædam celantur. De rebus animalibus collectanea quoque singularia institui possunt, in quibus notentur (1) physiologica vel circa genesin illorum seu ortum, vel circa anatonem & vastis commentariis Gesneri & Aldrovandi per indicem: & ceteris Scriptoribus, observationibus anatomicis similibusque, qualia nunc plurima in Diariis & Ephemeridibus eruditorum occurrunt, majori cum curâ: Illi enim accuratius hoc in argumento versantur. (2) Colligenda sunt Medicæ præparationes ad varios morbos ex animalibus animaliumque partibus. Radem ejus laboris ideam dedit *Gulielmus van den Boesch. in Hystoria animalium Medicâ Bruxellis Ann. 1639. edita*. Multa talia collegit *Habderrabmanus Aegyptius* in libro de proprietatibus ac virtutibus Medicis Animalium, Plantarum ac Gemmarum, quem ex Arabico latinitate donavit Abrahamus Echellensis Parisiis & MSto codice Cardinalis Mazarini. Ann. 1643 editum. Sed multa in illo vana sunt & superstitiosa. E similibus excerptis natum videtur, & aliquod eorum specimen præbet, *Königii Regnum Vegetabile, Animale & Minerale*.

In Praxi Medica aliter res instituenda est. Nam hic ad illum finem omnia referenda sunt, ut morbis rectè medeatur Medicus. Cætera enim, quæ consistunt in præparationibus & operationibus, ad theoriam sunt referenda: Pertinent enim tantum ad cognitionem subjectorum, licet aliqua operatio accedat. Sed in praxi medica omnia applicantur ægrotis: ideoque & ratione morborum, imo & ratione subjectorum & individuorum, collectanea talia instituenda. Ratione morborum ita illa ordinanda sunt, ut ponantur morborum tituli. Subjiciantur illis characterismi, causæ, signa diagnostica, notetur in quibus illa se fellerint interdum, quod vel ab aliis vel nostra praxi observatum est. Subjiciantur remedia, vel methodica vel specifica, imprimis simplicia. Et hic quidem, quod ad simplicia attinet, magnam curam impendendam existimo Medico, ut simplicium vires in singulis morbis probè notet, quorum singularem usum & prærogativam doctissima *μαρτυρία* docuit R. Boilius, quæ additur Dissertationi ejus de Specificorum remediorum cum corpusculari philosophiâ concordia. Inprimis notanda sunt medicamenta *ἰνδογενή*, domestica, rustica. Plus interdum illis efficitur, quam multis pretiosisque compositis. Unde fit, ut empirici & plebei homines desperatis sæpe morbis medeantur, quibus non possunt mederi Medici omni suâ arte instructi. Memorat *Agricola Observationibus in Poppi Chymiam*, fuisse rusticum in superiore Germaniâ, qui felicissimè Cancrum curaverit, quod nulli poterant vel Medici vel Chirurghi. Et ille tamen succo unius herbæ id effecit, quam in sylvâ Herciniâ legerat, Medicisque monstraverat, sed omnibus ignotam. Fiaravantus in *Coron. Med. lib. 2. cap. 16.* recitat historiam de desperatâ urinæ suppressione à vetulâ pulvere ignotæ herbæ curata, quam nullis medicamentis tollere potuerunt Medici. Novi, qui dysenteriam, icterum curarint felicissimè, frustra id tentantibus Medicis. Talibus experimentis insidiæ struendæ sunt à Medico, & quâcunq; fieri potest arte, quocunq; pretio comparanda. His principiis primum crevit medicina, quibus si accedat usus & judicium Medici in principiis artis suæ probè subacti, rectius ille applicabit, quam plebei homines, qui causas rerum non æquè scrutantur. Præterea magno illa res adjumento est Medico in loco aliquo certo praxin instituturo: Statim enim novit vel commoda illius vulgaris Medicinæ, vel errores. Notavit *Thomas Bartholinus* diligenter Medicinam Danorum domesticam, & singulari illam libro complexus est. Praxin quoque utilissimam instituendam plantis indigenis docet *Olaus Borrichius libro de usu plantarum indigenarum*. Quod si facerent etiam cæterarum nationum Medici, & quidem eâdem fide & diligentia, non parum augeretur res Medica.

Ego nec sympathetica illa, imo nec supersticiosa, quibus vulgus uti solet, prætereunda censeo. Et si enim in illis inepitiæ nonnunquam miscentur, prudens

prudens tamen Medicus faciliè, quid in illis vel veri vel vani sit, faciliè existimabit ubi ad iudicii Lydium lapidem omnia revocaverit. Latitant sæpe in rusticorum & vetularum observatiunculis, quæ non credas, magisque contemplationibus occasionem dare possint. Talia multa in Theatro Sympathetico Norimbergæ edito, in Maxveldii Medicinâ Magneticâ, occurrunt; Cujus libri mentionem *lib. 1. Polyhistæ nostri c. 11.* fecimus. Ille quidem à Medico Heidelbergensi Cl. Francio Ao. 1678. editus est; Sed parte practicâ mutilus, ut ipse MStum accepit: Sed deprehendi postea, eundem pene librum in paucis discrepantem à quodam *Samuele Boultono* Anglicâ linguâ Anno 1656. editum. Sed tamen & ille Autor, quisquis est, fatetur, non omnia sua esse, sed aliunde, & ut ille suspicatur, à quodam Chimico D. Everardo transumpta.

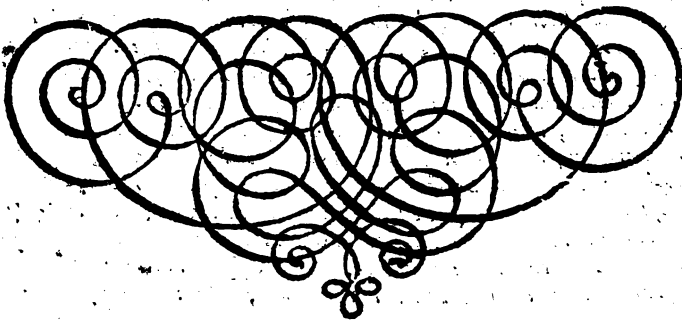
Diligenter in talibus Excerptis notandæ sunt circumstantiæ personarum, quibus adhibentur vel adhibita sunt remedia. Loci, Cibi variatio corpus ipsum variant. Evenit interdum, ut quibusdam profint medicamenta, minimè verò aliis: Obstat enim singularis corporis dispositio, quod vel è purgantibus manifestum est, quæ apud aliquos vim suam planè perdunt, & in emetica vel diaphoretica degenerant. Pro variatione etiam Climatum remedia variant, quod vulgò parum consideratur à Medicis. Hinc fit, ut, cum principia Medicinæ à Græcis sint tradita & remedia morborum, Medici, qui sub frigido climate curationes instituunt, alios interdum effectus sentiant. Præterea herbæ originariæ alicujus loci majorem sæpe vim habent, quam transplantatæ, imò interdum planè aliam. Homines, qui continuo vini potu utuntur, aliam administrationem medicam requirunt, quam qui aquæ, lacti, cerevisiæ & crassioribus cibis adsævi sunt. Omnis enim corporis sanguis, succi & humores, è varietatè ciborum & potus alterantur, atque inde ingenio ipsi omnibusque morbis suæ indoles est. Omnes illas circumstantias attendere Medicus debet. Potest quidem aliorum etiam colligere observationes & formulas; sed illis non usque adeò securè insisteret, cum ipsi, qui observationes Medicis scribunt, non sint semper adeò diligentes in notandis circumstantiis. In consiliis Medicis interdum illæ operosius excutuntur quam est necesse. Possunt & Collectanea institui ratione subjectorum, quæ necessaria ego esse Medico puto ad cognoscendam hominum naturam. Est enim singulis subjectis sua quædam *idiosyncrasia*, quæ etiam per ætates mutari solet, quam diligenter notare debent Medici, qui è felici curatione gloriam & lucrum sperant. Sane in hac arte dies diem docet, & prioris discipulus posterior dies. Qui antea, effi ceu digitos unguesque suos omnia Medicorum scripta noverat, historicam tantum cognitionem habuit, nunc iudicii etiam regulas sequi debet. Sub titu-

lis itaque personarum notandum est, quibus morbis aliquis laboraverit, quâ ætate, quâ constitutione, & similia. Ita feliciter procedere potest Medicus in aliis morbis, qui forte subjectum illud occupabunt.

Ad finem hæc perduxeram, cum singulari casu mihi ab Amico Bodini ineditus hætenus Dialogus de *abditis rerum sublimium arcanis* (cujus supra lib. 1. cap. 3. p. 72. mentio facta est) offerretur. Quem cum perlegerem, ipso illo primo libro, quo occasionem Dialogi illius Bodinus exponit, Coronæ Pantotheam descriptam vidi, quâ ille universam rerum naturam omnemque ejus suppellectilem & instrumentum mirabili solertiâ collegerat, ac omnia quæ legerat & audiverat, velut in promptuarium aliquod contulerat. Statim hic in mentem mihi venit Scriptorium literatum Cl. Placcii, cui illa Pantothea quodammodo similis videbatur, nisi quod rerum naturalium collectioni potius destinata ad istud Naturæ & Artis Theatrum Beccherianum, (de quo lib. 2. cap. 4. p. 345.) quodammodo accederet. Quoniam vero etiam ad excerptandum & colligendum machina illa instituta fuit, operæ pretium me facturum existimavi, si è libro rarissimo omnem ejus, ut illic legitur, delineationem proponam. Ita verò hæc habet: *Illud optimum, quod Coronæ domus cum infinita librorum ac veterum monumentorum varietate & copia, tum etiam instrumentorum, sive ad Musicam, sive ad omnes Artes Mathematicas, refertissima esset; nihil tamen mihi varius visum est, quam Pantothea quadrata sex pedum, divisio cujusque pedis in sex Apothecas quadratas, numerum ex quadrato XXXVI. in se ducto conficiebat capsulas mille ducentas nonaginta sex. Sennarium autem selegebat, quod is numerus solus inter digitos perfectus esset, ac latissime in universâ naturâ pateret, non modo ad plurimum animantium ætates, quæ hoc numero terminantur, verum etiam, quod in totâ naturâ sex tantum corpora sine perfecta, sex tantum colores simplices, sex sapores simplices, sex harmonici concentus, sex tantum metalla simplicia, sex locorum situs, sex etiam sensus cum sensu communi. Pantotheam ex olivâ, id est, ex incorruptibili prope materiâ fabricari jusserat, ut mundi universitate ejusque suppellectilem & omne instrumentum contineret: principio imaginis octo & quadraginta inerrantium siderum, Planetarum, Cometarum, similiumque impressionum, elementorum, elementarium corporum, lapidum, metallorum, fossilium, stirpium, animantium, quæcunque nantisci poterat, ordine quaque suo, aptaverat. Et quoniam stirpium ac insectorum omnium forma exigua pantotheâ nec contineri, nec haberi propter raritatem poterant, pictura vel scriptura vel genere quaque suppellectilis denotabantur, ut Caper, Rhinoceros, Cobras Indicus, hujusque similia: Cetera vel inferri curaverat, vel illata cœmerat. Seorsum autem stirpes integras aut radices grandioribus chartis habebat contentas, sic tamen ut particulam stirpium & animantium capsula quæque continerent, eo tamen ordine, ut extrema primis,*

primis, media utrisque, omnia omnibus, aptâ serie cohererent: Quippe terram inter & lapides, argillam & cretam utriusque natura media collocarat, inter aquam & adamantes Cryſtallum, inter lapides ac metalla Pyrgiten sine marſuratum genus, inter lapides & plantas Corallium, inter animantes & ſtirpes ea, quæ Zoophyta dicuntur, inter animantes aquatiles ac terreſtres amphibia, inter aquatilia & volatilia piſces volatiles milvum inquam & loliginem, inter volatilia terreſtriaque bruta veſpertilionem. Sic autem compleverat Pantothecam, ut ſex coloribus ſimplicibus capſula diſtinguerentur, ad memoriam firmicam, & adverſâ luce ita collocarat, ut omnia facile proſpicerentur, neque enim ad angulos rectos dirigeretur, ne quid e capſulis excideret; nec rursus in plano jacebat, quod minus lucis reciperet: Sed hypotenusa modo innixa parieti ſpecies omnes eminus intuenti reducto velo proderet, ut temporis diuturnitate ſingula ſepius legendo fideli memoria commendarentur. Et quidem in eo tantum profecerat Coronæus, ut omnes loculorum ſpecies animo comprehenſas haberet, quæ utilitas non modo in iis, quæ Pantotheca continebantur, ſed etiam in rebus omnibus, quas audiret & legeret, ſeſe oſtentabat. Neque enim ſcribendo vel legendo tempus tenebat, ne tantundem de valetudine detraberet, ſed audiendo, diſſerendo, medianando, judicii vim acerrimam ſibi comparavit. Et cum cibum caperet, aderat Anagnorſtes, qui tantisper aliquid legeret; dum fames ac ſitis commodius jucundiusque expleretur. Hæc eſt illa Pantothecæ deſcriptio, quam Coronæus primus ex illis Collocutoribus, cujus in ædibus cæteri convenerant, ita inſtructam habuit. Prodigio penè ſimile eſt, exiguo hoc ſpatio totam Naturæ œconomiam potuiſſe concludi. Ego eam ob cauſam hic producere ejus machinæ delineationem volui, ut de eâ Viri docti arbitrentur.

130

